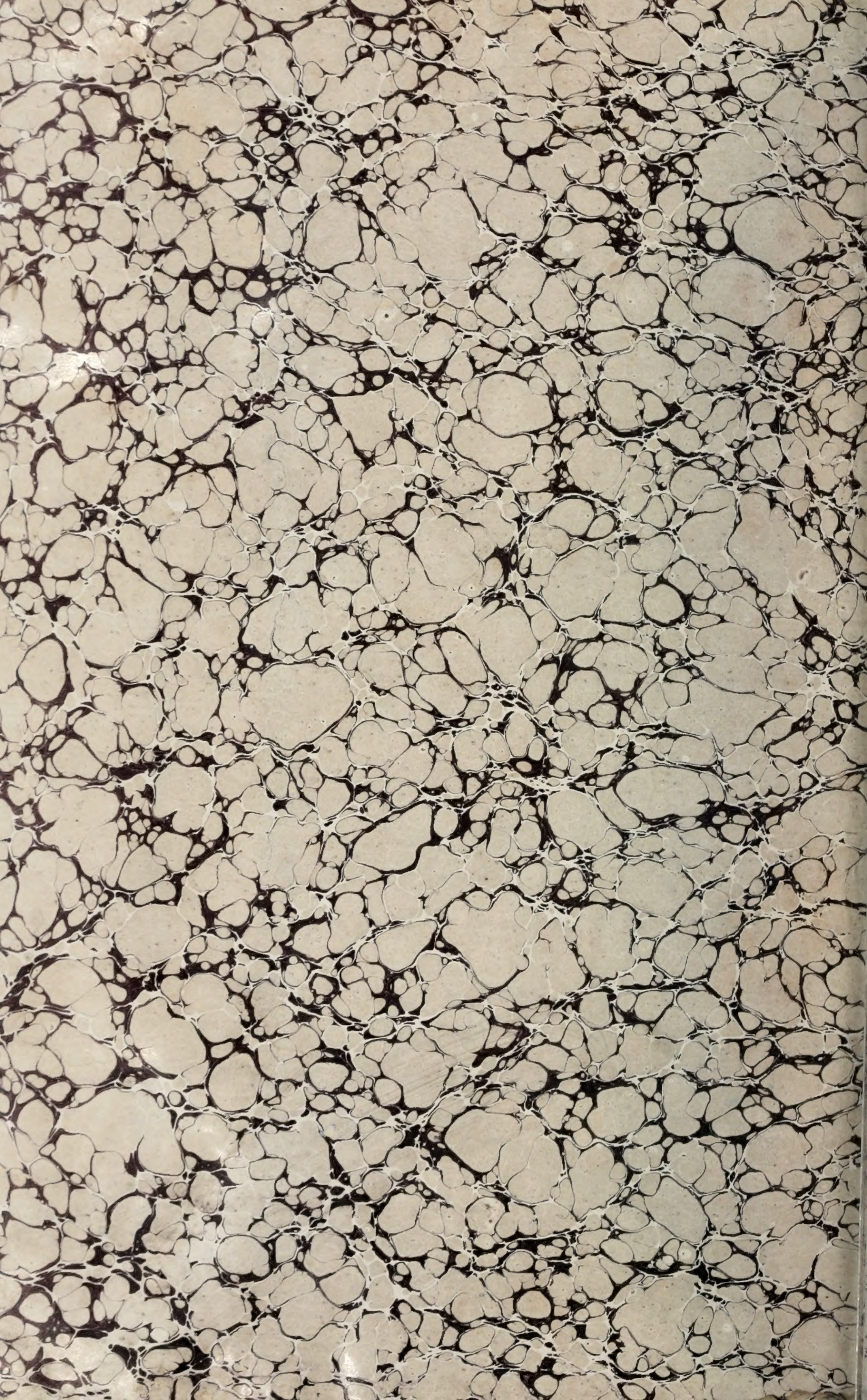

موضوعات العلوم

مؤلفی :

مرحوم طاشكبری زاده احمد افندی

مترجمی :

مشار الیهك مخدومی مرحوم كمال الدین محمد افندی

طابعی : احمد جودت

معارف نظارت جلیله سنك رخصتیله

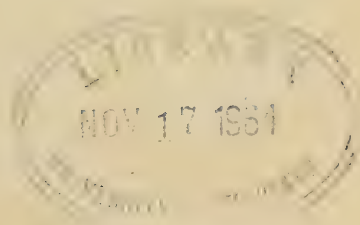
جلد ثانی

ایلك طبعی

درسعادتده « اقدام » مطبعه سی

١٣١٣

بسم الله الرحمن الرحيم

شعبهٔ ثامنه

علوم شرعیه نك فروعی بیانندهدر

بونده دخی یدی مطلب واردر . مطلب اول علم قرائت فروعندهدر .

علم معرفة الشواذ وتفرقها من المتواتر — یعنی قرائتك شواذینی بیلوب متواتر اولاندن فرق ایدن علمدر . معلوم اوله كه متواتر اولان قرا آت اكثر علما قتندهیدیدر . نافع و ابن كثیر و ابو عمرو وابن عامر وعاصم و حمزه وكسائی. وبونلرك هر برینك ایكیشر راویلری واردر : نافعك قالون و ورش وابن كثیرك بزّی و قنبل وابو عمروك دوری وسوسی و ابن عامرك هشام وابن ذكوان وعاصمك شعبه و حفص وحمزهنك خلف وخلاد وكسائینك ابوالحرث ودوری در . وزنهار ظن ایتمیهسین كه بونلرك راویلری همان ایكییه منحصر اوله وآنلردن خارج بولنانك شذوذینه حكم ایدهسین . ایمدی بوضبط فاحشدر زیرا هرشیخك راویلری واردر لكن متأخرین ایچلرندن ایكیشر اختیار ایلمشلردر . و هر برینك تفصیلی معلوم اولماز الا جهابذهٔ نقل وكتب ثقاتدن معلوم اولور آندن ماعدا متواترك یدییه انحصارنده دخی خلاف واردر. زیرا تحقیق بودركه مقدما ایشتدك كه بعض علما یعقوب حضرمیی دخی آنلره الحاق ایلمشلردر . اما بوذكر اولنان قرا آت ثمانیهنك

ماوراسنده اتفاق اکثرین شذوذ اوزره در بونك تفصیلی کتب قرائتده‌در .
آنلره مراجعت ایله معلوم اولور .

علم مخارج الحروف — بو بر علمدر که آنده الفاظ عربیه احوالندن بحث اولنور دهان ولسساندن خروجی حالنده وقنغی موضعدن خروج ایدر. ودخی صفاتندن بحث اولنور جهر وهمس و شدت و بونلرك امثالی کبی .
وبو علم علی وجه التفصیل فروع علم الفاظ ده مرور ایتمشدر . زیرا بو ایکی علمه دخی فرع قیلنمق جائزدر لکن برر جهتدن .

علم مخارج الالفاظ — خفی دکلدر که الفاظك دخی مخارج مخصوصه‌سی واردر مخارج حروفه مغایر که اهلی قاتنده معروفدر. وبو ایکی علمی بیلمز الا افواه مشایخدن اخذ ایدنلر بیلورلر . و بو علم دخی گاه اولور که فروع علم الفاظدن قیلنور .

علم الوقوف — وقف عبارتدر کلمه‌دن صوتی قطع ایلمکدن شو مقدار زمان که آنده عادتا تنفس اولنمق ممکن اوله وبو قطع استیناف قرائت نیتی ایله اوله اعراض نیتی ایله اولمایه . ودخی وقف آیاتك رؤسنده واوساطنده دخی اولور اما وسط کلمه‌ده ورسم جهتندن متصل اولان یرده اولماز. دیمشلردرکه معرفت وقوف قرأن واجباتندندر . زیرا حق تعالی ﴿ ورتل القرأن ترتیلا ﴾ بیورمشدر و حضرت امام علی کرم الله وجهه بیورمشدرکه : ترتیل تجوید حروف ومعرفت وقوفدر . ابن الانباری ایتدی : قرأنك تمام معرفتندندر معرفت وقف وابتدا ، ونکزاوی ایتدی معرفت معانی قرأن وادلهٔ شرعیه‌یی اندن استنباطه امکان اولماز الا معرفت فواصل ایله حاصل اولور . ؤ دخی وقفك اقسامی واردر لکن انده اختلاف ایلمشلردر . ابن الانباری اوچ قسمدر دیمشدر ، تام وحسن وقبیح. تام اولدرکه آنك اوزرینه وقف ومابعدی ایله ابتداء حسن اوله و مابعدی ماقبلنه متعلق اولمایه . حق تعالینك ﴿ واولئك هم المفلحون ﴾ قولی کبی . حسن اولدرکه آنك اوزرینه وقف حسن اوله . اما مابعدی ایله ابتداء حسن اولمایه . حق تعالینك ﴿ الحمدلله ﴾ قولی کبی . زیرا

آنك اوزرینه وقف اولنسه بحسب المعنی حسندر لکن ﴿رب العالمین﴾ ایله ابتداء حسن دکلدر. قبیح اولدرکه نه تام اوله نه حسن. مثلا «بسم الله» دن (بسم) اوزرینه وقف کبی. وبعضلر ایتدیلر اقسام وقف درتدر تام مختار وکافی جائز وحسن مفهوم وقبیح متروك. تام مختار اولدر که مابعدینه متعلق اولمایه. پس آنك اوزرینه وقف ومابعدی ایله ابتداء حسن اولور سابقا مرور ایدن ﴿هم المفلحون﴾ کبی. کافی جائز اولدرکه لفظده منقطع معناده متعلق اوله. پس آنك اوزرینه وقف و مابعدی ایله ابتدا ینه حسن در ﴿حرمت علیکم امهاتکم﴾ زیرا ماقبلنده مذکور اولان ﴿ولاتنکحوا مانکح آباؤکم من النساء﴾ آیتنه معناده تعلق واردر لکن ظاهرا منقطعدر. حسن مفهوم اولدرکه اوزرینه وقف حسن اوله لکن مابعدی ایله ابتداء حسن اولمایه ینه ﴿الحمد لله﴾ کبی. قبیح اولدرکه آندن مقصد فهم اولنمایه (الحمد لله) کبی اندن اقبح اولدرکه ﴿لقد کفر الذین قالوا﴾ اوزرینه و قف اولنوب مابعدی ایله ابتدا اوله. سجاوندی ایتدی: وقف بش مرتبه اوزرینه در. لازم و مطلق و جائز و مجوّز لوجه و مرخص ضرورة. لازم اولدر که طرفینی و صل اولنسه اول طریقله تعبیر معنای مقصودی تغییر ایلیه ﴿وماهم بمؤمنین﴾ کبی که مابعدنده ﴿یخادعون الله﴾ قول شریفنه وصل اولنماز. مطلق اولدر که مابعدی ایله ابتداء حسن اوله که مثالی مرور ایتمشدر جائز اولدرکه آنده فصل ووصل دخی جائز اوله، طرفیندن موجبین ده تجاذب اولدیغی ایچون ایکی کلامك دخی موجبی بیننده اتصال اولوب بری برینی جذب ایتدکلری ایچون حق تعالی نك ﴿وما انزل من قبلك﴾ قولی کبی، زیرا مابعدی که ﴿وبالآخرة هم یوقنون﴾ در بحسب المعنی ماقبلنه ارتباط تام ایله مرتبطدرکه مقتضای واوعطف وصلدر اما تقدیم مفعول غیرصریح که ﴿بالآخرة﴾ کلامیدر نظمی ظاهرا قطع ایدر. مجوزلوجه ﴿اولئك الذین اشترو الحیوة الدنیا بالآخرة﴾ قول شریفی کبی زیرا مابعدنده (فلایخفف) قولنده اولان فا سببیت وجزا ایچوندر. پس وصل ایجاب ایدر اما نظم فعلك استیناف اوزره اولمسی فصل ایچون وجه اولمغی اقتضا ایدر مرخص ضرورة اولدرکه مابعدی جملهٔ مستقلهٔ مفهومه اولمایوب ماقبلندن

مستغنى اولمايه حق تعالىنك ﴿ والسماء بناءً ﴾ قولى كبى زيرا مابعدنده و(انزل) قولى سباق كلامدن مستغنى دكلدر . زيرا فاعلى مستتردركه ماقبلنه عائددر لكن ماقبلندن قطع نظر اولنسه اول جملهنك مفهومى بزه معلومدر اما وقف جائز اولميان مثلا شرط اوزرينه بلا جزاء و مبتدا اوزرينه بلا خبر وقف ايلمك كبى وبونلرك امثالى . ودخى معلوم اولهكه بوذكر ايتديكمز كلمات آنجق مقدمهٔ فندر تمام تفصيل كتب وقفه حواله وتوكيل اولنمشدر . وكتب مذكورهنك اهلى قتنده مشهوره اولمسى اساميسنى ذكردن بزى اغنا ايتمشدر .

علم علل القرآت — برعلمدركه لميةقراآتدن باحثدر نتهكيم علم قرائت انيتدن باحثدر اولكى درايت ايله اولور ايكنجى روايت ايلهدر وقتاكه روايت علوم شرعيهده اصل اولدى ايسه اولكى فروع قيلنوب ثانى اصل قيلندى امر برعكس قيلنمادى اكرچه اعتبار اخر ايلهممكن ايسه دخى [*] وبوعلمك موضوعى وغايتى متأمل متقيظه ظاهراندر .

علم رسم كتابة القرأن فى المصاحف — علم مزبور اكرچه علم خطك فروعندندر لكن آنده بحث خصوصيت قرأندن دكلدر . اما بونده بحث قرأنه مخصوصدر اول جهتدن آنك فروعندن قيلدق . وبوعلمك موضوعى رسم خط مصحفدركه حذف وزياده وهمز وبدل وفصل ووصل كبى ، وشول كلمهكه آنده ايكى قرائت اولوب بريسى اوزره كتابت اولنمسى كبى. وغايتى مصاحف كريمهيى مصحف امامه مخالفتدن حفظدر. اشهب ايتدى امام مالكه سؤال ايلديلركه مصحفى حالا ناس احداث ايتدكلرى هجا اوزره كتابت ايدهلمى ؟ ايتدى ايتميك الا كتابت اولى اوزرهايدك، امام احمد ايتدى مصحف عثمان خطنه مخالفت حرامدر كرك واو وكرك يا والفده وبونلرك غيرنده. بيهقى (شعب الايمان)ده ايتدى بركيمسهكه مصحف كتابت ايليه لائق

[*] مثلا ديمك ممكندركه چونكه ، اول ثانىيه علتدر اوّل اصل اولمق اولىدر زيرا علت معلول اوزره مقدمدر طبعاً پس وضعاً دخى تقديم اولندى .

بودر كه اولدن مصاحف كتابت اولنديغى هجا اوزره اولوب آنى محافظه
ايليه وآنلره مخالفت ايلميه وآنلرك كتابت ايتدكلرندن قليل وكثير برشى
تغيير ايلميه، زيرا آنلر برطائفهٔ عليه ايديلركه علم جهتندن بزدن اكثروقلب
ولسان جهتندن اصدق وامانت جهتندن اعظم درلر . پس لائق دكلدركه بز
نفسمزه حسن ظن ايدوب آنلر اوزرينه استدراك ايتمكه عزم وقصد ايدەوز
وبوعلمده ابو عمرو دانى (مقنع) نام بركتاب تصنيف ايلمشدر وابوالعباس
المراكشى دخى (عنوان الدليل فى مرسوم خط التنزيل) نام كتاب تأليف
ايلمشدر . ودخى امام شاطبى نك قصيدهٔ رائيه سى كه (عقيله) ايله موسومه در .

فائده — كعب الاخباردن روايت واخبار اولنوركه ديمشدر : كتاب
عربى نك وسريانى نك وسائر كتبك جملهسنك اوّل واضعى حضرت آدم در
عليه السلام. موتندن اوچيوزييل اوّل طين اوزره جملهسنى كتابت ايدوب بعده
طبخ ايدوب قومشدر وقتاكه وجه ارضه زمان نوحده غرق اصابت ايلدى بعده
مرقوم كتابنه اصابت ايدوب آلوب كتابت ايلديلر، ايچلرندن كتاب عربه اصابت
ايدن اسمعيل بن ابراهيم ايدى عليهما السلام . ودخى ابن عباسدن رضى الله
تعالى عنهما مرويدركه اوّل كتاب كه حق تعالى سمادن انزال ايلدى ابوجاددر
ودخى ديمشلردركه بوحروف حق تعالى نك ﴿ وعلم آدم الاسماء كلها ﴾ قولنك
تحتنده داخلدر . ابن فارس ايتدى اول سببدندركه بونى توقيفى در ديرز نبى
عليه السلام بيورمشدر كه اباجادى تعلم ايدك پس ايتديلر ابجاد نه در
بيورديلركه «الف آلاء الله در وباء بهاء الله در وجيم جلال الله در ودال دين الله در
وهـا وهاويه در وواو ويل لمن هوى يعنى هاويه يه دوشنه ويل وهلاكدر ،
وزاى هاويه ده برزاويه در ، وحا وقت اسحارده ذنوبندن استغفار ايدنلرك
خطاياسنك خطى در ، وطا آنلره طوبى در ، ويا حق تعالى نك خلق اوزره يدى
وقدرتيدر ، وكاف كلام الله دركه قابل تبديل دكلدر ، ولام اهل جنتك برى
برينه تحيت ايله تلازمى در ، وميم ملك الله در ونون ن والقلم دركه نوردن
برلوحدر جميع كائن اولانى كتابت ايدر» وينه ابن عباسدن رضى الله عنهما
مرويدركه ايتدى : حروف ابجددن برحرف يوقدركه الا اول صفحات عرشده

نور ايله مكتوب ومسطوردر وآندن بركمه يوقدر الا برقومك آجالى وبر قومك اعمالى وبرقومك مدتى حقندەدر . وينه انلردن مرويدركه معناى ابوجاد (ابى) آدم الطاعه (وجد) فى اكل الشجرة يعنى آدم طاعتدن ابا ايدوب اكل شجرەده جد ايلدى . (هواز) زل فهوى من السماء الى الارض يعنى آندن زلت صادراولوب سمادن ارضه ساقط اولدى ، (حطى) حطت عنه خطاياه يعنى خطاياسى آندن حط اولندى (كلمن) اكل من الشجرة ومن عليه بالتوبة يعنى شجرەدن اكل ايدوب توبه ايله من واحسان اولندى ، (سعفص) عصى فاخرج من النعيم الى النكد يعنى عاصى اولدى دخى نعيمدن نكده اخراج اولندى (قريشات) اقربالذنب فامن العقوبة يعنى ذنبه اقرار ايدوب عقوبتدن آمن اولدى . وبووجهله معانى علم حروفندر مرحوم والد ماجد بيوررلركه بن ديرمكه سكا خفى دكلدركه بوكلمات متولهٔ اشاراتدندر دلالاتدن دكلدر پس بوكا منافى دكلدركه ديمشلردركه كتابت عربيه نك اول واضعى اوائلدن برقوم دركه عدنان بن اُدد ده نزول ايدوب آنده استعراب ايدوب يعنى كسب عربيت ايدوب بوكلماتى آنلرك عددنجه وضع ايلديلركه آنلر ملوك مدين در وكلمن رئيساريدركه يوم ظله ده هلاك اولوب قز قرنداشى آنى بوقولى ايله ترثيه ايلمشدر :

كلمن تيم قلبى	هلكه وسط المحله
سيد القوم اتاه	الحتف ناروسطظله
جعلت نار عليهم	دارهم كالمضمحله

وبو شعر دخى آنلر حقنده انشاد اولنمشدر :

(شعر)

الا ياشعيب قد نطقت مقالة	سبقت بها عمراً وحى بنى عمرو
ملوك بنى حطى و هواز عنهم	و سعفص اهل للمكارم والفخر

ودخى حفص بن عتاب ايتدى: بوكلمات اسماء ملوك جندركه حضرت آدمدن اقدم ارضده ساكن اولمشلر ايدى . پس آنلردن صكره عربه القا اولنمشدر . ودخى شعبى اسماء ملوك جبابرەدر، ايچلرندن قرشت بركمه سويليوب حق تعالى آنى محو ايدوب بردابه صورتنه مسخ ايلدى كه يدى باشى وار ايدى. قطرب ايتدى

اصل ابوجاد هواز حطی کلمن سعفص قریشات در ودیمشاردرکه اوچ اولکیسی عربیه‌در وسائرلری اعجمیهٔ لاینصرف‌در

علم معرفة المصاحف — بوبر علمدرکه آنده مصاحفك کیفیت کتابتی بیلنور تا که شرعده معتبر وسلف قتنده مستحسن ومقرر اولان آدابه موافق اوله. وبوعلمك فائده‌سی ارباب بصائره خفی دکلدر ودخی معلوم اوله که کتابت مصحف مستحب اولدیغی کبی کتابتی تحسین وایضاح وتبیین وخطی سرعت ایله مشق وتعلیق ایتموب بلکه جلی وتحقیق ایلمك دخی مستحب‌در وسرعت ومشق ایله یازمق مکروه‌در کذلك قطع صغیر اوزره یازمق ابهام تحقیر ایتمکله مکروهدر. حضرت عمردن رضی الله تعالی عنه مرویدرکه برمصحف کوردیلرکه قلم دقیق ایله مکتوب ایدی کاتبنی کتوردوب ضرب الیم ایله ضرب ایدوب کتاب اللهی تعظیم ایدك دیدیلر وهرقچانکه حضرت عمر رضی الله عنه برمصحف عظیم کورسه‌لر مسرور اولورلر ایدی . ودخی حضرت علی‌دن کرم الله تعالی وجهه منقولدرکه مصاحف صغار اتخاذینی کریه کوروب انکار ایدرلردی . وینه حضرت علی‌دن موقوفا مرویدرکه بیوردیلرکه برکیمسه ﴿بسم الله الرحمن الرحیم﴾ده تنوق ایدوب یعنی کتابتنده تجود ومبالغه ایدوب رب غفور قاتنده آنك سببی ایله مغفور اولدی. وحضرت انس‌دن مرفوعاً مرویدرکه برکمسه‌که ﴿بسم الله الرحمن الرحیم﴾ کلمات شریفه‌سنی تجوید ایله کتابت ایلسه آکا رب مجید مغفرت ایدر . امام غزالی ایتدی: مصحفی ذهب ایله کتابت مستحسن‌درودخی ابن عباس‌دن وابی ذردن مرویدرکه آنلر کریه کورمشلردر ودخی ابن مسعوددن مرویدرکه برمصحف مزین مذهب کوروب ایتدی مصحفك وجوه تزیینك احسنی کماهوحقه تلاوتی‌در ائمهٔ شافعیه دیمشلردرکه مصحفی حیطان وسقوف وجدران اوزره کتابت مکروهدر اشد کراهتله زیرا آنلر اقدام ایله وطی اولنور ودخی قلم غیرعربی ایله کتابتی جائزمیدر انده اختلاف اولمشدر. زرکشی ایتدی بن آنده علماء اعلامدن برنده منقول برکلام کورمدم لکن احتمال جواز واردردیدی زیراکاه اولورکه عربی قرائت ایلین قلم غیرعربی‌یی یازوب آنده حسن کتابتی اولور اما اقرب بودرکه ممنوع

اوله نته کیم لسـان عربك غیری ایله قرائتی حرامدر . بیهقی ایتـدی آداب قرأندندرکه تفخیم اولنوب مفرجاً کتاب اولنه یعنی کلماتی ماییننده فرجه اوله واحسن خط ایله کتابت اولنوب تصغیر اولنمایه وحروفی مقرمط یعنی دقیق الکتابه اولنمایه وقرأندن اولمیان اشیا اکاخلط اولنمایه، مثلا عدد آیات وسجدات وعشرات ووقوف واختلاف قراآت ومعانیٔ آیات کبی. ودخی حسن وابن سیریندن منقولدرکه نقط مصاحفده بأس یوقدر دیمشلردر ودخی ربیعة ابن ابی عبدالرحمندن مرویدرکه ایدی : مصاحفی شکلده یعنی اعجامده بأس یوقدر . امام نووی ایتدی مصحفك نقطی وشکلی مستحبدر زیرا لحن وتحریفدن صیانتدر . ابن مجاهد ایتدی مصحف اشکال اولنماز مکر بریرده که التباس واشکال اوله، امانخعیدن منقول اولانکه نقطی کریه کورمشدر . وابن سیریندنکه نقطی وفواتح وخواتمی کریه کورمشدر وانکه ابن مسعوددنکه تعشیری کریه کورمشلردر ظن اولنان بودرکه نقطه احتیاج اولمایجق نقطه کریهدر دیمش اولهلر وباقیسنده مصحفه اشتباه توهمی اولیجق دیمش اولهلر، زیرا نبی علیه السلام قرأنی تجریدایدك دیو بیورمشدر نه آنکه مطلقا کریهدر دیهلر والاوقت احتیاج ده نججه منع اولنورکه غرض علی کل حال ازالهٔ التباس واشکالدر ایمدی التباس کاه اولورکه امور مذکورهنی اثباتده اولور کاه اولورکه عدم اثباتده اولور . آنك ایچوندرکه امام مالك رضی الله عنه بیورمشدرکه شول مصاحفدن غلمان تعلم قرأن ایدرلر آنده نقطده بأس یوقدر اماامهات مصاحفده اویله دکلدر زیرا امام مالك رأی ایتمشدرکه انجق صبیان تعلم ایتدکلرنده احتیاج واردر جملهسنده یوقدر اماشمدی زمانهده جملهسنده حاجت متحققهدر پس مجموعنده امورمذکورهدن احتیاج اولانی بقدرالاحتیاج اثبات ایتمك جائزدر میان سطورده تفسیر قرأنی کتابت ایتمکدن غیری. زیرا آنده بوجه من الوجوه عذر یوقدر شول جهتدنکه کتب تفاسیر آندن مغنی ایدیکی معلوم صغیر وکبیردر ابن مسعودك (جردوا القرأن) قولندن مقصد بعضلر دیمشدر تلاوتده تجرید ایدك دیمکدر یعنی اثناء تلاوتده سائر کلامی اکا خلط ایلمیك دیمکدر بعضلر دیمشدرکه خط وکتابتده دیمکدر

بعضلر دخی دیمشدرکه سائر کتب منزله‌دن تجرید ایدك زیرا آنلری یهود ونصاری تحریف ایلمشلردر . ودخی معلوم اوله‌که صدر اوّلده شکل واعجام شمدی اولانه مغایر ایدی زیرا علامت فتحه حرفك اولنده برنقطه وفتحه ایچون آخرنده وکسره ایچون اولنك تحتنده برنقطه ایدی امام دانی دخی آنك اوزرینه مشی وحرکت ایلمشدر اماشمدی مشهور اولان حروفدن مأخوذه اولان حرکات ایله ضبط درکه آنی خلیل اخراج ایلمشدر وبو اکثر واوضحدر وحالا عمل آنك اوزره در پس فتحه حرفك فوقنده برشکل مستطیلدر ، کسر تحتنده اول شکل ده‌در ، ضم برواو صغریدر ، وتنوین هرحرکتك برمثانی زیاده‌در وسکون غایت ایله صغیره بردائره‌در

فائده — علماء اسلاف مصحفك بیع وشراسنده اختلاف ایلمشلردر بعضلر ایکیسنی دخی کریه کورمشلردر بوقول ابن عباسدن وابن مسعوددن وابن عمردن وابن سیریندن منقولدر بعضلر دخی ایکیسنی بیله تجویز ایلمشلردر ودیمشلردرکه اخذ ایتدکلری مال یدلرینك اجرتیدر ودیمشلردرکه انلر بیع ایتمزلر الاوراقی بیع ایدرلر وبعضلر دخی اجرت نسخدن بدلدر دیمشدر. بوکلام مجاهددن وابن المسیب‌دن وسعید بن جبیردن وابن الحنفیه‌دن وشعبی‌دن منقولدر . بعضلر دخی آنجق شرایی تجویز ایدوب بیعی تجویز ایتمامشلردر وبوقول عطادن، اول دخی ابن عباسدن ودخی مجاهددن منقولدر. فرع عزالدین بن عبدالسلام ایتدی مصحف ایچون قیام بدعتدر صدر اولده معهود اولمامشدر ودخی نووی ایتدی قیام مستحبدر زیرا آنده تعظیم وعدم تهاون واردر فرع آخر تقبیل مصحف مستحبدر حجر اسودی تقبیل کبی آکا قیاساً عکرمة بن ابی جهل تقبیل ایدردی وبعضلر دخی حجره قیاس ایتیوب ولدصغیرك استحباب تقبیلنه قیاس ایلمشلردر حق تعالی‌دن هدیه اولمقده اشتراکلری اولدیغی جهتدن. امام احمددن اوچ روایت واردر جواز واستحباب وتوقف . ایکی اولکی مقدما ذکر اولنانلردن وجهی ظاهر اولور وجه توقف بودرکه بونك امثالنده قیاسك مدخلی یوقدر دیمشلردر نتکم حضرت عمر رضی الله عنه بیورمشدر حجر حقنده‌که اکر رسول اللهی سنی تقبیل ایدر

کورمسم بن سنی تقبیل ایتمز ایدم. فرع آخر مصحفی تطییب و بر کرسی اوزره وضع
ایلمك مستحب در اما توسدایدوب طیانمق حرامدر زیرا اندهازلال وتحقیر واردر.
زرکشی ایتدی: کذلك مصفحه ایاق اوزاتمق حرامدر و سفیاندن مرویدرکه مصاحفی
تعلیق ایتمکی یعنی دیواره و آخریره آصمنی کریه کورمشدر ودخی ضحاکدن
مرویدرکه ایتدی حدیث ایچون کرسیلر اتخاذ ایلمیك مصحف کرسیلری کبی،
فرع آخر مصحفی فضه ایله تحلیه وتزیین جائزدر اکرام وتعظیم ایچون قول صحیح
اوزره. ولید بن مسلمدن مرویدرکه مالك ایتدی: بکا والدم جدمدن تحدیث
ایلدی که صحابهٔ کرام عهد عثمانده جمع قرآن ایلدیلر ومصاحفی فضه ایله تحلیه
ایلدیلر دیدی وبزه بر مصحف چیقاروب کوستردی. اما ذهب ایله تحلیه
اصح بودرکه مراه ایچون جائزدر رجل ایچون دکلدر جوازی نفس مصحفه
مخصوصدر منفصل اولان جلدینه دکل. اما اظهر بودرکه برابر اوله فرع آخر
چانکه مصحف کهنه اولوب قابل انتفاع اولمسه شق دیوارده وضع اولنمقده
کراهت واردر زیرا کاه اولورکه آندن دوشوب باصلمق لازم کلور وغرق
وخرق ایتمك دخی جائز دکلدر زیرا آنده قطع حروف لازم کلور و آندن
ماعدا تحقیر وازرا دخی واردر. حلیمی ایتدی مصحف کهنه ماء طاهر
ایله غسل اولنمه‌نك وبالی یوقدر بلکه اولی و اصوب اویله ایتمکدر بعضلر
دیمشدرکه احراق اولیدر زیرا غساله‌سی کاه اولورکه خاکه آقوب باصلمق
لازم کلور. حضرت عثمان رضی الله عنه دخی بالاتفاق مصاحفی احراق
ایتمشلردر بعضلر احراق حرامدر زیرا منافیٔ احترامدر دیمشدر اما امام
نووی مکروهدر دیدی. ائمهٔ حنفیه‌دن منقول اولان اولدرکه احراق
اولنمایوب برموضع طاهرده دفن اولنه اما بعضلر آنده دخی وطی اقدامدن
امن اولمامق ایله اقدام اولنماز دیمشلردر فرع آخر ابن المسیبدن مرویدرکه
ایتدی: سزدن بریکز صیغهٔ تصغیر ایله مصیحف ویاخود مسیجد دیمسون
زیرا برشی که اللهك اوله اول عظیمدر تصغیر اولنماز الا مکرکه صیغهٔ تصغیر
ایله تعظیم قصد اولنه. لکن ینه کراهت مقرردر ظاهرا تحقیر ایهام ایتدیکی ایچون.
فرع آخر محدث اولانلره مس مصحف حرامدر کرك حدیث اصغر اولسون

كرك اكبر، زيرا حق تعالى ﴿ لايمسه الا المطهرون ﴾ بيورمشدر . وترمذى وغيريلر روايتنده حديث شريفده وارد اولمشدر ﴿ لايمس القرآن الاطاهر ﴾ .

خاتمه — حضرت انس دن مرفوعا مرويدركه يدى نسنه‌نك اجرى عبادالله‌ه بعدالموت قبرنده جارى اولور برعلمدركه آخره تعليم ايتمش اوله وياخود برنهر اجرا ايليه وياخود بربئر حفر ايليه وياخود برنخل غرس ايليه وياخود برمسجد بنا ايليه وياخود برولد ترك ايليه‌كه آكا موتندن صكره استغفار ايليه وياخود برمصحف توريث ايليه، وبو حديث شريفده مسلمينه بشارت عظيمه واشارت ودلالت مثوبات جليله واردر .

مطلب ثانى فروع علم حديثده‌در

علم شرح الحديث — بو برعلمدركه رسول الله‌ك احاديث شريفه‌سندن مقصد شريفى نه ايدوكندن قواعد عربيه واصول شرعيه حسبنجه بقدر الطاقه باحثدر وبونك نفعى وغايتى برمرتبه‌ده دركه افراد انساندن برفرده خفى ونهان دكلدر وبوفنده اولان كتب مصنفه‌يى خاطر فاطر وكتب ودفاتر احاطه ايلمكدن عاجز وقاصردر لكن جمله‌دن اشهر وانضل وبرتر شروح بخارى‌در واول دخى غايت ايله كثيردر جمله‌دن شرح كرمانى وشرح برماوى وشرح ابن الملقن وشرح العينى وشرح ابن الحجر وشرح السيوطى وشرح الكورانى‌در وبونلرك غيرى. وبعده شرح (صحيح مسلم) در نواوى‌نك وسيوطى‌نك وشروح (مصابيح) دندر (المفاتيح) كه خلخالى‌نكدر وشرح التوربشتى وشرح المظهر وشرح ابن العرب وبونلرك غيرى. وشروح مشارق‌دندر (المبارق) وشرح مجد الدين الشيرازى كه صاحب قاموس‌در وشرح الشيخ اكمل الدين وشرح الفاضل ابن الملك وبونلرك غيرى . وبوكتب مذكوره‌نك مصنفلرينك اكثرى مقدما ذكر اولنمشدر .

علم اسباب ورود الاحاديث وازمنته وامكنته — يعنى احاديث شريفه‌نك ورودينك اسبابنى وازمنه وامكنه‌سنى بيان ايدن علمدر وبونك موضوعى اسمندن ظاهردر ومنفعتى عظيمدركه برفرده خفى دكلدر . مؤلف

اصل مترجم مرحوم والد ماجد بيوررلركه بن بوفن ده تصنيف اولنمش بعض كتب ايشتدم لكن كورمدم .

علم ناسخ الحديث ومنسوخه — وبو علمك موضوعى غايت ايله ظاهر وفائده سى وغرضى غير خفى وباهر . بلكه اصول شريعتدن براصل قوى اولوب اكثر احكام آنك اوزره دائردر بعض علما آنك تدوينه اعتنا ايلمشلردر. مرحوم والد ماجد بيوررلركه بن بعض ثقاتدن بو علمده تدوين اولنمش بركتاب ايشتدم لكن بلادمزده مشهور دكلدر .

علم تأويل اقوال النبي صلى الله تعالى عليه وسلم — وبو علمك موضوعى معلوم و متعين ونفعى وغايتى وغرضى ظاهر وبيندر . ينه مرحوم بيوررلركه بن بو علمده مولانا شمس الدين الفنارى نك بر رساله سنى كوردم ومولاناى مزبور بلادمزده برفاضل مشهوردر عليه رحمة الملك الغفور واحاديث شريفه ايچون شرعه موافق تأويلات لطيفه استخراج ايلمشدر بر حيثيت ايله كه كورنلر لله دره وعلى الله اجره ديرلر.واول رسالهٔ مزبوره بانمده موجود ايدى بعده ضايع اولدى كذلك شيخ صدرالدين دخى بعض احاديثى تأويلات اوزره شرح ايلمشدر لكن بعض ظاهر شرعدن اخذ اولنانه مخالفدر مثلا ديمشدركه فلك اطلس كه لسان شرعده عرش ايله مسمى در وفلك ثوابت كه اهل شرع قتنده كرسى ايله مسمى در ايكيسى دخى قديمدر وبو كلامى كشف صحيح وعيان صريحه احاله ايلمشدر.وبو كلامى مخالف شرع دكلدر ديو ادعا ايلمشدر زيرا شرع مبينده وارد اولان حدوث سموات سبع وارضين در لكن شيخ مذكور قدس سره تحقيق سائر تأويلاتده برحيثيت ايله ابداع وبر مسلك لطيف اختراع ايلمشدركه البته باعث انشراح صدر ومال اولور الله اعلم بحقيقة الحال .

علم رموز اقوال النبي واشاراته — وبو علم دخى ظاهر الموضوع وباهر النفع در وبونك غايتى وغرضى خفى دكلدر وينه مرحوم بيوررلركه

بوعلمده دخی برتصنیف نافع لطیف واردر لکن شمدی اسمنی تذکره مجالم اولمادی .

علم غرائب لغات الحديث — وبوعلمك دخی موضوعی شریف ونفعی وغایتی لطیف درعلامهٔ زمخشری بوعلمده (فائق) نام کتابی تصنیف ایلمشدر وامام ابن الاثیر الجزری کتاب (النهایه) یی تألیف ایلمشدر وبوایکی کتابی علم لغتده دخی معدود اولور .

علم دفع مطاعن الحديث — وبوعلمك موضوعی ونفعی مسلمین موحدین دن اولی الالباب قتنده ظاهر ومستغنی عن الاطناب در سابقا ملاحده دن برطائفهٔ طاغیه که ـ قرامطه ایله ملقبین ایدیلر ـ نبی علیه السلامك احادیث شریفه سنه بعض اوهام واهیه واکاذیب ساهیه سببی ایله طعن ایلمشلردرکه احادیث مذکوره نك سباقی اول طعنك کذبنی مظهر وصورتی باطنده اولان افترادن مخبردر لکن بحمده تعالی بزم علمامز جزاهم الله عنا وعن الاسلام والمسلمین خیرا اول خرافات واکاذیبك دفعنه قیام وعقائد مسلمینی بومقوله اوهام فاضحه مهاویسنه دوشمکدن صون وحفظه سعی واقدام ایدوب هر برینی تقریرات کامله وتحریرات واضحه ایله شرح ایتمکله معنای مقصودی بیان و اعلام ایلمشلردر . حق تعالی دائما اسلام ومسلمینی منصور واعداء دین اولان کفره وملحدینی مخذول ومقهور ایلیه بحرمة محمد الامین وآله وصحبه اکرمین .

علم تلفيق الاحاديث — بوبر علمدرکه آنده ظاهرا بری برینه متنافیه اولان احادیث بیننده توفیق و معانی والفاظنی بحسب قواعد العربیة والاصول و المشروع والمعقول تطبیق وتلفیقدن بحث اولنور . کاه عام اولانی تخصیص ایتمکله ویاخود مطلق اولانی تقیید ایتمکله ویاخود کاهی واقع اولان حادثه نك تعددینه حمل ایتمکله و بونلرك غیری وجوه تأویل ایله که اکثر شراح حدیث اثناء شروحده آنلری مفصل و مشروح ایراد ایدرلر . لکن بعض علما بوخصوصده کمال اعتنا ایدوب بونك ایچون علی حدة کتاب تدوین

ايلمشلردر اما بونده واقع اولان تصانيف ميان طلابده كم ياب در مجد اولان طالب واصل اولور .

علم احوال رواة الاحاديث — بو بر علمدر كه آنده احاديث شريفه يي روايت ايدنلرك احوالي معلوم اولور هر برينك وفياتندن وقبائل واوطانندن وجرح وتعديلندن وبونلرك غيري احوالندن . وبو علم من وجه فروع تواريخدندر و بر وجهدن دخي فروع احاديثدندر بونده دخي علما تصانيف كثيره تصنيف ايلمشلردر . ايچلرندن بر مقداري ماسبقده ذكر اولنمشدر تذكر ايدنجك واقف اولورسين .

علم طب النبي صلى الله تعالى عليه وسلم — بو بر علمدر كه طب مرضي حقنده وارد اولان احاديث نبويه دن باحثدر . بر جماعت دخي بو علمده تصنيف كتاب ايتمكه اعتنا ايلمشلردر . جمله دن اشهري ابن طرخان جمع ايتديكيدر وافضلي امام مستغفري جمع ايتديكيدر . ايكيسي دخي عند الطلاب ظاهرلردر . وبو علمك نفعي وغايتي وغرضي ارباب البابه خفي دكلدر .

مطلب ثالث فروع علم وتفسيرده در .

ايمدي معلوم اوله كه علم قرآن بر بحر فراوان دركه عجائبي بحد وبيپاندر . وبر طود شامخ وجبل راسخدر غرائبنه وصول خارج دائرهٔ امكاندر وبو علمك فروعي واردر كه احصا اولنماز وفنوني واردر كه استقصا اولنماز . لكن ايچندن شول مقدار ذكر ايدهلم كه اكا قوت تحرير وافي و نطاق تقرير احاطه سنده كافي اوله .

علم معرفة المكي والمدني — بو علمده جماعت كثيره تصنيف كتب ايلمشلردر . جمله دن مكي و العزالديريني . وبونك فائده سي نزولده مؤخر اولان آياتي معرفتدر تا كه آيات متقدمه يي ناسخ وياخود عمومني مخصص ايدوكي معلوم اوله . وبونده نيچه اقسام واردر كه آنلري ابوالقاسم الحسن بن محمد ابن حبيب النيسابوري كتاب (التنبيه) ده ذكر ايلمشدر آنلر مكه ده

نازل اولان و دخی مدینه‌ده نازل اولان و دخی مکه‌ده نازل اولوب حکمی
مکی اولان ومکه‌ده اهل مدینه حقنده نازل اولان ومدینه‌ده اهل مکه حقنده
نازل اولان ودخی مکی‌نك مدنی حقنده نزولنه مشابه اولان ودخی مدنی‌نك
مکی حقنده نزولنه مشابه اولان ودخی جحفه‌ده نازل اولان ودخی بیت المقدس‌ده
نازل اولان ودخی طائفده نازل اولان ودخی حدیبیه‌ده نازل اولان ودخی
لیلاً نازل اولان ودخی نهاراً نازل اولان ودخی مشیعاً نازل اولان . بوعبد
فقیر ایدر که مشیعاً نازل اولاندن مقصد اولدرکه نازل اولدقده ملائکه‌دن
نیچه بیك ملك آنی تشییع ایدوب بیله نازل اولمش اوله‌لر مثلا سورهٔ انعام
حقنده ابن حبیب و آکا تابع اولوب ابن النقیب دیمشلردرکه نازل اولدقده
یتمش بیك ملك آنی تشییع ایلمشلردر . وبونك امثالی نیچه سور و آیات دخی
واردرکه هر برنده نیچه بیك ملك تشییع ایلمشلردرکه تفصیلانی سیوطی اتقانده
بیان ایلمشدر . و دخی مفرداً نازل اولان ودخی سور مکیه‌ده اولان آیات
مدینات وسور مدینه‌ده آیات مکیات ودخی مکه‌دن مدینه ومدینه‌دن مکه‌یه
ومدینه‌دن ارض حبشه‌یه تحمیل اولنان آیات ودخی شول آیات که آنده
اختلاف اولنوب بعضلر مدنی وبعضلر مکی دیه‌لر . پس بونلر یکرمی اوچ
وجهدرکه بونلری بیلمین و مابینلرینی تمییز ایتمین کیمسه‌یه حلال دکلدرکه
کتاب اللهده تکلم ایلیه . وبوندن ماعدا مکی و مدنی‌ده اوچ اصطلاح اوزره
اختلاف ایلمشلردر. جمله‌دن اشهری بودرکه مکی هجرتدن مقدم نازل اولاندر
و مدنی صکره نازل اولاندر کرك مدینه‌ده نازل اولسون کرك مکه‌ده عام
فتحده یاخود عام حجة الوداعده یاخود اسفاردن برسفرده . وبونك اوزرینه
دلالت ایدر بر اثر دخی روایت ایلدیلر . ایکنجی بودرکه مکی مکه‌ده نازل
اولاندر هجرتدن صکره ایسه دخی ومدنی مدینه‌ده نازل اولاندر. بو تقدیرجه
سفرلرده نازل اولانلر ایکیسی بیننده واسطه اولور لکن مکه‌نك ضواحی
ونواحیسنده نازل اولانلر مکی اولور منی وعرفات وحدیبیه کبی ومدینه‌نك
ضواحیسنده اولانلر مدنی اولور بدر واحد وسلع کبی . اوچنجی بودرکه مکی
اهل مکه‌یه خطاب واقع اولاندر ومدنی اهل مدینه‌یه خطاب واقع اولاندر .

علم معرفة الحضرى والسفرى — بوعلمك موضوعى و نفعى وغايتى غايت ظهورده‌در و حضرى نك امثله‌سى كثيره‌در اما سفرى نك امثله‌سنى ضبط ايلمشلردر . جمله‌سى قرقدن زياده‌جه دركه علامهٔ سيوطى اتقانده آنلرى استقصا ايلمشدر .

علم معرفة النهارى والليلى — بونك دخى موضوعى وغايتى ومنفعتى ناظرينه ظاهره‌در . ديمشلردركه اكثر قرآن نهارده نازل اولمشدر . اما ليلى اولانلرى تتبع ايلمشلردر ، جمله‌سى اون بش آيته يتيشمدركه سيوطى آنى دخى اتقانده ذكر ايلمشدر .

علم معرفة الصيفى والشتائى — بونك دخى موضوع و غايت ومنفعتنك امرى خفى دكلدر . واحدى ايتدى : حق تعالى كلاله‌ده ايكى آيت انزال ايلدى بريسى كه اوّل سورهٔ نساده‌در شتاده نازل اولمشدر بريسى دخى كه آخرنده‌در صيفده نازل اولمشدر . حجهٔ وداعده نازل اولان دخى صيفى در اوّل مائده كبى . و دخى ﴿ اليوم اكملت لكم دينكم ﴾ و دخى ﴿ واتقوا يوما ترجعون فيه الى الله ﴾ وآيت دين وسورهٔ نصر كبى وغزوهٔ تبوكده نازله اولان آيات كبى . وشتائى دندر آيت افك وغزوهٔ خندقده نازله اولان آيات .

علم معرفة الفراشى والنومى — بونده دخى موضوع ونفع امرى مقدما مرور ايدنلر كبى در . فراشى نك امثله سندندر ﴿ والله يعصمك من الناس ﴾ ودخى ﴿ وعلى الثلثة الذين خلفوا ﴾ آيتى ، امانومى سورهٔ كوثردر نته‌كيم مسلم حضرت انسدن (ر . ع) روايت ايلمشدركه ايتدى : بروقتده نبى عليه السلام اوكومزده ايديلر ناكاه برمقدار نوم ونعاس غلبه ايدوب بعده تبسم ايدرك رأس كريمنى رفع ايلديلر . بن ايتدم يارسول الله باعث ضحك نه در ؟ بيورديلركه شمدى بكا برسوره نازل اولدى . بعده قرائت ايدوب ﴿ بسم الله الرحمن الرحيم . انا اعطيناك الكوثر فصل لربك وانحر ، ان شانئك هو الابتر ﴾ ديه سورهٔ مذكوره‌يى اوقوديلر . امام رافعى امالى سنده ايتدى : اربب

فهم اولانلر بو حديث شريفدن فهم ايلديلركه سورهٔ مزبوره اول نوم
زماننده نازل اولمشدر . و بونك توجيهنده ديمشلردركه رؤيا ... وارده
وارد اولانلر دخى وحى قبيلندندر . زيرا انبيانك رؤياسى دخى
وحيدر . ودخى ايتدى بوكلام صحيحدر لكن اشبه بويله ديمكدركه قرآنك
جملهسى زمن يقظهده نازل اولمشدر نهايت مرتبه قصده ... الانزال ...
كوثر حضرتك اثناء نومده خاطر شريفلرينه كذر ايتمش اوله و ياخود
اول كوثركه سورهٔ كريمه آنك حقنده وارده اولمشدر اول حالده حضرته
عرض اولنمش اوله . حضرت دخى سورهٔ مزبوردىي آنلره قرائت وتفسير
ايتمش اوله‌لر ينه امام رافعى ايتدى : بعض رواياتده وارد اولمشدركه
اول حالده اغما حاصل اولمش اوله . بودخى محتملدركه حضرته نزول وحى
زماننده عارض اولان حالت اوله‌كه آكا برحاء الوحى [*] ديرلر . بومقامده
كلام رافعى تمام اولدى سيوطى ايتدى : رافعى‌نك كلامى غايت ايله موجه‌در .
بن دخى آنك كلامنه وقوفدن مقدم اول توجيه وجيهه مائل ايدم لكن تأويل
اخير اولادن اصح واظهر واوضحدر زيرا حضرتك شمدى بكا بر سوره
نازل اولندى ديو بيوردقلرى مقدما نزولنى دفع و منع ايدر نعم ... اوّلت حاصل اولدر. مؤلف اصل مترجم مرحوم والد ماجد بيورديلر كه بن
ديرمكه كذلك تأويل اخيرى مؤيددر حضرت انسك (بين اظهرنا) قولى .
يعنى حضرت بزم اوكومزده ايديلر ديديكى . زيرا مقصد نوم حقيقى اولسه
عادتا نوم معهود جمع كثير ايچنده اولماز خصوصا نوم رسول‌الله صلى الله
تعالى عليه وسلم . وآندن ماعدا بعده مبارك باشلرينى رفع ايلدى ديديكى
اكرنوم حقيقى اولسه (ثم رفع رأسه) ديميوب (ثم استيقظ ـ ياخود ـ ثم قام من
مضجعه) ديرايدى. يعنى بعده اوياندى ياخود ياتديغى يردن قالقدى ديرايدى
ويا بونك امثالى بركلام سويلردى ودخى حضرت بكا برسوره انزال اولندى
ديوب بعده شويله قرائت ايلدى ديديكى دخى دلالت ايدركه آندن اوّل اول
سوره نازله اولمش اولمايه . زيرا اويله اولمش اولسه بكا سورهٔ كوثر انزال

[*] قاموسده برحاء الحمى و غيرها ديرلر شدت معناسنه‌در ديمشدر .

اولندی دیرلر ایدی. ودخی سوره‌یی تمامها قرائته احتیاج اولماز ایدی زیرا مقدما صحابهٔ کرامك معلوملری اولمش اولوردی ایمدی بو توجیهات ایله، تأویل اوّل ایله مؤول اولمق مندفع اولور. بو عبد فقیر ایدر وجه اخیرده کلامه مجال واردر زیرا جائزدرکه اول زماندن مقدمجه حال یقظه‌ده سورهٔ مذکوره نازله اولمش اولوب نهایت هنوز اصحاب کرامه قرائت واعلام اولنمامش. پس اول سببدن بکا سوره انزال اولندی دیو بیوروب سورهٔ کوثر انزال اولندی دیمامش اوله‌لر واوّل وقت اعلام شمدی اولمق ایله تمام سوره‌یی قرائت واعلام ایده‌لر والعلم عندالملك العلام.

علم معرفة الارضی والسماوی — اما ارضی اولانلر ظاهردر ولکن سماوی اولانلر لیلهٔ معراجده نازل اولاندر آخر سورهٔ بقره‌دن ایکی آیت کبی. نته‌کیم امام مسلم حضرت ابن مسعوددن اخراج ایلمشدرکه وقتاکه رسول‌اللهه اسرا اولندی سدرة المنتهی‌یه منتهی اولدی الی آخرالحدیث. و بو حدیثده وارد اولمشدرکه پس رسول‌اللهه اوچ شیء اعطا اولندی: صلوات خمس اعطا اولندی وخواتیم سورهٔ بقره اعطا اولندی و امتدن حق تعالی‌یه برشیئی اشراك ایتمیلردن مقحماتی یعنی بلا ردیة وتثبت صادر اولان کناهلری مغفرت ایلیه. ودخی هذلی‌نك (کامل) نام کتابنده مذکوردرکه ﴿آمن الرسول﴾ آخرینه‌وارنجه قاب قوسین‌ده انزال اولندی. ابن العربی ایتدی: تحقیق قرآنده سماوی واردر وارضی واردر ودخی بین‌السماء والارض نازل اولمش واردر ودخی تحت ارضده غارایچنده نازل اولمش واردر اما ارضی ایله سماوی‌دن مقصد نه‌ایدیکی ظاهردر فمابین السماء والارض نازل اولاندن مقصد ظن اولنورکه بین‌السماء والارض اولان فضاده اوله لیلهٔ معراجده نازل اولان کبی. ابن العربی ایتدی: تحت ارضده غارده نازل اولان سورهٔ مرسلات‌در نته‌کیم صحیحده ابن مسعوددن وارد اولمشدر.

علم معرفة اول مانزل — آنك موضعنده و سائر احوالنده امر ظاهردر ولکن اول نازل اولانده برقاچ اقوال واردر بریسی‌که صحیح اولان

دخی اولدر ﴿ اقرأ باسم ربك ﴾ در بو قولی شیخین ده وحاكم مستدركنده و بیهقی دلائل ده، وطبرانی كبیرده روایت ایلمشلردر. ایكی قولك بیننده توفیق بویله‌در كه اوّل سورهٔ كامله كه نازله اولمشدر مدّثر اوله. پس سورهٔ قلمك اولی دخی علی الاطلاق اوّل ما نزل اولنغه منافی اولماز ویاخود مدثر اول ما نزل اولمق فترة وحیدن صكره اولانه نسبت ایله اوله مطلقا اولمیه یاخود مدثرك اولیتی حضرت جابرك اجتهادی اوله روایتی اولمیه ، واقرأ سوره‌سنك اولیتی حضرت عائشه‌نك روایتی اوله. پس اول اجتهاد جابردن مقدم ایدیكی ظاهردر. قول ثالث سورهٔ فاتحه‌در اكثر مفسرین بوكا ذاهب اولمشلردر عمرو بن شرحبیل دخی بونی مرسلا روایت ایلمشدر لكن جواب ویروب دیمشلردركه محتمل دركه اول روایت سورهٔ فاتحه‌نك نزولندن اخبار وحكایت اوله اقرأ ومدثر نازل اولدقدن صكره. زیرا محصلی بودركه حضرت جبرئیل امین رسول رب العالمینه ندا ایدوب ایتدی : قل یا محمد ﴿ بسم الله الرحمن الرحیم ، الحمد لله رب العالمین ﴾ تا كه ﴿ ولا الضالین آمین ﴾ دواصل اولنجه . وبونده احتمال واردركه نداء مزبور حضرته اوّل ندا و اوّل قرائت اولمیه . قول رابع : بسم الله الرحمن الرحیم در و بو قول عكرمه‌دن و حسن‌دن و ابن عباس‌دن رضی الله تعالی عنهم مرویدر بوكا دخی جواب ویرمشلردركه بو برأسه برقول عد اولنماز زیرا برسوره‌نازله اولیجق البته بسمله بیله نازله اولمق ضروریدر پس بسمله اوّل نازل اولمش آیت اولور علی الاطلاق اما آخر نازل اولان سوره سورهٔ ﴿ براءة ﴾ در و آخر نازل اولان ﴿ یستفتونك ﴾ آیتی‌در بعضلر آیت ربوادر دیمشلر بعضلر دخی آیت دین‌در دیمشلر قولین اخیرین بیننده توفیق بویله‌دركه بو ایكی آیت دفعةً نازل اولمش اوله‌لر حالا مصحفده اولان ترتیب اوزره . ودخی ایكیسی بیله قصهٔ واحده‌ده وارد اولمشلردر نهایت مرتبه راویلرك هر بری نازل اولانك بعضندن آخر نازل اولان بودردیو خبر ویرمشدر بو تقدیرجه هر برینك كلامی صحیح اولور و اول آیتی كاه آیت ربوا ایله وكاه آیت دین ایله تلقیب ایتدكرینك بعضی آیت مزبوره ایكیسنی دخی مشتمله اولدیغنه بناءً در وبعضلر دخی آخر نازل اولان ﴿ یستفتونك ﴾ آیتی‌در دیدكاری مقیددر یعنی فرائض حقنده آخر نازل اولان

دیمشدر بعضلر دخی آخر نازل اولان آیت ﴿ لقد جاءکم رسول من انفسکم ﴾در
آخر سوره‌یه وارنجه . بو قولی ابی بن کعب روایت ایلمشدر بعضلر دخی آخر
نازل ﴿ فمن کان یرجو لقاء ربه ﴾ در و بو قولك تأویلی . بودرکه بوندن صکره
آنی نسخ ایدر آیت نازل اولمامشدر بلکه آیت محکمه‌در امام بیهقی بواقوالك
جمله‌سنی تأویل ایدوب هرکیمسه کندی قتنده ثابت اولان ایله جواب ویرمشدر
دیمشدر. مرحوم والد ماجد تأویل مزبورك اصلا نفعی یوقدر دیو بیورمشلر،
بو عبد فقیر ایدرکه فی الواقع بوتأویله نیجه نافع اولورکه هرکس کندی قتنده
ثابت اولان ایله جواب ویردیکی مقرردر نهایت مرتبه اکر هر برینك ثبوتی
سند صحیح ایله ایسه بنه وجه آخر ایله توفیق امرنده تحقیق وتدقیق ایتمك
لازم اولور اکر بعضنك ثبوتنده شبهه وارایسه ویاخود طرف جرحدن
برطریق ایله مجروح ایسه وقنغیسی صحیح وقنغیسی مجروحدر مبین ومشروح
اولمق کرکدر والا بوایله جواب مطلق بی نفع ایدیکی محققدر . قاضی ابوبکر
(انتصارده) دیمشدرکه اقوال مزبورده برحدیث مرفوع یوقدر بلکه هر بری
نوع اجتهاد وغلبهٔ ظن ایله برقوله استناد ایدوب سویلمشدر[*] بودخی احتمالدرکه
هر بری نبی علیه الصلوة والسلامدن یوم موتنده ویاخود زمان مرضندن
برمقدار مقدمجه آخر سماع ایتدیکنی نقل واخبار ایتمش اوله وبرغیری دخی
صکره آندن سماع ایتمش اوله کندیسی بالذات سماع ایتمش اولمایه اول سببدن
اختلاف اقوال اولوب باعث قیل وقال اوله بودخی محتملدرکه نبی علیه
الصلوة والسلام آخر تلاوت ایتدیکی آیت بعض آیات ایله معاً نازله اولمش
اوله بعده اول آیت مصاحفده رسم اولندقده بیله نازله اولان آیاتك رسمنه
دخی امر اولنه بعده بوترتیب اوزره کورنلر اول آیتی آخر ماتزل ظن ایلیه‌لر
و بو خصوصده وارد اولان اقوال غایت ایله چوقدر جمله‌دن بومقدار اوزره
اقتصار اولنمشدر . ودخی معلوم اوله‌که بوتوجیهات مذکوره‌یی والد مرحوم
کتاب اتقاندن اخذ وجمع ایلمشلردر لکن اصل نسخه‌ده اتقانده مذکور
اولانه مخالف واقع اولمشدر نته‌کم مراجعت کتاب اتقان ایدن ارباب ایقان

[*] قاضی ابوبکرك کلامی بوفقیرك کلامنی مؤید ومقرر ایدیکی متأمله روشن وظاهردر.

فهم واذعان ايدر . بو فقير اعتقادنده اولان بو موفق توجيه وتوفيق اقتضاسيله شكر
بعدكل كلام توجيهات مذكورهنك ضعفى جاى كلام دكلدر .

علم معرفة سبب النزول — نزول ايات ايكى قسمدر برقسمى ابتدائى
اولاندر برقسمى دخى سؤال ويحدثه عقيبنده اولاندر وبو قسمده على بن
المدنىكه بخارينك شيخيدر تصنيف ايلمشدر واحدى دخى بر كتاب تصنيف
ايدوب بعده جعبرى آنى اختصار وبرنسنه زياده ايتميوب انجق اسانيدينى
حذف اوزره اقتصار ايلمشدر شيخ الاسلام ابن الحجر دخى تأليف ايلمشدر
لكن وفات ايتمكله مسوددده قالمشدر . سيوطى دخى بونده بر كتاب حافل وجامع
وشامل تصنيف ايدوب (لباب النقول فى اسباب النزول) ايله تسميه ايلمشدر
وبو علمده فوائد كثيره واردر مثلا تشريع احكامه باعث اولان حكمتك
وجهنى بيلمك كبى . واول آيتك متضمنه اولديغى حكمى سبب نزولدن
منفهم اولان مورد نصه تخصيص كبى شول كيمسهلر قتندهكه رأى ايدرلركه
اعتبار عموم لفظه دكلدر خصوص سببهدر وكاه اولوركه عام وارد اولور لكن
تخصيصنه دليل قائم اولور ايمدى قچانكه سبب نزول معلوم اوله حكمى
تخصيص ايدوب اول مادهنك غيرندن قصر ايدر ودخى مقصود الٰهى اولان معنايه
وقوف كبى . زيرا كاه اولوركه آيتك تفسيرى معلوم اولماز قصهسنه وسبب
نزولنه وقوف حاصل اولمايجه ، مثلا حق تعالىنك ﴿ فاينما تولوا فثم وجه الله ﴾
قول شريفى ظاهرينه نظر اولنسه استقبال قبلهنك عدم وجوبنى اقتضا ايدر
اول خود خلاف اجماع ايديكى مقرردر واستقبال قبلهنك وجوبى عامۀ كتبده
مسطور ومحرردر . ايمدى بو آيتك معناسى معلوم اولماز الا بونكله معلوم
اولوركه نزولى نافلۀ سفردهدر قبلهده اشتباه ايدوب تحرى ايله اداء صلوة
ايدنلر حقندهدر ودخى حق تعالىنك ﴿ ان الصفا والمروة من شعائر الله ﴾ قولى
آخر ايته دكين ظاهرا صفا ومروه مابيننده سعى واجب اولمامق اقتضا ايدر
زيرا ﴿ فلا جناح عليه ان يطوف بهما ﴾ قولندن منفهم اولان سعى ايتمكده انجق
وبال وجناح اولمقدر بوندن واجب اولمق لازم كلمز . ايمدى سعيك وجوبى
معلوم اولماز الا حضرت عائشهنك رضى الله تعالى عنهما بيانى ايله معلوم

اولورکه ایتدی: بو آیتك نزولی اول زمانده ایدیکه صحابهٔ کرام میـان صفا ومروهده سعی اقدام ایتمکه اقدام ایده میوب عمل جاهلیتدندر دیو تألم ایلدیلر یعنی اثم ووبال اولمق احتمالدر دیدیلر . ایمدی آیت کریمه‌ده نفی جناحدن مقصد آنلر احتمال ویردکلری جناحی نفی ایتدیکی حضرت عائشه‌نك سبب نزولی بیان ایتمه‌سیله ظاهر اولدی وینه معرفت سبب نزولك فوائدندر دفع توهم حصردر .

تذییل — بوعبد فقیر ایدرکه بوکلامك معناسنی وتحقیقنی علامهٔ سیوطی اتقانده امام شافعیدن رضی الله تعالی عنه نقل طریقی ایله تفصیل وبیان ایدوب دیمشدرکه : حق تعالی ﴿ قل لاأجد فیما اوحی الی محرماً ﴾ قولنده امام شافعی دیمشدرکه وقتاکه کفار حق تعالینك حلال ایتدیکنی تحریم وحرام ایتدیکنی تحلیل اوزره اصرار ایلدیلر وهر امرده مضاده ومعانده اختیار ایدرلر ایدی پس آیت کریمه دخی آنلرك عرضنه مناقض کلدی یعنی بکاوحی اولنانلرده مذکور اولان برقاچ اموردن غیری حرام بولمازم دیمکدن مقصد کویا دیمکدرکه هیچ برحلال یوقدر الاسزك حرام ایتدیککزدر وبرحرام یوقدر الاسزك حلال ایتدیککزدر مثلا برکیمسه آخره بوکون سن حلاوه اکل ایلمه دیسه اول دخی محض مخالفت ایچون بن بوکون برنسنه اکل ایتمزم الا انجق حلاوه اکل ایدرم دیسه مقصود انجق مخالفت اولور حقیقتده نفی واثبات اولماز کویا که بومقامده دخی حق تعالی دیمشدرکه هیچ برحرام یوقدر الاسزك حلال ایتدیککز میته ودم ولحم خنزیر ﴿ وما اهل لغیر الله به ﴾ واردر لکن بوندن مقصد بونلردن غیری هرنه وار ایسـه حلال دیمك دکلدر زیرا مقصود آنلرك حلال ایتدکلرینه اثبات تحریمدر یوقسه سائرینه اثبات حل دکلدر . ایمدی وجه مشروح اوزره سبب نزول معلوم اولماز ایسـه محرمات انجق بومذکور اولانلره منحصر اولمق توهم اولنوردی . سبب نزول ایله اول توهم مندفع اولدی انتهی . وینه فوائد سبب نزولدندر آیت کیمك حقنده نازل اولدی ایسـه آنك اسمنی بیلمك ودخی آیتده مبهم اولانی بیلمك . ایمدی وقتاکه فوائد مزبوره‌یی بیلدك ایسه سکا معلوم اولورکه شـول کیمسه‌که بوفنك تحتنده فائده ومعرفتنده نفع وعائده

يوقدر . زيرا تاريخ مجراسنه جاری ومنفعتندن خالی وعاریدر دیمشدر. آنك زعمی باطل واعتقادی فاسدوعاطلدر ودخی معلوم اولهکه اهل اصـولدن محققین واکثرعلماودین بونك اوزره‌متفقین اولمشلردرکه اعتبار عموم لفظه‌در خصوص سببه دکلدر حتی نیچه آیات واردرکه بعض اسباب مخصوصه‌ده نازله اولمش ایکن اسـبابك غیرینـه دخی حکمی متعدی و متجاوز اولمشـدر وحد قذف نته‌کیم آیت ظهار اوله سلمة بن صخر حقنده نازله اولمشـدر . حضرت عائشه‌یه‌حاشا رمی‌واسناد ایدنلر حقنده واقع اولمشدر لکن بعدالنزول سائری عموم لفظ تحتنده دخول ایدوب حکمی عام اولمشـدر وعموم لفظی اعتبار ایتمیلرك کلاملرینه اعتبار یوقدر وبونك تفصیلی علم اصولده‌در ودخی معلوم اوله‌که صـورة‌سبب نزولك تحت عموم لفظده دخولی قطعیدر ایمدی نچانکه بعض آیات اسباب خاصه اوزره نازل‌اولسه‌ کاه اولورکه اول آیات انلره مناسبه اولان آیات عامه ایله‌بیله وضع اولنور نظم‌قرآنی وحسن سیاقی رعایت ایچون. پس اول‌مقوله آیات خاصه صورة سببه قریب اولور تحت عموم ده دخولی قطعی‌اولماغن، نته‌کیم سبکی‌نك مختاری بودرکه‌اول‌مقوله آیات‌خاصه‌نك مرتبه‌سی متوسطه‌در تحتنده ومجردك فوقنده‌در .

فائده — واحدی ایتدی اسـباب نزول کـتاب اللهده قول حلال دکلدر الا روایت ایله وتنزیلی مشاهده ایدوب اسبابنه واقف و آنك تفتیشـ بحثه‌قادر وعارف اولانلردن سماع ایله‌اولیجق حلال اولور. ودخی دیمشلردرکه برصحابی‌که(نزلت الآیة‌فی‌کذا) دیسه‌یعنی فلان آیت‌فلان‌خصوصده نازل اولدی دیسه‌ کاه اولورکه سـبب نزولی مقصود اولور وکاه اولورکه فلان خصوص دخی بو آیتده یعنی عمومنده داخلدر دیمك مقصود اولور ودخی سبب‌نزولك شرطی بودرکه ایتك نزولی اول واقعه‌نك حدوثی ایامنده اولوب بر زمان متأخر اولمـایه والا اول آیت اول سـبب ایچون نازله اولمش اولماز بلکه وقایع ماضیه‌دن اخبار قبیلندن اولور قصهٔ اصحاب فیل وقصهٔ قوم‌نوح وبونلرك امثالی‌کبی. ودخی صحابی‌نك نزلت الآیة فی‌کذا قولنده اختلاف ایلمشلردرکه حدیث مسند حکمنده‌میدر آکا بناءً‌که معرفتنه سماعدن غیری طریق یوقدر

ياخود صحابی‌دن اول آیتی تفسیر قیلندن‌میدر ؟ ودخی قول مزبور نچانکه تابعی‌دن واقع وصادر اولسه اول دخی مرفوع در لکن مرسل اولور اول تقدیرجه ینه مقبول اولور زیرا مرسل تابعی دخی قول اصح اوزره مقبولدر اکر اکا واصل اولنجه‌سندی صحیح وکندیسی دخی صحابه‌دن اخذ ایدن ائمهٔ تفسیردن ایسه مجاهد کبی وعکرمه وسعید بن جبیر کبی ویاخود بر مرسل آخر ایله ویاخود آنك امثالی برحال ایله قوت بولورسه .

فائده — اکثر مواضعده اولورکه مفسرین بر آیتك نزولی ایچون اسباب متعدده ذکر ایدرلر مقدما مرور ایتمشدرکه آنلرك برآیت حقنده نزلت فی کذا دیدکلری قوللرندن مقصد تفسیردر اول تقدیرجه تعدد ضرر ایلمز زیرا ایکی تفسیر بینده منافاة اولماز اکر لفظك ایکیسنه دخی تناولی وار ایسه، اکر متناول دکل ایسه اول تقدیرجه اکر احد تفسیرینك اسنادی صحیح ایسه اعتماد اول صحیح اولان اسناده‌در اکر بریسی نزلت فی کذا دیسه بری دخی سبب نزولی بودر دیو تصریح ایلسه وایکیسنك مابیننده مخالفت اولسه معتمد علیه اولان سببیتی تصریح ایدندر اما اولکه نزلت فی کذا دینمشدر آنك کلامی استنباط حکم قیلندن اولور .

علم معرفة مانزل على لسان بعض الصحابة — بودخی حقیقتده اسباب نزولدندر و برجماعت موافقات عمری (ر . ع) مستقلاً افراد بالتصنیف ایلمشدر زیرا اصل بوبابده موافقات عمردر . حضرت عمر (ر . ع) ایتدی: اوچ کلامده ربمه موافقت ایلدم اولا ایتدم: « یارسول الله لواتخذنا من مقام ابرهیم مصلی » یعنی یارسول الله اکر مقام ابراهیمدن برمصلی اتخاذ ایلسه‌ك مناسب دکلیدر پس ﴿ واتخذوا من مقام ابراهیم مصلی ﴾ آیتی نازله اولدی آیت حجاب نزولندن مقدم ایتدم . یارسول الله سنك نساك اوزرینه بر و فاجر داخل اولوب مجلسکه حاضر اولورلر آنلره امر ایلسه‌ك احتجاب ایلسه‌لر ، پس آیت حجاب نازله اولدی ودخی حضرت رسول الله اوزرینه نسوانی اقتضاء غیرت ایله اجتماع ایلدیلر بن دخی آنلره ﴿ عسى ربه ان طلقكن ازواجاً

خيراً منكن ﴾ ديدم پس درحال اول عبارت ايله آيت كريمه انزال اولندى وبونك امثالى كثيردر تتبع كتب احاديث ايدنلر بيلورلر .

علم معرفة ما تكرر نزوله — يعنى نزولى مكرر اولان آياتى بيلمك .

زركشى برهانده ايتدى كه اولور كه بر شى ايكى كره نازل اولور آنك شانى تعظيم ايچون وسببى حادث اولدقده نسيان خوفندن ينه تذكير ايچون . اصل حكمتى بودركه كاه اولوركه بر سبب حادث اولور سؤال كبى يا حادثه كبى انده برآيت نزولى اقتضا ايدر . مع هذا آندن اقدم آنى متضمن بر آيت نازل اولمش ايدى . پس نبى عليه‌السلامه اول آيت بعينها وحى اولنور امته اول آيتى تذكير واول آيت بوحادثه‌يى متضمن ايدوكنى بيان وتقرير ايچون . ودخى قرآنده اولان احرف سبعه‌يعنى قرائت سبع دخى تكرار نزول قبيلندندر . بوعبد فقير ايدركه سيوطى اتقانده بوكلامك وجهنى بيان ايدوب ديمشدركه قرآنك هر برى مكررا نازله اولديغنه دلالت ايدر حديث ابى‌دن (ر . ع) مسلم اخراج ايتدوكى‌كه حضرت رسالت پناه عليه صلوات الاله بيوردى‌كه تحقيق بنم ربم بكا ارسال ايلدى كه قرآنى برحرف اوزرينه قرائت ايليم پس بن رد ايدوب يارب احسان ايدوب امتمه تهوين وآسان ايله ديدم پس ينه ارسال ايلدى‌كه ايكى حرف اوزرينه قرائت ايليم ينه رد ايدوب امتمه آسان ايله ديدم پس ينه ارسال ايلدى‌كه يدى حرف اوزرينه قرائت ايليم . ايمدى بوحديث دلالت ايدركه دفعهٔ اولى وهله‌ده نازل اولميوب بلكه مرهٔ بعد اخرى اولمشدر . ودخى سخاوى جمال القراءده سورهٔ فاتحه‌نك ايكى كره نزولنى حكايت ايتدكدن صكره ايتدى اكر سؤال اولنورسه كه مرهٔ ثانيه‌ده نزولنده فائده‌نه‌در ؟ جواب ويريلوركه جائزدركه اول مرده حرف واحد اوزره نازل اوله ودفعهٔ ثانيه‌ده سائر وجوهى ايله نازله اوله ملك ومالك كبى . والسراط والصراط كبى وبونلرك امثالى انتهى .

ايمدى بوذكر اولنان فوائد ايله معلوم اولوركه آنلركه قرآنده نزولى مكرر آيت يوقدر زيرا تكرر نزولده فائده يوقدر بلكه تحصيل حاصلدر ديمشلردر . انلرك بوقولى كلام باطل ورأى بى نفع وفكر عاطلدر .

علم معرفة ماتأخر حكمه عن نزوله وماتأخر نزوله عن حكمه

يعنى حكمى نزولندن متأخر اولانى ونزولى حكمتدن متأخر اولانى بيلمكدر . اولكينك مثالى حق تعالى نك ﴿ لااقسم بهذا البلد وانت حل بهذا البلد ﴾ قولى‌در [*] زيرا سورهٔ مكيه‌در وحالا كه اثر حل يوم فتح‌ده مكه‌ده ظاهر اولمشدر حتى نبى عليه السلام بوكون بكا نهاردن برساعت حلال قيلندن ديو بيورمشدر كذلك مكه‌ده ﴿ سيهزم الجمع ويولون الدبر ﴾ آيتى نازله اولدى يعنى عن قريب برجمع منهزم اولوب اردلرن دونديررلر ديو بيورلدى حضرت عمر (ر.ع) آيا قنغى جمع در اوله . وقتاكه يوم بدر اولوب قريش منهزم اولديلر بن رسول الله‌ه نظر ايلدم آنلرك آثارنده سيفنى نيامدن اخراج ايدوب كيدردى ودخى ﴿سيهزم الجمع ويولون الدبر﴾ كريمه‌سنى تكرار ايدردى پس اوّل آيت يوم بدر ايچون نازله اولمش اولدى ودخى ايكنجينك مثالى آيت وضودر زيرا آيت مدنيه‌در بالاجماع وضونك فرضيتى خود فرضيت صلوة ايله بيله مكه‌ده اولمشدر پس مقدما وضوء فرض اولمش ايكن ينه آيت نزولنده حكمت بودركه فرضيتى وحى متلوا ايله ثابته اولمش اوله . بوعبد نقير ايدركه بومقامده بعض علماء اعلام دخى زياده تحقيق وجوابده تدقيق ايدوب ديمشدر: وقتاكه وضوء عبادت مستقله اولمايوب توابع صلوتدن اولديسه جائزكه زمان وحى‌دن طول عهد ومروراعصار وانتقاص نقلهٔ روايات واخبار اولان علماء اخيار سببى ايله زمرهٔ امت شاننده ترك اهتمام وهمت ايليه‌لر اماهرزمان وهرلسانده حاضر نص باقىٔ متواتر ايله ثابت اوليجق آنك خلافنجه اولوب ترك اهتمام احتمالى مرتفع اولورانتهى. آخر دخى آيت جمعه‌كبى زيرا آيت مذكوره مدينه‌در جمعه ايسه مكه‌ده فرض اولمشدر .

علم معرفة مانزل مفرقا ومانزل جمعاً — اولكينك مثالى سورهٔ

---

[*] آيت كريمه‌نك اول تقديرجه معناسى سكا بوبلده‌ده حلال اولور نهاردن برساعتده قتل واسردن هرنه ديلرسه‌ك ايشليه‌سين. ديمك اولوب مقتضى حديث شريف اوزره عام فتح‌ده اولان اجلاله وعد اولمش اولور نته‌كيم علامهٔ بيضاوى تصريح ايلمشدر.

اقرأدن اوّل نازل اولدقده مالم يعلم تمامنه دكين . ودخى والضحىدن اول نازل اولدقده فترضى قولنـه دكين ايكنجينك مثالى سـورهٔ فاتحه واخلاص وكوثر وتبت ومعوذتين دخى معاً نازل اولمشلردر ودخى سورهٔ نصر ولم يكن . بونلرك جملهسى سورهٔ قصاردهدر . طوالده دخى مرسلات وسورهٔ صف وسورهٔ انعام كبى .

علم معرفة ما نزل مشيعاو ما نزل مفرداً — غالب قرآن جبريل

بلا تشييع مفرداً تنزيل ايلمشدر . اما مشيع اولان سورهٔ انعامدركه يتمش بيك ملك آنى تشييع ايلمشلردر وسورهٔ فاتحه دخى نازله اولدقده سكسان بيك ملك آنكله بيلهايدى وآية الكرسى نازلهاولدقده يانجهبيلهاوتوز بيك ملك بيله ايدى وسورهٔ يونس نازله اولدقده اوتوز بيك ملك بيلهايدى و دخى ﴿واسئل من ارسلنا من قبلك﴾ آيتى نازله اولدقده يكرمى بيك ملك بيله ايدى بعضلر سورهٔ كهف دخى نازله اولدقده يتمش بيك ملك تشييع ايلدى ديمشلردر .

علم معرفة ما انزل منه على بعض الانبياء — وما لم ينزل منه على

احد قبل النبي صلى الله تعالى عليه وسلم يعنى آياتدن بعضىكه اولا بعض انبيايه انزال اولنمشدر و بعضى دخى نبى عليه السلامدن اول براحده انزال اولنمامشدر آنلرك معرفتيدر . ايكنجى قسمندندر سورهٔ فاتحة الكتاب وآية الكرسى وخاتمهٔ سورهٔ بقره . امام مسلم حضرت ابن عباسدن رضى الله عنهما روايت ايلمشدركه حضرت رسالتپناهه صلى الله تعالى عليه وسلم برملك كلوب ايتدى : سكا بشارت اولسون ايكى نور ايلهكه سـكا ويرلمشدر و سـندن اوّل برنبىيه ويرلمامشدركه فاتحة الكتاب و خواتيم سورة البقرهدر وبعض احاديثده آية الكرسى ايله خواتيم سورة البقرهدر ذكر اولنمشدر و قسم اولندندر ﴿سبح اسم ربك الاعلى﴾ ودخى ابىميسرهدن مرويدركه سورهٔ جمعهنك اولى توريتده مكتوبدر ودخى زيددن مرويدركه نبى صلى الله تعالى عليه وسلم ديمشدر : ﴿بسم الله الرحمن الرحيم﴾ سليماندن صكره بندن غيرى برنبىيه نازل اولمادى

ودخی كعب‌دن مرويدركه توريتده اوّل انزال اولنان سورهٔ انعام‌دن اون آيت‌دركه ﴿ قل تعالوا اتل ما حرم ربكم ﴾ در آخرينه وارنجه . وينه كعب‌دن مرويدركه توريتك فاتحه‌سی انعامك فاتحه‌سی‌در و خاتمه‌سی سورهٔ هودك خاتمه‌سيدركه ﴿ فاعبده وتوكل عليه ﴾ در آخرينه وارنجه . وينه كعب‌دن مرويدركه توراة اوّل انعام ايله فتح اولنمشدر ﴿ يعدلون ﴾ قولنه وارنجه . ودخی ﴿ الحمد لله الذی لم يتخذ ولداً ﴾ ايله ختم اولنمشدر و ﴿ كبره تكبيراً ﴾ قولنه وارنجه . ودخی عبدالله بن عمرو بن العاص‌دن مرويدركه ايتدی : تحقيق نبی عليه السلام توريتده دخی قرآنده اولان صفتنك بعضی ايله موصوفدركه بيورنمشدر ﴿ يا ايها النبی انا ارسلناك شاهداً ومبشراً ونذيراً وحرزاً للاميين ﴾ ودخی ابی امامه‌دن مرويدركه ايتدی : حق تعالی حضرت ابراهيمه دخی حضرت نبی عليه السلامه انزال ايتديكی كبی انزال ايلمشدركه ﴿ التائبون العابدون ﴾ قوليدر و ﴿ بشر المؤمنين ﴾ قولنه وارنجه . ودخی ﴿ قد افلح المؤمنون ﴾ در ﴿ فيها خالدون ﴾ قولنه وارنجه . ودخی ﴿ ان المسلمين والمسلمات ﴾ در ودخی ﴿ سأل سائل ﴾ سوره‌سنده اولان ﴿ الذين هم علی صلاتهم دائمون ﴾ در ﴿ قائموا ﴾ قولنه وارنجه . ايمدی بو سهامه وافی اولمدی الا ابراهيم ومحمد صلی الله تعالی عليهما وسلم .

علم معرفة كيفية انزال القرآن — معلوم اوله كه تنزيل مجيدك كيفيت انزالنده اوچ قول واردر . قول اوّل كه اصح واشهر وماعليه المعوّلدر . اولدركه سماء دنيايه يعنی بزه جمله‌دن اقرب اولان سمايه كه فلك قمردر ليلهٔ قدرده جملهٔ واحدهٔ نازل اولوب بعده مصالح اقتضاسنه كوره منجماً ومفرقاً يكرمی اوچ يا يكرمی‌بش ييلده نازل اولمش اوله حضرتك بعثتدن صكره مكه‌ده مدت اقامتلرنده اولان اختلاف حسبنجه . قول ثانی بودركه يكرمی ليلهٔ قدرده ياخود يكرمی اوچ يا يكرمی‌بش ليلهٔ قدرده سماء دنيايه انزال اولنه هر ايله‌ده اول سنه‌ده حق تعالی نزولنی تقدير ايتديكی مقدار نازل اولوب بعده سنه تمام اولنجه منجماً نازل اوله بو قوله قائل وناقل اولان مقاتل‌در حليمی وماوردی دخی بوكا قائل و مائل اولمشلردر . امام فخر رازی دخی بو قوله

راضى اولوب لكن ويحتمل عبارتى ايله ضعفنه اشارت ايلمشدر بعده توقف ايلمشدركه بو روايتمى يوقسه روايت اولى نى تصحيح و اولى در . [illegible] بودركه انزالنه ليلة قدرده ابتدا اولنه بعدها سائر اوقاتدن اوقات [illegible] منجماً انزال اولنمش اوله و بو محلده قول رابع دخى واردر . لكن غير مشهوردركه قرآن جملةً من عندالله تعالى لوح محفوظدن سماء دنياده اولان سفرهٔ كرام كاتبين زمرهسنه نازل اولمش اوله بعده سفرهٔ برره جبريل امينه [illegible] كيجهده تنجيم ايدوب بعده پيك رب جليل يعنى حضرت جبرئيل دخى يكرمى ييلده حضرت نبى كريمه صلى الله تعالى عليه وسلم تنجيم ايتمش اوله . [illegible] اولهكه علماء اسلاف معناى انزالده اختلاف ايلمشاردر بعضلر ديمشدركه حق تعالى كلامنى جبريله الهام وقرائتنى بيان واعلام ايلدى بعده جبريل دخى ارضده قرائتنى ادا ايلدى . بعضلر دخى ديمشدركه قرآنى ملك حق تعالىدن تلقف روحانى ايله تلقف ايدر . يعنى اخذ ايدر تلقفك اصل معناسى سرعت ايله اخذ وتناولدر وياخود لوح محفوظدن حفظ ايدر بعده رسول خدايه انزال والقا ايدر بعضلر دخى ديمشدركه آنلر قرآنى ذات بارى ايله قائم معنادر ديرلر . آنلر انزالدن مقصد اول معنايه دلالت ايدن كلمات وحروفى ايجاد ولوح محفوظده اثباتدر ديو اعتقاد ايدرلر اما آنلركه قرآن لفظدر ديرلر آنلر قتنده انزال مجرد اول الفاظى لوحده اثباتدر . آندنصكره نبى عليه [illegible] انزال اولناندە دخى اوچ اقوال واردر اولكى قول اولدركه منزل اولان هم لفظ وهم معنى اوله . قول ثانى اولدركه حضرت جبرئيل خاصة معانىيى تنزيل ايليه وحضرت صاحب رسالت ومعدن سعادت وبسالت صلى الله تعالى عليه وسلم معانئ مز بوره يه عالم اولوب آندن لغت عرب ايله تعبير ايلمشدر و بو قوله قائل اولان حق تعالينك ﴿ نزل به الروح الامين على قلبك ﴾ قوليله [illegible] تمسك ايلمشدر . قول ثالث اولدركه معنى جبرئيله القا اولنوب و جبرئيل معناى مزبوردن لغت عرب ايله تعبير ايدوب واهل سما دخى عربيت [illegible] قرائت ايليهلر بعده جبرئيل لباس لسان عربى ايله انزال ايتمش اوله بعضلر دخى كلام الله منزل ايكى قسمدر . برقسمى اولدركه حق تعالى جبرئيله بيورمشدركه

نبی علیه السلامه شویله سویله اول قسمده جبرئیل امین کندی عبارتی ایله تعبیر
ایلمك جائزدر برقسمی دخی اولدرکه حق تعالی جبرئیله دیه‌که نبی علیه السلامه
شویله و شویله قرائت ایله پس اول قسمده جبرئیل مأمور اولدیغی اوزره
قرائت وتعبیر ایدوب برکله وحرفی تغییر ایلمز. ایمدی قرآن قسم ثانیدر قسم
اوّل سنتدر نته‌کیم وارد اولمشدرکه جبرئیلی سنت ایله دخی نازل اولور قرآن
ایله نازل اولدیغی کبی. اول سببدندرکه نظم قرآنی تغییر جائزدکلدر امالفظ سنتی
تغییر جائزدر ودخی معلوم اوله‌که تنزیلده ایکی طریق واردر بریسی اولدرکه نبی علیه
الصلوة والسلام صورت بشریتدن منخلع اولوب صورت ملکیته مبدل
اوله‌لر بعده ملکدن اخذ ایلیه‌لر. ایکنجی اولدرکه ملك صورت بشریتده
تمثل ایلیه تاکه رسول‌الله صلی الله تعالی علیه وسلم اخذ ایدنجه. امااولکی
حالتده ثانیدن زیاده صعوبت واردر آندن صکره کیفیت سماعی دخی برقاچ
وجه اوزره‌در کاه اولورکه صلصلهٔ جرس کبی ایشیدیرلر ایدی. و بوحالت
حضرت رسالت جنابنه اشد حالات ایدی وحضرت عبدالله بن عمردن (ر.ع)
مرویدرکه حضرت بیورمشدرکه هیچ برکره بکا وحی اولنمق اولمامشدرکه
الا بن ظن ایتمشمدرکه نفسم قبض اولنه بعضلر دیمشدرکه بوطریقله نازل
اولمق اول زمانده حاصل اولوردی‌که آیت وعید ویاخود آیت تهدید نازل اوله
ودخی کاه اولوردی‌که کلام ملك علام حضرتك روعنه نفث اولنوردی یعنی
قلبنه نفخ کبی برحالت اولور ایدی نته‌کیم حدیث شریفده وارد اولمشدرکه
حضرت تحقیق روح القدس بنم روعمه نفث ایلدی دیو بیورمشدر وکاه
اولوردی‌که صورت رجلده کلوب تکلم ایدردی نته‌کیم بیورلمشدرکه ﴿واحیاناً
یتمثل لی الملك رجلاً فیکلمنی فاعا ما یقول﴾ یعنی احیاناً ملك بکا صورت رجلده
تمثل ایدوب بکا تکلم ایدردی بن دخی آنك قولنی حفظ ایدردم بر روایتده
وهو اهونه علی دخی وارد اولمشدر یعنی بوحال بکا اهون احوالدر وکاه
اولوردی‌که ملك نومده کلوردی وکاه حق تعالی نبی علیه الصلوة والسلامه
تکلم ایدردی یا یقظه‌ده اولدیلهٔ امرا داولان کبی یاخود نومده اوله. نته‌کیم
حدیث معاذده وارد اولمشدرکه ﴿اتانی ربی فقال فیم یختصم الملاء الاعلی﴾ یعنی

یعنی بکا زیم کلدی دیو بیورلدی که حالت نومده در اما مرحوم والد ماجد بیوررلرکه قرآن عظیمده برنوعدن برنسنه یوقدر بنم بیلدیکمده .

فائده — سفیان ثوری‌دن منقولدرکه ایتدی : هیچ بر دخی نازل اولمامشدر . الا عربیت ایله اولمشدر بعده هر نبی قومنه لسانلری اوزره ترجمه ایلمشدر .

علم معرفة اسمائه واسماء سوره — جاحظ ایتدی: حق‌تعالی کلامنی بعض اسما ایله تسمیه ایلمشدرکه عربك کلاملرینی تسمیه ایتدکلرینه مخالفدر اجمالنده وتفصیلنده حق‌تعالی جمله‌سنی قرآن ایله تسمیه ایلدی آنلر دیوان ایله تسمیه ایتدکلری کبی. وبعضی سوره ایله تسمیه‌ایلدی آنلر قصیده دیدکلری کبی وبعضی آیت ایله تسمیه ایلدی آنلر بیت ایله تسمیه ایلدکلری کبی . و آخرینی فاصله ایله تسمیه ایلدی قافیه کبی . ودخی معلوم‌اوله‌که حق‌تعالی قرآنی اللی‌بش اسمله تسمیه ایلدی (کتاب) و (مبین) و (قرآن) و (کریم) و (کلام) و (نور) و (هدی) و (رحمة) و (فرقان) و (شفاء) و (موعظه) و (ذکر) و (مبارك) و (علی) و (حکمه) و (حکیم) و (مهیمن) و (حبل) و (صراط مستقیم) و (قیم) و (قول) و (فصل) و (نبأ) و (عظیم) و (احسن‌الحدیث) و (مثانی) و (متشابه) و (تنزیل) و (روح) و (وحی) و (عربی) و (بصائر) و (بیان) و (وعلم) و (حق) و (هادی) و (عجب) و (تذکره) و (العروة الوثقی) و (صدق) و (عدل) و (امر) و (منادی) و (بشری) و (مجید) و (زبور) و (بشیر) و (نذیر) و (عزیز) و (بلاغ) و (قصص) ودخی بر آیتده درت اسمیله تسمیه ایلمشدر (صحف) (مکرمه) (مرفوعة) (مطهره) ایله . آندن صکره کاه اولورکه بر سوره‌نك براسمی اولورکه اکثری بویله‌در وکاه اولورکه ایکی اسمی ودخی‌زیاده اولور زیرا کثرت اسماء شرف مسمی‌یه دلالت‌ایدر جمله‌دن سورهٔ فاتحه‌درکه یکرمی‌دن زیاده‌جه اسمی‌واردر : (فاتحة الکتاب) و (فاتحة القرآن) (ام‌الکتاب) (ام‌القرآن) (القرآن العظیم) (السبع المثانی)

(الوافيةالكنز)(الكافيةالاساس)(النور) (سورةالحمدالاولى) (سورةالحمد القصرى) (الرقيهالشفاءالشافيه) (سورةالصلوة)و(الصلوة) (سورةالدعاء) (سورةالسؤال) (سورة تعليمالمسئله) (سورة المناجاة) (سورةالتفويض) .

علم معرفة جمعه وترتيبه — حاكم(مستدرك)دهايتدى: قرأناوچ كره جمع اولنمشدر اولا حضور نبى صلى الله تعالى عليه وسلم ديمشلردركه اول زمانده عسب [*] اوستنده وخاف ورقعده واديم پارهلرندهيعنى سختيان مقولهسنده وا كتافواضلاعده واقتابده [**] يازيلوردى وبوجمعدن مقصد آيات متفرقهيى سورهلرنده جمع ايدى نبى عليه السلامك اشارتى ايلهخطابى ايتدى : حضرت رسالتپناه قرانى مصاحفده جمعودرج ايتمديلر زيرادائما ترقب اوزرهايديلركه بعض آياتك احكامنى وياخود تلاوتنى ناسخ رايت نازله اوله. وقتا كه حضرتك وفاتى ايله اول مقوله آياتك نزولى احتمالى برطرف اولدى حق تعالى خلفاء راشدينه وجه مز بور اوزره جمعى و مصاحفده حفظى الهام ايلدى. تا كه ﴿ انا نحن نزلنا الذكر وانا له لحافظون ﴾فحواى شريفى اوزره بوامته ضمان حفظ قرأن حقنده اولان وعد صادقنى انجاز ووفا ايله احسانى ظاهر وعيان اوله . جمع ثانى حضور حضرت ابى بكرده اولنمشدر (ر . ع) امام بخارى صحيحنده زيد بن ثابتدن روايت ايلمشدركه ايتدى : حضرت ابوبكر (ر . ع) مقتل اهل يمامهده بكا خبر ارسال ايدوب دعوت ايلدى بن دخى دعوته اجابت ايدوب كلدم كوردمكه حضرت عمر بن الخطاب دخى مجلسده حاضر ايدى . حضرت ابى بكر ايتدى : بكا عمر كلوب ايتدىكه : بوحرب وقتال ممتد وقراء قرأنده قتل مشتد اولدى بن خوف ايدرمكه سائر مواطنده دخى حملهٔ قرأنه قتل شايع و بوسببدن اكثر قرأن ضايع اوله ايمدى بن رأى ايدرم جمع قرأن ايتمكه امر و فرمان ايدهسين . پس بن حضرت عمره ايتدم : بر فعلى كه

---

[*] عسب فتح عين وسكون سين مهملتين ايله جريد نخل دركه مستقيم ودقيق اولوب اوزرندن خوصى يعنى قبوغى سويلمش اوله وياخود اصلندن خوصى تمامش اوله.

[**] واقتاب جمع قتبدر فتح تا ايلهكه دوه سمرينك صغيرينه ديرلركه سنامى مقدارى اولور .

حضرت رسول‌الله ايتمامش اوله سز نیجه ایدرسز و آنك ذاهب اولديغى
طريقك خلافنه نیجه كيدرسز ؟ حضرت عمر والله بوخيردر ديوب بكا
مراجعتدن زائل اولمادى شول زمانه دكين كه حق تعالى اول خصوص ایچون
بنم صدريمى شرح ايدوب بن دخى عمر رأى ايتديكى اوزره رأى ايلدم ديدى
حضرت زيد ايتدى : بكا حضرت ابى بكر رضى الله عنه ديدى كه سن برشاب
عاقل سين بز سنى اتهام ايلمزز وسن كاتب وحى حضرت رسالت وواقف
اسرار نبوت سين ايمدى سن قرآنى تتبع ايدوب جمع ايتمك كركسين ديدى .
ينه حضرت زيد ايتدى : والله اكر عالمده اولان جبالدن برجبل عظيمى يرندن
نقل وتحويل ايتمكى بكا تكليف وتحميل ايلسه‌لر مأمور اولديغم جمع قرآندن
ثقيل اولماز ايدى . پس بن ايتدم برنسنه‌يى كه رسول‌الله صلى الله تعالى عليه وسلم
ايتمامش اوله سز نیجه ايدرسز حضرت ابوبكر والله بوفعل خير و صوابدر
ديه بكا مراجعت واقدام ايتمكدن زائل اولمادى شول زمانه دكين كه حق تعالى
ابى بكر و عمرك صدرلرينى شرح ايتديكى امره بنم دخى صدريمى شرح ايلدى
پس جمعه مباشرت وتتبع قرآنه مبادرت ايدوب عسب و لخافدن و صدور
رجالدن جمع ايدردم سورهٔ توبه‌نك آخرينى خزيمة الانصارى‌ده بولدم غيرى‌ده
بولمدم كه ﴿ لقد جاءكم رسول من انفسكم ﴾ آيت كريمه‌سيدر خاتمهٔ ﴿ براءة ﴾ نه‌وار نجه .
پس اول جمع اولنان مصحف حضرت ابى بكر يانده قالدى وفات ايدنجه . بعده
حضرت عمر يانده قالدى مدت حياتنده بعده حفصه بنت عمر يانده قالدى . جمع
ثالث ترتيب سوردر حضرت عثمان (ر . ع) زماننده اولدى امام بخارى
عليه رحمة البارى حضرت انسدن روايت ايدركه حذيفة بن اليمان فتح ارمينيه
و اذربايجانده اهل شام ايله اتفاق ونيت غزا ايليه متوجه جانب عراق
اولوب اهل عراق ايله مقابله و محاربه ومقاتله ايدردى اول اثناده اهل
شامك قرائتده اختلافلرى حذيفه‌يه خوف وفزع ايراث ايدوب حضرت
عثمانه ايتدى : امر امتده تدارك ايدوب مقدس اول مثلا يهود ونصارى
قرأنده اختلاف آرا اولمازدن مقدم ديدى . پس حضرت عثمان حضرت
حفصه‌يه خبر ارسال ايلدى كه البته صحفى بزه ارسال ايله كه مصاحف

ایچنده کتابت ووضع ایده‌وز بعده بنه سکا ارسال ایده‌لم. حضرت حفصه‌دخی درحال صحفی حضرت عثمانه ارسال ایدوب آنلردخی زید بن ثابت و عبدالله ابن الزبیر وسعید بن العاص وعبد الرحمن بن الحارث ابن هشام حضرتلرینه امر ایلدیلر آنلردخی صحفی مصاحفه نسخ وکتابت ایلدیلر روایت اولنورکه حضرت عثمان نسخ قرأندن آفاقدن هرافقه بر مصحف ارسال ایلدیلر وآنلردن ماعدا بعض صحف‌ده مصاحف‌ده اولان قراآت احراق اولنسون دیه امر ایلدیلر حضرت خذیفه ایتدی: نسخ مصاحف ایتدیکمز زمانده سورهٔ احزاب‌دن برآیتی تفقد ایلدم‌که بن آنی رسول‌الله صلی‌الله تعالی‌علیه وسلم قرائت ایدرکن استماع ایدردم هرچندکه ناسدن تفقد والتماس ایلدم آخر الامر خزیمة بن ثابت الانصاری‌ده بولدم‌که اول آیت ﴿ من المؤمنین رجال صدقوا ماعاهدوا الله علیه ﴾ آیتیدر آنی دخی مصحف‌ده سوره‌سنه الحاق ایلدك ابن حجر ایتدی: جمع مز بورسنة خمس وعشرین‌ده ایدی اکر سؤال اولنورسه‌که آیت مذکوره رجل واحددن اخذ اولندیسه نه‌وجهله متواتره اولور معهذا قرأنده تواتر لازمدر. جواب ویریلورکه نفس آیت بطریق الاجمال متواتره‌در اماتفصیلی واحددندر اول واحد مذکور اولیجق جمله‌سی مذکور اولمش‌اولوب آیت دخی متواتره اولور. ودخی حضرت عثمانك آفاقه ارسال ایتدیکی مصاحف روایت مشهوره اوزره بش مصحف‌در. اما ابوحاتم السجستانی‌دن یدی مصحف اولمق مرویدر مکه و شامه وبحرین ویمن وبصره وکوفه‌یه ارسال ایلمشدر و بر مصحفی دخی مدینه‌ده حبس ایلمشدر. ودخی معلوم اوله‌که آیات قرأنیه‌نك حالا واقع اولان اوزره ترتیبی توقیفی ایدوکنده اجماع ونصوص مترادفه‌واقع اولدیغنده شبهه‌یوقدر. زرکشی دخی برهان ایله مسمی اولان کتابده بو خصوص‌ده اجماع نقل ایلمشدر. ابوجعفر بن الزبیردخی مناسباتنده اول مذهبه ذاهب‌اولمشدر و بونلردن ماعدا نصوص کثیره دخی واردرکه کتب احادیثی متتبع اولانلر آکا عارف اولور کذلك ترتیب سور دخی توقیفی‌در وحالا مصاحفده واقع اولان اوزره ترتیبی عهد رسول‌اللهده اولمشدر سیوطی اتقانده بویله ذکر ایلمشدر.

علم معرفة عدد سوره وآياته وكلماته وحروفه — اما هنوز قرأن يوز اوندرت سوره‌دركلامنه اعتماد واعتداد اولنانلرك اجماعى ايله. بعضلر يوز اون اوچ ديمشدر انفال ايله برآءة‌نى سورهٔ واحده قيلمق ايله. مصحف ابن مسعودده يوز اون ايكى‌در زيرا آنلر معوذتينى ادخال ايتمامشلردر مصحف ابى‌ده اون آلتى‌در زيرا آخرنده سورهٔ حفد وسورهٔ خلع كتابت ايلمشدركه اول ايكى سوره بونلردر: ﴿بسم الله الرحمن الرحيم • اللهم انا نستعينك ونستغفرك ونثنى عليك ولا نكفرك ونخلع ونترك من يفجرك﴾ ﴿بسم الله الرحمن الرحيم • اللهم اياك نعبد ولك نصلى ونسجد واليك نسعى ونحفد نرجوا رحمتك ونخشى عذابك ان عذابك بالكافرين ملحق﴾ گرچه مصحف ابى يوز اون آلتى سوره‌در ديه روايت اولنمشدر لكن صواب بودركه اون بش‌در زيرا آنده سورهٔ فيل وسورهٔ ﴿لايلاف قريش﴾ سورهٔ واحده‌در ودخى ديمشلردركه قرأنى سورلرده يعنى سور اوزره جمع وتحريرده حكمت بودركه مجرد بر سوره‌سى معجزهٔ ظاهره وآيات اللهدن برآيت باهره ايدوكنى تحقيقدر ودخى اشارتدر آنلردن هربرى بر اسلوب مستقل‌در وطوال وقصار اوزره اختلافنده دخى تنبيه واردركه اعجاز قرأنده طول سوره شرط دكلدر مثلا سورهٔ كوثركه اوچ آيت‌در، ينه سورهٔ بقره اعجازى كبى معجزدر معهذا بونده سهولت تعليم واطفالى طوالدن قصاره تدريج وسرعت تفهيم واردر وجناب رب قديردن عبادينه حفظ كتابنى تيسير ومقابله‌سنده احراز مثوبته تبشير واردر. ودخى هرشيئك‌كه اجناس واصنافى اوله باب واحددن اولاندن احسن وافخم ايديكى مقرر ومسلم‌در ودخى بركتابى شيئاً فشيئاً حفظ ايلمك قارى‌يه باعث ازدياد نشاط وتحصيل اولور ودخى حافظ اولان برسوره‌يى اتمام ايتديكى كبى محفوظى اولان سوره‌نك آنك يانندە وقع عظيمى اولور. ودخى ديمشلردركه كتب سالفه بويله سور اوزره مرتبه دكل ايدى زيرا آنلرده نظم وترتيب جهتندن اعجاز يوقدر وانلر حفظ ايچون تيسير اولنمامشدر لكن قتاده‌دن مرويدركه زبور يوز اللى سوره‌در جمله‌سى مواعظ‌در ودخى ذكر ايتمشلردركه انجيلده بر سوره واردركه (سورة الامثال) ايله تسميه اولنمشدر اما قرأنك آياتنك عددى ابن

عباسدن رضی الله تعالی عنهما مرویدرکه آلتی بیك آلتی یوز اون آلتی آیتدر .
وجمیع حروفی اوچیوز بیك ویكرمی اوچ بیك آلتی یوز یتمش برحرفدر. امام
دانی ایتدی : آیات قرآن آلتی بیك آیت ایدیکنده اجماع و اتفاق واردر لکن
زیاده سنده علماء اسلاف میاننده اختلاف واردر بعضلر هیچ زیاده ایتمامشلردر
و بعضلر ایکی یوز درت آیت زیاده در دیمشدر بعضلر ایکی یوز اون درت بعضلر
اون طقوز بعضلر یكرمی بش بعضلر اوتوز آلتی زیاده در دیمشلردر .

فائده — آیت اصطلاح قراده قرآندن بر مقداردرکه جمله دن مرکبدر
اکر تقدیری ایسه دخی ، ومبدأ و مقطع صاحبیدر وبرسوره ده مندرجدر.
بعضلر دیمشدرکه قرآندن برطائفه درکه ماقبلندن ومابعدندن منقطعدر اما اتفاق
بونك اوزرینه در تعیین آیات توقیفی اولوب آنده محال قیاس اولمامسیدر اول
سببدندرکه الم والمص برآیت عداولنمشلردر اما الر آیت عداولنمامشدر .
بوندن صکره معلوم اوله که بعض قوم برسوره نك عدد و آیاتنی علی حدة ذکر
ایلدیلر اما بوامر بزم طوق وقدرتمزدن خارجدر [*] هذلی کتاب (کامل) ده
دیمشدرکه معلوم اوله که برقوم واردرکه عدد آیاتی و آنده اولان فوائدنی غایاتی
بیلمدیلر حتی زعفرانی ایتدی : عدد علم دکلدر بعض طائفه نك دخی اکا
اشتغالدن مقصدلری بعض اعراضلرینك بازار ورواج و مهماتلرینك حصولنه
تدبیر وعلاج ایدی هذلی ایتدی : زعفرانی نك بوکلامی معقول وقول مقبول
دکلدر زیرا عدده نیچه فوائد واردر، اولا معرفت محل وقف ودخی اجماع
بونك اوزرینه منعقد اولمشدرکه نصف آیت ایله صلوة صحیحه اولماز بعض
علما برآیت کفایت ایدر دیمشلردر بعضلر دخی یدی آیت لازمدر دیمشدر
علی جمیع التقادیر البته بوخصوصده اعداد آیات معرفتنه احتیاج اولدیغی مقرردر

[*] کرچه مرحوم والدماجده اتباعا ایله بو مقامده ذکر اولنان کلام ایراد اولنمشدر
لکن بزم طوق قدرتمزدن خارجدر دینك مناسب کورونمز زیرا کمالات انسانیه یه نسبت
معرفت عدد آیات دکل معرفت اعداد حکمات وحروف دخی خارج وسع اولماز بلکه
بطون قرآندن انسان مهتدی اولدیغی نیچه دقائق وانواع حقائق واردرکه آیات آکا
نسبت شیء یسیر عد اولنور والله تعالی اعلم

ودخی قرأن عظیمده بر آیتدن اقلده اعجاز اولماز دیمشلردر ایمدی عدده فائدهٔ عظیمه اولدیغی مقرردر دیمشدر انتهی .

اما کلمات قرأن یتمش یدی بیك طقوزیوز اوتوز کلمه‌در بعضلر درت یوز اوتوز یدی دیمشدر بعضلر ایکی یوز یتمش یدی بعضلر دخی قول آخر دیمشلردر سبب اختلاف دخی بودرکه کلماتك حقیقت ومجازی اولور ولفظی و رسمیسی اولور هربری اعتبار وهربر طریقی اختیار جائزدر علمانك هربری وجوه جائزه‌نك برینی هرجانبی اختیار ایتمکله اختلاف واقع اولمشدر سخاوی ایتدی: عدد کلمات وحروف ده بن برفائده بیلمزم زیرا آنده فائده اولسه برکتابده اولورکه آندن زیاده ونقصان اعتبارینه امکان اوله قرأنده خود زیاده ونقصان اولمیه‌جغی جای کمان دکلدر بوندن صکره بعض قرا قرأن عظیمده انصاف اعتبار ایلدیلر پس حساب حروف ایله نصفی سورهٔ کهفده ﴿نكراً﴾ کلمه‌سنك نونیدر کاف نصف ثانیدندر وکلمات اعتباری ایله نصفی سورهٔ حج ده ﴿والجلود﴾ کلمه‌سنده حرف دالدر ﴿ولهم مقامع﴾ قول شریفی نصف ثانیدندر و آیات حسابی ایله نصفی سورهٔ شعراده ﴿یأفكون﴾ قولیدر بعده ﴿فالقی السحرة﴾ قول شریفی نصف ثانیدندر وعدد سوره اعتباری ایله نصفی آخر سورهٔ حدیددر. سورهٔ مجادله نصف ثانیدندر واول نصف ثانی احزاب اعتباری ایله اون حزبدر بعضلر دیمشدرکه حروف اعتباری ایله نصفی ﴿نكراً﴾ قول شریفنده اولان کافدر بعضلر دخی ﴿وليتلطف﴾ قولنده‌کی فادر

علم معرفة حفاظه ورواته — معلوم اوله‌که ائمهٔ قرا مقدما برحیثیت ایله معلوم اولمشلردر حالا زیاده تفصیله احتیاج یوقدر ایمدی ینه اول محله مراجعت اولنسون .

علم معرفة العالی والنازل من اسانیده — معلوم اوله‌که روایت قرأن وحدیثده طلب اسناد سنتدر زیرا حق تعالی‌یه قریبدر اسناد دخی بش قسمدر جمله‌دن افضل واعلی ورسول اللهه قریبدر صلی الله تعالی علیه وسلم هرنه مرتبه‌ده اسناد ، اول حضرته اتصال واستناده قریب اولسه افضلدر .

بوزمانده جملهدن افضل واعلى قرائت ابن عامردن روايت ذكوان دركه حضرت
رسالت پناهه اسنادى اون آلتى كيمسه ايلهدر . بعده قرائت عاصمدن روايت
حفص دركه اون يدى كيمسهدر . وقرائت يعقوبدن روايت رويس دركه اول
دخى اون يدى كيمسهدر . بوندن صكره ائمهٔ قرائتدن برامامه قربدر .
بوزمانده آنك اعلاسى نافعه وابن عامره واصل اولان اسناددركه اوندرت
ايله اولور بوندن صكره عالى اولان كتب مشهوره يه منسوب اولاندر
تيسير وشاطبيه كبى وبوقسم محدثينده كتب ستهيه انتساب ايله عالى اولان
منزلهسندهدر . وبونوع بعض انواعى دخى متضمن دركه موافقات وابدال ومساوات
ومصافحاتدر . وبواقسام قرائتده معتبر اولديغى كبى حديثده دخى معتبردر
بلافرق موافقت اولدركه آنك طريقى اصحاب كتبدن بريسى ايله شيخنده
جمع اوله اول دخى كاهى روايت ايتديكى طريقده علو ايله اولور كاه اولوركه
اولماز . بدل اولدركه آنكله شيخنك شيخنده وياخود مافوقنده جمع اوله
اول دخى كاه علو ايله اولور كاه اولماز . مساواة اولدركه راوى ايله نبى عليه
الصلوة والسلام بيننده وياخود آنكله برصحابى وياخود صحابى مادوننده اولان
اعداد رجالده كنديسى ايله احد اصحاب كتبدن برينك شيخنه واصل اولنجه
مقدارى آندن حضرت رسالته وياخود صحابى ومادوننه واصل اولنجه
مقدارى ايله مساوى اوله . ودخى اقسام علودندر برشيخك وفاتى كندى
شيخندن اخذ ايدن آخر قريندن مقدم اولمق . وينه علوك اقسامندندر مطلقا
شيخك وفاتى امر آخره التفاتسز وياخود شيخ آخره كه نه زمانده وفات ايتمشدر
ديه التفات لازم دكلدر بعضلر بوقسمده اسناد علو ايله موصوف اولمق
اول زمانده دركه شيخك موتندن اللى سنه مرور ايتمش اوله ديمشلردر ،
ابن منده اوتوز سنه مرورى كافيدر ديمشدر . ودخى معلوم اولهكه
علو اسناده بوذكر اولنان اقسام خمسهنى اولا محدثون اعتبار ايلمشلردر .
لكن سند قراده دخى اعتبارى ممكندر بلافرق ودخى وقتاكه علو اسناد
اقسامى ايله معلوم اولديسه نزولى دخى معلوم اولور زيرا علوك ضديدر
(ينكشف الشئ باضداده) مقدمهسى خود مشهوردر . ودخى علو اسناد

ممدوح اولدیغی کبی نزولدخی مذمومدر لکن اول زمانده‌دركه نزولده اولان ضعف وكسر اسنادك رجالی اعلم اولمق ایله ویاخود احفظ یاخود اتقن ویااشهر ویااجل ویااورع اولمق ایله تقویت اولنوب منجبر اولمیه الا شو بالکه امور مذكوره‌دن بری موجود ایدوکی مقرر ومعلوم اوله اول زمانده مفضول ومذموم اولماز .

علم معرفة المتواتر والمشهور والآحاد والشاذ والموضوع والمندرج

والمندرج — قاضی جلال الدین البلیقینی ایتدی قرائت اوچ قسمه منقسمدر متواتر و آحاد وشاذ . متواتر اولان قرا آت سبعهٔ مشهوره‌در آحاد اولان اوچ قرائت باقیه‌در آنلر ایله عشره تمام اولور وقرا آت صحابه دخی آنلر بحقه‌در شاذ اولان قرا آت تابعین‌در اعمش ویحیی بن ثابت وابن جبیر کبی وبونلرك امثالی . لکن معلوم اوله‌که بلقینی‌نك بوقولی کلام ظاهری‌در بونده اصل تحقیق‌که قبوله حقیق‌در ابوالخیر ابن الجزری‌نك کتاب (نشر)ده ذکر ایتدیکی‌درکه دیمشدر: هرنه قرائت‌که عربیته موافق اوله اکر بر وجهله ایسه دخی ومصاحف عثمانیه‌نك برینه موافقه اوله اکر بر احتمال ایله ایسه دخی وسندی دخی تصحیح اوله اول قرائت صحیحه‌درکه ردی جائز دکلدر وانکاری حلال اولماز بلکه اول شول احرف سبعه‌دندرکه قرأن انکله نازل اولمشدر وجمیع ناسه آنی قبول واجب‌در کرك ائمهٔ سبعه‌دن اولسون کرك عشره‌ده کرك آنلرك غیری ائمهٔ مقبولین‌دن اولسون. اما هر بارکه بو ارکان ثلثه‌دن برنده اختلاف اوله آکا ضعیف یاخود شاذ یاخود باطل اطلاق اولنور کرك سبعه‌دن اولسون کرك آنلردن اکبر اولانلردن اولسون . جزرینك بوکلامی سلف وخلف‌دن ائمهٔ اهل تحقیق قتنده صحیح‌درکه نیجه‌سی بویله تحقیق وتصریح ایلمشلردر . دانی ومکی ومهدوی وابوشامه کتاب (المرشد) ده دیمشدرکه لائق دکلدرکه ائمهٔ سبعه‌دن برینه منسوبه اولوب اکا لفظ تحت اطلاق اولنوب وبویله انزال اولنمشدر دیدکلری هر قرائته مغرور اوله‌سك الا مکرکه بوضابطه تحتنده داخله وآنده شروط مذکوره حاصله اوله بلکه آنلرك غیرندن نقل اولنوب

ينه جامع شرائط مذكوره اولسه آنى صحتدن اخراج ايلمز زيرا اعتماد اوصاف مزبوره مستجمع اولمغه‌در يوقسه نسبت اولنان كيمسه‌يه دكلدر نهايت مرتبه اول ائمهٔ سبعه‌نك قرائتلرنده كمال صحت اوزره شهرت وقبولده اجماع وكثرت اولمق ايله آنلردن منقول اولانه نفوسك ميلى اكثر وسائردن منقول اولانلردن بونلره توجه اوفردر ديمشدر . وينه ابن الجزرى ايتدى ذكر ايتديكمز شروطده‌كه عربيته موافقه اوله اكر بر وجهله ايسه دخى ديديكمز قولمزدن مقصديمز وجوه نحودن بر وجهله ايسه‌دخى ديمكدر . يعنى قواعد نحويه‌دن بر قاعده‌يه موافقت ايتمك كفايت ايدر كرك افصح اولسون كرك فصيح كرك صحتنده اجماع اولسون كرك اختلاف ، مضر اولمايجق مردود اولماز . اكر قرائت مذكوره شائع وذائع اولوب ائمهٔ قرائت اسناد وصحيح ايله آنى تلقى بالقبول ايتمشلر ايسه ، زيرا همان اصل اعظم وركن اقوم بودر نيچه قرائت واردركه بعض اهل نحو وياخود نيچه‌سى آنى انكار ايتمشلر ايكن انكارلرينه اعتبار اولنماز مثلا (بارئكم) و (يأمركم) كلمه‌لرينك اسكانى كبى . ودخى (والارحام) لفظنك خفضى كبى ودخى (ليجزى قوما) كلمه‌سنده قرائت نصب كبى ودخى (قتل اولادهم شركائهم) كلامنده مضافين بينى فصل كبى [*] وبونلرك غيرى دخى . دانى ايتدى : ائمهٔ قرائت حروف قرآندن برنده لغت فاشيهٔ مشهوره اولمق ايله وياخود عربيتده اقيس يعنى زياده موافق قياس اولمق ايله عمل ايلمزلر بلكه اثرده اثبت و نقلده اصح اولمق ايله عمل ايدرلر . هرچانكه بر روايت صحيحه وثابته اوله عربيتدن برقياسه مخالفت وياخود فشو لغت آنى رد ايلمز زيرا قرائت اتباعى لازم سنت ومصير ورجوعى واجب طريقتدر . ينه ابن

---

[*] زيرا جميع قرا آنده زين مبنى للفاعل اولوب قتل منصوب اولوب مفعول اولوب شركاؤهم مرفوع اولوب فاعل مؤخر اولمق اوزره‌در نهايت مرتبه تقديم مفعول وتأخير فاعلك نكته‌سى واردركه محلنده بيان اولنمشدر . اماقرائت ابن عامرده زين مبنى للمفعول اولوب قتل مرفوع اولوب قائم مقام فاعل فاعل اولوب شركائهم كلمه‌سنه مضاف اولوب شركائهم دخى مضاف اليه اولمق اوزره مجرور اولوب اولادهم مصدرك مفعولى اولمق اوزره منصوب اولمشدر . اول تقديرجه مفعول كلامدن فضله اولديغى اعتبار ايله مضافين بينى فصل ايتمش اولور .

الجزری ايتدی : شروط مزبورده احد مصاحفه موافقت ديمكدن مقصديمز همان بعض مصاحفده ثابته اولمقدر بعضنده اولمازسه دخی نته كيم ابن عامرك سورهٔ بقرده (قالوا اتخذالله ولداً) ده واوسز قرائتی كبی و دخی (وبالزبر والكتاب) ده ايكيسنده دخی اثبات با ايله قرائتی كبی كه بو ايسه مصحف شامی‌ده ثابته‌در . ودخی ابن كثيرك آخر برآيتده (تجری من تحتها الانهار) قرائتی كبی زيادهٔ لفظ من ايله . زيرا اول مصحف مكی ده ثابتدر و بونلرك امثالی دخی اكر مصاحف عثمانیه دن برينده بولنمامش ايسه اول قرائت شاذه‌در زيرا مجمع عليه اولان رسمه مخالف اولور . وينه ابن الجزری ايتدی اكر براحتمال ايله ايسه ديمكدن مقصديمز همان مصاحف عثمانیه دن برمصحفه موافق اولمق كركدر اكر موافقتی تقديری ايسه دخی ديمكدر مثلا (ملك يوم الدين) كبی زيرا جمله مصاحفده الفسز كتابت اولنمشدر پس قرائت حذف الف آكا تحقيق موافقه‌در اما قرائت الف تقديرا موافقه‌در زيرا كتابتده لاجل الاختصار حذفی اختيار اولنمشدر . وينه بوقبيلدندر (الصراط) آنك دخی اصلی سين ايله‌در پس صاد تحقيقا موافقه‌در قرائت سين تقديرا موافقه‌در حتی اكر سين ايله يازلمش اولسه قرائت صاد جائزه اولماز ايدی زيرا اصلا موافقه اولمامش اولور . وينه ابن الجزری ايتدی : سندی دخی صحيح اوله ديمكدن مقصديمز اول قرائتی بررجل عدل ضابط كندی مثلی بر عدلدن روايت اولنمش اوله وبو وجهله كيده تا نهايتنه واصل اولنجه وبونكله برابر بو فنك ائمه‌سی قتنده مشهوره اولوب غلط قبيلندن معدوده اولمايه و ياخود بعضلر يانندە مشهوره اولمايوب شاذ اولمش اولنه . ودخی بعضيلری بعض متأخرين بوركنده صحت سند ايله اكتفا ايتميوب تواتر دخی شرط ايلدی وزعم ايلدی كه قرأن اولمانجه ثابت اولماز . ودخی ديدی كه بوكلامده اولان قصور خفی دكلدر زيرا تواتر مقرر و ثابت اوليجق اول ايكی ركن وشرطه كه رسمه وعربيته نوع موافقتدر احتياج قالماز زيرا وجوه خلافده هر بری كه بطريق التواتر ثابت اولمش اوله البته آنی قبول واجب و آنك قرأن ايدوكنه قطع اولنمق لازم ولابدر كرك رسمه موافق اولسون كرك اولمسون .

ایمدی بو تفصیل معلوم اولدیسه انواع قرا آت سکا معلوم و مقرر وصحیفهٔ ذهنکده مسطور ومحرر اولورکه اولکیسی متواتردرکه اول بر قرائتدرکه آنی بر طائفه که کذب اوزرینه تواطؤ واتفاق ایلمك ممکن اولمایه ینه کندیلرکبی بر طائفه‌دن نقل ایلیه‌لر بو وجهله تا نهایته واصل اولنجه وغالب قرا آت بویله تواتر روایات ایله در . ایکنجیسی مشهوردرکه سندی صحیح اوله اما درجهٔ تواتره واصل اولمایه وعربیت ورسمه موافق ومیان قراده مشهور اوله . اوچنجیسی آحاد درکه سندنده صحت اما رسمه یاخود عربیته مخالفت اوله ویاخود ذکر اولنان مرتبه اشتهاری اولمایه واول مرتبه قرائت اولنمایه . دردنجیسی شاذدرکه سندنده صحت اولمایه ایمدی اول قبیله‌دندر ﴿ملك یوم الدین﴾ قرائتی صیغهٔ ماضی ویوم لفظنك نصبی ایله . بشنجیسی موضوعدر قرا آت خزاعی کبی . آلتنجیسی مدرج درکه قرا آت اوزرینه علی وجه التفسیر زیاده اولناندر . سعد بن ابی وقاص (وله اخ واخت من ام) قرائت ایتدیکی کبی . ودخی ابن عباسك ﴿لیس علیکم جناح ان تبتغوا فضلا من ربکم فی مواسم الحج﴾ قرائتی کبی . ودخی ابن زبیرك ﴿ ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر ویأمرون بالمعروف وینهون عن المنکر ویستعینون بالله علی ما اصابهم ﴾ قرائتی کبی . ابن الانباری بونلر قرائت دکلدر تفسیردر دیه جزم ایلمشدر . ابن الجزری کلامنك آخرنده دیمشدرکه کاه اولورکه ایضاح مقصود ومتعال ایچون قرائتده تفسیر ادخال ایدرلر . زیرا صحابهٔ کرام نبی علیه السلامدن قرآن اولمق اوزره تلقی ایتدیکلرینی تمام تحقیق وروایتلرینی حضرتدن صادر اولانه توفیق وتطبیق ایتمشلر ایدی اول سببدن آنلرده سائر ناس کبی احتمال التباس یوق ایدی کاه اولوردیکه بعض کتابتده دخی قرآن ایله بیله کتابت ایدردی اما شول کیمسه که صحابهٔ کرام قرائت بالمعنی‌یی تجویز ایتمشلردر مفهوم قرآنه موافقت کافیدر ، نص قرآنی قرائت لازم دکلدر دیمشدر . اول کیمسه صحابه‌یه افترا و ارتکاب کذبه اجترا ایلمشدر انتهی .

علم معرفة بیان الموصول لفظا المفصول معنی — بو علم اصل کبیر وغایت

ایله نفعی عظیم وکثیردر وبونکله نجه محلده اولان اشکال حل اولنور. جمله‌دن
بری حق تعالینك ﴿ هوالذی خلقکم من نفس واحدة وجعل منها زوجها
لیسکن الیها ﴾ قول شریفیدر ﴿ جعلاله شرکاء فیما آتاهما فتعالی الله عما یشرکون ﴾
قولنه وارنجه. زیرا آیت حضرت آدم وحوا قصه‌سندددر نته‌کیم سباقدن فهم
اولنور لکن آخر آیت مشکلدر زیرا آخرنده آنلرك ایکیسنه اشتراك نسبت
اولنمشدر مع هذا انبیاء قبل النبوة و بعدها شرکدن معصومین ایدیکنه اعتقاد
واجماع علماء دین واردر پس بوندن ظاهر اولورکه آیتك آخری قصهٔ آدم
و حوادن مفصولدر سدی‌دن دخی مرویدرکه بو آیت ، آیت آدمدن مفصوله
و آلههٔ عربه مخصوصه‌در دیمشدر . پس ظاهر اولدیکه آیت مذکوره
موصول مفصول قبیلندندر وبومعنایی ایضاح ایدرکه آیت مذکورده اولان
ضمائر تثنیه آخرنده ضمیر جمعه تبدیل اولنمشدر اکر قصهٔ واحده اولسه
﴿عمایشرکون﴾ یرینه (عمایشرکان) بیوریلوردی خصوصا که حسن تخلص واسطراد
اسالیب قرآنده نهایت مقصوددر . وینه بوقبیلدندر حق تعالینك ﴿ ومایعلم تأویله
الاالله والراسخون فی العلم ﴾ قول شریفی الی اخرالآیه . زیرا ﴿الاالله﴾ قولنده
وصل اولندیغی تقدیرجه حق تعالیدن غیری راسخون فی العلم اولانلر دخی
متشابهاتك تأویلنه عالم اولمق لازم کلور مع هذا آیت کریمه ارباب قلوب زائغه‌یی
متشابهاته اتباع و تأویلنه اجترا اوزره اجتماع ایدرلر دیه ذم و قدحلرینه
دلالت وعلم تأویل متشابهات خاصهٔ خالق ارض وسموات ایدیکنه تنبیه واشارت
ایدر . پس معلوم اولدیکه ﴿ والراسخون ﴾ قول شریفی ماقبلندن مفصول
وسیاقه غیر موصولدر .

علم معرفة الامالة والفتح و مابینهما وکذا علم معرفة الادغام
والانهار والاظهار والاخفاء والاقلاب — بونلرك هر بری علم
قرائتده تفصیل اولنمشدر کتب قرائته نظر ومراجعت ایله معلوم اولور .

علم معرفة المد والقصر کذا علم معرفه تحقیق الهمزة — [illegible]

دخی بوعلوم ثلثه‌ده افراد بالتصنيف وهر برنده احوال مد وقصر وتخفيف بيان ايچون بنيان تحقيق هر برنده ترصيف ايتمشلردر .

علم معرفة كيفية تحمل القرأن — معلوم اوله‌كه حفظ قرأن عظيم امت نبى كريم اوزرينه فرض كفايه وافضل قربات اولديغى جهتدن نار جحيمدن وقايه‌درتا كه قرأنده لازم اولان تواتر منقطع اولميه ومخالف دين اولان طائفهٔ طاغيه‌يى يقين تبديل وتحريفه يول بولميه. وتعليمى دخى فرض كفايه‌در نته‌كيم خبر صحيحده وارد اولشدركه (خيركم من تعلم القرأن وعلمه) يعنى ميان اهل ايمانده جمله‌دن خير وافضل ايمانى اقوى واكمل شونلردركه تعلم قرأن عظيم وبعده سائر ناسه تعليم ايليه‌لر وتحملك وجوهى واقسامى اهل حديث قتنده لفظ شيخدن سماع وآندن قرائت واتباعدر ودخى غيرك قرائتى ايله سماعدر ودخى مناوله واجازت ومكاتبه ووصيت واعلام ووجاده‌در . اما قرا قتنده ايكى اولكيدن غيرى ميسر دكلدر اماشيخدن قرائت سلف وخلف بيننده مستعمل اولان اصل طريق اولدر اماقرائت غير زماننده شيخك لفظندن سماع اول دخى مقبول اولمق محتملدر . زيرا جميع صحابهٔ كرام قرأن عظيمى حضرت نبى كريمك صلى الله تعالى عليه وسلم دهان شريفندن ولسان مبارك ونفس انفس معطر لطيفندن اخذ ايتمشلردر . لكن آنلردن صكره قرادن بركيمسه اول طريقله اخذ ايتامشلردر . زيرا آنلرك كيفيت اداء قرأنده تمرن تامه احتياجلرى واردر . لكن صحابهٔ كرام محتاج دكللردر زيرا قرأن آنلرك لغتلرى اوزره نازل وكمال فصاحتلرى سببيله حسن ادايه آنلرده اقتدار حاصل اولمش ايدى . اماحديثدن مقصود وقتاكه معنى وياخود انجق لفظ اولوب هيئات الفاظ وكيفيات اداء مقصوده اولماديسه آنده سلف مجرد سماع ايله اكتفا وخلف دخى آنلرك اثرينه اقتفا ايلامشلردر . ودخى شيخدن قرائتك فضيلتنه دلالت ايدن احوالدندر حضرت رسالتپناه عليه صلوات الاله هرسنه شهر رمضان كلدكده حضرت جبريل امينه عرض قرأن ايتدكلريدر . حكايت اولنوركه شيخ شمس الدين الجزرى وقتاكه مصر قاهره‌يه قدوم ومجلسنه خلق اجتماع ايتديسه ازدحام طلاب

انامدن جملهسنك قرائتنه اوقتنده وسعت وهر برينه مستقلا [illegible]
اولمادی . پس آنلرك جملهسنه آنی قرائت ايدوب آنلر دخی دفعهٔ واحده
ينه كنديسنه اعاده ايدرلر ايدی . مجرد كنديسنك قرائتی ايله اكتفا ايتمز
ايدی اماشول زمانده كه آخر كيمسه شيخدن قرائت ايتدكده برحيثيت ايله
اولسهلركه آنلرك حالی شيخه خفی اولماسه اول زمانده غيرك قرائتی قتنده
شيخدن قرائت جائزدر نته كيم شيخ علم الدين السخاويدن ايكی وياخود اوچ
تلميذ مواضع متعدده قرائت ايدرلردی ، كنديسی هر برينه رد ايدردی .
كذلك شيخ بر آخر شغله مشغول اولسه مثلا مطالعه وكتابت كبی ينه اول
حالده قرائت جائزدر ودخی ظاهر بودركه حفظدن قرائت البته شرط دكلدر
بلكه مصحفدن قرائت دخی كفايت ايدر ودخی زمان اخذده قرائتك
مقداری اون آيتدر كائناً من كان صدر اوّل بونك اوزرينه متفق ايدی
اما آنلردن صكره همان اخذ قرائت ايدن شيخك قدرتی نه مقدار ايسه آنك
اوزرينه قرائت ايتمشلردر . امام ابن الجزری قتنده افرادده يعنی آنجق بر قرائت
ايله اخذ اولندقده يوز يكرمی اجزادن برجزء مقداريدر اما جمع ده يعنی
قرائت سبعهيی ياعشرهيی جمع ايتمك طريقی ايله اخذ ايتدكده ايكی يوز قرق
اجزادن برجزء مقداريدر اما ابن جزرينك غيری اخذ ايچون برحد معين
شرط ايتمامشلردر . سخاوينك دخی مختاری بودر ودخی ديمشلردركه روايت
حديث اجازتسز جائز دكلدر . اما قرائت قرآنده ايكی وجه بيان ايتمشلردر .
بر وجهده جائز دكلدر زيرا آنده احتياط اكثر وآنك حفظنه احتياج اوفردر .
وبو وجه اظهردر زيرا قرآن بطريق التواتر محفوظ ومتلقيدر يعنی هر عصرده
برجماعت برندن تلقی وقبول ايدرلر ودخی متداول وميسردر يعنی هر طائفه
آخردن تداول واخذ ايدرلر پس آنده اجازته احتياج ازيددر . اما حديث
بومرتبه دكلدر وبونلردن سائر عمومی اقرا وافاده وافتاده [illegible]
دكلدر بلكه آنجق اهليت كفايت ايدر سلف صالح وصدر اوّل بونك اوزرينه
اتفاق ايلمشلردر . آنلردن صكره سائر ناس اجازت اوزرينه اصطلاح
واستيناس ايتدكلرندن مقصد مبتدی قتنده شيخك اهليتی معلومه اولسون

دیمکدر پس اجازت شیخ مجازك اهلیته شهادت مقامنه قائم قیلنمشدر .
ودخی معرفتی واجب اولان اموردندرکه مقابلهٔ اجازتده اخذ مال جائز
وحلال اولماز ، آلدیغی مال حرامدر بلکه شیخ طالبك اهلیتنی بیلورسه البته
اجازت واجبدر اکر خلافنی بیلورسه حرامدر اما مقابلهٔ تعلیمده اخذ
اجرت جائزدر بخاری ده مذکوردرکه ﴿ ان احق ما اخذتم علیه اجراً
کتاب الله ﴾ یعنی شول امورکه مقابله‌سنده اجرت اخذ اولنمق جائز اوله
جمله‌سندن احق واولی کتاب الله الملك الاعلیدر بعضلر دیمشدرکه اکر تعلیم
کندی یه مخصوص ومتعین ایسه جائز دکلدر بعضلر هر حالده مطلقا تجویز
ایتمامشلردرکه مذهب ابی حنیفه‌بودر لکن اصحابندن متأخرین تعلیم قرأن
وتدریسده اخذ اجرتده بأس یوقدر دیه تعیین ایتمشلردر. زیرا بوزمانده
خلق بیننده توانی وتکاسل ظاهر وشائع اولمشدر . اکر اخذ اجرت ممنوع
اولورسه اول باب منسد ومرفوع اولور

علم مزبوری برجماعت افراد بالتصنیف ایلمشلردر . جمله‌دن امام نووی
کتاب (تبیان)ده تفصیل وبیان ایلمشدر . جمله‌سی اوتوزدن زیاده آدابدر
جمله‌دن بری بودرکه تلاوتی تکرار وقرائتی اکثار مستحب ومختاردر .
وبوخصوصده احادیث اکثر من ان یحصیدر بری دخی بودرکه حفظ قرأندن
صکره نسیان کبائردندر بوخصوصده حدیث دخی وارد اولمشدرکه ﴿ عرضت
علیّ ذنوب امتی فلم ارذنبا اعظم من سورة من القرأن او آیة اوتیها رجل
ثم نسیها ﴾ یعنی بکا امتك کناهلری عموماً عرض وانهاء اولندی . بن آندن
اعظم کناه کورمدم که بر کیمسه‌یه قرأنده برسوره ویاخود برآیت اعطا واحسان
اولنوب بعده آنی نسیان ایله بی نام ونشان ایلیه وبری دخی بودرکه تلاوت
قرأن ایچون تجدید وضوء مستحبدر زیرا افضل اذکار واشرف هرکاردر
پس جنابت وحیضله مردار اولانلره احرام ایدوکی آشکاردر وسائر حدث
ایله دهاننده نجاست اولانلر حقنده کراهت واردر بعضلر آکا دخی حرامدر
دیمشدر لکن جنب وحائض اولانلره مصحفه نظر ایتمك جائز وآنکله ثوابی
حائز اولور ودخی درون قلبدن کچیرمك ومعناسنی ملاحظه ایلمك جائزدر

وبری دخی بودرکه قرائت مکان نظیف وجای پاك ولطیفده اولمق مسنوندر
وجملهنك افضلی مساجد وعبادت ایچون تعیین اولنان معابددر . بر قوم حمامده
وطریقده مکروهدر دیمشلردر اما امام نووی کراهت یوقدر دیمشدر
وبری دخی بودرکه قبلهیه استقبال وخشوع وسکینت ووقار وحضور بال ایله
اوتوروب وباشنی آشاغی طوتوب کمال ادب ایله قرائت مستحبدر . وبری دخی
تطهیر دهن وتعظیم ملك دیان قصدینه استعمال سواك سنتدر . وبری دخی
قرائتدن مقدم استعاذه سنتدر . نته کیم حق تعالی بیورر ﴿ واذا قرأت
القرآن فاستعذ بالله من الشیطان الرجیم ﴾ یعنی هرچان قرائت قرآن مقصود
ایدینسهك استعاذه ایله دیمکدر . صفت استعاذه دخی ﴿ اعوذ بالله من الشیطان
الرجیم ﴾ دیمکدر . وبری دخی هر سورهنك اولنده بسملهیی ترك ایتمامکدر سورهٔ
برآءةدن ماعدا . زیرا اکثر اقوال اوزره بسمله هر سورهدن بر آیت اولمق اوزرهدر
وبری دخی بودرکه قرآن عظیمی قرائت سائر اذکار کبی محتاج نیت دکلدر مکر خارج
صلوتده قرائته نذر ایلسه اول تقدیرجه لازمدر . زیرا فرض ونذرده نیت لازمدر
وبری دخی بودرکه قرائت تنزیلده مسنون اولان رعایت ترتیلدر نته کیم
حق تعالی ﴿ ورتل القرآن ترتیلا ﴾ بیورمشدر ترتیل ایله تحقیق مابینده فرق
بودرکه تحقیقدن مقصود ریاضت وتعلیم وتمریندرکه هر حرفه حقنی ویرمکدر
اشباع مد واتمام حرکات کبی وبونلرك غیری ، اما ترتیلدن مقصد تدبر وتفهم
واستنباط در پس هر تحقیق ترتیلدر اما عکس کلی یوقدر . یعنی هر ترتیل
تحقیق دکلدر . زیرا هر ریاضت وتعلیم قصد ایدن البته تدبر وتفهیم صورتنده
افعال ایدر . اما هر تدبر وتفهم قصد ایدنلر ریاضت وتعلیم قصد ایتمك لازم
دکلدر . وبری دخی بودرکه تدبر وتفهم وتفکر ایله قرائت ایلمك سنتدر
مقصود اعظم ومطلوب اهم دخی بودر وبونکله انشراح صدور وقلوبده
شرح حاصل اولور . وبری دخی بودرکه بر آیی تکریر وترديد ایلمکده بأس
یوقدر وبری دخی بودرکه قرائت قرآن زماننده بکا ویاخود بکایه قدر
اولمیانه تباکی ایلمك مستحب لکن بکا . تباکیدن احبدر وحزن وخشوع
مقارنتی دخی انسبدر وبری دخی بودرکه قرائتده صوتی تحسین وانکله

قرأني تزيين دخي سنتدر وبري دخي بودركه قرأني تفخيم ايله قرائت
مستحب‌در . يعني صوتي‌مثال قرائت رجال اولوب مانند نسوان بيجال اولمايه
وبري‌دخي بودركه قرائتده گاه جهر وگاه اسرار سمتني اختيار ايليه . زيرا
گاه اولوركه اسراردن ملال وگاه جهردن كلال‌حاصل اولور هر برنده خلافي
ايله دفع ثقلت وتحصيل‌استراحت‌اولنور وبوخصوصده بعض احاديث شريفه
وارده اولمشدركه استحباب رفع صوتي اقتضا ايدر وبعض احاديث دخي
استحباب اسرار وخفض‌صوت‌سمتنه ايما ايدر . مرحوم والد ماجدبيوررلركه
بن ظن ايدرمكه وجه توفيق بودركه جهردن نهي اولنمق شول‌كيمسه حقنده
اوله‌كه جهرده افراط ايتمكله كلال حاصل اولمش اوله واسراردن نهي‌شول
كيمسه‌يه‌دركه اسرارده افراط ايله‌عديم النشاط اوله . پس‌اول زمانده مسنون
اولان جانب نشاطي رعايت ودفع كلال اسبابنه مباشرت‌در . وآنك دخي
مقداري اختلاف طبايع ايله مختلف‌اولور . اول سببدندركه جهردن‌وياخود
اسراردن‌علي‌الاطلاق نهي اولنمامشدر. ينه‌مرحوم‌بيوررلركه بوطريقله توفيق
جانب حقدن هدايت وتوفيق ايله بكا ميسر اولمشدر . بندن اوّل كيمسه‌يه
اولمامشدر ولله‌الحمد والمنه . وبري دخي بودركه علي وجه المصحف قرائت ،
حفظدن قرائتدن افضل‌در زيرا وجه مصحفه نظر دخي مستقلاً عبادت
مطلوبه‌ووضع معتبره‌در . ديمشلردركه همان حال خشوع اعتبار اولنسه كرك
علي‌وجه المصحف اولسون كرك حفظدن اولسون قول حسن اولوردي .
زيرا خشوعده احوال ناس مختلفه‌در ، امام نووي بوقولي اختيار ايلمشدر.
وينه نووي‌قول آخر دخي‌حكايت ايتمشدركه حفظدن قرائتي مطلقا ترجيح‌در
بوقولي ابن عبدالسلامه نسبت ايدوب بويله تعليل ايلمشدركه آنده حاصل
اولان تدبر وملاحظهٔ معني وتفكر مصحفدن قرائت حالنده اولماز . ينه
مرحوم بيوررلركه بوحال دخي اختلاف طبايع واختلاف احوال ايله‌مختلف
اولور. مطلقا دكلدر وبري‌دخي بودركه قچان قرائت ايدن شخصه ارتجاع
حاصل اولوب آخردن سؤاله محتاج اولسه‌لائق بودركه آيتك ماقبلني قرائت
ايدوب سكوت‌ايليه نجه‌در شويله‌ميدر ديميه . زيرا كاه اولوركه تلبيس وتغليط

اولنور وبو معنايه موافق ابن مسعود النخعىدن وبشيربن ابى مسعوددن اثر
دخى وارد اولمشدر ابن مجاهد ايتدى : قچان تذكير و تأنيثده شك ايلسه
يا ايله تا كه تذكير ايله قرائت ايلسون و قچان بر كلمه مهموزهميدر دكلميدر
شك ايلسه همزى ترك ايلسون وبر حرف موصولميدر ياخود مفصولميدر
شك ايلسه وجعله ايله قرائت ايلسون ومدوقصرده شك ايلسه قصر ايله قرائت
ايلسون و بر حرفك فتح وكسرنده شك ايلسه فتحله قرائت ايلسون .
زيرا اولى هيچ بر موضعده لحن دكلدر . اما ثانى بعض مواضعده لحن اولور .
و برى دخى بودركه بر كيمسه ايله سويلشمك ايچون قطع قرائت مكروهدر
زيرا كلام مخلوق كلام خالق اوزره ترجيح اولنمق لايق دكلدر . كذلك لعب
وعبث يعنى بعض نسنه ايله اوينامق وقرائتدن الها واشغال ايدر نسنهيه نظر
واشتغال دخى مكروهدر . وبرى دخى بودركه قرآنى زبان عجمى اوزره قرائت
مطلقا جائز دكلدر كرك عربيتى وجه حسن اوزره ادايه قادر اولسون كرك
اولمسون كرك داخل صلوتده اولسون كرك خارجنده اولسون زيرا اول
زبان ازالهٔ اعجاز قرآن ايدر اما امام اعظم حضرت ابى حنيفه كوفى جوازى
باخير عنا و كوفيدن كه تجويز روايت اولنمشدر تحقيق بودركه آندن رجوعى
دخى حكايت اولنمشدر . و برى دخى بودركه شاذى قرائت جائز دكلدر
بعضلر صلوتك غيرنده تجويز ايلمشلردر لكن عدم جواز اوزره اجماع دخى
منقولدر . و برى دخى بودركه اولى ترتيب مصحف اوزره قرائتدر . زيرا
ترك ترتيب ، ترتيبده مرعيه اولان حكمتى تقويت ايدر . ابن مسعود حضرتى
قرآنى منكوساً قرائت ايدن حقنده منكوس القلب در ديو بيورمشدر . اما
سوردى آخرندن اولنه وارنجه قرائت ايلمك ممنوع ايدوكى متفق عليهدر . اما
شول كيمسهكه بر آيتدن بر آيته انتقال ايدوب آيتده اولان تأليفى ترك ايتمكه
اشتغال ايليه ابو عبيد ايتدى : بوفعلى ايشلمز الا شول كيمسهكه عامى اولميه
زيرا اكر حق تعالى ايستسه قرآنى اول وجهله انزال ايدردى . ودخى قاضى
ابوبكر هرسورهدن بر آيت قرائتك عدم جوازى اوزره اجماع اولديغنى نقل
ايلمشدر . زيرا حالا اولان تأليف حضرت نبى كريم شريفدن عليه صلوات

الملك اللطيفدن مأخوذدر اول رسـول كزين دخى جبريل اميندن اخذ ايلمشدر. پس قارى اولانه اولى اول تأليف منقـول اوزره قرائت و اول ترتيب مقبولى رعايت ايلمكدر حتى ابن سيرين ديمشدركه حق‌تعالينك تأليفى سزك تأليفكزدن خـيردر . مرحوم والد ماجد بيوررلركه بونقل اولنـان اقوال اكابردن ظاهر اولوركه زمانه‌مزده اولان طلبه‌دن صادر اولوب شايع اولان وضع مكروهدركه سـورهٔ انعامدن بعض آيات اخذ وانتخـاب ايدوب بويله زعم ايدرلركه بوسورهده موجوده اولان خواص جليله ومسامع جزيله همان بو آياتده اوله بخصوصها ايمدى نظر ايله‌كه اول مسكين كنديسندن بومقوله افتـا ايتمكه نيچه اجـترا ايدر و اول خواصى بعض آياته تخصيص ايدوب اول زيور ايله تحليه وبعضنى بالكليه خواصـدن تخليه ايدر نعوذبالله تعالى بومقوله ترك ادبدن خصـوصا كه جناب رب ايله اوله وبرى . دخى بودركه مسنون اولان حرف واحـد اوزرينـه قرائت ايدوب مجلس واحدده حرف آخر خلط ايلميه بعضلر ديمشدركه مادامكه كلام ماقبلنه مرتبط اوله حرف آخر ايله مختلط اولماق كركدر . بعضلر مطلقا منع ايلمشدر قول‌صواب بودركه اكر قاعدهٔ عربيت اوزره جمع جائز دكل ايسه قرائتده دخى جمع حرامدر مثلا ﴿ فتلقى آدم من ربه كلمات ﴾ ايتى قرائت ايدن كيمسه ابن كثيرك غيرى قرائتى اوزره مرفوع وابن كثير روايتى اوزره كلمات مرفوع اولمق اوزره قرائت ايلسه، زيرا مخالف قاعـدهٔ عربيت و بحسب المعنى مخل صحت اولور اما مادامكه اويله اولميه اكر مقصد روايت ايسه ينه حرام اولور زيرا خلط روايت اولور اول ايسه كذبدر اكر على سـبيل التلاوه ايسه جائزدر . برى دخى بودركه زمان قرائتده حاضر اولانلره مسنون اولان قلب حاضر وتوجه خاطر ايله استماع وترك مكالمه وتحدث ايله اجتماعدر. برى دخى ودركه آيت سجده قرائت اولندقده حضور قلب وشهود ايله اداء سجود ايلمك مسنوندر. برى دخى بودركه قرائت ايچون اختيار اوقات محموده و اعتبار ايام شريفهٔ مسعوده ايليه جمله‌دن افضل اوقات حلال صلوتده اولاندر بعده ليل ايچنده بلكه نصف اخيرنده اولاندر ومابين مغرب و عشا دخى محبوبه‌در و افضل اوقات نهـار بعد الصبحدر .

ودخی اوقاتده هیچ برنده کندیسندن ناشی برمعنی سببی ایله کراهت یوقدر
بعض اقوالده که بعدالعصر قرائتده کراهت واردر زیرا زمان دراست یهوددر
دیو منقولدر آنك اصلی یوقدر . ودخی ایامدن مختار اولان یوم عرفه‌ده بعده
یوم جمعه‌در بعده اثنین و خمیس‌در . و دخی اعشاردن مختار اولان رمضانك
عشر اخیری وذی‌الحجه‌نك عشر اولیدر وشهوردن شهر رمضاندر ودخی
مختار اولان بودرکه لیلهٔ جمعه‌ده ابتـدا اولنوب لیلهٔ خمیس‌ده ختم اولنه
وافضل بودرکه اوّل نهـارده ویاخود اوّل لیلده ختم اولنه . ابن المبارکدن
منقولدرکه مستحب اولان شتاده اوّل لیل وصیفده اوّل نهاردر . بری دخی
بودرکه ختم اولنان یومده مسنون اولان صومدر . بری دخی بودرکه سورهٔ
ضحی‌دن آخر قرآنه وارنجه هرسوره آخرنده تکبیر ایله ثوابنی تکثیر سنتدر .
بری دخی بودرکه عقیب ختمده دعا وجنـاب حقدن تضرع و رجا ایلمك
دخی سنتدر . بری دخی بودرکه قچانکه برختمه‌دن فارغ اوله عقبنده ختمهٔ
اخری‌یه شروع ایلمك سـنتدر . بری دخی بودرکه امام احمددن روایت
اولنمشدرکه ختم وقتنده سورهٔ اخلاص قرائتنی تکریردن منع ایلمشدر لکن
سائر ناس خلافنه ذاهب . بلکه تکریر قرائته راغب اولمشلردر حکمتی دخی
بودرکه سورهٔ اخلاص حقنده ثلث قرآنه معادل و اوچ کره قرائت ایله ختمهٔ
کامله ثوابی حاصل اولور دیو آثارده وارد اولمشدر اگر سؤال اولنورسه‌که
اول تقدیرجه لائق اولان درت کره قرائت اولنمقدر تا که ایکی ختمه ثوابی
حاصل اولمش اوله زیرا براخلاص اصل ختمه‌ده داخل اولیجق باقی اولان
ایکی کره ایله‌ختم ثوابی حاصل اولماز . جواب ویریورزکه مقصود اولان علی -
التعیین برختمه‌نك وقوعنه تحصیل یقیندر. فرضـا خلال قرائده بعض خلل
ویاسهو وزلل واقع اولدی ایسه اوچ کره سـورهٔ اخلاص قرائتی ایله اول
نقصانی جبر ویاخود تحصیل ثواب مضاعف وزیادهٔ اجر حاصل اوله . بری
دخی بودرکه قرآنی معیشت اتخـاذ ایدینوب آنکله عرض تحصیل ثواب
اولمایوب محض اکتساب‌اولمق مکروهدر . بری دخی بودرکه نسیت آیة کذا
دیمك مکروهدر بلکه انسیتها دیمك کرکدر یعنی نسیانی کندویه نسبت ایدوب

جرم وتقصيرينه اعتراف ايتمامك كركدر بلكه اونتدرلدم ديمك كركدر . برى دخى بودركه قرائت قرأندن ميته ثواب حصولنه ائمهٔ ثلثه ذاهب اولمشلردر اما شافعى آنلره مخالفت ايدوب ﴿ وان ليس للانسان الا ماسعى ﴾ كريمه‌سيله استدلال ايلمشلردر .

علم معرفة جواز الاقتباس وماجرى مجراه — معلوم اوله‌كه اقتباس اصطلاح ناسده شعر وياخود نثره بعض قرآنى تضميندر لكن قرأندن اولمامق اوزره اوله قيد اخير اثناء كلامده قل الله وياخود آنك كبى بركلام سويليوب بعده آيتى ايراد ايتمكى اخراج ايچوندر زيرا اول اقتباس دكلدر بعض مالكيه‌دن مطلقا اقتباسى تحريم وتخطير و فاعلنه تشديد نكير منقول ومشهوردر . لكن قاضى عياضك خطبهٔ شفاده نيجه مواضعده اقتباسى استعمال ايتديكى جوازينه دالدر كاه اولوركه انكارلرى نظمه تخصيص اولنور نثرده اولماز . ينه مالكيه‌دن قاضى ابو بكر بو وجهله تصريح ايامشدر اما قدماء شافعيه اصلا اقتباسه تعرض ايتمديلر كذلك آنلردن اكثر متأخرين دخى مع هذا آنلرك اعصارنده اقتباس شائع وقديما وحديثا آنى شعرانك استعماللرى واقع ايكن . لكن آنلرك متأخريندن برجماعت تعرض ايلمشلردر . حتى شيخ عزالدين بن عبدالسلام، آندن سؤال اولنوب تجويز ايلمشدر وحضرت رسالت پناهدن صلوات الله عليه وسلامه وارد اولان قول شريفله استدلال ايلمشدركه صلوتده وغيريده ﴿ وجهت وجهى ﴾ بيوررلردى الى آخره و بوقول شريفلرى ايله دخى كه ﴿ اللهم فالق الاصباح وجاعل الليل سكنا والشمس والقمر حسبانا اقض عنى الدين واغننى من الفقر ﴾ وحضرت ابى بكرك دخى رضى الله تعالى عنه كلام شريفى سياقنده ﴿ و سيعلم الذين ظلموا اى منقلب ينقلبون ﴾ واقع اولمسيله وحضرت ابن عمرك رضى الله عنهما حديثى آخرنده‌كه ﴿ قدكان لكم فى رسول الله اسوة حسنة ﴾ واقع اولمشدر انتهى . لكن قول مذكور دلالت ايدركه نثرده جائز اولوب شعرده اولمايه . ودخى مقام دعا و مواعظ وثناده جائز اولوب غيريده اولمايه . شرف الدين ابن المقرى شرح (بديعيه) ده ديمشدركه شول اقتباس كه خطب ومواعظده وحضرت رسالت پناهك صلى الله تعالى عليه وسلم

مدحنده اوله . وبالجمله بر کلامکه عند الملك العلام آندن ثواب وانعام رجا اوله اول مقبولدر شعرده ایسه دخی ، اما آنلرك غیرنده مردوددر . ودخی ابن حجه شرح بدیعیه‌ده دیمشدرکه اقتباس اوچ قسمدر : مقبول ومباح ومردوددر . اولکیسی خطب و مواعظ و عهودده اولاندر . ایکنجی غزلده و رسائل وقصص‌ده اولاندر . اوچنجی ایکی نوعدر بریسی اولدرکه حق تعالی آنی نفس کریمنه نسبت ایلیوب قائل آنی نفسنه ناقل اوله . نعوذ بالله [من ذلك ومن الوقوع فی امثال تلك المهالك] نته‌کیم بنی مرواندن بریسندن منقولدرکه عمالندن برندن شکایتی متضمن حکمنك توقیعنده « ان الینا ایابهم ثم ان علینا حسابهم » یازمشدر . بری دخی اولدرکه هزلی متضمن کلامکه باعث تفریح و ملام ایکن ایچنــه کلام ذوالجلالدن بعض آیت ادخال اولنه نعوذ بالله من ذلك نتــه کیم شاعرك قولنده واقع اولمشدر .

اوحی الی عشـاقه طرفه هیهـات هیهـات لماتوعدون
وردفه ینطق من خلفـه لمثل هذا فلیعمل العـاملون

بوعبد فقیر ایدرکه بومقوله شعر فضیح انشـاسی وضع قبیح اولماغن ترجمه‌سی دخی اقبح اولدیغی سببدن ترجمه‌سنه جرأت و اول بی ادبانه وضعه جسارت اولنمامشدر . جلال الدین السیوطی بو تقسیم حقنده غایت حسن‌در بن دخی بوکا قائلم دیدی . شیخ تاج الدین السبکی طبقاتنــده امام ابی منصور عبدالقاهر بن طاهر التمیمی البغدادی ترجمه‌سنده‌که شافعیه‌نك کبارندن ایدی دیمشدرکه آنك شعرندن بوقولی که دیمشدر :

یامن عدی ثم اعتدی ثم اقترف ثم انتهی ثم ارعوی ثم اعترف
ابشر بقـول الله فی آیاته ان‌تنتهوا یغفرلهم ماقد سلف

ودخی دیمشدرکه بویله استاد کزین که ائمهٔ دیندندر بومقوله اقتباسی شعرنده استعمال ایتدیکی جائز و حلال ایدیکنه دلیل باهر و بعض ناسك آندن نهینه اعتبار اولنمدیغی ظاهردر سیوطی ایتدی : استادك ذکر ایتدیکی شعر تضمین قبیلندندر اقتباس دکلدر زیرا بقول الله دیو تصریح ایتمشدر اما شیخ تاج الدینك برادری شیخ بهاءالدین السبکی (عروس الافراح) ده دیمشدرکه مقتضای

ورع بو امرده سدباب و بونك جمله سندن اجتناب ایدوب کلام رب کبیر ورسول ذی‌شان خطیر بونك امثالندن تنزیه وتطهیر اولنمقدر . سیوطی ایتدی : نیچه ائمه واشراف ناس استعمال اقتباس ایتدکلرینی کورمشمدر . جمله‌دن امام ابوالقاسم الرافعی اقتباس ایدوب نظمنده ایراد واماليسنده انشاد ایدوب نیچه ائمه کبار خیار آندن رواتی اختیار ایلمشلردرکه ذکر اولنور : « الملك لله الذی عنت الوجوه له وذلت عنده الارباب متفرد بالملك والسلطان قد خسر الذین تجاذبوه وخابوا دعهم وزعم الملك یوم غرورهم فسیعلمون غدا من الکذاب » بیهقی دخی شعب الایمانده شیخی ابی‌عبدالرحمن السلمی‌دن روایت ایلمشدرکه ایتدی : بزه محمدبن محمدبن یزید کندی نفسنك شعرندن انشاد ایلمشدرکه:

سل الله من فضله و اتقه   فان التقی خیر مایکتسب
و من یتق الله یجعل له   ویرزقه من حیث لایحتسب

وایکی شی دخی اقتباسه قریب‌در. بریسی اولدرکه قرآندن قرائت ایدوب لکن مقصدی مجرد کلام اوله امام نووی ایتدی : بونده خلاف واردر . نخعی مروی اولان کراهتدر . لکن جواز حکیم بن‌سعددن روایت اولناندن فهم اولنور که طائفهٔ محکمه دن [*] برکیمسه حضرت امام علی‌یه کرم‌الله وجهه کلدی آنلر صلوة صبحده ایدی خطاب ایدوب « لئن اشرکت لیحبطن عملك دیدی . آنلر دخی صلوة ایچنده جواب ویروب ﴿ فاصبر ان وعدالله حق ولایستخفنك الذین لایوقنون ﴾ دیدیلر انتهی . پس بوندن معلوم اولورکه قرآندن اولمق نیتی ایله قرائت اولنمسه دخی جائز اوله نووی‌نك غیری علماء شافعیه ایتدیلرکه قرآندن ضرب امثال مکروهدر . بزم اصحابمزدن عماد ـ التیمی ـ که بغوی‌نك تلمیذی‌در ـ بونی تصریح ایلمشدرنته‌کیم ابن‌الصلاح فوائد رحله‌سنده نقل ایلمشدر بری دخی شعرده وغیریده الفاظ قرآنیه ایله توجیه‌در بوقسم بلاشك جائزدر شریف تقی‌الدین الحسینی‌دن بزه روایت اولنمشدرکه وقتاکه بوشعری نظم ایتدی که :

---

[*] محکمه‌دن مقصد خوارج در زیرا آنلر ایکی حکم نصب اولنوب آنك امرینی قبول ایتمکی انکار ایدرلر (لاحکم الا الله) دیرلر نته‌کیم صحاح جوهریده مذکوردر .

حجاز حقيقتها فاعبروا   ولا تعمروا هونوا هاتهين
وماحسن بيت له زخرف   تراه اذا زلزلت لم تكن

خوف ايلدیکه بوکلام سببی ایله ارتکاب حرام ایتمش اوله . زیرا شعرنده بویله الفاظ قرآنیه‌یی استعمال ایلدی پس شیخ سعید شیخ الاسلام ابن دقیق العید خدمتنه کلوب بومقاله تحتندن سؤال ایدوب حضورنده انشاد ایلدی شیخ دخی وماحسن کهف دیو انشاد ایله دیدی اول دخی یاسیدی بکا هم افاده وهم افتا ایلدك دیدی . یعنی وما حسن بیت دیمکدن کهف دیمك اولی ایدیکنی افاده ایلدك ومنع ونهی ایتمامك ایله جوازینه افتا ایلدك دیدی .

علم معرفت غريب القرأن — معلوم اولدکه بوفنی بیلمك مفسره ضروریدر . و بوفنی کاشف و دقائقنه واقف اولان علم لغته عارف اولمق کرکدر اسماء وافعال وحروفك جمله‌سنده حروف نفسنده قلیله اولمغین آنك معانیسنی بیانده نحاة تکلم ایلمشدر . پس آنلرك کتبندن احوال حروفه اطلاع ووقوف حاصل اما احوال اسما وافعال کتب لغتدن اخذ اولنور اول کتبك دخی اکبری ونفع جهتندن اکثری کتاب (ابن السیده)در ودخی کتاب (التهذیب)درازهرینك وینه کتاب (المحکم)در ابن السیده نك ، وکتاب (الجامع)در قزازك ، و(صحاح)در جوهری نك وکتاب (البارع)در فارابینك و(مجمع البحرین)در صاغانی نك و افعاله مخصوص اولمق اوزره موضوع اولان کتبدندر کتاب (ابن القوفیه وابن الطریف والسرقسطی) وجمله‌سنك اجمعیدر کتاب (ابن القطاع) . سیوطی ایدی : بوبابده جمله‌دن مراجعته اولی اولنان حضرت ابن عباسدن واصحابندن غریب قرأن حقنده اسانید ثابتهٔ صحیحه ایله ثابت اولان اخبار وروایات علماء اخیاردر و آنلردن منقول اولان اقوالی سیوطی کتاب (الاتقان)ده علی وجه التحقیق والاتقان ایراد و بیان ایلمشدر . ودخی بوعلمی علماء افراددن تصنیف ایله افراد ایدنلردندر ابوعبیده وابو عمر الزاهد وابن درید والعزیزی . جمله‌دن اشهری عزیزیدر روایت اولنورکه غریب قرآن تألیفده عزیزی اون بش ییل اقامت وکندیسی و شیخی ابوبکر بن الانباری تحریرینه مواظبت ایتمشلردر و بوعلمده اولان مصنفاتك احسنی (مفردات

راغب)در. ابوحیانك دخی ایکی کراسه مقداری بر مختصری واردر ابن الصلاح ایتدی : کتب تفسیرده هر یرده که قال اهل المعالی دیدکلرینی مجاز کوردم آندن مقصد معانیٔ قرآنده تصنیف کتاب ایدن علماء امجاددر زجاج وفراء واخفش وابن الانباری کبی کتاب (بصائر النظائر) دخی بو علمده وافی ومعانیٔ قرآنه اطلاعده کافیدر .

علم ماوقع فیه بغیر لغة الحجاز — بو علمی دخی افراد بالتصنیف ایتمشلردر . سیوطی اتقانده ذکر ایلمشـدر ابو بکر الواسطی قرائت عشرده تصنیف ایتدیکی کتاب (الارشاد)ده دیمشدر : قرآنده لغاتدن اللی لغت واردر قریش وهذیل وکنانه وخثعم وخزرج واشعر ونمیر وقیس و غیلان وجرهم ویمن وازدشنؤه وکنده و تمیم وحمیرومدین ولخم وسعدالعشیره وحضرموت و سدوس و عمالقه وانمار وغسان ومدحج وخزاعه وعطفان وسـبا وعمان و بنی حنیفه وتغلب وطی وعامر بن صعصعه واوس ومزینه و ثقیف و جدام وملی وعذره وهوازن والنمر والیمامه ولغات غیر عربیه‌دن دخی فرس وروم وقبط وحبشه و بربر وسریانیه و عبرانیه . ودخی دیمشلردرکه : قرآنده لغت قریشدن حرف غریب یوقدر الا اوچ حرف واردر . زیرا کلام قریش سهل ولیندر وواضح و بیندر غریب آنك خـلافیدر . اول اوچ حرف غریب بونلردر فسینغضون که تحریك رأس معناسنه‌در . ومعیناً که مقتدراً معناسنه‌در وشرد بهم که سمّع [*] معناسنه‌در .

علم ماوقع فیه من غیر لغة العرب — بو علمی سیوطی افراد بالتصنیف ایدوب (المهذب فیما وقع فی القرآن من المعرب) ایله تسمیه ایلمشدر . ودخی معلوم اوله‌که حضرت امام شافعی وابن جریروابوعبیده والقاضی ابوبکر وابن فارس بونك قرآنده عـدم وقوعنه قائل اولمشـلردر . حق تعالینك ﴿ قرآناً عربیاً ﴾ قولی ایله . ونظائری ایله استدلال ایلمشلردر ، حتی امام شافعی آنك قرآنده وقوعنه قائل اولانلره تشدید انکار ایلمشدر . ابوعبیـده ایتدی :

---

[*] یعنی ناسه عیوبکی ایشیتدر دیمکدر .

شول کیمسه که قرآنده لغت عربیه نك غیری واردر دیو زعم ایلدی قول عظیمه ارتکاب ایلدی ابن فارس ایتدی : اکر اویله اولمش اولسه بعض متوهم توهم ایتمك جائز ایدی که عرب عربا ، قرآنك مثلنی اتیاندن عجز اولمقلری . انجق بیلمدکلری لغات اولدیغی جهتدن اولمش اوله . ابن جریر ایتدی حضرت ابن عباسدن که بعض الفاظ عربیه تفسیری واقع اولمشدر توافق لغات قبیلندندر نه آنلره عربی دکل ایکن تفسیر ایتمش اوله بلکه عرب عاربه بعض حرکات واسفارده سائر السنه اصحابی اولان ناس ایله اختلاط و استیناس ایلمشلردر اول جهتدن آنلرك لغاتندن بعض الفاظ وکلمات کندیلرك لسانی ایله مخلوط و ممزوج اولوب مابینلرنده بووجهله ساری اولدی که فصیح مجراسنه جاری اولوب آنلری دخی محاورات واشعارو ابیاتده استعمال و اثبات ایلدیلر . اول اجلدن قرآن عظیمده دخی لغات مزبوره ادخال اولنوب اول وجهله انزال اولندی . بعضلر ایتدی : لغات مذکوره نك جملهسی عربیهٔ صرف و لغت عرب نهایت مرتبه واسعهدر . نته کیم اجلهٔ اکابره خفی اولمق بعید دکلدر . حتی امام شافعیدن منقولدر که لغت عربی کیمسه احاطه ایدهمز مکر نبی رب کریم اوله دیمشدر . بعضلر دخی کلمات غیر عربیه نك قرآنده وقوعنه ذاهب اولوب دیمشلردر که بویله برقاچ کلمات غیر عربیهٔ قلیله یی مشتمل اولمق قرآن عربی اولمغه منافی دکلدر . وبونلر تقویت مقاللرنده ابرسیم کله سنك عجمه وعلمیتی سببی ایله غیر منصرف اولمسیله استدلال ایلدیلر وبودلیل رد اولنوب بحث وکلام غیر اعلامدهدر . زیرا اعلام هریرده تغییر اولنمدیغی محتاج بیان واعلام دکل . ودخی بونك وقوعنده حکمت بودرکه قرآن مبین جامع علوم اولین وآخرین وحاکئ بناء متقدمین ومتأخریندر پس آنده جمیع السنه والغاته اشارت اولمق کرکدر لکن هرلغتدن اخف و اعذبی ومیان عربده استعمال جهتندن اکثری اختیار اولنمشدر . دیمشلردر که وقتاکه مثلا ثیاب جنتی ذکر ایتمك واجب اولدیسه و لفظ مفرد ذکری ثیاب الحریر دیمکدن اولی اولدیسه لفظ استبرق ذکر اولندی زیرا عربده ثیاب حریر اولمامغن آنك ایچون براسم مفرد دخی وضع اولنمامشدر بونك غیری دخی بوقیاس

اوزره در . قاضى تاج الدين السبكى اول مقوله كمات غير عربيه دن قرآن عظيمده واقع اولانلردن يكرمى يديسنى بر قاچ ابياتده نظم ايلمشدر . بعده الحافظ ابوالفضل ابن حجر دخى برقاچ ابيات ايله تذييل ايدوب يكرمى درت لفظ زياده ايتمكله تكثير افاده ايلدى . بعدهما الحافظ جلال الدين السيوطى دخى باقيسنى تذييل ايله آلتمش‌دن زياده‌جه جمع ايليوب جمله‌سى يوز لفظدن زياده اولمشدر . اولا ابن سبكى ديمشدر :

(شعر)

السلسبيل وطه كورت بيع روم و طوبى وسجيل وكافور
والزنجبيل ومشكوة سرادق مع استبرق صلوات سندس طور
كذا قراطيس ربانيهم و غما رق ثم دينار القسطاس مشهور
كذاك قسورة واليم ناسية ويؤت كفلين مذكور ومسطور
له مقاليد فردوس يعد كذا فيما حكى ابن دريد منه تنور

بعده ابن حجر ايتدى :

وزدت حرم ومهل والسجل كذا السرى والاب ثم الجبت مذكور
و قطنا وآناه ثم متكئا وارست يصهر منه فهو مهصور
وهيت والسكر الاواه مع حصب واوبى معه والطاغوت منظور
صرهن اصرى وغيض الماء مع وزر ثم الرقيم مناص والسنا النور

سيوطى دخى ايتدى :

وزدت ياسين والرحمن مع ملكو ت ثم سينين شطر البيت مشهور
ثم الصراط ودرى يحور روم جان اليم مع القنطار مذكور
وراعنا طفقا هدنا ابلعى وورا والارائك والاكواب مأثور
هود وسقط وكفر رمزه سقر هون يصدون والمناة مسطور
شهر مجوس واقفال يهود حوا ريون كنز و سجين و تبير
بعيرا زخرف ورده عرم ال ومن تحتها عبدت والصور
ولينة فومهار هؤ واخلدمس جاة وسيدها القيوم موفور
وقمل ثم اسفار عنى كتبا وسجدا ثم ربيون تكثير
وحطة وطوبى والرس نون وكذا عدن ومنفطر الاسباط مذكور
مسك اباريق ياقوت رد وافهنا مافات من عدد الالفاظ محصور
و بعضهم عد الاولى مع بطايها والاخرة لمعانى الضد مقصور

علم معرفة الوجوه والنظائر — بو علمده مقابل بن سليمان ، متقدميندن ومتأخريندن دخی ابن الجوزی وابن الدامغانی وابو الحسين محمد ابن عبدالصمد المصری وابن فارس وغيريلر دخی تصنيف و تدوين كتاب ايلمشلردر. وجوهدن مقصد شول لفظ مشترك درکه معانیٔ متعدده‌ده مستعمل اوله مثلا لفظ (امة) كبی. وبوفنده سيوطی‌نك تأليف ايتديكی كتاب (معترك الاقران فی مشترك القرأن) كافيدر . نظائردن مقصد الفاظ متواطئه كبی . بعضلر ديمشدر كه نظائر لفظده‌در وجوه معانی‌ده‌در . لكن بو قول ضعيف‌در ديمشلردر زيرا مقصد اويله اولسه كتبده جمع اولنان آنجق الفاظ مشتركه اولوردی مع هذا نيچه مواضعده بعض الفاظ دخی جمع ايدرلر كه معناسی واحددر پس آندن معلوم اولور كه وجوه بر نوعدر نظائر دخی مستقلا نوع آخردر حتی بعضلر بونی قرأن عظيمك اعجازينك دلائلندن قيلمشلردر كه كاه اولور كه بر كلمه يكرمی وجهه يا دخی اقل يا دخی اكثره واصل اولور بو حالت كلام بشرده بولنماز بعضلر وجوهك تفسيرنده ديمشدر كه لفظ واحد معانیٔ متعدده‌يه حمل اولنه كه بری برينه متضاد اولمايه معنای واحد اوزرينه اقتصار اولنمايه كاه اولور كه اشارات باطنه استعمال اولنوب تفسير ظاهر اوزره مقتصری اولميه ديو تفسير اولنور. ابن عساكر ابی الدرداءدن اخراج ايلمشدر كه ايتدی : سن كمال فقاهت ايله فقيه اولمازسين تا كه قرأنك نيچه وجوهنی بيلميه‌سين . حماد ايتدی : بن ايوبه ديدمكه بوندن مقصد قرآنك نيچه وجوهنی مشاهده ايدوب ينه هيبتندن ذكرينه اقدام ايدمامك ميدر؟ اول دخی نعم اويله‌در ديدی وهونك امثاله‌سندن بری هدی‌در كه اون يدی وجه اوزرينه كلور ثبات معناسنه كلور: ﴿ اهدنا الصراط المستقيم ﴾ كبی بيان معناسنه كلور ﴿ اولئك علی هدی من ربهم ﴾ كبی دين معناسنه كلور ﴿ ان الهدی هدی الله ﴾ كبی . ايمان معناسنه كلور ﴿ و يزيد الله الذين اهتدوا هدی ﴾ كبی دعا معناسنه كلور ﴿ لكل قوم هاد ﴾ كبی رسل وكتب معناسنه كلور ﴿ فاما يأتينكم منی هدی ﴾ كبی، معرفت معناسنه كلور ﴿ وبالنجم هم يهتدون ﴾ ونبی صلی الله تعالی عليه وسلم ﴿ ان الذين يكتمون ما انزلنا من البينات والهدی ﴾ كبی

قرأن معناسنه كلور ﴿ ولقد جاءهم من ربهم الهدى ﴾ كبى تورية معناسنه كلور
﴿ ولقد آتينا موسى الهدى ﴾ كبى استرجاع معناسنه كلور ﴿ فاولئك هم
المهتدون ﴾ كبى، حجت معناسنه كلور حق تعالينك ﴿ الم تر الى الذى حاجّ ابراهيم ﴾
قولندن صكره ﴿ والله لايهدى القوم الظالمين ﴾ قولى كبى . يعنى حجت جهتندن
هدايت ايلمز ديمكدر . توحيد معناسنه كلور ﴿ ان نتبع الهدى معك ﴾ كبى سنت
معناسنه كلور ﴿ فبهدهم اقتده ﴾ كبى ودخى ﴿ وانا على آثارهم مهتدون ﴾ كبى،
اصلاح معناسنه كلور ﴿ ان الله لايهدى كيد الخائنين ﴾ كبى، الهام معناسنه كلور
﴿ اعطى كل شئ خلقه ثم هدى ﴾ يعنى معاشى الهام ايلدى ديمكدر . توبه معناسنه
كلور ﴿ انا هدنا اليك ﴾ كبى، ارشاد معناسنه كلور ﴿ ان يهدينى سوآء السبيل ﴾
كبى . نظائرك امثله سندندر قرأنده هر يرده كه بروج ذكر اولنه مقصود
كوكب در . ﴿ الا ولو كنتم فى بروج مشيدة ﴾ قولنده مقصد قصور حصينهٔ
طوال در وهر يرده كه صلوة ذكر اولنه مقصد عبادت ورحمتدر الا وصلوات
ومساجدده مقصد اماكن در . وهر يرده كه قنوت ذكر اولنه مقصد طاعتدر
﴿ الا كل له قانتون ﴾ ده كه مقصد مقرون ديمكدر وهر يرده كه كنز ذكر اولنه
مقصد مال در . الا سورهٔ كهفده مقصد صحيفهٔ علم در . وهر يرده مصباح ذكر
اولنه مقصد كواكب در الا سورهٔ نورده مقصد سراج در وهر يرده نكاح
ذكر اولنه مقصد تزوج در . الا ﴿ حتى اذا بلغوا النكاح ﴾ قولنده مقصد حكم
وبلوغ در . ايمدى بو انموذج دركه سنك ذهنكده حاضر اولسون ديو ذكر
اولنمشدر . والا جملهسنى استقصا وبيان خارج طوق انسان در .

علم معرفة معانى الادوات التى يحتاج اليها المفسر — يعنى مفسر

محتاج اولديغى ادوات وآلاتك معانيسى بيان ومعرفت علمى در . معلوم اوله كه
ادوات دن مقصد حروف وآنلره مشاكل اولان اسما وافعال وظروف در
وبونلرك معرفتى مهمات مطلوبه ومعلومات مرغوبه دندر . زيرا هر برينك
محل وموقعى مختلف در واول سببدن اول اختلافه كوره معناى كلام واستنباط
مقصدملك علام دخى مختلف اولور نته كيم حق تعالينك ﴿ وانا اوايا كم لعلى هدى
اوفى ضلال مبين ﴾ قولنده جانب هدى وحقده كلمهٔ على استعمال اولندى

زیرا کانه جانب حقده اولان صاحب حق مستعلی و منزلی عالی در هر نیچه دیلرسه تصریف نظر ایدر که لفظ علی دخی اول معنایه دالدر . و دخی جانب ضلالده لفظ فی استعمال اولندی . زیرا اهل باطل کویا ظلام بطلانده منغمس و مضمحل در قدده کیده جکلندن غافل و پیش و پسندن ذاهل در . و دخی حق تعالینك ﴿ انما الصدقات للفقراء ﴾ قولنده آخرده ذکر اولنان درت فرقه ده که و فی الرقاب کلامندن اشاغیده مذکورلردر لامدن کلمهٔ (فی) عدول اولندی تصدق اولنان صدقاته آنلرك استحقاقی مقدما لام ایله مذکور اولان طوائف زیاده ایدیکنی اشعار ایچون . زیرا لفظ (فی) ظرفیت ایچوندر پس آنده تنبیه واردر که آندن صکره مذکور اولان طائفه صدقات آنلرده وضع اولنمغه لایق و حقیقلردر . برشیء مظروف ظرف و وعاسنده وضع اولنوب آنده مستقر اولدیغی کبی . فارسی ایتدی : و فی الرقاب بیوریلوب وللرقاب وارد اولمدیغنده اشارت واردر که عبد برشیئه مالك اولماز . زیرا لام تملیك ایچون استعمال اولنور . حضرت ابن عباس رضی الله عنهما رب الناس دن مرویدر که ایتدی : الحمد لله که حق تعالی ﴿ عن صلاتهم ساهون ﴾ دیدی ، فی صلاتهم دیمدی زیرا آز کیمسه واردر که صلوتده سهو ایلمز . اکر جملهسنه ویل اولسه جملهمزه ویل اولوردی بلکه وعید اول کیمسهیهدر که صلوتدن بعید اوله . زیرا (عن) کلمهسنك معناسی خلاف قرب و مجاوزت بعد و محاوزت ایچون ایمدی صلوتدن سهو ایلمك ترك ایله اولورکه اول کبیرهدر ویاخود قصد عبادت ایله اولمامقدر اول خود کفردر نعوذ بالله من ذلك . و بو فنك تفصیلی بو رسالهنك طوقندن خارجدر . بعض جماعت بونده اصالة تصنیف ایلمشدر هروی کبی (ازهیه) نام کتابده و ابن ام قاسم کبی (الجنی الدانی) نام کتابده سیوطی دخی اتقانده درج ایلمشدر .

علم معرفة اعرابه — بوعلمی دخی بعض خلائق تصنیف لائق ایله افراد ایلمشلردر جملهدن مکیدر آنك کتابی مشکلاته مخصوصدر . و حوفی دخی تصنیف ایلمشدر اول جملهدن اوضحدر وابو البقاء العکبری که اول اشهر

وارجح‌در وسمین‌که اول جمله‌دن اجل وافضل‌در . لکن حشود تطویلدن خالی اولمامغین سفاقسی آنی تلخیص وتنقیح ایتمشدر . تفسیر ابی‌حیان دخی اعرابی‌بیان ایله‌مشحون ودرجنده درر لطائف قرآنیه مخزون‌در. مرحوم‌والد ماجد بیوررلرکه بن دیرم‌که تفسیر ابن عادل دخی‌مهماتی شامل و بیان لطائفی کافل‌در . وبو فنك فوائدندر معرفت معنی دخی زیرا اعراب معـانی‌ی تمییز وتعیین واعراض متکلمینی ایضاح وتبیین ایدر. ودخی معلوم اوله‌که کتاب‌اللهه ناظر واسرارندن کاشف ومظهر اولانه واجب‌درکه کلمه‌نك نفسه وصیغه‌ومحلنه نظر ایلیه مثلا مبتدا وخبر وفاعل ومفعول اولمسی کبی ویاخود مبادئ کلامده اولمق ویاخود جواب سـؤالده اولمق‌کبی وبونلرك غیری . ودخی معربه نیچه اموری رعایت واجب‌در بریسی‌که اول واجب اولان اولدر اعراب ایتمـك ایستدیکی کلامك کرك مفرد اولسون کرك مرکب قبل‌الاعراب آنك معناسنی فهم ایلمك کرکدر . زیرا اعراب فرع معناسـنه‌در اول سـببدندرکه فواتح سـوری اعراب جائز دکلدر اکر آنلر حق‌تعـالی علمنده مسـتقل اولدیغی متشابهات قبیلندندر دیر ایسه‌ك . ایکنجیسی مقتضای صناعت اولان اموری رعایت‌درکه خطا ایتمیـه . مثلا ﴿ فناظرة بم یرجع المرسلون ﴾ ده حرف باء ناظرة قوننه متعلقدر دیمك باطل‌در . زیرا استفهام ایچون صدر کلام واردر بلکه مابعدینه‌متعلقدر . اوچنجیسی عربیت ایله مالی واول حلیهٔ بهیه‌ایله حالی اوله تا که کلام‌غیر ثابت وجه اوزرینه تخریج ایلمیه . نته‌کیم ابوعبیده‌نك ﴿ کما اخرجك ربك ﴾ قولنده کاف قسم‌در دیدیکی‌کبی که اول قول باطل‌در . زیرا واو قسم معناسنه کاف عربیتده ثابت دکلدر . دردنجیسی امور بعیده ووجوه ضعیفه‌دن ولغات شاذه‌دن اجتناب ایلیه . ووجوهـدن قریب وقوی وفصیح اولان وجوه اوزره تخریج ترجیح ایلیـه . اکر وجه بعیـدن غیری ظاهر اولمازـه اول‌خصوصده معذور اولور اکر جمله‌سنی قصد اعراب ایچون ذکر ایدوب انچنده ضعف شدید ایله ضعیف اولانه اشارت ویاخود محتملاتی بیان واشارت وطالبی تجربه وتدریب‌واحاطهٔ وجوهه‌ترغیب مقصود اوله اول‌دخی وجه‌حسن‌در الفاظ قرآنك غیرنده ، اما تنزیلده جائز دکلدر الا مقصود ایدیکی

غالب ظن اولان وجه اوزره تخريج اولنمق كركدر اكر برجانب قوى وغالب اولمازسه بلاتعسف اولان وجوه محتملهيى ذكرايلمك كركدر اول اجلدندركه قرأن عظيمده ﴿وقيل﴾ لفظ شريفندهكى جر ايلهويا خود نصب ايلهدر قرائتى اوكه قدمه ماقبلنده مذكور اولان ﴿الساعة﴾ قولنك لفظنه و ياخود محلنـه معطوفدر ديمك قولى تخطئه اولنمشدر . زيرا مابينلرنده تباعد واردر بلكه صواب قسم اولمقدر جر قرائتى صورتندهوياخود مقدر اولان قال كلمهسنك مصدرى اوله نصب قرائتنده دخى ﴿وارجلكم﴾ كلامنده مجرور اولمق قرائتى اوزره جوار سببى ايله مجرور ديمك يعنى برؤسكم كلامنه مجاورت ايله مجرور اولمشدر ديمك قولى تخطئهاولنمشدر . زيرا جر جوارى نفسندهضعيف وشاذدر آنجق مواضع يسيرهده وارد اولمشدر. بلكه صواب قرائت جرصورتنده ﴿برؤسكم﴾ لفظنك ظاهرينه معطوف اولوب مقصد خف اوزرينه مسح اولمقدر بونك نظائرى كثيرهدر انتهى .

بوعبد فقير ايدركه مرحوم والد ماجد قدس الله تعـالى سره العزيز بومقـامده سيوطى يه متابعت ايدوب كلام اتقـانى بعينه ايراد ايلمشـلر لكن صواب ديديكى وجه، خطايه قريب ايديكى معلوم فطن لبيبدر . زيرا مقام بيـان مفروضات وضـوءدر . اولا فرض اولان غسـل رجل بيان اولنمدن خلفى اولان مسح بيـانه عطفعنان بعيـد ايديكى ظاهر و عيانزدر آندن ماعدا تفاسـيرك مشـاهيرنده مسـطوردركه اول وجهه حمل مناسب دكلدر . زيرا مقصد خف اولسه مسح تحديد اولنماز پس آنى الى الكعبين ايله تحديد منـاسب اولمديغى بى ريب و مبيندر بلكه ينه جر جوارىيه حمل اولى و انسب در زيرا نظايرى كثيره و امثـالى شهيرهدر انتهى . بشنجيسى هرلفظك محتمل اولديغى وجوه ظاهرهيى استيفاواحاطه ايليه مثلا شيخ ﴿اسم ربك الاعلى﴾ كلامنده اعلى، ربك صفتى اولمق دخى جائزدر واسمك صفتى دخى اولمق جائزدرديه . وجه اول اوزره مجرور اولور . ثانى اوزره منصوب اولور ودخى ﴿هدى للمتقين الذين﴾ كلامنده (الذين) تابع اولوب (متقين) ك صفتى اولمق جائزدر . وياخودكلام مقطوع اولوب محل نصبدهاوله مدح اوزرينهكه

اعنی وياخود امدح مقدراولوب آنلر ايله منصوب اوله وياخود محل رفعده
اوله هم اضماری ايله يعنی هم الذين ديمك اوله . آلتنجيسی بحسب الابواب
مختلف اولان شروطی رعايت ايليه هربارکه اول شروطه تأمل واعتبار
ايلميه ابواب وشرائط مشتبه ومختلط اولور اول سببدندرکه زمخشری ﴿ ملك
الناس اله الناس ﴾ قول شريفنده ايکيسنی دخی عطف بيانلردر ديديکنده
تخطئه اولنمشدر بلکه صواب ايکيسی دخی نعت وصفت اولمقدر زيرا صفتده
مشتقاتدن اولمق وعطف بيانده جوامددن اولمق شرط در . بونك دخی
نظايری واردر وبو امرسادسی ابن هشام کتاب (مغنی اللبيب)ده مستقلاً عد
ايدوب ذکر وترتيب ايلمشدر . لکن امر ثانیده داخل اولمغه دخی محتمل در .
يدنجيسی هر ترکيبده اکامشاکل اولان وجهی رعايت ايليه زيرا کاه اولورکه
برکلامی بروجه اوزرينه تخريج ايدر لکن ينه آنك نظيری برموضعده
براستعمال خلافنه شاهد حال اولور . اول سببدندرکه ﴿ ذلك الکتاب لاريب
فيه ﴾ قول شريفنده وقف (لاريب) اوزرنده در . بعده (فيه) لفظی (هدی) لفظندن
خبردر ديين کيمسه تخطئه اولنمشدر . زيرا سورهٔ سجن ده ﴿ تنزيل الکتاب
لاريب فيه من رب العالمين ﴾ قول شريفی آنك خلافنه دلالت بلکه بقرده
دخی وقف فيه اوزرنده ايدوکنه شهادت ايدر . وبونك سائر نظائرينی دخی
بوکا قياس ايله اعتبار ايله . سکزنجيسی رسم کتابتی رعايت ايلمکدر اول
سببدندرکه ﴿ سلسبيلا ﴾ قولنده جملهٔ امريه در . (سئل) برکلمهٔ مستقله در و(سبيلا)
دخی کلمهٔ اجزی در يعنی جنته ايصال ايدر سبيل وطريقدن سؤال ايله ديمکدر
ديين دخی تخطئه اولنمشدر . زيرا اکر مقصود اويله اولسه مفصولة کتابت
اولنوردی . ودخی ﴿ ان هذان لساحران ﴾ قولنده (ان) کلمه‌سی حروف مشبه
بالفعلدن اولوب و(ها) ضمير قصه اولوب و(ذان) مبتدا اولوب (لساحران)
خبردر . وجمله‌سی خبر (ان) در يعنی (ان القصة ذان لساحران) ديمکدر ديين
کيمسه دخی تخطئه اولنمشدر . وبوتخريج باطلدر زيرا اويله اولسه انهار
سمنده متصله کتابت اولنوب (ان) منفصل اولوب (هذان) مستقلا کتابت اولنماز
ايدی . ودخی ﴿ ولا الذين يموتون ﴾ قولنده لام ابتدا ايچوندر مابعدی

مبتدا وخبردر دیین دخی تخطئه اولنمشدر . زیرا رسم ولادرکه حرف نفیدر
یالکز لام مفتوحه دکلدر لام ابتدا اوله . ودخی ﴿ ایهم اشد ﴾ قولنده (ای)
اضافتدن مقطوعه‌در و (هم اشد) مبتدا وخبردر دیه تقدیر ایدن قول باطلدر .
زیرا رسم (ایهم)در متصله‌ً اکر اول قول اوزره اولسه ای ایله هم لفظلری
متصل اولوردی . طقوزنجیسی بعض مشتبهاتده دقت ایدوب تامل ایلیه
اول سببدندرکه ﴿ احصی لما لبثوا امدا ﴾ قولنده (احصی) افعل تفضیلدر .
(امدا) تمیزدر دیین تخطئه اولنوب وجه بعیددر دیمشلردر . زیرا امد
محصی دکلدر . یعنی عدد واحصا ایلمز بلکه کندیسی احصا اولنور . تمیزه
شرطی ایسه افعل تفضیل صیغه‌سندن صکره اولدقده بحسب المعنی فاعل
اولمقدر . ایمدی صواب اولدرکه (احصی) فعل ماضی اولوب و (امدا) مفعولی اوله
﴿ واحصی کل شیٔ عددا ﴾ کبی . اونجیسی مادامکه بر مقتضی اولمیه خلاف
اصل اوزرینه یاخود خلاف ظاهر اوزرینه تخریج ایتمیه . اون برنجیسی اصلی
وزائددن بحث ایلمکدر ﴿ الا ان یعفون او یعفو الذی بیده عقدة النکاح ﴾
کبی زیرا ظاهر حال اوزره (یعفون) قولنده اولان واو . واو جمع اولمقدر .
لکن اول تقدیرجه نونك اثباتی ایله مشکل اولور . زیرا واو جمع اولسه نون
ساقط اولمق کرك ایدی . ایمدی واو نفس کلمه‌دندر لام فعل واقع اولمشدر
ونون ضمیر مؤنثدر فعل مبنیدر یفعلن در یفعلون دکلدر . اما ﴿ وان تعفوا
اقرب للتقوی ﴾ بونك خلافنه‌در آنده واو ضمیر جمعدر . نون ساقطه‌در .
اون ایکنجیسی کتاب الهیده لفظ زائد اطلاقندن تجنب ایلیه . زیرا زائد
زائد معنی اولمغه عائددر . کتاب رب باری ایسه آندن منزه وعاریدر . اول
سببدندرکه بعضلر آندن تعبیرده اداتی تغییر ایدوب تأکید وصله ومقحم
ادالرینی اختیار ولفظ زائد اوزره بونلری ترجیح وایثار ایتمشلردر .
آندن صکره قرآنده زائد اطلاقنك جوازنده اختلاف ایلمشلردر . اکثرون
جوازینه ذاهب اولمشلردر زیرا قرآن قومك متعارف و لسانلری اوزره
نازل اولمشدر . آنلرك کلاملرنده زائد واقع ولیجق قرآنده دخی اولمسنه
مانع یوقدر دیمشلردر . ودخی زیاده حذف مقابلیدر زیرا حذف تخفیف

واختصـار ایچون اختیار اولنور ، زیاده دخی توطئه وتوکید ایچون ایثار اولنسه جائزدر بعض علما دخی زیاده اطلاقدن ابا ایلمشلردر . زیرا اول زائد اطلاق اولنان الفاظده دخی نیچه معانی وفوائد واردرکه اکامخصوص‌در پس اکازائددر دیه حکم اولنماز. ابن الخشـاب ایتدی : تحقیق بودرکه اکر زیاده‌دن مقصد احتیـاج اولماز برمعنی اثبات ایتمك ایسـه اول باطل‌در زیرا عبث‌در. پس معلوم اولدیکه بزم اکااحتیاجمز واردرلکن اشیایه احتیاج مقاصد اختلافنه کوره مختلف اولور . ایمدی بونلری زیاده عد ایلمکه احتیاج ، لفظ مزید علیهه احتیاج کبی دکلدر انتهی . ودخی جلال‌الدین السـیوطی ایتدی بلکه فصاحت وبلاغته‌نظرایکیسنه دخی احتیاج برابردر . اول مقوله‌حروف زائده ایراد اولنیوب ترك اولنسـه کلامز اصل معنای مقصودی افاده ایدر ایکن ینه ابتر اولوب ونقدن خلی اولدیغی شمسدن اظهردر بونك امثـالنده استشهاد برعالم بیانئ اسـتاد ایله اولورکه فصحا ایله اختلاط ایدوب دقائق کلاملرینه واقف ومواقع استعماللرینه عارف اولوب حلاوة الفاظرینی ذوق وصحبتارندن تحصیل صفـا وشوق ایتمش اوله اماشـول شخص نحوئ جافی‌که اول‌مقوله دقائق ولطـائف اکا خافی‌در اول آندن بمنقطع الثری‌در یعنی منتهای انقطاع ارض‌ده‌در انتهی. ودخی تنبیه‌اولنمق لازم اولان اموردندرکه کاه اولورکه جانب معنی ایله اعراب ماییننده تجاذب وتعارض اولور لکن‌لازم اولان صحت معنی‌یه تمسك ایدوب صحت اعراب ایچون تأویل اولنمق‌در مثلا ﴿ یوم تبلی السرائر ﴾ قولنده مقتضای معنا ظرفك تعلقی مصدر اولمقدرکه رجعه قولیدر لکن اعراب آندن مانع‌در زیرا مصـدر ایله معمولنك بینی فصل جائزدکلدر پس (یوم) قولنده عامل فعل مقدردرکه مصدر اکا دلالت ایدر. ودخی بونلرك کلامنده تفسیر معنی ایله تفسیر اعراب بینی‌فرق ایدرلر تفسیر اعراب صناعة نحویه ملاحظه‌سیله اولور . اما تفسـیر معناده صناعته مخالفت ضرر ایلمز .

قاعدهٔ مهمه — ابومعویه بزه تحدیث ایلدی هشام بن عروه‌دن، اول دخی والدندن‌که ایتدی : حضرت عائشه‌دن رضی‌الله عنها لحن قرأندن‌سؤال

ايلدم ﴿ ان هذان لساحران ﴾ قولندن دخی ﴿ والمقيمين الصلوة والمؤتون الزكاة ﴾ قولندن ودخی ﴿ ان الذين آمنوا والذين هادوا والصابئون ﴾ قولندن. حضرت عائشه دخی يا ابن اخی بو الحان كتابك عاملی در. كتابده خطا ايلمشلردر ديدی و بو اسناد شرط شيخين اوزرينه اسناد صحيح در ودخی ايتدی: بزه حجاج هرون بن موسی دن تحديث ايلدی. اول دخی بكا زهير ابن الحزيت اخبار ايلدی ديدی اول دخی عكرمه دن روايت ايلدی كه ايتدی: وقتاكه مصاحف كتابت اولندی جمله سی حضرت عثمانه عرض اولندی انلر دخی ايچلرنده لحن دن بعض حروف بولدی وديديلركه بونلری تغيير ايلميك زيرا عرب عن قريب بونلری تغيير ايده جكلردر ياخود بونلری عن قريب كندی لسانلرنجه اعراب ايده جكلردر. اكر كاتب ثقيف دن واملا ايدن هذيل دن اولمش اولسه بو مقوله حروف قرآنده بولنماز ايدی ديدی[*]. آندن صكره ابن الانباری بونك مثلنی اخراج ايلدی ابی بشر طريقندن سعيد بن جبيردن روايت ايدركه اول ﴿ والمقيمين الصلاة ﴾ اوقوردی. ودخی بو كاتبدن لحن در دير ايدی. سيوطی ايتدی: بو ايراد اولنان آثار غايت ايله مشكلدر اولا صحابه حقنده نيجه ظن اولنوركه آنلر مطلقا كلامده لحن ايدهلر قنده قالدی كه قرآنده اوله. مع هذا آنلر فصحاء لُد ايديكی وثانيا آنلره نيجه ظن اولنوركه بويله ايده لر شول قرآنده كه نبی عليه السلام دن نازل اولديغی اوزره تلقی ايدوب وكمال ايقان ايله آنی حفظ وضبط واتقان ايليه لر. وثالثاً ينه آنلره نيجه ظن اولنوركه بونلرك جمله سی خطا اوزرينه اجماع وكتابته اتفاق ايليه لر ورابعا نيجه ظن اولنوركه آنلر بو مقوله الحانه متنبه اولميه لر وبعد التنبيه رجوع ايتميه لر وحضرت عثمانه نيجه ظن اولنوركه آنی تغيير ايلمكدن نهی ايده لر. آندن صكره نيجه ظن اولنوركه اول خطا مقتضاسی اوزره قرائت مستمره اوله مع هذا قرآن خلفا عن سلف متواتر امروی اوله. ايمدی بو مقوله امورك عقلا وشرعا وعادة واستحاله سی كمال ظهورده در امابو اشكالدن اوچ وجهله جواب

[*] عبارت حضرت عثمان (فان العرب ستغيرها اوقال ستعربها بالسنتها) واقع اولمغين ترجمه ده بلا تغيير بويله تعبير اولنمشدر.

ويرمشلردر . اولا حضرت عثماندن بو اسنادده ضعف واردر ديمشلردر ودخى
حضرت عثمان جمله عالمه امام ومقتداى جميع انام ايكن نيجه ممكن ايدى كه
قرأن ايچنده لحنى ترك ايليه و آنى عرب لسانلرى اوزره اصلاح ايلسونلر
ديو سويليه . زمرهٔ صحابهٔ كرام جمع وكتابت قرأنده اقدام واهتمام ايتمشلر ايكن
آنلر اصلاح ايتميوب غيره حواله ايلمك مخالف مقتضاى عقول وافهام دكلميدر؟
آندن ماعدا حضرت عثمان رضى عنه المنان مصاحف عديده كتابت ايلمشلردر
نيچون بعضنده بارى اصلاح ايتمش اولميه‌لر . اكر جمله‌سى لحن اوزره واقع
اولمشدر ديو ادعا اولنورسه غايت عقلدن بعيد و وجه غير سديددر اكر
بعضى اصلاح ايتمشدر ديو دعوى اولنورسه نيچون اول بزه منقول اولميه .
وثانياً حضرت عثمانك ذكر ايتديكى رمز واشارته ومواضع خذفه محمولدر .
مثلا (الكتاب) لفظى الكتب شكلنده بلا الف ودخى (الصابرين) الصبرين
شكلنده بلا الف كتابت اولنديغى كبى و بونلره مشابه بعض مواضع كبى . و ثالثاً
حضرت عثماندن منقول اولان كلام رسم خطده مخالفته محمولدر . زيرا
خط مصحفده رسم سائر خطوط نيجه مواضعده مخالفت اوزره واقع
اولمشدر و بو اشكالدن بروجه اقوى ايله دخى جواب ويرلمشدركه حضرت
عثماندن مروى اثر صحيح الخبر وارد اولمشدركه وقتاكه حضرت عثمانه جمع
اولنان مصحف عرض اولندى آكا نظر ايدوب جمع حسن و ترتيب جميل
ايلمشسكز لكن ايچنده برشى كوريرم كه آنى بز لسانمز ايله اقامت ايدرز ديه
بيورمشدر . زيرا آندن فهم اولنوركه قرأنده لسان قريشك غيرى اوزرينه
بعضى شى كتابت اولنديغين كورمشدر مثلا تابوه ايله تابوت كبى اول سببدن
آنى لسان قريش اوزره اقامت و اصلاح ايتمكه وعد ايلدى بعده عرض
وتقويم وقتنده اول وعدى ايفا ايدوب يرينى ترك و ابقا ايلمدى . ظن
اولنوركه آثار متقدمه‌يى روايت ايدنلر اول آثارى تحريف ايدوب حضرت
عثماندن صادر اولانى تحقيق واتقان ايلمدى . اول سببدن لازم اولان اشكال
لازم كلدى . اما حضرت عائشه‌دن بو اجوبه ايله صواب صحيح وصواب دكلدر
زيرا آنك اسناده ضعف يوقدر بلكه اسنادى صحيحدر ودخى حضرت

عائشه‌یه عروه‌نك سؤالی احرف‌دن یعنی وجوه قرائتدن ایدی پس آنی رمز واشارته حمل ایتمك احتمالی یوقدر بلکه جواب صواب بودرکه احرف سبعه‌دن اولی اولانی اختیار ایتمکده خطا ایلدیلر . میان عالمیانده آنك جمله‌سنك اشتهاری وخلقك هر برینی اختیاری مقرر اولدیغی ایچون . اما سعید بن جبیرك کاتبدن لحن‌در دیدیکی کلامنده لحن‌دن مقصدی قرائت و لغت‌در . یعنی کاتبك قرائتی ولغتی‌در لکن آنده قرائت اخری دخی واردر دیمشلر .

فائدهٔ اخری — احمدبن یوسف بن مالك الرعینی ممکنات تألیف ایدوب نامنی (تحفة الاقران فیما قرئ بالتثلیث من حروف القرأن) دیه تعیین ایلمشدر . آنده دیمشدرکه (الحمدلله) رفع ایله قرائت اولندی مبتدا اولمق اوزره . ونصب ایله قرائت اولندی مصدر یعنی مفعول مطلق اولمق اوزره . وکسر ایله قرائت اولندی دالی حرکتده لامه اتباع ایله . ودخی (رب العالمین) جر ایله قرائت اولندی نعت اولمق اوزره . ورفع ایله قطع اوزرینه قرائت اولندی مبتداء اضماری ایله ونصب ایله ینه قطع اوزرینه قرائت اولندی فعل اضماری ایله ویاخود ندا اوزرینه بونك نظایری قرأن عظیمده شایع وکثیردر . بومرتبه ذکر مقصود بوبابه تنبیه‌در جمیع امثله‌سنی استقصا دکلدر . زیرا بومقام بوندن زیاده‌یه تحمل ایتمدیکی جای کلام دکلدر .

علم معرفة قواعد مهمه يحتاج اليها المفسر — یعنی مفسر محتاج

اولور قواعد مهمه معرفتی دیمکدر . قواعد مزبوره‌دن بریسی ضمائردر ابن الانباری کلام باری‌ده واقع اولان ضمائر حقنده ایکی مجلد کتاب تألیف ایلمشدر . معلوم اوله‌که ضمائرك اصل وضعی اختصاردر . اول سببدندرکه حق تعالینك (اعدالله لهم مغفرة واجرا عظیما) قولی یکرمی بش کلمه مقامنه قائمدر اکر اظهار اولنسه[*] کذلك (قل للمؤمنات یغضضن من ابصارهن) قول شریفی ، مکی ایتدی : کتاب اللهده برآیت یوقدرکه آندن زیاده ضمائری

[*] زیرا اول کلامده یکرمی بش طائفه ذکر اولنوب ضمیر جمع آنلره ارجاع اولنمشدر اکر ضمیر ذکر اولنمازسه اول یکرمی بش کلمه ینه اعاده اولنمق لازمده لکن اعاده اولنماز ایدی پس اول جهتدن ضمیر یکرمی بش کلمه مقامنه قائم اولمشدر .

مشتمله اوله . زيرا آنده يكرمي بش ضمير واردر ودخي ضمائردن مقصد
كلامي اختصار اوزره ايراد اولنديغي جهتدندركه ضمير منفصله عدول اولنماز
مكر ضمير متصل ايرادي متعذر اوله . زيرا ضمير متصل اخصر ايديكي
اظهردر . ضمير متصلك متعذر اولمسي يا ابتداء كلامده اونق ايله اولور
(اياك نعبد) كبي وياخود الادن صكره اولور (الا تعبدوا الااياه) كبي [*]
بري دخي مرجع ضميردر . البته هر ضميره بر مرجع لازمدركه اكا عائد
اوله . ودخي ملفوظ سابق اولوب مطابق يعني افراد وتثنيه وجمع وتذكير
وتأنيثده ضمير ايله مرجعي موافق واحدهما آخره مطابق اوله (ونادى نوح ابنه)
كبي (وعصى آدم ربه) كبي وياخود مرجع ضمير سابق اولمزسه سابق اولان
آني متضمن اوله (اعدلوا هو اقرب للتقوى) كبي زيرا (هو) ضميري (اعدلوا)
ضمننده اولان عدله راجعدر وياخود بالالتزام دلالت ايليه (انا انزلناه) كبي .
يعني قرآني انزال ايلدك ديمكدر كرچه قرآنك ذكري سبق ايتمدي لكن انزال
قرآن لازم اولماغن انزال بالالتزام قرآنه دالدر وياخود لفظا سابق اولميوب
متأخر اوله اما رتبة سابق اولوب ينه مطابق اوله (فاوجس في نفسه خيفة
موسى) كبي زيرا (في نفسه) ضميري (موسى) يه راجعدر موسى ظاهرمتأخردر
اما رتبة سابقدر . زيرا (اوجس) فعلنك فاعليدر فاعلك خود حق مفعول
اوزرينه مقدم اولمقدر وياخود لفظا ورتبةً دخي متأخر اوله باب نعم وبئس
وضمير شأن وقصه كبي وياخود متأخر اولوب بالالتزام دلالت ايليه حتى
توارت بالحجاب كبي كه مقصد شمسدر زيرا حجاب اكا دلالت ايدر . اول
سببدن اضمار جانبي اختيار اولنوب ظهور مقصودده فهم سامعه اعتماد اولنور
(كل من عليها فان) كبي كه مقصد ارض وياخود دنيا ايدوكي سباق كلامدن
منفهم اولور ودخي (ولابويه) كبي كه مقصدميتدر ذكري تقدم ايتمدي ايسه
دخي قرينهٔ مقام ايله معلوم اولور كاه اولوركه مذكورك لفظنه عائد اولوب
معناسنه اولماز بونك امثالي شايع وكثيردر وكاه اولوركه معنايه عائد اولور

[*] زيرا وصل اولنسه اعبدوه دينلمك لازم كاوب مقصود اولان حصر افاده
ممكن اولماز ايدي .

لفظه اولماز نته‌كيم لفظ (من) ذكر اولنسه ضمير جمع ارجاع اولور . زيرا
معناسنده عموم اولديغى هرفرده معلومدر وكاه اولوركه ايكى مثل ذكر [illegible]
ضمير احد هما يه راجع اولور . بو نوعده مرجع اليـه ثانى اولمق غالبدر
﴿ واسـتعينوا بالصبر والصلوة وانها لكبيرة ﴾ كبى كه مقصود صلوةدر . وكاه
اولوركه ضمير تثنيه ذكراولنوب احد مذكورينه ارجاع اولنور ﴿ يخرج منها
اللؤلؤ والمرجان ﴾ كبى كه ظاهرا ﴿مرج البحرين﴾ قولنده مذكور اولان بحرينه
راجعدر مقصود بحر مالح ايله بحر عذبدر ياخود بحر فارس ايله بحر [illegible] .
امامقصود احد بحريندر زيرا مرجاندن مقصدا كر حرز حمراء معروف [illegible]
وياخود صغار لؤلؤ ايسه دخى بحر مالحده چيقديغى مقرر زيرا لؤلؤ دخى
اصح اوزره مالحدن چيقار اما ظاهرا بحرينك ايكيسـنه ارجاع [illegible]
نكته‌سى كتب تفاسيرده بيان اولنمشدر . وكاه اولوركه ضمير برشيئه متصلا كلور
لكن غيره راجع اولور نته‌كيم ﴿ لقد خلقنا الانسان من سلالة من طين ﴾ كه
مقصد آدمدر بعده ﴿ ثم جعلناه نطفه ﴾ وارد اولمشدر . بونده ضمير آدمه راجع
دكلدر بلكه ولدينه راجعدر زيرا حضرت آدم عليه السـلام نطفه‌دن مخلوق
دكلدر بعض علماء اعلام بونى باب استخدامدندر ديمشـدر . يعنى برلفظك
ايكى معنايه اطلاقى جائز اوله برى قريب وبرى بعيد اوله ، لفظ ذكر اولنوب
برمعناسى ارادت اولنوب بعده اكا راجع ضميردن معناى آخر ارادت اولنمقدر
بومقامده دخى انسـاندن نفس آدم ارادت اولنمق ومطلقا اولاد آدم ارادت
اولنمق دخى جائزدر پس لفظندن حضرت آدم . وضميرندن اولادى مقصود
اولمش اوله وكاه اولوركه ظاهرا مرجع اليه اولان شيئه ملابس اولنه راجع
اولور ﴿ الاعشية اوضحاها ﴾ كبى كه ظاهرا عشيه‌يه راجعدر امامقصد ضحى
يومها ديمكدر يعنى عشيه‌نك يومنك ضحاسى ديمكدر زيرا عشيه‌نك ضحاسى
يوقدر بلكه ضحى اكا ملابس اولان يومكدر وكاه اولوركه [illegible]
غيرينه عائد اولور اصل خود خلافى ايكن ﴿ اذا قضى امراً فانما يقول له كن
فيكون ﴾ كبى پس (له) ضميرى امره راجعدر حق تعالى اول امرى قضا ايتدوكى
وقتـده خود اول امر موجود دكلدر بلكه (كن) امرى ورودندن صكره

موجود اولور لكن وقتاكه آنك وجودی علم رب معبودده سابق اولديسه
همان مشاهد موجود منزله‌سنده اولدی. ودخی معلوم اولسونكه اصل مشهور
اولان بودركه ضمير اقرب مذكوره راجع اولور الا مكركه مضاف اليه جمع
اولسه اول تقديرجه اصل مضافه عائد اولمقدر زيرا محدث عنه اولان يعنی
اخبار واعلام اولنان مضافدر ﴿ وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها ﴾ كبی. بومقامده
ضمير مؤنث اولوب نعمته عائد اولمق اولی‌در كاه اولوركه مضاف اليه عائد
اولور ﴿ الى اله موسى وانی لاظنه كاذبا ﴾ كبی بونده ضمير موسی‌يه راجعدر .
الهه اولمق احتمالی يوقدر وكاه اولوركه ايكيسنه دخی ارجاع ممكن اولور .
﴿ اولحم خنزير فانه رجس ﴾ كبی . بونده ضمير لحمه دخی . خنزيره دخی عائد
اولسه ممكن‌در زيرا ايكيسی دخی رجس‌دركه لحم ينه عين خنزيردر آندن صكره
ينه اصل مرجع ضمايرده توافق‌در زيرا تشتت وتفكيك رجوع ضمايرده غايت
ركيك‌در اول سببدندركه زمخشری ايتدی ﴿ ان اقذفيه فی التابوت ﴾ قولنده
ضميری موسی‌يه ارجاع ايدوب ﴿ فاقذفيه فی اليم ﴾ قولنده تابوته ارجاع
ايلمكده هجنت واردركه قرآنی آندن صيانت لازمدر بلكه ايكيسنده بيله
موسی‌يه راجعدر . ودخی معلوم اوله‌كه ضمير فصل برضميردركه مرفوع
صيغه‌سنده‌در وماقبلنه مطابقدر . صيغهٔ تكلمده وخطاب وغيبت وافرادده
ودخی مبتدادن صكره ياخود اصلی مبتدا اولاندن صكره وآنك كبی خبردن
اوّل واقع اولور اول خبر اسم اولديغی حالده اصلی مبتدا اولاندن مقصد
مثلا اسم (ان) وآنك امثالی وداخل مبتدا وخبر اولانلردر . مثلا ﴿ اولئك
هم المفلحون ﴾ كبی و ﴿ انا لنحن الصافون ﴾ ودخی ﴿ كنت انت الرقيب
عليهم ﴾ كبی ودخی ﴿ تجدوه عند الله هو خيرا ﴾ ودخی ﴿ ان ترنی انا اقل منك
مالا ﴾ كبی ودخی ﴿ هؤلاء بناتی هن اطهر لكم ﴾ كبی ودخی اخفش ضمير
فصلك حال ايله صاحبی بينده وقوعنی دخی تجويز ايلمشدر . وبونك اوزرينه
تخريج ايلمشدر . هن اطهر قرائتنی نصبله ، جرجانی مضارعدن مقدم وقوعنی
دخی تجويز ايليوب حق تعالی‌نك ﴿ انه يبدئ ويعيد ﴾ قولنی اول قبيلدن قيلمشدر .
ودخی ضمير فصلك اعرابدن محلی ، وآنده اوچ قاعده واردر . بری اولدركه

مابعدینك خبر اولمق ایله لغت اولمسنك بینی فصل دفرق ایدر . [illegible] ضمیر
اولمسه مابعدی مبتدانك صفتی اولوب بعده خبر کلمك احتمالی اولوردی مثلا
﴿اولئك هم المفلحون﴾ دینلسه المفلحون . اولئك قولنك لغتی اولمق احتمالی ویریلوب
ذهن خبرانی واردر دیو مترقب اولمق جز [illegible] . [illegible]
سد واول ورطه‌دن صد ایدر ، زیرا صفت ایله موصوفك مابینی بویله فصل
اولنماز . وبر فائده‌سی دخی کلامدر وبو فائده سببی ایله‌درکه کوفیون ضمیر
مزبوری (دعامه) ایله تسمیه ایدرلر زیرا دعامه شول دیرك دیدکلری شجر
عظیم‌درکه آنکله بنا تقویت واحکام اولنور . بوضمیر دخی کلامی تقویت
وتأکید ومثال دعامه احکام وتأیید ایدر . [illegible] ضمیر مزبور ایله
تأکید بینی جمع غیر سدید بلکه جوازدن بعیددر مثلا زید (نفسه هو الفاضل)
دیوب نفس ایله تأکید اولنمش ایکن ضمیر فاصل اولمق جائز دکلدر . [illegible]
فائده‌سی دخی اختصاص‌در یعنی مفهوم خبر مبتدایه اختصاصنی [illegible]
ایدر . علامهٔ زمخشری (اولئك هم المفلحون) [illegible]
فائده‌سی مابعدی خبر اولوب صفت اولمدیغنه دلالتدر [illegible] .
ودخی مسنددن اولان فائده مسند ایله [illegible]
اولمدیغنی ایجاب درکه تخصیصدن مقصد بودر . ودخی معلوم اوله‌که ضمیر
شأن وقصه‌که ضمیر مجهول دخی دیرلر . [illegible] (مغنی اللبیب)
نام کتابنده دیمشدرکه بش وجهله قیاسه مخالفدر بریسی بودرکه ضمیر مزبور
البته مابعدینه عائد اولمق لازمدر . زیرا [illegible]
آندن برشیٔ ضمیرك اوزرینه تقدم ایتمك جائز دکلدر . بری دخی بودر که
آنك مفسری البته جمله اولور . بری دخی بودرکه توابعدن بری ایله اتباع
اولنماز مثلا تأکید اولنماز وابدال اولنماز واکا برشی عطف اولنماز . بری
دخی بودر که آنده عمل ایتمز الا ابتدا عمل ایدر یاخود نواسخ مبتدا یعنی
دواخل مبتدا وخبر عمل ایدر (فانها لاتعمی الابصار) [illegible]

---

[*] شیخ رضی الدین شرح کافیه‌ده ایدر چانکه ضمیر مزبوره نواسخ مبتدا داخل
اولمسه مفسری جملهٔ اسمیه اولمق لابددر اما آنلر داخل اولسه جملهٔ فعلیه اولمق دخی
جائزدر (فانها لاتعمی الابصار) کبی الله اعلم .

بودركه البته ضمير مزبور مفرد اولمغه ملازمدر و آنك امثله‌سندندر ﴿ قل هوالله احد ﴾ ﴿ فاذاهی شاخصة فانها لاتعمى الابصار ﴾ وبونك فائده‌سی اول اخبار اولنان شيئك تعظيم وتفخيمنه دلالت ايدرزيرا برشی اولا ابهام اولنوب بعده تفسير اولنمقده آنك عظيم وخطير ايديكنه دلالت مقرردر . زيرا اولا ابهام اولنوب ضمير ذكر اولنديغى كبى سامعده آيا اول شی نه اوله ديو تردد واقع اولوب بيانه كمال ترقب ايله مترقب وعلمنه زياده طالب اولور . بعده تفسير اولنسه ذهننده فضل تمكن ايله متمكن و جايكير اولور . ايمدى بومرتبه اهتمام امر حقيرده اولمايوب امر خطيرده اولديغى جاى كلام دكلدر

فائده — هربار كه برضميرى ضمير شأنك غيرينه حمل ممكن اوله، شأنه حمل اولنمق لائق دكلدر . حتى ابن هشام علامهٔ زمخشرى‌يى تخطئه ايلمشدر حق‌تعالينك ﴿ انه يراكم ﴾ قولنده‌اسم (ان) ضمير شأندرديديكنده. زيراضمير مزبور ضميرشأن دكلدر بلكه‌شيطانه راجعدرو آنى مؤيددر بعده واقع اولان (وقبيله) قولنده قرائت نصب كه (وقبيله) البته‌ضمير معطوفدر ضمير شأن‌ايسه برشى عطف اولنماز ديمشدر . وينه قواعد مذكوره دندر قچان ضميرده جانب لفظ ايله جانب معنايى رعايت جمع اولسه اولا لفظله ابتدا اولنور بعده معنى ايله تا كه رجوع اضعفدن اقوى‌يه اوله اكر عكس اولنسه اقويدن اضعفه رجوع لازم كلير زيرا معنايه حمل اقوى در لفظه حمل اضعفدر . وينه قواعد دندركه مفسره مقام تعريف وتنكيرى معرفت لازمدر . آنك خصوصى علم معانى‌ده تفصيل اولنمشدركه اكا مراجعت ايله تحصيل اولنور. وينه قواعد دندركه قچان براسم ايكى كره ذكر اولنسه آنك درت حالى واردر زيرا يا ايكيسى بيله معرفه اوله‌لر ويانكره اوله‌لر وياخود اولكى معرفه وثانى نكره اوله وياخود عكسله اوله اكر ايكيسى دخى معرفه اولورسه ثانى ينه اولك عينى در غالبا زيرا ثانيا ذكر اولنان معرفه معهود سابقه دلالت ايدركه لامده و ياخود اضافتده اصل اويله اولمقدر حق‌تعالينك ﴿ فان مع العسر يسرا ان مع العسر يسرا ﴾ قولى‌كبى الا مكركه لامدن جنس مقصود اوله لكن اول قليلدر اكر ايكيسى دخى نكره اولورسه ثانى اولك غيريدر

غالبا زيرا اكر اوليله اولمسه مناسب تعريف ايدى اكر اوّل نكره وثانى
معرفه اولسه ينه ثانى عين اولدر زيرا عهده محمولدر ﴿ ارسلنا الى فرعون
رسولا فعصى فرعون الرسول ﴾ كبى اوّل معرفه اولوب ثانى نكره اولورسه
اول زمانده امر قرائن اوزره محمولدر كاه اولوركه قرينهٔ تغاير قائمه اولور .
كاه قرينهٔ اتحاد موجوده اولور لكن قاعدهٔ مذكوره نيچه آيات كثيره ايله
منقوضهدر اما حال اول ﴿ هل جزاء الاحسان الا الاحسان ﴾ قولى ايله زيرا
ايكيسى دخى معرفه ايكن ثانى اولك عينى دكلدر . زيرا اولدن مقصد عمل
وثانىدن ثوابدر ودخى ﴿ ان النفس بالنفس ﴾ قولنده اولدن مقصد قاتله
وثانيدن مقتولهدر . واما حال ثانى ﴿ وهو الذى فى السماء اله وفى الارض اله ﴾
قولى ايله منقوضه در زيرا ايكيسى دخى نكره ايكن ينه مقصد اله واحددر .
وبونك امثالى دخى واما حالت ثالث حق تعالينك ﴿ ويؤت كل ذى فضل فضله ﴾
قولى ايله منقوضهدر زيرا اوّل نكره وثانى معرفه ايكن ينه ثانى اولك غيريدر
سيوطى ايتدى : آيات مذكورهدن برشيئله قاعدهٔ مزبورهيه انتقاض وورود
اعتراض يوقدر زيرا ﴿الاحسان﴾ قولنده الف ولام جنس ايچون ايديكى بالا
كلامدر اول تقديرجه معرف بلام الجنس اولوب معناده نكره اولور كذلك
آيت نفس دخى، اما آيت عسر بونك خلافنجهدر زيرا آنده لام عهد ايچون
ويا استغراق ايچوندر اما ﴿ فى السماء اله وفى الارض اله ﴾ قولى باب تكرير
و اطناب دندر والله اعلم بالصواب . وينه قواعددندر افراد وجمع جملهدن
ارض وسما لفظلريدركه قرأنده ارضون صيغهٔ جمع ايله مذكور دكلدر نقيل
اولديغيچون، بلكه احتياج اولدقده ﴿ ومن الارض مثلهن ﴾ وارد اولمشدر .
اما سما لفظى عدد ارادت اولنسهجمع قيلنور ﴿ سبح لله مافى السموات ﴾ كبى كه
مقصد سكان جميع سمواتدر ودخى ﴿ تسبح له السموات ﴾ كبى كه هر برى
مقصوددر والا مفرد اولور جهت ارادت اولنسه ﴿ وفى السماء رزقكم ﴾ كبى
يعنى رزقكز جهت سمادهدر ديمكدر . وينه اول قاعدهدندركه لفظ ريح سياق
رحمتده جمع قيلنور ضدنده مفرد ذكر اولنور . ابى بن كعبدن مرويدركه
هرشى كه قرأنده رياحدن اوله رحمتدر وهرشى كه ريحدن اوله عذابدر .

حديث شريفده دخی وارد اولمشدر ﴿ اللهم اجعلها رياحاً ولاتجعلها ريحاً ﴾
حكمتی دخی بودر كه رياح رحمت صفاتده ومنافع وهيئاتده مختلفه‌در هرقچان برريح
هيجان ايلسه مقابلنده حق تعالى برريح دخی نشر ايدركه آنك سورتنی كسر
ايدر درعقب ايكيسنك بيننده برريح لطيفه ناشی اولور اما عذابده جهت
واحده‌دن بلامعارض ولادافع ظاهر وواقع اولور . لكن بوقاعده‌دن خارج
اولمشدر حق تعالينك ﴿ وجرين بهم بريح طيبة ﴾ قولی توجيهنده ديمشلردركه
بوقول شريفده ريح عاصف مقابله‌سنده اولماغن تحقيق تقابل ايچون بودخی
صيغهٔ افراد ايله ذكر وايراد اولنمشدر . نيجه اشيا واردركه مقابله‌ده جائز
اولور مستقلده اولماز ودخی سفينه‌ده رحمت ريحده وحدت ايله اولور زيرا
جهت واحده‌دن اولمايوب اختلاف اولمسه سفينه‌كبی اهلاك واتلاف ايدر .
اول سببدندركه ريحی طيبه ايله توصيف ايتمكله اول معنانی تأكيد وترصيف
ايلمشدر . وينه اول قاعده دندر افراد نور وجمع ظلمات يعنی نور هريرده
صيغهٔ مفرد ايله مذكور اولوب ظلمات صيغهٔ جمع ايله مذكور اولمشدر . ودخی
حق تعالينك ﴿ ولاتتبعوا السبل فتفرق بكم عن سبيله ﴾ قولنده سبيل حق مفرد
وسبيل باطل جمع ذكر اولنمشدر زيرا طريق حق واحد ايديكی محققدر اما
طرق باطل متشعبه ومختلفه ومتعدده‌در ظلمات دخی طرق باطل منزله‌سنه
نازلدر اما نور طريق حق منزله‌سنه ملحقدر بلكه هر بری هوهودر . يعنی
ظلمات عين باطل ونور عين حقدر . حتی اول جهتدندركه ولی المؤمنين مفرد
واولياء الكفار جمع ذكر اولنمشدر . حق تعالينك ﴿ الله ولی الذين آمنوا
يخرجهم من الظلمات الى النور والذين آمنوا والذين كفروا اولياؤهم الطاغوت
يخرجونهم من النور الى الظلمات ﴾ قولنده زيرا اوليای كفار متعدده‌در .
وينه آندندر نار مفرد اولوب جنت كاه جمع وكاه مفرد اولديغی زيرا نار مادهٔ
واحده‌در اما جنان مختلفة الانواعدر . پس اول جهتدن جنان جمع صيغه‌سی
ايله ذكر اولنمق حسن اولدی ودخی جنت . عين رحمت ونار . عذاب وزحمتدر
پس رياح وريح كبی رحمت جانبنده اولان جمع وعذاب قبيلندن اولان مفرد
ذكر اولندی . وينه آندندر افراد سمع وجمع بصر . زيرا سمع اوزرينه مصدريت

غلبه ايلمشــدر . پس مفرداولدی زیرا مصــدر تثنیه وجمع اولماز امابصرك
استعمالی بصر خارجه معهودەدر مشهوردر . پس مصدریت اولمایجق افراد
متعددەسی اعتباریله جمع اولمق جائزدر ودخی متعلق اصوات درکه حقیقت
واحدەدر ومتعلق بصر الوان واکوان‌در آنلر حقایق مختلفەدر . وینه اول
قبیلدندرکه‌حق تعالی ﴿ فمالنامن شافعین‌ولاصدیق حمیم ﴾ قولنده صدیق مفردا
ذکراولندی زیرا صدیق قلیل‌وشافعین کثیردر. وینه اول‌قبیلدندرکه الباب‌البته
صیغهٔ جمع ایله واقع اولمشــدر زیرا مفردنده لفظ جهتندن ثقل واردر .
وینه اول قبیلدندر مشرق ومغرب. زیرا آنلر گاه مفرد ذکر اولندیلرجهت
اعتباریله وگاه مثنی ذکر اولندیلر مشرق صیف وشتا اعتباریله وگاه جمع ذکر
اولندیلر تعدد مطالع اعتباریله . وینه‌آنلر سورهٔ رحمانده تثنیه قیلندیلر زیرا
سورهٔ کریمه‌نك ســیاق شــیئین مزدوجین اوزرەدر مثلا شمس وقمر ونجم
وشجر کبی وبونلرك امثالی دخی . اما ﴿ فلااقسم برب المشارق والمغارب ﴾
قولنده جمع قلندیلر . حق تعالی سعت قدرت وکمال عظمتنه دلالت ایچون
کانه حق‌تعالی‌نك‌مخلوقی نیجه مشارق ومغارب واردر وینه‌اول اصلمدندرکه‌لفظ
بار صفت آدمیین‌ده ابرار اوزره جمع اولنمسی اختیــار اولنور . اماصفت
ملائکەده‌برره اوزره جمع اولنور. بوکلامی امام راغب ذکر ایدوب وجهنده
دیمشدرکه زیرا ثانی ابلغ‌در ودخی‌لفظ (اخ) جمع اولنسه‌نسبده اولیجق‌اخوة
دنیلور اماصداقتده اخوان دنیلور دیه ابن فارس ذکر ایلمشدر . اما نونك
اوزرینــه ایراد اولندی‌که صــداقتده دخی ﴿ انمــاالمؤمنون اخوة ﴾ وارد
اولمشدر . نسبده دخی ﴿ اواخوانهن اوبنی اخواتهن اوبیوت اخواتکم ﴾
وارد اولمشدر. وینه‌قواعد مذکورەدندرکه مقابلهٔ جمع بالجمع گاه مقابلهٔ افراد
اقتضــا ایدر یعنی احدهمانك برفردی آخرك برفردینه مقــابل اولور وگاه
هربرفرد ایچون‌ثبوت جمع اقتضا ایدر. اولك‌مثالی ﴿حرمت علیکم امهاتکم﴾
یعنی هر بریکزه کندوســنك امی حرام‌در دیمکدر ﴿ یوصیکم الله فی اولادکم
واستغشوا ثیابهم ﴾ وثانی‌نك مثــالی ﴿ فاجلدوهم ثمانین جلدة ﴾ یعنی زانی
وزانیه‌نك هربرینه سکســان جلده ضرب ایدك دیمکدر شــیخ عزالدین حق

تعالى نك ﴿ وبشر الذين آمنوا وعملوا الصالحات ان لهم جنات ﴾ قولى دخى
قسم ثانيدن قيلدى يعنى مؤمنينك هر برى ايچون جنات ايله تبشير ايله ديمكدر
نه آنكه هر برينه برجنت اوله وكاه اولوركه دخى احتمال اولور اول زمانده
احدهمانى تعيين ايدر بردليله احتياج اولور . وينه قواعد مذكوره‌دندركه
بعض الفاظ واردركه آنلرده ترادف اولمق ظن اولنور لكن دكلدر مثلا
خوف وخشيت كبى كه لغوى آنلرك بينى قريبه‌اولمازكه فرق ايليه لكن فرق
اولنوب ديمشلردركه خشيت خوفدن اعلى‌در اول‌سببدندركه حق تعالى‌نك
﴿ يخشون ربهم من فوقهم ويخافون سوء الحساب ﴾ قولنده خشيت حق
تعالى‌يه تخصيص اولندى كاه فرقده ديمشلردركه خشيت اختشا اولنان
شيئك عظمندندر خاشى اولان كيمسه قوى ايسه دخى اما خوف خائفك
ضعفندندر اكر مخوف اولان امريسير ايسه دخى وينه اول قبيلدندر شح
وبخل . زيرا شح، اشد بخل‌در راغب ايتدى شح بخل‌در لكن حرصله بيله‌بخل
ايله ضن دخى برى برينه‌قريب‌در لكن‌فرقده ديمشلردركه بخل هبه اولنه‌جق
اشياده‌در اما ضن عوارى مقوله‌سنده‌در . اول جهتدندركه « فلاضنين بعلمه »
ديرلر امابخيل بعلمه ديمزلر زيرا علم هبه اولنماز لكن افادهٔ علم اعاره‌يه تشبيه
اولنور . وينه اول قبيلدندر سبيل وطريق‌كه اولكى غالبا خيرده‌در اما ثانى
خيرده استعمال اولنسه البته خيره تخصيص ايدر برشيئله توصيف اولنور .
﴿ يهدى الى الحق والى طريق مستقيم ﴾ كبى‌كه مقصود طريق خير اولماغن
مستقيم ايله توصيف اولندى امام راغب طريقده سهولتى دخى شرط ايلدى
اول‌تقديرجه سبيل‌دن اخص اولور . وينه اول‌قبيلدندر (جاء) و(اتى) كه اولكى
جواهرواعيانده وثانى معانى وازمانده‌در نته‌كيم حق تعالى بيورر ﴿ ولمن جاء به
حمل بعير وجاؤا على قميصه بدم كذب ﴾ ﴿ وجيء يومئذ بجهنم ﴾ زيرا بونلرده مجيء ايله
متصف اولانلر البته جواهرواعيان قبيلندندر ودخى ﴿ اتى امرالله اتاها امرنا ﴾
بيورر . بونلرده اتيان ايله موصوف اولان اعيان قبيلندن دكلدر زيرا امر معانى
قبيلندندر . اما ﴿ وجاء ربك ﴾ قولنده‌كه امر ربك ايله تفسير اولنمشدر . امرده
مجيء استعمال اولنديغى جهتدن، زيرا امردن مقصد اهوال قيامت‌دركه مشاهد

ومحسوس دركذلك ﴿ اذاجاءاجلهم ﴾ زيرا اجل دخی مشاهدكبی در. راغب ايتدی اتيان سهولت ايله مجیدر اول تقديرجه مجیٔدن اخص اولور وينه اول قبيلدندر (مد) و (امد) كه امدادا كثر محبوبده مستعمل در ﴿ وامددناهم بفاكهة ﴾ كبی اما (مد) مكروهده در ﴿ ونمدله من العذاب مدا ﴾ كبی وينه اول قبيلدندر (سقی) و (اسقی) كه اولكی كلفت و زحمت اولميانده مستعمل در اول سببدندركه شراب جنتده ﴿ فسقاهم ربهم شراباً ﴾ ذكر اولندی . ثانيسی كلفت اولانده در اول سببدندركه ماء دنياده اول ذكر اولنمشدر ﴿ لاسقيناهم ماء غدقا ﴾ كبی راغب ايتدی اسقا ابلغ در زيرا برمادركه آندن آلنوب استقا اولنور. اماسقی بركيمسه يه برمقدارماء ويرەسين شرب ايليه. وينه اول قبيلدندر (عمل) و (فعل)، اولكی امتداد ايله اولاندر ﴿ عملوا الصالحات ﴾ كبی زيرا آنده آنلرك اعمال صالحه يه مثابرت ومداومت ومواظبتلرينه اشارت واردر ايكنجی طرفة عينده اولاندر ﴿ كيف فعل ربك باصحاب الفيل ﴾ كبی يعنی برساعتده آنلری هلاك ايلدی ديمكدر . وينه اول قبيلدندر (قعود) ايله (جلوس) اولكی شول شیدەدركه آنده لبث وتأخير اوله ايكنجی آنك خلافی در . اول سببدندركه قواعدالبيت ديرلر بيتهلازم وخانەسندن غيرمنفك ولازم اولانلره . اماجوالس البيت ديمزلر. ودخی جليس الملك ديرلرسلطانه مصاحب وانيس اولانه اماقعيد الملك ديمزلر زيرا مجلس سلطانده مطلوب ومقصود تخفيف جلوس در تكثير قعود دكل. وينه اول قبيلدندر (اتمام) و (اكمال) اولكی اجزا دەدر. ثانی اوصاف وهيئاتده در . مثلا اتمام صلوة اركانی اداايتمكدر . اما اكمال تعديل اركان در وقافيه تمام بيت در وكمالی صنايعی ايله دركه اوصاف قبيلندر . وينه اول قبيلدندر (اعطا) و (ايتا) اولكی برمحلده استعمال اولنوركه آنده انتقال اوله ﴿ اناأعطيناك الكوثر ﴾ كبی زيرا كوثر برمورد لطيف ومنهل عذب نظيف دركه آندن انتقال اولنوب جنتده اولان منازل عزه ارتقا وغرف عدنه اعتلا اولنور وثانی برمحلده استعمال اولنوركه آنده ثبات اوله ﴿ يؤتی الحكمة من يشاء ﴾ كبی ودخی ﴿ ولقد آتيناك سبعاً من المثانی ﴾ كبی بعضلر ديمشدركه

ايتاء قبوله محتاج اولان يردهدر اول سببدندركه زكاة وصدقاتده استعمال اولنمشدر . وينه اول قبيلدندر (سنه)و(عام) . زيرا سنه شدت وقحط اولان سال فرح فالده استعمال اولنور . اما عام خصب ورجاء اولان ايامدهدر نته كيم حق تعالى (الف سنة الا خمسين عاما) بيوروب مستثنى اولان سالردن عام ايله تعبير ومستثنى منه اولانلرده لفظ سنهيه تغييرايله . وينه قواعد مذكورهدندر امر سؤال و جواب كه اصل بودركه مابينلرنده تطابق اوله كاه اولوركه آندن عدول اولنور . طريق احق وحال سائله اوفق اول ايديكنه تنبيه ايچون ، سكاكى بونى اسلوب حكيم ايله تسميه ايلمشدر اول دخى كاه جوابده زياده ايله اولور كاه نقصان ايله . جملهدن بوقبيلدندر ﴿ ويسئلونك عن الاهلة قل هى مواقيت للناس والحج ﴾ كريمهسىكه سؤال سبب ازدياد ونقصان هلالدن ايكن بويله جواب ويرلدى تنبيه ايچونكه آنلرك حالنهاليق واولى هلالك حكمندن سؤال ايلمكدر سببندن دكل. علامهٔ تفتازانى بوندن زياده كلامده استرسال وبسط مقال ايدوب زيرا آنلر دقائق هيئتيه سهولت ايله مطلع اولور طائفه دكللر ايدى اول سببدن بو وجهله جواب ويرلمشدر ديدى . سيوطى ايتدى : بوذكر اولنان وجه دخى اكرچه محتملدر لكن جوابده اصل سؤاله مطابقت وغرض سائله موافقتدر . پس آنلرك سؤاللرى حكمتدن ايديكى متعين وسؤالك آكا احتمالى اولديغى دخى ظاهر ومتبيندر ايمدى آنلرك ذكر ايتدكلرى وجه متعين دكلدر وبومدعاى مثبت و مؤيد در ابن جريرك ابى العاليهدن اخراج ايتديكى حديث كه ديمشدركه بزه يتشمشدركه سؤال ايدنلر ايتديلر: يارسول الله اهله نچون خلق اولنمشدر . پس درحال رب متعال ﴿ يسئلونك عن الاهلة ﴾ كريمهسنى انزال ايلدى پس بوحديث صحيح آنلرك سؤاللرى حكمتدن اولوب هيئت جهتندن اولماديغنده صريحدر . فرقهٔ مسلميندن بر اهل دين ظن ايلمك لائق دكلدركه صحابهٔ كزين رضوان الله عليهم اجمعين كه فهملرى جملهدن الطف وارق وعلملرى اعزز وادق ايكن آنلرده دقائق هيئته سهولت ايله اطلاعه

قدرت اولمايوب آحاء ابنـاء عجمدن بر طائفه كه آنلرك اذهانى عربدن نيجه
مرتبه ضعيف و عقللرى خفيف ايديكنه عامهٔ ناس اطـباق و اكثر ارباب
انصاف اتفاق ايلمشـلر در آنلر مطلع اولهلر . و ينه سيوطى ايتـدى : بن
بركتاب تصنيف ايدوب اكثر مسائل هيئتى تزييف ايدوب هر برينى رسول
خدا و مظهر و ماينطق عن الهوى دن ثابتـه اولمش ادلهٔ قويه ايله اثبات
ايتمشمدر . زيرا اول رسـول كزين جامع علوم اولين و آخرين اولديغندن
ماعدا بالذات سموات علايه صعود و هر برينى عيانا مطالعه و شهود ايدوب
جملهسنك حادى اولدقلرى عجائب ملكوته مشاهده ايله عالم وواقف ونجهسنه
خالقندن وحى نازل اولمق ايله عارف اولمشدر ايمدى بوقسمهكه اسلوب حكيم
اطلاق اولنمشدر مثال صحيح حضرت موسىنك ﴿ رب السموات والارض ﴾
ديو جوابيدر فرعونك ﴿ ومارب العالمين ﴾ ديو سـؤالندن . زيرا كلمهٔ ما ايله
سؤال جنسدن اولور چونكه جناب بارى جنسدن منزه وعارىدر حضرت
موسى وصف ايله جواب ويروب اصل لائق اولان سـؤال وصفدن اولمق
ايديكنه تنبيه ايچون . ودخى جوابده زيادهنك مثالى حقتعاليدن ﴿ وماتلك
بيمينك ﴾ ديو سـؤال اولنوب يعنى صاغ الكده اولان نه در ديو بيورلدقده
﴿ هى عصاى اتوكاء عليها واهش بها على غنمى ولى فيها مآرب اخرى ﴾ ديه
ويرديكى جوابدر . يعنى بنم عصام دركه آكا اتكا واعتماد ومحتاج اولديغم يرلره
آكا توسل واعتقاد ايدرم واوراق واشجارى تحريك واسقاط واغنام ايچون
ذخير التقاط ايدرم وبنم ايچون آنده نيجه مقـاصد ومآرب وحوائج ومطالب
دخى واردر ديوب اصل سؤال عصانك آنجق ماهيتدن ايكن جوابده زياده
مسلكنه سالك و خطاب رب الارباب ايله تلذذ دن نفسـنه غير مالك اولوب
انتهاز فرصت ايله كلامده بسط متهالك اولدى . ودخى مقدار سؤالدن جواب
ناقص اولديغنه مثال حقتعالينك ﴿ قل مايكون لى ان ابدله ﴾ قول شريفيدر
﴿ ائت بقرآن غير هذا ان ابدله ﴾ جوابنده يعنى سؤال قرآنك غيرى قرآن
اخر اختراع ويا تبديلدن ايكن جوابده نقص وتقليل اولنوب آنجق تبديله عدم
قدرت اولديغنه اشارت اولندى . زيرا تبديل حال بشره نسبت مرتبهٔ امكانده در

لكن اختراع اوله دكلدر اول سببدن جواب اختراعه تصدی وتبدیله جوابدن تعدی اولنمادی بلکه جواب اختراع بالکلیه طی اولنوب آندن سؤال، سؤال عن المحال ایدیکنه تنبیه اولندی . بعضلر ایتدی تبدیل ، اختراعدن اسهلدر پس امکان تبدیل نفی اولندی ایسه امکان اختراعك منفی اولمسی اولی اولور. و دخی معلوم اوله که کاه اولور که اصلا جوابدن عدول اولنور قچانکه سائلك قصدی تعنت اوله ﴿ ویسئلونك عن الروح قل الروح من امر ربی ﴾ کبی چونکه سائلك روحدن سؤالی تعنت وتعجیز ایچون اولمش ایدی ، سؤاله جواب ویرلمیوب کلام جانب آخره سوق اولنوب ﴿ قل الروح من امر ربی ﴾ بیورلدی . صاحب الافصاح ایتدی لفظ روح بالاشتراك روح انسانه وقرآنه وعیسی‌یه وجبریله و ملك آخره اطلاق اولنور . پس یهود طائفهٔ عنود اولماغین تعجیز ایچون روحدن سؤال ایلدیلر ، تا که هرقنغیسی ایله جواب ویرسه آنلر اول دکلدر دیو تعجیزه تصدی ایلیه‌لر . پس جوابی دخی مجملا ایراد اولندی تا که آنلرك قصد ایتدکلری کید مقابله‌سنده کیدلری رد اولنوب صورت تعجیز و کید اظهار اولنه . وینه قواعد مذکوره دندر که جوابده اصل بودرکه نفس سؤال اعاده اولنه تا که جواب آکا موافقت ایله علی وجه الصواب اوله مثلا ﴿ ائنك لانت یوسف قال انا یوسف ﴾ قول شریفی کبی زیرا آنلرك سؤالنده واقع اولان (انا) کلمه‌سنك مقابله‌سنده جوابده آنجق (انت) واقع اولوب هروجهله موافق اولمشدر . ودخی کاه اولورکه جوابده سؤالی اعاده ایتمیوب آندن عوض حروف جوابدن یعنی حروف ایجابدن برینی کتوررلر قصد اختصار وترك تکرار ایچون . [*] کاه اولورکه سؤال حذف اولنوب فهم سامعه اعتیاد ایتمکله آنی مقدار اعتبار ایدوب ایراد ایلمزلر ﴿ قل هل من شرکائکم من یبداء الخلق ثم یعیده ﴾ کبی زیرا سؤال وجواب شخص واحددن صادر اولمدیغی واضح و ظاهردر . پس سؤال چونکه حضرت رسالت پناهدن واقع اولدی (قل الله) ایله جواب دخی آنلردن اولمغه مانع

[*] مثلا هل قام زید دیو سؤال اولنسه ینه قام زید دیمکدن احتراز ایدوب آندن عوض نعم قولی ایله اکتفا ایدوب اختصار طریقنی اختیار ایدرلر .

اولور اول تقديرجه (قل الله) جوابى سؤال مقدردهاولمش اولوركويا كه آنلركه
سؤالى استماع ايلديلر درحال آنلر دخى سؤال ايدوب ﴿ فمن يبداء الخلق ثم
يعيــده ﴾ ديديلر . پس (قل الله) كلامى اول سؤال مقدره جواب اولمش
اولور . وينه قواعد مذكوره دندركه جواب ده اصل اسميتده و فعليتده
سؤاله مشاكل اولمق كركدر . كذلك سؤال مقدرده دخى بويله در ، لكن
(من قراء) ديو سؤال اولندقده زيد [*] ديو جواب ويرلديكى صورتده ابن
مالك حذف فعل بابندندر [**] . جواب جملهٔ فعليه اولمق اوزره تقديرى
قراء زيد ديمكدر ديمشدر . بعده ايتدى : محذوف او لانى اسم تقدير
ايتمدك مع هــذا اول دخى محتمل ايكن بونلرك اجـوبه ده اولان عادت
جاريه لرينى رعايةً ، چنانكه جـوابى تمام قصد ايدولر جملهٔ فعليه ايراد ايدرلر
نتــه كيم حق تعالى بيورر ﴿ من يحيي العظام وهى رميم ٭ قل يحييها الذى انشأها
اوّل مرّة ﴾ ودخى ﴿ ولئن سئالتهم من خلق السموات والارض ليقولن خلقهن
العزيز العليم ﴾ وقتاكه نظم شريفده مشاكاة سـؤال فوت اولمق مقرر ايكن
ينه جوابده جملهٔ فعليه اختيار اولنديســه معلوم اولدى كه اولا فعل تقديرى
اولى در. ودخى ابن الزملكانى كتاب برهانده ايتدى : نحويون اطلاق قول
ايتمشلردركه (من قام) ديو سؤال ايدەنك جوابنده (زيد) واقع اولسه لفظ زيد
فاعل اولوب تقديرى (قام زيد) ديمك اولور . اما موجب صناعة علم بيـان
بودركه لفظ زيد مبتدا اوله ايكى وجهله : برى بودركه سؤال جملهٔ اســميه
اوليجق جوابى دخى اســميه اولوب مطابق اولور . نتــه كيم ﴿ واذا قيل
لهم ماذا انزل ربكم قالوا خيرا ﴾ قول شريفنده فعليه اولمقده تطـابق اولدى

[*] مثلا القارئ زيد تقدير اولنه .

[**] بومقامده اصل مترجمده برمقدار ضبط واقع اولوب ذكر اولنان كلام افادهٔ
مرام ايلمز . بعده بوفقير كتاب اتقــانه مراجعت ايدوب كوردم كه مؤلف مرحومك
كلامى بعينه عبارت اتقاندر لكن نقلده سهو واقع اولمشــدر . اول سببدن بوعبد فقير
محلى اتقانه موافق ترجمه ايدوب اصل مترجمك هامشنده دخى عبارت اتقانى بعينها نقل
ايدوب سهو مزبوره اشارت ايلدم الله اعلم .

لكن ﴿ ماذا انزل ربكم قالوا اساطير الاوّلين ﴾ قولنده تطابق واقع اولمدی
یعنی (اساطير الاولين) جملهٔ اسميه اولدی اگر فعل مقدر اولوب فعليه اولمش
اولسه اساطير نصب ايله قرائت اولنوردی . عدم تطابقك وجهی اولدركه
اگر جوابی مطابق قيلمش اولسه (انزل اساطير الاولين) تقديرنده اولوب
آنلر نفس انزاله مقر اولمش اولورلردی . مع هذا آنلر كمال قصورلرندن
انزالی اقرار واذعاندن نيچه فرسخ بعيد ودوردر. بروجه دخی بودركه سائل
قتنده سبب سؤال والتباس واستشكال فعل من بورك فاعلی كيم ايدوكنده‌در. پس
معناده فاعل تقديم اولنمق واجبدر زيرا غرض سائلك متعلق اولدر . اما
نفس فعل عند السائل معلومدر آندن سؤاله احتياجی يوقدر پس جری
ولائق اولان اولدركه فعل اواخرده واقع اوله‌كه تكمله وفضله محليدر . اما
بووجه اوزره ﴿ أأنت فعلت هذا ﴾ جوابنده ﴿ بل فعله كبيرهم ﴾ قولی ايله
اشكال حاصل اولور . زيرا سؤال فاعلدندر مع هذا جواب فعلله مصدّردر.
لكن بو اشكاله جواب ويرمشلردركه بونده جواب مقدر ودلالت سياق ايله
معلوم ومقرردر . زيرا كلمهٔ (بل) ايله كلام مصدر اولمق محتمل دكلدر بلكه تقدير
(مافعلته بل فعله كبيرهم)در . شيخ عبدالقاهر ايتدی : هر يرده‌كه سؤال ملفوظ
اوله اكثر بودركه جوابده فعل ترك اولنوب يالكز اسم اوزرينه اقتصار
اولنور . اما شول يرده‌كه مضمر اوله ، اكثر بودركه فعله تصريح اولنور .
زيرا مضمرك دلالتدن ضعفی اولديغی ايچون غير اكثر قبيلندندر ﴿ يسبح له
فيها بالغدو والآصال ﴾ قول شريفی . يسبح قولی مبنی للمفعول صيغه‌سی اوزره
قرائت اولنديغی صورتده . زيرا اول قرائت اوزره رجال فاعل اولميوب
سؤال مقدره جواب اولور . سؤال مقدر اولديغی صورتده اكثر فعل تصريح
اولنوب مثلا بومقامده يسبح رجال ديو جواب ويريلوب فعلك ذكری كه لازم
ايكن غير اكثر اوزره واقع اولمشدر . وينه قواعد مذكوره‌دندركه اسمله
خطاب ايله فعلله خطاب مختلفلردر . زيرا مدلول اسم ثبوت واستمرار
ومدلول فعل تجدد وحدوث وعدم استقراردر اول تقديرجه احدهما آخر
موضعنده وضع اولنمق مستحسن اولماز اول سببدندركه حق تعالی ﴿ وكلبهم

باسط ذراعيه ﴾ بيوردی . زيرا مقام صفت بسطك كلب ايچون ثبوت ودوامنی
بيان واعلام مقاميدر ، شيئاً فشيئا مزاوله واقدام ايتمسنك بيانی دكلدر . ودخی
﴿ هل من خالق غير الله يرزقكم ﴾ قولی كبی آنده (يرزقكم) صيغهٔ فعليه ايراد
اولندی . زيرا بو ماده ده مقام رزقك شيئاً فشيئاً تجددينی بيان مقاميدر كاه
اولوركه حال صورت مضارعده ايراد اولنور ، مع هذا آنی افاده ايلين عامل
ماضی ايكن ﴿ وجاؤا اباهم عشاء يبكون ﴾ كبی زيرا مقصد وقت مجیء ده آنلر
نه حالده ايسه آنك صورتنی اظهار ايدوب و آنلرك بكايه شروع ايدوب بكانی
شيئاً فشيئاً تجديد واعاده ايتدكلرينی بيان وافاده در . حكايت حال ماضيه ايله
تسميه اولنان ايشته بو قاعده در . وقتا كه ايمانك برحقيقتی اولديسه كه قلب ايله قائم
ومقتضاسی دائم آنك اهلندن تعبير اولنسه (المؤمنون) دينلوب تغير اولنماز مثلا
﴿ الذين يؤمنون ﴾ وارد اولماز كذلك (المتقون) ده دخی حال بومنوال اوزره در
اما نفقه بونك خلافنجه در . زيرا نفقه متجدده اولوب و امر قلبی اولميوب
امر فعلی اولمغين شأنی انقطاع اولديغيچون آنك اهلندن ﴿ الذين ينفقون ﴾
ايله تعبير اولنور نظائرنده دخی حال بويله در اما بو وجه اوزره علم الله قولنده
وسائر صفات قديمهٔ رب متعالده اشكال اولور . زيرا آنلرده تجدد وحدوث
محال ايكن ينه صيغهٔ فعليه استعمال اولنور . لكن اشكال مذكورد شو وجهله
قابل الاندفاعدركه علم قولنك وامثالنك معناسی آنجق علمنك ماضيده
وقوعيدر . اعم در كرك قبله وياخود بعده مستمر اولسون كرك اولمسون . اول
سببدندركه حق تعالی حضرت ابراهيمدن حكايتده ﴿ الذی خلقنی ﴾ بيوردی
صيغهٔ ماضی ايله . زيرا خلقنه تعرض امر مفروغ منه در . اما بعده ﴿ فهو يهدينی
ويسقينی ويشفينی ﴾ ده مضارع ايله ذكر ايلدی . زيرا آنلر متكرر ومتجدده در
وقوعی هربار مرة بعد اخری تكرار اولور [*] . ودخی بو مذكور اولانده

---

[*] اول سببدندركه (قالوا سلاما) قولنده ملائكه نك سلاماً قولندن حضرت خليلك
سلام قولی ابلغدر ديديلر سلاما قولنك تقديری سلمنا سلاماً در اول تقديرجه حدوثا
افاده ايدر اما سلام قولی مبتدادر اسميه اولوب ثبوت اقتضا ايدر پس حضرت خليل
آنلرك تحيتندن احسن ايله تحيت ايتمش اولور .

فعلك مضمری دخی مظهری کبی در . اما اسمك ثبوته وفعلك تجدد وحدوثه دلالتنی ابن المطرف بن عميره كتاب (التمويهات) ده انكار ايدوب ايتدی : بوقول بر امر مشهوردر لكن مستند صحيحی يوقدر زيرا اسم انجق معناسنه دلالت ايدر . لكن اول معنانك برشی ايچون ثبوتنه اسمده دلالت يوقدر . ابن المنير ايتدی : طريقت عرب . كلامی تلوين ايدوب كاه فعليه وكاه اسميه كتورمكدر اول تكلفات مذكوره مقصودلری دكل ايكن . وينه قواعد مذكوره دندركه مصدر مرفوع افادهٔ وجوب ايدر ومنصوب ندب افاده ايدر. زيرا مرفوع اولان جملهٔ اسميه اولوركه اول اثبت وآكددر پس حق تعالينك ﴿ قالوا سلاماً ﴾ قولی وجوبه و (سلام) قولی ندبه دلالت ايدر. بونك نظائری قرآنده كثيردر . وينه قواعد مذكوره دندركه عطف اوچ قسمدر : يا لفظه اولوركه اصل اويله اولمقدر آنك شرطی معطوف عليه ده عامل اولان معطوفه دخی متوجه اولمق ممكن اولمقدر. وياخود محله اولور آنك برقاچ شروطی واردر: بريسی اول محلك ظهوری ممكن اولمقدر . كلام فصيحده پس (مررت بزيد وعمرواً) جائز دكلدر. زيرا كرچه (بزيد) قولنك محلی نصب در اما كلام فصيحده زيدا ظاهرا دخی منصوب اولوب مررت زيدا دينلمك جائز دكلدر . ايكنجيسی اول موضع ومحل حق ايله اصالةً اولمقدر پس (هذا الضارب زيدا واخيه) جائز دكلدركه زيدا لفظنك محلی مضاف اليه اولمق ايله مجروردر ديو (اخيه) لفظی دخی مجرور اولوب محلنه معطوف اوله . زيرا جميع شروط عملی استيفا ايلين وصفده اصل اعمال در اضافت دكلدر. پس محلی جهتندن مضاف اليه اولمسنه اعتبار يوقدر . اوچنجيسی وجود محرزدر ، يعنی اول محله طالب بولنمقدر. پس (ان زيداً وعمرو قاعدان) جائز دكلدر . زيرا عمروك رفعنه طالب اولان ابتدادر . اول خود دخول (ان) ايله زائل اولمشدر . قسم ثالث توهم اوزرينه عطفدر ، (ليس زيد قائما ولا قاعد) كبی . خفض ايله خبر ليس اوزرينه دخول باء توهمی ايله يعنی ليس زيد قائماً ، ليس زيد بقائم حكمنده اولمق اوزره وبونك جوازينك شرطی اول متوهم اولان عاملك دخولی دخی صحيح اولمقدر . يعنی ليس زيد بقائم ديمك دخی

صحيحدر وحسننك شرطى اوله محلده عاملك كثرت دخوليدر وبوعطف
مجروردهواقع اولمشدر . زهيرك قولندهبيت : (بدالى انى لستمدرك مامضى
ولاسابق شيئا اذاكان جائيا) .

تذييل — بوعبد فقير ايدر : مرحوم والدماجد بومحلى دخى اتقاندن
نقل وايراد ايلمشلردر . لكن اتقانك آخركلامى طى ايتمكله تحريرنده ركاكت
كورينور زيرا بوعطفك انجق مجرورده وقوع وظهورينى بيان چندان مفيد
دكلدر خصوصا كه مقدما ذكر اولنان مثال دخى مجرورده واقع اولان
قبيلدن ايدى بلكه اصل لازم اولان اتقانده بعده ذكر اولنان ايكى قسم دخى
ذكر وايراد ايله ايفاء مقصود ايدى. زيرا آنده بوقسمى ذكر ايتدكدنصكره
ديمشدركه: عطف مرقوم ، مجزومده دخى اولور ابى عمروك غيرينك (لولا
اخرتنى الى اجل قريب فاصدق واكن) قول شريفنده قرائتلرى كبى كه جزمله
قرائت ايلمشلردر خليل وسيبويه بويله تخريج ايلمشدركه (واكن) قولى (اصدق)
قولى توهم اوزره معطوفدر . زيرا (لولا اخرتنى فاصدق) قولى ايله (اخرنى
اصدق) قولنك معنالرى واحد ، اول تقديرجه فاصدق قولنده جزم توهمى
اولوب ولكن اول توهم اوزره معطوفدر ديمشلردر . ودخى عطف مزبور
منصوبده دخى اولور (ومن وراء اسحق يعقوب) قول شريفنده حمزه وابن
عامر قرائتنده فتح با ايله واقع اولمشدر زيركلام مزبور (ووهبناله اسحق
ومن وراء اسحق يعقوب) معناسنهدر بومقامه كلنجه اتقانك كلاميدر نقل
اولنمشدر. ايمدى بوايكى قسمك ذكرى دخى لازم ايدى والا تنها قسم اولك
ذكرى مناسب اولمديغى متأمله خفى دكلدر انتهى .

ودخى معلوم اولهكه ابن مالك ظن ايلمشدركه توهمدن مقصد غلط اوله
لكن بويله دكلدر نته كيم ابن هشام وابوحيان اكا تنبيه وبيان ايلمشدر .
بلكه عطف على التوهم غلط دكل، مقصدصوابدر . مقصد عطف على المعنى
ديمكدر يعنى معرب اولان شخص اول معنانك معطوف عليهده ملاحظهسنى
ذهننده تجويز ايدر بعده اول معناىى ملاحظه ايله عطف ايدر نه آنكه
آنده غلط ايتمش اوله. اول سببدندركه مثلى قرأن عظيمده واقع اولدقده

ادب بودركه عطف على المعنى ديو تعبير ايدەلر . ودخى معلوم اولەكه
خبرك انشا اوزرينه عطفنك ودخى عكسنك جوازنده قوم اتلاف نزاع
واختلاف ايلمشلردر ، بيانيون ايله ابن عصفور وابن مالك جوازينى منع
سمتنه سالك اولديلر وابن عصفور آنى اكثريندن نقل ايلدى اما صفار
وبعض تجويز ايلمشلردر حق تعالىنك سورهٔ بقرەده ﴿وبشرالذين آمنوا﴾
وسورهٔ صفده ﴿وبشرالمؤمنين﴾ قوللرى ايله استدلال ايلمشلردر . علامهٔ
زمخشرى آيت اولىده ايتدى عطفده مقصود البتده امر اولمق دكلدر تاكه
اكا مشاكل برمعطوف عليه طلب اولنه بلكه ثواب مؤمنين جملەسنى عقاب
كافرين جملەسنه عطفدر. آيت ثانيەده عطف مؤمنون قولنەدر يعنى ﴿ياايها
الذين آمنوا هل ادلكم على تجارة تنجيكم من عذاب اليم ، تؤمنون باللهورسوله﴾
قولنده واقع (تؤمنون) قولنه معطوفدر زيرا (آمنوا) معناسنەدر اول
تقديرجه عطف انشاء على الاخبار اولماز بلكه عطف انشاء على الانشا
اولور. اما زمخشرىنك قول مذكورى رد اولنوب ديمشلردركه تؤمنون ايله
خطاب مؤمنينەدر . وبشرايله خطاب حضرت نبىيەدر صلى الله تعالى عليه وسلم
اول تقديرجه (تؤمنون) قولنه عطفى مناسب اولماز ودخى ظاهر بودركه تؤمنون
كلامى (آمنوا) معناسنه اولوب مقصد طلب ايمان دكلدر بلكه ماقبلنده مذكور
اولان تجارتى تفسيردر . علامهٔ سكاكى ايتدى ايكى آيتده واقع اولان امرلر
ماقبللرندهواقع(ياايها)دنمقدراولان(قل)امرينهمعطوفلردر. ينهاول تقديرجه
عطف انشاء على الانشا اولور حذف قول ايسه شائع وكثيردر . ودخى جملهٔ
اسميەنك فعليەيه عطفنده وعكسنده دخى اختلاف ايلمشلردر عموم جوازينه
ذاهب اولمشلردر بعضلر دخى منع ايلمشلردر. امام فخررازى دخى تفسيرنده
اكثر منعه مائل وراضى اولمشدر وانكه نيجەدن متروك التسميه اولانك
اكلنى تحريمه قائل حق تعالىنك ﴿ولاتأكلوا مما لم يذكر اسم الله عليه وانه
لفسق﴾ قولى ايله مستدل اولان ائمهٔ حنفيه رد ايلمشدر. ودخى ديمشدركه
قول مذكور بلكه جوازينه حجتدر تحريمنه دكلدر زيرا (وانه لفسق) قولنده
واقع اولان (واو) عطف ايچون دكلدر زيرا عطف ايچون اولسه معطوف

ومعطوف عليه اولان جمله‌لر بیننده اسمیه وفعلیه اولمقده مخالفت لازم‌گلوردی واستئناف ایچون دخی دگلدر زیرا واو ربط اقتضا ایدر استیناف اکا مانعدر. پس معلوم اولدیکه (واو) حال ایچوندر اول تقدیرجه نهی تقیید ایدر . یعنی (لاتأکلوا حال کونه فسقا) معناسنه‌در یعنی اسم الله ذکر اولنمیان ذبحیه‌دن اکل ایلمك فسق اولدیغی حالده دیمکدر فسقی خود حق تعالی تفسیر ایدوب (اوفسقا اهل لغیرالله) بیورمشدر پس معناسی اوزرنده حق تعالی‌نك غیری تسمیه اولنسه اکل ایلمك دیمکدر آنك مفهوم مخالفه‌سی حق تعالی‌نك غیری تسمیه اولنماسه اکل ایدك دیمك اولور اول تقدیرجه متروك التسمیه اولانك اکلی جائز اولمش اولور انتهى. ودخی عالمین مختلفینك معمولینه عطفك جوازنده دخی اختلاف ایلمشلردر . ودخی ضمیر مجروره اعادهٔ جار ایتمدن عطفك جوازنده اختلاف ایلمشلردر. بوایکی مسئله‌نك تفصیلی علم نحوده بیان اولنمشدر اکا مراجعت اولنسون. مؤلف اصل مترجم والدماجد علیه الرحمه بیورورلرکه بز بوکتابدن بوباب ده اختیار اطناب ایلدك زیرا نیچه لطائفی مشتملدرکه هرکتابده قلیل الوجوددر. ایمدی مطالعه ایدن طلاب اولی الالباب قتنده تفصیل مذکور معذور اوله والله اعلم بالصواب والیه المرجع والمآب .

علم معرفة المحكم والمتشابه — بعضلر دیمشدرکه محکم اولدرکه بیانه متوقف اولمیه. متشابه اولدرکه بیانی رجا اولنمیه وقت قیام قیامت وخروج دجال کبی. ودخی اوائل سورده اولان حروف مقطعه کبی بعضلر ایتدی محکم معناسی واضح اولاندر ، متشابه نقیضیدر بعضلر ایتدی محکم تأویلدن انجق وجه واحدی محتملی اولاندر، متشابه وجوهه احتمالی اولاندر. بعضلر ایتدی محکم معقول المعنى اولاندر ، متشابه آنك خلافنجه‌در اعداد صلوات کبی وتراویح وقیامك رمضانه اختصاصی اولوب شعبانده اولمدیغی کبی . بعضلر ایتدی محکم بنفسه مستقل اولاندر. متشابه اولدرکه بنفسه مستقل اولمیه الاغیرینه رد ایله . بعضلر ایتدی: محکم اولدرکه تأویلی ینه تنزیلیدر متشابه اولدرکه تأویلسز ادراك اولنمیه. بعضلر ایتدی محکم اولدرکه الفاظی متکرر اولمیه آنك مقابلی متشابه‌در. بعضلر ایتدی محکم فرائضدر ووعد ووعیددر

متشـابه قصص وامثـالیدر . ودخی اختلاف اولنـدیکه متشـابهك علمنه اطلاع ممکن‌میدر ویاخود حق تعـالی‌دن غیری عالم اولمایوب علمی جنـاب باری‌یه مخصوص میدر؟ بعض طائفهٔ قلیله قول‌اوّله ذاهب اولمشلردر جمله‌دن مجاهددر ، ابن عباسـدن رضی‌الله تعـالی عنهما . حتی روایت اولنـورکه ﴿ ومایعلم تأویله الا الله و الراسخون فی‌العلم ﴾ قول شریفنده دیمشـدرکه بن دخی آنك تأویلنه عالم اولانلردنم . امام نووی شرح مسلمده قول مزبوری اصحدر دیوب زیرا جناب رب الارباب عبادینه برشی ایله خطاب ایتمك بعید درکه مخلوقاتدن بریسی ایچون آنك معرفتنه سبیل اولمایه دیوتعلیل ایلمشدر. ابن الحاجب دخی بو قول ظاهر اولمغه ذاهب اولمشـدر . اما صحابهٔ کزیندن اکثرین وتابعین وتبع تابعین و آنلردن صکره‌کلن علماء دین خصوصا اهل سنتدن نیجه فضلاء متقین قول ثانی‌یه ذاهب اولمشلردر . حضرت ابن عباسدن رضی‌الله عنهما اصح روایات اولدر . ابن السمعانی ایتدی : قول اوله ذاهب اولانلر آنجق برشرذمهٔ قلیله‌در ، قتیبی دخی آنی اختیار ایلمشـدر دیدی . ودخی ایتدی : قتیبی‌نك معتقدی مذهب اهل سنت ایدی لکن بومسـئله‌ده سهو ایلسه دخی عجب دکلدر . زیرا هر جواده کبوه و هر عالمه هفوه عارض اولمق مقرردر دیمشدر . قول ثانی ایثار اولنمق اوزره بعض احادیث و آثار دخی وارد اولمشدر . بعض علما ایتدی عقل انسان ابتلا وامتحان اولنمشدر متشابهك حقیقتنه اعتقـاد ایله . نته کیم بدن ، اداء عبادت ایله امتحان وابتلا اولندیغی کبی. مثلا برحکیم قچان برکتاب تصنیف‌ایلسه احیانا بعض مواضعده اجمـال ایدر تاکه متعلمك اسـتادینه احتیاجی اولوب خضوع ایله اسـتفاده وسـؤاله شروع ایده‌جك محلی اوله . بعضـلر ایتدی عقل که اشرف اجزاء بدندر ، اکر مبتلی و ممتحن اولمســه عالم عظمت و تکبر علم سببی ایله تمرد اوزره مستمر اولوردی . پس اول ابتـلا سببی ایله تذلله وعسر عبـودیتی تحمله اسـتیناس تحصیل ایدر متشـابه دخی عقلك باریٔ وخالقنه خضـوع واسـتسلامی و عجز و قصورینـه اعترافی محلیدر . آیت کریمه‌یی دخی ﴿ ومایذکر الا اولوا الالباب ﴾ قولی ایله ختمده زائغینه تعریض ورواسیخنی

مدح واردر . یعنی شول کیمسه‌که اتعاظ وتذکر وملاحظه وتدبر وهواسنه مخالفت و تفکر ایلمیه . اول اهل عقولدن دکلدر اول اجلدندرکه راسخون اولانلر (ربنا لاتزغ قلوبنا) دیدیلر الی اخره الآیه . پس زیغ نفسانیدن استعاذه ورجوع ایتدکلرندن صکره باری لرینه استکانت وخضوع ایتدیلر تاکه انکله استنزال علم لدنی واستکثار عرفان ربانی ایده‌لر . امام راغب مفردات قرآنده ایتدی : آیات قرآنیه بعضی بعضیله اعتبار اولندقده اوچ ضرب اوزره‌در محکم علی‌الاطلاقدر ومتشابه علی‌الاطلاقدر وبرضربی دخی من‌وجه محکم ومن‌وجه متشابه‌در . پس متشابه بالجمله دخی اوچ ضربدر : بری آنجق لفظ جهتندن متشابه‌در . وبری آنجق معنی جهتندن متشابه‌در بری دخی ایکی جهتدن متشابه‌در . اولکی ضرب دخی ایکی قسمدر بر قسمی الفاظ مفرده‌یه راجعدر ، برقسمی کلام مرکبه راجعدر . اول دخی اوچ ضربدر برضربی اختصار کلام ایچوندر (وان خفتم ان لاتقسطوا فی الیتامی فانکحوا ماطاب لکم) کبی برضربی دخی بسط کلام ایچوندر (لیس کمثله شیٔ) کبی زیرا (لیس مثله) دینلسه سامع قاتنده اظهر اولوردی . برضربی دخی نظم کلام ایچوندر (انزل علی عبده الکتاب ولم یجعل له عوجاً قیما) کبی تقدیری (انزل علی عبده الکتاب قیما ولم یجعل له عوجاً) در من جهة المعنی متشابه اولان حق تعالینک اوصافی واوصاف قیامتدر . ایکی جهتدن متشابه اولان دخی بش ضربدر اول کمیت جهتندندر عموم وخصوص کبی مثلا (اقتلوا المشرکین) کبی ضرب ثانی کیفیت جهتندندر وجوب وندب کبی مثلا (فانکحوا ماطاب لکم) کبی . ضرب ثالث زمان جهتندندر ناسخ ومنسوخ کبی مثلا (اتقوا الله حق تقاته) کبی . ضرب رابع مکان جهتندن و آیتك نازله اولدیغی امور جهتندندر مثلا (ولیس البر بان تأتوا البیوت من ظهورها) ودخی (انما النسیٔ زیادة فی الکفر) کبی . زیرا آنلرك جاهلیتده اولان عادتلرینی بیلمینلره بو آیتی تفسیر متعذر وعسیردر . ضرب خامس شول شرط جهتندندرکه آنلرکه تعلده صحت و فساد اولور مثلا شرط صلوة ونکاح کبی . وینه راغب ایتدی : یوذکر اولنان مجموع کلام تصور اولنسه معلوم اولور که مفسرینك

تفسير متشابه‌ده ذكر ايتدكلرى اقوال بوتقاهيمدن خارج دكلدر آندن صكره جميع متشابهات اوچ ضربدر: برضربى واردركه آكا وقوفه سبيل يوقدر وقت قيام ساعت و خروج دابه وبونلرك امثالى كبى و برضربى واردر انسان ايچون آنك معرفتنه سبيل واردر الفاظ غريبه واحكام مغلقه كبى وبرقسمى دخى امرين بيننده مترددر ومعرفتنه بعض راسخين فى العلم مخصوصدر آنلرك غيريلرينه خفى اولور . ايمدى حضرت رسالت پناهك حضرت ابن عباسه رضى الله عنهما ﴿ اللهم فقهه فى الدين وعلمه التأويل ﴾ ديه بيوردقلرى بوقسمه اشارت و اول سعادته فوزينه بشارتدر . و دخى متشابهك بقيهٔ مباحثى علم تفسيرده تفصيل وتقرير اولنمشدر .

علم معرفة مقدم القرآن ومؤخره

— بودخى ايكى قسمدر قسم اوّل اولدركه ظاهرا معناسنده اشكال اولوب تقديم وتأخير ايله واضح اوله ﴿ افرايت من اتخذ الهه هواه ﴾ قول شريفى كبى اصل ﴿ من اتخذ الهه هواه ﴾ قول شريفى كبى اصل ﴿ من اتخذ هواه الهه ﴾ ديمكدر زيرا مذموم اولان هواسنى آله اتخاذ ايدندر الهنى هوى اتخاذ ايدن مذموم اولماديغى مقرر ومعلومدر لكن معقول ثانى تقديم اولندى شاننه عنايت واهتمام ايچون. ودخى ﴿ وغرابيب سود ﴾ كبى اصل (سود غرابيب)در زيرا غرابيب جمع غريبدركه شديد السواد ديمكدر پس غرابيب تأخير اولنمق اصل دركه معناى زايد افاده ايليه . ودخى ﴿ ولقد همت به وهم بها لولا ان رآى برهانه ربه ﴾ كبى اصلى (لولا ان رآى برهان ربه لهم بها) در قسم ثانى اويله اولمياندر . وبوعلمده علامهٔ شمس الدين ابن الصائغ كتاب (المقدمه فى سر الالفاظ المقدمه) ايله مسمى بركتاب تأليف ايلمشدر . وبو تقديمده حكمت مقدمك شاننه اهتمامدر . نته كيم سيبويه كتابنده ديمشدركه كويا بونلر بيانى اهم اولانى وبيانه قصد وعنايتلرى زياده اولانى تقديم ايدرلر . اما بو حكمت اجماليه‌در لكن تقديم وتأخيرك تفاصيل اسبابى وقرأن عظيمده اولان اسرارى اون نوعدر نوع اول تبركدر نته كيم ذوات نسك اولان امورده اسم الهى تقديم كبى . نوع ثانى تعظيمدر ﴿ ومن

يطع الله والرسول ﴾ كبي نوع ثالث تشريفدر ﴿ ان المسلمين والمسلمات ﴾ كبي ﴿ والحر بالحر والعبد بالعبد ﴾ كبي ﴿ ويخرج الحي من الميت ﴾ كبي ودخي ﴿ والخيل والبغال والحمير لتركبوها ﴾ كبي ودخي ﴿ وعلى سمعهم وابصارهم ﴾ كبي وبونلرك امثالي دخي. نوع رابع مناسبدر اول دخي ياسياق كلامه اوله ﴿ ولكم فيها جمال حين تريحون وحين تسرحون ﴾ كبي زيرا جمالده زينت وجمال مرعادن منزلنه رواح زمننده منزلندن صباح مرعايه سراح زماننددر اكثر زيرا واحده بطني ممتلي دراما سراحده خماصدر يعني بطني خالي در. پس وقت رجوع، زمان جوع دكلدر اول زمانده زينت وجمال على وجه الكمال اولور وياخود مناسبت لفظده اوله (الاول والآخر) كبي. نوع خامس مقدم اولانه حث وتحريض در نته كيم ﴿ من بعد وصية يوصي بها اودين ﴾ قولنده وصيتي دين اوزرينه تقديم كبي كه انساني وصيته تحريض وتحريص ايچوندر خصوصا كه شرعا اداء دين مقدم وفرض عين ايدوكي جاى ريب ومين دكلدر. نوع سادس سبق در يا زماناً اوله نته كيم ليلي نهار اوزره تقديم كبي وياخود انزال اوله توراتي انجيل اوزره وظلماتي نور اوزره تقديم كبي وياخود تكليف اوله ﴿ اركعوا واسجدوا ﴾ كبي زيرا مكلف تقديم ركوع ايله مأمور اولمشدر. نوع سابع سببيت در ﴿ اياك نعبد واياك نستعين ﴾ كبي زيرا عبادت سبب حصول اعانت در. نوع ثامن كثرت در ﴿ فمنكم كافر ومنكم مؤمن ﴾ كبي زيرا كافر اكثردر اول اجلدندر ﴿ والسارق والسارقة ﴾ دينلدي ودخي ﴿ الزانية والزاني ﴾ بيورلدي زيرا سرقه قسم ذكورده اكثر اولديغي كبي زنا رناندده اوفردر. وينه بو نوعدندركه رحمتي وعذاب، قرآنده هرنه محلده وارد اولسه اكثر مواضعده رحمت تقديم اولنمشدر نته كيم ﴿ رحمتي غلبت غضبي ﴾ وارد اولمشدر ودخي ﴿ ان من ازواجكم واولادكم عدواً لكم ﴾ قول شريفي كبي زيرا عداوت ازواجده اكثردر. نوع تاسع ادنى دن اعلى يه ترقي در نته كيم ﴿ الهم ارجل يمشون بها ام لهم ايد يبطشون بها ﴾ كبي اولا ادني ايله ابتدا اولندي كه رجل در آندن اشرف واعلايه ترقي اولندي كه يددر بعده عينه بعده سمعه ترقي اولندي. بو نوع عاشر اعلادن ادنايه تدني در نته كيم ﴿ لاتأخذه سنة ولا نوم ﴾ ودخي ﴿ لايغادر صغيرة ولا كبيرة ﴾ بو نوع اوزره وارد اولمشلردر. ايمدي

بووجوه مذكوره ابن الصائغ ذكر ايتديكى وجوه‌در بونلرك اوزرينه بعض اسباب دخى زياده اولمشدر جمله‌دن قدرته دلالتى اكثر واعجابى اوفر اولمق حق تعالى نك ﴿ فمنهم من يمشى على بطنه ﴾ قولى كبى زيرا بطنى اوزره مشى وحركت قدرته دلالتده اكثردر رجلين وياخود اربع اوزره مشى‌دن. ودخى وجوه‌در بونلرك اوزرينه بعض اسباب دخى زياده اولنمشدر جمله‌دن قدرته دلالتى اكثر واعجابى اوفر اولمق ﴿ وسخرنا مع داود الجبال يسبحن والطير ﴾ كبى فى الواقع حضرت داوده جبال مسخره اولوب تسبيح ايتمك طيورك تسخيرندن اعجب وقدرته آنك مثالى كثيردر برسبب دخى اختصاص ايچون افادهٔ حصردر آنك تفصيلى عن قريب كلور انشاء الله تعالى .

علم معرفة عام القرآن وخاصه ومجمله ومبينه — بوعلمك مباحثى علم اصول‌ده مبين ومنفصل‌در هركيمسه‌كه علم مزبورده آنلرى اتقان ايليه آيات قرآنيه‌ده دخى معرفتى آسان اولور .

علم معرفة ناسخ القرآن ومنسوخه — بعض خلائق بوعلمى وجه لائق اوزره افراد بالتصنيف ايلمشلردر . جمله‌دن ابو عبيد القسم بن سلام وابوداود السجستانى وابوجعفر النحاس وابن الانبارى ومكى وابن العربى وغيريلر دخى . ائمهٔ تفسير ديمشلردركه تفسير كتاب الله برفرده جائز دكلدر الا ناسخ ومنسوخ اولان آياتك معرفتنه حائز اولدقدن صكره حضرت على كرم الله وجهه برقاضى‌يه ناسخى منسوخدن فرق ايدرميسين ديوب اول دخى (لا) ديوجواب ويردكده «هلكت وهلكت» ديو بيوردیلر يعنى كندى نفسك هلاك اولوب غيرى دخى اهلاك ايلدك يعنى هم ضال وهم مضل اولدك ديدى وبوبابده بعض مسائل واردر مسئلهٔ اولى بودركه نسخ كاه ازاله معناسنه اولور ﴿ فينسخ مايلقى الشيطان ثم يحكم الله آياته ﴾ قول شريفى بوندندر. ودخى تبديل معناسنه اولوركه ﴿ واذا بدلنا آية ﴾ بوندندر ودخى تحويل معناسنه اولور مواريث‌ده اولان تناسخ كبى زيرا آندن مقصد ميراثى برشخصدن آخره تحويل‌در ودخى برموضعدن موضع آخره نقل معناسنه اولور ﴿ نسخت الكتاب ﴾

قولی بوندندر نچان بر کتابده اولانی نقل ایدوب لفظ وخطنی حکایت ایلسه‌ك.
بعضلر ایتـدی کتاب اللهی ام الکتـابدن مصـاحفه نسخ دخی بوندندر
بعضلر قرانده اول معنایه اولمغی ظن ایلدیلر زیرا منسوخ اولان لفظ آخر ایله
کلور دیدیلر مسئلهٔ. ثانیه بودرکه نسخ شـول اموردندرکه حق تعالی بوامتی
آنکله تخصیص ایلمشـدر برحکم اقتضاسیله . وطائفهٔ مسـلمین آنی تجویز
ایتمشلردر لکن طائفهٔ عنود یهود آنی انکار وجحود ایلمشلردر وبویله ظن
ایتمشلردرکه نسخ بداء در یعنی برماده‌ده اولك خلافی رأی ظهور ایدوب اولکی
رأیی ترك ایلمکدرکه عواقب اموردن غفلتدر اول ایسه حق تعالی‌دن محالدر
دیواستدلال ایلمشلردر لکن بواستدلال باطلدر زیرا نسخ بداء دکلدر بلکه
مدت حکمی بیاندر. یعنی اولنده حق تعالی برحکمی امر ایتدکده علم ازلیسنده
آنك تمامی ایچون بروقت تعیین ایتمشدر بعده اول کلدکده طریق آخر ایله
حکم جاری اولوب حکم اولك مدتی تمام اولدیغی اعلام اولنورکه اکا نسخ
دیرلر . نته‌کیم طبیب حاذق لبیب مریضه بعض معالجات مختلفه ایله امر ایدر
مزاجنك اختلاف اوقاتی حسبنجه اولمشدر. بعضلر دیمشـدرکه قرأن نسخ
اولماز الا ینه قرأنله. نته‌کیم حق تعالی بیورر ﴿ مانسخ من آیة اوننسها نأت بخیر
منها اومثلها ﴾ دیمشـلردرکه قرأنك مثلی اولان ویاخود آندن خیر اولان
البته ینه قرأندر بعضلر ایتدیلر : بلکه قرأن سـنت ایله دخی نسخ اولنور
زیرا سنت دخی من عنـدالله‌در نته‌کیم حق تعالی ﴿ وماینطق عن الهوی ﴾
بیورمشدر بعضلر ایتدیلر نچانکه سنت طریق وحی‌دن اولســه آنکله نسخ
قرأن جائزدر اما اجتهاددن ناشی اولماز. بوقولی ابن حبیب النیسابوری حکایت
ایلمشدر . مسئلهٔ ثالثه بودرکه نسخ واقع اولماز الا امر ونهی‌ده اولور لفظ
خبر ایله اولورلرسه دخی، اما شول خبرکه حقیقتده خبر اولوب معنای طلبده
اولمیه اکا نسخ داخل اولماز کذلك وعد ووعید دخی ایمدی شول کیمسه‌که
نیچه اخباری ووعد وعیدی کتب نسخ‌ده ادخال ایلیه تحقیق خبط ایلمشدر .
مسـئلهٔ رابعه بودرکه نسـخ برقاچ قسمدر بریسی مأمور به اولان فعلی قبل
الامتثال نسخدر بونسخ حقیقیدر مثلا آیت نحوی کبی .

تذییل — شـول زمانده‌که اکثر ناس حضرت رسـالتپناهه مناجات

وجنابندن طلب حاجات ایتمکی اکثار ایدوب خاطر شریفلری رنجیده اولیجق ایکن ینه سمت تلطیفی اختیار بیوررلر ایدی اول معنایی دفع ایچون ﴿ یا ایها الذین آمنوا اذا ناجیتم الرسول فقدموا بین یدی نجویکم صدقة ﴾ کریمه‌سی نازله اولوب هرکس نجوی قصد ایلسه مقدما هر صدقه ایله مأمور اولوب پس حضرت امام علی‌یی کرم الله وجهه دعوت ایدوب بیوردیلر : نه مقدار صدقه ویرسونلر بر دیناره . امام علی ایتدی کثیردر ینه حضرت بیوردیلر: یا نه‌مقدار کرکدر ؟ حضرت علی برحبه یاخود برشعیره کفایت ایدر حضرت بیوردیلرکه سن زهیدسین یعنی دنیایه رغبتك قلیل‌در انکچون نسنه‌یه مالك دکلسك . وقتاکه خلق بو آیتی ایشتدیلر نجوی‌دن فارغ اولدیلر فقیر اولانلر عدم قدرتندن، غنی اولانلر حرصلرندن. انجق حضرت علی کرم الله وجهه امره امتثال ایدوب بردیناری وارایدی آنی تصدق وایثار ایلیوب ینه‌درحال ﴿ اشفقتم ان تقدموا بین یدی نجویکم صدقة ﴾ آیتی ایله منسوخ اولدی زیرا بو آیت کرچه تلاوتده آیت نجوی‌یه متصله‌در لکن نزولده اتصالی یوقدر بعضلر اون کیجه صکره و بعضلر برساعت صکره نازله اولوب نسخ ایتمشدر دیمشلردر. وحضرت علی‌دن منقولدرکه ایتدیلرکه بر آیت نازله اولمشدرکه آنکله بندن غیری کیمسه عمل ایتمامشدر . ابن عمردن رضی الله عنهما مرویدرکه ایتدی : علی ایچون اوچ منقبه واردر : بریسی بنده اولسه بکا حمر نعم یعنی حیواناتك نیچه اصیل وکریمندن احب ایدی . بری حضرت فاطمه‌یه تزویجی ، بری دخی یوم خیبرده رایه ویرلدیکی ، بری دخی آیت نجومی ایکنجی قسم بزدن مقدم اولان امتك شریعتندن اولان احکامی نسخ در . آیت شریعت قصاص ودیت کبی . زیرا مقدما اولان امم‌ده قصاص وعفو ودیت جمله‌سی یوق ایدی دیمشلردرکه یهوده آنجق قصاص کتابت اولنمش ایدی عفو ودیت حرام ایدی ونصاری‌یه مطلقا عفو ایدی ، قصاص ودیت حرام ایدی. لکن بوامت اوچینك بیننده تخییر اولنوب تیسیر وحکمی علی حسب مراتبهم تقریر اولندی . ویاخود اولا برحکمه امر اجمالی ایله امر اولنوب بعده نسخ اولمش اوله . صلوةده بیت المقدسه توجه کعبه‌یه توجه ایله منسوخ اولدیغی کبی. ودخی صوم عاشورا،

صوم رمضان ایله منسوخ اولدیغی کبی بوکا نسخ اطلاقی تجوزادر . اوچنجی قسم شول نسنه‌درکه برسبب ایچون امر اولنه بعده اول سبب زائل اوله مثلا قتالدن صبر وصفح ایلمك کبی . مسلمینه قوت حاصل اولنجه بوقسم حقیقتده نسخ دکلدر . بلکه ﴿ اوننسها ﴾ قول شریفندن مقصود اولاندرکه انسا اولنان قسمندندر پس نیجه‌لرکه آیات ترك قتال، آیت سیف ایله منسوخه‌در دیمشلردر . اول قولك ضعفی بونکله ظاهر اولور . مکی ایتدی : براجل ایله مؤجل اولان منسوخ دکلدر ، مسئلهٔ خامسه بودرکه بعضلر دیمشدرکه : سور قرآن ناسخ ومنسوخ اعتباریله برقاچ قسمدر ، برقسمی اولدرکه آنده اصلا ناسخ ومنسوخ یوقدر ، اول قرق اوچ سوره‌در . برقسمی دخی اولدرکه ایکیسی بیله موجوددر اول یکرمی بش سوره‌در . بر قسمی دخی آنجق ناسخ اولاندر ، اول آلتی سوره‌در . برقسمی دخی آنجق منسوخ اولاندر ، اول قرق سوره‌در . وبو سورك تفاصیلی علم مذکورده تصنیف اولنان کتبده مسطوره‌در . مسئلهٔ سادسه بودرکه نسخ برقاچ اقسامدر . برقسمی فرض‌درکه ینه برفرضی ناسخ اولور . واوّل ایله عمل جائز اولماز . مثلا زانیه اولنلری حبس ایله اقامت حد ایله منسوخ اولدیغی کبی . زیرا ابتداده حد زنا آنجق لسان ایله ایذا ایدی . نته‌کیم حق تعالی ﴿ واللذان یأتیانها منکم فآذوهما ﴾ بیورمشدر . بعده حبس فی البیوت ایله منسوخ اولدی . نته‌کیم ینه حق تعالینك ﴿ فامسکوهن فی البیوت ﴾ قولیله ظهور وثبوت بولمشدر . حتی دیمشلردرکه : (فاذوهما) آیتی کرچه نظمده مؤخره‌در لکن نزولده مقدمه‌در . بعده سورهٔ نورده ﴿ الزانیة والزانی فاجلدوا کل واحد منهما مائة جلدة ﴾ آیتی ایله حبس دخی منسوخ اولمشدر . پس هر زانینك حدی جلد اولدی بعده اول دخی حق محصنده رجم ایله منسوخ اولوب غیر محصن حقنده معمول به قالدی . و بر قسمی دخی بر فرضدرکه فرضی نسخ ایدر واولکی ایله دخی عمل جائزدر آیت مصابره کبی وبرقسمی دخی برفرضدرکه ناسخ ندب‌در، قتال کبی که مندوب ایدی بعده فرض اولدی . و برقسمی برندب‌درکه ناسخ فرضدر قیام لیل کبی ﴿ فاقرؤا ماتیسر من القرآن ﴾ قولنده قرائت ایله منسوخ اولمشدر . مسئلهٔ سابعه بودرکه نسخ قرآنده

اوچ ضرب اوزره در . برقسمی بودرکه تلاوتی حکماً منسوخ اوله . وبرقسمی دخی اولدرکه حکمی منسوخ اولوب تلاوتی اولمیه ، بوقسم قرأنده کثیردر . وبر قسمی دخی بودرکه تلاوتی منسوخه اولوب حکمی اولمیه ، بونك دخی امثله‌سی کثیره‌در . ودخی امثله جمیع اقسام وتفاصیل آیات عظام، کتب ناسخ ومنسوخده تفصیل واعلام اولنمشدر . بزم غرضمز آنجق مباحثنه اشارت اجمالیه‌در تاکه طالبینه باعث رغبت و سبب ازدیاد شوق وتحصیل معرفت اوله .

علم معرفة مشکل القرآن وموهم الاختلاف والتناقض — علم من بورده قطرب تصنیف ایلمشدر . معلوم اوله‌که کلام خدا اختلاف وتناقضدن منزه ومبرادر . لکن بعض اذهان قاصره‌ده امکان واردرکه اویله توهم واذعان ایلیه . اول سببدندرکه علما بعض احتمال‌ده دفعنه اشارت واشغال ایلمشلردر . وبو احتمال ایچوندرکه (وموهم الاختلاف) دیدك زیرا واقع اولان آنجق ایهام اختلافدر ، حقیقتی اولمق محال‌در . اول مواضعك جمله‌سندن بری ﴿ ائنکم لتکفرون بالذی خلق الارض فی یومین ﴾ قول کریمیدر . طائعین قولنه وارنجه ، بر آیتده‌دخی ﴿ام السماء بناها﴾ دیوب بعده ﴿والارض بعدذلك دحاها﴾ بیورمشدر . ابن عباس رضی الله عنهما ایتدی : ارضی ایکی یومده خلق ایلدی . زیرا ارض سمادن اوّل مخلوق‌در . سماء بردخان ایدی پس ارضی خلق ایتدکدن صکره اول دخانی دخی ایکی کونده سبع سموات تسویه ایلدی . اما ﴿والارض بعدذلك دحاها﴾ دن مقصد اوّل امرده خلق دکلدر . بلکه مخلوق ایکن آنی دحو و بسط ایدوب آنده جبل ونهر و شجر وبحر قیلدی دیمکدر . اول تقدیرجه نظم کریم احتمال اختلاف وتناقضدن مبرا وسلیم اولور وبونك امثالی قرأنده کثیردر . تتبع ایدن شخص عارف ، متفطن وواقف اولور .

علم معرفة مطلق القرآن ومقیده — مطلق شول کلامدرکه ماهیته بلا قید دلالت ایلیه . مقید آنك خلافنجه‌در ومطلقك مقیده نسبتی عامك خاصه نسبتی‌در دیمشلردرکه چنانکه مطلقی تقییده بردلیل موجود اولسه اکا مراجعت اولنور والا اولنماز بلکه هربری علی حاله قالور . زیرا جناب رب الارباب

بزه لغت عرب ایله خطاب ایلمشدر آنلرك ایسه ضابطه‌لری آنك اوزرینه‌در.
وبونده تفصیل علم اصول كتبنه موكولدر .

علم معرفة منطوق القرآن ومفهومه — منطوق شول شیدركه
لفظ آكا محل نطقده دلالت ایلیه . اكر برمعنی افاده ایلیه‌كه غیره احتمالی
اولمیه‌اول نصدر ویاخود غیره احتمالی اولوب لكن‌احتمال مرجوح اوله‌اول
ظاهردر ، اكر معنای مرجوحه دلیل ایله حمل اولنورسه اول تأویلدر .
اول‌مرجوح محمول‌علیه مأول ایله تسمیه اولنور بعده اكرلفظك صحت دلالتی
براضماره موقوف ایسه دلالت اقتضا دیو تسمیه اولنور ﴿ واسئل القریة ﴾
كبی یعنی(اهلها) دیمكدركه لفظ اهل‌مضمردر اكر دلالت‌لفظ‌اضماره متوقف
اولمیوب ولفظك غیر مقصوده دلالتی اولورسه اكا دلالت اشارت دیرلر .
نته‌كیم ﴿ احل لكم لیلة‌الصیام الرفث الی نسائكم ﴾ قول شریفنك جنابت‌ایله
صیامه داخل اولان كیمسه‌نك صحت صومنه دلالتی كبیدر . زیرا طلوع فجره
دكین جماع حلال اولمق البته اول‌شخصك نهارك برجزئنده جنب اولمسنی
مستلزمدر . بووجه‌له استنباط محمدبن كعب القرظی‌دن منقولدر چونكه
منطوق‌معلوم اولدی، پس‌مفهوم شول شیدركه آكا محل نطقك غیرنده دلالت
ایلیه، اول‌دخی ایكی‌قسمدر: مفهوم موافقه ومفهوم مخالفه‌در. اولكی اولدركه
منطوقه موافق اوله‌اكر مفهومك حكمی اولی ایسه فحوی الخطاب ایله تسمیه
اولنور نته‌كیم ﴿ فلاتقل لهمااف ﴾ قولنك ضرب والدینك حرمتنه دلالتی
كبی . زیرا ضرب اشددر آنلره اف دیمكدن‌اكرمساوی‌ایسه لحن الخطاب ایله
تسمیه اولنور. یعنی‌معنای خطاب دیمكدر نته‌كیم ﴿ الذین یأكلون‌اموال الیتامی
ظلما ﴾ قولنك احراقه دلالتی كبی زیرا مال‌یتیمی اكل ایتمك ایله احراق ایتمك
برابردر . ایكنجی اولدركه حكمی منطوقه مخالف اوله . اول دخی بر قچ
نوعدربرنوعی مفهوم صفتدر كرك نعت اولسون كرك حال. كرك ظرف كرك
عدداولسون . برنوعی مفهوم شرط وبر نوعی مفهوم حصردر بو مفهوملرك
حجیتنده اختلاف علم اصولده بیان اولنمشدر . بعضلر ایتدی لفظ یا منطوقیله

دلالت ايليه، آكا دلالت منطوق ديرلر ياخود نحوى ومفهومى ايله دلالت ايليه
آكا دلالت مفهوم ديرلر ياخود اقتضا وضرورتى ايله دلالت ايليه آكا دلالت
اقتضا ديرلر ياخود آنلردن مستنبط اولان معقولى ايله دلالت ايليه آكا
دلالت اشارت ديرلر .

علم معرفة وجوه مخاطباته — معلوم اوله كه قرأنده اولان
خطابات اون بش وجه اوزره در بعضلر اوتوزدن اكثر در ديمشدر . قول
اوّل ابن الجوزينكدر اولكى خطاب عمومدر ﴿ الله الذى خلقكم ﴾ كبى ثانى
خطاب خصوصدر ﴿ ياايها الرسول بلغ ﴾ كبى ثالث خطاب عامدر امامقصود
خصوصدر ﴿ ياايها الناس اتقوا ربكم ﴾ كبى زيرا مجانين واطفال اول خطابده
ادخال اولنمامشلردر. رابع عكس ثالثدر ﴿ ياايها النبى اذا طلقتم النساء ﴾ كبى.
خامس خطاب جنسدر ﴿ ياايها الناس ﴾ كبى سادس خطاب نوعدر
﴿ يابنى اسرائيل ﴾ كبى سابع خطاب عيندر ﴿ ياآدم اسكن ﴾ كبى . ديمشلردركه
قرأنده يامحمد ايله خطاب واقع اولمامشدر بلكه ﴿ ياايهاالنبى ﴾و ﴿ياايهاالرسول﴾
واقع اولمشدر حضرت رسالت پناهى تعظيم و تشريف و تكريم ايچون
و رسالت و نبوت عنوانى سائرندن آنلره تخصيص و مؤمنينه اسميله ندا
ايتمامكى تعليم ايچون . ثامن خطاب مدحدر ﴿ ياايها الذين آمنوا ﴾ كبى اول
سببدندركه اهل مدينه‌يه خطاب ﴿ الذين آمنوا وهاجروا ﴾ واقع اولمشدر. تاسع
خطاب ذمدر ﴿ ياايها الذين كفروا ﴾ كبى عاشر خطاب كرامتدر ﴿ ياايها
النبى ﴾ ﴿ ياايها الرسول ﴾ كبى حادى عشر خطاب اهانتدر ﴿ فانك رجيم ﴾
كبى ودخى ﴿ اخسئوا فيها ﴾ كبى ثانى عشر خطاب تهكم واستهزادر ﴿ ذق
انك انت العزيز الكريم ﴾ كبى ثالث عشر خطاب جمع درينه لفظ جمع ايله
﴿ ياايها الرسل ﴾ كبى رابع عشر خطاب واحد در لفظ جمع ايله ﴿ وان
عاقبتم فعاقبوا ﴾ كبى [*] زيرا تنها حضرته خطابدر ﴿ و اصبر و ماصبرك الا

[*] مرحوم والد ماجد بوقولى ذكر ايتمامشلردر . نته‌كيم اتقانده مذكوردر .
لكن ذكرى لازمدر زيرا قسم ثامن عشر بوقوله حواله اولنمشدر غالبا زمان نقلده
قلمدن سهو واقع اولمشدر الله اعلم .

بالله ﴾ دليلى ايله . خامس عشر خطـاب واحد در لفظ اثنين ايله ﴿ القينـا فى جهنم ﴾ كرچه صيغهٔ تثنيه‌در لكن خطاب خازن‌نار اولان مالكدر . بعضلر خزنهٔ نار ايله زبانيه‌يه خطابدر ديمشلردر اول تقديرجه جمعه لفظ اثنين ايله خطاب قسمندن اولور . سادس عشر خطاب اثنيندر لفظ واحد ايله ﴿ فمن ربكما ياموسى ﴾ كبى تقديرى ويا هرون در زيرا ربكما دليلدر . سابع عشر خطاب اثنيندر لفظ جمع ايله ﴿ ان تبوّا لقومكما بمصر بيوتا و اجعلوا بيوتكم قبلة ﴾ كبى . ثامن عشر خطاب جمع‌در لفظ اثنين ايله ينه ﴿ القيا فى جهنم ﴾ كبى نته‌كيم تقدم ايلمشدر. تاسع عشر خطاب جمعدر واحددن صكره ﴿ يا ايها النبى اذا طلقتم ﴾ كبى عشرون عكسـيدر ﴿ واقيموا الصلوة وبشر المؤمنين ﴾ كبى حادى و العشرون خطاب اثنيـدر واحددن صكره ﴿ اجئتنا لتلفتنا عما وجدنا آباءنا وتكون لكما الكبرياء ﴾ كبى ثانى والعشرون عكسيدر ﴿ من ربكما يا موسى ﴾ ثالث والعشرون برعينه خطابدر لكن مقصد غيردر ﴿ يا ايها النبى اتق الله ولاتطع الكافرين ﴾ كبى ظاهرا خطاب حضرته‌در ، لكن مقصود امتى‌در زيرا حضرتده تقوى مقرر وزوالى غير ممكن ايدى . پس تقوى ايله امر مناسب اولماز و آنلرده حاشا اطاعت كفار وارباب ضلال امر محال ايدى پس آندن نهى معقول اولماز . رابع والعشرون خطاب غيردر مقصود عيندر ﴿ لقد انزلنا اليكم كتابا فيه ذكركم ﴾ كبى خامس و العشرون خطاب عامدركه آنكله مخاطب معين مقصود اولمايه ﴿ ولو ترى اذ وقفوا على النار ﴾ كبى سادس والعشرون خطاب شخصدركه بعده غيرينه عدول اولنه ﴿ انا ارسلناك شاهدا ﴾ قولى كبى ﴿لتؤمنوا﴾قولنه‌وارنجه. سابع والعشرون‌خطاب تلوين‌دركه التفاتدر. ثامن و العشرون جماداته عقلاء خطـابى ايله خطابدر ﴿ فقال لها و للارض ائتيا طوعا اوكرها ﴾ تاسع و العشرون خطـاب تهييج‌در ﴿ و على الله فتوكلوا ان كنتم مؤمنين ﴾ كبى ثلاثون تحنن واستعطافدر ﴿ يا عبادى الذين اسرفوا ﴾ الحادى و الثلاثون خطـاب تحببدر ﴿ يا ابت لم تعبد يا بنى انهـا ان تك يا ابن ام لاتأخذ بلحيتى ﴾ كبى الثـانى والثلثون خطاب تعجيزدر ﴿ فأتوا بسورة ﴾ كبى. الثالث والثلثون خطاب تشريفـدركه عباده بلاواسطة اولان‌خطابدر .

الرابع والثلون خطاب معدومدر، بوخطاب موجود تبعيت ايله صحيح اولور
(يا بنى آدم) كبى كه اول زمانك اهلنه و آنلردن صكره موجود اولانلره‌در .

علم معرفة حقيقة الالفاظ القرآن ومجازها — قرآنده الفاظ
حقيقتك وجودنده خلاف يوقدر كه كذلك مجازى دخى عند الناس . اما
برجماعت مجازك وقوعنى انكار ايلديلر . آنلردندر ظاهريه و شافعيه‌دن ابن
القاص وبعض مالكيه . آنلرك شبهه‌لرى اولدر كه مجاز اخوالكذبدر و آكا
عدول ضيق حقيقته محمولدر، كذب ايسه قرآن آندن منزه ايديكى محتاج بيان
دكلدر ضيق حقيقت ايسه جناب شديدالمحال حقنده محالدر اما بوشبهه باطله‌در
مجاز ايله كذبك بيننى عدم تفرقه‌دن و مجازك حقيقتدن ابلغ ايديكنه وحقيقت
متيسره ايكن مجاز ايراده دخى جواز اولديغنه عدم وقوفدن ناشيدر .
وبوعلمده عزالدين بن عبدالسلام برتصنيف ايدوب جلال الدين السيوطى
دخى آنى تلخيص ايدوب (مجاز الفرسان الى مجاز القرآن) ايله تسميه
ايدوب نيجه زيادات كثيره دخى ايراد ايلمشدر . مجازك انواعى وعلاماتنك
تفصيلى علم بيانده ذكر وبيان اولنمشدر .

علم معرفة تشبيه القرآن واستعاراته — تشبيه انواع بلاغتك
اشرف واعلاسى وبازار علوم ادبيه‌ده جواهر صنائعك ابهى واغلاسى‌در .
مبرد (كامل) نام كتابنده ايتدى اكر برقائل كلام عربك اكثرى تشبيه‌در
ديسه بعيد دكلدر وتشبيهك تعريفنده ديمشلردر كه تشبيه بر امرك بر امره
برمعناده مشاركتيدر مثلا (زيد كالاسد) قولنده مقصد زيد اسد ايله شجاعتده
مشاركتيدر بعضلر برشيئى برذى وصفه وصفنده الحاق‌در ديديلر بعضلر مشبه
احكام مشبه‌بەدن برحكمى اثباتدر ديديلر وبوندن غرض نفسى تأنيسدر برخفى
برجلى‌يه اخراج ايله‌وبعيدى قريبه تقريبدر زيادهٔ بيان ايچون. ودخى تشبيهك
اداتى حروف اولور كاف وكان كبى . واسما اولور مثل وشبه و بونلرك مثلى
كبى وافعال اولور حسب وخيل كبى مثلا (يحسبه الظمأن ماءً) كبى ودخى
(يخيل اليهم من سحرهم انها تسعى) كبى لكن اصح اقوال بودر كه افعال ادات

تشبيه دن دكلدر بلكه امارات ندر . پس افعال اولان مواضعده ادات مقدره اولور ودخی لفظ مثل استعمال اولنماز الا بر حالده وياخود بر صفتده اولور كه آنده شأن وخطر وغرابت اوله ﴿ مثل ماينفقون فی هذه الحيوة الدنيا كمثل ريح فيها صر ﴾ كبی آندن صكره استعاره بر مجاز دركه علاقهٔ مشابهت در تعريفنده ديمشلردركه بر لفظدركه معنای اصليسنه مشبه اولان شيده مستعملدر اصح اقوال بودركه استعاره مجاز لغوی در عقلی دكلدر ، وتشبيهات واستعاراتك اقسامی علم بيانده مذكور وارباب قننده مشهوردر . ودخی معلوم اولهكه تشبيه انواع بلاغتك اعلاسندندر نتهكيم بالاده معلوم اولمشدر . ودخی استعاره تشبيهدن ابلغدر . زيرا استعاره مجاز ، وتشبيه حقيقتدر مجاز ايسه ابلغدر پس استعاره ابلغ مراتب فصاحت اولور كذلك كناية تصريحدن ابلغدر واستعاره كنايتدن ابلغدر . زيرا استعاره مجازدر وكنايتده خلاف واردر . ودخی استعارهنك ابلغ انواعی تمثيهدر مكنيه دخی آكا قريبدر . ترشيحيه دخی مجرده ومطلقهدن ابلغدر تخييليهدن ابلغدر . ابلغ اولمقدن دخی مقصد افادهٔ زيادهٔ تأكيد وكمال تشبيهده مبالغهدر يوقسه غيريسنده بولنماز بر معنای زائد افادهسی دكلدر . ابو القاسم بن البنداد البغدادی تشبيهات قرآنده بر كتاب تصنيف ايدوب كتاب (الجمان) ايله تسميه ايلمشدر . وقتا كه بو فنك اكثر قواعدی علم بيانده مبين وهر برينك اصناف واقسامی آنده معين اولديسه بو كتابده سمت اختصار ايثار واختيار اولندی .

علم معرفة كنايات القرآن وتعريضاته — بو ايكيسی اهل بيان قننده انواع بلاغت واساليب فصاحتندر . بودخی مقرر اولمشدركه كنايت تصريحدن ابلغدر . اهل بيان تعريفنده ديمشلردركه بر لفظدركه آنكله لازم معناسی مقصوددر . يعنی ايتدی : كنايت بر شيئی تصريح ترك اولنوب لزومده آكا مساوی اولانه عدول اولنمقدر تاكه آندن ملزوم منهه انتقال اولنه . مجازك قرآنده وقوعنی انكار ايدنلر كنايتك دخی وقوعنی انكار ايلمشدر . كنايت دخی مجاز اولمسنه بناء آنده اولان اختلاف مقدما ذكر اولنمشدر . ودخی

كنايتك برقاچ اسبابى واردر . برى عظم قدرتدر (هو الذى خلقكم من نفس واحدة) كبى نفس واحده ايله آدمدن كنايت اولنمشدر . ايكنجى لفظى اجمل اولان شيئه تركدركه (تسع وتسعون نعجة ولى نعجة واحدة) كبى كه آنكله مراددن كنايت اولنمشدر ، ذكر مساده تصريح اجمل وافضلدر . اوچنجى ذكر صريح قبحى ايچون اولور (ملامسه) كبى كه جماعدن كنايتدر . دردنجى قصد بلاغت ومبالغه‌در (بل يداه مبسوطتان) كبى كه سعت جود و كمال كرمندن كنايتدر . بشنجى قصد اختصاردر مثلا الفاظ متعدده‌دن لفظ فعلى ايله كنايت كبى. مثلا (فان لم تفعلوا) كبى كه (فان لم تأتوا بسورة من مثله) دن كنايتدر. التنجى مرجع ومصيرينه تنبيه‌در . (تبت يدا ابى لهب) كبى جهنمى دن كنايت و مرجعى نار ذات لهب اولمسنه اشارتدر . ودخى معلوم اوله‌كه ارداف دخى انواع بديعدندركه بر معنى ايچون موضوع اولان لفظ ترك اولنوب مقصد فى ذكر اولنمقدر بودخى كنايته شبيه‌در لكن ايكيسنك بيننده فرق بودركه كنايت لازمدن ملزومه انتقالدر . ارداف مذكوردن متزوله انتقالدر . اردافك مثالى (واستوت على الجودى) دركه اصل (جلست) در لكن مرادفى اولان (استوت) لفظنه عدول اولندى. زيرا مقصد برقعود متمكن دركه آنده زيغ و ميل يوقدر. بو معنى قعود لفظندن حاصل اولماز ، بونك نظائرى غايت ايله كثيره‌در. آندن صكره معلوم اوله كه تعريض برشيئى ذكر ايلمكدركه آنكله مذكور اولميان شيئه دلالت اولنه بعضلر ايتدى : كنايت بر لفظدركه برمعنايه دالدركه حقيقته ومجازه حمل قابل اوله ايكيسنك بينى جامع وصنعله. اما تعريض برلفظدركه بومعنايه دلالت ايدر لكن وضع حقيقى وياخود مجازى جهتندن دكل مثلا صله و احسان توقع ايدن مرد فقيرك (والله انى محتاج) قولى كبى . زيرا قول مزبور طلبه تعريض در معهذا نه حقيقة ونه مجازا آنك ايچون موضوع دكلدر آنجق عرض لفظدن يعنى جانب لفظدن مفهوم اولور. ابن الاثير بويله ذكر وتقرير ايلمشدر . ودخى تعريضك مثالى (بل فعله كبيرهم هذا) قولى دركه فعل كبيرلرينه نسبت اولنمشدركه كويا كه كبير ايله صغارك بيله معبود اولملرينه غضب ايليوب عبادت ايدنلره تلويح ايلمشدركه صغارده

الوهيته صلاحيت يوقدر . زيرا ديدهٔ بصـيرت وعين عقل وفطنت ايله نظر ايلسه‌لر بيلورلركه آنلرك صغارى‌دكل بلكه كبارى دخى اول فعل‌دن عاجزدر. آله اولان خود عاجز اولمق محـال‌در پس بوكلام البتـه حقيقت قبيلندندر مجـاز دكلدر سبكى ايتدى : تعريض ايكى قسم‌در . برقسمى اولدركه آنكله معناى‌حقيقى مقصود اولوب آنكله‌معناى آخرمقصوده اشارت اولنور برقسمى دخى اولدركه معناى حقيقى ارادت اولنماز بلكه تعريض اولنان معنى ايچون ضرب مثل اولنور . حضرت ابراهيمك ﴿ بل فعله كبيرهم هذا ﴾ قولى كبى .

علم معرفة الحصر والاختصاص — اما حصركه آكا قصر دخى اطلاق اولنور ، برامرى امر آخره تخصيص‌در طريق مخصوص‌ايله . بعضلر دخى حكمى مذكوره اثبات وماعداسندن نفى‌در ديمشلردر . اول دخى ايكى قسمه منقسم‌در : قصرالموصوف‌على‌الصفة‌وقصر الصفة على‌الموصوف. بونلرك هربرى دخى يا حقيقى‌در وياخود مجازى‌در . قصر الموصـوف على الصفة‌دن حقيقى اولانى قريب اولمازكه‌موجوداوله . زيرا جميع اوصافى احاطه‌ايدوب ايچندن بعضنى اثبـات و ماعداسـنى بالكليه نفى ايلمك متعذردر و ينه حصر اعتبار آخر ايله اوچ‌قسمه‌دخى منقسم‌در . قصر افراد وقصر تعيين وقصرقلب . و بو قواعدك تفصيلى علم بيانده ذكر و بيان اولنمشدر . آندن صـكره شول كيمسه‌كه آنلرى اتقان ايليه قرآن‌دن امثله‌سنى دخى معرفت آكا آسان اولور . ودخى معلوم اوله‌كه طرق‌حصر كثيره‌در . برى نفى واستثنادر كرك نفى لا ايله اولسون ياخود ما ايله ياغيرى‌ايله اولسون‌ودخى كرك استثناء الا ايله‌اولسون يا لفظ غـير ايله اولسون . برى دخى (انما)در كرك همزه ايله‌وآنك حصر افاده‌سنى بعضلر منطوق ايله ديمشلردر ، بعضلر مفهوم ايله‌در ديمشدر . برى دخى(انما)در ، فتحله زمخشرى وبيضاوى قتنده‌حق تعالينك ﴿ قل انما يوحى الى انما الهكم اله واحد ﴾ قولنده تنوخى كتاب (الاقصى القريب) ده تصريح ايلمشدركه مفتوح اولان مكسور اولانك فرعى‌در . هرشى كه اصل ايچون ثابت اوله فرع ايچون دخى ثابت اولور . مادامكه مانع ثابت اولميه . اما اصل مفتوحده عدم حصردر . ابو حيان ، زمخشرى‌يى رد ايدوب ايتدى : اول

تقديرجه وحيك وجدانيته انحصارى لازم كلور . ينه جواب و يرلمشدركه : حصر مزبور مجازىدر اعتبـار مقامايله والا حقيقتده حصر مقصد دكلدر .

تذييل — بوعبد فقير ايدر كلام مزبور اتقاندن منقـولدر . لكن بو مقامده ابو حيانك رديني ايراد چندان مناسب دكلدر . زيرا بومحلده ايراد اولنمسى ايهام ايدركه ابوحيانك ردى فتحله اولان (انما)نك حصرافاده ايتمسنه متفرع اوله لكن اويله دكلدر بلكه ﴿ انما هو الهكم ﴾ قول شريفنـده اولان حصره متفرعدر . نته كيم محلنه مراجعت ايدن ارباب فهم قتنده معلوم اولور . پس خلاف مقصد اولان اوزره ايراد اولنمش اولور انتهى . طرق حصرك برى دخى كلمهٔ (لا) و (بل) ايله عطف دركه اهل بيان بونك اوزرينه اتفاق ايلمشلردر . لكن شيخ بهاءالدين بوخصوصده كتاب (عروس الافراح) ده نزاع ايدوب ايتدى: (لا) ايله عطفده حصر نه وجهله محقق و مقرردر بلكه آنده آنجق نفى واثبات واردر مثلا (زيد شاعر لاكاتب) ديسهك آنده برصفت ثالثه نك نفينه تعرض يوقدر قصر خود حقيقة وياخود مجازا اثبـات اولنان صفتك غيرى صفاتك جميعنى نفيله اولور . ودخى مخاطب اعتقاد ايتديكى صفتك نفينه مخصوص دكلدر اما (بل) ايله عطف آندن دخى ابعددر زيرا آنده نفى واثبات مستمر دكلدر طرق حصرك برى دخى تقديم معمولدر ﴿ اياك نعبد ﴾ كبى آنده دخى بعض قوم مخالفت ايلمشلردركه عن قريب ذكر اولنور . برى دخى ضمير فصلدر (فالله هوالولى) كبى برى دخى تقديم مسند اليه در نته كيم شيخ عبد القاهر ايتدى كاه اولوركه مسند اليه تقديم اولنور خبر فعلى يه تخصيصنى افاده ايتمك ايچون . حاصل مقال بودركه انك رأيى اوزره مسند اليه ايچون برقاچ احوال واردر . برى بودركه مسـند اليه معرفه اولوب مسـند مثبت اوله . اوزمانده تخصيص ايچون كلور (انا قمت) كبى ودخى (اناسعيت فى حاجتك) كبى برى دخى بودركه مسند منفى اوله (انت لاتكذب) كبى برى دخى بودركه مسند اليه نكرهٔ مثبت اوله (رجل جاءنى) كبى يعنى لاامراة وياخود لارجلان ديمكدر . برى دخى بودركه مسند اليهه حرف نفى ولى ايدوب آنى تقييد ايليه (ماانا قلت هذا) كبى

يعنى (لم اقله مع ان غيرى قاله) ديمكدر يعنى انجق بن ديمدم ديمكى افاده ايلمز بلكه
بن ديمدم بلكه بنم غيرم ديدى ديمكدر . ايمدى بومذكور اولان تفصيل كلام
شيخ عبدالقاهرك رأيى اولوب آندن اخذ وتحصيل اولنمشدر علامهٔ سكاكى
دخى بوخصوصده اكا موافقت ورأينه متابعت ايدوب لكن بعض شروط
وتفاصيل زياده سيله تكميل ايلمشدركه محلنده اول مقام ده بسط كلام
ايتمشلردر والعلم عند الملك العلام . طرق حصرك برى دخى تقديم مسنددركه
آنى ابن الاثير وابن النفيس وبونلرك غيرى دخى ذكر ايلمشلردر . وبوقولى
صاحب كتاب الفلك الدائر رد ايدوب بوكا كيمسه قائل اولمامشدر ديمشدر
لكن ردمذكور ممنوع وآنك كلامى مدفوعدر زيرا علامهٔ سكاكى وغيرى
تصريح ايتمشلردركه حق تأخير اولان تقديم افادهٔ تخصيص ايدر. نته كيم تميمى
اما قولنده ظاهردر طرق حصرك برى دخى ذكر مسند اليه دركه سكاكى
وزمخشرى حق تعالى نك ﴿ الله يبسط الرزق ﴾ [*] قول شريفنده ودخى
﴿ والله يقول الحق ﴾ كلامنده ذكر ايلمشلردر برى دخى تعريف خبردركه امام
فخرالدين نهاية الايجازده ذكر ايلمشدركه تعريف خبر افادهٔ حصر ايدر
يا حقيقة ويا خود مبالغة . نته كيم (المنطق زيد) كبى وبوقسمى زملكانى (الحمدلله) ايله
تمثيل ايدوب افادهٔ حصر ايتديكنى تفصيل ايلمشدر . ومعناسى (الحمدلله
لا لغيره) ديمكدر ديمشدر . برى دخى (جاء زيد نفسه) كلاميدر وبونك امثالى دخى .
نته كيم بعض شراح تلخيص بوكلامى افادهٔ حصر ايدرديو بعضدن نقل ايلمشدر .
برى دخى (ان زيدا لقائم) كلاميدر. نته كيم ناقل مذكور بونى دخى نقل ايلمشدر
برى دخى قائم لفظيدر (زيدا ماقائم اوقاعد) كلامنك جوابنده واقع اولسه
نته كيم طيبى شرح تبيانده ذكر وبيان ايلمشدر . برى دخى حروف كلمه نك
بعضى قلبدر اول دخى افاده حصر ايدر نته كيم ﴿ والذين اجتنبوا الطاغوت

---

[*] قول شريف مذكورده صاحب كشاف افادهٔ حصره اشارت ايدوب اى الله
وحده هو يبسط الرزق ديو تفسير ايلمشدر صاحب الكشف دخى ديمشدركه نيجه دفعه
مرور ايتمشدركه بونك امثالى بناء افادهٔ حصر ايچون اولق جائزدر تقوى ايله تخصيص
جمع اولنمق منع اولنماز ديمشدر .

ان يعبدوها ﴾ كريمه‌سنده كشافده مذكور ومنقولدر . بوفقير ايدر بوكلامى
علامهٔ سيوطى كتاب اتقان‌ده كشافدن نقل طريقى ايله تفصيل وبيان ايدوب
ديمشدركه لفظ طاغوت‌ده اولان قلب اختصاص ايچوندر زيرا آنك وزنى
برقول اوزره فعلوت دركه طغياندن اوله ملكوت ورحموت كبى لام الفعل
عين الفعل اوزره تقديم اولنوب وزنى فلعوت اولمشدر . ايمدى بونده برقاچ
مبالغه اولور اولا مصدر ايله تسميه مبالغه اقتضا ايدر (رجل عدل) كبى وثانيا
بناسى دخى نفسنده بناء مبالغه‌در وثالثا قلب كه اختصاص ايچوندر زيرا مقلوباً
بووزن‌ده استعمال اولنسه شيطانك غيرينه اطلاق اولنماز [*] ودخى معلوم
اوله كه علماء بيان اطباق واتفاق ايتمشلردركه تقديم معمول افادهٔ حصر ايدر
كرك مفعول اولسون كرك ظرف وكرك مجرور اولسون . و بوقاعده‌يه
﴿ اياك نعبدواياك نستعين ﴾ قول شريفنى بطريق التمثيل ايرادوتعيين ايلمشلردر
لكن ابن الحاجب شرح مفصل‌ده اوّل خطبه‌ده (الله احمده) قولنى شرح مقامنده
آنلره مخالفت سمتنه سالك وراغب اولوب ديمشدركه تقديم لاجل الاهتمام‌در
قصد اختصاص كه اكثر ناس توهم ايلمشلردر وهم مالاكلام‌در . ابوحيان دخى
اختصاصه قائل اولمقدن اعراض ايدوب ﴿ افغيرالله تأمرونى ﴾ قولى وآنك امثالى
ايله اعراض ايلمشدر [**] بعض علما بواعراضه جواب ويروب ديمشدركه وقتا كه
حق تعالى‌يه غيرى عبادتده اشراك ايدنلر حق تعالى‌يه عبادت ايتمش كبى اوليجق
آنلره شرك بالله ايله امر حقك غيرينى عبادته تخصيصه امر كبى اولور .
ودخى صاحب كتاب (الفلك الدائر) تقديم افادهٔ اختصاص ايتديكنى رد واول
احتمالى ﴿ كلا هدينا ونوحاً هدينا ﴾ كلام شريفى ايله سد ايدوب آنك طريق

[*] لكن بوعبد فقير ايدركه قلبك اختصاص ايچون اولمسى مسلم اولسه
بنه اول كلامدن اختصاص افهامنه حكم مشكلدر زيرا كلامده قلب اولديغنه نه قرينهٔ
لفظيه واردر ونه قرينهٔ حكميه واردركه انكله قلب معلوم اولوب آندن اختصاص
دخى فهم اولنه . فليتأمل .

[**] طريق اعتراض بودركه بوكلامده تقديم اختصاص ايچون اولسه معناسى حق
تعالى‌نك غيرينى عبادته تخصيص ايچون بكا امرمى ايدرسز ديمك اولور. اول تقديرجه
بوكلام اشراك ايله امر ايدنلرى رد اولماز مع هذا سوق كلام رد اشراك ايچون
ايدوكى مالاكلام‌در .

ردی جملەدن اقوی واسد اولمشدر. بوفقیر ایدراقوی‌اولمەنك وجهی بودرکه
والله اعلم اکر اختصاص ایچون اولسه (کلاهدینا) قولی بیننده تناقض لازم
کلوردی زیرا قول‌اولك معناسی بز جملەیه هدایت‌ایلدك بعضنەدکل. قول‌ثانی‌نك
معناسی نوحه هدایت ایلدك غیرینه دکل دیمك اولوب تناقض بین الکلامین
ظاهر و بین اولمق لازم ومعین اولوردی، لکن‌ینه نظردقیق وتأمل‌انیق اربابنه
دفعی قابل‌درتأمل اولنه. بعض علماردمذ مذکوره‌جواب ویروب‌دیمشلردرکه
افادهٔ اختصاص‌ده لزوم ادعا اولنماز بلکه بناء علی الغالب دیمکدر کاه‌اولورکه
برشی غالب حال اوزره اولان امثالندن خارج اولور [*] شیخ بهاء الدین
دیمشدرکه اختصاص ایله عدم اختصاص ﴿ اغیرالله تدعون ان کنتم صادقین
بل ایاه تدعون ﴾ قول شریفنده تحقیق جمع اولمشدر. زیرا تقدیم ثانی
اختصاص ایچوندر. فقیر ایدر شیخك بوکلام‌دن مقصدی‌بعض علمانك‌مقدما
ایراد اولنان جوابنی افادهٔ اختصاص غالبه بناءً‌در دیمشلر ایدی تأییددرکه
بعض مواضعده ایکیسی دخی واقع اولمشدر دیمکدر بوندن صکره شیخ
مذکورك والدی‌الشیخ تقی الدین‌السبکی کتاب (الاختصاص)ده بعض تفصیل
ایلمشدر محصلی بودرکه میان علما بیان‌ده تقدیم معمول افادهٔ اختصاص
ایچون ایدیکی روشن وعیاندر اما بعض کبار آنی انکار ایدوب دیمشدرکه
تقدیم معمول آنجق افادهٔ اهتمام ایدر لکن قول حق اولدرکه اختصاص
حصر معناسنه دکلدر بلکه حصرك غیریدر افادهٔ اختصاصی منع ایدنلرحصر
معناسنەدر دیو منع ایتمشلردر اماتجویز ایدن فضلا اختصاصی حصرمعناسنەدر
دیمزلر اول سببدندرکه‌افادهٔ اختصاص‌ایدر دیوب حصر دیمامشلردر [**] .
ایکیسنك‌بیننده فرق‌بودرکه حصرك معناسی مذکوری اثبات وغیرمذکوری
نفی‌در اختصاصك معناسی خاصة قصددر خصوصی جهتندن. زیرا خصوص

---

[*] بوفقیر ایدرکه بوجواب دخی صواب‌در زیرا افادهٔ اختصاص غالب حاله
واکثر مقالەبناءً اولمسی تجویزاولورسەجمیع مواضع واحوال‌ده اختصاص احتمال اولوب
حکمه وتعیینه محال قالماز. تدبر .

[**] مثلا ماجاءنی الا زید دیسەك مقصدزیده اثبات مجیٔ‌در وغیرنده نفی‌در .

مركب در شيئين ياخود اشيا بيننده مشترك برمعناى عامدن واكامنضم اولوب غيرندن فصل ايدر برمعنادن دخى. پس گاه اولوركه آنجق جهت عمومنى افاده قصد اولنور اول زمانده تقديم اولنماز مثلا (ضربت زيداً) كبى گاه اولوركه جهت خصوصنى افاده قصر اولنوب تقديم اولنور. مثلا (زيداً ضربت) كبى ايمدى اختصاصدن مقصود متكلم قتنده اهم اولوب مقصود بالذكر والايراد اولان بومعنادر. وسامعه افادهسى مقصود اولان دخى آنجق بومرتبهدر آخره اصلا تعرض يوقدر نه طريق اثبات ونه طريق نفى ده. اما حصرده برمعناى زائد واردركه آخردن يعنى مذكور اولانك ماعداسندن نفى دخى بيله ملحوظ در. اما (اياك نعبد) قول كريمنده واقع اولان تقديمدن حصر دخى مستفاد اولديغى اول جهتدندركه بوكلامى قائل اولانلر حق تعالينك غيرينه عبادت ايتمدكلرى معلوم ومقرردر. پس آخردن نفى عبادت دخى ملحوظ ايدوكى صحيفهٔ اذهانده مسطور ومحرردر. اول سببدندركه بقيهٔ آياتده دخى مطرد اولمامشدر. ايمدى حصر اوچ مرتبه اوزره قصر اولنمشدر. اولكى (ما) و(الا) ايله اولاندركه بو طريق اقواى طرق حصردر. زيرا حصر ما والانك منطوقيسيدر. ايكنجى (انما) ايله اولاندر بودخى اوّله قريبدر. لكن برمقدار درجهده نازلدر، زيرا نفى ماعدا بطريق المنطوق مذكور دكلدر. اوچنجى تقديم معمولدن مستفاد اولان حصردر. ايمدى اول حصرك وقوعى تسليم اولنسه دخى حصرين اولين مرتبهسنده اولمديغى بى ريب ومبيندر. بلكه ايكى جمله قوتندهدركه برى آنكه حكم تصدير اولناندر كرك نفى اولسون كرك اثبات اولسون. برى دخى تقديمدن مفهم اولاندر. حصر خود آنجق منطوق اولانك نفيينى اقتضا ايدر، مفهوم كلام ايله مدلول اولانك نفيينى اقتضاء ايلمز زيرا مفهومك مفهومى يوقدر. مثلا (انالا اكرم الا اياك) ديسهك سنك غيرك، مخاطبك غيرينه اكرام ايتمسنه تعريضى افاده ايدر. اما سن آنكا اكرام ايتمامك لازم دكلدر. بومقامده شيخ سبكى تطويل كلام ايدوب آخر الامر محل اتمامده ديمشدركه بوتفصيلك جملهسى تقديم افادهٔ حصر ايتديكى تسليم اولنديغى تقدير اوزرهدر. اما بز آنى منع ايدوب ديرزكه تقديمدن حاصل اولان اختصاص در حصر

دکلدر ایکیسنك بیننده خود فرق واردراتمهی. مؤلف اصل مترجم مرحوم
والد ماجد بیوررلرکه سبکی‌نك ذکر ایتدیکی اختصاص ایله حصر بیننده
اولان فرق، بنم فکرم دخی آنی استخراج ایلمشدر. لکن تقدیم مذکور
بعض مواضعده افادهٔ حصر ایتدیکی دخی مقرر ومشهور اولمغین علم معانیدن
بعض تعلیقاتمزده قصر کلامی جواز افادهٔ حصر اوزره بنا وتسدید وارکانی
ادلهٔ قویه ایله تأیید وتشیید ایتمشزدر. حقا که مرحوم مبرور زین‌الله قبره
بالنور ومتعه فی‌الجنان بالحور والقصور بومقامده کلمات سبکی و سیوطی‌یی
نقل وتنقیحده قصور ایتمیوب مباحث طویلة الذیولی الفاظ قلیله وعبارات
وجیزه ایله ادا وایراد ضمننده علی وجه البسط اداء مقصد ایتمشدر وبعض
تعلیقاتنده بومقامه متعلق تحقیقات شریفه وتصرفات لطیفه ایتمشلردرکه طلاب
علومدن مراجعت ایدنلره معلوم اولور جعل‌الله سعیه مشکورا وجمیع ذنوبه
مغفورا آمین .

علم معرفة الایجاز والاطناب — معلوم اولەکه ایجاز واطناب
انواع بلاغتدن‌اعظم ابواب‌در. حتی صاحب کتاب (سرالفصاحه) بعض‌ارباب
بلاغتدن نقل ایدوب دیمشدرکه بلاغت همان آنجق ایجاز واطناب‌در. صاحب
الکشاف ایتدی: نته‌کیم بلیغه مظان اجمال‌ده اجمال وایجاز واجب‌در کذلك
موارد تفصیلده دخی تفصیل واشباع لازم ولازب‌در. بومعنایه ارشاداچون
جاحظ انشاد ایلمشدر بیت : (یرمون بالخطب‌الطوال وتارة ٭ وحی‌الملاحظ
خیفة الرقباء) . ودخی علماء اسلاف میاننده ایجاز و اطناب مابیننده مساواة
دخی وارمیدر دیو اختلاف اولمشدر . علامهٔ سکاکی و آکا متابعت ایدنلر
مساواتی دخی اثبات ایلمشلردر لکن نه محمود و نه مذموم‌در دیو تعیین
ایلمشلردر بو مقامك تفصیلی شروح (مفتاح) ده ایضاح اولنمشدر . ودخی
معلوم اولەکه ایجاز واختصار واحددر ، اختصار آنجق جمل حذفنه مخصوصدر
دیدکلری کلامی بعض فضلا رد ایلمشلردر . اما اسهاب و حشو وتطویل
اطنابك غیریدر دیو محلنده تفصیل اولنمشدر . اول سببدندرکه دیمشلردر :
اطناب برفائده ایچون‌زیاده‌در سائری‌اویله دکلدر . ایجاز دخی یاایجاز قصردر

وياخود ايجاز حذف. قسم اول بلفظه وجيزدر . شيخ بهاء الدين ايتدى : كلام قليل اكر كنديسندن طويل اولان كلامدن بعض اولورسه ايجاز حذفدر . اكر بر كلام اولورسه كه آندن اطول برمعنى افاده ايليه ايجاز قصردر . بعضلر ايتدى : ايجاز قصر تكثير معنىدر تقليل لفظ ايله . بعض آخر ايتدى : معنايه نسبت ايله لفظ عادتا مقدار معهوددن اقل و ينه معناى مقصوده ادل اوله . طيبى كتاب تبيانده ديمشدركه : حذفدن خالى اولان ايجاز اوچ قسمدر . قسم اول ايجاز قصردركه لفظ معناسى اوزره مقصور اوله . حق تعالى نك ﴿ انه من سليمان وانه بسم الله الرحمن الرحيم ﴾ قولندهكى كبى ﴿ وأتونى مسلمين ﴾ قولنه وارنجه كه برقاچ كلماتده عنوان وكتاب و حاجت جمع اولنمشدر . بوندن زياده ايجاز اولميوب عين اعجازدر . قسم ثانى كه ايجاز حذفدر ، ايجاز تقدير ايله دخى مسمىدر . منطوق لفظ اوزرينه زائد برمعنى تقدير اولنمقدر بو ايجاز تضييق ايله تسميه اولنور . نته كيم ابن مالك كتاب (مصباح)ده آنكله تسميه ايلمشدر . قسم ثالث ايجاز جامعدركه معانئ متعددهيى محتوى اولمقدر . ﴿ ان الله يأمر بالعدل والاحسان ﴾ كريمهسى كبى . زيرا عدل صراط مستقيمدركه افراط وتفريط بينندهتوسيط اولنمشدر . يا اعتقاد واعمال وياخود اخلاق و خصالده اوله . احسان دخى واجبات عبوديتده اخلاص در . نته كيم حديثده تفسير ايدوب ﴿ان تعبدالله كانك تراه﴾ وارد اولمشدر . يعنى حق تعالى يه عبادتده اخلاص نيت ومقام خضوعده وقوف و عدم رجوع و آلات واسلحهٔ حذر ايله حركت وكذر ايدهسين و بونك امثالى دخى . بوندن صكره ﴿ و ايتاءذى القربى ﴾ قولى واجبات اوزرينه زياده اولان اموردر وبومذكور اوامرده در نواهى طرفنده لفظ (فحشاء) قوهٔ شهوانيهيه اشارتدر . لفظ (منكر) ايله افراط قوهٔ غضبيهيه اشارت اولنمشدر . ولفظ (بغى) ايله قوهٔ وهميهدن فائض اولان استعلا وغلبهيه اشارتدر . ابن مسعود رضى الله تعالى عنه بيورمشدركه قرآنده خير وشرى بيانده بو آيتدن اجمع يوقدر . ودخى بدايع الايجازدندر سورهٔ ﴿ قل هو الله احد ﴾ زيرا تنزيه رب بى شبيهده واصل مرتبهٔ نهايتدر . ندن ماعدا قرق مقدار فرقهيى متضمندر . حتى بونى بيانده بهاءالدين بن

شداد بر كتابى تصنيف ايله افراد ايلمشدر . ودخى نوع ايجازدن بر نوع
واردركه تضمين ايله اسمنى تعيين ايلمشلردر . تضمين بر معنانك بر لفظده
ضمناً حصوليدر براسم ذكر ايتمدن كه اول معنادن عبارت اوله . قاضى
ابوبكر ايتدى : تضمين دخى ايكى نوعدر : اولكى نبيه‌دن يعنى نباء كلامدن
منفهم اولاندر معلوم لفظى كبى . زيرا اول لفظ ونباء البته اكابر عالمدن لابد
ايديكنى ايجاب واقتضا ايدر . ايكنجى معناى عبارتدن منفهم اولاندر مثلا
﴿ بسم الله الرحمن الرحيم ﴾ كبى . زيرا اول كلام جميع امورك استفتاحنده اسم
رب رحيم على جهة التعظيم ذكر اولنمسنك تعليمنى متضمندر . ودخى ايجاز
قصر انواعندندر باب حصر دخى ، كرك الا ايله اولسون كرك انما ايله كرك
سائر ادوات حصر ايله اولسون . زيرا بونلرده بر جمله ايكى جمله منابنه
نائب اولور . ودخى باب عطف زيرا حروف عطف عاملون اغنا ومعطوف
عليهك دلالتى ايله اكتفا اولنمق ايچون وضع اولنمشدر . ودخى قائم مقام
فاعل بابى ، زيرا اول دخى فاعله دلالت ايدر حكمنى آكا اعطا ايتمكله . ودخى مفعوله
دلالت ايدر اصل وضعى ايله . زيرا اصل وضعى مفعول اولمق اوزره‌در ودخى
باب ضمير ، زيرا ضميرك دخى وضعى لاجل الاختصار اسم ظاهردن استغنا اظهار
ايتمك ايچوندر اول سببدندركه ضمير متصل ايله ايجاز حاصل اولان يرده
منفصله عدول اولنمق مقبول دكلدر . ودخى باب (علمت انك قائم زيدا) اول
دخى براسمى متضمندركه مفعولين مسدينه سادّدر بلا حذف . ودخى باب
تنازع فعلين ، اكر فرا رأيى اوزره تقديراولنمازسه [*] . ودخى باب ايجازدندر
لاجل الاقتصار مفصولى طرح واقتصار ايدوب متعدى منزلهٔ لازمه تنزيل
اولنمق اوزره . ودخى باب ايجازدندر ادوات استفهام وشرط ، مثلا (كم مالك)
قولى (اهو عشرون ام ثلثون) قولندن مغنى‌در وبونك امثالندن دخى . وينه
ايجازدندر ملازم عموم اولان الفاظ ، مثلا لفظ احد كبى . وينه اول بابدندر
لفظ تثنيه وجمع ، زيرا هر برى تكرير لفظ مفرددن مغنى‌در نهايت مرتبه

---

[*] زيرا فرا حذفى اختيار ايتمامشدر اول تقديرجه ايجاز قبيلندن اولماز نته كيم
كتب نحوده بيان اولنمشدر .

علامت تثنيه وجمع اولان حرف مقام تكريره اقامت اولنمشدر لاجل الاختصار.
ودخى انواع ايجازدن عد اولنمغه صالح اولاندندر انواع بديعدن عد اولنان
اتساع كه بركلام ايراد ايلمكدركه آنده تأويله وسعت اوله الفاظنك تحملى
اولديغى معانى مقدارنجه [*]. مثلا فواتح سوركبى نته‌كيم ابن ابى الاصبع ذكر
ايلمشدر . قسم ثانى ايجازك ايكى قسمندن ايجاز حذفدر آنده دخى نيجه
فوائد واردركه اسبابى ذكر اولنمشدر . فوائدك بريسى بودركه حذفدن
مقصد مجرد اختصار وعبثدن احترازاوله ظهورينه بناءً . برى دخى تنبيه‌دركه
محذوفى ذكر ايتمكدن زمان قاصر وآنك ذكرينه اشتغال مهم اولانك قوتنه
مفضى ايديكى ظاهردر. جملهٔ مواردندن بريسى باب تحذير واغرا دركه كويا
ضيق وقت سببى ايله محذوفك ذكرينه اجترا اولنماز. برى دخى حذفده اولان
ايهام سببى ايله تفخيم واعظام حصوليدر . امام حازم كتاب (منهاج البلغا) ده
ايتدى حذفده اول زمانده حسن اولدركه قرائن حسبى ايله حذف دلالتده
كمال قوت اوله ياخود نيجه اشيانى تعداد ايتمك مقصود اولوب لكن تعدد وكثرت
سببى ايله تعدادنده طول وسئامت اولوب دلالت حال ايله اكتفا اولنوب ترك
تصريح وطريق حذف اختيار وترجيح اولنور ونفسى ترك ايدرلركه دلالة
حال ايله ذكرندن اكتفا اولنان اشيانى ملاحظه ميداننده جولان ايدوب
تعداد واحصا ايليه . ودخى ايتدى كه ذكر اولنان قصد تعداد شول
مواضعده تأثير ايدركه آنده تعجب وتهويل نفوس مقصد اوله برى دخى
برلفظك كلامده كثرت دورانى جهتندن تخفيف مقصود اولنه . مثلا حرف
ندانى حذف ايتمك كبى (يوسف اعرض عن هذا) مثالنده ودخى (لم يك)
قولنده حذف نون كبى ودخى (والليل اذا يسر) قولنده حذف يا كبى. مدرج
سدوسى احفشه بو آيتدن سؤال ايتدكده ايتدى عادت عرب بودركه برشيئك
معناسندن عدول ايلسه بعض حروفنى نقص ايلمك منقولدر چونكه ليل
كنديسى سرى ايله موصوف دكلدر بلكه غير ليلك ايچنده سرى ايدر زيرا

---

[*] زيرا هر برنده برقاچ حروف ضمننده نيچه معانئ كثيره مندرجه اولمشدركه
بومرتبه ايجاز واصل حد اعجاز اولمشدر .

سُری لغتده کیجه ایله سیر ایتمکده استعمال اولنور . پس اول سببدن آندن برحرف نقص اولندی نته‌کیم حق تعالی ﴿ وماکانت امك بغیا ﴾ بیورمشدرکه اصلی (بغیة)در زیرا فعیل بمعنی فاعلده مذکر ومؤنث مابینی فرق اولنور . وقتاکه فاعل صیغه‌سندن تحویل اولندی آندن دخی برحرف نقص اولندی بری دخی اول کلام البته آکا مخصوص اولوب آخره اطلاقه صالح اولمادیغیدر مثلا ﴿ عالم الغیب والشهاده ﴾ کبی که علم غیب و شهادت حق تعالی‌یه خاص اولور صفت اولمغین حذف واختصار ترجیح واختیار اولنمشدر . بری دخی شهرتیدرکه ذکری وترکی برابردر . زمخشری ایتدی : بودخی دلالت حال قبیلندندرکه لسان مقالدن نطقدر ، بری دخی لسان ایله ذکر ایتمکدن صیانتدر تشریف ایچون ، بری دخی لسانی آندن صیانتدر تحقیر ایچون . بری دخی قصد عمومدر ﴿ ایاك نستعین ﴾ کبی که برلفظ عام تقدیر اولنورکه علی العبادة و علی کل امورنا دیمکدر بری دخی رعایت فاصله‌در ﴿ وماقلی ﴾ کبی که قلاك دیمکدر ، بری دخی بعد الابهام قصدبیاندر ﴿ ولایحیطون بشیء من علمه الا بماشاء ﴾ کبی اهل بیان ذکر ایلمشلردرکه مشیت وارادت فعللرینك مفعولی ذکر اولنماز حذف اولنور مکر غریب اولوب انتقال اولنمغه مجال اولمایه . ودخی معلوم اوله‌که نحویون اقتصارا حذف ایله اختصارا حذفك بینی فرق ایلمشلردر. اولکی بغیردلیل حذفدر، ثانی بدلیل حذفدر. دلیل دخی خالی دکلدرکه یا حالی اوله ﴿ قالوا سلاماً ﴾ کبی که سلمنا سلاما تقدیرنده‌در. بوکلامده دلیل اقتضاء حالدرکه محل سلام اولمق ایله‌در ویاخود مقالی اوله ﴿ وقیل للذین اتقوا ماذا انزل ربکم قالوا خیرا ﴾ کریمه‌سی کبی که انزل خیرا تقدیرنده‌در دلیلی مقدما ذکر اولنان ﴿ماذا انزل ﴾ قولیدر ویاخود عقلی اوله یعنی عقل دلالت ایده که کلام صحیح اولماز الا تقدیر محذوف ایله اولور، گاه اولورکه دلالت عقل آنجق نفس حذفه اولور، تعیین محذوف دلیل آخر ایله اولور . مثلا ﴿ حرمت علیکم المیتة ﴾ کبی که تقدیری تناول المیته‌در زیرا عقل بیلورکه حرمت صفات افعالدندر ، میته‌ایسه اعیاندندر پس استدلال ایدرکه البته برمحذوفه احتیاج واردر لکن خصوص محذوف تناول عبارتی اولمسی حدیثدن مستفاددرکه

حضرت رسالتپناه ﴿ انماحرم اكلها ﴾ بيورمشلردر وكاه اولوركه عقل تعيين
خصوص محذوفه دخى دلالت ايدر ﴿ وجاء ربك ﴾ قولى كبى كه امر ربك
تقديرندهدر. زيرا عقل دلالت ايدركه جناب رب شديد المحالده مجئ ايله اتصاف
محالدر زيرا مجئ سمات محدثيندندر . وينه عقل دلالت ايدركه جائى اولان
ربك امرىدر وكاه اولوركه محذوفى عادت تعيين و دلالت ايدر ﴿ فذلكن
الذى لمتننى فيه ﴾ قولى كبى كه زيرا يوسف عليه السلام لومه ظرف اولمديغى
عقل ايله معلومدر . پس محذوف اولان مراوده ايديكنى عادت معيندر زيرا
باعث لوم يا محبت مفرطهدر ويا خود مراودهدر بوايكينك غيرى احتمال اولمديغنه
سوق كلام دالدر. ايمدى عادتده محبت مفرطه ايچون لوم اولنمديغى مقرردر
پس باعث لوم مراوده اولديغى محقق اولور . كاه اولوركه محذوفه موضع
آخرده تصريح اولنديغى دلالت ايدر : بو قسم دلائلك اقواسىدر ﴿ رسول
من الله ﴾ قولى كبى كه من عندالله تقديرندهدر زيرا برمحلده دخى ﴿ ولما جاءهم
رسول من عندالله ﴾ واردر اولمشدر لفظ عند تصريح اولنمشدر وكاه اولوركه
عادت اصل فعله دلالت ايدر . مثلا حذف اوليسوب كلام ظاهرى اوزره
اجرا اولنمغه عقل مانع اولماز لكن عادت مانع اولوب البته بر فعل تقديرينى
اقتضا ايدر مثلا ﴿ لونعلم قتالا لاتبعناكم ﴾ قول كريمى كبى كه ظاهر معناسى
اكر بز قتالى بيلسهك سزه متابعت ايدردك ديمكدر . ايمدى اكرچه عقل
آنلرك نفس قتالى بيلمدكلرينى تجويز ايدر اول تقديرجه محذوف تقديرى
لازم اولماز لكن عادت آكا مانعدر زيرا آنلر احوال حرب وقتال بيلمكده
دعواى مهارت ايدوب باكه بيلميناره تعيير و حقارت ايدرلر ايدى اول
تقديرجه بز قتالى بيلمزز ديمك آنلرك مدعالرينه مخالف اولوب بر تقديره
محتاج اولوراول سببدن حضرت مجاهد ﴿ لونعلم مكان قتال ﴾ ديو تقدير ايلديلر .
و بوكا دلالت ايدركه آنلر حضرته مدينهدن چيقمق ايله اشارت ايلديلر .
يعنى مكان قتالى بيلمزز . ايمدى مدينهدن چيقمق مشكلدر ديمك اولور .

فائده — اخفش حذفده تدريج اعتبار ايلمشدر مادامكه امكان اوله، اول
سببدندركه ﴿ واتقوا يوماً لاتجزى نفس عن نفس شيئا ﴾ قولنده ديمشدركه

اصل كلام لاتجزى فيه ديمكدر . اولا حرف جر حذف اولنوب تجزيه اولدى
بعده ضمير حذف اولنوب تجزى اولدى . بواسلوب صناعتده ملاطفه قبيلندندر
امامذهب سيبويه بودركه ايكيسى معا حذف اولنمش اوله ابن جنى ايتدى :
قول احفش نفسه اوفق وزيادهٔ مأنوس‌در ايكى حرف معاً زمان واحدده حذف
اولنمقدن .

قاعده— مهما امكن مقدرى تقليل ايلمك اليق واحسن‌در اصله مخالفت
تقليل اولنمق ايچون . مثلا ﴿ جعل الله الكعبة البيت الحرام ﴾ قولى كبى اول
سببدندركه ﴿واللائى لم يحضن﴾ قول كريمنده فارسى‌نك تقدير كلام ﴿ فعدتهن
ثلاثة اشهر ﴾ ديمكدر ديديكى ضعفه نسبت اولنمشدر اولى ﴿ واللائى لم يحضن ﴾
كذلك تقدير اولنوب مهما امكن مقدر تقليل اولنمق اولى‌در ديمشلردر شيخ
عزالدين ايتدى . بعض مقام‌ده محذوف تقـدير اولنسـه غرض ومقصوده
موافقتى اشـد وافصح اولان تقدير اولنمق كركدر زيرا عرب برلفظ تقدير
ايلمزلر الاشول مقوله لفظ تقدير ايدرلركه آنى تلفظ ايلسه‌لر بين العرب اول
كلامه احسن وانسب اوله نته‌كيم ملفوظ اولانده بوقاعده معتبر وملحوظدر
مثلا ﴿ جعل الله الكعبة البيت الحرام ﴾ قول شريفنده (ابوعلى نصب الكعبة)
ديو تقدير ايلمشدر آنك غيريلرى (حرمة الكعبة) تقدير ايلمشدر . اما تقدير
ثانى افصح‌در زيرا هدى وقلائد وشرحرامه نسبت، تقدير لفظ حرمت افصح
ايدوكنده اشتباه يوقدر. ودخى هربار كه محذوف اولان لفظ حسن واحسن
اولمق بيننده متردد اولسه احسن اولانى تقدير واجب واولى‌در. زيرا حق تعالى
كتابنى احسن حديث اولمق ايله وصف ايلمشدر ايمدى محذوفاتى دخى احسن
محذوفات اولمق كركدر نته‌كيم ملفوظى دخى احسن ملفوظات . ودخى هربار كه
محذوف مبين ومجمل اولمق بيننده مترددا ولسه تقديرى مبين اولى واحسن‌در.

قاعده — اول زمانده‌كه امر حذف محذوف فعل اولوب باقى ومذكور
اولان فاعل اولمق ايله محذوف مبتـدا وباقى خبر اولمق بيننده دائر اولسـه
طريق ثانى اولى‌در زيرا مبتدا عين خبردر بحسب الذات ، اول تقديرجه حذف

عمان عدم حذف واثبات حكمنده اولور امافعل فاعلك غيريدر آنك حذفي
حذف حقيقي اولور مكر طريق اوّل ينه اول محلده وياخود آنك مثلي موضع
آخرده روايت اخرى ايله تقويت وترجيح اولنه. وينه قچانكه محذوف اوّل
اولمق ايله ثاني اولمق بيننده دائر اولسه ثاني اولمق اولى وظاهردر. اول سببدندركه
﴿ اتحاجوني ﴾ مثلنده محذوف نون وقايه اولوب نون رفع اولمامسي ترجيح
اولندي ودخي ﴿ ناراً تلظى ﴾ قولنده محذوف اولان تاء ثانيه اولمسي اولوب
تاء مضارعه اولمامسي ترجيح اولندي . كاه اولور كه محذوف اوّلدن اولمسي
واجب اولور مثلا ﴿ ان الله وملائكته يصلون على النبي ﴾ كبي وملئكته رفعله
قرائت اولنديغي صورتده كه يصلون قولي صيغهٔ جمع ايله اولديغي جهتدن آنك
خبري اولمغه مخصوص اولوب اسم (ان) محذوف اولديغي مقرر اولور
تقدير كلام (ان الله يصلي وملئكته يصلون) اولور كاه اولوركه محذوف ثانيدن
اولمسي واجب اولور ﴿ ان الله بريء من المشركين ورسوله ﴾ كلامي كبي
تقدير كلام ورسوله بريء ايضا اولور زيرا خبر(ان) ثانيدن مقدم مذكوردر.
ودخي معلوم اولهكه حذفك نيچه انواعي واردر بريسي اقتطاع ايله مسمىدركه
بعض حروف كلمهيي حذفدر . ابن الاثير بونوعك قرأنده ورودينى انكار
ايلمشدر [*] بعض علما بوني رد ايدوب ديمشدركه فواتح سوردن هرحرف
اسماء اللهدن براسم اولمغه ذاهب اولانلر حذفك برنوعني آنلر ايله تمثيل
ايدرلر. بعضلر دخي ادعا ايلمشلردركه ﴿ وامسحوا برؤسكم ﴾ قولنده باء
بعض كلمهسنك اوليدر ، تقديري بعض رؤسكم ديمكدر. وينه بوقبيلدندركه بعض
قرا (ونادوا يامال) قرائت ايلمشدر ترخيم ايله. اصلي يامالك در بعض سلف
وقتاكه بوقرائتي ايشتدكده اهل نار كمال اضطرارده ايكن ترخيم ايله تقيد
امردشواردر ديدي. بعض علما دخي جواب ويروب زمان اضطرارده اتمام

[*] علامهٔ بيضاوى تفسيرنده بووجهي سورهٔ بقرهده ذكر ايدوب ديمشدركه
الٓمٓ بعض كلماته اشارت اولوب آندن اقتصار اولنمغي دخي اختيار ايلمشلردر نتهكيم
حضرت ابن عباسدن مرويدركه بيورمشدر الف آلاء اللهدر ، لام لطف اللهدر ، ميم
ملكيدر . وينه آنلردن مرويدركه الرٓ وحمٓ ونٓ جمع اولنوب الرحمن اولور وينه
مرويدركه بيورمشدر الٓمٓ معناسي انا الله اعلم ديمكدر سائر فواتح دخي بويلهدر ديمشدر انتهى .

كلمه‌دن عجزلری ایله بی اختیار کلام مزبور لسانلرینه ترخیم ایله جاری اولوب بلکه قصددن عاری‌در دیدی ودخی بونوعده داخل‌در ﴿ لکناهوالله ربی ﴾ قولندن لفظ اناحذف اولندیغی، زیرا اصلی (لکن انا)در همزه تخفیفا حذف اولنوب بعده نون اوّل ثانیده ادغام اولنمشـدر . نوع ثانی اکتفا ایله مسمی اولاندر مقام ایکی شـیئك ذکرینی اقتضـا ایلیه‌که مابینلرنده تلازم وارتباط اولوب احدهما ایله آخردن اکتفا اولنه برنکتهٔ دقیقه ملاحظه‌سـیله نوع مذکور غالب امورده ارتباط عطفی‌یه مخصوص ومقصوردر مثلا ﴿وسرابیل تقیکم الحر ﴾ کبی (والبرد) لفظی مقدردر مابینلرنده تلازم اولمق ایله احدهما ایله اکتفا اولنوب لکن حری اظهـار ترجیح واختیار اولندیغی زیرا خطاب عرب ایله‌در آنلرك بلادنده فرحردن اتقا اهم واولی‌در زیرا آنلر قاتنده تأثیر حر، برددن اشد واکثردر بعض علما حری تخصیص بالذکره برنکته دخی بیان ایدوب دیمشلردرکه برددن حفظ ووقایت ایله تحمیل منت اولنمسنك ذکری صریحاً تقدم ایلمشدر. حق تعالی نك ﴿ ومن اصوافها واوبارها واشعارها ﴾ قول شریفنـده ودخی ﴿ وجعل لکم من الجبـال اکنانا ﴾ قولنده ودخی ﴿ والانعام خلقها لکم فیها دف ﴾ کرینه‌سنده اول اجلدن بومقامده ذکر برده چندان احتیاج اولمیوب ذکر حراولی اولور . وینه بونوعك امثله‌سـندندر ﴿ بیدك الخیر ﴾ قول شریفی‌که (والشر) مقدردر خیرتخصیص بالذکر اولندیغی مطلوب عبـاد ومرغوب اهل صلاح وسـداد اولدوغیچون یاخود خیرك وجودی عالم کثیر اکا نسبت قلیل وحقیر اولدوغیچوندر ویاخود خالق شر دخی جناب خالق جمیع کائنات وحیوان وجن وبشر ایکن ینه حق تعالی‌یه اضافتی خارج باب ادب ایدوکنه اتفـاق ارباب ارب واردر نته‌کیم حضرت صلی الله تعالی علیه وسلم ﴿والشر لیس الیك ﴾ دیو بیورمشـدر وینه امثلهٔ مذکوره‌دندر ﴿ وله ماسـکن فی اللیل والنهار ﴾ قولی‌که تقدیری ماسـکن وماتحرك‌در سـکون تخصیص بالذکر اولنمسنی جمیع مخلوقاتده کرك حیوان وکرك جماد کرك جبال وتلال واوتاددر اغلب حالین سکون ایدیکی بی ریب ومین‌در. ودخی هرمتحركك مصیر ومرجعی سکون‌در. وینه امثلهٔ مذکوره‌دندر

﴿ الذين يؤمنون بالغيب ﴾ قولیكه تقديری ﴿ بالغيب والشهادةدر ﴾ زيرا غيب وشهادتك ايكيسنه دخی ايمان وتصديق وايقان واجبدر لكن غيبك ذكری ايثاراولندی زيرا ايمان بالغيب افضل ومقام مدحده ادخلدر. ودخی ايمان بالغيب ايمان بالشهادتی مستلزمدر من غير عكس . وبنه مسئلهٔ مذكوره‌دندر ﴿ ورب المشارق ﴾ قولیكه ﴿ والمغارب ﴾ دخی مقدردر. وينه آنلردندر ﴿ هدی للمتقين ﴾ قولیكه ﴿ والكافرين ﴾ مقدردر. انباری ايتدی ﴿ هدی للناس ﴾ قولی بوتقديری مؤيددر . وينه آنلردندر ﴿ ان امرئ هلك ليس له ولد ﴾ تقديری (ولا ولد) در دليلی اولدركه حق تعالی اخت ايچون نصف ايجاب ايلدی اخته نصف خود عدم والد ايله‌در زيرا والد اختی اسقاط ايدر . نوع ثالث احتباك ايله مسمی اولاندر وبو نوع سائر انواعك الطف وابدعیدر . حتی ارباب فن بلاغتدن اقل قليلدركه بو نوع جليل بيه متنبه اولوب سائره دخی تنبيه ايتمش اوله . مؤلف اصل مترجم اولان مرحوم والد ماجد بيورورلركه بن آنی كورمدم الا شرح (بديعيهٔ اعمی) ده كه مصنفك رفيقی اندلسی‌نك شرحيدر آنده كوردم، زركشی دخی كتاب (البرهان) ده بو نوعی ذكر ايلمشدر ، لكن بو اسمله تسميه ايتميوب بلكه حذف مقابلی ايله تسميه ايلمشدر . ودخی علامهٔ برهان الدين البقاعی بونی مستقلا برتصنيف ايلمشدر . اندلسی شرح (بديعيه) ده ايتدی : انواع بديعدندر احتباك وبو بر نوع عزيزدركه كلامك اولندن برمقدارينی حذف ايدوب آنی نظير ثانی‌ده اثبات ايلمكدر وثانی‌دن اولنده اثبات اولنانی حذف ايلمكدر مثلا ﴿ ومثل الذين كفروا كمثل الذی ينعق ﴾ قول كريمی كبی تقدير كلام ﴿ ومثل الانبياء والكفار كمثل الذی ينعق والذی ينعق به ﴾ ديمكدر اولندن (الانبياء) قولی حذف اولندی (الذی ينعق) قولنك دلالتی ايله وثانی دن الذی ينعق به قولی حذف اولندی الذين كفروا قولنك دلالتی ايله ودخی ﴿ وادخل يدك فی جيبك تخرج بيضاء ﴾ قولی كبی كه اولندن ﴿ تدخل غير بيضاء ﴾ قولی وثانی‌دن ﴿ واخرجها ﴾ قولی حذف اولندی . زركشی ايتدی : احتباك بودركه كلامده ايكی متقابل جمع اولوب هربرندن مقابلی حذف اولنه آخر دلالتی سببی ايله. وينه امثلهٔ احتباكدندر ﴿ خلطوا عملا صالحا وآخر سيئاً ﴾

تقديری (عملا صالحا بسیئ و آخر سیئاً بصالح) دیمکدر . وینه امثلهٔ لطیفه دندر ﴿ فئة تقاتل فی سبیل و اخری کافرة ﴾ قولی که تقدیری (فئة مؤمنة تقاتل فی سبیل الله واخری کافرة تقاتل فی سبیل الطاغوت) دیمکدر وبونوعك قرأن عظیمده نظائری کثیره در . وبونوع ابلغ کلام واحسن وجوه تزیین کلمات متسقة النظامدر و بوتسمیه نك مأخذی جنك دندر که معناسی شد واحکام وصنعتك ثوبده اثرینی تحسین وتحصیل وانتظامدر. زیرا اصلده جنك ثوب خیوطی بیننده اولان فرجه لری سد وبرمرتبه احکام وشد ایتمکدرکه آندن خللی منع و ضرروکزند اصابتنی دفع ایلیه وبوصنعتك آندن اخذ اولندیغنك وجهی ومناسبتی بودرکه کلامده اولان مواضع حذف میان خیوطده اولان فرجه تشبیه اولنمشدر هربارکه ناقد بصیر واحوال نظم وحیاکتده ماهر اولان شخص خبیر اول مواضع وفرجی ادراك ایلیوب محلنه محذوفی وضع ایلسه کویا برحائك ماهر وآکا طارق وعارض اولان خللدن منعه قادر اولور پس اول حذف تقدیر ایله خلل پذیر اولان محلی سد واحکام ایدوب آندن ماعدا باعث ازدیاد و حسن ورونق کلام اولور . نوع رابع اختزال ایله مسمی درکه مذکور اولان انواعدن بریسی دکلدر . بودخی برقاچ قسمدر زیرا محذوف یابرکلمه‌در کرك اسم اولسون کرك فعل وحرف ویاخود برکلمه‌دن اکثر اوله. حذف اسمك امثله‌سندندر حذف مضاف وبوحذف قرآنده غایت ایله کثیردر . حتی ابن جنی ایتدی : بوحذف قرآنده بیك مقداری موضعده واقعدر بری حذف مبتدادر بوحذف جواب استفهامده کثیردر مثلا ﴿ وما ادریك ماهیه نار ﴾ کبی که تقدیری (هی نار)در . و دخی فا جوابدن صکره اولور ﴿ من عمل صالحاً فلنفسه ﴾ کبی که تقدیری فعمله لنفسه در . ودخی ﴿ومن اساء فعلیها ﴾ که فاساءته علیها در ودخی قولدن صکره اولور ﴿ وقالوا اساطیر الاولین ﴾ کبی ودخی شول موضعده که خبر بحسب المعنی مبتدایه صفت واقع اوله مثلا ﴿ صم بکم عمی ﴾ کبی که تقدیری (هم صم)در و آنلر حقیقتده اول اوصاف ایله موصوفلردر بری دخی حذف خبردر مثلا ﴿ اکلها دائم وظلها﴾ کبی که تقدیری (وظلها دائم)در کاه اولورکه کلام ایکی نوعه محتمل اولور .

يعنى حذف مبتدايه وحذف خبره مثلا ﴿ فصبر جميل ﴾ كبى كه تقديرى فصبر جميل اجمل اولوب خبر محذوف اوله ياخود امرصبر جميل اولوب مبتدا محذوف اوله . برى دخى حذف صفتدر مثلا ﴿ يأخذ كل سفينة ﴾ كبى كه تقديرى (سفينةصالحة)در نته كيم بو وجهله دخى قرائت اولنديغى آكا دلالت ايدر . برى دخى معطوف عليه در مثلا ﴿ ان اضرب بعصاك الحجر فانفلق ﴾ كبى كه تقديرى (فضرب فانفلق)در برى دخى حذف معطوفدر عاطف ايله بيله مثلا ﴿ بيدك الخير ﴾ كبى كه تقديرى (والشر)در برى دخى حذف مبدل منه در مثلا ﴿ ولاتقولوا لما تصف السنتكم الكذب ﴾ كبى كه تقديرى لماتصفه در كه موصوله راجع ضميردر لكن (الكذب) قولى اولهادن بدلدر . برى دخى حذف فاعلدركه اول فاعل مصدرك غيرنده جائز دكلدر مثلا ﴿ لايسئام الانسان من دعاء الخير ﴾ كبى كه تقديرى(دعائه الخير)در . اما كسائى حذف فاعلى مطلقا تجويز ايلمشدر دليل اوليجق و بوقاعده اورزه تخريج ايلمشدر حتى ﴿ اذا بلغت التراقى ﴾ قول كريمنى كه ﴿ تقديرى اذابلغت الروح ﴾در . ودخى حتى ﴿ توارت بالحجاب ﴾ كه تقديرى توارت الشمسدر برى دخى حذف مفعولدر مقدما مرور ايتمشدركه حذف مفعول فعل مشيت وارادتده كثيردر و بونلرك غيرنده دخى وارد اولمشدر مثلا ﴿ ان الذين اتخذوا العجل ﴾ كبى كه تقديرى الهادر ودخى ﴿ كلا سوف تعلمون ﴾ كبى كه تقديرى (تعلمون عاقبة امركم)در برى دخى حذف حالدر بودخى قول اوليجق كثيردر مثلا ﴿ والملائكة يدخلون عليهم من كل باب سلام ﴾ كبى كه تقديرى قائلين سلامدر . برى دخى حذف مناديدر ﴿ الايااسجدوا ﴾ كبى كه تقديرى ياهولاءدر ودخى ﴿ ياليت ﴾ كبى كه تقديرى ياقوم ليتدر برى دخى حذف عائددر بونوع درت بابده اولور برى صلهده مثلا ﴿ اهذا الذى بعث الله رسولا ﴾ كبى كه تقديرى بعثه الله در . برى دخى صفتده در مثلا ﴿ واتقوا يوماً لاتجزى نفس ﴾ كبى كه تقديرى لاتجزى فيه در برى دخى خبرده در مثلا ﴿ وكلا وعد الله الحسنى ﴾ كبى كه تقديرى وعده در برى دخى حالده در برى دخى حذف مخصوص نعمدر يعنى مخصوص بالمدح ك حذفيدر مثلا ﴿ انا وجدناه صابراً نعم العبد ﴾ كبى كه تقديرى نعم العبد

ایوبدر بری‌دخی حذف موصولدر (آمنا بالذی انزل الینا وانزل الیکم) کبی که
(تقدیری والذی انزل الیکم) در زیرا (انزل الینا) ایله (انزل الیکم) بیننده
مغایرت واردر اول تقدیرجه بر حرف موصول دخی تقدیر اولنمق
لازمدر . حذف کلمهٔ واحده‌نك بری دخی حذف فعلدر بو دخی مطرددر
مفسر اولیجق مثلا (وان احد من المشرکین استجارك) کبی که تقدیری
وان استجارك واحددر مذکور اولان فعل آنی مفسردر حذف کلمهٔ واحده‌نك
بری دخی حذف حرفدر بعضلر دیمشدر که حذف حرف قیاس دکلدر
زیرا وضع حروف اختصار ایچون اختیار اولنمشدر آنی دخی حذف ایدرسه‌ك
بر مرتبه دخی اختصار اولور اختصار مختصر اجحافدر و آنك انواعندن
بری حذف همزهٔ استفهامدر مثلا (تلك نعمة تمنها) کبی که تقدیری اوتلك‌در
بری دخی حذف موصول حرفی‌در . ابن مالك ایتدی : آنی حذف جائز
دکلدر الا (ان) حرفنده جائزدر مثلا (ومن آیاته یریکم البرق) کبی که تقدیری
(ان یریکم) در . بری‌دخی حذف جاردر بودخی ان وان ایله مطرددر. مثلا
(یمنون علیك ان اسلموا) کبی‌که تقدیری بان اسلموا در . ودخی (ایعدکم
انکم) کبی‌که بانکم تقدیرنده‌در ، بو ایکیسنك غیرنده دخی کلمشدر . مثلا :
(قدرناه منازل) کبی‌که قدرنا له تقدیرنده‌در (واختار موسی قومه) کبی
(من قومه) تقدیرنده‌در . بری دخی‌حذف عاطف‌در (وجوه یومئذ ناعمة)
کبی‌که تقدیری‌وجوه‌در ماقبلنده (وجوه یومئذ خاشعة) قولنه‌معطوف اولمق
اوزره . بری دخی حذف فاء جواب‌در (ان ترك خیرالوصیة للوالدین) کبی
بری دخی حذف حرف ندادر ، بوحذف کثیردر (یوسف اعرض) کبی
کرمانی کتاب (العجائب) ده ایتدی : قرآنده لفظ رب‌دن (یا) حذف اولنمق کثیردر
تنزیه وتعظیم ایچون . زیرا ندادە امردن برحصه وطرف واردر مثلا (رب
انی وهن العظم) کبی . بری دخی حذف قددر ماضی‌ده قچانکه حال‌واقع
اوله (اوجاؤکم حصرت صدورهم) کبی که تقدیری قد حصرت‌در . بری
دخی حذف لا النافیه‌در . بو حذف جواب قسمده مطرددر ، قچان منفی
مضارع اولسه (وعلی الذین یطیقونه) کبی‌که تقدیری لایطیقونه‌در . بری

دخی حذف لام توطئـه‌در . ﴿ وان اطعتموهم انکم لمشرکون ﴾ بری دخی حذف لام امردر . ﴿ قل لعبادی الذین آمنـوا یقیموا ﴾ بری دخی حذف لام (قد)در . بو حذفك حسنی طول کلامده‌در ﴿ قدافلح من زکاها ﴾ کبی . بری دخی نون تأکیددر ﴿ الم نشرح ﴾ کبی نصب ایله قرائت اولندیغی صورتده . بری دخی حذف نون جمع‌درکه ﴿ و ماهم بضـارین به من احد ﴾ قرائتی بو وجه اوزره‌در . بری دخی حذف تنوین‌درکه ﴿ ولااللیل سـابق النهار ﴾ نصب ایله قرائت اولنـدیغی بو وجـه اوزره‌در . بری دخی حذف حرکت اعراب وبنادرکه بووجه اوزره‌در . ﴿ فتوبوا الی بارئکم ﴾ سکون ایله قرائت اولندیغی ودخی کلهٔ واحده‌دن بری اکثر اولانك حذفی نیچه مواضعده‌در . جمله‌دن بری حذف مضافین‌در ﴿ من اثر الرسول ﴾ قولی کبی که تقدیری (من اثر حافر فرس الرسول)در . بری دخی حذف ثلث مضافات‌در ﴿ فکان قاب قوسین ﴾ کبی که تقدیری کان مسافة قربه مقدارقاب قوسین‌در پس اسم(کان)دن اوچ مضاف وخبرندن برمضاف حذف اولنمشـدر . بری دخی ظن بابندن ایکی مفعولك حذفی‌در ﴿ این شرکائی الذین کنتم تزعمون ﴾ کبی که تقـدیری (تزعمونهم شرکاء) در . بری دخی حذف جار مع المجروردر ﴿ خلطوا عملاً صالحاً ﴾ یعنی ﴿ بسیئ و آخر سیئاً ﴾ یعنی بصالح تقدیرنده‌در . بری دخی حذف عاطف مع المعطوف‌درکه ذکری تقدم ایلمشدر . بری دخی حذف شرطدر فعلی ایله ، بوحذف طلبدن صکره مطرددر ﴿ فاتبعونی یحببکم الله ﴾ کبی تقدیری (ان اتبعتمونی) در بری دخی حـذف جواب شرطدر . ﴿ ولو جئنـا بمثله مدداً ﴾ کبی که تقـدیری لنفد البحردر . بری دخی جملهٔ قسم‌در ﴿ لاعذبنـه عذاباً ﴾ کبی که والله تقـدیرنده‌در . بری دخی حذف جواب قسم‌در ﴿ والنازعات غرقاً ﴾ کبی تقدیری (لتبعثن)در . ودخی ﴿ ص والقرآن ذی الذکر ﴾ کبی که لمعجز تقـدیرنده در . بری دخی حذف جمله‌درکه مذکوردن مسبب اوله ﴿ لیحق الحق ویبطل الباطل ﴾ کبی که تقدیری فعل مافعل‌در . بری حذف جمل کثیره‌در ﴿ فارسلون یوسف ایها الصدیق ﴾ کبی که تقدیری (فارسلون لاستعبره الرؤیا ففعلوا فاتاه فقال له یا یوسف) دیمکدر . ودخی

معلوم اوله‌که کاه اولورکه محذوفك مقامنه برشی اقامت اولنمـاز نته‌کیم مرور ایتمشدر . کاه اولورکه محذوف دلالت ایدر برشی اقامت اولنور . مثلا ﴿ فان تولوا فقد ابلغتکم ماارسلت به الیکم ﴾ کریمه‌سی کبی فقد ابلغتکم محذوف اولان جواب شرط مقامنه اقامت اولنمشـدر زیرا ابلاغ حقیقتده جواب شرط دکلدر . زیرا جواب البته شرطدن وجوده متأخر اولور . ابلاغ خود آنلرك تولی واعراضلرندن مقدمدر پس تقدیر کلام (فان تولوا فلالوم علی) ویاخود (فلا عذرلکم لانی ابلغتکم) دیمکدر . وقتا که تفاصیل مذکوره‌دن حال ایجاز و آندن حاصل اولان مراتب بلاغت واعجاز معلوم اولدیسه و دخی ایجاز قصر ایلمه ایجاز حذفه منقسم اولدیسه . بو دخی معلوم اوله‌که اطناب دخی بسط وزیاده‌یه منقسمدر . نوع اول تکثیر جمل ایله‌در مثلا سـورهٔ بقره‌ده ﴿ ان فی خلق السموات والارض ﴾ آیت کریمه‌سنده الی آخر الآیه . ایمدی ابلغ آنده اطناب ایله اطناب اولنمشدر زیرا خطابده عموم اولدیغی مقرر ومعلوم اوله . جمیع ثقلین ومجموع سکان خافقینه هر عصر وحینده ایچلرندن عالمین و جاهلـین اولانلره وموافق ومنافق ومبطل ومحق اولانلرك مجموعنه خطابدرکه مقتضاسی تفصیل واطنـابدر . نوع ثانی مفردات ایله اولور ، اول دخی برقاچ نوعدر نوع اولی حروف تأکید سابقه‌دن برحرفی ویاخود دخی اکثری ادوات نوعنـه ادخال ایتمکدرکه آنلر (اَن) و (ان) ولام ابتدا ولام قسم والا الاستفتاحیه وحروف تنبیه‌دن اولان اما وها وکاَنّ تأکید تشبیه‌ده ولکن تأکید استدراکده ، ولیت تأکید تمنی‌ده ، ولعل تأکید ترجی‌ده وضمیر شان وضمیر فصل . واما تأکیده شرط ده وقد وسین وسوف ونونان تأکید فعلیه‌ده ولاالتبرئه و ان ولما تأکید نفی‌ده . اما کلامی بونلر ایله تأکیدده اول زمانده حسن اولورکه آنکله مخاطب اولان منکر ویاخود متردد اولسه و تأکیدده دخی تفـاوت اولور انکارك قوت وضعفی حسبیله[*] بونك تفصیلی علم معانی‌ده تقریر وتحریر اولنمشدر . نوع

[*] مثلا انکاری برمرتبه دخی زیاده اولسه ایکی حرف تأکید ایراد اولنـور برمرتبه دخی زیاده اولسه اوچ حرف تأکید ایراد اولنور مثال مشـهوری سـورهٔ یس‌ده اولا برتأکید ایله (انا الیکم مرسلون) وارد اولوب بعده انکار زیاده اولوب (ربنا یعلم انا الیکم لمرسلون) وارد اولمشدرکه جمیع کتب معانی‌ده مسطوردر .

ثانی احرف زائده دخولیدر ابن جنی ایتدی : هرحرف که کلام عربده زیاده اولنه کانه برجملهٔ مرةاخری اعادهاولنمق مقامنه قائمدر . ودخی زمخشری کشاف قدیمده ایتدی : خبر ماولیس‌ده اولان باء تأکید نفی ایچون زیاده اولنمشدر نته‌کیم لام تأکید ایجاب ایچوندر واللّٰه‌اعلم .

تذییل — اصل مترجم‌ده مرحوم والدماجد تحریر بوتفصیلی کتاب اتقانده نقل وتحریر ایلمشدر . لکن سهو قلم ایله اصل نسخه‌ده بونوع ــ که اطنابدن نوع‌ثانی اولان اطناب زیاده‌نك نوع ثانیسی‌در ــ اسقاط اولنمش اول تقدیرجه مابعدنده الثالث التأكيد الصناعی قولنك ماقبلنه ارتباطی اولماز . نته‌کیم کتاب اتقانی امعان نظر العان ایدنلر قتنده روشن وعیان اولور اولسبیدن بوعبد فقیر بومقامده الحاق وتحریر ایدوب اصل نسخه‌یه دخی الحاق ایلدم امیددرکه ناظر اولانلره مقدما شیوع بولان نسخی دخی تصحیح امرنده سعی بی‌دریغ ایله تحصیل اجر بلیغ ایده‌لر انتهی . نوع ثالث تأکید صناعی‌در . اول دخی درت قسم‌در قسم اول تأکید معنوی‌درکه لفظ کل واجمع وکلا وکلتا ایله اولور . بونك فائده‌سی رفع توهم مجاز وعدم شمول‌در . قسم ثانی تأکید لفظی‌درکه بر لفظی تکریر ایلمکدر یا مرادفی ایله مثلا ﴿ ضیقاً حرجاً ﴾ کبی ویاخود کندی لفظی ایله اولور . اول دخی کاه اسم‌ده اولور ﴿ دکاً دکا ﴾ کبی وکاه فعل‌ده اولور ﴿ فمهل الکافرین امهلهم ﴾ کبی وکاه اسم فعل ایله اولور ﴿ هیهات هیهات ﴾ کبی . وکاه حرف ایله اولور ﴿ ففی الجنة خالدین فیها ﴾ وکاه جمله ایله اولور ﴿ انمع العسریسرا فانمع العسریسرا ﴾ کبی . بوقسم‌ده احسن اولان جملهٔ ثانیه‌نك ثم کلمه‌سنه اقترانیدر . مثلا ﴿ کلاسیعلمون ثم کلا سیعلمون ﴾ وینه بونوعدندر ضمیر متصل منفصل ایله تأکید ﴿ اسکن انت وزوجك ﴾ کبی ودخی ﴿ واماان نکون نحن الملقین ﴾ کبی وکاه اولورکه منفصل ینه منفصل ایله تأکید اولنور . ﴿ وهم بالآخرةهم کافرون ﴾ کبی . قسم ثالث فعلی مصدری ایله تأکیددرکه فعلی ایکی دفعه تکراردن عوض اولور بونك فائده‌سی نفس فعلده مجاز توهمنی دفعدر اما تأکیدسابق بونك خلافنه ملابسدرکه‌مسند الیه‌ده‌مجاز توهمنی دفعدر ،

مثالی ﴿ وسلموا تسلیما ﴾ بوقسمده اصل بودرکه مصدر مؤکد بروصفی مقصود ایله نعت اولنمقدر مثلا ﴿ اذکروا الله ذکرا کثیرا ﴾ کبی که بومقامده کثرت ذکر مقصوددر اول جهتدن ذکر کثیر ایله نعت اولنمشدر . ودخی ﴿ وسرحوهن سراحاً جمیلا ﴾ کبی کاه اولورکه مصدرك وصفی کندویه مضاف اولور ﴿ اتقوا الله حق تقاته ﴾ کبی ، کاه اولورکه فعل آخرك مصدری ایله تأکید اولنور ویاخود مصدردن نیابةً براسم عین بیله تأکید اولنور اولك مثالی ﴿ وتبتل الیه تبتیلا ﴾ کبی تبتل فعلنك مصدری تبتلادر . نیل تبل مصدریدر ثانینك مثالی ﴿ وانبتکم من الارض نباتا ﴾ درکه اصل انباتا دیمکدر ، نبات مصدر دکل بلکه اسم عین در مصدرمنابنه نائب در . قسم رابع حال مؤکده در ﴿ یوم ابعث حیا ﴾ کبی ودخی ﴿ وارسلناك للناس رسولا ﴾ کبی نوع رابع تکریردر وبو نوع تأکیددن ابلغدر ومحاسن فصاحتدندر اکرچه بعض ارباب غلط خلاف ایتدی ایسه ، وبونده نیچه فوائد واردر . بری تقریردر نته کیم دیمشلردر قچانکه کلام مکرر اوله مقرر اولور نته کیم حق تعالی بیورمشدر ﴿ وصرفنا فیه من الوعید لعلهم یتقون ﴾ اویحدث لهم ذکرا. ایمدی قرأن کریم وفرقان عظیمده بعض قصص وانذار اعاده وتکرار اولندیغنه سبب بونکته یی اظهاردر: بری دخی تأکیددر بری دخی تهمتی نفی ایدن شیئه زیاده تنبیه‌در تاکه کلامی تلقی بالقبول کمال مرتبه حصول بوله مثلا بوقبیلدندر ﴿ وقال الذی آمن یاقوم اتبعونی اهدکم سبیل الرشاد ، یاقوم انما هذه الحیوة الدنیا متاع ﴾ قول کریمی که تکریر ندا ، اول فائده‌یی تحقیق وادا ایچوندر . بری دخی بودرکه قچانکه کلام تطویل وتکثیر اولنوب اولنده نسیان وغفلت خوفی اولسه ، ثانیا اعاده وتکریر اولنور سامعه تطرئه ایله تحصیل نشاط وتجدید عهد وانبساط ایچون مثلا ﴿ انی رایت احد عشر کوکبا والشمس والقمر رایتهم ﴾ کبی وبری دخی تحصیل تعظیم وتهویلدر مثلا ﴿ الحاقة ماالحاقه ﴾ کبی ودخی ﴿ القارعة ما القارعه ﴾ ودخی ﴿ اصحاب الیمین مااصحاب الیمین ﴾ کبی ودخی معلوم اوله که کاه اولورکه کلام صورت تکرارده اعاده واظهار اولنور لکن تکراردن معدود وفوائد تکرارنده موجود دکلدر بلکه غرض آخر مقصوددر مکر اعاده اولنان

قصه‌لر كبی . مثلا حق تعالی حضرت موسایی كلیمی كتاب كریمنده یوز یكرمی موضعده ذكر ایلمشدر وقصهٔ نوحی یكرمی بش آیتده وقصهٔ موسایی یتمش آیتده ذكر ایلمشدر . بدر بن جماعه بركتاب تألیف ایدوب (المقتص فی الفوائد تكریر القصص) دیه تسمیه ایدوب آنده نیچه فوائد ذكر ایلمشدر. جمله‌دن بری قصصك هر برنده برزیاده واردركه قصهٔ اخری‌ده یوقدر ویاخود بر كلمه‌یی اخرایه ابدال واردر و بو اسلوب عادت بلغادر . بری دخی بودر كه طوائف امدن نیچه رجال تردد وترحال ایدوب اخذ قرأن ایچون سعی فراوان ایدرلر ایدی ، پس اول قصص تكریر اولندی تاكه هر طائفه‌دن قصص مزبوره‌نك هر بری فوت اولمایه. بری دخی بودركه كلامی فنون كثیره واسالیب مختلفه‌ده ابرازده اولان فصاحت خفی دكلدر . بری دخی بودركه مقدما كلن اقوام ، متأخر اولانلره نقل اوامر واحكام ایتمكه دواعی زیاده اولماغن محتاج تكریر واعاده دكلدر. لكن قصص واخبارده قلت دواعی اولماغن علی مرالدهور والاعصار باقی اولمق ایچون محتاج اعاده وتكرار اولمشدر اول سبدندركه احكام تكریر اولنمایوب ذكر قصص تكثیر اولنمشدر . بری دخی بودركه بووجهله تكرارده قومك عجزینی اظهار واردركه برقصه‌یی هرنه مقوله نظمله ونه اسلوبده عبارت ایله تغییر اولنسه ینه مثلنی كتورمكده عجزلرینی تحقیق وتقریر اولور . بری دخی بودركه وقتاكه حضرت رسالت پناه علیه صلوات الاله آنلره تحدی ایدوب ﴿ فأتوا بسورة من مثله ﴾ دیدی جائزكه آنلر دخی عاجز اولدقده بزم عجزمز كبی سز دخی مثلنی كتورمكدن عاجز سز دیه توهم ایلیه‌لر . پس اول توهمی دفع واول شبهه‌یی ازاله ورفع ایچون ینه هرقصه‌نك مثلی تعبیر آخر فائق و اسلوب جدید رائق اوزره تكریر ایله اعجازینی تحقیق وتقریر حاصل اولوب معجز شقاشق فصحا ومبكت حصاقع خطبا اولمشدر . بری دخی بودركه جمیع نفوس بشریه وارباب عقول هرشی‌ده تجدد و تبدل اولمق ایله استلذاذ وتنقل ایتمكه محبت اوزره مجبولدر خصوصاكه تكریر الفاظ واقوالده هجنت وسامعه ملال حاصل اولمایه . پس اول وجهله كلام رب العالمین ومباین كلام مخلوقین اولدیغی ظاهر اولور اما قصهٔ یوسف علیه السلام

تكرير اولنماديغنده علماء اعلام برقاچ نكته وحكمت ذكر ايلمشلردر بری بودركه‌مهما امكن‌عشق نسوانی ستر واغضا مناسب‌واولی‌در . بری‌دخی‌بودركه اول قصه فرج بعد الشـده حصولنی متضمنه‌در اول سببدن آنی نقلده توفر دواعی اولوب هرطائفه واقوام رغبت وميل تام ايله نقلنده سعی واهتمام ايدوب سائر قصص كبی محتاج تكرير دكلدر . بری دخی بودركه سائر قصص كبی تكرير اولنمديغنده حضرته بشارت و عربك عجزينه اشـارت واردر كويا كه نبی عليه‌السـلام آنلره ديمشـدركه اكر قرأن كلام خدای اكبر وخالق خير وشر اولمايوب كلام مخلوق وشر ايسه سز دخی قصهٔ يوسفده بن سابر قصص ايتديكم كبی تكرير ايله مدعا كزی اثبات و تقرير ايدك . بووجهی اسناد ابو اسحق الاسفرائی ذكر ايلمشدر. بری‌دخی بودركه قصهٔ يوسف عليه السلام صحابهٔ كرام طلبی ايله انزال اولنوب اول‌سببدن مبسوطه وتامه نازله اولمشدر.

مؤلف اصل مترجم مرحوم‌والد ماجد بيوررلركه وجه مذكور قصه‌نك مبسوطه اولمسـنه جواب اولور عدم تكريرينـه اولماز ، مع‌هذا كلام عدم تكرارده‌در . بوفقير ايدركه وجه مذكور عدم تكراره جواب اولمقده قصور يوقدرزيرا سائرقصص كرچه‌مكررا ذكراولنمشدرلكن ينه‌هربرنده بعض‌امور ذكر اولنمشدركه‌آخرده مذكور دكلدر چونكه قصهٔ يوسف عليه‌السلام‌طلب صحابهٔ كرام ايله‌مفصلاذكر اولندی قصه‌نك‌جمله‌سی بونده‌مندرج اولوب‌تكريره احتياج قالمادی ديمك قابلدر . لكن تكريرده سائر ذكر اولنان نكت اولمامق اقتضاايدر اول تقديرجه وجه‌مذكوری نوع قصوردن خالی اولماز تأمل اولنه.

بری دخی بودركه اقوای وجوهدر سـائر قصص انزال اولمقدن مقصد امم سالفه‌دن تكذيب رسـل ايدنلر اهلاك اولندقلرينی افاده اولوب مشركينه دخی بومعنانی‌تنبيه مقصود اولديغی‌جهتدن محتاج‌تكرير واعاده‌اولمشدر. اماقصهٔ‌يوسف بونك خلافنه‌در و بونكته ايله قصهٔ اصحـاب كهف وقصهٔ ذی القرنين وقصهٔ خضر ايله موسی عليهما السلام وقصهٔ ذبح تكرير اولنمديغنك وجهی معلوم اولو. اكر سؤال اولنورسه‌كه قصهٔ ولادت يحيی وولادت عيسی‌عليما السلام ايكی دفعه تكرير واعلام اولنمشـدر ، مع هذا محتاج تكريراولان قبيلدن دكل

ایدیکی ظاهردر. جواب ویریلورکه اولکی سورهٔ ﴿کهیعص﴾ ده ذکر اولندی. سورهٔ مذکوره مکیه‌در اهل مکه‌یه خطابا انزال اولنمشدر وقصهٔ ثانیه سورهٔ آل عمرانده‌در اول مدنیه‌در یهوده ونصارای بنی نجرانه حین قدوملرنده انزال اولنمشدر . اول سببدن ذکر محاجه ومباهله دخی اول قصه‌یه متصل اولمشدر. نوع خامس صفت‌در بودخی اسباب ایچون ایراد اولنور . بری تخصیص در نکره‌ده ﴿ فتحریر رقبة مؤمنة ﴾ کبی، بری دخی توضیح‌در معرفه‌ده یعنی زیادهٔ بیان ایچوندر ﴿ورسوله النبی الامی﴾ کبی، بری دخی مدح وثنادر (صفات الله تعالی) کبی. بری دخی (ذم‌در الرجیم) کبی بری دخی تاکیددر رفع ابهام ایچون ﴿لا تتخذوا الهین اثنین ﴾ کبی پس اتخاذ آله‌دن نهی آنجق اثنین اولدوغیچوندر معنای آخر ایچون دکلدر. مثلا ایکیسی دخی عاجز اولمق کبی ویاخود بونلرك غیری. پس نته‌کیم وحدت گاه نوعیت ایچوندر گاه نفی عدد ایچوندر. کذلك نفی تثنیه دخی گاه نفی وحدت نوعیه ایچوندر گاه نفی اثنیت ایچوندر .

قاعده — صفت عامه صفت خاصه‌دن صکره گلز پس فصیح متکلم دینلمز بلکه بالعکس‌در لکن حضرت اسمعیل حقنده وارد اولان ﴿وکان رسولا نبیا﴾ قول کریمی ایله مشکل اولور جواب دخی ویریلورکه رسولا حال‌در، مرسلاً دیمکدر صفت دکلدر . بو فقیرایدر اول تقدیرجه (نبیا) خبر (کان) اولوب رسولا مقدم حال اولور لکن بعید، بلکه غیر سدیددر. ودخی قچانکه صفت شیئین متضایقین‌دن صکره واقع اولسه‌که اونلرکی عدد اوله اول زمانده صفتی مضاف اوزرینه دخی اجرا ایتمك جائزدر ﴿ سبع سموات طباقا ﴾ کبی ومضاف الیه اوزرینه دخی اجرا ایتمك جائزدر (سبع بقرات سمان) کبی ودخی قچانکه شی واحد ایچون نعوت متکرره اولسه اگر معانیسی متباعده ایسه عطف ایلمك احسن‌در مثلا ﴿ هوالاول والآخر والظاهر والباطن ﴾ کبی والا ترك عطف احسن‌در ﴿ ولا تطع کل حلاف مهین هماز مشاء بنمیم ﴾ کبی .

فائده — مقام مدح وذم‌ده نعوتی قطع ایتمك اجرا ایتمکدن ابلغ‌در زیرا مقتضای مقام اطناب کلامدر معانی ایسه اختلاف قاتنده متنوع ومتفنن

اولور اما اتحاد وقتنده نوع واحد اولور . مدحده مثالی ﴿ والمؤمنون يومنون
بما انزل اليك وما انزل من قبلك والمقيمين الصلوة ﴾ كبی ﴿ والموفون بعهدهم اذا
عاهدوا والصابرين ﴾ قولنه وارنجه. ذمده مثالی ﴿وامرأته حمالة الحطب ﴾ كبی.
نوع سادس بدلدر آندن مقصود بعد الابهام ايضاح موجود اولمقدر وفائدهسی
بيان وتاكيددر امابيان اولمسی واضح ومستغنی عن البياندر تأكيد اولمسی
زيرا بدل تكرير عامل نيتی اوزرينهدر كانه ايكی جملهذكر اولنمشدركه تأكيد
حكمندهاولور ودخی بدل لفظ اوّل دلالت ايتدوكنه دلالت ايدر يا بالمطابعة
اوله نته كيم بدل كلده اولهدر، وياخود بالتضمن اوله بدل بعض كبی وياخود
بالالتزام اوله بدل اشتمال كبی . نوع سابع عطف بيان در اول دخی ايضاحده
صفت كبی در لكن صفتدن مفارقاولور شول جهتدنكه عطف بيانك وضعی
ايضاحه دلالت ايتمك ايچوندر كندويه مختص اسمله، اماصفت آنك خلافنجهدر
زيرا صفتك وضعی متبوعنده حاصل برمعنايه دلالت ايتمك ايچوندر ودخی
عطف بيان ، بدلدن دخی مفارقدر شول جهتدنكه بدلده مقصود اولان
بدلك نفسیدر كوياكه همان مبدل منه موضعنه وضع اولنمشدر [*] اماعطف
بيان ايله متبوعی، آنلرك هربری مقصوددر. نوع ثامن احد مترادفينی آخره
عطفدر بوندن دخی مقصود تأكيددر ﴿ انما اشكو بثی وحزنی الی الله ﴾ كبی
زيرا بث وحزن مترادفان در پس عطفدن مقصد تأكيددر امامبرد بونك
قرأنده وجودينی انكار ايدوب موجود اولانده اختلاف معنی واردر ديه
قرار ويرمشدر لكن تجويز ايدنلر ديمشلردركه البته ايكی لفظين مترادفينك
اجتماعندهبرمعنی حاصل اولور عندالانفراد حاصل دكلدر زيرا تركيباوزرينه
البته برمعنای حادث ترتيب اولنور چونكه كثرت حروف افادهٔ معنای زائد
ايتديكی مقرر ومعروفدر. پس كثرت الفاظده افادهٔ زيادهٔ معنی طريق اولی
ايله اولور . نوع تاسع عطف خاص علی العامدر خاصك فضيلتنه تنبيه ايچون .
حتی كانه جنس عامدن دكلدر بونك مداری مغاير، وصفی تغايرذاتی منزلهسنه

[*] اول جهتدندركه علماء نحو بدل تحيهٔ عامل حكمندهدر ديمشلردر يعنی عاملی
برجانبه آتوب اسقاط ايدوب انجق مقصد اولان بدلدر ديمكدر .

تنزيل اولنمق ايله كلام اسلوب آخره صرف وتحويل اولنمقدر . ابو حيان شيخندن
حكايت ايتمشدركه آنلر بو نوعى تجريد ايله تسميه وتقرير ايلمشدر كانه اول
مجموعده تجريد اولنوب افراد بالذكر اولندى فضلى اظهار ايچون ﴿ حافظوا
على الصلوات والصلوة الوسطى ﴾ كبى وبودخى تنبيه اولنمغه حقيق ولايقدركه
بو مقامده خاص وعامدن مقصد مشمول وشامل اولمقدر مصلح اصوليين
دكلدر . نوع عاشر عطف عام على الخاص در بعضلر بونك وجودينى انكار ايله
خطالرينى اظهار ايلديلر زيرا بونده نيچه فوائد واضحه واردر مثلا تعميم
واوّله اهتمامدر افراد بالذكر اولنديغى جهتدن . مثلا ﴿ ان صلاتى ونسكى ﴾
كريمه‌سى كبى ودخى ﴿ ولقد آتيناك سبعاً من المثانى والقرآن العظيم ﴾ كبى
نظائرى قرآنده كثير وفراواندر . نوع حادى عشر ايضاح بعد الابهامدر . بونك
فائده‌سى معناى واحدى ايضاح وابهام سببى ايله صورتين مختلفتينده ابراز
اولنمقدر وياخود معناى كلام ذهن سامعده تمكن تام ايله متمكن اولمقدر زيرا
حاصل بعد الطلب اعزدر منساق بلاتعب اولاندن وياخود اكا علم تعلق
ايتمكده اولان لذتده كمال قوت اوله زيرا برشيكه اولا بو وجه نامعلوم اوليجق
البته نفس انسان باقى وجوهنى علمه دخى متشوق ونكران اولوب زيادهٔ تأمل
وتفكر ملاحظه وتدبر ايدر تچانكه وجوه باقيه دمى معلومى اوله ، اول وجوهى
دفعةً بيلوب احاطه ايدندن تلذذى اكثر واشد وصفاسى اكد واسد اولور .
وبو قبيلدندر ﴿ رب اشرح لى صدرى ويسر لى امرى ﴾ كريمه‌سى . نوع ثانى عشر
تفسيردر ، اهل بيان ايتدى تفسيردن مقصد بودركه كلامده لبس وخفا اولوب
آنى ازاله وتفسير ايچون كلامده اطناب وتكثير اوله مثلا ﴿ ان الانسان
خلق هلوعا اذامسه الشر جزوعا واذامسه الخير منوعا ﴾ كبى . نوع ثالث عشر
ظاهرى موضع مضمره وضعدر ، بونده ابن الصائغ برتأليف مفرد ايلمشدر
وبونده نيچه فوائد واردر جمله‌دن برى زيادهٔ تقرير وتمكيندر ﴿ قل هو الله احد
الله الصمد ﴾ كبى (هو الصمد) مكاننده . ودخى ﴿ وبالحق انزلناه وبالحق نزل ﴾
كبى (وبه نزل) محلنده وبونك نظائرى قرآنده كثيردر . برى دخى قصد تعظيمدر
﴿ واتقوا الله ويعلمكم الله والله بكل شئ عليم ﴾ كبى برى دخى قصد اهانت

وتحقيردر ﴿ اولئك حزب الشيطان ﴾ كبى ﴿ الا ان حزب الشيطان ﴾ كبى (الا ان حزبه) مكاننده. برى دخى ازالهٔ لبس درشول مقامده‌كه ضميرعين اوّل اولمسنى ايهام ايليه ﴿ قل اللهم مالك الملك تؤتى الملك ﴾ كبى زيرا تؤتبه دينلسه مقصد اوّل اولمنى ايهام ايدردى ودخى ﴿ يظنون بالله ظن السوء عليهم دائرة السوء ﴾ كبى اكر دائره نه دينلسه ضمير جلاله‌يه عائد اولمنى ايهام ايدردى . برى دخى قصد تربيت مهابت وضمير سامعه ادخال روع وخشيت‌در آنى اقتضا ايدر اسم ذكر ايتمكله نته‌كيم خليفه كلامنده (اميرالمؤمنين يأمرك بكذا) دير. برى دخى مأمورك ايتان فعله داعى اولان حالنى تقويت قصد ايلمكدر ﴿ فاذا عزمت فتوكل على الله ان الله يحب المتوكلين ﴾ ايله اطناب اختيار اولنمشدركه متوكل اولانلر محبوب خدا اوليجق مأمور اولانه دخى اول فعل توكلى ادا ايتمكده قوت حاصل اولوب مقصدينه واصل اولور . برى دخى تعظيم امردر ﴿ اولم يروا كيف يبدا الله الخلق ﴾ كبى . برى دخى ذكرى ايله استلذاذدر ﴿ واورثنا الارض نتبوا من الجنة ﴾ كبى‌كه (منها) دينلمدى برى دخى اسم ظاهر ايله وصفنه توصل‌در ﴿ فآمنوا بالله ورسوله النبى الامى الذى يؤمن ﴾ قول كريمى كبى (انى)رسول الله قولندن صكره. بونده مقتضاى مقام (فآمنوا بالله وبى) ديمك ايدى . لكن بعده ذكر اولنان صفاتى اجرا وايمان واتباعى لازم اولان كمسنه بومقوله اوصاف ايله موصوف اولمق لازم ايدوكى اشعار وايما مقصود اولنمغين ضمير ايله اكتفا اولنمدى. زيرا ضمير اوصاف ايله موصوف اولمديغى بين النحاة مشهور ومعروفدر. برى دخى علت حكمه تنبيه‌در ﴿ فبدل الذين ظلموا قولا غير الذى قيل لهم ﴾ قولى كبى ﴿ فان الله عدو للكافرين ﴾ قولنه وارنجه. مقتضاى ظاهر (عدو لهم) دينلمك ايدى . لكن آنلره معاداة ايلين كافردر و حق تعالى دخى آنلره عداوت ايلديكى كفرلرى ايچوندر ديمكه تنبيه ايچون (للكافرين) قولى ايله تصريح اولندى . برى دخى قصد عموم‌در ﴿ وما ابرئ نفسى ان النفس لامارة ﴾ قولى كبى‌كه (انها) دينلمدى اماره بالسوء اولمق نفس يوسفه مخصوص اولميوب جميع نفوسه عام ايدوكنى اشعار واعلام ايچون . برى دخى قصد خصوص‌در ﴿ ان وهبت نفسها للنبى ﴾

کبی که (لك) دينلمدی. اول معنی جناب رسالت پناهه مخصوص خاص ایدیکنی
اعلام ایچوندر . بری دخی جملهٔ ثانیه‌نك جملهٔ اولی حکمنده عدم دخولنه
اشارتدر ﴿ فان یشاء الله یختم علی قلبك و یمحو الله الباطل ﴾ کبی. زیرا (یمحو الله)
قولی استینافدر حکم شرطده داخل دکلدر . بری دخی مراعاة جناسدر
﴿ قل اعوذ برب الناس ﴾ کبی الی آخر السورة. بری دخی مراعاة ترصیع
وحسن ترتیب وتوازن الفاظ ترکیبدر ﴿ ان تضل احدیهما فتذکر احدیهما
الاخری ﴾ . نوع رابع عشر ایغالدرکه امعان معناسنه واصطلاح علماده
برشی ایله اختتام بولمقدرکه برنکته افاده ایلیه‌که معنی آنسز تمام اوله. بعضلر
بونی شعره مخصوصدر دیه توهم ایلمشدر . اما بوقول رد اولنمشدر قرآنده
دخی واقع اولمشدر دیه ، مثلا ﴿ یاقوم اتبعو المرسلین اتبعوا من لا یسئلکم
اجراً وهم مهتدون ﴾ قولی کبی . زیرا (وهم مهتدون) قولی اولمسه ینه اصل
معنی تمام اولمسنده کلام یوقدر . زیرا رسول اولانلر البته مهتدون اولورلر .
لکن بونده زیاده مبالغه واردر رسوله اتباعه حث وترغیب جهتندن. بونك
مثال مذکوردن غیری قرآنده نظیری واردر . نوع خامس عشر تذییلدرکه
برجمله‌نك عقیبنده برجمله‌دخی کتورمکدرکه جملهٔ ثانیه جملهٔ اولی‌نك معناسنی
مشتمل اوله آنك منطوقنی و یاخود مفهومنی تأکید ایچون ، تاکه معناسنی
فهم ایتمینلره اول تأکید ایله معناسی ظاهر و فهم ایدنلر قتنده متأکد ومتقرر
اوله ﴿ قل جاء الحق وزهق الباطل ان الباطل کان زهوقا ﴾ کبی . نوع سادس
عشر طرد وعکسدرکه ایکی کلام ایرادینه اطلاق ایدرلرکه کلام اوّل منطوقی
ایله ثانی‌نك مفهومنی تقریر ایلیه. ودخی عکس ایله مثلا ﴿ لا یعصون الله ما امرهم
ویفعلون مایؤمرون ﴾ کبی . بونوع اطنابده ایجازده احتباکك نظیریدر .
نوع سابع عشر تکمیلدرکه احتراس ایله دخی مسمی در . تکمیل برکلامده‌که
خلاف مقصودی ایهام ایلیه ، اول وهمی ازاله و ابعاد ایدر برکلام ایراد
ایلمکدرکه ﴿ اذلة علی المؤمنین اعزة علی الکافرین ﴾ کبی . زیرا اکر اذلة
علی المؤمنین اوزرینه اقتصار اولنسه آنلر مؤمنینك اضعفی اولمغی ایما واشعار
ایدردی ﴿ اعزة علی الکافرین ﴾ قولی اول ایهامی دفع واول وهمی ازاله

ورفع ايلدی . و ینه بونك مثلیدر ﴿ اشـداء علی الکفار رحماء بینهم ﴾ قول کریمی دخی اکر اشداء اوزرینه اقتصار اولنسه آنلر جمله‌سنك اغلظی اولمغی ایهام ایدردی . نوع ثامن عشر تمیم‌درکه مقصودك غیرینی ایهام ایتمین کلام‌ده برنکته افاده ایدر فضـله کتورمکدر ﴿ واطعمون الطعام علی حبه ﴾ قولنده اولان مبالغه کبی‌که علی حبه مع حبه معناسنه‌در . ایمدی محبت طعام وار ایکن اطعام ابلغ ایدیکی اظهر واجرجهتندن اکثر واوفردر . و ینه بونك مثلیدر و ﴿ آتی المال علی حبه ﴾ قولی . نوع تاسع عشر استقصادرکه متکلم بر معنایه قصد ایدوب آنی هروجهله تتبع ایدوب جمیع اوصاف ذاتیه‌سنه استقصا ایتدکدن‌صکره جمیع عوارض ولوازمنی دخی‌ایراد وابداع ایلیه برحیثیت ایله‌که کندودن صکره آکا تنـاول ایدن رجال ایچون جای مقال ترك ایتمیه . مثلا ﴿ ایود احدکم ان‌تکون له جنة ﴾ کریمه‌سی کبی زیرا اکر (جنـة) قولی اوزرینه اقتصار اولنسـه کافی و مقصودی اداده وافی ایدی لکن جنتی نخیل واعناب ایله توصیف ایلدی . زیرا اول مقوله جنته اصابت آفت ایله‌صاحبنه حاصـل اولان مصیبت سائرندن اعظم اولور آندن صـکره وصف مذکور ﴿ تجری من‌تحتها الانهار ﴾ قولی ایله تمیم اولندی تمیمین‌دن صکره وصفی تکمیل‌اولنوب ﴿له‌فیهامن کل‌الثمرات﴾ بیوریلوب جنات‌ده جمیع ثمرات‌اولدیغنه دخی اشارت اولندی . تاکه‌بومقوله‌جنتی افساد ایدن‌شخصك اسف وحزنی مشتد ومزداد اوله ، بعده جنتك صاحبنی ﴿واصابه‌الکبر﴾ قولی ایله توصیف ایلدی . بعده معنایی استقصا ایلدی تعظیم مصـابی اقتضـا ایدن قول ایله‌که (وله‌ذریة) کلامی‌در . بعده آنی ضعفا ایله توصیف ایلدی . بعده جنتی اسرع اوقاتده اهلاك ایله استیصال ایتدیکنی ذکر ایدوب ﴿فاصابهااعصا﴾ دینلدی . آندن صـکره فیه نار قولی زیاده اولندی . آندن صکره‌نارك ضعفی احتمالی رد اولنوب (فاحترقت) قولی ایله جنتك احتراقی اخبار اولنـدی‌که آنکه نارك ضعفی احتمالی ویاخود آنده اولان انهار ورطوبت اشجار مانع تأثیر نار اولمق احتمالی توهمنی دفع ایچـون . پس اول احتمالاتدن احـتراس اولنوب (فاحترقت) قولی‌ایراد اولندی پس بوطریقله کلام‌ده استقصا،طرق استقصانك

احسنی وافضلی واتم واکملی‌در . ابن ابی‌الاصبع ایتـدی : استقصا ایله تتمیم وتکمیل بیننده فرق بودرکه تتمیم معنای ناقص اوزرینه وارد اولور . تکمیل معنای تام ، و استقصا ، معنای تام کامل اوزرینه وارد اولور . نوع عشرون اعتراض‌درکه التفات ایله مسمی‌درکه اعرابدن محلی اولمیان برجمله‌یی ویاخود دخی زیاده‌یی برکلام اثناسنده ویاخود معنی جهتندن اتصـالی اولان کلامین اثناسنده ایراد واتیان‌در دفع ابهام‌دن‌غیری برنکته ایچون ﴿ لتدخلن المسجد الحرام ان شآء الله آمنین ﴾ کبی‌پس جملهٔ (ان شاءالله) اعتراض‌درکه (لاصل التبرك) ایراد اولنمشدر . کاه اولورکه اعتراض جملتین ویاخود دخی اکثر ایله اولور حتی ﴿ ولمن خاف مقام ربه جنتـان ﴾ قول‌کریمنـده ﴿ متکئین علی فرش ﴾ قولنه وارنجه یدی جمله ایله اعتراض واقع اولمشدر . ودخی اعتراض ایچنده اعـتراض و قوعنـدندر حق تعالینك ﴿ فلااقسم بمواقع النجوم وانه لقسم لوتعلمون عظیم ﴾ قول کریمی زیرا (وانه لقسم لوتعلمون عظیم) اعتراضدر . وینه آنك ایچنده (لوتعلمون) قولی‌دخی مستقلاً اعتراض‌در . امام‌طیبی‌کتاب التبیانده تفصیل وبیان ایدوب دیمشدرکه اعراضك‌وجه حسنی، حسن‌افاده‌در مع هذا آنك ورودی مترقب دکل ایکن کلمکدر کویاکه من حیث لاتحتسب سکا برحسنه کلمشدر . نوع حادی والعشرون تعلیل‌در وبونك فائده‌سی جملهٔ اولی اقتضا ایتدیکی جوابی تقریر وابلغیت‌در زیرا نفوس احکام غیر معلله‌یی قبولدن‌احکام ومعلله‌نی‌قبوله امیل‌ومأنوس‌درحروف تعلیل (لام)و(اَن)و(ان) و(اذ)و(باء) و(کی) و(من)و(لعل)در. مؤلف‌اصل مترجم مرحوم والدماجد قدس‌سره الملك الواحد بیـوررلرکه ولعمری تحقیق بودرکه مبـاحث ایجاز واطناب‌ده ایثار تفصیل واطناب ایلدك زیرا حاجت طلاب بونی تفصیله امس واکثردر ومن‌الله التوفیق للصواب .

علم معرفة الخبر والانشاء — معلوم‌اوله‌که اهل‌بیان‌قاطبه وحذاق نحاة مجتمعه متفقلردرکه کلام خبرایله انشایه منحصردر واعتبار یوقدر شـول کیمسه‌نك قولنه‌که اون قسم‌در دیوب ندا ومسئله وامروتشفع وتعجب وقسم وشرط ووضع وشك واستفهام‌در دیه تفصیل اقسام ایلمشدر بعضلر سکزدر

دیوب تشنی دخی آنده ادخال ایلمشدر بعضلر دخی یدی در دیوب شکی خبرده ادخال ایلمشدر . احفش التی در دیمشدر خبر واستخبار وامر ونهی وندا وتمنی . بعضلر دخی بش در دیمشدر خبر وامر وتصریح وطلب وندا. اما اکثر علما اوچ در دیمشلردر خبر وطلب وانشا ، زیرا کلامده یا تصدیق وتکذیبه احتمال اوله ویاخود اولمایه . قسم ثانی دخی اگر معناسی لفظنه مقترن اولورسه انشادر، اگر متأخر اولورسه طلب در. اما محققون دیمشلردرکه اضرب لفظنه مقارن اولان طلب ضرب در اما حقیقت ضرب لفظدن صکره موجود اولور پس ضرب متعلق طلب در نفسی دکلدر اضرب لفظنك معناسی خود طلب ضرب در نفس دکلدر . ودخی علماء اسلاف حد خبرده اختلاف ایلمشلردر بعضلر ایتدی خبر تحدید اولنماز زیرا تحددنده عسرت واردر بعضلر عدم تحدیدینك وجهنده دیدیلرکه مفهوم خبر ضروری ایدیکی مقرردر . زیرا هرکس خبر ایله انشا بینی بالضروره فرق ومابینلرندن پردهٔ اشتباهی خرق ایدر، امام بو کلامی محصولده ترجیح ایلمشدر اما اکثرون تحدید اولنمسنه ذاهب اولمشلردر قاضی ابوبکر ومعتزله دیمشلردرکه خبر شول کلامدرکه اکا صدق کذب داخل اوله وبونی حدود مزیفه ایله تحدید وتعریف ایلمشلردرکه سکاکی مفتاحده ذکر ایلمشدر حد انشا دخی آندن ظاهر اولور زیرا آنك مقابلی در تعجب تعریفنده دخی ، بعضلر ایتدی بر امری قلوب سامعینده تعظیم در زیرا تعجب اولماز الا اشکال ونظائرندن خارج برشیدن اولور . رمانی ایتدی اصل تعجب برمعنایه درکه سببی خفی اوله لکن اکا دلالت ایدن صیغه دخی مجازا تعجب ایله تسمیه اولنور . پس هرمقامده که سببده استبهام اوله آنده تعجب احسن اولور اول سببدندرکه حق تعالی تعجب ایله موصوف اولماز زیرا تعجب براستعظام درکه اکا جهل منفهم ومصاحب اوله. جناب باری خود جهلدن منزه وعاری در اول جهتدندرکه هربارکه جناب کردکاردن صیغهٔ تعجب صادر اولسه ــ اگرچه نادردر ــ جناب رب مجیب دن عبادی تعجب در زیرا اول تعجب مخاطبینه مصروف ایدیکی شایع ومعروف در . ودخی معلوم اولهکه اقسام خبردندر نفی دخی بلکه جمیع کلامك شطری در ودخی نفی

جحددن اعمدر زیرا جحد کاذبه مخصوص. درادوات نفی (لا) و (لات) و (لیس) و (ما) و (ان) و (لم) و (لما) در. و بودخی معلوم اوله که برشیئك برشیئدن انتفاسی. كاه اولورکه آندن منتفی اولمامغه عقلا امکان اولماز كاه اولورکه ممکن ایکن برمانع سببی ایله واقع اولماز ودخی برذات موصوفه یی كاه اولورکه انجق صفتی نفی ایچون اولور. ذات منفی اولماز وكاه اولورکه ذات وصفت معاً منفی اولورلر وكاه اولورکه برشی رأساً نفی اولنور وصفنده کما اولمدیغیچون ویاخود ثمره سی منتفیه اولدیغیچون، فی الحقیقه کندیسی نفسده منتفی اولدیغیچون دکل. مثلا آنلر وصفنده (لایموت فیها ولایحیي) کبی پس آنلردن موت نفی اولندی. زیرا موت صریح دکلدر وحیاة نفی اولندی زیرا حیوة طیبه ونافعه دکلدر. ایمدی حقیقتده منفی اولان ثمره سیدر ودخی نفی استطاعتدن دخی مقصد كاه اولورکه نفی قدرت وامکان اولور كاه اولورکه نفی امتناع اولور وكاه اولورکه مشقت وکلفت ایله وقوع مقصود اولور ودخی نفی عام نفی خاصه دلالت ایدر اما ثبوتی ثبوت خاصه دلالت ایلمز وثبوت خاص ثبوت عامه دلالت ایدر امانفی عامه دلالت ایلمز. ودخی شك یوقدرکه لفظدن مفهوم اولان هرنه مرتبه زیاده اولسه آندن ازدیاد لذت ایجاب ایدر اول سببدندرکه نفی عام، نفی خاصدن احسن واثبات خاص، اثبات عامدن احسن والذدر. ودخی فعلده مبالغه یی نفی اصل فعلك نفینی مستلزم دکلدر امابوقاعده اوزرینه ایکی آیتده استشکال اولنمشدر. بری (وماربك بظلام للعبید) بری دخی (وما كان ربك نسیا) آیت اولیدن نیچه اجوبه ایله جواب ویرلمشدر. اولا صیغهٔ ظلام مقابلهٔ عبیدده درکه جمع در پس منفی اولان ظلمك کثرتی عبیدك کثرتی ایچوندر نفسنده کثیر اولدیغیچون دکلدر [*] ثانیا ظلم البته نفع ایچوندر پس برکیمسه که ظلم کثیر ایله اولان نفع کثیری ترك ایلیه قلیلی ترك ایلمك اولی در. ثالثا (ظلام تامر ولابن) کبی نسب قبیلندن اولوب ذوظلم معناسنه اوله. رابعا معنای کثرتدن مجرد اولوب انجق ظالم معناسنه اوله

[*] یعنی مقابلهٔ جمع بالجمع اقسام آحاد الی الآحاد اقتضا ایدر نته کیم اصولده بیان اولنمشدر پس مقصد حق تعالی هربرعبیده ظلم ایلمز دیمك اولور بوندن نفی کثرت ظلم لازم کلمز نته کیم مدبره خفی دکلدر.

خامسا حق تعالیدن صادر اولان قلیل ینه کثیردر نته‌کیم (زلة العالم کبيرة) دیمشلردر. سادسا مقصد لیس بظلام دیمکدر تأکیدنفی ایچون. پس جمله‌سندن لیس بظلام قولی ایله تعبیر اولندی . سابعا بوکلام حق تعالی‌یه ظلام اطلاق ایدن ظالمینه جواب ایچون وارد اولمشدر . قچانکه تکرار برکلام خاصه جواب ایچون وارد اولسه آنك مفهومی اولماز . یعنی آنك مفهوم مخالفنه اعتبار اولنماز. ثامنا صفات اللهده صیغهٔ مبالغه وغیری برابردر اثباتده پس نفی‌ده دخی آنك اوزرینه جاری اولمشدر. تاسعا اول مقامده ولاة وجوردن نیچه ظلام للعبیداولمسنه تعریض وتهدید مقصد اوله. آیت ثانیه‌دن دخی بواجوبه ایله بعینها جواب ویرلدکدن صکره زیاده‌جه جواب عاشر دخی ویرلمشدرکه آنده(نسیا) دیمکدن مقصود رعایت تناسب رؤس آیات اوله. وینه اقسام انشادندر استفهام دخی. ایمدی استفهام طلب فهم‌در استخبار معناسنه ، بعضلر دیمشدرکه استخبار اوّل امرده واقع اولاندر استفهام ثانیا واقع اولاندر . کاه اولورکه معنای آخرده دخی استعمال اولنور مجازاً ، جمله‌دن بری انکاردر معناسی نفی اولور ومابعدی منفی اولور اول سببدندرکه بوقسمه الا مصاحب اولور مثلا ﴿ فهل یهلك الاالقوم الفاسقون ﴾ کبی بری‌دخی توبیخ‌در ماتقدم انکار نفی‌در بوانکار توبیخ‌در بری دخی تقریردرکه مخاطبی اقرار واعترافه حمل‌در برامری‌که یانده ثابت ومستقر اولمشدر بری دخی تعجب ویاخود تعجیب‌در ﴿ مالی لااری الهدهد ﴾ کبی . بری دخی عتاب‌در ﴿ الم یأن للذین آمنوا ان تخشع قلوبهم لذکرالله ﴾ کبی . بری‌دخی تذکیردر بونده نوع اختصار واردر ﴿ الم اعهدالیکم یابنی آدم الاتعبدواالشیطان ﴾ کبی بری‌دخی افتخاردر ﴿ الیس لی ملك مصر ﴾ کبی بری‌دخی تفجع‌در ﴿ مالهذا الکتاب لایغادر صغیرة ولاکبیرة الا احصاها ﴾ کبی بری دخی تهویل وتخویفدر ﴿ الحاقة ماالحاقه ﴾ کبی بری دخی عکسی‌درکه تسهیل وتخفیف‌در ﴿ وما ذا علیهم لو آمنوا ﴾ کبی بری‌دخی تهدید ووعیددر ﴿ الم نهلك الاولین ﴾ کبی بری دخی تکثیردر ﴿ وکم من قریة اهلکناها ﴾ بری دخی تسویه‌در ﴿ سواء علیهم اانذرتهم ام لم تنذرهم ﴾ کبی بری دخی امردر ﴿ ااسلمتم ﴾ کبی‌که مقصد (اسلموا) دیمکدر بری‌دخی تنبیه‌در

﴿ الم تر الى ربك كيف مد الظل ﴾ كبي . بری دخی ترغیبدر ﴿ من ذا الذی
يقرض الله قرضـا حسنا ﴾ كبي . بری دخی نهی در ﴿ اتخشونهم فالله احق ان
تخشوه ﴾ كبي بری دخی دعادر بو دخی نهی کبیدر لکن ادنیدن اعلی یه در
﴿ اتهلكنا بما فعل السفهاء ﴾ كبي كه لاتهلكنا تقدیرندهدر. بری دخی استرشاددر
﴿ اتجعل فيها من يفسد فيها ﴾ كبي. بری دخی تمنیدر ﴿ فهل لنا من شفعاء ﴾ كبي.
بری دخی استبطادر ﴿ متى نصر الله ﴾ كبي بری دخی عرضـدر ﴿ الا تحبون
ان يغفر الله لكم ﴾ كبي بری دخی تحضیضدر ﴿ الا تقاتلون قوما نكثوا ﴾ كبي .
بری دخی تجاهلدر ﴿ اانزل عليه الذكر ﴾ كبي بری دخی تعظیمدر ﴿ من ذا
الذی يشفع عنده الا باذنه ﴾ كبي بری دخی تحقیردر ﴿ اهذا الذی يذكر آلهتكم ﴾
كبي بری دخی اكتفادر ﴿ اليس فی جهنم مثوی للمتكبرين ﴾ كبي . بری دخی
استبعاددر ﴿ انی لهم الذكری ﴾ كبي بری دخی ایناس در ﴿ وما تلك بيمينك
یاموسی ﴾ كبي بری دخی استهزا وتهكمدر ﴿ اصلواتك تأمرك ﴾ كبي بری دخی
مقدما ذكری سبق ایدن اداة استفهامك معناسنی تأكیددر ﴿ افمن حق عليه
كلمة العذاب افانت تنقذ من فی النار ﴾ كبي . بری دخی اخباردر ﴿ افی قلوبهم
مرض ﴾ كبي . ایمدی بومذكور اولان اوتوز ایکی وجهدركه معانی استفهامدر
معانیٔ اخرانضمامی ایله بیله. قول اصح دخی بودر. اماشونلركه معنای استفهامدر
مجرداولمشدر دیمشلردر. اول قول توهمدر. صحیح اقسام انشادن بری دخی
امردركه طلب فعلدر لكن فعل كفدن ماعدا زیرا طلب كف نهیدر نته كیم
عن قریب كلور و بونك صیغهسی افعل ولیفعلدر . و دخی امر ایجـاب ده
حقیقتدر ﴿ اقيموا الصلوة ﴾ كبي ودخی (فليصلوا معك) كبي كاه اولوركه مجازا
معانیٔ اخر ایچون وارد اولور . جملهدن بری ندبدر ﴿ فستمعوا له وانصتوا ﴾
كبي بری دخی اباحتدر ﴿ وكاتبوهم ﴾ كبي. بری دخی دعادر ﴿ رب اغفر لی ﴾
كبي بری دخی تهدیددر ﴿ اعملوا ماشئتم ﴾ كبي بری دخی اهـانتدر ﴿ ذق
انك انت العزيز الكريم ﴾ كبي بری دخی تسـخيردر ﴿ كونوا قردة ﴾ كبي
وتسخیر اهانتدن اخصدر. بری دخی تعجیزدر ﴿ فأتوا بسورة من مثله ﴾ كبي
بری دخی امتناندر ﴿ كلوا من ثمره ﴾ كبي بری دخی تعجبدر ﴿ انظر كيف ضربوا

لك الامثال) كبى برى دخى تسويه در (فاصبروا اولا تصبروا) كبى برى
دخى ارشاددر (و اشهدوا اذ اتبايعتم) كبى برى دخى احتقار در (القوا
ماانتم ملقون) كبى برى دخى انذاردر (قل ملتقوا) كبى برى دخى اكرامدر
(ادخلوها بسلام) كبى . برى دخى تكوين دركه تسخيردن اعم در (كن
فيكون) كبى زيرا تسخير برحالدن برحاله نقلدر . برى دخى انعامدر يعنى
تذكير نعمتدر (كلوا مما رزقكم الله) كبى . برى دخى تكذيبدر (قل فأتوا
بالتورية فأتلوها) كبى برى دخى مشورتدر (فانظرا ماذاترى) كبى برى دخى
اعتباردر (انظروا الى ثمره اذا اثمر) كبى برى دخى تعجبدر (اسمع بهم
وابصر) كبى . بومذكور اولان اون بش معانيدركه امر ايچون مخصوصه‌در
وينه اقسام انشادندر نهى كه طلب كفدر . برفعلدن آنك صيغه‌سى لاتفعل‌در
وبوصيغه تحريمده حقيقتدر كاه اولور مجازا بعض معانى ايچون دخى وارد
اولور . جمله‌دن برى كراهتدر (ولاتمش فى الارض مرحا) كبى برى دخى
دعادر (ربنا لاتزغ قلوبنا) كبى برى دخى ارشاددر (لاتسألوا عن اشياء)
كبى برى دخى تسويه‌در (اصبروا اولا تصبروا) كبى برى دخى احتقار
وتقليلدر (ولاتمدن عينيك) كبى تقديرى (فهوحقيرقليل) ديمكدر . برى دخى
بيان عاقبتدر (ولاتحسبن الذين قتلوا فى سبيل امواتاً بل احياء) كبى برى
دخى يأسدر (لاتعتذروا) كبى برى دخى اهانتدر (اخسئوا فيها ولاتكلمون)
كبى . وينه اقسام انشادندر تمنى كه برشيئك حصولنى على سبيل المحبة طلب
ايلمكدر وبونده متمنى اولان شيئك امكانى شرط دكلدر . اما ترجى خلافنده
آنده امكان مترجى شرطدر . وينه اقسام انشادندر ترجى دخى . وبونكله
تمنى‌نك بيننده فرق بيان ايدوب ديمشلردركه ترجى ممكنده‌در اما تمنى ممكنده
ومستحيلده جائزدر ودخى ترجى قريبده‌در وتمنى بعيدده‌در . ودخى ترجى
متوقعده‌در تمنى غيرنده‌در . ودخى تمنى نفسك معشوقنده اولور ترجى غيرنده
اولور وحروف ترجى (لعل) و (عسى) در كاه اولوركه مجازا محذور اولان امورى
توقع ايچون دخى وارد اولور بوقسمنه اشفاق ديرلر (لعل الساعة قريب)
كبى . وينه اقسام انشادندر ندا كه مدعوك داعى‌يه اقبالنى طلبدر برحرفله كه

ادعو منابنه نائب اوله اکثر اوقاتده امره ونهیه مصاحب اولور وغالب حالده حرف تقدم ایدر ﴿ یا ایها الناس اعبدوا ﴾ کبی که متأخر اولور ﴿ وتوبوا الی الله جمیعا ایها المؤمنون ﴾ کبی . که اولورکه جملهٔ خبریه‌یه مصاحب اولور اول زمانده آنی جملهٔ امر تعقیب ایدر ﴿ یاایها الناس ضرب مثل فاستمعواله ﴾ کبی که اولورکه تعقیب ایلمز ﴿ یاعبادی لاخوف علیکم ﴾ کبی وکاه اولورکه استفهامیه‌یه مصاحبت ایدر ﴿ یا ابت لم تعبدوا ﴾ کبی که اولورکه صورت ندا غیرندا ایچون وارد اولور مجازا خیلا اغرار وتحذیر کبی که اولورکه ایکیسی معا جمع اولورلر ﴿ ناقة الله وسقیاها ﴾ قولنده‌کی کبی که اولورکه اختصاص مقصود اولور ﴿ رحمة الله وبرکاته علیکم اهل البیت ﴾ کبی که اولورکه تنبیه مقصود اولور ﴿ الایا اسجدوا ﴾ کبی ودخی تعجیب مقصود اولور ﴿ یاحسرة علی العباد ﴾ کبی ودخی تحسر مقصود اولور ﴿ یالیتنی کنت ترابا ﴾ کبی . وبنه اقسام انشادندر قسم بونک دخی اقسام انشادن ایدیکنه اتفاق ایلمشلردر . نته‌کیم قرافی نقل ایلمشدر و فائده‌سی جملهٔ خبریه‌یی تأکید وعند السامع تحقیق وتأییددر .

علم معرفة بدایع القرآن — بوفنده ابو الاصبغ یوز نوع مقداری ایراد وبر تصنیف مستقل ایله افراد ایلمشدر آکا مراجعت اولنه . اکر مقصود ایسه اهل بیان دخی اواخر علم بیانده ذکر ایله انواع کشف وعیان ایلمشلردر لکن متأخرین آنلردن زیاده نیچه اشیاء کثیره بولوب تکثیر افاده ایلمشلردر خصوصا حلی نک وابن الحجه‌نک قصائد بدیعیه‌لری ودخی ابن الحجه‌نک بدیعیات شرحی شول کیمسه‌که انواع بدیعی استقصا وقصد کمال معرفت ایلیه اول کتابه مراجعت ایلسون لکن ابن الاصبغ اول انواعی کمال استقصا ایدوب آیات قرآنیه‌ده اجرا ایلدی . ایمدی انواع مذکوره‌دن یکرمی درت نوعک مقدما ذکری سبق ایلدی‌که مجاز واستعاره وکنایه وارداف وتمثیل وتشبیه وایجاز واتساع واشارة ومساواة وبسط وایغال وتشجیع وتشریع وتتمیم وتکمیل واحتراس واستقصا وتذییل وتردید وتکرار وتفسیر

وایضاح ونفی الشیٔ بایجابه یعنی برشی صورت ایجابده نفی در اما مذهب کلامی وقول بالموجب و مناقضه وانتقال واسجال و تسلیم . آنلر عن قریب علم جدلده ذکر اولنور . واما تمکین و توشیح و تسهیم ورد العجز علی الصدر وتشابه اطراف ولزوم مالایلزم وتخییر وایهام که توریه واستخدام در آنلر نوع فواصلده کله‌جکدر . واما حسن تخلص واستطراد نوع مناسباتده کله‌جکدر . واما حسن ابتدا وحسن ختام نوعی فواتح وخواتمده کله‌جکلردر . ایمدی حالا بقیسی ذکر اولنور هر برینه قرآن عظیمدن بر مثال ایله . زیرا مقصد مثال واحد ایله تمام اولور تکثیر امثاله‌یه حاجت یوقدر . پس مذکور اولان قسمده قرق اوچدر اول تقدیرجه یوزدن باقی اولان یتمش بشدر بری که ایهامدر توریه ایله دخی تسمیه اولنورکه برلفظ ذکر اولنمقدرکه آنك ایکی معناسی اوله یابالاشتراك ویاخود تواطؤ ایله ویاحقیقة ویامجاز اوله . واحد معنیین قریب ومعنای آخر بعید اولوب اصل مقصود معنای بعید اولوب آندن معنای قریب ایله توریه اولنه . سامع اوّل وهلهده معنای قریبی توهم ایلیه علامهٔ زمخشری ایتدی : سن علم بیانده توریه‌دن الطف وادق برباب کورمدیکك مقرر ومحققدر ودخی کلام اللهده وکلام رسول اللهده اولان متشابهاتك تأویلنه تعاطی ومباشرت ایتمکه بوندن انفع وبوندن زیاده معاونت ومظاهرت ایدر برنوع یوقدر وبونك امثاله‌سندندر ﴿ الرحمن علی العرش استوی ﴾ زیرا استوانك ایکی معناسی واردر . بری معنای قریبدرکه استقرار فی المکاندر آنکله توریه اولنمشدر لکن مقصود دکلدر زیرا جناب ملك دیان منزه عن المکاندر . بری دخی معنای بعید مقصوددرکه استیلا وملکدر آندن مذکور اولان معنای قریب ایله توریه اولنمشدر انتهی . وتوریه‌نك بوقسمنه توریهٔ مجرده دیرلر زیرا آنده موری به وموری عنه اولان معنانك لوازمندن برشی مذکور اولنامشدر . برقسمی دخی واردرکه مرشحه ایله مسمی در . اول قسمده آنلردن برینك لوازمی ذکر اولنور ﴿ والسماء بنیناها باید ﴾ کبی زیرا . بونده یددن مقصد جارحه اولمق محتملدرکه موری به‌در اول معنی بنیان ایله ترشیح اولنمشدر زیرا جارحه‌نك لوازمندندر . ودخی قوت وقدرت مقصود اولمق

محتملدرکه معنای بعید مقصوددر بونك نظائری قرأنده کثیردر. بری دخی استخدام ، بونکله توریه اشراف انواع بدیع وسائر انواعدن بونلرك قدری رفیعدر اما بوایکیسی بری برندن برتر اولمایوب رتبه‌ده برابردر بعضلر استخدامی توریه اوزره تفضیل وجهنده تفصیل ایلمشلردر بونك تفسیرنده علمانك ایکی عبارتلری واردر بری سکاکی واتباعنك درکه برلفظ کتور مکدرکه آنك ایکی معناسی اوله ویاخوددخی زیاده معانیسی اوله مقصد اول لفظدن احد معانی اوله بعده راجع برضمیر ایراد اولنوب آندن مقصد معنای آخر اوله. عبارت اخری بودرکه برلفظ مشترك ایراد اولنه بعده ایکی لفظ کتوریله‌که احدهمادن احد معنیین و آخردن معنای آخر فهم اولنه. بوعبارت طریقهٔ بدرالدین ابن مالك‌درکه مصباح‌ده ذکر ایلمشــدر ابن ابی‌الاصبغ دخی بونك اثرینه اقتفا و آنك رأینه اقتدا ایلمشدر وبونی (لکل اجل کتاب) قولی ایله تمثیل ایلمشدر زیرا کتابدن مقصد امد محتوم ودخی مکتوم اولمق محتملدر لفظ (اجل) خادم معنای اول‌در ولفظ (یمحو) خادم معنای ثانی‌در بری دخی التفات‌درکه کلامده تکلم‌دن وخطاب وغیبت‌دن هر برندن آخره انتقال اولنمقدر برنکته ایچون که آنی مقام اقتضا ایدر بونك امثله‌سی مشهوره‌در. ودخی التفاتدن برنوع غریب واردرکه قرأنده موجود واشعارده معدوم ومفقوددر نوع مذکور بودرکه ایکی کلام ترتیب ایله ایراد اولنوب بعده کلام اولدن اخبار اولنه بعده عنان کلام ثانی‌دن اخباره صرف وتحویل اولنوب بعده ینه اولدن اخبار ایله تکمیل اولنه مثـالی ﴿ ان الانســان لربه لکنود ﴾ درکه انســان وربی ذکر اولنوب انســاندن اخبار اولندی بعده رب‌دن اخباره منصرف اولنوب ﴿ وانه علی ذلك لشهید ﴾ بیورلدی آندن ینه انســاندن اخباره صرف اولندی ﴿ وانه لحب الخیر لشدید ﴾ بیورلدی بعضلر دیمشدرکه احسن بودرکه بونوع التفات الضمائر ایله تسمیه اولنه. ودخی التفاته قریب‌در کلامی واحده خطاب‌دن خطاب اثنینه نقل وعکسی دخی. وینه اثنین‌دن جمعه خطابه صرف وتحویل ایلمك وعکسی دخی. ینه اکاقریب‌در ماضی ویامضارع ویاامر ایله خطاب‌دن آخره انتقـال ایلمك. بری دخی اطراددرکه متکلم آباء ممدوحك اسماسنی مرتبة

ذكر ايلمكدر ولادتده اولان ترتيب اوزره . و بو قبيلندندر ﴿ نعبد الهك واله آبائك ابراهيم واسمعيل واسحق ﴾ قول كريمى برى دخى انسجامدركه كلام تعقددن خالى وحسن انتظام اوزره اولمق ايله انحدار ماء كثير الانسجام منحدر اوله بلكه تركيبنده اولان سهولت والفاظنده اولان عذوبت ورقت سببى ايله قريب اوله كه سيلان وجريان ايليه كه جميع الفاظ قرآن بويله ايديكى ظاهر ونماياندر ودخى قرأنده موزون واقع اولان الفاظ بلاغت نمون دخى بو قبيلدندر مثلا بحر طويلدندر ﴿ فمن شاء فليؤمن ومن شاء فليكفر ﴾ ودخى بحر مديددندر ﴿ واصنع الفلك باعيننا ﴾ ودخى بسيط دندر ﴿ فاصبحوا لا يرى الا مساكنهم ﴾ ودخى وافردندر ﴿ ويشف صدور قوم مؤمنين ﴾ ودخى كاملدندر ﴿ والله يهدى من يشاء الى صراط مستقيم ﴾ ودخى هزج دندر ﴿ فالقوه على وجه ابى يأت بصيرا ﴾ ودخى رجزدندر ﴿ دانية عليهم ظلالها وذللت قطوفها تذليلا ﴾ ودخى رملدندر ﴿ وجفان كالجواب وقدور راسيات ﴾ ودخى سريعدندر ﴿ اوكالذى مر على قرية ﴾ ودخى منسرحدندر ﴿ انا خلقنا الانسان من نطفة ﴾ ودخى خفيفدندر ﴿ لا يكادون يفقهون حديثا ﴾ ودخى مضارعدندر ﴿ يوم التناد يوم تولون مدبرين ﴾ ودخى مقتضبدندر ﴿ فى قلوبهم مرض ﴾ ودخى مجتثدندر ﴿ نبئ عبادى انى انا الغفور الرحيم ﴾ ودخى متقاربدندر ﴿ واملى لهم ان كيدى متين ﴾ برى دخى اوماجدندر متكلم برغرضى برغرضده وياخود بربديعده اوماج وادخال ايلمكدر برحيثيت ايله كه كلامده انجق احد غرضين وياحد بديعين ظاهر اوله ﴿ وله الحمد فى الاولى والاخرة ﴾ كبى كه حق تعالى يى حمد ايله وصفده بعث وجزاء دخى اوماج اولندى برى دخى افتناندركه بر كلامده فنين مختلفين كتورمكدر مثلا فخر ايله تعزيه يى جمع ايلمك كبى ﴿ كل من عليها فان ويبقى وجه ربك ذو الجلال والاكرام ﴾ قول كريمنده برى دخى اقتداردركه تكلم معناى واحدى نيجه صورده ابرازدر كلام وتركيبى نظم وترتيبه وقوالب معانى واعراضى صياغتده اولان مهارت صناعت كندوده اقتدار اولنديغى اعلام واظهار ايچون كاه كلامى صورت استعاره وكاه صورت اردافده كتوره وبعض حينده مخرج ايجاز وبركره دخى

قالب حقيقتده افراغ ايليه بری دخی ایتلاف اللفظ مع اللفظدر ، بری دخی ایتلاف لفظ مع المعنی در . اولکی اولدرکه الفاظده بعضی بعضنه ملازم وغیر منفك ولازم اوله مثلا لفظ غریب ینه آنك مثلی برغریبه ولفظ متداول ینه مثلنه مقارن اوله رعایت حسن وجودت وقصد کمال مناسبت ایچون. ایکنجی اولدرکه الفاظ کلام ایله معنای مقصود بیننده ملایمت وتناسب وموافقت اوله مثلا معناده فخامت اولسه الفاظنده دخی فخامت ، وجزالت وغریبه اولسه غرابت اوله ومتداول ایسه الفاظی دخی متداوله اوله ویاخود غرابت واستعمال بیننده متوسط اولسه معانیسی دخی اول منوال اوزره اوله . اولك مثالی ﴿ تالله تفتؤ تذکر یوسف حتی تکون حرضا ﴾ کیکه بونده الفاظدن اغربی اختیار اولندی زیرا تاء اغرب حروف قسم در قلت استعمال جهتندن. ودخی رفع اسما ونصب اخبار ایلین صیغ افعالك اغربی اختیار اولندیکه تفتؤ در زیرا تزال لفظی افهامه اقرب واستعمالده اکثردر تفتؤ فعلندن. ودخی اغرب الفاظ هلاك ایراد اولندیکه (حرض) در پس لفظده حسن ایتلاف بو الفاظی جمع ایلمشدر . ثانی نك مثالی حق تعالینك ﴿ ولا ترکنوا الی الذین ظلموا فتمسکم النار ﴾ قول کریمیدر . وقتاکه ظالمه میل ورکون آنکه ظلمده مشارکتدن دون ایسه اول مقامده مس ایراد اولندیکه احراق واصطلامدن دوندر . بری دخی استدراك واستثنادر . بوایکیسنك بدیعدن اولمسنك شرطی بودرکه محاسندن برنوعی متضمن اولمق کرکدرکه معنای لغوی دلالت ایلدیکی معنادن زاید اوله مثلا استدلال ﴿ ولکن قولوا اسلمنا در ﴾ زیرا تؤمنوا اوزره اقتصار اولنسه آنلری تنفیر حاصل اولوردی. پس اول قول ایله استدراك اولندیکه اشارت اولهکه حقیقت ایمان موافقت قلب ولساندر والا لسان مجرد اسلام ایله تسمیه اولنور مثال استثنا ﴿ فلبث فیهم الف سنة الا خمسین عاماً ﴾ در . بونده حضرت نوح علیه السلام ایچون تمهید و عذر واردر قومنك هلاکی ایچون دعا ایتدیکنده . شول وجهلهکه آنلری بویله مدت مدیدهده جانب ایمانه دعوت وجانب حقه ارشاد وهدایت ایدوب آنلر ینه کمال عدوان وغوایت سببی ایله ترك اطاعت وعدم اجابت ایلدیلر دیمکه اشارتدر . ودخی اوّل

امرده الف ذكر اولندى مخاطبينك اسماعنى تهويل ايچون . برحيثيت ايله كه بعده ذكر اولنان استثنايه التفات اولنمايه . اكر اول امردن تسعمائة وخمسين دينلسه بوفائده حاصل اولماز ايدى . برى دخى اقتصاص دركه بر سورده ذكر اولنان كلام سورهٔ اخرى ده اولان و ياخود ينه اول سورده اولان كلامدن مقتضى اوله يعنى قطع اولنمش اوله مثلا ﴿ ولولا نعمة ربى لكنت من المحضرين ﴾ كبى كه ﴿ فاولئك فى العذاب محضرون ﴾ قولندن مقتص در . برى دخى ابدال دركه بعض حروفى بعض مقامنه اقامت در (فانفلق) كبى . انفرق معناسنه اقامت اولنمشدر ﴿ فكان كل فرق كالطود ﴾ آكا دلالت ايدر وينه بوقبيلدندر (انى احببت حب الخير له الخيل) ديمكدر . برى دخى (تأكيد المدح بما يشبه الذم) در . ابن الاصبغ ايتدى : بن قرآنده بونوعك ورودينى بيلمزم الا آيت واحده ده كه ﴿ الذين اخرجوا من ديارهم بغير حق الا ان يقولوا ربنا الله ﴾ برى دخى تقويت دركه متكلم مدحدن وصفدن وبونلرك غيرى فنوندن معانئ شتى ايراد ايليه وهر فنى بر جمله ده ايراد ايليه كه جملهٔ اخرى دن منفصله اوله وهر جمله رقتده متساويه اوله و بو تقويت جمل طويله در وقصيره ده ومتوسطه ده دخى اولور . جمل طويله دندر ﴿ الذى خلقنى فهو يهدين والذى يطعمنى ويسقين واذا مرضت فهو يشفين ﴾ ومتوسطه دندر ﴿ يولج الليل فى النهار ويولج النهار فى الليل ويخرج الحى من الميت ويخرج الميت من الحى ﴾ ديمشلر دركه جمل قصيره دن مركب اولان قرآنده وارد اولمامشدر بوقول ابن ابى الاصبعكدر . برى دخى تقسيم دركه برشيئك اقسام موجودهسنى استيفادر ، عقلا ممكن اولان اقسامى دكل ﴿ يريكم البرق خوفا وطمعا ﴾ كبى . زيرا رؤيت برق ايله حاصل اولان بوايكيدن غيرى قسم ثالثى يوقدر . ودخى ﴿ الذين يذكرون الله قياما وقعودا وعلى جنوبهم ﴾ كبى كه ذاكر جميع هيئاتى استيفا اولنمشدر قرآن عظيمده بونك دخى نظائرى واردر . برى دخى تدبيج دركه متكلم الوان ذكر ايلمشدركه آنكله توريه وكنايه قصد ايليه . مثلا ﴿ ومن الجبال جدد وبيض وحمر مختلف الوانها وغرابيب سود ﴾ كبى وقتا كه طرف اعلى ظهور وبياض ده اولوب آنك مقابلى خفاده سواد اولوب ماببنلرينه مناسب وسطده حمرت اولديسه

كذلك الوان جبال دخی یا جادهٔ بیضادر ویاخود خفیهٔ سودادر ویاخود
بینلرنده حمرادر لاجرم هدایت ایچون نصب اولنان علم دخی بواقسام اوزره
قسمت اولندی بری دخی تنکیت‌درکه متکلم برشیئك ذکرینه قصد ایلیه .
آنك مسدینه ساد اولانی ذکر ایلمیه برنکته ایچون که مذکورده موجوده
اولوب اول نکته آنك ذکرینی سائر ذکر اوزره ترجیح ایلیه مثلا ﴿ وانه
هو رب الشعری ﴾کبی مع هذا حق تعالی جمله نجمك وهر شیئك ربی ایکن .
زیرا عربده برشخص ظاهر اولدی که ابن ابی کبشه دیمکله معروف ایدی
نیچه مدت شعری‌یه عبادت وخلقی آنك عبادتنه دعوت ایلمش ایدی پس
حق تعالی رب شعری اولمق ایله وصف اولنمق بومقامده مناسب ایدیکی ظاهردر
بری دخی تجریددرکه برصفت ایله متصف اولان شیدن بر آنك مثلی دخی نزع
اولنه اول صفتك شیٔ مذکورده کمالنده مبالغه قصدیله مثلا ﴿ لهم فیها دار
الخلد ﴾ کبی که کویا جنتدن بردار الخلد دخی تجرید اولندی والا جنت نفسنده
دارالخلددر . نه آنکه جنتك ایچنده داز الخلد ودارالخلدك غیری دخی اوله .
بری دخی تعدیددرکه الفاظ مفردهٔ سیاق واحد اوزره ایقاعدر بونك اکثر
وجودی صفاتدهدر . ﴿هوالله الذی لا آله الا هو الملك القدوس ﴾ کبی (المتکبر)
قولنه وارنجه . بری دخی ترتیبدرکه موصوفك اوصافی خلقت طبیعیهده اولان
ترتیب اوزره ایراد وترکیب اولنوب آنده وصف زائد ادخال اولنمامقدر .
﴿والله خلقکم من تراب ثم من نطفة ﴾ کبی بری دخی تضمین‌درکه نیچه اشیایه
اطلاق اولنور . اولا برلفظی لفظ آخر موضعنه ایقاعدر آنك معناسنی متضمن
اولدیغیچون . بومجازدن برنوعدرکه آنده تقدم ایامشدر . ثانیاً لفظ مذکورده
برمعنانك حصولیدر ، اول معنادن عبارت اولور براسم ذکر ایتمدن بوایجازدن
برنوعدر . ثالثا فاصله‌نك مابعدی فاصله‌یه متعلق اولمقدر بونوع فواصلده
مذکوردر . رابعاً اثناء کلامده کلام غیری ادراجدر تأکید معنی ویاخود
ترتیب نظم قصدی ایچون اهل نوع بدیعی برنوعدر ﴿ وکتبنا علیهم فیها ان
النفس بالنفس ﴾ کبی ایمدی بوکلام توریة وانجیلدن برشیئی متضمندر وینه
بوقبیلدندر حکایات مخلوقین قرأن مبینده ایداع اولنمق ، مثلا ملائکه‌نك

﴿ اتجعل فيها من يفسد فيها ﴾ قولاری کبی وبونك امثالی دخی . بری دخی قیاسدرکه ایکی لفظك لفظده تشابهیدر . فائدهسی بودرکه مناسبت الفاظ افادهٔ میل واصغا ایدر . جناس دخی انواعدر . بری تامدرکه حروفك انواعنده واعداد وهیئاتنده ایکی لفظ متفق اولمقدر ﴿ یکاد سنا برقه یذهب بالابصار ﴾ قولنه وارنجه . بری دخی مصحفدرکه جناس خط ایلهدخی مسمادر حروف ونقطده مختلف اولمقدر ﴿ والذی هو یطعمنی ویسقین واذا مرضت فهو یشفین ﴾ کبی بری دخی محرفدرکه اختلاف حرکاتده اولمقدر ﴿ یحسبون انهم یحسنون صنعا ﴾ کبی بونده تحریف ایله تصحیف دخی جمع اولنمشدر . بری دخی ناقصدرکه عدد حروفده مختلف اولهلر زیاده دخی یا اولنده وياخود اوسطده ويا آخرده اوله . قسم ثانی متوّرج ایله دخی تسمیه اولنور ﴿ والتفت الساق بالساق الی ربك یومئذ المساق ﴾ کبی . بری دخی مذیلدرکه احدهما آخردن زیاده برحرفدن اکثر ایله دخی زیاده یا آخرده یا اولده اوله . قسم ثانی متوّرج ایله دخی تسمیه اولنور ﴿ ان ربهم بهم ﴾ کبی ومذبذبین بیننده ﴿ بین ذلك ﴾ کبی بری دخی مضارعدر مخرجده مقارب حرفله مختلف اولهلر کرك اولده اولسون کرك وسطده کرك آخرده اولسون ﴿ وهم ینهون عنه وینأون عنه ﴾ کبی بری دخی لاحقدرکه مخرجده غیر متقارب حرفله مختلف اولهلر اولکی کبی ﴿ ویل لکل همزة لمزة ﴾ کبی ودخی ﴿ وانه علی ذلك لشهید ﴾ کبی (شدید) قولنه وارنجهودخی ﴿ امر من الامن ﴾ بری دخی مرفوعدرکه بر کلمه ایله بعض کلمهدن مرکب اولاندر ﴿ جرف هار فانهار به ﴾ کبی بری دخی لفظیدرکه احدهما آخره مناسبت لفظیه ایله مناسب بر حرف ایله مختلف اولمقدر ﴿ ناضرة ناظرة ﴾ کبی بری دخی تجنیس قلبدرکه ترتیب حروفده مختلف اولهلر ﴿ بین بنی اسرائیل ﴾ کبی بری دخی تجنیس اشتقاقدرکه اصل اشتقاقده جمع اولهلر بونوع مقتضب ایله دخی تسمیه اولنور ﴿ فروح وریحان ﴾ کبی ودخی ﴿ فاقم وجهك للدین القیم ﴾ کبی بری دخی تجنیس اطلاقدرکه آنجق مشابهتده مختلف اولهلر ﴿ وجنا الجنتین دان ﴾ کبی . ودخی معلوم اولهکه جناس آنجق محاسن لفظیهدن اولدیغی ایچوندرکه معناده قوت

اولدیغی یرده ترك اولنور ﴿وما انت بمؤمن لنا ولوكنا صادقين﴾ شول جهتدن‌كه
وماانت بمصدق دینلمدی‌كه جناس‌دن اوله. زیرا مؤمن لفظنده قوت معنی
واردركه وراء تصدیق‌ده اعطاء امنه دلالت ایدر. حتی بعض ادبادن زلت، بلكه
ضلال وغفلت واقع اولمشدركه ﴿اتدعون بعلاوتذرون احسن الخالقين﴾ [*]
قول كریمنده حاشا دیمشدركه وتذرون محلنده وتدعون واقع اولسه
مراعاة جناس اولوردی كأنه اول قائل امام رازی‌نك كلامندن غافلدركه
دیمشدر : فصاحة قرآن بومقوله تكلفات صوریه ایچون دكلدر . بلكه
قوت معانی وجزالة الفاظ ایچوندر . فی‌الواقع قائل مذكور ادبدن خروج
ایتدیكی غایت ظهورده‌در حق‌تعالی عبادینی هرقول و عملده خطا وذلل‌دن
حفظ ایلیه . بری‌دخی انواع محسنات بدیعیه‌نك جمعی‌دركه شیئین یاخود اشیاء
متعدده برحكمده جمع اولنمقدر ﴿المال والبنون زینة الحیوة الدنیا﴾ كبی بری
دخی جمع وتفریقدركه شیئین برمعناده ادخال اولنوب ادخالك جهتینی بینی
فرق اولنه ﴿الله یتوفی الانفس حین موتها﴾ كبی بری دخی جمع
و تقسیم‌دركه متعددی برحكم تحتنده جمع بعده ینه تقسیم‌در ﴿ثم اورثنا
الكتاب الذین اصطفینا﴾ كبی . بری دخی جمع مع‌التفریق والتقسیم‌در
﴿یوم یأتی لاتكلم نفس الاباذنه﴾ بری دخی جمع المؤتلف والمختلفدركه
ممدوحین بیننده تسویه مقصود اولوب مدحلرنده معانیٔ مؤتلفه ایراد ایلیه .
بعده احدهایی آخر اوزره ترجیح قصد ایلیه برفضل زائد ایله‌كه آخره
نقص ویرمیه . اول اجلدن بعض معانی ایراد اولنه‌كه معنای تسویه‌یه مخالف
اوله ﴿و داود وسلیمان اذیحكمان فی‌الحرث﴾ كبی اولا حكم وعلمده ایكیسی
تسویه اولندیلر بعده حضرت سلیمان فهم جهتندن فضلی زیاده‌اولندی بری
دخی جمع‌المختلف والمؤتلف دركه متكلم كلمات متتالیات معطوفات كتوره‌كه
تلاحم سالم مستحسن ایله بری برینه متلاحم اوله‌لر برحیثیت ایله‌كه آنلردن
هرجمله افراد اولنسه بنفسهاقائمه اولوب معناسی لفظیله مستقل اوله ﴿وقیل

[*] اولا ذكر اولنان تدعون وعایدعودن ناقص اوله دعوت معناسنه، ثانی‌سی
مثال اوله ودع یدع‌دن ترك معناسنه .

يا ارض ابلعى ماءك ﴾ كبى برى دخى عتاب المرء نفسه‌در ﴿ ويوم يعض الظالم على يديه يقول ياليتنى اتخذت ﴾ كبى برى دخى عكس‌دركه بر كلام ايراد اولنه‌كه آنده برجز تقديم ، برى دخى تأخير اولنه بعده مقدم اولان تأخير ومؤخر اولان دخى تقديم اولنه ﴿ يولج الليل فى النهار و يولج النهار فى الليل ويخرج الحى من الميت ويخرج الميت من الحى ﴾ كبى وبنه نوع عكس‌ده داخلدر قلب مستوى دخى ﴿ كل فى فلك ﴾ كبى ودخى ﴿ وربك فكبر ﴾ كبى قرآن عظيمده آنجق بوايكى آيت كريمه واردر ثالث يوقدر . برى دخى عنواندركه متكلم برغرضه شروع ايدوب آنى تكميل وتأكيد ايچون بعض الفاظ ايله امثله ايراد ايليه‌كه بعض اخبار متقدمه وقصص سابقه‌يه عنوان اوله وبونوعدن برنوع عظيم واردركه عنوان علوم اولوب آندن نيجه علم معلوم اوله . مثلا كلامده بعض الفاظ ذكر اولنه‌كه علومه مفاتيح و مداخل اولوب نيجه فائده حاصل اوله . ايمدى نوع اولدندر ﴿ واتل عليهم نباء الذى آتيناه آياتنا فانسلخ منها ﴾ قول كريمى ، زيرا اول كلام عنوان قصهٔ بلعامدر . ودخى نوع ثانيدندر ﴿ انطلقوا الى ظل ذى ثلث شعب ﴾ قول شريفى . زيرا آنده عنوان علم هندسه واردر . زيرا شكل مثلث اول اشكالدر . نيجه‌كه شمسده نصب اولنسه اضلاعندن هرقنغى ضلعنده اولورسه آنك ظلى اولمياز رؤس زواياسنى تحديد ايچون . پس حق تعالى اهل جهنمه امرايلديكه اول شكلك ظلنه منطلق اولهلر . آنلرى تهكم و استهزا ايچون . ودخى ﴿ وكذلك نرى ابرهيم ملكوت السموات والارض ﴾ كبى كه آنده عنوان علم كلام وعلم جدل وعلم هيئت واردر . برى دخى فرائددركه فصاحته مختصدر بلاغته دكلدر . وبونوع برلفظ ايراد ايلمكدركه فريدهٔ عقد منزله‌سنه نزل اولنه‌كه فريدهٔ عقدك اخرنده وضع اولنان جوهره ديرلركه جمله‌دن اعلى و الطف واعلى اولور . كلامده دخى اول مقوله لفظ ايراد ايلمك كلامك عظم فصاحتنه وقوت عارضه‌سنه و جزالت منطق و اصالت عربيتنه دلالت ايدر برحيثيت ايله‌كه كلامدن اسقاط اولنسه فصحايه عزيز ومشكل اوله . ايمدى بونوعدندر (حصحص) قولى ﴿ الآن حصحص الحق ﴾ كلام شريفنده ودخى ﴿ يعلم خائنة

الاعين﴾ قولنده لفظ خائنه كبى برى دخى قَسم دركه متكلم برشى اوزرينه حلف و يمين قصد ايدوب برشيئله يمين ايليه كه آنده محلوف له ايچون فخر وياخود شاني تعظيم وياخود قدريني تنويه وتوقير وياخود غيريني ذم وتحقير اوله وياخود غزل ويا ترقق مجراسنه جارى اوله وياخود وعظ وزهد مخرجنه خارج اوله ﴿فورب السماء والارض﴾ كبى كه حق تعالى برشيله قسم ايلدى كه ايجاب فخر ايدر، اعظم قدرت واجل عظمت تمدحى متضمن اولديغى ايچون. ودخى (لعمرك) كبى كه حق تعالى رسولنك حيوتنه قسم ايلدى شاني تعظيم وقدريني تنويه وتفخيم ايچون. برى دخى لف نشردركه ايكى شى ياخود اشيا ذكر اولنه اول دخى يا تفصيل ايله كه هر برينك اوزرينه نص وتصريح ايله وياخود اجمالاً كه اولا متعددى مشتمل بر لفظ كتوروب بعده آنك عددنجه اشيا كتورلنكه كه هر برى متقدمدن برينه راجع اولوب نهايت مرتبه تعيين وهر برين كندوسنه لائق اولانه ردى عقل سامعه تفويض اولنه. مثلا اجمالى ﴿وقالوا لن يدخل الجنة الا من كان هوداً او نصارى﴾ قولى كبى پس (وقالوا) قولى اجمال در (هوداً اونصارى) قولى آنك تفصيلى در تقدير كلام ﴿قالت اليهود لايدخل الجنة الااليهود وقالت النصارى لايدخل الجنة الاالنصارى﴾ در. آندن صكره نشر وتفصيل دخى يا ترتيب لف اوزره در ﴿جعل لكم الليل والنهار لتسكنوا فيه ولتبتغوا من فضله﴾ كبى كه (سكون) ليل ايچوندرو (ابتغاء) نهار ايچوندر ياخود عكس ترتيب اوزره در ﴿يوم تبيض وجوه وتسود وجوه فاما الذين اسودت وجوههم﴾ كبى نشرده سواد ايله ابتدا اولندى كه لفده ثاني در. برى دخى مشاركه دركه برشيئى غيرينك لفظى ايله ذكر ايلمشدر آنك قربنده ومحبتنده واقع اولديغى ايچون يا تحقيق اوله وياخود تقدير اوله. اولكى ﴿ومكروا ومكر الله﴾ كبى زيرا جانب بارى ده اطلاق مكر مشاكله در. ايكنجى ﴿صبغة الله﴾ كبى كه آنكله ايماندن تعبير اولنمشدر نفوسى تطهير ايتديكى ايچون. نته كيم نصارى اولادينى برماء اصفر ايچنده غمس ايدوب معموديه ديه تسميه ايدرلر ايدى واول ولد صغير آنده غمس اولنمق آنى تطهيردر ديه ادعا ايدرلر ايدى. پس ايماندن دخى باعث تطهير

اولديغيچون صيغه ايله تعبير اولندى . برى دخى مزاوجه‌دركه ايكى معنانك
بينى مزاوجه اولنه . شرط وجزاده وياخود آنلر مجراسنه جارى اولانده
﴿ آتيناه آياتنا فانسلخ منها ﴾ كبى برى دخى مبالغه‌دركه متكلم بر وصفى
ذكر ايدوب بعده دخى زياده ايليه تاكه قصد ايتديكى معناده ابلغ اوله . اول
دخى ياوصفده مبالغه ايتمكله‌دركه عادتده استحاله حدينه واصل اوله . نته‌كيم
﴿ يكاد زيتها يضئ ولو لم تمسسه نار ﴾ كبى ودخى ﴿ ولا يدخلون الجنة حتى يلج
الجمل فى سم الخياط ﴾ كبى وياخود صيغه ايله مبالغه‌در صيغ مبالغه دخى
معروفه‌در . برى دخى مطابقه‌دركه طباق ايله دخى تسميه اولنور متضادين
بينى جمله‌ده جمع ايلمكدر اول دخى ياحقيقى‌در ﴿ وانه هو اضحك وابكى ﴾
كبى وياخود مجازى‌در ﴿ اومن كان ميتاً فاحييناه ﴾ كبى مقصد (ضالا فهديناه)
ديمكدر وياخود ايجاب‌در مرور ايدن مثاللر كبى وياخود سلب‌در ﴿ فلا تخشوا
الناس واخشونى ﴾ كبى وبوايكيدن يعنى حقيقى ومجازى‌دن هر برى دخى
يالفظى‌در نته‌كيم مرور ايلمشدر وياخود معنوى‌در ﴿ جعل لكم الارض
فراشا والسماء بناء ﴾ كبى وبوندن برنوع دخى واردركه طباق خفى ايله مسمى‌در
﴿ اغرقوا فادخلوا نارا ﴾ كبى كه غرق ذكر اولنمق معناده ماء ذكر اولنمقدركه نارك
ضديدر وبرنوع دخى واردركه ترصيع كلام ايله مسمادركه برشيئك برشيئه
اقترانيدركه انكله قدر مشتركده مجتمع اوله ﴿ لا تظماء فيها ولا تضحى ﴾ كبى
ايكيسى احتراقده جمع اولديلر زيرا ظماء باطنك عطشدن احتراقيدر وضحى
ظاهرك شمسدن احتراقيدر وبرنوع دخى واردركه مقابله ايله مسمادركه ايكى
لفظ يادخى اكثر ذكر اولنه بعده آنلرك اضدادى على الترتيب ذكر اولنه
طباق ايله مقابله بيننده فرق بودركه طباق ضدين بيننده‌در فقط اما مقابله
اربعه‌دن زائد اولانده‌دركه عشره‌يه وارنجه . ودخى اولكى اضدادده‌در خاصة
ايكنجى اضدادده وغيريده اولور . برى دخى مواربه‌در راء مهمله وباء موحده
ايله‌كه متكلم برقول تكلم ايليه‌كه انكار اولنور برشيئى متضمن اوله تچانكه
انكار حاصل اوله حذاقت ومهارتى سببى ايله وجوه‌دن بروجه استحضار
ايتمكله تخليص انكار ايليه ياكه‌نى تحريف وياخود زياده ويانقص ويا تصحيف

ايله مثلا ﴿ ارجعوا الى ابيكم فقولوا ياابانا ان ابنك سرق ﴾ كبي زيرا سرق
قرائت اولندی فتح راء مخففه ايله مع هذا حضرت يعقوبك اوغلی بنيامين
حقيقتده سرقه ايتمامش ايدی. پس كلام صحبت اوزره ايراد اولنوب فتح سيندن
بدل ضم اولنوب وراء مفتوحهٔ مخففه‌يی مكسورهٔ مشدده‌يه ابدال اولنوب
(سُرِّق) قرائت اولندی . يعنی اوغلك مسروق اولدی ديمكدر . بری دخی
مراجعه‌در كه متكلم كنديسی ايله مجاوری بيننده اولان مراجعتی حكايت
ايلمكدر . اوجز عبارت واعدل سبك واعذب لفظ ايله ﴿ قال انی جاعلك
للناس اماما ﴾ كبي (الظالمين) قولنه‌وارنجه‌كه آنده اوچ مراجعات جمع اولنمشدر
وآنلرده معانئ كلام درج اولنمشدر . خبر واستخبار وامر ونهی ووعد ووعيد
كبي منطوق ايله ومفهوم ايله . سيوطی ايتدی : اكر معانئ كلامی بيانده
دينلسه‌كه خبر وطلب واثبات ونفی وتأكيد وحذف وبشارت ونظارت ووعد
ووعيد بيان سابقدن حسنی اكثر ايديكی ظاهر وپديد اولوردی . بری دخی
نزاهت‌در كه الفاظ هجانك فحشدن خلوصيدر تا كه ابوعمرو بن العلا احسن
هجادن سؤال اولندقده بسط ايتديكی مقال كبی اوله ديمشدر . احسن هجا
اولدركه آنی اكر عذراء خدرنده انشاد وانشا ايلسه قبيح اولميه. وبونوعدندر
حق تعالی‌نك ﴿ واذا دعوا الى الله ورسوله ليحكم بينهم ﴾ قول كريمی. ايمدی
بوهجانك الفاظی سائر هجاده اولان فحشدن منزهه‌در سائر هجاء قرآن
دخی بويله ايديكی ظاهر ونمايان‌در . بری دخی ابداع‌در باء موحده ايله‌كه كلام
بديعدن نيچه ضروب وانواعی مشتمل اولمقدر ابن ابی الاصبغ ايتدی : بن
كلامده حق تعالی‌نك ﴿ وقيل يا ارض ابلعی ماءك ﴾ قولی كبی كورمدم زيرا
مجموعی اون يدی لفظ‌در مع هذا يكرمی نوع بديعی مشتملدر . مثلا ابلعی
واقلعی بيننده مناسبت تامه وايكيسنده دخی استعاره واردر . ودخی ارض وسما
بيننده طباق واردر ودخی ياسما قولنده مجاز واردر زيرا حقيقت اولسه يامطر
السما اولوردی ودخی (وغيض الماء) قولنده اشارت واردركه معانئ كثيره‌دن
عبارتدر مثلا قلع مطر سما وارضك بلع عيون ايدوب ارض اوزره اولان
مياهك نقصانی ودخی (واستوت) قولنده ارداف ودخی (وقضی الامر)ده تمثيل

ودخی تعلیل واردر زیرا غیض ماء علت استوادر ودخی صحة تقسیم زیرا
اقسام نقص ما استیعاب واستقصا اولنمشدرکه ماء سمانك وارضدن نبعان
ایدن میاهك احتباسیدر وظهر ارضده اولانك غیضیدر ودخی دعاده احتراس
واردر تاکه توهم اولنمیه‌که عموم ماء مستحق هلاك اولمیانلره دخی شامل اوله
زیرا مستحق هلاك ونکال اولمینلره دعاء علیه اولمغه عدل ملك متعال مانعدر.
ودخی حسن نسق وایتلاف اللفظ مع المعنی وایجاز واردر . زیرا حق تعالی
قصه‌ئی مستوعبة احضر عبارت ایله بیان وحکایت ایلمشدر . ودخی تسهیم
واردر زیرا اول آیت آخرینه دلالت ایدر ودخی تهذیب واردر . زیرا
مفرداتی صفت حسناه موصوفه‌در وهر لفظك مخارج حروفی سهله‌در وهر برنده
رونق فصاحت ظاهر وبشاعت وعقادة ترکیبدن خلوی روشن وباهردر ودخی
حسن بیان واردر شول جهتدن‌که سامع فهم کلامده توقف ایلمز وکلماتندن
برینك حلنده اشکال اولماز ودخی تمکین واردر زیرا فاصله‌سی محلنده مستقره
ومکاننده مطمئنه‌در قلقه ومضطربه دکلدر ودخی انسجام واردر سیوطی
ایتدی بونلردن ماعدا اعتراض دخی واردر .

علم معرفة فواصل الآی — فاصله آخر آیت اولان کلمه‌دن عبارتدر
قافیهٔ شعر وقرینهٔ سجع کبی. ودخی فواصل ایله رؤس آیات بیننده فرق واردر
زیرا فاصله مابعدندن منفصل کلامدر، کلام منفصل کاه رأس آیت اولور کاه
غیری اولور. رؤس آیات دخی کاه منفصل اولور کاه اولماز . رمانی (اعجاز
القرآن) ده ایتدی اشعریه قرآنده سجع واردر دیمکدن امتناعه ذاهب اولمشلردر
ودخی فرق ایلمشلردرکه سجع شول کلامدرکه فی نفسه مقصود اولوب بعده
معنی آنك اوزرینه احاله اولنه اما فواصل شول الفاظدرکه معانی‌یه تابع اولوب
فی نفسها مقصوده اولمیه ، اول اجلدندرکه فواصلده بلاغت موجوده واسجاع
عیبدن معدوده‌در وبو قولده قاضی ابوبکر ابن باقلانی آکا متابعت ایدوب
ابوالحسن الاشعری‌نك نصندن نقل ایلمشدر. ودخی اشاعره‌نك غیرندن بعض
قرآنده اثبات سجعه ذاهب اولوب زعم ایلمشلردرکه آنکله فضل قرآن متبین
وتفاضل فی البیان واقع ومتعین اولور . ودخی استدلال ایدوب دیمشلردرکه

حضرت موسى حضرت هروندن افضل ایکن رعایة للسجع هرون تقدیم اولنمشدر . قاضی بوقولی رد ایدوب صحیح دکلدر دیمشدر . زیرا حضرت رسول علیه السلام بیورمشدر ﴿ اسجع کسجع الکهان ﴾ پس بوقول شریفدن سجعك مذموم ایدیکی معلوم اولور، شونلرکه سجع واردر دیه توهم ایلمشلردر سجع ایله فاصله‌یی عدم فرقدن ناشیدر . مع هذا ایکیسنك بیننده فرق بیان اولنمشدر . اما قائل مذکورك سجع ایچون حضرت هرون تقدیم اولنمشدر دیدیکی وهمدر زیرا آنده تقدیم سجع ایچون دکلدر بلکه قصهٔ واحده‌یی الفاظ مختلفه ایله اعاده ایچوندرکه ینه معنای واحدی مؤدی اوله . بو اسلوب برامر صوبدرکه آنکله اعجاز قرآن ظاهر ونمایان اولور اول تقدیرجه بعض کلماتی بعض اوزرینه تقدیم وکاه تأخیر اظهار اعجاز ایچوندر سجع ایچون دکلدر . نیچون اولمیه که اکر سجع اولسه مشرکین قرآنی اول جهتدن ذم ایدرلر ایدی زیرا سجع عندالبلغا معتدل الاجزا اولمق کرکدر قرآن عظیمده خود اول حال یوقدر بومذکور اولان قاضی ملخص کلامیدر . ودخی صاحب (عروس الافراح) نقل ایتمشدرکه کتاب (الانتصار) ده قاضی فواصل سجع ایله تسمیه اولنمانك جوازینه ذاهب اولمشدر . ودخی خفاجی کتاب (سر الفصاحه) ده ایتدی : رمانی‌نك سجع عیبدر، اما فواصل بلاغتدر دیدیکی غلطدر . زیرا اکر مقصدی سجعدن مقصود لفظ معنایه تابع اولمقدر دیمك ایسه اول معنی سجعده دخی حسن‌در عیب دکلدر ، اکر مقصود معنی لفظه تابع اولمقدر دیمك ایسه فاصله‌ده دخی عیبدر لکن قرآنده سجع تسمیه اولنمدیغی شان قرآنی تعظیم وتنویه وکلام کهنه‌یه لاحق اولان وصفدن آنی تنزیه ایچوندر اکر سؤال اولنورسه‌که چونکه سجع محموددر، نیچون قرآنك جمله‌سی مسجوع اولمدی ؟ جواب ویریلورکه عندالفصحا محمود اولان کلامك جمله‌سی خصوصا که کلامده طول اوله مسجوع اولمامقدر زیرا اول تقدیرجه متکلف ومستکره اولور بلکه آنلر قتنده فصیح شول کلامدرکه غالبا غیر مسجوع اولوب لکن بعض مواضعده که حسنی متضمن اوله سجعدن دخی خالی اولمایه ، برشی‌ده قلیل اولدیغی زمانده حسن اولمقدن کثیر اولدیغی زمانده حسن لازم کلمز . نته‌کیم

وجه صبيح وخوب جمال رويندە اولان خالدە مقبول دكلدر بلكه بلاتكلف
جلب خاطر ايدوب قلب متنفر اولميان مرتبه‌سنك حسنى ظاهردر . اما كثير
اولوب نمط واحد اوزره مستمر اولان طبعه ملال كلوب متنفر اولور. جواب
آخر اولدركه جمله‌سى مسجوع اولمقده فصاحت اولماز بلكه ضروب فصاحتدن
برى دخى افتنان دركه عادت قرأن بويله‌در . ودخى معلوم اوله كه شيخ
شمس الدين ابن الصائغ الحنفى بركتاب تأليف ايدوب (احكام الراى فى احكام
الآى) ايله تسميه ايلمشدر وكتاب مذكورده ديمشدركه معلوم اوله كه مناسبت
لغت عربيه‌ده مطلوب امردركه آنك ايچون مخالف اصول نيجه امور ارتكاب
اولنور . ودخى ايندى : اواخر آى ده رعايت مناسبت ايچون واقع اولان
احكامى تتبع ايلدم قرقدن زياده‌جه حكمه مطلع اولدم. اولكى تقديم معمولدر
يا عامل اوزره ﴿ واياك نستعين ﴾ كبى وياخود فاعل اوزره‌كه ﴿ ولقد جاء آل
فرعون النذر ﴾ كبى وياخود كان خبرينى اسمى اوزره تقديمدر ﴿ ولم يكن له
كفوا احد ﴾ كبى ايكنجى زمانده مؤخر اولانى تقديمدر ﴿ فلله الآخرة والاولى ﴾
كبى . اوچنجى فاضلى افضل اوزره تقديمدر ﴿ برب هرون وموسى ﴾ كبى .
دردنجى ضمير مفسرى اوزره تقديمدر ﴿ فاوجس فى نفسه خيفة موسى ﴾ كبى .
بشنجى صفت جمله‌يى صفت مفرد اوزره تقديمدر ﴿ ونخرج له يوم القيمة كتابا
يلقاه منشورا ﴾ كبى التنجى منقوص معرفده اولان حرف يايى حذفدر ﴿ الكبير
المتعال ﴾ كبى يدنجى حذف يا فعل غير مجذومدر ﴿ والليل اذا يسر ﴾ كبى .
سكزنجى حذف ياء اضافه‌در ﴿ فكيف كان عذابى ونذر ﴾ كبى طقوزنجى زيده
حرف حددر ﴿ الظنونا ﴾ كبى ﴿ والرسولا ﴾ كبى اونجى حرف ما لا ينصرفدر
﴿ قواريرا ﴾ كبى اون برنجى اسم جنسك تذكيرينى اختياردر ﴿ اعجاز نخل
خاويه ﴾ كبى اون اوچنجى احد وجهين جائزين اوزره اختصاردر كه قرائت
سبعده ايكيسى دخى واقع اولمش ايكن موضع آخرده اولنك (تحروا رشدا)
كبى كه سبعده رشدا كلمشدر زيرا فواصل اول سورده محركدر اما ايكيسى
دخى قرائت اولنمشدر ﴿ وان يرو سبيل الرشد ﴾ قول كريمنده . اون دردنجى
بر جمله ايله‌كه ماقبلنده اولان اسميتده وفعليتده عدم مطابقت اوزره ايراد

ایلمکدر ﴿ ومن الناس من یقول آمنا بالله ﴾ در ردی جملهٔ اسمیه ایله اولمشدرکه وماهم بمؤمنین‌در. اون بشنجی احد قسمینی آخره ینه وجه سابق اوزره غیر مطابق ایراد ایلمکدر ﴿ ولیعلمن الله الذین صدقوا ولیعلمن الکاذبین ﴾ کبی‌که (الذین کذبوا) دینلمدی‌که قسم اوله مطابق اوله رعایةللفاصله . اون آلتنجی ایکی جمله‌نك احد جزئنی ایراد ایلمکدر جملهٔ اخری‌دن نظیری ایراد اولندیغی وجه اوزره ﴿ اولئك الذین صدقوا و اولئك هم المتقون ﴾ کبی اون یدنجی اغرب لفظینی ایثاددر (قسمة ضیزی) کبی که جائزه دینلمدی . اون‌سکزنجی مشترکدن هربری بر موضعه مختص اولمقدر ﴿ و لیذکر اولوا الالباب ﴾ کبی سورهٔ ﴿طه﴾ده دخی ﴿ ان فی ذلك لآیات لاولی النهی ﴾ واقع اولمشدر . اون طقوزنجی حذف مفعولدر ﴿ ماودعك ربك و ماقلی ﴾ کبی یکرمنجی صیغهٔ افراد ایله تثنیه‌دن استغنادر ﴿ ولمن خاف مقام ربه جنتان ﴾ کبی . فرا ایتدی مقصد جنته‌در اما ابن قتیبه بوقولی انکار وانکارده تغلیظ ایدوب ایتدی : معاذالله که حق تعالی جنتین عد ایدوب ینه ایکیسنی جنت واحده قیله مجرد رعایت رؤس آیت ایچون بواحتمال نه وجهله ویریلورکه جنتان صفات اثنین ایله‌وصف اولنوب (ذواتا افنان) دینلمشدر . ودخی ابن الصائغ فرادن نقل ایلمشدرکه مقصد جنادر . لکن جمع موضعنده اثنین اطلاق اولندی لاجل الفاصله. بووجه اعتبار اولنورسه یکرمی اوچنجی اولور. یکرمی دردنجی جمع ایله افراددن استغنادر ﴿ لابیع فیهٔ لاخلال ﴾ کبی‌که (لاخلة) دیمکدر . نته‌کیم آیت اخری ده واقعدر . یکرمی بشنجی غیر عاقلی عاقل مجراسنه اجرا در ﴿ رأیتهم لی ساجدین ﴾ یکرمی آلتنجی اماله اولنمیان شیئی اماله‌در . نته‌کیم ﴿طه﴾ ده‌ودخی ﴿النجم﴾ده‌واقعدر. یکرمی یدنجی صیغهٔ مبالغه کتورمکدر ﴿ وماکان ربك نسیا ﴾ کبی یکرمی سکزنجی بعض اوصاف مبالغه‌یی بعض اوزره ایثاردر ﴿ ان هذالشیٔ عجاب ﴾ کبی‌که عجیب اوزره ایثار اولنمشدر . یکرمی طقوزنجی فصل بین المعطوفیندر ﴿ ولولا کلمة سبقت من ربك لکان لزاما واجل مسمی ﴾ کبی اوتوزنجی ظاهری موقع مضمرده ایقاعدر ﴿ انا لانضیع اجر المحسنین ﴾ کبی‌که (اجرهم) دینلمدی. اوتوزبرنجی مفعول موقع فاعل‌ده واقع اولمقدر .

(حجابا مستورا) کبی که ساترا دیمکدر . اوتوز ایکنجی فاعل موقع مفعولده واقع اولمقدر (عیشة راضیه) کبی که مرضیة دیمکدر . اوتوز اوچنجی موصوف ایله صفت بینی فصل‌در (اخراج المرعی فجعله غثاء احوی) کبی که (احوی) صفت مرعی‌در دیه اعراب اولنورسه . اوتوز دردنجی برحرفی غیری مکاننه ایقاعدر (بان ربك اوحی لها) کبی که اصلی الیهادر . اوتوزبشنجی وصف غیر ابلغی ابلغ‌دن تأخیردر اول قسمدندر (الرحمن الرحیم) ودخی (رؤف رحیم) زیرا رأف ابلغ‌در رحمت‌در . اوتوز التنجی حذف فاعل ونیابت مفعول‌در (ومالاحد عنده من نعمة تجزی) کبی اوتوزیدنجی اثبات هاء سکت‌در (مالیه سلطانیه ماهیه) کبی اوتوز یدنجی جمع بین المجرورات‌در (ثم لاتجدلك به تبیعا) کبی زیرا احسن بودرکه بینلری فصل اولنه لکن مراعاة فاصله عدم فصلی وتبیعا تأخیر اولنمغی اقتضا ایلدی . اوتوز طقوزنجی صیغهٔ مضی‌دن صیغهٔ استقباله عدول‌در (فریقا کذبتم وفریقا تقتلون) کبی اصل (قتلتم) دیمکدر قرقنجی بنیهٔ حکمه‌یی تغییردر (وطورسینین) کبی که اصل (سینا) در . ابن الصائغ ایتدی آیات مذکوره‌ده اصل‌دن خروجی توجیه وجه مناسبت‌دن غیر اموردخی ظهور ایتمك ممتنع دکلدر زیرا اثرده خیر البشردن وارد اولمشدرکه قرأنك عجائبی منقضیه وغرائبی فانیه دکلدر . ابن ابی الاصبع ایتدی فواصل قرأن درت شیئك برندن خارج دکلدر اولکی تمکین‌در . ائتلاف قافیه ایله دخی تسمیه اولنورکه ناثر ومنشی اولان قرینه‌یی ، وشاعر اولان قافیه‌یی برطریقله تمهید وبنیان کلامی بروجهله تشیید ایلمك کرکدر که انکله قافیه ویاخود قرینه مکانده متمکنه وقرارنده مستقره وموضعنده مطمئنه اولوب نافره وقلقه ومضطربه ومتحرکه اولمیه ومعناسنك معنای کلام ایله تعلق تعلق تام اوله برحیثیت ایله که اکر قافیه وقرینه طرح اولنسه معناده کلام مختل وفهمده اضطراب ومعتل اوله و بروجهله اوله که اکر هر برندن سکوت اولنسه سوق کلام واقتضاء طبع مقام ایله سامع واول قافیه وقرینه‌یه مهتدی اولوب تکلم ایلیه اکثر فواصل قرأن بوقبیلدندر مثلا (لاتدرکه الابصار وهو یدرك الابصار وهو اللطیف الخبیر) کبی زیرا لطف بصر ایله

ادراك اولنیانه مناسب وموافق وخبیر ادراك اولیانلره مطابقدر وبونك امثالی قرآنده كثیردر . حكایت اولنورکه براعرابئ غیر قاری ـ كه لباس علم قرآندن عاری ایدی ـ ایشتدیكه بركیمسه قرآن قرائت ایدركن ﴿ فان زللتم من بعد ماجاءتكم البينات فاعلموا ان الله غفور رحيم ﴾ دیدی مع هذا اصل نظم كريم عزيز، حكيم ایكن. پس اعرابی ایتدی : اگر بوكلام ملك علام ایسه بویله دكلدر زیرا حكیم زلل قتنده غفران ذكر ایلمز زیرا ذكر غفران زلل ارتكابنه اغراءدر دیدی. ایكنجی تصدیردركه لفظ فاصله بعینه اوّل آیتده تقدم ایتمش اوله، بونوع رد العجز علی الصدر ایله دخی تسمیه اولنور بودخی یاصدرده اولان آخر كلمه‌یه موافق اوله ﴿ انزله بعلمه والملائكة يشهدون وكفى به شهيدا ﴾ كبی ویاخود اوّل كلمه‌یه موافق اوله ﴿ وهب لنا من لدنك رحمة انك انت الوهاب ﴾ كبی ویاخود بعض كلماتنه موافق اوله ﴿ ولقد استهزئ برسل من قبلك فحاق بالذين سخروا منهم ما كانوا به يستهزؤن ﴾ كبی . اوچنجی ترشیحدركه اول كلامده قافیه‌یی مستلزم اولور شی اوله. بونكله تصدیر بیننده فرق بودركه بونك دلالتی معنویه در . آنك لفظیه‌در ﴿ و اية لهم الليل نسلخ منه النهار ﴾ كبی زیرا بركیمسنه‌كه لیلدن انسلاخ نهاره ناظر اوله فاصله‌سی مظلمون ایدوكنه عالم اولور . دردنجی ایغالدر آنك تفسیری وتمثیلی اطنابده مرور ایلمشدر. ودخی معلوم اولهكه ارباب بديع سجعی وآنك نظیری اولان فواصلی برقاچ قسمه تقسیم ایلدیلر بریسی معطوفدركه فاصلتان وزنده مختلف اولوب حروف سجعده متفق اولهلر ﴿ مالكم لا ترجون لله وقاراً وقد خلقكم اطوارا ﴾ كبی بری دخی متوازیدركه وزنده وتقفیه‌ده متفق اولهلر ﴿ فيها سرر مرفوعة واكواب موضوعة ﴾ كبی بری دخی متوازندركه وزنده متوافق اولوب تقفیه‌ده اولمایه ﴿ ونمارق مصفوفة وزرابي مبثوثة ﴾ كبی بری دخی مرصعدركه وزن وتقفیه‌ده متفق اولهلر ودخی جملهٔ اولی‌ده اولان ثانیه‌ده اولانه مقابل اوله كذلك ﴿ ان الينا ايابهم ثم ان علينا حسابهم ﴾ كبی ودخی ﴿ ان الابرار لفي نعيم وان الفجار لفي جحيم ﴾ بری دخی متماثل دركه وزنده متساوی اولوب تقفیه‌ده اولمیه‌لر ودخی جملهٔ اولی‌نك افرادی

ثانیه‌ده اولانه مقابله اوله. بونوعك مرضعه نسبتی متوازی یه نسبتی کبیدر؛ ﴿ و آتیناهما الكتاب المستبين وهدیناهما الصراط المستقیم ﴾ کبی . بو آیت کریمه‌ده کتاب وصراط متوازناندر کذلك مستبین ومستقیم دخی . لکن حرف اخیرده مختلفلردر . بری دخی تشریع درکه توام دخی دیرلر آنك اصلی بودرکه شاعر بیتنی وزن آخردن بربیت اولور ، برقوم بونوعی شعره مخصوصدر دیه زعم ایلمشلردر ، اما آخرلری ایتدیلرکه بونوع نثرده دخی اولورکه کلام منثور ایکی سجع اوزره بنا اولنه‌که اولکی اوزره اقتصار اولنسه ینه باقیسی کلام تام مفید اولور . اگر سجعه ثانیه الحاق اولنسه ینه کلامده تمام افاده علی حاله موجود اولور زیده اولنان لفظدن حاصل اولان زیادهٔ معنی ایله . مثلا سورهٔ رحمانده ﴿ فبای آلاء ربکما تکذبان ﴾ کریمه‌سنی ایراد ایلمشلردر . لکن بعضلر ایتدی آیت مذکوره مثال مطابق دکلدر بلکه مثال مطابق ﴿ لتعلموا ان الله علی کل شیٔ قدیر وان الله قد احاط بکل شیٔ علما ﴾ کریمه‌سیدر وبونك غیری نیچه آیات واردرکه آنلرك اثناسنده فاصله اولمغه صالح کلام واردر . بری دخی لزوم مالایلزمدر التزام ایله دخی مسمی‌درکه شعرده یاخود نثرده برحرف یاایکی حرف یادخی زیاده قبل الروی التزام اولنه اماعدم کلفت شرطیله حرفین التزامنك مثالی ﴿ والطور وکتاب مسطور ﴾ ودخی ﴿ اذابلغت التراقی وقیل من راق وظن انه الفراق ﴾ اوچ حرف التزامنك امثالی ﴿ فذاهم مبصرون واخوانهم یمدونهم فی الغی ثم لایقصرون ﴾ تنبیهات : اولکی بودرکه سجعك و آنك مثال احسنی اولدرکه قرائنی متساویه اوله ﴿ فی سدر مخضود وطلح منضود وظل ممدود ﴾ کبی وبونی قریبدر قرینهٔ ثانیه‌سی طویله اولان ﴿ والنجم اذا هوی ماضل صاحبکم وماغوی ﴾ کبی یاخود قرینهٔ ثالثه طویله اوله ﴿ خذوه فغلوه ﴾ کبی ابن الاثیر ایتدی : قرینهٔ ثانیه‌ده احسن مساوی اولقدر والا برمقدار اطول اوله قرینهٔ ثالثه‌ده اطول اولمقدر . خفاجی ایتدی: ثانیه اولیدن اقصر اولمق جائز دکلدر ایکنجی بودرکه احسن اسجاع قصیر اولانلردرکه منشی‌نك قوتنه دلالت ایدر اقلی کلمتاندر ﴿ یاایها المدثر قم فانذر ﴾ کبی طویل اون کلمه‌دن زیاده اولانلردرکه غالب آیات اویله‌در .

متوسط ایکیسنك ماببنیدر آیات سورهٔ قمر کبی. اوچنجی بودرکه فواصلك معناسی وقف اوزره در اول اجلندرکه مرفوعی مجرور ایله مقابله جائزدر وعکسی دخی مثلا ﴿ انا خلقناهم من طین لازب ﴾ کبی عذاب واصب وشهاب ثاقب ایله بیله. دردنجی بودرکه قرآن عظیمده فواصلی حروف مدولین والحاق نون ایله ختم ایتمك کثیردر. و بونده حکمت مد صوتده سهولت اولمق ایله تنشیط و تطریبه مکنت وقدرت وجودیدر. خصوصا که قرآن اسهل موقف واعذب مقطع اوزره کلمشدر. بشنجی بودرکه حرف فواصل یا مماثله در ﴿ والطور وکتاب مسطور ﴾ کبی یا متقاربه در ﴿ الرحمن الرحیم مالك یوم الدین ﴾ کبی. آلتنجی بودرکه فواصلده تضمین کثیردرکه فاصله نك مابعدی فاصله یه متعلق اولمقدر ﴿ انکم لتمرون علیه مصبحین وباللیل ﴾ کبی و ابطا دخی کثیردرکه فاصله بلفظها متکرره اولمقدر. سورهٔ اسراده ﴿ هل کنت الا بشرا رسولا ﴾ قول کریمی کبی. ودخی معلوم اوله که تضمین وابطا اکرچه نظمده عیبدن معدودلردر لکن نثرده عیب دکللردر بوکا دلالت ایدر قرآن عظیمده ورودلری.

علم معرفة فواتح السور — بوعلمده ابن ابی الاصبغ برکتاب تألیف ایدوب (الخواطر السوانح فی اسرار الفواتح) ایله تسمیه ایلمشدر. ودخی معلوم اوله که فواتح سور اون نوعدن خارج دکلدر. اولکی ثناء جناب خدادر، اول دخی یا اثبات صفات کمالیه در، هر بش سوره اولنده اولان تحمید وایکی سورده اولان (تبارك) کبی و یاخود صفات نقصدن تنزیه درکه یدی سورده اولان تسبیحدر. ایکنجی حروف تهجی درکه یکرمی یدی سورده در و آنلر متشابهاتدن ایدیکی متقرر اولمشدر. اوچنجی ندادرکه اون سورده در؛ بش سورده نداء رسول ایله در علیه السلام بش سورده نداء امتدر. دردنجی جمل خبریه درکه یکرمی اوچ سورده در. بشنجی قسمدرکه اون بش سورده در آلتنجی شرط درکه یدی سورده در. یدنجی امردرکه آلتی سورده در. سکزنجی استفهامدرکه آلتی سورده در. طقوزنجی دعادرکه اوچ سورده در اونجی تعلیل درکه ﴿ لایلاف قریش ﴾ ده در. اهل بیان دیمشدرکه اقسام بلاغتدن بری دخی حسن ابتدادرکه اول کلامده تأنق ایلیه. یعنی برکلام مونق ومعجب

نتوره زيرا سمع سامعه اول امرده قرع ايدن ابتداء كلامدر . اكر محرر ومقبول ايسه سامع دخی قبولده صفاء بال ايله اقبال ايدر و الا اعراض ايدر اكر باقيسی نهايت حسنده ايسه دخی . پس لائق اولان اولدركه ابتداء كلام اعذب واجزل وارق واسلس و احسن اوله نظم و سبك جهتندن . واصح واوضح اوله معنی جهتندن ، وتعقيددن وتقديم و تأخير والباسدن وسائر مناسب بلاغت اولميان اشيادن اخلی اوله . ديمشلردركه فواتح سورك جملهسی احسن وابلغ وا كمل وجوه اوزرهدر . تحميدات وحروف هجا و آنلرك غيری حسن ابتدا كبی ، خصوصا براعت استهلال كه اول كلام برحال اوزره اولمقدركه تكلم واقع اولان حاله مناسب اولوب شول شیكه كلام آنك ايچون سوق اولنمشدر آكا اشارتی متضمن اوله . بو معنیده علم اسنی سورهٔ فاتحة الكتابدركه مطلع قرآن و مفتح كلام رحمندر . زيرا مقاصد قرآنك جملهسنی مشتملدر . ديمشلردركه قرآن آنلری محتوی و شامل واديان آنلر ايله قائم وكاملدر . دردتدر بری اصولدركه مداری حق تعالی‌یی وصفاتنی معرفت اوزرينهدركه آكا ﴿ رب العالمين الرحمن الرحيم ﴾ قول كريمی ايله اشارت اولنمشدر . بری دخی معرفت نبوات اوزرهدركه آكا اشارت ﴿ الذين انعمت عليهم ﴾ ايله در . بری دخی معرفت معاد اوزرهدركه آكا اشارت ﴿ مالك يوم الدين ﴾ ايلهدر . بری دخی علم عبادات اوزرهدركه آكا اشارت ﴿ اياك نعبد ﴾ ايلهدر . ودخی علم سلوك اوزرهدركه آكا اشارت ﴿ اياك نستعين اهدنا الصراط المستقيم ﴾ ايلهدر . ودخی علم قصص اوزرهدركه آكا اشارت ﴿ صراط الذين انعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين ﴾ ايلهدر . پس فاتحهده جميع مقاصد قرآنه تنبيه واردر حسن الفاظ ايله ومقاطع مستحسنه وانواع بلاغت ايله ولله در الفاتحه كه نه مرتبه جامع اسلوب عجيبه و مشتمل علوم كثيرهٔ غريبهدركه اكر جمع اولنسه حضرت امام علی باوقار قول شريفی اوزره كتبدن نيچه اوقار اولوردی و بومقدار دخی فهم بشر واصل اولان قدردر . و الا اول سورهٔ كريمهنك حقيقت نطائفنه وقوفه قوت بشريه وفا ايتمز و آنك جملهسنه مطلع اولماز الا علام الغيوب وسلطان منزه عن النقائص والعيوب مطلع اولور .

علم معرفة خواتم السور — خواتم دخی حسنده فواتح کبیدر .
زیرا آنلر دخی آخر مایقرع الاسماعدر اول جهتدندرکه متضمن معانیٔ بدیعه
اولمشدر سامعه انتهاء کلامی ایذان ایله بیله. تاکه نفوس بعده برکلام دخی ذکر
اولنمسنه مستشرفه اولمیه . زیرا خواتم ادعیه و وصایا و فرائض وتحمید
وتهلیل ومواعظ ووعدووعید بیننده دائردر وبونلرك غیری نیجه معانی واردرکه
بصیرهٔ تامهٔ نقده وسلیقهٔ انیقهٔ نقده ایله تفکر وتأمل وتدبر ایدنلره ظاهر اولور.

علم معرفة مناسبة لآیات والسور — بوعلمده ابوجعفر ابن الزبیرکه
شیخ ابی حیاندر — برکتاب مستقل تصنیف ایدوب کتاب (البرهان فی مناسبة
ترتیب سور القرأن) ایله تسمیه ایلمشدر . ودخی شیخ برهان الدین البقاعی
برکتاب تصنیف ایدوب (نظم الدرر فی تناسب الآی والسور) ایله تسمیه ایلمشدر
شیخ جلال الدین السیوطی دخی برکتاب تصنیف ایدوب (تناسق الدرر
فی تناسب السور) ایله تسمیه ایلمشدر . وکتاب مذکوری مقدما تصنیف ایلدیکی
کتاب (اسرار التنزیل) ده اولان تفصیلدن تلخیص ایلمشدر . اول کتابده
مناسبات سور و آیات وضمننده اولان وجوه اعجاز و اسالیب بلاغتدن نیجه
نوادر ونکات جمع ایلمشدر . ودخی معلوم اولهکه علم مناسبت علم شریفدر
نهایت دقتندن مفسرینك اعتناسی قلیل اولمشدر . امام رازی ایتدی : اکثر
لطائف قرأن ترتیبات وروابطده ایداع اولنمشدر. ابن العربی (سراج المریدین) ده
ایتدی : آیات قرأنك بعضنك بعضنه ارتباطی که کلمهٔ واحده کبی متسعة المعانی
ومنتظمة المبانی اوله ؛ علم عظیمدرکه آکا کیمسه تعرض ایتمامشدر الا عالم واحد
متعرض اولوب سورهٔ بقره ده اولانلری ذکر ایلمشدر . بعده جناب رب
الاربابدن بزه فتح باب اولدی لکن بز دخی خلقده صفا بال ایله توجه واقبال
بولنیوب اکثرنده بطالت ومیل جهالت مشاهده ایتمکین آنك اوزره بز دخی
ختم ایدوب بیننا وبین الله قویوب ینه جناب حقه رد ایلدك ودخی بعض علما
ایتدیکه علم مناسبتی اوّل اظهار ایدن شیخ ابوبکر نیسابوریدرکه شریعت
وادبده عزیز العلم ایدی . ودخی کرسی اوستنده کندیسندن قرائت اولندقده

دير ايدی‌كه نیچون بو آيت آنك جيننده وبو آيت آنك قربنده ذكر اولنمشدر
و بو سوره نیچون آنك جنبنده ذكر اولنمشدر ديه نیچه تحقيقات ووجوه
مناسبات بيان ايدر ايدی . علماء بغدادی ذكر و تعداد ايدوب جمله‌سنه
ازراء ومناسباتی عدم علملری ایچون استهزا ايدر ايدی . و دخی شيخ
عزالدين ابن عبدالسلام ايتدی : علم مناسبت علم حسن‌در لكن حسن ارتباطده
لزوم واشتراط مقرردركه برامر متحدده اوله‌كه اولی آخرينه مرتبط اوله
اگر اسباب مختلفه‌ده اولورسه آنده ارتباط واقع اولماز . هركيم ربط قصد
ايليه برامرده تكلف ايتمش اولوركه آكا قادر اولماز الا بر ربط ركيك ايله
اولوركه اول مقوله ارتباطدن حديث حسن صيانت اولنور قنده قالديكه
احسن حديثده اولمق احتمالی اوله . زيرا قرآن مبين يگرميدن زياده سنين‌ده
حوادث ووقائع ظاهر و واقع اولدقجه اسباب مختلفه ایچون مشروعه اولان
احكام متخالفه‌نی تعيين وتشريع ایچون منجماً و متفرقاً نازل اولمشدر پس
بوطريقله نازل اولان كلامده بعضنی بعضنه ربط والتيام متيسر دكل ، متعسردر
شيخ عزالدينك بوكلامنی رد ايدوب شيخ ولی الدين الملوی ايتدی : وهم
ايتمشدر شول كيمسه‌كه آيات كريمه بيننده مناسبات طلب اولنماز . زيرا هربری
وقايع متفرقه حسبنجه نازله اولمشدر ديه دعوی ايليه . بلكه بو باب فصل
الخطاب بودركه آيات كريمه منجما علی حسب الوقايع اولمشدر من جهة التنزيل
اما علی حسب الحكمة جملة اولمشدر من جهة الترتيب والتماصيل . پس مصحف
كريم لوح محفوظده اولانه موافق وسور و آياتی هروجهله مطابق‌در
توفيق ايله نته‌كيم بيت العزته جمله انزال اولنمشدر. ودخی لائق اولان اولدركه
هرآيتده جمله‌دن اوّل آنك ماقبلنه تكمله اولمسندن و ياخود مستقله اولمسندن
بحث اولنه. مستقله‌نك دخی ماقبلنه وجه مناسبتندن بحث اولنه پس بوخصوصده
نیچه علم كثير واردر سورده دخی بويله‌در ماقبلنه اتصالندن ونه‌سبب ايله سوق
اولديغندن بحث اولنمق كركدر انتهی .

ودخی امام رازی سورهٔ بقرده‌ده ايتدی : نته‌كيم قرآن فصاحت الفاظی
وشرف معانيسی جهتندن معجزدر ، كذلك ترتيبی ونظم آياتی سببی ايله دخی

معجزدر . بن ظن ايدرم كه آنلركه سبب اسلوبه معجزدر ديمشلردرمقصدلرى بودر لكن كوردم كه جمله مفسرين بوندن معرضين اولوب بومقوله دقائق اسرار ولطائفه متنبه وواقف دكللردر . بوبابده حقيقت حال بوكلامه مثال شاعرك انشاد ايتديكى مقالدركه ديمشدر شعر : (والنجم تستصغر الابصار صورته . والذنب للطرف لاللنجم فى الصغر) ترجمه : (كوكبى كوچك صانور هرديده كيم ايدر نكاه . جرمى يوقدر جرم نجمك بلكه عينكدر كناه) . مرحوم والد ماجد بيوررلركه ينه بونوعدندر فواتح سور ايله خواتمى بيننده اولان مناسبت دخى . بوبابده علامهٔ سيوطى برجزء لطيف تحرير وتصنيف ايدوب (مراصد المطالع فى تناسب المقاطع والمطالع) ايله تسميه ايلمشدر .

علم معرفة الآيات والمتشابهات — بوعلمده برجماعت تصنيف كتب ايلمشلردر اولى كسائىدر بعده سخاوى آنى نظم ايلمشدر وآنك توجيهنده كرمانى بركتاب تأليف ايدوب كتاب (البرهان فى متشابه القرآن) ايله تسميه ايلمشدر . وآندن احسندر (درة التنزيل و غرة التأويل) كه ابى عبدالله الرازى نكدر وآندن دخى احسندر (ملاك التأويل) كه ابى جعفر بن الزبيركدر . قاضى بدر - الدين ابن جماعه نك دخى بركتاب لطيفى واردركه (كشف المعانى عن متشابه المثانى) ايله تسميه ايلمشدر . ودخى كتاب (اسرار التنزيل) ده (قطف الازهار فى كشف الاسرار) ايله مسمى در . بوعلمده جم غفير وتحقيق عزيز واردر وبالجمله بوعلمدن مقصود قصهٔ واحده يى صور شتى ده امرار وفواصلى مختلفه ايله ايراد واظهار ايلمكدر . مثلا برموضعده مقدم كلوب موضع آخرده مؤخر اولمسى كبى . ياخود برموضعده زياده ايله موضع آخرده بلا زيادة اوله وياخود برموضعده معرف وبرموضعده منكر وياخود برموضعده مفرد و آخرده جمع وياخود برموضعده برحرف ايله موضع آخرده حرف آخر ايله ياىر موضعده مدغم وموضع آخرده معكوك اوله وبونلرك غيرى اختلافات كبى .

علم معرفة اعجاز القرآن — بونده نيچه خلائق وضع تصنيف فائق ايلمشلردر . جملهدن خطابى ورمانى وزملكانى وامام رازى وابن سراقه وقاضى

ابوبكر باقلانی . ابن العربی ایتدی : آنك کتابی کبی که کتاب بو بابده تصنیف
اولنمامشدر . معلوم اوله که معجزه برامر خارق للعاده در که تحدی یه مقرون
ومعارضه دن سالم ومصون اوله . اول دخی یا حسیه در اکثر معجزات بنی اسرائیل
کبی آنلرك كمال بلادت وقلت بصیرتلری سببی ایله معجزهٔ حسیه یه محتاج اولمشلردر
یاخود عقلیه در بو امتك اکثر معجزاتی کبی که كمال ذکا وفطنت وفرط فهم
وقابلیتلری ایله معجزات معنویه یی فهم واذعان ایتمکله قبول ایمان ایلدیلر . ودخی
بو شریعت شریفه وقتا که صفحات دهرده روز قیامت و حشر اولنجه باقیه
وعنایت الٰهیه آنی تطرف نسخ وتبدیل دن واقیه اوله جقدر . پس لاجرم معجزهٔ
عقلیهٔ باقیه یه تخصیص اولندی تا که اصحاب بصائر وعقول اولان مردان فحول
آنی هربار مشاهده ایدوب تصدیق واعتبار ایلیه لر . وینه معلوم اوله که حق تعالی
نبی کریمی اعنی محمد مصطفایی برزمانده بعث ایلدیکه عربك شعرا وخطباسی
کثیر وبحد ولغاتی كمال مرتبه محکم ومشید وعده و تدارکاری مؤکد و مشدد
ایدی . پس اقصی وادناسنی وعاقل وداناسنی توحید باری یه دعوت وتصدیق
رسالتنه ارشاد وهدایت وهر برینه اقامت حجت ایلدی وقتا که آنلرك اعذارینی
قطع وشبهاتنی ازاله ورفع ایلدی آنلردخی حمیت جهل جانبنه توجه ومیل
ایلدیلر تا که مهج وارواحلرینی خطر سیوف و رماحه القا ایلدیلر آنلر بویله
عناد ولجاج ایتدکجه ینه حضرت صلی الله علیه وسلم آنلرك اوزرینه قرآن ایله
احتجاج ایدوب هرصباح ومسا آنلری معارضه یه دعوت ایدرلر ایدی . اوّل
امرده آنك مثلنی اتیان اوزره تحدی ایدوب طول سنین اول حال اوزره آنلری
امهال ایدوب بعده انجندن اون سوره ایله تحدی ایلدی وقتا که آندن دخی عاجز
اولدیلر برسوره ایله تحدی ایلدی آندن دخی عاجز اولیجق اظهار عجز
واعجاز قرآن ایله اوزرلرینه ندا وامر تحدی یی بالتمام ادا ایدوب آنلرك نقص
وعیبدن پس پردهٔ غیبده مستور اولان عجزلری مکشوف وخفی اولان ظاهر
ومعروف اولدی . شول دمکه حیله وحجت بولمیوب بی تاب وقدرت قالدیلر
ایتدیلر : سن اخبار امم دن بزم بیلدکاریمزه عارف وبزدن زیاده واقفسین .
حضرت بیوردیلرکه ایمدی سز دخی اول اخباری مفتریات ایسه دخی

كتورك . پس برخطيب آنى كتورمكه قصد وعزم وبر شاعر طمع وحزم
ايده‌ميوب عاقل اولانلره قوم عربك كمال عجزلرينه دلالت حاصل اولدى .
مع هذا آنلرك بومرتبه كلاملرنده كثرت ولغتلرنده استحالت وبومقوله امورى
اتيانده آنلرده سهولت اولوب شعرلرنده و هجوده مباشرت ايدنلرده دخى
وفرت وار ايكن ، خصوصا كه طائفهٔ عرب رأى وعقلده طبقات اولوب
اكثرينك قصائد عجيبه‌سى ورجز فاخرى وخطب طوال بليغه‌سى وقصار
موجزه‌سى واردر و اكثرينك كلامى متضمن اسجاع و مزدوج ولفظ
منثوردر وبومرتبه تحدى ايتمكله آنلرك ادناسنك عجزلرى ظاهر اولدقدن
صكره اقصاسن دخى تحدى ايدوب آنلر دخى معارضه‌يه تصدى ايتدكلرنده
آنلر دخى قصور وعجزلرينه اعتراف ايله اتصاف ايلديلر. ايمدى حق تعالى‌سنى
اكرام ايليه نظر دقيق وفكر انيق ايله معلوم اولوركه بودكلو طوائف دقائق
كلامه مطالع وواقفلر ايكن بومقوله امر ظاهر وبين و بويله خطاء مكشوف
ومتعين‌ده غلط اوزره اجتماع ايليه‌لر . مع هذا هربرينك نقصانه تفريع وعجزلرينه
امهال وتوقيف اوله وكنديلرى ميان خلق‌ده شدت تأنق واستكبار ومفاخرده‌ى
اكثار ايله اشتهار بولوب تحسين كلام آنلرك سيد اعمالى واحسن افعالى اولوب
هروجهله آكا محتاج اوله‌لر خصوصا كه احتياج امر غامضده حيله‌يه باعث
وبادى اولور فكيف كه امر ظاهرده اوله وقتا كه قرآنك معجزه اولمسى ثابت
اولديسه وجه اعجازك معرفتى دخى واجب اولدى. پس بر قوم زعم ايلديلركه
تحدى قرآن قديم ايله اولمش اوله كه اول صفت ذاتدر . عرب آنكله مكلف
اولمش اوله كه مالا يطاق‌در اول‌سببدن عاجز اوله‌لر اما بوكلام مردود بلكه
بالكليه بى‌سوددر . زيرا برشيئه‌كه وقوف ممكن اولمايه آنكله تحدى متصور
دكلدر . نظام دخى زعم ايلديكه اعجازى صرفه ايله‌در يعنى حق تعالى عربى
معارضه‌سندن صرف و آنلرك عقولنى سلب ايلمشدر . معارضه‌يه نفسنده
قدرتلرى وار ايكن نهايت مرتبه بر امر خارجى عوق ايتمش اوله ساٸر
معجزات كبى . بودخى زعم فاسددر حق تعالينك ﴿ قل لئن اجتمعت ﴾
قول كريمى دليل ايله زيرا آنلردن عقل وقدرت مسلوب اولسه آنلرك اجتماعنده

فائده اولماز ایدی . خصوصا که اجماع بونك اوزرینه‌درکه نفس قرأن معجزدر .
اکر آنلرك زعمی صحیح اولسه معجز اولان جناب یزدان اولوب نفس قرأن
اولماز ایدی . اول تقدیرجه کلامك سائر کلمات اوزره فضیلتی اولماز ایدی .
قوم آخرون دخی زعم ایلدیلرکه وجه اعجازی غیوب مستقبله‌دن اخباری
متضمن اولمسیدر . بعضلر قصص اولین اخباریدرویاخود ضمائرون اخباریدر
دیدیلر . قاضی ابوبکر ایتدی : وجه اعجاز آنده اولان نظم وتألیف وترتیب
وترصیف‌در . امام رازی ایتدی : فصاحت و غرابت اسلوب وانتفاء جمیع
عیوب‌در . زملکانی ایتدی : وجه اعجاز کندیسنه مخصوص اولان تألیفه
راجع‌در . مطلق تألیف دکلدرکه هرفنی لفظ و معنی‌دن مرتبهٔ علیاده واقع
اوله . ابن عطیه ایتدی : صحیح بودرکه جمله وحذاق دخی آنك اوزرینه
اتفاق ایلمشلردر . وجه اعجازی نظمی و صحت معانیسی وتوالیٔ فصاحت
الفاظی ایله‌در . بوحالت من اوله الی آخره ثابته ومقرردر پس بومرتبه
خارج قوت بشر وخواص کلام خالق قوی وقدردرکه آندن بر لفظ نزع
اولنسه طائفهٔ بشر آندن احسن برلفظ بلکه مثانی کتورمکدن عاجز اولمق
مقرردر ودخی حازم (منهاج البلغا)ده دیمشدرکه وجه اعجاز بلاغت فصاحتك
جمیع انواعندن جمیع قرآنده وجود واستمراریدر براستمرار ایله‌که آنده
فتور ظاهر وبشردن برفرد آکا قادر اولمازمرا کشی (شرح المصباح)ده ایتدی :
وجه اعجازی مفرداتی دکلدر ودخی تألیف واعرابی ومجرد اسلوبی دکلدر
بلکه امور مذکوره‌نك جمله‌سیدر . خطابی ایتدی : وجه اعجاز بلاغتی‌در
لکن تفصیل بلاغتده بونلره صعوبت واردر . مدارا مرذوقه‌در ودخی دیدیکم
اجناس کلام درجات بیانده متفاوته‌در . بعضی بلیغ رصین جزل ، بعضی
فصیح قریب سهل ، بعضی جائز طلق رسل‌در . اولکی اعلاسیدر ثانی وسطیدر
ثالث ادناسیدر . پس بلاغات قرأن هرقسم دن حصه‌یه حائز وهرشعبه‌دن بر
نوعی آخذ وفائز اولوب اول اوصافك انتظامی ایله بلاغت ایچون دخی
کلامدن براسلوب منتظم اولمشدرکه عذوبت وفخامت صفتلرینی جامع اولمشدر
معهذا بوایکی صفت علی الانفراد صفات ایچنده متضادین کبی‌در . زیرا عذوبت

نتاج سهولتدر ، يعنى آندن حاصل اولور . وجزالت ومتانته زعورتدن برنوعله
معالجه اولنــور پس بوايكى امرك برنظمده اجتماعى مع هذا هربرى آخرون
مفارق ايكن فضيلتدن معدوددركه اول فضـيات قرآنه مخصوصه در تاكه نبى
خداى كريمه آيت بينه اوله، ودخى بشره آنك مثانى اتيــان متعذر اولديغى
اول جهتدندركه انلرك علمى جميع اسماء لغت عربيه يه محيط دكلدر ودخى اول
الفاظه مجهوله اولان معانى جميعنه ووجوه نظمك جمله سندكه ايتلافى آنك ايله
علملرى محيط دكلدر بو اموروده قرآن كريم غايت شرف و فضـيلتده در .
كذلك معانيسى دخى ابوابنده متقدم واعلاى درجاته مترقى در . كرچه بواوچ
فضــائلك هربرى مســتقلاً ومتفرقاً بولنمق قابلدر انواع كلامده لكن نوع
واحدده مجموعة بولنمق اولماز الا كلام عليم قديرده اولور . پس بو بيــاندن
ظاهر ونمايان اولدى كه اعجاز قرآن اول جهتدندركه افصح الفاظله احســن
نظوم تأليفده كلمشدر ومتضمن اصح معانى دركه توحيد خدادر وصفاتنده آنى
تنزيه وطــاعتنه دعوتدر وطريق عبادتى بياندر ، تحليل وتحريمدن وخطر
واباحت ووعظ وتقويم وامر بالمعروف و نهى عن المنكردن و محاسن اخلاقه
ارشاد وقبائحندن زجردر. وهربرى موضعنده موضوع اولوب ايچنده اخبار
قرون ماضيه مودع ومندرج وهربرينك عصاة ومعاندينه جناب حقدن نازله
اولان مَثُلات[*] عظيمه مندمج اولوب اعصار آتيه ده اوله جق امور مستقبله دن
اخبارى متضمندر . وبونلرك هربرنده حجت ايله محتج له ودليل ايله مدلول له
بينى جامع واقع اولمشدر تاكه اول عقوبته داعى اولان امرك لزومنى زيادة
تأكيد واستحقاقلرينى تأييد حاصل اوله. وبو دخى معلوم ومستغنى عن البيان دركه
بومقوله امورى اتيان واشتات ومتفرقاتنى جمع ايدوب مشاهده وعيان مرتبه سنه
كتورمك برامر وكبير و برخطب عظيم وخطـيردركه قوت بشريه آندن
عاجز وقدرت انسانيه ايله آنك بيننده امكان ومخلوقيت حاجزدر . پس بوحالى

[*] مثلات فتح ميم وضم ثاء مثلثه ايله جمع مثله در. ثاء مثلثه نك فتحى وضمى ايله
ديه علامهٔ بيضاوى ذكر ايلمشدر . لكن قاموسده ثانك ضمى وسكونى ايله ديمشدر
فتحى ذكر ايتمامشدر . معناسى عقوبتدر فصاحته دخى مثال ديدكارى بوندندر .

خلق مشاهده ایتدکارنده جملەسنك حبل رجالری منقطع ومثلنه معارضه وسبیه وشکلنده مناقضەدن عجزلری مقرر واقع اولدی بعده ینه اعداء دین اولان معاندین وزمرهٔ اشرار عناد واستکبارده اصرار ایدوب کاه منظوم کوزمکله شعر وکاه معجوزعنه اولوب غیر مقدور اولمق ایله سحردر دیرلر ایدی . مع هذا ینه قلوبده وقعی ونفوسده فزع ظهوری ایله علو قدرینی مشاهده ایتمکله آنلره شبهه وریبت ، بلکه کمال دهشت وحیرت حاصل اولوب نوع اعتراف ایتمامکه دخی قدرت بولمازلر ایدی . اول سببدن درکه وقتا که ولید بن المغیره وقتا که نبی کریمدن صلی الله تعالی علیه وسلم قرأن عظیمی استماع ایلدی والله بونك سو یلدیکی قولده تحقیق بر حلاوت عظیمه واوزرنده بر طلاوت فخیمه واردر وبونك اعلاسی مثمر واسفلی مغدقدر [*] ودخی البته بو عالیدر بوکا برکلام تعلی ایلمز ودخی ماتحتنی حطم وکسر ایدردیدی وکاه اولوردیکه کمال جهالتلرندن (اساطیر الاولین اکتتبها فهی تملی علیه بکرة واصیلا) دیرلر ایدی مع هذا صاحبلری امی اولوب کیمسەدن قرائت وحضورنده برکیمسنه اولوب اول املا وکتابت ایتمدیکنی بیلورلر ایدی . وبونلرك غیری نیچه امور عجاب که عنادوجهل وعجزلری ایجاب ایلمشدر بعده ینه خطابی ایتدی : بن اعجاز قرأنده بروجه دیدمکه اکثر ناس آندن ذاهل وغافلدرکه قلوبده صنیع ونفوسده تأثیری کثیر اولدیغیدر زیرا سن قرأنك غیری کرك منظوم وکرك منثور برکلام استماع ایلمزسین که آندن قلبه برلذت وحلاوت حاصل اوله و برحالده روع و مهابت حاصل اوله قرأن عظیمك سماعندن حاصل اولان کبی . تلخیص کلام بومقامده بودرکه وجه اعجاز یا بلاغت ایله ایجازدر ویاخود بیان وفصاحتدر ویاخود صف ونظمدر ویاخود آنلرك کلامی جنسندن خارج اولمسیدر مفرداتی آنلردن ایکن ویاخود قراسنه کلال وسامعینه ملال کلدیکیدر (آناء اللیل واطراف النهار) هرندمرتبه قرائتی تکرار اولنسه ویاخود متضمن اولدیغی اخبار ماضیه ومستقبلەدن اخباردر ویاخود شرحنده طول وکثرت وحصرنده کمال مشقت اولور نیچه علومی جامع

[*] غدق ماء کثیردر اغدق المطر دیرلر قچانکه قطرەسی کثیر اوله .

اولدیغیدر ویاخود اقوال سابقه‌نك مجموعیدر ویاخود هر زمانده السنه و آذانده
غض وطری وشوقله استماع وقبوله لائق وحری اولدیغیدر ویاخود جزالت
وعذوبت صفتلرینی جامع اولدیغیدر مع هذا ماینلرنده مرتبهٔ تضاد اولدیغی
مقرر وکلام بشرده ایکیسی جمع اولنمدیغی محققدر ویاخود حق تعالی بونی
آخر کتب قیلوب سائردن غنی ایلیوب کتب مقدمه‌یی بوکا محتاج وبونی جمله‌یه
سراج ایلدیکیدر ویاخود وفرت دواعی وشدت حاجت وتحدی وار ایکن
ینه معارضه ومقابله اولنمدیغیدر انتهی . بوندن صکره دخی علماء نامدار قرآندن
معجز اولان مقدارده اختلاف ایلدیلر بعضی معتزله بوکا ذاهب اولدیلرکه
اعجاز جمیعنه متعلقدر . لکن بو کلام بی سود وعین نظم قرآن ایله مردوددرکه
اقصر سوره ایله تحدی اولندیغی تصریح اولنمشدر قاضی ایتدی : برسوره
ایله‌در کرك طویله کرك قصیره اولسون برموضعده دخی برسوره مقداری
کلام ایله اولور برقوم دخی اعجاز اولماز الا آیت کبیرده اولور آخرون
دیدیلرکه اعجاز قرآنك قلیل وکثیرینه تعلق ایدر قول اصح دخی بودر بعده
ینه اختلاف ایدوب قاضی ایتدی : قرآنده هر کلمه بلاغتدن دورهٔ علیاده‌در
اما ابو نصر قشیری وعز الدین بن عبد السلام تفاوت اولمسنی اختیار ایدوب
بعضی فصیح وبعضی افصح اولمسی قول اصحدر دیدیلر آندن صکره قرآنی
شعردن تنزیهده حکمت بودرکه قرآن منبع حق ومجمع صدقدر شعرك مبناسی
باطلی صورت حقده تخییلدر حتی بعض حکما دیمشدرکه برمتدین وصادق
اللهجه کیمسه کورلمامشدرکه شعرنده متاق اوله کلامنده برمنظوم واقع
اولسه علی طریق القصد دکلدر شعرده خود علی طریق القصد اولمق
شرطدر . بعضلر دیمشدرکه بیت واحد شعر دکلدر اقلی ایکی بیتدر . اما رجز اصلا
شعر دکلدر بعضلر اقلی درت بیتدر دیمشدر اول خود قرآنده اصلا یوقدر
ودخی دیمشلردرکه تحدی انسله اولمشدر جن ایله اولمامشدر . زیرا بعضلر آنلر
اهل لسان عربی دکللردر پس حق تعالینك ﴿ قل لئن اجتمعت الانس والجن ﴾ قول
کریمی تهویل امر اعجاز ایچوندر زیرا آنلرك اجتماعندن حاصل اولان قوت
خفی دکلدرکه رمانی ایتدی ملائکه دخی مذکور اولمدیلر زیرا حضرت صلی الله
تعالی علیه وسلم ملائکه‌یه مبعوث اولمامشلردر .

علم معرفة العلوم المستنبطة من القرآن — حق تعالى بيورمشدر
﴿مافرطنا فی الکتاب من شیٔ﴾ ودخی ﴿ونزلنا علیك الکتاب تبیانا لکل شیٔ﴾
بیورمشدر. ودخی حضرت صلی الله تعالی علیه وسلم ﴿ستکون فتن﴾ دیدیلر
سؤال ایلدیلرکه ﴿وما المخرج منها﴾ بیوردیلرکه ﴿کتاب الله فیه نبأ ماقبلکم وخبر
مابعدکم وحکم ماببنکم﴾ یعنی عن قریب بعض فتن ظهور ایده جکدر. سؤال
اولندیکه یا اول فتن‌دن مخرج وطریق خلاص نه‌در؟ جوابنده بیوردیلرکه
کتاب الله درکه آنده ماقبلکزك نبائی ومابعدکزك خبری وماببنکزك حکمی
جمله موجوددر. ودخی حضرت ابن مسعوددن (ر . ع) مرویدر بیوردیلرکه
هرکیم علم ایستیه همان قرآنه ملازم اولسون زیرا اول کلام مبین جامع خبر
اولین وآخرین‌در بیهقی ایتدی: مقصودی اصول علم‌در ودخی سعید بن
جبیر ایتدی: بکا حضرت رسالتدن صلی الله تعالی علیه وسلم برحدیث یتشمدی
علی وجهه، الا بن آنك مصداقنی کتاب الله‌ده بولمشمدر ودخی ابن مسعود
ایتدی قچانکه بن سزه برحدیثدن خبر ویرسه‌م کتاب اللهدن آنك تصدیقنی
دخی خبر ویریرم حضرت امام شافعی برکره مکه‌ده ایتدی هرنه کیم دیلرسه‌کز
بندن سؤال ایدك بن سزه کتاب اللهدن آنك خبرك ویره‌ین. پس دیدیلرکه
نه‌دیرسین شول محرم حقنده‌که زنبور قتل ایلیه پس ایتدی ﴿بسم الله الرحمن
الرحیم. وما آتاکم الرسول فخذوه ومانهاکم عنه فانتهوا﴾ ودخی سفیان بن
عیینه بزه تحدیث ایلمشدر عبدالملك بن عمیردن، اول دخی ربعی بن حراش‌دن
اول دخی حذیفة بن الیمان‌دن اول دخی نبی‌دن صلی الله تعالی علیه وسلم. بیوردیلرکه
بندن صکره اولانره ابی بکره وعمره اقتدا ایدك ودخی بزه سفیان تحدیث
ایلمشدر مسعر بن کرام‌دن اول دخی قیس ومسلم‌دن اول دخی طارق بن
شهاب‌دن اول دخی عمر بن الخطاب‌دن که محرمه زنبوری قتل ایله امر ایلمشدر —
ایمدی بو مقامه کلنجه تمهٔ کلام حضرت امام‌در. ودخی ابن سراقه کتاب
(الاعجاز) ده ابی بکر بن مجاهددن حکایت ایلمشدرکه برکون دیدیکم عالمده برشی
یوقدرکیم الا کتاب اللهده موجوددر پس درحال سؤال ایلدیلرکه یاقرآنده

خانات قنغی موضعده مذکوردر. ایتدی حق تعالی‌نك ﴿ لیس علیکم جناح ان تدخلوا بیوتا غیر مسکونة فیها متاع لکم ﴾ قولنده مذکوردرکه بیوتدن مقصد خانات‌در ودخی بعض کیمسه نبی‌نك علیه‌السلام عمرینی حق تعالی‌نك سورهٔ منافقین‌ده ﴿ ولن یؤخر الله نفسا اذا جاء اجلها ﴾ قولندن استنباط ایلمشدر زیرا سورهٔ مذکوره آلتمش اوچنجی سوره واقع اولمشدر وعقیبنده سورهٔ تغابن وارده اولمشدرکه نبی‌نك فقدی ایله تغابن حصولنه اشارت‌در دیمشدر ابن مرجان ایتدی : هرنسنه‌که رسول‌الله صلی الله تعالی علیه وسلم بیورمشدر البته اول قرآنده موجوددر ویاخود اصلی مذکوردر کرك قریب اولسون کرك بعید ، آنی فهم ایدن فهم ایدر دیدهٔ عقل و بصیرتی نابینا اولانلر فهم ایده‌میوب اعمی اولورلر کذلك هرنسنه‌کیم قضا وحکم وامضا ایتمش اوله نهایت طالب اولانلر آندن اجتهادی وبذل وسعی وفهم و مقداری ادراك ایدر. ابن ابی‌الفضل المرسی ایتدی : کتاب مبین جامع علوم اولین و آخرین‌در برحیثیت ایله‌که آنك حقیقتنی علمله احاطه ایلمز الا ینه متکلم اولان ایدر . آندن صکره رسول‌الله احاطه ایدر . حق تعالی علمنده مستأثر ومتفرد اولدیغی علومك ماعداسنی آندن صکره حضرتك علومنك معظمنه دخی سادات صحابهٔ کرام واعلام آل عظام وارث اولمشلردر خلفاء اربعه کبی ودخی ابن‌مسعود وابن‌عباس کبی رضوان‌الله تعالی علیهم اجمعین. حتی ابن‌عباس ایتدی : اکر بنم یانمده برعقال بعیرکبی شیٔ یسیر ضایع اولسه آنی دخی کتاب اللهده بولورم آنلردن صکره تابعین باحسان آنلره وراثت ایله خالقه فیض رسان اولدیلر آنلردن صکره همم‌ده قصور و غرائم‌ده فتور اولوب اهل علم اولانلر ضعیف ونزار اولوب صحابه و تابعین حاملین اولدقلری علوم دینی وسائر فنونی حملدن عاجز و بی اقتدار اولدیلر حتی دیمشلردرکه (جمیع العلم فی القرآن لکن تقاصر عنه افهام الرجال) اندن صکره بعضلر علوم قرآنی تنویعه اقدام و هرطائفه فنوندن برفنه قیام ایدوب بعضلر ضبط لغات وتحریر کلماته اعتنا وحروفك مخارج وعددینی معرفت و کلمات و آیاتی وسور واحزابی وانصاف وارباعنی وسجداتی عد واحصا ایدوب هراون تمامنده وضع علامت

ایتمشلردر وبونلرك غیری . مثلا کلمات متشابهه و آیات متقابله‌یی حصر وتعداد ایدوب لکن معانیسنه تعرض و آنده ایداع اولنـان دقائقی تدبر ایتمدن پس بوطائفه (قراء) دیه تسمیه اولنمشلردر بعضلر دخی معرب ومبنی اولان اسما وافعالنـه وحروف عامله وغیرینـه اعتنا واهتمام واسماده وتوابعنـده وانواع افعالده ولازم ومتعـدی‌ده توسیع کلام ورسـوم خط کلمات و آنلره متعلق ودقائق ونکات، حتی بعضلر اعراب مشکلات وبعضلر اعراب جمیع کلمات ایله تقیید ایلمشلردرکه آنلره نحاة ایله تسمیه اولنمشـلردر . بعضلر دخی الفاظنه اعتناء بعض الفاظی بولدیلرکه معنای واحده دلالت ایدر و بر لفظ بولدیلرکه معنیینه دلالت ایدر برلفـظ دخی بولدیلر که اکثره دلالت ایدر . اولکی نوعی حکمی اوزره اجرا ایلدیلر وخفی اولانك معناسنی ایضاح ایلدیلر ودخی ایکی معنـایه ودخی زیاده‌یه احتمالی اولانلرده احـد محتملاتی ترجیح ایتمکه خوض وشروع ایلدیلر وهربری فکرینی اعمال ونظری اقتضا ایتدیکنه کوره بسط مقال ایلدیلرکه آنلر مفسرون‌در . بعضلر دخی آنده اولان ادلهٔ عقلیه وشواهد اصلیه ونظریه‌یه اعتنا ایلدیلر مثلا ﴿ لوكان فيهما آلهة الا الله لفسدتا ﴾ قول کریمی کبی وبونلرك غیری آیات کثیره کبی. پس آنلردن حق تعالینك وحدانیت ووجود بقاسنه وقدم وقدرت وعلم بی انتهاسنه وجناب کبریاسنـه لائق اولمیان نقائصدن تنزیهنه دلالت ایدر . ادلهٔ عقلیهٔ قویه استنباط و آنی احکام اصول دین وعقائده مناط ایلدیلر بونلر اصولیون‌درکه علم اصـول دینـه عالملردر . بعضلر دخی خطاباتنك معانیسنده تأمل ایدوب کوردیلرکه بعضی عموم، بعضی دخی خصوص اقتضا ایدر بونلرك غیری احکام لغاتدن دخی که حقیقت ومجاز وصریح وکنایت‌در ودخی تخصیص‌دن واخباردن ونص وظاهر ومجمل ومحکم ومتشابه وامر ونهی ونسخ‌دن بحث وتکلم ایلدیلر وبونلرك غیری انواع اقیسه واستصحاب حال واستقرادن، بونلر علماء اصول فقه‌در . بعضلر دخی آنده اولان حلال وحرام وسائر احکامده فکر صادق ونظر صحیحی احکام ایدوب اصولنی تأسیس وفروعنی تفریع ایدوب هر برنده وجه حسـن اوزره بسط مقال ایدوب بونی علم فروع ایله وعلم فقه ایله دخی تسمیه ایلدیلر . بعضلر دخی

بر طائفه در که آنده اولان قصص قرون سالفه واخبار امم سالفه‌یی تلمیح ایدوب هر برینك اخبارینی نقل وتبیین ووقایع و آثارینی تدوین ایلدیلر . حتی بدأ دنیا و اول اشیایی ذکر ایلدیلر وبونی تاریخ وقصص ایله تسمیه ایلدیلر . بعضلر دخی طائفهٔ اخری در که آنده اولان حکم وامثاله متنبه وواقف ومواعظ وعبر دعارف اولدیلر که هر بری قلوب رجاله اضطراب وقلقله وشوامخ جباله دکدکه وزلزله ویریر پس آنده اولان وعد ووعید وتبشیر و تحذیر شدید وذکر موت ومعاد ونشر وحشر عباد و اول یوم هائلده اولان حساب وجنت ونار وثواب وعقابدن نیچه فصول ومواعظ استنباط واصول زواجر التقاط ایدوب اول سببدن خطبا ووعاظ ایله تسمیه اولندیلر بعضلر دخی برقوم در که آنده اولان اصول تعبیردن تأویل کثیر استنباط ایلمشلردر . قصهٔ یوسفده وارد اولان بقرات سمان ضخام وصاحبی سجنك کوردکلری منام کبی وحضرت یوسفك نجوم وشمس وقمر کندویه هر بری ساجد ومسخر کوردیکی کبی، بونلری تعبیر رؤیا ایله تسمیه ایلدیلر وهر رؤیایی کتابدن استنباط ایلدیلر اگر آنده عسرت اولورسه سنتدن التقاط ایلدیلر که شارح کتابدر آنده دخی عسرت و اشکال اولورسه حکم وامثالدن استخراج ایلدیلر آندن صکره اصطلاح عوامه نظر ایلدیلر مخاطبات وعرف عادتلرنده که قرآنده آکا ﴿وأمر بالعرف﴾ ایله اشارت اولنمشدر . بعضلر دخی برقومدر که آیت مواریثده اولان ذکر سهام وارباب بیان واعلامدن علم فرائضی اخذ ایلدیلر و آنلرده اولان ذکر نصف وثلث وربع وسدس وثمندن حساب فرائضی ومسائل عولی استنباط ایدوب احکام وصایایی استخراج ایلدیلر بعضلر دخی برقومدر که لیل ونهار وشمس دوقمرده ومنازلنده ونجوم وبروجده وغیریلرده اولان حکم باهره و آثار ظاهره‌یه دلالت ایدن آیات وتأثیرات وعلاماته نظر ایدوب آندن علم مواقیت استخراج ایلدیلر . بعضلر دخی کتاب وشعرادن برقومدر که آنده اولان جزالت الفاظ وبدیع نظم وحسن سیاق ومبادی ومقاطع ومخالصه وتلوین خطاب وایجاز واطنابه وبونلرك غیری بو بابدن نیچه دقائقه ناظر اولوب آندن معانی وبیان وبدیعی استنباط ایلدیلر . بعضلر دخی اصحاب طریقتدن برقومدر که قرآنه نظر ایدوب الفاظندن

آنلره نیجه معانی ودقایق واسرار رقائق لائح اولدیکه آنلر اعلام واصطلاحات
وضع ایلدیلر . فنا و بقا وحضور وخوف ورجا وهیبت وانس ووحشت
وقبض وبسط کبی وبونلره مشابه نیجه اصطلاحات وضع وتعیین ایلدیلر . ایمدی
بوذکر اولنان شول فنوندرکه ملت اسلامیه ابدالله ذکرهم واید فکرهم اخذ
واستنباط ایلمشلردر لکن قرآن بونلردن ماعدا علوم اوائلدن نیجه علومی
جامع اولمشدر ، علم طب وجدل کبی وهیئت وهندسه وجبر ومقابله ونجامت
و بونلرك غیری نیجه علوم دخی . اما علم طب ، آنك مداری حفظ صحت
واعتدال واستحکام قوت اوزرینه‌در و یاخود رد صحت‌در بعد الختلل وحدوث
شفادر بعد الاعتلال قسم اوله اشارت اولنمشدر ﴿ وكان بين ذلك قواما ﴾
قولی ایله ودخی ﴿ كلوا واشربوا ولا تسرفوا ﴾ قولی ایله وقسم ثانی‌یه ﴿ شراب
مختلف الوانه فيه شفاء للناس ﴾ کلام شریفی ایله اشارت اولنمشدر . اما
علم هیئت شول آیاتده‌درکه آنلرده ملکوت سموات وارض وعالم علوی
وسفلی‌ده بث اولنان مخلوقات واحوال شمس و قمر ذکر اولنمشدر . مثلا
﴿ فمحونا آية الليل وجعلنا آية النهار مبصرة ﴾ ودخی ﴿ لا الشمس ينبغي لها
ان تدرك القمر ﴾ قولی کبی ودخی ﴿ رب المشارق والمغارب ﴾ کبی و بونلرك
غیری نیجه آیات دخی که احصا اولنسه اصول هیئتك جمله‌سی مع زیادة آنده
موجوددر . اما علم هندسه ﴿ انطلقوا الى ظل ذى ثلث شعب ﴾ قولنده‌در .
اما علم جدل قرآنك آیاتی حاویه اولمشدر جمیع براهین و مقدمات ونتائجی
وقول بالموجب ومعارضه‌يی و بونلرك غیری نیجه اشیانی دخی وابراهیم ونمرودك
مناظره‌سی وقومنك محاجه‌سی بوبابده اصل عظیمدر . اما جبر و مقابله دیمشلردرکه
اوائل سورده مدد واعوام وتواریخ امم سالفه وایام ذکری مندرجدر آنلرده
بوامتك مدت بقاسی تاریخی وتاریخ مدت دنیا مندمجدر . وممدی وماقی
بعضی بعضنده مضروبدر . اما علم نجامت ﴿ او اثارة من علم ﴾ قولی کریمنده‌درکه
ابن عباس رضی الله تعالی عنهما آنکله تفسیر ایلمشدر و بونلردن ماعدا قرآن
عظیمده اصول صناعات و اسماء آلات که مهمات و ضرورات اکا الجا و کسب
تحصیلنی اقتضا ایدر . نیجه‌سی قرآنده مذکوردر . مثلا ﴿ خياطت وطفقا يخصفان ﴾

قولنده ﴿وحدادت آتونى زبر الحديد﴾ ودخى ﴿والناله الحديد﴾ قولنده وبناء
نجه آيات عديدده ونجارت ﴿واصنع الفلك باعيننا﴾ وغزل ﴿نقضت غزلها﴾
قولنده و نسج ﴿كمثل العنكبوت اتخذت بيتا﴾ قولنده و فلاحت ﴿افرأيتم
ماتحرثون﴾ قولندهوصيد نجه آياتدهوغوص ﴿كل بناء وغواص﴾ ودخى ﴿تستخرجوا
منه حلية﴾ قولندهوصياغت ﴿واتخذقوم موسى من بعده من حليهم عجلاً جسدا﴾
قولندهدر . ورجاجت صرح ﴿ممرد من قوارير﴾ ودخى ﴿المصباح في زجاجة﴾
قولنده وفخارت ﴿فاوقدلي ياهامان على الطين﴾ قولندهوملاحت ﴿اماالسفينة﴾
قولنده وكتابت ﴿علم بالقلم﴾ قولندهوخبازت ﴿احمل فوق رأسي خبزا﴾ قولنده
وطبخ ﴿بعجل حنيذ﴾ قولنده وغسل وقصارت ﴿وثيابك فطهر﴾ ودخى قال
الحواريون كه آنلر قصارلر ايدى وجزارت ﴿الاماذكيتم﴾ قولندهوبيع وشرى نجه
آياتدهوصباغت ﴿صبغة الله﴾ ودخى ﴿جدد بيض وحمر﴾ قولندهوحجارت ﴿وتنحتون
من الجبال بيوتا﴾ قولنده وكيالت ووزن نجه آياتده ورمى ﴿ومارميت اذ رميت﴾
ودخى ﴿واعدوا لهم مااستطعتم من قوة﴾ قولندهمذكور اولمشلردر . وبونلردن
ماعدا اسماء آلات وضروب مأكولات ومشروبات وفنون ومنكوحات وجميع
حوادث وواقعات كائناتدن نيجهسنى دخى جامعدركه ﴿مافرطنا في الكتاب
من شئ﴾ قول كريمنك معناسى آنى محقق واول مدعاى مصدقدر قاضى ابوبكر
ابن العربى (قانون التأويل)ده بيان و تفصيل ايدوب ديمشدركه : علوم قرأن
يتمش يدى بيك ودرتيــوز اللى علمدر كلمات قرأن عددنجه . اول دخى درت
نوعه ضرب اولنمشدر زيرا هر كلمهنك ظهرى وبطنى وحدى ومطلعى واردر .
و بودخى مطلقدر تركيبى ومابينلرنده اولان روابطى اعتبــار اولنمادن . پس
بوتقديرجه آنى عململه احاطه و احصايه كيمسه قادر اولمـاز الا خداى رب
العالمـين قادردر . ودخى ديمشدركه ام علوم قرأن اوچدر : توحيد وتذكير
واحكام . پس توحيدده معرفت مخلوقات ومعرفت خالق بالاسماء والصـفات
والافعال جملهسى داخلدر وتذكيردن معدوددر . وعد ووعيـد وجنت ونار
وتصفيهٔ ظـاهر وباطن واحكامدندر تكاليفك جملهسى و تبيين منافع ومضـار
وامر ونهى وندب اول جهتدندركه فاتحهٔ ام القرأن اولمشدر . زيرا بو اقسام

ثلثه‌نك هر برینی مشتملدر وسورهٔ اخلاص ثلث قرآندر . زیرا احد اقسام ثلثه‌یی مشتملدرکه توحیددر. ودخی ابن جریر ایتدی : قرآن اوچ شیئی مشتملدر : توحید واخبار ودیانات . اول سببدندرکه سورهٔ اخلاص ثلثی اولمشدر ، زیرا توحیدك جمله‌سنی مشتملدر ودخی علی بن عیسی ایتدی : قرآن اوتوزشیئی مشتملدر وهر برینی عد ایلمشدر لکن ابن جریر دیدیکی اشیاء ثلثه ابن عیسی‌نك ذکر ایتدیکنك جمله‌سنی بلکه اضعافنی مشتملدر . اول سببدن ابن جریر ذکر وتحریر ایله اکتفا اولنوب ابن عیسانك ذکر ایتدیکی ذکر اولنمامشدر . نظر حقیقت ایله نظر اولنسه هرنه‌دکلو فهم دراك اولسه قرآنك عجائبنی احصا وادراك ایده‌من نته‌کیم علماء اعلام قرآن متضمن اولدیغی احکام حقنده مستقلاً کتب تألیف ایلمشلردر قاضی اسمعیل کبی ودخی بکربن العلا وابی بکر الرازی والکیا الهراسی وابی بکر بن العربی وعبد المنعم بن الفرس وابن خویزمنداد کبی . وبر طائفه دخی آنجق قرآنده اولان علوم باطن حقنده کتب تالیف ایلمشلردر . ودخی ابن برجان قرآنك احادیثی معاضدت وتقویتدن متضمن اولدقلرینی بیان حقنده کتاب مفرد جمع ایلمشدر ودخی جلال الدین السیوطی برکتاب لطیف جمع وتألیف ایدوب کتاب (الاکلیل فی استنباط التنزیل) ایله تسمیه ایلمشدر . آنده قرآندن استنباط اولنان مسائل فقهیه واصلیه واعتقادیه‌نك جمله‌سنی ذکر ایلمشدر وبونلرك غیری بعض فوائد ذکر ایدوب کثیر الفائده وجم العائده برکتاب اولمشدرکه انواع مذکوره‌دن اجمال اولنانلره شرح مجراسنه جاریدر هرکیم آنلره وقوف اراده ایدرسه اول کتابه مراجعت ایلسون .

علم معرفة امثال القرآن — بوعلمده کبار اصحاب شافعیه‌دن امام ابو الحسن الماوردی تصنیف کتب ایلمشدر . حق تعالی بیورمشدر ﴿ ولقد ضربنا فی هذا القرآن من کل مثل لعلهم یتذکرون ﴾ ودخی بیورمشدر ﴿ وتلك الامثال نضربها للناس ومایعقلها الا العالمون ﴾ امام ماوردی ایتدی : علم امثال قرآن . اعظم علوم قرآندندر لکن خلق آندن غافللردر زیرا آنلر امثاله اشتغال

وممثلاتدن اغفال ایدرلر مع هذا مثل بلا ممثل فراس بلا لجام وناقۀبی زمام
کیدر ودخی دیمشلردرکه قرآنده اولان ضروب امثالدن امور کثیره استفاده
اولنور . مثلا وعظ وتذکیر و حث وزجر واعتبار وتقریر ومرامی عقله
تقریب وصورت محسوسەده تصویر کبی . زیرا امثال معانی‌یه صورت اشخاصده
تصویر ایدرکه اذهانده زیاده ثابت وبرقرار اوله . زیرا ذهن آنلرده حواس
ایله استعانت واستیناس ایدر اول سببدندرکه مثلدن غرض ، غرض خفی‌یی
جلی‌یه وغائبی شاهده تشبیه‌در امثال قرآندن هر برنده برفائده وحکمت زائده
دخی مقرردر مثلا تفاوت اجری بیانی مشتمل اولور ودخی مدح وذمی
وثواب وعقابی وبرامرێ تفخیم ویا تحقیری ویا برامرێ ابطال وتحقیق
مشتمل اولور نته‌کیم حق تعالی ﴿ وضربنا لکم الامثال ﴾ بیوروب بزه رب
منان ضرب امثال ایله امتنان ایدر متضمن اولدیغی فوائد ومنافع وعوائدسببی
ایله . زرکشی برهانده ایتدی : برهانك برحکمتی دخی تعلیم بیاندر بودخی
بوشریعتك خصائصندندر اصبهانی ایتدی : عربك ایتدیکی ضرب امثالك
وعلمانك استحضار ایتدکلری نظائر ومثالك شان عظیمی واردرکه برعاقله
خفی دخی دکلدر ابراز خفیات دقائق ورفع استار حقایقده بروجهله که
سکا امر متخیلی صورت متحققده ارائت واظهار ومتوهمی معرض متیقنده
آشکار ایدر وغائبی سنکله بروجهله مأنوس ایدر کویا مشاهد ومحسوسدر .
ودخی ضرب امثالده خصم شدید الخصومتی تبکیت والزام وجامح ابی اولان
معاند غبی‌نك صولتی قمع وافحام واردر زیرا امثال قلوب رجالده بروجهله
تأثیر ایدرکه شیئی کندی نفسندەوصف ایتمکده اول تأثیر اولماز اولسببدندرکه
حق تعالی کتاب کریمنده وسائر کتبنده امثالی تکثیر ایلمشدر . حتی سور
انجیلدن برسوره واردرکه سورة الامثال ایله تسمیه اولنمشدر . وکلام نبی
قرشی‌ده دخی کثیر وفاشی‌در علیه السلام وکلمات سائر انبیاده دخی بسیار
واقوال ونصائح حکماده دخی بیشماردر . ودخی معلوم اوله‌که جعفر بن شمس
الخلافه کتاب الآدابده برباب عقد ایلمشدر قرآندن بعض الفاظ که مثل
مجراسنه جاریه اولمشدر آنی افراد بالذکر ایلمشدر . بونوعی ارسال المثل

دیه تسمیه ایدرلر بو نوعدن ایراد اولنمشدر حق تعالینك ﴿ لیس لها من دون الله کاشفه ﴾ قول کریمی ودخی ﴿ لن تنالوا البر حتی تنفقوا مما تحبون. الآن حصحص الحق. وضرب لنا مثلا ونسی خلقه ذلك بما قدمت یداك. قضی الامر الذی فیه تستفتیان الیس الصبح بقریب. وحیل بینهم وبین مایشتهون لکل نبأ مستقر. ولایحیق المکر السیئ الا باهله. قل کل یعمل علی شاکلته. وعسی ان تکرهوا شیئاً وهو خیر لکم کل نفس بما کسبت رهینة. ماعلی الرسول الا البلاغ. ماعلی المحسنین من سبیل. هل جزاء الاحسان الا الاحسان. کم من فئة قلیلة غلبت فئة کثیرة. الآن وقد عصیت قبل تحسبهم جمیعاً وقلوبهم شتی. ولا ینبئك مثل خبیر. کل حزب بما لدیهم فرحون. ولو علم الله فیهم خیرا لاسمعهم. وقلیل من عبادی الشکور. لایکلف الله نفساً الا وسعها. لایستوی الخبیث والطیب. ظهر الفساد فی البر والبحر. ضعف الطالب والمطلوب. لمثل هذا فلیعمل العاملون. وقلیل ماهم فاعتبروا یا اولی الابصار ﴾ ودخی نیجه الفاظ بی‌مثالکه مجرای مثالده جاری ومشابهت کلام مخلوقدن عاری‌در. ودخی معلوم اوله‌که امثال قرآن ایکی قسمده‌در بری ظاهر مصرح به‌در ﴿ کمثل الذی استوقد نارا ﴾ کبی وبونلرك نظائری دخی. بری دخی کامن‌درکه آنده لفظ مثل مذکور دکلدر نته‌کیم حسین بن المفضل‌دن سؤال اولندیکه سن امثال عرب وعجمی کتاب اللهدن اخراج ایدرسین یا آنده سن (خیرالاموراوساطها) مثلنی بولورمیسین؟ جواب‌ندا ایتدی نعم درت موضعده‌در. بری ﴿ لافارض ولابکر عوان بین ذلك ﴾ قولنده بری دخی ﴿ والذین اذا انفقوا لم یسرفوا ولم یقتروا ﴾ قولنده بری ﴿ ولاتجعل یدك مغلولةً ﴾ قولنده بری دخی ﴿ ولاتجهر بصلاتك ولا تخافت بها ﴾ قولنده ودخی سؤال ایلدیلرکه یا کتاب اللهده ﴿ لیس الخبر کالعیان ﴾ مثلندن نشان وارمیدر بیان ایله، ایتدی: ﴿ اولم تؤمن قال بلی ولکن لیطمئن قلبی ﴾ قولنده‌در ینه دیدیلرکه یا ﴿ کما تدین تدان ﴾ قولنی بولورمیسین ایتدی: ﴿ من یعمل سوءً یجزبه ﴾ قولنده‌در ینه دیدیلرکه ﴿ لاتلد الحیة الا الحیه ﴾ مثلنی بولورمیسین ایتدی: ﴿ ولایلدوا الا فاجراً کفارا ﴾ قولنده‌در وبونلرك امثالی قرآن عظیمك امثالی کثیرده‌در بومقدارا کافیدر اعتبارده.

علم معرفة اقسام القرآن [*] — بوعلمده ابن القيم بر مجلد تصنيف ايدوب تبيان ايله تسميه ايلمشدر . ودخی معلوم اوله كه قسمدن مقصود خبری تحقيق وتأكيددر حتی ﴿ والله يشهد ان المنافقون لكاذبون ﴾ مثلنی قسمدن معدود قيلمشلردر . بعضلر سؤال طريقيله ديمشدر كه حق تعالی دن قسم اگر تصديق مؤمن ايچون ايسه مؤمن اولان مجرد اخبار ايله تصديق جناب پروردگار ايدر ، اگر كافر عنيد ايچون ايسه قسم دخی مفيد دكلدر جواب ويرمشلردر كه قرآن لغت عرب ايله نازل اولمشدر . عادت عرب بودر كه مقصدلری برامری تأكيد اولسه قسم ايله تأييد ايدرلر . ودخی ابوالقسم القشيری جواب ويروب ديمشدر كه حق تعالی قسمی كمال حجت وتأكيد ايچون ذكر ايلمشدر . زيرا فصل احكام ايكی امر ايله قوت واحكام بولور يا شهادت ايله وياخود قسم ايله . پس حق تعالی كتاب كريمنده ايكی نوعی دخی ذكر ايلدی تا كه اعداء دين اولان فرقهٔ معاندين ايچون اصلا حجت قالميه اولا (شهد الله انه لا اله الا هو والملائكة واولوا العلم) ديوب شهادتی ذكر ايلدی وثانيا (قل ای وربی انه لحق) ديوب قسمی ذكر ايلدی . بعده اعرابدن حكايت اولنور كه وقتا كه ﴿فورب السماء والارض انه لحق﴾ قول كريمنی استماع ايلدی صيحه وفرياد ايدوب ايتدی : كيمدر كه رب الارباب اولان ملك جليلی اغضاب ايلديكه آنی يمينه الجا ايلدی . ودخی معلوم اوله كه قسم البته براسم معظمه اولور حق تعالی قرآنده يدی موضعده نفس كريمنه قسم ايلمشدر سائر مواضعك جملهسنده مخلوقاتنه قسم ايلمشدر سؤال اولنور كه حق تعالینك غيرينه قسمدن نهی وارد اولمشدر . برقاچ وجهله جواب ويريلوب بريسی بودر كه مضاف محذوفدر مثلا ﴿والتين﴾ قولنده ﴿ورب التين والشمس﴾ قولنده ﴿ورب الشمس﴾ تقديرندهدر وبونلرك امثالی دخی بويلهدر . بری دخی بودر كه قرآن كريم عربك مألوف ومعتادی اولان اسلوب قديم اوزره نازل اولمشدر كه آنلر مخلوقاتدن تعظيم ايتدكلری اشيايه قسم ايدرلر ايدی . بری دخی بودر كه قسم

---

[*] بومحلده اقسام جمع قسمدر فتح سين ايله كه يمين معناسنهدر جمع قسم دكلدر كسر قاف وسكون سين ايله .

هرشخصك مافوقنه اولور حق‌تعالینك فوقنــده بر احد یوقدرکه آکا قسم ایلیه پس کاه نفسنه قسم ایدر کاه مصنوعاتنه‌ایدر آنلر دخی بر صانع وجودینه دلالت ایدرلر .

علم معرفة جدل القرآن — علم مزبورده شیخ نجم‌الدین الطوفی بر کتاب تصــنیف ایلمشدر . علما دیمشــلردرکه قرأن مبین جامع انواع ادله و براهین‌در هیچ بر برهان ودلالت وتقسیم و تحدید یوقدرکه معلومات عقلیه وسمعیه‌نك کلیاتندن منبیٔ ومخبر اوله الا کتاب آنی ناطق‌در . لکن عادت عرب امیین اوزره‌در، دقائق طرق متکلمین اوزره دکلدر . ایکی سببدن بری بودرکه حق‌تعالی ﴿ وماارسلنا من رسول الا بلسان قومه لیبین لهم ﴾ بیورمشدر . یعنی هررسول قومنك لسانی اوزره ارســال اولنمشدر آنلره احکام الهیه‌یی بیان سهل و آسان اولمق ایچون. بری‌دخی بودرکه محاجه ومسائل‌ده دقائقنه مائل اولانلر آنلردرکه کلامك جلائل و واضحاتی ایله اقامت حجت ایتمکدن عاجز و بی‌قدرت اوله ، زیرا شول کیمسه‌که اکثرناس فهم‌ایتدیکی اوضح کلام ایله مدعایی تفهیم واعلام ایتمکه قادر اوله اغمض کلام‌که آنی آنجق اقل ناس فهم ایدرلر آکا تنزل ایدوب کلامنده الغازی اختیار ایلمز . پس حق‌تعالی دخی خلق ایله اولان محاجه‌ده مخاطباتی اوضح عبارت و اجلای صورتده اخراج ایلدی ، تاکه عوام آنك جلیلندن آنلره قناعت ویروب والزام حجت ایدنلری فهم ایده‌لر . خواص دخی اثنــاء مخــاطباتدن فهم خطبا ادراك ایتــدیکی مرتبــه‌دن زیاده دقائق رفائق فهم ایده‌لر . ابن ابی الاصــبغ ایتــدی : جاحظ زعم ایلمشــدرکه قرأنده مذهب کلامی نوعندن بر شی موجــود اولمیه معهذا قرأن آنکه مشحوندر مذهب کلامی‌نك تعریفی بودرکه متکلم اثباتی قصــد ایتدیکی امرده برحجت ایله احتجاج ایلیه‌که معاندی ارباب کلام طریقه‌سی‌اوزره قطع وافحام ایلیه آنك برقسمی نوع‌منطقی‌درکه آنده مقدمات صادقه‌دن نتائج صحیحه اســتنتاج اولنور زیرا بوعلمك اربابندن اســلامیون اولانلرذکرایلمشدرکه اوّل‌سورهٔ حج‌دن ﴿ وان الله یبعث من فی القبور ﴾ قولنه وارنجه بش نتائج واردرکه اول مقدمه‌دن استنتاج اولنور بری ﴿ ذلك بان الله

هوالحق﴾ قوليدر آنك برهانی بودرکه حق‌تعالی زلزلهٔ ساعتدن خبر ویروب
آنك عظمنی دخی بیـان ایلدی بوقولك صحتی مقطوعدر زیرا صـدقی ثابت
اولان کیمسه قدرتی تواتر ایله ثابته اولاندن خبر ویرمشـدر پس حق‌اولور
ودخی زمان مسـتقبلده اوله‌جق امردن حق ایله خبر ویرمز الا حق خبر
ویرر. بری دخی بودرکه حق‌تعالی احیاء موتی ایده‌جکندن خبر ویردی زیرا
اهوال ساعتدن خبر ویردیکندن خبر ویردی آنك فائده‌سی احیـاء موتی‌یه
موقوفه‌در. وبودخی ثابت اولمشدرکه حق تعالی هرشیئه قادردر احیاء موتی
دخی جملهٔ اشیادندر. پس حق‌تعالی محیی الموتی اولور بری‌دخی بودرکه حق
تعالی هرشیئه قدیر ایدوکنی خبر ویردی آنك برهانی بودرکه هرکیم شیاطینه
اتباع ایدوب آنده بغیر علم مجادله ایلیه بز اکا عذاب سعیری ذوق ایتدیریرز
دیدی. ایمدی بوحاله قادر اولماز الا هرشیئه قادر اولان کیمسه اولور پس
حق‌تعالی هرشیئه قدیردر بری دخی ﴿وانه یبعث من‌فی‌القبور﴾ قوليدر آنك
برهانی بودرکه ساعت آتیه اولوب ریب اولمدیغنه حق‌تعالی خبر صادق ایله
اخبار ایلدی ومقرردرکه ساعتی کورمز الا شول کیمسـه کتورکه قبورده
اولانلری اول بعث ایدر زیرا ساعت شول مدتدن عبارتدرکه آنده اموات
لاجل انجاز ان قائم اولورلر. پس ساعت بلاریب آتیه‌درو حق تعالی قبورده
اولانلری بعث ایده‌جکدر وبعضلر دیمشدرکه حق تعالی معاد جسمانی‌یه برقاچ
نوعله استدلال ایلمشـدر اولکی اعاده‌یی ابتدایه قیاسـدر نته‌کیم ﴿کمابدءکم
تعودون﴾ دیمشدر ودخی ﴿کمابدءنا اول خلق‌نعیده﴾ ودخی﴿ افعیینا بالخلق
الاوّل ﴾ دیمشدر ایکنجی اعاده‌یی خلق‌سموات وارضه قیاسدر بطریق‌الاولی
نته‌کیم ﴿ اولیس الذی خلق السموات والارض بقادر ﴾ دیمشـدر اوچنجی
اعاده‌یی ارضك موتندن‌صکره مطر ونبات ایله احیاسنه قیاسدر. دردنجی اعاده‌یی
شجر اخضردن نار اخراجنه قیاسدر. بشنجی ﴿ واقسموا بالله جهدایمانهم
لایبعث‌الله من یموت بلی ﴾ قولنده‌در. آنك تقریری بودرکه حق نفسـنده
واحددر آنده اختلاف. تعدد طرقدن غیری نسنه‌یی مفید دکلدر وقتـاکه
عالمده برحقیقت موجوده اولدیغی محققدر لکن بزه بوحیـاتده آکا وقوف

واطلاع ممکن دکلدر زیرا بوجهلتده بزم فطرتلریمزده اختلاف مرکوز ومقرردر واول اختلافك ارتفاعنه امکان یوقدر الا بوجهلتك ارتفاعیله بر آخر صورته نقلی ایله‌در پس بالضروره صحیح ومقرر اولورکه بزم ایچون بوحیوتك غیری بر حیاة دخی واردرکه آنده میان عبادده اولان خلاف وعناد مرتفع اولور. ایمدی اول حیوة شول حیوةدرکه حق تعالی آکا مصیر ورجوع ایله وعد ایلمشدر پس حالا موجود اولان خلاف منکرینك انکار ایتدکلری بعث تحقق وقوعنه اوضح دلیل اولور ابن السید تحقیق مقامده بووجهله بسط کلام ایلمشدر. وینه بوقبیلدندر وحدت صانعه دلالت تمانع ایله استدلال که کتب کلامیه‌ده مشهور ومقرر ومسطوردر وینه انواع جدلدندر سبر وتقسیم دخی بونك قرآنده واقع اولان امثله‌سندندر حق تعالینك ﴿ ثمانیه ازواج من الضان اثنین ﴾ قولی زیرا کفار کاه ذکور انعام ایچون حرامدر دیدیلر کاه اناثی. پس حق تعالی آنلرك قولنی سبر وتقسیم ایله رد ایلدی طریقی بودرکه علت حرمت یا ذکورتدر یاخود انوثتدر یاخود رحمك ایکیسنی اشتمالیدر یاخود حق تعالیدن محض تعبددر. اول دخی یا وحی وارسال رسول ایله‌در ویاخود کلامنی بلاواسطه سماعله‌در. پس وجوه وتحریم بونلردن غیری دکلدر. وجه اول جمیع ذکورك حرمتنی مستلزمدر وجه ثانی جمیع اناثك حرمتنی، وجه ثالث ایکی صنفك معاً حرمتنی اقتضا ایدر حق تعالیدن بلاواسطه اخذ باطلدر آنی کیمسه ادعا ایتمامشدر کذلك بر رسول واسطه‌سیله دخی. زیرا آنلره قبل النبی علیه السلام رسول کلمامشدر ایمدی احتمالاتك جمله‌سی باطله اولیجق مدعیکه آنلرك قولی افترا وضلال اولمقدر اول دخی ثابت اولور وینه انواع جدلدندر ﴿القول بالموجب﴾ ابن ابی الاصبع ایتدی: آنك حقیقتی کلام خصمی ینه کلامنك فحواسندن مستفاد اولان ایله رد ایلمکدر بودخی ایکی قسمدر بری بودرکه کلام غیرده بر صفت بر شیئدن کنایت واقع اولەکه آنك ایچون بر حکم اثبات اولنمش اوله پس اول صفتی اول شیئك غیری ایچون اثبات ایلیه‌لر حق تعالینك ﴿ لئن رجعنا الى المدينة ليخرجن الاعز منها الاذل ﴾ قولی کبی آنلر اعز ایله کندی نفسلرینی ارادت ایلدیلر

واذل ايله منافقيني مقصود ايتديلر پس حق تعالى آنلرك كلامني بو وجهله
رد ايلديكه نعم اعز اولان اذلي اخراج ايدرلكن اعز اولان الله در ورسوليدر
واخراج ايدنلر مؤمنون در واذل اولان منافقون دركه آنلر اخراج اولنورلر
بري دخي كلام غيرده واقع اولان لفظي محتملاتدن خلاف مقصدي اولانه
حمل ايلمكدر متعلقني ذكر ايلمك ايله مثالي ﴿ والذين يؤذون النبي ويقولون
هو اذن قل اذن خير لكم ﴾ قوليدر بري دخي تسليم دركه محالي منفي فرض ايلمكدر
ياخود مشروط فرض ايلمكدر حرف امتناع ايله تاكه مذكور اولان ممتنع
الوقوع اوله شرطك وقوعي ممتنع اولديغيچون. بعده اول مذكورك وقوعي
تسليم ايليه جدلي ايله ودخي آنك عدم فائده سنه دلالت ايليه وقوعي تقديري
ايله دخي مثلا ﴿ ما اتخذ الله من ولد وما كان معه من اله اذن لذهب كل اله بما خلق
ولعلى بعضهم على بعض ﴾ قولي كبي كه معناسي حق تعالى ايله بيله برا آله يوقدر
اكر آنكله برا آله دخي اولمق تسليم اولنسه اول تسليمدن لازم كلوركه اول
ايكي الهدن هر بري خلق ايتديكي شيئه ذاهب وبعضي بعضنه عالي وغالب اوله
اول تقديرجه عالمده بر امرده اتمام وتنفيد احكام واحوالده احكام واحوالده
انتظام اولماز ايمدي مع هذا واقع اولان بونك خلافيدر پس ايكي آله ودخي
زياده فرض اولنمق محال اولور زيرا آندن محال لازم كلور. بري دخي اسجال
دركه بعض الفاظ ايراد ايلمكدركه مخاطب اوزرينه خطاب واقع اولان شيئك
وقوعني تسجيل ايليه ﴿ ربنا آتنا وعدتنا على رسلك ربنا وادخلهم جنات عدن
التي وعدتهم ﴾ كبي زيرا بونلرده ايتا وادخالي اسجال واردر شول جهتدن كه
حق تعاليدن وعد ايله وصف اولنمشلردركه حقك وعدنده خلف محالدر
بري دخي انتقال دركه مستدل اولان شخص مقدما شروع ايتدوكني استدلالدن
استدلال آخره انتقال ايليه زيرا خصم استدلال اولدن وجه دلالتي فهم ايتمامشدر
نته كيم حضرت ايله خليلك نمرود ايله مناظره سنده كه وقتا كه نمروده ﴿ ربي الذي
يحيي ويميت ﴾ ديدي لعين دخي (انا احيي واميت) ديدي آندن صكره بر قتله مستحق
كيمسه يي كتوردوب آني اعتاق ايلدي وبر قتله غير مستحق اولاني كتوروب
قتل ايله عذاب ايلدي پس حضرت خليل رحمن بيلدي كه اول لعين وقرين

شیطان معنای اماته واحیایی فهم واذعان ایلمدی ویاخود بیلدی لکن بوفعلی
ایله مغالطه ایلدی پس حضرت خلیل رب جلیل آخر طریقله استدلال صوبنه
انتقال ایلدی که اول لعین جای خلاص ومناصه برسبیل بولمیه . پس ایتدی
حق تعالی شمسی هرکون مشرقدن کتورر، سن اکرقادر ایسه ک مغربدن کتور .
پس ظالم ممقوت درحال منقطع ومبهوت اولوب آنی ادعا ایتمکه قادر اولمدی
زیرا آندن اسن اولان کیمسه آنی تکذیب ایدردی . بوفقیر ایدر بوکلامك
یعنی آندن اسن اولان تکذیب ایدر دیدیکنك ماقبلنه تعلیل اولمسی چندان
ظاهر دکلدر زیرا مدعی سن شمسی مغربدن کتوردیو تکلیفدر . ظاهر حال
شمدنصکره بویله ایلمکدر اول تقدیرجه اول تعلیلده نفع قلیلدر اکر مقابله ده
لعین شمسی مشرقدن کتورن بنم دیمش اولسه ویاخود مقدما مغربدن
کتورمشمدر دیسه فی الواقع اسن اولان تکذیب ایدردی دینلسه مناسب
ایدی والا اول تعلیلی عدم ایراد انسب ایدی انتهی . بری دخی مناقضه درکه
برامری محاله تعلیقدر وقوعنك استحالهسنه اشارت ایچون ، حق تعالنك
﴿ ولایدخلون الجنة حتی یلج الجمل فی سم الخیاط ﴾ قولی کبی بری دخی
مجاراة خصمدر تاکه خصمه عثار وذلت واقع اوله شول طریقله که بعض
مقدماتی تسلیم ایلیه تبکیت والزام مقصود اولدیغی محلده مثلا ﴿ ان انتم
الابشر مثلنا ﴾ قولی کبی زیرا آنلرك ﴿ ان نحن الابشر مثلکم ﴾ قوللرنده
رسلك بشریت اوزره مقصورین ایتدکارینه اعتراف واردر کویا که رسل
کندولردن رسالتك انتفاسنی تسلیم ایتمش اولورلر بشریتلرینه اعترافلری ایله
امابو تسلیم حقیقتده مقصود دکلدر بلکه مجاراة خصم ایچوندر تاکه خصمه
زلت وعثار اوله کویا دیمشلردرکه سزك مدعاکزکه بزم بشر اولمامزدر
حقدر بز آنی انکار ایلمزز بلکه اظهار ایدرز لکن بوحالت منافی دکلدرکه
حق تعالی بزه اعطاء رسالت ایله افضال وتحمیل منت ایلیه .

علم ماوقع فی القرآن من الاسماء والکنی والالقاب — ایتدی

معلوم اوله که حق تعالی کتاب مبینده اسماء انبیا ومرسلیندن یکرمی بش اسم

ذکر ایلمشدرکه آنلر جمله‌دن مشاهیردر ایمدی بزدخی آنلرك اسماء شریفه‌سنی ذکر ایده‌لم ذکرلری ایله تبرك ورجاء برکتلری ایچون. پس جمله‌نك اولی آدم ابو البشردر صلوات الله تعالی علی نبینا وعلیه وعلی سائر الانبیاء والمرسلین آدم ایله تسمیه اولندی زیرا ادیم ارضدن خلق اولنمشدر بعضلر دیمشدرکه اسم سریانی‌در اصلی آدام‌در خاتام وزننده، بعده تعریب اولنمشدر الف ثانیه‌یی حذفله . شعبی ایتدی لسان عبرانی‌ده تراب آدم‌در اول سببدن آنکله تسمیه اولندی حضرت آدم طقوزیوز آلتمش سنه تعیش ایلدی بعضلر بیك سنه دیمشدر. بری دخی حضرت نوح‌در. جوالیقی ایتدی اعجمی معرب‌در کرمانی دخی زیاده ایدوب معناسی سریانی‌ده ساکن دیمکدر دیدی . حاکم مستدرکده ایتدی : نوح ایله وجه تسمیه‌سی نفسنه نوحه وبکاسی کثیر اولدیغیچوندر اصل اسمی عبدالغفاردر اکثر صحابه بونك اوزرینه‌درکه حضرت نوح ادریس‌دن مقدمدرکه نوح بن لمك فتح لام وسکون میم وبعدها کاف ایله . ابن متوشلح فتح میم وتشدید تاء مثناة مضمومه ایله بعدها واووفتح شین معجمه وبعدها لام بعدها خاء معجمه ایله . ابن اخنوخ فتح معجمه وضم نون خفیفه بعدها واوساکنه بعدها معجمه ایله که اول ادریس‌در. بعض اقوالده بعضلر دیمشلردرکه حضرت آدم ایله نوح بیننده اون قرن واردر حق تعالی آنی قرق یاشنده بعث ایلدی قومی ایچنده بیك سنه لبث ایلدی یعنی اکلندی الا اللی سنه دکل یعنی طقوز یوز اللی سنه طوردی آنلری دینه دعوت ووراه حقه هدایت ایلدی بعد الطوفان آلتمش سنه تعیش ایلدی تا که خلق ینه کثیر وفاشی اولدیلر. حضرت نوحك ولادتی وفاة حضرت آدمدن یوزیکرمی آلتی سنه صکره‌در امام نووی فهذیب دیمشدرکه اطول انبیادر عمر جهتندن. بری دخی حضرت ادریس‌در ، بعضلر دیمشدرکه حضرت نوح‌دن مقدمدر بعضلر ایتدی نبوت منصبی اعطا اولنان انبیاء کرامك اولی ایدی اسمی اخنوخ بن برد بن مهلائیل بن انوش بن قینان بن شیث بن آدم‌در . وهب ایتدی ادریس حضرت نوحك جدی‌درکه اکا خنوخ دیرلر ایدی . ادریس اسم سریانی‌در بعضلر دیمشدرکه عربی‌در دراستدن مشتق‌در کثرت دراست صحف ایتدوکیچون .

تذييل — معلوم اوله كه ابتداء كلامده مؤلف اصل مترجم مرحوم والد ماجد علامهٔ سيوطى نك اثرينه اقتفا واتقانده اولان قولنه اقتدا ايدوب اسماء انبيادن يكرمى بشنك اسمنى ذكر ايدرز ديوب لكن بو مقامه كلدكده درت اسمايى ذكر ايتمامشدر كه حضرت ابرهيم واسمعيل واسحق ويعقوب در. بلكه آنجق يكرمى بر ذكر ايلمشدر ظاهر بودر كه مقتضاى بشريت اوزره سهو قلم واقع اولمشدر رحمة الله تعالى عليه رحمة واسعه. لكن نسخده شيوع اولمق ايله اهل مترجمه ادخال ايتمكه مجال اولميوب حاشيه سنده اجمالاً اشارت اولنمشدر اما تتميماً للنقصان وتكثير النفع الاخوان ترجمه سنده كما هو فى كتاب الاتقان ذكر وبيان ايدەلم. حضرت ابراهيم، جواليقى ايتدى اسم قديمدر عربى دكلدر اما عرب بونى برقاچ وجهله تكلم ايلمشدر. اشهرى ابراهيمدر ابراهام دخى ديمشلردر واوايله قرائت دخى اولنمشدر وابراهيم، حذف يا ايله وابرهيم. بو اسم سريانيدر معناسى اب رحيم ديمكدر بعضلر برهمەدن مشتقدر ديمشدر كه شدت نظر معناسنه در بونى كرمانى عجائبنده حكايت ايلمشدر. وحضرت ابراهيم ابن آزردر آنك اسمى تارحدر مثناة وراء مفتوحه ايله وآخرى حاء مهمله ايله. ابن ناحور نون ومهملهٔ مضمومه ايله، ابن شاروح معجمه وراء مضمومه ايله وآخرى خاء معجمه ايله، ابن راغوا غين معجمه ايله ابن فالخ فا ايله ولام مفتوحه ومعجمه ايله، غابر مهمله وموحدهٔ مفتوحه ايله، ابن شالخ معجمتين ايله ابن ارفخشد بن سام بن نوحدر. واقدى ايتدى ابرهيم خلق آدمدن ايكى بيك سنه رأسنده ولادت ايلدى مستدركده مذكوردر طريق ابن المسيبدن حضرت ابى هريرەدن كه ايتدى: حضرت ابرهيم يوز يكرمى سنه دن صكره اختتان ايلدى ايكى يوز ياشنده وفات ايلدى. امام نووى وغيرى برقول دخى روايت ايلمشلردر كه يوز يتمش ييل عمرى اوله والله تعالى اعلم. حضرت اسمعيل، جواليقى ايتدى: بعضلر آخرنده نون ايله لام بدلى ديمشدر. نووى وغيرى ايتدى: بونلرى ابرهيمك اكبر اولاديدر. حضرت اسحق، اسمعيلدن اون درت سنه صكره ولادت ايلمشدر. مدت عمرى يوز سكسان سنه ايدى ابو على بن مشكويه كتاب

(ندیم الفرید) ده ذکر ایلمشدرکه اسحقك معناسی عبرانیده ضحاکدر .
حضرت یعقوبك مدت عمری یوز قرق یدی سنه ایدی انتهی . شمدن صکره
مترجمده مذکور اولان مسطور اولور . بری دخی حضرت یوسف بن
یعقوب بن اسحق بن ابراهیم در . حضرت یوسف اون ایکی یاشنده ایکن
جبه القا اولندی . والدینه سکسان سنه‌دن صکره ملاقی اولدی . یوز
یکرمی یاشنده ایکن وفات ایلدی . قول صحیحده بویله‌در یوسف شطر حسن‌در
یعنی جملهٔ عالمده اولان حسن بر یرده جمع اولنسه نصفی حضرت یوسفده
ایدی قول صواب بودرکه یوسف اسم اعجمی‌در اشتقاقی یوقدر و یوسفده
آلتی لغت واردر سینی بنا ایله تثلیثده . بری دخی حضرت لوطدر .
ابن اسحق ایتدی : اسم شریفی لوط بن هاران بن آزردر . حضرت ابن
عباسدن مرویدرکه لوطاً ابن اخی ابراهیمدر . یعنی حضرت ابراهیمك برادری
اوغلیدر واسمی لوطادر . بری دخی حضرت هوددر ، اسمی عامر بن ارفحشد
ابن سام بن نوحدر . بعضلر هود بن عبدالله بن رباح بن حادذبن عاد بن عوض
ابن آزر ابن سام بن نوحدر دیمشلردر . کعب ایتدی : حضرت آدمه جمله‌دن
اشبه ایدی . ابن مسعود ایتدی : رجل جلد ایدی . یعنی مقدم وقوی ایدی .
بری دخی صالحدرکه ابن عبدالله بن رباح بن ثمود بن جابر بن سام بن نوحدر .
قومنه مبعوث اولدی بلوغه قریب مراهق ایکن ، رجل احمر ایدیکه بیاضه
مائل سبط الشعر ایدی . یعنی شعرنده جعودت یوق ایدی . مسترسل
وطویل ایدی . قومنك ایچنده قرق ییل اکلندی . اصلی عربدن ایدی . قوم
عادك هلاکندن صکره ثموده بعث اولنندی غلام شات ایدی . آنلری راه
حقه هدایت واللهه دعوت ایلدی تا کبیر ودوموی اولنجه . حضرت نوح ایله
ابراهیم مابیننده حضرت هود ایله صالحدن غیری نبی کلمامشدر حضرت صالح
ایچلرنده یکرمی سنه اقامت ایدوب مکه‌ده وفات ایلدی اللی سکز یاشنده
ایکن انتهی . بوفقیر ایدر : اول کلامده‌که بلوغه قریب مراهق ایکن مبعوث
اولمشدر دیه روایت اولنمشدر . ظاهرینه اعتراض وارد اولورکه احادیث
صحیحه‌ده وارده اولمشدرکه هیچ بر نبی قرق یاشندن مقدم بعث اولنمامشدر .

اول تقدیرجه ایکی روایتك بیننده توفیقده اشکال اولور لکن جواب قابلدرکه اول قرنده اولانلرك طول اعماری اولدیغی کبی جائزدرکه بلوغلری دخی قرق سنه‌ده اوله والا اشکال مرتفع اولماز تأمل اولنه . بری دخی شعیب‌درکه ابن میکائیل‌در . بعضلر ابن ملکاین‌در دیمشلردر بعضلر دخی ابن میکیل ابن یشجن بن لاوی بن یعقوب‌در دیمشدر . بعضلر دخی میکیل بن یسجن ابن مدین بن ابراهیم در . آنلره خطیب الانبیا دیرلر ایدی ایکی امته رسول بعث اولندی مدین ایله اصحاب الایکه‌یه . کثیر الصلوة ایدی . آخر عمرنده مبتلای عمی اولدی مدین ایله اصحاب ایکه واحدمیدر ، اختلاف اولندی . بعضلر ایکی امت‌در دیمشلردر ، قول اوله ذاهب اولانلر احتجاج ایلمشلردر . بوایکیسندن هر بری مکیال ومیزانده وفا ایله وعظ اولنمشلردر . قول ثانی‌یه ذاهب اولانلر سدی ایله عکرمه‌دن روایت اولنان ایله استدلال ایلمشلردرکه دیمشلردر : حق تعالی هیچ بر نبی‌یی ایکی دفعه ارسال ایتمامشدر ، الا، شعبی‌که بردفعه مدینه‌بعث ایلدی حق تعالی آنلری صیحه ایله اخذ ایلدی بردفعه دخی اصحاب ایکه‌یه بعث ایلدی . آنلری حق تعالی عذاب یوم الظله ایله اخذ ایلدی . بعضلر اوچ امته مبعوثدر ثالثی اصحاب الرس‌در دیمشدر . بری دخی حضرت موسی‌درکه ابن عمران بن یصهر بن قاهث بن لاوی بن یعقوبدر علیه السلام . حضرت موسی‌نك نسبنده خلاف یوقدر . موسی اسم سریانی‌در . حضرت ابن عباس‌دن مرویدرکه لغت قبطیه‌ده ماء مودر وشجر سادر، پس موایله سا ترکیب اولنوب موسی ایله تسمیه اولندی . زیرا شجر ایله ماء بیننده القا اولنمشدر . یعنی والده‌لری قوم فرعون خوفندن برتابوت ایله بحره القا ایلمشدرکه نص قرأن ایله ثابت‌در . روایت صحیحه‌ده مذکوردرکه حضرت موسی ادم یعنی کندم کون ایدی وجعد ایدی یعنی شعری مجعد ایدی . کویاکه رجال شنؤه‌دن ایدی [*] ثعلبی ایتدی : مدت عمری یوزیکرمی سنه ایدی . بری دخی حضرت هرون‌درکه حضرت موسانك اخ شقیقی ایدی . بعضلر آنجق لام قرنداشی ایدی دیمشدر . بعضلر لاب‌در

---

[*] از دشنؤه برقبیله‌درکه خلق جعودت شعر ایله موصوفلردر حدیث شریفده (کانه من رجال شنؤة) وارد اولمشدر .

دیمشدر حضرت موسی دن اوزون ایدی وغایت فصیح ایدی . حضرت موسی دن مقدم وفات ایلمشدر ولادتی دخی بر سنه مقدم ایدی . حدیث اسراده بعض روایاتده وصفنده بویله وارد اولمشدر که لحیه‌سنك نصفی بیضا و نصفی اسود ایدی . وطول لحیه‌سی شول مرتبه ایدی که سره‌سنه یعنی نافه‌یتشمکه قریب ایدی . بن دیدم که یا جبرائیل بو کیمدر ؟ جبرائیل ایتدی : قومی ایچنده محبب اولان هرون بن عمراندر. ابن مسکونه ذکر ایلمشدر که عبرانیه‌ده هرونك معناسی محبب‌در . بری دخی حضرت داوددر که ابن ایشادر کسر همزه وسکون تحتیه وشین معجمه ایله . ابن عوبد مهمله وموحده ایله جعفر وزننده ، ابن باعر موحده ومهملهٔ مفتوحه ایله ابن سلمون بن یحشون بن عمی بن باب تحتیه ایله و آخری موحده ایله. ابن رام بن حضروت مهمله بعده معجمه ایله. ابن فرض فاء واحده وصاد مهمله ایله ابن یهود ابن یعقوب‌در . ترمذی‌ده مذکوردر که داود اعبد بشر ایدی . بعضلر دیمشدر که احمر الوجه، سبط الرأس، ابیض الجسم ، طویل اللحیه ایدی . ولحیه‌سنده جعودت وار ایدی . حسن الصوت والخلق ایدی . وآنده نبوت ایله ملك جمع اولمش ایدی. مدت عمری یوز سنه ایدی . ایچندن مدت ملکی قرق سنه ایدی اون ایکی ابنی وار ایدی . بری دخی حضرت سلیمان‌در که ولد داوددر ، کعب ایتدی : ابیض و جسیم ووسیم ووضیٔ وجمیل وخاشع ومتواضع ایدی . حداثت سنی زماننده ینه والدی اکثر امورنده آنکله مشاوره ایدردی عقلنده قوت وعلمنده کمال وفرت اولدیغی ایچون . ابن جریر حضرت ابن عباس‌دن اخراج ایلدیکه ایتدی : مجموع ارضه ایکی مؤمن مالك اولمشدر که حضرت سلیمان ایله ذو القرنین‌در ، وایکی کافر دخی اولمشدر که نمرود مردود ایله بخت نصردر . حضرت سلیمان اون اوچ یاشنده ایکن مالك جملهٔ جهان اولدی . ملکندن درت سنه صکره بیت المقدس بناسنه ابتدا ایلدی . اللی اوچ یاشنده ایکن وفات ایلدی . بری دخی حضرت ایوبدر . صحیح بودر که ایوب بنی اسرائیل دندر . نسبنده بر شیٔ تحقیق دکلدر آنجق والدینك اسمی ابیض اولمقدر ابن جریر ایتدی : ایوب بن موص بن روح بن عیص بن اسحق‌در . ابن عساکر حکایت ایلدیکه والده‌سی بنت

لوطدر والدى حضرت ابرهيمه ايمان كتورنلردندر بوتقديرجه حضرت موسى دن مقدم اولور ابن جرير ايتدى ايوب شعيبدن صكره ايدى. ابن ابى خيثمه ايتدى سليماندن صكره ايدى يتمش ياشنده ايكن مبتلاى بلا اولدى مدت بلا يدى سنه ايدى بعضلر اون اوچ بعضلر اوچ سنه ديمشدر. طبرانى روايت ايلديكه عمرى طقسان اوچ سنه ايدى برى دخى ذوالكفلدر بعضلر آنلرى ابن ايوبدر ديمشدر . بعضلر ايتدى ايوبدن صكره اوغلى بشر نبى بعث اولندى ، حق تعالى آنى ذوالكفلدر ديو تسميه ايلدى . واكا توحيد خدايه دعوت وندا ايله امراولندى ، مدت عمرنده شامده اقامت وآنده وفات ايدنجه اداء خدمت دعوت ايلدى . عمرى يتمش بش سنه ايدى بعضلر آنى الياسدر ديدى . بعضلردخى يوشع بن نوندر ديدى بعضلر دخى برنبى ايدى اسمى ذوالكفل ايدى ديديلر ، بعضلردخى بررجل صالح ايدى. بعض اموره تكفل ايدوب وفا ايلدى ايدى ، بعضلر دخى زكريادر ديديلر ، زيرا حق تعالى ﴿ وكفلها زكريا ﴾ ديمشدر ، ابن عساكر ايتدى برنبى ايدى كه حق تعالى آنك اعماله جزاده سائر انبيانك عملنك ضعفنه تكفل ايلدى، بعضلر ايتدى نبى دكل ايدى انحق اليسع آنى استخلاف ايدوب اول دخى آنك ايچون نهارده صيام وليلده قيام ايتمكه تكفل ايلمش ايدى ديديلر ، بعضلر آنى اليسعدر ايكى اسمى وار ايدى ديمشدر. برى دخى حضرت يونسدركه ابن متى در، فتح ميم وتشديد تاء فوقيه ايله ومقصوردر تفسير عبدالرزاقده مذكوردركه ، متى والده سنك اسمى در ، لكن ابن حجر ايتدى بوقول مردوددر، حديث صحيحده حضرت ابن عباسدن مرويدركه نسبتى والدينه در. فرسدن ملوك طوائف زماننده ايدى بطن حوتده قرق كون لبث ايتدى . جعفر صادقدن يدى كون مرويدر. شعبى دن مرويدركه حوت وقت ضحى ده التقام ايليوب نه وقت عشيه ده اخراج ايلدى . لفظ يونسده التى لغت واردر نونى تثليث يعنى حركات ثلث ايله قرائت وهربرنده يا ايله وهمزه ايله كه التى اولور اما قرائت مشهوره ضم نون ايله ويا ايله در . ابوحيان ايتدى طلحة بن مصرف يونس ويوسف لفظلرينى كسر ايله قرائت ايلدى. آنسدن واسفدن مشتق اولملرى اوزره كه ايكيسى

دخی لفظ عربی اوله‌لر اما بوقرائت شاذه‌در . بری دخی حضرت الیاس‌درکه
ابن یاسین بن فنحاص بن العیزار بن هرون‌درکه حضرت موسی‌نك قرنداشیدر .
قتبی حکایت ایلدیکه الیاس سبط یوشع‌دندر وهب ایتدی حضرت خضر کبی
الیاس دخی معمردر آخر دنیایه‌دکین باقی‌در . بعضلر دیمشدرکه ابن‌مسعوددن
مرویدرکه الیاس ادریسدر . ولفظ الیاس همزهٔ قطع ایله عبرانیدر حق
تعالی‌نك ﴿ سلام علی الیاسین ﴾ قولنده آخرینه یا ایله نون زیاده اولنمشدر .
نته‌کم ادریس‌ده ادریسین دیمشلردر ، آل‌یاسین قرائت ایدنلردن مقصد آل‌محمددر
دیمشلردر . بری دخی حضرت الیسع‌در . ابن‌جریر ایتدی الیسع ابن اخطوب
بن العجوزدر ، ودخی ایتدی عامه آنی لام واحدهٔ مخففه ایله قرائت
ایدرلر ، اما واللیسع دخی قرائت اولنمشدر ایکی لام وتشدید ایله ، اول تقدیرجه
اعجم اولور ، کذلك قول اوّل اوزره دخی بعضلر دیمشدرکه عربیدر ، وسع
یسع فعلندن منقولدر ، بری دخی حضرت زکریادر سلیمان بن داود ذریتندندر
ولدینك وفاتندن صکره شهید اولمشدر . ولدی ایله تبشیر اولندیغی زمانده
عمری طقسان ایکی سنه ایدی ، طقسان طقوز یایوز یکرمی ایدی . لفظ
زکریا اسم اعجمی در ، وآنده بش لغات واردر . اشهری مدایله‌در ایکنجی
قصردر قراآت سبع ده ایکیسی ایله دخی قرائت اولنمشدر وزکری در ،
یانك تشدیدی وتخفیفی ایله وزکردر قلم کبی . بری دخی حضرت یحیی‌درکه
ولد زکریادر ، اسم یحیی ایله اوّل تسمیه اولنان بونلردرکه نص قرآن ایله
ثابتدرکه ﴿ لم نجعل له من قبل سمیاً ﴾ حضرت عیسادن التی آی مقدم ولادت
ایلمشدر . صغیر ایکن منصب نبوت ویرلمشدر . بعده شهید اولنمشدر .
حق تعالی آنی شهید ایدنلره بخت نصری جیوشی ایله تسلیط ایلدی . لفظ
یحیی اسم اعجمی‌در بعضلر عربی‌در دیمشدر . ایکی قول اوزرینه دخی غیر
منصرف‌در ، عربی اولدیغی اوزره وجه تسمیه اولدرکه حق تعالی آنی ایمان
ایله احیا ایلدی . ویاخود آنکه رحم امی حیات بولدی . ویاخود شهیداولور
دیمکدر . زیرا شهدا احیادر . ویاخود یموت دیمکدر ، یعنی وفات ایدر
دیمکدر نقیضی ایله تسمیه اولنمق اوزره تفاؤلاً ، نته‌کم مهلکه‌یه تفاؤلاً مفازه

دیرلر ، ولدیغه سلیم دیرلر . بری دخی حضرت عیسی بن مریم بنت عمراندر
حق تعالی آنی بلااب خلق ایلمشدر ، مدت حملی برساعت ایدی یاخود
اوچ ساعت یا آلتی آی یاسکز یاطقوز آی ایدی ، مریمك سنی اون سنه
یاخود اون بش سنه ایدی . وحضرت عیسی اوتوز اوچ یاشنده آسمانه رفع
اولنمشدر . احادیثده مذکوردرکه آخر زمانده ینه آسماندن نزول ایدوب
دجالی قتل ایدر ، وینه ارضده تزوج ایدوب ولدی ظهور ایدر ، وحج
ایدر یدی سنه ارضده مکث ایدوب بعده حضرت رسالت پناه علیه صلوات
الاله قاتنده دفن اولنور. حدیث صحیحده مذکوردرکه حضرت عیسی ربعه
ایدی یعنی قدی مابین طویل وقصیر ایدی واحمراللون ایدی کویا که دیماسدن
یعنی حمامدن چیقمش ایدی لفظ عیسی اسم عبرانی در یاخود سریانی در
عربی دکلدر دیمشلردرکه انبیاده برنبی یوقدرکه آنك ایکی اسمی اوله الا عیسی
ومحمددر علیهم السلام. بری دخی سیدالمرسلین وخاتم النبیین محمدبن عبدالله بن
عبدالمطلب بن هاشم در . قرآن عظیمده اسماء کثیره ایله تسمیه اولنمشلردر .
جملهدن محمد واحمددر دیمشلردرکه انبیادن بش نبی قبل الوجود تسمیه
اولنمشدر . بری دخی حضرت محمددرکه ﴿ومبشراً برسول یأتی من بعداسمه
احمد﴾ بیورلمشدر . بری یحیی درکه ﴿انا نبشرك بغلام اسمه یحیی﴾ بری
عیسی درکه ﴿مصدقاً بکلمة من الله﴾ ایکیسی دخی اسحق ویعقوب درکه
﴿فبشرناها باسحق ومن وراء اسحق یعقوب﴾ بیورلمشدر . ودخی قرآن
عظیم وفرقان کریمده اسماء ملئکهدن دخی بعضی مذکوردر. جملهدن جبرائیل
ومیکائیل در . بوایکیسنده لغات واردر. جبریل در جیمك فتحی ویا کسری
ایله، بلا همزه ایکی یا ایله، وجبرائیل در بعدالالف همزه ویا ایله بلا الف،
وجبریل در مشددة اللام بویله قرائت دخی اولنمشدر ، ابن جنی ایتدی
اصلی کوریال ایدی، تعریب ایله وطول استعمال ایله حاکوریتین شکلنه تغیر
اولندی ، میکائیل دخی ایکی یا ایله بلا همز قرائت اولندی ومیکیل ومیکال
قرائت اولندی ، دیمشلردرکه لفظ ایل عبرانیهده اللهدر . جبرئیل عبدالله
دیمکدر، کذلك میکائیل دخی. هر اسمکه انده ایل ایله اوله ، معناسی معبداللهدر

بعضلر جبرئیل خادم الله معناسنه‌در دیمشدر ، بعضلر ﴿ فارسلنا الیه‌روحنا ﴾
قولنده تشدید نون ایله قرائت ایلمشدر . ابن مهران ایتدی (روحنا) اسم
جبرئیل‌در . بوقولی کرمانی عجائبنده حکایت ایلمشدر ، بری دخی هاروت
وبری ماروت‌در . حضرت علی‌دن مرویدرکه بونلر ملائکة اللهدن ایکی
ملك ایدیلر ، بونلرك قصه‌سنده سیوطی برجزء مفرد تألیف ایلمشدر .
بری دخی رعددر ، ابن عباس‌دن رضی الله عنهما مرفوعاً مرویدرکه
رعد ملائکه‌دن برملك درکه سحابه موکل در ، عکرمه‌دن مرویدرکه رعد
برملك‌درکه تسبیح ایدر . محمد بن مسلم‌دن مرویدرکه ایتدی بزه خبریتشدیکه
برق برملك‌درکه درت وجهی واردر : وجه انسان ، وجه ثور ، وجه نسر ،
وجه اسد . قچانکه ذنبنی مصع ایلیه یعنی تحریك ایلیه آندن سماده بریق
ولمعان حاصل اولور . بری دخی مالك‌درکه خازن‌ناردر . بری دخی سجل‌در
ابی جعفر الباقردن مرویدرکه ایتدی : سجل برملك‌در . هاروت وماروت
آنك اعوانندندر . سدیدن مرویدرکه صحفه موکل برملك‌در . بری دخی
قعیددر مجاهددن مرویدرکه کاتب سیئاتك اسمیدر . دیمشلردرکه بومذکور
اولانلر طقوزدر . بعضلر ایتدی : بونلرك عاشری ذوالقرنین‌در . بعضلر
حادی عشر روح‌در دیمشدر . روح اعظم ملائکه‌در خلق جهتندن بونلرك
بری دخی سکینه‌در . حق تعالی ایتدی : ﴿ هوالذی انزل السکینة فی قلوب
المؤمنین ﴾ دیمشلردرکه سکینه برملك‌درکه قلب مؤمن‌ده ساکن اولوب آنی
ایمانه سوق ایدر . نته‌کیم روایت اولنمشدرکه سکینه لسان عمر اوزرینه ناطق‌در .
ودخی قرآن عظیم‌ده اسماء صحابه زید بن حارثه مذکوردرکه ﴿ فلما قضی زید
منها وطراً ﴾ بیورلمشدر . ودخی سجل شول قول اوزره‌که کاتب نبی اوله
صلی الله تعالی علیه وسلم ودخی مرسل وانبیانك غیری متقدمین‌دن بعضنك
اسامیسی مذکوردر . جمله‌دن عمران ابومریم بعضلر ابوموسی دخی عمران‌در
دیدیلر واخو مریم دخی هرون‌در . اخ موسی اولان هرون دکلدر . بری
دخی عزیروتبع‌درکه بررجل صالح ایدی حاکم اخراج ایتدیکی اوزره بعضلر
نبی‌در دیدیلر . بوقولی کرمانی عجائبده حکایت ایلمشدر . بری دخی لقماندر

بونی دخی بعضلر نبیدر دیمشدر لکن اکثرون خلافنه ذاهبلردر . حضرت ابن عباسدن مرویدرکه لقمان عبد حبشی نجار ایدی . بری دخی یوسف بن افرائیم بن یوسف ابن یعقوبدرکه سورهٔ غافرده مذکوردرکه ﴿ ولقد جاءکم یوسف من قبل بالبینات ﴾ کریمه‌سنده مقصد بسط یوسف بن یعقوبدر تفاسیرده مذکوردر . بری دخی سورهٔ مریمده ﴿ یرثنی ویرث من آل یعقوب ﴾ کریمه‌سنده مذکور اولان یعقوب که مقصد یعقوب بن ماثاندر . بری دخی سورهٔ مریمده ﴿ ان کنت تقیاً ﴾ قولنده تقیدن مقصد بر رجل صالح ایدی دیمشلردر . معناسی اگر سن تقی ایسه‌ك یعنی صلاحده آنك مثلی ایسه‌ك دخی دیمکدر ودخی قرآن عظیمده اسماء نسادن آنجق مریم واردر غیری یوقدر، مریم لسان عبریده خادم دیمکدر . بعضلر دیمشدرکه ﴿ اتدعون بعلاً ﴾ قولنده بعل بر امرأه‌نك اسمیدرکه اکا عبادت ایدرلر ایدی . ودخی قرآن عظیمده اسماء کفاردن قارون وجالوت وهامان مذکوردر . ودخی بشری که سورهٔ یوسفده مذکوردر اسمدر سدی قولنده بری دخی آزردرکه ابو ابراهیمدر . بعضلر آنك اسمی تارحدر آزر لقبدر دیمشدر . بعضلر آزر اسم صنمدر دیمشدر . بری دخی نسیءدرکه بنی کنانه‌دن بر رجل ایدی . محرمی صفر قیلوب آنده غنائمی استحلال ایدردی دیمشلردر . ودخی قرآن عظیمده اسماء جندن جمله‌سنك بابالری ابلیس مذکوردر آنك اسمی اولا عزازیل ایدی ابن عباسدن بویله مرویدر . سدیدن مرویدرکه ابلیسك اسمی حارث ایدی دیمشدر . وینه ابن عباسدن مرویدرکه اول سببدن ابلیس ایله تسمیه اولندیکه حق تعالی آنی خیرك جمله‌سندن ابلاس ایلدی یعنی مأیوس ایلدی . بعضلر آنك اسمی فترهدر دیمشدرکه بونی خطابی حکایت ایلدی . وکنیتی ابوکردوسدر بعضلر ابوفتره بعضلر ابو مره بعضلر ابولبینیدر دیمشدر . بونی سهیلی برکتابنده حکایت ایلمشدر . ودخی قرآن عظیمده اسماء قبائلدن یأجوج ومأجوج وعاد وثمود ومدین وقریش والروم مذکوردر . ودخی آنده اسماء اصنامدن دخی مذکوردرکه بعض ناسك اسامیسی ایدی . جمله‌دن ود وسواع ویغوث ویعوق ونسردرکه بونلر اصنام قوم نوحدر . ودخی لات وعزی ومناة که بونلر اصنام قریش ایدیلر . کذلك

رجز دخی ضمرا ایله قرائت اولنـدیغی اوزره اسم صنمدر . و دخی جبت وطاغوت كه بونلر دخی صنملردر . والرشادكه سورهٔ غافرده ﴿ وما اهدیكم الا سبیل الرشاد ﴾ قولنـده مذكوردر اصـنام فرعوندن برصنمك اسمیدر . ودخی بعل كه قوم الیاسك صنمیدر ودخی آزركه اسم صنمدر نته كیم ذكری تقدم ایلمشدر .

تذییل — بومقامده علامهٔ سیوطی كتاب الاتقانده بعض فوائددخی ذكر و بیان ایدوب اصل مترجمده مذكور اولمامشـدر . بوعبـد فقیر فائده ونفعی تكثیر ایچون ضمن تذییلده ایراد وتحریر ایلمشدركه بونلردن ماعدا قرأن عظیمده اسماء بلاد وبقاع وامكنه و جبـالدن بكّه ذكر اولنمشدركه اسم مكه در بعضلر باء میمدن بدلدر دیمشدر. مأخذ اشتقاقی ﴿ تمككت العظم ﴾ قولندر . قچان عظمك ایچنده اولان مخی دهان ایله جذب ایدوب اكل ایاسه كه تركیده آندن صورمق ایله تعبیر ایدرلر ویاخود ﴿ تمكك الفصیل مافی ضرع النـاقة ﴾ قولندركه ناقه نك ولدی ضرعك ایچنده اولان لبنی اغزی ایچنده صوروب جذب ایلسه اول بلدهٔ مباركه دخی كویا سائر بلادده اولان اقواتی نفسنه جذب ایدر ویاخود ذنوبی جذب ایدوب خارجه اذهاب ایدر ویاخود آنده قلت ماء اولدیغی ایچون اوله كویا كه آنده شرب ماء جذبه محتاجدر ویاخود برواد ینك بطننده دركه نزول امطار وقتنده جبال و تلالدن میاهی مك ایدوب سیول آكا منجذب اولور . بعضلر باء مبـدله دكلدر اصـلیه در مأخذی بكّدر . زیرا اعناق جبابره یی بك ایدر یعنی كسر ایدوب هر بری خضوع وذلت ایله كلوب زیارت ایدرلر . بعضلر تباكدن مأخوذدركه ازدحام معناسـنه در آنده طوافده ازدحام اولدیغی ایچون ، بعضلر دیمشدركه مكه میم ایله حرمدر وبكه با ایله مسجددر خاصةً بعضـلر میم ایله بلد و با ایله بیت وموضع طوافدر ، بعضلر خاصةً بیتدر دیمشـدر . مذكورك بری دخی مدینـه دركه سورهٔ احزابده منافقیندن حكایت اولنوب یثرب ایله تسمیه اولنمشدر . زیرا جاهلیتده اسمی یثرب ایدی بعضلر ایتدی : اصـل یثرب برارضك اسمی دركه مدینه آنك ناحیه سندهدر . بعضلر ایتدی : یثرب بن وائل اسمی ایله تسمیه اولندیكه ارم بن

سام بن نوح اولادندن ایدی . زیرا آنده اوّل نزول ایدن اول ایدی ودخی احادیثده یثرب ایله تسمیه‌دن نهی صحیح اولمشدر . زیرا نبی علیه السلام اسم خبیثی کریه کوررلر ایدی . یثرب دخی ثربی یعنی فسادی ویاخود تثریبی یعنی توبیخی مشعردر . بری دخی بدردرکه مدینه قربنده برقریه‌در . ابن جریر شعبی‌دن اخراج ایلدیکه بدر جهینه‌دن برکیمسه‌نك ایدی‌که بدر ایله مسمی ایدی . اول سببدن آنکله تسمیه اولندی واقدی ایتدی بن بوقولی عبدالله بن جعفره ومحمد بن صالحه ذکر ایلدم ایکیسی دخی انکار ایلدیلر ودیدی‌که یا نیچون صفرا ورابغ ایله دخی تسمیه اولنمشدر . ایمدی بوکلام لیس بشیء در همان اسم موضعدر. بعضلر ایتدی بدر مابین مکه ومدینه‌در بری دخی احددر. حتی قرائت شاذه‌ده ﴿ اذتصعدون ولاتلوون علی احد ﴾ وارد اولمشدر ضم همزه وحا ایله ودخی تبوك که قرب طائفده برقریه‌در ودخی جمع که مزدلفه‌در ودخی مشعر الحرام که مزدلفه‌ده برجبل‌در ودخی نقع که عرفاتدن مزدلفه‌یه وارنجه مابین اولان محلدر دیه کرمانی حکایت ایلمشدر . ودخی مصر وبابل که سواد عرقده بربلددر . ودخی ایکه ولیکه فتح لام ایله قوم شعیبك بلدی‌در ثانی اسم بلده اولکی اسم کوره‌در ودخی حجردرکه منازل ثموددر نواحیٔ شامده وادی القری قاتنده‌در ودخی احقاف که جبال رمل‌در عمان ایله حضرموت بیننده . ابن عباسدن مرویدرکه شامده برجبلدر ودخی طورسینا که موسی‌یه علیه‌السلام ندا اولنان جبلدر ودخی جودی که جبلدر جزیره‌ده ، ودخی طوی که اسم وادیدر . ابن عباسدن مرویدرکه طوی ایله تسمیه اولندی زیرا حضرت موسی آنی لیل ایچنده طی ایلدی . ودخی کهف که جبل‌دن نحت اولنمش بیتدر . ودخی رقیم که ابن عباسدن مرویدرکه ایتدی : کعب زعم ایلدیکه رقیم اصحاب کهف چیقدقلری قریه‌در . عطیه‌دن مرویدرکه رقیم بر وادیدر ینه ابن عباسدن مرویدرکه رقیم غضبان وایله مابیننده فلسطین قربنده بر وادیدر . قتاده‌دن مرویدر که کهف اولان وادی‌نك اسمیدر . انس بن مالکدن مرویدرکه اسم کلب‌در ودخی عرم که اسم وادیدر دیمشلردر ودخی حرد که اسم قریه‌در دیمشلردر ودخی

صریم كه یتنده بر ارضك اسمیدر دیمشلردر ودخی (ق) كه ارضی محیط اولان جبلدر. ودخی (جرز) كه اسم ارضدر ودخی طاغیه كه ثمودك هلاك اولدیغی بقعه‌نك اسمیدر دیمشلردر بوایكیسنی كرمانی حكایت ایلمشدر. ودخی ذكر اولنان اماكن دنیویه‌دن ماعدا بعض اماكن اخرویه دخی ذكر اولنمشدر كه فردوس جنتده مكان اعلی‌دز. ودخی علیون كه آنی دخی جنتده اعلای مكان در دیمشلردر. ودخی شول موضعك اسمیدركه صلحای ثقلینك اعمالی آنده تدوین اولنمشدر ودخی كوثر كه جنتده برنهردر دیه احادیث متواترده وارد اولمشدر ودخی سلسبیل وتسنیم كه جنتده ایكی عیندر ودخی سجین كه اسم مكان ارواح كفاردر ودخی صعود كه جهنمده برجبلدر، نته‌كیم ترمذی ابی سعیدن مرفوعا اخراج ایلمشدر. ودخی موبق وغی واثام وویل وسعیر وسائل وسحق. بونلر جهنمده وادیلردر. انس بن مالكدن مرویدر كه موبق جهنمده قیحدن بر وادیدر. عكرمه‌دن مرویدر كه نارده بر نهردر. ابن مسعوددن حاكم اخراج ایلمشدركه ﴿ فسوف یلقون غیا ﴾ قولنده جهنمده بر وادیدر دیدی. ابی سعید الخدری‌دن مرویدر كه ویل جهنمده بر وادی‌دركه آنده كافر فرق خریف مدتی دوشوب ینه قعرینه یتشمز. ابن مسعوددن مرویدركه ویل جهنمده قیحدن بر وادیدر. وكعبدن مرویدر كه ایتدی: نارده درت وادی واردر كه اهل نار آنده معذب اولورلر كه غلیظ وموبق واثام وغی‌در. وسعید بن جبیردن اخراج اولنمشدر كه سعیر قیحدن بر وادیدر جهنمده وسحق دخی جهنمده بر وادیدر. ودخی ابن زیددن اخراج اولنمشدر كه ﴿سأل سائل﴾ قولنده دیمشدر كه جهنمده بر وادیدر كه اسمی سائلدر ودخی خلق جهنمده برجبدر ودخی یحموم وبونلردن ماعدا بعض اماكنه منسوب اولانلردن دخی مذكوردر كه بری امی‌دركه ام القری‌یه نسبتدر كه مكه‌در ودخی عبقری كه دیمشلردر كه عبقره منسوبدر كه طائفهٔ جنك برموضعیدر كه هرنادر وعجیب آكا نسبت اولنور ودخی سامری كه دیمشلردر كه بر ارضه منسوبدر كه آكا سامرون دیرلر بعضلر سامره دیرلر ودخی عربی كه دیمشلردر كه عربه‌یه منسوبدر كه اسمعیل علیه السلام دارینك باحه‌سیدر ودخی اسماء كواكبدن برشمس وقمر وطارق وشعری مذكوردر.

فائده — بعضلر ایتـدی حق تعالی قرآنده طیوردن اون جنس ذکر ایلدی که سلوی وبعوض وذباب ونحل وعنکبوت وجراد وهدهد وغراب وابابیل ونمل دخی طیردندر زیرا حضرت سلیمان حقنده (علمنا منطق الطیر) وارد اولمشـدر . حضرت سلیمان ایسه منطق نملی دخی فهم ایدردی . ابن ابی حاتم شعبی‌دن اخراج ایلمشدر که ایتدی شول نمله که سلیمان کلامنی فهم ایلمشـدر ایکی جناحی وار ایدی اما کنیتدن قرآنده مذکور دکلدر آنجق ابی لهب مذکوردر که اسمی عبد العزی‌در اول سببدن اسمی ایله مذکور اولماز زیرا شرعاً حرامدر . بعضلر ایتدی جهنمی ایدیکنه اشارت اولمق ایچون اسمی ذکر اولنمیوب کنیتی ایله ذکر اولنور . اما القـابدن بعض مذکوردر که بری اسرائیل در که لقب یعقوبدر معناسی عبـدالله در بعضلر صفوة الله در دیمشدر بعضلر سری الله دیمکدر دیدی زیرا مهاجره ایتدیکی زمانده کیجه ایله سیر ایلدی ابن جریر ابن عباسدن اخراج ایلدی که اسرائیل عبدالله کبیدر . عبد حمید تفسیرنده ابی محلزدن اخراج ایلدیکه ایتدی: یعقوب بر رجل بطیش یعنی ذو قوت ایدی ملوکدن برینه ملاقی اولوب آنکله معالجه یعنی مصارعه ایدوب ملك آنی یعقوب فخذینه ضرب ایلدی . یعقوب دخی کوردی که مغلوب اولدی بر دفعه دخی بطش شـدید ایله تخویف و تهدید ایدوب ایتدی بن سنی ترك ایتمزم تا که بنی بر اسم ایله تسمیه ایتمیه‌سین پس ملك دخی آنی اسرائیل ایله تسمیه ایلدی . ابی محلز ایتـدی : کورمزمیسین که اسرائیل اسماء ملائکه‌دن ایدی و بونده برقاچ لغت واردر اشهرلری بعد همزه یا ایله ولام ایله ودخی بلا همز اسراییل دخی قرائت اولندی بعضلر ایتدی قرآنده یهود هر موضـعده یا بنی اسرائیل ایله مخاطب اولدیلر یا بنی یعقوب دینلمدی بر نکته ایچون که بونلر عبادة الله ایله مخاطب اولدیلر واسلافلرینك دینلری ایله تذکیر اولندیلر آنلره موعظه ایچون ونوم غفلتدن تنبیه ایچون . پس بر اسمله تسمیه اولندیلر که آنده اسم الله مذکور اوله زیرا ایل الله معناسنه ایدیکی بیان اولنمشدر . ودخی وقتا که حضرت ابراهیمه موهبه اولوب آنکله

تبشير اولندیغی ذکر اولندی . اول محلده یعقوب دینلدی اسرائیلدن اولی اولدی زیرا یعقوبده معقب آخر موهبه اولنمسنه اشعار واردر . بری دخی مسیحدرکه حضرت عیسانك لقبیدر معناسنده بعضلر صدیقدر دیمشدر بعضلر رجلنده اخمص اولمیاندر دیمشدر بعضلر هیچ بر بلایه مبتلی اولانی مسح ایتمز ایدی الا برء تام حاصل اولوردی بعضلر جمیل معناسنه‌در دیمشدر بعضلر مسیح ارضی مسح ایدر یعنی قطع ایدر دیمکدر بعضلر غیر وجه دخی دیمشلردر بری دخی الیاسدر بعضلر ابن مسعوددن روایت ایلمشدرکه لقب ادریسدر واسرائیل یعقوبدر دیمشدر . حتی ابن مسعود قرائتنده ﴿ وان ادراس لمن المرسلین سلام علی ادراسین ﴾ واقع اولمشدر . و قرائت ابی‌ده ﴿ وان ایلیس سلام علی ایلیسین ﴾ واقع اولمشدر . بری دخی نوح درکه اسمی عبد الغفاردر نوح ایله تلقیب اولندی . طاعت خداده نفسی ایچون کثرت نوحه وبکا ایتدیکیچون ، بری دخی ذوالکفل درکه لقب الیاسدر دیمشلردر بعضلر لقب الیسع در بعضلر لقب یوشع در بعضلر لقب زکریا در دیمشلردر . بری دخی ذوالقرنین درکه اسمی اسکندر در بعضلر عبد الله بن الضحاك در دیمشدر بعضلر منذر بن ماء السماء در بعضلر الصعب بن قرین بن الهمال در دیمشدر . ذوالقرنین ایله تلقیبنك وجهی ارضك ایکی قرننه یعنی مشرق ومغربه واصل اولدیغی ایچوندر، بعضلر فارس ورومه مالك اولدیغی ایچوندر دیمشدر ، بعضلر رأسنده ایکی قرنی یعنی شعردن ذوابه‌سی وار ایدی ، بعضلر ذهبدن ایکی قرنی وار ایدی دیدیلر . بعضلر رأسنك ایکی صفحه‌سی نحاسدن ایدی دیدیلر ، بعضلر رأسنده ایکی قرن صغیر وار ایدیکه عمامه آنی ستر ایدردی دیدیلر، بعضلر دیمشلردرکه برقرنی اوزره ضرب اولنوب وفات ایلدی بعده ینه حق تعالی آنی بعث ایلدی ، ینه قرن آخری اوستنه ضرب ایلدیلر . بعضلر کریم الطرفین اولدیغی ایچون دیدیلر. بعضلر زماننده خلقدن ایکی قرن محو اولوب کندوسی حیاتده ایدی دیدیلر ، بعضلر علم ظاهر وباطن اعطا اولندیغی ایچون دیدیلر ، بعضلر نور وظلمته داخل اولدیغی ایچون دیدیلر ، بری دخی فرعوندر اسمی ولید بن مصعب در ،

كنيتى ابوالعباس در بعضلر فرعون مطلقا مصره مالك اولانلرك لقبى دردىيدىلر
مجاهددن مرويدركه فرعون فارسى ايدى . اهل اصطخردن ايدى . برى
دخى تبّع در اسمى اسعد بن ملكى كرب در ديديلر ، تبع ايله تسميه اولنديغى
اتباعى كثير اولديغى ايچوندر ديديلر . بعضلر مطلقا يمن ملوكنك لقبى در
صاحبنه تابع اولديغى ايچون انتهى .

علم معرفة مبهمات القرآن — بو علمده سهيلى تضيف ايلدى ، بعده ابن
عسكر بعده قاضى عزالدين ابن جماعه ، سيوطى نك دخى بر تأليف لطيفى واردر كه
غايت صغير الحجم ايكن كتبده اولان فوائددن ماعدا نيچه زوائد درج
ايلمشدر ، سلفدن بعضلر بو علمه زياده اعتنا ايدرلر ايدى . عكرمه ايتدى
قرأن عظيمده مذكور اولان كيمسه كه بيتندن مهاجرا الى الله ورسوله چيقوب
بعده آنى موت ادراك ايلمشدر آنى اون درت سنه طلب ايلدم . قرأنده
ابهام طريقى ايله بسط كلام اولدوغنك برقاچ سببى واردر ، برى موضع
آخرده بيان اولنمق ايله تصريحدن استغناء اولنمقدر ، نته كم ﴿صراط الذين انعمت
عليهم﴾ قول كريمنده ابهام اولندى ، زيرا ﴿ مع الذين انعم الله عليهم من النبيين
والصديقين والشهداء والصالحين ﴾ قولنده تعيين وتبيين اولنمشدر . برى دخى
اشتهارى سببى ايله متعين اولمق ايله ابهام مرتفع ومقصد متبين اولدوغيدر ،
نته كم ﴿وقلنا يا آدم اسكن انت وزوجك الجنة﴾ قولى كبى كه وحوا دينلمدى ،
زيرا حضرت آدمك حوادن غيرى زوجى اولماديغى مشهوردر . برى دخى
ابهام ايله ستر قصديدر . تا كه استعطافن ابلغ اوله . نته كم ﴿ ومن الناس
من يعجبك قوله فى الحيوة الدنيا ﴾ قولى كبى مقصد اخنس بن شريقدر كه
هنوز اسلامه كلمش ايدى ، برى دخى تعيينده فائدهٔ كثيره اولمامقدر
﴿ اوكا الذى مر على قرية ﴾ كبى . ودخى ﴿ واسئلهم عن القرية ﴾ كبى برى
دخى عمومنه وعدم اختصاصنه تنبيهدر ﴿ومن يخرج من بيته مهاجراً ﴾ قولى
كبى كه تعيين اولنسه اول حالت اولماز ، برى دخى وصف كامل ايله ذكر ايدوب
اسمنى ذكر ايتمامكده زيادهٔ تعظيم واردر ﴿ ولا يأتى اولو الفضل ﴾ قولى كبى .
ودخى ﴿ والذى جآء بالصدق وصدق به ﴾ كبى ودخى ﴿ اذيقول لصاحبه ﴾

كبي كه مقصد جمله‌سنده حضرت صديقدر ، برى دخى وصف ناقص ايله تحقيردر ﴿ ان شانئك هو الابتر ﴾ قولى كبى . ودخى معلوم اوله كه علم مبهماتك مرجعى نقل محضه‌در ، آنده اعمال رأيه مجال يوقدر ، وقتا كه آنده تأليف اولنان كتبده وسائر تفاسيرده اسماء مبهمات وآنلرده اولان اختلافات ذكروبيان اولنديسه آنى كتبه حواله ايدوب تفصيلنه تصدى اولنمدى . زيرا بوكتابمز آنك جمله‌سنى استقصا ايله احاطه ايتمز ، ايچنده بعضنه تعرض چندان مفيد اولمامغن مطالقانه كلانه بعضا تعرضدن اضراب ايله رفع اسهاب ايلدك والله الموفق والصواب .

علم معرفة اسماء من نزل فيهم القرآن — بو علمى قدمادن بعض ارباب تصنيف افراد بالتأليف ايلمشدر ، لكن غير محرر واقع اولمشدر ، كتاب (اسباب نزول) ايله مبهمات بوندن مغنى‌لردر . حضرت امام على‌دن مرويدركه بيورمشدر . قريش‌دن بركمسه يوقدر الا آنك حقنده برآيت نزول ايتمشدر . سؤال ايلديلر سزك حقكزده قنغى آيت انزال اولنمشدر . جوابنده ﴿ ويتلوه شاهد منه ﴾ كريمه‌سى نازله اولمشدر ديدى ودخى سعد بن ابى وقاص‌دن مرويدركه بنم حقمده درت آيت نازله اولمشدر ديدى ﴿ يسئلونك عن الانفال ، ووصينا الانسان بوالديه حسنا ﴾ وآيت تحريم خمر وآيت ميراث ودخى رفاعة القرظى‌دن مرويدركه ايتدى ﴿ ولقد وصلنا لهم القول ﴾ آيتى اون كيمسه حقنده‌دركه ، بن دخى انلردنم ودخى ابى جمعه جنيد بن سبع‌دن بعضلر حبيب بن سباع‌در ديمشدر مرويدركه ايتدى ﴿ ولولا رجال مؤمنون ونساء مؤمنات ﴾ آيتى بزم حقمزده نازله‌در . بز طقوز نفر ايدك ايكيسى امرأه وسائرى رجل ايدى .

علم معرفة فضائل القرآن — بو علمده ابوبكر بن ابى شيبه ونسائى وابو عبيد القاسم بن سلام وابن الضريس وآخرون تصنيف ايلمشلردر ، وبونده بعض احاديث صحيحه واردر باعتبار الجمله وبعض سورده على التعيين ودخى فضائل سورده نيجه احاديث كثيرهٔ موضوعه واردر . جلال الدين السيوطى بركتاب تصنيف ايدوب (حمائل الزهر فى فضائل السور) ايله تسميه

ایدوب انجق موضوع اولمیانلری تحریر ایلمشدر لکن فضل قرآنده واقع
حدیث جامع شول حدیث صحیحدرکه ترمذی ودارمی وبونلرك غیری طریق
حارث بن الاعوردن اخراج ایلمشلردرکه ، حضرت علیدن مرویدرکه
بیورمشدر : بن رسول اللهدن ایشتدم بیوررلر ایدی‌که (ستكون فتن قالت
فما المخرج منها یارسول الله قال کتاب الله فیه نبأ ماقبلکم وخبر مابعدکم
وحکم مابینکم وهو الفصل لیس بالهزل من ترکه من جبار قصمه الله ومن
ابتغ الهدی فی غیره اضله الله وهو حبل الله المتین ۰ وهو الذکر الحکیم
والصراط المستقیم ۰ وهو الذی لاتزیغ به الاهواء ولاتلتبس به الالسنة ولا
تشبع منه العلماء ولایخلق علی کثرة الترداد ولاتنقضی عجائبه من قال به صدق
ومن عمل به اجر ومن حکم به عدل ومن دعا الیه هدی الی صراط مستقیم)
یعنی حضرت رسالت پناه علیه صلوات الاله بیوررلر ایدی‌که عن قریب
نیچه فتن واشوب ومحن اولور ، بن دیدم که پس اول فتن دن مخرج ندر
یارسول ، الله بیوردیلرکه کتاب اللهدرکه انده سزدن مقدم اولانلرك خبری
مندرج ومابینکزده اولان معاملات و مخاصمات و سائر عباداتك احکامی
مذکور ومندرجدر . ودخی جمیع کلامی فصلدر ، هزل دکل . هر ذی
برکیمسه‌که آنی ترك اوزره اصرار ایلیه حق تعالی قصم وقطع و بیخ ودوحنه‌سندن
قلع وقمع ایدر وهرکیم کلام خدانك غیرندن طلب هدی ایلیه حق تعالی
آنی ضلالته القا ایدر . حق تعالینك حبل متینی بودر . و ذکر حکیم
وصراط مستقیم دخی بودر . ودخی بوکا متابعت ایله طریق هواده زیغ
وضلالت اولماز ، وبونك ایله السنهٔ ناسده التباس اولماز ، وعلما بونك
لطائف وحقائقنه طویماز ، وبومرتبه کثرت ترداد وتکرار تذکار ایله ینه
بالی اولوب اسکیمز ، وعجائبی منقضیه اولوب دوکنمز ، هرکیمك که قولی
اکا موافق اوله قولنده صادقدر و هرکیم انکله عامل اوله ، اجر جزیله
نائل وهرکیم آنکله حکم ایلیه عادل اولور وهرکیم آنك احکامنه متابعته داعی
اوله صراط مستقیمه مهتدی اولور صدق رسول الله الملك المتعال فیما اخبر به
من المقال . آندن صکره هر بر سورەنك فرادی فضائلی کتب تفاسیر واحادیثده

مذكوردر احتياج اوليجق آنلره مراجعت اولنه زيرا بوكتاب آنك جملەسنى بيانه تحمل ايلمز الله اعلم .

علم معرفة افضل القرآن وفاضله — امام ابو الحسن الاشعرى والقاضى ابوبكر الباقلانى وابن حبان قرآنده برشى برشيئدن افضل اولمسنك منعنه ذاهب اولمشلردر زيرا جملەسى كلام الله در . ودخى بعضى تفضيلده مفضل عليه اولان كلامك نقصنى ايهام واردر بووجهه سالك اولان امام مالكدر ديمشلردر اما غيريلر جواز تفضيله ذاهب اولديلر زيرا ظواهر احاديث آكا دلالت ايدر . اول زمرەدندر اسحق بن راهويه وابو بكر بن العربى وامام غزالى وامام قرطبى دخى حق بودر ديدى وبوقولى متكلمين وعلمادن وبر جماعتدن نقل ايلدى . امام غزالى (جواهر القران) ده ايتدى : بن ظن ايدرمكه سؤال ايدرسەك كه سن بعضى آياتك بعضندن بعضنه اشارت ايلدك مع هذا جملەسى كلام الله در ، پس نه وجهله بعضى بعضندن بلافارق شرفده مغاير و مفارق اوله ؟ ايمدى معلوم اولەكه اكر نور بصيرت سنى ارشاد و هدايت ايتميوب آية الكرسى ايله آية مداينات و سورهٔ اخلاص ايله سورهٔ تبت فرقەسنده مكنت وقدرت اولمايه وسنك غرق درياى تقليد اولان نفس بليدك كه غايت ايله ضعيف و خواره اولمق ايله ميان آيات قرآنده فرق اولمق اعتقادنده آكا روع و خشيت حاسل اوله . ايمدى سن بو امرده صاحب رسالت ومعدن بسالت صلى الله تعالى عليه وسلم جناب رفيعنه تقليد واقتدا وكسب نور اهتدا ايله كه كلام رب متعال اولان قرآن آنلره انزال اولنمشدر. وينه آنلره بيورمشدركه ﴿يس﴾ قلب قرآندر وفاتحة الكتاب افضل سور قرآندر و آية الكرسى سيدهٔ آى قرآندر ﴿وقل هوالله احد﴾ معادل ثلث قرآندر . وبونلردن ماعدا فضائل وقرآنده وارده اولان اخبار و بعض سور و آياتى فضله وتلاوتندن كثرت ثوابه تخصيص خارج مرتبهٔ عد واحصا ومتجاوز دائرهٔ احاطه واستقصا در . ودخى ابن الحصار ايتدى عجبدر شول كيمسەدن كه بومعناده اختلافى ذكر ايدر مع هذا تفضيل امرنده بومرتبه نصوص وارده ايله تفصيل اولنمشدر شيخ عزالدين بن عبدالسلام ايتدى : كلام الله كه ينه الله حقنده وارداولمش

اوله غیری حقندهاولان کلامندن افضلدر. پس ﴿قل هو الله احد﴾ ﴿تبت یدی
ابی لهب دن﴾ افضلدر . خویی ایتدی : کلام اللهك جملهسی کلام مخلوقین دن
ابلغ در بلاشك. اما کلام اللهك بعضی بعضندن ابلغ در دیمك جائزمیدر اختلاف
اولنمشدر . بر قوم قصور نظر و فتور فکرلری جهتندن تجویز ایلمشلر در .
ودخی لائق بودرکه معلوم اوله که شو کلام شو کلامدن ابلغ در دیین قائلك
قولنك معناسی بودرکه شو کلامك موضعنده بروجهله حسن ولطافتی واردر
وکلام آخرك دخی موضعنده بر وجهله حسن ولطافتی واردر اما شوکلامك
موضعنده اولان حسنی کلام آخرك موضعنده حسنندن اکمل در دیمکدر .
ایمدی اگر اول قائل ﴿قل هو الله احد﴾ ﴿تبت یدی ابی لهب﴾دن ابلغ در دیرسه
ذکر خدا ایله ذکر ابی لهب بیننده و دخی توحید ایله دعاء علی الکافرین
مقابله ایتمش اولورکه بویله مقابله صحیحه دکلدر بلکه لائق اولان بویله دیمك
درکه ﴿تبت یدی ابی لهب﴾ کافره دعاء علیهدر خسران ایله. ایمدی اول معناده
برعبارت بولنورمیکه بوندن احسن اوله کذلك ﴿قل هو الله احد﴾ده برعبارت
بولنمازکه و حدانیته دلالتده بوندن ابلغ اوله . پس مرد عالم هر قچانکه دعا
بالخسران باینده ﴿ تبت یدی ابی لهب﴾ قولنه مائل ونکران اولسهوباب توحیدده
﴿قل هو الله احد﴾ قولنه اجالهٔ فکر سدید ایلسه اول شخصهامکان اولمازکه
احدهما آخردن ابلغ در دیو حکم ایلیه انتهاء کلام الخویی . مؤلف اصل
مترجم اولان مرحوم والد ماجد بیوررلرکه بن دیرم که کلام خویی دلالت
ایلمز الا بلاغتده و مقتضای حاله مطابقت جهتندن تفاوتك نفینه دلالت
ایدر اما بوندن لازم گلمزکه جهت اخری دن فضیلت اولمایه مثلا شرف
مدلول وشرف ثواب وبونلرك غیری فضیلتدن نیچه باب اولمق قابلدر . ودخی
حلیمی بیهقی دن نقل ایدوب دیمشدرکه معنای تفضیل برقاچ شیئه راجعدر
اولکی اولدرکه برآیت ایله عمل آیت اخر ایله عملدن اولی واخری اوله
وآنکله عمله اعتیاد خلقده مزداد اوله . بو وجه اوزره درکه آیات امر
ونهی ووعد ووعید آیات قصص دن خیردر دیرلر زیرا آنلر ایله مقصد امر
ونهی تأکید وانذار وتبشیری تأییددر خلقك ایسه بواموردن عدم استغنا

وكمال احتياجلری غایت ظهورده‌در اماکاه اولورکه اخبار وقصص‌دن مستغنی
اولورلر . پس آنلره اعود وانفع اولوب اصول مجراسنه جاری اولان امور
آنلره خیرلی اولور تبع مقوله‌سندن اولان احوالدن. ایکنجی بویله دینکدرکه
شول آیاتکه آنده تعدید اسماء الله و بیـان صفات وافادهٔ عظمت ذات خالق
کائنات واردر و بومقوله امور شریفه واحوال عظیمهٔ لطیفه‌یی مشـتمله‌در
سائرندن افضلدر شـول معنایه‌که اخبار ایتدیکی امور جمله‌دن اسنی وقدر
جهتندن اجل واعلی‌در. اوچنجی بویله دیمکدر برسوره برسوره‌دن خیردر ویاخود
بر آیت بر آیتدن افضلدر شـول معنایه‌که قاری اولان کیمسه‌یه آنده ثواب
اخرویٔ اجل‌دن ماعدا قرائتی سببی ایله بر ثواب ونفع عاجل دخی حاصل
اولور و آنی تلاوت ایله مستقلا برعبادت دخی ایتمش اولور مثلا آیة الکرسی
واخلاص ومعوذتین قرائتی کبی زیرا آنلری قرائت ایلین قرائتی ایله عاجلا
خوف اولنـان اشیادن احتراز و اعتصام درکاه خالق بی‌نیاز تحصیل ایدر .
وتلاوتی ایله عبادة الله ادا ایتمش اولور زیرا آنلرده حق تعالی‌نی صفات علی
ایله علی سـبیل الاعتقاد ذکر واردر واول ذکرك فضل و برکتنه نفسك
سکوننی مشتمل‌در اما آیات حکم‌ده اول آیاتك نفس تلاوتی ایله اقامت حکم
واقع اولماز بلکه اول تلاوت ایله آنجق علم حاصل اولور بوندن صکره اکر
دینلسه‌که فی الجمله قرأن توراة و انجیل و زبوردن خیردر . شو معنایه‌که
تلاوت وعمل ایله تعبد قرأنده‌در آنلرده یوقدر ودخی ثواب آنك قرائتنده‌در
آنلرده دکلدر ویاخود قرأن من حیث الاعجاز نبی مبعوثه حجتدر اما اول کتب
نفسنده معجزه دکل ایدی واول انبیایه حجج اولمامشدرکه بلکه آنلرك دعوتی
وحجج ومعجزاتی آخر اشیا ایدی پس بووجه دخی مقدما ذکر اولنان وجهك
نظیری اولورکاه اولور دیرلرکه برسوره برسوره‌دن افضلدر زیرا حق تعالی
بوسوره‌نك قرائتنی سائرینك اضعافی قیلوب مقابله‌سنده نیچه مرتبه زیاده ثواب
تقدیر وایجاب ایلدی‌که غیرنده ایتمامشدر اکرچه اول معناکه آنك سببی ایله بو
سوره‌نك شانی بومقدار فضل بیشماره‌واصل اولمشدر بزه ظاهر دکلدرنته‌کیم دیرلرکه
فلان یوم، یوم آخردن وفلان شهر ، شهر آخردن افضلدر شو معنایه‌که آنده

عبادت ، غيرنده عبادتدن افضل و آنده اولان ذنب ووبال غـيرنده اولاندن
اعظمدر ودخی دیرلرکه حرم مکه حلدن افضلدر . زیرا آنده نیجه مناسك
ادا اولنورکه غیر اماکنده ادا اولنماز و آنده ادا اولنـان صلوتك سـائر
اماکنـده اولاندن ثوابی اضعافدر انتهاء کلام الحلیمی . ودخی ابن المنـیر
بخـاری‌ده مذکور اولان حدیث شریفده‌که سورهٔ فاتحه حقنده ﴿ لاعلمنك
سـورة هی اعظم السـور ﴾ بیورلمشدر دیمشـدرکه اعظم سور در دیمنك
معنـاسی آنك ثوابی غیریلردن اعظمدر دیمکدر بعضـلر ایتدی اعظم سور
اولدیغنـك وجهی اولدرکه اول سورهٔ عظیم الشـان جامع جمیع مقـاصد
قرأندر. اول سببدندرکه ام القرأن ایله تسمیه اولنمشدر . حسن بصری ایتدی:
حق تعالی کتب سالفه‌نك علومنی قرأنده ایداع ایلدی آندن صکره علوم قرأنی
دخی فاتحه‌ده ایداع ایلدی . پس هرکس که تفسیر فاتحه‌یه عالم اوله جمیع کتب
منزله‌نك تفسیرینه عالم اولمش کبی‌در بوکلامی بیهقی اخراج ایلمشدر . ودخی
سورهٔ فاتحه‌نك علوم قرأنی اشتمالنك بیـانی برقاچ وجهـله‌در : بری علامهٔ
زمخشری‌نك تقریر ایتدیکیدرکه سورهٔ مزبوره حق تعالی‌یه بما هو اهله ثنایی
مشتمله‌در ودخی امر ونهی ایله تعبدی ودخی وعد ووعیدی مشتمله‌در آیات
قرأنیه دخی امور مذکوره‌نك برندن خالیه دکلدر. بری دخی امام فخرالدین
دیدیکیدرکه جمیع قرأندن مقصود امور اربعه‌یی تقریردرکه الهیات در ودخی
معاد ونبوات وقضاوقدری حق تعالی ایچون اثبات‌در . ایمدی ﴿ الحمدلله رب
العالمین ﴾ قولی الهیاته دلالت ایدر ﴿ مالك یوم الدین ﴾ معاده ﴿ ایاك نعبد وایاك
نستعین ﴾ جبری نفیه وجمیع امورحق تعالی‌نك قضا وقدری ایله ایدیکنی اثباته
ودخی ﴿ اهدنا الصراط المستقیم ﴾ قولی الی آخر السوره قضاء اللهی ونبواتی اثباته
دلالت ایدر . وقتاکه قرأندن مقصد اعظم مطـالب اربعهٔ مذکوره اولوب
و بو سورهٔ کریمه دخی بونلری مشتمله اولدیسه ام القرأن ایله تسمیه اولندی.
ودخی علامهٔ بیضاوی ایتدی : سورهٔ مذکوره مشتمله‌در حکم نظریه واحکام
عملیه‌یی که سلوك طریق مستقیم آندن عبارتدر ودخی مراتب سعدا ومنازل
اشقیایی . طیبی ایتدی: سورهٔ مذکوره انواع علومدن درت نوعی مشتمله‌درکه

مناط دين ومدار شرع متين آنلردر برى علم اصولدركه آنك معاقدى معرفت خدا وصفاتى آ كا اشارت ﴿ لله رب العالمين الرحمن الرحيم ﴾ قولى ايلەدر ودخى معرفت نبواتدركه ﴿ انعمت عليهم ﴾ قولى ايله مقصود اولان اولدر . ودخى معرفت معاددركه ﴿ مالك يوم الدين ﴾ قولى ايله آ كا ايما اولنمشدر . برى دخى علم فروعدركه آنك اسى عباداتدر ﴿ اياك نعبد ﴾ قولى ايله مقصد اولدر . برى دخى شو علمدركه آنكله اصلاح حال وتحصيل كمال اولدركه اول علم اخلاقدر و آنك اصلى حضرت صمدانيته وصول وارتقا وجناب فردانيته التجا وطريقه سلوك وسلوكده استقامته اهتدادركه بوكا اشارت ﴿ واياك نستعين اهدنا الصراط المستقيم ﴾ قولى ايلەدر برى دخى علم قصص واخبار وامم سالفه وقرون خاليەنك سعدا واشقياسندن حكايت واخبار وبونلره متصل اولان محسنلرينه وعد ومسئ اولانلره وعيددركه ﴿ انعمت عليهم غير المغضوب عليهم ولا الضالين ﴾ قولى ايله مقصد بودر . امام غزالى ايتدى : مقاصد قرأن آلتيدر اوچى مهمەدر، اوچى متمەدر، مهمە اولانلر مدعو الٰهى تعريفدر . نته كيم صدر سورە ايله آ كا اشارت اولنمشدر ودخى ﴿ صراط مستقيم ﴾ ى تعريفدر آ كا دخى صدر سورەدە تصريح اولنمشدر ودخى رجوع الى الله قاتنده اولان حالى تعريفدركه زمان آخرتدر . نته كيم آ كا ﴿ مالك يوم الدين ﴾ ايله اشارت اولنمشدر متمه اولانلر تعريف مطيعيندر . نته كيم آ كا ﴿ الذين انعمت ﴾ عليهم قولى ايله اشارت اولنمشدر . ودخى حكايت اقوال جاحديندركه آ كا ﴿ المغضوب عليهم ولا الضالين ﴾ قولى ايله اشارت اولنمشدر . ودخى تعريف منازل طريقدركه آ كا ﴿ اياك نعبد واياك نستعين ﴾ قولى ايله اشارت اولنمشدر انتهى . ابن العربى ايتدى : آية الكرسى اعظم آيات اولديغى ، مقتضاسى عظيم اولديغى ايچوندر . زيرا هرشيدە شرف ذاتندن ومقتضاسندن ومتعلقاتندن حاصل اولور آية الكرسى سائر آيات قرأنيه ايچندە سورهٔ اخلاص كبيدر سائر سور قرأنيه ايچندە لكن سورهٔ اخلاصدە آية الكرسى يه نسبت فضيلت واردر ايكى جهتدن برى بودركه بوسورەدر اول آيتدر سورهٔ كامله آيتدن افضلدر . زيرا آنكله تحدى واقع اولمشدر . آيت ايله تحدى اولنمامشدر . برى دخى بودركه سورهٔ اخلاص توحيدى اقتضا ايلمشدر .

اون بش حرفده ، اما آية الكرسی اللی حرفده اقتضا ايلمشدر پس بونده اعجاز جهتندن قدرت زياده در كه برمعنی كه اللی حرف ايله آندن تعبير اولنمشدر . اون بش حرفه تنزيل اولنوب آنكله بيان وتقرير اولنمشدر كه بودخی عظم قدرت وانفراد بالواحدانيتی بياندر انتهی . امام غزالی ايتدی : آية الكرسی سيدة الآيات اولديغی اول سببدندر كه آنجق حق تعالی نك ذات وصفات وافعالنی مشتمله در آنده بونلرك غيری نسنه يوقدر بونلرك معرفتی ايسه جميع علومده مقصد اقصی در ماعداسی بونلره تابعدر لفظ سيد متبوع مقدمك اسميدر . پس بو آيتده سيادت مقرره اولور زيرا ﴿ الله ﴾ قولی ذاته اشارتدر ﴿ لا اله الا هو ﴾ قولی توحيد ذاته اشارتدر ﴿ الحی القيوم ﴾ قولی ذاتك صفت وجلالنه اشارتدر زيرا قيومك معناسی بنفسه قائم وغيری آنكله قائم اولور ديمكدر كه غايت جلال وعظمتدر ﴿ لاتأخذه سنة ولا نوم ﴾ قولی تنزيه وتقديس در حق تعالی يی جانبنه مستحيل اولان حوادثدن مستحيل اولاندن تقديس احد اقسام معرفتدر . ﴿ له ما فی السموات وما فی الارض ﴾ جميع افعاله اشارت وجمله سی آندن اولوب ينه اكا راجع ايديكنه دلالتدر ﴿ من ذا الذی يشفع عنده الا باذنه ﴾ حق تعالينك ملك وحكم وامرده انفرادينه اشارتدر . ودخی اكا اشارتدر كه شول كيمسه كه شفاعته مالكدر حق تعالی آنی تشريف ايتمكله وآكا اذن ويرمكله مالك اولور بو معنی ملك وامرده حق تعالیدن شركتی نفی در ﴿ يعلم ما بين ايديهم ﴾ قولی ﴿ الا بما شاء ﴾ قولنه وارنجه صفت علمه اشارتدر وبعض معلوماتی تفضيل واردر وعلمده انفرادينه اشارت واردر . برمرتبه كه غيرده اصلا علم يوقدر مگر ينه حق تعالی مشيت وارادتی مقداری هبه واعطا ايتديكيدر ﴿ وسع كرسيه السموات والارض ﴾ قولی عظمت و ملكنه وكمال قدرتنه اشارتدر ﴿ ولا يؤده حفظهما ﴾ صفت قدرينه وكمال قدرتنی ضعف و نقصاندن تنزيهه اشارتدر ﴿ وهو العلی العظيم ﴾ قولی صفاتده ايكی اصل عظيمه اشارتدر . ايمدی نچانكه سن بو معنايی تأمل وتفكر وجميع آيات قرآنيه يه قصد ايدوب ملاحظه وتدبر ايلسه ك بو معنانيك جمله سنی بر آيتده جمع اولنمش بوله مزسين زيرا جمله دن ﴿ شهد الله ﴾ آيتنده آنجق توحيد واردر . سورهٔ اخلاصده دخی

آنجق توحيد وتقديس وارددر ودخى ﴿ قل اللهم مالك الملك ﴾ آيتنده آنجق افعال در ،
سورهٔ فاتحه‌ده اوچى واردر لكن مشروحه دكلدر مرموزه‌در . اوچى مجموعهٔ
مشروحه ذكر اولنمق آية الكرسى‌ده‌در بو اوچنى جامعه اولمقده آخر سورهٔ حشر
واول حديد دخى آية الكرسى‌يه قريب‌در ، لكن انلر آيات متعدده‌در ، آيت
واحده دكلدر . ايمدى سن آية الكرسى‌يى اول آياتك برينه مقابل ايلسه‌ك آنى جمع
مقاصدده زياده بولورسين ، پس اول سببدن سائر آيات اوزره سيادته
استحقاقى مقرر اولور . خصوصا كه آنده ﴿ الحى القيوم ﴾ واردر كه اسم اعظم
اولمسى غالب احتمال بلكه مقرر ومسلم در ، نته‌كيم خبرده سيد البشردن
اويله وارد اولمشدر انتهى . غزالى ايتدى : حضرت رسالتپناه فاتحه
حقنده افضل ديه بيوردى ، آية الكرسى حقنده سيده ديدى برسر عظيم
ايچون كه برشى‌ٔكه فنون فضلى جامع وانواع كثيره‌سنى محيط اوله ، افضل
ايله تسميه اولنور زيرا فضل زياده‌در ، افضل اولان ازيد اولاندر . اما
سودد وسيادت معناى شرفده رسوخدر كه مقتضاسى متبوع اولمقدر . كندوسى
تبعيتدن ابا ايدر ، سورهٔ فاتحه دخى معانىٔ كثيره و معارف مختلفه‌يه تنبيهى
متضمنه‌در ، پس اول فضل اولور ، آية الكرسى دخى برمعرفت عظمى‌يى
مشتمله‌در كه اول مقصود ومتبوع‌در ، سائر معارف اكا تابعه‌در اول سببدن
اسم سيد اكا اليق اولدى انتهى . بوندن صكره ينه قلب القرآن ﴿يس﴾ حديثنده
ايتدى ، پس قلب القرآن اولديغنك وجهى اولدركه صحت ايمان ، حشر
ونشره اعتراف واذعان ايله‌در ، اول معنى ايسه سورهٔ ﴿يس﴾ده ابلغ وجهله
مقرردر اول جهتدن قلب قرآن قيلندى . يعنى انزال قرآندن دخى علت
غائيه خلق هدايت وايمانه دعوت‌در . بووجهى امام فخرالدين استحسان
ايلدى ، امام نسفى ايتدى بويله ديمك دخى ممكندر كه بوسوره‌ده انجق تقرير
اصول ثلثه واردر كه وحدانيت ورسالت وحشردر . بومقدار قلب وجنانه
متعلق اولان اموردر . اما لسان واركانه متعلق اولان امور بوسورەنك
غيرنده مذكوردر چونكه بوسوره‌ده انجق قلبه متعلق اولان امور مذكور
اولمشدر ، اول جهتدن قلب ايله تسميه اولندى ، واول سببدندر كه انسانه

وقت احتضارده بوسوره‌یی قرائت اختیار اولنوب امر اولنمشدر ، زیرا اول زمانده قوت لسان ضعیفه واعضاء بدن ساقطه اولور ، لكن قلب وبال اول حالده ماسوادن رجوع ایدوب جناب حقه اقبال ایدر ، ایمدی اول وقتده برسوره قرائت اولنورکه انكله قوت قلبی مزداد واصول ثلثه‌یه تصدیقنده استحکام واشتداد اوله انتهی . ودخی سورهٔ اخلاص معادل ثلث قرأن اولمسنده بین الناس اختلاف اولوب بعضلر ایتدی قرأن قصص وشائع وصفاتی مشتمل‌در سورهٔ اخلاصك جمله‌سی صفاتدر . پس ثلث اولور ، غزالی جواهرده دیمشدرکه قرأنك معارف مهمه‌سی اوچدر : معرفت توحید وصراط مستقیم و آخرتدر . سورهٔ اخلاص ایسه قسم اولی مشتمله‌در پس ثلث اولور . وینه دیمشدرکه قرأن حق تعالی‌نك وجودینه ووحدانیتنه وصفاتنه دلالت ایدن براهین قاطعه‌یی مشتمله‌در ، صفات دخی یا صفات حقیقیه‌در ، ویاصفات فعلدر ویاخود صفات حکمدر . سورهٔ مذکوره دخی صفات حقیقیه‌یی مشتمله‌در ، اول سببدن ثلثدر بوعبد فقیر ایدرکه وجه مزبور برمقدار قبولدن دوردر . زیرا بوتقدیرجه سورهٔ مذکوره ثلث ثلثی مشتمله اولمش اولور تدبر اولنه . ودخی خویی دیمشدرکه مطالب قرأن اصول ثلثهٔ ایماندرکه هرکسه‌که برینی منکر اوله کافر اولورکه آنلر معرفة الله وصدق رسوله اعتراف وبین یدی الله قیامه اعتقاددر سورهٔ مذکوره اصل اولی افاده ایدر اول تقدیرجه ثلث اولور ، بعضلر دخی دیمشدرکه قرأن خبردر وانشادر خبردخی خالقدن خبردر ودخی مخلوقدن خبردر . ایمدی بونلر اوچ قسمدر سورهٔ اخلاص ایسه خالقدن خبری اخلاص ایلمشدر . پس ثلث اولور بعضلر دخی معناسی ثوابده ثلث قرأنه معادلدر دیمکدر دیدیلر . نته‌کیم ظاهر حدیث دخی بوكا شاهددر لكن ابن عقیل ایتدی بوجائز دکلدر زیرا حدیثده دخی «من قراء القرآن فله بکل حرف عشر حسنات» دخی وارد اولمشدر ابن عبدالبر بومسئله بربحث معضل وبونده سکوت کلامدن افضلدر والله تعالی اعلم .

علم معرفة مفردات القرآن — بوعلمده قرأنك هربر آیتنك احوالندن بحث اولنور احکامی ومعانیسی جهتندن . مثالی بودرکه سلفی طیوریاتدن مختارده

شعبی‌دن اخراج ایلمشدرکه ایتدی حضرت امام ناطق بالعدل والصواب عمر ابن الخطاب : بن سفرده برقافله‌یه ملاقی اولدمکه ایچلرنده حضرت عبدالله بن مسعود حاضر وموجود ایدی . پس حضرت عمر برشخصه امر ایلدیکه انلره ندا ایلدی‌که (من این القوم؟) یعنی بوقوم قنغی یردن کلورلر جواب ویردیلرکه (اقبلنا من الفج العمیق یزید البیت العتیق). دیدیلر یعنی فج عمیق‌دن [*] چیقوب بیت عتیق زیارتنی قصد ایدرز دیدیلر . پس حضرت عمر البته بوقافله‌ده برعالم واردر دیوب ینه برجله امر ایلدیکه ندا ایلیه‌که قرآنك قنغی آیتی اعظم‌در . پس ندا ایدوب عبدالله جواب ویردیکه: ﴿الله لا اله الا هو الحی القیوم﴾در. ینه ایتدی ندا ایله‌که قرآنك قنغیسی احکم‌در ابن مسعود ایتدی ﴿ ان الله یأمر بالعدل والاحسان ﴾ ینه ایتدی ندا ایله‌که قرآنك قنغیسی اجمع‌در ابن مسعود ایتدی ﴿ فمن یعمل مثقال ذرة خیراً یره ومن یعمل مثقال ذرة شراً یره ﴾ ینه ایتدی ندا ایله‌که قرآنك قنغیسی اجزن‌در ابن مسعود ایتدی ﴿ من یعمل سوءً یجزبه﴾ ینه ایتدی ندا ایله‌که قرآنك قنغیسی ارجی‌در ابن مسعود ایتدی ﴿ قل یاعبادی الذین اسرفوا علی انفسهم ﴾ پس حضرت عمر بیوردی‌که سزك قافله‌کزده ابن مسعود وارمیدر دیدیلرکه نعم ودخی اختلاف اولندی‌که قرآنده قنغی آیت ارجی‌در بونده برقاچ اقوال واردر بری بودرکه آیت زمردر بری دخی بودرکه ﴿ اولم تؤمن قال بلی ﴾ در بوقولی سید المفسرین من الناس حضرت ابن عباس اختیار ایلمشلردر. بری دخی حضرت علی‌دن کرم الله وجهه روایت اولناندرکه بیورمشدرکه سزلر یامعشر اهل العراق دیرسزکه قرآنده ارجی اولان آیت ﴿ یاعبادی الذین اسرفوا ﴾ در لکن بزکه اهل بیتز دیرزکه کتاب اللهده ارجی آیت ﴿ ولسوف یعطیك ربك فترضی ﴾ آیتی‌درکه مقصد بوعبد فقیر ایدرکه بوکلام شریفك تحقیقنده دیمشلردرکه چونکه حق تعالی رسول کریمنه اعطاء عظیمی وعد ایتدکده رسولنك رضاسی مقدارنجه تقدیر ایلدی بودخی مقرردر رسول کریم جملهٔ امتنك مغفور اولملری حقنده شفاعتی مقبوله اولمانجه راضی اولماز پس وعد الٓهی اقتضاسیله جملهٔ امت مرحوم

---

[*] یعنی طریق بعیددن .

ومغفور اولملری رجاسی مرتبهٔ ظهورده‌در ﴿ اللهم لاتحرمنا شفاعة نبيك الكريم واغفرلنا بمقتعنى وعدك العظيم العميم ﴾ بری دخی حضرت علی بن الحسین‌دن روایت اولنـاندرکه ایتدی : اهل ناره اشـد آیت ﴿ فذوقوا فلن نزيدكم الا عذابا ﴾ آیتی‌در وقرأنده اهل توحیده ارجی آیت ﴿ ان الله لايغفر ان يشرك به ﴾ در بری‌دخی ﴿ ولا يأتل اولوا الفضل منكم والسعة ﴾ قولیدر ﴿ الاتحبون ان يغفر الله لكم ﴾ قولنه‌وارنجه. بونی ابن‌المبارك اختیار ایلمشدر ﴿ اعترفوا بذنوبهم خلطوا عملاً صالحاً وآخر سيئاً ﴾ قولیدر. بونی ابوعثمان النهدی اختیار ایلمشدر. بری‌دخی ﴿ فهل يهلك الا القوم الفاسقون ﴾ قولی‌در بو قـول ابی‌جعفر النحاس قاتنـده‌در . بری دخی ابوجعفر، کذلك مکی ابن عباسـدن روایت ایتدیکیدرکه ﴿ وان ربك لذو مغفرة للنـاس على ظلمهم ﴾ قولیدرکه علی احسـانهم بیورلمامشـدر . بری دخی امام شـافعی‌دن روایت اولناندرکه ﴿ يتيماً ذا مقربة او مسكيناً ذا متربة ﴾ قولیدروینه امام شافعی‌دن مرویدرکه مؤمن حقنده ارجی اولان حدیث ﴿ اذا كان يوم القيمة يدفع الى كل مسلم رجل من الكفار فداؤه محو ﴾ حدیث شریفیدرکه مضمون منیفی یوم قیامت اولیجق هرمسلمه فدا اولسـون دیه کفار دوزخ قراردن برمرد کافر تسـلیم وادا اولنور . بری دخی ﴿ قل كل يعمل على شاكلته ﴾ قولیدر . بری دخی ﴿ وهل نجازى الا الكفور ﴾ قولیدر . بری دخی ﴿ انا قد اوحى الينا ان العذاب على من كذب وتولى ﴾ قولیدر بونی کرمانی کتاب (العجائب)ده حکایت ایلمشدر . بری دخی ﴿ وما اصابكم من مصيبة فبما كسبت ايديكم و يعفو عن كثير ﴾ قولیدر بواقوال اربعه‌یی امام نووی (رؤس المسائل)ده حکایت ایلمشدر . قول اخیر حضرت علی‌دن ثابت‌در . بری دخی ﴿ قل للذين كفروا ان ينتهوا يغفر لهم ماقد سلف ﴾ قولیدر . شبلی ایتدی: حق تعالی کافره شـهادت وتوحید ایله فرد ووحید کلیجك دخول باب جنان ایچون اذن ویروب احسان ایدیجك ظن ایدرمیسین‌که اول بابه داخل وآنده مقیم و نازل اولان مسلمی اخراج ایله تعذیب وازعاج ایلیه . بری دخی آیت دین در آنك وجهی بودرکه حق تعالینك عباد احسان اعتیادینـه عنایت بی غایتی برحده منتهی اوله که آنلری

امور دنیویه‌لرینه ارشاد و هدایت و آندن دیونلرینی کتابته سوق ودلالت ایلیه پس ظنك نه‌درکه مهمات اخرویه ومصالح عقبویه‌لرنده خصوصا حفظ توحید وغفران کبائر وصغائری تأکیدده آنلره احسان ایلمیه. ودخی ابن عباسدن مرویدرکه ایتدی : سورهٔ نساده سکز آیت نازله اولمشدرکه بوامته شمسك طلوع وغروب ایتدیکی یرلردن یعنی جمیع دنیادن خیرلودر. آیت اولی ﴿ یریدالله لیبین لکم ویهدیکم ﴾ قولیدر . ایکنجی ﴿ والله یرید ان یتوب علیکم ویریدالذین یتبعون ﴾ اوچنجی ﴿ یریدالله ان یخفف عنکم ﴾ دردنجی ﴿ ان تجتنبوا کبائر ماتنهون عنه ﴾ بشنجی ﴿ ان الله لایظلم مثقال ذرة ﴾ التنجی ﴿ ومن یعمل سوءً او یظلم نفسه ﴾ یدنجی ﴿ ان الله لایغفران یشرك به ﴾ سکزنجی ﴿ والذین آمنوابالله ورسله ولم یفرقوا ﴾ ودخی اختلاف ایلدیلر کتاب اللهده اشد آیت قنغیسیدر. بعضلر ایتدی : ﴿ ان الذین قالوا ربنالله ثم استقاموا ﴾ آیتیدر بعضلر ایتدی : ﴿ من یعمل سوء یجزبه ﴾ آیتیدر . ودخی ابی برزة الاسلمی‌دن مرویدرکه ایتدی : ﴿ فذوقوافلن نزیدکم الا عذابا ﴾ آیتی ودخی سفیاندن مرویدرکه ﴿ لستم علی شئ حتی تقیمواالتوریة والانجیل ومانزل الیکم من ربکم ﴾ آیتی‌در . ودخی ابن عباسدن مرویدرکه ﴿ لولاینهاهم الربانیون ﴾ آیتی‌در ودخی حسن‌دن مرویدرکه ﴿ وتخفی فی نفسك ماالله مبدیه ﴾ آیتیدر . ابن سیرین‌دن مرویدرکه ﴿ ومن الناس من یقول آمنا بالله وبالیوم الآخر وماهم بمؤمنین ﴾ آیتی‌در ودخی حضرت ابی‌حنیفه‌دن مرویدرکه ﴿ واتقواالنارالتی اعدت للکافرین ﴾ آیتی‌در بعضلر ﴿ سنفرغ لکم ایهاالثقلان ﴾ آیتی‌در دیمشدر. امام مالك‌دن مرویدرکه ﴿ یوم تبیض وجوه وتسود وجوه ﴾ آیتی دیوب وجوهی مسوده اولانلری اهل اهوا ایله تأویل ایلمشدر . ابی العالیه‌دن مرویدرکه ﴿ مایجادل فی آیات الله الاالذین کفروا ﴾ آیتی‌در . ودخی ﴿ وان الذین اختلفوا فی الکتاب لفی شقاق بعید ﴾ قولیدر دیمشدر . سعید ایتدی : سورهٔ حج اعاجیب قرآندندرکه آنده مکی واردرکه اوتوز آیتدن صکره آخر سورەیه وارنجه‌در. مدنی دخی واردرکه اون‌بش آیتدن صکره رأس ثلثینه وارنجه‌در. لیلی دخی واردر یعنی کیجه ایچنده نازله اولمشدرکه اولندن بش آیتدر نهاری

دخی واردرکه طقوز آیتك رأسنه وارنجه‌در حضری دخی واردرکه یکرمی آیت تمامنه وارنجه‌در. سفری دخی واردرکه اولی‌در ، ناسخ دخی واردرکه ﴿ اذن للذین یقاتلون ﴾ قولیدرمنسوخ دخی‌واردرکه ﴿ الله یحکم بینکم ﴾قولیدر ودخی ﴿ وما ارسلنا من قبلك ﴾ قولیدر کرمانی ایتدی : مفسرون ذکر ایلمشلردرکه حق‌تعالینك ﴿ یاایها الذین آمنوا شهادة بینکم ﴾ قولی قرآنده اشکل آیات‌در . یعنی غایت ایله مشکله‌در حکم جهتندن ومعنی واعراب جهتندن،ودخی دیمشلردرکه ﴿ یابنی آدم خذوا زینتکم ﴾ قولی اصول احکام شریعتك جمله‌سنی وامر ونهی واباحت وخبری جمع ایلمشدر . کرمانی عجائب‌ده ایتدی : حق‌تعالی قصهٔ یوسفی احسن القصص ایله تسمیه ایلدی زیرا مشتمله‌در حاسد ومحسود وشاهد ومشهود ومالك ومملوك وعاشق ومعشوق وحبس واطلاق وسجن وخلاص وخصب وجدب ذکرینی وبونلرك غیری نیچه اموری دخی‌که بیانندن طاقت خلق عاجزدر ودخی روبه‌دن مرویدرکه ایتدی : قرآنده ﴿ فاصدع بماتؤمر ﴾ قولندن اعرب یعنی لغت وعرب عربایه اوفق آیت یوقدر بعضلر ایتدی : اطول سور بقره‌در واقصری سورهٔ کوثردر واطول آی، آیت دین‌در . واقصری، ﴿ والضحی والفجر ﴾در واطول کلمات رسم جهتندن ﴿ فاسقیناکموه ﴾ دردودخی قرآنده ایکی آیت واردرکه هربری جمیع حروف معجمی جامع‌در . بریسی ﴿ ثم انزل علیکم من بعد الغم ﴾ آیتی‌در بری دخی ﴿ محمد رسول الله ﴾ آیتی‌در ودخی قرآنده برحاء مهمله‌دن صکره بلا حاجز برحا دخی یوقدر الا ایکی موضعده‌در ﴿ عقدة النکاح حتی لا برح حتی کذلك متصلا ﴾ ایکی کاف دخی یوقدر الا ﴿ مناسککم وماسلککم ﴾ ودخی کذلك ایکی غین یوقدر الا ﴿ ومن یبتغ غیر الاسلام ﴾ قولنده‌دردودخی برآیت یوقدرکه آنده یکرمی اوچ وقف اوله الا آیت دین‌در ودخی ایکی آیت یوقدرکه آنده اون اوچ وقف اوله الا ایکی آیت مواریث‌در ودخی اوچ آیت یوقدرکه آنلرده اون واو اوله الا سورهٔ والعصردر آخرینه‌وارنجه. ودخی برسوره یوقدرکه اللی برآیت اوله وآنده اللی ایکی وقف اوله الا سورهٔ رحمن‌در . بو فوائدك اکثرینی ابن خالویه ذکر ایلمشدر ابن عبدالله الخبازی المقری

ایتدی : سلطان محمود بن ملك شاهه اوّل ورود وملاقاتمده بکا بر آیتدن سؤال ایلدی که اولی غین اوله . بن دخی اوچ آیتدر دیدم . بری غافر ایکیسی دخی آیت مستقله اولمسنده خلف ایله ﴿غلبت الروم ، غیر المغضوب علیهم﴾ آیتلریدر جلال الدین السیوطی ایتدی : بن شیخ الاسلام ابن حجرك خطندن نقل ایلدم که قرآنده درت موضعده شدات متوالیة جمع اولمشدرکه ﴿نسیا رب السموات ، فی بحر لجی یغشاه قولاً ، من رب رحیم ، ولقد زینا السماء﴾ .

علم معرفة خواص القرآن — بوعلمده برجماعت تصنیف ایله بیناتی ترصیف ایلمشلردر جملهدن تمیمی (حجة الاسلام) وامام غزالی ومتأخریندن یافعی که (الدر النظیم فی خواص القرآن العظیم) دیه تسمیه ایلمشدر . بونده مذکور اولانك غالبنك مستندی تجارب صالحیندر . بعضنده احادیث شریفه دخی وارده اولمشدرکه سیوطی اتقانده ایراد ایلمشدر مراجعت اوله . بومجموعهده دخی بعضنی ذکر ایدهلم اگرچه مورث تطویلدر لکن متضمن عموم نفع ارباب تحصیلدر . ابی بن کعبدن مرویدرکه ایتدی : بن حضرت رسالتپناه قاتندهایدم براعرابی کلوب ایتدی ، یانبی الله بربرادرم واردر مبتلای وجعدر حضرت بیوردیلرکه وجعی نهدر ایتدی آنده لمم یعنی جنون واردر بیوردیلرکه آنی بکا کتور . واروب کتوروب حضرتك اوکنده وضع ایلدی پس حضرت نبی مزبوری تعویذ ایلدیلر فاتحة الکتاب ایله ودخی اول سورهٔ بقرهدن درت آیت ایله وبوایکی آیت ایله ﴿والهکم آله واحد﴾ و آیة الکرسیدر و آخر سورهٔ بقرهدن اوچ آیت و آل عمراندن بر آیتکه ﴿شهدالله انه لا آله الا هو﴾ آیتیدر واعرافدن بر آیتکه ﴿ان ربکم الله﴾ در و آخر سورهٔ مؤمنینکه ﴿فتعالی الله الملك الحق﴾ سورهٔ جندن بر آیتکه ﴿وانه تعالی جد ربنا﴾ واوّل صافاتدن اون آیت و آخر سورهٔ حشردن اوچ آیت وقل هوالله ومعوذتین ایله تعویذ ایلدیلر پس درحال اول شخص قائم اولدی کویاکه قطعا مرضدن مشتکی دکل ایدی ودخی ابن مسعوددن موقوفاً مرویدرکه برکیمسهکه اول سورهٔ بقرهدن درت آیت قرائت ایلیه و آیة الکرسی وبعدها ایکی آیت دخی و آخر سورهٔ بقرهدن اوچ آیت اول کیمسهیه واهانه اول

كونده شيطان لعين وبر آخر شئ مكروه قريب وقرين اولماز الا افاقت بولور.
ينه ابن مسعوددن مرويدركه ايتدى يارسول الله بكا برشى تعليم ايله كه حق تعالى
آنكله بكا نفع عظيم ويره بيورديلركه آيت الكرسى يى قرائت ايله كه اول سنى
وذريتكى وخانه كى حتى خانه نك اطرافنده اولان اوجكزلرى دخى حفظ
ايدر. ودخى حسن دن مرويدركه نبى عليه السلام بيوردى كه بيك رب جليل حضرت
جبرئيل بكا كلوب ايتدى طائفهٔ جن دن برعفريت سكا كيد ايدر قچان فراشكه
كلوب ياتورسن آية الكرسى قرائت ايله. ودخى مغيرة ابن بيع دن مرويدركه
اصحاب عبدالله دن ايدى ـ ايتدى: بركيمسه عندالنوم بقره دن اون آيت قرائت
ايلسه قرآن عظيمى اونوتماز اول آياتك دردى اولندن وآية الكرسى وبعدها
ايكى آيت وآخرنده اوچ آيتدر. ودخى معاذدن مرويدركه نبى عليه السلام اكا
بيورديلركه سكا بردعا تعليم ايده يم مى كه اكر بارديونك اوزركده جبل صئير كبى
عظيم وكبير اولورسه دخى انى رب كريم قدير سندن ادا ايتمكله دفع اذا
ايليه ايمدى ديه سين ﴿ قل اللهم مالك الملك تؤتى الملك من تشاء بغير حساب ﴾
قولنه وارنجه ودخى ﴿رحمن الدنيا والآخرة ورحيمها تعطى من تشاء منهما وتمنع
من تشاء ارحمنى رحمة تغنينى من سواك﴾ ودخى ابن عباس دن مرويدركه قچان
بريكزك دابه سى استصعاب ايلسه يعنى انقياد ايلمسه ياخود شموس اولسه
يعنى ظهرينه ركوبه مانع اولسه بو آيتى قولاغنه قرائت ايلسونكه ﴿ افغير دين الله
يبغون وله من اسلم من فى السموات والارض طوعا وكرها واليه ترجعون ﴾
ودخى حضرت على دن مرويدركه سورهٔ انعام برعليل اوزرينه قرائت اولنماز
الا حق تعالى اكا شفا ويرر حضرت فاطمه دن مرويدركه وقتاكه زمان ولادتى
قريب اولدى رسول الله ام سلمه ايله زينب بنت جحشه امر ايلديلركه فاطمه
يانندە آية الكرسى ايله ﴿ان ربكم الله﴾ آيتى اوقويوب معوذتين ايله تعويذ ايليه لر
حسين بن على دن مرويدركه حضرت بيورديلركه بنم امتمه غرقدن اماندر
قچانكه دريايه روان اوله لر بونى قرائت ايليه لر ﴿ بسم الله مجريها ومرساها
ان ربى لغفور رحيم «وماقدروا الله حق قدره ﴾. ليث دن مرويدركه ايتدى بكا
يتشديكه بو آيات سحردن شفادركه بركاسه نك ايچنه ماء صب اولنوب بونلر

قرائت اولنه بعده مسحورك رأسنه صب اولنه، اول آيات سورهٔ يونس ده اولان آيتدركه ﴿ فلما القوا قال موسى ماجئتم به السحر ﴾ قوليدر ﴿ المجرمون ﴾ قولنه وارنجه. ودخى ﴿ فوقع الحق وبطل ما كانوا يعملون ﴾ قوليـدر درت آيت آخرينـه دكين ودخى ﴿ انما صنعوا كيد سـاحر ﴾ قوليدر . ابى هريره‌دن مرويدركه ايتدى رسول‌الله بيوردى‌كه بكا برامر كرب ويرمدى الا جبرئيل متمثل اولوب ديركه: ﴿ قل يا محمد توكلت على الحى الذى لايموت ﴾ ﴿ والحمدلله الذى لم يتخذ ولدا وكبره تكبيرا ﴾ قولنه وارنجه ابن عبـاس‌دن مرفوعا مرويدركه ايتدى بو آيت سرقه‌دن اماندركه ﴿ قل ادعوا الله وادعوا الرحمن ﴾ انس‌دن مرويدركه حق تعالى برعبدينه اهل ومال وولددن برانعام ايلمزكه اول دخى ﴿ ماشاء الله لاقوة الابالله ﴾ ديوب آنده برآفت كورينه مكر موت اوله، يعنى اجل محتومى يتشمش اولانلره. زربن حبيش‌دن مرويدركه ايتدى بركيمسه‌كه آخر سورهٔ كهفى قرائت ايلسه كيجه قائم اولمق ايستديكى سـاعت نيتنه اول ساعتده نائم ايكن البته قائم اولور زربن حبيش راوىٔ حديث اولان عبـده ايتدى‌كه بز تجربه ايلدك اويله بولدق ودخى سعد بن ابى وقاص‌دن مرويدركه ذى‌النون بطن حوتده ايكن ربنه دعا ايتدكده دعوتى بو آيت ايدى‌كه ﴿ لا آله الاانت سبحانك انى كنت من الظالمين ﴾ بونكله بررجل مسـلم برامرده دعا ايلمز الاحق تعـالى اول دعاى مسـتجاب ايدر برروايتـده دخى بن بركلمه بيلورم‌كه آنى برمكروب سويلمز الا حق تعالى آندن اول كربى تفريج ايدر اول كلمه قرنداشم يونسك كلمه‌سيدر ﴿ فنادى فى الظلمات ان لا آله الاانت سبحانك انى كنت من الظالمين ﴾ ودخى ابن مسعوددن مرويدركه برمبتلى‌نك قولاغنه قرائت ايدوب اول دخى اقامت بولدى پس نبى عليه السلام بيورديلركه آنك قولاغنه نه قرائت ايلدك ابن مسعود ايتدى ﴿ افحسبتم انما خلقناكم عبثا ﴾ قولنى قرائت ايلدم پس حضرت بيورديلركه اكر بررجل كمال اعتقاد وايقان ايله آنى برجبل بى حدوپايان اوزرينه قرائت ايلسه اول جبل محلندن زائل اولور. ابى زردن مرويدركه برميت‌كه حين موتده يانن‌ده سـورهٔ يس اوقونماز الا حق تعالى اكا سكرات موتى تهوين ايدر ابن ضر بن سعيد بن جبيردن اخراج ايلديكه

بر رجل مجنون اوزرینه سورهٔ یس قرائت ایدوب برء تام حاصل اولدی .
محمد بن علی‌دن مرویدرکه برکیمسه‌که قلبنده قسوت بولسه برجام ایچنه سورهٔ
زعفران ایله سورهٔ یس کتابت ایدوب ایچسون . عبدالله بن زبیردن مرویدرکه
برکیمسه‌که یس سوره‌سنی حاجتی زماننده مقدم قرائت ایلسه البته قضا
اولنور. ابی‌هریره‌دن مرویدرکه برکیمسه سورهٔ دخانك جمله‌سنی وسورهٔ غافرك
اولنی ﴿ الیه المصیر ﴾ آیتنه وارنجه و آیت الکرسی‌یی قرائت ایلسه وقت مساده
حق تعالی صباح اولنجه آنی حفظ ایلیه و برکیمسه‌که بونلری وقت صباح‌ده
قرائت ایلسه آنی حفظ ایلیه مسا اولنجه، ابن مسعوددن مرفوعاً مرویدرکه
برکیمسه‌که کیجه سورهٔ واقعه قرائت ایلسه اکا ابدا فاقه اصابت ایلمز ابن عباس‌دن
مرویدر موقوفا برمرأه حقنده‌که ولادده عسرت اوله ایتدی برقرطاس
اوزره کتابت اولنوب بعده‌سقی اولنه ﴿ بسم الله الذی لا آله الا هو الحلیم الکریم ٭
سبحان الله وتعالی رب العرش العظیم ٭ الحمد لله رب العالمین کانهم یوم یرونها
لم یلبثوا الا عشیة اوضحاها کانهم یوم یرون مایوعدون لم یلبثوا الا ساعة من
نهار بلاغ فهل یهلك الا القوم الفاسقون ﴾ ابن عباسدن مرویدرکه ایتدی :
قچان نفسکده برشی بولسه‌ك یعنی وسوسه ، دیه‌سین : ﴿ هو الاول والآخر
والظاهر والباطن وهو بکل شیٔ علیم ﴾ حضرت علی‌دن مرویدرکه حضرت الولی
صلی الله تعالی علیه وسلم عقرب لدغ ایلدی پس ماء وملح ایستیوب موضع لدغه
اوزرینه آنلر ایله مسح ایدوب سورهٔ ﴿ قل یا ایها الکافرون ٭ قل اعوذ برب الفلق ٭
قل اعوذ برب الناس ﴾ قرائت ایلدی . ابی سعیددن مرویدرکه رسول الله
صلی الله تعالی علیه وسلم جان‌دن وعین لسان‌دن تعوذ ایدرلر ایدی تاکه
معوذات نازل اولنجه، آندن صکره آنلری اخذ ایدوب غیرینی ترك ایلدیلر .
علامهٔ سیوطی ایتدی : بو احادیثدر بنم باب خاصده واقف اولدیغم‌که حد
وضعه واصل اولمامشدر، یعنی موضوع دکلدر بعضی دخی صحابه و تابعین‌دن موقوفدر
اما شول احادیث‌که آنده اثر وارد اولمامشدر ، نیجه ناس اول مقوله‌دن نیجه
احادیث کثیره ذکر ایلمشدر والله اعلم بصحته . اول قسمك لطیفندندر که
ابن الجوزی ابن ناصردن ، اول دخی اشیاحندن ، آنلر دخی میمونه بنت شاقول

البغداديه‌دن حكايت ايلمشلردركه بزه برجارمز ايذا ايدوب بن دخى ايكى ركعت نماز قيلوب هر سوره‌نك فاتحه‌سنده بر آيت قرائت ايدوب وقرأنى ضم ايدوب ﴿اللهم اكفنا امره﴾ ديدم بعده قائم اولوب صكره عينمى فتح ايلدم . ناكاه كوردم كه وقت سحرده بر يردن نزول ايدركن اياغنه زلت واقع اولوب دوشوب هلاك اولدى .

فائده — ابن التين ايتدى : معوذات وغيرى اسماءالله ايله رقيه ايلمك طب روحانى‌دركه خلقك ابرارى لساننده واقع اولسه نافع اولوب باذن‌الله تعالى شفاء عاجل حاصل اولور وقتاكه بونوع غايت عزيز اولديسه خلق طب جسمانى‌يه فزع ايدر اولديلر نته‌كيم حضرت صلى‌الله تعالى عليه وسلم قول شريفى بومعنايه اشارت ايدركه بر رجل موقن بونلرى جبل اوزره قرائت ايلسه زائل اولوردى ديه بيورمشدر . قرطبى كلام‌الله ايله واسماسى ايله رقيه‌يى تجويز ايلمشدر وديمشدركه اكر مأثور ايسه مستحب‌در ربيع ايتدى : شافعى‌يه رقيه‌دن سؤال ايلدم ايتدى : كتاب‌الله ايله وذكرالله‌دن معروف اولانلر ايله رقيه ايتمكده بأس يوقدر . حسن بصرى ومجاهد وابوقلابه واوزاعى ديديلركه قرأنى براناايچنه يازوب غسل ايدوب مريضه سقى ايتمكده بأس يوقدر اما نخعى مكروه‌در ديمشدر قاضى حسين وبغوى وغيريلر ديديلركه اكر قرأنى حلوى وطعام اوزرينه كتابت ايلسه اكلنده بأس يوقدر انتهى . زركشى بعضلردن نقل ايلمشدركه آيت مكتوبه اولان ورقه‌يى ابتلاع جائز دكلدر . لكن ابن عبدالسلام شرب‌دن دخى منعه فتوى ويرمشدر زيرا آكا نجاست باطن ملاقى اولور سيوطى بونده نظر واردر ديمشدر .

علم معرفة مرسوم الخط وآدابه — بوعلم كاه اولوركه علم قرائتك دخى فروعندن واقع اولور اول محلده تفصيل ايتمشزدر اول اجلدن اعاده ايلمزز . زيرا تكرار عند اولى الالباب ممايعاب‌در والله اعلم بالصواب .

علم معرفة تفسيره وتأويله وبيان شرفه والحاجة اليه — بونده برقاچ مطالب واردر .

مطلب اول — تفسير وتأويل دهدر. معلوم اوله كه تفسير كوزنى تفعيل‌در فسردن مشتق‌دركه بيان وكشف معناسنه‌در بعضلر مقلوب سفردر ديمشلردر اسفرالصبح ديرلر چقان صبح مضئ اولسه بعضلر تفسره‌دن مأخوذدر ديمشدر تفسيره شول آلتك اسميدركه طبيب آنكله مرضى تشخيص ايدر يعنى قاروره‌در تأويل دخى اَوْل‌دن مشتقدركه رجوع معناسنه‌در كوياكه آيت ظاهرندن صرف اولنوب بعض معانئ محتمله‌يه ارجاع اولنور بعضلر ايالت‌دن مشتقه‌دركه سياست معناسنه‌دركوياكه مأول كلامى سياست ايدوب آنده معنايى موضعنه وضع ايدر ودخى تفسير وتأويل‌ده اختلاف اولنمشدر ابوعبيد وبرطائفه‌دخى ايكيسى برمعنايه‌در ديمشلردر. برقوم دخى بونى انكار ايدوب حتى ابن‌حبيب النيسابوري مبالغه ايدوب ديمشدركه بزم زمانمزده بعض مفسرون ظهور ايتمشدركه اكر تفسير ايله تأويل بينده اولان فرقدن سؤال اولنسه‌لر مهتدى اوله‌مازلر. امام راغب تفسير، تأويل‌دن اعم اولمغه ذاهب اولوب ديمشدركه تفسيركه اكثر استعمالى الفاظده‌ومفرداتنده‌در وتأويلك اكثر استعمالى معانى وجمل‌ده‌در وكتب الٓهيه‌ده‌در. تفسير كتب الٓهيه وغيرنده مستعمل‌در غيريلر ايتدى: تفسير برلفظى بيان‌دركه آنجق وجه ارضده محتمل‌در اما تأويل معانئ مختلفه‌يه متوجه اولان لفظى آناردن برينه توجيه‌در بعض ادلهٔ ظاهره ايله. امام‌ماتريدى ايتدى: تفسير لفظدن مقصد شو معنايه‌در ديه قطع‌در. ودخى حق‌تعالى اوزرينه شهادتدر بومعنايى مقصودايلمشدر ديه‌اكر بردليل مقطوع به قائم اولورسه تفسير صحيح‌در والا تفسير بالرأى اولوركه منهى عنه‌در اما تأويل احد محتملاتى ترجيح‌در لكن آنده قطع وشهادت على الله يوقدر. ابو طالب التغلبى ايتدى: تفسير لفظك وضعنى بياندر يا حقيقة اوله وياخود مجازا، مثلا صراطى طريق ايله وعتيب لفظنى مطر ايله تفسير كبى. اما تأويل باطن لفظى تفسيردر اَوْل‌دن مأخوذدركه عاقبت امره رجوعدر پس تأويل حقيقت مقصوددن اخباردر. تفسير دليل مقصددن اخباردر زيرا لفظ مقصودى كاشف‌در، كاشف خود دليل‌در مثالى حق‌تعالينك ﴿ ان ربك لبالمرصاد ﴾ قوليدر تفسيرى بودركه مرصاد رصددندر رصدته ديرلر رقبة معناسنه، مرصاد مفعالدر ترقب معناسنه

رصددن ، اما تأويلی تحذيردر امر اللهدن تهاون واهمالدن وجناب باری‌نك حضور عاليسنه عرض اعمال ايچون تأهب واستعداددن غفلت ايتمكدن وقواطع ادله اقتضا ايدركه اول لفظدن مقصد اولان معنی بحسب اللغة اولان معنانك خلافی اولوب آخر معنی ايله بيان اولنه . اصبهانی تفسيرنده ايتدی : معلوم اوله‌كه تفسير عرف علماده معانیٔ قرآنی كشف وبيان مقصوددر . اعم‌در كرك لفظ مشكل حسبيله اوله . كرك غيری ايله اوله‌ودخی كرك معنای ظاهر حسبيله اوله كرك غيری ايله اوله . اما تأويل ، آنك اكثری جمل‌ده اولور ودخی تفسير يا غريب الفاظده استعمال اولنور بحيره كبی و سائبه ووصله كبی وياخود بر لفظ وجيزده استعمال اولنوركه شرحی ايله متبين اولور ﴿ اقيموا الصلوة وآتوا الزكاة ﴾ كبی وياخود برقصه‌يی متضمن كلامده اولوركه آنی تصوير ممكن دكلدر اول قصه معلومه اولمينجه ﴿ انما النسیٔ زيادة فی الكفر ﴾ قولی كبی . ودخی ﴿ ليس البر بان تأتوا البيوت من ظهورها ﴾ كبی اما تأويل كاه اولور عاماً استعمال اولنور ، كاه اولور خاصاً استعمال اولنور . لفظ كفر كبی كه جحود مطلقده مستعملدر كاه خاصةً جحود باری‌ده مستعملدر ودخی ايمان كبی كه تصديق مطلقده مستعملدر كاه تصديق حق‌ده وياخود معانیٔ مختلفه بيننده مشترك لفظده اولور وجد لفظی كبی كه جده‌ده ودخی وجده‌ده ودخی وجودده مستعملدر غيريلر ايتدی : تفسير روايتسه تأويل در ، آيته متعلق‌در . ابو نصر قشيری ايتدی : تفسير اتباع و سماع اوزره مقصوردر . استنباط تأويله متعلق اولان شيدەدر . برقوم ايتدی : برشی كه كتاب اللهده مبين وصحيح سنتده معين واقع اوله تفسير ايله تسميه اولنور . زيرا معناسی ظاهر وواضح اولور . هيچ براحد آكا اجتهاد ايله وآخر طريقله تعرض ايدەمز . بلكه كتاب وسنتده وارد اولان معنايه حمل ايدوب آندن تعدی ايلمز . اما تأويل معنای خطابی عالمين وآلات علومده ماهرين اولان علماء دين استنباط ايتدكلريدر . برقوم ايتدی كه . بغوی وكواشی آنلردندر . تأويل آيتی صرف‌در برمعنايه‌كه ماقبلنه ومابعدينه موافق اولوب آيتده اول معنايه احتمال اوله‌وكتاب وسنته طريق استنباطدن مخالفتی اولميه . بعضلر ايتدی : تفسير اصطلاحده

آياتك نزولنى وشئوننى واقاصيصنى واسباب نزولنى علمدر آندن صكره مكى و مدنيسنى و محكم و ناسخنى و خاصنى ومطلقنى و مجملنى وحلالنى وو عدينى وامرينى وبونلرك هر برينك مقابللرينى وعبر وامثالنى ترتيبدر . ابوحيان ايتدى : علم تفسير برعلمدركه آنده بحث اولنور الفاظ قرآنى كيفيت نطقدن ومدلولاتندن واحكام افراديه وتركيبيه سندن وشول معانيسندنكه حالت تركيبده آنلره حمل اولنور و بونلرك تماتندن بعده ايتدى : علم قولمز جنس در ، الفاظ قرآنى كيفيت نطقدن بحث اولنور ديديكمز علم قرائتدر ومدلولاتندن ديديكمز علم متن لغتدركه بوعلمده آكا دخى احتياج واردر ودخى احكام افراديه وتركيبيه سندن ديديكمز علم تصريف وبيان وبديعه شاملدر وشول معانيسنده كه حالت تركيبده آنلره حمل اولنور ديديكمز دلالتى بالحقيقه اولانه وبالمجاز اولانه شاملدر . زيرا تركيب گاه اولوركه ظاهرى ايله برشى اقتضا ايدر لكن آكا حمل ايلمكدن برمانع منع ايدر تاكه غيرينه حمل اولنوركه اول مجازدر ودخى بونلرك تماتندن ايديكمز معرفت نسخ وسبب نزول كبى وبعض قصه نك معرفتى كبى كه قرآنده مبهم اولان بعض الفاظى ايضاح ايدر وبونلرك مثلى دخى ، زركشى ايتدى : تفسير برعلمدركه آنكله كتاب اللهـ كه رسولى محمد صلى الله عليه وسلم اوزرينه انزال اولنمشدر ـ فهم اولنور و آنك معانيسنى بيان و احكام وحكمنى استخراجدر وبونلرك استمدادى علم لغتدن ونحو وتصريف وعلم بيان واصول فقه و قرائتدندر . بونلردن ماعدا اسباب نزولك و ناسخ و منسوخك معرفتنه محتاجدر .

مطلب ثانى — علم تفسيره وجه حاجتده‌در . ايمدى معلوم اوله كه معشر بشردن هركيم بركتاب وضع ايلسه البته اول كتاب بذاته فهم اولنوب شرحه محتاج اولمامق اوزره وضع ايدر شرحه احتياج اولورسه اوچ امرك بريسى ايچوندر بريسى مصنفك كمال فضيلتيدر . زيرا قوت علمندن گاه اولوركه معانئ دقيقه‌يى برلفظ وجيزده جمع ايدوب گاه اولوركه مرامنى فهم عسير اولور ، پس عبادات واضحه ايله شرح اولنور بو جهتدندركه مصنفين بنه كلاملرينى شرح ايدرلر زيرا كنديلرك شرحى مقصدلرينه دلالتده غيرك

شرحندن زياده‌در . برى دخى بودركه مصنف مسئله‌نك بعض تمات وشروطنى
ترك واغفال وياخود تهاون واهمال ايدوب وضوحنه اعتماد وناظرينك فهمنه
اعتقاد ايتمشدر . وياخود علم آخردن اولمق ايله ترك ايتمشدر پس شارح آنى
بيانه محتاج اولوز برى دخى بودركه كلام مصنف بعض معانى‌يه محتمل اوله.
مجاز واشتراك ودلالته التزام كبى . پس شارح مصنفك غرضنى بيان وتعليم
وسائرندن ترجيح وتقديم ايتمكه محتاج اولور كاه اولوركه تصانيفده بعض امور
ظهور ايدركه نوع بشر آندن خالى اولماز سهو وغلط وبرشيئى تكرار وحذف
واضمار كبى ، پس شارح آنلره تنبيهه محتاج اولور. ايمدى بو احوال متقرر اولديسه
بز ديرزكه قرأن نازل اولمدى الا لسان عربى ايله زمان افصح عربده
نازل اولدى . آنلر ايسه ظواهرينى واحكامنى بيلورلر ايدى بواطننى بيلمزلر
ايدى . زيرا آنلره دخى بواطنى بعد البحث والنظر ظاهر اولوردى خصوصا كه
اكثرنده حضرت نبى‌يه صلى الله عليه وسلم سؤال ايله كشف حال ايدرلر ايدى
نته كيم ﴿ ولم يلبسوا ايمانهم بظلم ﴾ كريمه‌سى نازله اولدقده سؤال ايدوب قنغيمزدركه
نفسنه ظلم ايلمزز ديديلر پس نبى صلى الله عليه وسلم آنى شرك ايله تفسير
بيوروب ﴿ ان الشرك لظلم عظيم ﴾ قوليله آكا استدلال بيورديلركه ودخى
حضرت عائشه‌نك حساب يسيردن سؤالى كبى كه حضرت آندن مقصد
عرض‌در ديديلر ودخى عدى بن حاتمك قصه‌سى كبى خطى خيط ابيض واسودده
وبونلرك غيرى نيچه اشيا كه آنك آحادندن سؤال ايلديلر. ايمدى بز دخى انلرك
محتاج اولدقارينه محتاج واحكام ظواهردن بعض زياده‌يه دخى محتاجز . زيرا
مدارك احكام لغتدن بزم قصورمز واردر بلا تعلم پس بزم تفسيره احتياجمز
سائر ناسدن اشد اولور ومعلوم‌دركه تفسيرك بعضى الفاظ وجيزه‌يى بسط
ومعانيسنى كشف قيلنلندر بعضى دخى بعض احتمالاتى بعض اوزره ترجيح
قيلنلندر خويى ايتدى : تفسير عسير يسيردر اما عسرى ظاهردر نيچه وجوه
ايله ، جمله‌دن اظهرى بودركه كلامدن مقصود اولانى متكلمندن سماع وياخود
آندن سماع ايلين‌دن استماع ممكن دكلدر پس طريق علم رسول اللهدن سماعه
متعين ومقصور اولوراول دخى آيات قليله‌ده‌در. ايمدى مقصدى علمك طريقى

امارات دلائل ايله استنباط واول بحر بی کراندن درر دقائق التقاط در حق تعالی
نبی کریمنه جمله سنده مقصدی تنصیص ايله امر ایتمدیکنك حکمتی بودرکه تا که
عبادی کتابنده تفکر ومقصدی تعیین ده اهتمام وتدبر ایلیه لر .

مطلب ثالث — شرف علم تفسیرده در علم مزبورك شرفی کتاب وسنته
ناظر اولانلره روشن وظاهردر . حق تعالی بیورمشدر ﴿ يؤتي الحكمة من يشاء
ومن يؤت الحكمة فقد اوتي خيراً كثيرا ﴾ حضرت ابن عباسدن مرویدر :
﴿يؤت الحكمة﴾ قولنده مقصد معرفت بالقرآندر دیمشدر . وینه آنلردن موقوفا
مرویدرکه مقصد تفسیر قرآندر . زیرا ظاهر معناسی اوزره قرائت مقصود اولسه
قرآنی هر برّ وفاجر قرائته قادر اولمشلردر . یعنی اول تقدیرجه ﴿فقد اوتي خيراً
كثيرا ﴾ جزاسنك شرط ايله ترتبی ظاهر اولماز . ودخی ابی الدرداءدن مرویدرکه
ایتدی : مقصد قرائت قرآن وآنده تفکردر کذلك مجاهددن مرویدرکه وابو
العاليه وقتاده دن بویله مرویدر ودخی حق تعالی ﴿ وتلك الامثال نضربها
للناس وما يعقلها الا العالمون ﴾ دیه بیورمشدر . ایمدی کتاب وسنت وآثاردن
بوخصوصده وارد اولانلری بیان محتاج تطویل واکثار دکلدرکه جمله سی
معلوم اولی الابصاردر . بعده معلوم اوله که اجلهٔ علماء آفاق بونك اوزرینه
اجماع واتفاق ایلمشلردرکه تفسیر فروض کفایاتدندر وعلوم ثلثهٔ شرعیه نك
اجلیدر بعضلر ایتدی : اشرف صناعت که انسان اکا تعاطی ومباشرت ایدر
تفسیر قرآنی معرفتدر زیرا هر صناعتك شرفی یا موضوعك شرفی ايله در صباغت
کبی دباغت ايله نسبت اولنسه زیرا ذهب وفضه که موضوع صباغتدر موضوع
دباغت اولان جلد میته دن اشرفدر ویاخود غرضنك شرفی ايله در
طب کبی کناسته نسبت زیرا طبدن غرض انسان ایچون افادهٔ صحت
ایذاندر وغرض کناست تنظیف مستراحدر وياخود شدت حاجت ايله در
فقه کبی طبه نسبت ، زیرا فقهه احتیاج دین ودنیاده وجمیع اوقاتده جمیع
عباده کوره در اما طبه احتیاج دنیاده بعض اوقاته کوره در . ایمدی بو معلوم
اولدیسه پس صناعت تفسیر اوچ جهتدن حائز شرف کثیردر زیرا موضوعی
کلام الله درکه ینبوع هر حکمت ومعدن جمیع فضیلتدرکه آنده ماقبلکزك نبأی

ومابعد كزك خبری و ماينكزك حكمی موجود و مندرجدر كثرت رد ايله خلقان وپژمرده اولماز وعجائبی منقضيه دكلدر . ودخی آندن غرض عروهٔ وثقی يه اعتصام وسعادت حقيقيهٔ غير فانيه يه وصول ايله اتمام مقصددر ودخی جميع كمال دينی ودنيوی وعاجلی وآجلی علوم شرعيه ومعارف لدنيه يه مفتقر ومحتاجدر آنلر ايسه كتاب اللهی علمه متوقفه‌در .

علم معرفة شروط المفسر وآدابه — معلوم اولملسی واجب اولانلر-دندركه قرأنده بر موضعده اجمال اولنان شيئی مفسر موضع آخرده طلب ايتمك كركدر . زيرا كاه اولوركه موضع آخرده تفسير اولنمش اولور كذلك برموضعده اختصار اولنان كاه اولوركه مكان آخرده بسط اولنور . ابن الجوزی بر كتاب تأليف ايدوب قرأنده بر موضعده اجمال و موضع آخرده تفسير اولنانلری بيان وتحرير ايلمشدر . اكر قرأنده طلب آنی اعيا ايدوب تعب ويرسه سنتدن طلب ايلسون زيرا اول دخی شارح قرأن اولوب ايضاح وبيان ايدر . امام شافعی ايتدی : هر نسنه كه رسول الله آكا حكم ايليه البته اول قرأندن فهم ايتديكندندر . ودخی حضرت رسول ايتدی آكاه اولك كه بكا قرأن ويرلمشدر وآنكله بيله آنك مثلی دخی ويرلمشدركه مقصد سنتدر اكر سنتده بولماز ايسه اقوال صحابه يه رجوع ايلسون زيرا آنلر آنی سائرندن ادری واعلمدر، زيرا عندالانزال نيچه قرائن واحوال مشاهده ايلمشلردر . وآندن ماعدا فهم تام وعمل صالح وعلم صحيحدن نيچه مراتبه اختصاصلری وارايدی. حاكم (مستدرك)ده ديمشدركه شول صحابی‌كه وحی وتنزيل مشاهده ايلمشدر آنك تفسيری ايچون حكم فروع واردر . امام ابو طالب الطبری تفسيرينك اوائلنده ايتدی (القول فی ادوات المفسر) يعنی بو قول مفسره لازم اولان آلات وادوات بيانندە‌در . ايمدی معلوم اوله‌كه تفسيرك شرطندندر : اولا صحت اعتقاد ويقين و لزوم سنت دين . اكر دیننده مغموض عليه ايسه امر دنيويده آكا اعتماد اولنماز فكيف كه امر دیننده اوله آندن صكره دنياده دخی برعالمدن اخبار خصوصنده مؤتمن اولماز . پس اسرار رب ذوالمنن دن

اخبارده نه وجهله مؤتمن اولور. ودخی اکر الحاد ایله متهم ایسه ینه امین اولمازکه مقتضای الحاد ایله قصد فتنه وفسادایدوب مطالعینی انواع خدعه وبلا ایله مکارهه القا ایلیه . نته کیم طائفهٔ طاغیهٔ باطنیه وغلاة روافضك دأب وعادتلری بویله ایدی اکر اتباع هوی ایله متهم ایسه ینه امن یوقدرکه هواسی آنی بدعتنه موفق وهوای نفسنه مطابق اموره حامل اوله . نته کیم دأب طائفهٔ قدریه بویله در زیرا آنلرك بریسی تفسیرده برکتاب تصنیف وتحریر ایدر . آندن مقصودی خلال مساکینده ایضاعدر یعنی مساکین جهله ماییننده نمیمه ایله وجانب هوایه تضریب واغرا ایتمکله میاد فسادده اسراع رکائب وجود ایلمك درکه ترکیده آت سورمك یعنی تك وپو ایلمکدر تاکه آنلری اتباع سلف صالحین ولزوم طریق هدی ودیندن منع وصد ایدوب ضلالت و فسادلری مشتداوله ودخی مفسره واجبدرکه اعتمادی حضرت نبی علیه السلامدن وارد اولان نقل صحیحه وحضرتك اصحابندن وآنلرك معاصرلرندن وارد اولان اثر صحیحه اولوب محدثات اخباردن تجنب واحتراز ایلیه چنانکه آنلرك اقوالنده تعارض اولوب لکن جمع ممکن اولسه جمع ایلیوب جملهسندن برشی اخذ ایلیه که مجموعی آنده داخل اوله . ایمدی قرآن ایله طریق انبیا بیننده وطریق سنت وطریق حضرت رسالت وطریق ابی بکر وعمر بیننده تنافی یوقدر بواقوالك هر قنغیسنی افراد ایدوب عملده آکا متابعت واعتماد ایلسه ینه محسن اولور اما اکر اقوالده تعارض حقیقی اولورسه شول شی که آنك حقنده دلیل سمع ثابت اوله امری آکا رد ایلیه اکر دلیل سمعی بولمازسه وبرینی تقویتده استدلاله طریق اولورسه اقوای استدلال ایله ترجیح احد اقوال ایلیه مثلا اوائل سورده وارده اولان حروف هجاده اختلافلری کبی . ایمدی آنده قسم در دینلرك قوانی ترجیح ایلیه اکر تعیین مقصدده ادله متعارضه اولورسه کندویه مقصود الهی مشتبه اولدیغنی بیلوب همان مقصد خدا قنغیسی آکا ایمان کتوروب تعیننه تهجم واقدام واول مادهده وضع واقلام ایلمیه بلکه آنی قبل التفصیل مجمل وقبل التبیین متشابه منزلهسنه تنزیل ایلیه ودخی شروط مفسردندر هر قولنده صحت مقصد ، تاکه هرقولی

دخی مسدد اوله زیرا حق تعالی بیورمشدر ﴿ والذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا ﴾ خلوص مقصد دخی اول زمانده حاصل اولورکه مقراض اعراض ایله محبت دنیایی قطع و بیخ میل ورغبتی قلع وقمع ایلیه زیرا اکر دنیایه راغب اولورسه امن یوقدرکه آنکله برغرضه توسل ایلیه‌که آنی مقصد صوابدن صد وصحت علمنی افساد و طریقنی سد ایلیه وبو شرائطك تمامی اولدرکه عدهٔ اعرابدن ممتلی اولوب وجوه کلامك اختلافی آکا ملتبس اولمایه زیرا بیان ایله خروج ایدرسه وضع لساندن یاحقیقة یامجازا اول زمانده آندن صادر اولان تأویل محض تعطیل اولور بن کوردم بعضلر حق تعالی‌نك ﴿ قل الله ثم ذرهم ﴾ قولنی تفسیر ایدوب مرام الله قولنه ملازمتدر دیمشدر . لکن اول غبی بیلمدی‌که بو برجمله درکه خبری محذفدر بری (قل الله انزله) دیمکدر بومقامده کلام ابی طالب منتهی اولمشدر .

ودخی معلوم اوله که تفسیرده اختلاف ایکی نوع اوزره‌در بریسی اول نوع اوزره‌درکه آنك مستندی آنجق نقلدر . بری دخی اول نوعدرکه بغیر النقل معلوم اولور ، منقول اولان دخی معصومدن نقل اولور یاغیریدن . بری دخی اولدرکه منقولك صحیحنی غیرندن معرفت وتمیز ممکندر . برقسمی دخی اولدرکه ممکن دکلدر اول قسم که صحیحنی ضعیفندن تمیز ممکن دکلدر آنك اکثری فائده اولمیانلرده‌در آنلرك معرفتنده بزم حاجتمز یوقدر مثلا اصحاب کهفك کلبنك لوننده واسمنده اختلافلری کبی وسفینهٔ نوحك مقدارنده وخشبنده وحضرت خضر قتل ایتدیکی غلامك اسمنده وبونلرك امثالنده اولان اختلاف کبی. پس بوامورده طریق علم نقلدر هرقنغی که نبی علیه السلامدن نقل صحیح ایله منقول اوله بزم یانمزده دخی مقبول اولور اما حضرتدن نقل صحیح اولمیوب اهل کتابدن منقول اولان کعب ووهب کبی آنی تصدیق وتکذیبده توقف اولنور کذلك شول اقوال که بعض تابعین‌دن نقل اولنور اکرچه اهل کتابدن اخذ ایتدم دیو ذکر ایتمدی ایسه. ایمدی هربارکه تابعین اختلاف ایلیه‌لر بعضنك اقوالی بعضی اوزره حجت اولماز اما صحابه دن نقل صحیح ایله منقول اولان نفسك آکا میل وسکونی اکثردر تابعیندن منقول اولانه میلندن. زیرا آنك نبی علیه السلامدن

بالذات سماعی ویاخود سماع ایدندن سماعی احتمالی اقوی‌در . ودخی صحابه‌نك
اهل کتابدن نقلی تابعینك نقللرندن اقلدر ودخی صحابی برقولنده‌که جزم ایلیه
آنی اهل کتابدن نقل ایلمشدر دیمك نیجه قابلدر خصوصاکه آنلر اهل کتابی
تصدیقدن نهی اولنمشلردر اما شول قسم‌که آنك صحیحنی معرفت وتمیز ممکن
اوله آنك وجودی کثیردر ولله الحمد وشول قسم‌که استدلال ایله معلوم
اولوب نقلیله معلوم اولماز آنده اکثر خطا ایکی جهتدن اولورکه تفسیر صحابه
وتابعین وتابعیهم باحساندن صکره حادث اولمشدر . زیرا شول تفاسیرکه آنده
آنلرك کلامی صرفا مذکوره‌در اول مقوله تفاسیرده اول ایکی جهتدن
اولان خطا بولنماز تفسیر عبدالرزاق کبی و فریابی و وکیع و عبد و اسحق
و بونلرك امثالنك تفسیرلری کبی . ایمدی اول جهتك بری برقومده‌درکه
بعض معانی‌یه اعتقاد ایدرلر بعده الفاظ قرآنی اول‌معانی‌یه حمل مقصد ایدرلر
بری دخی برقوم درکه قرآنی تفسیر ایدرلر مجرد شول شی ایله‌که لغت عربی
ناطق اولانلر آنی ارادت ایتمك جائز اوله اصلا نظر ایلمزلر قرآنی متکلم
اولانه وکیمه انزال اولنمشدر وآنکله مخاطب اولانلر کیملردر . پس طائفهٔ
اولی کندیلر رأی ایتدکلری معنایی رعایت ایدرلر الفاظ قرآن مستحق
اولدیغی دلالت و بیان جانبنه نظر ایتمدن ، طائفهٔ اخری دخی مجرد جانب
لفظی وشخص عربی آنی ارادت ایلمك جائز اولان معنایی رعایت ایلمشلردر
متکلمه وسیاق کلامه صالح اولانه نظر ایتمامشلردر. آندن صکره بو طائفه
اکثر اوقاتده لفظك اول معنایه بحسب اللغه احتمالنده غلط ایدرلر . نته‌کیم
بونده طائفهٔ اولی غلط ایتدکلری کبی نته‌کیم اوّلون دخی غلط ایدرلر شول
معنانك صحتنده‌که قرآنی آنکله تفسیر ایلمشلردر نته‌کیم آخرون دخی بونده
غلط ایدرلر اگرچه‌که نظر اولین معنایه اسبق ونظر آخرین لفظه اسبقدر
اولون دخی ایکی صنفدرکاه اولورکه لفظ قرآندن مدلولنی وآندن مقصود
اولانی سلب ایدرلرکاه اولورکه لفظی دلالت ایتمین ومقصود اولمیان معنایه حمل
ایدرلر. بوایکی امرده دخی کاه اولورکه نفی واثبات ایله قصد ایتدکاری معنا باطل
اولور ، اول تقدیرجه هم دلیل وهم مدلولده خطا ایدرلر کاه اولورکه حق

اولور اول تقدیرجه خطالری دلیلده اولور مدلولده اولماز ایکیسنده دخی
خطا ایدنلر طوائف اهل بدع مثلیدرکه مذاهب باطله وآراء عاطلهیه اعتقاد
ایدوب قرآنعظیمه قصد وعمد ایدوب کندی رأیلری اوزره تأول ایتمشلردر
آنلرك اصلا صحابه وتابعین وسائر ائمهٔ دینده برسلفلری یوقدر نه رأیلرنده
ونهخود تفسیرلرنده. کندولرك اصول مذهبلری اوزره بعض تفاسیر دخی
تصنیف ایلمشلردر . مثلا تفسیر عبد الرحمن بن کیسان الاصم کبی وتفسیر
جبائی وعبد الجبار ورمانی و زمخشری کبی وبونلرك امثالی . بونلردن بعضی
دخی کاه اولورکه حسن عبارته مالك ومسلك بلاغته سالك اولوب کلامنده
بدع و آراء مردودهیی دس واخفا ایدوب اکثر ناس که عقائد ایله استیناس
ایتمشلردر بیلمزلر صاحب الکشاف کبیو آنك امثالی، حتی برمرتبه اولورکه
آنلرك تفسیرلرینك رواجی اکثر اهل سنت تفاسیرندن زیاده اولور . حتی
تاجالدین السبکی ایتدی : معلوم اولهکه کشاف بابنده برکتاب عظیم و مصنفی
فننده امام قویمدر لکن بررجل مبتدع درکه بدعتنده مجاهردر نیجه مواضعده
قدر نبوتی وضع ایدر واهل سنت وجماعته اسائت ادب ایدر. واجباولان
اولدرکه کتاب کشاف اول قبیلدن اولان مواضع بالکلیه کشط ومحو اولنه .
لکن اعاجم زمان آنك مدارسنه رغبت وقرائتنه همت ایدرلر. ایمدیشریعت
سنتده راسخ القدم اولمیانلری آندن منع وبدعتنی دفع ورفع ایتمك واجبدر
اما تفسیر ابن عطیه وامثالی اتباع سنتده احکم وبدعتدن اسلم دراکر آناردن
مأثور اولان کلام سلف علیوجهه ذکر اولنمش اولسه غایت احسن اولوردی
زیرا اکثر مواضعده تفسیر ابن جریر طبری دن نقل ایدرکه اول اجل
تفاسیردن قدری اعظمدر . ینه کاه اولورکه ابن جریرك سلفدن نقل ایتدیکنی
ترك ایدر وقولمحققیندر دیه زعم ایتدیکنی ذکر ایدر. محققیندن مقصدی
اهل کلامدن بر طائفهدرکه اصوللرینی ، معتزله اصوللرینی تقریر ایتدکاری
شیئك جنسندن بعض طرق ایله تقریر ایتمشلردر اکرچه طائفهٔ مذکوره
معتزلهدن سنته اقربدر لکن لائق اولان اولدرکه هرذی حقه حقی ویریله.
زیرا صحابه وتابعین وائمهٔ دینکه چقان آنلرك آیتده بروجهله تفسیرلری اولسه

وبر قوم دخی کلوب اول آیتی معتقدلری اولان مذهب ایچون قول آخر ایله
تفسیر ایلەلر واول مذهب مذاهب صحابه وتابعین‌دن اولمسه اول قوم معتزله
وسائر اهل بدعه بونك امثالنده مشارك اولورلر وبالجمله هرکیم مذهب صحابه
وتابعیندن وآنلرك ایتدکلری تفسیر متین‌دن خلا عدول ایلیه آنده مخطی
بلکه مبتدع اولور زیرا آنار قرأنك تفسیرینه ومعانیسنه اعلم وآنارك اقوالی
اولی واحکم‌در نته‌کیم حق تعالی رسولنی آنکله بعث وارسال ایتدیکی حقی
اعلم اولمشلردر اما آنار کیم دلیلده خطا ایتمشلردر صوفیه ووعاظ وفقهادن
نیچه‌سی کیدرکه قرأنی نفسنده صحیح اولور معانی ایله تفسیر ایدرلر لکن
قرأن آکا دلالت ایلمز سلمی‌نك تفسیر حقائقده ذکر ایتدیکنك اکثری
کبی . اکر آنارك ذکر ایتدکلرنده دخی معانیء باطله اولورسه اول دخی قسم
اولده داخل اولور. کلام ابن تیمیه ملخصا تمام ومنتهی اولدی . علامهٔ سیوطی
انك کلامنی نمط مذکور اوزره نقل ایدوب اخرنده تحقیق مزبور غایت ایله
نفیس‌در دیدی . مؤلف اصل مترجم اولان مرحوم والد ماجد بیوررلر که
بن دیرم که ابن تیمیه برامر واسعی غایت ایله تحجیر وتضییق ایلدی شول
جهتدن که تفسیری انجق نقل طریقنه قصر واول اسلوبی حصر ایلیوب
ماعداسنی بدعت قبیلندن اولمغه نسبت ایلدی مثلا تفسیر امام فخر الدین
الرازی کبی‌که قواعد معقول اوزره وضع اولنمش تفسیرمقبولدر ودخی تفسیر
سلمی کبی‌که قواعد ارباب قلوب اوزره اولمش کتاب مرغوب ومطلوب‌در وبونی
دخی بیلمش سکدرکه قرأنك دقائقی منتهی وعجائبی منقضی اولمازوقرأنك ظهری
وبطنی ومطلعی واردر . زرکشی کتاب (برهان)ده ایتدی: قرأنه تفسیر ایچون
ناظر اولانك نیچه مأخذی واردر جمله‌نك امهاتی درتدر اولکی نبی علیه السلامدن
نقلدر بوطریق طراز معلم ومن جمیع الوجوه مقبول ومسلم‌در لکن ضعیفندن
وموضوعندن حذر واجب‌در زیرا اول دخی چوقدر اول اجلدندرکه امام
احمد ایتدی : اوچ قسم کتب واردرکه آنلرك اصلی یوقدرکه معاذی وملاحم
وتفسیردر . انك اصحابندن محققون دیدیلرکه مقصدی بودرکه غالب اولدرکه
اسانید صحاح متصله‌سی یوقدر والا نیچه‌سی صحیح اولمشدر مثلا سورهٔ انعامده

ظلمی شرك ایله تفسیر و حساب یسیری عرض ایله و دخی ﴿ واعدوا لهم مااستطعتم من قوة ﴾ قولنده قوتی رمی ایله تفسیر کبی . ایکنجی قول صحابی ایله تفسیردر زیرا آنك تفسیری عندالعلما نبی علیه‌السلامه مرفوع منزله‌سنده‌در اما قول تابعی ده ایکی قول واردر اصحی مقبول اولمقدر زیرا غالب اقواللری صحابه‌دن تلقی اولمشدر کاه اولورکه آنلردن بعض عبارات مختلفة الالفاظ نقل اولنور لکن همان اختلاف عبارتدر زیرا بعضی کاه اولورکه برشیدن لازمی ایله خبر ویرر بعضی دخی مقصودی وثمره‌سی ایله خبر ویرر اکر جمع ممکن اولمازسه اکر ایکیسی دخی شخص واحددن ایسه متأخر اولان مقدمدر اکر صحتده متساوی ایسه‌لر والا صحیح اولان مقدمدر . اوچنجی مطلق لغت ایله اخذدر زیرا قرآن لسان عربی ایله نازل اولمشدر الا مکرکه ظاهر مخالف اوله مثلا لغت عربك قلیلی آکا دلالت ایدوب متبادر خلافی اوله . دردنجی معنای کلامدن مقتضی وقوت شرعدن مقتضب اولان ایله تفسیردر . بونوع اولدرکه نبی علیه‌السلام حضرت ابن عباسه آنکله دعا ایدوب ﴿ اللهم فقهه فی الدین وعلمه التأویل ﴾ دیه بیورمشلردر . ودخی حضرت علی‌دن کرم‌الله وجهه ﴿ الا فهماً یؤتاه الرجل فی القرآن ﴾ دیه بیوردقلری ایله آنی قصد ایلمشلردر بوندن ناشی‌درکه صحابهٔ کرام بعض آیاتك معناسنده اختلاف ایدوب هربری منتهای نظری اوزره رأیی ایله اخذ ایلمشلردر . ودخی معلوم اولەکه قرآنی مجرد رأی و اجتهاد ایله براصله اعتماد ایتمدن تفسیر ایتمك جائز دکلدر حق تعالی بیورمشدر ﴿ ولاتقف مالیس لك به علم ﴾ ودخی بیورمشدر ﴿ وان تقولوا علی الله مالا تعلمون ﴾ ودخی نبی علیه‌السلام بیورمشدر ﴿ من فسر القرآن برأیه فاصاب فقد اخطاء ﴾ یعنی برکیمسه‌که قرآنی رأیی ایله تفسیر ایدوب اصابت ایلسه ینه حکم خطاده‌در . ودخی بیورمشدر ﴿ من قال فی القرآن بغیر علم فلیتبوأ مقعده من النار ﴾ بوندن صکره دیمشلردرکه ممنوع اولان شول رأیدرکه بردلیل قائم اولمدن رأی غالب اوله اما شول رأیکه آنی برهان سدید احکام و تشدید ایلیه آنکله قول جائزدر بعضلر ایتدی حدیث شریفده خطا ایلدی دیه بیورلدیغنك معناسی خطا ایلدی‌که سبب

نزولنی وناسخ و منسوخنی معرفتده اخبار صحابه‌یه وتفسیر الفاظده نقل لغته مراجعت ایتمدی دیمکدر . بعضلر ایتدی معناسی هرکیم آنده برأیه قول ایده علمك اصول وفروعنی بیلمدن، اول تقدیرجه صوابه موافقت ایلسه دخی موافقتی من حیث لایعرفه اولوب محموده اولماز . ماوردی ایتدی : بعض طائفهٔ متورعه بوحدیثی ظاهرینه حمل ایدوب معانیٔ قرآنی اجتهادی ایله استنباط ایتمکدن امتناع ایلدی اکر شواهده مقارن اولوب وشواهدینه نص صریح معارض اولمازسه دخی . لکن بورأی عدولدر معرفتی ایله متعبد و مأمور اولدیغمز نظر فی القرآندر بوتقدیرجه باب استنباط بالکلیه منسد اولور حدیث مذکور صحیح ایسه دخی معناسی هرکیم قرآنده مجرد رأیی ایله تکلم ایدوب لفظ قرآنك غیرینه توجه واعتماد ایلمسه و حقه اصابت دخی ایلسه طریقنده خطا ایتمش اولور اصابتی دخی اتفاقی درکه آکا اعتبار یوقدر مخالف شرع اولان تأویل کبی . نته‌کیم بعض جاهلین مثلا روافض کبی ﴿ مرج البحرین یلتقیان ﴾ قول کریمنی تأویل ایدوب بحرین‌دن مقصد علی وفاطمه‌در ﴿یخرج منهما اللؤلؤ والمرجان ﴾ دن مقصد حسن وحسین‌در دیمشلردر. بوندن‌صکره معلوم اوله‌که قوم اختلاف ایدوب برقوم دیمشلردرکه هیچ براحد تفسیر قرآندن برشیئه تعاطی ایلمك جائز دکلدر مکرکه نبی علیه‌السلامدن روایت اولنان تفسیره منتهی اوله هرنه دکلو عالم ادیب و فاضل اریب اولوب معرفت اوله دفعة ونحو واخبارده و آثارده کمال قوت وسعت اقتداری اولسه دخی. بعضلر ایتدی شول کیمسه‌که مفسر محتاج اولدیغی علومی جامع اولسه اول تفسیر ایله جائز اولوب کیمسه مانع اولماز محتاج الیه اولان علوم دخی اون بش علمدر اولکی لغت‌در هیچ براحدکه اللهه ویوم آخره مؤمن آکا جائز دکلدرکه کتاب اللهده متکلم اوله مادامکه لغات قرآنی عالم اولمایه آنده دخی مقدار یسیر ایله اکتفا اولنماز زیراکاه اولورکه برلفظ مشترك اولور . پس اول مقوله کیمسه احد معنیین‌دن غافل اولور معهذا مقصود اولان اول‌معنی ایکن ایکنجی نحودر زیرا اختلاف اعراب ایله معنی متغیر و مختلف اولور . حسن‌دن مرویدرکه آندن سؤال اولندی که برکیمسه عربیتی تعلم ایدوب

مقصود وملتمسی حسن منطق تحصیل ایدوب قرائتی اقامت ایلمکدر. جوابنده ایتدی تعلم ایلسون زیرا نیچه کیمسه آیتی قرائت ایدوب وجه قرائتده عاجز اولوب اول سببدن هلاك اولور . اوچنجی تصریف در زیرا معرفت ابنیه وصیغ آنکله اولور . ابن فرس ایتدی : بر کیمسه‌یی‌که علم تصریف فوت ایلیه انی برامر معظم فوت ایتمش اولور زیرا نیچه‌کلمهٔ مبهمه واردر‌که مصدری ایله متضح وظاهر اولور . نته‌کیم زمخشری ایتدی : بدع تفاسیردندر شول قائلك قولی‌که ﴿ یوم تدعوا کل اناس بامامهم ﴾ قولنده امام جمع امدر مقصود بودر‌که یوم قیامتده ناس امهاتی ایله دعوت اولنورلر آبا ایله اولنمازلر . لکن قول مزبور بر غلطدر علم تصریفه جهلی آنی ایجاب ایلمشدر زیرا لفظ ام امام اوزره جمع اولنماز. دردنجی اشتقاقدر زیرا اسم مادتین مختلفتیندن مشتق اولسه آنلرك اختلافی ایله معنا دخی مختلف اولور مسیح کبی‌که سیاحتدنمی مشتقدر یاخود مسحدنمی اختلاف اولنمشدر . بشنجی والتنجی ویدنجی معانی وبیان وبدیعدر زیرا معانی ایله خواص تراکیب کلامك مقامدن حقنی توضیه معلوم اولور . بیان ایله تراکیبك مقصوده دلالتده وضوحنك زیاده ونقصانده تفاوتی معلوم اولور. بدیع ایله وجوه تحسین کلام معلوم اولور. بوعلوم ثلثه شول علوم بلاغتدر‌که اعظم ارکان مفسردر . سکاکی ایتدی فالویل کل الویل شول کیمسه‌یه‌که تفسیره تعاطی ایلیه بوایکی علمده راجل ایکن ، یعنی معانی وبیانده اما بدیع جهات حسن دندر . زمخشری ایتدی کتاب الله باهری وکلام معجزی مفسر اولانك حقندر نظمك حسنی اوزره بقاسنه وبلاغتك کمالی اوزره ثباتنه تعاهد ایلیه . ودخی تحدی واقع اولان کلام قدیم قادحدن سالم اوله . ودخی غیری ایتدی بوصناعتی باوضاعها معرفت عمدهٔ تفسیردر‌که عجائب کتاب الهه اطلاع آنکله اولور ودخی قاعدهٔ فصاحت وواسطهٔ عقد بلاغت بودر . سکزنجی قراآت در زیرا آنکله بعض وجوه محتمله بعضی اوزره ترجیح اولنور علم احوال دین در زیرا قرآنده بعض امور واردر‌که ظاهرینه حمل اولنورسه حق تعالی حقنده جائز اولماز اصولی اولان آنی تأویل ایدر ومستحیل اولانه وواجب وجائز اولانه استدلال

ایدر . اوتنجی اصول فقهدر زیرا انکله وجه استنباط احکام بیان و اعلام
اولنور. اون برنجی اسباب نزولدر زیرا حقیقت معنایه اطلاع ووقوف معرفت
اسباب نزوله موقوفدر . اون ایکنجی ناسخ و منسوخدر تا که محکم غیرندن
معلوم اوله . اون اوچنجی فقهدر، اون دردنجی احادیث درکه مجمل ومبهمك
تفسیرینی مبینه‌در . اون بشنجی علم موهبه‌در اول بر علم درکه حق تعالی آنی
علمله عامل اولان مرد کامله ایراث ایدر نته‌کیم ﴿ من عمل بما علم ورثه الله علم
مالم یعلم ﴾ حدیثنده آکا اشارت اولنمشدر . ایمدی بونلر شول علوم درکه
تفسیره تعاطی وشروع بونلردن بریسی اولمادن ممکن ومشروع دکلدر. هرکیم
بونلرك برندن غافل ایکن تفسیر ایلسه جاهل اولوب مفسر بالرأی اولور که
منهی عنه‌در. مؤلف اصل مترجم اولان مرحوم والدماجد بیوررلرکه بن دیرم که
زنهار حذر ایله‌که علم موهبه‌یی استشکال ایدوب منکرین‌دن صادر اولان
بعض اقوال ایله مغرور اوله‌سین . ایمدی حدیث مذکوری تأمل وتدبر
ودخی ﴿من اخلص لله تعالی اربعین صباحا فجرت ینابیع الحکمة من قلبه علی
لسانه﴾ حدیث شریفنی ملاحظه وتفکر ایده‌سین تا که انکله علم موهبه‌یی اعتراف
ایدوب طریق تحصیلنه کیده‌سین لکن زمان علم وعرفاندن وانلری انتحال
وکسب ایدن اصحاب اذعان وایقاندن وقتا که خالی اولدیسه وبوار وهلاك اهل
فضل واقع وکسادسوق قول فصل شائع اولدیسه اندن ریاست جهال وا کثار
قیل وقال لازم کلمشدر اماحقیقت حال بودرکه للحروب رجال وللثرید رجال .
ودخی ابن النقیب ایتدی تفسیر بالرأی خصوصنك معناسنده متحصل اولان
اقوال بش‌در اولکی مجرد تفسیردر آلانی اولان علومی تحصیل ایتمدن
ایکنجی تفسیر متشابه‌درکه حق تعالینك غیری آنی بیلمز . اوچنجی
برتفسیردرکه مذهب باطلی تقریر ایدر برطریقله که مذهب اصل وتفسیر اکا
تابع اولوب هرنه طریق ایله ممکن اولورسه تفسیر مذهبه رد اولنه اکر
ضعیف ایسه‌دخی. دردنجی مقصودالهی بودر دیه قطعاً تفسیردر من غیر دلیل.
بشنجی تفسیر بالهوی‌در آندن صکره ایتدی معلوم اوله که علوم قرآن اوچ
قسم‌در . اولکی حق تعالی مستأثرومتفرد اولدوغیدرکه حقائق ذاتی ودقائق

اسما وصفاتی وتفاصیل علم غیوبی‌در. ایکنجی حق تعالی اسرار کتابندن نبی سنه قوت اطلاع ویروب علمنه انلری تخصیص ایتدوکیدر. قسم اوّل براحد ایچون جائز دکلدر ، قسم ثانی نبی صلی الله تعالی علیه وسلم جنابنه مخصوص اولوب غیرینه جائزدکلدر الاشول کمسه‌یه‌که طرف نبوتدن مأذون‌اوله. بعضلر دیمشدرکه اوائل سور بوقسم‌دن معدود ومعتبردر. اوچنجی شول علوم‌درکه حق تعالی نبی‌سنه تعلیم ایدوب امتنه تعلیم ایله امر دخی ایلمشدر . بودخی ایکی قسم‌در برقسمی اولدرکه انده کلام جائز دکلدر ، الا طریق سمعله‌اولور اسباب نزول کبی ودخی ناسخ ومنسوخ وقرآت ولغات وقصص امم مافیه وحوادث آتیه واحوال‌حشر ومعاد کبی. برقسمی دخی طریق‌نظر واستدلال والفاظدن استنباط واستخراج ایله اولاندر.اول دخی ایکی قسم در : بری اولدرکه جوازنده اختلاف ایلمشلردرکه اول صفات‌ده اولان آیات متشابهاتی تأویل‌در . بری دخی اولدرکه آنك اوزرینه اتفاق ایلمشلردرکه استنباط احکام اصلیه وفرعیه واعرابیه‌در . کذلك فنون بلاغت وضروب مواعظ وحکم اشارات دخی‌بوقسم‌در. ابوحیان ایتدی معلوم‌اوله که‌قرأن ایکی‌قسم‌در برقسمنك تفسیری نقله وارد اولمامشدرقسم اولده دخی‌نقل یاحضرت نبی‌دن وارد اوله ــ آنده سکا لازم اولان صحت سندندن بحث‌در ــ ویاخودصحابه‌دن نقل وارد اوله انده دخی نظر ایله اکر صحابی آنی من‌حیث اللغه تفسیر ایتدی ایسه سن اکا اعتماد ایله زیرا انلر اهل لسان‌وعارف قرائن قرأن‌در. اکر اقوالده تعارض اولورسه انده دخی‌جمعه امکان اولورسه فبها، والا قول ابن عباس‌که تفسیرده اعلم ناس‌در آنی تقدیم ایله زیرا نبی بشیر انلره تبشیر ایلیوب ﴿ اللهم‌علمه‌التأویل ﴾ بیورمشدر . اما امام شافعی فرائض‌ده‌حضرت زیدقولنی ترجیح ایلمشدر﴿ افرضکم‌زید ﴾حدیث‌شریفی‌ایله عمل‌ایتمکله ویاخود تابعین‌دن نقل وارد اوله اکر انده دخی صحت واعتماد اولورسه قسم سابق کبی اولور . اکر صحت‌اعتماداولمازسه اجتهاد لازم‌اولور . اما شول‌قسم‌که آنده هیچ نقل وارد اولمایه اول قلیل‌در . آنك فهمنه طریق توصل مفردات الفاظه نظر ایله توسل‌درکه لغت‌عربی ومدلولاتنی وبحسب السیاق استعمالاتنی

تتبع ایتمکله‌در . مرحوم والد ماجد بیوردیلرکه شیخ جلال‌الدین السیوطی
برکتاب تصنیف ایلمشدرکه آنده تفسیر نبی‌دن وصحابهٔ کرامک تفاسیرندن
اون بیك مقداری حدیث ذکر ایلمشدر . بعضی مرفوع وبعضی موقوفدر
درت مجلدده تمام اولوب (ترجمان القرآن) ایله تسمیه ایلمشدر . ودخی دیمشدرکه
بن کتاب مذکوری تصنیف اثناسنده منامده رؤیت نبی ایله مشرف اولدم
دیه برقصهٔ طویله ذکر ایلمشدرکه بشارت حسنه‌یی محتوی در جزاه الله خیر
او اناله الجنة بمنه وکرمه. ودخی معلوم اوله که بوبابده اولان بعض فوائد
ولطائف موائد عوائد بوکتابدن موضع آخرده تقدم ایلمشدر . لکن
سیاق کلام اقتضاء تحریك اقلام ایدوب بومقامده دخی تکرار واطناب اولنمشدر
امیدی مرجودرکه محصلین وطلاب معامله‌ده ترك لوم وعتاب ایلیه‌لرکه تحت
اضطرارده داخل اولان مما لایشنع علیه ولایعاب‌در ومن الله الوهاب التوفیق
للحق والصواب .

علم معرفة غرائب التفسیر — بو علمده محمود بن حمزة الکرمانی ایکی
مجلد برکتاب تألیف ایدوب (العجائب والغرائب) ایله تسمیه ایلمشدر کتاب
مذکورده معانیٔ آیات‌ده نیچه اقوال منکره وترهات ذکر ایلمشدرکه انکا
اعتماد حلال دکلدر . آنك دخی مقصودی اول مقوله‌دن تحذیردر . نه آنك
قبول وتقریر اوله. جمله‌دن بری حم عسق ده حادن مقصد حرب علی ومعویه‌در
ومیم، ولایت مروانیه وعین عباسیه وسین ولایت سفیانیه وقاف قدرت مهدی‌در
دینلر شخصك قولیدرکه بونی ابومسلم کرمانی حکایت ایلمشدر بومقامده دخی
ایراددن مقصود ومقصد دعوای علم ایدنلرده دخی نیچه جمعی وار ایدوکنه
علم حاصل اولمقدر وینه اول قبیلدندر الم ده معنای الف (الف الله محمدا فبعثه
نبیاً)دیمکدر ومعناسی (لام لامه الجاحدون وانکروه) دیمکدر. ومعنای میم (میم
الجاحدون المنکرون) دیمکدر . مومدن مأخوذ اولمق اوزره‌که مرض برسامدر
دینلرك قولی یعنی جاحدون منکر اولانلر مبتلای برسام اوله‌لر. وینه اول قبیلدندر
شول کمسه‌نك قولی‌که ﴿ولکم فی القصاص حیوة﴾ قولنده مقصد قصص قرآندر

دیمشدر. ودخی بوقبیلدندر ﴿ولكن ليطمئن قلبى﴾ قول کریمنده ابن فورك ذکر ایتدوکی که حضرت ابرهیمك برصدیقی وار ایدی آنی کندوسنك قلبی اولمق ایله وصف ایلدی یعنی بنم شو صدیقم مطمئن اولوب احیای موتایی عیانا مشاهده ایدیجك اکا اطمئنان وسکون حاصل اوله دیمکدر دیمشدر. کرمانی ایتدی: بوقول غایت ایله بعیددر وینه بوقبیلدندر ﴿ربنا ولا تحملنا مالا طاقة لنا به﴾ قولنده مقصد حب وعشقدر دینلرك قولی، بونی کواشی تفسیرنده حکایت ایلمشدر وینه بوقبیلدندر ﴿ومن شر غاسق اذا وقب﴾ قولنده مقصد ذکردر قچانکه قائم اوله دیمشلردر. وینه بونلردندر ابی معاذ نحوی نك قولی که ﴿الذی جعل لكم من الشجر الاخضر نارا﴾ قولنده شجر اخضردن مقصد ابراهیم علیه السلامدر ونار ایله مقصد نوردرکه محمد علیه السلامدر ﴿فاذا انتم منه توقدون﴾ دن دخی مقصد سزلر اندن ایقادر اقتباس دین ایدرسز دیمکدر دیمشلردر.

علم معرفة طبقات المفسرين

— صحابۀ کرام برده مقدار عشره تفسیر قرآن ایله مشهورلردرکه آنلر خلفاء اربعه وابن مسعود وابن عباس وابی ابن کعب وزید بن ثابت وابو موسى الاشعری وعبدالله بن الزبیردرلر. ودخی تابعین دن مجاهد وعطا بن ابی رباح وعکرمه ومولی بن عباس وسعید بن جبیر وطاوس وبونلرك غیری دخی. وبونلر علماء مکه در کوفه ده دخی ابن مسعودك اصحابی واردر. ومدینه ده زید بن اسلم که آندن اوغلی عبدالرحمن اخذ ایلمشدر وامام مالك بن انس. ودخی تابعین دن مبرزیندندر مجاهد وسعید بن جبیر وعکرمه وحسن بصری وعطا بن ابی رباح وعطا ابن ابی سلمة الخراسانی ومحمد بن کعب القرظی وابو العالیه وضحاك بن مزاحم وعطیة العوفی وقتاده زید بن اسلم ومرة الهمدانی وابومالك. وبونلره قریبدر ربیع بن انس وعبدالرحمن بن زید بن اسلم. ایمدی بونلرك جمله سی قدماء مفسریندر بوطبقه دن صکره برطبقه دخی واردرکه جامع اقوال صحابه وتابعین اولمشلردر سفیان بن عیینه کبی ودخی وکیع بن الجراح وشعبة بن الحجاج ویزید بن هارون وعبد الرزاق وآدم بن ابی ایاس واسحق بن راهویه

وروح بن عباده وعبد بن حميد ومسيند وابی بکر بن ابی شیبه کبی وغیریلر دخی . بونلردن صکره ابن جریر الطبری در آنك کتابی اجل واعظم تفاسیر اولمسنه اتفاق صغیر وکبیر واردر آندن صکره ابن ابی حاتم وابن ماجه وحاکم وابن مردویه وابوالشیخ ابن حیان وابن المنذر وغیریلردخی . بونلرك اقوالنك جملهسی صحابه وتابعینه و آنلرك اتباعنه مسنددر الا ابن جریر دکل که اول توجیه اقواله وبعضنی بعض اوزره ترجیحه واعراب واستنباطه تعرض ایلمشدر اول جهتدن سائرینه تفوق ایلمشدر آندن صکره بعض تفاسیر دخی تألیف وتحریر ایلمشدرکه اسانیدی اختصار ونقل اقوال براء وناقصهیی اکثار ایدوب باعث دخول دخیل وسبب التباس صحیح وعلیل اولمشدر . ودخی معلوم اولهکه ذکر اولنان اصحاب طبقات هربرینك تراجمی وبیان مراتب ودرجاتی ایله علی وجه التفصیل مرور ایلمشدر، ایمدی قچانکه بوذکر اولنان امور معلوم اولدیسه سکا ظاهر اولورکه فروع علم تفسیر کاملة بیان وتحریر اولنوب سکساندن زیادهجه اولمشدر ولله الحمد والمنه وبووجهله عد واحصا حسن ترتیب اقتضا ایتدوکیدرکه بعض علوم بعضنده اوماج اولنمشدرکه اکر فصلی ممکن اولان فصل واخراج اولنسه والله اعلم بلکه اوچیوزدن زیاده اولوردی ولکن خیر الامور اوساطها . ودخی معلوم اولهکه بعض علوم واردرکه آنلری دخی علوم تفسیرده ادراج احسن اولی کورلمشدر اخراجدن، زیرا آنلرك دخی حروفه تعلق واردرکه فواتح سور حروفدر زیرا حروفك نیچه خواصی واردرکه اکا مطلع اولماز الا ینه متکلمی اولور ایمدی اول علوم بونلردرکه ذکر اولنور :

علم خواص الحروف — معلوم اولهکه فواتح سورده اولان بلکه مطلقا حروفك نیچه خواص جلیله ومنافع جزیلهسی واردرکه آنلری اهلی بیلور وبو علمی شیخ عبدالرحمن البسطامی بوشانده تألیف اولنان کتبنده ایراد وبیان ایلمشدر .

علم خواص الروحانيـة من الاوفاق العـددية والحرفيـة والتكسيرات العددية والحرفية — بو بر علمدركه باحثدر اعدادك ياخود حروفك تناسب وتعال اوزره كيفيت تمزيجندن، برحيثيت ايله‌كه بو تعـديل واسطه‌سيله بعض ارواح متصرفه تعلق ايدوب قوابلده حسب المقصد والمقصود اعداد وحروفك ترتيب وكيفياتندهِ موجود اولان خواص اوزره تأثير ايده. وبو علمك موضوعى اعداد وياخود حروفدر وغايتى مطالب دينيـه يادنيويه يااخرويه‌يه وصولدر وبونك فائده‌سى خفيه دكلدر عبدالرحمن مغربى‌نك كتبى بوبابده نافعه‌در كذلك شيخ احمد بونى‌نك كتابلرى وبونك غيرى مشـايخك دخى كتب نافعه‌لرى واردر وبو علمى فروع علم حسابدن قيلمق دخى ممكن‌در ترتيب اعداد حيثيتدن ودخى فروع علم هندسـه‌دن اولمق قابلدر اول اعداد وحروفك جدا اول وفقيه‌ده تعديلى جهتندن. لكن وقتا كه وفقى حرفى قيلمق اعتبارى ايله خواص حروفدن قيلمق ممكن اولديسه علم حروفده ذكر ايلدككه خواص قرأن‌دندر .

علم التصرف بالحروف والاسماء — بو بر علم شريفدركه اكا مداومت ورياضت خاصه وشرائط معينه‌سنى رعايت ايله توسل واول حروفه يااسمايه مناسب اولان منافع وخواصه توصـل اولنور بونك موضوع وغايتى عارف اولانره ظاهردر ديمشـلردركه بو علمك تحتنده يوز قرق سـكز علم واردر شيخ عبد الرحمن مذكورك وشيخ احمد بونى نك كتبى دخى علمده مشهوره‌در .

علم الحروف النورانية والظلمانية — معلوم اوله‌كه بونلر بعض حروف نورانى وبعضنى ظلمانى قيلمشـلردر ودخى سـورهٔ فاتحه‌ده وفواتح سورك هيچ برنده حروف ظلمانيه‌دن يوقدر ديه حكم ايلمشلردر بو علمك تفصيلى شـيخ احمد بونى‌نك كتـابلرنده‌در طالب اولانلر بولورلر ومنفعتى حروف نورانيه ايله اعمال شر ايشلمكدر اول حروف نورانيه‌يى نص حكيم

ايله سر قاطع كلامى شامل وجامعدر ودخى (طرق سمعك النصيحه قولك) ودخى (من قطعك سحيراً صله قولك) ودخى (صن سرا يعطك حمله قولك) ودخى (سر حصين قطع كلامه قولك) جمله‌سندن قول اخير اوفق در بو معنايه اليق در كتاب (غاية المغنم فى الاسم الاعظم) ده بويله‌مذكوردر .

علم التصريف بالاسم الاعظم — بوعلم اول علوم دندركه اكا خلقدن آحاد ناس واصل اولمشلردر انبيادن واولياء كاملين دن كه مجربى ارباب كشف وعيان ويقيندر آنلردن ماعدا اول سببدندركه آنك شاننده اول اسمى تعيين ايدر كتاب تصنيف ايتمامشلردر زيرا آنى آحاد ناسه كشف وبيان حلال دكلدر زيرا كشفنده فساد عالم وارتفاع نظام بنى آدم مقرردر نعم شيخ يافعى وغيريلر دخى بونك حقنده صادر اولان رواياتى جمع ايلمشلردر لكن برطريقله دكلكه افق ظن وحسياندن شمس يقين طالع وتابان اوله نته‌كيم بومعنايه كتاب (الدر النظيم فى فضائل القرآن العظيم) ده اشارت ايلمشدر .

علم الكسر والبسط — بوبر علمدركه حروف مقطعه وضع اولنور شول طريقله‌كه اسماء اللّهدن براسمك حروفى قطع اولنور مطلوبك حروفى ايله مزج اولنور وبرسطرده وضع اولنور بعده بعضى طرق ايله عمل اولنوركه آنلرى اهلى بيلور تاكه سطر اولده موجود اولان حروفك ترتيبى سطر ثانىده تغيير اولنور ثم وثم تاكه سطر اولك عينى ينه منتظم اوله پس آندن اسماء ملائكه ودعوات اخذ اولنوب آنلره اشتغال اولنور تاكه مطلوبى تمام اولوب حاصل اوله .

علم معرفة الزائرچه — بودخى كسر وبسطدن برقسمدر طرق مخصوصه واحوال معينه ايله تاكه بعض حروف ظهور ايليه‌كه آندن كيفيت مقصدكه زمان مستقلده ظهور ايده‌جك اوزره ياحصول ايليه وياعدم حصول ايله دلالت ايدر كلمات حقنجه ، تاكه سنك مقصديكى اتمام ايده‌جك كيمسه‌نك اسمى وكيمك قاتنده تمام اولورسه آنك وصولنه مانع اولانك اسمى بيله چيقار . مرحوم والد ماجد بيورورلركه بن بعض طرق كوردم كه آنلردن كلمات

مطلوب لسان عربی ایله منظومه وبحر واحد وروی واحد اوزره مرقومه ابیات چیقار . بوبر علم عجیبدرکه جداولده موضوعدر اکا عالم کیمسه‌یی قلیل کوردم ودخی عالم اولوب بخل ایتمز کیمسه‌یی دخی قلیل کوردم والله المستعان فی کل شان .

علم الجفر والجامعه — بوبرعلمدرکه لوح قضا وقدرده مسطور ومحرر اولانك علم اجمالیسندن که آنده جمله ماکان وماسیکون کلیا وجزئیا مندرجدر. جفر لوح قضادن عبارتدر عقل کلدر، وجامعه لوح قدردرکه نفس کلدر برطائفه ادعا ایدرکه حضرت امام علی بن ابی طالب کرم الله تعالی وجهه بلطفه الغالب یکرمی سکز حروفی بسط اعظم طریقه‌سی اوزره جلد جفرده وضع ایلمشدرکه آندن طرق مخصوصه وشرائط معینه ایله الفاظ مخصوصه استخراج اولنورکه اول الفاظدن لوح قضا وقدرده اولان استخراج اولنور و بوعلمه اهل بیت وآنلره منتهی ومنسوب اولانلر توارث ایلمشلردر. مشایخ کاملیندن بعضی دخی آنلردن اخذ ایدرلر . وبونی غیریلردن کمال کتمان ایله کتم و پنهان ایدرلر ایدی. بعضلر ایتدی : بوکتابه کما وقوف آخر زمانده خروجی منتظر اولان حضرت مهدینك خروجنه موقوفدرکه آنلر واقف واسرارینه عارف اولورلر . کتب انبیاء سالفه‌ده دخی بوعلم وارد اولمشدر نته‌کیم حضرت عیسادن صلوات الله علی نبینا وعلیه منقولدرکه بیورمشدرکه بزکه معاشر انبیایز سزه تنزیل کتوریرز اما تأویل آنی یقینده فارقلیط کتوریرلرکه بندن صکره کلسه کرکدر .

علم دفع مطاعن القرآن — برعلمدرکه باحثدر ارباب ضلالك قرآن اوزره لفظی ویا معناسی حسبیله ایراد اولنان شبهاتی دفعدن . ومبادیسی علوم عربیه واصول کلامدن مأخوذدر و بوندن غرض اول مقوله مطاعنی دفع ایچون ملکه تحصیلیدر وفائده‌سی عقاء ضعفادن دفع وهندر وآنلری عقائد حقیقت قرآن اوزره تثبیتدر سکاکینك تکملهٔ مفتاح العلومده ذکر ایتدیکی بوعلمده کافیدر کذلك ماوردینك کتاب الاعلامده بیان واعلام ایتدیکنده بوعلمده کفایت واردربلکه آنده مطلقا دفع مطاعن نبوت واردر.

مقتضای حسن ترتیب فروع علم تفسیرك خاتمه‌سی دفع المطاعن القرآن اولمقدر زیرا علوم مذکوره‌نك نتیجه‌سیدر اول سببدن بو محلده ایرادی اختیار اولنمشدر

مطلب رابع فروع علم حدیثده‌در

علم المواعظ — بر علمدرکه آنکله منهیاتدن انزجار ومأموراته میل وانزعاجه سبب اولان امور خطابیه بیلنورکه عامهٔ ناسك طباعنه مناسب اوله. وبونك مبادیسندندر حکایات امم مرضیة الاعمال ومشکورة الاخلاق والاحوال که آنلر زمرهٔ اصلحا وعباد وفرقهٔ مشایخ وزهاد وعلماری ایله عاملین اولان علماء دیندر رضوان الله تعالی علیهم اجمعین. کذلك حکایات واخبار طوائف اشرارکه سوء اعمال ووخامت اخلاق و افعاللری ایله مبتلای انواع بلیات وهدف تیر حوادث کائنات اولمشلردر. زیرا زمرهٔ اخیار تأدب ایدرلر صنیع اشرار ایله. وبونك جمله‌سندن غرض علم وعمل ایله نفوسی تکمیل وآخرنده قرب حقه استعداد تحصیل ایلمکدر وغایتی سعادت دینیه ودنیویه‌یه فوزدر وقتا که بو علمك مبادیسنك اکثری حضرت رسالت پناهدن صلی الله تعالی علیه وسلم مرویه اولان احادیث شریفه اولدیسه بو علمی فروع علم حدیثدن قیلدق. مصنفات امام غزالی خصوصا کتاب (الاحیاء) بو علمده کافیدر.

علم الادعیة والاوراد — بر علمدرکه آنده ادعیهٔ مأثوره‌دن واوراد مشهوره‌دن بحث اولنور آنلری تصحیح و ضبط ایله وروایتلرینی تصحیح وخواصلرینی وعدد تکرارلرینی واوقات قرائتلرینی وشرائطلرینی بیان ایله. وبونك مبادیسی علوم شرعیه‌ده مبینه‌در وبوندن غرض اول ادعیه واورادی وجه مذکور اوزره معرفتدر. تاکه آنلری استعمال ایله فوائد دینیه ودنیویه‌یه نیل واتصال اوله. وقتا که بو علمك استمدادی علم احادیثدن اولدیسه بو علمی آنك فروعندن قیلدق. و بونده تألیف اولنان کتب نافعه‌دندر کتاب (اذکار) که امام نووی‌نکدر وکتاب (الحصن الحصین) که محمد بن الجزرینکدر وکتاب عبدالرحمن البسطامی وبونلرك غیری نیچه کتب لطیفه‌که بو شانده تصنیف اولنمشدر.

علم الآثار — برعلمدركه آنده صحابه وتابعين وسلف صالحيندن علماء راسخين اقوالندن و امردين ودنياده آنلرك سير وافعالندن بحث اولنور. وبونك مباديسى ثقاتدن مسموعه اولان امور وفحاوئ كلمات پرنورلريدر وغرضى امور مذكورهيى معرفتدر تاكه آنكله اول طائفهٔ عليهيه اقتدا وآنلرك نائل اولدقلرى سعادتهنيل واهتدا ميسر اوله وبوعلمه علم مواعظده اشد احتياج واردر. وبونده تصنيف اولنان كتبدندر كتاب (سير الصحابة والتابعين) و(الزهاد) وكتاب (روض الرياحين فى حكايات الصالحين) كه امام يافعينكدر وبونلرك غيرى نيچه كتب احاديث و آثاردخى واردر.

علم الزهد والورع — علم مزبورايله دنيادن كيفيت اعراض معلوم اولور ودخى حرامدن تحرزده تدقيق طريق حلالى تحقيق اولنور برحيثيت ايله كه حلال اولانلرك اكثرى ترك اولنه شبهاته وقوع خوفندن. بعضلر ديمشدركه زهد، ترك شبهاتدر حرامدن خوف ايدوب، ورع ترك حلالدر شبهاته وقوع خوفندن. ودخى معلوم اولهكه صاحب ورع اولوب محفوظ خدا ومحض لطف الٓهى ايله سالك راه هدى اولان اصحاب اهتدا طعام حرامى شكل خنزيرده كورير حالت يقظهده ودخى شراب حرامى خمر كورير و رؤيتنده اصلا شك ايلمز معهذا جليسى ينه اول طعامى قرص خبز طيب وشرابى ماء عذب كورير. وبوعلمده كتب امام غزالى خصوصا كتاب (الاحياء) وافيه وآنكله عمل جنهٔ واقيهدر. وقتاكه بوعلم، علم حديثك نتيجهسى و ثمرهٔ بهيجهسى اولديسه بونى آنك فروعندن قيلدق وبوعلمى رسالهنك طرف ثانيسنده عن قريب ذكر ايدرز انشاءالله الرب المجيب زيرا بوعلم مقدمات علوم كشفيهدندركه طرف ثانى آنك بيانى ايچوندر.

مطلب خامس — فروع علم اصول ديندهدر. معلوم اولهكه علماء كلامدن متقدمين وقتاكه كورديلركه جميع علومدن غاية قصوى وعروهٔ وثقى حق تعالىنك ذات وصفاتنك معرفتى وآنلره متفرع اولان احوال نبوت ومعاددر پس اول اموردن بحث ايلديلر واول امورك متوقف اولديغى

احـوال موجوداتدن علی قدر الحـاجه بحثی بطریق المبدائیـه قیلدیلر . اول اجلدندر که سلف صـالحین‌دن اقدمین کتبنی کوریرسـین مباحث مذکوره اوزره مقصوره‌در آندن صکره آنلره قریب اولان علماوقتا که کوردیلرسه که اول مبادی مسـائل علم الٓهی دندر ودخی علم عقـائدك علوم فلاسـفه‌یه احتیـاجندن تحاشی ایتدیلرسـه بو علمك موضوعنی تعمیم ایدوب بونده مطلقـا احوال موجودات خارجیه‌دن بحث ایلدیلرکه تا که بونارك دخی علم شرعیلری اوله فلاسفه‌نك علم الٓهیسی مقابله‌سنده .و آندن امتیازی دخی اوله‌که کلامده بحث قواعدشرع اوزره‌در وعلم الٓهی‌ده مقتضای عقول اوزره‌در کرك ملل وشرائعه موافق اولسون کرك اولمسون . بوندن صکره بونلره قریب اولان علما وقتا که کوردیلرسه آنلرك بوعلمی فلاسفه وضع ایتدیکی قواعدمنطقیه‌دن مستغنی دکلدر ودخی کوردیلرسه که برعلم شرعی علم غیرشرعی‌یه محتاج اولمق متشرعین قاتنده غیرمرضی‌در علم مذکورك موضوعنی برمرتبه دخی تعمیم ایدوب موضوعنی مطلق معلوم قیلدیلرکه موجودخارجی‌یه وموجود ذهنی‌یه متناول‌درکه موضوع منطق دخی اولدر زیرا منطقك موضـوعی انجق ذهنده موجـود اولان معقولات ثانیه‌در . ایمدی بوتقدیرجه شول شی‌که رأی‌لری آخرالامر آنك اوزره استقرار ایتمشدر بونك موضوعی اعم جمیع مفهوماتدر برحیثیت ایله‌که آنده موضوعات جمیع علوم مندرجه‌در وبودخی موضعنده متقرر اولمشدرکه علوم عقلیه بینـده اصالت وفرعیت آنکله اولورکه موضـوع فرع موضوع اصلك انواعندن اوله اول تقدیرجه جمیع علوم فروع علم کلام‌دن اولور زیرا آنك موضوعی جمیع موضـوعاتك اعمی اولور اول سـببدندرکه فروع علم کلامه بزاصلا تعرض ایتمدك نه انکه فروع اولمایه .

مطلب سادس علم اصول فقهك فروعنده‌در

علم النظر — بو علم منطق درکه ادلهٔ سمعیه‌نك احوالنـدن ویاخود حدود احکام شرعیه‌دن باحث‌در وبوعلم فروع علم اصول‌دندر زیرا علم اصول احوال ادلهٔ سمعیه‌دن باحثدر آندن احکام شرعیه استنباط اولندیغی حیثیتدن . ادله‌دخی یاسمعیه درکه کتـاب وسنت واجماع‌در ویاخود عقلیه‌درکه قیـاس‌در

آندن صكره ادلهٔ سمعیه‌دن بحث طرق سمعیه ایله‌در ادلهٔ عقلیه‌دن باحث‌در وطرق مذکوره قیاس‌در پس طرق عقلیه دکلدر الاقواعد منطقیه‌در پس قواعد منطقیه دخی فروع علم اصولدن اولور البته اول‌سیبدندرکه آنلری ابن الحاجب مبادئ علم اصولدن قیلمشدر لکن علم اصوله مبادی اولان جمیع قواعد منطق دکلدر من جهة المادة بلکه شول قواعددرکه آنك مباحث سمعیه‌یه اختصاصی واردر نعم سمعیه وعقلیه بیننده من جهة الصوره تفاوت یوقدر نته‌کیم اول علمه ممارست ایدنه خفی دکلدر .

علم المناظرة — برعلم درکه متخاصمین احوالندن بحث ایدر تاکه ایکیسنك بیننده ترتیب بحث علی وجه الصواب اولوب حق ظاهر اوله بلا ارتیاب. وبوعلم انواع علوم عقلیه‌دن دخی اولور آنك تفصیلی مرور ایتمشدر لکن علم اصولك فرعی اولمغه دخی مانع یوقدر .

علم الجدل — بوعلم عبارتدر هرقنغی وضع اولورسه اولسون اثبات ایدوب وهرقنغی وضع اولورسه اولسون هدم ایتمکدن . بودخی انواع علوم عقلیه‌دندر لکن فروع علم اصولدن دخی معدوددر .

علم الخلاف — بوعلم شول جدل‌درکه اصحاب مذاهب فرعیه بیننده واقع‌در امام حنیفه وشافعی کبی وآنلرك امثالی رضوان الله علیهم اجمعین . بونکله علم جدل بیننده فرق مادّه وصورت ایله‌در زیرا جدل مواد ادلهٔ خلافیه‌دن بحث‌در ، خلاف ادله‌نك صورندن بحث‌در علمادن بعض خلافیاتدن اون مسائل تخریج ایلمشدر بعضی یکرمی مسائل ایتمشدر اربعین وخمسینه وارنجه تاکه انموذج اولوب باقیلری آنلر ایله معتبر اوله . وبوفنونك احوالی وآنلرده اولان تصانیف سابقا تقدم ایتمکین بونلرده تطویلی ترك ایلدك کتاب (المعالم) که امام فخر رازی نکدر بوعلومی جامع در مرحوم والد ماجدیبوزرلرکه بن بعض مشایخ مغاربه‌دن علم جدل وخلافده نیچه کتب ایشتدم که آنلرك اسامیسنی بزم بلادیمزده ایشتمدك قنده قالدی که رؤیتی میسر اوله .

مطلب سابع فروع علم فقهده‌در

علم الفرائض — برعلمدرکه ترك موتايی کتاب اللهده وسنت رسولنده واجماع امت رسولده اولان فروض مقدره اوزره قسمتك احوالندن باحث‌در . وبوعلمك شهرتی تفصیلندن بزی اغنا ایلمشدر اصلنده علم فقه‌دن برباب‌در لکن غایت عسرندن وزیاده شرفندن علمانك كثرت اعتنالری اولمغین بونی افراد بالتدوین ایلمشلردر تاکه برعلم مستقل عد اولنوب فروع علم فقهدن قیلنمشدر . وبوعلمده مصنفات کثیره‌در لکن بلادیمزده اشهری (مختصر سجاوندی)در وآنك شروحیدر خصوصا شرح مولانا شمس الدين الفناری عليه رحمة الباری . بوفقیر ایدرکه متأخرین‌دن علماء حلبدن شیخ احمد الحنبلی دخی برشوح مفصل تصنیف ایدوب هروجهله کتاب جامع وشرح نافع اولمشدر ودخی علماء رومدن محسن القیصری برمنظومهٔ لطیفه وارجوزهٔ شریفه نظم ایدوب آنی شرح دخی ایتمشدر آخر مصراعنده بیان ایدوب (تم ابیاته لکم العجب) ایله کتابی ختم ایلمشدر .

علم الشروط والسجلات — بوبرعلمدرکه آنده معاملاته متعلقه اولان احکام شرعیه‌یی رقاع ودفاتره سوقك کیفیتندن باحث‌در تاکه عندالاحتیاج آنکله احتجاج اولنه وبوعلم لفظی اعتباری ایله فروع علم انشادندر ومضمون فحواسی اعتباری ایله فروع علم فقهندندر بونك ذکری فروع علم انشاده مرور ایتمشدر .

علم القضاء — برعلمدرکه قضاته مخصوصه اولان آداب‌دن باحث‌در علما شان قضاده اعتنا ایدوب آداب قضاده تصنیف مستقل افراد ایلمشلردر بونده اشهر تصانیف کتاب (خصاف)در وبونك غیری کتب مشهوره دخی واردرکه اهلی بیلورلر .

علم معرفة حکم الشرائع — معلوم اوله‌که فقها احکام شرعیه‌یی تعلیل اوزره اقتصار ایلمشلردر دلیل سمعی ایله‌که کتاب وسنت واجماع

ایله‌در ویاخود عقلله‌که قیاس‌در باعث اقتصار دخی یامقصودلرنده اول مقدار کافی اولدیغی اوله ویاخود عباد معرفت حکم آلهیه‌دن عاجز اولدقلری ایچون اوله نته‌کیم قائل دیمشدر: (لم یخلق العقل دراکا لحکمة ، لکن لیقبل مایأتیه من حکم) ترجمه : (حکمتن ادراك ایچون خلق ایتمدی عقلی خدا ، بلکه حکمه امتثال ایدوب ایده آنی ادا) . لکن بعض فضلا شکرالله سعیهم تعبدی اولمیان احکامده‌بذل مجهود ایدوب‌احکامده‌استخراج حکم ایلمشلردر تا که قبولنده قلوب عباده اطمئنان وتنشیط اذهان حاصل اوله که برامرده آمرینك مقصدی اولان حکمته اطلاع باعث نشاط اذهان وسبب تشنف اسماع‌در اول‌سببدن بعض کتب تصنیف ایدوب شرائعك حکم ومحاسنی حسب المقدور بیان ایتمکده قصور ایتمدیلر وبوعلمده برکتاب نافع وتألیف جامع واردرکه (محاسن الشرائع والاسلام) ایله مسمادر مؤلفی شیخ‌علامه ابی عبدالله محمد بن عبدالرحمن البخاری‌در روح‌الله روحه .

علم الفتاوى — بوبرعلم‌درکه آنده وقائع جزئیه‌ده فقهادن صادر اولان احکام روایت اولنور تاکه کندیلردن صکره کلن قاصرینه امرسهل اوله . بوعلمده اولان کتب مؤلفه اکثر من ان‌یحصی‌در بعضی مذهب شافعیه وبعضی مذهب حنفیه اوزره کذلك مالکیه‌وحنبلیه دخی. بونلرك اکثرینی علم فقهده ذکر ایلدك ـ که بعضی متون وشروح وبعضی فتاوی‌در ـ مؤلفلرینك ترجمه‌لری ایله بیله . لکن بومقامده دخی‌علی‌الاجمال بزم مذهبمزاوزره‌اولان کتب معتبره‌یی دخی ذکر ایده‌لم‌که آنلر هدایه‌در وشروح صغیره‌درکه حسامی نك وبرهانی نك وصدر شهیدك وعتابی نك وقاضی خانك وتمر تاشی‌نك وابی اللیثك . بونلر جامع الصغیرك شروح سبعه‌سیدر . وینه کتب مذکوره‌دندر (اجناس ناطقی) و (تجنیس مزید) که صاحب‌الهدایه‌نکدر و (منتقی) که حاکم شهیدکدر و (واقعات) که صدر شهیدکدر و (اسرار قاضی ابی‌زید) و (کافی) حاکم شهیدك و (تحفة الفقهاء) وشرحی (بدائع) که کاسانی‌نکدر و(خلاصة الفتاوی) و (قنیة المفتی) و (منیة المفتی)

و (مبسـوط) و (زيادات) و (الجامع الكبير) و (الامالى) و (المحيط) و (الملتقط فى شرح الزيادات) كه قاضى خانكدر و (النوادر) و (شرح الطحاوى) و (غنية الفقها) و (عمدة المفتى) و (التجريد) و (الذخيرة) و (خزانة الفقه) و (العيون) و (النوازل) و (الروضـه) و (شرح الارشاد) و (جمع العلوم) و (جمع التفاريق) و (القدورى) و (المنظومة) و (الوقايه) و (البدايه) و (كفاية المنتهى) و (فتاوى ابى الليث) و (فتاوى قاضى خان) و (الفتاوى الظهيريه) و (و فتاوى الرستغنى) و (واقعات الحلوانى) و (بغية المنسيه لصاحب القنيه) و (الفتاوى الصغرى) و (فتاوى المرغينانى) و (الفتاوى الكبرى) و (فتاوى حسام الدين الرازى) و (الفتاوى الجلاليه) و (فتاوى شرف الدين المكى) و (شرح شيخ الاسـلام المعروف بخواهر زاده) و (تتمة الفتاوى) و (نوادر الامام ابى على النسفى) و (فتاوى الفقيه) ابى جعفر البلخى و (فتـاوى شمس الائمة الحلوائى) و (فتـاوى بهاء الدين الاسبيجابى) و (فتاوى التمرتاشى) و (فتاوى ابى الفضل الكرمانى) و (الايضـاح) و (مختار الفتـاوى) و (خيرة الفقهـا) و (تحفة الملوك والارشـاد) و (فتاوى حافظ الدين البزازى) و (الفتـاوى التاتارخانيه) وبونلرك غيرى بعض فتاوى مبسوطه وموجزه دخى . ودخى سكا خفى اولميه كه كتب فتاوى اكثر من ان يحصى در . لكن اكر بزم ذكر ايتديكمزك جمله سنه ياخود اكثرينه ظفر بولورسه‌ك فائز مرام اولورسين . والله ولى التوفيق والاعلام ومنه الهداية والالهام .

الطرف الثانى من الرسالة — تصفيه يه متعلقه اولان علوم بيانندهدر

دركه علم ايله عملك ثمره سيدر . حضرت فخر هردوجهان وصفوت عالميان محمد مصطفى عليه من الصلوات اصفاها و من التسليمات ازكاها بيورمشلردركه ﴿ من عمل بما علم ورثه الله علم مالم يعلم ﴾ يعنى هر كيم حق تعالى روزى ايتديكى علم نافع ايله عامل اوله . حق تعالى آكا بيلمديكى علوم كثيره وفوائد عزيزه‌نى دخى توريث وتعليم ايدر واول علم متـوارثك دخى ثمره‌سى واردركه علوم

مکاشفه ایله تسمیه اولنمشدر آنده جای عبارت یوقدر بلکه آنی کاشف اولان آنجق اشارتدر . نته‌کیم حضرت رسالت صلی الله تعالی علیه وسلم بیورور ﴿ان من العلم کهیئة المکنون لایعرفها الا العلماء بالله فاذا نطقوا ینکره اهل العزة﴾ یعنی علوم الٰهیه ومعارف لدنیه‌دن بعض علم واردرکه مکنون ومستور شکلنده اولوب ظهور ایلمز وآنی کیمسه بیلمز مکر عالم ربانی ومظهر تربیت یزدانی اولانلر آکا عارف ودقائقنه واقف اولورلر . قچانکه آنلر اول علم کثیر الحقائق دن بعضنی ناطق اولسه‌لر اهل اغترار آنی انکار ایدرلر . ایمدی بز بورساله‌نك بوطرفنی برمقدمه وبردوحه اوزره ترتیب ایلدك که اول دوحه‌نك دخی شعبی وثمرهٔ طیبه‌سی واردر .

مقدمه — معلوم اوله که انسان بر نسخهٔ جامعه درکه ایکی عالمدن مرکب وترتیب غریب اوزه مرتب‌در زیرا بدن کثیفی عالم اجسام وروح لطیفی عالم ملکوت دندر . وقتاکه ترتیب‌ده میان اجزاده مناسبت وترتیب واجب اولدیسه حق سبحانه وتعالی بدن کثیفده برجسم صنوبری خلق ایلدی‌که قلب ایله مسمادر . واول قلب کثیفده بربخار لطیف ابداع ایدوب آنکله روح لطیفی صید وبو بدن کثیفك ایچنده آنی حبس وقید ایلدی زیرا اول بخارك لطافتی جهتندن روح علوی ایله مناسبتی ونوع جسمیتی جهتندن بدن کثیف ایله مناسبت ومشابهتی واردر . پس اول بخار روح بدن ماییننده علاقه اولدی وقتاکه روح اول بخار ایله طوعاً تعلق اختیار ایلمدی . زیرا اکرچه لطافتده مشارکتلری واردر لکن روحده کمال نزاهت اولمق ایله آکا نسبت بخارده اولان لطافت مرتبهٔ کثافتده اولور . لاجرم حق تعالی روحی اول بخاره قهراً ربط واول مضیقده آنی ضبط ایلدی اول سببدندرکه روحك آندن مفارقتی بومرتبه عسر شدید ایله تقدیر اولنمشدرکه روحك بدندن مفارقتی وقتنده مشاهده اولنور تاکه آنك ایچون خلق اولندیغی شیدن نفرت ایله ربنه ایتدیکی عصیانه جزا اوله . بوندن صکره روح بدنه تعلق ایتدکدن صکره محل اصلیسندن ـ که قلب در ـ قوای جزئیه‌یی اطراف بدنه افاضه

ایدوب دماغه قوت مدرکه وکبده قوت نفسانیه افاضه ایلدی وبونلرك غیری دخی قوای جزئیه‌که بدنه حلول ایلمشدر آندن صکره روح که نفس ناطقه ایله مسمی‌در آنکله علمك طریقی یاقوت مدرکه طریقندندرکه حواس‌دن مستمده‌در آکا علم حصولی اطلاق اولنور ویاخود بلا واسطة القوی اولور آکا علم حضوری اطلاق اولنور . علم حصولینك اسبابی محسوساتده نظر وفکردر علم حضورینك اسبابی نفسی شواغل دنیویه‌دن تصفیه‌در . زیرا نفس مانند مرأت‌درکه شواغل حسیه ایله آکا کدورات حاصل اولمشدر قچانکه انسان آنی شواغل‌دن قطع ایله تصقیل ایلسه آنده معلومات دفعة منتقش اولوب طرق حواس‌دن التقاطنه احتیاج اولماز شول مرأت مصیقله کبی که آکا بر مقدار نور محاذی اوله اما نظر ایله اول مرأت مصیقله اولماز مکر نتائج منقشه اوله‌جق مقدار اوله اول اجلدندرکه علم حضوری علم حصولیدن اکمل واتم اولور . بو ذکر اولنان مقدمات معلومه اولدقدن صکره ینه معلوم اولدکه نته‌کیم علم حصولینك طریقی نظر واستعمال فکردر کذلك طریق علم حضوری دخی تصفیه وقلبی تحلیه‌در . طریق اوّل بر مرتبه مرور ایتمشدرکه آندن زیاده اولماز اما طریق تصفیه ایکی امردر یانفسی قطع‌در مألوفاتدن ریاضات ومجاهدات ایله ــ بو قسم علم باطن ایله تسمیه اولنور ــ ویاخود بعد التصفیه نفسك عالم قدسه انجذابی ایله اولور علم روحانی یه عشقی واسطه‌سیله . پس آکا روحانیاتده اولان علومی مشاهده وتحقق ایله افاضه ایدر بوکا علم مکاشفه اطلاق اولنور. بو ایکی علمك ماییننده اولان فرق مثال ایله فهم اولنور: تصفیه ایله حاصل اولان علمك مثالی شول مرأت کبی‌درکه تصقیل اولنوب آکا نور مقابله‌سنده اولان برکوه‌دن واصل اوله . ثانی‌نك مثالی که علم مشاهده‌در شول مرأت مصیقله کبی‌درکه آکا قرص شمس بالذات محاذی اولوب ینبوع نوره واصل وآندن کمال اشراق حاصل اوله . وقتاکه علم ثانی علم اولك ثمره ونتیجه‌سی اولدیسه علم اولی بردوحه‌ده ذکر ایلدك که آنك نیچه شعبی واردر وعلم ثانی‌نی آنك ثمره‌سنده ذکر ایلدك .

دوحهٔ رساله

علوم باطنه‌ده‌در وبو دوحه‌نك درت شعبی واردرکه عبادات وعادات ومهلكات ومنجیاتدر .

شعبهٔ اولی — عباداتده‌در وبوشعبه اون اصولدن متفرعدر. اصل اول علمدر . بونده مطالب واردر .

مطلب اول — معرفة فضل علم وتعلم وتعلیم‌ده‌در . وبونلرك شواهدی صدر رساله‌ده بر طریقله مرور ایلمشدرکه آندن زیاده اولماز .

مطلب ثانی — مسلمه واجب اولان علمك معرفتنده‌در . حضرت رسول‌الله صلی‌الله تعالی علیه وسلم بیورمشدرکه ﴿ طلب العلم فریضة علی کل مسلم ومسلمة ﴾ ودخی بیوردیلرکه ﴿ اطلبوا العلم ولو بالصین ﴾ ودخی فرض عین اولان علمده اختلاف ایلمشلردر هر طائفه کندی قاتنده اولان‌علمی فرض‌در دیه ادعا ایلمشدر . کلامی دیرکه علم کلام درکه آنکله ذات‌الله وصفات‌الله ونبوت ومعاد معلوم اولور. فقیه‌دیرکه علم فقه‌درکه آنکله حلال وحرام معلوم اولور . مفسر ومحدث‌دیرکه علم کتاب وسنت‌درکه آنلر ایله جمیع علومه توصل اولنور . متصوفه‌دیرکه علم حال‌درکه تحصیل وترك آفتدر زیرا بونلر ایله عبد مولاسنه تقرب ایدر بعضلر ایتدی : علم باطن‌در لکن وجوبی اقوام مخصوصیه‌در لکن بویله دکلدر صحیح بودرکه علم‌مفروض ایله مقصدعلوم مكاشفه دکلدر بلکه‌علوم معامله‌درکه اسلامك مبانیٔ خمسه‌سنی علمدر، نته‌کیم حدیث نبی صادق بوكا ناطق‌درکه بیورمشدر ﴿بنی الاسلام علی خمس﴾ پس‌عاقل وبالغه اوّل واجب کلمهٔ شهادتی‌تعلم‌در ثم وثم. بودخی اختلاف ازمان واشخاص ایله مختلف اولور زیرا تفصیله قادر اولمیانلره بو ایکی کلمه‌نك مضمونه علم اجمالی کافی‌در نچانکه تفصیله قادر اوله مقدار فهمی عالم اولمق واجبدر والا واجب دکلدر کذلك بالغ اولانه ارکان صلوتی صحیح وفاسد اوله‌جق مقدار تعلمی واجبدر امصی‌یه واجب دکلدر کذلك غنی‌یه احوال

زكوة وحجى تعلم واجبدر فقيره دكل. بودخى حال اعتقاد وعملدر اما حال تركده
دخى بويله‌در مثلا ابكم اولانه حرمت كلامى تعلم يعنى تكلمى حرام اولانى
تعلم واجب دكلدر ودخى اعمى‌يه نظر حرام اولان اشيانى تعلم واجب دكلدر
سائرى دخى بوقياس اوزره‌در وبالجمله علمدن عبده واجب اولان عبادات
ومعاملاتدن كندوسنه مجدد اولان وقائع مقداريدر اول دخى اختلاف
اشخاص وازمان ايله مختلفدر .

مطلب ثالث — علومدن محمود ومذموم اولانك بياننده‌در . معلوم اوله‌كه
علوم ياشرعيه‌دركه انجق انبيادن استنباط اولنور وياخود غير شرعيه‌دركه
آنك ادراكنده عقلاً مستبد ومستقل اولورلر . غير شرعيه دخى اكر
قوام امور دنيا اكامتوقف ايسه مثلا بقاء ابدانك طبه توقفى كبى وقسمت
وصايا ومعاملاتك حسابه توقفى اول دخى محموده اولوب صناعات جزئيه
منزله‌سنده اولور فلاحت وحباكت وحجامت وسياست كبى . ايمدى بونلر
فروض كفايه قبيلندندر كذلك علوم مذكوره دخى اكر قوام دنيا اكا
متوقف اولميوب لكن تعاطيسى انسانه مستحسن اولورسه اول فضيلت
قسمندندر دقائق حساب وطبده تعمق كبى اما اكرامور دنيادن برشى اكا
متوقف اولمازسه اول دخى اكر بعض اموره اخلال ايدرسه علوم مذمومه‌دندر
سحر كبى وطلسمات وشعوذه كبى وبونلرك امثالى تلبيسات كبى . اكر اخلال
ايتمزسه علوم مباحه‌در اشعار وتواريخ وآنلرك مجراسنه جارى اولانلر كبى .
اماعلوم شرعيه ، آنك جمله‌سى محموده‌در لكن كاه اولور كه بعض علوم اكا
ملتبس اولوب شرعيه ظن اولنور لكن اويله دكلدر پس علوم محموده ومذ-
مومه‌يه منقسمه‌در امامحموده دخى يااصولدر كتاب وسنت واجماع وقياس
كبى وياخود فروعدر ، اول دخى يادنيويدر اكر مسائل فقه كبى وياخروييدر
فقهك بعض مسائلى كبى و معرفت احوال قلب كبى كه اول اخلاق محموده
ومذمومه‌سنى معرفتدر وياخود مقدماتدركه آلات مجراسنه جاريدر لغت
ونحو ومعانى كبى وعلم كتاب خط كبى زيرا غالب حالده ضروريدر زيرا
علوم شرعيه‌نك حفظى آنلره موقوف اولديغيچون وياخود متمماتدر

الفاظده علم قرا آت ومخارج کبی ومعناده علم تفسیر کبی ودخی معرفت ناسخ ومنسوخ کبی وبونلرڭ غیری علوم قرآنیه کبی که تفصیلی سبق ایتمشدر. حدیثده دخی حال بویله‌در معرفت اسامئ رجال وسائر احوال کبی وبونلرڭ غیری دخی. اما علوم مذمومه، ایمدی اولا معلوم اوله که (علم من حیث انه) علم مذموم اولماز بلکه مذموم اولمسی برقاچ امور ایچوندر یابودرکه اکاخوض وشروع ایدن آنی ادرا که قادر اولماز اول تقدیرجه آنڭ حقنده مذموم اولور علوم فلسفه‌یه اشتغال ایدنلرڭ اکثری کبی که حقی خلافندن تمییزه قادر اولمیه ویاخود غیرینه احتراز ایچون اوله سحر وطلسمات کبی. زیرا بوایکیسی اضرار خلقه وسیله‌در وسیلهٔ شر اولان ویاخود صاحبنه غالب امرده احتراز ایچون اوله علم نجوم کبی. زیرا علم مزبور حساب شمس وقمر اولدیغی جهتدن غیر مذموم بلکه معتبردرکه قرآن کریمده حق تعالی ﴿والشمس والقمر بحسبان﴾ بیورمشدر ودخی ﴿والقمر قدرناه منازل﴾ بیورمشدر. بلکه مذموم اولمسی متضمن بیان احکام اولدیغیچوندر زیرا اول مذموم در، نبی علیه السلام بیورمشدر ﴿ اذا ذکر القدر فامسکوا واذا ذکر النجوم فامسکوا واذا ذکر اصحابی فامسکوا ﴾ پس قضا وقدر ونجوم ایله بیان خیر وشر واصحاب کرام بیننده بیان رتبه وقدرده سکوت ایله امر ایلمشلردر. بوندن معلوم اولدی که نجوم ایله بیان احکام منهی عنه‌در ودخی حضرت عمر ایتدی: (تعلموا من النجوم ما تهتدوا به فی البر ثم امسکوا) یعنی علم نجومدن آنجق بحر وبرده سفرده تعیین راه ایچون لازم ومعتبر اولان مقداری تعلم ایدوب آندن صکره امساك ایدڭ، بومرتبه مذموم اولدیغی اوچ امرڭ بری اولدیغی ایچوندر. یابودرکه بعض خلقه ایهام ایدرکه حوادثده مؤثر اولان نفس کواکب اوله ویاخود حکم مذکور ظن وتخمین ایله اولور ظن ایله حکم جهلدر علم دکلدر. علم مذکور مقدما حضرت ادریسه علیه السلام معجزه اولمش ایدی. بعده محو ومحق اولمشدر احیاناً که نادراً اصابت اتفاقیه دوشر اتفاقی اولوب غیر معتبردر مثلا انسان بعض ایامده نزول باران ایله حکم ایدوب اتفاقی واقع اوله ویاخود بو بر علم درکه نفع دکلدر وجهل درکه مضر دکلدر زیرا تضییع عمر بلا فائده‌در

چونكه معلوم اولدی كه بعض علوم محمود وبعضی مذمومدر . ایمدی معلوم
اوله كه بعض علوم شرعیه واردر كه صورتاً محمود ومعنی مذمومدر جمله‌دن بری
فقه‌در كه مقدما طریق آخرت علمنه اطلاق اولنوردی ودخی آفات نفوس
ومفاسد اعمالی معرفت وحقارت دنیایی وشرف نعیم عقبانی احاطه وقلبه
استیلای خوفه اطلاق اولنوردی شیمدی تخصیص اولنمشدر معرفت فروع
غریبه وفتاوای عجیبه‌یه وهر برینك عللنه اطلاع وآنلره متعلقه اولان مقالاتی
تتبع ومسائل فرعیه‌یی استكثار حتی تفریعات طلاق ولعان وسلم واجاره
وبونلرك دخی كرك امور اخرویه ایچون متجرد اولسون كرك اولمسون .
اما عصر اولده اصل مقصد معرفت امور آخرت اولوب امور دنیا اكا
تبعیت ایله ایدی شمدی ایسه حال منعكس اولوب بوجهتدن علم فقهه ذم
تداخل ایلمشدر اگرچه اصلده محمود ایسه دخی . بری دخی لفظ علمدر كه مقدما
حق تعالینك علم وعباد وخلقنده اولان آیات وافعالنی علمه اطلاق اولنوردی
شمدی آنی مسائل فقهیه وغیرنده مناظره‌یه اشتغاله تخصیص ایدوب اول
مقوله كیمسه‌یه علمده فحلدر وحقیقتده عالمدر دیرلر بویله اولمیانی حقعقه
عد ایدرلر هر نه دكلو حق تعالینك وصفاتنی عارف واحوال مبداء ومعاده
وتفسیر واخباره واقف ایسه دخی . بری دخی توحیددر اول دخی مقدما
جمیع امورك ظهورینی حق تعالیدن رؤیته اطلاق اولنوردی بر رؤیت
ایله اسباب ووسائط دن التفاتنی قطع ایلیوب خیری وشری آنجق جناب
حقدن كوره جل جلاله شیمدی صناعت كلامدن ومعرفت طریق مجادله
ومناقضاتی احاطه وبونلرده وتكثیر اسوله واثارهٔ شبهات وتألیف الزامات‌ده
تشدق دن عبارت اولمشدر [*] . حتی آنلردن بعض طوائف كندیلرینی اهل
عدل وتوحید ایله تلقیب ایلدیلر ، متكلمون دخی علماء توحید ایله تسمیه اولنمشلردر
مع هذا ابواب جدل ومماراتِ حقنده اولان انكار عصر اولده دخی زیاده
ایدی بری دخی ذكر وتذكیردر عصر اولده علم آخرتده تكلمه اطلاق
اولنوردی ودخی موتی تذكیر وآفات وعیوب نفس واعمال وخواطر شیطان

[*] تشدق اداء كلماتده تكلفدر اصل تركیده آغز چاتلاتمقدر .

قوى الاضلالی وبونلردن طریق حذره وحق سبحانه وتعالی نك آلاء ونعماسنی وعبدك شکرنده قصوراداسنی تذکیر ودنیانك حقارت وعیوبنی وتصرم وانقطاعنی وقلت عهدینی وآخرتك خطر واهوالنی تعریفه اطلاق اولنوردی . ایمدی بووجهله اولان شول تذکیر محموددرکه اکا حث وتحریض وارد اولمشدر . شمدی اول تذکیر وعاظ زمانه‌ده مشاهده اولنان اوضاع وآثاره ومواظبت ایتدکلری قصص واشعاره وشطح وطامات وکفتاره نقل اولنمشدر . اما قصص ، اول بدعتدر سلفدن مجلس قصاصده قعوددن نهی وارد اولمشدر . زیرا آنلر اکر قرآنده اولان قصص واخبار اوزره اقتصار ایدرلرسه اصابت ایدرلرلکن نیجه‌سنی تبدیل وتغییر وزیاده ونقصان وتقلیل وتکثیر واقع اولمشدر حتی بعضنك نفسی سماحت وطاعاته ترغیب ایچون کندودن وضع حکایاته جرأت ایتمشدر . وزعمی بودرکه بوندن مقصودی خلقی حقه دعوت اوله ، لکن بووضع وشان نزعات شیطاندندر زیرا صدقده کذبدن مندوحه وکفایت واردر اما اشعار ، آنی دخی وعظده اکثار مذموم‌در زیرا مستمع هرایشتدوکنی قلبنه مستولی اولان شیئه تنزیل ایدر مجالس وعاظ ایسه حاوی دکلدر ، الا اجلاف عوامی حاویدر آنلرك خود بطونی وجسدینك درونی شهوات ایله مشحونه‌در پس شول اشعارکه وصف عشق ومدح وصال ووفاق وبث آلام هجر وفراق ایهام واشعار ایدر اول مقوله طائفه‌نك قلوبنده مستکنه اولان نیران شهوات ومیل منکرانی تحریك واشعال وهربرینی میل جانب حقدن اشغال ایدوب آنلر دخی زعقه وتواجد اظهار ایدوب تصور فساد ایله نیچه اوضاعلری آشکار اولور اللهم مکرکه اول اشعار مواعظ وحکمی مشتمله اوله ویاخود حضار مجالس خاصة خواص اوله اول مقوله‌لر مخلوقده وارد اولان شعری قلبلرینه مستولی حب خالقه تحویل وطریق حقه تنزیل ایدرلر . اما شطح ، اول دخی یادعاوای طویلهٔ عریضه‌در عشق مع‌الله خصوصنده ودخی وصال حقنده‌که حاشا اعمال ظاهره‌دن مغنی دیه ادعا ایدوب حتی بعض اهل فساد دعوای اتحاده منتهی وارتفاع حجاب ورؤیت ایله مشاهده وخطاب ایله مشافهه مرتبه‌سنه واصل اولمق اوزره دعوای باطل ایدوب بزه بویله دیدیلر

برشویله دیدك دیه نیچه اباطیل وترهات وکلمات مزخرفه سویلرلر ویاخود بعض
کلمات غیرمفهومه‌درکه ظواهر رایعه وآنده عبارات هائله اولوب وراسنده بر نفع
وطائل وغایتنده حاصل یوقدر بودخی شوندن خالی دکلدرکه اول کلامی قائل
اولان باطل دخی فهم ایتمیه عقلنده خبط وخیالنده تشوش اختلال سببی ایله
ویاخود قائلك مفهومی اولوب لکن تعبیره قادر اولمایه ، معانیٔ دقیقه‌دن الفاظ
رشیقه ایله تعبیره ممارستی اولمامغن نته‌کیم حضرت بیورر ﴿ کلموا الناس بما
یعرفونه‌ودعواماینکرون اتریدون ان یکذب‌الله ورسوله ﴾ یعنی خلقه بیلدکلرینی
سویلیك انکاری ترك ایدك زیرا اول انکارك مؤداسی بدترین کاردر که اللهی
ورسولنی تکذیبه مؤدی‌درسزایسترمیسکزکه الله‌ورسوی تکذیب اولنه‌لر بوفساد
صاحبی فهم ایتدوکی مواددده‌در فکیف‌که قائلی فهم ایتمیه اکر قائل فهم ایدوب
سامع ایتمزسه آنك ذکری حلال اولماز . اما طامات، آنك بعضی ذکر اولنان
سطح‌در برامر آخردخی واردرکه الفاظ شرعی ظواهرمفهومه‌دن اموریاطنه‌یه
صرفدرکه اول الفاظدن افهامه براعتماد اولنور حقیقت‌سبق ایلمز طائفهٔ‌باطنیه‌نك
تأویلاتده اولان دأب وعاداتی کبی بودخی حرام در زیرا الفاظ ظواهرندن
صرف اولنسه شرعده نقل وعقل‌ده دلیل اولمادن نصوصه اعتماد وتعویل
باطل اولوردی بوطریقله باطنیه هدم شرایعه توصل وتمشیت عقائد زائغه‌لرینه
توسل ایلمشلردر زیرا نفوس خلق امورمستغربه‌یه مائله‌وآنکله مستلذه‌در . بری
دخی حکمت‌در ، قدیمدن حکمت خیرکثیر عد اولنوردی نته‌کیم تنزیل‌ده کلام
رب‌جلیل بوکا ناطق اولوب ﴿ ومن یؤت‌الحکمة‌فقداوتی خیراً کثیراً ﴾ بیورمشدر
وحضرت رسالت پناه بیورمشدر ﴿ کلمة من حکمة یتعلمها الرجل خیرله من
الدنیا وما فیها ﴾ شمدی ایسه حکمت طبیبه وشاعر ومنجم نقل اولنمشدر حتی
شول طائفه‌یه دخی‌که شوارع طرقده سوادیه وعوام کف دستلرنده قرعه
یوارلیوب دعوای علم رمل ایدرلر . ایمدی نظر ایله‌که نقل اوّل‌قنده ونقل ثانی
قنده‌در . ایمدی علوم‌ده مثار التباس معلوملك اولدیسه‌سکا واجب اولان اولدرکه
نفسکه نظر ایده‌سین وسلفه اقتدا ایدوب آنلرك راهنه کیده‌سین وحبل غروره
تشبث ایدوب خلقه ایتمیه‌سین . ایمدی معلوم اوله‌که بعض علوم واردرکه فی

وكثيرى مذموم در نه فائدهٔ دينيه ونه عائدهٔ دنيويه واردر ياخود ضررى نفعنه غالبدر علم سحر وطلسمات ونجوم كبى بعض علوم دخى واردركه جملهسى محموددر حق تعالى نك ذات وصفاتنه وافعالنه وخلقنده جاريه اولان سنتنه علم كبى زيرا بربحردركه ساحلى يوقدر واول بحره خوض اتمامشدر الا انبيا واوليا وراسخون فى العلم اولانلر اتمشلردر وبونك اولا مفتاحى تعلم وجدو اقدام ومشاهدهٔ احوال علماء اعلام در آخراً مجاهده ورياضت وقلبى تصفيه وعلائق دنيادن تفريغ وحق تعالى نك انبياء واوليا سنه تشبيه در اما شول علوم كه آندن محمود اولماز الاقدر مخصوص اولور شول علوم دركه فروض كفايات قبيلندندر زيرا هر علمده اقتصاد واستقصاد واردر اكر نفسكى اصلاح ايتدك ايسه علومده استقصا ايتمكده بأس يوقدر غيرى اصلاح ايچون . اما سكا مرتبهٔ اقتصاد ــ كه حد وسطدر ــ كفايت ايدر بلكه اول خير واولىدر زيرا جميع علومى استقصايه اعمار انسان وفا ايتمز بعضنى استقصا ايدوب بعضنى اتمامك دخى دكلدر بلكه جملهسنده اقتصاد احسن در اكر مقصد نفسكى اصلاح اتمك ايسه، زنهار وزنهاركه نفسكى ترك ايدوب غير اصلاحه قصد ايدهسين زيرا آنك كبى خسران عظيم اولماز . ايمدى سكا واجب اولان اولدركه اولا نفسكى اثام ظاهره وباطنهدن تطهيره مشغول اولاسين برحيثيت ايلهكه آنى نفسكده ديدن وعادت منتشره قيلهسين بعده فروض كفاياته اشتغال ايدهسين تدريج اوزره كه عن قريب ذكر اولنور انشاء الله تعالى . ايمدى اولا كتاب الله ايله ابتدا ايله بعده سنت رسولى ايله بعده علم تفسير ايله وسائر علوم قرأن ايله ــ كه ناسخ ومنسوخ ومفصول وموصول ومحكم ومتشابهدر ــ كذلك سنتده دخى ، بعده علم فروعه مشتغل اول ــ كه علم فقهدر علم خلاف دكلدر ــ بعده اصول فقهه وهكذا بقيهٔ علومه اشتغال ايله وقتكده وسعت اولدقچه . اما جميع عمريكى بونلرك بريسنده استغراق ايدوب استقصا قصد ايلمه . زيرا علم كثير وعمر قصيردر اكر ذكر اولنان علومدن دخى زياده طلب ايدوب وقتده دخى وسعت اولورسه علم لغتك شائع اولانندن كلام عربى فهم ايدوب نطقه قدرت كلهجك مقدار اقتصار ايله . ودخى غريب لغتدن غريب قرأن وحديثه اشتغال ايدوب تعمق

ترك ايله و دخی نحودن معرفت كتاب وسنت متوقف اولديغی مقدار اوزره
اقتصار ايله و تفسيرده علما و سيط عد ايتديكی مقدار تعمق ايله بعده ذهنكی
آنك لطائف واشاراتنه صرف ايله حديثده دخی صحيحين‌ده اولانی تحصيل
وياخود صحاح ستەده اولاندن اعمالده محتاج‌اليه اولان مقداری تحصيله‌اقتصار
ايله ودخی صحيحين‌دن وياخود سائرندن برنسخه تحصيل ايدوب متون حديثه
خبير بررجلدن تصحيحه سعی ايله . ودخی اسامئ رجالك حفظنی و علمك
معرفتنی ترك ايله زيرا جامع صحاح اولان سلف اول مؤنتدن بزه كفايت
ايلمشلر در اما فقه آنده حفظ هدايه وياخود وقايه ويا منظومهٔ نسفی كافی
ووافی‌در. اما كلام، آنده كتاب وسنتده‌وارده اولان عقائدی‌محافظت ايده‌جك
مقدار كفايت ايدر اكر آندن ماعدا دفع مبتدعه‌يه قدرت تحصيل ايدرسەك
غايت ايله احسن اولور . اما خلافيات علی حال سنك آكا احتياجك يوقدر
زيرا آندن غرض اقبال ناس وكمال رغبت و عند الولاة و فرت و حرمت
وحشمت‌در اول ايسه اخس اغراض وارذل اعواضدر خصوصا كه آنلرك
ابوابنده بذل عامه مؤدوخصوصا كه احكامده آنلرك رضالرينی طلبه متصدی
اوله ﴿ اللهم‌عفواً عفوا ﴾ امامنطق، اول علم كلام‌ده داخلدر. اما علوم فلسفيه،
آنك ايچندن دخی مخالف شرع اولان اكثر مباحث علم‌آلهی كبی وبعض علمه
طبيعی كبی اول دخی حكم سحرده داخلدر بلكه آندن اخبثدر زيرا كفره
مؤدي اولمسی سحر دن اسرع‌در اما مخالف شرع اولميان بعض مسائل الهی
كبی وُاكثر مسائل طبيعی كبی ودخی جميع مباحث رياضی كبی آنلردن منع
يوقدر اول دخی علم حساب حكمنده‌در مكر كه بونلرده اشتغال ايدن كيمسه
استدراج ايله بواقی‌يه دخی عبور ايتمك خوفی اوله . اول تقديرجه آنلردن
بعض ناس زياده منع اولنور و بعضی قليل منع اولنور . ايمدی سكا واجب
اولان علوم آخرته اقبالدر . اول دخی ايكی قسم در كه علوم معامله وعلوم
مكاشفه‌درقسم اول قسم ثانی‌يه طريقدر. اما علوم معامله؛معرفت احوال قلبدر
آنلردن محموداولان‌صبر كبی. ودخی شكر و خوف ورجا وزهد ورضا وقناعت
وتقوی واحسان وسخا وحسن ظن وخلق ومعاشرت وصدق واخلاص كبی

ومذموم اولان خوف فقر کبی. وسخط مقدور وغل وحقد وحسد و غش وطلب علو و حب ثنا وحب بقاء فی الدنیـا و کبر وریا وغضب وفخر وخیلا وتنافس وطول امل ودنیایه فرح واهلی ایله انس کبی‌وبونلرك غیری. اماعلوم مکاشفه حق‌تعالینك ذات وصفاتی وافعال وحکمتی معرفت ومعرفت معنای نبوت ونبی ومعنای وحی وملائکه وشیاطین ومعرفت جنت ونار وعذاب‌قبر وصراط ومیزان وحساب ومعرفت معنای‌لقاء الله ووجه کریمنه مشاهده‌ونظر ومعنای قرب خدا وجوارینه نزول کبی وبونلرك غیری احوال‌که غطاء مرتفع اولوب حق‌جل‌وعلا برطریقله متضح اوله‌که بی‌کمان جاری مجری العیان اوله بومعنی جوهر انسانده ممکندر نهایت مرتبه کدر قازورات دنیا آندن شاغل اولور چقانکه قلبه صقالت واول قازوراتدن طهارت حاصل اوله اول مقوله قلبه علوم مذکوره بلااشتباه تجلی ایدوب اول‌حقایقك انواری بلاشك آنده متلالی اولور. حقیقتده اول‌علوم کتبده تسطیر وآخره اخبار وتقریر اولنماز الا مکر شول کیمسه‌یه‌که آکا عارف واول مقوله حقائقه واقف اوله. ایمدی برعالم‌که حق‌تعالی اول علمی آکا اعطا ایلیه آنی تحقیر ایتمامك کرکدر زیرا حق‌تعالی آنی تحقیر ایتمیوب اول علمی آکا احسان ایلدی بعض عارفین‌ایتدی برکیمسه‌نك که بوعلمدن یعنی مکاشفه‌دن نصیبی اولمایه آندن سـوء خاتمه‌دن خوف ایدرم وآندن اقل نصیب اول علمه تصدیق واهلنه تسـلیم در وبری دخی دیمشدرکه برکیمسـه‌ده‌که ایکی خصلت اوله بوعلمدن آکا برشی فتح اولنمازکه اول ایکی خصلت بدعت ذکردر . ودخی دیمشلردرکه برکیمسه‌که محب‌دنیا اولسه ویاخود هوی اوزره مصر اولسه بوعلمله متحقق اولماز کرچه سائر علوم ایله متحقق اولور وبونی انکار ایده‌نك اقل عقوبتی آندن برشی نصیب اولمامقدرکه بوعلم، علم صدیقین ومقربین‌در .

مطلب رابع — آداب معلم ومتعلم‌ده وبونلرك وظـائفنده در . بز بوبابی اول کتابده استیفا ایتمشزدر . ایمدی سلوك طریق اسهاب ایله املال اصحاب سمتنه اشتغال ایتمزز .

مطلب خامس — آفات علم‌ده‌در و علماء دنیا وعلماء آخرتك علاماتی

بیانده‌در . معلوم اوله که شأن علماده نیجه نصوص واخبار وارد اولمشدر که آنلر
علملریله عامل اولمایجق یوم قیامتده آنده اشد عذاب حاصل اولور . ودخی
علماء دنیادن مقصد شونلردرکه علملریله دنیاده تنعم ایتمکه توسل واهلی قتنده
جاه ومنزلته توصـل ایلیه واول اخبـار و آثارك عندالعلما اشتهاری اولمغن
ذکرینه احتیاج اولمایوب لاجل الاختصار ترکی اختیار اولندی و جملهسـنك
محصلی بودرکه شول عالم که ابنـاء دیندندر آنك حالی جاهلدن اخس وعذابی
اشددر . بوندن‌صکره علمادن فائزین ومقربین اولانلرك بعض علاماتی‌واردرکه
آنلر ایله علماء دنیادن ممتاز اولورلر . ایمدی آنلردن هرنه مرتبه کثیر ایسه
اون ایکی علامت ذکر اولنور . بری بودرکه علمی سببی ایله طلب دنیا ایتمیه
زیرا عالمك اقل درجاتی دنیانك حقـارت وانصرامنی ادراك و آخرتك عظم
ودوامنی‌وصفاء نعمینی وجلالت ملکنی اذعان ایلیه . ودخی بیله‌که دنیا و آخرت
ایکیسی ضرتین کبی‌درکه هربارکه بریسی ارضا اولنسه اخرایی اسخاط مقرردر
ودخی میزانك کفتینی کبی‌درکه احدهمانك رجحانده آخرك خفتی ظاهردر .
ودخی مشرق و مغرب کبی که احدهمایه قرب آخردن بعدی مستلزمدر زیرا
شول کیمسه‌که کدورت دنیادن غافل ولذتنك المی ایله امتزاجندن ذاهل اوله
بلکه امور دنیا عین المدر ویاخود مقدمهٔ المدر دیرلر اول کلامی بیلمیه اول
کیمسه فاسد العقل ومشاهده وتجربه‌دن غافلدر پس عاقل اولمیان البته جاهل
اولورنیجه علمادن معدود اولور ودخی برکیمسه‌که امر اخرتك عظم ودوامنی
بیلمیه اول کیمسه شهادت نصوص ایله کافردر . پس ایمانی اولمیان عالم اولماز
ودخی برکیمسه‌که دنیا وآخرتك تضادندن وایکیسی جمع ایلمك نفخ بلاضرم
ایتدیکندن غافل اوله اول شرایعك جملهسـنه جاهل بلکه دفتی مصاحفك
جملهسنك مابیننده اولانه کافردر پس نیجه زمرهٔ علمادن معدود اولورودخی
دیمشلردر برکیمسه‌ده بونلرك جملهسنی بیلوب ینه آخرتی دنیایه ترجیح ایتماز
ایلمیه اول اسیر شیطاندرکه آنی شهوتی اهلاك ایدوب شقوتی کندویه غالب
اولمشدر پس برکیمسه‌که درجه‌سی بویله اوله نه‌وجهله حزب علمادن معدود
اولور ودخی دیمشلردر : (وراعی الشاء یحمی الذئب عنها ٭ فکیف اذا الرعاة لها

ذناب) بری دخی بودرکه قولی فعلنه مخالف اولمـایه بلکه مادام که برشیئی
اوّل عالم اولمایه غیره ایشلمك ایله امر ایتمیه ودخی برشیدن نهی ایتمیه مکرکه
کندیسی اوّل منتهی اوله. نته‌کیم دیمشلردر : شعر (یاواعظ الناس قداصبحت
متهما ۰ اذعبت منهم اموراً انت تأتیها) ودخی دیمشـلردر : شعر (لاتنه عن
خلق وتأتی مثله ۰ عارعلیك اذا فعلت عظیم) بری‌دخی بودرکه عنایت‌واهتمامی
شول‌علمك‌تحصیلنه اوله‌که آخرتده نافع‌وطاعته مرغب اوله‌ومتجنب‌اوله شول
علومدن‌که نفعی قلیل و آنده کثیر اوله جدال وقال وقیل بری دخی بودرکه
مائل‌اولمایه‌مطعمده ترفهه‌وملبسده تنعمه‌واثاث ومسکنده تجمله. بلکه جمله‌سنده
اقتصاد ایثارایده و آنده سلفه‌تشبه ایدوب اقل ایله اکتفایه مائل‌اوله ودخی
هربارکه‌طرف قلته‌میلی مزداداوله حق‌تعالی‌یه قربی‌دخی مزداد اولور وعلماء
آخرت ایچنده حزبی مرتفع اولور. اصل تحقیق بودرکه‌مباح‌ایله تزین حرام
دکلدر لکن آکا خوض آنکله انسی ایجاب‌ایدر تاکه ترکی‌شاق‌اولور وزینت
دنیانك دوامی ممکن اولماز الا بعض اسبابه مباشرت ایله اولورکه‌آنی‌رعایتدن
غالب حالده مداهنه وخلقی رعایت وریا لازم کلور ونیچه امور محظوره دخی
لازم‌کلور . ایمدی حزم بودرکه‌آندن اجتنابه عزم وجزم اولنه. بری دخی
سلاطین‌دن منقبض اولوب البته آنلره داخل اولمایه مادامکه آنلردن فراره
سبیل بوله بلکه لائق اولان اولدرکه آنلر ایله اختلاطدن احتراز والقتی آز
ایلیه اگر آنلر کندیلر کلورسه دخی. زیرا دنیا حلوهٔ خضره‌در آنك زمامی
ایدیٔ سلاطین‌ده‌در آنلر ایله اختلاط ایلین البته رضالرینی طلبده وقلوبلرینی
استمالتده آنلر ظلمه ایکن دخی تکلفدن منفك اولمـاز . ایمدی هر متدینه
واجبدرکه آنلری انکار وظلملرینی اظهار ایله صدورینی تضییق و فعللرینی
تقبیح ایلیه. پس آنلره داخل ومنزللرینه واصل اولان کیمسه شوندن خالی
دکلدرکه یا آنلرك تجمللرینه میل والتفـات ایلیه اول تقدیرجه حق‌تعالی‌نك
کندویه اولان نعمتنی اذرا وتحقیر ایدن ویاخود آنلری انکاردن سکوت
ایلیه . اول تقدیرجه مداهن اولور ویاخود کلامنده تکلف ایلیوب آنلرك
رضاسنی و تحبس حاللرینی کوزلیه اول دخی بهت صریحدر ویاخود آنلره

واصل اولان دنيايه نائل اولمغـه طمع ايليه. اول دخی سختدر وبالجمله آنلر
ايله اختلاط مفتاح انواع شرور ومانع صفاء قلب وحضوردر علماء آخرتك
طريقلری خود هرامرده اختلاطدرکه سعادت ابديه مناطدر . بری دخی
بودرکه فتوايه مسارع اولمايه بلکه متحرز ومتوقف اوله خلاصه سبيل بولنجه
اکر تحقيقاً علمی اولان مسائلی بولورسه افتا ايليه اکر شکی اولان مسائلدن
سؤال اولنورسه لاادری ديه اکر اجتهاد وتخمين ايله ظنی اولان اموردن
سؤال اولنورسه احتياط ايدوب مهما امکن نفسندن دفع ايدوب غيره حواله
ايليه اکر غيرنده غنيه اولورسه يعنی کندوسندن مغنی اولورسه ، ايمدی
طريق حزم بودر زيرا خطر اجتهادی تقلد امر عظيمدر. بری دخی بودرکه
اکثر اهتمامی علم باطنه ومراقبهٔ قلبه وطريق آخرتی بيلوب سلوك ايتمکه
واول احوالك مجاهده ومراقبه طريقندن انکشافنده صدق رجايه اوله. زيرا
مجاهده مثمر مشاهده‌در دقائق علم قلوبده وخلوتده حضور قلب وفکر صافی
ايله قعود مع الله‌ده وماسوادن انقطاع الی الله‌ده ، ايمدی بونلر مفتاح الهام
ومنبع کشفدر نيچه متعلم واردرکه نيچه مدت تعليم ايله ينه مسموعندن برکمه
تجاوزه قادر اولماز ونيچه‌سی دخی واردرکه تعلمده مهم اولانلره اقتصار ايدر
لکن عملده کثير ومراقبهٔ قلبده توفير ايتمکله حق تعالی آکا لطائف حکمتدن
نيچه امور فتح ايدوب ظهور ايدرکه آنده عقول ذوی الالباب متحير دوشر .
بری دخی بودرکه تقويت يقينده ـکه رأس مال ديندرـ شديد الاعتنا اوله ومعلوم
اوله‌که يقين عندالمتکلمين حکمك اخد طرفينك رجحانيدر بررجحان ايله‌که
قابل تشکيك اولمايه. اول يقين شول مرتبه درکه اول رتبه‌يه واصل اولمادن
ايمان متصور دکلدر اما فقها وصوفيه واکثر عقلا قتنده اول ادراك نفسه
مستولی وقلبه غالب اولمقدر بردرجه‌که قلب بوادراکدن منفعل اولوب قلبده
نافذ ومؤثر اوله حنا ، يدده تأثير ايتديکی کبی ويدك آنده انفعالی کبی . مثلا
ديرلرکه فلان کيمسه موته ايقان ايلمز زيرا موتدن غافل اولوب مقتضاسی ايله
عملدن سهو ايتمشـدر . ودخی فلان کيمسه‌نك موته قوت يقينی واردر يعنی
موته استعداد مستغرق الهمدر ديمکدر مع هذا ايکی کلامده دخی موته قطعيت

متساويالندر كه اولوركه بو معنادن اذعان ايله ومعناى اولدن ادراك ايله تعبير
اولنور بونده تحقيق بودركه ذكر ايتديكمز تحقيقدن بيلمش سكدركه انسانده
برقوت جزئيه واردركه محلى دماغدر وآنك شانندندر نظر ايله ادراك، وبرقوت
كليه دخى واردركه آنك محل اولى قلبدر پس معناى ثانى يه اولان يقين
بو محلده حاصلدر وبو ايكيسى مشتركلردر تصديق جازم ثابت مطابق للواقع
معناسنده . لكن قوت جزئيه ده حاصل اولان نفسك آكا التفاتنه توقفى اولماغن
كاه اولوركه آندن سهو اولنوب غفلت اولنماز مقتضاسيله دخى عمل اولنماز .
اما ثانى آنك خلافنه در زيرا اول نفسده حاصل اولور آلاتنده اولماز . پس
نفسك التفاتنه احتياجى اوّله احتياجى كبى اولماز زيرا اول علم حضورى در
نفسدن غائب اولماز اول اجلدن آندن غفلت دخى اولمازدى اكر ملابسهٔ
كدورات اولماسه. ايمدى ذكر اولنان ايكى ادراك حقيقتده متحدلردر تغايرى
بحسب المحلدر حقيقتده اتحادلرينه نظر ايدن ايمان زائد وناقص اولماز اما
بحسب المحل مغايرتلرينه نظر ايدن ايمانك زياده و نقصاننه قائل اولور . زيرا
خفى دكلدركه علم حضورى طريقى ايله حاصل اولان ايمان علم حصولى ايله
حاصل اولاندن اقوى در . ايمدى بوفائده يى حفظ ايله زيرا كه سن آنى كتب
معهوده ده غايت بولورسين اول سببدندركه اكثر مؤمنينى كوريرسين كه ايمانده
طريق اوّل اوزره اقتصار ايتدكلريچون ايمانك اكثر احكامندن غافللردر اما
انلركه ايمانى طريق ثانى اوزره تكميل ايدرلر آنلرده حيا وخوف كوريرسين
ودخى ذل واستكانت وخضوع وبونلرك غيرى نيچه اوصاف كه ايمان منشعبه در
برى دخى بودركه اكثر بحثى اعمالدن فاسد اولانندن اوله . ودخى قلوب
و وساوسى تشويش و شرى اثاره ايدن اعمالدن اوله . و دخى انلردن
اولميه كه حكمات واقضيه ده غرائب تفريعات مسائلى تتبع ايدرلر . و دخى
بعضى صور مسائل وضع ايدرلركه برمدت ودهرده عمل اولندقدن صكره
منقضيه اولوب حكمى باطل اولور . وياخود كنديسنه لازم و واقع اولماز
غيرينه اولور، غير ايچون واقع اولسه دخى آنى عالم اولانلرده برمرتبه كثرت
اولوركه آنلر اول مؤنته كفايت ايدرلر كنديسنه حاجت قالماز . ايمدى

سعادتدن غایت بعیددر شول کیمسه‌که کندی نفسنه لازم وموهم اولانی بیره
نادراً لازم اولانه بیع وتبدیل ایلیوب خالقه تقربی و آنلر بیننده قبولی حق
تعالی‌یه قرب اوزرینه ایثار ایتمکله، ودخی ابناء دنیا اولان بطالین آنی فاضل محقق
وعالم دقائق تسمیه ایتملرینه شره وحرص اختیار ایتمکله اول مقوله کیمسه‌نك
جانب حقدن جزاسی بودرکه دنیاده قبول خلق ایله منتفع اولماز . بلکه
نوائب دهر ایله صفو عیشی پر کدر اولور بعده یوم قیامتده مفلس ومنحسر وخائب
وخاسر کلور مشاهده ایتدوکی ربح عاملین و فوز مقربین مقابله‌سنده
مظهر خسران مبین اولور . بری دخی بودرکه علومده اعتمادی بصیرتنه
وصفاء قلبی ایله ادراک ایتدوکنه اوله کتب وصحف وغیریدن استماع ایتدوکنه تقلیده
اولمایه بلکه تقلید اولنه‌جق صاحب شرع مبین محمد النبی الامی الامین‌در
صلوات الله علیه وسلامه که هر امرنده وقولنده اکا تقلید اوله . صحابهٔ کرامه
دخی تقلید اول جهتدندرکه آنلرك فعللری دخی حضرتدن سماعه دلالت ایدر
آندن صکره قچانکه صاحب شرعه تقلید ایلیه لائق اولان اولدرکه آنك
اسرارینی فهمه حریص اوله والا اول مقوله کیمسه وعاء علم اولور عالم اولماز
ودخی شول کیمسنه که قلبندن غطا کشف اولنه کندودن صکره کانلره متبوع
اولور، اول مقوله کیمسه مجتهد آخره تقلید ایلمك لائق دکلدر قچانکه غیردن
مسموع اولانه تقلیداً اعتماد غیر مرضی اوله پس تصانیفه اعتماد دخی ابعددر
زیرا تصانیف صحابه وصدور تابعین‌دن صکره احداث اولنمشدر بلکه هجرتدن
سنة مائة وعشرین‌دن صکره حادث اولمشدر اما سلف صالحین تصنیف کتبدن
بلکه کتب احادیثدن امتناع ایلمشلردر حتی حضرت ابی بکر صدیق مصاحفی
برمصحفده کتابتی کریه کورمشلردر نته‌کیم تفصیلی ذکر اولنمشدر احمد بن
حنبل دخی امام مالکه تصنیف موطا خصوصنده انکار ایدوب صحابه ایشلمدوکی
ایشلدی دیمشدر ودخی دیمشلردرکه اول کتاب که اسلامده تصنیف اولنمشدر
کتاب (ابن جریج)در آثارده و حروف التفاسیرده که مجاهددن و عطادن و اصحاب
ابن عباس‌دن مکهٔ مرویدر. بعده کتاب (معمر بن راشد الصنعانی)در یمنده آنده
سنن منثورهٔ شتی ذکر ایلیوب تبویب ایلمشدر . بعده کتاب (موطا)در مدینه‌ده

مالك بن انس حضرتلرينك ، بعده جامع سفيان ثوريدر بعده قرأن رابعده
مصنفات كلام حادث اولوب جداله خوض وابطال مقالاته شروع كثير اولمشدر
بعده ناس آنلره وقصص وعظه ميل ايلديلر تدريجله علم يقين مشروع اولە
زماندن اندراسه شروع ايلدی حتی علم قلوب مستغرب وغير مطلوب اولدی
وصفات نفس ومكائد شيطاندن تفتيش باعث تشويش عد اولنور اولدی .
وبونلردن اكثر ناس اعراض ايلديلر مكر اقلون اوله برمرتبەكه مجادل متكلم
انجلرنده رجل عالم تسميه اولنـور وكلامنی عبارات مسـجعه ايله زخرفه
وتزيين ايدن قصاص عالم خاص تسـميه اولنور اولدی وعلم آخرت مطوی
بلكه بالكليه منسی اولدی برىدخی بودركه كمال توقی وشدت احتراز اوزره
اولدمحدثات اموردن دخی . ودخی بوعصرده معروف اولنق ايلهمعروف اولان
امور عصر صحابەده منكراتدن معدود ومشهور ايدی مثلامساجدی تزيين
وتجيد [*] ودقائق عماراتنده وفرش رفيعەسنده انفاق اموال عظيمەايلمك كبی
بلكه مسجدده فرش بواری دخی بدع حجاجدن ايدی آندن اقدم كنديلر
ايله تراب بيننده برحاجز ومانع قومازلرايدی . ودخی بوقبيلدندر اذان وقرأنده
تلحين ودخی نظافتده تعسـف وطهارتده وسوسه تكليف ايدوب مع هذا
اطعمەنك حرام وحلالی اولمسنده تساهل واهمال اولنمق وغيری نيچه احوال
دخی . ايمدی نيتانكه بواوصاف سنك مسموعك اولديسه اهل انصافدن بونلر
ايله اتصاف وياخود تقصيركه اقرار واعتراف ايدەسين ﴿ انزيجعلنا ممن لايعزه
الحياة الدنيا ولايعزه بالله الغرور ﴾ .

مطلب سادس — عقلده وآنك شرفده وحقيقتده واقسامندەدر .

معلوم اوله كه شرف عقل بالضروره معـلومدر خصوصا كه شرف علم ذكر
اولنمشدر ، عقل دخی علمك منبع واساس ومطلعیدر وعلم عقلدن ثمروشمسدن
نور عيندن رؤيت مجراسنه جاری‌در . ايمدی هرنسنەكه شرف علمه دلالت
ايدر شرف عقله دخی بالضروره دلالت ايدر نەوجهله عقل شريف اولميه كه
دنيا و آخرتده وسيلهٔ سعادتدر و آنده نيچه ريب واشتباه اولنوركه بهائمك

[*] تجيد ، يعنی فرش رفيعه ايله تفريشدر .

بدن جهتندن اعظمی وضرر اوتده اشدی وصولتده اقواسی خلقت انسانی کورسه
آنده هیبت واحتشام مشاهده ایدر زیرا آنك حیله‌لرندن اولان علمنی
شعور ایدرکه آنکله انواع حیل سهل اولور وبوندندرکه اکثر اتراك واکراد
اجلاف عواقی کورورسینکه رتبه‌لری بهائمه قریبه ایکن ینه مشایخلرینی بالطبع
توقیر ایدرلر. بوندن صکره معلوم اوله که عقل برقاچ معانی‌یه اطلاق اولنور
اولکی شول وصفدرکه انکله انسان سائر بهائمدن مفارق اولور وانکله قبول
علوم نظریه وتدبیر صناعات خفیهٔ فکریه‌یه مستعد اولور. بو ذکر اولنان
عقلك حدنده دیدکلریدرکه بر غریزتدر طبیعتدرکه علوم نظریه‌یی ادراکه
متهیٔ اولور کویا که بر نوردرکه قلبه قذف اولنور انکله اشیایی ادراکه
استعداد اولور . ایکنجی دخی بودرکه عقل جائزاتك جوازینه ومستحیلاتك
استحاله‌سنه تعلق ایدن علوم ضروریه‌نك بعضیدر آنلر شول علومدرکه طفل
ممیزك ذاتنده حیز وجوده خارج اولور بودخی صحیحدر زیرا بومقوله علوم
موجوددر عقله تسمیه اولنمسی دخی ظاهردر زیرا (عاقل الصبی یعقل) دیمزکه
اول معنایه‌در اما شونلرکه بو معنانی اثبات ایدوب معنای اولی یعنی (غریزه)
معناسنی نفی ایتمشلردر انلر خطا ایلمشلردر. اوچنجی شول علومدرکه بو احوال
تجاربدن مستفاددر زیرا برکیمسه‌یی که تجارب امور تهذیب ایلیه عرفده اکا
عاقل لبیب دیرلرکه آنك مقابلی غبی غمرا غمر [*] جاهلدر . دردنجی اول
غریزتك قوتی منتهیه اولمقدر شول مرتبه‌که عواقب اموره عارف اوله ولذت
عاجله‌یه داعیه اولان شهوتی قمع وقهر ایلیه بومرتبه مذکور اولان قوت
غریزیه‌نك غایت قصوا سیدر . ایمدی معنیین اولین انسانده بالطبع حاصل اولور
اما اخیرینه اکتساب ایله واصل اولور . آندن صکره معلوم اوله که اقسام
مذکوردنك قسم ثانیدن ماعداسنه تفاوت عارض اولور اما قسم ثانیه عارض
اولماز . زیرا ضروریده تفاوت متصور دکلدر . قسم رابعده تفاوت ناس
خفی دکلدر. اول تفاوت شهوتده تفاوت ایله‌در زیرا بعض شهوت بعضنه [illegible]

[*] غمره حرکات ثلاث ایله کاه میمی دخی محرك اولور شول کیمسه‌درکه مجرب
امور اولمایه .

اولور آنى صاحبى تركه قادر اولماز بعضى دخى آخره نسبت ضعيف اولوب آنى ترك
ايدركاه اولوركه شخص واحدده متفاوت اولور زيرا مرد شاب ترك زنايه چندان قادر
اولماز اما شيوخ غالبا خلافنده در وياخود غائلهٔ شهوتى علمده تفاوت ايله اولور عامى ايله عالم
كبى ضرر معصيتى معرفتده ، اما ثالثده تفاوت زيرا ناس علوم تجاربده متفاوتلردر
زيرا كاه اولوركه انسان غريزتده متفاوت اولور تجارب خود آنك ثمره سيدر كاه
ممارستده متفاوت اولور آنك سببى ايله تجارب دخى متفاوت اولور اما اولكى يعنى
تفاوت غرائز آنى انكاره طريق يوقدر زيرا شول كيمسه كه عقل نبى عليه
السلام حاشا سودايه واجلاف بوادى عقلى كبى اولمسنى تجويز ايليه . اول
مقوله شخص ربقهٔ انسانيتى كردنندن نزع ايتمش اولور اكر عقولده تفاوت
اولمسه فهم علومده دخى ميان خلقده تفاوت اولماز ايدى . وقتاكه ناس
منقسم اولوب بعضى بليد غافل كه فهم ايتمز الا تعب طويلدن صكره ايدر .
وبعضى ذكى عاقل كه ادنى رمز واشارت ايله فهم ايدر وبعضى مرد كامل كه
نفسندن حقائق علوم منبعث اولوب مظهر اسرار ﴿يكاد زيتها يضيء ولولم
تمسسه نار﴾ اولور انبياء كرام كبى عليهم السلام. زيرا آنلرك باطنلرنده امور
غامضه واضح وظاهر اولور تعلم وسماع اولمادن كه آندن الهام ايله تعبير اولنور
نته كيم نبى عليه السلام ﴿ان روح القدس نفث فى روعى﴾ بيورمشدر : يعنى تحقيق
روح القدس بنم قلبمه نفث ايلمشدركه افاضهٔ علوم اولين وآخريندن عبارتدر .
اما بعض متصوفه دن مسموع اولان كه عقل ومعقولى ذم ايدرلر اول اطلاق
خامس در مجادله ومناقضه والزامات ايله مناظره معناسيدر نته كيم مدار صنعت
علم كلام اولدر نه آنكه آنلر دخى اساس علوم شرعيه اولان نور بصيرتى ذم
ايدرلر زيرا اول مذموم اوليجق عالمده ممدوح نه اولور لكن آنلر سز عقلى
معناى مذمومه اطلاق ايتديكز ديمزلر زيرا عندالناس بو معنايه اطلاقى شايعدر
ايمدى لاجرم آنلر عقل و معقولى ذم ايتمشلردر لكن اول مذموم اولان
معنى اوزره در يوقسه جميع اطلاقاتده مذموم دكلدر والله اعلم .

اصل ثانى — قواعد عقائدده دركه اصل الاصول ومبناى اسلام ومقدمهٔ
جميع احكامدر وبونلرك مبناسى كلتى شهادتى تصحيح وتفصيلدر واول دخى

معرفت ومبدأ ومعاده راجعدر . وقتا كه بونلرك تفصيلى بوكتابك طوقندن
خارج اولوب كتب سلف آنكله مشحونه اولديسه آنك تفصيلندن صفح
وترك اولندى والله الموفق . لكن اجمال كلام بودركه اسلامك بوركنى درت
ركن اوزره‌در وهر ركن اون اصل‌در . ركن اول معرفة الله‌در عزوجل انك
مدارى اون اصل اوزره‌دركه حق تعالينك وجود قدمنه علم‌در وبقاسنه دخى
حق تعالى جوهر وجسم وعرض دكلدر وبر جهته مختص دكلدر . ركن ثانى
صفاتنده‌در اول دخى اون اصل دركه حق تعـالينك حياتنه علم‌در . ودخى
علمنه وقدرتنـه ومريد وسميع و بصير ومتكلم ايديكنه وحلول حوادثدن
متنزه اولمسنه وكلام علم واراداتى قديم اولمسنه علم‌در. ركن ثالث حق تعالينك
افعالنده‌در آنك دخى مدارى اون اصل اوزره دركه عبادك افعالى بنه حق‌-
تعالينك مخلوقه‌سيدر واكتسابى عبادكدر وحق تعالينك مقصوديدر وخلقده
متفضل‌در يعنى خلق عالم اوزرينه واجب دكلدر تفضلاً خلق ايتمشدر ودخى
حق تعالى ايچون تكليف مالايطـاق واتهام برئ جائزدر واصلحى رعايت
واجب دكلدر و دخى هيچ واجب يوقدر الا شرعله‌در . ودخى بعثت انبيا
جائزده‌در وبزم نبيمز محمد مصطفى نك صلى الله تعالى عليه وسلم نبوتى معجزاتله
مؤيده‌در . ركن رابع سمعياتده‌در آنك دخى مدارى اون اصل اوزره‌دركه
اثبات حشر وعذاب قبردر وسؤال منكرونكير وميزان وصراط وخلق جنت
ونار واحكام امامتدر چونكه بواجمال معلومك اولديسه تفاصيلنى كتب قومدن
طلب ايله غرض عقيدهٔ اهل سنتك حالنى بياندر وآنلر قنغى عقيده ايله سائر-
لرندن ـ كه اهل بدع واهوادر ـ ممتاز اولورلر حق تعاليدن سؤالمز بودركه بزه
وكافهٔ مسلمينه كمال يقين وثبات فى الدين ميسر ايليه . و حق تعالى جملهمزى
توفيق ايله تسديد وعنايت وحفظ وتحقيق حقنده هدايت ايله تتميم نعمت بيوره .

اصل ثالث — علم اسرار طهارتدر . قال الله تعالى ﴿ والله يحب المطهرين ﴾
وقال النبى صلى الله تعالى عليه وسلم ﴿ الطهور نصف الايمان ﴾ و دخى معلوم
اوله كه طهارتك درت مراتبى واردر . مرتبهٔ اولى تطهير ظاهردر احداث
واخباث و فضلاتدن ، مرتبهٔ ثانيـه تطهير جوارح در آثامدن . مرتبهٔ ثالثه

تطهیر قلبدر ذمائم اخلاقدن ، مرتبهٔ رابعه سردر ماسوی الله دن . ایمدی طهارت انبیا وصدیقین بو طهارتدر وهر مرتبه‌ده طهارت بومرتبه‌ده اولان عملك نصفیدر زیرا طهارت سرده مقصود اولان آکا حق تعالینك جلال وعظمتی منکشف اولمقدر اول حالت ایسه سره حلول ایتمز الا آندن ماسوی خدا ارتحال ایتمکله اولور کذلك قلبده دخی مقصود اخلاق محموده ایله تحلیدر اول ایسه میسر اولماز الا اخلاق ذمیمه‌دن تخلی ایله اولور کذلك جوارحدن دخی مقصود آنی طاعات ایله تزییندر اول دخی میسر اولماز الا انی آثامدن تطهیر ایله اولور کذلك ظاهرده دخی حال بویله‌در ایمدی بومراتبدن هربری ممکن دکلدر الا ماقبلنی تطهیر ایله اولور . پس جمله‌نك اصلی طهارت سردر لکن مقدماتنك طهارتنه متوقفه‌در تا طهارت ظاهره منتهی اولنجه . ودخی شویله ظن ایلمه که بومعنی مقصود ومنی ایله و یاخود هوینا ایله یعنی اسانلق ایله ادراك اولنه اما بزه شمدی مهم اولان معرفت احوال طهارت ظاهردر اول دخی برقاچ قسمدر . بری خبثدن طهارتدر که آنده اولان کلام کتب فروعده استقصا اولنمشدر . بری دخی حدثدن طهارتدر که اول وضوء وغسل وتیممدر اما وضوء ، فقها آنك فرائض وسنن و آدابنی استیفا واستیعاب ایلمشلردر لکن بو مقامده دخی بعض آدابنی ذکر ایلیه‌لم . جمله‌دن بری بودر که قچان برکیمسه غائطدن چیقسه درعقب وضوء ایتمکه اشتغال ایلیه زیرا رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم قطعا غائط چیقدقلرنده کورلمامشدر . الا توضی ایلمشلردر . و دخی سواك ایله ابتدا ایلیه و نیتی دخی صلوة دن قرائت فاتحه وذکر الله ایچون تطهیر فم نیت ایلیه وحضرت رسالت پناه صلی الله تعالی علیه وسلم کاه اولوردیکه لیالیده برقاچ کره استیاك یعنی استعمال مسواك ایدرلردی ودخی بیوررلر ایدی که سواکه ملازم اولك زیرا اول فم ایچون آلت طهارتدر وباعث رضای رب در . ودخی حضرت امام علیدن کرم الله وجهه مرویدر که سواك حفظی زیاده وبلغمی اذهاب ایدر اندن صکره وضوء ایچون قعود ایلیه ودخی ﴿ بسم الله الرحمن الرحیم ﴾ دیه ودخی ﴿ اعوذبك من همزات الشیاطین . واعوذبك رب ان یحضرون ﴾ دیه بعده اللرینی غسل ایتدکده

(اللهم انی اسئلك الیمن والبركه و اعوذبك من الشوم و الهلكه) دیه بعده رفع حدث یاخود استباحهٔ صلوة نیت ایلیه . و دخی مضمضه قاتنده (اللهم اعنی علی تلاوة كتابك و كثرة الذكر لك) دیه و استنشاق قاتنده (اللهم او جدنی رائحة الجنة و انت عنی راض) دیه . ودخی استنثار قاتنده (اللهم انی اعوذبك من روائح النار و من سوء الدار) دیه غسل وجه قاتنده (اللهم تبیض وجهی بنورك یوم تبیض وجوه اولیائك ولاتسود وجهی بظلماتك یوم تسود وجوه اعدائك) دیه و صاغ الینی غسل ایتدكده (اللهم اعطنی كتابی بیمینی وحاسبنی حسابا یسیرا) دیه صول الینی غسل ایتدكده (اللهم انی اعوذبك ان تعطنی كتابی بشمالی او من وراء ظهری) دیه، مسح رأس قتنده (اللهم غشنی برحمتك وانزل علی من بركاتك واظلنی تحت ظل عرشك یوم لاظل الاظلك) دیه ودخی قولاقلرینه مسح قاتنده (اللهم اجعلنی من الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه ، اللهم اسمعنی منادی الجنة مع الابرار) دیه مسح رقبه قاتنده (اللهم فك رقبتی من النار واعوذبك من السلاسل والاغلال) دیه غسل رجل یمنی قاتنده (اللهم ثبت قدمی علی الصراط یوم تزل الاقدام فی النار) دیه عمل یسری قاتنده (اعوذبك ان تزل قدمی عن الصراط یوم تزل اقدام المنافقین) دیه قچانكه وضوءدن فارغ اوله رأسنی سمایه رفع ایدوب (اشهد ان لا آله الا الله وحده لاشریك له واشهد ان محمد عبده ورسوله سبحانك اللهم وبحمدك لا آله الا انت عملت سوء وظلمت نفسی استغفرك واتوب الیك فاغفرلی وتب علی انك انت التواب الرحیم ، اللهم اجعلنی من التوابین واجعلنی من المتطهرین واجعلنی من عبادك الصالحین واجعلنی صبورا شكورا واجعلنی اذكرك كثیرا واستحبك بكرة واصیلا) دیه ودخی دیرلركه هركیم بعدالوضوء برخاتم ایله ختم اولنوب تحت عرشه رفع اولنور واول وضوء آنك ایچون حق تعالی‌یی تسبیح وتقدیس ایتمكدن زائل اولماز وآنك ثوابی آنك ایچون یوم قیامته دكین كتابت اولنور وهربارکه اول وضوءدن فارغ اوله وصلوته صفاء بال ایله توجه واقبال ایلیه لایق اولدركه خاطرینه خطور ایلیه‌كه ظاهری که مطمح نظر خلق در آنی

تطهیری ایلدی بس لائق اولان اولدرکه قلبنی موقع نظر ربدر سبحانه وتعالی آنی تطیر ایتمدن حق تعالی‌یه مناجات ایتمکدن استحیا ایلیه آنی تطهیر دخی اولماز الاتوبه‌ایله واخلاق ذمیمه‌دن تخلیه‌ایله‌اولور کورمزمیسین‌که برکیمسه‌که کبرادن برینه مناجات وحضورنده عرض حاجات قصد ایلیه وثیابنی مهما امکن تزیین والواندن تطهیر وتحسین ایلیه لکن مع ذلك وجهنی ــ که محل نظردر ــ تجیس وتقبیح وتحسین ایلسه عند الکبرا بوارد هلاك ایله تعرض اولنمغه جدیر اولورمی ، ودخی میان اخوان‌ده سخافة عقله منصف اولورمی یاخود اولمازمی ؟ اماغسل ویتمم آنلر کتب فروعده ذکر اولنمشدر بومقامده انجق فقهانك کتب فروعده اهمال ایلدکلری امور واحوال ذکر اولنورکه اوساخ وفضلات ظاهره‌دن تفطن ایله ابدان طاهره اوله‌جق آداب ذکر اولنور آنلر دخی ایکی نوعدر عارضی وطبیعی‌در اولکی دخی سکزقسم‌در اولکی بودرکه رأسی غسل وتدیین وترجیل یعنی جعودتنی مشط وادهان ایله ازاله ایلمك مستحب‌در شعث وغبارینی دفع ایچون. اماهرکون اولمایوب غبااوله. ایکنجی معاطف اذزده یعنی قولاغك کوشه‌لرنده وصماخ‌ده اولان درن ووسخی ازاله‌در لکن حمام‌دن چیقدقده رفق وتلطیف ایله ازاله وتنظیف ایلیه زیرا آنده کثرت تکرار قوت سامعه‌یه اضرار ایدر . اوچنجی ودردنجی اسنان اوستنده واطراف لسانده اولانلری ازاله‌در لسانده اولانلری سواك ایله ازاله ایده . بشنجی لحیه‌ده اولان وسخ‌قملی غسل ایله ومشط ایله ازاله‌در اما آندن مقصودی ، عوام آنی ازدرا واستحقار وتحقیر واعین خلقده استصغار اولنماق اوله نه آنکه تزین مقصد ایلیه‌که کروه رجاله مکروه‌در کرچه علمادن نیچه رجالی کوریرسین‌که ثیاب فاخره والبسهٔ طاهره کیوب انواع زیب وزینت ایله اظهار شوکت ایدرلر وبوزعم وادعا ایدرلرکه مقصدلری ارغام مبتدعه وملحدین واذلال مخالفین اوله تزیین اولمایه امابومقوله امور امرباطن اولوب هرکسك نیتی قلبنده کامن‌درکه یوم تبلی السرائر منکشف وظاهر اوله‌جقدر (نعوذ بالله من الخزی یوم العرض الاکبر). التنجی وسخ براجم درکه ظهور انامل‌ده اولان معاطن‌در یعنی اظفار دیبنده وپارمقلرك

اوستنده اولان مواضع ضیعه‌در آنلرده اولان اوساخی ازاله‌در . یدنجی
تنظیف رواجب‌درکه رؤس انامل وتحت اظفارده اولان اوساخی ازاله‌در که
حضرت رسول علیه‌السلام جمله‌سنی تنظیف ایله امر ایلمشدر . وخلقه قلم
اظفار وتنف ابط وحلق عانه ایچون قرق کون توقیت ایتمشدر . پس اوله‌مدار
تجاوز ایتمامك کرکدر . سکزنجی جمیع بدنده اولان درنی ازاله‌در حمامه دخول
ایله صحابهٔ کرام دخی داخل حمامات شام اولمشلردر حتی بعضلر ایتدی نه
کوچك بیت دربیت حمامکه هم بدنی تطهیر وهم عذاب ناری تذکیر ایدر .
بوکلام حضرت ابی الدردا وابی ایوب الانصاری‌دن منقولدر ودخی بعضلر
ایتدی نه قبیح بیت‌در بیت حمامکه عورتی اظهار وابدا واذهاب حیا ایدر
بوکلام حمامك افتنه تعرض‌در کلام سابق حقیقتده خصلتنه تعرض‌در . ایمدی
آنك فائده‌سنی طلب ایتمکده بأس یوقدر آفتندن امن اولدیغی زمانده . لکن
حمامه دخول ایدن کیمسه‌یه واجبات سننلردن بعض وظائف واجبدر اما
واجبات بونلردرکه فرجنی غیرك نظروسندن صیانت ایله ازاله وسخ ایچون
وغیری ایچون اولورسه دخی . خصوصا مابین سره وذقنی ومافوق رکبنی .
زیرا اعوام آنی کشفدن تحاشی ایلمزلر عورت غلیظه اولمدیغنه بناءً بلکه
تحریم عورت غلیظه‌نك حریم وحماسی کبی اولدیغیچوندر دیرلر . ایمدی آنك
امرنده دخی تساهل اولنماق کرکدر بری دخی بصرینی غیرك عورتندن
غض ومنع ایلمکدر وآنلری دخی کشفدن منع ایلمکدر زیرا نهی منکر
واجبدر . ایمدی بومقوله آفات ایچوندرکه اول مقوله اوقاتده ترك حمام حزمدن
عد اولنور ودخی بوسببدندرکه قادر اولانلره تخلیهٔ حمام مستحبدر اکر
قادر اولمیوب ضرورت دخولی ایجاب ایدرسه عورتی ازار ایله ستر ایدوب
وکوزلرینی دخی ازار آخر ایله ستر ایلسون تاکه عورتلره نظر ایتمیه
طائفهٔ نسا حقنده افضل آنلری حمامدن منعدر اکر بیتنده برجای استحمام
بولورسه کذلك بولنمازسه اما ضرورت دخی اولمسه اماشویله‌که ضرورت قویه
اولسه مثلا مریضه ویاخود نفسا اولسه‌لر برغایت میزر ایله اتزا ایلسونلر
ومهما امکن تحفظده سعی واقدام ایلسونلر اماسنی تحسین نیت‌درکه تزین

وهوى ايچون داخل اولميه بلكه نماز ايچون تنظيف نيتى ايله داخل اوله ودخى
قبل الدخول حمامى‌يه اجرتنى ويره‌كه افضل اولان بودر تاكه آره‌دن جهالت
احد عوضين مرتفعه اوله ودخى نفس حمامى حاصل اوله اما عوض آخركه
ماء در آنى دخى قدرحاجت استعمال ايليه آنك مقدارينى عرف تعيين ايدر
ودخى دخول وقتنده صول آياغنى تقديم ايليوب ﴿ بسم الله الرحمن الرحيم *
اعوذ بالله من الرجس النجس الخبيث المخبث الشيطان الرجيم ﴾ ديه ودخى
وقت خلوتده داخل اوله ودخى تخليه‌ده ضرورت ايچون تكلف ايلمك
جائزدر اكر ممكن اولمازسه احتياط تام ايله داخل اوله ضرورت واقع اوليجق
والا احتياط ترك ده‌در برى دخى دخول وقتنده كيمسه سلام ويرمامكدر وسلام
ويرده‌نه دخى لفظ سلام ايله جواب ويرميوب بلكه (عافاك الله) ديمكدر اكر غيرى
جواب ويررسه سكوت ايليه ودخى قبول ايدن كيمسه مصافحه ايتمكده
بأس يوقدر ابتداء كلام ايچون، لكن حمامده تكثير كلام ايتميه ودخى
قرائت قرآن ايتميه مكركه سرا اوله اما شيطاندن استعاذه‌يى جهراً ايتمكده
بأس يوقدر ودخى بين العشائين دخول مكروه‌در ودخى غروبه قريب،
زيرا اول زمانلر شياطينك انتشارى وقتيدر ودخى اخر كيمسه آنى
دلك ايتمكده بأس يوقدر ودخى لايق اولان بودركه حمامده جهنمك
حر وظلمتنى تذكر ايدوب انكله اتعاظ والامنى تفكر ايليه وهر باركه
حمامدن فارغ اوله حق تعالى‌يه اول نعمت ايچون شكر ايليه ودخى
حمامك منافع طبيه‌سندندركه ديمشلردر استعمال نوره‌دن صكره حمام امان من-
الجذامدر. ودخى ديمشلردركه هر شهرده بركرهٔ نوره استعمالى اطفاء حرارت
ولونه صفا وتفاوت ويره ودخى ديمشلردركه حمام ده قائما بركره تبول
ايلمك فصل شتاده دوادن انفعدر وفصل صيفده بعد الحمام بر نومه،
برشربت دوايه معادلدر ودخى حمامدن چيقدقده ماء بارد ايله غسل
قدمين نقرسدن اماندر بلاريب ومين . ودخى وقت خروجده باشنه ماء بارد
صب ايلمك مكروهدر كذلك شربى دخى. اما فضلات طبيعه‌دن تنظف، اول
دخى سكزدر اولكى حلق رأس‌در اكر تنظف ايچون اولورسه آنده بأس

يوقدر اما ادهان وترجل ايدنلره تركنده دخى بأس يوقدر اما مغرقده قزعه‌كه تركيده (پرچم) ديرلراول ممنوعدر زيرا عادت اهل شطارتدر كذلك اشرافك غيرينه ارسال ذوائب دخى ممنوعدر زيرا ذوائب شعار اشرافدر اول تقديرجه تلبيس اولور. ايكنجى قص شاربدر انده دخى احاديث كثيره‌در اما حلقى حقنده حديث وارد اولمامشدر بعضلر آنى مكروه وبدعتدر ديمشدر اما سبلتى [*] تركده بأس يوقدر زيرا فمدن بعيددر اوچنجى تنف ابطدر يعنى قولتوغى يولمقدر هرقرق كونده بركره وتنف مزبور ابتدادن معتاد اولانه آساندر اما معتاد اولميوب متألم اولان خلق ايچون حلق كفايت ايدر زيرا مقصود نظافتدر انكله دخى حاصل اولور دردنجى حلق عانه ياخود استعمال نوره‌در اول دخى قرق كونده متأخر اولمق كركدر. بشنجى قلم اظفاردر اول دخى مستحبدر زيرا اول صورتده بشاعت واردر انى دفع ومجتمعه اولان اوساخى دخى ازاله بولنور انكله دخى رسول الله امر ايدوب تحت اظفارده ظاهر وآشكار اولان اوساخى انكار ايلمشلردر. آلتنجى ويدنجى قطع سره‌در اول ولادتده وختاندر، وقت ختان دخى ولدك ثغرى ظاهر اولدقده‌در مخالفت يهود ايچون. زيرا آنلر ولادتدن يوم سابعده ختان ايدرلر ودخى خطردن ابعددر، حديث شريفده وارد اولمشدركه ختان نساء مكرمه‌در. سكزنجى لحيه‌دن طويل اولانى قطعدر. فقها ديمشلردركه قبضه‌دن زائد اولانى اخذده بأس يوقدر حضرت ابن عمر وتابعيندن برجماعت ايشلمشلردر شعبى وابن سيرين ونخعى دخى آنى استحسان ايلمشلردر بعضلر ايتدى لحيه‌يى ترك واعفا احبدر بونى حسن وقتاده ايلمشلردر زيرا حضرت رسول بيورمشدر: «اعفوا اللحاء» اما مختار توسطدركه تقصيص لحيه وجوانبندن تدوير مرتبه‌سنه وارمايه‌كه بومرتبه قصرده افراطدر ودخى طول مفرط ايله طويل اولميه‌كه تشويه خلقت ايدوب غيبت ايدنلرك نبز واطالهٔ كلام ايله لسانلرنى اطلاق ايلميه. اول سببدندركه ديمشلردر هربار كه لحيه طويله اوله عقلى تشمير ايدر

[*] سبلت شاربك غيريدر نته‌كيم كتب لغتده ذكر اولنمشدر اول تقديرجه سؤال وارد اولماز، تدبر.

نته‌کیم شاعر دیمشدر شعر : (هلوفة یحملها مائق ، مغلوب هارون بها لائق)
هلوفه کسر ها وتشدید لام مفتوحه ایله که بعدها هاء ساکنه، بعدها واو ساکنه
وصکره فاء مفتوحه ایله لحیهٔ طویله معناسنه‌در بین الطلاب مشهور اولان که
فا یرینه قاف‌در غلطدر . مائق احمق‌در مقلوب هرون نورددر. ودخی معلوم
اوله‌که لحیه‌ده اون خصال مکروهه واردرکه بعضی بعضندن اشددر ، بری سواد
ایله خضابدرکه منهی عنه‌در بلکه سواد ایله اوّل خضاب ایدن فرعون‌در .
وحضرت نبی علیه السلامدن مرویدرکه سواد ایله خضاب ، خضاب کفاردر
بر روایتده خضاب اهل ناردر بونك غیری احادیث شریفه دخی واردر
مرویدرکه حضرت عمر عهدنده بر رجل تزوج ایدوب بعده مطلع اولدیلرکه
لحیه‌سنه خضاب ایدردی پس حضرت عمر نکاحنی رد ایدوب ضرب وجیع
ایله ضرب ایلیوب بیوردیلرکه قومی شباب ایله مغرور ایدوب شیبه‌کی انلره
تلبیس ایلدك . الا مکر غزا ایچون خضاب ایلیه اول تقدیرجه جائزدر نیت
صحیحه ایله اولوب آنده هوا وشهوت اولمایجق بعض علما دخی غزا ایچون
ایشامشلردر بری دخی کبریت ایله تبییض ایلمکدرکه میان رجالده علوسن
وشیخوخت اظهارنده استعجال ایچون کذلکه توقیره توصل وقبول شهادته توسل
ایچون. ودخی شیوخدن روایتده تصدیق وکثرت علمنی اظهار وتحقیق ایدوب
شبابدن ترفع ایچون . وبونلرك جمله‌سی منهی عنه‌در زیرا متضمن کذب وزور
واظهار علمده اظهار حمق وقصوردر زیرا کثرت علم طول سن ایله حاصل
اولماز وشباب ایله نقصان بولماز بلکه علم بر غریزه وطبیعتدرکه شباب ایله
قوت بولور حضرت عمر حضرت ابن عباسی شیوخ صحابه اوزرینه تقدیم
ایدوب آنلردن سؤال ایدوب سائرندن ایتمزلر ایدی ودخی ابن عباس بیوررلر
ایدی‌که حق سبحانه وتعالی عبادندن بر عبده علم ویرمز الاشاب ایکن ویرر
غیرلك جمله‌سی شاہده‌در (بعده قالوا سمعنا فتی یذکرهم یقال له ابراهیم)
کریمه‌سی ودخی (انهم فتیة آمنوا بربهم) ودخی (وآتیناه الحکم صبیا)
کریمه‌لرینی تلاوت ایلدی ودخی حضرت انس بیوررلر ایدی‌که رسول الله
قبض اولندیلر رأس مبارکلرنده ولحیهٔ شریفه‌لرنده یکرمی شعرهٔ بیضا یوق ایدی .

انلره ديديلركه ياابا حمزه حضرت خود مسن اولمشلر ايدى . ايتدى لكن حق
تعالى آنلره شيب ايله شين ويرمدى. ينه ديديلركه شيب مورث شين ميدر ايتدى
هر بريكز شينى كريه كوريرسكز ودخى ديرلركه يحيى بن اكثم قضايه تولى ايلدكده
عمرى يكرمى برسنه ايدى بركيمسه مجلسده آندن سؤال ايدوب (كم سن القاضى
ايده الله)ديدى يعنى قاضى‌نك سنى نه مقداردر ديو سؤال ايدوب آنى صغر
سن ايله رمى ايلمك مقصد ايلدى اول دخى جوابنده بنم سنم عتاب بن اسيد
سنى‌در مكه‌نك امارت وقضاسنه والى قيلدقلرى زمانده ديوب سائلى الخام
واسكات ايلدى. امام مالك ايتدى بعض كتبده قرائت ايتدمكه سزى لحيه‌لركز مغرور
ايتمسون زيرا تيسك يعنى كچى‌نك دخى لحيه‌سى واردر على بن الحسين ايتدى
بركيمسه‌يه كه سن اقدم علم سبق ايليه سنك علمده امامكدر اكر سن جهتندن
سندن اصغر ايسه دخى . برى دخى حمرت وصفرت ايله خضابدر بونلر
غزووجهاد ايچون جائزدر حديثده دخى وارد اولمشدركه صفرت خضاب
مسلمين. وحمرت خضاب مؤمنين در سلف دخى حمرت ايچون حنا ايله خضاب
ايدرلر ايدى وصفرت ايچون خلوق وكتم ايله ايدرلر ايدى. خلوق صارى رنكده
طيبدن برنوعدر كتم دخى بر نباتدركه كتان ايله خلط اولنور. ايمدى بر كمسه‌نك
صالحينه تشبيه ايله نفسنه تلبيس ايليه مذموم دركه نته‌كيم تزيين شيب ايچون
مذمومدر. برى دخى بياضنى تنف ايلمكدر شيبدن استنكاف ايدوب. مع هذا شيب
نورمؤمن اولوب عيب اولمديغى جاى ريب دكلدر بودخى سواد ايله خضاب
كبر منهى عنه‌در علتده واحد اولدقلرى جهتدن ، برى دخى اول شبابده
لحيه‌يى تنف‌در مردان تازه‌يه تشبه ايچون. بودخى منكرات كبيره‌دندر. بعضى
تنف دخى سوس وعبث طريقى ايله اوليجق مكروه ومشوه خلقتدر حتى بركيمسه
فكينى يعنى چكه‌لرينى تنف ايدردى اول سببدن حضرت عمر شهادتنى رد
ايلديلر، كذلك قاضئ مدينه ابن ابى ليلى دخى رد ايلدى خصوصا لحيه زينت
رجالدر ديرلركه حق تعالى‌نك بعض ملائكه‌سى واردركه قسم ايدوب شونك
الله حقيچون كه بنى آدمى لحا ايله تزيين ايلدى. ديرلر بودخى خصوصده تمامى
رجل واردر واكا نظر واردر عين علم ووقار ايله ومجالسده سبب ارتفاع منزله

ومقام وعرضنه تعرضدن باعث احتشام اولور . انتخاب احنف دیمشـلردر بز ایستردك كه احنف ایچون لحیه اشتراسی ممكن اولسه یكرمی بیك درهم ویردیك ودخی قاضی شریح دیمشدركه اكر اون بیك درهم ایله لحیه اشترا ایتمك ممكن اولسـه ایستردم . احنف ایله شریح سـادات طلس دن ایدیلركه طلس جمع اطلس دركه وجهنـده موی اولمیانه دیرلر آنلر درت در بو ایكیسـندن باقیان عبـدالله بن الزبیر وقیس بن سـعد بن عباده در بری دخی لحیه یی تقصیص در تعبیه كبی كه برطاقه اوزره برطاقه اوله طائفهٔ نسـایه تزین وتصنع ایچون ، بودخی مكروهدر بری دخی لحیه ده زیاده ایلمكدركه عارضـینك شـعرینی صدغدن الحاق ایله شعر راشـددر زیاده ایلمكدر تا كه عظم لحیه یی متجاوز اوله ویاخود نصف خط منتهی اوله . بودخی مبائن هیئت اهل صـلاح در بری دخی تسریح لحیه در خلقه ارائت ایچون ، بشر ایتدی لحیه ده ایكی شرك واردر بری خلق ایچون تسریح بری دخی اظهـار زهد ایچون متفله ترك ایلمكدر . یعنی رعایت ایتمیوب فتیل شكلنده قومقدر ایكیسی دخی سوادینه یابیـاضنه عین تعجب ایله نظردر اول دخی جمیع اجزاء بدنده بلكه جمیع اخلاق وافعال ده مذموم در بونك تفصیلی عن قریب كلور بعون الله المتعال .

اصل رابع — علم اسرار صلوتده در بونده دخی برقاچ مطالب واردر .

مطلب اول — معلوم اوله كه صلوتك بعض مراتب واطواری واردركه تفاصیلی كشف واظهار اولنماز الا برمثال ایله اولور ، مثال بودركه انسـان موجود كامل اولماز الا برمعنای باطن ایله اولور ـكه حیوة روحدر ـ ودخی اعظاء ظاهره ایله اولوركه حیوة اكا موقوفدر قلب وكبد ودماغ كبی ودخی بعض اعضـا ایله اولوركه حیـاة آنلره موقوف دكلدر لكن آنلر اولمانجه مقاصد حیات فوت اولور عین وید ورجل ولسان كبی . ودخی بعض اعضا ایله اولوركه آنلره حیات موقوف دكلدر وآنلرسز مقاصد حیاة دخی فوت اولماز لكن حسن فوت اولور حاجبین كبی ولحیه واهداب وحسن لون كبی . ودخی بعض اعضا ایله اولوركه بونلرك جمله سی اكا موقوفه دكلدر لكن آنلرسز كمال حسن فوت اولور استقواس حاجبین كبی یعنی شكل مقوس اولسی كبی وشعر

لحیه واهدابك سوادی وخلقت اعضانك تناسبی ولونی حمرت ایله بیاضك امتزاجی كبی . ایمدی بونلر بش درجه‌دركه عباداتده دخی بونلری اعتبار ممكندر . ایمدی عباداتك روحی وحیاتی خشوع ونیت وحضور قلب واخلاص‌دركه بونلر عن قریب بیان اولنور درجهٔ ثانیه ركوع وسجودك وقیام وقرائت وقعدهٔ اخیره كبی زیرا بونلرك فواتی ایله وجود صلوة فوت اولور. درجهٔ ثالثه‌سنن كبی‌كه تكبیردور رفع یدین وتشهد اول وقرائت فاتحه‌در وبونلرك غیری افعالكه آنلرك فواتی ایله صلوة فوت اولماز لكن خداج ناقص اولور. درجهٔ رابعه‌صلوتده معتبره اولان آداب‌در. درجهٔ خامسه اول آدابك لطائفی در . ودخی معلوم اوله كه صلوة سنك طرفندن تحفه وقربت‌دركه آنكه ملك الملوك حضرتنه تقرب ایدرسین صلوة كبی تحفان عبد آنكله حق تعالی‌یه تقرب ایلسه معنی وصورتده تمام فرائض وسننی رعایتنده اهتمام ایله حق تعالی قتنده اول صلوتی یوم العرض الاكبر مقبول ومعتبر اولوب (مالاعین رأت ولااذن سمعت ولاخطر علی قلب بشر) انواع نعم ایله مجازات ایدوب مغتنم ایدر والاصلوتی اوزرینه‌رد اولنوب اكاخصم الد اولوب ودخی سن بنی نجه تضییع ایلدك ایسه حق‌تعالی سنی تضییع ایلسون دیر . ایمدی فقیهك صلوتده منتهای نظری طبیبك انسانه نظری كبیدر زیرا طبیب مریضك حفظ صحتی وابقاء حیاتی صددنده‌در كرك مرض قبیح ومشوة الخلق ومذموم الخلق اولسون كذلك فقیه دخی احوال صلوتده شول مقداره ناظردركه شرائط رعایت اولنمایجق صلاتی صلوة اولماز اما اصحاب قلوب قتنده منظور ومرغوب اولان اول كیمسه‌نك نظری كبیدركه عارف دخی صلوته اول مقدار نظر ایدركه مقبول ملك دیان وسبب فوز رضوان اوله وقتاكه كتب فقیه‌ده مرتبهٔ نظر معلوم اولدیسه، ایمدی بومحلده احوال صلوتدن عارف بالله تعالی اولانلر قتنده معتبر اولانی بیان ایدلم .

مطلب ثانی — اعمال قلبده اولان شروط باطنه‌دردر آنلردن بری خشوع وحضور قلب‌در حق تعالی بیورر ﴿ اقم الصلوة لذكری ﴾ پس غفلتكه ضد ذكردر صلوتده‌اولماق كركدر ودخی حق‌تعالی سكران حقنده

﴿ حتى تعلموا ماتقولون ﴾ يعنى سز سكران ايكن صلوته قريب اولماك تاكه نه‌سويلرسز بيلميه‌سز. ايمدى سكرغفلت دخى بومعناده اكا مشاركدر ودخى حضرت رسالتپناه صلى الله تعالى عليه وسلم بيورر ﴿ان الصلوة تمسكن وتواضع﴾ كلمهٔ انما افادهٔ حصر ايدر پس معنـاسى صلوة دكلدر الامسـكنت وتواضع‌در ودخى بيورمشدر ﴿ من لم تنهه صلوته عن الفحشاء والمنكر لم تزدده من الله الابعدا ﴾ يعنى بركيمسه‌يى صلوتى فحشا ومنكردن نهى ايلميه اول صلوة اول شخصه زياده ايلمز الاحق تعالى‌دن بعدى زياده ايدر صلوة غافل‌دن نهى ومنع حاصل اولمديغى خود مقرردر ودخى بيورمشـدر : ﴿ من قائم حظه من الصـلوة التعب والنصب ﴾ يعنى نيجه صلوته قيام ايدر عافلين ونيام واردركه صلوتدن حظ ونصيب اكا نصيب وتعب‌در ودخى بيورمشدر ﴿ ليس للعبد من صلوته الاماعقل ﴾ يعنى عبده صلوتنده نفع حاصل اولماز الاتعقل ايتدوكنده اولور ودخى شرع دلالت ايتمشدركه‌شخص مصلى ربنه مناجى‌در. بودخى معلوم دركه غفلت ايله مناجاة بينـده تضاد ومنافاة واردر . ايمدى بونلر معلوم اولديسه بيله‌سين‌كه طريق دفع غفلت بودر ــكه صلوة ذكر وقرائت وركوع وسجود وقيام وقعوددر ــ اماذكر وقرائت، آنلردن مقصود حمدوثنا وتضرع ودعادر ايمدى آنلرده مخـاطب البته جنـاب حضرت رب اولمق كركدر والا ذكر وقرائت اولماز حق تعالى‌يه خطاب خود بالمشافهه ممكن دكلدرپس قلب ايله اولور غفلت‌ايسه ذكروقرائتدن مقصود اولانه‌منافى‌در ودخى صلوتك مشروعيتندن غرض وحكمت قلبى تصقيل وذكر خدايى تجديد وتكميل وعقد ايمانه رسوخ تحصيل ايلمكدر . ذكر اولنـان امورده مجرد حركت لسـان نافع اولمديغى ظاهر مستغنى عن البياندر پس حضور قلبدن‌لابددر اما ركوع وسجود، آنلر ايله مقصود تعظيمدر اكر مجرد حركت بدن ايله تعظيم جائز اولسـه تعظيم خالق وخلق بينده فرق قالماز ايدى ودخى صلوة اول اموردن اولماز ايدى‌كه آنكله مسلمون امتحان اولنه ودخى عمـاد دين قيلنه . ودخى ميان كفر واسلامده فاصل اوله وهركيمسه‌كه سر صلوته عارف اوله غفلت آنك ضدى ايديكنه واقف اولور . ودخى حضور قلب صلوته روح ولب ايديكنى بيلور

واقل مرتبه که آنکه صلوتدن رمق قالور تکبیره وقتنده حضور در اول
مرتبه‌دن نقصان محض هلاك و حرماندر واول مرتبه‌دن هرنه مقدار زیاده
اولسه اجزاء صلوتده روح منبسط اولور اما امر فتوی. چونکه‌عامهٔ ناس
ایچون اولوب بعضنه مخصوص وبعضنه اولمامق احتمالی یوقدر نته‌کیم حضرت
رسالت پناه علیه صلوات الاله حق فتواده عاجزلر در بنم بر جماعت اوزرینه
حکمم شخص واحد اوزرینه حکممدر دیه بیورمشدر وچونکه جمیع خلق
جمیع اجزاء صلوتده حضور قلبدن عاجزلردر . پس فتوی طریقنده آنجق
برمقدار حضور قلب شرط اولنمشدر اگر برلحظه‌ایسه دخی، واول لحظه‌نك
اعتبار تکبیرة الافتتاحده اولی اولدیسه. زیرا بنانك اساسنی احکام سائر بنانك
احکامدر من غیر عکس، پس همان تکبیرة الافتتاح وقتنده‌حضور قلب شرط
ایتدیلر اما قیام وقعود. زیرا قیام قلبی حضوردن برغبت اوزره‌اقامه ایتمکدر
پس غفلت قلبی اول اقامتدن رد ایلمکدر نته کیم جسد ایله التفات مورث
کراهتدر کذلك قلب ایله التفات دخی بلکه جسد ایله اولاندن آنکله اولان
کراهت اشددر بلکه عندالتحقیق صلوة اولماز اگرچه فقها آنی مفسداتدن
عد ایتمدیلر ایسه، زیرا آنلرافعال بدندن بحث ایدرلر افعال‌قلبدن‌ایلمزلر والا
اگر آندن دخی آنلره سؤال اولنسه بزم ذکر ایتدیکمز ایله جواب ویرر-
لردی مگر شول کیمسه‌که فقهك آنجق ظاهرینی ورسمنی بیله کذلك
قعود دخی . نته‌کیم بدن حضور ملوکده قعود وقتنده علی وجه الادب اولمق
لازم ایسه کذلك، قلبك دخی قعود وقتنده حق تعالی‌یه شکر اوزرینه اوله که
آنی بویله عمل صالحه وبوطاعتی اتمامه توفیق ایلدی. ودخی حق‌تعالیدن‌خوف
ایلیه‌که برعملدن که فارغ اولدم آیا حضور حقده محل قبوله مصادف اولدیمی
یوقسه مردود اولوب ینه صاحبنك وجهنه ضرب اولندیمی ودخی قلبندن
تذکر ایلیه‌که بوقعودده صلوته تودیع ایلدم محتملدرکه برینه دخی مباشرت
ایتمکه مجال اولمیوب موت اصابت ایلیه . ایمدی نچان بونلر معلوم اولدیسه
شمدنکیرو حضور قلبك سببنی و ثمراتنی ذکر ایدهلم . ودخی معلوم اوله که
حضور قلب قلبك خالی اولمسیدر مناجات ایتدیکی کیمسه‌نك غیرندن و بونك

سبی همتدر زیرا قلب همه تابعدر کرك صاحبی دیلسون وکرك ابا ایلسون
ودخی قلبی دنیادن صرفده و همنی صلوته حصرده حیله یوقدر الا بو معنایی
ملاحظه ایله درکه حیاتدن غرض اصلی مبدأ ومعاده ایمان‌ودنیا تلهی اولنوب
مغرور اولاجقدن احقر ایدیکنی اذعان و آخرت خیر وابقی ایدیکنه ایقاندر
وبوغرض حاصل اولماز الا صلوة ایله اولور پس ملاحظهٔ مذکوره مصلی
صلوتی کندینك اکبر همی قیلمسنه وسیله‌در وبوهم مثمر حضور قلبدر . اما
حضور قلبك ثمراتی ، آنك بری تفهم درکه قلبك لفظدن معنی ملاحظه‌سنی
اشتمالیدر نیچه کیمسه واردرکه قلبی لفظله حاضر اولور معنی ایله اولماز ونیچه
معنای لطیف واردرکه مصلی آنی اثناء صلوتده فهم ایدر اما قبله فهم ایتمامش
ایدی. ایمدی بوصلوة اول صلوتدرکه فحشا ومنکردن نهی ایدر یوقسه قرائت
ایدوب ، قرائت ایتدیکنك معناسندن غافل اولان دکلدر وسبی حضور قلبدن
صکره فکر اوزرینه اقبال وکسب صفاء بال ایدوب خواطر شاغله‌نك دفعنه
تشمر ایلمکدر خواطری شواغل دنیویه‌یه جذب ایدن اسبابدن چکینمك ایله ،
زیرا هرکیم برشیئه محبت ایلسه چوق ذکر ایدر اول سببدندرکه حق تعالینك
غیرینه محبت ایدن کیمسه‌نك صلوتی خواطردن صافی اولماز. بری دخی تعظیمدر
بودخی بزم ذکر ایتدیکمزك وراسنده برامردر زیرا نیچه کیمسه واردرکه
قلب وهمی حاضر ایکن عبدینه خطاب ایلسه تعظیم ایتمیوب بلکه عتاب ایدر.
ایمدی تعظیم قلبك برحالی درکه ایکی معرفتدن تولد ایدر: بری حق تعالی‌نك
جلال وعظمتی معرفتدر بری دخی نفسك حقارتی وربنه مسخر اولمسنی
معرفتدر. ایمدی بوایکیسندن استکانت وانکسار وخشوع تولد ایدرکه آندن
تعظیم ایله تعبیر اولنور . بری دخی علم هیبتدر ، هیبت تعظیم اوزرینه زائد
برامردرکه منشأی اجلالدن صدر خوفدر مطلق خوف دکلدر زیرا برکیمسه‌که
سبعدن خوف ایلسه آنی اجلال ایتمش وهیبت حاصل اولمش اولماز بوهیبت
حق تعالینك غنی عن العالمین اولمسنی معرفتدن تولد ایدرکه غناسی برمرتبه‌
درکه اولین و آخرینی اهلاك ایلسه املاکنه مقدار ذره نقصان کلمز نفوذ
قدرتی وغلبهٔ سطوتی ایله بیله هرکیمسه‌که انبیا واولیا اوزرلرینه اصابت ایدن

مصائب بلايى مطالعه ايلسه مع هذا حق تعالى آنلرك حفظ ووقايتلرينه وخلاص وعافيتلرينه قادر ايكن حق تعالينك جلال وقهرينى بيلوب ايمدى بو معرفتدن هيبت حاصل اولور. برى دخى علم رجادر بو علم هيبت اوزرينه زائددر زيرا نيجه كيمسه واردركه كبرادن آكا هيبت حاصل اولور اما رجاسى اولماز عبده لائق اولان اولدركه صلوة ايله حق تعاليدن ثواب رجا ايليه . نته كيم تقصيرى ايله عقابدن خوف ايدر. ايمدى سبب رجا حق تعالينك لطف وكرمنى وعموم انعام ولطائف صنعنى معرفتدر ودخى مصلى ايچون وعد جنتده صدقنى تحقيقدر . پس لطفنه وصدق وعدينه يقيندن رجا تولد ايدر ودخى بين الخوف ورجا ايمانى حمايت ايدركه ايكيسى بيننده توسطدن مهرب يوقدر البته هركس بين الخوف والرجا لطف حقه التجا ايتمك كركدر . برى دخى علم حيادر حيا جملەسنك اوزرينه زائددر زيرا تعظيم خوف ورجايى تصور ايلمك تقصير وذنب توهم اولنميان كيمسه دن دخى ممكندر وسبب حيا عبادتده تقصيرى استشعار وحق تعالينك عظيم حقنه قيامدن عجز وعدم اقتدارى علمدر خصوصا كه نفسك عيوبنى وآفتى وقلت واخلاصنى بيله وخبث وخيلتنى يعنى نيت ومذهبنى وحظ عاجله ميلنى عالم اوله مع هذا حق تعالينك عظيم جلالنى عالم اولوب وسرائر وضمائر وخطرات قلبيه نه مرتبه دقيق وخفى ايسه مطلع ايديكنه عارف اوله قچانكه برمعارف يقيناً حاصل اوله نفسندن بالضروره برحالت منبعثه اولوركه حيا ايله تسميه اولنور. ايمدى قچان معلوم اولديسه كه بو ثمرات اصلى حضور قلبدر وآنك سببى ايله رفع خواطر در اول دخى سالكينه صعب امورندندر اكر بو محلده رفع خواطرك بعض علاجنى ذكر ايلرسه ك بأس يوقدر. پس معلوم اوله كه خواطر ياحسى در ياخيالى در اولكى شول امردر كه انسانى حواس ظاهره طرفندن اشغال ايليه آنلردن دخى اكثر سمع اولان سمع وبصر در. اما سمع ، مثلا مصلى يى برباغچه ده اولسه اصوات طيور اشغال ايتديكى كبى وياخود انشا وشعر وياخود ذكر قصص وحكايات ايدنلرك اشغالى كبى. اما بصر، مثلا برامركه قلبنده آنك وقعى اولوب صلوتده ايكن مقابله سنده اوله وياخود برشى اشغال ايليه كه بريق ولمعانى اوله وياخود ثوب معلم اشغال

ایلیه نته‌کیم حضرت رسالت پناهه صلی الله تعالی علیه وسلم ابوجهم برخمیصه کتوردیکه اوزرنده علم وار ایدی خمیصه کساء اسوددرکه ایکی علمی اولور . پس حضرت صلی الله تعالی علیه وسلم کیسا ایله نماز قیلوب بعده رد ایدوب ابی جهمه : آلوب کیدك زیرا شمدی بنی صلوتمدن الها واشغال ایلدی بکا ابی جهمك انجانیه‌سنی کتورك دیه بیوردیلر . بوفقیر ایدر (کساء من بجانی) دیرلر مجلس وزننده منبج که برموضعك اسمی‌در آکا نسبتدرکاه اولورکه انجانی دیرلر ایکیسنده بیله فتح باایله علی غیر القیاس نسبتدر انتهی . وبونك امثالی روایاتده کثیره‌در بونك وجهی اولدرکه حواسك شغلی آز اونورکه شغل قلبه مؤدی اولور . پس آنك علاجی بواسبابی قطع ایلمکدر هرشیدن غض بصر ایتمکله ، مکرکه موضع سجده‌سی اوله ویاخود بیت ایچنده اشغال ایدر شی ترك ایلمیه ویاخود بربیت مظلم‌ده نمازقیله . بعض علما دیواره قریب یرده نماز قیلوردی تاکه مسافهٔ بصری واسعه اولمایه اول.سببدندرکه طرق وشوارع‌ده ودخی مواضع منقوشهٔ مصنوعه وفرش مصبوغه‌ده نمازدن احتراز اولنورکه مبتدی‌یه اولی اولان بیت مظلمی اختیار ایتمکدر بصرینی حفظ ایچون وبیت صغیری ترجیح ایتمکدر جمع هم ایچون. اما اقویا مسجده حاضر وغض بصره قادر اولورلر حتی یمین وشماللرنده کیملر ایدیکنی بیلمزلر. واما اسباب خیالیه ، آنلرك علاج جهتندن اصعب وقلبه اشدیدر زیرا برکیمسه‌نك که هموی ادویهٔ دنیاده مشعب اوله فکری دخی برفنه منحصر اولماز بلکه مرغ فکری برامردن امر آخره طیران وبروادیدن بروادی‌یه پران اولمقدن برآن زائل اولماز. غض بصری ایسه آندن مغنی اولماز پس آنك علاجی نفسی صرف ایلمکدر صلوتده قرائت ایلدیکی شیئك فهمنه وآنکله نفسی غیریدن اشغالدر وآکا دخی استعانت ایتمك کرکدر تحریمه‌دن مقدم امر آخرتی ذکر ایتمکله ، وموقف مناجاتی وبین یدی‌الله وقوفك خطرینی وهول مطلعی تذکر ایتمکله ودخی حضرت نبی‌نك صلی الله تعالی علیه‌وسلم قولنی تذکر ایتمکله‌که (صلوا صلوة مودع) بیورمشدر نفسنده شویله فرض ایلیه‌که اول صلوة آخر صلوتی‌در وآخر عملیدرکه اعمالی آنکله ضم اولنور محصل کلام دفع خواطر اصعب

اموردرکه آنی ذبابه تشبیه ایلمشلر زیرا ذباب حقنده (کلما ذب آب) دیمشلر
یعنی هربار که منع اولنه ینه عود ورجوع ایدر بلکه اول سببدن ذباب ایله
تسمیه اولنمشدر کذلك خواطر دخی ، هر بار که آنلری دفع ایتمك ایستهدیکنه
هرطرفدن سکا کلیر نتهکیم علاجنه مراونه ایدنلر بیلورلر لکن جملهنك
اصلی حب دنیا درکه رأس کل خطیئه ووبال واساس جمیع نقصان وزوال
ومنبع هرفساد وسوء خصالدر برکیمسهنك که باطنی حب دنیا اوزرینه منطوی
ومجبول وتحصیلنده متفکر ومشغول اوله ، اول کیمسه صلوةده کندویه لذت
مناجات حصولنه طمع ایتمسون واول حالده ایکن آنی تحصیل زاعمنه کیتمسون
وبرکیمسه که دنیا ایله فرحان اوله اول کیمسه خدای رحمان ومناجات یزدان
ایله فرحان اولماز وهر شخصك همتی قرةالعینی ایلهدر . وبوذکر اولنان دواء
دواء مردر اول سببدن طباع آندن نفرت ایدوب استبشاع ایدرلر علت دخی
مزمنه ومرض دواء عضال وصاحبی بی مجال قلور حتی بعض قاصرلر دفعندن
مأیوس قالورلر حتی بعض اکابر جهد ایلدیلرکه ایکی رکعت نماز قیلوب تمام
اولنجه امور دنیادن برشی خاطرینه خطور ایتمیوب کمال حضور ایله ادا
ایلیه ینه قادر اولمایوب عجزلری ظاهر اولدی قچانکه آنلرك حالی بویله اوله
پس بزم امثالمزه جای طمع قالمیوب یأس مقرر اولور کاشکی برنمازك نصفی
یاخود ثلثی خاطرددن سلامت حاصل اولوب صاحبی ﴿ خلطوا عملا صالحا
وآخر سيئاً ﴾ زمرهسنك مرتبهسنه واصل اولیدی لکن « علو الهمة من
الایمان » مقتضاسنجه سکا لازم اولان اولدرکه ترك مجاهده ایتمیوب صرف
مجال ایله نفسکی داخل زمرهٔ رجال ایدهسینکه « للحروب رجال و للثرید
رجال » دیمشلردر .

مطلب ثالث — هر بر رکن ده و هر بر شرطده احضار قلبك کیفیتی
بیانددر . اماشرائط : آنلردن بری اذاندر قچانکه اذانی استماع ایدرسین یوم
قیامتده اولان ندانك هول وشدتنی احضار وتفکر ودعوته اجابت ومسارعت
ایچون ظاهر وباطنك ایله تشمر ایدهسین زیرا ندایه مسارعت ودعوته عاجلا
اجابت ایدنلر آنلردرکه یوم العرض الاکبر لطفله ندا اولنوب سائرندن ممتاز

ومعتبر اولورلر اكر زمان نداووقت استماع صداده قلبكده استبشار بولورسەك
سنك ایچون یوم فصل‌ده سعادت اسنی‌یەفوزه بشارت عظمی اوله. بری دخی
طهارتدر زیرا سن، ظرف ابعدك كه مكاندروظرف اقربك كه ثیابدر وقشرك كه
بدنكدر آنلری تطهیر ایله مأمور اولیجق یاسنك لبك كه موضع نظر معبود-
كدر آنده ظنك نەدر؟ ایمدی توبه ایله وسندن صادر اولان اعماله ندامت ایله
تطهیر مسارعت ومستقبلده ایده‌جك اعمالی تركه تصمیم عزمه مبادرت ایله كه
باطنكی تطهیردن بونكله تعبیر اولنور. بری دخی ستر عورتدر چونكه مقابح
بدنكی خلقدن ستر واجب اولیجق مقابح قلبكی -كه موضع نظر خالقدر- آنی
خالقدن ستر نجەدر؟ ایمدی چونكه آنلری حق تعالیدن هیچ برسازدستره
قادر دكلدر سكا لازم اولان بودر كه آنلری بالكلیه محو ایده‌سین قلبكدن كه
حیا و خوف و ندم ایله واصل خیز عدم اوله‌لر تا كه آنكله نفسكی تذلیل
ایدوب تحت خجالتده مستكن اولاسین ودخی بین یدی الله برعبد مسیٔ آبق
مولاسی قننده قیام ایتدیكی كبی قائم اوله‌سین. بری دخی استقبالدر اولدخی
ظاهرا وجهكی سائر جهاتدن جهت بیت‌اللهه صرف وتحویلدر ایمدی چونكه
بومعنی سندن مطلوب اوله یاسن ظن ایدرمیسین كه قلبی سائر اموردن حق
تعالینك امرینه صرف ایلمك ایله مأمور اولمیاسین‌هیهات هیهات! ایمدی سن
مطلوب دكلدر الا درون وبیرونك موافق ودخی وجه قلبك وجه قلبكه مطابق
اولمقدر. نته كیم وجه بیته متوجه اولماز الا سائر جهاتدن صرف ایله اولور
كذلك قلب دخی حق تعالی‌یه عزوجل منصرف اولماز الا ماسوادن‌تفریغ ایله
اولور. بری دخی اعتدال دركه بین یدی‌اب عزوجل قلب‌وبدن ایله مثولدر
ایمدی صورت مسكین‌ده رأسكی مئطرق ومطأطیٔ ومستكین اوله‌سین ودخی
هول مطلع‌ده عندالعرض والسؤال بین یدی‌الله الملك المتعال قیام ایده‌جككی
ذاكر اولاسین. فی‌الحال كندیكی بین یدی‌الله تعالی قائم وحاضر بیله‌سین اكر
حق تعالینك كنه جلالنی معرفتدن عاجز ایسەك شویله تقدیر ایله كه كندی
اهلكدن بر رجل صالح اولسه ویاخود بر آخر كیمسه اولسه كه سكا صلاح
ایله معتقد اولمسنه راغب اولاسین آنك حضورنده ادا صلوة ایلسەك جوارحك

نه مرتبه خشوع واعضاك نه درجه خضوع ايدر اول مقوله عبد عاجز سنى قلت خشوعه نسبت ايليه ديه خوف ايدرسين ، سنكه نفسكدن بوحاله انصاف وبو معنى يه اعتراف ايدهسين نفسكه سويله كه سنكه معرفةالله ادعا ايدرسين يا جناب خدادن استحيا ايلمزميسين كه عبادندن برعبد عاجزدن خشيت ايدرسين مع هذا حق تعالى دن خشيته سائرندن احق اوله. برى دخى نيتدر ايمدى حق تعالينك امرينه امتثالده خداى رب العالمينه اجابت ايتمكه عزيمت ايدهسين رجاء ثواب وخوف عقاب وطلب قرب رب الارباب ايچون. ودخى مناجاته سكا اذن ويرديكى ايچون نعمين ايتديكى منتى متقلد و متحمل اولاسين مع هذا آنك جناب كبريائنه كورهسن قنده سين ودخى آنك مناجاتنك قدرينى نفسكده تعظيم ايله ودخى نظر ايله كه كيمه مناجات ايدرسين ونيجه مناجات ايدرسين ونه شيله مناجات ايدرسين برمرتبه كه خجلدن جبينك عرقناك ووجلدن فرائضك يعنى كتف ايله قلب بيننده جنبده برقطعه لحمدركه خوف وغضب وقتنده حركت ايدرمرتعد وخوف زللدن وجهكده اصفرار اولمغه لائق اوله برى دخى تكبيردر نچانكه تكبيرى لسانك ناطق اوله لائق اولان اولدركه قلبك دخى آنى تكذيب ايتميه نته كيم هواى نفسكه اطاعتكده حق تعالى يه اطاعتدن زياده اولسهك اول معنى حاصل اولوب قريب اولوركه تكبيرهمان بركلام مجرد اوله بوحالت برخطرعظيم وموجب عذاب اليمدر اكر توبه واستغفار وكبريا وعفو ملك غفاره حسن ظن واعتماد اولمسه. برى دخى دعاء استفتاحدر نچانكه سن ﴿ انى وجهت وجهى للذى فطر السموات والارض ﴾ ديسهك اكر مقصدك وجه ظاهر ايسه حق تعالى ايچون اثبات جهت ايتمش اولورسين اكر مقصدك وجه قلبك اولوب ينه سن حقدن ساهى وغافل اولاسين كذب اولور. پس برصلوتك كه اولى كذب واختلاق، خصوصا كه معاملهٔ ملك خلاقده اوله آندن نه مقوله فائده طمع ايدرسين؛ ايمدى زنهار وزنهار صلوتده بومقوله وضعى اختيار ايلميهسين پس جهد ايله كه وجه قلبكى ماسوادن جناب حقه صرف ايدهسين اكر اول كلام حالنده ايسه دخى. برى دخى قرائتدر. آنده دخى ناس برقاچ قسم در يا بررجلدركه لسانى متحرك اولور لكن قلبى لسانندن ذاهلدر وياخود بررجلدركه لسانى قلبنه تابعدر

لسانی قلبندن فهم ایدر غیرندن ایستدیکی کبی. بومرتبه، درجهٔ اصحاب یمین در
ویاخود بر رجل درکه قلبی معانی‌یه سبقت ولسانی قلبنه خدمت ایدر آنده لسان
قلبنه ترجمان اولور ودخی فرق واردر لسانی قلبنه ترجمان اولمق ایله قلبنك
معلمی اولمانك که بودرجهٔ مقربین در، بری دخی رکوع وسجود در. ایمدی
لائق بودرکه اول وقتده جهد ایدوب قلبکی ترقیق وخشوعکی تجدید ایده‌سین
ورکوع وسجود ایله تواضع قصد ایده‌سین خصوصاً سجود وقتنده‌که درجهٔ
استکانت وخضوعك اعلاسیدر ایمدی اعز اعضاکه وجه‌دراذل اشیا اولان
ترابه الصاق ایلمك کرکدر اکر وجهله ارض بیننده حائل اولمق ممکن اولورسه
ایلیه‌سین زیرا ذله دلالتده وجاب خضوعده ادخل‌در اول زمانده سکا ظاهر
اولورکه سن تراب‌دن خلق اولندك ینه اکا رد اولنورسین ایمدی آنی تکرار
ایله تأکید ایله زیرا مرهٔ واحده ضعیفة الاثردر پس اول زمانده خدانك
رحمتنده رجاء صدق اوزره اولاسین زیرا رحمت خدا اولاوضعفایه مسارعت
ایدر تکبر وبطر اوزره اولانلر جانبنه کذر ایلمز. بری دخی تشهددر آنده
دخی متأدباً اوتوره ودخی معنای تشهدی تمامجه تأمل ایدوب مفهومنی
کندوکه حال ایله کویاکه آنکله متحقق اولدك بعده دعاء مأثور ایله دعا
ایلیه‌سین خضوع وخشوع وصفاء بال وکمال ضراعت وابتهال ایله واجابته رجاء
وائق وامید صادق ایله دخی عند التسلیم ملائکهٔ حاضرینه ویمین ویسارکده
اولان جماعت مؤمنینه سلام قصد ایده‌سین نیچانکه صلوتی تمام ایده‌سین حق
تعالی‌یه شکر ایده‌سین‌که بومقوله نعمت جزیله وکرامت جلیله‌یه توفیق ایلدی
ودخی قلبکه اخطار ایده‌سین‌که سن بوصلوتکه مودع سك بلکه بونك مثلی
برصلوته عمرك مساعد اولمایه نته‌کیم نبی علیه السلام ﴿صلوا صلوة مودع﴾
بیورمشدر آندن صکره ایکی خصلت بیننده اولاسین‌که بری خصلت وجل
وحیاء من الله عزوجل‌در صلوتده تقصیر جهتندن. ودخی ذنب ظاهر دیانت
باطن ایله ممقوت اولوب صلوتك وجهکه رد اولنمق خوفندن، بری دخی
خصلت رجادرکه حق تعالی صلوتی کرم وفضلی ایله قبول ایلیه. ایمدی حق
تعالی‌دن رجا ایدرزکه جمله‌مزی بحر رحمتی ایله معمور وغمد مغفرتی ایله

محفوظ ومستور ایلیه زیرا بزه وسیله یوقدر الاطاعته قیامدن عجزه اعتراف تامدر بوندن صکره قچانکه وصف ایتدیکمز اوزره صلوته امکان اوله قلبده نیچه انوار وبعض علائم وآثار حصولنه سبب اولورکه آنکله علوم مکاشفه وابواب مشاهده متفتح اولور حتی ملکوت سموات وارضی واسراربوبیتی مکاشف اولانلرصلوتده مکاشفه ایدرلرخصوصا سجودده، زیرا قرب خداده سجوددن اکثر یوقدر نته‌کیم حق تعالی ﴿ واسجد واقترب ﴾ بیورمشدر ودخی اول مکاشفه قوت وضعف وقلت وکثرت وجلا وخفا ایله مختلف اولور مصلی‌نك کدورات بشریه‌دن صفاسی مقدارنجه حتی بعضنه اعیان اشیا منکشف اولور وبعضلرینه مثالی منکشف اولور نته‌کیم دنیا ایچون صورت جیفه منکشف اولوروشیطان ایچون جیفه‌یه نزول ایدرکلب صورتی منکشف اولور. ودخی صرف وسمت اعتباریله دخی مختلف اولور نته‌کیم بعض ناسه حق تعالی‌نك صفات وجلالی وآخره افعالی وبعضنه دخی دقائق علوم معامله منکشف اولور. ودخی معانیٔ مذکوره‌نك هروقتده نیچه‌اسباب‌خفیه واردرکه لاتعد ولاتحصی‌در ودخی وقتا که مکاشفه صقالت قلب مقدارنجه اولوب اکثر خلقده اول حال متحقق اولمدیسه مکاشفه‌دن محروم اولمشلردر ومع ذلك نقیصهٔ حرمان ایله اکتفا ایتمیوب بلکه چاه انکاره دوشمشلردر زیرا طباع غیر حاضری انکار اوزره مجبول‌در لکن زنهار وزنهار که آنك امثالی انکار ایده‌سین زیرا حق تعالی‌نك منح واحسانی خارج اطوار طباع وعقول در والله تعالی هو المسؤل لنیل المأمول.

مطلب رابع — علم وظائف امامت‌ده‌در. وظائفك اولی اولدرکه کندوسندن کراهت ایلین قومه تقدم ایدوب امامت ایلمیه اکر اختلاف ایدرسه امرا کثر اوزره دائردر مکر اقل اولانلر اهل خیرودین اولالر ودخی کندیسندن افقه واقرا اولانه تقدم دخی مکروهدر مکر اول امتناع ایله چونکه کندوسنده شرائط امامت حاصله اوله، اول زمانده مدافعه مکروهدر. ودخی دیمشلردرکه بر قوم اقامتدن صکره امامتده مدافعه ایلدیلر اول سببدن حق تعالی آنلری خسف ایلدی. اما صحابه‌دن مروی اولان مدافعه کندولردن اولی

اولانی ایثار ایچوندر ویاخود نفسلرینه شهرت خوفندن وائمه ضمنا اولمق خطرندن ایدی. كاه اولورکه معتاد اولمیان کیمسه‌نك قلبی اقتدا ایدنلردن حیا ایتمکله قلبی مشغول‌اولور خصوصا صلوة جهریه‌ده، اول‌سببدن اخلاص وخضوع‌فوت اولور. ایکنجیسی امامتی اذان اوزره ترجیح‌درتخییر اولنسه، بعضلر دیمشدرکه بلکه اذانی اختیارایلیه لکن‌جمع مکروهدرواختلاف‌مذکور هر برینك فضائلنده اخبار تعارضنه نظرایله‌در. اوچنجیسی امام اوقاتی‌مراعاة ایلمکدرکه مهما امکن اوقاتك اوائلنده ادا ایلیه زیرا اوائلك اواخری اوزره فضلی کیدر حتی اوائل اوقاتده صلوتی کثرت جماعت ایچون انتظار اوزره ترجیح ایلمشلردر حتی روایت اولنورکه رسول‌الله برسفرده طهارت ایچون صلوتدن تأخر ایلدیلر صحابهٔ کرام دخی عبدالرحمن بن عوف حضرتی تقدیم ایدوب امام ایلدیلر حتی‌حضرتدن بررکعت‌فوت اولوب ینه قیام‌ایدوب قضا ایلدیلر و بیوردیلرکه فعل حسن ایشلدیکز بویله ایدك، وبردفعه دخی صلوة ظهرده تأخر ایلدیلر صحابهٔ کرین حضرت ابی بکری تقدیم ایلدیلر حتی رسول خدا آنلر صلوتده ایکن کلوب ابوبکر یاننده طوروب صلوتی ادا ایلدیلر ودخی امام اولان مؤذنه وغیرینه انتظار ایلمیوب بلکه مؤذن امامه انتظار ایلیه. دردنجیسی امامت ایلدکده اخلاص ایله نیت ایدوب‌وجمیع شرائط وارکانده امانة اللهی مؤدی اوله ودخی اخلاصدندر صلوة ایچون اجرالمیه مؤذن دخی کذلك، لکن نهی مذکور اقتدا ایدنلردن اجر آلمقده‌در اما اکر اول مسجدده خدمت امامته قیام ایدنلر جانب کبرادن یاغیریدن وقف اولان اجری قبول ایلسه آنك خدمتنه حکم اولنماز لکن مکروه اولور آنده دخی اجربرموضع معینه حضوره مداومتی مقابله‌سنده واقامت جماعتده مصالح مسجدی مراقبه ورعایت مقابله‌سنده اخذ ایتمك اوزره نیت ایلمك‌کرکدر. نفس‌صلوةایچون اولمیه، شمدی‌فتوی جواز اوزره‌در کراهت فرقهٔ متورعین وعزیمت ایله عالمین قاتنده. بشنجیسی طهارت باطن‌در فسوق وکبائر واصرار علی الصغائردن جماعت اولان قوم وفد ورسول کبی‌در امام آنلرك شفیعی‌در. ایمدی طهارته اول آنلردن اولی‌در اکر اثناء صلوتده

برحدث تذكر ایدرسه لائقدکلدرکه استحیا ایلیه بلکه کندویه قریب اولانی استخلاف ایلیه زیرا حضرت رسول صلی الله تعالی علیه وسلم جنابی تذکر ایدوب غیری استخلاف بیورسه کندیلر اغتسال ایدوب ینه رجوع ایدوب صلوته داخل اولدیلر. التنجیسی تسویهٔ صفوف ایتمدن تکبیر ایلمیه پس اولا یمین وشماله التفات ایلیه اکر صفوفده خلل کوررسه تسویه ایله امر ایلیه سلف متقدمین مناکب ایله تحادی ایدرلر ایدی . یعنی بری برینی سوق ایدرلردی وکعاب ایله بری برینه ضم ایدیشورلردی ومؤذن دخی اقامتی اذاندن تأخیر ایدردی تاکه ناس استعداد ایدوب فارغ اولهلر . خبرده وارد اولمشدرکه مؤذن اذان واقامت بیننده مهل وتاخیر ایلسون اکل طعام ایدن طعامدن فارغ اولهجق مقداری ومقتصر اولان یعنی خلاده بولنان اعتصارندن فارغ اولنجه. زیرا مدافعهٔ اخبثیندن نهی اولنمشدر . اکر مؤذن استعجال ایدرسه اکثر رجال بلامدافعه استعجال ایدردی. ودخی عشانی فتح عین ایله که وقت عشاده اکل اولنان طعامدر ـ کسر عین ایله عشا اوزره یعنی صلوة عشا اوزره تقدیم ایله امر اولنمشدر. یدنجیسی رکوع وسجودی تخفیف ایلیه وتسبیحاتده اوچدن زیاده ایلیه وبومذکور اولان جماعت کثیره اولدیغی زمانده‌در اماشول زمانده‌که آنجق لاجل الدین متجردین اولانلر حاضر اولسه‌لر تسبیحی طقوز کره دخی ایلسه بأس یوقدر . ودخی دعاء شهدده مأثور اولاندن زیاده ایلمیه ودعا ایلدکده نفسی تخصیص ایلمیه بلکه صیغهٔ جمع ایله ایلیوب جمله جماعتی نیت ایلیه ودخی جانبینه سلام ویردکده قومی وملائکه‌یی نیت ایلیه اکر خلفنده نسوان اولسه آنلر انطراف ایدوب کیتمینجه امام قیام ایلمیه قچانکه قالقه وجهی ایله ناسه اقبال ایلیه . جماعت دخی امامك حرکتندن مقدم قیام ایلمیه‌لر ، باقی شرائط وآداب کتب فقهده مذکوردر آنلردن طلب اولنه زیرا بز آنجق فقهانك اهمال ایتدکلرینك ذکرینی التزام ایلدك .

مطلب خامس — علم فضل جمعه‌ده‌در وجمعه‌نك آداب وسننده‌در .

جمعه‌نك فضلنده احادیث وآثار کثیره ومشهوردر جمله‌سنك مألی اولدرکه

بو بر یومدرکه حق تعالی آنکله اسلامی تعظیم وبونی مسلمینه تخصیص ایله آنلری تکریم ایلمشدر حتی بعدالندا جمعه‌یه سعی‌دن مانع وصارف اولان اموره اشتغال حرام اولمشدر. حدیثده وارداولمشدرکه برکیمسه‌که اوچ دفعه بلاعذر جمعه‌یی ترك ایلسه حق تعالی آنك قلبنه طبع وختم ایدر لفظ آخرده اسلامی ظهرینه براقمش اولور. بوندن صکره صلوة جمعه سائر صلواته مشارکدر شروطده. لکن آنلردن التی شرط ایله متمیز اولور: اولکی وقتدر حتی اکر سلام وقت ظهردن خارجده اولسه جمعه فوت اولورپس لازم اولان بودرکه وقت ظهرده جمعه‌یی اتمام ایلیه امامسبوق اولانده اختلاف واردر. ایکنجی مکاندر زیرا صحیح اولماز الامصرده اولور آنك حالی علم فقهده بیان اولنمشدر واذن سلطان دخی شرطدر. اوچنجی جماعتدر سائر صلوات کبی بعضلر قتنده قرق کیمسه لازمدرکه جمله‌سی ذکور واحرار ومکلفین ومقیمین اولهلر اکر برکیمسه ناقص اولسه خطبه ایچنده بیله یاخود صلوتده باطله اولور. دردنجی اتحاد جماعتدر اکر قرق کمسنه متفرقین قیلسه‌لر صحیح اولماز. بشنجی ایکی جمعه صحیح اولمامقدر اکر تعدد اولورسه تحریمه‌ده مقدم اولانك صلوتی صحیحه‌در الامکرکه ضرورت اوله. التنجی ایکی خطبه‌در بعضلر آنجق (الحمدلله) قولی ایله صحیح اولور دیمشلردر بعضلر ایکی خطبهٔ طویله لازمدرکه ایکیسنك ماینده قعود ایلیه بعضلر ایکی خطبه دخی فرضدر دیدیلر وایکیسنده دخی قیام کذلك بین الخطبتین قعود فرضدر دیدیلر ودخی خطبهٔ اولیده درت فرض واردر بری تحمیددرکه اقلی الحمدلله دیمکدر بری دخی صلوة علی النبی‌در صلی الله تعالی علیه وسلم بری دخی حق سبحانه وتعالی‌دن تقوی ایله وصیتدر بری دخی قرآندن برآیت قرائت ایلمکدر خطبهٔ ثانیه‌نك دخی فرائضی کذلك لکن آنده قرائت بدلی دعاء واجبدر ودخی استماع خطبه قرق کیمسه‌یه دخی واجبدر اماسنن قچانکه وقت زوال شمس اولوب اذان اوقنوب امام منبره قعود ایلیه آندن صکره صلوة منطقه اولور تحیة المسجددن غیری اما غیر کلام منقطع اولماز الا افتتاح خطبه ایله اولور قچانکه خطیب ناسه وجهی ایله اقبال ایلیه سلام ویروب آنلر دخی رد سلام ایدهلر. مؤذن

اذاندن فارغ اولیجق امام قیام ایدوب ناسه وجهی ایله اقبال ایدوب اطرافه
التفات ایلمیه ودخی اللرینی قائمهٔ سیف ایله ویاخود غرة ایله یعنی رمح صغیر
ایله اشتغال ایلیه تا که اللری ایله عبث ایلمیه یعنی اوینامیه واحدیهمانی اخری
اوزره وضع ایتمیه ودخی ایکی خطبه اوقیوب مابینـنده ایکی جاسـهٔ خفیفه
ایلمیه وخطبه‌ده لغات عربیه استعمال ایتمیه وتمطیط یعنی کلامده تلوین ایتمیه
وتغنی ایتمیـه ودخی خطبه‌سی قصیرهٔ بلیغهٔ جامعه اوله . وخطبهٔ ثانیه‌ده دخی
قرائت آیت مستحب‌در ودخی مسجده داخل اولانلر خطیب خطبه‌ده ایکن
سلام ویرمیه‌لر اگر سلام ویررسه جوابه مستحق اولماز اشارت جواب حسن‌در
ودخی تسمیت عاطس ایلمیه. ایمدی بو ذکر اولنان شروط صحت‌در اما شروط
وجوب علم فقهده مذکوره‌در اما آدابی اون‌در: اولکی یوم خمیس‌دن خصبه‌یه
استعداد ایدوب عزم ایلیه وفضلی ایچون استقبال ایلیوب دعایه اشتغال ایلیه
ودخی بعد العصر استغفار وتسـبیح ایلیه زیرا برسـاعت‌در یوم جمعه‌ده ابهام
اولنان ساعته مقابل‌در ودخی ثیابنی غسل ایدوب بیاضی ترجیح واختیار ایلیه
وطیب احضار ایلیه وجمعه بکوردن یعنی وقت سـحرده کیتمکدن مانع اولان
اشغالدن قلبنی تفریغ ایلیه . ودخی اول کیجه‌دن صوم جمعه‌یه نیت ایلیه لکن
مفرداً اولمیوب بلکه خمیسی یاسـبتی ضم ایلیه ودخی لیـلهٔ جمعه‌یی صلوة ایله
وختم قرأن ایله احیایه اشتغال ایلیه زیرا آنك فضل کثیری واردر یوم جمعه‌نك
فضلی دخی آنوك اوزرینه مستحب‌در بعضـلر اول کیجه اهلی ایله مجامعت
دخی ایلیه دیوب بلکه آنی مستحب ایلمشـلردر ﴿ من بکر وابتکر وغسـل
واغتسـل ﴾ حدیث شریفندن اخذ ایلمشلردر بعضلر غسل قولنك معناسی
اهلنی غسـله حمل ایلسه دیمکدر دیمشـدر . برروایتده غسـل تخفیف ایله
ادراك وارد اولمشـدر یعنی ثیابنی غسل ایلیه دیمکدر . ایمدی بو آداب ایله
داخل زمرهٔ غانمین وخارج فرقهٔ غافلین اولور نته‌کم بعض سـلف دیمشـدر
« اوفی الناس نصیباً من الجمعة من انتظرها ورعاها من الامس واخسهم نصیبا
من اصبح فیقول ایش الیوم » یعنی خاسـك جمعه‌دن نصیب جهتندن اوفی
اولان شـول کیمسـه‌در که انتظار جمعه ایدوب امس‌دن رعایت جمعه ایلیه

ونصيب جهتندن اخسى شول كيمسه‌دركه صباحه داخل اولدقده بوكون نه‌در ديه، يعنى يومك حرمتندن غافل و آدابندن ذاهل اوله . بعضلر ليلهٔ جمعه‌ده مسجد جامعده بيتوتت ايدردى تعظيم جمعه ايچون . ايكنجى قچانكه صباحه داخل اوله بعد طلوع الفجر غسل ايله ابتدا ايليه اكر تكبير ايلمزسه دخى رواحه يعنى مسجده ذهابه اقرب اولان احب‌در تاكه نظافتده قريب العهد اوله و بو غسل استحباب مؤكد ايله مستحب‌در . عند البعض سنتدر عندالاخرين واجبدر ودخى بركيمسه‌كه اغتسال ايدوب صكره محدث اوله غسلى باطل اولماز احب اولان احترازدر . اوچنجى زينت‌در اول دخى اول كونده مستحب‌در زينت دخى كسوت ايله اولور و نظافت وطيب ايله اولور. اما كسوت، آنك‌احبى ثيابك ابيضى‌در شهرت اولان ثيابى و سوادى لبسدن احتراز ايليه . زيرا لبس سوادده فضيلت يوقدر قنده قالديكه سنت اوله . بلكه بدعت محدثه‌در عمامه دخى بو ايامده مستحبه‌در خصوصا كه جمعه‌يه سعى وقتندن تمام صلوته دكين. اما نظافت سواك ايله‌در ودخى خلق شعر وقلم ظفر وقص شارب وبونلره مشابه‌امور ايله‌در. ابن‌مسعود ايتدى: هركيم يوم جمعه‌ده اظفارينى قلم ايلسه حق‌تعالى آندن برمرض اخراج ايدوب برشفا ادخال ايدر اكر يوم خميسده ياخوديوم اربعاده حمامه داخل اولديسه مقصود حاصل‌اولمش اولور. آنجق‌اول‌كون يانندە موجود اولان اطيب‌طيب ايله تطييب ايلسون تاكه آنكله روائح كريهه‌يه غالب اوله وجوارنده حاضر اولانلرك مشامنه ايصال روح وراحت ايليه. رجالك احب وطيبى رايحه‌سى ظاهر اولوب لونى خفى اولاندرنسانك‌طيبى لونى ظاهرورىحى خفى‌اولاندركه اثرده بويله‌در . امام شافعى ايتدى : هركيم ثوبنى تنظيف ايلسه همى قليل اولور وهركيم ريحى طيب‌اوله عقلى زياده‌اولور . دردنجى جامعه بكوردر يعنى بكرة النهارده كيتمكدر بونك فضلى عظيم‌در ودخى مستحبدركه جامعه ايكى واوچ فرسخدن قصد ايليه ودخى جمعه‌يه سعى خاشعاً ومتواضعا نيت اعتكاف ايله اولوب نداءخدانك جوابنهٔ مبادرت‌ومغفرت ورضوانه مسارعت قصد ايليه. تمام فضيلت جمعه‌يه ساعت اولى‌ده كيدنلركدر بعده ثانيه‌ده تا امام

خروج ايدنجه. آندن صكره صحف طى اولنوب اقلام رفع اولنور ملائكه دخى
منبر يانينه جمع اولوب استماع ذكر ايدرلر بعده كيدنلره صلوته حضوردن
غيرى فضيلت اولماز بوبابده اخبار كثيره‌در . بشنجى هيئت دخولده‌در لائق
بودركه خلقك رقابنى تخطى ايلميه واوكلرندن مرور ايتميه. بكور ايدن انسانه
بونلر آسان اولور مكر آنلر دخى باب جامع قتنده قعود ايدەلر جامعك اوكنده
موضع خالى وارايكن، اول تقديرجه آنلرك حرمتى اولماز. صكره آنلرك رقابنى
تخطى ايتسه‌لر بأس يوقدر حسن دن بويله روايت اولنمشدر وينه حسن دن مرويدركه
مسجدده كيمسه اولمسه الا صلوة ايچنده اولانلر اولسه‌لر لائق بودركه آنلره
سلام ويرميه‌لر زيرا محلى دكل ايكن جواب تكليف ايتمش اولور. التنجى ناسك
اوكندن مرور ايتميه وكندوسى براسطوانه‌نك وياخود حائطك قربنده قعود
ايليه تاكه اوكندن كيمسه مرور ايلميه، مرور ايلسه دخى صلوتى قطع ايلمز
لكن منهى عنه‌در اكر حائط يااسطوانه بولمازسه اوكنه طولى برذراع اولور
برشى نصب ايليه تاكه آنك حدينه علامت اوله. يدنجى صف اولى طلب ايليه
زيرا آنك فضلى كثيردر نته‌كيم روايت ايلدك . خبرده دخى وارد اولمشدركه
﴿من غسل واغتسل وبكر وابتكر ودنى من الامام استمع كان له كفارة مابين
الجمعتين وزيادة ثلثة ايام﴾ ايمدى ﴿ودنى من الامام﴾ قولى كه معناسى امامه قريب
اوله ديمكدر صف اوله وارمغه اشارتدر پس بوخصلتلر ايكى جمعه‌نك
مابينتده اولان ذنوب ايله اوچ كون دخى زياده‌نك ذنوبنى مكفره‌در لفظ
آخرده حق تعالى آنى جمعهٔ اخرى‌يه دكين مغفرت ايدر وارد اولمشدر لكن
صف اولى طلبده اوچ شرط واردر: برى اولدركه آنده امامدن وتوابعندن
برمنكر كورميه‌كه تغييرندن عاجز اوله والا تأخر ايلمك اسلم وهمى احجم‌در
علمادن بعض جماعت طلب سلامت ايچون ايلمشلردر . جمله‌دن برى بسر
ابن الحارث‌در آنلره باعث تأخردن سؤال ايلديلر ايتدى: قرب قلوب مقصوددر
قرب اجساد دكل. برى دخى منبر قتنده كبرا ايچون فصل اولنمش مقصوره
اولمامقدر اما مقصورده صلوتى كريه كورمشدر لكن اقرب بودركه كراهت
كندويه تخصيص وآخرى منع ايچوندر والا كراهت يوقدر. برى دخى بودركه

منبر بعض صفوفی قطع ایدر حقیقتده صف اوّل ، اول بر صف متصل غیر منقطعدرکه فنـاء منبردهدر ودخی آنده اوتوران خطیبه مقابل اولوب سماع ایدر و دخی اسواقده صلوة مکروهدر ومسجددن خارج اولان رحابده یعنی مواضع واسعهده بعض صحابهٔ کرام ناسی رحابدن ضرب ایدوب قیام ایله امر ایدرلردی . سکزنجی خروج امامدن صکره قطع صلوة وکلام ایلیه بلکه جواب مؤذنه بعده استماع خطبهیه اشتغال ایلیه، اکر بعید ایسه علمده وغیریده تکلم جائزدر دیمشلردر لکن سکوت اولیدر زیرا اول وقتده صلوة حرام اولیجق حرمت کلام اولیدر . طقوزنجی امامه اقتداده سائر صلوتده ذکر آدابی مراعات ایلیه قچانکه صلوة جمعهدن فارغ اولسه یدیکره سورهٔ فاتحه قرائت ایلیه قبل التکلم وقل هوالله احد ومعوذتین یدیشرکره تحقیق بعض سلفدن مرویدرکه هرکیم بونی ایشلسه اول جمعهدن جمعهٔ اخرییه دکین معصوم اولور . ودخی اکا شیطاندن حرز اولور ودخی مستحبدرکه بعد صلوة الجمعه بودعایی قرائت ایلیه: ﴿اللهم یاغنی یاحمید یامبدیٔ یامعید یارحیم یاودود اغننی لجلالك عن حرامك و بفضلك عمن سواك﴾ دیرلرکه برکیمسهکه بودعایه مداومت ایلیه حق سبحانه وتعالی آنی خلقندن اغنا ایلیه و آکا ﴿من حیث لایحتسب﴾ رزقنی ویره بعدهصلوة جمعهدن صکره آلتی رکعت نماز قیله . برروایتده درت ، بر روایتده ایکی رکعت نماز قیله جملهسی صحیحدر احوال مختلفهیه کوره افضل اولان اکمل اولاندر . اوننجی مسجده ملازم اولمقدر عصری ادا ایدنجه، اکر مغربه دکین وقوف ایدرسه افضلدر اولکیدن ثواب حج، ثانیدن ثواب عمره حاصل اولورا کرتصنعدن نفسنهامین اولمازایسهویاخود اعتکافه خلقك نظرندن کندویه آفت اصابت ایتمکدن خوف ایدرسه ویاخود مالایعنییه شروعدن خوف ایدرسهافضل بودرکه بیتنه رجوع ایدوب خلوتنده حق تعالیی ذاکر والاءنعماسندهمتکفروتوفیقنهشاکر،تقصیرندن خائف وقلب ولسانی مراقب اوله شمس غارب اولنجه، تاکه ساعت شریفه آنی فوت ایتمیه ودخی لائق دکلدرکه جامعده وغیری مساجد ومعابدده حدیث دنیا سویلیه زیرا منهی عنهدر .

بيان آداب نهار الجمعه — آنك آدابی يدی‌در اولکی حضور مجلس
علم‌در بکرة وياخود بعدالصلوة وبعدالعصر ودخی مريد يوم جمعه‌نك جمله‌سنده
خيراتدن خالی و بعيد اولميه، تاكه خيره مباشر ايكن ساعت شريفه‌ده
حاضر بوله. ايمدی اكر برعالم بولورسه‌كه حق تعالی ايامنی تذكر ايايه وتفقه
فی‌الدين ايايه آنك مجلسنده حاضر اوله ودخی آخرتده نافع اولان علمی
مستمع اولمق نافله‌دن افضلدر. تحقيق ابوذر روايت ايتمشدركه مجلس علمه
حضور بيك ركعتدن افضلدر كذلك قصاصی مسجددن اخراج ايدوب
زجر ايليه‌كه آنلرده خير واجر يوقدر بلكه بدعت‌در صحابهٔ كرام‌دن قصاص
حقنده نكير رواتی غايت ايله كثيردر. ايكنجی ساعت شريفه‌يه حسن مراقبه
اوزره اوله‌كه خبرمشهورده وارد اولمشدركه جمعه‌ده برساعت واردركه اكا
عبد مسلم موافقت ايليوب حق‌تعالی‌دن برشی سؤال ايلمز الا حق‌تعالی آنی
اعطا وافضال ايدر. خبر آخرده وارد اولمشدركه برعبد اكا نماز قيلاركن
مصادف اولماز الا الخ. واول ساعت شريفه‌ده اختلاف اولنمشدر. بعضلر طلوع
شمس وقتنده ديمشدر بعضلر عند الزوال بعضلر مع الاذان بعضلر خطيب
منبره صعود ايدوب خطبه‌يه شروع ايتدكده بعضلر خلق نمازه قيام ايتدكلرنده
بعضلر آخر وقت عصرده بعضلر قبيل غروبده‌در ديمشلر، قول اخير حضرت
فاطمه‌دن مرويدركه والدندن صلی‌الله تعالی عليه وسلم روايت ايدر. بعض
علما ديمشدركه ساعت مزبوره يوم مذكورده مبهمه‌در ليلهٔ قدر كبی تاكه
مراقبه‌سنه دواعی متوفره اوله بعضلر دخی ديمشدركه ساعت مذكوره يوم
جمعه‌نك ساعاتنده انتقال ايدر ليلهٔ قدر انتقالی كبی. غزالی ايتدی جمله‌دن
اشبه بوقول‌در وبونك برسری واردركه علم معامله‌ده آنك ذكری لائق
دكلدر وبوسره اشارت‌در حضرت رسالتدن اولان بشارت‌كه بيورمشدر:
« ان‌لربكم فی ايام دهركم نفحات الا فتعرضوالها » ايمدی لايق اولدركه عبد
جميع نهارنده اول وقته متعرض اوله قلبی احضار وذكره مداومت وتكرار
ووساوس دنياواغراض‌دن تجنب واعراض ايله رجااولنوركه اول نفحات برنفحه‌يه
واصل وآنكله مقصد حاصل اوله. اوچنجی اول كون مستحب‌در رسول‌الله‌ه

صلى الله تعالى عليه وسلم صلوتى اكثار ودخى ﴿ اللهم صل على محمد عبدك ورسولك النبى الامى ﴾ ديمه اكر تشهدده مشهور اولان صلواتى ذكر ايدرسه ينه مصلى اولور ودخى صلواته استغفارى ضميمه ايليه زيرا يوم مذكورده استغفار مستحبدر . دردنجى قرائت قرآنى اكثار خاصة سورهٔ كهفى اختيار ايليه. حضرت ابن عباس وابى هريره دن مرويدركه هركيم ليلهٔ جمعه ده وياخود يوم جمعه ده سورهٔ كهف قرائت ايلسه قرائت ايتديكى موضعدن مكه يه وارنجه برنور ويريله وجمعهٔ اخرايه دكين مغفرت اولنه اوچ كون دخى زياده ايله ويتمش بيك ملك آنك ايچون صلوة ايده لر صباحه داخل اولنجه. ودخى مرضدن ودبيله دن وذات الجنبدن وبرص وجذامدن وفتنهٔ دجالدن عافيت اوزره اوله. ودخى مستحبدركه يوم جمعه ده ياخود كيجه سنده ختم قرأن ايليه اكر قادر اولورسه ودخى ختم قرأنى صلوة فجرك ايكى ركعتنده اوله اكر كيجه قرائت ايدرسه وياخود مغربك ركعتيننده اوله وياخود جمعه ده اذان واقامت بيننده اوله كه آنك فضل عظيمى واردر بعض عباد، عباد يوم جمعه ده بيك كره ﴿قل هو الله احد﴾ قرائتنى استحباب ايدرلر ايدى ودخى بيك كره « سبحان الله والحمدلله ولا اله الا الله والله اكبر» ديرلر ايدى اكر جمعه نك يومنده ياليله سنده مسبحات ستى قرائت ايدرسه حسندر روايت اولنمشدركه نبى صلى الله تعالى عليه وسلم بعض سورى بعينها قرائت ايتمش اوله لر الا يوم جمعه ده ولياليسنده مرويدركه ليلهٔ جمعه ده صلوة مغربده ﴿قل يا ايها الكافرون﴾ و﴿قل هو الله احد﴾ قرائت ايدردى وعشاء آخرده سورهٔ جمعه وسورهٔ منافقين قرائت ايدردى وبو ايكيسنى صلوة جمعه ده دخى قرائت ايدردى ودخى صبح جمعه ده سورهٔ سجدهٔ لقمن وسورهٔ ﴿هل اتى على الانسان﴾ قرائت ايدردى . بشنجى صلوة يعنى نمازلردر بركيمسه كه مسجده داخل اوله مستحبدركه اوتورمازدن اوّل درت ركعت نماز قيله . ايكيوز سورهٔ اخلاص ايله هر ركعتده اللى كره قرائت ايليه. حضرت رسولدن صلى الله تعالى عليه وسلم مرويدركه بركيمسه كه بونى ايشليه جنتده مقعدينى كورمدن اكا اصابت موت ايتميه وياخود اكا كوستريله ودخى ايكى ركعت تحية المسجدى ترك ايتميه امام خطبه ده ايسه دخى، لكن اول زمانده

تخفيف ايدوب امام طرفينه تصليه ايتدكدنصكره قيله زيرا اول زمانده مدح
سلاطينه شروع ايتمكله نماز مشروعدر آني استماع واجب دكلدر ودخي اول
كونده مستحبدركه درت ركعت نمازقيله درتسوره ايلهكه سورهٔ انعامو كهف
وطهويسدر ـ اكر آنلرى قرائته قادر اولمازسه سورهٔ يس وسجدهٔ لقمان
وسورهٔ دخان وسورهٔ ملك ايله قيله . ودخي بودرت سورهنك ايلهٔ جمعهده
قرائتنى ترك ايلميهكه آنده فضل كثير واردر اكر آنلرى قرائت ايدهمز ايسه
قادر اولديغى سورى قرائت ايليهكه ختمهٔ واحده منزلهسندهدر ودخي سورهٔ
اخلاص قرائتنى اكثار ايليه ودخي مستحبدركه اول كونده صلوة تسبيح
قيله آنى دخي عن قريب بيلورسين حضرت ابن عباس رضي الله عنهما رب
الناس صلوة تسبيحي بعدالزوال اداياهاشتغال ايدردى يوم جمعهده احسن بودركه
وقت زوالهدكين صلوته اشتغال ايليه بعدالجمعه استماع علم ايليه عصرهدكين
بعده تسبيح واستغفارى تكرار وا كثار ايليه مغربهدكين . التنجى صدقهدر
اول كونده صدقهنك ثوابى مضاعفدر مكركه امام خطبهده ايكن سؤال ايدنه
ويره زيرا اولمكروهدر بعض علما مطلقا سائله تصدقى كريه كورمشدر
نچانكه رقاب ناسى مسجدده تخطى ايليه مكركه برمكانده قائماً وياقاعدا سؤال
ايليه. كعب الاخبار ايتدى بركيمسه جمعهيه حاضراولوب بعده انصراف ايدوب
صدقهدن برى برينه مخالف ايكيشى تصدق ايدوب بعده رجوع ايدوب ايكى
ركعت نماز قيلوب ركوع وخشوعلرينى اتمام ايدوب بعده ﴿ اللهم انى اسئلك
باسمك بسم الله الرحمن الرحيم وباسمك الذى لا آله الا هو الحى القيوم لاتأخذه
سنة ولانوم ﴾ ديسه حق تعالىدن برشى سؤال ايتميه الا حق تعالى آنى آكا
اعطا ايده . بعض سلف ايتدى بركيمسه يوم جمعهده برمسكينى اطعام ايلسه
بعده صباحدن جمعهيه ابتكار ايليوب بركيمسهيه ايذا ايتمسه بعده امام سلام
ويرديكى حينده ﴿ بسم الله الرحمن الرحيم الحى القيوم اسئلك ان تغفرلى
وترحمنى وان تعافينى من النار ﴾ ديسه بعده قلبنده ظاهر اولان دعانى ايلسه
البته مستجاب اوله . يدنجى اول كونى ذخر آخرت قيلمقدركه آنده جميع
اشغال دنيادن كف ايليه ودخي آنده سفره ابتدا ايتميه تحقيق روايت اولنمشدركه

هر کیم یوم جمعه‌ده سفر ایلسه ایکی ملکلری آکا دعاء علیه ایدرلر . یوم جمعه‌ده طلوع فجردن صکره سفر حرامدر مکرکه رفقاسی فوت اوله . بعض سلف مسجدده سقادن شرب ایچون ویاخود غیره تسبیل ایچون شراء ما ایتمکی کریه کورمشدر مسجده اشترا اولنمش اولمسون دیو اکر هیچ ایتمامکه مجال اولمازسه باری ثمنی خارج مسجدده تسلیم ایلیه وبالجمله اول کونده اوراد واذکارینی وانواع خیراتی زیاده ایلیه زیرا حق سبحانه وتعالی قچانکه برعبده محبت ایلسه آنی اوقات فاضله‌ده فواضل اعمال ده استعمال ایدر تاکه عقابی اوجع ومقتی اشد اوله برکت وقت حرمانی ایله وحرمت وقتی انتهاك ایتدیکیچون . ودخی یوم جمعه بعض دعوات مخصوصه مستحبدرکه آثارده وارده اولمشدر ان شاء الله تعالی عن قریب باب دعواتده ذکری نصیب اوله .

مطلب سادس — علم نوافل صلوتده‌در . معلوم اوله‌که فرائضدن ماعدا صلوات یا سنن‌در ویا مستحبات ویا تطوعات‌در اولکی شونلردرکه حضرت نبی‌دن منقول اولوب آکا مواظبت ایتمش اوله‌لر . ایکنجی اولدرکه فضیلتده بعض اخبار وارد اولوب لکن مواظبت نقل اولنمامشدر . اوچنجی اولدرکه آنك عیننده بر اثر وارد اولمامشدر لکن عبد آنی تطوعاً ادا ایدر ربنه مناجاته رغبت ایچون خصوصاکه مطلقا بعض صلوتك فضلنه شرعده نقل وارد اولمشدر . بواوچ قسمه نافله دخی اطلاق اولنور فرض مقابله‌سنده کاه اولورکه بعض سنته آخر اوزره فضیلت عارضه اولور زیرا جماعات ایله اولان سنن ، سنن افراددن افضلدر : سنن جماعتك دخی افضلی صلوة عیددر بعده صلوة کسوف بعده استسقاردر سنن انفرادك افضلی وتردر بعده فجرك رکعتینی‌در بعده سائر رواتب‌در . ودخی معلوم اوله‌که نوافل درت قسمدر . اسبابه متعلق اولان واوقاته متعلق اولان ، اول دخی یا یوم ولیله‌ده متکرر اوله‌ویاخود اسبوعده ویا سنه‌ده اوله‌که بونلردرت قسم اولور قسم اول سکزدر آنلرك بش قسمی روایت صلوات خمس‌در ، اوچی دخی آنلرك وراسنده‌درکه صلوة ضحی‌در ومابین عشائین وتهجددر اما رواتب صلوات خمس علم فقهده بیان اولنمشدر . واما صلوة ضحی ، آنده اکثر نقل اولنان سکز رکعتدرکه

امهانی روایتی بودر حضرت عایشه روایتنده درت رکعتدر اما ماشاءالله زیاده
ایلیه زیاده‌سنده حد معین یوقدر التی رکعت دخی روایت اولنمشدر بعضلر
دیمشدرکه اقلی ایکی رکعتدر اعلاسی اون‌ایکیدر سهروردی عوارفده بویله
ذکر ایلمشدر و آنك وقتی شمس اشراق‌ایدوب مرتفع‌اولوب جانب شرقدن
ربع سمایه‌واردیغی زماندر. وقت مزبور ربع غربیده وقت‌عصرك نظیری‌در.
واماصلوة مابین العشائین، اول سنت مؤکده‌در و آنك فضل‌عظیمی واردرکه
آکا صلوة الاوابین‌دیرلر عددی آلتی رکعتدر. واما صلوة تهجد. آنك‌وقتی
لیل‌دن ثلث اخیردر طلوع فجره‌دکین ودخی لائق‌اولان بودرکه آنکه‌طلوع
فجر بیننده نائم اولمیه ودخی‌بوصلوتی تقلیل ایدوب بعده‌نائم اولمامق افضل‌در
تطویل ایدوب عقیبنده نائم اولمقدر ودخی بونك عدد رکعاتنده اختلاف
اولنمشدر اقلی ایکی‌رکعتدر اون‌ایکی‌یه وارنجه، امافضائلی خارج حد احصادر.

تذییل — وجه مذکور اوزره صلوة تهجد امام‌غزالی کتاب (احیاء۔
العلوم) ده اختیار ایتدیکیدرکه مرحوم‌والد ماجد دخی آنلره اقتدا و آنلرك
اثرینه اقتفا ایتمشلردر بوقول اوزره بعد الصلوة طلوع فجره دکین ترك‌نوم
افضل‌در لکن حضرت شیخ اکبر وکبریت احمر غوث اعظم و مقتدای امم
الشیخ محی الدین العربی الحاتمی الطائی نفعناالله تعالی باسراره وهدانا الی
الحق بانواره کتاب فتوحات مکیه‌نك آخر ابوابنده‌کی‌وصایاسیدر صلوة تهجد
ایله دخی توجیه ایلدکده طریقنی بیان ایدوب بیورمشدرکه اول لیلدن نائم
بعده صلوته قائم اوله‌سین بعده ینه نائم اوله‌سین بعده صلوته قائم اوله‌سین
فجر طالع اولنجه، فجر طالع اولیجق فجرك رکعتینی قیله‌سین بعده صاغ
یانکه اضطجاع ایده‌سین بلانوم بعده صلوة صبحه قائم اوله‌سین. ایمدی بو
کلامدن منفهم اولان بودرکه صلوة تهجد ایچون قالقوب ینه نائم اولمق
کرکدر بعده ینه صلوة ایچون قائم اوله فجر طالع اولنجه. یعنی قالقوب
صلوة فجره منتظر اوله فجر طالع اولنجه، طالع اولیجق ایکی رکعت سنت
فجری قیله دیمکدر پس اول تقدیرجه حضرت شیخك کلامی قول آخر
اولور ملاحظه اولنه انتهی. قسم ثانی ایام اسبوعك و لیالیسنك صلوتیدر:

(يوم الاحد) آنده درت ركعت نمازقيله بر روايتده وقتى مابعد ظهره تخصيص اولنمشدر هر ركعتده بعدالفاتحه بركره ﴿آمن الرسول﴾ آيتنى اوقيه . بر روايتده دخى ركعت اولىده تنزيل السجده وثانيه‌ده تبارك اوقيه بعده تشهد اوقيوب سلام ويره ، بعده ركعتين اخرينى قيله هر برنده سورهٔ جمعه‌يى قرائت ايليه . وبو سورك هر برى بعدالفاتحه‌در . امافضائلى ، حق تعالى اول كيمسه‌يه برنبى ثوابنى وحج وعمره فضيلتنى ويره وهر حرفه جنتده مسك ازفردن بر مدينه ويره و هر ركعتى مقابله‌سنده صلوة كتابت اولنه وآكا هر نصرانى ونصرانيه عددنجه حسنات ويريله وحق تعالى‌يه آنك حاجتنى قضا ايلمك حق وواجب اوله . (يوم الاثنين) ايكى ركعت نماز قيله ارتفـاع نهار قتنده هر برنده بعـد الفاتحه آية الكرسى واخلاص ومعوذتين قرائت ايليه برر كره و بعد السلام استغفار ايليه اون كره وحضرت نبى عليه السلامه صلوات كتوره اون كره ، حق تعالى آنك جميع ذنوبنى مغفرت ايليه ، بونى جابر روايت ايلمشدر . انس روايتنده اون ايكى ركعت نماز قيله هر برنده بعدالفاتحه آية الكرسى اوقيـه . بركره قچانكه فارغ اوله اخلاص اوقيه اون ايكى كره . و بونك فضائلى جنته دخول در حالى وتجاوزدن انواع كرامات ايله وملائكه‌نك آنى تشييع‌لريدر هر برى ايله هديه اوله . (يوم الثلثا) آنده نصـف نهار زماننده اون ركعت نماز قيله بر روايتده ارتفاع نهار وقتنده هر بر ركعتده بعدالفاتحه آية الكرسى بركره ، و ﴿قل هو الله احد﴾ اوچ كره . بونى حضرت انس روايت ايلمشدر اما فضائلى يتمش كونه دكين اول كيمسه‌نك اوزرينه خطيئه كتابت اولنمايه اكر اول مدتده موتى مقدر ايسه شهيداً كيده ويتمش ييللق ذنوبى مغفرت اولنه . (يوم الاربعا) ارتفاع نهار وقتنده اون ايكى ركعت نماز قيله هر ركعتده بعدالفاتحه آية الكرسى بركره ، اخلاص اوچ كره ومعوذتين اوچ كره اوقيه . بونى معاذ روايت ايلمشدر فضائلى بودركه حق تعالى اول كيمسه‌دن عذاب قبرى وضيق وظلمتنى وشدائد قيامتى دفع ايليه . وهر كون آنك ايچون برنبى عملى رفع اولنه ودخى بر ملك عرش يانـنده آكا ندا ايليه‌كه : ياعبدالله عملكى استيناف ايله‌كه سنك ذنوبكدن تقدم ايلين جمله مغفور اولمشدر . (يوم الخميس) ايكى ركعت نمازقيله بين الظهر والعصر ، اولكيده بعد-

الفاتحه آية الكرسى اوقيه يوزكره ، ثانيه‌ده بعد الفاتحه ﴿ قل هو الله احد ﴾ اوقيه
يوزكره وحضرت رسالت پناهه صلوات كتوره يوزكره ، بونى حضرت ابن
عباس روايت ايلمشدر فضائلى بودركه حق تعالى آكا ثواب صوم رجب وشعبان
ورمضان ، وثواب حج ويره وآنك ايچون جمله حق تعالى يه ايمان كتورنلر
وتوكل ايدنلر عددنجه حسنه كتابت ايليه . (يوم الجمعه) شمس بر رمح مقدارى
مرتفع اولدقده بعد اسباغ الوضوء سبحة الضحى ديه ايكى ركعت نماز قيله ، هركيم
آنى قيله ايماناً واحتساباً حق تعالى آنك ايچون ايكى يوز حسنه كتابت ايليه وآندن
ايكى يوز سيئه محو ايليه وهركيم درت ركعت قيله حق تعالى آنك ايچون جنتده درت يوز
درجه رفع ايليه وهركيم سكز ركعت قيله حق تعالى آنك ايچون جنتده سكز يوز درجه
رفع ايليه وجميع ذنوبى مغفور اوله ، وهركيم اون ايكى ركعت قيله بيك ايكى يوز حسنه
كتابت اولنه وآندن بيك يوز سيئه محو اولنه وآنك ايچون جنتده بيك
ايكى يوز درجه رفع اولنه . بونى حضرت على ابن ابى طالب كرم الله وجهه
مرفوعا روايت ايلمشدر . حضرت ابن عمر رضى الله عنهما روايتنده مرفوعا
وارد اولمشدركه هركيم يوم جمعه‌ده قبل صلوة الجمعه درت ركعت قيله بر ركعتده
بعد الفاتحه ﴿ قل هو الله احد ﴾ اوقيه اللى كره . اول كيمسه جنتده مقعدينى
كورمينجه فوت اولمايه ياخود آكا كوستريله . (يوم السبت) درت ركعت نماز
قيله هربرنده بركره فاتحة الكتاب و ﴿ قل يا ايها الكافرون ﴾ اوچ كره اوقيه
وبعد الفراغ آية الكرسى اوقيه . بونى ابو هريره مرفوعا روايت ايلمشدر
وفضائلى بودركه حق تعالى آنك ايچون هر حرفى مقابله‌سنده برحج وبرعمره
كتابت ايليه ودخى هر حرفى مقابله‌سنده برسنه‌نك نهارنده صيام ولياليده قيام
اخرى رفع اولنه وحق تعالى آنك ايچون هر حرفى مقابله‌سنده برشهيد ثوابنى
ويره ودخى تحت ظل عرش خداده نبيين وشهدا ايله . واما صلوات ليالى ،
ايمدى (ليلة الاحد) آنده يكرمى ركعت نماز قيله هر ركعتده بر فاتحه واللى
اخلاص وبرركره معوذتين اوقيه بعده يوز كره استغفار ايليه ويوز كره دخى
نفسى ووالدينى ايچون استغفار ايليه وحضرت نبى يه عليه السلام يوز كره صلوات
كتوره وكنديسنك حول وقوتندن تبرى ايدوب حق تعالى يه عز وجل التجا

ایلیه بعده ﴿ اشهد ان لا آله الا الله وحده لاشریك له . واشهد ان آدم صفوة الله وفطرته وابرهیم خلیل الله وموسی کلیم الله وعیسی روح الله ومحمد حبیب الله صلوات الله وسلامه علیهم اجمعین ﴾ دیه آکا ثوابدن حق تعالی ایچون حاشا ولد واردر دیه دعوی ایدنلر وایتمینلر عددنجه ثواب حاصل اوله وحق تعالی یوم قیامتده آنی آمنین ایله بعث ایلیه وحق تعالی اوزرینه حق وواجب اوله آنی تبین ایله جنته ادخال ایلمك. بونی حضرت انس روایت ایلمشدر. (لیلة الاثنین) درت رکعت نماز قیله، اولیده ﴿ الحمدلله ﴾ اوقیه و ﴿ قل هو الله احد ﴾ اوقیه اون کره وثانیه ده ﴿ الحمدلله ﴾ ویکرمی اخلاص وثالثه ده اوتوز ورابعه ده قرق اوقیه، ایکیسی دخی ینه بعد الفاتحه در بعده سلام ویره ویتمش بش کره ﴿ قل هو الله احد ﴾ اوقیه ونفسی ووالدینی ایچون یتمش بش کره حق تعالیدن استغفار ایلیه وحضرت محمده صلی الله تعالی علیه وسلم یتمش بش کره صلوات ایده بعده حق تعالیدن حاجتنی سؤال ایلیه حق تعالی اوزرینه حق وواجب اولورکه آکا سؤال ایتدیکی امرده سؤالنی اعطا ایلیه، بوکا صلوة الحاجه دیرلر بونی حضرت انس روایت ایلمشدر. (لیلة الثلثا) ایکی رکعت نماز قیله هر رکعتده فاتحة الکتاب و ﴿ قل هو الله احد ﴾ ومعوذتین، اون بش کره آیة الکرسی اوقیه و اون بش کره حق تعالیدن استغفار ایلیه. (لیلة الاربعا) ایکی رکعت نماز قیله، اولکیده بعد الفاتحه اون کره ﴿ قل اعوذ برب الفلق ﴾ وثانیده بعد الفاتحه اون کره ﴿ قل اعوذ برب الناس ﴾ اوقیه هرکیم بونی قیله آنك ایچون هر سمادن یتمش بیك ملك نزول ایدرکه ثوابنی کتابت ایدرلر یوم قیامته دکین حضرت فاطمه رضی الله عنها روایتنده بعد الفاتحه ﴿ قل اللهم مالك الملك ﴾ اوقیه ــ الی آخره ــ نمازدن صکره یتمش کره ﴿ جزی الله محمدا عنا ما هو اهله ﴾ دیه یتمش کره. حق تعالی آنك یتمش ییللق ذنوبنی مغفرت ایلیه و آنك ایچون ناردن برائت کتاب ایلیه اما عثمان بن مظعون روایتنده اون رکعتدر هر برنده بعد الفاتحه بر کره ﴿ آمن الرسول ﴾ الی آخر السوره واوچ کره اخلاص اوقیه، هرکیم بو نمازی قیله کویا والدهسی آنی ولادت ایتدیکی کون کبی ذنوبندن پاك وطاهر خروج ایلیه. اکر ذنوبی مقدار زبد بحر وعدد ورق شجر وعدد

نجوم وعدد خلق وخلائق ایسه دخی. وحق تعالی آنك ذنوب سرو علانیه‌سنی مغفرت ایلیه وآنی جنته ادخال ایلیه متقین وفائزین ومقربین زمره‌سندن. اوّل، زمره‌ده بلاحساب وعذاب ولاعرض ولاسؤال. ودخی حق تعالی ملائکه‌یه آنکله مباهات ایلیه وآنی عتیق من النار دیه تسمیه ایلیه بعده عثمان بن مظعون ایتدی: یارسول الله بوذکر اولنان غایت عظیم ثوابدر. حضرت رسول صلی الله تعالی علیه وسلم ایتدی یاعثمان شول خدا حقیچونکه بنی حقله بعث ایلدی تحقیق حق تعالی بوصلوتی قیلان کیمسه‌یه اون ایکی نبی‌یی تصدیق ایدن کیمسه‌نك وسبیل الله ده بیك سنه جهاد ایله مجاهده ایده‌نك اجرینی ویره، آنکچون دارالسلام‌ده بیك قصر بنا ایدر بونلردن ماعدا عندالله اولان زیاده ایله. (لیلة الخمیس) ایکی رکعت نماز قیله مغرب وعشا ماییننده هررکعتده بر فاتحة الکتاب وبش آیة الکرسی وبش کره اخلاص ومعوذتین قرائت ایلیه، قچانکه نمازدن خروج ایلیه اون بش کره حق تعالی‌یی استغفار ایلیه ثوابنی والدینی ایچون قیله، ایکیسنك دخی حقنی ادا ایتمش اولور اگر آنلره عقوق ایتمش ایسه‌دخی. وحق تعالی اکا صدیقین وشهدایه ویردیکندن خیرلوسنی ویره بونی ابوهریره روایت ایلمشدر. (لیلة الجمعه) بین المغرب والعشا اون ایکی رکعت نماز قیله، هررکعتده بعد الفاتحه اون برکره سورهٔ اخلاص اوقیه کویاکه حق تعالی‌یه اون ایکی سنه عبادت ایتمش اوله‌که نهارنده صیام ولیلنده قیام ایله. بونی جابر روایت ایلدی ودخی انس روایتنده صلوة عشاء آخره‌یی جماعت ایله قیله ایکی رکعت سنتی قیلوب بعدها اون رکعت نماز قیله هررکعتده فاتحه و﴿قل هوالله احد﴾ ومعوذتین اوقیه برکره، بعده اوچ رکعت وتری قیله وجنب ایمنی اوزره نائم اولوب وجهی قبله‌یه اوله هرکیم بونی ایشلیه کویاکه لیلهٔ قدری احیا ایتمش اوله. ودخی حضرت صلی الله تعالی علیه وسلم بیوردیکه ﴿اکثروا من الصلوة علی فی اللیلة الغراء والیوم الازهر لیلة الجمعه ویوم الجمعة﴾ یعنی لیلهٔ غراده‌که لیلهٔ جمعه‌در ویوم ازهرده‌که یوم جمعه‌در بنم اوزریمه صلوتی اکثار ایدك. (لیلة السبت) بین المغرب والعشا اون ایکی رکعت نماز قیله، هرکیم آنی قیله آنکچون جنتده برقصر بنا اولنه ودخی کویاکه هرمؤمن ومؤمنه اوزرینه

تصدق ایتمش اوله ویهوددن تبری ایتمش اوله. ودخی حق تعالی یه اکا مغفرت ایلمك حق وواجب اوله، بونی انس روایت ایلدی. قسم ثالث تکررسنین ایله متکرر اولاندر، اول دخی درت در: اولکی صلوة عیددر، بوسنت مؤکده در وشعائر دین دن برشعاردر. ودخی لائق اولان بودرکه آنده یدی امور رعایت اولنه: اولکی تکبیر، ایکنجی یوم عیدده اغتسال ایدوب تزین وتطیب ایلیه. اوچنجی برطریق دن خروج ایدوب طریق آخردن رجوع ایلیه. دردنجی صحرایه خروج در الامکرمطر اوله آفاقه کوره ویاخود مکه ده وبیت المقدس ده اوله اماضعفا ایچون جائزدر تخلف ایدوب مساجده واردلر یوم صحوایسه دخی. بشنجی رعایت وقت در ودخی صلوة اضحی یی تعجیل مستحب در ذبح ایچون وصلوة فطری تأخیر صدقه ایچون. التنجی رکعت اولی ده بعد الفاتحه سورهٔ ﴿ ق ﴾ وثانیه ده ینه بعدالفاتحه ﴿اقتربت﴾ قرائت ایلیه. یدنجی کبش تضحیه ایلیه ودخی تضحیه مقصود ایلین کیمسه عشر ذی الحجه کوننده قلم اظفار ایتمیه. بوفقیر ایدر وجهی بودرکه الله اعلم اول کبش اکا فدا اولور ناردن خلاصده، پس لائق اولان بودرکه اول زمانده اعصاردن برشیئه نقصان کلیه تا که جمله سنك ناردن خلاصنه سبب اوله ودخی سفیان ثوری ایتدی مستحبدرکه بعد عید الفطر اون ایکی رکعت نماز قیله وبعدعید الاضحی التی رکعت نماز قیله ودخی ایتدی بودخی سنت دندر. ایکنجی صلوة تراویحدرکه یکرمی رکعتدر آنك کیفیتی مشهوره در وبودخی سنت مؤکده در اکرچه عیدین دن دون ایسه، ودخی سنت بودرکه تراویحی جماعت ایله قیله تفصیلی کتب فقهده در. اوچنجی صلوة رجب در رسول اللهدن مرویدرکه ایتدی برکیمسه یوقدرکه رجبك اول خمیسنده صائم اوله بعده بین العشا والغتمه [*] اون ایکی رکعت نماز قیله هرایکی رکعتك بینی برتسلیمه ایله فصل ایلیه، هررکعتده بعدالفاتحه سورهٔ قدر اوقیه اوچ کره واخلاص اون ایکی کره قچانکه، فارغ اوله حضرت محمده یتمش کره صلوات کتوروب ﴿اللهم صل علی محمد النبی الامی وعلی آله﴾

---

[*] غتمه فتح ثاء مثناة ایله لیلك ثلث اولی در غیبوبیتندن صکره .

دیه بعده سجده ایلیه وسجودنده یتمش کره ﴿سبوح قدوس رب الملائکة والروح﴾
دیه بعده رأسنی رفع ایلیه یتمش کره ﴿رب اغفر وارحم وتجاوز عما تعلم
فانك انت العلی الاعظم﴾ دیه بعده برسجده دخی ایلیه آنده دخی سجدهٔ
اولیده دیدوکی کبی دیه بعده حاجتنی سؤال ایلیه تحقیق حق تعالی حاجتنی
قضا ایلیه . حضرت رسول بیورمشدرکه برکیمسه بوصلوتی قیلماز الا حق
تعالی آنك جمیع ذنوبنی مغفرت ایدر اکر زبد بحر مثلی وعدد رمل وورق
جبال وورق اشجار مقداری ایسه دخی . ودخی یوم قیامتده اهل بیتندن
مستحق نار اولمش یدی یوز کنهکار حقنده شفاعتی مقبول خالق کردکار اوله
صلوة مذکوره صلوة مستحبه‌در لکن بعض متأخرین بوکا طعن ایدوب حقنده
وارد اولان حدیث ایچون موضوعدر دیو ادعا ایلمشلردر بعضلر دخی خبر
آحاددر دیدیلر لکن بوکا اهل قدس بلکه سائر امصارده اولان مسلمین
مواظبت ایدوب ترکنه سماحت ایتمدکلری اجلدن ایراد وذکری مناسب
کورلمشدر . دردنجی صلوة شعبان‌در اون بشنجی کیجه سنده یوز رکعت نماز
قیله اللی تسلیمه ایله هر رکعتده بعد الفاتحه اون برکره سورهٔ اخلاص اوقیه
دیلرسه اون رکعت نماز قیله هر رکعتده بعدالفاتحه یوزکره سورهٔ اخلاص اوقیه
سلف صالحین بونی قیلارلر ایدی وصلوة خیرایله تسمیه ایدرلردی کاه اولور
دیکه جماعت ایله قیلارلر ایدی . حسن رضی‌الله عنه‌دن مرویدرکه ایتدی بکا
اصحاب رسول اللهدن اوتوز کیمسه خبر ویرمشدرکه برکیمسه‌که بو نمازی قیله
حق تعالی اکا یتمش نظره ایله نظر ایلیه وهر نظرده یتمش حاجتنی قضا
ایلیه‌که ادناسی مغفرتدر. قسم رابع اسباب عارضه‌یه تعلق ایدن صلوات در .
آنلردخی طقوزدر اولکی صلوة خسوف‌در بودخی کتب فروعده مذکوردر.
ایکنجی صلوة استسقادر بودخی صلوة عید کبی‌در بلافرق ، لکن بونده
صلوته ثیاب بذله ایله چقارلر استکانت وتواضع ایله واوچ کون صائم اولدقدن
صکره مقدماتصدق ایدوب معاصیدن توبه وانابت ومظالمدن خروج ورجعت‌در
دردنجی کون صبیان ایله وعجائز اولسه دخی جائزدر بعضلر قتنده دواب
وحیوانات دخی چقمق کرکدر زیرا آنلردخی احتیاجده مشارکلردر حدیث

شریفده وارد اولمشدرکه ﴿ لولا صبیان رضع ومشایخ رکع وبهائم رتع لصب علیکم العذاب صبا ﴾ یعنی اکر هنوز ارضاع اولنور صبیان وجد ورکوعه وارمش یعنی قامتی خم وقدی منحنی مشایخ وپیران وچرا کاهده رتع ایدر یعنی اوتلار بهائم وحیوان اولماسه سزك سوء اعمالکز وقبائح افعالکز سببی ایله اوزریکزه عذاب رب، سمادن منصب اولوردی بعضیلر قتنده اهل ذمت دخی اهل اسلامدن متمیز اولوب بر کوشه‌یه مستقلا چقسه‌لر منع اولنماز دیمشلردر. لکن بزم قاتمزده مختار اولنمقدر. بوعبد فقیر ایدرحق کفارده وارد اولان کلام حق عزوجل که ﴿ اولئك کالانعام بل هم اضل ﴾ بیورلمشدر بوماده حکمتی ظاهر ونمایان وانلر سوء حالی روشن وعیان اولورکه بر مقامده که بهائم وحیوان تضرع ومناجات ایتمك جائز اولوب سعادته فائز اولمیه‌لر نه مرتبه خسران ونه درجه‌ده ضلال وطغیان در بوندن معلوم اولور مع هذا متکفل ارزاق اولان حضرت کریم خلاق آنلرك دخی رزقنی قطع ومائدهٔ عامهٔ احسانندن منع ایتمیوب نفقهٔ هر روزی ینه آنلره نصیب وروزی اولور. هزار شکر وبیشمار که بزی امت نبی مختاردن ایدوب ارزاق دنیویه‌دن نعم اخرویه‌یی دخی مؤمنین اولان عباد ایچون تهیئه واعداد ایلمشدر ﴿ الحمد لله الذی جعلنا من امة محمد علیه وعلی آله واصحابه افضل الصلوات واکمل التحیات ﴾ انتهی. اوچنجی صلوة جنازه‌در. آنك تفصیلی، کذلك صلوة استسقانك تفصیلی کتب فقهده مذکوردر. دردنجی تحیة المسجددرکه ایکی رکعتدر ودخی زیاده اولسه اولور. بوصلوة سنت مؤکده‌درحتی بونی اوقات مکروهه‌ده وعندالخطبه تجویز ایلمشلردر اما اکر برفرضه ویاخود قضاء فوائته اشتغال انکله تحیة المسجد ادا اولنمش اولور ینه اول فضیلت احراز اولنور زیرا مقصود ابتداء دخولی مسجده مخصوص عبادتدن خالی اولمامقدر حق مسجده قیام ایچون. اول سببدندرکه مسجده بلاوضوء دخول مکروهدر اکر اتفاقی عبور ومرور ویا قعود ایچون دخول ایدرسه باری درت کره ﴿ سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر ﴾ دیه دیمشلردر بودعا ایکی رکعت نمازه معادلدر فضیلتده. بشنجی بعد الوضوء ایکی رکعتدرکه مستحبدر زیرا معرض آفاتدر یعنی نیجه اموریسیره ایله منتقض اولور پس آندن مقصود اولان که صلوة‌در آنی.

استیفایه مبادرت اولیدر. التنجی منزله دخولدر و آندن خروج وقتده ایکی رکعتدرکه مدخل سوء ومخرج سؤی دفع ایدر کذلك ابتداء سفرده منزلده ایکی رکعت قیلوب چیقمق وسفردن رجوعده مسجدده قیلمق. بونلرك جملهسی مأثوردر فعل رسولدن بلکه بعض صالحین هربارکه برطعام اکل ایلسه ویابر شربت ایچسه وبرامر حادث اولسه عقد نکاح کبی وابتداء نصیحت ومشورت ایتدکده حمد خدایی ونبی علیه‌السلام اوزره صلوتی تقدیم ایدرلر ایدی کذلك دار جدیده اشترا ایتدکلرنده ومنزلدن خروج ودخولده، زیرا اول دخی سفر خفیفدر کذلك احرام وقتده. یدنجی صلوة استخارهدرکه برکیمسهیه برامر مهم ظهور ایدوب عاقبت کارنجهدر بیلمسه وخیر آنك فعلندهمیدر یاخود ترکندهمیدر پس رسول امر ایلدیلرکه ایکی رکعت نماز قیله اولکیده بعدالفاتحه ﴿قل یاایها الکافرون﴾ وثانیده ﴿قل هوالله احد﴾ اوقیه فارغ اولیجق دعا ایلیوب دیه‌که ﴿ اللهم انی استخیرك بعلمك واستقدرك بقدرتك فانك تقدر ولا اقدر وتعلم والااعلم وانت علام الغیوب ۰ اللهم ان کنت بعلم ان هذا الامر خیرلی فی دینی ودنیای وعاقبة امری وعاجله وآجله فقدرهلی ثم یسرهلی وان کنت تعلم ان هذا الامر شرلی فی دینی ودنیای وعاقبة امری وعاجله وآجله واصرفنی عنه واصرفه عنی وقدرلی الخیر این ما کان ثم رضینی به انك علی کل شئ قدیر ﴾. بونی جابر بن عبدالله روایت ایلمشدر ودیدی که رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم بزه استخارهیی جمیع امورده تعلیم ایدردی بزه قرأندن برسوره تعلیم ایلدیکی کبی. ودخی حضرت رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم بیوردیکه قچان بریکز برامره قصد ایلسه ایکی رکعت نماز قیلسون بعده اول امری تسمیه ایلسون وذکر ایتدیکمز دعایی قرائت ایلسون. سکزنجی صلوة حاجتدر برکمسنهیهکه برامرده مضایقه اولسه ودین ودنیاسنك صلاحنده برامره محتاج اولسه‌که اول امر مقدر اوله. پس حضرت وهیب ابن الورددن مرویدرکه‌ایتدی: اصلا مردود اولمیان دعالردندرکه عبدمؤمن اون ایکی رکعت نماز قیله، هررکعتده ام القرأن ایله آیت الکرسی و ﴿ قل هو-الله احد ﴾ اوقیه قچانکه فارغ اوله سجده ایدوب دیهکه ﴿ سبحان الله

الذی لبس العز وقال به ۔ سبحان الذی تعطف بالمجد وتکرم به ۔ سبحان الذی احصی کل شیٔ بعلمه ۔ سبحان الذی لاینبغی التسبیح الا له ۔ سبحان ذی المن والفضل ۔ سبحان ذی العز والکرم ۔ سبحان ذی الطول اسئلك بمعاقد العز من عرشك ومنتهی الرحمة من کتابك وباسمك الاعظم وجدك الاعلی وکلماتك التامات التی لایجاوزهن بر ولافاجر ان تصلی علی محمد ﴾ بعده حاجتی رجا ایلیه‌که آنده معصیت اولمایه ان شاء الله تعالی مجاب اولور . وهیب ایتدی ودخی بزه یتشمشدرکه حضرت رسالت پناه صلی الله تعالی علیه وسلم بیوررلر ایدی که بونی سفها کزه تعلیم ایلمیك که آنکله حق تعالی‌یه معصیته تعاون ایدرلر. طقوزنجی صلوة تسبیح‌در بو نمازك اکرچه بر وقته وبر سببه اختصاصی یوقدر لکن مستحب بودرکه هر اسبوع برکره بوندن خالی اولمایه ویاخود هرشهرده برکره ، اول اجلدن بوقسمده ایراد ایلدك . حضرت عکرمه ابن عباسدن رضی الله عنهم روایت ایدرکه ایتدی : حضرت رسول صلی الله علیه وسلم لعباس بن المطلبه ایتدی : سکا برنسنه ایله اعطا ایدین‌می سکا رمخه ایدین‌می سکا حبو [*] ایدین‌می که قچان سن آنی ایشلسه‌ك الله سبحانه سنك ذنبکی مغفرت ایلیه اولنی و آخرینی قدیمنی وحدیثنی وخطاسنی وعمدینی وسرینی وعلانیه‌سنی درت رکعت نماز قیلارسین هر رکعتده بعد الفاتحه بر سوره قرائت ایدرسین قچانکه اول رکعتده قرائتدن فارغ اولیجق قائم ایکن اون‌بش کره ﴿ سبحان الله والحمدلله ولا اله الا الله والله اکبر ﴾ دییه‌سین بعده رکوع ایدوب ینه آنی اون کره دییه‌سین صکره رأسکی رفع ایدوب اون کره دییه‌سین صکره سجده ایدوب اون کره دییه‌سین صکره رأسکی سجده‌دن رفع ایدوب اون کره دییه‌سن صکره سجدۀ ثانیه‌یی ینه اون کره دییه‌سین صکره قائم اولوب ینه اون کره دییه‌سین ، جمله‌سی یتمش بش اولور هر درت رکعتك رکعتده بویله ایده‌سین اکر هرکون قیلمغه قادر ایسه‌ك ایشلیه‌سین اکر ایشلمزسه‌ك هرجمعه‌ده برکره ، اکر ایشلمزسه‌ك هرشهرده برکره اکر ایشلمزسه‌ك هرسنه‌ده برکره

---

[*] اعطا ورمخه وحبو ، جمله‌سنك معناسی بری برینه قریبدر محصلی اخطادر بومقامده‌که امتنان اولنغله هربری ذکر اولنمشدر .

ایلیه‌سین بر روایتده دخی بویله‌درکه اول صلوتده ﴿ سبحانك اللهم وبحمدك وتبارك اسمك وتعالی جدك ولا اله غیرك ﴾ دینه‌سین بعده اون‌بش کره تسبیح ایده‌سین قبل القراءة اون کره دخی بعد القراءة باقیسنی ماسبق کبی اون کره. اما سجدهٔ ثانیه‌دن صکره قاعدا اون کره تسبیح ایلمزسین بوطریق احسندر وابن مبارکك مختاریدر. روایتیندن مجموع اوچیوز تسبیحه‌در اگر نهارده قیلارسه برتسلیمه ایله قیله اگر لیلده قیلارسه ایکی تسلیمه احسندر زیرا صلوة لیل مثنی مثنی‌در دیه وارداولمشدر. یعنی ایکیشردر اگر بعدالتسبیح ﴿ ولاحول ولاقوة الا بالله العلی العظیم ﴾ دخی زیاده ایدرسه احسن اولور. زیرا بعض روایاتده اول دخی وارد اولمشدر وبو نوافلدن برشی مستحب دکلدر اوقات مکروهه‌ده الا تحیة المسجد غیری دکل، اما بزم مذهبمزده جائز دکلدر الا فوائت وسجدهٔ تلاوت وصلوة جنازه و رکعتی طواف وشول نمازکه افساد ایدوب بعده اعاده ایلیه والله اعلم بالصواب.

اصل خامس — علم اسرار زکاتده‌در. اما آنك کیفیتی وانواعی کتب فروعده مسطوردر وبونده برقاچ مطالب واردر.

مطلب اول — شروط ظاهره‌سنی رعایتده‌در. اول شروط دخی بش‌در: اولکی نیت‌درکه قلبی ایله زکاة فرضی نیت ایلیه و یاخود اداء فرضه توکیل نیت ایلیه. ایکنجی تمام حول عقیبنده اداسنه مبادرتدر قبل تمام الحول تعجیل دخی جائزدر. اوچنجی منصوص علیه مقدار مالی بعینه اخراج ایلیوب آنك بدلی شیٔ آخر ویروب قیمت تقدیر ایلمیه‌که احوط اولان بودر. اگرچه قول اصح اوزره اول دخی جائز ایسه. دردنجی بلدآخره نقل ایتمیه مگرکه آنده اقاربندن کیمسه اوله زیرا آنلر سائرندن اقدمدر و یاخود کندینك اهل بلده‌سنده احوج کیمسه اوله. بشنجی اصناف اربعه‌دن بر صنفه تخصیص ایلمیه وجمیع اصنافه ویرمك ایچون تکلف ایلمیه. بوفقیرایدر: اصناف اربعه‌دن مقصود مصارف زکاتده حق تعالینك ﴿ انما الصدقات للفقراء ﴾ کریمه‌سنده مذکور اولان اصنافدر لکن آیت مذکوره‌ده سکز صنف ذکر اولنمشدر. اصل مترجمده درت صنف دیدیکنك وجهی بودرکه امام غزالی

علیه‌الرحمه کتاب (احیاء العلوم) ده دیمشدرکه اول سکز صنفدن ایکی صنف اکثر بلاد ده معدوم درکه مؤلفة القلوب ایله عامدن علی الزکوة اولانلردر وایکی صنف دخی بعض بلادده موجود در بعضنده دکلدر . اما درت صنفی جمیع بلادده موجود درکه فقرا ومساکین وغارمون ومسافرون یعنی ابناء السبیل. مرحوم والد ماجد دخی آنلرك اثرینه اقتفا ایلمشلردر لکن ایجاز اختیار ایتمکله مقصود واضح اولمامغن بوعبد علیل کشف ایضاح ایچون بومقدار تطویل اختیار ایلمشدر. دخی تفصیلی کتب فتاواده مسطوردر مراجعت اولنه انتهی . وبوشروطك تفاصیلنی بیان بزم طوقمزدن خارجدر خصوصا که کتب فقهیه‌ده استیفا اولنمشدر .

مطلب ثانی — زکاتك آداب باطنه‌سی بیاننده‌در . آنلر دخی سکز وظائفدر . اولکی فهم اولنمق کرکدرکه زکاتدن غرض امتحاندر ماله محبتی اولمایوب بلکه محضا محبوبی آنجق واحد حق اوله، آنك دخی مراتبی واردر. بری آنلردرکه جمیع امواللرندن نازل اولوب ترك ایدەلر نتەکیم حضرت صدیق رضی‌الله عنه ایلمشدر . بری دخی قدر حاجت ادخار ایدوب باقیسنی وجوه برّه صرف ایده‌لر . بری دخی آنلردرکه واجب اولانی ادا اوزره اقتصار ایدرلر . بوقسم اقل مراتبدر وبو وظیفه‌کە مقصود وغرض امتحان ایدیکنی فهم واذعان ایلمکدر-حق تعالینك عبادینه که بذل مال ایله امر ایلدیکی معانیٔ ثلثه‌نك بری‌در . ایکنجی معنی صفت بخلدن تطهیردرکه اول دخی مهلکاتدندر . اوچنجی معنی نعمت مالیه‌نك شکریدر ، ایکنجی وظیفه وقت آدابی تعجیلدر امره امتثالده اظهار رغبت وقلوب فقرایه ایصال مسرت وعوائق زمان خیراتدن عائق اولمسون دیه مبادرت ایچون زیرا تأخیرده آفات واردر . اوچنجی وظیفه اسرار در یعنی سراً ویرمکدر زیرا اول سمعه وریادن ابعددر. دردنجی وظیفه اظهار ایدرسه ناسك کندویه اقتدا ایتمسنی قصدایلیه زیرا ریادن خوف ایدوب مسائلی تأخیر صحیح دکلدر بلکه لائق اولان اولدرکه همان تصدق ایدوب بقدر الامکان ریادن تحفظ ایلیه الا مکرکه فقیرهتك سترندن متأذی ودلکیر اوله . اول زمانده اخفامستحسندر . بشنجی وظیفه صدقه‌سنی (من) و (اذی) ایله

افساد ایلمیه نته‌کیم حق تعالی ﴿ لاتبطلوا صدقاتکم بالمن والاذی ﴾ بیورمشدر بعضلر دیمشدرکه (من) اولدرکه فقیره اعطا ایلدم دیه تکبیر ایلیه. (اذی) اولدرکه فقیری توبیخ ویاخود مسکنت ایله. ودخی معلوم اوله‌که من واذی‌نك منشأی معطی اولان کیمسه کندی نفسنی محسن کورمکدن ناشیدر لکن اول ظن باطلدر زیرا بیان اولنمشدر بوندن غرض حق تعالی‌یه محبتی اظهار وتقریر ونفسنی رذیلهٔ بخلدن تطهیر ونعمت مال مقابله‌سنده شکرنده اهمال ایتمیوب طلب زیاده وتکثیردر پس بوندن ظاهر اولورکه آنکله فقیر بیننده اصلا معامله یوقدر آنجق فقیرك آنك اوزرنده خدمت وفضلی اولورکه مالنك اوساخنی قبول ایدوب اداء فرضه سبب وصول وثواب جزیله باعث حصول اولمش اولور. ودخی هرکیم فقیرك غنی اوزره فضلنی واغنیانك صلحاسی فقرادن بشیوز ییل صکره جنته دخولنی، ودخی فقیره مسخر اولوب آنك ایچون تحصیل مال ایدوب اول مال ایله فقیر طریق کسینده بلا حساب ولاعذاب منتفع اولدیغنی بیله وبو معنالره عارف اوله فقیردن شکر ودعا وخدمتی تکثیر ومجالسده تعظیم وتوقیر ایله. نتیجه طلب مکافات ایدرکه (من)ك معناسی بودر، ودخی نه وجهله آنی تعبیر ایدوب خشونت ایله تکلم ایدر ویوزین بورتاروب پردهٔ سرینی اظهار وفنون استخفاف واستحقار ایله هتك ایدرکه اذی‌نك معناسی بودر. بومن واذی، اکرچه ایکیسی دخی امر باطنیدر لکن آنلرك علامت ظاهره‌سی واردرکه اکر اول فقیر بعد التصدق معطی اولان کیمسه حقنده جنایت ایلسه واول جنایت مقدم اولمش فرض اولنسه بعده نظر اولنسه‌که فقیرك اول بعد التصدق فعلنه غنی‌نك انکاری قبل التصدق اولان فعلندن زیاده ایسه معلوم اولورکه غنی‌نك باطننده (من)دن نتیجه قضیه ومن موجوددر کویاکه بن بو مرتبه احسان ایتمش ایکن بنم حقمده بویله جنایت ایلدی دیه انکارن زیاده ایتمش اولور. بوندن صکره اذی دخی عامهٔ منه ملازمدر اقل مرتبه من ایتمك جائز اولان کیمسه‌دن اذی صدورینی دخی جائزدر. اما بوایکی رذیله‌نك علاجی دخی واردر. باطنا علاجی امور مذکوره‌یی ملاحظه‌در اما ظاهرا فقیره تذلل وصدقه‌سنی قبول ایچون منتدر حتی بعضلر صدقه‌یی فقیرك اوکنده وضع ایدوب قارشوسنده

قائماً طوروب قبولنی سؤال ایدردی ، بعضی دخی اللینی بسط ایدردی . فقیر آندن آلوب فقیرك دستی عالی اوله ودخی مقابلهٔ تصدقده فقیردن توقع دعا ایتمزلر ایدی زیرا اول دخی مکافات مقوله‌سیدر ودخی دعا ایلسه ینه مثلی ایله مکافات ایدرلرایدی. ایمدی اولا مذکور اولان علاج علمدر ثانیا مذکور اولان عملدر . قلب ایسه اعمال حسنه ایله منصبغ اولور و قلبه علاج اولماز الا معجون علم وعمل ایله اولور .

وظیفهٔ سادسه — عطیه‌یی استصغار ایلیه یعنی صغیر عد ایلیه والا آکا عجب مداخله ایدرکه مهلکاتدندر واعمالی ضبط ایدر وبومن واذی‌نك غیریدر زیرا مساجد ورباطات بناسنده عجب واردر اما من واذی یوقدر، دوا بونده استعظام وعجب ایچون لازم دکلدر اماعلمله دوا بوطریقله‌درکه استحیا ایلیه‌که مال کثیردن قلیلی بذل ایلدی ودرجات بذلدن اخسنه مانع اولدی ودخی مال اللهکدر ومنت آنکدرکه اکا مالی اعطا ایدوب بذلنه دخی توفیق ایلدی. ودخی آخرتده ثواب رجا ایدر اول خود واعطا ایتدیکنك اضعافی عوض اولور. پس برامردن که مقابله‌سنده ثواب رجا ایلیه اول امری نیجه استعظام ایدر؟ اما عمل ایله دوا بودرکه استحیا ایلیه‌که جمله‌سنی لله بذل ایتمدی خصوصاکه جمله‌سنی بذل عندالله احب‌در ومالك جمله‌سی خدانکدر بویله ایکن بخل ایدوب صاحب مال قتنده احب اولانی ترك ایلدی .

وظیفهٔ سابعه — مالندن اجودینی وکندویه احب واطیبنی واحلنی انتقا وانتخاب ایلیه ونفسنی واهل وعیدینی حق تعالی اوزرینه ایثار ایلمکدن استحیا ایلیه مالك جمله‌سی اللهك ایکن ودخی مالك اطیبنی کندودن صکره وارث اولانلر ایچون ابقا ایدر کندی نفسی ایچون تقدیم ایلمز خصوصاکه مالکدن سنك ایچون نسنه قالماز الا اکل ایتمکله افنا ولبس ایتمکله ابلا وتصدق ایتمکله ابقا ایلدیکك قالور .

وظیفهٔ ثامنه — وظیفه‌سی ایچون برکیمسه طلب ایلیه‌که آنکله صدقه‌سی زکیه وطاهره اوله‌که آنلر اتقیادر وآنلردخی آلتی صنف‌در: اتقیادرکه تجارت آخرت ایچون متجرد اولوب دنیادن اعراض ایلمشلردر سن دخی آنلرك

طاعتنه اعانت ایله آنلره شریك اولورسین. ایکنجی خاصه علمادر زیرا آنده اشرف عبادت اولان علمه اعانت واردر هر بارکه تصحیح نیت اوله. اوچنجی تقواسنده وتوحیدی علم ده صادق اولاندرو آنك جملهٔ توحیدندندرکه صدقه‌یی اخذ ایتدکده حق تعالی‌یه حمد خدمتنی ادا وشکر وثنا ایدوب واصل اولان نعمتی حق تعالی‌دن کوره، واسطه‌یه ناظر اولمایه. زیرا اول دخی برعبد محقر وتسخیر الٰهی ایله مسخردر. هرکیم باطننی رؤیت وسائط دن تصفیه ایدوب آنلرك مدخلی آنجق وسائط اولدقلریدر دیه ایقان وفهم واذعان ایلمیه اول کیمسه سرنده شرك خفی دن منفك اولمامشدر. وددرنجی شول کیمسه‌درکه متستر اولوب حاجتنی اخفا ایدوب وا کثار بث وشکوی ایلمیه ویاخود اهل مروتدن اوله ویاخود شول فرقه‌دن اوله‌که نعمتی کیدوب ینه وضع معتادی باقی اوله، اول مقوله کیمسه ینه جلباب تجمل ده تعیش ایدوب توکل ایله فتح باب ارزاقه توسل ایدرکه حق تعالی آنلر حقنده ﴿ یحسبهم الجاهل اغنیاء من التعفف تعرفهم بسیماهم لایسئلون الناس الحافا ﴾ بیوزمشدر. ایمدی اول کیمسه‌لری لائق بودرکه هرمحله‌ده تفحص ایلیه‌لر زیرا معروفی آنلره صرف ایلمکده اولان ثواب و نوال مجاهرین بالسؤال اولانلره صرفك اضعافیدر. بشنجی شول کیمسه‌درکه معیل یعنی ذوعیال ویا مرض ویا بعض اسباب ایله محبوس وبیمجال اوله حق تعالی بیورمشدرکه ﴿ للفقراء الذین احصروا فی سبیل الله ﴾ یعنی شول فقرایه ـ که طریق آخرتده حبس اولنمشلردر ـ یاعیله وفقر ویاخود ضیق معیشت ویا اصلاح قلب سببی ایله‌که وجه ارضده ضربه یعنی طلب رزق ایچون ذهاب وسفره استطاعتلری یوقدر زیرا آنلر بواسباب سببی ایله مقصوص الجناح ومقید الاطرافلردر. التنجی اقارب وذوی الارحام‌دن اولانلردرکه آنلره اعطاده هم صدقه وهم صلهٔ رحم واردر. صلهٔ رحم‌ده اولان ثواب‌ده اولان کثرت خفی دکلدر.

مطلب ثالث — علم آداب قابض صدقه‌در. مستحق زکات اولماز الا شول کیمسه‌که حر اوله عبد اولمایه ومسلم اوله کافر اولمایه وهاشمی ومطلبی اولانلره ویرلمز، زیرا حق تعالی آنلری اوساخ ناسدن صیانت وآندن بدل آنلره خمس

غنائمی ابذال وعنایت ایلمشدر . ایمدی مصارف سکزدر : بری فقرادر که آنلرك مالی کسبه قدرتلری یوقدر. بری دخی مساکیندرکه دخللری خرجلرینه کفایت ایلمز . بری دخی عاملوندرکه اموال مسلمینی حفظه سعی ایدرلر عریف وکاتب ومستوفی وحافظ کبی و بونلرده کبرا وقاضی داخل دکلدر . بری دخی مؤلفة القلوب اولانلردر. بونلر شمدی عزت اسلام ایله ساقط اولمشلردر. بری دخی مکاتبوندر . بری دخی غارموندر طاعتده یامباحده. بری دخی غزادرکه آنلر ایچون دیوان مرتزقه‌ده مرسوم معین اولمایه . بری دخی ابناءسبیلدر آنلر شول فقرادرکه آنلرك بلاذنده ماللری یوقدر . امدی قابضك وظائفی بشدر. اولکی فهم ایلیه مال، حق تعالی‌یه عبادت ایتمکه معاونت ایچوندر . ایمدی اغنیا مالك کسب وحفظنده تعب چکرلر ومتن خطر اوزره راکب اولوب هرجانبه سفر ایدرلر اول مال آنلره محنت وفتنه وبلیه وباعث زحمت اولور امافقرا، بی‌زحمت ومشقت اول مال ایله منتفع اولورلر که معنی نهایت نعمتدر. ایمدی آنی اخذ ایتدکده شویله نیت ایلسونکه حق تعالیدن رزقدر طاعتنه معاونت ایچون. وطاعته قوت نیت ایدوب اخذایلسون. هرکیم آنی معصیته صرف ایلیه نعمته کافر وحق تعالیدن بعد ومقته مستحق اولور . ایکنجی معطی‌یه شکر ایلیوب دعا وثنا ایلیه لکن واسطه اولدیغیچون ایدوب منعم‌در دیه ایتمیه . آنی واسطه بیلمك نعمتی حق تعالیدن کورمکه مانع دکلدر . رسول‌الله صلی الله تعالی علیه وسلم بیورمشدر ﴿ من لم یشکر الناس لم یشکر الله تعالی ﴾ ایمدی معطی‌نك وظیفه‌سی استصغاردر یعنی ویردیکی مالی صغیر وحقیر عد ایلمکدر . قابضك وظیفه‌سی استعظامدر یعنی عظیم عد ایتمکدر وهر برینه آنك حقنه قیام لازمدر. اوچنجی اخذ ایتدیکی ماله ناظر اولمقدر، اکر طریق حلالدن دکل ایسه آندن تورع ایلیه الا مکرکه امرنده کمال مضایقه اولوب وکندویه تسلیم اولنان مالك مالك معینی معلوم اولمایه. اول تقدیرجه مقدار حاجت المق جائزدر. دردنجی مواقع ریبه واشتباهدن توقی واحتراز ایلیه اخذ ایتدیکی شیئك مقدارنده . ایتدی آنجق صاحب اولان مقدار اخذ ایلیه مثلا مدیون ایسه دینی مقداری اخذ ایلیه ، مسافر ایسه زادی ومقصدینه وارنجه کراء ودوابی مقداری اخذ ایلیه

اکر منزلنده بعض اثاث بیت اولدکه آندن استغناسی اولوب بیعی قابل اوله
وياخود اول مرتبه نفاستندن استغناسی اولوب دخی دونته تبدیل ایدوب
فضله‌سندن انتفاع قابل اوله . اول زمانده قبولندن تحرز ایلیه زیرا اورع
آنده‌در بعضلر قوت یومیسندن زائد اولانی اخذ ایتمکی تجویز ایتمامشدر
بومرتبه مبالغه‌در ، بعضلر بر شهر کفایت ایدندن زیاده‌سنك اخذینی تجویز
ایتمامشدر بومرتبه تقوایه اقربدر بعضلر برسنه قوتنه کفایت ایدندن زیاده‌سنی
اخذی تجویز ایتمامشدر. بو مرتبه مرخص اولان مرتبه‌نك اقصاسیدر بونلر
آنکله استدلال ایدرلرکه حضرت رسول صلی الله تعالی علیه وسلم عیالی
ایچون برسنه‌نك قوتنی ادخار ایلمشلردر . زیرا قچانکه سنه متکرر اوله
اسباب دخل دخی متکرر اولور. اعتداله اقرب اولان برسنه‌یه دکین کفایت
ایدن مرتبه ادخاردر ، زیاده‌سنده خطر واردر مادوننده تضییق واردر .
بشنجی صاحب مالدن اوزرینه واجب اولان مقداردن سؤال ایلیه اکر
ویردیکی مقداردن سؤال ایلیه اکر ویردیکی مقدار واجبك ثمننن زیاده
ایسه آلمایه زیرا شرکاسی اولان اصناف ثمانیه‌دن کندیسی آنجق ثمنه مستحق
اولور واول ثمندن ایکی صنفه صرف اولنان مقداری ناقص اولمشدر وبووجهله
سؤال واجبدر لکن خلق بونده تساهل ایدرلر مکرکه ظن غالبی قدر واجبدن
زائد اولمامق اوله .

مطلب رابع — صدقهٔ تطوعده وفضلندن وآداب اخذ واعطاسنده‌در .
آنك فضائلی ذکره احتیاج یوقدر شهرتی سببی ایله وحقنده نیچه آیات واخبار
کثیره واردر. اما اخفاء صدقه، آنده برقاچ معانی واردر اولکی بودرکه اخفاء
آخذه ابقاء سترده اصون درکه ﴿ یحسبهم الجاهل اغنیاء من التعفف ﴾ کریمه‌
سنده ماصدق اولورلر . ایکنجی بودر که ناسك قلوب والسنه‌سنك سلامتنه
باعثدر زیرا کاه اولورکه آکا حسد ایدرلر وياخود اخذ وقبولنی انکار ایدرلر،
آنی مستغنی ظن ایدرلر وقدر حاجتدن زیاده اخذ ایتمشدر دیرلر . ایمدی
اخفاده آنلری بو جرائمدن صیانت واردر . اوچنجی معطی‌یه اعانتدر علمی
اسرار واخفاده، زیرا عمل سرك جهر اوزرینه فضیلتی محققدر اتمام معروفه

اعانت دخی معروفدر . دردنجی اخذی اظهارده ذل وامتهان واردر مؤمن ایچون نفسنی اذلال جائز وحلال دکلدر . بشنجی شبههٔ شرکتدن احترازدر حضرت رسالت پناه علیه صلوات الملك الا آله بیورمشدر ﴿ من اهدی الیه هدية وعنده قوم فهم شركاؤه فيها ﴾ یعنی بر کیمسه‌یه بر هدیه اهدا اولنوب حضورنده بعض قوم اولسه آنلر دخی هدیه‌ده شریکلردر . ایمدی آشکارا ویررسه احتمالدرکه سائر حاضر اولانلر دخی شرکت طلب ایلیه‌لر. اما صدقه‌یی اظهار وتحدث، آنده دخی درت معنی واردر اولکی اخلاص وصدق وتلبیس حال وریادن سلامتدر. ایکنجی اسقاط جاه ومنزلت واظهار عبودیت ومسکنتدر وکبریا ودعوای استغنادن تبری واعین ناسدن نفسی اسقاطدر. اوچنجی بودرکه عارفك نظری بر فرده دکلدر الا حق تعالی‌یه‌در پس اخفایه حاجت یوقدر زیرا عارف قتنده سر وعلانیه برابردر والا توحیدنده نقصان اولور. دردنجی بودرکه اظهارده اقامت سنت شکر واردر. قچانکه بو اختلاف معلوم اولدیسه بو دخی معلوم اوله که اصل حق بودر که اخفانك ویاخود اظهارك مطلقا فضیلتنه جزم ایلمیه بلکه اختلاف احوال ایله حکم دخی مختلف اولور جمله‌نك ایسری ملاده اخذدر وسر اولیجق رددر مکرکه قتنده سر وعلانیه مساوی اوله‌که کبریت احمر اولدر .

مطلب خامس — ابراهیم الخواص وجنید وبعض جماعت مشایخ صدقه‌دن اخذ ایتمك زکاتدن آلمقدن افضل اولمق اوزره رأی ایلمشلردر . زیرا اخذ زکاتده مزاحمهٔ مساکین واردر کاه اولورکه آنده کتابدن بیان اولنان اوزره سبب استحقاق موجود اولماز . بعضلر دخی اخذ زکاتی ترجیح ایتمکه ذاهب اولمشلردر زیرا واجبه اعانتدر اکر مساکین اخذ زکاتی ترك ایلسه‌لر آثم اولورلر ودخی زکاتده معطی‌یه منت یوقدر بلکه اول حق الله درکه عباد صالحین ایچون رزق تعیین ایلمشدر ودخی زکاة حاجت ایله اخذدر حاجت ایسه معلومه‌در اما اخذ صدقه دیانت سببی ایله اخذدر . زیرا غالب حالده صدقه اهل دیانته ویریلور ودخی مساکینه موافقت تواضعده داخلدر ودخی صدقه کاه اولور که معرض هدیه‌ده اعطا اولنور آندن متمیز اولماز. بومقامده

قول حق بودر که بوحال احوال شخص ونیت ایله مختلف اولور اکر صفت
استحقاقله اتصافده شبهه اولورسه زکاتی ترك ایلسون اکر مستحق اولوب
ضرورتی اولورسه اخذی جائزدر اکر زکاة وصدقه بیننده مخیر اولنورسه
آنده دخی ، اکر اول کیمسه صدقه‌یی قبول ایتمیجك صاحب صدقه صدقه‌یی
ترك ایدرسه البته اخذ ایتمك کرکدر زیرا آنده تکثیر ومساکینه توسیع واردر
زیرا زکاة خاصة آنلر ایچون قالور اکر مال معرض صدقه اولسه یعنی البته
تصدق اولنمسی مقرر اولسه واخذ زکاتده مساکینه تضییق اولمسه اول
زمانده مخیردر . علی کل حال اخذ زکاة نفسی کسر واذلالده اشددر
اغلب احوالنده .

اصل سادس — علم اسرار صومده‌در آنده دخی مطالب واردر .

مطلب اول — واجباب ظاهره ده‌در ، اول دخی آلتی‌در اولکی اول شهر
رمضانی مراقبه‌در رؤیة هلال ایله ویا تکمیل شعبان ایله . ایکنجی نیتدرافضل
بودرکه هرلیلده نیت ایلیه . اوچنجی مفطرات ثلثدن عمدا امساکدر صومنی
مذکر ایکن . دردنجی استمنادن برطریقله انزال منی‌یه مباشرتدن امساکدر .
بشنجی اخراج قیدن امساکدر استقا ایله یعنی کندیسی قی ایچون عمل ایتمکله .

مطلب ثانی — لوازم افطارده در اول دخی درتدر قضادر وکفارتدر
وفدیه‌در وبقیهٔ نهارده امساکدر صائمه تشبه طریقی ایله وبونلرك هر برینك
تفاصیلی علم فقهده در .

مطلب ثالث — سنن‌ده در . اول دخی آلتی‌در تأخیر سحور وتعجیل
افطار تمر ایله یاخود ما ایله قبل الصلوة وترك سواك بعد الزوال . وشهر
رمضانده جود واحسان ومدارسهٔ قرأن ومساجدده اعتکاف وتأخیر، خصوصا
عشر اخیرده که عادت رسول الله‌در صلی الله تعالی علیه وسلم . قچان عشر اواخر
داخل اولسه فراشلرینی طی ایدوب شد میزر ایدرلر ایدی وکندیلری نفس
نفیسلری ایله دأب ایدوب اهللری دخی بیله دأب ایدرلر ایدی . یعنی عبادتده
نصب وزحمتی دائم ایدرلر ایدی زیرا لیلهٔ قدر عشر اواخرده‌در اغلب بودرکه
اوتارنده اوله اوتارك دخی اشبهی برده واوچ ده ویدی‌ده در وبو اعتکافده
تتابع اولی‌در .

مطلب رابع — اسرار صومده وشروط باطنه‌سنده‌در . معلوم اوله‌كه
صوم يا صوم عموم‌دركه فرج وبطنی قضاء شهوتدن كف ايلمكدر . ويا صوم
خصوص‌دركه جوارحی آثامدن كف ايلمكدر ويا صوم خصوص الخصوص‌دركه
قلبی ماسوای اللهدن كف ايلمكدر. الا مكر بر دنيا كه دين ايچون مقصود اوله.
اما صوم عموم، آنك شرائطی علم فقهده مبين ومعلوم‌در واما صوم خصوص‌كه
صوم صالحين‌در ـ تمام اولماز الا آلتی امر ايله اولور. اولكی بصری غض ومنع
ايلمكدر محارم ومكارهدن وذكر اللهدن اشغال والها ايدن اشيادن. ايكنجی
حفظ لساندر هذياندن وكذب وغيبت ونميمه وفحش وجفا وخصومت
ومراءدن. ولسانه الزام‌در سكوت ايله ويا خود ذكر الله وتلاوت قرآ نه اشتغال
ايله، ايمدی بو مذكور صوم لسان‌در . اوچنجی كف سمع‌در هر مكروهی
استماع واصغا ايلمكدن. زيرا هر شی‌كه حق تعالی آنك قولنی حرام ايتمش اوله
آنی اصغا دخی حرام‌در. دردنجی كف بقيهٔ جوارح‌در مكاره وكف بطن‌در
شبهاتدن. صوم بی معنی اولور شول صوم كه طعام حلالدن امساك ايليوب بعده
طعام حرام ايله افطار ايليه . بشنجی وقت افطارده طعام حلالدن دخی
استكثار ايلميه بر مرتبه‌كه امتلا اوله زيرا حق تعالی قتنده طعام حلالدن ملان
اولان بطن‌دن ابغض بر وعا يوقدر پس صومدن قهر عدو الله وكسرت شهوت
نجه استفاده اولنور چونكه صائم عند الافطار ضحوهٔ نهارده ترك ايتديكی
مقدار طعامی ينه تدارك واحضار ايدجك بلكه كاه اولوركه انواع اطعمهٔ
نفيسه‌دن نجه زياده تدارك اولنور حتی عادت مستمره اولمشدركه رمضان
ايچون سائر اوقاتده مثلی اكل اولنميان اقوات تدارك اولنور . ودخی معلوم
اوله‌كه صومدن مقصود كسر شهوت‌در جوع ايله تا كه آنكله تقوی‌يه تقوی
اوله ـ چونكه طول نهارده جوع ايله شهوت نفس هيجانه توجه ورجوع ايليه
بعده انواع لذات ايله اطعام واصناف نعم ايله اشباع واعام اولنه باعث ازدياد
لذت وسبب تضاعف قوت اولوب شهواتدن نجه ورطات منبعث اولوركه اگر
عادتی اوزره ترك اولنسه را كد اولمغه قريب اولوردی. ايمدی صومك روحی
وسری وسائل شيطان اولان قوايه امان ويرميوب ضعيف وتن فربه‌ی لاغر

ونحیف ایلمکدر اول حالت ایسه حاصل اولماز الا رمضانك غیری لیالیده
اولان مقداری اکل ایلمك ایله اولور. بلکه ادب اولدرکه نهارده نوم کثیر ایله
استیناس ایلمیه تاکه جوع وعطشنی احساس ایلیه اول زمانده قلبنده صفا حاصل
اولوب اورادنده وتهجدنده خفت کلور بر مرتبه‌یه وارپرکه شیطان آنك
حوالیٔ قلبنده جولان ایتمکه قادر اولمیوب ملکوت سماواته ناظر اولور بلکه
لیلهٔ قدردن مقصد برلیله‌درکه آنده ملکوتدن برشی منکشف اوله . ایمدی
برکیمسه‌که قلبی ایله صدری بیننده برطبق طعام اوله اول مقوله شخص ثقیل‌ـ
المنام ملکوت سمادن محجوبدر وهرکیم معده‌سنی طعامدن خالی ایلیه مجرد
اول مرتبه رفع حجابده کافی و مرضنه شافی دکلدر مادامکه همتنی ماسوادن
تخلیه ودرونتی زیور ترك وعزلت ایله تحلیه ایتمیه‌که جمله‌نك مبدأی وهر امرك
مداری اولدر وجمله‌نك اصلی تقلیل طعامدر . التنجی بعد الافطار قلبی معلق
وخوف ورجا بیننده مضطرب اولمقدر زیرا بیلمزکه صومی مقبول اولوب
مقربیندنمیدر، یاخود مردوداولوب ممقوتیندنمیدر؟ اکر سؤال اولنورسه‌که
صوم مفطرات ثلاثی ترکدر نته‌کیم فقها ذکر ایتمشلردر. ایمدی بوشرائط
نه محلدن اخذ اولنمشدر جواب ویریلور، فقهاء مکلفینك افعال ظاهره‌سندن
بحث ایدرلر اما افعال باطنه آنلرك نظرلرندن خارجدر اکر برفقیه حرمت
غیبتدن سؤال اولنسه، مثلا ینه حرمتنه حکم ایدر بلکه نهار رمضانده عمداً
افطاردن اشددر دیه اقرار ایدر ومع ذلك ینه فتواده غیبت مفطره دکلدر دیر
زیرا اول معنی آنك نظرندن خارجدر حقیقتده مفطر اولمدیغی ایچون دکلدر
اکر مجرد مفطرات ظاهره‌دن امساك کافی اولسه پس حضرت رسالتپناهك
﴿کم من صائم لیس له من صیامه الا الجوع والعطش﴾ قول کریمنك معناسی نه اولوردی؟
ودخی معلوم اوله‌که هرعبادتك ظاهری و باطنی وقشری ولبی واردر .
وقشورینك دخی درجاتی واردر وهردرجه‌نك دخی طبقاتی واردر . ایمدی
سنك ایچون شمدی اختیار واردرکه لبابدن قشر ایله قناعت ویاخود ارباب‌ـ
الالبابك غمارینه یعنی معظم بحارینه تحیز ایده‌سین یعنی بحر لبابه غوص ایدوب
آنده حیز ومکان اتخاذ ایده‌سین . محصل کلام دیلرسه‌ك ظاهر شرعده تجویز

اولنان مقدار ایله قناعت ایده‌سین ویاخود مقتضای ورع وکمال دیانت ایله دقائق
وحقائقنه تقید ایدوب رعایت ایده‌سین .

مطلب خامس — صیامده تطوع بیاننده‌در . صوم تطوع متجدد اولور
یا هرسنه‌ده ویا هرشهرده ویا هرجمعه‌ده . اما سنه‌ده متجدد اولان ایام رمضاندن
صکره صوم یوم عرفه ویوم عاشورا وعشر ذی‌الحجه وعشر محرم الحرام‌در . اما
رمضانی برکون ویا ایکی کون صوم ایله استغنا جائز دکلدر مکرکه ورد معتادینه
موافق که، مثلا صوم داودی ویا صوم اثنین وخمیسی برکیمسه ورد ایلیوب یوم
شك اول کونه مصادف اولسه، اما شعبانك جمله‌سنی صائم اولوب رمضانه وصل
ایلمك جائزدر . ودخی سنه‌ده متجدد اولاندندر اشهر فاضله ـ که ذی‌الحجه ومحرم
ورجب وشعباندر ـ واشهر حرم ـ که ذی‌القعده وذی‌الحجه ورجب‌در ـ که اوچی
سرد وبری فرددر وبونلرك افضلی ذی‌الحجه‌در . زیرا بونده حج اولنور
وایام معلومات وایام معدودات بونده‌در وذی‌القعده اشهر حرمدن واشهر
حج‌دندر، شوال اشهر حجدندر، اشهر حرمدن دکلدر؛ محرم ورجب اشهر حجدن
دکللردر . اما شهرده متکرر اولی واوسطی وآخری‌در ودخی ایام بیض‌درکه
اون اوچنجی واون دردنجی واون بشنجی کونلردر . اما اسبوعده متکرر اولان
اثنین وخمیس وجمعه‌در . اما صوم دهر، اول جمله‌سنه شامل‌در مع زیادة آنی کریه
اولان کورن کراهتنده وارد اولان اخبارده نظر ایلمشدر . سبب کراهتی دخی یا صوم
عیدین وایام تشریقی متضمن اولدیغی‌در زیرا آنلرده صوم حرام‌در یاخود
رخصت ایله عمل ترك اولندیغی ایچوندرکه آنی حضرت رسالت‌پناه ایشلمشلردر .
لکن صحیح بودرکه برکیمسه که صلاح نفسنی آنده کوره، صوم ایلمك کرکدر ایام
منهیه‌دن ماعدا . نته‌کیم صحابه وتابعین‌دن برجماعت اویله ایتمشلردر . جمله‌دن افضل
صیام داوددرکه برکون صائم اولوب صبر ایدوب برکون افطار ایدوب شکر
ایلمشدر . بوطریقله اولان صوم نفسه اشد وقهرنده اقوی‌در وبونك فضلنده
نیچه اخبار وارد اولمشدر . اصل افضل بودرکه سالك اولان قلبنك احوالنی
مراعاة ایلیه افطاره احتیاج وقتنده افطار ایده، صومه احتیاج وقتنده صائم اوله
زیرا جمله‌دن مقصود اصلاح قلب‌در غیری دکلدر .

اصل سابع — علم اسرار حجدهدر. بونده دخی مطالب واردر .

مطلب اول — فضیلت حج و فضیلت بیت و مکه‌ده‌در. بو فضائل کتب احادیث وآثارده مذکوره‌در ایمدی آنی ایراد واطناب ایله تطویل کتاب ایتمیه‌لم .

مطلب ثانی — مکه‌ده اقامتك فضیلت و کراهیتی بیاننده‌در . اما فضیلتی اشهر من ان یذکردر . واما کراهیتی زیرا اهل احتیاط اولانلر آنده اقامتی کریه کورمشلردر برقاچ معانی ایچون . بری طبعه کلال وخاطره ملال کلمك خوفیدر غربت سببی ایله ویاخود حری ویاضیق معاشی جهتندن ویاخود انس جهتندنکه مهابت بیت نظرندن ساقط اولور . اول سببدندرکه حضرت عمر، حجاجی بعدالحج صرف ایدوب : یااهل الیمن یمنیکز ویااهل الشام شامکز دیو بیوررلر ایدی. بری دخی بودرکه اقامت، بلده‌سنه شوق تهییج ایدرتا که عود ومفارقت داعیه‌سی پیدا اولور. بری دخی آنده کسب وبال وذنوب وارتکاب خطایا وحوب خوفیدرکه آنده اول مقوله امور غایت ایله مخطوردر بلکه لایقدرکه شرف موضع سببی ایله اول مقوله کیمسه‌یه مقت الله ایراث ایلیه. حضرت ابن عباس بیورمشدرکه بن رکبه‌ده یتمش ذنوب ارتکاب ایلمك یکا احب‌در مکه‌ده ذنب واحد ارتکاب ایلمکدن. (رکبه) طائف ایله مکه بیننده برموضع‌در امابویله ظن ایلمه‌که کراهیت اقامت شرف موضعه منافی اوله. بلکه سبب کراهت آنك حقنه قیامده خلقك عجزی اولدیغیدر فی الواقع نیجه عجز اولمیه‌که جمیع بلادالله‌دن رسول‌الله‌ه احب بر بلدۀ طیبه‌در وبیت شریفه محض نظر افضل عباداتدن معتبردرو آنده اولان حسناتك ثوابی مضاعف‌در .

مطلب ثالث — مدینه‌ده اقامت‌ده اولان فضیلت‌ده‌در . بری دخی اشهر من ان یذکردر مکه‌ده اقامت‌ده مرور ایدن بوندن دخی جاری‌در وبالجمله طالب صلاح اولان سالکه غرض اعظم دین وقلبنی اصلاح‌در چنانکه بربلده‌ده صلاح حال حصولنه مجال اوله، لازم اولان اولدرکه اقامت ایدوب قصد سفر ایلمیه مکر تحصیل علم واصلاح حال ایچون ارتحال ایلیه وطنی دخی ترك ایتمامك کرکدر مکر ذکر اولنان احوال ایچون اوله ودخی بلاددن حوله اقرب وسلامت دین‌ده ادخل وفراغ بالده اسلم وعبادت ومعاش امرنده ایسر

اولان شهری اختیار ایدوب صکره برینی اختیار ایلیه. خبرده وارد اولمشدرکه برکیمسه‌که برشیدن مرزوق اوله اول شیئه ملازم اولسون. وینه خبرده وارددرکه جمیع بلاد، بلادالله وجمله خلق عبادالله‌در. پس هرموضع‌که آنده رفق کورەسین آنده اقامت ایدوب حمد خدایه مداومت ایده‌سین. ودخی سفیان ثوری‌دن منقولدرکه ایتدی بیلمزم‌که بلادك قنغی‌سنده ساکن اوله‌یم؟ اکا دیدیلرکه خراسان ایتدی آنده مذاهب مختلفه واراء فاسده واردر. پس دیدیلرکه شام ایتدی سن آنده مشارالیه بالبنان اولورسین یعنی شهرت بولورسین ایتدیلرکه عراق ایتدی بلد جبابره‌در ایتدیلرکه مکه ایتدی کیسه وبدنه ذوبان ویرر یعنی قحط وغلا ایله کیسه تهی وبدنك جوعدن نحافتی غایتنه منتهی اولوب کیسه‌یه دخی مانند ابدال نحافت وذوبان کلور.

مطلب رابع — حجك وجوب وصحتنده وارکان وواجبات ومحظوراتنده‌در. وقتاکه بومسائل کتب فقهیه‌ده استیفا اولندیسه آنده ذکری ایله اکتفا اولنمشدر.

مطلب خامس — اعمال ظاهره‌نك ترتیبنده‌در اول سفردن رجوعه دکین. اول دخی اون جمله‌در.

جملهٔ اولی — اوّل خروجدن احرامه داخل اولنجه اولان سنن بیانده‌در. اول دخی سکزدر: اولکی مالده‌در، ایمدی لایق بودرکه توبه ورد مظالم ایله ابتدا ایلیوب دیونی دخی قضا ایله ودخی کندویه وسائر نفقه‌سی اوزرینه لازم اولانلره وقت رجوعه دکین نفقه‌لرینی اعداد وتقویت وامداد ایلیه. ودخی یاننده اولان ودایعی رد وباب مظالمی سد وطریق طیب وحلالدن یانجه استصحاب مال ایلیه‌که ذهاب وایابنه کافی وبلاتغیر مهماتنه وافی اوله، بلکه فقرا وضعفایه مواسات ایده‌جك مقدار مال ادخار ایلیه. ودخی قبل الخروج برشی تصدق ایلیه ونفسی ایچون بردابهٔ قویه اشترا ایلیه‌که جمله قوی اولوب ضعف طاری اولمیه ویاخود اشترا ایلمزسه اکترا ایلیه. اکر اکترا ایدرسه مکارییه معاونت ومظاهرت ایلیه، کثیر وقلیلدن هرنه‌که تحمیل ایلیه آنده رضاسنی تحصیل ایلیه.

سنت ثانيه — رفيقده‌در. ايمدى لايق بودركه بررفيق صالح التماس ايليه‌كه محب خير اولوب خيرده معين اوله‌كه برامرده كه نسيان طارى اوله تذكير ايليه تذكر ايدرسه اعانت، اكرجبن عارض اولورسه تشجيع وعجزى اولورسه تقويت ايليه. اكر ضيق صدر حاصل اولورسه صبر ايتديره چانكه اخواندن مفارقت ايليه آنلره توديع ايدوب التماس دعا ايليه زيرا حق تعالى آنلرك دعالرنده بركت قومشدر . ودخى وداعده سنت بودركه (استودع الله دينكم واماناتكم وخواتم اعمالكم) ديه . ودخى حضرت رسول‌الله صلى الله تعالى عليه وسلم سفر ارادات ايلين كيمسه‌يه (فى حفظ الله وكنفه زودك الله التقوى وغفر ذنبك ووجهك الى الخير اينما توجهت) ديه بيوررلر ايدى .

سنت ثالثه — منزلدن خروجده‌در. چانكه منزلندن خروجه قصد ايليه لائق بودركه ايكى ركعت نماز قيله. ركعت اولىده بعد الفاتحه (قل يا ايها الكافرون) وثانيه‌ده سورهٔ اخلاص اوقيه ، چانكه فارغ اوله اللرينى سمايه رفع ايدوب حق تعالى يه اخلاص صافى ونيت صادقه ايله دعا ايدوب ديه كه (اللهم انت الصاحب فى السفر وانت الخليفة فى الاهل والمال والولد والاصحاب احفظنا واياهم من كل آفة وعاهة. اللهم انا نسئلك فى مسيرنا هذا البر والتقوى ومن العمل ماترضى . اللهم انا نسئلك ان تطوى لنا الارض وتهون علينا السفر وان ترزقنا فى سفرنا هذا سلامة الدين والبدن والمال وان تبلغنا حج بيتك وزيارة قبر نبيك محمد صلى الله عليه وسلم . اللهم انا نعوذ بك من وعثاء السفر وكآبة المنقلب وسوء المنتظر فى الاهل والمال والولد والاصحاب . اللهم اجعلنا واياهم فى جوارك ولا تسلبنا واياهم نعمتك ولا تغير بنا وبهم من عاقبتك) .

سنت رابعه — چان خانه‌سنك يانته كله: (بسم الله توكلت على الله لا حول ولا قوة الا بالله العلى العظيم. رب اعوذ بك ان اضل او اضل او ازل او ازل او اظلم او اظلم او اجهل او يجهل على . اللهم انى لم اخرج اشرا ولا بطرا ولا رياء ولا سمعة بل خرجت اتقاء سخطك وابتغاء مرضاتك وقضاء فرضك واتباع سنة نبيك وشوقا الى لقائك) ديه چانكه مشى ايده (اللهم بك انتشرت وعليك توكلت وبك اعتصمت واليك توجهت اللهم انت ثقتى وانت رجائى فاكفنى مااهمنى به

ومالااهتم به ومالنت اعلم به منى عز جارك وجل ثناؤك ولا آله غيرك ، اللهم زودنى التقوى واغفرلى ذنبى ووجهنى للخير ايمـا توجهت ﴾ ديه ودخى هرمنزلدن ارتحال ايتديكى حالده ينه بودعانك قرائتنه اشتغال ايليه .

سنت خامسه — ركوبده‌در . قچانكه راحله‌يه ركوب ايليه بودعايى اوقيه: ﴿ بسم الله وبالله والله اكبر ، توكلت على الله ، ولاحول ولاقوة الابالله العلى العظيم ، ماشاء الله كان ومالم يشـاء لم يكن سبحان الذى سخرلنا هذا وما كناله مقرنين وانا الى ربنا لمنقلبون ، اللهم انى وجهت وجهى اليـك وفوضت امرى اليك وتوكلت فى جميع امورى عليك انت حسبى ونعم الوكيل ﴾ . قچانكه راحله‌يه سوار اولوب راحله دخى آنتده سوار اوله يدى كره بونى اوقيه: ﴿ سبحان الله والحمد لله ولا آله الاالله والله اكبر ﴾ ودخى ﴿ الحمد لله الذى هدانا لهـذا وما كنالنهتدى لولاان هدانا الله ، اللهم انت الحامل على الظهر وانت المستعان على الامور ﴾ ديه .

سنت سادسه — نزولده‌در . سنت بودركه منزله نزول ايتميه نهاره حرارت كلينجه . ودخى اكثر سيرى ليلده اوله قچانكه منزله مشرف اوله بونى اوقيه: ﴿ اللهم رب السموات السبع وماأظللن ورب الارضين السبع وماأقللن ورب الشـياطين وماأضللن ورب الرياح وماذرين ورب البحار وماجرين اسـئلك خير المنزل وخير اهله واعوذبك من شر هذا المنزل وشر مافيه ، اللهم اصرف عنى شر شرارهم ﴾ قچانكه منزله نزول ايليه ايكى ركعت نماز قيله ، بعده بودعايى اوقيه: ﴿ اعوذ بكلمات الله التامات التى لايجاوزهن بر ولافاجر من شر ماخلق ﴾ قچانكه ليل مظلم اوله بونى اوقيه: ﴿ ياارض ربى وربك الله اعوذ بالله من شرك وشر مافيك وشر مادب عليك اعوذ بالله من شر كل اسـد واسـود وحية وعقرب ومن سـاكن البلد ووالد وماولد وله ماسكن فى الليل والنهار وهو السميع العليم ﴾ .

سنت سابعه — حراستده‌در . لايق اولدركه قفله‌دن منفرد اولميه تاكه اغتيال اولنوب على الغفله باصاميه وياخود رفقادن منقطع اولوب قالميه وكيجه‌ده دخى احتياط ايليه وذراعنى ، يعنى قولنى دوشنوب ياته اكر اوّل ليلده نائم

اولورسه . اكر آخر ليلده نائم اولورسه ذراعنى ديكوب باشنى كفنه قويه‌كه حضرت رسول صلى الله تعالى عليه وسلم اسفارده بووجهله نائم اولورلردى . وجهى دخى نائم اولوب صلوة فجر فوت ايتمسون ديه. ودخى ليلده مستحب اولدركه ايكى رفيق حفظ وحراستده مناوبه ايليه‌لر سنت بودر اكر آكا برسبع وياخود برعدو قصد ايدرسه آية الكرسى قرائت ايلسون وشهدالله آيتى وسورهٔ اخلاص ومعوذتين قرائت ايليوب بودعايى اوقيه: ﴿ بسم الله ماشاءالله لاقوة الابالله حسبى الله توكلت على الله ماشاءالله لايأتى بالخيرات الاالله ماشاءالله لايصرف السوء الاالله حسبى الله وكفى سمع الله لمن دعا ليس وراء الله منتهى ولادون الله ملجأ كتب الله لاغلبن انا ورسلى ان الله قوى عزيز تحصنت بالله العلى العظيم واستعنت بالحى الذى لايموت ، اللهم احرسنا بعينك التى لاتنام واكنفنا بركنك الذى لايرام ، اللهم ارحمنا بقدرتك التى علينا فلا نهلك وانت ثقتنا ورجاؤنا ، اللهم اعطف علينا قلوب عبادك واماتك برافة ورحمة انك انت ارحم الراحمين ﴾ .

سنت ثامنه — قچانكه برشرفه يعنى مكان عاليه چيقسه اوچ كره تكبير ايليه بعده بودعايى اوقيه: ﴿ اللهم لك الشرف على كل شرف ولك الحمد على كل حال ﴾ قچانكه شرفدن هبوط ونزول ايليه تسبيح ايليه وهربار كه سفرنده وحشتدن خوف ايليه ﴿ سبحان الملك القدوس رب الملائكة والروح جللت السموات بالعز والجبروت ﴾ ديه .

جملهٔ ثانيه — آداب احرامده‌در ميقاتدن مكه‌يه داخل اولنجه . اول آداب دخى بشدر : اولكى عند الاحرام اغتسال ايدوب احرام ايچون غسل نيت ايليه بعده بدننى تنظيف ايدوب رأسنى ولحيه‌سنى تسريح وشاربنى قص ايدوب اظفارينى قلم ايليه وسائر باب طهارتده مرور ايدن انواع نظافت جمله‌مرعيه اوله . ايكنجى محرم اولوب رداوازارينى ايكى ثوب ابيضدن ايليه، بياض احب ثياب در حق تعاليه، وبدن وثيابنده تطيب ايليه اكرچه بعد الاحرام جرمى باقى ايسه دخى. اوچنجى حجه احرام ياعمره‌يه قران طريقى ايله يامنفردا نيت ايليه هرنجه ديلرسه مراحله‌سى حركته شروع ايتديكى وقتده وياخود كنديسى سيره شروع

ايتديكى وقتده اكر رجل ايسه ودخى انعاد احرام ايچون مجرد نيت كافيدر لكن سنت بودركه نيتى تلبيه‌يه مقترن اولوب ديه‌كه : « اللهم لبيك لاشريك لك لبيك ان الحمد والنعمة لك والملك لاشريك لك » اكر زياده ايدرسه ديه‌كه « لبيك وسعديك والخير كله بيديك والرغباء اليك والعمل لبيك بحجة حقا تعبدا ورقا . اللهم صل على محمد وعلى آل محمد ». دردنجى چانكه احرامى تلبيه ايله منعقد اوله مستحب اولدركه بونى اوقيه: « اللهم انى اريد الحج فيسره لى واعنى على اداء فرضه وتقبله منى . اللهم انى نويت اداء فرضك فى الحج فاجعلنى من الذين استجابوا لك و آمنوا بوعدك واتبعوا امرك واجعلنى من وفدك الذين رضيت وارتضيت وقبلت . اللهم فيسر لى اداء مانويت من الحج . اللهم قد احرم لك شعرى وبشرى ودمى وعصبى ومخى وعظامى وحرمت على نفسى النساء والطيب ولبس المخيط ابتغاء وجهك والدار الآخرة» ودخى احرام وقتنده اكا حرام اولور . اول محظورات سته كه كتب فروعده ذكر اولنمشدر. بشنجى مستحب دركه تلبيه‌يى تجديد ايليه رفقانك ازدحامى وقتنده وخلقك اجتماعى زماننده وهر صعود وهبوطده وركوب ونزولده رفع صوت ايله . اما اول مرتبه ايتميه‌كه شدتندن بوغازى طوتيلوب آوازى منقطع اوله زيرا اصم وغائبه ندا ايلمزكه محتاج رفع صوت شدت صدا اوله . ودخى مسجد حرام ومسجد خيف ومسجد ميقاتده رفع صوت وتلبيه بأس يوقدر . زيرا اول مساجد دخى مظنهٔ مناسكدر امابونلرك غيرى مواضعده تلبيه‌ده بأس يوقدر رفع صوت ايتمدن .

جملهٔ ثالثه — مكه‌يه دخولك آدابنده‌در طوافه‌دكين . آنلر دخى آلتى‌در: اولكى ذى طوى‌ده اغتسالدر دخول مكه ايچون . حجده مسنون اولان اغتسال طقوزدر: اولا ميقاتدن احرامده بعده دخول مكه ايچون بعده طواف قدوم ايچون بعده عرفه‌ده وقوف ايچون . بعده مزدلفه‌ده وقوف ايچون . اوچ اغتسال دخى جمرات ثلث ايچون . امارمى جمرهٔ عقبه ايچون غسل يوقدر بعده طواف وداع ايچون . ايكنجى اول حرمه دخول وقتنده خارج مكه‌ده ايكن ديمكدر « اللهم هذا حرمك وامنك فحرم لحمى وبشرى ودمى على النار وآمنى من عذابك يوم تبعث عبادك واجعلنى من اوليائك واهل طاعتك »

اوچنجی مکه‌یه جانب ابطحدن داخل اولمقدرکه اول ثنیهٔ کدادر فتح کاف ایله وبعده ثنیهٔ کدادن چیقه ضم کاف ایله‌که اول ثنیهٔ سفلی در اولکی علیادر. دردنجی قچانکه مکه‌یه داخل اولوب رأس ردمه منتهی اوله اول زماننده بصری بیت شریفه واقع اولور اول زمانده بونی اوقیه ﴿اللهم ان هذا بیتك عظمته وکرمته وشرفته ٭ اللهم فزده تعظیما وزده تشریفا وتکریما وزده مهابة وزدمن حجه برا وکرامة ٭ اللهم افتح لی ابواب رحمتك وادخلنی جنتك واعذنی من الشیطان الرجیم﴾ بشنجی مسجد حرامه باب بنی شیبه‌دن داخل اولوب بونی قرائت ایلیه: ﴿بسم الله وبالله ومن الله والی الله وفی سبیل الله وعلی ملة رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم﴾ قچانکه بیته قریب اوله دیه ﴿الحمد لله وسلام علی عباده الذین اصطفی ٭ اللهم صل علی محمد عبدك ورسولك وعلی ابرهیم خلیلك وعلی جمیع انبیائك ورسلك﴾ بعده ایکی الینی رفع ایدوب دیه ﴿اللهم انی اسئلك فی مقامی هذا فی اوّل مناسکی ان تقبل توبتی وتجاوز عن خطیئتی وتضع عنی وزری الحمد لله الذی بلغنی بیته الحرام الذی جعله مثابة للناس وامنا مبارکاً وهدی للعالمین ٭ اللهم انی عبدك والبلد بلدك والحرم حرمك والبیت بیتك جئت اطلب رحمتك اسئلك مسئلة المضطر الخائف عقوبتك الراجی رحمتك الطالب مرضاتك﴾ آلتنجی بوندن صکره حجر الاسوده قصد ایدوب صاغ الی ایله مس وتقبیل ایلیوب دیه: ﴿اللهم امانتی ادیتها ومیثاقی تعاهدته اشهد لی بالوفا﴾ اکر تقبیله قادر اولمازسه مقابله‌سنده طوروب اوقیه [*] بعده برامره مباشرت ایلمیه طوافدن غیری‌که بو طواف. طواف قدومدر مکرکه صلوة مکتوبه اولوب جماعت حاضر اولمش اوله.

جملهٔ رابعه — طوافده‌در یاقدوم ایچوم ویاخود غیری ایچون. بونك آدابی آلتی‌در: اولکی شروط صلوة‌درکه طهارت وستر عورت‌در زیرا اول دخی صلوة‌در لکن بونده کلام مباح‌در. ایمدی اولا اضطباع ایلسون اضطباع

[*] تقبیله قادر اولیوب مقابله‌سنده طورنجق اکر برشیئی حجره طوقندروب آنی تقبیل ممکن ایسه مثلا برعرجون یعنی شاخ وعصا کبی انی تقبیل ایلیه والا مقابله‌سنده طوروب تکبیر وتهلیل ایلیه. بو مذکور اولان زیاده کتب فروعده مذکوردر اصلده ترك اولنمغین ایراد اولندی.

وسط ازارینی صاغ قولتوغی آلتنه وضع ایدوب ایکی طرفنی صول منکبی یعنی اوموزی اوزرنده جمع ایدوب بعده برطرفنی وراء ظهرینه وبرطرفنی صدرینه ارخا ایلمکدر وابتداء طواف قتنده تلبیه‌یی قطع ایلیه شمدنکیرو ذکر اوله‌جق ادعیه‌یه اشتغال ایلیه. ایکنجی بعدالاضطباع بیت شریفی جانب یسارینه قویوب «حجر الاسود» قتنده طوره. امابرمقدار بعیدجه طوره تاکه حجرك اوکنده اوله پس بدننك جمله‌سنی حجرك جمیعنه امرار ایلیه یعنی جمله بدنی حجرك اوکنه اوغرایه ابتداء طوافده وکندوسی ایله بیت بیننده اوچ خطوه مقداری قیله تاکه بیته قریب اوله بعده طوافه ابتدا ایلیه. اوچنجی ابتداء طوافده حجری تجاوز ایتمکدن مقدم دیه : ﴿ بسم الله والله اکبر، اللهم ایمانابك وتصدیقا بکتابك ووفاء بعهدك واتباعاً لسنة نبیك محمد صلی الله تعالی علیه وسلم ﴾ بعده طواف ایده حجری اوّل تجاوزایتدکده باب بیته منتهی اولوب دیه : ﴿ اللهم ان البیت بیتك والحرم حرمك والامن امنك وهذا مقام العائذ بك من النار ﴾ بودعاده مقامی ذکر ایتدکده کوزلری ایله مقام ابرهیم خلیله علیه السلام اشارت ایلیه ودخی بونی اوقیه: ﴿ اللهم بیتك عظیم ووجهك کریم وانت ارحم الراحمین فعذنی من الشیطان الرجیم وحرم لحمی ودمی علی النار وآمنی من اهوال یوم القیمة واکفنی مؤنة الدنیا والآخرة ﴾ بعده حق تعالی‌یه تسبیح وتحمید ایلیه رکن عراقی‌یه وارنجه. اول زمانده دیه : ﴿ اللهم انی اعوذبك من الشرك والشك والکفر والنفاق والشقاق وسوء الاخلاق وسوء المنظر فی الاهل والمال والولد ﴾ چانکه میزابه واصل اوله دیه: سوءا ﴿ اللهم اظلنی تحت ظل عرشك یوم لاظل الاظل عرشك ، اللهم اسقنی بکأس محمد صلی الله تعالی علیه وسلم شربة لااظما بعدها ابدا ﴾ چانکه رکن شامی‌یه واصل اوله دیه : ﴿ اللهم اجعله حجاً مبروراً وسعیا مشکورا وذنبا مغفورا وتجارة لن تبور یاعزیز یاغفور رب اغفر وارحم وتجاوز عما تعلم انك انت الاعز الاکرم ﴾ چانکه رکن یمانی‌یه واصل اوله دیه: ﴿ اللهم انی اعوذبك من الکفر واعوذبك من الفقر واعوذبك من عذاب القبر ومن فتنة المحیا والممات واعوذبك من الخزی فی الدنیا والآخرة ﴾ ودخی رکن یمانی ایله حجر الاسود بیننده دیه : ﴿ ربنا آتنا فی الدنیا حسنة

وفی الآخرة حسنة وقنا عذاب النار وعذاب القبر ﴾ قچانکه ینه حجر الاسوده واصل اوله دیه : ﴿ اللهم اغفرلی برحمتك اعوذ برب هذا الحجر من الدین والفقر وضیق الصدر وعذاب القبر ﴾ بووقتده طوافك برشوطی تمام اولمش اولور ینه بویله طواف ایلسون یدی شوط اولنجه ، وهرشوط ده بودعالری اوقوسون. دردنجی اشواطك اوچ اولکیلرنده رمل ایلسون باقیلرنده مشی ایلسون، بونك تفصیلی کتب فقهده‌در. بشنجی قچانکه طوافك یدی شوطی تمام اوله ملتزمه کلسون — که حجر ایله باب مابینی‌در، ومحل استجابت دعادر — اول مقامده بیته التصاق واستارینه تعلق ایلسون وخد ایمنی وضع ایدوب دیسون: ﴿ اللهم یارب البیت العتیق اعتق رقبتی من النار واعذنی من الشیطان الرجیم واعذنی من کل سوء وقنعنی بما رزقتنی وبارك لی فیما اتیتنی ، اللهم ان هذا البیت بیتك والعبد عبدك وهذا مقام العائذبك من النار ، اللهم اجعلنی من اکرم وفدك علیك ﴾ وبوموضعده حق تعالی‌یه حمد کثیر ایلیه ودخی حضرت محمد صلی الله تعالی علیه وسلم وسائر انبیایه صلوات کتوره وحوائج خاصه‌سنی دعا ایلیه هرذنبدن استغفار ایلیه. ودخی بعض سلف موالی‌سنه بوموضعده دیرایدی که بندن تحی ایدوب بعید اولك تاکه ربمه ذنوبمی اقرار ایلیم. آلتنجی ذکر اولناندن فارغ اوله مقام ابرهیمك خلفنده ایکی رکعت نمازقیله، اولکیده بعد الفاتحه ﴿ قل یاایها الکافرون ﴾ اوقیه ثانیده سورۀ اخلاص اوقیه ، نمازدن صکره بونی اوقیه: ﴿ اللهم یسرلی الیسری وجنبنی العسری واغفرلی فی الآخرة والاولی ، اللهم اعصمنی بالطافك حتی لااعصیك واعنی علی طاعتك بتوفیقك وجنبنی معاصیك واجعلنی ممن یحبك ویحب ملائکتك ورسلك ویحب عبادك الصالحین ، اللهم حببنی الی ملائکتك ورسلك وعبادك الصالحین ، اللهم وکما هدیتنی للاسلام فثبتنی بالطافك وبولایتك علیه واستعملنی بطاعتك وطاعة رسلك واجرنی من مضلات الفتن ﴾ بعده ینه حجره عود ایدوب استلام ایلیه وطوافی آنکله ختم ایلیه .

جملۀ خامسه — سعی‌ده‌در. سعی دخی یدی کره‌در صفادن ابتدا ایلیوب اولابیته اقبال ایلیوب دیه: ﴿ الله اکبر الله اکبر الله اکبر الحمدلله علی ماهدانا

الحمدلله بمحامده کلها علی جمیع نعمه کلها لا اله الاالله وحده لاشریك له له الملك وله الحمد یحیی ویمیت وهو حی لایموت بیده الخیر وهو علی کل شیء قدیر. لا اله الاالله وحده صدق وعده ونصر عبده واعز جنده وهزم الاحزاب وحده لا اله الاالله ولانعبد الا ایاه مخلصین له الدین ولو کره المشرکون. لا اله الاالله مخلصین له الدین. الحمدلله رب العالمین فسبحان الله حین تمسون وحین تصبحون وله الحمد فی السموات والارض وعشیا وحین تظهرون یخرج الحی من المیت ویخرج المیت من الحی ویحیی الارض بعد موتها وکذلك تخرجون. اللهم انی اسئلك ایمانا دائما ویقینا صادقا وعلما نافعا وقلبا خاشعا ولسانا ذاکرا واسئلك العفو والعافیة والمعافاة فی الدین والدنیا والآخرة﴾. ودخی حضرت نبی‌یه صلوات کتوره وحق تعالیدن ایستدیکی حاجتی دعا ایله بعده صفادن نزول ایدوب سعیه ابتدا ایلیه‌ودیه: ﴿رب اغفر وارحم وتجاوز عما تعلم انك انت الاعز الاکرم ربنا آتنا فی الدنیا حسنة وفی الآخرة حسنة وقنا عذاب النار﴾ چونکه سعی ایایه ومروه‌ده منتهی اوله صعود ایلیوب وجهی ایله صفایه اقبال ایدوب ینه صفاده ایتدیکی دعایی ایلیه.

جملهٔ سادسه — وقوفه‌دد. مکه‌دن منایه چیقارکن تلبیه ایدرك چیقه چونکه منایه منتهی اولوب واصل منا اوله دیه: ﴿اللهم هذه منی فامنن علیّ فیها بما مننت علی اولیائك واهل طاعتك﴾ اول کیجه مناده مکث ایلیه اول آنجق همان منزل ومبیت‌در آنده مناسك نسنه یوقدر چونکه صباح اوله عرفاته سیر ایده ودیه: ﴿اللهم اجعلها خیر غدوة غدوتها قط واقربها من رضوانك وابعدها من سخطك. اللهم الیك غدوت وایاك اعتمدت ووجهك اردت فاجعلنی ممن تباهی به الیوم من هو خیر منی وافضل﴾ بعده عرفاته کلوب آنده دخی فقهیه‌ده مسطور اولان افعالی ایلیه. لکن اعظم ارکان وقوف دعادر زیرا آنك کبی بقعه‌ده اول مقوله یوم مبارکده واویله جمع کثیرده اجابت دعا الطاف الهیه‌دن رجا اولنور ویوم عرفه‌ده رسول اللهدن مأثور اولان دعا ایله دعا ایلمك جمله ادعیه‌دن اولیدرکه اول دعا مأثور بودر: ﴿لا اله الاالله وحده لاشریك له له الملك وله الحمد یحیی ویمیت وهو حی لایموت بیده الخیر وهو علی کل شیء قدیر. اللهم

اجعل فی قلبی نورا وفی بصری نورا وفی سمعی نورا . اللهم اشرح لی صدری ویسرلی امری» ودخی دیه : «اللهم رب لك الحمد کما تقول وخیر مانقول لك صلاتی ونسکی ومحیای ومماتی والیك متابی . اللهم انی اعوذبك من وساوس الصدر وشتات الامر وعذاب القبر . اللهم انی اعوذبك من شر مایلج فی اللیل وشر مایلج فی النهار ومن شر ماهبت به الریاح وشر بوائق الدهر . اللهم انی اعوذبك من تحول عاقبتك وفجأة نقمتك وجمیع سخطك . اللهم اهدنی بالهدی واغفرلی فی الآخرة والاولی یاخیر مقصود واشرف منزول علیه واکرم مسؤل ماللدیه اعطنی العشیة افضل ماتعطی احدا من خلقك وحجاج بیتك یاارحم الراحمین . اللهم یارفیع الدرجات ومنزل البرکات وفاطر الارضین والسموات ضجت الیك الاصوات بضروب اللغات یسئلونك الحاجات وحاجتی الیك ان تذکرنی فی دار البلی اذا نسینی اهل الدنیا . اللهم انك تسمع کلامی وتری مکانی وتعلم سری واعلانی ولایخفی علیك شئ من امری انا البأس الفقیر المستغیث المستجیر الوجل المشفق المعترف بذنبه اسئلك مسئلة المسکین وابتهل الیك ابتهال المذنب الذلیل وادعوك دعاء الخائف الضریر دعاء من خضعت لك رقبته وفاضت لك عبرته وذل لك جسده . اللهم لاتجعلنی بدعائك شقیا وکن بی رؤفا رحیما یاخیر المسؤلین واکرم المعطین . الهی من مدح الیك نفسه فانی لائم لنفسی . الهی اخرست المعاصی لسانی فمالی وسیلة من عمل ولاشفیع سوی الامل الهی انی اعلم ان ذنوبی لم تبق لی عندك جاها ولا للاعتذار وجها ولکنك اکرم الاکرمین . الهی ان لم اکن اهلا ان ابلغ رحمتك فان اهل ان تبلغنی رحمتك وسعت کل شئ وانا شئ . الهی ان ذنوبی وان کانت عظاما فهی صغار فی جنب عفوك فاغفرها یاکریم . الهی انت انت وانا انا انا العواد بالذنوب وانت العواد الی المغفرة . الهی ان کنت لاترحم الا اهل طاعتك فالی من یفزع المذنبون . الهی تجنبت طاعتك عمدا وتوجهت الی معصیتك قصدا فسبحانك مااعظم حجتك علی واکرم عفوك عنی فبوجوب حجتك علی وانقطاع حجتی وفقری الیك وغناك عنی الاغفرت لی یاارحم الراحمین یاخیر من دعاه داع وافضل من رجاه راج بحرمة الاسلام وبذمة محمد علیه افضل الصلوة والسلام اتوسل الیك

فاغفرلی جمیع ذنوبی واصرفنی من موقفی هذا مقضی الحوائج وهب لی ما سألت وحقق رجائی فیما تمنیت. الهی دعوتك بالدعاء الذی علمتنیه فلاتحرمنی الرجاء الذی عرفتنیه. الهی ماانت صانع العشیة بعبد مقرلك بذنبه خاشع لك بذله مستکین بجرمه متضرع الیك من عمله تائب الیك من اقترافه مستغفرلك من ظلمه مبتهل الیك فی العفو عنه طالب الیك فی نجاح حوائجه راج لك فی موقفه مع کثرة ذنوبه فیا ملجأ کل حی وولی کل مؤمن من احسن فبرحمتك یفوز ومن اساء فبخطیئته یهلك. اللهم الیك خرجنا وبفنائك انخنا وایاك املنا وماعندك طلبنا ولاحسانك تعرضنا ورحمتك رجونا ومن عذابك اشفقنا ولبیتك الحرام حججنا یامن یملك حوائج السائلین ویعلم ضمائر الصامتین یا من لیس معه رب یدعا ویامن لیس فوقه خالق یخشی ویا من لیس له وزیر یؤتی ولاحاجب یرشی یا من لایزداد علی السؤال الاتکرما وجودا وعلی کثرة الحوائج الا تفضلا واحسانا انك جعلت لکل ضیف قریً ونحن اضیافك فاجعل قرانا منك الجنة. اللهم ان لکل وفد جائزة ولکل زوائد کرامة ولکل سائل عطیة ولکل راج ثواب ولکل ملتمس لماعندك جزاء ولکل مسترحم عندك رحمة ولکل داع الیك زلفة ولکل متوسل الیك عفو وقد وفدنا الی بیتك الحرام ووقفنا بهذه المشاعر العظام وشاهدنا هذه المشاهد الکرام رجاء لما عندك فلاتخیب رجاءنا الهنا تتابعت النعم حتی اطمأنت الانفس بتتابع نعمك واظهرت العبر حتی نطقت الصوامت بحجتك وظاهرت المنن حتی اعترف اولیاؤك بالتقصیر عن حقك واظهرت الآیات حتی افصحت السموات والارضون بادلتك وقهرت بقدرتك حتی خضع کل شیء لعزتك وعنت الوجوه لعظمتك اذا اساء عبادك علمت وامهلت واذا احسنوا تفضلت وقبلت واذا عصوا سترت واذا اذنبوا غفرت واذا دعونا اجبت واذا نادینا سمعت واذا اقبلنا الیك قربت واذا ولینا عنك دعوت. الهی انك قلت فی کتابك المبین لمحمد خاتم النبیین قل للذین کفروا ان ینتهوا یغفرلهم ماقد سلف فارضاك عنهم الاقرار بکلمة التوحید بعد الجحود وانا نشهدلك بالوحدانیة مخبتین ولمحمد بالرسالة مخلصین فاغفرلنا بهذه الشهادة سوالف الاجرام ولاتجعل حظنا منك انقص من حظ من دخل

فى الاسلام آلهنا انك اجبت التقرب اليك بعتق ماملكت ايماننا و نحن عبيدك وانت اولى بالتفضل فاعتقنا وانك امرتنا ان نتصدق على فقرائنا ونحن فقراؤك وانت احق بالطول فتصدق علينا بالعفو عمن ظلمنا وقد ظلمنا انفسنا وانت احق بالكرم فاعف عنا ربنا اغفرلنا وارحمنا انت مولانا ربنا آتنا فى الدنيا حسنة وفى الآخرة حسنة وقنا عذاب النار﴾. ودخى حضرت خضر عليه السلامك دماسنى اكثار ايليه‌كه اول دعا بودر: ﴿يا من لايشغله شان عن شان ولايشغله سمع عن سمع ولاتشتبه عليه الاصوات يامن لاتغلطه المسائل ولاتختلف عليه اللغات يامن لايبرمه الحاح الملحين ولاتضجره مسئلة السائلين اذقنا برد عفوك وحلاوة مغفرتك﴾. بوندن صكره قلبنه لايح اولان دعا ايله دعا ايليه ودخى نفسى ايچون ووالدينى وجميع مؤمنين ومؤمنات ايچون استغفار ايليه و دعاده الحاح ايليه وسؤالنى تعظيم ايليه زيرا حق سبحانه وتعالى يه هيچ برشى تعاظم ايلمز. يعنى برشى آكا عظيم كلمز. مطرف بن عبدالله عرفه‌ده ايكن ايتدى: «اللهم لاترد الجمع من اجلى» يعنى بنم ايچون و بنم ذنوب جرمم سببى ايله بودكلو جم غفير وجميع كثيرى باب رحمتكدن مردود وخون احسانكدن مطرود ايلمه ودخى بكر مزنى ايتدى: بر كيمسه ديدى كه: وقتا كه اهل عرفاته نظر ايلدم كه جمله‌سى مغفور اولورلر ايدى اكر بن ايچلرنده اولماسه‌م.

جملهٔ سابعه — بقيهٔ اعمال حج‌ده‌در. چونكه مزدلفه‌يه واصل اوله آنده اغتسال ايليه. زيرا اول دخى حرمدندر. اغتسال ايله دخول اوليدر. آندن صكره ديه: ﴿اللهم هذه مزدلفة جمعت السنة مختلفة سئالك حوائج مؤتنفة فاجعلنى ممن دعاك فاستجبت له وتوكل عليك فكيفيته﴾ بعده آنده اول كيجه بيتوتت ايليه احيايه قدرتى اولانلره احياء سنت‌در چونكه نصف الليل اوله رحيله تأهب وتدارك ايليه واول محلدن يتمش عدد حصاه آلوب بيله كوتوره زياده اولورسه دخى بأس يوقدر، زيرا كاه اولوركه بعضى ساقط اولوب ضايع اولور ودخى آلديغى حصالر خفاف اوله. يعنى صغار اولوب اطراف برماغى احتوى ايتمش اوله بعد صلوة فجردن صكره سير ايليه چونكه مشعر حرامه منتهى اوله ـ كه مزدلفه‌نك آخريدر ـ آنده دخى وقت اسفاره دكين وقفه ايدوب بو دعانى اوقيه: ﴿اللهم

بحق المشعر الحرام والبيت الحرام والركن والمقام بلغ روح محمد صلى الله عليه وسلم منا التحية والسلام وادخلنا دار السلام ياذا الجلال والاكرام﴾ بعده اوچ موضع معینده جمرات ثلثی رمی ایده وهر حصایی رمی ایتدکده ﴿الله اكبر على طاعة الرحمن ورغم الشيطان . الله اكبر تصديقاً بكتابك واتباعاً لسنة نبيك﴾ واول کونده دعا ایچون وقفه ایلمیه . و تکبیری قطع ایلمیه . الاعقیب صلواتده یوم نحرك ظهرندن آخر ایام تشریقك صبحنه وارنجه . بو فقیر ایدر : اصل مترجمده بویله واقع اولمشدر لکن قول مذکور امام شافعی‌نك مذهبیدر نته‌کیم کتب فقهیه‌ده مصرحدر . بزم مذهبمزده امام ابی حنیفه قاتنده یوم نحرك عصری عقیبنده ختم ایدر اماامامین قتنده آخر ایام تشریقك صلوة عصری عقیبنده ختم ایلیه حقیقتده اصل مسئله میان صحابه‌ده رضوان الله تعالی علیهم اجمعین مختلف فیهادر اول سببدن امامین حضرت علی‌نك قول شریفی ایله اخذ ایلدیلر اکثر ایله اخذ ایتمکچونکه عباداتده لازم اولان احوط ایله عمل ایلمکدر اما امام اعظم ابن مسعود قولیله عمل ایلیوب اقل ایله اخذ ایلدی تکبیرده جهر بدعت اولدیغیچون . تفصیل مذکور هدایه‌ده مسطوردر . لکن مرحوم والد ماجد بومحلك اکثری کتاب احیادن اخذ ایدوب حضرت امام غزالی‌نك اکثر مواضعده میلی مذهب شافعیه اولمغین آنلر قول شافعی‌یی ترجیح ایدوب مرحوم دخی متابعت ایتمکله بویله واقع اولمشدر والعلم عندالله تعالی انتهی . صفت تکبیر بودر: ﴿الله اكبر الله اكبر كبيرا والحمد لله حمداً كثيرا وسبحان الله بكرة واصيلا لا اله الا الله وحده لا شريك له مخلصين له الدين ولو كره الكافرون لا اله الا الله وحده صدق وعده ونصر عبده لا اله الا الله والله اكبر﴾ بعده ذبح هدی قتنده دیه: ﴿بسم الله والله اكبر. اللهم منك وبك ولك تقبل منى كما تقبلت من ابرهيم خليلك﴾ بعده رأسنی حلق ایدوب دیه ﴿اللهم اثبت بكل شعرة حسنة وامح عنى بكل شعرة سيئة وارفع لى عندك بها درجة﴾ بوندن صکره آکا جمیع اشیا حلال اولور الا نساء وصید بعده مکه‌یه افاضه ایدوب اداء طواف زیارت ایدر آندن جمیع اشیا آکا حلال اولور . بوطواف دخی مقدما مذکور اولان کیبیدر وبوکونده امام بعد الزوال

خطبه ایلیه كه خطبهٔ وداع رسولدر صلی الله تعالی علیه وسلم پس حجده
درت خطبه واردر. یوم سابع یوم عرفه یوم نحر یوم نفر اوّل و بونلرك جمله‌سی
بعد الزوالدر. الا خطبهٔ یوم عرفه‌كه اول ایكی خطبه‌در مابیننده برجلسه‌در
بعده مناده بیتوتت ایلیه‌كه لیلهٔ فردر زیرا اناس آنده قرار ایدر زیرا آنده
نفر یوقدر یوم عیدك ثانیسنك صبحنده رمی ایچون اغتسال ایلیه بعده جمرهٔ
اولی‌یی رمی ایلیه یدی حصی اوله آنی تعدی ایتدكدن صكره مادهٔ طریقدن
قلیلا انحراف ایلیوب قبله‌یه مستقبلا واقف اولوب حق تعالی‌یه حمد وتهلیل
وتكبیر ایدوب حضور قلب وخشوع جوارح ایله دعا ایلیه وقبله‌یه استقبال
ایدوب واقف اوله سورهٔ بقره قرائتی مقداری دعایه اقبال ایله، بعده جمرهٔ
اولی‌ده كبی وقوف ایلیه بعده جمرهٔ ثالثه‌یی رمی ایلیه آنده وقوف ایتمیه بعده
اول كیجه مناده بیتوتت ایلیه‌كه اول لیلهٔ نفر اولدر چونكه ایام تشریقك
یوم ثانیسنده صلوة ظهری ادا ایلیه ینه اوچ دفعه‌دیكرمی برحصاة رمی ایلیه
یوم سابقده ایتدیكی كبی بعده مخیر اولورمناده اقامت ایله مكه‌یه عود بیننده
لكن اكر كیجه خروج ایتمدی ایسه مناده بیتوتت لازمدر تاكه یوم نفر ثانیده
دخی ماسبق كبی یكرمی برحصاة رمی ایلیه تفصیل كتب فقهده‌در .

جملهٔ ثامنه — صفت عمره‌ده‌در. هركیم عمره‌یی قصد ایلیه عندالاحرام
عمره‌یه نیت ایدوب تلبیه ایلیه ومسجد عایشه‌یی قصد ایلیه وایكی ركعت نماز
قیلوب هرنه دیلرسه دعا ایلیه بعده مكه‌یه عود ایلیه تلبیه ایدرك مسجد حرامه
داخل اولنجه. بعده طواف سعی ایده حجده وصف ایتدیكمز كبی. بعده رأسنی
حلق ایلیه آنكله عمره‌سی تمام اولور چونكه بیته داخل اوله حافیاً یعنی آیاغی
چیلاق داخل اوله توقیر ایله، ودخی بین العمودین نماز قیله‌كه افضل بودر.
بعضلر ایتدی دخول بیتدن سؤال اولندقده والله بن بوایكی قدمینی حول
بیتی طوافه اهل كوره‌مم قنده قالدیكه آنلر ایله بیت ربمی وطئه اهل كورم
بن خود بیلیرم كه قدمینم نه‌مقوله مكانه‌وقنده مشی ایلمشدر. ودخی ماء زمزم
شربنی اكثار ایلسون اكر ممكن ایسه كندی الیله بئردن استقاء ما ایلسون
ودخی تمام ارتوا ایلسه تاكه تضلع ایدنجه. یعنی قانمق سببی ایله برمرتبه امتلا

اوله‌كه حتى ماء اضلاعنه يتيشه. ودخى ديسون: ﴿ اللهم اجعله شفاء من كل داء وسقم وارزقنا الاخلاص واليقين والمعافاة فى الدنيـا والآخرة ﴾ حضرت رسول‌الله صلى الله تعالى عليه وسلم بيورمشدر: ﴿ماء زمزم لماشرب له﴾ يعنى هرنيه قصد اولنوب شرب اولنسه آنك ايچوندر يعنى اول نيت‌در ومقصود حاصل اولور .

جملهٔ تاسعه — طواف وداع‌ده‌در. بودخى ماسـبق كبى‌در لكن رمل واضطباعسزدر. چنانكه فارغ اوله ايكى ركعت نماز قيله‌خلف مقام ودخى ماء زمزمدن ايچه بعده ملتزمه كلوب دعا وتضرع ايليه وديه: ﴿ اللهم البيت بيتك والعبد عبدك وابن عبدك وابن امتك حملتنى على ماسخرت‌لى من خلقك حتى سـيرتنى فى بلادك وبلغتنى بنعمتك حتى اعنتنى على قضـاء مناسكك فان كنت رضيت عنى فازودعنى رضا والا فمن الآن قبل تباعدى عن بيتك هذا اوان انصرافى ان اردت‌لى غير مستبدل بك ولا ببيتك ولاراغب عنك ولاعن بيتك. اللهم اصبحنى العـافية فى بدنى والعصمة فى دينى واحسن منقلبى وارزقنى طاعتك ماابقيتنى واجمع‌لى خير الدنيا والآخرة انك على كل شئ قدير. اللهم لاتجعل هذا آخر عهدى بيتك الحرام وان جعلته آخر عهده فعوضنى منه الجنة ﴾ احب اولان بودركه بيت شريفدن غائب اولنجه بصريكى بيتـدن صرف ايتميه‌سين .

جملهٔ عاشره — زيارت مدينهٔ منوره وآدابنده‌در . امافضـلى اظهر من ان يخفى واكثر من ان يحصى‌در . ايمدى هركيم مدينه‌يه قصد ايليه طريقنده رسول‌الله صلى الله تعالى عليه وسلمه صلواتى اكثار ايليسون چنانكه بصرى جدار واشجارينه واقع اوله بودعايى اوقيسون: ﴿ اللهم هذا حرم رسولك صلى الله تعالى عليه وسـلم فاجعله‌لى وقاية من النار وامنا من العذاب وسوء الحساب ﴾ ودخى قبل الدخول بئر حرددن اغتسـال ايليه ودخى تطيب ايدوب ثيابنك افضل وانظفنى كيوب متواضعا ومعظما داخل اولوب ديه : ﴿ بسم الله وعلى ملة رسـول‌الله رب ادخلنى مدخل صدق واخرجنى مخرج صدق من لدنك سلطانا نصـيرا ﴾ بعده مسجده قصد ايدوب داخل اوله وجنب منبرده ايكى

ركعت نماز قیله. عمود منبری منكب ایمنی حذاسنده قیله وشول ساریه‌كه آنك جانبنده صندوق واردر ـ اكا استقبال ایلیه ودخی قبلهٔ مسجدده اولان دائره ایكی عیننك اوكنده اوله‌كه موقف رسول‌الله صلی الله تعالی علیه وسلم اول مقام ایدی مسجد تغییر اولمازدن مقدم. بعده نبی علیه‌السلام قبرینه كلوب وجه شریفی مقابله‌سنده واقف اوله، وقف مزبور بوطریقله اولورکه قبله‌یه استدبار ایدوب قبری استقبال ایلیه جدار قبرك زاویه‌سنده اولان ساریه‌دن درت ذراع مقداری محلده وقندیلی باشی اوستنده قیله. جدار حجره‌یی مس وتقبیل سنتدن دكلدر بلكه برمقدار بعید موضعده وقوف احترامه اقرب‌در پس اول محلده دیه: «السلام علیك یارسول‌الله السلام علیك یانبی‌الله السلام علیك یاامین‌الله السلام علیك یاحبیب الله السلام علیك یاصفوة‌الله السلام علیك یاخیرة‌الله السلام علیك یااحمد السلام علیك یامحمد السلام علیك یااباالقاسم السلام علیك یاماحی السلام علیك یاعاقب السلام علیك یابشیر السلام علیك یانذیر السلام علیك یاطاهر السلام علیك یااكرم ولد آدم السلام علیك یاسید المرسلین السلام علیك یاخاتم النبین السلام علیك یارسول رب العالمین السلام علیك یاقائدالخیر السلام علیك یافاتح البر السلام علیك یانبی الرحمة السلام علیك یاسیدالامة السلام علیك یاقائد الغر المحجلین السلام علیك وعلی اهل بیتك الذین اذهب‌الله عنهم الرجس فطهرهم تطهیرا السلام علیك وعلی اصحابك الطیبین السلام علیك وعلی ازواجك الطاهرات امهات المؤمنین جزاك‌الله عنا افضل ماجزی نبیا عن قومه ورسولا عن امته وصلی علیك كلماذكرك الذاكرون وغفل عن ذكرك الغافلون وصلی علیك فی‌الاولین والآخرین افضل واكمل واعلی واجل واطیب واطهر ماصلی علی احد من خلقه كما استنقذنابك من الضلالة وبصرنابك من العمایة وهدانابك من الجهالة اشهد ان لا اله الاالله وحده لاشریك‌له وانك عبده ورسوله وامینه وصفیه وخیرته من خلقه واشهد انك قدبلغت الرسالة وادیت الامانة ونصحت الامة وجاهدت عدوك وهدیت امتك وعبدت ربك حتی اتاك الیقین فصلی‌الله علیك وعلی اهل بیتك الطیبین وشرف وعظم» اكر بركیمسه كندی طرفندن تبلیغ سلام وصیت

ایلدی ایسه‌بویله دیه: ﴿ السلام علیك من فلان وفلانة ﴾ بعده برذراع مقداری
تأخر ایلیه آنده ابی بکرالصدیق (ر.ع) ه سلام ویره زیرا آنك رأسی
حضرتك منکب شریفلری قاتنده‌در ورأس عمر منکب ابی بکر قاتنده‌در
جزئیجه برذراع مقداری تأخیر ایدوب حضرت فاروقه سلام ویروب دیه:
﴿ السلام علیکما یاوزیری رسول‌الله صلی الله تعالی علیه وسلم والمعاونین له علی
القیام بالدین مادام حیا والقائمین فی امته بعده بامور الدین تتبعان فی ذلك اثاره
وتعملان بسنته فجزاکماالله خیر ماجزی وزیری نبی علی دینه ﴾ بعده رجوع
ایدوب ینه رأس رسول‌الله صلی الله تعالی علیه وسلم قاتنده قبر ایله حالا اولان
اسطوانه بیننده وقوف ایده وقبله‌یه استقبال ایدوب حق تعالی تحمید وتمجید
ایلیه ورسول‌الله صلی الله تعالی علیه وسلمه صلواتی اکثار ایلیه بعده دیه:
﴿ اللهم انك قلت وقولك الحق ولوانهم اذظلموا انفسهم جاؤك فاستغفرالله
واستغفرلهم الرسول لوجدوا الله توابا رحیما ٭ اللهم اناقدسمعنا قولك واطعنا
امرك وقصدنا نبیك مستشفعین به الیك فی ذنوبنا وماثقل ظهورنا
من اوزارنا تائبین من ذللنا معترفین بخطایانا وتقصیرنا فتب ٭ اللهم علینا
وشفع نبیك هذا فینا وارفعنا بمنزلته عندك وحقه علیك ٭ اللهم اغفر
للمهاجرین والانصار واغفر لاخواننا الذین سبقونا بالایمان ٭ اللهم
لاتجعله اخر العهد من قبر نبیك ولا من حرمك یاارحم الراحمین ﴾ بعده
روضه‌یه کلوب آنده نماز قیله قادر اولدیغی مرتبه دعایی اکثار ایلیه. ودخی
منبر قتنده دعا ایلیه ودخی مستحبدرکه الینی رمانه اوزره وضع ایلیه‌که حضرت
صلی الله تعالی علیه وسلم دست شریفلرینی وقت خطبه‌ده آکا وضع ایدرلردی.
ودخی یوم خمیسده شهداء احد قبورینی زیارت مستحبدر صلوة غداتی مجلس
رسولده صلی الله تعالی علیه وسلم قیلوب بعده خروج ایلیه ینه صلوة ظهر
ایچون مسجده عود ایلیه تاکه صلوة مفروضه‌دن مسجد رسول‌اللهده جماعت
ایله ادا اولنمق آنی فوت ایتمیه. ودخی مستحبدرکه هرکون بقیعه خروج ایلیه
رسول اللهه صلی الله تعالی علیه وسلم سلامدن صکره واروب قبر حضرت عثمانی
وقبر حضرت امام حسن بن علی بن ابی طالب رضی الله عنهم اجمعین زیارت

ایلیه‌ودخی‌قبر علی بن‌الحسن ومحمدبن علی‌وجعفر بن محمد آنده‌در. ودخی‌مسجد فاطمه‌ده نماز قیله. ودخی ابراهیم بن رسول‌الله صلی‌الله تعالی علیه وسلم قبرینی وصفیه عمة رسول الله صلی‌الله علیه وسلم قبرینی زیارت ایلیه. بونلرك جمله‌سی بقیع‌ده‌در . ودخی مستحبدرکه هرسبت کونی مسجد قبا زیارتنه واره آنده دخی نماز قیله وبئراریسه کله که رسول‌الله صلی الله تعالی علیه وسلم ریق بریق مبارکارینی آنده تفل ایدوب رمی ایامشلردر آندن توضی ایدوب وصویندن ایچه ودخی‌مسجد فتحه کله خندق‌اوستنده‌در کذلك سائر مساجد ومشاهدکه اوتوز موضع‌در اهل مدینه آنلری بیلورلر . ودخی طلب‌شفا ایچون‌یدی ابیاره قصد ایلیه‌که رسول‌الله صلی‌الله تعالی علیه وسلم آنلردن توضی واغتسال ایدوب صویندن شرب ایامشلردر. ودخی معلوم اوله‌که اکر مدینه‌ده اقامت ممکن اولورسه فضل عظیمی واردر. حدیث شریفده وارداولمشدرکه برکیمسه آنك قحط وشدتنه تحمل ایلمز الا بن آکا یوم قیامتده آکا شفیع اولورم بوندن غیری نیچه احادیث شریفه واردر اکر اقامت ممکن اولمایوب خروجه عزم‌ایدرسه مستحبدرکه قبر نبی‌یه کله علیه‌السلام وینه دعاء زیارتی کماسبق اعده ایلیه وقبر شریفه وداع ایدوب حق‌تعالیدن ینه عود رجا وسؤال ایلیه وسفرنده سلامت ایچون دعا ایلیه بعده روضهٔ صغیرده ده ایکی‌رکعت نمازقیله که مسجدده مقصوره زیاده اولنمازدن مقدم رسول اللهك صلی‌الله تعالی علیه وسلم موضع اقامتی ایدی چقانکه خروج‌ایلیه رجل یسری‌سنی تقدیم ایلیوب دیه: ﴿اللهم صل علی محمد وعلی آل محمد ولاتجعله آخر العهد بنبیك وحط اوزاری بزیارته واصحبنی فی‌سفری ویسر رجوعی الی‌اهلی واجعلنی من‌السائلین یاارحم‌الراحمین﴾ وقدرتی مقداری جیران نبی‌یه تصدق ایلیه . ودخی مدینه ومکه مابیننده اولان مساجدی تتبع ایدوب هر برنده نماز قیله ، آنلر یکرمی موضعدر چقانکه بلدینه رجوع ایلیه سنت بودرکه هرشرفده اوچ کره‌تکبیر ایلیه ودخی دیه: ﴿لا آله‌الاالله وحده لاشریك‌له له‌الملك وله‌الحمد وهوعلی کل‌شیٔ قدیر . آئبون تائبون عابدون ساجدون لربنا حامدون صدق الله وعده ونصر عبده وهزم الاحزاب وحده﴾ بر روایتده ﴿وکل شیٔ هالك الاوجهه له الحکم

والیه ترجعون ﴾ قچانکه مدینه‌سنه مشرف اوله دابه‌سنی تحریك ایدوب دیه:
﴿ اللهم اجعل لنا بها قرارا ورزقا حسنا ﴾ بعده اهل خیر ارسال ایدوب
قدومنی اخبار ایلیه تاکه بغتة اوزرلرینه کلیه زیرا سنت بودر. ودخی اهلنه
کیجه ایله کلیه زیرا سنت بودر قچانکه بلده‌سنه داخل اوله اولا مسجده قصد
ایلیه آنده ایکی رکعت نماز قیله بعده بیتنه داخل اوله دخولی وقتنده دیه:
﴿ توباً توباً لربنا اوباً لایغادر علینا حوباً ﴾ قچانکه منزلنده مستقر اوله حق
تعالینك کندویه انعام ایتدیکی الطافی اونوتمیه‌که بیت شریفنی وحرمنی ونبی‌سنك
قبر منورینی زیارت سعادتیدر. ودخی لائق دکلدرکه بونعمته کافر اولوب
غفلت ولهوه ومعاصی‌یه شروع وخوضه عود ایتمیه زیرا علامت‌حج مبرور
بودرکه بعد العود دنیادن معرض وآخرته راغب ولقاء بیتدن صکره لقاء
رب البیته مستعد ومتأهب اوله .

مطلب سادس — حجه متعلق آداب دقیقه واعمال باطنه‌ده در . اول‌دخی
اون در: اولکی نفقه‌سی مال حلالدن اولمقدر لکن قلبی اشغال‌وهمی تفریقدر
تجارت ایله اولمایه بلکه جمیع هم وقصدی رضای خدا وکریم وذکر وثنای
رب رحیم وشعائرینی تعظیم اوله . وبونك جمله‌سندن بری غیر ایچون حج
ایلمکدرکه بعض ارباب قلوب قتنده آندن تورع مطلوبدر مکرکه قصدی مکه‌ده
اقامت اولوب اول مقامه ایصال ایده‌جك مال یاننده موجود اولمایه اول
تقدیرجه دنیا ایله دینه توصل واول مال ایله حصول مرامنه توسل ایله
جائزدر قصدی زیارت بیت وبرادر مسلمندن اسقاط فرض اولور اما عکسی
بویله دکلدر ودیمزکه اجرت آلوب حج ایتمك حرام یامکروه اوله بلکه
دیرزکه اولی ایتمامکدر تاکه دینی دنیایه ویرمیه، اکر اول مالی آلدقده دنیا
ایله دینه توسل ایچون آلورسه مقدما بیان اولنان کبی آنده بأس یوقدر .
ایکنجی اولدرکه اعداء الله اولان ظلمه‌یه معاونت ایتمیه مثلا ظلمهٔ عمال‌که طرق
حجده اخذ مال ایچون مترصد ومترقب‌لردر ـ آنلره مکوس ورشوت ویرمیه
بلکه خلاصده بعض حیله وتلطف ایدوب سالك مسلك تعنف اولمایه . زیرا
اعطاء مالده مسلمینه صغار وابتذال اولوب جزیه ویرمش اولورلر . ایمدی

آنلره معاونت و رضـا حلال دکلدر اکر تأویل ایدوب بز بونده مضطریز
دیرلرسه سن دخی جواب ویرکه منزلکدن خروجده اضطرارك وارمی ایدی
ویاخود زی فقرایی ترك ایتمکده نه وجهله اضطرار اولورکه سن ثروت جاه
ایله کیدوب مطالب اولورسین ؛ اوچنجی زاد ونفقه‌ده توسع وطیب نفس ایله
اتفاقدر تقتیر ایتمدن که کندی نفسنه واجب اولانی ویاخود مؤنتی شرعاً یاخود
مروّة کندویه واجب اولانلرك نفقه و قوتلرینی منع ایلیه. ودخی اسراف
ایتمدن که انواع نعم طیبه و الوان اطعمهٔ نفیسـه ایله ترفه ایلیه عادت مترفین
ویدن جبارین اوزره، اما تکثیر خیرات بو قبیلدن دکلدر آنده سرف یوقدر
زیرا دیمشلردر :« لاخیر فی السرف ولاسرف فی الخیر » بلکه طریق حجده در
هم واحد یدی یوز مقـامنده‌در . دردنجی ترك رفث و فسوق وجدالدر
نته‌کیم قرأن عظیم آکا ناطقدر. ایمدی لسانی لغودن وخنا وفحشدن صیانت
وحفظ اوامر وترك نواهی وجنایت ایلیه وهرمؤمنه لین الجانب وخشونتدن
مجانب اوله وبیت رب العالمین جانبنه سائرین اولان حجاج مسلمینه خفض جناح
وحسن خلق ایله معامله ایلیه‌که مقصود خلقدن تحمل اذی‌در مجرد کف اذی
دکلدر سفره سفر دیدکاری اخلاق رجالدن مسفر وهر شخصك حال درونی
مظهر اولدیغیچوندر . بشنجی ماشیاً سفر ایتمکدر اکر قدر اولورسه. وهر
خطوسنده حسنات حرمدن یدی یوز حسنه ویریلور . حضرت ابن عباسدن
بویله اثر وارد اولمشدر وسؤال اولندی که حسنات حرم نه‌در؛ جواب ویردیلر که
هر حسنه یوز بیك ایله معتبردر اکر آکا کندیسنك دُوَیره اهلندن یعنی
خانه‌جکارندن احرامی اضافت ایدرسه دیمشلردر اول فعل تمام حجدندر نته‌کیم
حق تعالی بیورمشـدر : ﴿ واتموا الحج والعمرة لله ﴾ بعضلر ایتدی رکوب
افضلدر زیرا آنده انفاق ومؤنت فضیلتی واردر وتضجردن وغیره اذیتدن
ابعددر وکندیسنك سلامتنه وحجنك تمامنه اقربدر. تحقیق بودرکه متی قدر
اولانلره کورده‌در رکوب ضعیف ومتضجر اولانلره کورده‌در پس بین القولین
مخالفت یوقدر. آلتنجی محامله رکوبدن تجنب ایلمکدر زیرا اول زی مترفین -
دندر بعضلر بونی میان حجاجده احداث ایدن حجاجدر دیمشدر آنك زماننده

علما آنی کریه کورمشلر ایدی . یدنجی اولدرکه اشعث واغبر اوله یعنی غبار زاددن اجتناب ایتمیوب کثرت غباردن صاچلری کچه‌لنوب بریره که وتفاخر وتکاثره مائل اولمایه حدیث شریفده وارداولمشدرکه ﴿ انما الحاج الشعث الغبر یقول الله تعالی انظروا الی زوار بیتی قدجاؤنی شعثا غبرا من کل فج عمیق ﴾ یعنی حاج اولان اشعث واغبر اولانلردر حق تعالی بیورکیم بنم بیتمی زیارت ایله نظر ایدك، بکا بلاد بعیده‌دن اشعث واغبر اولوب کلمشلردر . روایت اولنورکه اهل یمن اول هیئت اوزره اولورلر اول سببدندرکه آنلره زین الحجاج دیرلر ودخی لائق بودرکه زینده حمرتدن وشهرتدن اجتناب ایلیه هرنیچه اولورسه عموماً . سکزنجی دابه‌سنه رفق ایلمکدرکه طاقت کتوره‌مدیکنی تحمیل ایلمیه مثلا محمل کبی واوزرنده نوم دخی بوندندر . ودخی اوزرنده وقوف طویل ایتمیه ودخی سنتدندر بکرة وعشیة دابه‌دن نزول ایدوب استراحت ایتدیره. ودخی مکاری‌یه احسان ایله قلبنه‌ایقاع سرورایلیه. خبرده وارد اولمشدرکه ﴿ فی کل کبد حری اجرا ﴾ بوفقیرایدر : هرذی حرارت اولان کبد مقابله‌سنده اجر واردرکه اول مقوله‌لره امداد واعانت وتقویت ورعایت مقابله‌سنده حق تعالی زجر ویریر دیمکدر . ایمدی راحله ومکاری دخی صاحب کبد حری‌در آنلره رعایت وتقویت دخی باعث احراز اجر جزیل اولور دیمکدر. و دخی سلف مکاری ایله عقد ایتدکده دابه‌دن عدم نزولی شرط ایدرلر ایدی وآکا کوره اجرتنی ایفا ایدرلر ایدی ینه نزول ایدرلر ایدی تاکه‌اول‌استراحت کندیلرینك حسناتندن اوله. طقوزنجی اراقهٔ دم ایله تقرب ایلمکدر اوزرینه واجب دکل ایسه‌دخی. ودخی نعم وحیواناتدن سمین اولانی اختیار ایلیه وتطوعاً ذبح ایتدیکندن اکل ایلیه واجب اولان اکل ایتمیه قلیل جید خیردر کثیر اولوب دون اولاندن . اوننجی طیب نفس‌در انفاق ایتدوکنده کرك نفقه‌ده کرك هدی‌ده ودخی نفسنه اصابت ایدن وبدنی‌خسران ومصیبتده ، زیرا بوطریقه‌طیب‌نفس قبول‌حجك دلائلندندر و دخی امارات قبولدندر اخوان بطالینی اخوان صالحینه تبدیل ومجالس لهو وغفلتی مجالس ذکر ویقظه‌یه تحویل .

مطلب سابع — اعمال باطنه‌ده و آنده اخلاصك طریقنده‌در. اول دخی برقاچ امرده‌در: اولکی فهم‌در. پس معلوم اوله که حق تعالی‌یه وصول اولماز الا شهوات و لذات‌دن تنزه وجمیع حالاتده حق تعالی‌یه تجرد ایله‌در . اول سببدندرکه ملل سالفه‌ده رهبان خلقدن انفراد ووحدت وقلل جبالده عزلت ایدوب لذات حاضره‌یی ترك وحق تعالی ایله انس ایچون خلقدن وحشت ایلمشلردر. اول سببدن حق تعالی آنلره کتاب کریمنده ثنا ایدوب ﴿ذلك بان منهم قسیسین ورهبانا وانهم لایستکبرون﴾ دیه بیورمشدر وقتا که میان ناس‌ده اول حاله اندراس کلدی وخلق ایچنده شهواته اقبال ومیل حضور وعبادتده اعراض وفتور شایع و مشهور اولدی حق تعالی نبی‌سی محمد مصطفی‌یی بعث وارسال ایلدی طریق آخرته هدایت ورفع ضلال وغوایت ایچون. پس ناسی دینلرنده رهبانیت‌دن منع ایدوب بیوردیلرکه حق تعالی آنك بدلی جهادی وهرشرفده تکبیری یعنی حجی تعیین ایلدی ودخی سائحین‌دن سؤال اولندی بیوردیلرکه آنلر صائمین‌در وبوامر حق تعالینك بوامته عنایتندندر که بونلره خلقك جبالده تحصیل ایلدکلری حالی ویردی و حجی بونلره رهبانیت قیلدی بیت عتیقی نفسنه اضافت ایله تشریف ایتمکله، مع هذا حق تعالی بربیت حاوی ویاخود بربلده شامل اولمقدن منزه‌در. بوندن صکره اطرافنده اولان مواضعی حرم قیلدی وصیدینی وقطع اشجارینی حرام ایلدی وحرمنك فناسنه عرفاتی میدان کبی قیلدی. پس حق تعالینك عبادی اول بیتی هر اوب بعید وهر بلد سحیق‌دن قصد ایدوب شعثا غبراً ورب بیته متواضعین اولدقلری حالده کلدیلر حرم حلالنده حضوع واستکانت وبارکاه عزتده تذلل ومسکنت اظهار یچون. تا که حق تعالی آنلری نیجه امور ایله تعبد ایلدی تکلیف عبادت ایلدی که معنانی فهم ایلمزلر. مثلا سعی‌ده ترددات ورمی جمار کبی مقام عبودیتی تحقیق وعبادینی ابتلا ایچون تا که مطیع اولان ممتاز اوله هوای نفسنه اتباع ایدندن، ومقتضای طباع ایله عامل اولوب بونلری حکمندن خالی امور اولمق اوزره اعتقاد ایدندن. لکن بویله دکلدر بلکه بونلرده نیجه حکم واسرار واردرکه عقول ذوی الابصار آندن غافل‌در اول سببدندرکه انواع تعبداتك ابلغی

اولندی . ایکنجی بودرکه فهم مذکوردن برشوق منبعث اولورکه وقتاکه‌ابصار فنیه حق‌تعالینك وجه کریمنه نظردن قصر اولوب بلکه اول‌سعادت دار قرارده حاصل وظاهر اولدیسه حق‌تعالی دنیاده بیت‌شریفنه نظری، دار آخرتده رب بیته‌لقا درجهٔ عالیه‌سنه ارتقایه‌سبب قیلدی‌وعد کریمی‌مقتضاسیله. پس محب‌دیدار سبب لقا اولان دار زیارتنه شوق عظیم ایله مشتاق اولوب زاده تحمل مشاق ایدر. اوچنجی عزمدرکه عزیمتی تصحیح‌ایلیه . اخلاص تام وریا وسمعه اولور اموردن اجتنابی التزام ایله. ودخی‌حذر ایلیه‌که قرب بیتی قصد ایله رضـاء رب‌دن بعد لازم کله . دردنجی قطع علائقدر . بونك معناسی وطن واهلی واولاد واموالی ترك دکلدر بلکه رد مظالم و جمیع معاصیدن لله‌تعالی توبهٔ خالصه‌یه عزم اولمقدر زیرا هرمظلمه برعلاقه‌درکه صاحبنه ندا ایدرکه: قنده کیدرسین سن خود منزلکده ربکك امرینی تضییع ایدرسین . بشنجی اولدرکه قلبکی‌قطع‌ایده‌سین خلفکده‌اولانه التفاتدن، نته‌کیم وجهکی قطع ایلدك آردکده اولانلره نظردن. پس بیته قلبك‌ایله دخی توجه ایدن قالبك ایله توجه ایتدیککی والا سنك ایچون اول سفردن حاصل اولان آنجق نصب وعنا ولعب وشقادر . ودخی علائق ظاهره وباطنه‌یی قطع ایتدکده سفر آخرته توجهنی تذکر ایلیه . ودخی اهل واولادینه وصیتی کتابت ایلیه زیرا مسافر خطر عظیمده‌در . مکر حق‌تعالی حفظ ووقایت ایلیه . آلتنجی زاد راحله‌یی موضع حلالدن طلب‌ایلیه . ودخی تذکر ایلیه‌که مسافر اولانه بر زاد کرکدرکه غیر متغیر اوله . اوائل منزلده دکل‌بلکه طول سفرده آکا تغیر کلمیه. کذلك سفر آخرت ومعاد ایچون صالح اولور زاد دکلدر الا تقوی‌در آنك ماعداسی عندالموت والکرب تخلف ایدوب قالور . ودخی راحله‌نك حضوری وقتنده حق‌تعالی‌یه شکری‌تذکیر ایلیه‌که حق‌تعالی کندیسنه تسخیر ایلدیکه آنك طرفندن تحمل اذی ایدوب کندیسندن مشاق سفری دفع ایدر . ایمدی اول‌زمانده مرکب آخرتی دخی تذکر ایلسون، پس‌لائق اولدرکه آنی دخی اصلاحده راحلهٔ سفره اهتمامندن زیاده سعی ایده . یدنجی ایکی ثوب احرام شرا ایلیه مال حلالدن، پس اول زمانده کفنتی‌تذکر وآنده

طفوف اوله‌جغنی تفکر ایلیه . زیرا ثوب احرامده مخیط یوقدر کذلك
اکفانده دخی . سکزنجی بلدن خروجدر اول زمانده دخی قبردن خروجی
وحشره توجه وعروجی تذکر ایلیه‌که حالی نیجـه اولور بیلمزکه بوطریقده
اغتیال اولنوب نهب وغارت‌می اولنور یاخود مقصده سالما واصل اولورمی ؟
کذلك آخرتده دخی مآل امرینی بیلمز . طقوزنجی بادیه‌یه دخـود قتنـده
محشرده وقوفی تذکر ایلیه . ودخی فکر ایلیـه‌که بادیه‌ده اولان انواع حیات
وسباع ، روز حشر وسـؤالده اولان مخاوف واهوالك نظیری‌در اما احرام
وتلبیه‌که حق‌تعالی ﴿ واذن فی الناس بالحج ﴾قول کریمنده‌اولان ندایه‌اجابتدر
خلقی نفخ صور ایله ندانك وقبوردن حشرك وعرصات قیامتده ازدحاملرینك
نظیری‌در . اونجی مکه‌یه دخول قتنده حق‌تعالینك حرم وامننه انتها ووصول
حالنی تذکر ایلیه . اما اهل قرب‌دن اولمق خوفی دخی باقی اوله لکن لائق
بودرکه رجاسی خوفه غالب وظهور آثار رجایه طالب اوله زیرا حق‌تعالینك
کرمی عمیم واحسانی عظیم‌در ودخی بصری بیته ناظر وعظمتی قابنده حاضر
اولدقده رب بیتی مشاهده وعظمتی معـاینه‌یی تذکر ایلیه . ودخی رجاایلیه‌که
حق‌تعالی دنیاده بیت عظیمنه نظری نصیب ایتدیکی کبی عقباده دخی وجه
کریمنه نظری نصیب‌ایلیه واول زمانده‌جنته آمنین‌دخول ایتمکی تذکرایدوب
حق‌تعالیدن آنی رجا وسؤال ایلیه . اون‌بشنجی طواف وقتنده حول عرشده
خافین اولان ملائکهٔ طائفین زمره‌سنه‌تشبهی تذکر ایلیه . ودخی‌بیله‌که مقصود
اعظم قلبنك ذکر رب بیت‌ایله طوافی‌در . ایمدی ابتدا ایتمیه الا آنك ایله ایلیه
وختمی دخی آنك ایله ایلیه نته‌کیم طواف ظاهرینك دخی ابتداسی بیت ایله
واختتامی دخی بیت ایله‌در . ودخی معلوم اوله‌که اصل طواف عالم ملکوتده
قلبك حضرت ربوبیته طوافیـدر وآنك مثالی عالم ملکده بیت‌در نته‌کیم قالب
بیتی طواف ایدر . زیرا عالم ملك وملکوت بیننده موازنت و مماثلت مقرردر
اول طائفه کیم حق تعالی فتح‌باب ایتمشدر آنلرك معلوملریدر وبوموازنته‌اشارت
واقع اولمشدرکه سماده اولان بیت معمور کعبه‌نك تمام محاذی و اذاسـندەدر .
وملائکه‌نك آنی طوافی انسانك بوبیتی طوافیدروقتاکه اکثر خلقك مرتبه‌سی

بومقوله ظوائفدن قاصر اولدیسه آنلره بحسب‌الامکان تشبه‌ایله مأمور اولدیلر ودخی (من تشبه بقوم فهو منهم) فحواسنجه آنلره تشبه‌ایله آنلرك زمره‌سندن معدود اولمق ایله موعود اولدیلر حقیقتده اول‌مقـوله طوافه قادر اولانلر آنلردرکه نفس کعبه‌یه‌کلوب آنلری زائر اولوب طواف ایدر دیرلر . نته‌کیم بعض مکاشفین بعض اولیای رب العالمین‌دن روایت و مشـاهده ایتمشلردر . اون‌ایکنجی حجری استلام وقتنده اعتقاد تام ایده‌سین‌که حق‌تعالی‌ایله مبایعه ایدرسـین طاعتی اوزرینه ، ایمدی اول زمانده تصمیم ایله‌که بیعت ایتدیکك امر اوزرینه قیام ایده‌سین زیرا مبایعه‌ده عذر ونقصـان ایدن مستحق مقت وخذلان اولور حدیث‌ده وارد اولانه نظر اولنمـازمیکه حجرالاســود وجه ارض‌ده حق‌تعالینك یمینی‌درکه آنکله‌خلقنه مصافحه‌ایدر نته‌کیم برمسلم، برادر مسلمی ایله مصافحه ایدر . ودخی اسـتار کعبه‌یه تعلق ایتدکده مذنب اولان شخصك خدمتنده کناه ایدوب تضرع ایلدیکی کیمسـه‌نك ثیابنه تعلقنی تذکر ایلسون‌که شویله اظهار ایدرکه آنك غضبندن بر ملجأ ومنجی یوقدر . الا ینه آنك کرمنه التجادر و برمفرغ‌ومهرب یوقدر الا آنك‌عفو وکرمیدر و آنك ذیلندن مفارقت ایلمز الا عفو ایله وزمان مستقبل‌ده بذل امن ایله . ودخی بیته ملاقی اولان هرجزئنده ناردن تحصن رجا ایلیه . اون‌اوچنجی سعی‌قتنده تذکر ایلیه میزانك کفیتی‌بیننده ترددینی وعذاب‌وغفران بیننده مردد اولمسنی تذکر ایلیه . اون‌دردنجی عرفاتده وقوفده تذکر ایلیـه . ناسك یوم‌حشرده عرصاتده انبیا واولیا ایله اجتماعنی وهرامتك آنلرك شـفاعتنه طمعنی‌و آنلرك رد وقبولده ترددلرینی و هر برینـك مأمولنـه بلوغ ووصـولنی تفکر ایلیه . لکن موقف عرفات وقتـا که اوتاد و ابدال و طبقات صـالحین و ارباب قلوب اولان رجال‌دن خالی اولمدیسـه خصوصـا که قلوب رجال ضراعت و ابتهـال ایله اجتماع ایلدکلری حالده و دسـت دعایی جناب خـدایه رفع واعناقلرینی باب رب‌الارباب جانبنـه مد ایدوب هر برینك ابصـاری طرف فلك دواره ناظر وشاخص اولمش اوله . ایمدی سن ظن ایتمه‌که جناب قاضی‌الحاجات و حضرت مجیب الدعوات آنلرك آمالنه خیبت و سـعیلرینه ضیعت

اصابت ايتمكى روا كوره و آنلردن جميع عصاته شامل وواسع اولان رحمتى
ادخار ايله مانع اوله اول سببدندر كه ديمشلردر اعظم ذنوبدندر كه عرفاته
حاضر اوله‌سين وحق تعالى مغفرت ايتمسنى ظن ايدوب تحقيق بيلميه‌سين زيرا
رحمت ملك غفارى استدراره بر طريق يوقدر اجتماع صمم وصعيد واحد
اوزره وقت واحدده تعاون قلوب امم كبى. اون بشنجى رمى جمار ايله عبوديتى
اظهار و مجرد امره امتثال ايچون انتهاضده بى قرار اولمق قصد ايليه اصلا
حظ نفس وعقل اولمايه بلكه حضرت ابراهيم خليله صلوات الله على نبينا وعليه
تشبه قصد ايليه‌كه شول زمانده كه اول مكانده ابليس آكا كلوب قصد تلبيس
ايلدى كه حجتنه برشبهه ادخال وياخود برمعصيته القا ايله مفتون ومشوش الحال
ايليه. پس حق تعالى امر ايلدى كه آنى حجاره ايله رمى ايليه آنى طرد ومنع
واملنى قطع ايچون. اكر سكا خطور ايدرسه كه اول رمى شيطان ايچون ايدى،
اما بن رمى ايتمكده بكا فائده يوقدر . ايمدى معلوم اوله كه بو خاطره دخى
شيطاندندر بونكله سنى امر رحمانه امتثالدن صد ومنع ايدوب قلبكه القا ايدركه
بومقوله افعال مشابه لعب اطفالدر . ايمدى سن نفسكدن بووسوسه‌يى طرد
ايدوب رمى ايتدكجه آنك شيطان اولمسنى تحقيق واذعان ايده‌سين. اون آلتنجى
بيلمك كركدركه هدى وقربان تقرب الى الرحمن در امرينه امتثال ايله‌ودخى ذبح
ايتدكده رجا ايله‌كه آنك هر جزئى مقابله‌سنده حق تعالى سنك دخى اجزاء بدنكدن
برجزئيى ناردن اعتاق ايليه مقتضاى وعد كريمى ايله . ايمدى هربار كه هدى
اعظم واكبر اولور ناردن فدا اولمسى دخى اعم واكثر اولور. اون يدنجى
چانكه بصرك حيطان مدينه‌يه واقع وناظر اوله اول بلده‌نك فضيلتنى تذكر
ايليه‌سين . ودخى دار هجرت خير البشر صلى الله عليه وسلم ايتديكنى فكر
ايده‌سين وآنك تربهٔ مطهره‌سى وكنديلرندن صكره امر حقه قيام ايدن ايكى
وزيرينك تربه‌لرى آنده ايديكنى ملاحظه ايده‌سين واول بلدهٔ مشرفه‌ده
سكينت ووقار ايله رفع قدم ايده‌سين زيرا نيجه مدت اول ديار بالعشى والابكار
قدم نبى مختار عليه صلوات الملك الغفار ايله مشرف اولمش ديار سعادت مداردر
ودخى حق تعاليدن رجا ايله كه دار القرارده سكا رؤيت ديدار اعطا ايليه .

نته‌کیم بودیار مشاهده‌سنی میسر ایلدی ـ که قبر نبی مختار وقبر صحابهٔ کبار ایله پر انوار اولمشدر ـ ودخی مسجدینه داخل اولدقده ذکر ایله‌که اول محل شریف اول عرصه‌درکه آنده اقامت فرائض اولمشدر . ودخی افضل خلق الله‌ی حیاً ومیتا جامع اولمشدر وآکا دخولك سببی ایله حق تعالی سکا رحمت ایلمکده رجا واملی عظیم ایلیه‌سین . ایمدی دخولك خاشعا و معظما اولسون وانسان قادر اولدیغی مرتبه تعظیم ایتمکه اول مکان نه عجب جدیر و لائق و حقیق ومستحق‌در . اون سکزنجی قچانکه رسول اللهی صلی الله تعالی علیه وسلم زیارت ایلیه شویله بیله که اول جنابی میتا زیارت حیا زیارتی کبیدر قچانکه آنلرك حیا کورسه‌ك نیجه تعظیم ایدرسین؛ ایمدی ینه اول مقداری تقدیر ایدوب قبرینی زیارتده دخی رعایتده تقصیر ایتمیه‌سین ودخی قبر شریفنه غایت قریب وارمیه‌سین وتقبیل ایتمیه‌سین بلکه مکان بعیددن طوروب اوکنده مثول وانقیاد ایده‌سین حیاتده اولسه ایده‌جکك کبی . ودخی معلوم اوله که حضرت رسول صلی الله تعالی علیه وسلم سنك حضوریکی وزیارت وقیامکی عالم‌در وسنك سلام وصلوتك آکا واصل اولور. ایمدی صورت کریمه‌سنی خیالکده تمثیل ایله‌که قارشوکده لحده وضع اولنمشدر. ودخی تربه‌سنك عظم قدرینی قلبکده احضار ایله قچانکه منبرینه کله‌سین حضرتك منبره صعودینی ومنبرده قائم ایکن طاعت و بهیه‌سنی توهم ایله که مهاجرین و انصار اطرافنده جمع اولوب قلوب و ابصار ایله حضرتنی احداق واحاطه ایلیه‌لر آنلر دخی خطبه‌لرنده هر برینی طاعت الله‌ه عز وجل حث وتحریض ایلیه‌لر. ودخی حق تعالیدن سؤال ورجا ایله‌که آنلر ایله سنك بینکی قیامتده تفریق ایلمیه . اون طقوزنجی قچانکه بو اعمالدن فارغ اوله‌سین قلبکه اخطار ایده‌سین که سن ایکی حال بیننده مترددسك یاخطر رد اعمال ویاقبولی جهتندن بشارت وصفاء بال وخوف وحزن ایدرسین‌که کندیکی داخل زمرهٔ محبوبین میسین ، یاخود حجك رد اولنوب لاحق فرقهٔ مطرو- دین‌میسین . یکرمنجی حجدن عود ایتدکدن صکره قلبکی امتحان ایده‌سین که سن دار غروردن بعید اولوب حق تعالی ایله انس دارینه قرب می تحصیل ایلدك ویاخود دار زلت وخسارده دخی زیاده قرار می ایلدك؟ ودخی اعمالکی

موازنه ايله اكر شق قيلندن ايسه دليل قبولدر الا خوف اولنور كه اول اعمالدن حظ ونصيبك آنجق بذل مال ايله تحصيل تعب وعنا وكسب نصب وشقا اوله نعوذ بالله تعالى كه عبدك نصيبى حرمان وانتظام سلك حزب شيطان اوله. ايمدى سكا واجب دركه وهر صباح ومسا وغداة وعشاده نفسكى محاسبه وامريكى تدارك ايچون مراقبه ايده سين سن شول زماندن اول كه ﴿ الذين حيل بينهم وبين مايشتهون ﴾ زمره سنده داخل اوله سين. نبهنا الله تعالى واياكم قبل حلول المنيه ولايحرمنا بحرمة نبيه عن هذه الامنية صلى الله عليه وعلى آله واصحابه وذرياته واحبابه وسلم تسليما.

اصل ثامن — علم فضيلت اذكار وتلاوت واورادده در. بونده دخى برمقدمه ومطالب واردر.

مقدمه — معلوم اوله كه ميان خواص بلكه عوامده مقرر اولوب محتاج بيان واعلام اولميان مقدمات مقرره وامور معلومه ومحرره دندركه كمال سعادت جميع انام، لقاء رب ملك علامده در. اول سعادته دخى برطريق يوقدر الاحب خدا ومعرفتنى رفيق ايتمكدر آنلر دخى حاصل اولمازلر الاحق تعالى نك ذاتنده وافعال وصفاتنده دوام فكر ايله اولور وهر جمال وكمال جناب جلال وحضرت جمالندن برشعبه ايدوكنى ملاحظه ايله اولور آندن صكره وقتا كه نفس مطالبنه وصولده معاونت ايچون بو بدنه مصاحبت ايله مبتلى اولديسه وبدن دخى نفسك آنى حسن تدبير وتربيه سنه كمال احتياج ايله محتاج اولديسه، وبودخى مقرردركه لطيف كثيفه بالاختيار مسخر اولماز تاكه آنك رعايت وتربيتى شدائدينى تحمل ايليه. پس حق سبحانه وتعالى رابطۀ حب خلق وابداع وايكيسنك بيننده ايداع ايلدى تاكه اول رابطه ذكر اولنان رعايت وتربيته واسطه اوله. بوندن صكره نفس جاهل كاه اولوركه بدنه شوقى سببى ايله شهوات ومقتضياتنه مائل اولوب كنديسنك ماخلق له سنى كه معرفت مبداى وتدبير معاديدر آنى نسيان ايله مرتكب عصيان اولور پس اول ميلى آندن ازالهده تدريج اختيار اولنمق لازم اولور، اول تدريج ذكر ايله بعده فكر ايله بعده شوقله بعده عزم ايله بعده قطع عوائق بعده مطالبه سلوك ايله اولور.

وقتاکه جمله‌نك اصلی ذکر اولدیسه‌که منتج فکردر اول دخی ذکردن قدر یسیر ایله اولماز زیرا شهوات بدنیه دخی آنده منازعه ایدر پس لاجرم انسانه بوذکرواجب اولدیکه جمله اوقاتی استغراق‌ایدوب آندن افتراق اولمیه تاکه فکره ایصال ونفسی شهواتدن نزع واستیصال ایلیه ودخی وقتاکه ذکرك جمله اوقاتی استغراقی متعذر واکثرینی استغراقی متعسراولدیسه؛ زیرا بدنك نیچه مصالح ضروریه‌سی واردرکه واجبدر ونیچه لذت مباحه‌سی واردرکه مرتبهٔ جوازده‌در لاجرم برقونودن لابددرکه اول مقدار اشتغال وتکرار ایله ذکر فکره منتهی اوله پس هرکیمسه‌که آنك اوقات ذکری غالب اوله کفهٔ حسناتی راجح اولانلردن اولور اما شول کیمسه‌که ایکیسنك ماینی مساوی اوله آنك امری حق تعالی‌یه موکولدر لکن سعت رحمت آنك امرنده دخی جانب رجانی ترجیح‌ایدر اماشونلرکه جمیع اوقاتی ذکرده مستغرق اوله آنلر منتهی‌لردر بلاحساب داخل جنان وفائز رضوان ملك منان اولورلر امامبتدی اولانلره اول مرتبه‌یه امکان یوقدر زیرا اشتغالده سئامت وملال داخل اولور حق تعالی ایسه لطفده ملال کلمز تاسزه ملال کلینجه. پس آنلر حقنده لازم اولان تلطف وتدریجدر برفندن برفنه زیرا تفنن نفسی ترویح ودخی ازدیادی نفسه ترجیح ایتدیرر. ایمدی لازم اولدیکه آناءاللیل واطراف النهار اوقات تلاوت واذکار بیان اولنه نته‌کیم حق تعالی بیورر: ﴿ واذکراسم ربك بکرة واصیلا ومن اللیل فاسجدله وسبحه لیلا طویلا ﴾ ودخی دیمشدر: ﴿ وسبح بحمد ربك قبل طلوع الشمس وقبل الغروب ومن اللیل فسبحه وادبار السجود ﴾ ودخی دیمشدر: ﴿وسبح بحمد ربك حین تقوم ومن اللیل فسبحه وادبار النجوم ﴾ وینه فائزین حقنده بیورمشدر: ﴿ کانوا قلیلا من اللیل مایهجعون وبالاسحارهم یستغفرون ﴾ ودخی بیورمشدر: ﴿ تتجافی جنوبهم عن المضاجع یدعون ربهم خوفا وطمعا ﴾ وبونلرك غیری نیچه آیات کریمه دخی وارد اولمشدر .

مطلب اول — علم آداب تلاوتده وفضیلتنده‌در . فضیلتی براحده خفی دکلدر خصوصا که حضرت رسولك صلی الله تعالی علیه وسلم قول شریفی

استماع ايدن كيمسه‌يه بيورمشدر : ﴿ من قراء القرآن ثم رأى ان احدا اوتى افضل مما اوتى فقد استصغر ماعظمه الله تعالى ﴾ يعنى بر كيمسه‌كه قرائت قرأن ايليه ينه ظن ايليه‌كه اكا اعطا اولناندن افضل بركيمسه‌يه دخى اعطا اولنمش اوله تحقيق اول كيمسه حق تعالى‌نك تعظيم ايتديكى شيئى صغير عد ايلمشدر زيرا حق تعالى قتنده قرائت قرأندن افضل برعمل يوقدر . ايمدى آنك مقابله‌سنده اولان عطا سائر اعمال ايچون اولان عطادن افضل اولور ودخى بيورمشدر: ﴿ لوكان القرآن فى اهاب مامسته النار ﴾ يعنى اكر قرأن براهاب يعنى پوست ايچنده اولسه اكا حر نار تأثير وكار ايلمز . پس معلوم اولوركه بركيمسه‌نك درونى وعاء قرأن اولسه عذاب نيراندن امان اوزره اولور كذلك تلاوت غافلينك مذمومه ايديكى دخى خفى دكلدر نته‌كيم رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم بيورمشدر: ﴿ رب تال للقرآن والقرآن يلعنه ﴾ يعنى نيجه كيمسه واردركه تلاوت قرأن ايدوب مقابله‌ده رجاء رحمت رحمان ايدر لكن حين تلاوتده قلبى غافل ولطائف ومعانيسندن ذاهل واحكامى ايله غيرعامل اولمق ايله مظهر لعن قرأن و بعد يزدان اولور . پس لازمدركه بوبابده بعض آداب ذكر اولنه‌كه آنلرى رعايت ايله نقيصهٔ غفلت ورذيلهٔ تقصيردن نجات حاصل اوله. بوندن صكره آدابك ظاهرى وباطنى واردر آداب ظاهره اوندر: اولكى حال قارى‌ده‌دركه وضوء اوزره اوله وسكون ووقار اوزره قرائت ايليه ياقائما قاعداً وقبله‌يه استقبال ايدوب رأسنى اطراق ايليه قعودنده متربع ومتكئ اوليوب بلكه استاد اوكنده اوتورر كبى بوليه وافضل احوال صلوة ايچنده قائما قرائتدر ومسجدده اولمقدر بونلر آشاغى مرتبه غير متوضى ايكن قرائتدر دخى ادوتى مضطجعاً قرائتدر اول دخى اكرچه فضيلتدن خالى دكلدر لكن اكر مضطجعاً قرائت ايدرسه لائق بودركه اياقلرينى كندويه ضم ايليه. ايكنجى مقدارنده‌در. آنك دخى مراتبى واردر بعضلر يوم وليله‌ده بركره ، يا ايكى كره ختم ايدرلر بعضلر اوچ كره‌يه دخى منتهى اولمشدر بعضلر اوچ كونده ختم ايدرلر ـ بومرتبه وسطدر وافضل دخى بودر ـ بعضلر برهفته‌ده ايتمشلردر بونى صحابه‌دن جمع كثير ايتمشلردر حضرت عثمان وزيد بن ثابت

وابن مسعود وابن کعب. بعضلر هر شهرده ختم ایامشلردر برکون وبرکیجه‌ده برکره ویا ایکی کره ویا دخی زیاده ختم ایلمك مکروهدر شهرده برکره ختم اقتصارده مبالغه‌در احب اولان ایکیسنك ماببنی‌در لکن حق بودرکه اکر قاری عباد عبّاددن ایسه برهفته‌ده ایکی کره ختم ایلیه اکر ارباب قلوبدن ایسه‌ویاخود نشر علمه اشتغال ایدنلردن ایسه هفته‌ده برکره ختم ایده، اکر معانیٔ قرأنده نافذ الفکر ایسه شهرده برکره کافیدر زیرا آنك آیاتی تردید وتکریره کثرت احتیاجی واردر. اوچنجی قسمتده‌در قرأنی یدی قسم اوزره تقسیم ایلین لیلهٔ جمعه‌ده بقره‌دن افتتاح ایدر آخر مائده‌یه وارنجه، لیلهٔ ثانیه‌ده انعامدن آخرهوده وارنجه، ثالثه‌ده یوسفدن مریمه‌وارنجه، رابعه‌ده ﴿طه﴾دن ﴿طسم﴾ آخرینه‌وارنجه، خامسه‌ده عنکبوتدن ﴿ص﴾ آخرینه وارنجه، سادسه‌ده تنزیلدن سورهٔ رحمانه وارنجه، سابعه‌ده که لیلهٔ خمیسدر ختم ایلیه. بعضلر دخی یدی احزاب اوزره تقسیم ایتمشلردر اولکی اوچ سوره‌در، ایکنجی بش سوره اوچنجی یدی سوره‌در، دردنجی طقوز، بشنجی اون بر، آلتنجی اون اوچ، یدنجی مفصل که سورهٔ ﴿ق﴾دن آخرینه دکین تجریهٔ صحابه دخی بویله‌در بونلرك ماسواسی اخماس وعواشر محدثدر. دردنجی کتابتده‌در کتابت قرأنی تحسین وتبیین مستحبدر وحمره ایله علاماتده وغیریلرده بأس یوقدر زیرا بونلر دخی تزیین وتبیین‌در وخطا ولحندن صد ومنعدر. اماسلفدن منقول اولانکه بونلرده وامثالنده کراهت واردر دیدکلری خوف ایتدکلرندندرکه بوبابی فتح بعض زیادات احداثنه مؤدی اوله‌که آنکله قرأنه تغییر تطرق ایلیه اما حالا بزم ایتدوکمز مرتبه اول درجه‌یه بالغ اولماز خصوصا که بیان اعراب ولحن وخطادن صون وتعیین طریق صواب دخی واردر. ایمدی بوبدعت حسنه‌در. بشنجی بکادر نبی صلی الله تعالی علیه وسلم بیوردیکه تلاوت قرأن ایدك وبکا ایدك اکر بکا ایتمزسه‌کز دخی تباکی ایدك. طریق تباکی بودرکه قلبنه القاء حزن ایلیه‌که آندن بکا ناشی اولور نته‌کیم حضرت رسالتپناه صلی الله تعالی علیه وسلم بیورمشدرکه قرأن حزنله نازل اولمشدر قچانکه سز آنی قرائت ایدرسز تحازن یعنی اظهار حزن ایدك. طریق تحازن بودرکه آنده اولان تهدید ووعید ووثائق وعهودی

تأمل ایلیه بعده تقصیرینی تأمل ایدوب البته حزن وبکا ایلیه. اکر بووجهله
محزون اولمازسه فقد حزن وبکا ایچون بکا ایلسون زیرا اول دخی اعظم
مصائبدر. آلتنجی ترتیلدر. مقدما بیان اولنمشدرکه ذکردن غرض فکردر
ترتیل آکا معیندر حضرت ام‌سلمه رضی‌الله‌عنها قرائت رسولی صلی‌الله تعالی
علیه وسلم ترتیل ایله نعت وتوصیف ایلمشدر خصوصا که قچان قاری اعجمی
اولوب فهم معنی ایتمیه زیرا آکا ترتیل وتؤده مستحبدر، زیرا اول توقیر
واحترامه اقربدر. یدنجی رعایت حق آیاتدر مثلا مواضع سجدده ایلیه
اکرغیردن سماع ایتدی ایسه دخی. ودخی طهارت اوزره سجده ایلیه واول
سجدده دخی سجدهٔ صلوتده اولان شروط معتبره‌در طهارت واستقبال
قبله‌وستر عورت کبی. سکزنجی قرائتدن مقدم تعوذ ایدوب ﴿ اعوذبالله‌السمیع
العلیم من الشیطان الرجیم. رب اعوذبك من همزات الشیاطین واعوذبك رب
ان یحضرون ﴾ دیه ودخی سورهٔ ﴿ قل اعوذبرب‌الناس ﴾ وسورهٔ فاتحه قرائت
ایلیه ودخی هرسوره‌دن فراغی قتنده ﴿ صدق‌الله‌العظیم وبلغ رسوله الکریم.
اللهم انفعنابه وبارك لنا فیه والحمدلله رب العالمین واستغفرالله الحی القیوم ﴾
دیه وهرقچانکه آیت تسبیحه مرور ایلیه تسبیح وتکبیر ایلیه آیت استغفاره
ودعایه مرور ایدرسه استغفار ودعا ایلیه اکر آیت سؤاله مرور ایدرسه سؤال
ایلیه آیت تخویفه مرور ایدرسه استعاذه ایلیه وبونی لسانی ایله ویاخود قلبی
ایله ایدوب ﴿ سبحان‌الله اعوذبالله. اللهم ارزقنا. اللهم ارحمنا ﴾ دیه قچانکه فارغ
اوله حضرت رسولك صلی‌الله تعالی علیه وسلم ختم قرأن قتنده ایتدیکی دعا
ایله دعا ایلیه‌که اول دعا بودر: ﴿ اللهم ارحمنی بالقرآن العظیم واجعله لی اماما
ونورا وهدی ورحمة. اللهم ذکرنی مانسیت وعلمنی منه ماجهلت وارزقنی
تلاوته آناء اللیل واطراف النهار واجعله حجة لی یاارحم الراحمین ﴾ طقوزنجی
ادنای جهر حق صلوتده وترتب ثوابده کندی نفسی ایشتمکدر غیره سماع
مرتبه‌سی مستحبدرجهر واسرارحقنده تعارض اخبار واردر لکن مابینلرینی
جمع بونکله اولورکه تصنع وریادن خوف ایدنلره اسرار افضلدر اماخلافنده
اولانلره جهر افضلدر مکر بر آخر مصلی‌نك وقتنی تشویش ایلیه زیراجهرده

فوائد کثیره واردرکه اسرارده یوقدر زیرا جهر برخبردرکه آخره دخی
متعدی‌در یعنی سماع ایدنلر دخی ثوابده مشارکلردر ودخی قلبی ایقاظ وتنبیه
ایدر وهمی فکره جمع ایدر وسمعنی کندویه جمع ایدر وکنـدودن وغیردن
نومی طرد ایدر ونشاطی زیاده وکسلی تقلیل ایدر. کاه اولور شوق کسلان
باعث قرائت قرآن اولور قچانکه بوتیاندن برشی حاضر اوله جهر افضل‌در
اکر ایکیسی ویادخی زیاده جمع اولورسه زیاده اولدقجه اجری مضاعف اولور.
اونجی تحسین قرائت‌در نظمی تغییر ایدر تمطیط سز نته‌کیم رسول‌الله صلی‌الله
تعالی علیه وسلم بیورمشدر ﴿ زینوا القرآن باصواتکم ﴾ ودخی بیورمشدر
﴿ ماأذن‌الله لشیٔ اذنه لنبی حسن الصوت تیغنی بالقرآن ﴾ یعنی حق تعـالی
برشی اسماع ایتمدی شول نبی حسن الصـوتی اسماعی کبی قرآن ایله تغنی ایلیه.
بوفقیر ایدر (اذن) کسرذال ایله بومقامده استمع معناسنه‌در زیرا اذن ایله اصغا
حق تعالی‌ده محال در واستماعنده دخی اختلاف اولماز اول تقدیرجه استماعی
دخی کنایت اولور قاری‌یی تقریب ایدوب ثواب جزیل اعطاسندن. تغنی‌دن
دخی مقصدده امام نووی ایتدی: شافعی واصحابی واکثر علما واصحاب فنون
قتنده قرآنده تحسین‌صوت مقصوددر اماسفیان بن‌عیینه قتنده تغنی‌دن مقصد
استغنادر. یعنی قرآن ایله ناسدن مستغنی‌اوله دیمکدر. قاضی عیاض ایتدی‌ایکی
قول دخی سفیاندن منقولدر بعض اصحاب شافعی‌دن منقولدرکه مقصد قرائتی
تحزین وترقیق‌در دیوب حدیث آخرده ﴿ زینوا القرآن باصواتکم ﴾ قولی‌ایله
استدلال ایلمشـلردر هروی ایتدی تغنی‌دن مقصد جهردر ابوجعفر طبری
استغنا ایله تفسیری انکار ایدوب من حیث اللغة والمعنی خطادر دیمشدر. صحیح
بودرکه تحسین صوت معناسنه‌در نته‌کیم روایة‌اخری‌ده ﴿تیغنی‌بالقرآن‌یجهر به﴾
بونی مویددر دیمشدر والله اعلم انتهی. ودخی بیورمشدر ﴿ لیس منا من‌لم‌یتغن
بالقرآن ﴾ وبونلرک غیری نیچه احادیث کریمه‌دخی.

مطلب ثانی — آداب باطنه‌ده‌در. اول دخی‌اون‌در. اولکی فهم عظمت
وعلو کلام واذعان فضل ولطف ملک‌علام‌درکه عرش جلالندن خاقنه افهـام
درسنه انزال وعبادینه اعلام ایلدی مع هذا صفت قدیمه اولوب ذاتی ایله‌قائمه

ایکن اکر کنه جمال کلام پرنوری کسوهٔ حروف الفاظده مستتر اولمسه آنك سماعنده عرش وثری‌ده ثبات فوت قالماز ایدی نته‌کیم مبادئ تجلیسنه جبل طاقت کتورمیوب دك اولوب پاره پاره اولدی . اکر حضرت موسایی دخی حق تعالی تثبیت ایلمسه سماع کلامه طاقت کتوره‌مز ایدی . و بونك مثالی حیواناتده بولمشلردرکه مرد لبیب آنی تأدیب قصد ایلسه بعض اصوات ایله تأنیس ایدرکه بعض کلماته دلالت ایدر لکن حیوان اول کلماتی فهم واذعان ایلمز الا مکر آنی تمییزه امکان اولور اصوات کسوه‌سنده جلوه کر ونمایان اوله مثلا نغیر وصغیر کبی. ایمدی کلام کمال علو درجه‌ورفعت منزله ومقامده ونافذ الاحکام درکه حق وباطل بیننده شاهد مرتشی و قاضئ عادل در امر ونهیی جاری واحکامی جمله‌عالمه ساری‌در وباطل‌ده اول قدرت یوقدرکه کلمهٔ حکمت اوکنده ثبات وقیامه طاقت کتوره نته‌کیم شمس ایله ظل کبی . پس کلام کویا برنیر خوب‌درکه وجه منیری غائب ومحجوب‌در . لکن امری ظاهر وحکمی هرپرده جاری وباهردر وکویا شمس منیردرکه شعاعی ظاهر وعالم کیردر لکن عنصری مکنون وذاتی مختفی ومخزوندر . ایکنجی تعظیم متکلم‌درکه تفکر ایلیه‌که ظاهر جلد مصحف نته‌کیم بوروق‌درکه هرنه مرتبه‌محسوس ایسه ینه‌بشردن محروس‌در . مادامکه احداث واخباث‌دن‌تطهر ایتمیه کذلك معناسی دخی حکم عز وجلال ملك متعال ایله باطن قلب‌دن محجوب‌در، مادانکه لوث حادث واکواندن تطهرویاخود نور تعظیم وتوقیر ایله تنور ایتمیه . پس جلد وورق تعظیم کلام ایله ید غیر ظاهردن منع ایله تعظیم واکرام اولنور کلام دخی تعظیم متکلم ایله کذب وغیبت وبهتاندن پاك اولمیان لساندن صیانت ایله تعظیم اولنور . متکلم دخی تعظیم اولنور صفات وافعالنده تفکر ایله وقلبی تلوث حدثان و کدورات ملواندن تطهیر ایله. اوچنجی حضور قلب وترك حدیث نفس‌در بوصفت‌دخی تعظیم‌دن تولد ایدر زیرا برکیمسه‌یی تعظیم قصد ایلین آنك کلامی ایله استیناس واکا قلبنی احضار وجمع هم وخاطر وحواس ایدر اول سببدن بعضی سلف قچانکه برسوره‌یی قرائت ایلدکده قلبی حاضر اولماسه ینه اعاده ایدر ایدی. دردنجی

تدبردر. اول دخی احضار قلبك وراسنده برامردر زیرا قاری اولان كاه اولوركه قرأنك غیرینی تفكر ایلمز وكاه اولوركه سماع قرأن اوزره اقتصار ایدوب تدبر ایلمز قرأندن خود مقصود تدبردر اول سببدندركه قرائت تنزیلده مسنون اولان ترتیلدر قچانكه تدبره قادر اولمایه الا تردید ایله ایلسون. یعنی برقاچ كره تكرار ایلسون. ابی ذردن رضی الله عنه مرویدركه رسول الله بركیجه بیزه قیام ایدوب جمله صلاتنده برآیت ایله ادا ایدوب ﴿ان تعذبهم فانهم عبادك وان تغفر لهم فانك انت العزیز الحكیم﴾ آیتنی تردید ایدرلر ایدی. وسعید بن جبیر رضی الله عنه دخی برشب قیام ایدوب ﴿وامتازوا الیوم ایها المجرمون﴾ آیتنی تردید ایدردی. ابی سلیمان الدارانیدن منقولدركه ایتدی بن برآیتی تلاوت ایدرم درت وبش كیجه تلاوتدن اقامت ایدرم اكر آنده فكرمی قطع ایتمسم غیرینه تجاوز ایتمزم. بعض سلفدن دخی مرویدركه سورهٔ هودده آلتی آی قالوب تكریر ایدوب تدبردن فارغ اولمامشدر. بعض عارفین ایتدی بنم هرجمعه‌ده بر ختمم واردر وهرشهرده برختمه وهرسنه‌ده برختمه ایدرم وبرختمه دخی واردركه اوتوز سنه‌در هنوز فارغ اولوب تمام اولمامشدر. یعنی كمال تدبردن تردید وتكریر ایله اتمام ختمه مجال اولمامشدر. بشنجی تفهیمدركه هرآیتدن اكا لائق اولان حقائق ودقائق تمام استیضاح اولنه یعنی وضوح وظهورینه قصد اولنه زیرا قرأن حق تعالینك صفات وافعالنك ذكرینی واحوال انبیاسنی واوامر و زواجرنی وجنت وناری مشتملدر وبونلرك تحتنده مدفونه نیچه معانیٔ مخزونه واردركه آنلره موقفوندن غیری كیمسه واصل اولماز. اول سببدندركه حضرت امیر المؤمنین ویعسوب المسلمین مفخر زمرهٔ اصحاب مدینهٔ علم باب اعنی امام علی بیورمشدر: اكر استسهم یالكز سورهٔ فاتحة الكتاب تفسیرنده نیچه فصول وابواب ذكر ایدوب یتمش بعیره اوقار اولاجق مقدار اسرار كشف واظهار ایدرم. ودخی دیمشلردركه مرید، مرید اولماز تامكركه قرأنده هرمقصدینی بوله ونقصانی زیاده‌دن فرق ایده ومولاسی ایله عبیدن مستغنی اوله. بوذكر ایتدوكمزدن غرض طریق تفهمه تنبیه‌در تاكه اول بابی فتح میسر اوله. اما جمله طرقنی استقصا ایتمكه

طمع اولنماز زيرا امر صعب المنال اولمق ايله كمال اشكال واردر . التنجى تخلى‌در مانع فهم اولان اسباب وحجابلردن‌كه شيطان آنى قلوب انسانه سدل ايدوب پرده ايلمشدركه عجائب اسرارقرآنى مشاهده واذعان ايده‌ميوب ديدهٔ قلبلرى نابينا وعين بصيرتلرى اعمى اوله. اول‌اسبابك برى تحقيق‌مخارج حروف‌در. اعظم‌ضحكهٔ شيطان شول قراءبى عقل‌واذعان‌دركه اطاعت تابيس ابليس ايلمشلردركه شيطان آنلره شويله تخييل ايدركه حروف مخارجندن‌صحت ايله‌خروج‌اتمامشدر. بوتلبيس آنلرك‌عنان واذعانلرينى تكشف واطلاع‌معانى‌دن صارف وثانى اولور بلكه آنده حزم قدر اقتصار واعتدال اوزره تحقيق وجزم‌در . برى دخى كندوسنك اولدن مسموعى اولان مذهبه تقليد واول مذهب ايچون تعصبى تشديد ايدوب اول سبيدن مذهب آخرك دخى حقيقتى معلوم‌ايكن‌اكا اتباعدن محروم اوله. اكربعدزمان قلبنده برق‌حق‌لمعان واول مذهبك حقيتى روشن وعيان اولسه بنه شيطان تقليد برحملهٔ عظيمه ايله آنى تخويف‌وترديد ايدوب سن‌بونى نجه‌قابلكه اخطارو بوجانبه‌ميلى اظهارايدرسين‌كه حق اوزره اولان اسلافك معتقدلرينك خلافيدر ؟ ديه‌سنى اغفال وراه حقدن‌اضلال‌ايدر. ايمدى‌صوفيه‌نك‌علم‌حجاب‌در ديدكلرى‌كلاملرنده‌علم‌دن‌مقصد علمك برنوعى‌در بوقسه علم‌حقيقى دكلدر ــ كه اول برهان‌وياخود كشف وعيان ايله مؤيددر ــ مثلا بركيمسه‌يه مذهب تجسيم غالب واول جانبه مائل وراغب اولسه ومعناى قدوسى‌ملاحظه ايلسه‌كه مخلوقاتى ايچون‌جائزاولانلرك‌جمله‌سندن منزه ديمكدر واول آنده مستقراولمادن تقليد ايله . برىَ دخى اولدركه آينهٔ قلبنك‌اوزرنده معاصى وشهوات پاسى‌متراكم اولوب آنده‌اسرار قرآن جلوه‌كر ونمايان‌اولماز اول سبيدندركه حق‌تعالى ﴿ انما يتذكراولوالالباب ﴾بيورمشدر . ودخى اولدركه برتفسير ظاهره تقليد ايليه‌كه قتاده ومجاهددن مرويدر آنك ماوراسى جمله تفسير بالرأى‌در ديه اعتقاد ايليه بودخى اعظم حجب‌در زيرا قرآنك عجائبى منقضيه ودقائقى متناهيه دكلدر تفسير بالرأيك معناسى عن‌قريب بيان اولنور ان شاء الله تعالى . يدنجى تخصص دركه شويله تقدير ايليه كه قرآنده اولان خطاباتك جمله‌سندن مقصود اولان كندى وجودى اولوب‌امر

ونهی ووعد ووعیددن مقصد انجق آنی تربیت وارشاد وقصص واخباردخی
انجق اول اعتبار ایلسون دیه ایراد اولنمش اوله مع هذا قرأن عظیم رسول
کریمه نازل اولنمدی الا آنك ایچون وعامهٔ امتی ایچون اولمشدر. سکزنجی
تأثردر اختلاف آیات حسبنجه مختلف اولان آثار ایله. پس آنك هرفهمی
مقدارنجه بروجد وحالی اولورکه قلبی آنکله مزین وحالی اولور. مثلا خوف
وحزن ورجا کبی وبونلرك غیری. شول کیمسه‌که قلبی بوحالت بیننده متردد
اولمایه یعنی تلاوت آیات خوفده خوفناك وآیات حزنده محزون ورجاده
مسرور اوله بلکه آنك تلاوتدن حظ ونصیبی انجق حرکت لسان اولوب
تأثر قلب وجنان اولماز. بومقوله تلاوتك نفعی قلیل حقیقتده قرأنی حق
تلاوت ایله تلاوت، لسان وعقل وقلب بیننده اتحاد اولمقدر لسانك
حظی تصحیح حروفدر طریق ترتیل معروف ایله وحظ عقل تفسیر
معانی وفهم دقائق قرأن وسبع مثانیدر وحظ قلب معانیسندن اتعاظ
وانزجار وتأثر ائتمادر. پس عقل ولسان مانند ترجماندر اما قلب متعظی
اولور مثلا وعید ومغفرتی شروط ایله تقید وقتنده که ﴿ وانی لغفار لمن
تاب وآمن وعمل صالحاثم اهتدی ﴾ قول کریمی کبی که انجق «لغفار» بیورلمایوب
بلکه توبه وایمان وعمل صالح واهتدا ایله شرط اولنمشدر. بونك امثالی آیاتی
قرائت ایلدکده کمال خوف وخضوعندن قلب وبدنی زار ونزار وبرمرتبه
حالی دشوار اوله‌که کویاموت وهلاکی مقرر اولمشدر. بعضلر آیات وعیدسماعنده
وفات ایتمشدر بعضلر دخی مغشی علیه اولوب دوشمشدر. اما آیات توسع
ووعد مغفرت قتنده استبشار ایلیه برمرتبه‌که کویا فرح وسروردن طیران
ایدر وحق تعالینك صفات واسماسنك ذکری قتنده باشنی اشاغی ایدوب
جلال خدا ایچون خضوعنی اظهار وعظمت خالقی استشعار ایلیه. ودخی
کفارك حق تعالی حقنده مستحیل اولان اموری ذکر ایتدکلریی اخبارایدن
آیاتی قرائت ایتدکده، مثلا حق تعالی ایچون ولد وصاحبه ذکرایتدکلری کبی
اول زمانده غض وصوت ایدوب باطنندن انکسار ومقالهٔ قبیحه‌لرندن حیا
وانکاروا ظهار ایلیه ودخی اوصاف جنت ذکر اولندقده باطنندن جنته اشتیاق

وانجذاب واحتراق منبعث اوله وصف نار قتنده فرائصه ارتعاد كلوب خوفی
حزداداوله. طقوزنجی ترقی در كلامی متكلم اولان ملك علامدن استماع درجه‌سنه.
زيرا درجات قرائت اوچ در ادناسی عبد نفسنی شويله تقرير ايليه كه كويامولا۔
سنك حضورنده قائم اولوب آندن استماع ايدر پس اول تقديرجه كمال تملق
وتضرع وابتهال وتخشع ايله قرائت ايدر. اوسطی اولدركه قلبی ايله مشاهده
ايليه كه كويا جناب رفيع الدرجات اكا الطافی ايله خطاب وانعامی ايله مناجات
ايدر بوحالده آنك مقامی تعظيم وحياء وفهم واصغادر بوطبقه درجهٔ اصحاب
يمين در اعلاسی كلامده متكلمی كورمكدر وكلماتده صفاتی مشاهده ايتمكدر
وجمله همی متكلمه مقصور وكويا آنی مشاهده ايله غيرندن مستغرق ومحصور
اولور. بوطبقه درجهٔ مقربين در بونك كبی حالتده كمال حلاوت ومناجاتده
نهايت لذت اولور. اوننجی كنديسنك حول وقوتندن تبری ايدوب نفسی عين
رضا ايله مشاهده‌دن وتذكيه ايله التفاتدن اعراض ايليه چنانكه آيات وعد
تلاوت ايليه آنك ايله موقينه شهادت ايدوب كندوبی اول سعادته اهل
كورميه بلكه حق تعالی كندوبی دخی آنلره الحاق ايليه دخی اظهار اشتياق
ايليه چنانكه آيات مقت وذم عصاة تلاوت اولنه نفسنی آنده كوروب وكنديسنی
مخاطب تقدير ايليه كمال خوف واشفاقدن. آندن صكره نفسی صورت تقصيرده
مشاهده ورؤيت كندويه سبب قربت اولور تاكه نفسنه التفات حدندن تجاوز
ايدوب الحق مشاهدهٔ ذات مرتبه‌سنه واصل وقرائتنده اول سعادته نائل اولور
اول زمانده تلاوت آيات رجا ايدوب حالنه سرور واستبشار غالب اوله، صورت
جنت آكا منكشف اولوب عياناً آنی مشاهده ودرجات نعيمنی معاينه ايدر.
حال آيات خوف دخی بومنوال اوزره‌در. زيرا اول زمانده دخی آكا نار
عياناً ظاهر وآشكار اولور.

مطلب ثالث — فهم قرآنده وآنی من غير نقل و بيان رأيله تفسيرده‌در.
شويله ظن اولنوركه خاطركاخطار ايدرسين كه ذكر اولنان معانی رأيله تفسيره
راجع در، اول خود شرعده انكار اولنمش كاردر. حتی علماء ظاهر اهل
تصوفه تشنيع ايدوب كلمات قرآنی حضرت ابن عباسدن وسائر مفسرين دن

منقول اولانك، خلافنه تأویل ایتدکلری ایچون آنلری تضلیل ایلمشلردر ، بلکه آنك کفر صریح اولمسنه ذاهب اولمشلردر . ایمدی معلوم اوله که اولا ظاهر اولان تفسیرده تهاون و تقصیر جائز دکلدر وظاهری احکام ایتمدن باطنه وصوله طمع اولنماز وبو معنی امر اتفاقیدر همان خلاف بونده‌درکه بونك وراسنده بعض معانئ اخر دخی وارمیدرکه فهم اعطا اولنان طائفه فهم ایده‌لر یاخود یوقمیدر ؟ قول حق بودرکه آنك وقوعی محققدر عقلاً و نقلاً ، اما نقلاً حضرت رسول‌الله بیورمشدر : ﴿ ان للقرآن ظهرا و بطنا وحدا ومطلعا ﴾ وحضرت علی بیورمشدر : اکر ایستسه‌م تفسیر فاتحه ایله یتمش بعیره اوقار تحمیل ایدردم . ودخی دیمشدر مکرکه حق تعالی بر عبده قرآنده فهم ویره بودخی معلومدرکه اول حدیث شریفده اولان بطن وحد رسول‌اللهدن منقول اولمامشدر وبودخی معلومدرکه یتمش بعیره اوقار اوله‌جق فاتحه تفسیری نقل ایله ممکن دکلدرکه کذلك حق تعالی‌نك بر عبدینه ویردیکی فهم نقلدن خارجدر پس ظاهر اولدیکه قرآن کریمده وراء نقلده نیجه دقائق معانئ کثیره واردر بونك امثالی اخبار وآثار کثیره‌دور و اما عقلا بودرکه تفسیر بالرأیدن نهی یا شخصك کندی معتقد باطلنه وهوی نفس عاطلنه حمل ایتدیکیچوندر ، اول دخی یا جهلندن آنی حق اعتقاد ایتمش اوله و یا خلافنه معتقد اولوب لکن خصمنه تلبیس قصد ایلیه و یاخود ظاهر عربیت اوزره تفسیر ایلیه غریب الفاظ قرآنه متعلق اولان یرلرده و بعض الفاظ مبهمه ومبدله‌ده و واقع اولان اختصار وحذف و اضمارده وتقدیم و تأخیرده اتباع نقل وسماع ایتمیه . ایمدی بر کیمسه‌نك که فهمی بوذکر اولنان آفاتدن خالص وکامل اوله وعبد مذکور آکا شامل اولماز بوندن صکره بر کیمسه‌نك فهمی نور کشف وشهود ایله متأید وهر آزده فهم واذعان دقائقی متزاید اوله اول کیمسه حضرت ابن عباس کلامنده اشارت ضمننده بشارت ایتدیکیدرکه دیمشدر : (من اراد علم الاولین والآخرین فلیثور القرآن) یعنی هرکیم کسب علم اولین و آخرین ایسترسه علم قرآندن بحث ایلسون، زیرا قرآن جامع علوم اولین و آخرین ایدیکی معلوم علماء راسخیندر . شویله ظن ایدرمکه بوندن

اسبق دخی سکا بو اشارتی فتح ایدن تحقیق انیق مسموعك اولمشدر والله
ولی التوفیق فی کل الامور. بلکه ظنم بودرکه اکر جمیع عمر استکشاف
اسرار قرأنده و آنك مقدمات واحقنه مرتبط اولان دقائقی اذعانده اتفاق
اولنسه آنلری استیفا ایتمدن عمرك انقطاعنه اتفاق واردر و قرأندن برکلمه
یوقدرکه الا آنی تحقیقینه آنك مثلنه محتاجدر. بلکه راسخون فی العلم اولانلره
دخی آنك اسراری هر برینك غزارت علومی وصفاء قلوب وکثرت فهومی
مقدارنجه اولور. ودخی تدبره دواعیلرینی توفیروطلبده تجرد وساق جددن
تشمیر قیاسنجه اولور وهربرینك بر درجه‌یه ترقیده حد معینی اولورکه آندن
تجاوز ایلمز اما جمله‌سنی استیفا ایتمکده مطمع و مجال امر محالدر. اکر
مداد بحار واقلام اشجار ایله احاطه و ضبطه اقدام اولنسه اسرار قرأنك
نفادندن مقدم بحرك نفادی مقرر ومسلمدر والله تعالی اعلم.

مطلب رابع — علم اذکارده‌درکه تسبیح وتحمید وتهلیل وتکبیر وصلاة
واستغفاردر. بونده‌دخی انواع: واردر نوع اول فضیلت اذکارده‌در حق تعالی
بیورر: ﴿فاذکرونی اذکرکم﴾ ودخی ﴿واذکروا الله ذکرا کثیرا﴾ بیورمشدر ودخی
﴿ولذکر الله اکبر﴾ بیورمشدر ودخی رسول الله بیوردیکه حق تعالی ایتدی:
﴿اذا ذکرنی عبدی فی نفسه ذکرته فی نفسی واذا ذکرنی فی ملاء خیر من ملائه.
واذا تقرب منی شبراً تقربت منه ذراعاً واذا تقرب منی ذراعاً تقربت منه باعاً
و اذا مشی الی هرولت الیه ای اسرعت الیه اجابته﴾ بیورمشدر. ودخی
بیورمشدر ﴿سبعة یظلهم الله فی ظله یوم لاظل الاظله﴾ یعنی یدی کیمسه‌یی حق
تعالی کندی ظلنده یعنی سایه‌سنده کولکه‌لندیرر شول کوندکه حق تعالینك
ظلندن غیری ظل یوقدر واول طائفه‌نك جمله‌سندن بریسی ذکر ایدوب
بیوردیکه برکیمسه‌درکه تنهاده ذکر خدا ایدوب دیده‌لرندن سیل اشك فراوان
فیضان ایدوب روان اوله. نوع ثانی فضیلت تسبیح وتحمیددر. حضرت رسول الله
بیورمشدر: ﴿من سبح دبر کل صلوة ثلثا وثلثین وحمد ثلثا وثلثین وختم المائة
بلا اله الا الله وحده لاشریك له له الملك وله الحمد وهو علی کل شیء قدیر. غفرت
ذنوبه و لوکانت مثل زبد البحر﴾ یعنی برکیمسه‌که هر صلوتك عقیبنده اوتوز

اوچ کره تسبیح و اوتوز اوچ تکبیر و اوتوز اوچ حمد ایلسه و یوز تمامنی ﴿لا اله الا الله وحده لا شریك له له الملك وله الحمد و هو علی کل شیء قدیر﴾ ایله ختم ایلسه حق تعالی آنك ذنوبنی مغفرت ایلیه اکر زبد بحر مقداری اولورسه دخی. ودخی بیورمشدرکه برکیمسه که برکونده یوز کره ﴿سبحان وبحمده﴾ دیسه خطایاسی حط اولنه اکر زبد بحرکبی ایسه ده. مرویدرکه برکیمسه حضرت رسول الله یه کلوب ایتدی : بندن دنیا تولی واعراض ایدوب المده مال قلیل اولمشدر. پس حضرت رسول الله بیوردی : سن قنده سین صلوة ملائکه دن وتسبیح خلائقدن که جمله سی آنکله مرزوق اولورلر. اول کیمسه ایدرکه بن دیدم که : یارسول الله اول تسبیح نه در؟ بیوردیلرکه : طلوع فجر ایله صلوة ضحی ادا ایدنجه ماییننده دیه سین : یوز کره ﴿سبحان وبحمده سبحان الله العظیم استغفر الله سکا دینا راغمة صاغرة﴾ یعنی ذلیل وخوار اولوب کلور وحق تعالی هر کلمه سندن بر ملك خلق ایدرکه یوم قیامته دکین تسبیح ایدوب ثوابی سنك اولور. ودخی بیوردی که : وجه ارضده برکیمسه یوقدرکه ﴿لا اله الا الله والله اکبر سبحان الله والحمد لله ولا حول ولا قوة الا بالله﴾ دیه الا آنك ذنوبی مغفور اولور اکر زبد بحرکبی ایسه دخی. ودخی بیوردی که : ایکی کلمه واردرکه لسانه خفیف و میزانده ثقیل ورحمنه حبیبلردرکه آنلر ﴿سبحان وبحمده سبحان الله العظیم﴾ ودخی بیوردیکه : یا عبد الله یاخود یا اباموسی سنی کنوز جنتدن سکا برکنزه دلالت ایتمیم می؟ ایتدی : بلی یارسول الله. بیوردی که : ﴿لا حول ولا قوة الا بالله﴾ دیه سین . ودخی بیوردی که برکیمسه که صباحه داخل اولدقده ﴿رضیت بالله ربا وبالاسلام دیناً وبمحمد صلی الله تعالی علیه وسلم نبیا﴾ دیسه حق تعالی اوزرینه حق اولورکه آنی یوم قیامتده ارضا ایلیه . مجاهد ایتدی : قچان برکیمسه خانه سندن چیقوب ﴿بسم الله﴾ دیه برملك (هدیت) دیر یعنی هدایت اولندك. قچانکه ﴿توکلت علی الله﴾ دیه . برملك (کفیت) دیر یعنی کفایت اولندك. قچانکه ﴿لا حول ولا قوة الا بالله﴾ دیر . ملك (وقیت) دیر یعنی وقایت وحفظ اولندك . پس آندن شیاطین متفرق اولورلر ودیرلرکه سزك ایچون بوکا سبیل یوقدر اول هدایت وکفایت ووقایت

اولنمشدر . نوع ثالث فضیلت تهلیلدر . رسول‌الله ایتدی : بنم و بندن اوّل اولان نبیین دیدکلری کلامك افضلی ﴿ لا اله الا الله وحده لاشریك له ﴾ قولیدر ودخی بیوردی‌که : برکیمسه‌که ﴿ لا اله الا الله وحده لاشریك له له الملك وله الحمد وهو علی کل شیء قدیر ﴾ دیه هرکون یوزکره آکا اون رقبه اعتاقه معادل اوله وآنك ایچون یوز حسنه کتابت اولنه وآندن یوز سیئه محو اولنه واول کونده آکا شیطاندن حرز اوله مسایه داخل اولنجه وآنك کتیردیکی عملدن افضل برکیمسه کتورمیه مکر برکیمسه‌که آندن اکثر ایشلمش اوله . ودخی بیوردی‌که : برعبد یوقدرکه توضی ایدوب وضؤنی احسان ایلیه . بعده طرفنی یعنی کوزلرینی سمایه رفع ایدوب ﴿ اشهد ان لا اله الا الله وحده لاشریك له واشهد ان محمدا عبده ورسوله ﴾ دیه البته آکا ابواب جنت فتح اولنور هرقنغیسندن دیلرسه داخل اولور . ودخی بیوردی‌که : برکیمسه کیجه فراشنده تقلب ایدوب ﴿ لا اله الا الله وحده لاشریك له له الملك وله الحمد وهو علی کل شیء قدیر سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم ﴾ دیسه بعده ﴿ اللهم اغفرلی ﴾ دیسه ویاخود دعا ایلسه دعاسی مستجاب اولور اکر توضی ایدوب نماز قیلارسه صلوتی مقبوله اولور . نوع رابع رسول‌اللهه صلوات فضیلتی درحق تعالی بیورمشدر : ﴿ ان الله وملائکته یصلون علی النبی یاایها الذین آمنوا صلوا علیه وسلموا تسلیما ﴾ روایت اولنورکه نبی علیه الصلوة والسلام برکون سعادت ایله کلدیلر وجه مبارکلرنده آثار بشر وسرور ظهور ایتمش ایدی بیوردیلرکه : تحقیق بکا جبرائیل کلدی ایتدی : یا محمد راضی اولورمیسین‌که سنك امتکدن برکیمسه سکا صلوة ایتمیه الا بن آکا اون کره صلوة ایلیم وسنك امتکدن برکیمسه سکا سلام ایتمیه الا بن آکا اون کره صلوة ایلیم یعنی مغفرت ایلیم زیرا صلوة حق تعالیدن اولیجق مغفرت مقصود اولور . ودخی رسول‌الله بیورر : برکیمسه بکا صلوات ویره ملائکه دخی آکا صلوة ایدرلر یعنی آنك ایچون حق تعالیدن طلب مغفرت ایدرلر مادامکه اول کیمسه بکا صلوات ویره . ایمدی هرعبد دیلرسه اول صلواتی تقلیل ایلسون ، دیلرسه تکثیر ایلسون . ودخی بیورمشدر : بنم امتمدن برکیمسه بکا صلوات

کتورسه آنك ایچون اون حسنات کتابت اولنور واون سیئات آندن محو اولنور . ودخی بیورمشدر : برکیمسه بکا برکتابده صلوات ایلسه ملائکه آنك ایچون استغفار ایتمکدن زائل اولمازلر مادامکه اسمم اول کتابده مسطوراوله . ودخی بیورمشدرکه برکیمسه اذانی واقامتی استماع ایلدکده : ﴿اللهم رب هذه الدعوة التامة والصلوة القائمة صل علی محمد عبدك ورسولك واعطه الوسیلة والفضیلة والشفاعة یوم القیمة﴾ دیسه بنم شفاعتم آکا حلول ایلیه . ودخی بیورمشدر تحقیق ارضده ملائکهٔ سیاحین واردر بنم امتمدن بکا سلام تبلیغ ایدرلر. ودخی بیورمشدر هیچ برکیمسه یوقدرکه بکا سلام ایلیه الاحق تعالی عزوجل روحمی بکا رد ایدر بن دخی آکا رد سلام ایدنجه. ودخی دیدیلرکه یارسول‌الله سکا نیجه صلوات ایدهلم؟ بیوردیلرکه دیه‌سز : ﴿اللهم صل علی محمد وعلی آله وازواجه وذریته کما بارکت علی ابراهیم انك حمید مجید﴾ . نوع خامس فضیلت استغفاردر . حق تعالی بیورمشدر : ﴿والذین اذا فعلوا فاحشة اوظلموا انفسهم ذکروالله فاستغفروا لذنوبهم﴾ و دخی حق تعالی ایتدی : ﴿فسبح بحمد ربك واستغفره انه کان توابا﴾ ودخی حضرت رسول صلی الله تعالی علیه وسلم بیور مشدر که : برکیمسه که استغفاری اکثار ایلیه . حق تعالی آنك ایچون جمیع همندن فرج وهرضیقندن مخرج قیله وآکا ظن ایتمدیکی یردن رزق ونصیب ویره. ودخی حضرت رسول‌الله استغفاری اکثار ایدوب دیرلر ایدی : ﴿سبحانك اللهم و بحمدك اللهم رب اغفرلی انك انت التواب الرحیم﴾ ودخی بیورمشدر : برکیمسه فراشنه داخل اولدیغی زمانده اوچ کره ﴿استغفرالله العظیم الذی لا آله الا هوالحی القیوم﴾ دیسه حق تعالی ذنوبنی مغفرت ایلیه اکر زبد بحر مثلی ایسه و یاخود رمل عالج ویاخود عدد ورق شجر ویا عدد ایام دنیا مقدارنجه ایسه دخی. ودخی حدیث آخرده وارد اولمشدرکه برکیمسه بونی دیسه ذنوبی مغفوره اولور اکر زحفدن فرار ایتمش ایسه ـ که دخی اعظم کبائردرـ ودخی رسول‌الله استغفارده دیرلر ایدی: ﴿اللهم رب اغفرلی خطیئتی وجهلی واسرافی فی امری و ماانت اعلم به منی ٭ اللهم رب اغفرلی جدی وهزلی وخطائی وعمدی وکل ذلك عندی ٭ اللهم

رب اغفرلی ماقدمت وما اخرت وما اسررت وما اعلنت وما انت اعلم به منی انت المقدم وانت المؤخر وانت علی کل شیٔ قدیر ﴾ ودخی بیوردیکه برکیمسه ﴿ سبحانك ظلمت نفسی و علمت سوء فاغفرلی فانه لایغفر الذنوب الاانت ﴾ دیسه ذنوبی مغفوره اولور . اکر مدب نملکبی ایسه یعنی نملك عساکر بیشماری حرکت ایتدیکی مواضع مقداری ایسه دخی . ودخی روایت اولنورکه افضل استغفار ﴿ اللهم انت ربی وانا عبدك وانا علی عهدك ووعدك مااستطعت اعوذبك من شر ماصنعت ابوء الیك بنعمتك علی وابوء بذنبی فقد ظلمت نفسی واعترفت بذنبی فاغفرلی ذنوبی ماقدمت و ما اخرت انه لایغفر الذنوب جمیعاً الاانت ﴾ .

مطلب خامس — بعض ادعیهٔ مأثوره ده درکه اربابنه منسوبه در ، صباح ومساده آنلر ایله دعا اولنور . جمله دن بری دعاء رسول الله در صلوة فجرك ایکی رکعت سنتندن صکره . حضرت ابن عباس ایتدی : بنی والدم عباس رسول اللهه ارسال ایلدی بن دخی ممسیاً یعنی وقت مسایه داخل ایکن کلدم آنلر دخی خالتم میمونه نك بیتنده ایدیلر پس حضرت رسالت کیجه قائم اولوب صلاته شروع ایتدیلر وقتا که قبل صلوة الفجر رکعتینی ادا ایلدی . بودعایی اوقودی: ﴿ اللهم انی اسئلك رحمة من عندك تهدی بها قلبی وتجمع بها شملی وتلم بها شعثی وتردبها الفتی وتصلح بها دینی وتحفظ بها غائبی وترفع بها شاهدی وتزکی بها عملی وتبیض بها وجهی وتلهمنی بها رشدی وتعصمنی بها من کل سوء ۰ اللهم اعطنی ایمانا صادقا ولقینا لیس بعده کفر ورحمة انال بها شرف کرامتك فی الدنیا والآخرة ۰ اللهم انی اسئلك الفوز عند القضاء ومنازل الشهداء وعیش السعداء والنصر علی الاعداء ومرافقة الانبیاء ۰ اللهم انی انزل بك حاجتی و آن ضعف رأیی وقصر عملی وافتقرت الی رحمتك فاسئلك یا قاضی الامور ویا شافی الصدور کما تجیر بین البحور ان تجیرنی من عذاب السعیر ومن دعوة الثبور ومن فتنة القبور ۰ اللهم ماقصر عنه رأیی وضعف عنه عملی ولم تبلغه نیتی وامنیتی من خیر وعدته احدا من عبادك اوخیر انت معطیه احدا من خلقك فانی ارغب الیك فیه واسئلکه یارب العالمین ۰ اللهم اجعلنا هادین

مهتدين غير ضالين ولا مضلين حرباً لاعدائك سلماً لاوليائك نحب بحبك الناس وتعادى بعداوتك من خالفك من خلقك . اللهم هذا الدعاء وعليك الاجابة وهذا الجهد وعليك التكلان وانا لله وانا اليه راجعون ولاحول ولاقوة الا بالله العلى العظيم ذى الحبل الشديد والامر الرشيد اسئلك الامن يوم الوعيد والجنة دار الخلود مع المقربين الشهود والركع السجود والموفين بالعهود انك رحيم ودود وانت تفعل ماتريد سبحان الذى تعطف بالعز وقال به سبحان الذى لاينبغى التسبيح الا له سبحان ذى الفضل والنعم سبحان ذى العزة والكرم سبحان الذى احصى كل شئ بعلمه . اللهم اجعل لى نوراً فى قلبى ونوراً فى قبرى ونوراً فى بصرى ونوراً فى شعرى ونوراً فى دمى ونوراً فى عظامى ونوراً فى بين يدى ونوراً فى خلقى ونوراً عن يمينى ونوراً عن شمالى ونوراً من فوقى ونوراً من تحتى . اللهم زدنى نوراً واعطنى نوراً واجعل لى نوراً ﴾. برى دخى دعاء عائشه‌در، رسول الله حضرت عائشه‌يه ايتدى : جوامع كوامله يعنى كمات جامعهٔ كامله‌يه ملازمت ايله وبونى قرائت ايله : ﴿ اللهم انى اسئلك من الخير كله عاجله وآجله ماعلمت منه ومالم اعلم واعوذبك من الشر كله عاجله وآجله ماعلمت منه ومالم اعلم واسئلك من الخير ماسئلك عبدك ورسولك محمد صلى الله عليه وسلم واستعيذك مما استعاذ منه عبدك ورسولك محمد صلى الله تعالى عليه وسلم واسئلك ماقضيت لى من امر ان تجعل عاقبته رشدا برحمتك ياارحم الراحمين ﴾ برى دخى دعاء فاطمه‌در رسول الله ايتدى : يا فاطمه نه‌در سنى منع ايدن بنم وصيت ايتديكمى استماع ايتمكدن وديمكدن كه : ﴿ ياحى ياقيوم برحمتك استغيث لاتكلنى الى نفسى طرفة عين واصلح لى شأنى كله ﴾ برى دخى دعاء ابى بكر الصديق رضى الله عنه‌كه آنلره رسول الله تعليم ايلمشدر : ﴿ اللهم انى اسئلك بمحمد نبيك وابرهيم خليلك وموسى كليمك ونجيك وعيسى كلمتك وروحك وبتورية موسى وانجيل عيسى وزبور داود وقرآن محمد صلى الله تعالى عليه وسلم وبكل وحى اوحيته اوقضاء قضيته اوسائل عطيته اوغنى اقنيته اوفقيرا غنيته اوضال هديته واسئلك باسمك الذى انزلته على موسى واسئلك باسمك الذى تثبت به ارزاق العباد واسئلك باسمك الذى وضعته على الارض فاستقرت واسئلك باسمك الذى

وضعته على السموات فاستقلت واسئلك باسمك الذى وضعته على الجبال فرست واسئلك باسمك الذى استقل به عرشك واسئلك باسمك الطهر الطاهر الاحد الصمد الوتر الذى وضعته على النهار فاستنار وعلى الليل فاظلم و بعظمتك وكبريائك وبنور وجهك ان ترزقنى القرآن والعلم وتخلطه بلحمى ودمى وسمعى وبصرى وتستعمل به جسدى بحولك وقوتك فانه لاحول ولاقوة الا بك يا ارحم الراحمين﴾ برى دخى دعاء بريدة الاسلمى در . روايت اولنور كه رسول الله آكا ايتدى : يا بريدة سكا تعليم ايده يمى شول كلماتى كه حق تعالى بر كيمسه يه خير ارادت ايلسه اول كلماتى آكا تعليم ايدر آندن صكره آنلرى ابداً اول كيمسه يه اونوتدرماز . بريده ايتدى : بن دخى بلى يا رسول الله ديدم. بيورديكه ديه سين : ﴿اللهم انى ضعيف فقو فى رضاك ضعفى وخذ الى الخير بناصيتى واجعل الاسلام منتهى رضائى . اللهم انى ضعيف فقونى وانى ذليل فاعزنى وانى فقير فاغننى﴾ برى دخى دعاء قبيصة بن المخارق در شول وقتده كه رسول الله ه ايتدى : بكا بعض كلمات تعليم ايله كه آنلر بركاتيله حق تعالى بكا ايصال نفع ايليه زيرا سنم كبير اولدى ونيچه اشيادن عاجز اولدم كه آنلرى ايشلردم. پس رسول الله آكا ايتدى : اما دنياك ايچون قچانكه صلوة غداتى قيله سين اوچ كره : ﴿سبحان الله وبحمده سبحان الله العظيم لاحول ولاقوة الابالله العلى العظيم﴾ ديه سين زيرا قچانكه سن بونلرى ديه سين غم دن وجذام دن و برص دن وفالج دن امين اولورسين واما آخرتك ايچون ديه سين: ﴿اللهم اهدنى من عندك وافض على من فضلك وانشر على من رحمتك وانزل على من بركاتك﴾ بعده نبى عليه السلام بيوردى كه آكاه اولوك كه قچانكه بو كلماتى ترك ايتمين كيمسه يوم قيامتده بونلره ملاقى اوله اول كيمسه ايچون جنتدن درت باب فتح اولنور قنغيسندن ديلرسه داخل اولور. برى دخى دعاء ابى الدرداء در رضى الله عنه. آنلره ديديلركه حرق واقع اولوب سنك دارك دخى ياندى فى الواقع محله سنده نار واقع اولمش ايدى. ابوالدردا ايتدى حق تعالى آنى البته ايشلمز، ينه اوچ كره بويله ديديلر ينه اول دخى بويله جواب ويردى بعده بر كيمسه كلوب ايتدى وقتاكه نار سنك داركه قريب اولدى فى الحال منطفى اولدى. اول دخى بن آنى بيلوردم ديدى.

پس ديديلركه بز بيلەمزكه ايكى قولكك قنغيسى اعجبدر؟ ايتدى بن ايشتدم حضرت رسول صلى الله تعالى عليه وسلم بيورديكه بركيمسەكه بوكلماتى ليلده ياخود نهارده ديسه آكا برشيدن ضرر كلمه تحقيق بندخى اول كلماتى ديمش ايدمكه بونلردر: ﴿ اللهم انت ربى لا آله الا انت عليك توكلت وانت رب العرش العظيم لاحول ولاقوة الابالله العلى العظيم ماشاء الله كان ومالم يشأ لم يكن اعلم ان الله على كل شئ قدير وان الله قد احاط بكل شئ علما اللهم انى اعوذ بك من شر نفسى ومن شر كل دابة انت آخذ بناصيتها ان ربى على صراط مستقيم ﴾ وينه ابوالدردادن مرويدركه ايتدى بركيمسه كه هر كون يدى كره : ﴿ فان تولوا فقل حسبى الله لا آله الا هو عليه توكلت وهو رب العرش العظيم ﴾ ديسه حق تعالى عز وجل آنك امر آخرتندن جميع مهماتنه كفايت ايليه كرك اول كلماتده صادق اولسون كرك كاذب اولسون . برى دخى دعاء ابراهيم الخليل در عليه السلام قچانكه صباحه داخل اولسه بونى دير ايدى: ﴿ اللهم هذا خلق جديد فافتحه لى بطاعتك واختمه لى بمغفرتك ورضوانك وارزقنى حسنة تقبلها منى وضاعفها لى وماعملت فيه من سيئة فاغفرها لى انك غفور رحيم ودود كريم ﴾ ودخى ديمشلردركه هركيم صباحه داخل اولدقده بونكله دعا ايلسه اول كوننك شكرينى تحقيق ادا ايتمش اولور . برى دخى دعاء عيسى در عليه السلام كه ديرلر ايدى: ﴿ اللهم انى اصبحت لا استطيع دفع ما اكره ولا املك نفع ما ارجو واصبح الامر بيد غيرى واصبحت مرتهنا بعملى فلا فقير افقر منى ٭ اللهم لا تشمت بى عدوى ولا تسوء بى صديقى ولا تجعل مصيبتى فى دينى ولا تجعل الدنيا اكبر همى ولا تسلط على من لا يرحمنى ﴾ برى دخى دعاء خضر عليه السلامدر . ديرلركه خضر والياس عليهما السلام هر موسمده قچانكه ملاقات ايدرلر افتراق ايتمزلر الا بوكلماتدن ايدرلر: ﴿ بسم الله ماشاء الله لا قوة الا بالله ماشاء الله كل نعمة فمن الله ماشاء الله الخير كله بيد الله ماشاء الله لا يصرف السوء الا الله ﴾ بركيمسه صباحه داخل اولدقده بوكلماتى اوچ كره ديسه غرق وحرق وسرقدن امين اوله . برى دخى دعاء معروف كرخى در رحمه الله . محمد بن حسان ايتدى بكا معروف كرخى ديمشدركه: بن سكا اون كلمه تعليم ايده يمى بشى دنيا ايچون بشى آخرت

ایچون؛ برکیمسه‌که بونلرایله حق تعالی‌یه دعا ایلیه حق تعالی‌بی اول کلمات قاتنده بوله. بن دخی آنلری بکا کتابت ایله دیدم، ایتدی: کتابت ایتمزم لکن تکریر وترديد ايدردم نته‌کیم بکربن حیش بکا ترديدايتديکی کبی: ﴿ الله الحلیم القوی ممن بغی علی حسبی الله الشدید لمن کادنی بسوء حسبی الله الرحیم عندالموت حسبی الله الرؤف عندالمسئلة فی القبر حسبی الله الکریم عندالحساب حسبی الله اللطیف عندالمیزان حسبی الله القوی عندالمیزان والصراط حسبی الله لا اله الا هو علیه توکلت وهورب العرش العظیم ﴾ بری دخی دعاء عتبة الغلام‌درکه آنی منامده کوردیلر. ایتدی بن بوکلمات ایله داخل جنات اولدم: ﴿ اللهم یاهادی المضلین وراحم المذنبین ومقبل عثرات العاثرین ارحم عبدك ذاالخطر العظیم والمسلمین کلهم اجمعین واجعلنا من الاحیاء المرزوقین مع الذین انعمت علیهم من النبیین والشهداء والصالحین آمین یارب العالمین ﴾ بری دخی دعاء آدم‌در علیه الصلوة والسلام. حضرت عائشه ایتدی وقتاکه حق تعالی حضرت آدم علیه السلام توبه‌سنی قبول ایتمکه ارادت شریفه‌سی تعلق ایلدی موضع بیت شریفی یدی کره طواف ایلدی اول زمانده بیت بنا اولنمش دکل ایدی‌همان ربوهٔ حمرا ایدی یعنی برمرتفع قزل یر ایدی بعده قالقوب ایکی رکعت نماز قیلدی بعده ایتدی: ﴿ اللهم انك تعلم سری وعلانیتی فاقبل معذرتی وتعلم حاجتی فاعطنی سؤلی وتعلم مافی نفسی فاغفرلی ذنوبی. اللهم انی اسئلك ایمانا یباشر قلبی ویقینا صادقا حتی اعلم انه لن یصیبنی الا ماکتبته علی وارضنی بماقسمته لی ﴾ پس حق تعالی آکا وحی انزال ایلدی‌که تحقیق سنی مغفرت ایله تشریف ایلدم وسنك ذریتکدن براحد بکا کلوب سنك بکا ایتدوکك دعا مثلی ایله دعا ایتمیه الا آنك ذنوبنی مغفرت ایدرم وعموم وهمومنی کشف ایدرم واوکندن فقری نزع ایدرم وآنك ایچون هرتاجرك وراسنده اتجار ایدرم یعنی هرتاجرك نفعندن زیاده ایصال نفع ایدرم وآکا دینار اغمة یعنی ذلت ایله کله اکرکندیسی مقصود ایلمز ایسه دخی. بری دخی دعاء علی ابن ابی طالب‌در کرم الله وجهه‌که آنی رسول الله‌دن صلی الله تعالی علیه وسلم روایت ایلمشدرکه بیوردیلر تحقیق حق تعالی هرکون نفسنی تمجید ایدوب دیرکه: ﴿ انی انا الله رب العالمین

انی انا الله لا آله الا انا لم الد ولم اولد انی انا الله لا آله الا انا الحی القیوم انی انا الله لا آله الا انا العلی العظیم انی انا الله لا آله الا انا لم الد ولم اولد انی انا الله لا آله الا انا العفو الغفور مبدئ کل شئ والیه یعود انی انا الله لا آله الا انا العزیز الحکیم الرحمن الرحیم مالك یوم الدین خالق الخیر والشر خالق الجنة والنار الواحد الاحد الفرد الصمد الذی لم یتخذ صاحبة ولاولدا الفرد الوتر عالم الغیب والشهادة الملك القدوس السلام المؤمن المهیمن العزیز الجبار المتکبر الخالق البارئ المصور الکبیر المتعال المقتدر القهار الحکیم الکریم اهل الثناء والمجد اعلم السر واخفی القادر الرزاق للخلق والخلیقة » وهر کلمه‌نك اولنده « انی انا الله لا آله الا انا » قولنی ذکر ایلدی اولنده ایراد ایتدوکمز کبی. ایمدی هر کیمسه‌که بو اسما ایله دعا ایلیه « انی انا الله » یرینه « انك انت الله لا آله الا انت کذا وکذا » دیه پس بر کیمسه‌که بونکله دعا ایلسه شول ساجدین ومخبتین‌دن کتابت اولنه‌که حضرت محمده وابراهیم وموسی وعیسی ونبیینه دار الجلال‌ده مجاور اولورلر ودخی آنك ایچون سموات وارضین‌ده عبادت ایدن عابدین ثوابی ویریله. بری دخی دعاء ابو المعتمر سلیمان التیمی درو تسبیحاتی در. روایت اولنورکه یونس بن عبید مناده بر کیمسه‌یی کوردی‌که بلاد روم‌ده شهیداً وفات ایتمش ایدی آکا سؤال ایدوب کوردیکك اعمال‌دن جمله‌دن افضلی نه در؟ ایتدی بن ابی المعتمرك تسبیحاتی حق تعالی قاتنده منزله ومکانده کوردم‌که اول تسبیحات بونلردر: « سبحان الله والحمد لله ولا آله الا الله والله اکبر ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم عدد ماخلق وعدد ماهو خالق وزنة ماخلق وزنة ماهو خالق وملء ماخلق وملء ماهو خالق وملء سمواته وارضه ومثل ذلك واضعاف ذلك وعدد خلقه وزنة عرشه ومنتهی رحمته ومداد کلماته ومبلغ رضاه وحتی یرضی واذا رضی وعدد ماذکر به خلقه فی جمیع مامضی وعدد ماهم ذاکروه فی ما بقی فی کل سنة وشهر وجمعة ویوم ولیلة وساعة من الساعات ونسم ونفس من ابد الی الابد ابد الدنیا وابد الآخرة واکثر من ذلك لاینقطع اولاه ولاینفذ اخراه » بری دخی دعاء ابراهیم بن ادهم‌در ابراهیم بن بشار که ابن ادهمك خادمی ایدی روایت ایدرکه حضرت ابن ادهم یوم جمعه‌ده صباح ومساده بو دعایی اوقوردی: « مرحبا بیوم المزید والصبح

الجديد والكاتب الشهيد يومنا هذا يوم عيد اكتبالنا ما نقول بسم الله الحميد.
المجيد الرفيع الودود الفعال فى خلقه ما يريد ما اصبحت بالله مؤمنا و باقائه و مصدق بحجته
معترفا ومن ذنبى مستغفرا ولربوبية الله عز وجل خاضعا ولسوى الله عز وجل
فى الالهية وجاهدا الى الله سبحانه فقيرا و على الله متوكلا والى الله عز وجل
منيبا اشهد الله واشهد ملائكته وانبياءه ورسله وحملة عرشه ومن خلقه وهو
ماخالقه بانه هو الله لا آله الا هو وحده لاشريك له وان محمد اعبده ورسوله
صلى الله عليه وسلم تسليما وان الجنة حق وان النار حق والحوض حق والشفاعة
حق ومنكر اونكيرا حق ووعدك حق ولقاؤك حق والساعة آتية لاريب
فيها وان الله يبعث من فى القبور على ذلك احيا وعليه اموت وعليه ابعث ان شاء الله ٭
اللهم انت ربى لارب لى الا انت خلقتنى وانا عبدك على عهدك ووعدك ما استطعت
اعوذ بك ٭ اللهم من شر كل ذى شر ٭ اللهم انى ظلمت نفسى فاغفر لى انه لايغفر
الذنوب الا انت واهدنى لاحسن الاخلاق فانه لايهدى لاحسنها الا انت
واصرف عنى سيئها فانه لايصرف سيئها الا انت لبيك وسعديك والخير كله
بيديك انا لك واليك استغفرك واتوب اليك آمنت اللهم بما ارسلت من رسول
وآمنت اللهم بما انزلت من كتاب وصلى الله على محمد النبى وعلى آله وسلم كثيرا
خاتم كلامى ومفتاحه وعلى انبيائه ورسله اجمعين آمين يارب العالمين ٭ اللهم
اوردنا حوضه واسقنا بكأسه مشربا روئا سائغا هنيأ لانظماء ﴿ بعده ﴾ ابدا واحشرنا
فى زمرته غير خزايا ولاناكثين ولامرتابين ولامعتونين ولامغضوب علينا ولا ضالين ٭
اللهم اعصمنى من فتن الدنيا ووفقنى لما تحب وترضى واصلح لى شانى كله وثبتنى
بالقول الثابت فى الحيوة الدنيا فى الآخرة ولاتضلنى وان كنت ظالما سبحانك سبحانك
ياعلى ياعظيم يارب يابر يارحيم ياعزيز ياحنان سبحان من سبحت له السموات باكنا
فها سبحان من سبحت له الجبال باصواتها سبحان من سبحت له البحار بامواجها
وسبحان من سبحت له الجنان لمعاتها وسبحان من سبحت له النجوم فى السماء
بابراقها وسبحان من سبحت له الشجر باصولها و نضارتها وسبحان من سبحت
له السموات السبع والارضون السبع ومن فيهن ومن عليهن سبحانك سبحانك
ياحى ياحليم سبحانك لا آله الا انت وحدك لاشريك لك تحيي وتميت وانت
حى لايموت بيدك الخير وهو على كل شئ قدير ﴾ .

مطلب سادس — ادعیهٔ مأثوره‌دندرکه نبی علیه السلامدن و آل واصحابدن مرویه‌درکه اسانیدی محذوفه‌در ابوطالب مکی وابن حزیمه وابن المنذر جمع ایتدکلری ادعیه‌دندر امام غزالی رحمه الله کتاب (الاحیا)ده روایت ایتدیکی اوزره. ایمدی معلوم اوله‌که برکیمسه‌که حرث اخرت مقصود ایلیه اکا لازم اولان ذکره مداوم اولمقدر نته‌کیم بیان ایتمشزدر وافضل اذکاردندر دعوات مأثوره‌که اخبار و آثارده وارده اولمشدر. ایمدی اعقاب صلوات‌ده افتتاح دعوانکده دیه‌سین: ﴿سبحان ربی العلی الا علی الوهاب لا آله الاالله وحده لاشریك له له الملك وله الحمد وهو علی کل شیء قدیر﴾. ودخی دیه‌سین: ﴿رضیت بالله ربا وبالاسلام دینا وبمحمد صلی الله علیه وسلم نبیا﴾ اوچ کره ودخی دیه‌سین: ﴿اللهم فاطر السموات والارض عالم الغیب والشهادة رب کل شیء وملیکه اشهد ان لا آله الا انت اعوذبك من شر نفسی ومن شر الشیطان وشرکه﴾ ودخی دیه‌سین: ﴿اللهم انی اسئلك العفو والعافیة فی دینی ودنیای واهلی ومالی. اللهم استر عوراتی و آمن روعاتی واقل عثراتی واحفظنی من بین یدی ومن خلفی وعن یمینی وعن شمالی ومن فوقی واعوذ بك ان اغتال من تحتی. اللهم لاتؤمنی مکرك ولاتولنی غیرك ولاتنزع عنی سترك ولاتنسنی ذکرك ولاتجعلنی من الغافلین﴾ ودخی دیه‌سین: ﴿اللهم انت ربی لا آله الا انت خلقتنی وانا عبدك علی عهدك ووعدك مااسطعت اعوذبك من شر ما صنعت ابوء بنعمتك علی وابوء بذنبی فاغفرلی انه لایغفر الذنوب الا انت﴾ ودخی دیه‌سین: ﴿اللهم عافنی فی بدنی وعافنی فی سمعی وعافنی فی بصری لا آله الا انت﴾ اوچ کره ودخی دیه‌سین: ﴿اللهم انی اسئلك الرضا بالقضا وبرد العیش بعد الموت ولذة النظر الی وجهك وشوقا الی لقائك من غیر ضر لامضرة ولافتنة مضلة واعوذبك ان اظلم او اظلم اواعتدی اویعتدی علی او اکتسب خطیئته او ذنبا لاتغفره. اللهم انی اسئلك الثبات فی الامر والعزیمة علی الرشد واسئلك شکر نعمتك وحسن عبادتك. واسئلك قلبا سلیما وخلقا مستقیما ولسانا صادقا وعملا متقبلا واسئلك من خیر ماتعلم واعوذبك من شر ماتعلم واستغفرك لما تعلم فانك تعلم ولااعلم وانت علام الغیوب اغفرلی ماقدمت وما اخرت وما

اسررت وما اعلنت فانك انت المقدم وانت المؤخر وانت على كل غيب شهيد ه
اللهم انى اسئلك ايمانا لا يرتد ونعيما لا ينفد وقرة عين الابد ومن افقة
نبيك محمد صلى الله تعالى عليه وسلم فى اعلى جنة الخلد ه اللهم انى اسئلك الطيبات
وفعل الخيرات وترك المنكرات وحب المساكين اسئلك حبك وحب كل
عمل يقربنى الى حبك وان اتوب على وتغفرلى وترحمنى واذا اردت بقوم
فتنة فاقبضنى اليك غير مفتون ه اللهم بعلمك الغيب وقدرتك على الخلق احيينى
ما كانت الحيوة خيرالى وتوفنى اذا كانت الوفاة خيرالى اسئلك خشيتك فى
الغيب والشهادة وكلمة العدل فى الرضا والغضب والقصد فى الغنى والفقر لذة
النظر الى وجهك والشوق الى لقائك واعوذبك من ضراء مضرة وفتنة مضلة ه
اللهم زينا بزينة الايمان واجعلنا هداة مهديين ه اللهم اقسم لنا من خشيتك ما تحول
به بيننا وبين معاصيك ومن طاعتنا ما تبلغنا به جنتك ومن اليقين ما تهون به علينا
مصائب الدنيا ه اللهم املأ وجوهنا منك حياء وقلوبنا منك خوفا واسكن فى
نفوسنا من عظمتك وذلل جوارحنا لخدمتك واجعلك احب الينا ممن سواك ه
اللهم اجعل اوّل يومنا هذا اصلاحا واوسطه فلاحا وآخره نجاحا ه اللهم اجعل
اوله رحمة واوسطه نعمة واخره تكرمة الحمدلله الذى تواضع كل شئ لعظمته وذل
شئ لعزته وخضع كل شئ لملكه واستسلم كل شئ لقدرته الحمد الذى سكن كل شئ
لهيبته واظهر كل شئ بحكمته وتصاغر كل شئ لكبريائه ه اللهم صل على محمد وعلى
آل محمد وازواجه وذريته وبارك على محمد وعلى آل محمد وازواجه وذريته كما باركت
على ابراهيم فى العالمين انك حميد مجيد ه اللهم صل على محمد عبدك ونبيك ورسولك
النبى الامى رسول الامين واعطه المقام المحمود يوم الدين ه اللهم اجعلنا من اوليائك
المتقين وحزبك المفلحين وعبادك الصالحين واستعملنا بما يرضيك عنا ووفقنا لحابك
منا وصرفنا بحسن اختيارك لنا نسئلك الجوامع الخير وفواتحه وخواتمه ونعوذ
بك من جوامع الشر وفواتحه وخواتمه ه اللهم بقدرتك على تب على انك انت التواب
الرحيم وبحلمك عنى اعف عنى انك انت الغفار وبعلمك بى اغفرلى انك
انت الرحمن وبملكك لى ملكنى نفسى ولا تسلطها على انك انت الملك الجبار
سبحانك وبحمدك لا آله الا انت علمت سوء وظلمت نفسى فاغفرلى ذنبى انك

انت ربى انه لايغفر الذنوب الا انت ۔ اللهم الهمنى رشدى وقنى شر نفسى۔
اللهم ارزقنى رزقا حلالا لا تعاقبنى عليه وقنعنى بما رزقتنى واستعملنى به
صالحا تقبله منى اسئلك العفو والعافية وحسن اليقين والمعافاة فى الدنيا والآخرة
يامن لاتضره الذنوب ولاتنقصه المغفرة وهب لى مالا يضرك واعطنى مالا
ينقصك افرغ علينا صبرا وتوفنا مسلمين توفنى مسلما والحقنى بالصالحين ۔
انت ولينا فاغفرلنا وارحمنا وانت خير الغافرين واكتب لنا فى هذه الدنيا
حسنة وفى الآخرة ربنا عليك توكلنا واليك انبنا واليك المصير ربنا لاتجعلنا
فتنة للذين كفروا واغفرلنا ربنا انك انت العزيز الحكيم ربنا اغفرلنا ذنوبنا
واسرافنا فى امرنا وثبت اقدامنا وانصرنا على القوم الكافرين ربنا آتنا من
لدنك رحمة وهيئ لنا من امرنا رشدا ربنا آتنا فى الدنيا حسنة وفى الآخرة
حسنة وقنا عذاب النار ربنا اننا سمعنا مناديا ينادى للايمان ان آمنوا بربكم
فآمنا ربنا فاغفرلنا ذنوبنا وكفر عنا سيئاتنا وتوفنا مع الابرار ۔ ربنا وآتنا
ماوعدتنا على رسلك ولاتخزنا يوم القيامة انك لاتخلف الميعاد ربنا لاتؤاخذنا
ان نسينا او اخطأنا ربنا ولاتحمل علينا اصراً كما حملته على الذين من قبلنا
ربنا ولاتحملنا مالاطاقة لنا به واعف عنا واغفرلنا وارحمنا انت مولانا فانصرنا
على القوم الكافرين رب اغفرلى ولوالدى وارحمهما كما ربيانى صغيرا واغفر
للمؤمنين والمؤمنات والمسلمين والمسلمات الاحياء منهم والاموات رب اغفر
وارحم وتجاوز عما تعلم فانت الاعز الاكرم وانت خير الرحمين وخير الغافرين
وانا لله وانا اليه راجعون ولاحول ولاقوة الابالله العلى العظيم وحسبنا الله
ونعم الوكيل﴾ ودخى من بعد ذكر اولنان نبى عليه السلام دن مأثوره اولان انواع
استعاذه در ۔ اللهم انى اعوذ بك من البخل واعوذ بك من الجبن واعوذ
بك من ان ارد الى ارذل العمر واعوذ بك من فتنة الدنيا واعوذ بك من
عذاب القبر ۔ اللهم انى اعوذ بك من طمع يهدى الى طبع وطمع من غير
مطمع ومن طمع حين لامطمع ۔ اللهم انى اعوذ بك من علم لاينفع وقلب
لايخشع ودعاء لايسمع ونفس لاتشبع ومن الجوع فانه بئس الضجيع ومن الخيانة
فانها بئست البطانة ومن الكسل والبخل والجبن ومن الهرم ومن ان ارد

الى ارذل العمر ومن فتنة الدجال وعذاب القبر وفتنة المحيا والممات ۰ اللهم انا نسئلك قلوبا اوآهة مخبتة منيبة فى سبيلك ۰ اللهم انا نسئلك عزائم مغفرتك وموجبات رحمتك والسلامة من كل اثم والغنيمة من كل بر والفوز بالجنة والنجاة من النار ۰ اللهم انى اعوذ بك من التردى واعوذ بك من الهم والغرق والهرم واعوذ بك من ان اموت فى سبيلك مدبرا واعوذ بك من ان اموت فى طلب دنيا ۰ اللهم انى اعوذبك من شر ماعلمت ومالم اعلم ۰ اللهم جنبنى منكرات الاخلاق والاعمال والادواء والاهواء ۰ اللهم انى اعوذ بك من جهد البلاء ودرك الشقاء وسوء القضاء وشماتة الاعداء ۰ اللهم انى اعوذ بك من الكفر والدين والفقر واعوذ بك من عذاب جهنم ۰ اللهم انى اعوذ بك من شر سمعى وبصرى ومن شر لسانى وقلبى وسوء ظنى ۰ اللهم انى اعوذ بك من جار السوء فى دار البقاء فان جار النادى يتحول ۰ اللهم انى اعوذ بك من القسوة والغفلة والعيلة والذلة والمسكنة واعوذ بك من الفقر والكفر والفسوق والشقاق والنفاق والسمعة والرياء واعوذ بك من الصمم والبكم والجنون والجذام والبرص وسئ الاسقام ۰ اللهم انى اعوذبك من زوال نعمتك وتحول عافيتك ومن فجأة نقمتك ومن جميع سخطك ۰ اللهم انى اعوذبك من عذاب النار وفتنة النار ومن عذاب القبر وفتنة القبر وشر فتنة الغنا وشر فتنة الفقر وشر فتنة المسيح الدجال واعوذ بك من المغرم والمأثم ۰ اللهم انى اعوذبك من نفس لاتشبع وقلب لايخشع وصلوة لاتنفع ودعاء لايستجاب واعوذ بك من شر العمر ومن ضيق الصدر ۰ اللهم انى اعوذبك من غلبة الدين وغلبة العدو وشماتة الاعداء ﴾ .

مطلب سابع — شول ادعیهٔ مأثورەدەدركه حوادثدن هرحادثك ظهورنده قرائت اولنور . جملهدن برى مسجده خروج دعاسيدر : ﴿ اللهم اجعل فى قلبى نورا وفى لسانى نورا واجعل فى سمعى نورا واجعل فى بصرى نورا واجعل فى خلفى نورا وامامى نورا واجعل من فوقى نورا ۰ اللهم اعطنى نورا ﴾ ودخى ديەسين : ﴿ اللهم انى اسئلك بحق السائلين عليك وبحق ممشاى هذا اليك لم اخرج اشراً ولابطراً ولارياءً ولاسمعة خرجت

اتقاء سخطك وابتغاء مرضاتك فاسئلك ان تنقذ من النار وان تغفرلی ذنوبی
فانه لایغفر الذنوب الاانت﴾ اکر منزلدن برحاجت ایچون خروج ایدرسه‌ك
دیه‌سین: ﴿ بسم الله رب اعوذبك ان اظلم اواظلم اواجهل اویجهل علی بسم الله۔
الرحمن الرحیم ولاحول ولاقوة الابالله العلی العظیم التکلان علی الله ﴾ قچانکه
مسجده واصل اولوب دخول قصد ایده‌سین دیه‌سین: ﴿ اللهم صلی علی محمد
وعلی آل محمد وسلم ۰ اللهم اغفر جمیع وافتح لی ابواب رحمتك ﴾ ودخی
صاغ آیاغکی دخولده تقدیم ایده‌سین قچانکه مسجدده بیع وشرا ایدر برکیمسه
کوره‌سین ﴿ لاارنح الله تجارتك ﴾ دیه‌سین قچانکه مسجدده انشاد ایدر کیمسه
کوره‌سین یعنی برضایع اولمش مالنی انشاد ایدوب «کیم بولمشدر؟» دیه ندا ایدر
کوره‌سین: ﴿ لاردالله علیك ﴾ دیه‌سین که رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم
بویله امر ایلمشدر . بری دخی صلوة صبحك ایکی رکعت سنتندن صکره اولان
دعادر ﴿ اللهم انی اسئلك رحمة من عندك تهدی بها قلبی ﴾ بودعا آخرینه
وارنجه مقدما مرور ایتمشدر بری دخی دعاء رکوع در ﴿ اللهم لك رکعت
ولك خشعت وبك آمنت ولك اسلمت وعلیك توکلت انت ربی خشع لك سمعی
وبصری ومخی وعظمی وعصبی وما استقلت به قدمی لله رب العالمین ﴾ اکر
دیلرسه‌ك اوچ کره: ﴿ سبحان ربی العظیم ﴾ دیه‌سین ویاخود: ﴿سبوح قدوس رب۔
الملائکة والروح ﴾ دیه‌سین قچانکه رأسکی رکوعدن رفع ایده‌سین: ﴿سمع الله
لمن حمده ربنا لك الحمد ملأ السموات وملأ الارض وملأ ماشئت من شئ بعد
اهل الثناء والمجد کلنا عبد لامانع لما اعطیت ولامعطی لما منعت ولاینفع ذا الجد
منك الجد ﴾ قچانکه سجده ایده‌سین دیه‌سین: ﴿ اللهم لك سجدت وبك آمنت
ولك اسلمت سجد وجهی للذی خلقه وشق سمعه وبصره فتبارك الله
احسن الخالقین ۰ اللهم سجد لك سوادی وخیالی وبك آمن فؤادی ابوء بنعمتك
علی وابوء بذنبی وهذا ماجنیت علی نفسی فاغفرلی انه لایغفر الذنوب الاانت ﴾
ویاخود ﴿ سبحان ربی الاعلی ﴾ دیه‌سین اوچ کره قچانکه صلوتدن فارغ اوله
دیه، اوچ کره قچانکه فارغ اوله دیه: ﴿ اللهم انت السلام ومنك السلام
تبارکت یاذا الجلال والاکرام ﴾ ودخی سائر ذکر ایتدیکمز ادعیه ایله دعا

ايليه . وبومذكوراولان امامشافعى قتندهدر اما حضرت امام ابى حنيفه قتنده ركوعده اوچ كره ﴿ سبحان ربى العظيم ﴾ ديمكدن وياخود بش وياخود يدى وياطقوزدن زياده ايلميه . سجودده دخى بنه اول مقدار ﴿ سبحان ربى الاعلى ﴾ ديمكدن زياده ايلميه. برى دخى دعاء كفارة المجلس در ﴿ سبحانك اللهم وبحمدك اشهد ان لا آله الا انت استغفرك واتوب اليك عملت سوءً وظلمت نفسى فاغفرلى انه لايغفر الذنوب الا انت ﴾ برى دخى دعاء دخول سـوق در ﴿ لا آله الا الله وحده لاشريك له له الملك وله الحمد يحيي ويميت وهو حى لايموت بيـده الخير وهو على كل شئ قدير * بسم الله الرحمن الرحيم * اللهم انى اسئلك خير هذا السوق وخير مافيها * اللهم انى اعوذ بك ان اصيب فيهـا يمينا فاجرة اوصفقة خاسرة ﴾ برى دخى دعاء دين در ﴿ اللهم اكفنى بحـلالك عن حرامك واغننى بفضلك عمن سواك ﴾ برى دخى لبس ثوب جديدوقتنده اولان دعادر: ﴿ اللهم كسـوتنى هذا الثوب فلك الحمد اسـئلك من خيره وخير ماصنع له واعوذبك من شره وشر ماصنع له ﴾ برى دخى تطيروقتنده دعادر : ﴿ لايأتى بالحسنات الا انت ولايذهب بالسـيئات الا انت . ولاحول ولاقوة الا بالله العلى العظيم ﴾ برى دخى رؤيت هلال وقتنده دعادر : ﴿ اللهم اهله علينـا بالامن والايمان والسلامة والاسلام ربى وربك الله ﴾ ودخى ديه : ﴿ هلال رشدوخير آمنت بخالقك * اللهم انى اسـئلك خير هذا الشهر وخير القـدر واعوذ بك من شر يوم الحشر ﴾ ودعادن اوّل اوچ كره تكبير ايليه. برى دخى هبوب الريح در : ﴿ اللهم انى اسئلك خير هذا الريح وخير مافيها وخير ماارسلت به واعوذ بك من شرها وشر مافيها وشر ماارسلت به ﴾ برى دخى بركيمسه نك وفاتى خبرى واصل اولدقده دعادر : ﴿ انا لله وانا اليه راجعون وانا الى ربنا لمنقلبون . اللهم اكتبه من المحسنين واجعل كتابه فى عليين واخلف على عقبه فى الغابرين * اللهم لاتحرمنا اجره ولاتفتنا بعده ﴾ برى دخى برصدقه تصدق ايتدكده دعادر ﴿ ربنا تقبل منا انك انت السميع العليم ﴾ برى دخى خسران وقتنده دعادر ﴿ عسى ربنا ان يبدلنا خيرا منها انا الى ربنا راغبون ﴾ برى دخى ابتداء امور وقتنده دعادر : ﴿ ربنا آتنا من لدنك رحمة وهيئ لنا من امرنا رشدا رب اشرح لى

صدری ویسرلی امری ﴾ بری دخی سمایه نظر وقتنده دعادر: ﴿ ربناماخلقت
هذا باطلا سبحانك فقنا عذاب النار تبارك الذی جعل فی السماء بروجا وجعل
فیها سرا وقمرا منیرا ﴾ بری دخی صوت رعد قتنده دعادر : ﴿ سبحان من
یسبح الرعد بحمده والملائکة من خیفة ﴾ بری دخی صواعق کوردکده دعادر :
﴿ اللهم لاتقتلنا بغضبك ولاتهلکنا بعذابك وعافنا قبل ذلك ﴾ بری دخی
نزول مطر وقتنده دعادر : ﴿ اللهم صیبا هنیئا وصیبانافعا ۰ اللهم سیب رحمة
ولاتجعله سیب عذاب ﴾ بری دخی غضب وقتنده دعادر : ﴿ اللهم اغفر
ذنبی واذهب غیظ قلبی واجرنی من الشیطان الرجیم ﴾ بری دخی برقومدن
خوف قتنده دعادر : ﴿ اللهم انانجعلك فی نحورهم ونعوذبك من شرورهم ﴾
بری دخی غزا قتنده دعادر : ﴿ اللهم انت عضدی ونصیری وبك اقاتل ﴾
بری دخی ظنین اذن قتنده دعادر: اولا صلوات کتوره بعده ﴿ ذکرالله من
ذکرنی ﴾ دیه بری دخی دعاسی مستجاب اولدقده دعادر: ﴿ الحمدلله الذی بعزته
تتم الصالحات ﴾ قچانکه استجابت دعاده بطؤ اولسه ﴿ الحمدلله علی کل حال ﴾ دیه
بری دخی اذان مغرب قتنده دعادر : ﴿ اللهم هذا استقبال لیلك وادبار نهارك
واصوات دعائك وحضور صلواتك اسئلك ان تغفرلی ﴾ بری دخی برهم
اصابت ایلسه دعادر : ﴿ اللهم انی عبدك وابن عبدك وابن امتك ناصیتی
بیدك ماض فی حکمك نافذ فی قضاؤك اسئلك بکل اسم سمیت به نفسك اذا
انزلته فی کتابك اواعطیته احدا من خلقك اواستأثرت به فی علم الغیب عندك
ان تجعل القرآن ربیع قلبی ونور صدری وجلاء غمی وذهاب حزنی وهمی ﴾
حضرت رسالتپناه علیه الصلوات الاله بیوردیکه : برکیمسه‌یه حزن اصابت
ایدوب بودعایی اوقیه الته حق تعالی عز وجل همنی اذهاب ایدوب آنك
یرینه فرحه تبدیل ایلیه . پس دیدیلرکه یارسول الله بونی تعلم ایتمیه‌لم‌می ؟ بیوردیلرکه
بلکه هرایشیدنه لائق اولدرکه آنی تعلم ایلیه . بری دخی بردعادرکه قچانکه
جسدکده وجع بولسه‌ك ویاغیرك جسدنده وجع اولسه رسول صلی الله
علیه وسلم رقیه‌سی ایله رقیه ایلیه‌سین که قچان برانسان قرحه‌دن یاخود جرحدن
شکایت ایلسه سبابه‌سنی دهان مبارکارینه وضع ایدوب بعده ارض اوزرینه

باصوب صکره رفع ایدوب بیوررلردی : ﴿ بسم الله تربة ارضنا بریقة بعضنا یشفی به سقیمنا باذن ربنا ﴾ ودخی قچانکه جسدکده واقع اولسه الیکی جسدکدن متألم اولان محله وضع ایدوب اوچ کره ﴿بسم الله﴾ دیه سین ویدی کره ﴿ اعوذ بعزة الله وقدرته من شر ما اجد واحاذر ﴾ بری دخی سکا بر کرب اصابت ایلسه قرائت اولنور دعادر : ﴿ لا اله الا الله العلی الحکیم لا اله الا الله رب السموات والارض ورب العرش الکریم ﴾ بری دخی عند النوم دعادر: اولا توضی ایدوب بعده صاغ جانبکه قبله یه مستقبلا یاتوب بعده اوتوز اوچ کره تسبیح واوتوز اوچ کره تحمید ایده سین بعده دیه سین : ﴿ اللهم انی اعوذ برضاك من سخطك وبمعافاتك من عقوبتك واعوذ بك منك ۰ اللهم لا استطیع ان ابلغ ثناء علیك ولو حرصت ولکن انت کما اثنیت علی نفسك ۰ اللهم باسمك احیا واموت ۰ اللهم رب السموات ورب الارض ورب کل شیٔ فالق الحب والنوی ومنزل التوریة والانجیل والفرقان اعوذ بك من شر کل ذی شر ومن شر کل دابة ربی آخذ بناصیتها انت الاول فلیس قبلك شیٔ وانت الآخر فلیس بعدك شیٔ وانت الظاهر فلیس فوقك شیٔ وانت الباطن فلیس دونك شیٔ اقض عنی الدین واغننی من الفقر ۰ اللهم انك خلقت نفسی وانت تتوفاها لك مماتها ومحیاها ۰ اللهم ان امتها فاغفر لها وان احییتها فاحفظها ۰ اللهم انی اسئلك العافیة باسمك ربی وضعت جنبی فاغفرلی ذنبی ۰ اللهم قنی عذابك یوم تجمع عبادك ۰ اللهم اسلمت نفسی الیك وفوضت امری الیك والجأت ظهری الیك رغبة ورهبة الیك لا ملجأ ولا منجأ منك الا الیك آمنت بکتابك الذی انزلت ونبیك الذی ارسلت ﴾ وبو دعا اوقودیغك ادعیه نك اخری اوله که رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم اویله امر ایتمشدر و آندن اوّل دیه سین: ﴿ اللهم ایقظنی فی احب الساعات الیك واستعملنی باحب الاعمال لدیك تقربنی الیك زلفی وتباعدنی من سخطك بعدا اسئلك فتعطینی واستغفرك فتغفرلی وادعوك فتستجیب لی ﴾ بری دخی شول دعادر که عند الصباح نومکدن متیقظ اولسه ك دعا اولنور ﴿ الحمد لله الذی احیانا بعد ما اماتنا والیه النشور اصبحنا واصبح الملك لله والعظمة والسلطان لله والعزة والقدرة لله اصبحنا علی فطرة الاسلام وکلمة الاخلاص

ودين نبينا محمد صلى الله عليه وسلم وملة انبيا ابرهيم عليه السلام حنيفا مسلما وما كان من المشركين . اللهم بك اصبحنا بك امسينا وبك نحيي وبك نموت واليك النشور . اللهم انا نسئلك ان تبعثنا في هذا اليوم الى كل خير ونعوذ بك ان نجترح فيه سوء او نجره الى مسلم فانك قلت وقولك الحق وهو الذي يتوفاكم بالليل ويعلم ماجرحتم بالنهار ثم يبعثكم فيه ليقضى اجل مسمى . اللهم فالق الاصباح وجاعل الليل سكنا والشمس والقمر حسبانا اسئلك خير هذا اليوم وخير مافيه واعوذبك من شره وشر مافيه بسم الله ماشاء الله لاقوة الا بالله ماشاء الله كل نعمة فمن الله ماشاء الله الخير كله بيد الله ماشاء الله لايصرف السوء الا الله رضيت بالله ربا وبالاسلام دينا وبمحمد صلى الله عليه وسلم نبيا ربنا عليك توكلنا واليك انبنا واليك المصير ﴾ بري دخي وقت مساده اولان دعادركه اولا مذكور اولان دعاني اوقويوب لكن (اصبحنا) يرينه (امسينا) ديه . ودخي ﴿ اعوذ بكلمات الله التامات واسمائه كلها من شر ماذراء وبراء ومن شر كل ذي شر ومن شر كل دابة ربي اخذ بناصيتها ان ربي على صراط مستقيم ﴾ بري دخي مرآته نظر ايلسهك اوقونان دعادر : ﴿ الحمد لله الذي سوى خلقي فعدله وكرم صورة وجهي وحسنها وجعلني من المسلمين ﴾ بري دخي شول دعادركه قچان بر خادم ويا غلام ويا دابه اشترا ايلسه ناصيه سني اخذ ايدوب ديه : ﴿ اللهم اني اسئلك خيره وخير ماجبل عليه واعوذبك من شره وشر ماجبل عليه ﴾ بري دخي نكاح ايله تهنيه اولندقده اوقونان دعادر : ﴿ بارك الله فيك وبارك عليك وجمع بينكما في خير ﴾ بري دخي شول دعادركه قچان دينكي قضا ايلسهك صاحب ماله ديه سين : ﴿ بارك الله لك في اهلك ومالك ﴾ زيرا رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم بيورمشدركه : سلفك جزاسي دكلدر الا حمددر ومالسلفي ادا ايلمكدر . ايمدي بونلر شول ادعيه دركه سالك سبيل آخرت اولانلر بونلرك حفظندن مستغني اولماز بونلرك ماعداسي ادعيهٔ سفر وصلوة ووضوء . آنلرك جمله سني كتاب طهارت وصلوة وحجده ذكر ايتمشزدر والعلم عند الله .

مطلب ثامن — شول ادعيهٔ مأثوره دركه آنلري شيخ امام علامه تاج الدين عبدالوهاب السبكي روايت ايلمشدر . مؤلف اصل مترجم مرحوم والدماجد عليه الرحمه بيوررلركه بن آنلري برنسخه دن نقل ايلدمكه سبكئ مذكورك

خطلردن نقل اولنان نسخه‌دن منقوله ایدی‌که اوچ مرتبه‌ده خط سبکی‌یه منتهی اولوردی‌که طبقات کبراسنك آخرنده ذکر ایلمشدر روح‌الله روحه . وهب بن منبه‌دن مرویدرکه ابن‌عباس آکا ایتدی : قرائت ایتدیکك کتبده بر دعاء مستجاب بولورمیسین‌که عندالکرب آنکله دعا ایده‌سین ؟ نعم دیوب ایتدی : ﴿ اللهم انی اسئلك یامن یملك حوائج السائلین و یعلم ضمائر الصامتین فان لکل مسئلة مثل جوابا حاضرا عتیدا ولکل صامت منك علما محیطا باطنا مواعیدك الصادقة واباك الفاضلة ورحمتك الواسعة ان تفعل بی کذا وکذا ﴾ دیوب مقصدك ادا ایلیه . حضرت ابن‌عباس ایتدی : بو بر دعادرکه منامده تعلیم اولندم ، بن ظن ایتمز ایدم‌که آنی برکیمسه احسان ایلیه یعنی وجه حسن اوزره قرائت ایده . ودخی ابی الخلددن مرویدرکه وقتاکه قوم یونسه عذاب هبوط ایلدی وهر برینك رؤسی اوزرنده قطع لیل مظلم کبی دور ایدردی . ایچلرندن ذوی العقول اولانلر بقیهٔ علمالرندن برشیخه مشی ایلیوب دیدیلرکه : بزه بر عذاب نزول ایلدی‌که کوررسین ، ایمدی بزه بردعاتعلیم ایلیه‌که آنکله دعاایده‌وز رجا ایده‌رزکه حق‌تعالی عزوجل بزدن عقوبتنی رفع ایلیه . اول شیخ ایتدی ایمدی دیه‌سزکه : ﴿ یاحی حین لاحی ویاحی نحیی الموتی ویا حی لااله الاانت ﴾ پس حق‌تعالی آنلردن عذابی کشف ایلدی . ودخی ابن عباسدن مرویدرکه حضرت علی حضرت نبی‌دن سؤال ایلدی یعنی دنیادن بر نسنه طلب ایلدی نبی علیه السلام حضرت علی‌یه ایتدی : شول خدا حقیچون‌که نفسم آنك قدرتنده‌در و شول رب قدیم حقیچون‌که بنی نبی ایدوب حقه ملابس بعث ایلدی یاعلی یانمده قلیل وکثیر برشیٔ یسیر یوقدر . لکن سکا برشی تعلیم ایده‌یم‌که آنی جبرائیل علیه السلام بکا کتورمشدر دیمشدرکه : یامحمد بوسکا حق‌تعالی عزوجل طرفندن هدیه‌درکه آنی سندن اول انبیادن براحده‌ویرمامشدر و اول اون‌طقوز حرف‌درکه آنلرایله برملهوف ولا برمکروب ولا بر محزون دعا ایلمز ولاسرق وحرقدن خوف ایدن عبد دعا ایلمز الا حق‌تعالی آندن اول المنی تفریج ایدر آنلردن درت حرف جبرائیل علیه السلام جبهه‌سنده مکتوبه‌در درت دخی شول حول عرش‌ده مکتوبه‌در درت دخی حول کرسیده مکتوبه‌در .

حضرت علی ایتدی: پس یانبی الله بن بونلر ایله نه وجهله دعا ایدرم؟ حضرت ایتدی دیه سین که: ﴿یا عمادمن لاعماد له ویا سندمن لاسند له ویا ذخر من لاذخر له یاغیاث من لاغیاث له یا کریم العفو یاحسن البلاء یاعظیم الرجاء یاعون الضعفاء یامنقذ الغرقی یامنجی الهلکی یا محسن یامجمل یامنعم یا متفضل انت الذی سجدلك سواد اللیل ونور النهار وضوء القمر وشعاع الشمس ودوی الماء وخفیف الشجر یاالله لاشریك لك یارب یارب﴾ بعده حاجتکی وهر مقصدیکی دعا ایده سین مقام قائم اولنمازسین تا که حاجتك مستجابه اولمایجه. ودخی عبدالله بن ایوب دن مرویدر که ایتدی: یعقوب بن داودی طوافده کوردم آکا ایتدم: دیلرم که بکا خبر ویره سین که مضیق دن خروجکه سبب نه اولدی؟ ایتدی: بن برمضیق ده ایدم ناکاه رؤیاده بکا برشخص کلدی وایتدی: یا یعقوب مکانکی نیجه کوریرسین؟ بن ایتدم: نه سؤال ایدرسین نه حالده ایدیکم کورمزمیسین؟ ایتدی: قالقوب اسباغ وضوء ایله ودرت رکعت نماز قیلوب بونکله دعا ایله: ﴿یامحسن یامجمل یامنعم یامتفضل یاذاالنوافل والنعم یاعظیم یاذاالعرش العظیم اجعل لی مما انا فیه فرجا ومخرجا﴾ پس درحال نامدن متنبه اولوب دعایی حفظ ایلدم قالقوب توضی ایدوب نماز قیلدم وبونکله دعا ایلدم. وقتا که صبح اسفار ایلدی کلدیلر بنی اخراج ایلدیلر. ودخی قدامة بن عتبة بن العتکی دن مرویدر که اصحاب عتبه دن ایدی ایتدی: عتبة الغلامی نامده کوردم ایتدم یا عبدالله حق تعالی سکا نه ایلدی ایتدی: جنته داخل اولدم اول دعوات سببی ایله که سنك بیتکده مکتوبه در وقتا که صباحه داخل اولدم بیتمه کلوب کوردم که عتبه نك خطی ایله دیوارده مکتوب ایدی: ﴿یا هادی المضلین ویا راحم المذنبین ویامقیل عثرات العاثرین﴾ بعضلردن دخی مرویدر که حجاجه برکیمسه کلدیکه قتلنه عزم ایلمش ایدی وقتا که داخل اولدی برشی تکلم ایدوب درحال حجاج آنی اطلاق ایلدی پس آکا دیدیلر که اول زمانده نه سویلدك؟ ایتدی دیدم که: ﴿یاعزیز یا حمید یاذاالعرش المجید اصرف عنی شر کل جبار عنید﴾ ودخی حصین دن مرویدر که سعید بن المسیب بونکله دعا ایدردی: ﴿اعوذ بوجه الله الکریم واسمه العظیم وکلماته التامة من شر السامة والعامة ومن شر ماخلقت یارب ومن شر ماانت

آخذ بناصیتها ومن شرالدنیا ومافیها ﴾ ودخی عبدالله بن مسلم بن قتیبه‌دن
مرویدرکه بکابعض اصحابمز بودعا ایله خبرویردی: ﴿ بسم الله اعوذبالرحمن منك
ان کنت تقیا اخسؤا فیها ولاتکلمون اخذت قوتك بقوةالله بینی و بینك
سترالله الذی کانت الانبیاء یستترون به من سطوات الجبابرة الفراعنة و یمنعنی
منك بحوله وقوته ﴾ ودخی محمدبن یحیی‌دن مرویدرکه ایتدی : بروقتده علی
کرم‌الله وجهه کعبه‌یی طواف ایدردی ناکاه کوردیکه برکیمسه استار کعبه‌یه
تعلق ایدوب ندا ایدردی که : ﴿ یا من لایشغله سمع عن سمع یا من لایغلطه
السائلون یامن لایتبرم بالحاح الملحین اذقنی برد عفوك وحلاوة رحمتك ﴾ ایتدی :
پس علی آکا ایتدی دعاك بومیدر؟ اول کیمسه ایتدی: سن آنی ایشیتدکمی ایتدی :
نعم . ایتدی : ایمدی آنکله هرصلوة صبحك عقیبنده مصلاکده یوزکره دعا
ایدوب دیه‌سین : ﴿ بسم الله الرحمن الرحیم ولاحول ولاقوة الا بالله العلی العظیم
یا قدیم یا دائم یاحی یافرد یا وتر یا احد یاصمد ﴾ ودخی مقاتل دیر ایدی که
برکیمسه که بودعا ایله دعا ایدوب مستجاب اولماز ایسه مقاتله قبرنده لعن
ایلسون ودخی جعفر بن محمددن مرویدرکه هیچ برنبی یوقدرکه الا بیتنده بر
دعوت مستجابه قویوب کیتمشدر . بزم ایچمزده دخی رسول‌الله ایکی دعوت
مجابه قومشدر : بری شدائدمز ایچوندر ، بری دخی حوائجمز ایچوندر .
اما شدائدمز ایچون اولان ﴿ یا کائن دائما لم یزل یا اله واله آبائی یاحی یاقیوم
اجعلنی لك مخلصا ﴾ واما حوائجمز ایچون اولان ﴿ یامن یکفی من کل شیء ولا
یکفی منه شیء یاالله یارب محمد صلی الله تعالی علیه وسلم ﴾ بعده حاجتك سؤال
ایده‌سین . ودخی ابن مسعوددن مرویدرکه : نبی علیه السلامه رفع ایدرکه
ایتدی : هرکیم دیلرسه که حق تعالی آکا حفظ قرآنی وعی ایلیه بودعایی براناء
نظیفه عسل ماذی ایله یعنی ابیض ایله کتابت ایدوب بعده ارضه مس ایتمامش
ماء مطر ایله غسل ایدوب اوچ کون علی الریق ایچسون تحقیق اول کیمسه
باذن الملك المنان حفظ قرآن ایدر اول دعا بودر : ﴿ اللهم انی اسئلك بانك
مسئول فلم یسأل مثلك اسئلك بحق محمد رسولك ونبیك وابرهیم خلیلك

وصفيك وموسى كليمك ونجيك و عيسى كلمتك و روحك واسئلك بصحف
ابرهيم وتورية موسى وانجيل عيسى وفرقان محمد واسئلك بكل وحى اوحيته
وبكل حق قضيته وبكل سائل اعطيته وبكل ضيال هديته وغنى اغنيته واسئلك
باسمائك التى دل بها ادعياؤك وانبياؤك فاستجبت لهم واسئلك بكل اسم انزلته
فى كتابك واسئلك باسمك الذى وضعته على النهار فاستار واسئلك باسمك الذى
وضعته على الليل فاظلم واسئلك باسمك الذى وضعته على الجبال فارست واسئلك
باسمك الذى وضعته على الارضين فاستقلت واسئلك باسمك الذى استقل به
عرشك واسئلك باسمك الواحد الاحد الفرد الصمد العزيز الذى ملاء الاركان
كلها الطاهر المطهر المبارك المقدس الحى القيوم نور السموات والارض عالم
الغيب والشهادة الكبير المتعال واسئلك بكتابك المبارك ان ترزقنى حفظ كتابك
القرآن وحفظ اصناف العلم وثبتها فى قلبى وسمعى وبصرى وتخلطها بلحمى
ودمى ﴿ وتستعمل بها جسدى فى ليلى ونهارى فان لاحول ولاقوة الا بك ﴾
ودخى ابن رجادن مرويدركه رسول اللهه صلى الله تعالى عليه وسلم حجانكه
خلقهٔ بلاء مشتداولوب ضيقه اولسه بيوررلردى : ﴿ضيقى تنفرجى﴾ بعده مبارك
اللرينى رفع ايدوب ديرلر ايدى : ﴿ بسم الله الرحمن الرحيم * لاحول ولاقوة
الا بالله العلى العظيم * اياك نعبد واياك نستعين * اللهم اكفنا بأس الذين كفروا
انك اشد بأسا واشد تنكيلا ﴾ ودخى نعيم بن ابى هندن مرويدركه ايتدى :
بن يزيد بن ابى مسلم يانندە حجاجك اوكندە ايدم اول خلقه تعذيب
ايدردى يزيد سجنده محبوس برمسلمى حجاجه ذكر ايليوب غيظ وغضب
ايله آدم ارسال ايدوب اول كيمسه‌ىى كتورديلر بن شك ايتمز ايدم كه البته
آكا عقوبت ايده‌جكدر . وقتاكه اول كيمسه اوكندە قائم اولدى كوردم كه
شفتيننى تحريك ايدردى برشى ايله كه بن ايشتمز ايدم . پس حجاج رأسنى
رفع ايدوب يولنه كيتسون ديوب اطلاق ايلدى. بن دخى قالقوب يانـنه واروب
اول قصهٔ كذشته‌يى حكايت ايدوب سنك ديديكك نه ايدى ديدم . ايتدى
بو دعايى قرائت ايلدم: ﴿ اللهم انى اسئلك بقدرتك التى تمسك بها السموات
السبع ان يقع بعضهن على بعض ان تكفينيه ﴾ و دخى براء بن عازب دن

مرویدرکه ایتدی : علی بن ابی طالبه کرم الله وجهه داخل اولدم . برکون ایتدم یاامیرالمومنین الله ایچون سندن سؤال ایدرمکه البته بنی تخصیص ایده سین شول شی ایلهکه جناب رحمن عز وجل جبرائیلی انکله ارسال ایدوب اول دخی رسول اللهی انکله تخصیص ایدوب آنلر دخی انکله سنی تخصیص ایتدکلری شیئک اعظمی ایله . حضرت علی رضی الله عنه ایتدی اکرسن سؤال ایتمش اولماسهك بن نشر ایتمز ایدم شول شیئك ذکرینی که بن لحده وضع اولونجه انی اسرار واخفا ایتمك مقصدم ایدی ایمدی قچانکه اسم الله الاعظم ایله دعا ایتمك دیلهسهك اول سورهٔ حدیددن آلتی آیت قرائت ایله وآخر حشری قرائت ایله . قچانکه فارغ اولاسین تکلم ایدوب دیهسین : ﴿ یامن هو کذا افعل بی کذا کذا ﴾ دیوب مقصدك سویلیهسین والله اکر بونکله برشقی یه دعا ایلهسهك سعیداولور . براء ایتدی ایمدی والله بن بونکله دعا ایچون ابدا دعا ایتمزم . علی رضی الله عنه ایتدی اصابت ایلدك که رسول الله دخی بکا اویله وصیت ایتمشدر لکن برامر قادحده یعنی ثقیل وعظیم امرده اذن ویرمشدر دیدی . روایت اولنورکه حضرت علی بن ابی طالب برکیجه کعبه یی طواف ایدردی اوغللری حسن وحسین دخی بیله ایدیلر ایشتدی که برقائل جوف لیلده دیر ایدی ﴿ یامن یجیب دعا المضطر فی الظلم یا کاشف الضر والبلوی مع السقم قدنام وفدك حوال البیت وانتبهوا وعین جودك یامولای لم تنم هب لی جودك فضل العفو عن ذللی یامن الیه رجاء الخلق فی الحرم ان کان عفوك لاترجوه ذوخطاء فمن یجود علی العاصین بالنعم ﴾ پس حضرت علی ولدینه ایتدی بکا شو قائلی طلب ایله . پس اول کیمسه یه کلوب امیرالمؤمنینه اجازت ایله دیدی اول دخی صاغ شقنی جر ایدرك کلوب حضرت امیرك اوکنده واقف اولدی ایتدی : سنك خطابکی ایشتدك ایمدی قصهك نه در؟ ایتدی بن امرمده ضیق اوزره یم اکر توبه ایدرسهم مقبول اولماز اکر سؤال ایدرسهم بکا اقاله عثر ایلمزسین یعنی معاونت ایلمزسین . امام ایتدی نیچون بویله اولمشدر ایتدی : زیرا بن ضرب عصیان ایله مشهور بررجل کثیر الفجور ایدم پدرم بکا وعظ

وتذکیر وبنی مصارع ومجامع جهالدن تحذیر ایدر ایدی وبکا دیر ایدی که حق تعالی نك سطوات ونقماتی واردرکه ظالمین بعید دکلدر وقتاکه بکا موعظه ده الحاح ایلدی صکره یمین ایلدیکه البته بکا بدعا ایلیه ومکه یه کلوب بتم خصوصمده حق تعالی یه استغاثه ایلیه پس کلوب دیدوکنی ایشلیوب بکا بددعا ایدوب هنوز دعاسنی اتمام ایتمدی که ناکاه شق ایلیم قوریبوب عمل مانده اولدی . بن دخی بندن صادر اولان تقصیراته نادم وترکنه عازم اولوب والدم ایله مدارات ایدوب ارضا ایلدم که بنم ایچون دعا ایله ینه اول بد دعا ایتدوکی محلده . بن دخی اکا بر ناقه تقدیم ایلیوب ناقه یه بیندردم درحال ناقه قاچوب پدرمی ایکی صخره اورتاسنه آتوب انده هلاك اولدی . پس امیرالمؤمنین ایتدی پدرك سندن راضی اولدیغی واقعمیدر ؟ اول ایتدی اللهم اویله در پس حضرت امیر المؤمنین قالقوب برقاچ رکعت نماز قیلوب سراً بعض دعوات ایله حق تعالی یه دعا ایلدی بعده «یا مبارك قم» دیدی درحال اول کیمسه قیام ایدوب مشی تام ایلدی بعده صحته عود ایلیوب کماکان اولدی بعده حضرت امیر المؤمنین اکر والدك سندن راضی اولدی دیو یمین ایتمسه ك سنك ایچون دعا ایتمز ایدم دیدی ودخی جعفر بن محمد الصادق دن مرویدر که تعجب ایدرم بر کیمسه یه که نیچون ﴿ماشاءالله لاقوة الابالله﴾ دیمز خصوصاکه حق تعالی دیمشدر : ﴿ولولا اذدخلت جنتك قلت ماشاء الله لاقوة الابالله ﴾ ودخی تعجب ایدرم برکیمسه یه که برقومدن خوف ایدوب نیچون ﴿حسبی الله ونعم الوکیل﴾ دیمز خصوصاکه حق تعالی دیمشدر ﴿ الذین قال لهم الناس ان الناس قد جمعوا لکم فاخشوهم فزادهم ایمانا وقالوا حسبنا الله ونعم الوکیل ﴾ دیمز خصوصاکه حق تعالی دیمشدر ﴿ فانقلبوا بنعمة الله وفضل لم یمسسهم سوء ﴾ ودخی تعجب ایدرم برکیمسه یه که اکرمکر اصابت ایلیه نیچون ﴿ وافوض امری الی الله ان الله بصیر بالعباد﴾ دیمز خصوصاکه حق تعالی دیمشدر : ﴿ فوقه الله سیئات مامکروا ﴾ ودخی تعجب ایدرم برکیمسه یه که غم اصابت ایلیه نیچون ﴿ لا اله الا انت سبحانك انی کنت من الظالمین ﴾ دیمز ﴿فنجیناه من الغم﴾ قول کریمه وارایکن . سفیان بن عیینه ایتدی وقتاکه حق تعالی ﴿ وکذلك ننجی المؤمنین﴾ دیدی وعدا اولدی هرمؤمنه که ﴿ لا اله الا انت سبحانك انی کنت

من الظالمين ﴾ دیه آنی حق تعالی غمدن انجا ایلیه حق تعالی نك خودمیعدنده خلف محالدر شیخ قرطبی نك رحمه الله خطی ایله مکتوب کورلمشدرکه سن ساجد ایکن دیه‌سین: ﴿ اللهم يالطيف يالطيف بالقوى والضعيف يالطيف يالطيف بالخلق اجمعين يالطيف يالطيف باهل السماء والارضين يالطيف يالطيف بجميع عباده الطف بى بلطفك الخفى الذى مالطفته باحد الا كفى ﴾ بعده رأسنی رفع ایدوب دیه: ﴿ فسيكفيكهم الله وهو السميع العليم ﴾ شیخ ابوحسن الشاذلی نك رحمه‌الله کلامندندر اکر بنم کرامتم دیلرسه‌ك سکا لازمدرکه بنم طاعتمه ملازم اوله‌سك ومعصیتمدن اعراض ایده‌سك اکر غلبهٔ شهوت وعظیم قدرت سببی ایله‌سندن ذلت صادر اولورسه ینه بنم سکا قربمی وسکا ناظر وسنی محیط اولوب سکا قادر ایتدوکمی بیلوب نفسکی بندن وبنم عظمت قدرتمدن استنقاذ ایلمکه سعی ایلیه‌سین ودیه‌سین: ﴿ ياموجود قبل كل موجود وهو الآن على ماهوعليه ياأوّل ياآخر ياظاهر ياباطن ضاقت على الارض بما رحبت وضاقت على نفسى ولامنجا منك الا اليك فتب على على ياتواب انك انت التواب الرحيم ﴾ حافظ ضياءالدين سيرةالشيخ العماد ابراهيم ابن عبد الواحد المقدسی ده ذکر ایلدی که شیخ ایتدی بن بودعا کبی اجابتده اسرع بردعا کورمدم ﴿ ياالله ياالله انت الله بلى والله انت الله لا اله الا انت الله الله الله والله لا اله الا الله ﴾ الشیخ تاج الدین عبدالوهاب السبکی ایتدی والدم شیخ امامدن که الشیخ تقی الدین علی بن الکافی السبکی در رحمه الله ایشتدمکه قچان ابر مره اهتمام ایلسه ﴿ الذين قال لهم الناس ان الناس قد جمعوا لكم فاخشوهم ﴾ قول کریمنی قرائت ایدردی ﴿ ذوفضل عظيم ﴾ قولنه وارنجه اون طقوز کره که یکرمیدن برناقصدر . بعده عقبنده دعا ایدردی والدم ذکر ایدردیکه بو وجهله دعاء امورك معضلنده وداهمنده یعنی مشکلنده مجربدر. مؤلف اصل مترجم والدماجد علیه الرحمه بیوررلرکه بعض مجموعه‌لرده مروی بولدم اسناد مجهول ایله ابی الحسن محمد بن جعفره واصل اولمشدرکه ایتدی بن بلد هندده سرندیبده برحجر کوردم لسان عبرانی ایله آنده منقوش ایدی :

(قصیده)

انا الموجود فاطلبنی تجدنی ... فان تطلب سوای فلا تجدنی
تجدنی این تطلبنی عبیدی ... قریباً منك فاطلبنی تجدنی
تجدنی فی سواد اللیل عبدی ... قریباً منك فاطلبنی تجدنی
تجدنی ماجداً سمداً کریما ... کثیر البر فاطلبنی تجدنی
تجدنی مستغیثا من دعانی ... انا الجبار فاطلبنی تجدنی
اذا اللهفان نادانی کظیما ... اقل لبیك فاطلبنی تجدنی
اذا المضطر قال الا ترانی ... نظرت الیه فاطلبنی تجدنی
انا بالمرء ارحم من اخیه ... ومن ابویه فاطلبنی تجدنی
فان هو تاب تبت علیه انی ... انا التواب فاطلبنی تجدنی
اتذکر لیلة نادیت سرا ... الم اسمعك فاطلبنی تجدنی
انا الجبار لا شیٔ کمثلی ... انا الغفار فاطلبنی تجدنی
انا الرب الذی یخشون منی ... جمیع الخلق فاطلبنی تجدنی
ولست اضن بالفردوس عندی ... انا الرزاق فاطلبنی تجدنی
اتعرف غافرا للذنب غیری ... انا الغفار فاطلبنی تجدنی
سا غفر للعباد ولا ابالی ... غدا فی الحشر فاطلبنی تجدنی
واکرم من ارید بغیر بخل ... انا الوهاب فاطلبنی تجدنی
وارحم من یتوب وکان عندی ... له الاکرام فاطلنی تجدنی
فمن مثلی ولم تر قط مثلی ... ولست تراه فاطلبنی تجدنی

وینه بعض علمادن منقولدر وذکر ایتمشدرکه برکیمسه شدتده ایکن بونی تردید ایتمشدر الاحق تعالی اول شدتی آندن تفریج بیلمشدر :

(رباعی)

ولرب نازلة یضیق بها الفتی ... ذرعاً وعند الله منها المخرج
ضاقت فلما استکملت حلقاتها ... فرجت وکان یظنها لایفرج

وینه بعض کبارکدر :

(شعر)

کم اعقبت نوب الزمان جمیلا ... وکفین خطبا قد اهم خلیلا
لاتیأسن من الاله فروحه ... ان لم یعادل بکرةً فاصیلا
وأمل لطائف صنعه فلطالما ... کشف الهموم وتبلغ المأمولا
ولرب مکروه تعذر حله ... لیلا فاصبح عقده محلولا
ومهمة اعیی نهاراً حلها ... امست بسهل خطبها تسهیلا

جعفر بن خالددن مرويدركه ايتدى مزني‌يه وداع ايدوب ديدمكه بكا
برشى احسان ايله له هركاه بكا زاد راه اوله ايتدى اكر سندن برشى صانع
اولورسه وياخود حق‌تعالى سنكله برانسانك بينني جمع ايلمك مقصود ايدرسه
بونى ديه‌سين : ﴿ ياجامع الناس ليوم لاريب فيه اجمع بينى و بين كذا ﴾
آندن صكره هيچ برشى ايچون انكله دعا ايتمدم .الا مستجاب اولدى ودخى
ابن ابى الدردا روايت ايلدى‌كه‌طاوس‌ايتدى بركيجه حجره‌ده ايدم ناكاه على
ابن الحسين داخل اولدى بن قلبمدن ديدم كه اهل بيت خيردن بر رجل
صالح در بوكيجه دعاسنى استماع ايده‌يم . پس نمازقيلوب بعده سجده ايلدى
بن دخى سمع ايله اكا اصغا ايلدم ايشتدم‌كه سجودنده دير ايدى : ﴿ عبيدك
بفنائك مسكينك بفنائك فقيرك بفنائك اسائلك‌بفنائك ﴾ طاوس ايتدى بن‌دخى
بونلرى حفظ ايلدم هيچ بركرب ده بونلر ايله دعا ايتمدم الا حق تعالى‌بندن
تفريج ايلدى وينه حارث علي‌دن مرويدركه بركيمسه حسين بن علي‌يه‌كلوب
امام علي‌دن بر حاجتده اندن استعانت ايلدى حضرت حسين دخى ايتدى
امير المؤمنين حالا بربيت ايچنده خلوتده‌در هرقچانكه برامردن محزون اولسه
انده تخلى ايدر ديدى اول كيمسه ايتدى ايمدى بكا اذن ويركه‌بابه واروب
امير المؤمنينك كلامنى استماع ايليم . ايتدى واروب استماع‌ايلدم دير ايدى كه
﴿يا كهيعص يانور ياقدوس ياحى ياالله يارحمن﴾ بونى اوچ كره ترديد ايلدى .
بعده ايتدى ﴿ اغفرلى الذنوب التى تحل النقم واغفرلى الذنوب‌التى تغير-
النعم واغفرلى الذنوب التى تورث الندم واغفرلىٰ الذنوب التى تحبس السقم
واغفرلى الذنوب التى‌تنزل البلاء واغفرلى الذنوب التى تهتك‌العصم واغفرلى-
الذنوب التى‌تعجل الفناء واغفرلى الذنوب التى‌تديل الاعداء واغفرلى الذنوب
التى ترد الدعاء واغفرلى الذنوب التى تمسك غيث السماء واغفرلى الذنوب
التى تظلم الهواء واغفرلى الذنوب التى تكشف الغطاء ﴾ مؤلف اصل مترجم
مرحوم والد ماجد بيوررلركه بعضلردن ايشتدم‌كه ذكر ايلديكه برمعتمدعليه
كيمسه‌نك خطى ايله كوردم‌كه قچانكه بركيمسه برواقعه ده مغلوب اولسه هر
صلوتك عقيبنده يوزكره ﴿رب انى مغلوب فانتصر ﴾ ديسون ودخى صاحب

كتاب تنبيه شيخ ابو اسحق الشيرازى نك شعرندندر و بونلر ابيات مباركه در ديرلر ايدى :

(شعر)

لبست ثوب الرجا والناس قد رقدوا	وقمت اشكو الى مولاى ما اجد
وقلت يا عدتى فى كل نائبة	ومن عليه لكشف الضر اعتمد
وقد مددت يدى والضر مشتمل	اليك ياخير من مدت اليه يد
فلا تردنها يا رب خائبةً	فبحر جودك يروى كل ما يرد

وبودخى ابوالقاسم السهيلى نكدر ديرلركه هيچ براهل حاجت بونى اوچ كره ترديد ايدوب بونكله دعا ايامز الا آنك دعاسى مستجاب اولور :

(مناجات)

يامن يرى مافى الضمير ويسمع	انت المعد لكل ما يتوقع
يا من يرجى للشدائد كلها	يامن اليه المشتكى و المفزع
يامن خزائن فضله فى قول كن	امنن فان الخير عندك اجمع
مالى سوى فقرى اليك وسيلة	فبالافتقار اليك فقرى ادفع
مالى سوى قرعى لبابك حيلة	فلئن رددت فاى باب اقرع
ومن الذى ادعو واهتف باسمه	ان كان فضلك عن فقير يمنع
حاشا لفضلك ان تقنط عاصيا	الفضل اجزل والمواهب اوسع

مذكورك بعض ابياتى دخى واردركه تاج الدين السبكى ديمشدركه والدى يعنى تقى الدين السبكى رحمهما الله تعالى اول ابياتى ترديد ايدوب عقيبنده دعا ايدر ايدى وعقيبنده اجابت مجربدر وبن دخى حق تعالى دن برامرده سؤال ايدوب بو ابياتى قرائت ايتمدم الا حق تعالى اعطا وافضال ايلمشدر واول ابيات بونلردر :

صرفت الى رب الانام مطالبى	ووجهت وجهى نحوه ومآربى
الى الملك الاعلى الذى ليس فوقه	مليك يرجى سيبه فى المتاعب
الى الصمد البر الذى فاض جوده	وعم الورى طرا بجزل المواهب
مجيرى من الخطب المخوف وناصرى	مغيثى اذا ضاقت على مذاهبى
مقيلى اذا زلت بى النعل عاثرا	واسمح غفار واكرم واهب
فما زال يولينى الجميل تلطفا	ويدفع عنى فى صدور النوائب
ويرزقنى طفلا وكهلا وقبلها	جنينا ويحمينى دنى المكاسب

اذا سود الافلاك دونى علقت ... ونهنه عن غشيانهم زجر حاجب
قرعت الى باب المهيمن طارقا ... مذلا انادى باسمه غير هائب
فلم الف محجابا ولم اخش منعة ... ولوكان سؤلى فوق هام الكواكب
كريم يلبى عبده كلما دعا ... نهارا و ليلا فى الرجا والغياهب
يقول له لبيك عبدى داعيا ... وان كنت خطاء كثير المعايب
فما ضاق عفوى عن جريمة خاطئ ... وما احد يرجو نداى بخائب
فلا تخش املا لا وان كنت مكثرا ... فعفوى مبذول الى كل طالب
سأسأله ماشئت ان يمينه ... تسح وفاقا فى اللهى والرغائب
فحسبى ربى فى الورى لى ملجأ ... وحرزا اذا خيفت سهام النوائب

ودخى ابوالفضل يوسف بن محمد التوزرى نك برقصيدهسى واردركه «الفرج بعدالشدة» ايله مسماةدر واسم اعظمى مشتملهدر زيرا استجابت دعاده نيچه دفعه تجربه اولنمشدر :

(قصيدهٔ منفرجه)

اشتدى ازمة تنفرجى ... قد آذن ليلك بالبلج
وظلام الليل له سرج ... حتى يغشاه ابو السرج
وسحاب الخير لها مطر ... فاذا جاء الابان تجى
وفوائد مولانا جمل ... لسروح الانفس والمهج
ولها ارج محى ابدا ... فاقصد محيى ذاك الارج
ولربما فاض المحيا ... بحور الموج من اللجج
والخلق جميعا فى يده ... فذو وسعة وذو حرج
ونزولهم وطلوعهم ... فالى درك وعلى درج
ومعايشهم وعواقبهم ... ليست فى المشى على عوج
حكم نسجت بيد حكمت ... ثم انسجت بالمنتسج
واذا اقتصدت ثم انعرجت ... فبمقتصد وبمنعرج
شهدت بعجائبها حجج ... قامت بالامر على حجج
ورضى بقضاء الله حجى ... فعلى مركوزته فعج
واذا انفتحت ابواب هدى ... فاعجل لخزائنها ولج
و اذا حاولت نهايتها ... فاحذر اذ ذاك من العرج
لتكون من السباق اذا ... ما جئت الى تلك الفرج
فهناك العيش و بهجته ... فلمبتهج و لمنتهج
فهج الاعمال اذا ركدت ... فاذا ماهجت اذا تهج

ومعاصی الله سماجتها	تذدان لدی الخلق بالسمج
ولطاعتها وصباحتها	انوار صباح مبتلج
من یخطب جور الحلدیها	یظفر بالحور والغنج
وکن المرضی لها تلق	برضاه هدی وتکون نجی
واتل القرآن بقلب ذی	حزن وبصوت فیه سج
وقیام اللیل مسافتها	فذهب فیها بالفهم وجی
وتأملها ومعاینها	تأتی الفردوس وتفرج
واشرب لسنیم مفجرها	لا ممتزجاً وبممتزج
مدح العقل الآتیة مدی	وهوی متول عنه هجی هج
وکتاب الله ریاضته	لعقول الخلق بمندرج
وخیار الخلق هداتهم	وسواهم همج الهمج
فاذا کنت للقدام فلا	تجزع فی الحرب من الرهج
واذا بصرت منار سدی	فاظهر فردا فوق الثبج
واذا اشتاقت نفس وجدت	الما بالشوق المفتلج
وثنا باطنا ضاحکة	وتمام الضحک علی البلج
وعباب الاسرار اجتمعت	باما نتها تحت السرج
فلرفق یدوم لصاحبه	والحرب یصیر الی الهرج
صلوات الله علی المهدی	الهادی الناس الی النهج
وابی بکر فی سیرته	ولسان مقالته اللهج
وابی حفص وکرامته	فی قصة سارته الحلج
وابی عمر وذی النورین	المستهدی المستحی البهج
وابی حسن فی العلم اذا	وافا بسحایبه الجلج

ودخی تاج الدین السبکی ایتدی برنجه دفعه شیخ امامدن رحمة الله تعالی یعنی والدندن ایشتدم که کندی نفسك بوایکی بیتی انشاد ایدردی :

الٰهی فوضت الامور جمیعها	الیك فدبرها بماشئت والطف
وسلمنی اللهم یارب وارحمنی	وخذبیدی وامنن وجد وتلطف

ایمدی نه بوذکر اولنان اوراد سبکی ایراد ایلدیکی دعوات درکه دعوات ایله مسمی اولان کتابنك آخرنده بولنمشدرکه وبومقامده ثبت اولنمشدر ﴿حامداً لله خالق الارض والسموات ومصلیاً علی نبیه محمد شفیع الامة فی العرصات وعلی آله وصحبه المتدرجین الی الاعلی الدرجات وحسبنا الله ونعم الوکیل ولاحول ولاقوة

الا بالله العلی العظیم ﴾ بعده مترجم اصل مترجم اولان مرحوم والدماجد علیه رحمة الملك الواحد بیوررلرکه بوفقیر معترف بالتقصیر دیرکه وقتاکه بوداعیهٔ منظومه‌یی کتابت ایلدم بر حرز منظومه دخی تذکر ایلدم که آنی شیخ زاهد ابو عمران موسی القاسی وضع ایلمشدر. بن دخی رأی ایلدم که اول نظم وابیات دخی بومقام ده ایراد واثبات اولنه زیرا کوردم که هرشیئ شکل ونظیرینه جمع احسن واولی در واول نظمی نظم مبارکی صاحبی (حرز اقسام لجمیع العلل والاسقام) ایله تسمیه ایلمشدر زعفران ایله کتابت اولنوب لبان ایله تبخیر اولنه بعده خیط حریر ابیض ایله اوزرینه باغلانوب بعده صاحب حاجت بازوسنه شد ایلیه طاهر وتقی ایله وانکله اعتصام ایلیه جمله حاجاتی قضا اولنور ان شاء الله تعالی اولنده بسمله ایله وفاتحة الکتاب ومعوذتین ایله وآیات قرآنیه‌دن اختیار ایتدوکی آیات ایله ابتدا ایلیه بعده بونظمی کتابت ایلیه که اول منظوم مبارك شافی بودر :

(حرز اقسام)

بدأت بسم الله فی اول السطر ... تعوذت بالرحمن فی السر والجهر
وصلیت فی الثانی علی خیر خلقه ... محمد المبعوث بالفتح والنصر
فباسمك یامولای استفتح الذکری ... اذا استفتح الضراء فی محکم الذکر
ونسئلك اللهم من فضلك الرضا ... تحل فی عقود العسر فی ایسر الیسر
توسلت بالاقسام اسئل راغبا ... ونرغب للرحمن فی السر والجهر
ونرغب فیما یرغب الخلق سجدا ... الی مالك الاملاك فی النفع والضر
باسمائك اللهم انت الهنا ... بدیع السموات المدبر للامر
بجملة ماأثنی علیك اولو النهی ... من المجد والتعظیم والحمد والشکر
بمالك ربی فی السموات العلی ... من الملك والسلطان والعز والنصر
بما سبحتك السن الحمد التی ... تحیرت بالتسبیح والحمد والشکر
بذکرك عند العارفین بقدره ... بما قلت فی القرآن بالشفع والوتر
باحصائك الاشیاء عداً وخبرة ... وبتلك امواج البحار وبالقطر
بما فی السموات العلی من مقرب ... بمن فی تخوم الارض من ملك نذر
بانك انت الله خالق مایری ... وما لایری حتی من الذر فی النثر
سمیع بصیر عالم متفضل ... یجازی باحسان و یعفو عن الوزر
بجملة ماانزلت فی الکتب کلها ... علی الرسل تبیانا لمن کان ذا حجر

بكتبك بالاقلام بالرسل بالبها بتقديرك الاشياء بالنهى والامر

بفضل صلوة الصبح رب وبالضحى بذكر غروب الشمس بالظهر والعصر

برضوان خزان النعيم بمالك معذب اصحاب الجحيم على الجمر

بجملة من لباك من ظهر آدم من المؤمنين الصالحين اولى الطهر

بمن نال وفد الله من نصر ربهم بزوار قبر الهاشمى الى الحشر

بجاه النبيين الذين اصطفيتهم اولو الايدى والابصار والعز والفخر

بآدم اذاكر منه واصطفيته وعلمته العلم الذى كان لايدرى

بشيث بادريس بنوح بصالح بهود بلوط بالخليل الذى يقرى

بجاه اسمعيل صادق وعده باسحق لما جاء فى كبر العمر

بيعقوب بالاسباط باليسع بالرضى بيوسف اعلى الناس فى رفع الذكر

بيونس الاصفى لصاحب مدين شعيب بالياس بذى الكفل بالخضر

بايوب ذى البلوى بداود بابنه سليمان من غل الشياطين للحشر

بمن قد قرئ التورية على ظهر قلبه وهل كانت التورية تقرأ على ظهر

بأى نبى كان فى اى امة الى اى ماقوم وفى اى ماعصر

واذ نحن لم نسمع به ونذكره واذ نحن لم نعلم سواه ولم ندر

بذكريا انه كان مخلصاً يحيى الحصور الطيب النشر

بموسى بهرون بعيسى ابن مريم بكل نبى لست منه على خبر

بآخرهم بعثا باولهم مدى محمد المبعوث بالفتح والنصر

بجاه خليل المصطفى وابنه فنعم انيس الغار كان ابابكر

بجاه ابن خطاب ابى حفص الرضى بجاه الشهيد المستجاب ابى عمرو

بجاه على ارفع القوم فى الهدى ومن كعلى فى الهداية والنصر

هما السيدان السابقان الى الهدى شهيدان صهراه فيا اشرف الصهر

بحمزة بالعباس عمى نبينا بفجرهما المنسوب فى ارفع الفجر

بفاطمة الزهرا وسيدة النساء بسبطى رسول الله فخرا على فخر

بآل رسول الله كلهم معاً بمحمد هم فوق الفراقد والنسر

باصحابه والطاهرات نساؤه بعايشة الموصوفة الذكر بالذكر

بطلحة منهم بالزبير بصحبه سعيد وسعد ذى الفضائل والبر

وتاسعهم ذاك ابن عوف رفيعهم بجاه ابن جراح هو الطيب النشر

بما كان فيهم من خصال رضية كزهد ابى الدردا وصدق ابى بكر

باشياعهم بالتابعين باقتدائهم وكلهم الاخيار كالنجم الزهر

بما كان يدعو المصطفى فى جهاده بما كان فى المحراب يتلوه من ذكر

بما كان يدعو اول الليل ربه بما كان يدعو عند منصدع الفجر

بشعبان بالشهر الاصم بقدره بحرمة شهر الصوم بالعيد بالفطر

بحق ضـون الواقفين على منى | بحق يقين النـاس فى ساعة النفر
تيقنت موسى بالثلثين ليلة | باتمامها من بعـد ذلك بالعشر
بفجر ليـالى العشر وهى فضيلة | بايام حج النـاس بالعيـد والنحر
بما يهب الداعـين فى يوم حجهم | بما تهب الداعـين فى ليلة القـدر
بعرشك بالكرسى ندعو ربنا | بلوحك بالاقلام تجرى بما تجرى
بالانجيل بالتورية انزلتها على | كليمك موسى بالصحايف بالزبر
بحق كتاب انت بينت فضله | على ماسـواه من كتاب ومن سر
باول ام الكتـاب وختمة | اعوذ برب الناس من نفثه السحر
بما فى الم ذلك قلته | وبآل عمران المعلمة الذكر
بيـا ايها الناس اتقوا ربكم | بسـورة اوفوا بالعقود وبالنذر
بالانعام بالاعراف بالتوبة التى | بسورةالاعراف كالسطر بالسطر
بالانفـال والانفـال كانت لاحمد | والله ربى عالم السر والجهر
بيونس اذايتلى هود بيوسف | بسـورة ابراهيم بالرعد بالحجر
بمقدار مافى النحل من ذكر نعمه | مننت بها حقا يقيناً لمن يدرى
بسبحان من اسرى بليل بعبده | من المسجد الاقصى الى البيت والحجر
بسـورة ذكر الكهف ثم بمريم | بطه بذكر الانبيـاء على الاثر
وبالحج ثم المؤمنين باثرها | وبالنور والفرقان ياجابر الكسر
بحق الطواسـين الثلث فلم يقف | سـواك على مافى الفواتح من سر
وبالروم ثم العنكبوت وبعدها | بلقمان ذى الوعد الصدوق مع النذر
سـألتك بالاحزاب من بعد سجدة | باسمائك الحسـنى بالآئك الزهر
وفى سباه والحمدلله فاطر | ضـياء يضيع القلب كالقمر البـدر
بسـورة يس المعظم قـدرها | فما هى الا كالقلادة فى النحر
وبالتاليـات ثم صاد وبعـدها | بسـورة تنزيل الكتـاب من الذكر
بسبع الحواميم الكريم محلهـا | فما هذه الا كالعرايس فى الخدر
وبسـورة المذكور فيها محمد | وانا فتحنا سـورة الفتح والنصر
وبالحجرات ثم قاف وطـورها | وبالذاريات الذرحامت وقر
وبالنجم والرحمن نسأل راغبا | وباقتربت ادعـوك يا كاشف الضر
اذا وقعت يشـفى بها كل مؤمن | ويشـفى بآيات الحديد وبالحشر
بسـورة ذى الامتحان وفضـلها | بقدسمع اللهم فاعظم بهـا اجرى
بسورةذكر الصف والحرب والملا | ببنيانك المرصوص فى السر والجهر
بسـورة يوم الجمعة انزهد التى | تحرم فيهـا الشـغل بالبيع والتجر
بسـورة اصحاب النفاق وفضلها | اعـوذ بنفسى من نفـاق ومن غدر
بسـورة يوم الجمع يوم التغابن | به يعم الخير الخصيص من الشر

بفاتحة التحريم بيأتها النبي   فيارب اطلق بالطلاق اخى الاثر
سألتك ياذاالملك بالملك سائلا   بنون بما يتلوه من نفخة الحشر
بنوح بقل اوحى الى سأل سائل   بمزمل ثم القيمة ثم الدهر
بيا ايها المدثر انهض مبلغا   فانك مبعوث نذير من النذر
وفى نبأ والمرسلات فوادع   وسورة ذكرالنازعات من الذكر
فى عبس الوعظ البليغ لوانه   بصادق قلب المرء اقسى من الحجر
وبانفطرت ادعوك بالشمس كورت   وبالسماء انشقت وادعوك بالفجر
بسورة قوم بالمكائل طففوا   فكالوا عنا الله بالنجس والخسر
سألتك ربى بالبروج وطارق   يحط بها وزرى ويشر بها آزرى
قصدتك بالاعلى وبالبلد الذى   بها اقسم الرحمن فى محكم الذكر
بغاشية بالشمس بالليل بالضحى   بما فى المنشرح من الشرح للصدر
وبالتين والزيتون نسأل راغبا   وباقراء باسم ربك والقدر
بم يكن القصوى بسورة زلزلت   وبالهاكم والعاديات وبالعصر
بسورة اهل الفيل والهمز قبلها   بقرعة والناس سكرى من الذعر
بسورة ايلاف بسورة كوثر   وتبت وبالماعون بالفتح والنصر
بسورة ذكر الكافرين بفضل قل   هوالله ربى خالق الخلق والامر
وبالفلق النظمى وبالناس بعدها   فحفظهما ادن من الباس والضر
له الحمد فى الاولى له الحمد فى الاخرى   له الحمد اعلانا له الحمد فى السر
له الملكوت الله جل جلاله   يقرون بالتوحيد للواحد الوتر
بمن لم يزل فوق الخلائق واحدا   بمن اتقن الاشياء فى حكمه تجر
بمن يكشف الشكوى بمن يعرف البلوى   بمن يعلم النجوى ويعفو عن الوزر
بمن قال ياموسى انا الله فاستمع   مطيعا لما يوحى ولاتعص فى امر
وخذ هذه الالواح اخذا بقوة   ولاتسه ياموسى بن عمران عن ذكر
برحمتك اللهم وهى محيطة   بمالك يارب من العفو والغفر
باسمائك اللهم وهى كريمة   تجى بها داعيك فى البر والبحر
تفضل على المرضى من امة احمد   بكشفك عنهم ماشكوه من الضر
اناثا وذكرانا كهولا وشبانا   تطيما رضيعا فى الذراع وفى الحجر
وفرج به من كل داء وعلة   ومن كل مايشكوه ياكاشف الضر
من العلل التى خلقت جسومهم   كمثل اوجاع العين والسن والظهر
ومن حمة اوحمرة اوشقيقة   ومن وجع الرأس والجنب والصدر
ومن شرعين الحاسدين وبأسهم   ومن شر ابليس اللعين اخ الشر
ومن شر مايؤذى ومن شرحاسد   ومن شروسواس يوسوس فى الصدر
ومن نظرة العيان فى المال كله   من الكسب والانعام من كل ماتجر

فيا نظرة المعيان بالله فاذهبي ... بحق الذي يتكى من طيب الذكر
ولاتقربي من علق الحرز حوله ... باسماء ربي في الحديد وفي الحشر
وقدجاء ان العين حتما عن النبي ... وكم صار من انسان بالعين في القبر
فيارب نح العين عمن شكى بها ... بحق الذي يتلى من السور الغروب
ومن يشتكي في جسمه يتوجع ... وانت الذي تبلي وانت الذي تبر
وانت الذي اجئت ايوب اذدعا ... فقال الهي مسني الم الضر
ففرجت عنه الضر منك تفضلا ... فاصبح ايوب النبي بلا صر
فان كان بالاطفال فريته ... يخالطه في الثدي والمهد والحجر
فاني بما اقسمت من قسم الرضا ... تعوذ ربي من قرين ومن عذر
وان عسرت عن الولادة حامل ... فيارب يسر بعد عسر الى يسر
وخفف بهذا الحرز عن كل مثقل ... من الحاملات الوالدات على طهر
وان كان مصروعا من الجن يشتكي ... عليه وقوع الصرع في منتهى الشهر
فانقذه ياذاالطول من شر صرعهم ... بحق النبي المصطفى خاتم النذر
وان كان سلطان يخاف وعين ... له صولة في النهي منه وفي الامر
فاني بسم الله حضت حاملا ... كتابي هذا من عدو ومن قهر
وان كان هذا الحرز عند مسافر ... له سفر في البر ولجة البحر
فلاتخل من حرز الصيانة رحله ... من السارق الغاوي وفي ليلة يسر
وان كان هذا الحرز في رحل تاجر ... فبارك له فيما يحاول من تجر
بفضل ورزق منك لامشقة ... فانك ذوالفضل العظيم لمن يدر
بكرسيه بالنور وبالعرش بالبها ... وباللوح والاقلام تجري بما تجري
بآياته الحسنى بمكنون سره ... بطه بيس المعظمة القدر
بما جاء في القرآن من كل آية ... الى المصطفى المبعوث بالفتح والنصر
تنجي بها داعيك من كل آفة ... ومن كل مايعدو على العبد والحر
ومن الم الحمى والبرد وبعدها ... يعظا بما يعظا فيولم بالضر
فياحامل الحرز المبارك والدعا ... نجوت بحمدالله من جملة الشر
فصنه بإحسان النبي محمدا ... وايده بالنصر في منتهى بدر
اجبنا بما ندعوك ماوعدتنا ... بكشفك بلوأى لهيف ومضطر
وصل على جبرئيل في كل مسيرة ... وصل على كل الملئكة الطهر
وصل على المختار ماذر شارق ... ومالاح نجم في السماء لمن يدر

بعده ايمدى بومقامده (قصيدة حرز الاقسام لجميع العلل والاسقام) واصل حيز ختام وتمام اولمشدر عدد ابياتى يوز قرق بش بيتدر . ودخى معلوم اولەكه بين الناس منقولەاولان دعوات مقبولە خارج دائرهٔ عدواحصادر

لکن بزه هر برینك صحت اسنادی وصدق روایتی تمام معلوم دکلدر اول سببدن غالب ظنم اوزره صادق اولانلردن برمقدار ذکر اولنمق اختیار اولندی تتمیم فائده وتکمیل مقصدوعائده ایچون اکرچه تطویل کلامه مؤدی ایسه دخی والله الموفق. جمله‌دن بری دعاء خضر علیه السلام درکه علامی تفسیرنده ذکر ایلیوب دیمشدرکه ابن المهاجردن مرویدرکه ایتدی خلفادن منصور مکهٔ مکرمه‌یه قدوم ومرور ایلدی دارالندوه‌دن آخر لیل ده چیقوب اداء طواف ایدوب صلوته واقف اولوب حالنه کیمسه واقف اولمازدی فچانکه فجر طالع اوله ینه دارالندوه‌یه راجع اولوردی ومؤذنین کلوب سلام ویروب اقامت صلوة اولنوب خلق ایله اداء صلوة ایدردی. برکیجه دخی وقت سحرده خروج ایدوب طواف ایدرکن ناکاه صاحب قلب آکاه برکیمسه‌یی ایشتدی که ملتزم قاتنده طوروب دیر ایدی : ﴿ اللهم انی اشکو الیك ظهور البغی والفساد فی الارض ومایحول بین الحق واهله من الظلم والطمع ﴾ پس منصور شخص مزبورك بو وجهله تکلمنی و بوطریقله جناب حقدن تظلمنی استماع ایدیجك حرکتده اسراع ایدوب یانته قریب واردی تاکه مسامعی آنك مثال درکلماتی ایله پر اولدی بعده چیقوب مسجدك برناحیه‌سنده اوتوروب اول شخصه خبر ارسال ایدوب دعوت ایلدی . رسول کلوب امیرالمؤمنینك دعوتنه اجابت ایله دیوب اول دخی ایکی رکعت نماز قیلوب رکنی استلام ایدوب بعده رسول ایله خلیفه‌یه واروب سلام ویردی پس منصور آکا ایتدی : نه‌درسندن استماع اولنان امورکه ارضده بغی وفسادك ظهوری وحق ایله اهلی بیننده ظلم وطمع حائل اولمسیدر . ایمدی والله مسامعمی پر ایلدك برشیله که بکا باعث مرض وموَرث اضطراب وقلق اولمشدر پس اول کمسنه منصوره نصح وپند دلپذیر و وعظ تذکیر ایلیوب متضمن معانیٔ حکمت آثار بعض کلمات درربار ایثار ونثار ایلدی که شرحنده طول اولور تاکه منصور بکاء شدید ونحیب ایدوب آواز بلند ایله فریاد ایلدی بعده ایتدی : کاشکی بن مخلوق اولوب برشی اولمیدم پس مؤذنلر کلوب ینه اسلوب معتاد اوزره سلام ویروب اقامت صلوة اولنوب بعده خروج ایدوب خلق ایله

اداء صلوة ایدوب بعده حارثبابه ایتدی : البته اول شخصی بنم مجلسمه احضار
ایده‌سین والا سنك عنقکی ضرب ایدرم دیوب اظهار غیظ شدید ایلدی .
اکر بولنمازسه . پس حارث چیقوب طلب ایلدی ناکاه طواف ایدرکن
کوردی‌که اول شخص بعض شعابده اداء صلوة ایدردی پس حارث قعود
ایدوب اداء صلوة ایدنجه متوقف اولوب بعده‌ایتدی : ای شخص حق‌تعالیدن
خوف ایتمزمیسین ایتدی : بلی خوف ایدرم . یا خلیفه‌یی بیلمزمیسین دیدی
بلی بیلورم‌دیدی. پس ایتدی : ایمدی بنمله بیله کل کیده‌لم زیرا سنی کورمز
ایسه‌م قریب اولدی‌که بنی قتل ایلیه اول‌شخص دخی آکا کیتمکه بزم ایچون
سبیل یوقدر دیدی حارث ایتدی : اکر کلمز ایسه‌ك بنی قتل ایدر . شخص
ایتدی سنی قتل ایده‌مز حارث ایتدی : نیچون قتل ایده‌مز ایتدی : تحسین
قرائته قادرمیسین؟ قادر دکلم‌دیدی پس یانده‌برمزور یعنی زاد قویاجق‌ظرف
وعا وار ایدی آندن بر رق اخراج ایلدی که آنده بر شی مکتوب ایدی .
بونی اخذ ایدوب جیبکه وضع ایله زیرا بونده دعاء الفرج واردر دیدی .
حارث دعاء الفرج نه‌در دیدی؛ اول‌ایتدی اول دعایه واصل اولماز الا شهدا
اولور. حارث ایتدی : حق‌تعالی‌سکا رحمت ایلسون تحقیق بکا احسان ایلدك
اکر بکا خبر ویررسه‌ك‌که بودعا نه‌در وفضیلتی نه‌در احسانی تکمیل‌ایدرسین
دیدی. اول شخص ایتدی : برکیمسه‌که بونکله صباح‌ومساده دعا ایلیه‌ذنوبی
معدوم ومغفور ودائما واصل سرور اولور وخطایاسی محو اولنوب دعاسی
مستجاب اولور ورزقی مبسوط ومبذول وآمالی قرین حصول وعدوی
اوزره معاونت اولنوب عندالله‌تعالی صدیق کتابت اولنور و موتی البته
شهادت ایله اولور دعاء شریف بودر : « اللهم کما لطفت فی عظمتك دون اللطفاء
وعلوت بعظمتك علی العظماء وعلمت ماتحت ارضك کعلمك مافوق عرشك
وکانت وساوس الصدور کالعلانیة عندك وعلانیة القول کالسر فی علمك وانقاد
کل شئ لعظمتك وخضع کل ذی سلطان لسلطانك وصار امر الدنیا والآخرة
کله بیدك واجعل لی من کل هم امسیت فیه فرجا ومخرجا . اللهم ان عفوك عن
ذنوبی وتجاوزك عن خطیئتی و سترك عن قبیح عملی اطمعنی ان اسئلك

مالاستوجبه مماقصرت فيه ادعوك امنا واسئلك متأنساً وانك للمحسن الى وانى للمسئ الى نفسى فيما بينى وبينك تتودد الى وابتغض اليك ولكن الثقه بك حملنى على الجراءة عليك فقد بفضلك واحسانك على انك انت التواب الرحيم ﴾
حارث ايتدى : دعاء مز بورى بن اخذ ايدوب جيبمده وضع ايلدم . بعده بنم برمقصدم اولدى آنجق امير المؤمنين اولدى واروب سلام ويردم درحال باشنى رفع ايدوب تبسم وبعده آغاز تكلم ايدوب ايتدى : ويل سكا اولسون سحرمى بيلورسين. بن ديدم كه لا والله يا اميرالمؤمنين . بعده اول شخص ايله كچن امرى قصه وحكايت و اول دعانى بيان وروايت ايلدم . بعده خليفه اول ورقى آلوب نسخ وكتابت اولنسون ديه امر ايدوب بكا اون بيك درهم عنايت ايليوب ايشته نجات بولدك ديدى . بعده اول كيمسه‌يى بيلورميسين ؟ ديدى بيلمزم ديدم ايمدى اول خضر عليه السلام ايدى ديدى. ودخى امام جعفر صادقه اسنادى صحيح ادعيه‌دندر شول دعاكه دعاء الجيب ايله مسمى‌در ودخى ابن فخرالدين الرومى عمل ليل ونهارده جمع ايتديكى كتابده علائى‌دن روايت ايلمشدر اول دخى كتاب (العدة عند الكرب والشده)ده ذكر ايلمشدر اول دخى ابن ابى الدنيادن روايت ايلمشدر كتاب(الفرج) بعده(الشده)ده، اول دخى فضل بن الربيع‌دن روايت ايلمشدركه خلفادن منصور سنة سبع واربعين ومائه‌ده حجه كيدوب وقتاكه مدينه‌يه قدوم ايلدى ديدى كه جعفر بن محمدى يعنى جعفر صادقى بكا كوندره‌سين وديدى كه حق تعالى بنى قتل ايلسون اكر آنى قتل ايتمز ايسم. بن دخى برمقدار زمان امساك ايلدم نسيان كلمك رجاسيله. پس دفعهٔ ثانيه‌ده تغايظ ايلدى بن دخى ايشته قاپوده‌در ديدم وار ايچرى‌يه كلمكه اذن وير ديدى بن دخى چيقوب دعوت ايلدم وقتاكه بابه قريب اولدق شفتينى تحريك ايدوب بعده خليفه‌يه داخل اولوب سلام ويردى خليفه دخى « لاسلم الله عليك ياعدوالله » يعنى حق تعالى سكا سلام ايتمسون اى عدو خدا بنم سلطنتمده الحاد ايدوب ملكمده بكا غوائل قصد ايدرسين حق تعالى بنى قتل ايلسون اكر سنى قتل ايتمزسه‌م ديدى. اول دخى يااميرالمؤمنين حضرت سليمانه حق تعالى اعطا ايدوب شكر ايلدى ايوب مبتلى اولوب صبر ايلدى يوسف مظلوم اولوب

مغفور اولدی دیدی پس خلیفه زمان طویل رأسنی منکوس ایدوب بعده
رفع ایدوب لطفله ایتدی : بکا قریب اولوب یانمه کل یا ابا عبدالله که سن بری ٔ
الساحه وسلیم الناصیه وقلیل الغائله سین حق تعالی سکا جزاء خیر ایلسون .
بعده دستی طوتوب مفرشی اوستنه اجلاس ایدوب غالیه کتوردوب کندی
یدی ایله انی برمرتبه تطییب ایلدی که تقاطر ایلدی . بعده ایتدی : سن
حق تعالی نك حفظنده اوله سین پس یاربیع ابو عبداللهه جائزه سنی وکسوه سنی
انصراف ایله دیدی ربیع ایتدی : بن دخی ابو عبداللهه جوائز سنیه ایله لاحق
اولدم ودیدم که بن سندن مقدم بعض احوال کوردم که سن آنی کورمدك
وسندن صکره بعض حال کوردم که سن دخی کوردك وسنی کوردم که شفتیکی
تحریك ایدردك نه سویلدك ؟ دیدم ، ایتدی : سن برکیمسه سین که بزدن واهل
بیتدن سین وسنك بزه محبتك مقرردر وبن بو دعایی آبا واجدادمدن علیهم السلام
حفظ ایتمشمدر اسمی دعاء الجیب در وبر کیمسه که بر بلیه توقع ایلیه ویاخود
برامردن خوف ایلیه لایق بودرکه آنك جیبی بو دعادن خالی اولمیه . اول مبارك
دعاء عظیم وشریف بودر والله اعلم : « اللهم احرسنی بعینك التی لاتنام واکنفنی
برکنك الذی لایرام وارحمنی بقدرتك علی انت ثقتی ورجائی رب کم نعمة انعمت
بها علی قل لك عندها شکری وکم من بلیة ابتلیتنی بها وقل لك عندها صبری
فیامن قل عند نعمه شکری فلم تحرمنی ویا من عند ملائه صبری فلم تخذلنی
ویامن رآنی علی الخطایا فلم یفضحنی یاذا المعروف الذی لاینقضی ابداً ویا ذا النعم
الذی لایحصی عددا اسئلك ان تصلی علی محمد وآله کما صلیت علی ابرهیم
انك حمید مجید . اللهم انه عبد من عبادك القیت علیه سلطانا من سلطانك
فخذ سمعه وبصره وقلبه الی مافیه صلاح امرك وبك ادر فی نحره واعوذبك
من شره . اللهم اعنی بدینی علی دنیای وعلی آخرتی بالتقوی واحفظنی فیما غبت
عنه ولاتکلنی الی نفسی فیما حضرته یامن لایضره الذنوب ولا تنقصه المغفرة
اغفرلی مالا یضرك واعطنی مالاینقصك انك انت الوهاب یا الهی اسئلك فرجا
قریبا ورزقا واسعا قل واسئلك العافیة من کل بلیة واسئلك الشکر علی العافیة
ودوام العافیة واسئلك الغنی عن الناس ولاحول ولاقوة الا بالله العلی العظیم

برحمتك ياارحم الراحمين ﴾ . ربيع ايتدى : بن بودعايى آندن كتابت ايلدم حالا جيمده در . ابن يحيى ايتدى : بن دخى آندن كتابت ايلدم حالا جيمده در . محمد بن هرون ايتدى : بن دخى آندن كتابت ايلدم حالا جيمده در قطان ايتدى : بن دخى آندن كتابت ايلدم حالا جيمده در احمد بن محمد ايتدى . بن دخى آندن كتابت ايلدم حالا جيمده در . ابوالحسين بن صخر ايتدى : بن دخى آندن كتابت ايلدم حالا جيمده در . ابوالحسين العاقونى ايتدى : بن دخى آندن كتابت ايلدم حالا جيمده در . شاشى ايتدى : بن دخى آندن كتابت ايلدم حالا جيمده در . محمد بن صدقه ايتدى : بن دخى آندن كتابت ايلدم حالا جيمده در . عبدالله العثمانى ايتدى : بن آندن كتابت ايلدم حالا جيمده در . جعفر بن الهمدانى ايتدى : بن آندن كتابت ايلدم حالا جيمده در . ابوالحسين العراقى ايتدى : بن دخى آندن كتابت ايلدم حالا جيمده در . ودخى والدمك شيخى واستادى الشيخ محمد الفيروز آبادى ايتدى : بن آندن كتابت ايلدم حالا جيمده در . ودخى شيخم واستادم ووالدم ابوالبركات الشيخ فخر الدين الرومى ايتدى بن آندن كتابت ايلدم حالا جيمده در قائل اولان ابن الشيخ فخر الدين الرومى ايتدى : بن فقير وحقير تراب قدم الفقرا آندن كتابت ايلدم رضوان الله تعالى عليهم اجمعين وبو دعانك تأثير ظاهرينى مشاهده ايلدم ونيچه دفعه آنكله انتفاع ايلدم . ايمدى سكا دخى لازمدركه بوسلكه منخرط اولەسين اما انعقاد صحيح جازم شرطى ايله ايتمكه عازم اولەسين انتهى . مرحوم مبرور والد ماجد بيوررلركه معلوم اوله كه اى برادر مؤمن اكر خوف اطناب اولناسه كتابى بوبابدن ملاآن ايدردم لكن الآن بومقدار سكا كافى وتحصيل مرامده وافى در والله المستعان فى كل حين واوان والحمد لله وحده .

مطلب تاسع — دعانك فضيلت وآدابى بياننده در . حق تعالى بيورمشدر : ﴿ واذا سالك عبادى عنى فانى قريب اجيب دعوة الداع اذا دعانى فليستجيبوا لى وليؤمنوا بى لعلهم يرشدون ﴾ بوعبد فقير ايدر روايت اولنوركه براعرابى حضرت رسالت پناه عليه صلوات الاله مجلس عاليسنه كلوب ايتدى : ربمز قريب ميدركه آنكله مناجات ايدەوز ، ياخود بعيد ميدركه آكا ندا ايدەوز ؟

پس اول زمانده بو آیت کریمه نازل اولدی . یعنی قچانکه عبادم سکا بندن سؤال ایلیه‌لر سن دخی آنلره دیه‌سین‌که بن قریبم ودعا ایده‌نك دعوتنی اجابت ایدرم هرچندکه بکا دعا ایلیه ایمدی بندن طلب اجابت وبکا ایمانده ثبات ومداومت ایلسونلر رجا ایدر اولدقلری حالده‌که آنلر رشده یعنی حقه اصابت ایلیه‌لر. ودخی معلوم اوله که قربدن مقصد بومقامده قرب مکانی‌دکلدر زیرا جناب باری آندن منزه وعاری‌در بلکه حق تعالینك عبادینك افعال واقوالنه کمال اطلاعنی تمثیلدر آنلره قرب مکانی ایله قریب اولان کیمسه‌نك حالنه یعنی بحسب المکان قریب اولان شخص آنلرك احوال وافعال واقوالنه مطلع وواقف ایسه حق تعالی دخی مکاندن وقرب وبعددن منزه ایکن ینه مطلع وواقف‌در دیمکدر انتهی . ودخی حق تعالی بیورمشدر: ﴿ ادعوا ربکم تضرعاً وخفیة ﴾ یعنی ربکزه دعا ایدك متضرعین اولدیغکز حالده واخفا اولدیغکز حالده. ودخی بیورمشدر: ﴿ وقال ربکم ادعونی استجب لکم ﴾ ودخی حضرت رسالت پناه صلی الله تعالی علیه و سلم بیورمشدر ﴿ ان الدعاء هو العبادة ﴾ بعده ﴿ ادعونی استجب لکم ﴾ آیتنی قرائت ایلدی یعنی دعا عین عبادتدر اول سببدندر که حق تعالی محض دعا ایله استجابت ایدرم دیه بیورمشدر. ودخی بیورمشدرکه ﴿ الدعاء مخ العبادة ﴾ یعنی دعا عبادتك مخی‌در وزبده‌سیدر. ودخی بیورمشدر: ﴿ لیس شیء اکرم علی الله تعالی من الدعاء ﴾ یعنی حق تعالی قتنده دعادن اکرم واعز برشی یوقدر ودخی بیورمشدر ﴿ ان العبد لایخطئه من الدعاء احدی ثلث اما ذنب یغفرله واما خیر یعجل له واما خیر یدخرله ﴾ یعنی تحقیق عبدك دعاسندن اوچ شیئك بری تخلف ایلمز یا ذنبی مغفور اولور و یاخود عاجلا آکا برخیر حاصل اولور ویاخود اخر کار آکا برخیر ادخار اولنور ودخی بیورمشدر: ﴿ سلوا الله تعالی من فضله فانه یحب ان یسأل وافضل العبادة انتظار الفرج ﴾ یعنی حق تعالینك فضلندن سؤال عطا ونوال ایدك زیرا سؤال محبوب رب ذوالجلالدر وافضل عبادت انتظار فرجدر . اما آداب دعا اون‌در: اولکی دعا ایچون اوقات شریفه‌یی ترصد و تفقد ایلمکدر بر سنه‌ده یوم عرفه کبی وشهوردن شهر رمضان وهفته‌دن یوم جمعه و ساعات لیلدن وقت سحر کبی

ایکنجی احوال شریفه‌یی اغتنام باعث اجابت رب الانام‌در مثلا سبیل اللهده زحف صفوف کبی یعنی صفوف جند اسلامك وجه عدویه مشی وحرکتی زمانده، زیرا اول زمانده ابواب سماده کشاده ونداء مؤمنینی رفع ایچون ملائکهٔ مقربین حاضر وآماده‌در . ودخی نزول غیث زماننده وصلوات مکتوبه‌نك اقامتی وقتنده واعقاب صلوات مفروضه‌ده ومابین اذان واقامتده وحالت صومده وسجودده حقیقتده شرف اوقات شرف حالانه راجع‌در زیرا وقت سحر، وقت صفاء قلب ایدیکی مقرردر ویوم جمعه ویوم عرفه‌وقت اجتماع همم واستدرار رحمت خدایه محل تعاون قلوب امم‌در . اوچنجی زمان دعاده صفاء بال ایله قبله‌یه استقبال ایلیوب اللرینی بروجهله رفع ایلیه‌که ایکی قولتوقلرینك بیاضی کورینه‌و آخر دعاده اللری ایله یوزینه مسح ایلیه. ودخی لائق اولان اولدرکه ایکی کفنی بریره کتوروب ضم ایلیوب باطنلرینی وجهنه مقابل ایلیه ودخی بصرینی سمایه رفع ایلمیه . نبی علیه‌السلام بیورمشدر: ﴿ لینتهین اقوام عن رفع ابصارهم الی السماء عند الدعاء اولتخطفن ابصارهم ﴾ یعنی بعض اقوامده هنکام دعاده کوزلرینی سمایه رفع ایدرلر البته اول فعلدن منتهی اولسونلر ویاخود البته آنلرك ابصاری خطف اولنور یعنی محو اولنور . دردنجی صوتنی حفظ ایلیه یعنی مخافته وجهر بیننده ایلیه . حضرت عایشه‌دن رضی‌الله تعالی عنها اثر بویله وارد اولمشدرکه‌حق‌تعالینك: ﴿ ولاتجهر بصلاتك ولاتخافت بها ﴾ قولنده ای بدعائك دیه صلوتی دعا ایله تفسیر ایلمشدر . بشنجی دعاده سجع ایله تکلف ایلمیه زیرا سجع تکلف‌در محل تضرعده مناسب دکلدر. بعضلر حق‌تعالینك ﴿ انه لایحب المعتدین ﴾ قول شریفنك معناسنی اسجاع ایچون تکلف ایدنلردر دیمشلردر . اولی بودرکه دعوات مأثوره‌دن تجاوز ایلمیه زیرا تجاوز ایدیجك کاه اولورکه دعاسنده معتدی اولمش اولور حق تعالیدن مصلحتی اقتضا ایتمدیکی شیئی سؤال ایدر زیرا هرکس دعایی احسان ایده‌مز ودخی‌دیرلرکه علماوابدالدن هیچ بری دعالرنده یدی کله‌دن یاخود مادوننده زیاده ایتمزلر وبوکلامك صدقنه آخر سورهٔ بقره شاهد وناطق‌در زیرا حق تعالی عز وجل هیچ بر موضعده عبادینك ادعیه‌سنده

آندن اكثر ايله اخبار ايلمدى ودخى نبى صلى الله تعالى عليه وسلم بيورمشدر: ﴿ اياكم والسجع فى الدعاء بحسب احدكم ان يقول ٭ اللهم انى اسئلك الجنة وماقرب اليها من قول وعمل واعوذبك من النار وماقرب اليها من قول وعمل ﴾ يعنى اجتناب وحذر ايدك دعاده سجعدن ، هر بريكزه كافيدركه دعاده بوكلمات جامعه وبو الفاظ نافعه ايله دعا ايليه‌كه معناسى يارب سندن جنتى رجا ايدرم وجنته تقريب ايدر قول وعمله رجا ايدرم يعنى اول مقوله قول وعمله توفيق رجا ايدرم . و دخى سنكله ناردن وناره تقريب ايدر قول وعملدن اعاذه ايدرم . ودخى معلوم اوله‌كه منتهى عنه تكلف ايله اولان سجعدر اما برسجع كه بلا تكلف ظاهر و مقتضاى طبع اولوب صادر اوله آندن نهى اولنماز بلكه حضرت نبيدن دخى عليه الصلوة والسلام صادر اولوب بيورمشدر: ﴿ اسئلك الا من يوم الوعيد والجنة يوم الوعيد والجنة يوم الخلود مع المقربين الشهود والركع السجود و الموفين بالعهود انك رحيم ودود وانت تفعل ماتريد ﴾ وبونك امثالى دخى. وبالجمله اصل دعا جناب ذوالجلال حضرتنه تضرع وابتهالدر . پس لائق اولان اولدركه تضرعه منافى اولان تكلف سجع وغيريدن تحفظ واحتراز اولنه اكر منافى اولميوب مانع ابتهال اولمازسه بأس يوقدر . آلتنجى تضرع وخشوع ورغبت ورهبت و خضوعدر نته كيم دعانك شأن و حالى بويله‌در . يدنجى دعانك اجابتنه جزم وتحقيق و رجاسنك حصولنه ايقان وتصديقدر . حضرت رسالت پناه صلى الله عليه وسلم بيورمشدر ﴿ لايقل احدكم اذا دعاء اللهم اغفرلى ان شئت ٭ اللهم ارحمنى ان شئت فانه لامكره له ﴾ يعنى هيچ بريكز دعا ايتدكده يارب بكا مغفرت ايله اكر ديلرسه‌ك ، يارب بكا رحمت ايله اكر ديلرسه‌ك ديمسون زيرا حق تعالى‌يه اكراه ايدر يوقدر بوكلام ايسه آنى ايهام ايدركه حاشا سكا جبر واكراه ايتمزم اكر ديلرسه‌ك رحمت ايله. بونك خود خطاسى ظاهردر اول سببدن حضرت نهى بيورمشلردر. ودخى بيورمشدركه ﴿ اذا دعا احدكم فليعظم الرغبة فان الله تعالى لايتعاظمه شئ ﴾ يعنى قچان بريكز دعا ايليه رغبتنى تعظيم ايلسون يعنى كندويه نسبت شئ عظيم عد ايلسون زيرا حق تعالى‌يه نسبت هيچ برشى عظيم اولماز بلكه قدرت الهيه‌يه نسبت

جمع امور عظيمه‌ده حقارت مقرردر . ودخى بيورمشدر: ﴿ ادعوا الله وانتم موقنون بالاجابة واعلموا ان الله عزوجل لايستجيب دعاءً من قلب غافل ﴾ يعنى حق تعالى‌يه دعا ايدك اجابتنه ايقان و حصولنه اطمئنان اوزره اولديغكز حالده، ودخى معلومكز اولسونكه حق تعالى غافلدن صادر اولان دعايى استجابت ايلمز . سكزنجى دعاده الحاح واوچ كره تكرير ايلمكدر . رسول‌الله صلى‌الله تعالى عليه وسلم قچانكه دعا ايلسه‌لر اوچ كره دعا ايدرلردى و سؤال وطلب ايلسه‌لر اوچ كره ايدرلردى ودخى لائق اولان اولدركه دعاسنى استبطا اتميه يعنى دعا ايلدم مستجاب ومقبول اولمادى ديميه بلكه اول زمانده‌كه دعاسنك مستجاب اولديغنى بيله ﴿ الحمدلله الذى بنعمته تتم الصالحات ﴾ ديه وبركيمسه كه دعاسنك اجابتى آكلاسه ﴿ الحمدلله على كل حال ﴾ ديه. طقوزنجى دعاسنى ذكرالله ايله افتتاح ايليه اوّل امردن سؤال ايله ابتدا ايلميه. نبى عليه‌السلام دعا ايلسه‌لر ﴿ سبحان ربى العلى الاعلى الوهاب ﴾ ايله‌استفتاح ايدرلردى. ودخى ابو سليمان الدارانى ايتدى : بركيمسه كه حق‌تعاليدن برحاجت ديليه اولنده حضرت نبى‌يه عليه الصلوة والسلام صلوة ايله ابتدا ايليه بعده ينه صلوة ايله ختم ايليه زيرا حق تعالى حبيبنه اولان صلواتى البته قبول ايدر . پس كرم نامتناهىٔ الهى اول مرتبه‌دن برتر واعلى دركه ايكى صلوات مقبوله‌نك ماييننده اولان دعاءبندهٔ ضعيف مردود اوله. اخبارده دخى بومعنايى متضمن خبر وارد اولمشدر. اونجى‌ـ كه‌ادب باطنى درواجابتده‌اصل جميع آداب‌ومدارجملهٔ‌اسباب‌درـ جميع ذنوبدن توبه وانابت ايله رجاء اجابت‌در و رد مظالم و حقوق رجال و كنه‌همت وصفاء بال‌ايله‌حق‌تعالى‌يه توجه‌واقبال‌دركه اجابته سبب قريب بودر.

مطلب عاشر — فائدهٔ دعاده‌در . مع‌هذا كه قضاء خداى‌متعال رد اولنمغه مجال يوقدر پس‌معلوم اوله‌كه جملهٔ‌قضاء خدانك برى دخى دعا ايله رد بلادر. پس اول‌وجهله دعا، سبب رد بلا واستجلاب رحمت خدا اولور. نته‌كيم ترس رد سهمه سبب وآب‌دخى خاكدن نبات خروجنه سببدر ودخى نته‌كيم ترس سهمى دفع ايدوب مدافعه ايدرلر . كذلك دعا وبلا دخى برى بريله معالجه ايدرلر . ودخى قضايه اعتراف ورضانك شرطندن دكلدركه كيمسه

سلاح كتورميه وارضه القاء بذر ايتدكدن صكره سقى اولنميوب اكر نباتك ظهورنده حق تعالينك قضاسى سبق ايتدى ايسه كنديسى نابت اولور ديه بلكه حق تعالى اسبابى مسبباته ربط ايلمشدركه آكا قضاء اوّل ديرلر واول كلمح البصردر . اما تفصيل مسبباتى تفاصيل اسبابه ترتيب ، اول على التدريج والتقدير اولوب آكا قدر ديرلر. خيرى تقدير ايدن البته برسبب ايله تقدير ايدر. شرى تقدير ايدن دخى برسبب ايله تقدير ايدر ودفعنه دخى برسبب تقدير ايدر پس بو امور بيننده تناقض ظهور ايلمز ديدهٔ بصيرتى مفتوح پرنور اولان كيمسه قتنده خصوصا كه نفس دعاده دخى فائدهٔ عبادت وثواب ذكر وطاعت وخير عاجل ويا نفع آجل اولوب اصلا نفع وطائلدن خالى اولماز پس حق تعالى مجيب وسائل اولوب رجامز اقتفاء اعظم و سائلدركه حضرت محمد مصطفى در عليه افضل الصلوات واكمل التحيات وعلى آله واصحابه وذرياته واحبابه .

اصل عاشر — تقسيم اوراد و فضيلت واحكامنى ذكر وايراددهدر .
معلوم اولهكه سالك طريق آخرت اولان كيمسه يا عابد وعالم ويا متعلم ويا والى ويا محترفدر ويا موحددركه واحد صمد ايله غيرندن مستغرقدر ، پس بونده برقاچ مطالب واردر .

مطلب اول — عبادت خدا ايچون متجرد اولان شخص عابده ترتيب اورادددر . ايمدى اولا فضيلت اورادى بيان و ايراد ايدهلم حق تعالى بيورمشدر: ﴿ واذكراسم ربك بكرة واصيلا ﴾ ودخى ﴿ وسبحه ليلا طويلا ﴾ ودخى ﴿ وسبح بحمد ربك قبل طلوع الشمس وقبل الغروب ومن الليل فسبحه وادبار السجود ﴾ ودخى ﴿ اقم الصلوة طرفى النهار وزلفا من الليل ان الحسنات يذهبن السيئات ﴾ بيورمشدر . وبونلرك غيرى نيچه آيات كريمه وارده اولمشدركه بعضنده ذكر وتسبيح ايله امر بيورمشدر وبعضنده كثرت ثوابنى و حسناتك سيئاتى محو ايتديكنى بيان ايلمشدر . ودخى معلوم اولهكه نهارده يدى اوراد واردر طلوع فجردن طلوع شمسه وارنجه مابين بر ورددر وآندن زوال شمسه وارنجه ايكى ورددر و آندن وقت عصره وارنجه بر

ورددر وآندن مغربه وارنجــه ایکی ورددر ولیــلده دخی درت ورد واردر . مغربدن وقت نوم خلقه وارنجه ایکی ورددر . نصف اخیرده وقت فجره وارنجــه ایکی ورددر و بر ورد خامس دخی واردرکه ورد نوم در . یعنی نفس نوم دخی بدنك عبادت ایچون قوتنــه باعث اولدیغی جهتدن مقام وردده قائم اولوب نائم اولانه اجر وثواب حاصــل اولور . ورد اوّلکه ورد صبحدر آنك فضائل کثیرهسی آیات کریمهدهمذکورددر. جملهدن حق تعالینك ﴿ وسبح بحمد ربك قبل طلوع الشمس ﴾ قول کریمیدر . ودخی ﴿ واذکر اسم ربك بکرة واصیلا ﴾ قولیدر ـ قچانکه نومدن انتبــاه که دعاء اســتیقاظ ایله دعا ایلیهکه مرور ایتمشــدر و دعا ایچنده ایکن ثوبنی لبس ایلیه ولبس ثوب ایله نیتی حق تعالینك ستر عورت ایله امرینه امتثال وعبادتنه استعانت اولوب قصــد ریا ورعونت اولمیــه . بعده طهارت ایتمکه مباشرت ایلیه مرور ایدن طریقله ، بعده استعمال سواك ایدوب آبدست آله مرور ایدن اوزره ، بعده منزلنده ایکی رکعت صبح قیله بعده حضرت ابن عباس رضی الله تعالی عنهما دعاسیله دعا ایلیهکه بودر : ﴿ اللهم انی اسئلك رحمة من عندك تهدی بها قلبی ﴾ آخر دعایه وارنجهکه ذکری مرور ایلمشدر . بعده منزلندن خروج ایدوب دعاء خروج اوقیهکه ذکر اولنمشــدر. ودخی سکینت وقار ایله مشی وحرکت ایدوب مسجده داخل اولهودعاء دخول ایله دعا ایلیه، بعده صف اولی طلب ایلیه اکر فرجه بولورسه ، اما تخطی رقاب ایدوب خلقه مزاحمه و اضطراب ویرمیه. بعده ایکی رکعت فجرــکه سنت صلوة فجردر ـ ادا ایلیه اکر منزلنده ادا ایتمدی ایسه، وبعدها اولان دعاایله دعا ایلیهکه مرورایلمشدر اکر اول ایکی رکعتی قیلمش ایســه ایکی رکعت تحیة المســجد قیلوب جماعتــه انتظار ایده زیرا اول انتظار سبیل اللهده غزا ایله برابردر . ودخی احب اولان شافعیه قتنده تغلیس‌در . یعنی صــلوة فجری وقت غلس‌ده یعنی آخر لیل‌ده اولان ظلمتده ادا ایلمکدر . اماحنفیه قتنده احب اولان اســفاردر یعــنی زمان ضیاء صبح واشراقده ادادر ودخی لایق اولان اولدرکه جماعت ترك اولنمیه زیرا فرض کفایهدر شــافعیه قتنده ، وسنت مؤکدهدر بزم مذهبمزده وبعده

ركعتى الفجر دعا واستغفار وتسبيحه اشتغـال ايليه اقامت صلوة اولنجـه ودیه‌که : ﴿ استغفر الله الذى لا آله الا هو الحى القيوم و اتوب اليه ﴾ يتمش كره و﴿ سبحان الله الحمدلله ولا آله الاالله والله ا كبر ﴾ يوز كره . بعده فرضى ادا ايليه آداب ظاهره وباطنـه‌سى ايله . بعده مصلاسنده قعود ايليه طلوع شمسه دكين واول زمانده درت نوع اموره اشتغـال ايليه . برى دعادر اولا دیه‌كه ﴿ اللهم صـل على محمد وعلى آل محمد ٭ اللهم انت السلام ومنك السـلام واليك يعود السلام حينا ربنا بالسلام وادخلنا دار السلام تباركت ياذا الجلال والاكرام ﴾ بعده ﴿ سبحان ربى العلى الاعلى الوهاب لا آله الاالله وحده لاشريك له له الملك وله الحمد يحيي ويميت وهو حى لايموت بيده الخير وهو على كل شئ قدير لا آله الاالله اهل النعمة والفضل والثناء الحسن لا آله الاالله لا نعبد الا اياه مخلصين له الدين ولوكره الكافرون ﴾ بعده ادعيـهٔ مذكوره‌نك كلى ويا بعضى ايله دعا ايله فاتحى مقدارنجه وحالنـه اوفق قلبنه انسب واليق و لسـانه اخف وارق كورديكى اوزره . ايكنجيسى اذكاردركه اوچر كره، ویاخود يديشر كره تكرير اولنور وغايت اكثرى يوز كره واوسطى اون كره. حاصل كلام فراغ قلبى وسعت وقتى مقدارى تكرير اولنه اكثر اوليجق فضيلتى دخى اكثر اولور لكن قليل اولان دخى مداومته مقارنت ايله ينه افضل ومداومتـه مقارن اولميان كثيردن قلبده تأثيرى اشد واكمل در. اول اذكار دخى اون ذكردر: اولكى ﴿ لا آله الاالله وحده لاشريك له له الملك وله الحمد يحيي ويميت وهو حى لايموت بيده الخير وهو على كل شئ قدير ﴾ ايكنجى ﴿ سبحان الله والحمدلله ولا آله الاالله والله اكبر ولاحول ولاقوة الا بالله العلى العظيم ﴾ . اوچنجى ﴿ سبوح قدوس رب الملائكة والروح ﴾. دردنجى ﴿ سبحان ربى العظيم وبحمده ﴾. بشنجى ﴿ استغفر الله الذى لا آله الاهو الحى القيوم واسئاله التوبة ﴾. التنجى ﴿ اللهم لامانع لما اعطيت ولا معطى لما منعت ولاينفع ذا الجد منك الجد ﴾. يدنجى ﴿ لا آله الاهو الملك الحق المبين ﴾. سكزنجى ﴿ بسم الله الذى لايضر مع اسمه شئ فى الارض ولا فى السماء وهو السميع العليم ﴾ طقوزنجى ﴿ اللهم صل على محمد عبدك ونبيك ورسولك النبى الامى وعلى آل محمد ﴾ اونجى ﴿ اعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيم ٭ اللهم انى اعوذبك من

همزات الشیاطین واعوذبك رب ان یحضرون ﴾ ایمدی بو ذکر اولنان اون کلمه‌در که بونلرڭ هر بری اون کره تکریر اولنسه یوز عدد اولور ، اول افضلدر انجندن بر ذکری یوز کره تکریر ایتمکدن . زیرا بونلردن هر برینك مستقلاً فضیلتی وهر بردن قلبك بر نوع تلذذ واستراحتی واردر وتجدده کسل و ملالدن امن وحضور بال مقرردر . اوچنجیسی قرائتدر . ایمدی افضل اولان اولدر که سورهٔ ﴿ الحمد ﴾ و ﴿ آیة الکرسی ﴾ وخاتمهٔ بقره‌یی ﴿ آمن الرسول ﴾ قولندن و ﴿ شهد الله ﴾ آیتی و ﴿ قل اللهم مالك الملك ﴾ دن ایکی آیتی ودخی ﴿ لقد جاءکم رسول من انفسکم ﴾ آیتی سوره آخرینه وارنجه ودخی ﴿ لقد صدق الله رسوله الرؤیا بالحق ﴾ آیتی آخر سوره‌یه وارنجه ودخی ﴿ الحمد لله الذی لم یتخذ ولدا ﴾ آیتی واوّل حدیددن بش آیتی و آخر سورهٔ حشردن اوچ آیتی قرائت ایلیه . اگر فضیلتی استکمال و آنکله تحصیل کمال ایتمك دیلرسه مسبعات عشری قرائت ایلیه‌سین که آنلر سورهٔ ﴿ الحمد ﴾ ومعوذتین و ﴿ قل هو الله احد ﴾ و ﴿ قل یا ایها الکافرون ﴾ و آیة الکرسی‌در ، هر برینی یدیشر کره اوقیه‌سین ویدی کره ﴿ سبحان الله والحمد لله ولا اله الا الله والله اکبر ﴾ دیه‌سین وحضرت نبی‌یه علیه الصلوة والسلام صلوات کتوره‌سین یدی کره مؤمنین ومؤمنات ایچون استغفار ایده‌سین ویدی کره نفسك ایچون و والدینك ایچون استغفار ایدوب بعده ﴿ اللهم افعل بی وبهم عاجلا و آجلا فی الدین والدنیا والآخرة ما انت له اهل ولا تفعل بنا یا مولانا ما نحن له اهل انك غفور رحیم ﴾ دیه یدی کره . بونی کرز بن وبرة ابراهیم تیمی‌دن روایت ایلمشدر که حضرت خضر علیه السلام آگا اهدا ایلمشدر ودیمشدر که بونلری بکا حضرت محمد صلی الله علیه وسلم اعطا ایلمشدر . ودخی ابراهیم تیمی‌یه دیدی که قچانکه حضرت رسوله علیه السلام ملاقی اوله‌سین ثوابنی آنلردن سؤال ایده‌سین . ابراهیم تیمی دخی ذکر ایلدی که بر کیجه منامنده کوردی که کویا ملائکه کلدیلر آنی کتوروب جنته ادخال ایتدیلر پس جنتده امور عظیمه کوروب بونلرڭ جمله‌سی کیمکدر ؟ دیو سؤال ایلدی . جواب ویردیلر که سنك عملك کبی عمل ایدنلرکدر . ودخی ذکر ایلدی که آنلرڭ ثمارندن ، اکل وشرابندن سقی ایلدم و بکا حضرت رسالت پناه علیه صلوات الاله کلدی حضور

عالیلرنده بیله یتمش نبی ویتمش صف ملائکه بیله ایدیلرکه هرصفی مابین
مشرق ومغرب ایدی . پس بکا سلام ویروب الیمی طوتدیلر بن دخی ایتدم :
یارسول الله بکا خضر بوحدیثی سندن ایشتدم دیه خبر ویردی . حضرت
بیوردیلرکه خضر صادق در وجمیع حکایت ایتدیکی حق وواقعه مطابق در
واول عالم ارض ورئیس ابدالدر آنلر ارض ده جنود ملك متعال دندر . بن
ایتدم: برکیمسه که بونی ایشلیه وعمل ایلیه وبنم منامده کوردیکم کبی کورمیه آنك
حالی نیجه در ؟ بیوردیلرکه شول خدا حقیچون که بنی حقله بعث ایلدی تحقیق
اول کیمسه یه دخی بونلر ویریلور اکر بنی وجنتی منامده کورمسه دخی ، و آنك
جمیع ذنوب کبائری مغفور وحق تعالی نك غضب ومقتی آندن مرفوع ودور
اولور وصاحب شمال اولان ملکه امر اولنور بر ییله وارنجه آنك سیئاتندن
برسیئه کتابت ایتمیه . ودخی بیوردیلرکه شول خدا حقیچون که بنی حقله بعث
وارسال ایلدی بونکله عمل ایلمز الا شول کیمسه که حق تعالی آنی سعید خلق
ایتمشدر وبونی ترك ایتمز الا شول کیمسه که حق تعالی آنی شقی خلق ایتمشدر
ومذکور ابراهیم تیمی درت آی مکث ایدوب قطعا اکل وشرب ایتمدی
شویله ظن اولنورکه بورؤیا ایله سعادتی تکمیل وبعده اول حالتی تحصیل
ایتمشدر . ودخی معلوم اوله که اکر بونلره قرآندن ویردی منتهی اولان آیات
وسوری اضافت ایدرسه دخی اکمل واحسن وافضل اولور . دردنجیسی
افکاردر اول دخی معاملاتده درکه نفسنی محاسبه ایدوب واقع اولان
تقصیرلرینی تفکر ودخی خیردن ونیاتده طریق اخلاصدن صارف وعائق
اولان اموری رفعده ملاحظه وتدبیر ایلیه ویاخود مکاشفاتده درکه حق تعالی نك
جلال ونقمتنی تفکر ایدوب خوفی مزداد ویاخود جمال ونعمتنی تدبر ایدوب
خانهٔ قلبی ازدیاد شکر ایله آباد اوله . فکر دخی اشرف عبادات وباعث نیل
سعادات در زیرا آنده عبادت ذکر موجوده در معرفت زیاده سی ایله ، زیرا
فکر عارف اولانلره مفتاح معارف در اول معرفتدن تعظیم و آندن محبت
حاصل اولور ودخی ذکر اکرچه ایراث انس ایدرکه اول دخی محبتدن
برنوع در لکن فکردن حاصل اولان محبت اقوی واعظم واثبت در . خارجده

مشاهد دكليدركه برمحبوبك كه جمالى ديدۀ عاشق ايله مشاهده اولنه اكا اولان عشق ومحبت غائبانه اوصافنى تكرير سماع ايله حاصل اولان محبوبه عشقدن اقوى زيرا بومعنى « ليس الخبر كالعيان مثل » سائرى ايله بيان اولنمشدر نته كيم شاعر دخى ديمشدر :

(شعر)

ولكن العيان لطيف معنى به سأل المعاينة الكليم

(ترجمه)

كلامن كرچه ايشتدك وليكن عيانا كورمكه سعى ايله آنى
يوزين كورمك حبيبك داخى خوشدر آنكچون ايستدى موسى عيانى

يعنى ﴿رب ارنى انظر اليك﴾ ديدى اول سببدندر يقين اهل عرفانكه جمال وجلال ملك ديانى ديدۀ بصيرت باطنه ايله مشاهده ايدرلركه اول عين بصر ظاهر ايله معاينه دن اقوى در واجل واعظم در يقين عباددن كه آنلر قلب ولسان ايله مواظبت ذكر خداى رحمان ايدرلر زيرا آنلرده محاسن صفاتدن آنجق بعض امور جمليه واردركه شفاء عليل وسقى غليل ايلمز مكر يقين دن دليل ايله قانع اولان اقل قليل طائفه يه اولور .

ورد ثانى — طلوع شمسدن ضحوۀ نهاره دكين دركه طلوعدن زواله وارنجه مابينك نصفى در، اول شول زمانده كه نهار اون ايكى ساعت اولوب زمان اعتدال اوله صباحدن اوچ ساعت مرور ايتديكى زماندركه ربع نهار اولور. بوربع ده دخى ايكى وظيفه واردر: برى صلوة ضحى در اول دخى ايكى نوع در برى وقت اشراق شمس دركه نورينك ظهورى وقتى در اشراق نوره مانع اولان بخارات ارضيه يه موازاة دن ارتفاعى ايله . وبوصلوة ايكى ركعتدركه آنلرك ذكرى مرور ايتمشدر بوايكى ركعت صلوة اشراق ايله تسميه اولنمشدر . برى دخى حر شمسك اشتدادى وقتيدركه كتب احاديثده آندن تعبير ايدوب « اذا رمضت الفصال » ديمشلردر يعنى قچانكه فصال كه جمع فصيل در يعنى دوه نك كوچكى رامضه اوله يعنى وقت ضحى ده ارضك حرارتنك اشتدادى زماننده كه باصديغى وقتده آياقلرى يانوب زحمت چكه پس اول زمانده دخى درت ركعت

ویاآلتی ویاسکز رکعت نماز قیله بونی صلوة الاوابین ایله تسمیه ایتمشلردر برکون نبی علیه السلام اصحاب کرام اوزرلرینه چیقوب کوردیلرکه وقت اشراقده نماز قیلارلر ایدی صوت اعلی ایله ندا ایدوب بیوردیلرکه:(الاان صلوة الاوابین اذا رمضت الفصال) یعنی تنبیه بیوردیلرکه صلوة اوابین اول وقت مذکورده‌در اول سببدندرکه‌دیمشلردرکه قچانکه‌ایکی نوعدن بری‌اوزره اقتصار ایلسه بووقتی اختیار افضل ومختاردر .

وظیفهٔ ثانیه — ناسه متعلق اولان خیراتدرکه بکرة النهارده اداسی عادت جاریه اولمشدر مثلا عیادت مریض‌وتشییع جنازه وبروتقوی‌یه‌معاونت ومجلس علمه حضور وبرمسلمك‌حاجتنی قضا ایلمك‌کبی. بونلرك‌امثالی‌خیرات بولنمازسه مقدما ذکر اولنان وظائف اربعه‌یه عود ایلیه‌که ادعیه وذکر قرائت وفکردر ویاخود صلوة تطوعه مباشرت ایلیه زیرا اول وقتده صلوة حلال اولور .

ورد ثالث — ضحوهٔ نهاردن زواله دکین‌در پس صلوة هرساعتده یامستحبه‌در ویافرض‌در وهریومده صبحدن ضحی‌یه وارنجه ثلث‌در وآندن زواله‌دخی ثلث‌در، کذلك زوالدن عصره وارنجه‌وآندن مغربه وارنجه. پس ضحی نظیر عصردر یعنی ثلث ثانی‌در. لکن صلوةضحی صلوة عصرکبی‌فرض اولمادی زیرا اول زمان ناسك تدبیر معاشلرینه اشتغال ایتدکاری اوانندر پس اول سببدن ناسدن صلوة ضحی تخفیف اولندی ایمدی وقت مذکورك وظیفه‌سی ینه اول اقسام اربعه‌در وایکی امردخی زیاده اولنمشدر بری کسب مال ایله تدبیر معاشه اشتغال‌در اکرتاجر ایسه سوقه حاضر اوله. آنك دخی شرائطی واردر عن قریب ذکر اولنور وکسبده‌دخی اول کون محتاج‌اولدیغی مقدار اوزره اقتصار ایدوب غرضی‌ادخار اولمیه. ایکنجیسی قیلوله‌در یعنی نوم‌درکه اول وقتده اولان نومه قیلوله دیرلر اول دخی سنت‌در تا که آنکله قوت وقیام لیله استعانت حاصل اوله نته‌کیم تسحر سنت اولمشدر آنکله صیام نهاره استعانت اولنه اکر کیجه قیام اولمق خطره‌سی اولمیوب لکن نومه اشتغال ایتمیوب بیدار اولورسه خلق ایله مصاحبت، بلکه اثناسنده غیبت

دخی ایتمك احتمالی اولورسه اكا نائم اولمق احب واولیدر كذلك اكر نائم اولمازسه ذكر اولنان وظائف واذكاری ادا وتكرار ایتمكده نشاط اوزره اولمامق مقرر ایسه بوایكی نیت ایله نائم اولمق دخی قریبدن عداولنور. لكن لائق اولدركه ینه قبل الزوال متنبه اولهكه مقدما صلوتی تدارك واستعداد وقبل وقت الصلوة مسجده حاضر اولمغه مجال اوله. اكر نائم اولمیوب كسبه دخی اشتغال ایتمیوب بلكه همان صلوة وذكره اشتغال ایلسه نهارده افضل اعمال اولور زیرا اول زمان ناسك غفلتی وهموم دنیایه اشتغاللرینك وقتیدر. پس حق تعالی نك قوللرینك مولالرینك بابندن اعراض ایتدكلری زمانده خدمتنده بولونجق كرم الٰهی یه لائق اولان اولدركه اول بندهسنی تزكیه ایدوب قرب ومعرفتی ایچون اصطفا ایله عباد صالحینه اولان وعدینی ایفاایلیه بومعنادندركه احیاء لیل قربت وفضل اولمشدر.

ورد رابع — مابین زوالدر صلوة ظهردن وآنك راتبهسندن فارغ اولنجه. بوورد اوراد نهارك اقصری وافضلیدر قچانكه مسجده قبل الزوال حاضر اولهصبر ایلسون موذن اذاننك جوابندن فارغاولنجه. بعده مابیناذان واقامتیاحیا ایچون قائم اولسونكهحق تعالی نك ﴿وحین تظهرون﴾ قولیلهمقصد بودر ودخی درت ركعت نماز قیلوب مابینلرینی سلام ایله فصل ایلمسون وركعتلری تطویل ایلسون زیرا اول وقتده ابواب سما كشادهدر وركعاتده سورهٔ بقره ویاخود مئیندن [*] ایكی سوره ویامثانیدن درت سوره اوقیه وبوساعتده دعا مستجابدر وحضرت رسولالله صلیالله تعالی علیه وسلم دخی بوساعتده برعملی رفع اولندیغنی ایستمشاردر. بعده صلوة ظهری جماعت ایله ادا ایلیه بعده ایكیركعت بعده درت ركعت دخی قیله، آنلرده آیةالكرسی ایله آخر بقرهیی وورد اولده ایراد ایتدیكمز آیاتی قرائت ایلیه.

---

[*] مئیندن مقصد شول سوردركه یوز آیتدن زیاده ویاخود یوز آیته قریبه اوله سور مذكوره برائت ونحل وهود ویوسف وكهف وبنی اسرائیل وانبیا وطٰه ومؤمنون وشعرا وصافاتدر زیرا جمیع سور قرآنیه آیات اعتباریله درت قسم قلنمشدر. اولی سبع طوال بعدها مئین، بعدهامثانی بعدهامفصلدر نتهكیم كتاباتقانده بطریقالاتقان مشروح ومفصلدر مراجعت اولنه العلم عندالله تعالی.

ورد خامس — بوندن صکره عصره وارنجه‌در. ایمدی ایکیسنك مابیننده مسجدده معتکف اولوب ذکر وصلوته وفنون خیر وعباداته اشتغال ایلیه سنت سلف دخی بویله ایدی زیرا وقت غفلت ناس اولمق ایله مسجدده عبادات ایله استیناس اولی واحب لکن اکر بیتنده قعود سلامت‌در دینده وجمع همم وخواطرنده ادخل ایسه اول اولی وافضل‌در. وبو وقتده نوم مکروهدر زیرا نهارده ایکی نوم مکروهدر ودخی حق تعالی‌نك ﴿ولله یسجد من فی السموات والارض طوعا وکرها وظلالهم بالغدو والآصال﴾ قول کریمنده اصالدن مقصد بو وقت‌در. ودخی معلوم اوله‌که لیل ونهارده‌که ایکیسی یکرمی درت ساعتدر اعتدال زمان نوم سکز ساعتدر اکر لیلده آندن برمقدار نقص ایدرسه نهاردن آنی استیفا ایلیه اما آندن زیاده ایتمیه زیرا انسانك اکثرینك اعماری آلتمش سنه اولورسه اکا عمرندن یکرمی ییل‌که ثلثی‌در نوم ایله کچوب نقصان اوزره اولمق کافیدر لکن سکز ساعتدن نقص ایتمیه تاکه بدن مختل اولوب کالی وطاعتی ضایع اولمیه الامکرکه تدریج ایله سهره متمرن ومعتاد اولوب اضطراب واشتداد چکمیه نته‌کیم بو حالت بعض عبادده مشاهده اولنمشدرکه اعتیاد ایله اکثر اوقاتی سهر وترك وحضور ایله مرور ایدر ینه عبادتده بدنلرنده کمال قوت اولور .

ورد سادس — وقت عصرك دخولندن صکره‌در . بونده صلوة یوقدر آنجق اذان ایله اقامت بیننده درت رکعت سنت عصر واردر بعده صلوة عصری جماعت ایله ادا ایلیه بعده وظائف اربعهٔ مذکوره‌یه اشتغال ایلیه اکر تدبر ایله تلاوته اشتغال ایدرسه افضل اولور .

ورد سابع — وقت اصفرار شمس‌در. حق تعالینك ﴿ فسبحان الله حین تمسون﴾ قولیله مقصد بودر. پس اول وقتده مستحب اولان دعا وتسبیح‌در واستغفاردر خاصة ودخی سائر ورد اولده مذکور اولاندر مثلا ﴿استغفر الله الذی لا اله الا هو الحی القیوم واسئاله التوبة وسبحان الله وبحمده﴾ دیه ودخی بو وجهله استغفار ایلیوب دیه ﴿ استغفروا ربکم انه کان غفارا واستغفره انه کان توابا رب اغفر وارحم وانت خیر الراحمین فاغفرلنا وارحمنا

وانت خیر الغافرین ﴾ ودخی مستحبدرکه قبل الغروب ﴿والشمس وضحاها﴾ ودخی ﴿ واللیل اذا یغشی ﴾ ومعوذتین سوره‌لرینی قرائت ایلیه ودخی شمس غروب ایلیه اول استغفارده ایکن ینه حق تعالی بیورمشدر: ﴿ واستغفر لذنبك وسبح بحمد ربك بالعشی والابكار ﴾ قچانکه اذانی استماع ایلیه بودعایی اوقیه ﴿ اللهم هذا اقبال لیلك وادبار نهارك ﴾ آخرینه وارنجه نته‌کیم مقدما ذکر اولنمشدر بعده مؤذنه اجابت ایلیه صکره صلوة مغربه اشتغال ایلیه. ایمدی بوذکر اولنان افعال ایله عمرندن برمرحله منقضی اولور. پس اول زمانده نفسنی محاسبه ایلیه‌که اول یومی امسندن شرمیدرکه اول تقدیرجه ملعونیندن اولور اول زمانده سابقا واقع اولان تفریطنی تلافی وتدارك ایتمکه عازم اوله زیرا « ان الحسنات یذهبن السیئات » فحواسی اوزره سیئات سابقه حسنات لاحقه ایله ذاهب وزائل، بلکه ندامت قویه‌یه مقارن اولورسه بالکلیه مضمحل اولور . ودخی ﴿ اللیل خلفة النهار [*] ﴾ مضمونجه نهارده واقع اولان تفریطنی بعده لیلده تدارك ایدوب دوا ایلیهویاخود یومی ایله امسی مساوی اوله . اول تقدیرجه مغبونیندن اولورکه ﴿ من استوی یوماه فهو مغبون ﴾ کلامی بومعنانی محقق ومصدقدر ودخی نبی علیه السلام بیورمشدر: ﴿ لابورك لی فی یوم لاازداد فیه خیرا ﴾ یعنی بریوم‌که بن آنده خیر جهتندن زیاده اولمایم یعنی بنم خیرم آنده یوم سابقدن زیاده واکثر اولمیه اول یوم بکا مبارك اولمسون. اگر یومنده خیر جهتندن زیاده گوررسه حق تعالی یه حمد ایلسون واول طریق خیره توفیق وتسدید ایتدیکیچون شکرینی تأکید وتجدید ایلسون ودخی بومعنانی قلبنده احضار ایلسونکه شمس نهار عمرك غروبی، برغروبدرکه بعده طلوع اولماز . پس باب تدارك مغلق اولمسی محقق اولور ایمدی خیراتی قبل الفوات تدارکه مبادرت واول مقوله اعماله مباشرت ایله .

---

[*] بوکلام حق تعالینك سورهٔ فرقانده ﴿ وهو الذی جعل اللیل والنهار خلفة ﴾ قول کریمندن مأخوذدر معناسی ذو خلفة دیمکدر یعنی لیل ونهاردن هربری آخره خلف اولور یعنی احدهماده ایشلنمسی لائق اولوب بعض عوائق ایله فوت اولان اعمالی تدارکده آخر آنك مقامنه قائم اولوب آنده اعمال صالحه‌یه مباشرت ایله مافات تدارکنه مبادرت اولنه دیمکدر .

بیان اوراد لیل — ایمدی اوراد لیل بش در. اولکی بین العشائین اولان وقتی احیایه اشتغالدر غیوبت شفق محقق اولنجه. حق تعالینك ﴿ انّ ماشئة اللیل ﴾ قولنده دخی مقصود بودر واول وقتی نوم ایله کذر ایتمکدن حذر ایلیه ودخی بعدالمغرب ایکی رکعت قیلوب آنلرده ﴿ قل یا ایها الکافرون ﴾ ایله ﴿ قل هوالله احد ﴾ قرائت ایلیه صلوة مغرب عقیبنده کلام وشغل وصحبت انام تخلل ایتمدن ، بعده درت رکعت قیلوب آنلری تطویل ایلیه بعده متیسر اولان مقدار صلوة قیله غیوبت شفق اولنجه اکر منزلی مسجده قریب ایسه اول ایکی صلوتی بیتنده قیلسه بأس یوقدر اکر صلوة عشایه دکین اعتکاف قصد ایتمش دکل ایسه . اکر قصد اعتکاف ایدوب مسجدده قیلارسه اول افضلدر اکر تصنع وریا مداخله ایلمزسه .

ورد ثانی — وقت عشادن حد نوم ناسه دکین در . بودخی اوج امر مراعاتیله در: اولکی اذان ایله اقامت بیننده درت رکعت سنت قیله وبعدالفرض ایکی رکعت بعدهما درت رکعت قیله وبونلرده آخر بقره و آیة الکرسی واوّل سورهٔ حدیدی وغیرینی قرائت ایلیه. ایکنجی اون اوچ رکعت نماز قیله آخری وتر اوله حزم واهتمام بودرکه وتری نوم اوزرینه تقدیم ایلیه زیرا آز اولورکه نومدن استیقاظ ایدەمز ویاخود قیام کندی یه ثقیل اولور الا مکرکه قیامه معتاد اوله اول زمانده تأخیر افضل و خیردر وبو صلوتده اوچ یوز آیت مقداری قرائت ایلیه شول سوردن که نبی علیه السلام اکثر آنلری قرائت ایدرلردی سورهٔ یس کبی وسورهٔ سجده ولقمن وسورهٔ دخان و ﴿ تبارك الملك ﴾ وزمر وواقعه کبی. اکر بو نمازی قیلمازسه بو سوری ویا بعضنی قبل النوم قرائت ایتمکی ترك ایتمیه . روایت اولنورکه نبی علیه السلامك قرائت ایتدیکی هر کیجه ده سورهٔ سجده و ﴿ تبارك الملك ﴾ ایدی بر روایتده دخی زمر وبنی اسرائیل ، وبر روایتده بنی اسرائیل قرائت ایدردی وبر روایتده دخی هر کیجه مسبحات قرائت ایدردی وآنلر حقنده بر آیتی بیك آیتدن افضلدر دیه بیوررلر ایدی بعض علما ﴿ سبح اسم ربك الاعلی ﴾ سوره سنی دخی زیاده ایدرلر زیرا نبی علیه السلام اول سورهٔ کریمه نی سورلر ایدی وترده

دخی آنی قرائت ایدرلر ایدی وبعدها ﴿ قل یا ایها الکافرون ﴾ ایله سورهٔ اخلاص اوقورلر ایدی فچانکه فارغ اولدلر اوچ کره ﴿ سبحان الملك القدوس ﴾ دیرلر ایدی. اوچنجی وتردر قبل النوم اما تأخیر افضلدر انتباهه وثوقی اولانلره وتردن سلام ویردکدن صکره ﴿ سبحان الملك القدوس رب الملائکة والروح جللت السموات و الارضین بالعظمة و الجبروت وتعززت بالقدرة وقهرت العباد بالموت ﴾ دیه .

ورد ثالث — نومدر اول دخی عبادتدندر اکر آدابی رعایت اولنورسه . ودخی حدیثده وارد اولمشدرکه ﴿ اذانام العبد علی طهارةذا کرا الله عزوجل یکتب مصلیا حتی یستیقظ ویدخل فی شعاره ملك فان تحرك فی نومه فذکر الله عزوجل دعا له الملك واستغفرله ﴾ یعنی فچانکه عبد طهارت اوزره ذاکر ایکن نائم اولسه نومندن مستیقظ وقائم اولنجه مصلی کتابت اولنور وشعارینه برملك داخل اولور اکرخلال نومده متحرك اولوب حق تعالیی ذکر ایلسه اول ملك آکا دعا واستغفار ایدر ودخی خبرده وارد اولمشدرکه فچانکه برعبد طهارت ایله نائم اوله روحی عرشه رفع اولنور وبومرتبه ثواب عوامدهدر . پس علما وارباب قلوبکه نومده مکاشفهٔ اسرار غیوب ایدرلر آنلرك حالی وعاقبت مآلی نیجه اولور اولسبیدندرکه نبی علیه السلام ﴿ نوم العالم عبادة ونفسه ﴾ تسبیح بیورمشلردر . وبو وردك آدابی اوندر: اولکی طهارت وسواکدر زیرا آنلر ایله روحی سمایه عروج ایدوب رؤیاسی صادقه اولور والا اضغاث احلام اولور نتهکیم خبرده بویله وارد اولمشدر لکن مقصد باطن وظاهر جمیعا طاهر اولمقدر زیرا حجب غیوبك انکشافنده مؤثره اولان بومقوله طهارتدر [*] ایکنجی باشی اوجنده سواکنی و طهورینی یعنی طهارت ایچون

[*] بومقامده کتاب احیاء العلومده طهارتدن صکره (فان لم یتیسرله فلیستحب له مسح الاعضاء بالماء فان لم یجد فلیقعد) واقع اولمشدر الخ. لکن اشکالدن خالی دکلدر زیرا که اعضایی ما ایله مسحدن مقصد ظاهر بودرکه تیمم دکلدر پس ما ایله مسح بدل وضوء اولمق غیر مسموعدر شرعده . لکن مرحوم والدماجد دخی تیممدن صکره (فان لم یجد) بیوردقلری دخی اشکالدن خالی دکلدر . زیرا تیمم ایده جك یر بولنمامق غایت بعیددر والله تعالی اعلم .

اعداد اولنان صوینی اعداد ایدوب عبادت ایچون قیامه نیت وهربارکه منتبه اوله سواکه همت ایلیه‌که رسول اللهدن صلی الله تعالی علیه وسلم بویله روایت اولنمشدر اکر طهارت متیسر اولمازسه قبله‌یه مستقبلا قاعد اولوب ذکره ودعا وفکره اشتغال ایلیه که اول دخی قیام لیل مقامنه قائم اولور . اوچنجی کیجه یاتمیه الا وصیتی یاننده مکتوبه اوله زیرا هرکس نوم ایچنده قبض روح-دن امین دکلدر ودیمشلردرکه برکیمسه‌که بلاوصیة وفات ایلسه آکا برزخده تکلمه اذن ویرلمز، یوم قیامته دکین خلقك امواتی بری برینی زیارت ایدوب سویلشورلر اول تکلم ایلمز . پس بعضی بعضنه دیه‌که بو مسکین وصیتسز وفات ایتمشدر آنکچون سویلمز پس وصیت مستحبه‌در موت فجائی خوفندن. اما موت فجائی تخفیفدر مکرکه موته مستعد اولمایوب ظهری اثقال ایله منحنی اولان مرد محقر اوله . دردنجی حین نومده جمیع ذنوبندن تائب ونادم وعامهٔ مسلمینه قلبی سلیم اولمغه عازم اولوب برفرده حقارت ایتمك معناسنی خاطرینه اخطار ومستیقظ اولیجق ینه معصیته عزم ایتمکی درونده ملاحظه ونفسه اخبار ایتمیه . بشنجی فرش ناعمه ایله تنعم ایتمیوب بلکه بالکلیه ترك ایله کمر عزیمتی میان مجاهده‌ده برك ایلیه ویاخود اقتصاد واعتدال جانبنی رعایته اشتغال ایلیه بعضلر نوم ایچون فراش مستقل تهیئه واحضار ایتمامك جانبنی اختیار ایلمشدر. اصحاب کزیندن رضوان الله علیهم اجمعین اهل صفه‌که کمال فقروفاقه ایله بیمجال وبی طاقه ایدیلر بو مرتبه مضطر وعاجز ایکن ینه کندیلری ایله تراب میاننده حاجز قومازلر ایدی، بز ترابدن خلق اولندق ینه آکا رد اولنورز دیرلر ایدی. بوحالتی رقت قلوبلرینه انفع واولی وتواضع نفوسلرینه اجدر واحری کوررلر ایدی لکن بووضعی اختیار بلاد بارده‌ده مزاجه اضرار ایدر . پس اول مقوله بلادده طریق اقتصاد بودرکه نوم ایچون فراش معین اعداد ایتمیه . بلکه نهارده نه مقوله فراش اوزره قعودی اختیار ایدرسه آنك اوستنده نائم اوله . آلتنجی مادامکه نوم غلبه ایتمیه نائم اولمیوب مهما امکن قائم اوله وجلب نوم ایچون تکلف ایتمیه زیرا سلفك نوملری غلبةً ایدی واکللری فاقةً وکلاملری ضرورةً ایدی

الا مكركه قيام ليله استعانت ايلمك نيت ايليه اكر نوم برمرتبه غالب اوله كه
صلوة و ذكردن شاغل ، بلكه سويلديكندن غافل و ذاهل اوله اول زمانده
نائم اولسون سويلديكى كلامى تعقل ايدوب عالم اولنجه. حضرت رسول عليه
السلام بيورمشدر ﴿ لاتشادوا هذا الدين فانه متين فمن يشاده يغلبه فلاتبغض
اليك عبادةالله عزوجل ﴾ يعنى بودينده شدت ايله عمل ايدوب رهبانيته واصل
اوله جق مجاهده واقدام ايتميك زيرا بودين مبين غايت قوى ومتيندر بركيمسه كه
آنكله مشاق ايدوب يعنى شدت ايله معامله ايلسه شدت دين آكا غالب اولمسنه يقين
اوزره اولسون. ايمدى عبادةاللهى كندويه بغض ايتديرمسون. يدنجى نائم اولدقده
قبله يه مستقبلا نائم اوله يامحتضر هيئتنده اولوب قفاسى اوزره استلقا ايليوب اياقلرى
قبله يه اوله وياخود قبره ادخال اولنـان كبى اولوب جنبى اوزره نائم اولوب
وجهى قبله يه اوله. بدننك دخى توجهى قبله يه اولوب شق ايمنى اوزره نائم
اوله . سكزنجى عندالنوم دعادركه اول مرور ايتمشدر ومستحب اولان بودركه
آية الكرسى و آخر بقره يى وبونلرك غيرى آيات كريمه دن قرائت ايليه . ودخى
﴿ والهكم اله واحد لااله الاهوالرحمن الرحيم ﴾ آيتنى قرائت ايليه ﴿لآيات
لقوم يعقلون﴾ قولنه وارنجه. ديمشلردركه هركيم بو آيتى عندالنوم قرائت ايليه
قرآن عظيم محفوظى اولوب اونوتميه ودخى سورهٔ اعرافدن ﴿ان ربكم الله الذى
خلق السموات والارض فى ستة ايام ﴾ آيتنى قرائت ايليه و آخر بنى اسرائيلده
﴿ قل ادعوا الله اوادعوا الرحمن ﴾ قولندن ايكى آيت اوقيه تحقيق بونلرى
قرائت ايدنك شعارينه برملك داخل اولوب آنى حفظ ايدوب آنك ايچون
استغفار ايدر. ودخى معوذتينى قرائت ايدوب ايكى اللرينه نفث ايدوب اللرى
ايله وجهنى وسائر جسـدينى مسح ايليه بووجهله مسح فعل رسـول اللهدن
مرويدر ودخى اوّل كهفدن اون آيت وآخرندن اون آيت قرائت ايليه. بونلر
قيام ليله انتباه ايچون قرائت اولنور حضرت اسدالله الغالب امام على بن ابى
طالب كرم الله وجهه بيوررلر ايدى بن ظن ايتمزم كه بركيمسه كه عقلنى متكمل
اوله آخر سورهٔ بقره دن ايكى آيتى قرائت ايتمدن نائم اوله ودخى يكرمى بش
﴿ سبحان الله والحمدلله ولااله الاالله والله اكبر ﴾ ديه تاكه بوكلمات اربعك

مجموعی یوز اوله. طقوزنجی عندالنوم تذکر ایلیه‌که نوم اخوالموت در یعنی موتك برادری‌در وتیقظ بعدالموت بعث ونشور مثابه‌سنده‌در ومابین حیاة وموتده نومك مثلی دنیا و آخرت بیننده برزخ مثالیدر. ایمدی نائم اولانه لازمدرکه حین نومده قلبنی تفتیش ایلیه‌که نه‌حال اوزره نائمدر وکندیسنه نه مقوله حال غالبدر حق‌تعالی‌نك وحق‌تعالی‌یه ملاقاتك حبی میدر، یاخود حب دنیامیدر؟ ودخی تحقق ایلیه‌که کندویه هرنه حال غالب اولورسه وفاتی دخی آنك اوزرینه اولور وفاتی نه حال اوزره ایسه محشور اولمسی دخی اول منوال اوزره اولور زیرا هرکس محبت ایتدیکی کیمسه ایله ومحبت ایتدیکی شی ایله اولور. اونجی عندالتنبیه سبق ایدن دعا ایله دعا ایلیه وهر زمانده‌که اثناء نومده متنبه اوله ﴿ لا آله الاالله الواحد القهار رب السموات والارض ومابینهما العزیز الغفار ﴾ دیه ودخی جهد ایلیه‌که حین نومده جمله خواطردن صکره قلبنه جاری اولان وحین تیقظده جمله‌دن اول جاری اولان ذکرالله اوله زیرا علامت محبت ذکردر وقلبنی آنکله تجربه ایلیه زیرا اول برعلامتدرکه باطن قلبك احوالنی کشف ایدر.

ورد رابع — لیلك سدس اخیرنده تهجده قائم اوله. لفظ تهجد براسمدرکه سجود وهجوعدن صکره که نوم معناسنه‌در اولان عبادته مختصدر واول حینده عرشه عظمت وجلال حقدن اهتزاز واضطراب کلوب ریاح جنات عدن دخی منتشر اولور وحضرت ملك جبار سماء دنیایه نازل اولور نته‌کیم خبرده وارد اولمشدر. پس دعاء انتباهدن فارغ اولدقدن صکره آبدست آله بعده قبله‌یه استقبال ایدوب صفاء بال ایله ﴿ الله اکبر کبیرا والحمدلله حمدا کثیرا وسبحان الله بکرة واصیلا ﴾ دیه بعده اون کره تسبیح واون کره تحمید واون کره تهلیل ایلیه ودخی ﴿ الله اکبر ذوالملك والملکوت والجبروت والکبریاء والعظمة والجلال والقدرة ﴾ دیه. بوکلمات مأثوره‌یی قرائت ایلیه که حضرت علیه السلامدن مأثوره‌در تهجد ایچون قیاملرنده قرائت ایدرلر ایدی. اول کلمات بونلردر: ﴿ اللهم لك الحمد انت نورالسموات والارض ولك الحمد انت بهاء السموات والارض ولك الحمد انت زین السموات والارض ولك الحمد انت قیام السموات

والارض ومن فیهن ومن علیهن انت الحق ومنك الحق ولقاؤك حق والجنة حق
والنار حق والنبیون حق ومحمد صلی الله تعالی علیه وسلم حق ۰ اللهم لك اسلمت وبك
آمنت وعلیك توکلت وبك خاصمت والیك حاکمت فاغفر لی ماقدمت وماأخرت
وماأسررت وماأعلنت انت المقدم وانت المؤخر لا اله الا انت ۰ اللهم آت نفسی
تقواها وزکها انت خیر من زکاها وانت ولیها ومولاها ۰ اللهم اهدنی لاحسن الاعمال
لایهدی لاحسنها الا انت واصرف عنی سیئها لایصرف عنی سیئها الا انت اسئلك
مسئلة البأس المسکین وادعوك دعاء المفتقر الذلیل فلاتجعلنی بدعائك رب شقیا وکن
بی رؤفا رحیما یاخیر المسئولین واکرم المعطین ﴾ ودخی حضرت عائشه رضی الله
عنها ایتدی نبی صلی الله تعالی علیه وسلم تجانکه لیل‌ده قائم اولسه صلاته
شروع ایتدکده افتتاح ایدوب دیر ایدی ﴿ اللهم رب جبرائیل ومیکائیل
واسرافیل فاطر السموات والارض عالم الغیب والشهادة انت محکم بین عبادك
فیما کانوا فیه یختلفون اهدنی لما اختلفت وفیه من الحق باذنك انك تهدی
من تشاء الی صراط مستقیم ﴾ بعده افتتاح صلوة ایدوب ایکی رکعت خفیفه
قیلارلر ایدی بعده ایکیشر رکعت میسر اولان مقداری نماز قیلوب وتر ایله
ختم ایدرلر ایدی اکر وتری قیلمامش اولسه‌لر ودخی مستجدرکه ایکی
صلوة ماببنی سلام ویردکدن صکره یوز تسبیح ایله فصل ایایه تاکه باعث
استراحت وانبساط وصلوتده ازدیاد نشاط اوله تحقیق حضرت رسالت پناهك
کیجه ایله صلوتنده صحیح اولمشدرکه اولا ایکی رکعت خفیفه قیلوب بعده
آنلردن خفیفجه ایکی رکعت دخی قیلارلر ایدی اون اوچ رکعته وارنجه ۔
بو حال ایله علی التدریج قیلارلر ایدی ودخی حضرت عائشه‌یه سؤال اولندیکه
رسول صلی الله تعالی علیه وسلم قیام لیل‌ده جهرمی ایدرلر ایدی ، یوقسه
اسرارمی ایدرلر ایدی؟ جواب ویردیلرکه کاه اسرار وکاه جهر ایدرلر ایدی
ودخی حضرت رسالت پناه صلی الله تعالی علیه وسلم بیوردیلر که: ﴿ صلوة المغرب
اوترت صلوة النهار فاوتروا صلوة اللیل ﴾ یعنی صلوة مغرب صلوة نهاری وتر
ایلدیکه فجر وظهر وعصر ومغرب نمازلری جمله اون اوچ اولور پس صلوة
لیلی دخی وتر ایدك بیوردیلر .

ورد خامس — لیل‌دن سدس اخیردرکه وقت سحردر پس آنده ایکی رکعت فجر قبله بعده ﴿ شهدالله انه لا اله الاهو والملائکة واولوالعلم ﴾ آیتی اوقیه بعده ﴿ واناشهد بماشهدالله به لنفسه وشهدت ملائکته واولوالعلم من خلقه واستودع الله هذه الشهادة وهی لی ودیعة عنده واسأله حفظها حتی یتوفانی علیها . اللهم احطط عنی بها وزرا واجعل لی بها عنده ذخرا واحفظها علی وتوفنی علیها حتی القاك بها غیرمبدل تبدیلا ﴾ ایمدی عباد ایچون ترتیب اوراد بویله‌در . بونلردن ماعدا دیرلر ایدی‌که بونلر ایله هرکون درت امری جمع ایدەلرکه بری صوم‌در بری‌دخی صدقه‌در هرنه مرتبه قلیل ایسه دخی . حتی برعنب دانه‌سی ویابردانه بصل ویاخبز پاره‌سی دخی کافیه‌در بری‌دخی عیادت مریض‌در بری دخی جنازه‌یه حاضر اولمقدرزیرا بونلرك هر برینك فضلنده احادیث واخبار وآثار وارده اولمشدر . ودخی معلوم اوله‌که اوراد مذکوره‌ده جمله‌سندن اولی وافضل واعلی صلوة ایچنده قرائت قرآن‌در زیرا قرآن جامع جمیع اذکار حسان‌در . لکن گاه اولورکه اکا مواظبت ده عسرت اولور پس عابده اول حال‌ده برنوعدن برنوعه انتقال جائزدرکه آنده ملل وضعف وکسل لاحق اولمیه زیرا غرض تحصیل صفاء باطن‌در تحقیق بودرکه احوال اشخاص ونفوس متفاوته اولوب هر بری برشی ایله مأنوس اولور بعض ناس برنوعده صفا بولوب آنکله استیناس ایدوب بعض آخر نوع آخرده بولور . ایمدی برکیمسه‌یه لازم اولان هرقنغیسنده زیاده فتح وصفا بولورسه اکا مداوم وملازم اولمقدر توزیع اوراددن دخی مقصد همان دفع کسل وملال وتجربه‌درکه قنده صفاء بال واردر نچانکه اول مقوله ورده اصابت ایلیه اکا مواظبت ومداومت ایلسون بوحالت دخی اختلاف طبایع ایله مختلف وتفاوت احوال ایله متفاوت‌در صحابۀ کرام علیهم رضوان الملك العلامه دخی بعضلر وار ایدی‌که وردی بریوم ولیله اون‌ایکی بیك تسبیحه ایدی بعضنك اوتوز بیك ایدی بعض دخی وار ایدی‌که اوچ یوز رکعت قیلار ایدی التی یوزه وارنجه . بلکه بیك رکعته وارنجه علی کل حال یوزرکعتدن ناقص اولماز ایدی . بعضلر دخی وار ایدی‌که یرکونده برختم قرآن وایکی ختم ایدر ایدی بعضنك دخی وردی انجق برآیت

ایدی که آنی تفکر وتدبر ایله تردید ایدردی بونلرك غیری نیچه‌سی هر بری مسلکه سالك ایدی .

مطلب ثانی — شول شخص عالم که آنك علمی ایله منتفع ناس اولور كرك فتوی وتدریس ، كرك تألیف وتصنیف ایله‌در آنك اورادینك ترتیبی ترتیب اوراد عابده مخالف‌در زیرا علم برشیٔ عظیم ونفیس وخیر جلیس‌در که صلوات مکتوبه‌دن صکره اشتغال اولنان امورك افضلی‌در وآنده جمیع خلقه ایصال منفعت وطریق آخرته هدایت واردر بلکه کاه اولورکه مسئلهٔ واحده ایله متعلم مدت عمرینك عبادتنی اصلاح وآنکله تحصیل فوز وفلاح ایدر، اما علمدن مقصد مذکر آخرت اولان علم‌در نه آنکه وسیلهٔ جاه ومال وباعث توجه خلق واقبال اولان علم اوله. پس عالمه لائق اولان اولدرکه اوقاتنی توزیع ایلیه والا اکا کلال لاحق اولور. ایمدی مابین فجردن طلوع شمسه وارنجه وآندن وقت ضحایه وارنجه اوقاتنی افادهٔ علوم وتعلیم درس وتکثیر معلوم ایتمکه تخصیص ایلیه اکر خدمتنده تحصیل سعادت آخرت ایچون استفادهٔ علمه عزیمت ایدرکیمسه وار ایسه والاهمان اوقات مذکوره‌یی علومده تفکره ومشکلات علوم دینیه‌یی حل ایچون ملاحظه وتدبره صرف ایلیه. زیرا ذکردن فراغدن صکره واشتغال هموم دنیادن اول مابینده اولان وقتده صفاء قلب اکثر واوفردر. ودخی وقت ضحی‌دن عصره وارنجه اولان اوقاتنی تصنیف ومطالعه‌یه صرف ایلیه الامکر اکل طعام وطهارت ویاخود صلوات مکتوبه‌یه مباشرت زمانی اوله ویاخود نهار طویل اولورسه قیلولهٔ خفیفه ایلیه. ودخی عصردن اصفرار شمسه وارنجه مجلسنده وحضورنده قرائت اولنان تفسیر وحدیث ویا علم نافعك سماعنه اشتغال ایلیه ودخی اصفراردن غروب شمس وانقطاع نهار زمانه وارنجه استغفار وتسبیحه اشتغال ایلیه. پس ورد اول عمل لسان، ورد ثانیسی عمل قلب وجنان اولور. ورد ثالثی عمل عین وید، وورد رابعی عمل سمع اولور تاکه اول زمانده برمقدار عینه ویدینه راحت حاصل اوله زیرا بعد العصر مطالعه وکتابت کاه اولورکه بصره ایصال ومضرت ایدر اصفرار وقتنده ینه عمل لسانه عود ایدر. ایمدی بومذکور تقسیم اوراد نهاردر اما تقسیم اوراد

لیل، آنده اولی امام شافعی حضرتلرینك تقسیمیدرکه لیلك ثلث اولنی مطالعه
وتربیت علم ایچون وثانیسنی صلوة ایچون وثالثنی نوم ایچون تعیین ایلمشدر
لکن بوتقسیم کاه اولورکه لیالئ صیفده میسر اولماز مکرکه نهارده نومی
اکثار ایلیه اکر میسر اولمازسه مطالعه وصلوتی ثلثدن اقل ایدوب فضله سنی
نومه ضم ایلیه زیرا بدن قلت نوم ایله ضعیف نیجه کمال کثیر فوت بلکه مؤدئ
موت اولور اللهم مکر عباد تدریجله تقلیل نومه معتاد اولدقلری کبی اولهکه
آنی ایدر بعض خلص عباد دخی مشاهده اولنمشدر .

مطلب ثالث — حال متعلمدهدر. تعلم دخی اذکار ونوافله اشتغالدن افضلدر
آنك دخی حکمی ترتیب اورادده عالم حکمی کبیدر لکن عالم افادهیه مشغول
اولدیغی زمانده اول استفادهیه مشغول اوله وعالم تصنیفه مشغول اولدیغی
زمانده اول تعلیق وکتابته مشغول اوله .

مطلب رابع — حال محترفهدرکه لاجل العیال کسبه اشتغال ایتمکه
محتاجدر. ایمدی اکا جمیع اوقاتنی عباداتده استغراق لازم دکلدر تا که عیالی
ضایع اولمیه بلکه آنك وقت صناعتده وردی سوقه واروب صفاء بال ایله کسبه
اشتغالدر لکن لائق اولان اولدرکه صناعتی حالنده دخی حق تعالی
جنابنی فراموش ایتمیه . ودخی مهما امکن صنعت ایله جمعی ممکن اولان عمله
مواظبت ایلیه قچانکه عیالنه کفایت مقداری کاردن فارغ اوله ینه اورادینه
عود ایلیه .

مطلب خامس — والی اولانلرك حالی امام وقاضی وامور مسلمیندن
برامره متولی اولانلر کبی . ایمدی آنلردن هر برینك حاجات مسلمینه قیامیکه
علی وفق الشرع وقصد اخلاص ایله اوله سبب نجات وخلاص اولوب اوراد
مذکورهدن افضلدر پس آنك حقی نهارده امورناسه اشتغال ایدوب صلوات
مکتوبه اوزره اقتصاردر ولیالیده عبادت واوراد مذکوردی اقامت ایلمکدر
نته کیم حضرت عمر رضی الله تعالی عنه اویله ایدوب دیمشدرکه بنم نوم ایله
مناسبتم یوقدر اکر نهارده نائم اولورسهم امورمسلمینی اضاعه ایدرم ،
اکر لیلده نائم اولورسهم نفسمی اضاعه ایدرم . پس بوذکر اولنانلردن

ظاهر اولدیکه علم ومسلمینه رفق اکثر عباداتدن مقدم ایدکلری مقرر ومسلم در
زیرا بونلرك نفعی عامهٔ خلقه متعدی وساری در العلم عندالله .
مطلب سادس — حال موحدده در که صباحه داخل اولیجق بر آن قلبی
غافل وحقدن زاهل اولمیوب همی هم واحد در پس اول محبت ایلمز الاحق
تعالی یه عزوجل محبت ایدر وبرفرده التجا وخوف ورجا ایتمز الاحق تعالی دن
ایدر. ایمدی مرد متقی نك رتبه سی بوحده مترقی اوله اول مقوله کیمسه ترتیب
وتوزیع اوراد ایتمکه محتاج اولماز زیرا جمیع اوقاتده آنك قلبی حق تعالی ایله در
پس آنی هر آن تحریك واسکان ایلمز الا رب منان ایدر وآنك قاتنده
برعبادت برعبادتدن متمیز اولماز بلکه اول تعلیم معلمین دن مستغنی وقلبی فقر
الی الله ایله جملهٔ دنیادن غنی در. ایمدی اول مقوله درجاته عارج اولان بوبابده
اولان خطابمزدن خارج در لکن مرید اولانه لائق بودرکه نفسی ایچون
بومرتبه یه وصول ادعا ایدوب وظائف عباداتدن تکاسل ایتمیه اکر
مقتضای نجوم نفس اماره ایله نفسنه حسن ظن احاطه ایدوب عجبه القا ایدرسه
البته لازمدرکه حالتی تدارك ایلیه عن قریب ذکر اولنه جق امور ایله
انشاء الله تعالی .

خاتمه — قیام لیل بیانندەدر. اول دخی ایکی صنف در زیرا یاقبل النوم در
ویاخود بعدالنوم در. صنف اوّل صلوة اوابین ایله تسمیه اولنور اول دخی
ایکی رکعتدر هرکیم اکا مواظبت ایلیه حق تعالی آنك ایچون جنتده ایکی قصر
بنا ایدر دیمشلر درکه رکعت اولی ده بعدالفاتحه اوّل بقره دن اون آیت ودخی وسطندن
﴿ والهکم اله واحد لا اله الاهو الرحمن الرحیم ان فی خلق السموات والارض ﴾
قولنده ایکی آیت واون برکره ﴿ قل هوالله احد ﴾ قرائت ایلیه ورکعت ثانیه ده
بعدالفاتحه آیة الکرسی وبعدها ایکی آیت اوقیه ﴿ اولئك اصحاب النار هم فیها خالدون ﴾
قولنه وارنجه وآخر بقره دن ﴿ لله مافی السموات والارض ﴾ قولندن آخرینه
وارنجه اوچ آیت واون بش کره ﴿ قول هوالله احد ﴾ قرائت ایلیه که حدیث شریفده
وصف اولنان ثوابی حد حصردن خارج در برروایتده دخی درت رکعت درکه
هرکیم اول درت رکعته مواظبت ایلیه حق تعالی آنك یکرمی ویاخود قرق بیللق

ذنوبنی مغفرت ایلیه. بر روایتده دخی آلتی رکعتدرکه اکا مواظبت برسنه عبادته معادلدر ویاخود لیلهٔ قدرده تمامنجه نماز قیلمش کبی اولور. بر روایتده اون رکعتدرکه هرکیم مواظبت ایلیه انکچون جنتده برقصر بنا اولنه. و دخی کرز بن وبرهدن مرویدرکه میان رجالده ابدالدندر دیمشدرکه بن حضرت خضره علیه السلام ایتدم: بکا برشی تعلیم ایله که لیالیده آنکله عامل اولهیم. ایتدی: قچانکه صلوة مغربی ادا ایدهسین صلوة عشایه قائم اولوب ادا ایدهسین بعده برکیمسه ایله تکلم ایتمدن صلوته اقبال وصفاء بال ایله شروع ایدهسین وهرایکی رکعتده بعدالفاتحه اوچ کره ﴿قل هو الله احد﴾ قرائت ایدهسین قچانکه صلاتکدن فارغ اولهسین منزلکه کلوب برکیمسه ایله تکلم ایتمیوب ایکی رکعت نماز دخی قیلوب وهر رکعتده بعدالفاتحه یدی کره اخلاص قرائت ایدهسین بعدالسلام سجده ایدوب سجدهده یدی کره استغفار ایدوب یدی کره دخی ﴿سبحان الله والحمدلله ولا اله الا الله والله اکبر ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم﴾ دیهسین بعده باشکی سجدهدن رفع ایدوب اوتوروب اللریکی سمایه رفع ایدوب دیهسین: ﴿یاحی یاقیوم یاذا الجلال والاکرام یا اله الاولین والآخرین یارحمن الدنیا والآخرة ورحیمهما یارب یارب یاالله یاالله یاالله﴾ بعده قائم اولوب اللریکی ینه رفع ایدوب بودعا ایله دعا ایلیه بعده ایستدیککی یرده قبلهیه مستقبلا صاغ جانبنه یاتوب نائم اولهسین وحضرت رسالت پناه صلی الله تعالی علیه وسلمه صلواته مداومت ایلیهسین نوم سکا غلبه ایدنجه. ینه کرز ایتدی: حضرت خضره دیدم که ایسترمکه بونی کیمدن ایشتدک بکا تعلیم ایدهسین. خضر علیه السلام ایتدی بودعا حضرت محمد صلی الله تعالی علیه وسلم وحی واولوب تعلیم اولنهدقده بن یانلرنده حاضر ایدم تعلیملری بنم یانمده اولوب بن دخی آنلره تعلیم ایدندن تعلم ایلدم و دیمشلردرکه بودعایه و بوصلوته هرکیم حسن یقین وصدق نیت ایله مداومت ایلیه حضرت رسالتپناه صلی الله تعالی علیه وسلمی منامده کوره دنیادن چیقمازدن مقدم. بعض ناس بونی ایشلیوب کوردی که جنته ادخال اولنمش وآنده جمیع انبیایی وفخر عالم محمد مصطفایی صلی الله تعالی علیه وسلم وعلی سائر الانبیا کوروب حضرت رسالت پناه آنکله

تكلم وبودعايى آنلردن تعلم ايدوب نومدن انتباه كلمش. صنف ثانى نومدن صكره قيام حالنى بيان واعلامده‌در. آنك فضلنده آيات واخبار وآثار واخيار اكثر من ان يحصى‌در. جملهٔ آيات دندر حق تعالى‌نك ﴿ ان ربك يعلم انك تقوم ادنى من ثلثى الليل ونصفه ﴾ قول كريمى ودخى ﴿ امن هو قانت آناء الليل ساجدا وقائما ﴾ قولى ودخى ﴿ والذين يبيتون لربهم سجدا وقياما ﴾ قولى ودخى اخباردندر حضرت رسالتپناه صلى الله تعالى عليه وسلم قولى‌كه ﴿ ان من الليل ساعة لا يوافقها عبد مسلم يسأل الله خير الاعطاه اياه ﴾ يعنى ليلده برساعت شريفه واردركه اكا برعبد مسلم راست كلوب حق تعاليدن خير رجا ايليه البته حق تعالى اكا مقصودينى اعطا ايدر ودخى بيورمشدر: ﴿ عليكم بقيام الليل فانه دأب الصالحين قبلكم فان قيام الليل قربة الى الله تعالى وتكفير للذنوب ومطردة للداء عن الجسد ومنهاة عن الاثم ﴾ يعنى قيام ليله مداوم‌واول خدمتى ادايه ملازم اولك زيرا اول سزدن مقدم اولان عباد صالحينك دأب وعادتى ومايهٔ سعادتيدر زيرا قيام ليل حق تعالى‌يه قربت وتكفير ذنوب وسبب مغفرت وجسددن مرضى طرد وذنوب آثامدن آدمى منع ورداندر. ودخى ابى ذره رضى الله عنه بيورديلركه اكر برسفره عزيمت وارادت ايلسه‌ك آنك عده ومهماتنى اعداد ايدرسين پس نيچون تدارك زاد معاد ايلمزسين سفر آخرت سفر دنيايه كوره نيجه‌در آكاه اول يا اباذر خبر ويره‌يمى اول يوم هائل واقع دهسكا نافع اولانى؟ ابوذر ايتدى بلى يارسول الله پدر ومادرمسكا فدا اولسونلر. حضرت ايتدى بريوم شديد الحرده يوم بعث ونشور ايچون صائم، برظلمت ليلده وحشت قبور ايچون ايكى ركعت نماز قيلوب قائم اول وعظائم امور ايچون بركره حج ايله وبرمسكينه برصدقه ايله تصدق ايله وياخود بركلمهٔ حقه تكلم ايله وياخود بركلمهٔ شردن سكوت ايله. ودخى آثاردندركه حضرت حسنه ايتديلر باعث نه‌دركه متهجد اولان كيمسه‌لر احسن ناسدر وجوه جهتندن؟ جواب ويردى‌كه آنلر حضرت رحمن بى انبازه خلوتده تضرع ونيازه مشغول اولديلر پس حضرت رب الناس آنلره كندى نورندن الباس ايلمشدر. ودخى ديمشدركه برعبد مذنب بعض ذنوبى مرتكب اولور جرم وعصيان

سببی ایله قیام لیلدن حرمان عقوبتنه کرفتار اولور. ودخی فضیل ایتدی چونکه قیام لیل وصیام نهاره قادر اولمیاسین معلوم وظاهر اوله که سن محروم ومغبون وکناهلرک کثرتده حددن بیروندر. ودخی معلوم اوله که چونکه قیام لیلک فضیلتی سکا معلومه اولدی سکا لازم درکه قیام لیلی تسهیل وآسان ایدن اسبابی بیله سین. اول اسباب دخی یا ظاهره ویاخود باطنه در. اولکی درت سببدر: اولی اولدرکه اکلی چوق اولمیه که کثرت اکل باعث کثرت شرب اولوب اول سببدن اکا نوم غالب وقیام ثقیل اولور. ایکنجی اولدرکه بدنی نهارده اعمال شاقه ایله اتعاب ایلمیه که تعب یوم دخی جالب نوم در. اوچنجی اولدرکه قیلوله یی ترک ایلمیه. دردنجی نهارده کسب اوزار ایلمیه زیرا اول مقوله اوزار صاحبی ایله اسباب سعادت بیننده حائل اولور. ایکنجی سبب — که اسباب باطنه در — اول دخی درت در: اولکی قلبک سلامتیدر مسلمین دن برفرده حقد وحددن وبدع وفضول هموم دنیادن. زیرا برکیمسه نک که همی کثیر اوله اول کیمسه یقظه ده ایکن ینه نائم در. ایکنجی برخوف درکه درونه مستولی وغالب وقلبه ملازم اولوب انکله عبادته طالب اولور واملی دخی قصیر اوله زیرا بو مقوله خوف مذکر جهنم در وذکر جهنم وخوف نیران ایله نوم عابدین طیران ایدر. اوچنجی قیام لیلک فضلنی بیلوب اول حالت آنک طلب مزید ایچون شوقنی تهییج وجنانه دخوله ترغیب وترویج ایلیه. دردنجی که اشرف براعث در محبت رحمان وقوت ایمان در زیرا برکیمسه که مولاسنه محبت ایلیه انکله خلوته محبت وطالب ومحبوبی ایله مناجات ایتمکله تلذذه راغب اولور. ودخی معلوم اوله که محبت الهی یی برکیمسه انکار ایلمز مکر شول کیمسه که بدع واهوا ایله قلبنده دنس ورئن وغلبهٔ حب دنیا ایله درونی پرشین اوله والا محبت مولی اعظم لذائذ دندر وآنک فوقنده برلذت یوقدر بلکه آنک غیری اصلا لذت یوقدر عقل ونقل دخی بو مدعایه شهادت ایدر. اما شهادت عقل، زیرا برکیمسه که برشخصه جمالی سببی ایله برکیمسه یه ویا برعالمه کمالی ایله محبت ایلسه نه مرتبه آنک مشاهدهٔ جماله مرید وطالب وسماع کلامنه وانکله خلوت ومناجاته راغب اولور. اما تلذذ وصفا وسرور انجق محبوبک مشاهدهٔ جماله منحصر ومقصور

دکلدر بلکه پس پرده‌دن دخی مصاحبت ویاخود برخانهٔ مظلم ده ملاقات ومعاشرت ایله دخی تلذذ اولنور. ودخی مجرد کلامنی سماع ایله اولماز زیرا کاه اولورکه محبوبدن‌دور ایکن عرض‌حال ایله تکلم ایتمدن‌ینه متلذذ ومسرور اولور. اماشهادت‌نقل زمرهٔ محبتنك‌قیام لیل‌وخلواتده ایتدکلری نیازومناجات اثناسنده ظهور ایدن احوال بومعنایه شاهدعدل در. ایمدی بومقدار ایله‌متنبه اولمیانلر تطویل واکثار ایله اعتراف واقرار ایلمزلر. ودخی معلوم اوله‌که قیام لیل یدی مرتبه‌در. مرتبهٔ اولی‌جمیع لیلی بالتمام‌احیادر ـ که شان‌اقویادر ـ مرتبهٔ ثانیه نصفنی قیام در. احسن بودرکه ثلث اوّل وسدس اخیرده نائم اوله وبالجمله آخر لیل‌ده نوم محموددر زیرا اول صباحده جمیع ناس‌ده‌ظاهر اولان نفاس انکله زائل وانکله حاصل‌اولان صفرت وجه‌که سبب شهرت‌در قلیل اولور ودخی سبب کشف حجب غیوب درکه ارباب قلوب آنی بطریق ـ المکاشفه معاینه ومشاهده ایدرلر.ودخی‌نصف اخیردن ثلث‌لیل‌ده قائم‌وسدس اخیرده نائم اولمق قیام حضرت داوددر علیه‌صلوات‌الملك الودود. مرتبهٔ‌رابعه لیلك سدسنده ویاخمسنده قائم اولمقدر افضلی نصف اخیرده اولمقدر بعضلر سدس اخیرده دیمشلردر. مرتبهٔ خامسه وجوه مذکوره اوزره تقدیر رعایت ایتمامکدر زیرا اول وجهله تقدیر یابرنبی‌یه میسردرکه وحی‌الٰهی‌ایله عالم‌وخبیر اوله ویاخود برشخص عارف اولورکه منازل قمره واقف اوله بالکه لیلده غیم اولسه اول دخی بوحالته مضطر اولورکه اوّل لیلده قائم بعده نائم اوله بعده ینه قائم، صکره‌ینه‌نائم اوله. بوطریق اعمالك‌اشدوافضلی‌در اول‌تقدیرجه برلیلده آنك ایچون ایکی قومه وایکی نومه اولور بواسلوب اخلاق رسول ـ اللهدن ایدی وحضرت ابن عمرك وصحابة وتابعین دن اولی العزمك‌طریقه ـ لریدر رضوان‌الله‌تعالی علیهم‌اجمعین.مرتبهٔ سادسه‌که جمله‌دن‌اقل دردرت‌رکعت ویا ایکی رکعت مقداری قائم اولمقدر ویاخود طهارت ووضوء متعذر اولوب انجق برساعت قبله‌یه استقبال وذکر دعایه اشتغال‌ایلیه. اول دخی‌حق‌تعالی‌نك فضل ورحمتی ایله لیالیده قیام ایدن عباد عبّاد وصوام زمره‌سندن معدود ومکتوب اولور. اثرده دخی وارد اولمشدرکه لیل ایچنده نماز قیلمغه سعی

ایله اگر هرقیون صاغمق زمانی مقداری ایسه دخی. مرتبهٔ سابعه بین العشائین قائم اوله بعده ینه قبل الصبح وقت سحرده قائم اوله. بو مرتبه ادنای مراتب درکه انجق لیلك طرفیننده قائم اولور بعده معلوم اوله که شول لیالی که احیاسی حسن در برسنه ده اون بش کیجه در التیسی شهر رمضانده در که اوتار عشر اخیردر. زیرا لیلهٔ قدر اول لیالیده طلب اولنور بری دخی شهر رمضانك اون یدنجی کیجه سیدرکه آنك صباحی یوم الفرقان یوم التقی الجمعان در که وقعهٔ بدر آنده اولمشدر. بعضلر لیلهٔ قدر اول لیله در صحیحجه دیمشلردر اما باقی اولان سکز کیجه دخی اوّل لیلهٔ محرم ولیلهٔ عاشورا واوّل لیلهٔ رجب ولیلهٔ نصف رجب ورجبك یکرمی یدنجی کیجه سی که لیلهٔ معراج در. وبو لیله ده بر صلوة مأثوره دخی واردر حضرت رسول بیورمشدر: بو لیله عامل اولان کیمسه ایچون یوز سنه حسناتی حاصل اولور. ایمدی بر کیمسه که اون ایکی رکعت نماز قیلوب هر برنده بعد الفاتحه قرأندن برسوره قرائت ایلیه وهر ایکی رکعتده تشهد ایدوب آخرلرنده سلام ویره بعده یوز کره ﴿سبحان الله والحمدلله ولا آله الاالله والله اکبر﴾ دیه ویوز کره حق تعالی دن استغفار ایلیه ویوز کره حضرت رسوله صلوات کتوره ونفسی ایچون امر دنیا وآخرتی ایچون دیلدیکنی دعا ایلیه. ودخی صباح صائم اوله تحقیق حق تعالی آنك جمله دعاسنی مستجاب ایدر الا مکر معصیته متعلق امرده دعا ایلیه. اما شعبانك لیلهٔ نصفی، آنده یوز رکعت نماز قیله هر برنده بعدالفاتحه اون کره سورهٔ اخلاص قرائت ایلیه. سلف صالحین بونی دخی ترك ایلمزلر ایدی بری دخی لیلهٔ عرفه در ولیلهٔ عیدین در. نبی علیه السلام بیورمشدر برکیمسه که ایکی لیلهٔ عیدی احیا ایلیه آنك قلبی میت اولمایه قلوب میته اولدیغی کونده. اما ایام فاضله اون طقوزدر آنلره اورادی اولاشدرمق مستحب در یوم عرفه ویوم عاشورا ورجبك یکرمی یدنجی کونی که آنك دخی شرف عظیمی واردر حدیثده واردرکه برکیمسه که اول کون صائم اوله حق تعالی آنك ایچون التمش شهر صیامنی کتابت ایلیه. بو یومده حضرت جبرائیل نبی علیه السلام ایله هبوط ایلمشدر. ودخی شهر رمضانك اون یدنجی کونی که وقعهٔ بدر اول کونده

واقع اولنشدر وشعبانك نصفی كونی ويوم جمعه وايكی يوم عيدين وايام معلومات ـ كه عشر ذی الحجه در ـ وايام معدودات ـ كه ايام تشريق در ـ وهر هفته ده فواصل ايام دندر يوم اثنين وخميس كه بو ايكيسنده اعمال عباد حق تعالی يه رفع اولنور والله تعالی اعلم بحقايق الامور .

شعبهٔ ثانيه

عادات ده در اول دخی اون اصل دن متفرع اولور

اصل اول — آداب اكل ده در آنده دخی مطالب واردر .

مطلب اول — احوال منفرد ده در اول دخی اوچ قسمدر .

قسم اول — قبل الاكل آدابنده در . اول دخی يدی در اولكی طعام نفسنده من جهة الشرع حلال اوله وطريق كسبنده دخی حلال اوله ومن جهة الورع دخی طيب اوله . حلال طيبك معناسی دخی عن قريب بيان اولنور بودخی فرائض واصول دين دندر . ايكنجی قبل الطعام وبعده غسل يددر . حضرت رسالت رتبت بيورمشدر : قبل الطعام وضوء وفقری نفی ايدر وبعده نفی لمم ايدر . لمم جنون وصغار ذنوب معناسنه در . بو مقامده ايكيسنه دخی حمله مساغ اولمق فهم اولنور لكن معنای جنونه حمل اوله ظن اولنور والله تعالی اعلم . اوچنجی طعام سفره اوزرينه وضع اولنمقده در كه سفره ارضه منبسط اولاندر خوان ومائده اوزره وضع اولنميه كه مرتفع اولاندر زيرا تواضعه اقرب وسنته اوفق در اگرچه غيری اوزرنده اكل دخی جائز ايسه . دردنجی قعودينی وجه حسن اوزره ايدوب ركبتنی اوزره جاثی اولوب قدمينك ظهری اوزره يعنی ديز چوكوب اوتوره وياخود رجل يمينسنی نصب ايدوب يسری اوزره اوتوره كه حضرت رسول اويله ايدرلردی و بيورردی : بن بر عبدم سائر عباد اكل ايتدكلری كبی اكل ايدردم وعبد قعود ايتديكی كبی اوتورر ايدرم اما قائماً واتكا ايدركن اكل مكروهدر مگر بعض تنقل اولنور حبوب اوله ومتكئاً شرب مكروه ومعده يه مضردر . بشنجی اكلنده

طاعت وعبادت ایتمکه تحصیل قوت نیت ایلیه تا که نفس اکلی دخی عبادت اوله
تلذذ وتنعم قصد ایتمیه ومهما امکن تقلیل طعام ایلمکه عزم تام ایلیه زیرا اشبع
عبادتی منع ایدر ونیتی قصد عبادت ایدوکی انکله معلوم اولور که غلبهٔ جوع ایتمدن
طعامه الینی رفع ایلیه. هر کیم بو فعله مداومت ایلیه طبیبدن مستغنی اولوب عبادته
تحصیل ایدر ودرجات اکلك ادناسی واوسطی حدیث شریفده وارد اولاندرکه
بیورلمشدر : ﴿ ماملأ آدمی وعاءً شرا من بطنه حسب ابن آدم لقیمات یقمن
صلبه فان لم یفعل فثلث للطعام وثلث للشراب وثلث للنفس ﴾ یعنی ابن آدم
بطنندن بدتر بر وعاء پر ایتمامشدر یعنی وعاء بطنی طعام ایله ملآن ایلمك کار
انسان دکلدر بلکه ابن آدمه صلبنی اقامت ایده جك برقاچ لقمه جق کفایت ایدر
اکر اول مرتبه ایله قنا ایلمزسه باری ثلثنی طعام ایچون ثلثنی شراب ایچون
تعیین ایدوب ثالثی دخی تنفس ایچون قویوب جای نفس ایلسون . التنجی
طعامدن موجود ایله راضی وحاضر ایله قانع اولوب زیاده یه منتظر اولمایه
مثلا نچانکه خبز حاضر اوله ادامه منتظر اولمایه . یدنجی طعامدن تکثیر
ایادی ایتمکه ساعی وبادی اوله اهل واولادندن ایسه دخی زیرا تزاحم ایدیده
برکت واردر حضرت دخی یالکز اکل ایلمزلر ایدی .

قسم ثانی — حالت اکل آدابنده درکه بسم الله ایله ابتدا ایدوب الحمدلله
ایله ختم ایلیه بلکه لقمهٔ اولیده بسم الله وثانیده ﴿ بسم الله الرحمن الرحیم ﴾
وثالثه ده دخی کذا ﴿ بسم الله الرحمن الرحیم ﴾ دیه اکر بر لقمه ده ﴿ بسم الله ﴾
دیرسه دخی احسن در تا که طعام ایچون شره وحرص آنی ذکراللهدن
منع وصد ایتمیه ودخی ذکرده جهر ایلیه تا که غیرك ذکرینه دخی سبب اوله
ودخی صاغ الی ایله اکل ایلیه . وتناول ملح ایله ابتدا وختم ایلیه ولقمه سنی
صغیر ایلیوب مضغی محکم ایلیه ومادامکه برلقمه یی بلع ایتمیه لقمهٔ اخری یه مد ید
ایتمیه . زیرا اول وضع عجلهٔ مذمومه در ودخی طعامی ذم ایتمیه واوکنده اولان
طعامه تناول ایدوب آخرك اوکندن آلمایه مکرکه فواکه نوع واحد دکلدر .
ودخی قصعه نك ذروه سندن اکل ایتمیه وطعامك وسطندن اکل ایتمیه بلکه
رغیفك اطرافندن اکل ایلیه الا مکرکه خبز قلیل اوله ، اول تقدیرجه خبزی

كسرايليه. اما خبزی ولحمی سكين ايله قطع ايليه ودخی خبز اوستنه قصعه وغيرينی
وضع ايتميه مكر لحماً كول اولان طعام اوله. ودخی الينی خبز ايله مسح ايتميه
زيرا حديثده اكرام خبز ايله امر اولنوب بركات سمادندر ديه وارد اولمشدر.
نچانكه لقمه‌ده برشیء موذی اولسه آنی ازاله ايدوب ينه اكل ايليه شيطان
ايچون ترك ايتميه واصابعنی لعق ايتمدن الينی منديله مسح ايتميه زيرا بركت قنغی
طعامده ايدكنی بيلمز ودخی طعام حاره نفخ ايتمكدن نهی وارد اولمشدر.
بلكه نوع برودت ايله اكلنه سهولت كلنجه صبر ايليه ودخی تمردن وتر استعمال
ايليه يدی دانه وياطقوز ويا اون بر ويا يكرمی برعدد تناول ايليه وياخود كيف
ما اتفق اكل ايليه ودخی خرما ايله چكردكنی برطبقده وياخود كفنده جمع ايتميه
بلكه طغنك ظهری اوزرنده جمع ايليوب بعده يابانه القا ايليه. بوندن ماعدا چكر-
دكی وياتفلی اولانلری دخی بويله ايليه. ودخی اثناء طعامده شربی چوق ايتميه
مكر بوغازنده برلقمه طوروب وياخود عطش صادق اوله بعضلر شرب ماء طب
جهتندن مستحب در زيرا باغ معده‌در ديمشلردر. اما ادب شرب: اولا كوزی صاغ
اليله اخذ ايدوب ﴿بسم الله﴾ ديه ودخی مص ايله شرب ايدوب عب ايله ايتميه يعنی
شفتينی ضم ايدوب سوزوب ايچه آغزينی آچوب دفعة ماء كثير امايه ودخی قائماً
ومضطجعاً ايچميه، وكوزك اسفلنه نظر ايدوب تدارك ايليه كه اوزرينه
تقاطر ايتميه وايچمزدن مقدم كوزك ايچنه نظر ايليه، وكوزك ايچنه جشاء[*]
ايتميه بلكه دهاننده حمد ايله تبعيد ايليوب ينه تسميه ايله رد ايليه واوچ نفس شرب
ايدوب هر برينك آخرنده حمد ايدوب اوائلنده تسميه ايليه ونفس اولك آخرنده
﴿الحمد لله﴾ ديه وايكنجی ده ﴿رب العالمين﴾ زياده ايليه واوچنجی ده ﴿الرحمن الرحيم﴾
زياده ايليه. ودخی كوز وهر نسنه كه برقوم ارهسنده دور اولنور جانب يميندن
دور اولنه ودخی حضرت رسول صلی الله تعالی عليه وسلم بعد الشرب بيوررلر
ايدی: ﴿الحمد لله الذی جعله عذبا فراتا برحمته ولم يجعله ملحا اجاجا بذنوبنا﴾

قسم ثالث — بعد الطعام اولان آدابده‌در كه الينی غسل ايلمكدن اصابعنی
لعق ايتدكدن صكره. ودخی فتات طعامی يعنی سفره‌ده دوكيلان خردواتی

---

[*] جشاء، تركيده ككرمك معناسنه‌در.

جمع والتقاط ايليه نته‌كيم حضرت رسالت رتبت بيورمشدر : ﴿ من اكل مايسقط من المائدة عاش فی سعة وعوفی فی ولده ﴾ يعنی هركيم مائده‌دن ساقط اولانی لاقط اولوب اكل ايلسه عيشنده وسعت واولادنده عافيت اولور. بعضلر آنی مهور حور عين‌در ديه تعيين ايلمشلردر ودخی اسنانی تخايل ايدوب چيقاردیغی شيئی رمی ايليه مكركه اصول اسنانده جمع اولوب لسانی ايله چيقه آنی بلع ايتسه اولور. ودخی بعد الحلال تمضمض ايلیه و قصعه‌يی لعق ايليه وطعام اوزرنده قلبی ايله شكر ايليه. ودخی اكر حلال اكل ايدرسه ﴿ الحمدلله الذی بنعمته تتم الصالحات وتنزل البركات ، اللهم اطعمنا طيبا واستعملنا صالحاً ﴾ ديه واكر مشتبه طعام اولورسه ﴿ الحمدلله علی كل حال ، اللهم لاتجعله قوة‌لنا علی معصيتك ﴾ ديه ودخی بعد الطعام ﴿ قل هو الله احد ﴾ و ﴿ لايلاف قريش ﴾ قرائت ايليه . ودخی مائده قالقمازدن مقدم قالقمايه واكر غيرك طعامنی اكل ايدرلرسه ﴿ اللهم بارك له فيما رزقته و يسر له ان يفعل منه خيراً وقنعه بما اعطيته واجعلنا واياه من الشاكرين ﴾ ديه اكر بر قوم قتنده افطار ايدرسه ﴿ افطر عندكم الصائمون واكل طعامكم الابرار وصلت عليكم الملائكة ﴾ ديه ودخی حلنده اشتباه اولان طعام اكلنه اقدام ايلسه بعده حزن واستغفاری تكرار واكثار ايليه تا كه اول حزن ودموع ايله اطفاء حر نار ايليه كه حضرت رسالت پناهك صلی الله عليه وسلم قولنده كه ﴿ كل لحم نبت من حرام فالنار اولی به ﴾ بيوريلوب اكا تعرض اولنمشدر يعنی هر لحم كه بدن انسانده حرامدن نابت اوله نار اكا اولی‌در ودخی اكل ايدوب بعده بكا ايلين بعد الاكل لهوه اشتغال ايلين كبی دكل‌در ودخی علی الخصوص لبن اكل ايلسه ﴿ اللهم بارك لنا فيه وزدنا منه ﴾ ديه كه رسول عليه السلام بودعايی لبنه تخصيص بيورمشدر لبنك نفعی عام اولديغی ايچون . اكر لبنك غيريني اكل ايلسه ﴿ اللهم بارك لنا فيما رزقنا وارزقنا خيراً منه ﴾ ديه . ودخی عقيب طعامده مستحب‌در كه بودعايی اوقيه: ﴿ الحمدلله الذی اطعمنا وسقانا وكفانا وآوانا سيدنا ومولانا يا كافی من كل شیء ولايكفی منه شیء اطعمت من جوع وآمنت من خوف فلك الحمد آويت من يتيم وهديت من ضلالة واغنيت من عيلة فلك الحمد حمدا كثيرا دائما طيبا نافعا مباركا فيه

كما انت اهله ومستحقه. اللهم اطعمتنا طيباً فاستعملنا صالحاً. اللهم اجعله عونا لنا على طاعتك نعوذبك ان نستعين به على معاصيك . اما كيفيت غسل يد بودركه اثنانی كف يسری يه وضع ايليه وصاغ الينك اوچ پرماغنی اولا غسل ايليه وپرماقلرينی اثنان يابس اوزرينه ضرب ايدوب آنكله شفتينني مسح ايليه بعده اغزينی اصبعينی ايله غسل ناعم ايله غسل ايليه واسنانڭ ظاهر وباطنی حنك ولسانی دلك ايليه بعده اصابعنده اولان لوثی ما ايله غسل ايدوب صكره اثنان يابسك بقيه‌سی ايله اصابعڭ ظهر وبطنی دلك ايليه. بونكله اثنانی اغزينه اعاده ايتمكدن وغسلنی اعاده‌دن مستغنی اولور .

مطلب ثانی — آداب جماعتده‌در . اكل‌ده آداب مذكوره يدی‌در . اولكی كبر سنی وياخود زيادهٔ فضلی جهتندن مستحق تقديم اولان كيمسه‌لردن مقدم طعام اكلنه ابتدا ايتميه الا مكركه كنديسی مقتدی اولمغله انتظار ايتمسونلر ديه ابتدا ايليه . ايكنجی اثناء طعامده سكوت ايتميه‌لر بلكه وجه معروف ايله تكلم واطعمه وغيری حقنده اولان حكايات صالحين ايله تلذذ وتنعم ايليه زيرا سكوت ايله دهانی الجام افعال اعجامدندر . اوچنجی رفيقندن زياده اكل ايتمامكدر زيرا طعام مشترك اولوب رفيقی رضا ويرمزسه زياده تناول طعام اول زمانده حرام اولور بلكه تقليل طعام اوزره اقتصار ايله قصد ايثار ايليه. ودخی بردفعه‌ده ايكی كره اكل ايتميه الا مكر قومدن استيذان ايليه ياخود جمله‌سی اويله ايده‌لر ورفيقنی اكل طعامه تنشيط وترغيب ايليه. اكر رفيقی اكلی تقليل ايدرسه ودخی اكل ايله ديه تكليف ايدرسه واوچ دفعه‌دن زياده تكليف ايتميه كه تا الحاح اولميه وطعام اوزرنده اكل ايچون تحليف ايتميه نته‌كيم امام حسن بن علی رضی الله عنهما بيورمشدر : طعام اهوندر اوزرنده تحليف اولنمقدن . دردنجی رفيقنی محتاج ايتميه‌له اكا اكل ايتمكله تكليف ايليه ومؤنت قولی آندن كنديسی تحمل ايليه . ودخی برطعامی تناوله اشتهاسی وارايكن ترك ايتميه زيرا تصنع وريا اولور بلكه عادت جاريه‌سی اوزره عمل ايدوب تنها وخلوتده اولان معتادندن نقص ايتميه ونفسنی وحدتده دخی حسن ادبه معتاد ايليه تاكه خلق ايله اجتماع قتنده دخی تصنعه محتاج اولميه، الا مكر اخوانه ايثار ايچون تقليل

وترك اکثار ایلیه و اخوانـنده طعامه احتیاج اولوب اکثری کرسنه و آج اولسه‌لر آنلره نظر ایدوب تقلیل ایلسه حسن‌در. اکر اکلده زیاده ایله نیتی قومه مساعده اولوب آنلرك نشاطنی تحریك ایچون اکا افاده ایدرسه آنده بأس یوقدر بلکه وضع حسن وفعل غیر مستهجن‌در . بشنجی الینی طست ایچنده غسل ایلمکدر قچانکه آخر کیمسـه طستی اکا تکلیف ایدوب تقدیم قصـد تکریم ایلیه اول دخی قبول ایلسون نته‌کیم حضرت انس حضرت ثابته طستی تقدیم ایدوب آنلر دخی امتناع ایدوب انس ایتدی : قچان سـنی بر برادر مؤمن اکرام ایلیه، سن دخی آنك اکرامنی اقبال تام ایله قبول ایله که اول اکرام حقیقتده جناب ملك علامدندر. روایت اولنورکه رشید امیرالمؤمنین ایکن ابی معویة الضریرك الینه صب ما ایلدی بعده ایتدی : یا ابا معویه بیلورمیسین الیکه صب ما ایدن کیمدر ؟ بیلمزم دیدی . رشید ایتدی : آنی صب ایدن امیر۔ المؤمنین‌در . پس ایتدی : یا امیرالمؤمنین سـن آنجق علمی اکرام و اجلال ایلدك ایمدی حق تعـالی دخی سنی اکرام واجلال ایلسون سن علمی واهلنی اکرام ایتدیککبی . ودخی لایق اولان اولدرکه طست ایچنده اللرین غسل ایتدکلرنده صوبی جمع ایدوب هر برینك غسل ایتدیکی صوبی مستقلاً دوکمیه‌لر زیرا بوفعل تواضعه اقرب وعجمه تشبهدن ابعددر . اما خادم صب ما ایتدکده قائم اولمغی بعضلر مکروهدر دیمشلردر ، بعضلر قعودینی کریه کورمشلردر . اما اول خدمته قائم اولمغـه بر خادم وضع وتعیین اولنمق تکبر دکلدر قچانکه نیت صـالحه‌سی اوله . زیرا اول خدمته احتیاج مقرر اولوب عادت جاریه اولمشـدر . ایمدی طست ماده‌سنده یدی آداب واردر : اولا ایچنه القاء بزاق ایتمیه یعنی توکورمیه ودخی متبوع اولانی تقدیم ایلیه ودخی تقدیم ایله اکرام اولنسه قبول ایلیه ودخی صاغ جانبنه دور اولنه ودخی بر جماعت آنده اجتماع ایده‌لر ودخی دوکیلن صوبی ایچنده جمع ایده‌لر ودخی خادم قائم اوله و دخی صوبی آغزندن الینه صب ایلیه رفق ایله تا که فاشه واصحابنه رش ایتمیه ودخی صاحب منزل بنفسه ضیفنك الینه صوبی صب ایلیه نته‌کیم حضرت امام مالك ، امام شافعی منزلنه اوّل نزولنده اول مسلکه سـالك اولوب ایتـدی : بندن

کوردیکك فعل ووضع سنی بکا تردددن منع وردع ایلمسون زیرا خدمت ضیف فرض‌در . التنجی ادب ، یاننده اولان صاحبنك اکلنی مراقبه ایدوب بلکه آنلر طرفندن اغماض عین ایدوب کندی حالنه تقید واشتغال ایلیه تاکه آنلر دخی استحیا ایدوب اکلدن ابا ایتمیه‌لر . ودخی اخوانندن اوّل طعامدن امساك ایلمیه‌لر اکر آنلر آندن صکره اکلدن احتشام وحجاب ایدرلرسه بلکه اولنده توقف ایدوب بعده اکل ایلیه . یدنجی ادب اولدرکه یاننده اولانلر استکراه واستعذار ایده‌جك کاردن احتراز ایلیه . مثلا الینی قصعه ایچنده تحریك ایدوب قارشدیرمق کبی ویاخود آغزندن بعض شی اخراج ایلمك کبی اکر آکا محتاج اولورسه یوزینی طعامدن صرف ایدوب آغزندن صول الی ایله اخراج ایلیه . ودخی دسومتی اولان لقمه‌یی خل ایچنه باترمیه وخلی دسومتی اولانه دوکمیه ودخی دیشلری ایله قطع ایتدیکی شیئی مرقده ویاخود خل ایچنده غمس ایدوب باترمایه ودخی کلمات مستقذره سویلمیه .

مطلب ثالث — اخوان زائرینه تقدیم طعام آدابنده‌در . بونك فضلی کثیر واجری کبیردر خبرده وارد اولمشدرکه عبد مؤمن اخوانی ایله اکل ایلدیکی طعام ایچون محاسبه اولنماز کذلك طعام وسحور وافطار ایچون . صحابهٔ کرام علیهم الرضوان من الله والاکرام طعام ارزنده اجماع واتفاق جملهٔ مکارم اخلاقدندر دیرلر ایدی . ودخی قرائت قرآن اوزره اجتماع ایدرلر ایدی ومتفرق اولمازلر ایدی الا ذواق ایله یعنی طعامدن برشی ذوق ایتمکله متفرق اولورلر ایدی . اما آدابی اولدرکه وقت اکلده خارجدن کلان بلا اذن داخل اولمایه . خبرده وارد اولمشدرکه برکیمسه که دعوت اولنمدیغی طعامه کیتسه فاسقا کیتمش وحرام اکل ایتمش اولور اما شچانکه محتاج وکرسنه وآچ اولسه دخی بعض اخوانه قصد ایدوب کیتسه‌که آنی اطعام ایلیه اما وقت اکلنی کوزه‌دوب وارماسه آنده بأس یوقدر زیرا آنده ثواب اطعامی حیازت ایچون اول مسلمه اعانت واردر سلف صالحینك دخی عادتی بویله ایدی حضرت رسالت پناه علیه صلوات الاله وحضرت ابوبکر وعمر رضی الله عنهما ابی الهیثم التیهان وابی ایوب الانصاری علیهما رضوان الباری منزللرینه قصد وتوجه ایدوب واردیلر اکل طعام

ایچون، زیرا جیاع ایدیلر دفع جوع ایچون بلادعوت واردیلر . ودخی عون ابن عبد المسعودی بیك اوچیوز التمش صدیقی وار ایدیکه بر سنه‌ده هرکون برینه واروب دور ایدردی وبرآخرك دخی اوتوز صدیقی ودوستی وار ایدی برآیده هرکون برینك منزلنه واردی، برینك دخی یدی نفر ایدی وبونلرك اخوانی آنلرك کسبلرندن بدل مؤنتلرینی کوروب آنلری اطعام ایله تبرك ایدرلر ایدی وبرکیمسه‌که برداره داخل اولوب صاحب خانه‌یی حاضر بولماسه لکن محبت وصداقت ایدیکنه واثق وآنك طعامنی تناول ایتدیکندن مسرور اولمسی متحقق اولسه آنك اذنی اولمادن اول طعامدن اکل ایتمك جائزدر زیرا اذندن مقصد رضادر . خصوصا اطعمه‌ده نیچه کیمسه واردرکه آنی تصریح بلکه یمین ایله تأکید ایدر ینه قلبنده رضا اولماز، اول مقوله کروهك طعامنی اکل ایتمك مکروهدر . ونیچه مرد غائب واردرکه سلف صالحیندن دخی بو فعل صادر اولمشدر . اما آداب تقدیم طعام ، اولا ترك تکلفدر وماحضرك کرك قلیل وکرك کثیر تقدیم اولنوب زیاده اولسون دیه طعام ایچون استقراض ایتمامك کرکدر. اکر نفسی طعامه سماحت ایلمزسه تقدیم ایتمیه اکر آج ومحتاج آدم کوریرسه دخی. طعامده تکلفدن مقصد کندی معتاد اولدیغی طعامدن جودت وقیمتده ازدیاد اولمقدر. سبب کراهت اولدرکه تکلف ایتمك زائرك کراهت وسئامتنه مؤدی وبی تکلف تردد وملاقاتدن انقطاعنه مفضی اولور وتکلفك برقسمی دخی اولدرکه یاننده موجود اولان طعامك جمله‌سنی تقدیم ایلمکدرکه عیالنی ایذایه باعث اولور . علماء سلف دیرلر ایدیکه ایکی فعلك قنغیسی وزرده اعظمدر بیله‌مزز، ضیفك کندویه تقدیم اولنان طعامی تحقیر ایلمك‌می یاخود صاحب طعام موجود اولان طعامنی تقدیم ایتمکده تحقیر ایلمك‌می؛ ودخی جملهٔ آدابندندرکه زائر طعام مخصوص اقتراح وبرشیئی معین طلب ایتمیه زیراکاه اولورکه مزوره اول طعامی احضار شاق اولوب تحمل مشاق لازم اولور. اکر صاحب خانه ضیفنی ایکی طعام بیننده تخییر ایلسه هرقنغیسی احضار ایسر ایسه آنی اختیار ایلیه‌که سنت بویله‌در مکر اول طعام دخی آکا آسان ایدیکنی ویاخود آنی اقتراح ایتدیکندن الم چکمدیکنی بیله .

وبنه آدابدندر صاحب خانه اخ زائرنك اشتهاسنی تقویت ایدوب البته برطعام اقتراح ایله دیه التماس ایلیه اکر آنك اقتراح ایتدیکنی طیب نفس ایله طبخ ایدرسه اول زمانده فعل مستحسن اولوب تحصیل اجروفضل جزیل ایدر. ودخی سکا طعام تقدیم ایدهیم‌می دیمیه بلکه طعام موجود ایسه تقدیم ایلیه اکر اکل ایدرسه فبها والا رفع ایلیه .

مطلب رابع — آداب ضیافتده‌در . اصل ضیافت سنت حضرت ابراهیم الخلیلك‌در علی نبینا وعلیه وعلی سائر الانبیاء صلوات الملك الجلیل حتی اول مظهرخلت وعرفان «ابوالضیفان» ایله مکنی‌ایدیلر هربارکه اکل ایتمك ایستسه خانهٔ جایلدن بر ویا ایکی میل چیقوب بیله‌جه تغدی ایده‌جك کیمسه‌یی التماس ایدوب بولور ایدی حتی مضیافنده صدق نیتی اولدیغندن مشهد پرنور ومرقد معمورنده ضیافت واطعام‌مستمر وبردوامدر . اول موضعده قائم اولانلردن منقولدرکه الی الآن مرقد شریفی ضیوف ایله ملآن اولوب اول مقام عالی برشب ضیفدن خالی اولمامشدر دیرلر. حضرت‌رسالت پناهدن صلی الله تعالی علیه و سلم ایمان نه‌در؟ دیه سؤال اولندقده بیوردیلرکه : اطعام طعام وبذل سلامدر وضیافتده آلتی آداب واردر: بری دعوتدر، پس اتقیایی‌دعوت ایدوب فساقی دعوت ایلمیه حتی حدیث شریفده دعوت ایدنه دعاده «اکل طعامك الابرار» دیمك‌وارد اولمشدر یعنی طعامکی ابرار ییسون و آنلره‌نصیب اولسون. و دخی فقرایه قصد ایدوب اغنیایه حصر وتخصیص ایتمیه . حدیثده وارد اولمشدر «شر الطعام طعام الولیمة یدعی الیه الاغنیاء ویذاد عنه الفقراء» یعنی طعام ولیمه شر طعامدرکه اغنیا آکا دعوت اولنوب فقرا آندن منع اولنورلر ودخی لائق‌درکه ضیافتده اقاربنی اهمال ایتمیه زیرا آنلری اهمال وحشتلرینه وقطع رحمه باعث اولور کذلك اصدقا و آشنالرنده ترتیب رعایت ایلیه. زیرا بعضنی تخصیص ایدرسه باقیلری ایحاش ایدر. ودخی‌دعوتدن مقصودی مباهات وتفاخر اولمامق کرکدر بلکه قلوب اخوانه استمالت و اطعام طعامده اولان سنت رسول‌الله ایله صلی‌الله تعالی علیه وسلم تسنن ایتمکه نیت وقلوب مؤمنینه ادخال سرور ایتمکه همت اولمق کرکدر. ودخی شول کیمسه‌که دعوته اجابت

آنك یاننده مشقت اولور وحاضر اولدقده بعض جهتدن سائر حضار مجلس متأذی اولەلر اول ٭قوله کیمسەیی دعوت ایلیه بلکه اجابتدن حظ ایدن کیمسەیی دعوت ایلیه . ایکنجی ادب دعوته اجابتدرکه حدیث شریفده وارد اولمشدرکه ﴿ لودعیت الی کراع لاجبت ولواهدی الی ذراع لقبلت ﴾ یعنی اکر بن برکراع ایچون دعوت اولنسەم‌یعنی قیون پاچاسنه، اجابت ایدرم وبکا برذراع ـ که کراعك‌مافوقیدر ـ اهدا اولنسه قبول‌ایدرم. واجابتك دخی‌بش آدابی واردر: اولکی اجابتده غنی ایلەفقیر میانی فرق ایتمامکدر زیرا تکبردر مکر فقیر افتخار وتکلف ایچون دعوت ایلیه اول زمانده تعلل ایدوب اجابت ایلمیه. اول سببدندرکه بعض‌صوفیه دیمشدرکه اجابت ایتمه مکر اول کیمسەیه اجابت ایلەکه اعتقاد ایلیەکه سن کندی رزقکی اکل ایدرسین اول دخی سنك رزقکدن آنك یاننده ودیعت اولانی سکا تسلیم ایتمشدر واول ودیعتی آندن قبول ایتمکده فضل واحسان سنده اوله . ادب ثانی اولدرکه بعد مسافه سببی ایله اجابتدن امتناع ایلمیه مقدار مسافهٔ اجابت دخی عرف عادت ایله معلوم اولور . بعضلر دیمشدرکه مسافه اوچ میل مقداری اولورسه اجابت ایلیه . ادب ثالث اولدرکه دعوته حاضر اوله اکر تطوعا صائم ایسه دخی صومنی نقض ایدوب براخ مسلمنك قلبنه ادخال سرور نیت ایلیه . زیرا اول صوم تطوعدن افضلدر مکرکه داعی‌دن تکلف مشاهده ایلیه اول زمانده تعلل ایلیه اکر اجابت ایدوب افطار ایلمزسه اول زمانده آنی ضیافت طیب ایله وکلاب طیب ایله اولور. ادب رابع اولدرکه اجابتدن امتناع ایلیه اکر طعامك حلنده شبهه اولورسه ویاخود منزلده ویا بساط مفروشده شبهه اولور ویاخود مقامده منکراتدن بعض نسنه اوله مثلافرش دیباج ویاخود اوانیٔ فضه ویاخود تصویر حیوان ویاسماع ملاهی ویاهزل ولعب اولسه اول زمانده اجابت حرام ویاخود مکروهدر کذلك قچان داعی محقر اولسه ویا مبتدع ویافاسق ویاشریر اولسه ویامتکلف اولوب طالب مباهات وافتخار اولسه. ادب‌خامس اولدرکه اجابتدن مقصودی قضاء شهوت بطن اولمیوب بلکه‌سنت نبویەیه اقتدا واول طریقت مستقیمەیه اهتدا اوله. حدیث‌شریفده دخی وارداولمشدرکه ﴿لودعیت

الی کراع لاجبت [*] ﴾ یعنی اکر بنی مجرد بر کراع یعنی پاچـه‌یه دعوت ایلسه‌لر آکا اجابت ایدرم ودخی مخالفت سنت ایله ارتکاب معصیتدن احترازه نیت ایلیه . وینه‌حدیثده وارد اولمشدر ﴿ من لم یجب الداعی فقد عصی الله ﴾ یعنی هر کیم داعی‌یه اجابت ایلمیه حق تعـالی‌یه عاصی اولور . ودخی اجابت دعوتده‌برادر مسلمنی اکرام نیت ایلیه. زیرا حضرت رسالت‌پناه بیورمشدر که هر کیم برادر مؤمنی اکرام ایلیه اول اکرام ایلمزالا رب کریمی اکرام ایدر . و دخی قلب داعی‌یه ادخال سرور نیت ایلیه زیرا نبی‌علیه‌السلام بیورمشدر: هر کیم برمؤمنی مسرورایلیه تحقیق حق تعالی‌ نی مسرورایدر یعنی حق تعالی آندن راضی‌اولور دیمکدر زیرا حق‌تعالی چونکه کیفیات نفسانیه‌دن اولان‌سروردن منزهدر بومقوله‌لرده اولان‌قاعده‌اوزره غایت‌ومؤدای سرور اولان‌رضامقصود اولور ودخی سنت زیارت نیت ایلیه . اوچنجی آداب حضوردر . ایمدی مجلسه حضوری زماننده تصدر ایله داخل اولمیوب بلکه تواضع ایله دخول ایتمك‌کرکدر واهل مجلسه‌طول انتظار ایده‌جك‌مرتبه تأخیرویاخود آنلر تدارك‌ایتمدن علی‌الغفله والعجله‌دخول ایلمیه‌و دخی‌حاضر اولانلرده مکانده‌مزاحمه‌ایتمیه‌بلکه‌صاحب‌دعوت امرایلدیکی یرده قعود ایلیه. ودخی‌حجرات نسوانك‌ابوابی مقابله‌سنده اوتورمیه ودخی‌طعامك خروجی موضعنه نظر ایتمیه‌زیرا شرَه وحرص‌اظهار ایتمش‌اولور ودخی قربنده اولانه مخصوص تحیت ایلیه وقچانکه ضیف اول منزلده بیتوتت ایلیه صاحب مکان اکاجهت قبله‌یی تعلیم وموضع وضوء وطهارتی کوسـتره وصاحب منزل قبل‌الطعـام اللرینی مقدم غســل ایلیه و بعدالطعـام مؤخر غســل ایلیه . ودخی واردیغی منزلده بر وضع منکر کورســه تغییر ایلیه اکر قدر اولورســه ، والا انکار باللســان ایلیوب انصراف ایلیه مثلا فرش دیبـا وحریر واوانی ذهب وفضه وملاهی وتصـاویر کبی ومکشوفةالوجوه نســوان ودیباج ایله ستر حیطان کبی . اما بعض قتنده دیباج ایله ستر حیطان

[*] بعضلر کراعدن مقصد مدینهٔ منوره‌دن ایکی مرحله‌در برموضع مشهوردر . یعنی برمکان بعیده بی دعوت ایلسه‌لر ینه اجابت ایلرم دیمکدر دیشلردر . اول دخی وجه لطیفدر لکن بومقامه مکاتب اولان کراع ساق غنم وامثالی اولمق مناسب اولمغن اول معنی اختیار اولنمشدر . العلم عندالله تعالی اعلم .

حرام دکلدر زیرا آنك حرمتی رجاله‌در جدار آنلردن دکلدر نقش نظر
خود حرام‌در نته‌کیم جوازی لبس حریر ایلسه نظر حرام اولمدیغی کبی .
دردنجی آداب احضار طعام‌در . آنده دخی بش ادب واردر : اولکی تعجیل
طعامدرکه اول سنت‌در. ایکنجی ترتیب اطعمه‌درکه فاکهه‌یی تقدیم شرعاً وطبا
اولی‌در بعدها لحم وثریددر زیرا آنك سائر اطعمه اوزره فضلی ثریدك سائر
طعام اوزره فضلی کبیدر دیه وارد اولمشدر . اکر لحم وثریده حلویاتدن
برنسنه ضم ایدرسه طیباتی جمع ایتمش اولور وبونلرك تمامی ماء بارد ایله‌در
بعده غسل یدایچون ماء فاتر احضار ایلیه. مأمون ایتدی ماء مثلوج حق تعالی‌یه
شکری تخلیص ایدر زیرا برنعمتدرکه آنده عبادك بروجهله صنعی یوقدر
ومائده‌نك زینتی بقول ایله‌در خضره لونی جهتندن وآندن ماعدا مستحب
اولسی دخی مقرردر. اوچنجی الوان اطعمه‌دن الطفنی تقدیم ایلمکدر تاکه
برکیمسه آندن مقصدی مقداری ایله اکتفا ایدوب بعده اکل کثیره محتاج
اولمیه . اماعادت مترفهین طعام غلیظی تقدیم در تاکه بعده طعام لطیفدن
دخی زیاده تناول اوله لکن بووضع بدعت ومخالف سنت‌در زیرا کثرت
اکل ایچون حیله‌در ودخی متقدمینك سنتی‌درکه جمله الوانی دفعة کتوره‌لر
تاکه هرکس مشتهاسی اولان طعامدن اکله دست رس بوله. اکرطعامی لون
واحدایسه بیان ایتمك کرکدر تاکه آندن استیفا ایده‌لر آندن اطیب طعام
اولمق احتمالی ایله انتظار ایتمیه‌لر . دردنجی طعامی قالدیرمقده استعجال ایلمیه
بلکه جمله‌سی تمام استیفا ایدوب رفع ید ایدنجه صبر ایلیه. ودخی ضیوفدن مقدم
صاحب طعام فارغ اولمیه بلکه اکلده جمله‌دن مؤخر اوله . بشنجی قدر کفایه
تقدیم ایلیه زیرا آندن ناقص اولورسه مرؤته نقصان کتیرر زائد اولورسه
تضییع در الامکرکه جمله‌سنی اکل ایتدکلرینه طیب خاطر ایله راضی اوله. حدیثده
وارددرکه اول زیاده اسراف اولنوب محاسبه اولنمازو حضرت ابرهیم بن ادهم دن
مرویدرکه طعامده اسراف یوقدر ودخی لائق اولدرکه طعامدن اهل بیتك
حصه‌سنی افراز ایلیه‌که آنلرك دخی حرصی آز اولوب برمقدار بقیهٔ طعامك
رجوعنه دیده‌لری بازاولمیه. زیرا محتمل درکه حصه رجوع ایتمیوب ضیق صدر ایله

مهمانه زبان دراز اولەلر. ودخی بقیهٔ طعامدن رفع زله حرامدر. مکر صاحب طعام اذن ویردیکنی تصریح ایلیه ویاخود کریه کورمامسنه جزم ویقین اوزره اوله مع هذا ینه رفیقی راضی اونایجق کندونی تخصیص ایتمیه. بشنجی ادب انصرافدەدر. آنده دخی اوچ ادب واردر: اولکی اولدرکه ضیفی خانه‌نك قپوسنه وارنجه تشییع سنتدرکه حدیثده واردر خصوصاکه وضع مذکور اکرام ضیفه‌درکه آنکله مأمور اولمشزدر وتمام اکرام دخول وخروجده ومائده اوزره طلاقت وجه وطیب کلامدر. ایکنجی اولدرکه تواضع ایدوب ضیف طیب النفس اولوب کیده اکر مضیفدن آنك حقنده برتقصیر دخی واقع اولورایسه. حکایت اولنورکه حضرت جنیدك استادینی برصبی‌سی پدرم ایستر دیه دعوت ایدوب اول‌دخی اجابت ایدوب واردقده پدری حضرت استادی ردایدوب آنلر دخی‌دونوب کیدوب درت‌دفعه صبی دعوت‌وحضرت استاد اجابت وپدری رد ایدوب ینه‌شیخ کیدوب هربرنده وارمقده صبینك، دونوب کیتمکده پدرینك قلبلرینی تطییب ایلدی. زیرا آنلرك نفوسی توحید ایله اطمئنا وقرار کلوب جمله اموری واحد قهاردن بیلیرلر واول سببدن حقیقتده‌جناب حقه تواضع وتذلل قیلارلر. اوچنجی اولدرکه منزلدن‌خروجده صاحبنك رضا واذنی رعایت ایدوب رضاسی اولمادن کیتمیه ومقدار اقامتده دخی قلبنی رعایت ایلیه ودخی ضیف اولوب نزول ایلسه اوچ کوندن زیاده اقامت ایلمیه تاکه ملال کلوب استثقال ایتمیه‌لر مکرکه صاحب منزل خلوص قلب ایله الحاح ایتدیکنه علم حاصل اوله، اول تقدیرجه زیاده اقامت ایتمکه رخصت واردر.

فوائد متفرقه — اکل طعام دنائتدر امابعضلر تجویز ایلمشلردر کلام حق بودرکه فعل مذکور اختلاف عادات وبلاد وائتلاف نفوس واشخاص وکثرت اعتیاد ایله‌مختلفدر. ودخی حضرت‌علی کرم‌الله تعالی‌وجهه بیورمشدر: هرکیم طعام وغداسنك ابتداسنی ملح ایله ایلسه حق‌تعالی آندن یتمش نوع بلایی بعید ایلیه وهرکیم هرکون یدی دانه خرمای عجوه اکل ایلسه بطننده اولان حیواناتی قتل ایلیه وهرکیم هرکون یکرمی بردانه زبیب‌احمر اکل‌ایلسه

جسمنده برشئ مكروه كورميه ودخی اكل لحم ينه لحم بتورر ودخی ثريد ، طعام
عرب دروشفارجات [*] اكلی دخی بطنی عظيم ايدر واثيينی يعنی خصيتينی ارخا
ايدر وبقرك لحمی داء ولبنی شفا وسمنی دوادر ودخی شحم كندی مثلنی مرضدن
اخراج ايدر ودخی نسوان نفساء رطبدن افضل برشيئله استشفا ايتمزلر .
ودخی سمك جسدی اذابه ايدر يعنی اريدير وقرائت قرآن واستعمال سواك
بلغمی كيدرر. ودخی هركيم دنياده بقا مقصود ايليه مع هذا بقا امر محال
وهركس محل فنا وزوالدر بلكه مقصد طول عمردر. اول كيمسه صباح غداسنی
بكرة النهارده ايلسون ونسوانه غشيانی يعنی جماع وقربانی تقليل ايلسون
وردايی يعنی دينی تخفيف ايلسون [**] بعض اطبادن منقولدركه نكاح ايلمه
الا تازه لره واكل ايلمه الا تازه لری يعنی حيواناتده هرم اولانی اكل ايلمه وبر
طعامی اكل ايلمه كه طبخنده نضج كامل اوليه وشربی دوا ايلمه مكر علت سببی
ايله لازم كله وفوا كهدن اكل ايلمه الا نضيج وكامل النضج اولانی وبر طعامی
اكل ايلمه تمام مضغ ايتمينجه وطعامدن ايستديككی اكل ايله اما اوزرينه صو
ايچمه اكر ايچرسه‌ك تكرار اوزرينه اكل ايلمه ودخی بول وغائطی حبس
ايلمه قچانكه نهارده اكل ايدرسه‌ك برمقدار نوم واستراحت ايله قچانكه ليلده
اكل ايدرسه‌ين قبل النوم برمقدار حركت ايله اكر يوزخطوه ايسه دخی .
بو معناده عرب ديمشدر: «تغد تمد تعش تمش» يعنی تمدد ديمكدر نته كيم حق تعالی
﴿ثم ذهب الى اهله يتمطى﴾ بيورمشدركه (تمدد) معناسنه‌در ودخی ديمشلردركه حبس
بول جسدی افساد ايدر نته كيم نهرك مجراسی سد اولنسه اطرافنی افساد ايتديكی
كبی. ودخی خبرده وارداولمشدركه قطع عروق مسقمه‌در وترك عشاء مهرمه‌در
يعنی مورث سقم وباعث هرمدر. ودخی فوائد جليله‌دندركه حميه يعنی پرهيز

---

[*] شفارجات قاموسده مذكور اولديغی اوزره برطبقدركه ايچنه سكرجه‌لر وطبقلر وضع ايدرلر اما وجهی يوقدر بلكه حلوای رقيق لين‌در نته كيم شرح (لغت سامی)ده مذكوردر. اصل مترجمده حلوای مخصوص اولسی مصرحدر زيرا اوانی‌دن اولسه مضرتی ذكر اولنماز ايدی الله اعلم .

[**] بوكلام مقبول حضرت امير المؤمنين كرم الله تعالی وجهه‌دن منقولدر ديه مسموعدر .

اصحابه ضرر ایدر ترکی مریضه ضرر ایتدیکی کبی. دیمشلر که حمیه مستحسنه‌در
لکن کلام حق بودر که مضراتدن احتما بلاشـك بدنه نافعه‌در بلکه ممنوع
اولان شول احتمالدر که بدن اکا معتاد ایکن ترك اولنه اول زمانده نه مرتبه
شیء قلیل اولسه مألوف بدن اولیجق ترکندن ضرر متیقن اولور ودخی
مستحبدر که برکیمسه وفات ایلسه آنك اهلنه طعام آلوب کیده‌لر سنت دخی
بویله‌در مکر نوائحه ومغنیاته ویرمك ایچون احضار اولنه اول جائز دکلدر
آنلر ایله بیله اکل اولنمامق کرکدر دیمشلردر که قچان توکل صحیح اولسه
بریره کیتدکده یانجه بیله طعام کوتورمك ضرر ایلمز وقچانکه نیت صحت
اوزره اوله طعامده توسع ضرر ایلمز. مقبول حضرت باری شیخ
علی رود باری امر ایلدی که آنکچون حلوالر ایتدیلر برقاچ حمل سکردن
اشکال عجیبه وابنیه ومحاریب واعمدهٔ کبیرهٔ غریبه هیئتده بعده امر ایدوب
صوفیلری آنی قاپیشوب مابینلرنده بخش ایلدیلر حضرت امام شافعی
علیه الرحمه بیورمشدر که: اکل درت قسم اوزره‌در برقسمی اصبع واحده
ایله اکل در، اول مقتدر یعنی دلیل مقت وغضب رب‌در وایکی اصبع ایله
اکل کبردندر اوچی ایله سنتدندر زیاده ایله طعامه حرص وشره دندر.
ودخی دیمشدر درت نسنه بدنه قوت ویرر: اکل لحم واکل طیب وجماعسز
کثرت اغتسال ولبث توب کتان. ودرت نسنه بصره قوت ویرر: مقابل قبله‌ده
قعود وعندالنوم اکتحال وخضرواته نظر ولباسنی تنظیف وپاك ایتمك. ودرت نسنه
بصره ضعف ویرر: لوث وقذره نظر ومصلوبه نظر وفرج مرأته نظر وقبله‌یه ظهرینی
ویروب اوتورمق. ودرت نسنه جماعی زیاده ایدر: اکل عصفور واکل اطریفیل
اکبر واکل فستق واکل جرجیر. ودخی نوم درت طریقله‌در: بری نوم انبیادر
علیهم السلام که قفاء اوزره نومدر تاکه خلق سموات وارض‌ده تفکر ایده‌سز.
بری جانب یمین اوزره نومدر که نوم علما وعباددر. بری دخی جانب شمال اوزره
نومدر که تا که طعاملرینی هضم ایلیه بری دخی یوزی اوزره نومدر که نوم شیاطین‌در.
ودرت نسنه عقلی زیاده ایدر: ترك فضول کلام واستعمال سواك ومجالست
علما ومصاحبت صلحا. ودرت نسنه عبادتدندر: بری اولدر که خطوه

ایتمیه‌سین الا وضوء ایله اوله وكثرت سجود ولزوم مساجد وكثرت قرائت قرآن . ودخی دیمشدر بن تعجب ایدرم شول كیمسه‌یه‌كه صباح علی الریق حمامه كیرر وحمامدن چیقدقدن صكره اكلی تأخیر ایلیه ، نیچون اكا موت اصابت ایتمیه؟ وتعجب ایدرم شول كیمسه‌یه‌كه احتجام ایدوب بعده اكل طعامه مبادرت ایلیه نیچون هلاك اولمیه ؟ . ودخی دیمشدركه بن وباده بنفسجدن انفع نسنه كورمدم‌كه ایچه‌لر ودهنی ایله ادهان ایلیه‌لر .

اصل ثانی — آداب نكاحده‌در آنده دخی برقاچ مطالب واردر .

مطلب اول — نكاحه ترغیب و آندن اعراض وترهیب‌در. ایمدی امر نكاحده میان علماده اختلاف اولمشدر . بعضلر دیمشدركه نكاح عبادت خدا ایچون تخلی ایلمكدن افضل‌در ، بعضلر عكس ایدوب تجرد ایله عبادتی تفضیل ایلمشلردر لكن اول شخصه‌دركه آنك احوالنه تشوش ویرر توقانی اولمیه . بعض علما دخی دیمشدركه بوزمانده افضل ترك نكاحدر . ایمدی بوخصوصده حق بیان امر تفضیلی تفصیله موقوفدر امانكاحه ترغیب حق تعالی‌نك ﴿ وانكحوا الایامی منكم ﴾ قول كریمی ایله‌ودخی حضرت نبی كریمك صلی الله تعالی علیه وسلم ﴿النكاح سنتی فمن رغب عن سنتی فلیس منی﴾ قول شریفی ایله‌در ودخی حضرت بیورمشدر ﴿من ترك التزوج فخافة العیلة فلیس منی ﴾ یعنی هر كیم فقر خوفندن ترك تزویج ایلیه اول بندن دكلدر . ودخی ابن مسعود رضی الله عنه دیر ایدی‌كه اكر عمرمدن اون كوندن غیری قالماسه ینه ایسترم‌كه تزوج ایلیم حق تعالی‌یه عزب اولدیغم حالده ملاقی اولمیم. سفیان بن عیینه ایتدی كثرت نساء متاع دنیادن دكلدر زیرا حضرت علی رضی الله تعالی عنه اصحاب رسولك ازهری ایدی وینه درت منكوحه‌سی وار ایدی واون یدی سریه‌سی وار ایدی. ایمدی نكاح سنت قدیمهٔ ماضیه‌در واخلاق انبیادن برخلق‌در. ودخی دیمشلردركه متأهلك عزب اوزره فضلی، مجاهدك جهاددن قاعد اولان اوزره فضلی كبیدر. ودخی متأهلدن بر ركعت، عزبدن یتمش ركعتدن افضلدر امانكاحدن منع وترهیب حضرت نبی علیه السلامك ﴿خیر الناس بعد المأتین الخفیف الحاذ الذی لااهل له ولاولد﴾ یعنی هجرتدن ایكی‌یوز ییل مرور ایتدكدن صكره‌كه

زمان ظهور شروردر ـ ناسك خيرليسى شكل خفيف حاذدر يعنى قليل ـ المال والعيال ديمكدر. حديث شريفده وارداولان ﴿الذى لااهل له ولاولد﴾ قول كريمى ﴿الخفيف الحاذ﴾ كلامنك معناسنى تفسير وبياندر ودخى خبرده وارد اولمشدركه ﴿قلة العيال احد اليسارين وكثرتهم احدالفقيرين﴾ يعنى يسارده ايكى اعتبار واردر زيرا يساردن مقصد غيره عدم احتياجدر اول معنى كثرت مال ايله اولديغى كبى قلت خرج وعيال ايله دخى اولور كذلك فقر دخى احتياجدن عبارتدر اول حالت قلت مال ايله اولديغى كبى كثرت عيال ايله دخى اولور. ودخى حسن ايتدى نچان حق تعالى برعبده خير ارادات ايلسه آنى اهل ومال مؤتى ايله اشغال ايلمز . ايمدى بوذكر اولنان كلامك مساقندن سكا ظاهر اولديكه نكاحدن منع وترهيبده منقول اولان بعض شرائط ايله مشروطدر اما ترغيب بونك خلافى اوزره‌در .

مطلب ثانى — فوائد نكاحده‌در فوائد مذكوره بش فائده‌در .

فائدهٔ اولى — اولدركه اصل وضع نكاح آنك ايچوندر تاكه عالم جنس انس‌دن خالى اولميه قضاء شهوت دخى مقصد تحصيل اولاداتمكه سوق، وباعث ميل وشوق اولمقدر وقتاكه حكمت ازليه وقدر ربانيه‌نك مقتضاسى مسببات اسبابه ترتب ايليه اسبابدن استغنا دخى مقرر ايكن، زيرا ارادت ربانيه‌ده فتور وقدرت ازليه‌ده قصور يوقدركه اشخاصى ايجاد وقاع وجماع معتاد اولمادن ميسر اوليه بلكه انجق عادت الٓهيه جريانى اوزره هرامرك وقوعى اسبابه منوط وظهورى باعث صورى يه مربوط اولمغين رب قدير ظهور اولادى ازدواج ايله اولمنى تقدير ايلمشدر عجائب صنائع الٓهيه‌يى اتمام وتحقيق وبرمقتضاى ﴿لاتبديل لكلمات الله﴾ اول مخلوق اولان قلمدن لوح محفوظ اوزره جارى اولان حكم ازلى‌نك وقوعنه اعتقاد وتصديق ايچون. پس تحصيل ولدده درت وجه ايله تقرب بولنور: وجه اول فضيلت نكاحدر غوائل شهوتدن امين اولورسه دخى ومحبت اللهه موافقتدر بقاء جنس انسانه سعيده. وجه ثانى طلب محبت رسولدر صلى الله تعالى عليه وسلم وجودى ايله مباهات ايتدكارى طوائفك تكثيرنده. وجه ثالث كنديسندن صكره ولدصالحك دعاسيله طلب تبركدر. وجه رابع

طلب شفاعتدر کندیسندن مقدم وفات ایدن ولد صغیرندن. اماوجه اول وجوهك ادقی وفهم جماهیر خلقدن ابعدیدر وعجائب صنائع الٓهیه ومجازیٔ حکم ربانیه‌ده بصائر نافذه وافکار ناقده اصحابی قتنده اقواسیدر زیراحق تعالی اعضاء حراثت خلق ایلدی وآنکچون تهیئه اولنمش برارض ومزرعه‌یی واکا لازم اولان تخمی خلق ایلدی وزوجیندن هر برینك اوزرینه متقاضیٔ شهوتی تسلیط ایلدی. ایمدی اصحاب بصیرت نافذه اولانلر بواعضااوزره رقم وحروف واصواتدن مبرا خط الٓهیٔ غرا ایله مکتوبه اولان شواهد خلقت وصنایع فطرتدن فهم ایدرکه رب قدیم وصنائع حکیم زمرهٔ عباددن نسل واولادمقصود ایدر. اول سبیدندرکه شرع شریف مراد اولادی صکره عظیم عد ایتمشدرکه زمان جاهلیتده متعدد قیزلری اولسه حیاتی حالنده دفن ایدرلردی فقر خوفندن یاخود طوق عارسببی ایله‌خصوصا که ﴿تناکحوا تکثروا﴾ بیوریلوب امری تصریح وبیان وحکمت نکاح تکثیر بنی آدم ایدیکنی ذکر واعلان ایلمشدر وزنهار شویله ظن ایتمیه‌سین که حق تعالی‌نك بقاء نسل بنی آدمه محبتی وینه آنلرك موت وفنالرینی ارادتی بیننده منافات اوله بویله دکلدر، بلکه محبت بقاایله بعده ارادت فناء بینی جمع ممکندر نته‌کیم حضرت نبی علیه‌السلام بیورمشدر ربندن حکایت وحدیث قدسی طریقی ایله روایت ایلمشدرکه ﴿ماترددت فی شیٔ انا فاعله کترددی فی قبض روح عبدالمسلم هویکره الموت وانا اکره مسائته‌ولابد منه﴾ یعنی بن ایشلدیکم امورك برنده تردد ایتمزم عبادمدن برمسلکمك روحنی قبض ایلمکده‌که اول موتی کریه کورر بن‌دخی آنك المنی کریه کورورم مع هذا اولمسی لابد مقرردر دیمکدر. ایمدی ﴿لابد منه﴾ قونه سبق ارادت وتقدیره اشارت واردرکه ﴿نحن قدرنابینکم الموت﴾ قول کریمنده، ودخی ﴿هوالذی خلق الموت والحیوة﴾ کریمه‌سنده محقق الوقوع اولدیغنی تصریح واردر. خلاصهٔ کلام بودرکه بومقامی تحقیق بزم طوقمزدن وبومختصرك طوقندن خارجدر زیرا علوم مکاشفه‌ده داخلدر وآنك وراسنده سر قدره واصلدرکه آنی افشا شرعده ممنوعدر پس بوندن ظاهر اولورکه شویله کیمسه‌که نکاحدن اعراض ایلدی حضرت آدم علیه‌السلام زماننددن بری حق

تعالى عقبا بعد عقب دائم ايلديكی نسلی كندی نوبتەكلديكیدمده تضييع ايدوب وجود آدمدن مستدم اولان وجودی كندی نفسنده ضم ايدوب بی عقب وابتر وفات ايتمكله كندوبی عرضهٔ آفات ايتمش اولور. وجه ثانی محبت رسول صلی الله تعالی عليه وسلمه سعیدر زيرا امتنك كثرتی ايله مباهات ايدرلر ايدی حتی بيورمشلردركه نسوانكزك خيرليسی ودود وولود اولاندر يعنی محبتی زياده وولدی چوق اولاندر ودخی سوداء ولودحسناء غير ولوددن خيرليدر. بوقول شريف دلالت ايدركه تزوجدن اصل مقصود ، تحصيل مولوددر دفع شهوت دكلدر . زيرا شهوت حساده اكمل وحفظ فرج وغض بصرده ادخلدر . وجه ثالث آنك برولدی قالوب بعده دعا ايلمكدر . نتهكيم خبرده وارد اولمشدر اولاد آدمك جميع اعمالی منقطع اولور الا اوچ عمل منقطع اولميوب باقی و آنكه صاحبی درجات جناته راقی و آتش دوزخدن واقی اولور . جملەدن بری برولد صالحدركه اكا دعا ايليه الی آخرالحديث . وجەرابع اولدركه ولدی آندن اوّل وفات ايدوب اكا شفيع اوله بونده دخی اخبار كثيره وارد اولمشدر .

فائدهٔ ثانيه — كسر توقان ونكاحه تحصن ايله دفع كيد شيطان ورفع غوائل شهوت وغض بصر وحفظ فرجه قدرتدر وبونلره حديث شريفده اشارت اولمشدركه ﴿ من نكح فقد احرز نصف دينه فليتق فی الشطر الآخر ﴾ يعنی هركيمسه‌كه تزوج ايليه نصف دينی ـكه شهوت فرجدر ـ احراز ايتمش اولور . ايمدی حق تعاليدن اتقا وخوف ايلسون نصف آخرده دخی‌كه شهوت بطندر . و دخی معلوم اوله كه بوفائدهٔ اولی دن دوندر زيرا غايت اخيره ـكه ولددر ـ غايت مقدمەدن اشرف دركه لذتدر. مع هذا لذتده برمصلحت باطنه دخی واردر مصلحت ظاهرەدن غيری كه اول ولددر . مصلحت باطنه اولدركه نكاح ايدن شخص بولذت عظيمهٔ سريعة الانقطاع ايله استدلال ايليه‌كه حق تعالينك عبادينه جنات نعيمده احضار ايلديكی لذات دائمه وصفای مقيم كه مثلی كوزلر كورمامش و قولاقلر ايشتمامش و قلب بشره خطور ايتمامشدر آنك صفاسی نه‌مرتبه‌در تاكه بوملاحظه واستدلال باعث عبادت كريم متعال

اوله . ايمدى ديدهٔ اعتبـار ايله نظر ايله اولا حكمته و بعدها رحمته و بعدها نعمت الٓهيه‌يه كه‌برشهوتك تحتنده نه‌وجهله ايكى حياتى اخفاايلدى‌كه برى حياة ظاهره‌در ـ كه‌بقاء نسلدر ـ برى دخى حياة باطنه‌در ـ كه‌لذت آخرته‌توسلدر ـ زهى قادر حكيم‌ومبدع قديم‌كه ملكوت سموات وارضك ذراتندن برذره يوقدركه الا آنك‌تحتنده لطائف‌حكم الٓهيه وشرائف‌عجائب ربانيه‌دن محير عقول‌ومعجز حكماء فحول اولور امور غريبه وحكم عجيبه وضع ايتمش اولمايه وبو امورك انكشافى آنجق قلوب طاهرهٔ صافيه‌يه ميسر اولوركه دنيانك زهرات وسرور وغوائل وغروروندن اعراض ايتمش اوله . ومن يجعل‌الله نورا فماله من نور.

فائدهٔ ثالثه — وجه مرأه‌يه نظر و آنكله ملاعبـه‌در . زيرا آنده قلبى اراحه وكدرى ازاله وازاحه واردر، عبادته تقويت واردر زيرا نفس جميع اموردە ملول وحقدن معرض ونفوردر زيرا جانب حقه سلوك آنك خلاف طبعى‌در. ايمدى اكر آكا طاعت وعبادت‌اوزره مداومت تكليف اولنورسه جموح وسركش اولوب ابا ايدر اما قچانكه بعض اوقاتده مبـاح اولان لذات ايله ترويح وتأنيس اولنسه كسب قوت ونشاط وتحصيل سرور وانبساط ايدر طائفهٔ نسا ايله استيناس‌ده ازالهٔ كرب وترويح قلب ايدر حال واردر . حتى خبرده وارد اولمشدركه عاقل غير غافل كركدركه اوقاتى اوچ سـاعت ايليه برساعتنده ربى ايله مناجات ورفع دست حاجات ايليه برساعتنده دخى نفسنى محاسبه ايليه برساعتنده دخى مطعم ومشربى ايچون خالى اوله زيرا بوساعتده استراحت ايتمكده سائر ساعاته معاونت اولور .

فائدهٔ رابعه — قلبى تدبير منزلدن تفريغ‌در . زيرا جميع اشـغال منزلته تكفل اكثر اوقاتى اضاعه‌ايدر وعلم وعمل‌ايچون‌فراغ بولنماز. اول‌سببدندركه ديمشلردركه زوجهٔ صالحه دنيـادن دكلدر زيرا آنكله كسب منافع اخرويه دخى حاصل اولور . محمد بن كعب القرظى حق‌تعالينك ﴿ ربنا آتنا فى الدنيا حسنة ﴾ قول كريمنده حسنه‌دن مقصود مرأهٔ صالحه‌در ديمشدر .

فائدهٔ خامسه — نفسه مجاهده ورياضتدر رعايت وولايت ايله وحقوق اهله قيام وآنلرك اخلاقنه صبر و ازالرينـه تحمل ايله . و دخى اصلاحلرينه

سعی واقدام و آنلری طریق دینه ارشاد و آنلر ایچون کسب حلالده اجتهاد
واقدام و تربیت اولاده قیام ایله . زیرا نفسنی وغیری اصلاحه اشتغال ایلین
آنجق نفسنی اصلاحه مشغول اولان کبی دکلدر . ودخی اذایه صبر ایلین
نفسنی رفاهیت و راحته معتاد ایدن کبی دکلدر . حضرت نبی علیه السلام
بیورمشدر : برکیمسه‌نك اهلنه انفاق ایتدیکی صدقه‌در یعنی مقابله‌سنده اجر
واردر ودخی برکیمسه‌که زوجه‌سنك آغزینه برلقمه رفع ایلسه مأمور اولور.
حدیث آخرده دخی بیورلمشدر : حق‌تعالی فقیر متعفف اولوب ابو العیال
اولانی سور . اما معلوم اوله که بوفائده‌نك نفعی عابدینه عائده‌در . اما ارباب
قلوب آنلری آز اولورکه عیال وصول درجهٔ کمالدن اشغال ایدر .

مطلب ثالث — آفات نکاحده‌در . اول دخی اوچدر: آفت اولی که
جمله‌دن اقوی‌در طلب حلالدن عجزدر زیرا متأهل آز اولورکه زوجه‌سنك
هواسنه تابع اولور کاه اولورکه مال حلال عزیز الوجود اولور پس بالضروره
آخرتنی دنیاسنه بیع ایدوب باعث خسران عظیم اولور . و دیمشلردرکه ینه
روز قیامتده اهل وعیالی آکا خصم اولورلرکه بزه لقمهٔ حرام بذل واطعام
ایلدك بز آنی بیلمز ایدك دیرلر. اول سببدندرکه‌ابن سالم علیه‌الرحمه دیمشدرکه
بوزمانمزده ترك تزوج افضلدر الا مکر شول کیمسه ایلیه مانند حمار جماعه
شبق وحرصی اولان بی اختیار ونفسه مالك اولمیوب قوی الاضطرار اوله.
آفت ثانیه آنلرك حقوقنه قیامده قصور واخلاقلرینه صبر واذیتلرینه تحملده
فتوردر. بونده دخی خطرمقرردر زیرا هرکس راعی‌در ورعیتندن مسئولدر
الا بو دکلو واردر بو آفت ، آفت اولی‌دن ایسردر ومع ذلك بودخی آفت
عظیمه‌در که بوندن سالم اولماز الا برحکیم عاقل که آنلرك زللندن متغافل
اولوب آنلرك اخلاق ردیه‌لرنده مدارات ایلیه زیرا طائفهٔ نسایه اغلب سفاهت
وطیش وحدت وغلظت فظاظتدر وسوء خلق وعدم انصافدر ینه طلب کمال
انصاف ایله . آفت ثالثه‌که ایکی اولکیدن دوندر اهل وولد آنی حق‌تعالیدن
شاغل و طلب دنیایه جاذب و نائل اولور وطلب دنیایه جاذب واولاد ایچون
حسن معیشت تدبیرینه طالب اولور مالی تحصیل واکثار وآنلر ایچون جمع

وادخار وطلب تفاخر وملاحظهٔ تكاثر ايتمكله [*] . وبوكلامدن مقصود نكاح آنی امر محظور وحرامه داعی اولور ديمك دكلدر . زيرا اول مقدما ذكر اولنان ايكی آفت تحتنده مندرجدر بلكه مقصود امر مباح ايله تنعمه داعی ونسا واولاد ايله ملاعبه‌ده امعانه باعث وبادی اولور و آخرت امرنده تفكر و آكا استعداد ايچون فراغ تحصيل ايده‌مز ديمكدر . ايمدی قچانكه نكاحده اولان مجامع فوائد و آفاتی بيلدك ايسه اول فوائد و آفاتی اولا شخص واحدده اعتبار ايدوب بعده كندی نفسكی دخی آكا عرض ايده‌سين اكر آنك حقنده آفات مذكوره جمع اوله مثلا شاب قوی البدن اولوب تحصين فرجه محتاج ومنفرد اولوب تدبير منزله دخی كمال احتياج اوزره اوله آندن صكره نظر ايله كه اكر آنده فوائد نكاح دخی جمع اولوب صاحب مال وخلق حسن اوله و آنی حبك حقه اشتغالدن مانع اولمايه اول مقوله كيمسه‌يه البته نكاح واجبدر . اما اكر فوائد مزبوره موجوده اولميوب لكن آفات مجتمعه اولسه آكا عزوبت افضلدر اكر بعض فوائد ايله بعض آفات جمع اولسه آكا لازمدركه ميزان عدل وقسط ايله آنلری وزن ايليه، طرفيندن قنغيسی راجح ايسه حكم آنكدر مثلا بركيمسه‌نك كسر شهوته احتياجی اولميوب لكن مقصدی آنجق تحصيل ولد اوله و آكا كسب مال حلال متيسر اولمايه آكا عزوبت افضلدر . زيرا بركيمسه‌نك ولد وعقبی اولمامق طعام حرامدن خيردر اما اكر زنايه وقوع وارتكابدن خوف ايدوب لكن نكاح ايدرسه كسب حرام ايتمكه اقدام لازم كليرسه آكا نكاح اولی در زيرا اهون شرين در اما اكر زنادن خوف ايتميوب لكن نظر حرامدن خوف ايدوب وكسب حرامه محتاج اولسه اول زمانده عزوبت اولی در زيرا نظر احيانا واقع اولور اول دخی اهون شرين اولور . اكر نظردن دخی امين اولوب لكن وسواس جماع دفعنه قادر اولماسه ينه عزوبت اولی‌در زيرا عمل قلب عفوه اقربدر قوت حرامدن . اكر سؤال

---

[*] بومقامده اصل مترجمه موافقت اولنمامق احياء علومه موافق تحرير اولنمشدر زيرا مؤلف مرحوم غالبا احيادن نقلده برمقدار خلط ايتمشدر نته‌كيم كتاب احيه مراجعت ايله معلوم اولور . العلم عندالله تعالى .

ایدرسه‌ك كه شول كیمسه‌كه جمیع آفاتدن امین وسالم اولسنه جازم وعالم اولسه آكا افضل اولان عبادت ایچون تخلی میدر یاخود زینت نكاح ایله تحلی میدر؟ جواب ویریلیركه اكر زمرۀ عباد عباددن ایسه ایكیسنی جمع ایدر. زیرا لاجل‌العیال كسب حلال دخی عبادتدر . اما اكر ارباب قلوبدن ایسه‌كه طلب معاش آنك قلبنی تشویش ایلیه آكا تخلی افضلدر. اكر ینه سؤال اولنورسه‌كه یاچون حضرت عیسی علیه السلام ترك نكاح اختیار ایلدی بومرتبه فضل بی حد وشمار صاحبی ایكن ونیچون جناب حضرت رسالت پناه علیه‌وعلی سائر الانبیاء افضل صلوات الآله ازواجی استكثار ایلدیلر معهذا عبادت ایچون تخلی افضل ایكن؟. جواب ویریلوركه بومقوله‌مواضعده بحث وكلام‌بزم امثالمزه لائق اولمیوب بلكه باعث ملام اولور . لكن بعض علماء اعلام دیمشدركه شول كیمسه‌لركه قوی القلب والمنه وعلی العزم والهمه اولوب جماع ونكاح ایچون تشمیر ساق ایلیه آكا بالاتفاق جمع وتكثیر افضلدر نته‌كیم نبی كریممز صلی‌الله تعالی علیه وسلم ایتمشلردر حتی كاه اولوردی كه امهات مؤمنین ایله فراشده ایكن پیك‌خدا كلوب خدمت وحی ادا ایدردی. اما حضرت‌عیسی علیه‌السلام اكرچه آنلر حقنده دخی ظن اولنوركه نكاح ایله تخلی للعباده بینی جمعه قدرتلری مقرر ایدی لكن جائزدركه حزم ایله عمل ایتمكه جزم ایتمیوب اول كاره تشمر ایتمامش اوله‌لر ویاخود آنلرك زمان شریفلرنده طلب مال حلالده كمال اشكال وار ایدی اوله . حقیقتده آنلرك اسرار احواللرینه حق‌تعالی جل جلاله اعلمدر .

مطلب رابع — عقدك شرائطنده‌در. اول دخی‌دردتدر: شرط اوّل‌اذن ولی‌در، اكر ولی اولمازسه اذن سلطاندر . شرط ثانی رضای‌مرأه‌در. شرط ثالث ایكی‌شاهدك‌حضوریدر. شرط رابع‌ایجاب‌وقبول‌در. وبوشرطك تفاصیلی كتب فقهده مذكوره‌در. اما آداب عقد تقدیم خطبه‌در [*] یعنی مقدما ولی مرأه‌دن مرأنك نكاحنی طلب ایلمكدر امابكر اولماسه عدتك تمامندن صكره اولوب عدت ایچنده اولماق كركدر وغیرك خطبه‌سی اولماق كركدر ودخی

[*] كسر خاء معجمه ایله طلب نكاح مرأه‌در .

قبل النکاح خطبه‌در[*] ضم خاء معجمه‌ایله. یعنی قرائت خطبه‌در وتحمید وصلواتی ایجاب وقبول ایله مزج وخلط ایلمکدر ودخی زوجك امری وحالی زوجه‌نك سمعنه القا اولنمقدر نته‌کیم قبل النکاح زوج ، زوجه‌یه نظر ایتمك مستحب اولدیغی کبی تاکه مابینلری تألیف وتأدیم اولنمغه اولی واحری بویله اولمقدر[**]. ودخی ایکی شاهدك غیری اهل صلاحدن برجمع احضار ایلمکدر ودخی نکاح ایله قصد ونیتی رعایت واقامت سنت وغض بصر وطلب ولد وسائر فوائد اولمق کرکدر نه آنکه مجرد هوی اوله تاکه نکاح مزبور عمل دنیادن اولمیه .

مطلب خامس — منکوحه‌نك احکامنده‌در. اول دخی ایکی نوعدر : نوع اوّل منکوحه‌نك حلال اولمیچون اعتبار اولنان احکامدر آنك موانعی اون طقوزدر، اولکی غیرك منکوحه‌سی اولمقدر، ایکنجی غیرك عدتی ایچنده اولمقدر، اوچنجی مرتده اولمقدر، دردنجی مجوسیه اولمقدر بشنجی وثنیه یاخود زندیقه یاخود اهل اباحت اولمقدر التنجی کتابیه اولوب لکن آنلرك دینی ایله تدینی بعد التبدیل اولمش اوله ویاخود مبعث رسول اللهدن صکره اوله معذلك نسب بنی اسرائیل اولمیه چنانکه اول ایکی فضیلت اولمیه نکاحی حلال اولماز اکر آنجق نسب فضیلتی معدومه اولورسه آنده خلاف واردر . یدنجی زوجه رقیقه اولوب نکاح ایدن حر اولوب حره‌نك طولنه قادر اوله یعنی حره‌نك مهرینی ونفقه‌سنی تحمله قادر اوله اماقدرتی اولمسه نکاح جائز اولور لکن بوفقیر ایدر بومذکور اولان مسائلك اکثری امام شافعی حضرتلرینك قولیدر امام اعظم قولی اوزره بعضی مذکوره مخالفدر نته‌کیم کتب حنفیه‌یه مراجعتله

[*] زیرا حدیث شریفده لایخطب احدکم علی خطبة اخیه بیورلمشدر. یعنی سزدن بریکز برادر مسلمنك برعورته خطبه‌سی اوزره خطبه ایلمسون دیه بیوریلوب نهی اولنمشدر صدق رسول الله وصدق محمد حبیب الله .

[**] اصل مترجمده مرحوم والد ماجدك عبارتی (لیکون احری دن یؤدم بینهما) واقع اولوب حاشیهٔ کتابده تفسیر بیوروب یعنی مابینلری تألیف اولنمقده دیمکدر. تأدیمك اصلی ادمه‌نك ادمه اوزره واقع اولمسیدرکه ادمه تحت بشره‌ده اولان جلده دیرلرکه مقصد کمال الفتده مبالغه‌در دیه بیورمشلردر الله اعلم .

معلوم اولور . غالبا مؤلف اصل مترجم مرحوم والد ماجد بومباحثك اكثر
مواضعنی کتاب (الاحیا)دن نقل بیورمق ایله اکا اقتدا ایتمشلردر والا کتب
حنفیه‌ده وجه مذکور اوزره خلاف مصرحدر. سکزنجی زوجه‌نك جمله‌سی
یاخود بعضی ناکحك ملك یمین ایله مملوکه‌سی اولمقدر. طقوزنجی زوجك ذورحم
محرمی اولمقدر. اوننجی رضاع سببی ایله حرام اولمقدر . اون برنجی حرمت
مصاهره ایله حرام اولمقدر . حرمت مصاهره نه مقدار امور ایله ثابته اولدیغی
کتب فقهیه‌ده مسطوردر. اون ایکنجی بشنجی اولمقدر نکاحده یاخود عدتده،
مثلا برکیمسه‌نك درت زوجه‌سی اولوب برینه طلاق ویرمش اولسه مادامکه
آنك عدتی باقیه‌در بشنجی‌یه نکاح جائز دکلدر. اون اوچنجی نکاحده برعورت
ایله جمع ایلیه‌که اکر آنلرك بریسی ارکك اولسه اخرایه نکاح حرام اوله. اون دردنجی
زوجنك طلاق ثلث ایله مطلقه‌سی اولمیه‌که مادامکه آخره حلال‌ایتمیه جائز دکلدر.
اون بشنجی زوج ایله ماینلرنده لعان اولمش اولمیه. اون التنجی احدزوجین
محرم اولمیه. ان یدنجی ثیب صغیره اولمقدر بونده امام ابی حنیفه‌نك خلافی واردر.
اون سکزنجی دون البلوغ اولمقدر بونده دخی امام ابی حنیفه‌نك خلافی واردر.
اون طقوزنجی ازواج رسول اللهدن اولمقدر زیرا آنلر امهات مؤمنین‌در، حرمتلری
نص قرآن عظیم ایله ثابته‌در لکن اول بوزمانده بولنماز نوع ثانی طیب عیشه
باعث اولان خصال‌در اول دخی سکزدر : اولکی صالحه ودیندار اولمقدر
زیرا اکر دین جهتدن ضعفی اولورسه کرك نفسنده کرك فرجنده زوجنه
ازرا وتحقیره باعث اولوب بین الناس روسیاه وغیرتدن قلبی مشوش وعیشی
منغص وتباه اولور کذلك اکر مالنی اسراف وغیر مشروع محله اتلاف ایتمکله
دیننده فساد اولورسه دخی باعث فساد عیش اولور. ایکنجی حسن خلق‌در اول
دخی امر مهمدرکه آنکله زوجنه فراغ بال ودینی امرنده معاونت ایله خوشحال
اولور اما اکر سیئة الخلق سلیطه وبدزبان اولورسه ضرری زیاده اولوب نفعی
عین زیان اولور. اوچنجی حسن صورتدر زیرا نفس زوجهٔ قبیحه ایله اکتفا
وقناعت ایده‌مز پس تزوجدن مقصد اولان نامحرمدن منع بصر معناسنه ضرر
ایدر اما برعورته جمالی ایچون نکاح ایتمکدن منع اولندیغی اول زمانده‌درکه

زوجك غرض اصليسی دين وعفت اولميوب بلكه آنجق جمال وحسن صورت اوله نه آنكه جمال هيچ مطلوب ومرغوب اولميه، دردنجی مهری خفيف اولمقدر زيرا ثقلت مهر مقاصد نكاحی افساد ايدر سنته مخالفتدن ماعدا. بشنجی ولود اولمقدر كه اول مرور ايتمشدر. التنجی بكر اولمقدر زيرا آنده اوچ فائده واردر: برى اولدركه ابكارك محبتلرى زوجلرينه زياده اولور زيرا (ماالحب الاللحبيب الاول) مثلی ظاهر وغير مأولدركه البته اول حبيبه ميل جملەدن زياده اولور. ايكنجی ابكار ازواج قاتنده زياده مرغوبەدر زيرا اكثر طباع آخرك دستی طوقنوب مس ايدن عورتدن اباوامتناع ايدر. اوچنجی اولدركه بكر البته زوج اولنه ميل وتحنن ايدر نتەكيم شمدی وجهی مرور ايتمشدر. يدنجی نسب صاحبەسی اولوب خانهٔ دين وصلاحدن اولمقدر زيرا تربيەنك حسن اخلاقده مدخل عظيمی اولديغنه اتفاق واردر. سكزنجی اقرب اقاربندن اولمامقدر زيرا اول حالت باعث تقليل شهوت اولور اول سببدندركه اول مقولەلرك ولدی ضاى يعنى نحيف اولور.

مطلب سادس — آداب معاشرتدەدر. اول دخی ايكی صنفدر: صنف اول زوج اوزرينه لازم اولان آدابدر اول دخی ايكيدر اولكی وليمەدركه مستحبدر وتهنيت دخی مستحبدركه وليمەيه كلنلر «بارك الله لك وبارك عليك وجمع بينكما بخير» ديەلر ودخی نكاحی اظهار مستحبدر. خبرده وارد اولمشدركه نكاح حلال ايله وقاع حرامی فصل ايدن دف وصوتدر. ايكنجی حسن خلقدر، حسن خلقدن مقصد آنلره اذا وجفا ايتامك دكلدر بلكه اذا وجفالرينه تحملدر نتەكيم حضرت رسالت پناه صلی الله تعالى عليه وسلم ايدرلر ايدی قصور عقللرى جهتندن ترحما، حتی آخر وصيتلرى ازواجه احسان اولمشدر ديەحديثده وارد اولمشدر. اوچنجی احتمال اذادن زياده مداعبه ومزاح وملاعبه ايلمكدركه تطييب قلوب نسوان آنكله آسان اولور. نبی عليه السلام دخی آنلر ايله لطيفه ومزاح ايدوب اعمال واخلاقده آنك عقللرى درجەسنه تنزل ايتدكلرى مشهور وكتب احاديثده مذكوردر. دردنجی ملاطفەده اول مرتبه انبساط ايتميەكه هيبتده درجەسنی اسقاط لازم كله زيرا

اول مرتبه نسوانك اخلاقنى افساد ايدر بلكه رعايت اعتدال ايليه‌كه برمنكر وضع كورسه ينه هيبت وانقباضى ترك ايتميه حديث‌دخى ﴿تعس عبدالزوجة﴾ بيورلمشدركه زوجه‌سنك عبدى كبى مغلوبى اولانى ذم ايچون واردر حضرت امام شافعى رحمه‌الله عليه ايتدى اوچ طائفه‌يه اكر اكرام ايدرسه‌ك آنلر سكا اهانته اقدام ايدرلر امااهانت ايدرسه‌ك اكرام ايدرلركه آنلر مرأه وخادم ونبطى‌در مقصدشريفلرى اكر محض اكرام ايدوب احيانا غلظت ايله مزج وخلط ايلمزسه‌ك ديمكدر وبالجمله‌ارض وسموات عدلله قائملردر پس هرامركه حدندن تجاوز ايله ضدينه منعكس‌اولور اول‌طائفه‌ده دخى غالب‌حال‌عقللرنده ركاكت واختلالدر پس آنده اعتدال سياست ايله ممزوج لطفدر . بشنجى غيرتده اعتدالدركه شول اموركه آنك غائله‌سندن خوف اولنور آنك اول ظهورنده تغافل ايتمامك كركدر اماسوء ظنده وبواطنى تجسس وتعنتده دخى مبالغه ايلميه . نبى عليه السلام دخى عوارت نسايى تتبعدن نهى ايتمشلردر لكن نسوان اوزرينه رجال زمره‌سنى ادخال ايلميه‌وآنلرى اسواقه چيقارميه وزمانه‌ده مساجده دخى چيقمايه‌لر كرچه زمان رسول اللهده صلى الله تعالى عليه وسلم چيقارلر ايدى زيرا زمان متغيراولمشدر. اماخاصة اعياده خروجه اذن ويرلمشدر لكن زوجلرينك رضالرى ايله اولمق كركدر، لكن آنده‌دخى نظارات ومجامع ناسه‌چيقمقدن منع اولنور زيرا زمانه‌ده غلبهٔ فساد مقرردر چيقدقلرى زمانده دخى كركدركه وجوه رجاله نظردن منع وغض بصر ايليه‌لر زيرا نسوان حقنده وجوه رجال حق رجال‌ده امرد كبى‌دركه فتنه احتمالى اولمايجق امرده نظر حلالدر والامكروهدر. التنجى نفقه‌ده اعتدال واقتصاددر اسراف تقصير دكلدر ودخى كركدركه برمأكول طيب اولسه آنى اهلندن منع ايدوب باشقه تناول ايلميه زيرا معاشرت بالمعروف مرتبه‌سندن خارج اولور بلكه هرطعامى تناول‌ايتدكده‌جمله‌عيالنى‌سفره‌سنه‌دعوت وآنلرايله بيله اكله مباشرت وحسن معاشرت ايليه ويانلرنده برطعامى وصف ايتميه‌كه اطعامه قادر اولمايه ودخى واجبدركه عيال اطعامنده تفقد حلال ايليه ودخى مرأديه جائزدركه طعامك بقاياسنى وشول طعامى‌كه ترك اولنسه فاسد اوله

انلری تصدق جائزدر اکرزوجندن اذن صریح دخی آلماسه زیرا اول مقوله‌ده
ظاهر حال اذنه شاهد ودالدر. یدنجی زوجه‌سنه احکام حیض وصلواتی تعلیم
واعتقاد اهل سنتی تلقین وتفهیم ایلیه اکر زوجی بیلمزسه زوجه‌دن نیابةً
عالم اولانلردن سؤال ایتمك کرکدر اکر ایتمزایسه زوجه‌سنه لازمدرکه چیقوب
اهلندن سؤال ایلیه اکر زوجی منع ایدرسه عاصی اولور. اما فرائضی تعلم
ایتدکدن صکره دخی زیاده طلب ایلمك ومجلس ذکره حاضر اولمق واجب
دکلدر. مکر زوجنك رضاسی ایله اوله. سکزنجی نسوانی بیننده عدل ایدوب
بعضنه زیاده میل ایلمیه. قچانکه سفر لازم اوله مابینلرنده قرعه ایلیه اکر میان
نسوان ده عدل ایلمزسه روز قیامتده احد جانبینی مائل اولمش شکل هائل
ایله کله نته کیم حدیثده وارددر . ایمدی عطا واحسانده ومبیتده عدل ایلیه .
اما محبت ووقاع، اول تحت اختیارده داخل دکلدر. طقوزنجی نشوزدر. اول
دخی ایکی طرفدن معاً ویاخود زوجدن اولورسه انده ایکی حکمدن لابددر
بری زوجك اهلندن وبری زوجه‌نك اهلندن تا که ایکیسی مابینلرینه نظر ایدوب
امرلرینی اصلاح ایده‌لر اکرمقصدلری اصلاح اولورسه حق تعالی مابینلرینی توفیق
ایلیه. اکرخاصة زوجه‌دن ایسه اول صورتده‌رجال ـ که قوامون علی النساءدرـ
زوج ایچون جائزدرکه آنی تأدیب ایلیوب طاعت وعبادته قهراً جبر وتحمیل ایلیه
لکن تأدیبده دخی تدریج کرکدرکه اولا وعظ ونصحی وتحذیر وتخویفی تقدیم
ایلیه اکر اول مرتبه مفید اولمازسه فراشـده آردینی دونوب یاته ویاخود
باشقه فراشده یاته وزوجه‌یی ترك ایلیه کندیسی اوده ساکن ایکن برکیجه‌دن
اوچ کیجه‌یه وارنجه. اکر اول دخی مفید اولمازسـه ضرب ایلیه اما ضرب
قوی ایتمیه ویوزینه ضرب ایتمیه وزوج ایچون زوجه‌سنی امردین خصوصنده
بر آی یاخود اون کون مقـداری هجر وترك ایلمك جائزدر . اونجی آداب
جماعده در . آنده دخی مسـتحب اولدرکه بسم الله ایله ابتـدا ایلیه واولا
﴿قل هو الله احد﴾ قرائت ایلیه وتکبیر وتهلیل ایله. ودخی ﴿ بسم الله العلی العظیم .
اللهم اجعـله ذریة طیبة ان کنت قدرت ان تخرج من صلبی ﴾ دیه حدیثده
وارددرکه اکر بریکز اهلنه اتیان ایتدکده ﴿ اللهم جنبنا الشیطان وجنب ـ

الشیطان مارزقتنا ﴾ دیسه اکر مابینلرنده ولد اولورسه اکا شیطان ضرر ایده‌میه. قچانکه انزاله قریب اولورسین شفتینکی تحریك ایتمدن نفسکدن دیه‌سین ﴿ الحمدلله الذی خلق من الماء بشراً ﴾ بعض اهل حدیث تکبیر ایدردی تا که اهل خانه آوازینی کوش ایدرلردی وجماعده قبله‌دن انحراف ایلیه قبله‌یی اکرام ایچون ونفسنی واهلنی برثوب ایله اورتوب ستر ایلیه ورفع صوت ایتمیه وزوجه‌سنه سکینت ووقار ایله امر ایلیه. خبرده وارددرکه چبلاق اولوب تجرد ایتمه‌لر بغیر تجرد ایتدیکی کبی ومقدما کلام وتقبیل ایله تلطیف ایلیه وهر آیك اوچ کیجه‌سنده ـ که اولی واوسطی وآخری در ـ جماع ایلمیه زیرا اول لیالیده جماعده شیطان حاضر اولور دیرلر ودخی زوجه‌نك اوزرندن قالقمیه مادامکه عورت دخی آندن قضاء وطر ایتمیه. جماعده عدل هر درت کیجه‌ده بر کیجه زوجه‌سنه اتیاندر آنك مادوننده زوجه‌نك حقی یوقدر زیرا عدد نسادرتدر کرچه حاجت وقدرته کوره زائد وناقص دخی اولور. پس اکثرینه کوره درت کیجه‌ده بر کیجه حقی اولورودخی حال حیضده اتیان ایلمیه زیرا حرام ولدنده مورث جذام در وحایضك جمیع بدنی ایله استمتاع جائزدر موضع مکروهك غیری که قبل ودبردر. وعورتنك اللری ایله استمتاع ایتمکی دخی تجویز ایلامشلردر اکر بعدالجماع ینه‌عود مقصد ایدرسه فرجنی غسل ایدوب بعده عود ایلیه کذلك محتلم اولوب جماع مقصود ایلسه اکر جنب ایکن نوم مقصد ایلسه وضوء صلوة کبی آبدست آله که سنتدر وزوجه‌سنه عزل یعنی حین انزالده ولد اولماسون دیه ذکرینی اخراج ایلمك مکروهدر حق تعالی ولدی تقدیر ایلیه آنی برشی منعه قادر دکلدر اما زوجه‌سنك رضاسی اولسه عزل حلالدر امه‌سنده مطلقا حلالدر. اون برنجی آداب ولادتدر اول دخی بش در: اولکی ولد ذکر ده فرح زائد وانثی ده حزن اظهار ایلمیه زیرا بیلنمزکه قنغیسنده خیر واردر خصوصا که تربیت بنات حقنده نیچه فضائل واردرکه احادیثده مذکوره‌دردر. ایکنجی صاغ قولاغنه اذان وصول قولاغنه اقامت قرائت ایلیه که حدیثده وارددرکه هرکیم اویله ایلیه ولدندن ام الصبیان مرفوع اوله. ودخی مستحبدرکه ولدك اوّل انطلاق لساننده اکا ﴿لا اله الا الله﴾ کلمهٔ طیبه‌سنی تلقین ایلیه‌لر تا که اوّل حدیثی

اول كله اوله. ودخی يوم سابعده ختان اولنمق حقنده خبر صحيح وارد اولمشدر كه اسمادن حق تعالی يه احب اولان عبدالله وعبدالرحمن در ودخی حضرت رسالت پناه بيورمشدر كه بنم اسمم ايله تسميه ايدك اما كنيتم ايله تكنيه ايلميك. بعض علما ايتدی اول نهی عصر نبی ده ايدی عليه السلام زيرا جياتلرنده ياابالقاسم ديه حضرته بدأ ايدرلردی ودخی ابوعيسی ايله تكنيه اولنمق دخی مكروهدر زيرا حضرت عيسی نك والدی يوقدر. ودخی سقط واقع اولسه اكا دخی اسم تعيين اولنمق كركدر اكر تسميه ايلمزسه والدندن روز قيامتده سن بنی تضييع ايدوب اسم وضع ايلمدك ديه مطالبه ايدر ديمشلردر. اكر ذكرميدر ياخود انثی ميدر معلوم اولماسه ايكی جانبه قابل براسمله تسميه ايليه مثلا حمزه وطلحه وعماره وعتبه وعنبسه كبی ودخی اسماء قبحه يی تبديل ايلمك دخی مستحب در نته كيم نبی كريم عاصی اسمنی تبديل ايدوب عبدالله قومشدر. ودخی افلح و بركة مثلی اسمادن دخی نهی وارد اولمشدر زيرا كاه اولوركه بر كيمسه بركت بونده ميدر ديه سؤال ايتدكده يوقدر ديه جواب ويررلر. دردنجی يوم سابعده عقيقه ايلمكدر ولد ذكردن ايكی قيون كرك اركك اولسون كرك انثی. ودخی سنتدر كه يدنجی كونده ولدك باشنی تراش ايدوب شعرينی التون ياخود فضه ايله وزن ايدوب تصدق ايليه. بشنجی حنك ايليه يعنی آغزينی خرما ياخود برحلوی ايله آچه. اون ايكنجی آداب طلاقدر اول دخی مباحدر لكن ابغض مباحاتدر آنده دخی درت امر رعايت اولنمق كركدر: اولكی اولدركه طلاق زوجه نك زمان طهرنده اوله كه اول طهرده انكله مجامعت ايتمش اولميه. ايكنجی طلاق واحد اوزره اكتفا ايليوب طلاق ثلث بيننی جمع ايلميه. اوچنجی زمان تطليقده زوجه سنه تطليق ايدوب استخفاف وتعنيف ايلميه وبعض هديه ايله قلبنی تطييب ومفارقتدن حاصل اذی ايله قلبنده اولان كسری جبر ايليه كه اول دخی مرارت فراقه صبر ايده. دردنجی زوجه نك سرينی افشا ايلميه هم نكاح زماننده وهم طلاقدن صكره كه بوخصوصده وعد عظيم وارد اولمشدر.

صنف ثانی — زوجك زوجه اوزرنده اولان حقوقی بياننده در. زيرا نكاح رقك برنوعيدر زيرا مهر ايله زوج، زوجه سنك بضعنی اشترا

ایتمش اولوب آنك مملوكەسی اولمش اولور اول تقدیرجه البته زوجەیه
لازمدرکه زوجنه مطلقا اطاعت ایلیه هرامرده که زوجەنك کندی نفسنده
طلبی اولمایوب زوجنك محض رعایت خاطری ایچون اوله مادامکه اول
امرده معصیت اولمیه [*] حق زوجی زوجه اوزرینه تعظیم لازم اولمقدا اخبار
کثیره وارد اولمشدر . پس خانەسندن برشیئی زوجنك اذنی اولمادن
کیمسەیه ویرمیه وبلا اذن تطوعاً صائمه اولمایه . اکر اولورسه صومی مقبول
اولماز ودخی بلا اذن زوجنك منزلندن خروج ایتمیه اکر ایدرسه ملائکه
اول مرأەیه لعن ایدرلر منزلنه رجوع ایدنجه ویاخود توبه ایدنجه . ودخی
جمیع حقوقك اهمی ایکی امردر بری ستر وصیانت وعفت ودیانتدر . بری
دخی اولدرکه قدر حاجتندن زیاده زوجندن نسنه طلب ایلمیه وزوجنك
کسبندن تعفف ایلیه اکر حرام ایسه سلفدن نیجه کیمسەنك زوجەلری
وقیزلری دیرلر ایدی که زنهار کسب حرامدن صاقنوب پرهیزکار اول
زیرا بز جوع وافتقاره صبر ایدرز اما عذاب ناره صبره اقتدارمز یوقدر .
ودخی زوجنك مالنی بذلدن افراط ایلمیه مکرکه احتمال تغیر وفساد اوله
اکر زوجنك رضاسی ایله اطعام ایدرسه زوجنه حاصل اولان اجرك مثلی
اکا دخی واصل اولور ، اکر رضاسی یوق ایکن اطعام ایدرسه زوجنه اجر
ومرأەیه وزر اولور . روایت اولنور که اسماء بنت خارجة الفزاری وقتا که قیزینی
تزوج ایلدی اکا نصح وپند ایدوب ایتدی : سن بر آشیاندن چیقدك که آندەجای
ومکان طوتمش ایدك وبرفراشه کیردك که سنك اولدن معلوم ومعروفك دکلدر
وبرقرینه ملاقی اولدك که اولدن مألوفك دکلدر . ایتدی سن اکا مثال خاك اول
واول سکا مانند سما وافلاك اولسون وسن اکا مهاد اول واول سکا عماد اولسون
وسن آکا جاریهٔ فرمان بر اول واول سکا بندهٔ خدمتکار اولسون وسن
آنك اوزرینه دوشوب اول مرتبه الحاح ایلمه که سکا بغض وعداوت ایلیه
واول مرتبه تباعد واستغنا ایلمه که سکا باعث نسیان ونفرت اوله . اکر اول
سکا قریب اولورسه سن دخی آکا قریب اول ، اکر سندن بعید اولورسه سن

[*] اما معصیتی متضمن اولسه اطاعت لازم دکلدر مثلا دبرندن وطی ایتمك تکلیف ایلسه .

دخی صورت بعد کوستر ودخی آنك سمعنی وعینی حفظ ایله که سندن
طیبدن غیری نسنه شم ایتمیه وکلام حسندن غیری ایشتمیه وجمیلدن غیری
فعله نظر ایتمیه. ودخی زوجه‌نك آدابندندرکه زوجی اوزرینه حسن وجمال
سببی ایله افتخار وزوجنی قبحی جهتی ایله ازدرا واحتقار ایلمیه ودخی
زوجنك غیبتنده صلاح وانقباضه ملازمت وحضوری زماننده لعبه مباشرت
واسباب لذاته مداومت ایلیه وزوجنه برحالده اذا ایتمیوب بلکه اذاسنه احتمال
ایلیه ودخی خانه‌سنده‌اولان خدماتدن قادراولدیغنه قیامه اشتغال ایلیه. محصل
کلام بومقامده قول جامع وکلام نافع اولدرکه زوجه‌یه حقوق لازمه اولدرکه
بیتنه ملازم ومغزل وسائر لوازمنه مداومه اولوب خارجه نظر واطلاعی اکثار
ایتمیه وجیرانی ایله مصاحبتی ومکالمه‌نی آز ایلیه وآنلره واروب دخول وملاقات
ایتمیه . مکر معتاد اولان اوقاتده اوله وزوجی اذنی اولمادن چیقمایه اذن ویررسه
دخی تنها یرلردن کیدوب شوارع واسواقدن کیتمیه همتی اصلاح شانی وتدبیر
مهمات ومنزل وخاندانی اولوب صفاء بال ایله صلوة وصیامه اقبال ایلیه وزوجنه
حق تعالیدن تقدیر اولنان رزقه کرك قلیل وکرك کثیر قناعت ایلیه وزوجنك
حقنی کندیسنك وسائر اقاربنك حقلری اوزره تقدیم ایلیه وهرحالنده
نظافت اوزره اوله‌که‌زوجی استمتاع مقصود ایتدکجه سبب امتناع اولمیه واولادینه
شفقت ایدوب سب ولعنی عادت ایتمیه وزوجی وفات ایدرسه درت آی اون
کون اعتداد ورعایت احداد ایلیه یعنی ترك زینت ایدوب بلکه لباس ماتم
ویاس اکسایده وعدتی تمام اولنجه اول منزل اوّلده ساکنه اولوب اهلنه انتقال
ایتمیه وبغیر ضرورة خارجه چیقوب کیتمیه .

اصل ثالث — آداب کسب ومعاشده‌در آنده‌دخی برقاچ مطلب واردر.

مطلب اول — فضیلت کسبده وآکا تحریضده‌در. اما کتابده حق تعالی
بیورمشدر﴿ وجعلنا النهار معاشا ﴾ ودخی بیورمشدر: ﴿ وابتغوا من فضل الله ﴾
ایمدی خلق نهار، تحصیل معاش وکار ایدوکنی جناب خالق کردکار بو آیت
کریمه ایله ظاهر آشکار ایلمشدر کذلك صلوة جمعه‌یی ادا ایتدکدن صکره
کسب حلالده فضل خدادن طلب وسؤال ایدك بیورلمشدر، بونلردن ظاهردرکه

کسب حلال افاضل اعمالدندر . ودخی حضرت نبی صادق علیه صلوات الملك الرازق بیورمشدر : تاجر صدوق روز قیامتده صدیقین وشـهدا ایله حشر اولنور. ودخی بیورمشدر برکیمسه‌که دنیادن طلب مال حلال ایدوب غرضی دخی کندیدن دفع مذلت جر وسـؤال وسعی نفقهٔ اهل وعیال وهمسـایه وجاریه‌لرینه تعطف ومیل ایتمکه وصول ونیل تحصـیل ایتمك اوله آخرتده ملك لایزال وباقی حضورینه کلوب ملاقی اولدقده رویی لیلهٔ بدرده ماه منیر کبی منور اوله لکن تجارتك فضیلتی قوت عیال ودفع مذلت سـؤال ایچون اولدیغی حالده‌در . اماچانکه مالی اکثار وتحصیل ثروت وادخار ایچون اوله اول تجارت مذمومدر زیرا اول طریقله تجارته اشتغال رأس کل خطیئه اولان دنیایه اقبالدر. اکر آندن صکره تجارتده اختیار خیانت ایدرسه فسق عظیم وجنایت اولور . ودخی برکیمسه‌یه‌که بلاسؤال نفقه‌سی واصل اولورسـه ینه تجارت افضلدر زیرا خلقدن مستغنی اولور. پس تجارت افضل اولور دیمشلردر لکن قول حق بودرکه بلاسؤال قبول صدقات ایدوب عبـادتده تخلی ایلمك افضلدر زیرا آنده خلقه اعانت واردر خیرات وصدقاتده .

مطلب ثانی — عقود سته‌نك احوالنی بیان وعیان ایدر .

عقد اول — بیع‌در، که‌ملك ذوالجلال آنی حلال ایدوب ﴿احل الله البیع وحرم الربوا﴾ بیورمشدر. آنك دخی اوچ رکنی واردر: بری عاقددر ایمدی صبی ومجنون ایله معامله ایتمزلر زیرا آنلر مکلف دکللردر ودخی عبد عاقل سیدینك اذنی اولمادن. ودخی اعمی زیرا مبیعی کوره‌مز پس غیری توکیل ایتمك کرکدر اما کافرك معامله‌سی جائزدر آنجق آکا مصحف شریف بیعی وعبد مسلم وحربی اولانلره سلاح حرب بیعی جائز دکلدر ، هرکیم ایدرسه ربنه عاصی اولور . اما خائن اولانلر واکل ربوا ایدنلر ودخی هرکیمسـه کیم اکثر مالی حرام اوله لائق بودرکه آنلردن برشی تملك اولنمیه مکر شـول نسـنه که بعینه حلال ایدوکنی بیله . رکن ثانی مفقود علیـه‌در . آنده دخی آلتی شرط واردر : شرط اوّل نجس العین اولمامقدر کلب وخنزیر وفیل وزبل وخمر کبی . شرط ثانی منتفع به اولمقدر پس بیع فاره وحیه جائز دکلدر . اما طیور خوب

صورت، طوطی وطاوس کبی آنلرك بیعی جائزدر وياخود خوب صدا اوله
بلابل وقماری کبی جائزدر . املاهینك بیعی جائز دکلدر زیرا استعمالی
حرامدر. شرط ثالث تصرف اولنان شی عاقدك ملکی اولمقدر وياخود مالکی
جانبندن تصرفه اذن اولمقدر پس والدك مالنی ولدينه بیع جائز دکلدر رضا
ویرمسنه اعتماد ایتمکله ، کذلك زوج وزوجه‌نك دخی بلکه تقدم رضا کرکدر.
شرط رابع معقود علیه اولان مقدور التسليم اولمقدر شرعاً وحساً. پس دکزده
بیع سمك هواده اوچقده اولان یبانی قوشلرك بیعی جائز دکلدر مادامکه آب
ایچنده اولوب صید اولنمش اولمیه ، ودخی بیع جنين ، مادام که رحمده‌در
ودخی عسب فحل یعنی دوه‌نك ظهور ایتمدن ولدی ودخی ضرع ایچنده
اولان لبنی و آبقی بیع جائز دکلدر زیرا هیچ بری مقدور التسليم دکلدر .
ودخی ولدی والده‌سندن تفریق ایدوب بیع ایتمك جائز دکلدر . شرط
خامس مبیعك عینی وقدری ووصفی معلوم اولمقدر ، تفصيلی کتب فقهده
مذکوردر . شرط سادس مبیع مقبوض اولمقدر کرك عقار اولسون کرك
منقول. رکن ثالث لفظ عقددر پس ایجاب وقبولك جریانی لازمدر مقصوده
دلالت ايدر لفظ مفهمه یعنی مقصدی فهم ایتدیرر لفظه متصل اولدیغی حالده،
اول دخی یاصریح اوله یاخود کنایت اوله . تعاطی ایله دخی بیع جائزدر امام
ابی حنیفه رحمه الله تعالی قتنده کرك خسیسده کرك نفیسده . یعنی لسان ایله
ایجاب وقبول اولمیوب آنجق بائع مبیعی مشتری‌یه اعطا ومشتری ثمنی بایعه
اعطا ایدوب طرفین‌دن تعاطی اولمق ایله . اماامام شافعی قتنده تعاطی ایله بیع
جائز دکلدر ولائق اولان اولدرکه بونده ظاهر حال حکمی ایله عمل اولنه‌که
بایعك بیع مزبوره رضاسی معلوم اوله اکر کراهتی معلومه اولورسه بیعی
تصریح ایلیه . اصل احتیاط بودرکه نفیسده تصریح ایلیه عبد وفرس ودار کبی.
وخسیس تعاطی‌در خبز ولحم وبقل کبی . اکرچه ایکی نوعده دخی تعاطی
صحیح‌در امانفیس ایله خسیس بیننی تمیز وتعیین ، آنك مداری عرفدر اکر
عرفده دخی اشتباه اولورسه لازم اولان اول زمانده احتیاط ایدوب ایجاب
وقبول تصریح اولنمق کرکدر . بوذکر اولنان مرتبه ورعدر پس لائق اولان

اولدرکه آنده قلبکدن استفتا ایدەسین والا شرع مرتبەسندە جملەسندە تعاطی جائزدرکه ابی حنیفەدن مذهب صحیح بودر .

عقد ثانی — عقد ربوادرکه حق تعالیکه رب کریمدر آنی تحریم ایلمشدر. بوندن احتراز واجبدر صیرفیلره واطعمه وحبوبات بیع ایدنلره. زیرا ربوا بونلردەدر ایمدی صیرفی‌یه لازمدرکه نسیهٔ بیعدن احتراز ایلیه بلکه یداً بید ایلیه وبلاعوض فضلدن اجتناب ایلیەکه اول وزنده وکیلده تفاوتدر جنسـده اتحاد اولدیغی زمانده جودت وردائت مفید دکلدر .

عقدثالث — سلمدر، آنك دخی اون شرطی واردر: اولکی رأس مال معلوم اولمقدر علم مثلی ایله. یعنی کیل ووزن وعد ایله. ایکنجی رأس مالی مجلس عقدده قبل التفرق تسلیمدر . اوچنجی مسلم فیه احد اوصافی تعریف ممکن اولان قبیلدن اولمقدر. دردنجی اوصافی تتبع واستقصا ایلیه تاکه تغابن اولور بروصف قالمیه. بشنجی اجل معلوم اولمقدر شهور یاخود ایام ایله. التنجی مسلم فیه مقدور التسلیم اولمقدر . یدنجی مکان تسلیمی ذکر ایلمکدر . سکزنجی آنی برعینه تعلیق ایتمامکدر مثلا شوبستانك ثمرەسی ویاخود بونك مثلی کلام ایله. طقوزنجی مسـلم فیه شیٔ نفیس عزیز الوجود اولمیه مثلا بردرهٔ لطیفەکه عزیز الوجود اولور وصفله موصوف اوله . اوننجی رأس مال طعام اولسه مسلم فیه دخی طعام اولمیه یاخود نقد اولسه مسلم فیه نقد اولمیه زیرا عین ربوا اولور .

عقد رابع — اجارەدەدر . آنك ایکی رکنی واردر: بری اجرت وبری منفعتدر. اما قاعد ولفظ همان بیعده مذکور اولاندر بعینه، اما اجرت معلوم وموصوف اولمق کرکدر بیعده ثمن کبی. ودخی هرشیئی‌که حصولی عمل اجیره موقوف اوله آنکله اولمق جائز دکلدر . مثلا اجرت وکراء دار، ینه دارك عمارتی اوله وقیونك. ساخك اجرتی جلدی اوله. اما منفعت اول عملدر آنك دخی حدی بودرکه هر عمل مباح معلوم که آنده عامله کلفت وزحمت لاحق اوله و اول عملده آخر کیمسه غیره تطوع ایلیه اول عمل اوزره اسـتیجار جائزدر و بونك تحتنده بش امر مندرجدر. اولکی متقوم اولوب آنده کلفت وتعب اولمقدر . پس طعامك اجرت اولمسی وکلامك اجرت اولمسی صحیح

دکلدر . ایکنجی برعین مقصوده‌نك قبضنی متضمن اولمایه لبن مواشی کبی
اما مرضعه‌ده استحسانا تجویز اولنمشدر . اوچنجی مقدور التسلیم اولمقدر
حساً ویاخود شرعاً . پس اخرسی استیجار جائز دکلدر تعلیم ایتمك اوزره
ویاخود معلمی تعلیم سحر ایتمك اوزره ویاخود صائغی اوانیٔ ذهب وسائر
محرمات اوزره استیجار کبی . دردنجی اجیر اوزرینه اول عمل شرعا واجب
اولمامقدر . پس اجرت جهاد جائز دکلدر وسائر عبادات‌که آنلرده نیابت
اولمیه ، اما حجدن وغسل میتدن وحفر قبوردن وبونلرك امثالندن جائزدر. اما
امامتك واذانك وتدریسك واقراء قرآنك اجرتنده خلاف واردر. اما برمسئلهٔ
معینه‌نك ویاخود برسوره‌نك بعینها شخص معینه تعلیم اجرتی صحیحه‌در .
بشنجی منفعت وعمل معلوم اولمقدر. پس عمل خیاط ثوبدن معلومدر وعمل
حمال محمولك مقدارندن معلومدر .

عقد خامس — قراضدر. آنده دخی اوچ رکن واردر: اولکی رأس‌مال
معلوم اولوب عامله مسلم اولمقدر . ایکنجی ربحدرکه عامله ثلثی یاخود نصفی
یاخود دیلدیکی مقدار شرط اولنه . پس مقدار معین ایله تقدیر جائز دکلدر
مثلا یوز درهم تعیین اولنمق کبی . اوچنجی اول عمل که عاملك اوزرینه
لازمدر آنك شرطی برتجارت اولمقدرکه آنك اوزرینه تضییق اولنمیه تعیین
ایله یاخود توقیت ایله .

عقد سادس — شرکتدر. اول دخی درت قسمدر، اوچی باطله‌در: اولکی
شرکت مفاوضه‌درکه (تفاوضنا فی کل مالنا وعلینا) دیه یعنی هر امرده
منفعتمز و مضرتمزده مفاوضه و مشارکت ایلدك دیه وماللری ممتاز اوله .
ایکنجی شرکت ابداندرکه اجرت عملده اشتراك شرط ایلیه‌لر، بوشرکت باطله‌در.
اوچنجی شرکت وجوهدرکه شریکیندن برینك خشمتی وقول مقبولی اولوب
انك جانبندن تنفیذ کلام وآخر طرفندن عمل اوله بودخی باطلدر. دردنجی
شرکت عناندرکه ایکیسنك ماللری برحیثیت ایله مختلط اوله‌که تمییز متعذر
اوله مکر قسمت ایله اوله ودخی هربری صاحبنه تصرفه اذن ویره‌و بوشرکتك
حکمی ربح وخسرانی ایکی طرفك مالنه کوره توزیعدر وبوشرکت صحیحه‌در .

مطلب ثالث — معامله‌ده عدل بیانده‌در. بودخی ایکی قسمدر: قسم اوّل ضرری عام اولاندر اول دخی برقاچ نوعدر. نوع اوّل احتکاردرکه طعامی ادخاردر زمان غلاء اسعاره دکین، بوشرعده حرامدر لکن اقوات اجناسندن اولان اشیاده، اما اقواتك غیرنده ادویه وعقاقیر وزعفران کبی حرام دکلدر مأکول اولورسه دخی. آندن صکره زمان احتکار ناسك قوته احتیاجی زمانیدر اما غنالری زماننده اولان ادخار شرعده احتکار دکلدر اول سببدندرکه منقولدرکه بعض تابعین برکیمسه‌یه وصیت ایدوب ایتدی: ولدیکی ایکی صنعته‌وایکی بیعه تسلیم ایلمیه. اما ایکی بیع، بیع طعام وبیع اکفاندرکه بری قحط وغلاء تمنی وزجا ایدر. بری دخی موت ناس تمنی ایدوب آنکله استیناس ایدر. اما ایکی صنعت، بری جزار اولمقدرکه قسوت قلب ایراث ایدر بری زرکردرکه دنیایی سیم وزر ایله مزخرف ومزین ایدر. نوع ثانی نقود ایچنده دراهم زیوفی خلط وترویج ایدرکه اول ظلمدر زیرا ضرری عام اولمسی ماﻻکلامدر پس کندویه وغیره وزر اولور زیرا اول بابی اول فتح ایتمش اولور. ویل طویل شول کیمسه‌یه‌که کندیسی وفات ایدوب ایتدیکی کناه واوزار یوزایکی یوز ییل ونیچه اعصار باقی اولوب قبرنده آنکله عذابه کرفتار اوله. ومعلوم اوله‌که زیوفده بش امر واردر: اولکی اولدرکه بولدیغی زمانده لائق اولان اولدرکه آنی برموضعه طرح والقا ایلیه‌که ایادئ ناس آکا واصل اولمیه. ایکنجی اولدرکه احوال نقودی تعلم ایلیه مقصودی دینی حفظ ایچون اوله دنیاسنی حفظ اولمیه. اوچنجی اولدرکه معامله ایتدیکی کیمسه‌یه آنی اعلام ایدوب آکاه ایتمکله وبالدن خلاص اولماز زیرا کاه اولورکه اول کیمسه آخره ترویج ایدرسه وبالده مشارك اولور. دردنجی اولدرکه اکر زیوفی آلمش اولسه آنی صرف ایتمیوب بلکه برچاه ایچنه طرح والقا ایلسه خیر ایله عامل اولمش اولور. بشنجی اولدرکه زیوف اول درهمه دیرلرکه آنده اصلا نقره اولمیه. امامغشوش اولسه اکر نقد بلد ایسه آنده رخصت واردر واﻻ اکر مقدار نقره معلوم ایسه جائزدر واﻻ جائز دکلدراصلا. قسم ثانی اولدرکه ضرری معامله ایدنه مخصوص اوله آنده ضابطه بودرکه برادر مسلمنه دخی نفسنه

ایستدیکنی ایستیه اول دخی درتدر: اولکی سلعه یعنی متاعی حقنده مدح وثنا ایلمیه زیرا اگر خلاف واقع ایسه کذب اولور معهذا اگر مشتری قبول ایدرسه هم ظلم و هم کذب اولور والا کذب و اسقاط مروت اولور. اگر ایتدیکی ثنا اول متاعده موجود اولسه آنی دخی اگر مشتری بیلیرسه هذیان وکلام مالا یعنی اولدیغی واضح ونمایان اولور اول دخی مسلمه لائق دکلدر. نته‌کیم حق تعالی بیورر ﴿ مایلفظ من قول الالدیه رقیب عتید ﴾ اگر مشتری بیلمزسه آنده بأس یوقدر، اگر نیتی برادر مسلمی بیلوب آنکله حاجتنی قضا واتمام اولورسه اما البته یمین ایلمیه. زیرا اگر کاذب ایسه یمین غموس ایتمش اولورکه برمقتضای فحوای ﴿ الایمان الفاجرة تدع الدیار بلاقع ﴾ اول مقوله یمین فاجره ممالك معمورهٔیی بلاقع وخراب ایدر. مع ذلك کبائر- دندر اگر صادق ایسه حق تعالینك اسم کریمنی ایمانه عرضه ایتمش اولور. دنیانك خستی اول مرتبه‌دن زیاده درکه آنی ترویج ایچون اسم الله ذکر اولنه. خبرده وارددرکه ﴿ ویل للتاجر من بلی والله لاوالله وویل للصانع من غدا وبعد غد ﴾ یعنی ویل تاجره اول ایکی قول جهتندن که جزئی تقریب ایله بلی والله ویاخود لاوالله وصانعه دخی که برکاری تأخیر ایلیوب صاحبنی تعزیر ایچون فردایه صالوب ینه کذب ایدوب یتشدرمیه. ایکنجی سلعه‌نك جمیع عیوبنی ـ که کرك خفی وکرك جلی‌در ـ اظهار ایلمکدرکه اول واجبدر اگر اظهار ایلمزسه غاش اولور، غش ایسه حرامدر. وینه بوحکمدندر ثیابی مواضع مظلمه عرض ایلمك، بووجهله اظهار عیب اگرچه ثمننه نقص ویرر لکن بایعنه ایکی جهت تسلیت واردر بری بودرکه دنیا برامر حقیردر ربح حقیقی ربح آخرتدر. بری دخی بودرکه صورت زیاده‌یه اعتبار یوقدر زیرا گاه اولورکه جملةً هلاك اولور بلکه حلال قلیلدن انتفاع، حرام کثیردن اکثردر مقصود تجربه اولنوب اویله بولنمشدر.

مطلب رابع — معامله‌ده احسان مراتبنی بیان ایدر. حق تعالی دخی عدل واحسان ایله امر ایلمشدر اول دخی آلتی امورك بری ایله اولور: اولکی صاحبنی غبنه القا ایلمیه غبن معتاددن زیاده ایله. اما اصل مغابنه‌یه

رخصت واردر . زيرا بيعدن مقصود تحصيل ربحدر اول معنى غبن يسير اولمانجه اولماز لكن تقريب رعايت اولنمق كركدر مثلا . مشترى بايعك متاعنه شدت احتياجى ياخود كمال رغبتى سببى ايله ربح معتاددن زياده بذل ايدرسه بايعه لائق اولان اولدركه زياده‌يى قبول ايتميه‌كه اول مرتبهٔ احساندر اكرچه شرعاً جوازواردر زيرا ظلم دكلدر مادامكه تلبيس اولميه . حضرت عبدالرحمن عوفدن رضى الله عنه سبب يسار وغناسندن سؤال ايلديلر ، جوابنده اوچ نسنه‌در ديدى : اصلا ربحى نه مقدار اولورسه رد ايلمدم و بندن برحيوان طلب اولنوب آنك بيعنى تأخير ايلمدم ونسيه طريقى ايله بيع ايلمدم ديدى . ايكنجى مشترى متاعك عيبنه تحمل ايلمكدر اكر ضعيف و فقيردن اشترا ايدرسه . پس اول زمانده بر مقدار غبنه دخى تحمل و تساهل ايتمكده بأس يوقدر بلكه آنكله احسان ايتمش اولور . اما اكر تاجر غنيدن اشترا ايدرسه اول زمانده غبن مقبول دكلدر بلكه مالنى بلا اجر تضييعدر . حضرت عمر ابن الخطاب رضى الله عنه وصفنده ديمشلردر « كان اكرم من ان يخدع واعقل من ان يغبن » يعنى كرمى اول مرتبه زياده ايدى كه خدعه ايتمكه مانع اولوردى وعقلى اول درجه‌ده وافر ايدى كه مغبون اولمق احتمالى يوق ايدى . اوچنجى استيفاء ثمنده وسائر ديونده‌در . بونده احسان كاه ثمنده مسامحه ايدوب بعضى حط ايتمكله اولور ، كاه طلبده تأخير و امهال ايله اولور ، كاه نقودك جيدينى طلبده مساهله ايله اولور بونلرك هر برى مندوب وفعل محبوبدر . دردنجى ديونى توفيه و اداده‌در ، كه مديون دائننه واروب دينى ويره ، دائنه كلوب تقاضى ايلمك تكليف ايلميه . ودخى هربار كه صاحب حق طلب ايلدكده كلام خشن سويلسه تحمل ايدوب عنف مقابله‌سنده لطف ايله معامله ايليه زيرا صاحب حق ايچون مقال واردر ديمشلردر . يعنى سويليه‌جك يرى واردر وبركيمسه كه ماببنلرينى اصلاح ايليه ، ميلى مديون جانبنه زياده اوله زيرا اول محتاجدر كذلك مبايعه‌ده دخى جانب مشترى‌يه ميلى زياده اوله ، زيرا مشترى سلعه‌يه يعنى متاعه محتاجدر اما بايع بلكه معرضدر مكر مديون اولان حد انصافدن تجاوز ايليه اول زمانده

مناسب اولان تعدیدن منع ایله نصرت ایلمکدر . بشنجی اقاله طلب ایلین کیمسه ایله اقاله ایلیه برادر مسلمنه ضرر ایلمیه. حدیثده وارد اولمشدرکه برکیمسه‌که برنادمك صفقه‌سنی اقاله ایلیه حق تعالی یوم قیامتده عثرتنی اقاله ایلیه یاخود بومعناده طریق آخر ایله وارد اولمش اوله . التنجی جماعت فقرا ایله نسیئهً معامله ایلیه لکن قصد ونیتی اول حالده اول وجهله اوله‌که اکر انلره یسار وقدرت اولمازسه اول دخی مطالبه ایلمیه. ایمدی بوذکر اولنان شرائط وآداب سلف صالحین تجارتنده اولان طریق وبابدر . بوعصرده کثرت طمع ناس ایله بونلره اندراس کلمشدر . بویله ایکن بووظائفی ادایه قیام ایدنلر احیاء سنتده اهتمام ایتمش اولور وحقیقتده تجارت محك رجالدرکه انکله آدمك ورع ودینی اختبار وامتحان اولنور .

مطلب خامس — تاجرك دینی اوزرینه شفقتی بیاننده در. اول دخی یدی اموری مراعاة ایله در : اولکی حسن نیتدرکه تجارتده نیتی خلقدن طمع وسؤالدن تعفف وتکفف اوله وکسبی ایله امردینه دخی استعانت ومهمات عیالنه کفایت اوله تاکه جملهٔ مجاهدیندن معدود اوله . ودخی مسلمه ایصال نفع ونصح اهل ایمان واتباع طریق عدل واحسان نیت ایلیه . ودخی سوق اهلنه امر بالمعروف ونهی عن المنکر نیت ایلیه . ایکنجی صنعتده یاتجارتنده فروض کفایاتدن برفرضه قیام قصد ایلیه زیرا ایکیسی دخی سبب عمارت عالم وباعث نظام معاش بنی آدمدر مکر برصنعت اوله‌که اکا احتیاج اولمیه صناعت نقش وصباغت وکارکیر خانه‌لری بنا وعمارت کبی وبونلرك غیری زینت دنیا اولان صنعته مباشرت کبی. اما صنعت ملاهیدن اجتناب اول دفع ظلم بابنده‌در. وینه بوقبیلدندر رجال ایچون لباس حریر دیلمك یاخود التون رخت وخاتم ذهبی رجال ایچون ایشلمك. بونلرك جمله‌سی معاصیدن معدود وآلنان اجرت حرام بی‌سوددر. بیع طعامك واکفانك وجزارلغك حکمی مرور ایلمشدر اما دباغت وکناست دخی صنعت مکروهه‌در زیرا نجاست ایله اختلاط اقتضا ایدر. ابن سیرین دلاللغی دخی کریه کورمشدر قتاده دخی اجرتی کریه کورمشدر زیرا غالب حالده کذب ومبالغه اقتضا ایدر وحقیقتده اجرتی عمل مقدارنجه

بيع ايتديكی قيمته كوره دكلدركه معتاد اول در . پس كاه اولوركه عملنك اضعافنی آليرودخی حيوانات تجارتی مكروهه‌در. زيرا قضاءالله ايله اصابت ايدن موتی كريه كورر ملكی اولان حيوانك هلاك كندن الم چكر صيرفيلر دخی حيله‌دن سالم دكللردر والا انلره ربح ممكن دكلدر. ايمدی سلفك غالب اعمالی اون صنعت ايدی: خرازلق وتجارت وحماللق وخياطلق وحذو يعنی نعلی قطع وخياطت وقصارلق وعمل خفاف وعمل حديد وعمل مغازل يعنی غزل ايله ايشلنن اعمال ومعالجهٔ صيد بحر وبرّ ووراقلق وارباب صناعتدن درت طائفه عندالناس ضعف رأيله موسوملردر . بری حائك وقطان يعنی حلاج وعمل غزل ايدنلر وتعليم اطفال ايدنلر . زيرا اكثر اختلاطلری نسوان وصبيان ايله‌در اختلاط سبب سرايتدر نته‌كيم ديمشلردر (وكل قرين بالمقارن يقتدی). مجاهددن مرويدركه حضرت مريم بركون حضرت عيسای عليه السلام طلب ايدركن سوق حائكينه مرور ايدوب آنلر مريمی راه خلافه دلالت وارشاد ايلديلر. پس مريم ايتدی : يارب كسبلرندن بركتی نزع ايله وآنلری فقرا اولدقلری حالده اماته ايله واعين ناسده آنلری حقير ايله . حق تعالی دخی آنك دعاسنی استجابت ايلدی وسلف صالحين اجرت عباداتی كريه كورمشلردر . غسل اموات وتعليم قرأن وصلوة تراويح واذان مقابله‌سنده اخذ اجرت كبی. زيرا اول مقوله اجرت ايله اعمال آخرتی دنيا ايله استبدالدر . اوچنجی آنی سوق دنيا سوق آخرتدن ـ كه مساجددر ـ مانع اولمامقدر . دردنجی اسواقده دخی ملازم ملك رزاق اولمقدر بلكه ميان غافلين واهل بازارده ذكرخدا افضل اذكاردر . حديثده وارددركه بر كيمسه اسواقدن برسوقده ﴿ لا اله الاالله وحده لاشريك له له الملك وله الحمد يحيي ويميت وهو حی لايموت بيده الخير وهو علی كل شیء قدير ﴾ ديسه حق تعالی آنك ايچون ايكی بيك كره بيك حسنه كتابت ايليه وآندن ايكی بيك كره بيك سيئه محو ايليه آنك ايچون جنتده برقصر بنا اولنه . بشنجی سوقه واسواقده تجارته حرصی زياده اولميه صباحدن جمله‌دن اوّل سوقه اول داخل اولمق وجمله‌دن صكره خارج اولمق . ودخی تجارت ايچون سفردر يااختيار ايليه‌كه بو ايكی خصلت دخی

مکروهدر عمرو بن العاص دیر ایدی‌که سوقه اوّل داخل و آخر خارج اولما که شیطان اسواقده بیضه‌سنی القا و آنده فرخنی پیدا ایدر ودیرلرکه برکیمسه‌که دریایه سفره کیتسه طلب رزقده استقصا ایتمش اولورکه اول مذمومدر . خبرده واردرکه دریایه کیرمیه الا حج ایچون وياخود عمره ویا غزا ایچون . وبالجمله حریص السواق اولوب اظهار اشواق ایلمیه . پس واردیغی زمانده دخی کسبندن مقدار کفایت اولدیغی وقتی مراقبه ایلیه حاصل اولیجق رجوع ایدوب تجارت آخرته اشتغال ایلیه . یدنجی جمیع معامله‌لرینك مجاریسنی واحوالنی رعایت ومراقبه ایلیه وهربرنده اوز عتاب وحساب ایچون تدارك جواب ایلیه کرك اقوالده کرك افعالده ومعامله ایتدیکی هرکسك عددنجه یوقلایوب کندویی اکا کوره محاسبه ایلیه .

اصل رابع — حلال وحرامده در آنده دخی یدی مطالب واردر .

مطلب اول — فضیلت حلالده در . آنك ذکری آیاتده چوقدر کذلك مذمت حرام دخی اخبار و آثار اخبارده دخی بویله‌در . اما انصاف حلال وحرام کتب فقهیه‌ده علی التفصیل اعلام اولنمشدر بو مقامده علی سبیل الاجمال بیان ایدلم . پس معلوم اوله‌که مالده حرمت یامالك عیننده اوله یاخود کسبنده اوله . قسم اوّل اولدرکه اعیان مأکوله یا معادندر ، یا نبات یاخود حیواندر . بونلره دخی حرمت یا ازالهٔ حیات ایچوندر یا ازالهٔ عقل یا ازالهٔ صحت ایچوندر ویاخود قذارت ونا پاکلکی ایچوندر . قسم ثانی آلتی قسمدر: اولکی برشخص مالکدن اخذ اولنمیاندر معادن کبی وصیدواحتطاب یعنی بیشه زاردن قطع حطب واستسقا یعنی ماء جاریٔ مباحدن صو آلمق کبی . ایمدی بونلر حلالدر مکر مقدم برکیمسه‌نك یدی سبق ایدوب احراز ایتمش اوله. ایکنجی قهرا اخذ اولنوب عصمتی اولمیاندر اموال کفار کبی، اول دخی حلالدر بعض شروطله‌که فقهده ذکر اولنمشدر . اوچنجی قهرا اخذ اولناندر لکن استحقاقله اول دخی حلالدر سبب استحقاق تمام اولیجق. اول اسباب دخی فقهده ذکری استیعاب اولنمشدر. دردنجی تراضی ایله اخذ اولناندر معاوضه ایله، اول دخی حلالدر مواضعنده بیان اولنان شروطی متضمن اولیجق.

بشنجی رضـا ایله اخذ اولناندر بلاعوض هبه ووصیت وصدقه کبی . بونلر دخی حلالدر شرائطی ایله. التنجی بغیر اختیار اخذاولناندر میراث کبی.اول دخی حلالدر اکر اول مال مورثنه طریق حلالدن کلمش ایسه . ودخی علم فرائضده بیان اولنان سـائر حقوق آندن اخراج اولنمش ایسـه اکر حلنی بیلمز ایسهك میتك اهلندن سؤال ایله .

مطلب ثانی — درجات حلال وحرامده در . معلوم اوله که حرامك جمله‌سی خبیثدر لکن بعضی بعضندن اخبثدر . وحلالك جمله‌سی طیبـدر لکن بعضی بعضندن اطیبدر. بونك مثالی محسوساتده بودرکه حرارت وبرودت ایکی نوعدر مع ذلك ایکیسـنك دخی اطبا قتنده درت درجه‌سی واردر . اولکی ورع عدولدرکه آنك ترکی فسـق واجب اولور وعصیانه دخول وناره تعرض حاصل اولور اول مرتبه فقهانك فتاواسی تحریم ایتدیکی اشیادن ورعدر . ایکنجی ورع صالحیندر . اول شـول اموردن ورعدرکه اکا تحریم احتمالی عارض اوله اکرچه مفتی ظاهره بناءً رخصت ویررسه . اوچنجی ورع متقیندر، اول شول امردرکه بحسب الفتوی انده حرمت یوقدر وحلنده شبهه دخی یوقدر لکن کیدرك برحرامه مؤدی اولمق خوفی اوله که اول مرتبـه فعلنده بأس اولمیانی ترکدر بأس اولانه ایصال خوفندن . دردنجی ورع صدیقیندر . اول اصلا بأس اولمیوب وبأس اولانه مؤدی اولمق خوفی دخی اولمیه لکن آنی لغیرالله تناول ایلیه وعادت خدا تقوی نیت ایلمیه ویاخود آنی آسان وتسهیل ایده‌جك اسبابنه کراهیت ، یامعصیت عارض اوله وبودرجات متفاوته شرعك تشدیداتی ووعیدی وزجر بلیغ وتأکیدی ایله معلوم اولور .

مطلب ثالث — مراتب شـبهات وآنلری حلال وحرامدن تمیزده‌در . نته‌کیم رسول‌الله صلی الله تعالی علیه وسلم بیورمشدر: ﴿ الحلال بین والحرام بین وبینهما امور مشبهات لایعلمها کثیر من الناس فمن اتقی الشبهات فقد استبرأ لدینه وعرضه ومن وقع فی الشبهات وقع فی الحرام کالراعی حول الحمی یوشك ان یقع فیه ﴾ یعنی حلال بین وحرام بیندرکه نصوص قرأنیه واحادیث نبویه ایله بیان اولنمشدر . اما ایکیسنك میاننده بعض متشابهات واردرکه آنلری اکثر ناس

عالم دکللردر ایمدی هرکس کیم شبهاتدن اتقا ایلیه دینی وعرضنی تبرئه ایتمش اولور. یعنی دنیاده دیننه برائت حاصل اولور ذم شرعیدن، وعرضنی صیانت حاصله اولور کلام ناسدن ؛ اما اول کیمسه که شبهاته دوشه حرامه وقوعه دخی مؤدی اولور نته کیم راعی که اطراف حمیده رعی ابل وشاة ایلسه قریب اولورکه حمی یه داخل اوله. پس بوحدیث شریف مدار امر شرع وقطب احکام دیندر وبونده اقسام ثلثه یه نص وتصریح واردر. آنلردن مشکل اولان که قسم متوسطدر ــ اکثر ناس آنی بیلمزلر پس اول مهمی ادا وآندن کشف غطا لازمدر. ایمدی قول جامعی بیان ایدهلم که حلال مطلق شول مالدرکه آکا اسباب تحریم یا کراهیت عارضه اولمیه مثلا ماء مطر کبی که کیمسه نك هنوز ملکنه نزول ایتمش اولمیه آنك مقابلی حرام محضدر اولدخی یا حرام لعینه در صفت محرمه ایله خمرده اولان شدت کبی وبولده اولان نجاست کبی یاخود برمنهی عنه اولور سبب ایله حاصل اوله ظلم وزنا ایله وبونلرك امثالی ایله تحصیل اولنان مال کبی. بوایکیسی طرف ظاهردر بوایکی طرفه لاحق اولور شول مالکه امری متحقق اوله لکن غیره احتمالی دخی اوله لکن اول احتمالك بریسی اولمیه که آکا دلالت ایلیه مثلا صید بحر وبر حلالدر. اما محتملدرکه اول ظبی برصیادك دامندن خلاص اولمش اوله وسمك دخی صیادك شبکه سندن چیقمش کیتمش اوله. ایمدی بومقوله ده ورع وسواسدن عد اولنور مگر بردلیل ظاهر اوله مثلا. طبیده اثر جراحت اوله وماهینك قولاغنده خلقهٔ شبکه دن قالمش اوله وبالجمله مادامکه شك وشبهه نك احد طرفینی مترجح اولمیه اصلا آکا اعتبار اولنماز بلکه شبهه دلیله مستند اولور واصل حله معارض اولور حرمت احتمالیدر واول شبهه نك مثاراتی بشدر: مثار اوّل سبب محلل ومحرمدر شکدر. اول دخی درت قسمدر: قسم اوّل اولدرکه تحریم مقدما معلوم اولوب بعده محللده شك واقع اوله بوبرشبهه درکه آندن اجتناب واجبدر واقدام حرامدر مثلا برکیمسه صیده رمی ایدوب مجروح ایلیه بعده آب ایچنه دوشوب برکیمسه دخی آکا میت ایکن مصادف اولوب معلوم اولمسه که موتی غرق ایله میدر یاخود جرح ایله میدر، ایمدی اول حرامدر زیرا اصل تحریمدر. قسم ثانی

اولدرکه حلال ایدوکی معلوم اوله اما محرمده شك اولنه. پس اصل حلدر وحکم آنکدر. مثلا برطائر طیران ایدرکن برکیمسه دیه‌که اکر شوطائرغراب ایسه زوجه‌سی طالق اوله، برکیمسه دخی دیه‌که اکر غراب ایسه زوجه‌سی طالق اوله طائرك امری دخی مشتبه اوله. پس بوصورتده‌ایکی زوجه‌نك بیله طلاق وتحریمنه حکم اولنماز لکن ورع ایکیسندن دخی اجتنابدر. قسم ثالث اولدرکه اصلی تحریم اوله لکن سبب تحلیل آکا ظن غالب ایله طاری اوله اول‌تقدیرجه حرمتی مشکوکه اولوب حلال اولمسی غالب حال‌اولور. اکر اول ظن شرعا معتبر اولور سببه مسند اولورسه مختار جانب حلی احتیاردر زیرا اصل غیرك عدم طریانیدر پس طریانی مشکوك اولور یقین ایسه شك ایله مرتفع‌اولماز. لکن اول‌مرتبه‌دن دخی‌اجتناب ورعدندر مثلا برکیمسه برصیده رمی ایدوب مجروح ایلسه بعده غائب اولوب صکره آنی میت بولسه وآخر جراحت اثری دخی اولمسه اول تقدیرجه قسم اوله لاحق اولور زیرا آنك جرحندن موتی غالب ظن اولور. اما جراحتك غیری امردن موتی احتمالی مشکوك غیر معتبردر زیرا اول هر مجروحده محتملدرکه موتی مرض آخر غلبه‌سی‌ایله اولمش اوله. اما اکر جراحت‌اخری بولنورسه سبب تعارض ایتمش اولوب ظن‌واحتمالده دخی تعارض ایدوب حرام اولور. قسم‌رابع اولدرکه‌حلی معلوم‌اوله، لکن برمحرمك طریانی دخی غالب‌ظن اوله غلبهٔ ظنده شرعا معتبر سبب‌ایله. مثلا برکیمسه‌نك ظننه ایکی انادن برینك‌نجاستی غالب‌اولسه‌برعلامت معینه‌ایله‌که غلبهٔ ظن ایجاب ایلیه پس آندن شریك تحریمن دخی ایجاب ایدر. قول مختار بودرکه معتبر اولان اصلدر علامت دخی تناول اولنانك عینه متعلق اولمسه اصلاك رفعنی ایجاب ایلمز. مثار ثانی شك ایله اولان شبهه‌درکه منشأی حلال وحرام بیننده‌اختلاط اولوب امر‌مشتبه اوله، اول سببدن‌متمیز اولمیه بونده دخی اوچ قسم واردر. قسم اوّل عینی‌مبهم اوله عدد محصورایله مثلا برکیمسه احد اخیتنی تزوج ایلیه اما قنغیدر بعینها بیلمیه آندن اجتناب واجبدر بالاجماع، زیرا آنده مجال اجتهاد یوقدر عدد محصور ایله مختلط اولیجق جمله‌سی شئ واحد کبی اولوب جهت تحلیل وتحریم تقابل‌ایدر. اول

تقديرجه اجتناب واجب اولور اكر حلال محصور حرام غير محصور ايله مختلط اولورسه وجوب اجتناب اولى وصواب اولور. قسم ثانى حرام محصور حلال غير محصورايله مختلط اولمقدر. مثلا قچان بر رضيعه ياخود اون نفر رضيعه نسوان بربلدهٔ كبيره‌نك نسوانى ايله مختلط اولسه اول سبب ايله جمله اهل بلده‌نك نكاحندن اجتناب لازم دكلدر بلكه ايچلرندن هرقنغيسنى مقصود ايدرسه نكاح جائزدر مكر ايچلرندن رضيعه‌سى اولانى بعينها بيلوب تعيين ايليه لكن حلك علتى ايچلرنده حلالك كثرتى دكلدر زيرا اويله اولسه برحرام ايله طقوز حلال مختلط اوليجق نكاح جائز اولمق لازم كلير بلكه حلك علتى غلبه ايله حاجتدر معاً. مثلا بركيمسه‌نك معلومى اولسه‌كه مال دنيايه البته حرام مختلطدر آكا لازم دكلدر بالكليه شرابى واكلى ترك ايليه زيرا آنده حرج واردركه شرعده ممنوعدر قچانكه مال دنياده بومعنى شرط اوليجق بر بلده‌ده دخى شرط اولماز مكر برجماعت محصورين ايچنده واقع اوله. ايمدى بونك امثالندن اجتناب ورع موسوسين قبيلندندر زيرا رسول اللهدن صلى الله تعالى عليه وسلم وصحابهٔ كرامك بدندن رضوان الله عليهم اجمعين منقولدر وبوكا وفا متصور دكلدر مللدن برملت واعصاردن برعصرده. ودخى معلوم اوله‌كه محصورى غير محصوردن تمييز مشكلدر تقريباً تعيينى بو وجهله‌دركه برمقدار اشياء معدوده‌كه برصعيد اوزره مجتمع اولوب ناظر اولانلره مجرد نظر ايله عددينى تعيينده عسرت اولسه. مثلا الف والفين كبى غير محصوردر اماتعيينده سهولت اولسه عشره وعشرين كبى محصوردر بوايكى طرفك ماييننده اوساط متشابهه واردركه احد طرفينه ظن ايله ملحق اولوب مفتى دخى فتوانى ظن ايله ويرر لكن اكر آنده شك اولورسه سكا لازم اولان بودركه قلبكدن استغنا ايده‌سين اكر صدركده برشى دغدغه ويررسه بينك وبين الله آثم اولوركه اثم قلوبى جزوحك ايدر وآخرتده سنى مفتينك فتواسى تخليص وانجا ايلمز زيرا اول ظاهر ايله حاكمدر سرائره حق تعالى مطلع وعالمدر حضرت رسالت پناه صلى الله تعالى عليه وسلم [*] وابصه‌يه بيورمشدر ﴿ استفت قلبك وان افتوك

[*] وابصه بن معبد صحابهٔ كرامدندر رضوان الله عليهم اجمعين.

وافتوك وافتوك ﴾ یعنی قلبکدن استغنا ایله اکر سکا خارجدن فتوا ویررلرسه
دیوب اول کلام شریف سدیدی اوچ دفعه تکلم ایتمکله تأکید ایلدیلر. کذلك
حال بویله در شول اوساط متشابهه دهکه مثار اوّلاً اقسام اربعه سنده واقعه در.
قسم ثالث حرام غیر محصور حلال غیر محصور ایله مختلط اولنقدر زمانه مزده
اولان اموالك حکمی کبی. بعضلر ظن ایدرلرکه بودخی حلال محصورك حرام
محصوره اختلاطی کیدز حرمتده لکن اویله دکلدر بلکه بوحرام دکلدر. مثلا
برکیمسه برشیء معینی تناول ایلیه که حلال اولمق وحرام اولمق احتمالی اوله.
ایمدی آنك ترکی ورع واخذی حلالدر مکر اول عینه علامت حرمت مقارنه
اوله. اول تقدیرجه حرام اولور. بومذکور اولانه دلالت ایدرکه زمان نبی ده
صلی الله تعالی علیه وسلم غلول یعنی مال غنائمده خیانت واختلاط اموال واقع
اولدی کذلك اثمان خمور اهل ذمت اللرنده واقع ومشهور اولدی بلکه مال ربوا
دخی قارشدی کذلك صحابه وتابعین زمانلرنده دخی واقع اولمشدر یزید علیه
مایستحقه زمانه سنده مدینه یی شرفها الله تعالی اوچ کون نهب وغارت واهالیسنه
ایصال انواع خسارت ایدوب ینه اول زمانده صحابهٔ کرامدن برکیمسه اسواقده
شراء طعام ومتاعدن ابا وامتناع ایلمدیلر الاناس قلیل ـ که اهل ورعدن معدود
ایدیلر ـ اکر برکیمسه زعم ایدرسه که احکام شرعده سلف صالحین متفطن
اولمدقلری اموره واقف وآنلردن زیاده اسراره عارف اوله اول مقوله کیمسه
موسوس ومختل العقلدر. ودخی اول باب فتح اولنورسه جمیع تصرفاتك ابوابی
منسد اولوب عالم خراب اولور زیرا ناسده فسق غالب ونفس اماره بالسوء
جانب فساده راغب اولوب شروط شرعده مساهله واهمال وطمع دنیا وجلب
مال شائعدر اکر سؤال ایدرسه‌ك که سنك ذکر ایتدیکك حرام قلیل اولدیغی
زمانده در حالا زمانمزده خود حرام اکثردر جواب ویریلیر زمانه ده حرام
اکثر دکل . بلکه کثیردر . سنك حرام اکثر دیدیکك یا کثرت ظلمه دندر
ویاخود کثرت معاملات فاسده دندر ویاخود کثرت ایدیدندر اولکی
احتمال باطلدر زیرا ظلمه جمله عالمه نسبت اولنسه عشر عشیرینه بالغ اولماز .
احتمال ثانی دخی کذلك باطلدر زیرا اکثر مسلمین معاملاتده رعایت

شرع مبین ایدرلر ایچلرنده ربواخوار اولوب معاملات فاسده اختیار ایدنلر قلیلدر قنده قالدی‌که کثیر یا اکثر اوله‌لر . اما احتمال ثالث، زیرا اموال البته معادندن وياخود نبات وحیواندن حاصل اولور . ایمدی معـادندن وياخود دار الضربدن چیقمش بردرهم ودینار یوقدرکه الاباديء ظلمه تناولنه کرفتار اولمشدر کذلك حیوانده دخی حال بو منوال اوزرەدر . پس آنجق دست ظلمه‌یه واصل و آنلرك حوزنه داخل اولـامش صید قالور وارض مواتده اولان خشیش وحطب قالور واول تقدیرجه امر معاش مشکل اولور. ایمدی آندن بووجهله جواب ويريلوركه بوذكر اولنان غلبه حلال ایله مخلوط اولان حرامك كثرتندن ناشی دکلدر پس بونلر دخی مقدما عد وبیـان ایتدیکمزه لاحق اولمشدرکه اول اصیل ایله غالبك تعارضیدر آنده حکم بویله‌درکه شول غالب‌که بر علامته مستند اولمیه‌که مافیه النظرك عیننه متعلق اوله اول مقوله غالب مطروحدر . پس اصول حرام اكثر در دینلمز بلکه اصـول حلال هرعصر وزمانده اكثر اولمقدن زائل اولمامشدر . بومعنی اذعان وامعان ایله تدبر ایدنلره ظاهر ونمـایان اولور . همان کلام بونده‌درکه نچانکه حرامك غلبه‌سی فرض اولنسه ودخی حلال غیر محصور ایله حرام غیر محصور مختلط اولسه واول تناول اولنه‌جق شیده علامت خاصه اولمسه‌حكم نه‌وجهله‌در؟ . ایمدی آنده رأیمز بودرکه ترکی ورع اولوب اخذی حرام اولمیه زیرا اصل حلدر مادامکه برعلامت معینه‌اولمیه اول اصل رفع اولنماز مثلاشوارع واسواقده اولان طین کبی و بونلرك نظائری . بلکه دیرزکه آکا دنیایی فرضا حرام احاطه ایلسه والعیاذ بالله تعالی ینه دیرزکه اعمال سـالفه عفو اولنور مجددا تمهید شروط ایدوب استیناف عمل ایتمك کرکدر بلکه دیرزکه هر شی که حدندن تجاوز ایلیه ضدینه منعکس اولور ، پس هر بارکه جمله‌سی حرام اوله جمله‌سی حلال اولور. بونك بیانی بووجهله‌درکه بومقامده بش‌احتمال واردر زیرا جمیع ناس بوندن خالی دکلردرکه بالکلیه اکای ترك ایلیـه‌لر جوعدن هلاك اولنجه وياخود مقدار سدرمق اوزره اقتصار ایلیه‌لر وياخود ایستدکاری کبی بولدقلری مال وطعامی تناول ایلیه‌لر سرقه طریقی ایله وياخود غصب ایله

برمال برمالدن وبرجهتی برجهتدن تمیز ایتمدن و یاخود شروط شرعه اتباع
ایدوب قواعدینی استیناف ایلیه‌لر اما قدر حاجت اوزره اقتصار ایتمدن ویاخود
شروط شرع رعایتی ایله قدر حاجت اوزره اقتصـار ایلیه‌لر اما احتمال آنك
بطلانی خفی دکلدر. احتمال ثانی دخی باطلدر زیرا قچانکه خلق سدرمق اوزره
اقتصار ایلسه‌لر واوقاتلرینی ضعف ایله کچیرسه‌لر ایچلرندن کمال ضعفندن موت
شایع اولوب مجموع اعمال و صناعات باطله و عمارت دنیـا خراب و عاطله
اولوردی ودنیانك خرابی باعث خراب آخرتدر زیرا که دنیا مزرعهٔ آخرتدر
بلکه اکثر احکام فقه مصالح دنیایی حفظ ایچوندر تاکه آنکله اتمام مصالح۔
الدین میسر اوله. احتمال ثالث خود مفسدین بیننده اولان سد شرع و دینی
رفعدر اول تقدیرجه هرفاسد کمال حرص و آز سببی ایله دست دراز اولوب
سرقه وغصبه وانواع مظالمه مباشرت ایدرآنلری زجر ومنع اول ظالمی رفع
دخی ممکن اولماز، آخر الامر سـیاست شرعك بطلانه مؤدی اولور. پس
آنجق احتمال رابع قالیرکه هر صاحب ملك و یدکند و یدنده اولان اوزره
ابقا اولنوب برفرد آخره دست تعدی‌یی دراز ایلمیه، اول تقدیرجه احتمال
رابع که اصحاب ایدیدن طریق شرعله اکتسـاب اولنوب بعده قدر حاجت
اوزره اقتصاردر ورعه لائق اولنان اولدر شول کیمسه‌یه‌که مقصودی سلوك
طریق آخرت اوله. مثار ثالث شبهه بودرکه سبب محلله برمعصیت متصله اوله
بودخی درت نوعدر: نوع اوّل قرائنده اولان معصیتدر یعنی نفس فعلـده
اولمیوب آکا مقارن اولان اوقات واحوالده اولمقدر یوم جمعه‌ده وقت نداده
بیع کبی. ودخی سکین مغصوب ایله ذبح کبی، بونوع مکروهدر حرام دکلدر
ورع بونلردن اجتنابدر. بوکراهتك دخی‌اوچ درجه‌سی واردر: درجهٔ اولی
آنلردن حرامه قریب اولاندر آندن ورع مهمدر کلب‌مغصوب ایله صیدکبی.
درجهٔ ثانیه قدوم [*] مغصوب ایله قطع حطب کبی بومرتبه کراهتده اولکیدن
دوندر بودخی ورعدندر. درجهٔ ثالثه وقت نداده بیع، بودرجهٔ ثانیه‌دن دخی
ادوندر زیرا بیعدن مقصود اولانه تعلق ضعیفدر اما ینـه آندن دخی حذر

[*] قدوم فتح قاف ایله بالطه دیدکاری آلتدر.

کرکدر لکن حذر برمرتبه‌یه واصل اوله‌که بوندن ادون اولانه مؤدی اوله مثلا نکاح ظلمه صحیح دکلدر . زیرا حقوق واجبه ظلمه تعلق ایدر دیسه‌لر جمیع ظلمه‌نك بناتی نکاحدن تحرجه مؤدی اولوب مرتبهٔ وسواسه واصل اولور کرچه ورع حسن و آنده مبالغه احسندر لکن حد معلومی تجاوز ایتمامك کرکدر. نوع ثانی لواحقده معصیتدر آنك دخی برقاچ درجاتی واردر اعلاسی عنبی خماره بیع ایلمکدر . و دخی غلامنی غلمانه فجور ارتکابی ایله مشهور اولان شخصه بیعدر. قیاس بودرکه عقد صحیحدر و آلنان ثمن حلالدر، حرام اولماز لکن کراهت شدیده ایله مکروهدر وترکی ورع مهم قبیلندندر. بودرجه‌یه مرتبه‌ده قریبدر عنبی برکیمسه‌یه بیع ایلیه‌که خمار اولمیه شرب خمر ایده زیرا ایکی احتمال تعارض ایدر کراهت اخفدر وبونده ورع اولکیدن زیاده‌در. وینه بوکا قریبدر مرتبه ده‌که مبالغه اولوب وسواسه لاحق اولمغه قریب اوله مثلا شول کیمسه کبی که فلاحینه آلات حرث بیعنی تجویز ایتمیه اول سببدن که اول آلات ایله حراثته استعانت ایدوب حاصل اولان غلاتی ظلمه‌یه بیع ایدرلر دیه بومرتبه ورع وسوسه‌در. نوع ثالث مقدماتده معصیتدر. بونك دخی اوچ درجه‌سی واردر : درجهٔ علیا تناول اولنان شیده اثری باقی اولاندر، مثلا برمرعای حرامدن رعی ایلمش شاةدن اکل ایلمك کبی. بوورع مهمدر اکرچه واجب دکل ایسه . درجهٔ وسطی بشردن منقول اولاندر که ظلمه‌نك حفر ایتدکلری نهردن سقی اولنان اشیادن امتناع ایدردی. زیرا نهر اول شیئه ایصال ایدر اول شخص ایسه حفر نهرده ظلم ایتمکله حق تعالی‌یه عاصی اولمش ایدی و آخرك دخی نهر مذکور ایله سقی اولنان کرمك عنبندن امتناع ایتدیکیدر بومرتبه اولکیدن ابلغدر و بوندن اعلی ذوالنون مصرینك برطعام حلالدن امتناعیدرکه آکا شجان الندن واصل اولمش ایدی آنیوب بکا ظالم الندن کلدی دیه جواب ویرمشدر و بو درجاتك مراتبی منحصره دکلدر بونلرك ادناسی‌ـ که وسواسه قریبدرـ اولدرکه برحلالدن امتناع ایلیه‌که آکا برکیمسه‌نك یدندن واصل اولمش اوله‌که زنا ایتمش یا قذف ایتمش اوله بومرتبه اکل حرام ایدن کیمسه‌نك الندن واصل اولان کبی دکلدر . زیرا

آنده ایصال ایدن حرامدن حاصل اولان قوتیدر . زنا ایله قذف ایسه قوتی زیاده ایلمزلر اگر بریکزدن ایچمکدن امتناع ایلسه اول سببدن که ایشاین کیمسه حق تعالی‌یه برگونه عصیان ایلمشدر برانسانه ضرب ویاشتم ایتمکله‌دیسه بومرتبه وسواس اولور. ومعلوم اوله‌که بوامورك جمله‌سی فقهاء علمانك فتوا- سندن خارجدر زیرا آنلرك فتوالری درجهٔ اولی‌یه مخصوصدرکه آنکله عامه‌یه تکلیف ممکن اوله و آنك اوزرینه اجتماع و اتفاق ایلسه‌لر عالم خراب اولمایه اما اول درجه‌نك ماعداسی ـ که ورع متقین صالحیندر ـ فتوای مفتیندن خارجدر بلکه آنلره اول اموری قلبلری افتا ایدر . لکن قلب موسوس بوندن خارجدر . زیرا موسوسین برقومدرکه نفسلری اوزرینه تشدید ایلدیلر حق تعالی دخی آنلرك اوزرینه تشدید ایلدی ، نته‌کیم موسی علیه السلام اوزرینه تشدید ایلدی . نوع رابع عوضده معصیتدر آنك دخی درجاتی واردر: درجهٔ علیاسی برشیئی ذمتده اشترا ایلیه ، بعده ثمنی غصبدن یاخود مال حرامدن قضا ایلیه. ایمدی اگر بایع آکا طعامی ثمنی قبض ایتمزدن مقدم طیب قلب ایله تسلیم ایدوب اول دخی ثمنی قضا ایتمزدن مقدم اکل ایدرسه حلال اولور وبونی ترك واجب دکلدر بالاجماع ورع کاملدن دخی دکلدر آنجق اثم ووبال ثمنی حرامدن قضا ایتمکده‌در اما آنکله طعام حلال ایکن حرامه منقلب اولماز اگر بایع مشتری‌یی ابرا ایدرسه ثمن حرام ایدوکنی بیلورکن تحقیق آنك ذمتی بری اولور آنجق حرامده تصرف ایتدیکنك مظلمه‌سی اوزرنده قالیر . اگر ثمنی حلال اولمق ظنی ایله ابرا ایتدی ایسه اول تقدیرجه مشتری‌یه ثمندن برائت حاصل اولماز زیرا بایع استیفا شرطی ایله ابرا ایلدی حرام ایسه ایفایه صالح دکلدر. اگر بایع طیب قلب ایله مشتری‌یه تسلیم ایتمسه‌بلکه مشتری کندیسی اخذ ایلسه‌اول تقدیرجه آنك اکلی حرام اولور کرك اکلی ثمنی حرامدن ادا ایتمکدن مقدم اولمش اولسون، کرك بعده اولسون . زیرا مالك ایچون حق حبس واردر قبض ثمن ایدنجه، حق حبسك بطلانی ایسه‌یا ابرا ایله ویاخود استیفا ایله اولور بوایکیسندن بری ظاهر اولمدی لکن کندی‌ملکنی اکل ایتمشدر امانه حرام اولوب عاصی

اولور نته‌کیم برکیمسه برطعامی رهن قویوب بعده مرتهنك اذنی یوق ایکن
آنی اکل ایلسه عاصی اولور کندی ملکی ایکن . زیرا مرتهن ایچون حق حبس
واردر کرچه غیرك طعامنی اکل ایتمکله آنك فرقی واردر لکن اصل تحریم
آکا دخی شاملدر اما قچان ثمن حرامی اولا ایفا ایلسه بعده مبیعی قبض
ایلسه اکر ثمنك حرام ایدوکنی بیلوب معهذا مبیعی قبض ایتمش اولسه حق
حبسی باطل اولور اماثمنی مشترینك ذمتنده باقی اولور زیرا اخذ ایتدیکی ثمن
اولماز ثمن ذمتنده باقی اولمغله ومبیعی اکلی دخی حراماولماز اماحرام ایدوکنی
بیلمسه اما برحیثیت ایله اولسه‌که بیلمش اولسه راضی اولماز ایدی ومبیعی
تسلیم دخی ایتمز ایدی ، اول صورتده بوتلبیس ایله حق حبسی باطل اولماز .
اما اکلی حرام اولور مرهونك اکلی حرمتی کبی ، مکر آنی ابرا یاخود حلالدن
ادا ایلیه یاخود بایع حرامه راضی اولوب بعده ابرا ایلیه اول تقدیرجه ابراء
صحیح اولور لکن حرامه رضاسی اولماز پس بومذکوراولان مقتضای فقهدر
ودرجهٔ اولی‌ده اولان احکام حل وحرمتی بیاندر امابونلردن امتناع ورع
درجه‌سیدر زیرا قچانکه معصیت متمکن وسبب موصله مقارن اولسه کراهتی
اشتداد ووجوب تحرزی ازدیاد بولور نته‌کیم مرور ایتمشدر . واول اسباب
موصله‌نك اقواسی متاعك ثمنیدر اکر ثمن اولمسه بائع مبیعی تسلیمه راضی
اولماز ایدی . اما آنك تسلیمه رضاسی آنی کراهت شدیده ایله مکروه اولمقدن
اخراج ایلمز لکن آنکه عدالت منقطعه ومنجزمه اولماز آنجق ورع وتقوی
درجه‌سی زائل اولور . درجهٔ وسطی اولدرکه عوض غصب ویاحرام اولمیه
ولکن برمعصیت ایچون متهیئ اوله ، مثلا ثمن مقابله‌سنده عنب تسلیم ایلیه ، اخذ
ایدن بایع دخی شارب الخمر اوله ویاخود سیف تسلیم ایلیه ، اخذ ایدن قاطع
طریق اوله . ایمدی بونلرمبیعده تحریم ایجاب ایلمز لکن برکراهت اقتضا ایدرکه
غصبده اولان کراهیه‌دن دوندر . درجهٔ سفلی وسواسدر نته‌کیم برکیمسه
یمین ایلسه‌که جاریه‌سنك غزلندن لباس کیمیه پس جاریه‌نك غزلنی بیع ایدوب
آنکله ثوب اشترا ایدوب کیسه ایمدی بونده کراهت یوقدر بومقوله ورع
وسوسه‌در . ودخی معلوم اوله‌که درجات مذکوره برعدده منحصر دکلدر

بلکه تعدیدن مقصود تفهیمدر. ودخی معلوم اوله‌که انسانه لائق دکلدرکه
دقائق ورعه اشتغال ایلیه مکر برعالم متقی حضورنده اوله زیرا رسم وتعیین اولنان
مراتبی تجاوز ایدوب کندی ذهنی ایله تصرف ایلسه ایتدیکی افسادی اصلاحندن
زیاده اولور. مثار رابع ادله‌ده اختلافدر . بودخی سببده اختلاف کبیدر زیرا
سبب حل وحرمته سببدر دلیل دخی آنلرك معرفتی ایچون دلیلدر . بودخی
اوچ قسمدر : قسم اوّل ادلهٔ شرع تعارض ایلمکدر مثلا قران وسنتدن ایکی
عموم تعارضی کبی یا ایکی قیاسك یاخود قیاس ایله عمومك تعارضی کبی. پس بونلرك
جمله‌سی ایراث شك ایدر بونك امثالنده ترجیحه مراجعت اولنور اکر ترجیح
جانب حرمتده ظاهر اولورسه آنکله اخذ وعمل واجبدر اکر جانب حلده
ظاهر اولورسه آنکله عمل جائزدر لکن ورع ترکیدر. بوندن صکره لائقدرکه
علماء بلد میاننده افضل مذاهبدن بحث ایدوب اول وادی‌یه ذاهب اولوب
اتباع ایلیه امامذهبی اوسع اولانه اتباع ایتمامك کرکدر نعم اکر امامی آکا
برامرده افتا ایلسه لکن آکا مخالف دخی اولسه آکا لازم اولان اولدرکه
اول خلافی ترك ایدوب مجمع علیه اولان مذهب ایله عامل اوله کذلك مجتهد
دخی نچان یاننده ادله تعارض ایلسه وجانب حلی بعض حدس وظن وتخمین
ایله ترجیح ایلسه پس اول بابده آکا ورع اجتنابدر . بودخی اوچ مرتبه
اوزرینه‌در . مرتبهٔ اولی اولدرکه آنده دلیل مخالف قوی ومذهب آخری
آنك اوزرینه ترجیح دقیق وغیر جلی اوله پس مستحب اولان آندن تورعدر
اکر مفتی حلالدر دیه افتا ایدرسه دخی ، زیرا آنده ترجیح غامضدر. مرتبهٔ
ثانیه تزاحم، درجهٔ وسواسدر مثلا برجنین‌که آنه‌سی ذبح اولنمش اوله آنك
اکلندن تورع کبی. مع هذا احادیث صحاحده حلنه دلالت واردر. مرتبهٔ ثالثه
اولدرکه مسئله‌ده اصلا خلاف مشهور اولمیه لکن حلی خبر واحد ایله معلوم
اوله پس آندن تورع اولنور زیرا خبر واحدده اختلاف ناس واردر. ایمدی
بوورع صحابه‌دن منقول اولمامشدر مکرکه خاصة حق راویده شبهه تطرق
ایلیه وبوقبیلدندر نظّامك اصل اجماعده خلافی‌که امت معصومین دکلِلردر دیه
تمسك ایلمشدر پس اول تقدیرجه اطراف شبهاتدن برطرف یوقدرکه الا آنده

غلو واسراف واردر بونده اصل بودرکه قلبکدن استغنا ایلیه‌سین سکا شبهه
ایراث ایده‌نی ترك ایدوب ایراث شبهه ایتمینه رجوع ایده‌سین وخرارت قلوب
وحکاکت صدوردن ظهور ایده‌نی ترك ایده‌سین. بودخی اشخاص ودواعینك
اختلافی حسبیله مختلف اولور لکن کرکدرکه قلبنی دواعی وسواسدن حفظ
ایلیه تا که حقك غیری ایله حکم ایتمیه. ودخی مظان وسواسده قلبی خرازت
اوزرینه منطوی اولوب اول جانبه میل ایتمیه ومظان کراهتده خرازتدن خالی
اولمیه. اما بومقوله قلب اصحابی اولان اولی الالباب عزتده کبریت احمردن
کم‌یابدرلر. قسم ثانی اولدرکه حل وحرمته دلالت ایدن علامات تعارض ایلیه
مثلا برعدل خبر ویره‌که بومتاع حلالدر، عدل آخردخی خبر ویره‌که حرامدر
اکر ترجیح ظاهر اولورسه آنکله حکم اولنور امانه ورع اجتنابدر اکر
ظاهراولمازسه توقف واجبدر. قسم ثالث اولدرکه مناط احکام اولان صفاتده
اشتباه تعارض ایلیه نته‌کیم برکیمسه مالنی فقهایه وصیت ایلسه پس فقهده
فاضل اولان بلاشبهة داخل وبرکونده ویاخود برآیدن برو تعلمه ابتدا ایلین
بلاشبهة داخل دکلدر اما ایکیسنك بیننده درجات واردرکه قابل عد واحصا
دکلدر آنلرده شك حاصل اولور پس آنلرده مفتی بحسب الظن فتوی ویرر
اما ورع اجتنابدر. ایمدی بوشبهه مثارات شبهه کمال غموض اوزره اولانیدر
زیرا بونده نیچه صور واردرکه مفتی آنلرده برتحیر ایله متحیر اولورکه قابل
انفکاك دکلدر وبرحیله وتدبیره دخی مجال اولماز زیرا کاه اولورکه درجهٔ
متوسطه‌ده برصفت ایله متصف برکیمسه‌نك احدطرفینه میلی ظاهر اولمازکه
مفتی آنکله حکم ایلیه کذلك صدقات دخی. زیرا محتاج هیچ برشیئه مالك
اولمیاندر، غنی مال کثیری اولاندر. اماشول کیمسه‌که آنك دار واثاث وثیاب
وکتابی اولسه آنلردن قدرحاجت ایله حاجتدن زیاده‌سنی تحدید ممکن دکلدر
آنجق تقریب ایله ادراك اولنور مثلا دارك وسعتنه وابنیه‌سنه ومقدار قیمتنه
نظر اولنور زیرا وسط بلده‌ده‌میدر اطرافنده‌میدر آکا کوره قیمتی تقدیر
اولنور ودارك ایچنده بردار ایلهٔ اکتفا قابلمیدر، کذلك اثاث بیت دخی یاصفر
ونحاسدن ویاخود خزفدنمیدر وعدد وقیمتی نه مقداردر؟ کذلك هرکون

وهر سنه‌ده محتاج اولدیغی مقداری تعیین وبومقوله نیچه امور واردرکه حصر وحده قابل دکلدر. ایمدی اکر مفتی توقف ایدرسه لااقدر زیرا اصل طریق توقفدر اکر ظن وتخمین ایله فتوی ویررسه ینه ورع توقفدر وبوموضع اعم مواضع ورعدر وبونك امثالنده وجه صحیح حضرت رسالتپناهك صلی الله تعالی علیه وسلم قول شریفی درکه: ﴿دع مایریبك الی مالا یریبك﴾ بیورمشلردر یعنی سکا شبهه ویرن امری ترك ایدوب شبهه اولمیانه تجاوز ایلیوب آنکله عامل اول دیمکدر. ایمدی بونلر مثار شبهاتدر وبعضی بعضندن اشددر اکر شئ واحد اوزرینه شبهات متفرقه تظاهر وتزاحم ایدرسه امر دخی اغلظ اولور مثلا شاننده اختلاف اولنور برطعام اخذ ایلسه برعقدن عوض اوله‌که آنی برخماره بیع ایتمش اوله یوم جمعه‌ده بعد الندا، وبایعك مالنه حرام مخالطه ایدوب مالنك اکثری دخی اولمایه ولکن انکله مشتبه اولمش اوله. پس بومرتبه شبهات ترادف وتزاحم ایلمك برمرتبه‌یه مؤدی اولورکه اکا مباشرتده امر دخی مشتد اولور، قوت بشریه‌ده ایسه آنی حصره قدرت یوقدر. پس بوشرح وبیاندن واضح ونمایان اولان مرتبه ایله اخذ وعمل ایلسون ملتبس ومشتبه اولاندن اجتناب ایلسون زیرا اثم ووبال خراز قلب وبالدر اما بزم قلبدن استفتا ایلسون دیه حکممز مفتی مباح عد ایلدیکی مواضعده‌در اما حرام دیدیکی موضعده آندن اجتناب لازمدر آندن صکره قلبدن استفتا ایتمکده دخی هرصاحب قلب قاسی وجانب حقی ناسی اولانك قلبنه استفتا وتعویل اولنماز زیرا نیچه موسوس واردرکه هرشیدن متنفر اولور ونیچه اصحاب حرص وشره مساهل واردرکه هرشیئه میل واطمئنان ایدر بلکه اعتبار برعالم موفق اولان کیمسه‌نك قلبنه‌درکه دقائق احواله مراقب وناظر وفتوی وحکمی تدبر وملاحظه‌دن صادر اوله اصل محك تجربه وامتحان وامور خفیه‌یی فهم واذعان اول مقوله قلبك شانیدر اما بومقوله قلب منور میان قلوبده کبریت احمردن اعز واندردر. پس برکیمسه‌نك که قلبنه وثوق واعتمادی اولماسه بومقوله وصف ایله موصوف اولان صاحب قلب مجلی دن التماس نور واقعه‌سنی اکا عرض ایتمکله شرح قلوب وصدور میسر اوله.

مطلب رابع — بحث وسؤال ایدوب وهجوم واهمال وبونلرك مظاننده
اولان بسط مقالده در . معلوم اوله که هرشی که سکا اهدا اولنور یاخود
هبه ، یابیع اولنور سکا لازم دکلدر که آنلردن کمال تفتیش ایله خاطرکه تشویش
ایده سین . ودخی بالکلیه بحث وتفتیشی ترك ایدوب هر بولدیغکی اخذ ایده سین
بلکه تفتیشك احوالی واردر زیرا گاه اولور که تفتیش واجب اولور گاه
حرام وگاه مندوب وگاه مکروه اولور . ایمدی بونلرده مثار شبهه ایکی
امرده در یامالده در ویاخود صاحبنده در . نوع اوّل احوال مالك در اول
صاحبنده در . دخی اوچ حالدر : اولکی حالت اولدرکه مالك مجهول الحال اولوب
زی ظلمه ده اوله وزی علما وصلحاده اوله . اکر سن غریب اولوب خبز اشترا
ایتمك ایستسه ك وصاحبنی بیلمسه ك سکا آندن سؤال لازم دکلدر بلکه ید واسلام
اندن اخذه اقدام ایتمکده کافیلردر . اکرزمانه ده خلقده فساد غالبدر دیرسه ك
وسوسه در وبرمسلمه سوء ظندر ، بومدعایه دلیل باهر وسند ظاهردرکه صحابهٔ
گزین رضوان الله علیهم اجمعین نزول قری ایدوب حضور ضیافت وقری
ودخول بلاد ایدوب مخالطهٔ خلق وعباددن تحرز وامتناع ایلمزلر ایدی مع هذا
اول زمانده دخی حرام موجود ایدی . ایمدی مشتری یه لازم دکلدرکه محل
کسبندن ومحل تحصیلندن سؤال ایلیه بلکه اکر برشبهه عارض اولورسه لطف
ایله ترك ایدوب آلمیه ، اکر البته اکل ایتمك لازم اولورسه سؤال ایتمیوب اکل
ایلیه زیرا سؤال ایذا وهتك ستر وایراث وحشتدر که بونلرك جمله سی حرام
ایدیکی جای شك وکلام دکلدر بلکه برمسلمه ایذا ایتمکده اولان اثم ووبال
شبهه اولان طعامی اکل وتناول ایلمکدن قلیل دکلدر ودخی اکا جائز دکلدرکه
من حیث لایدری سؤال ایلمیه زیرا آنده اسائت وهتك ستر وتجسس وغیبته
شبیه حالت واردر اکرصریح دکل ایسه دخی . وبونلرك جمله سندن بر آیت کریمه ده
نهی وارد اولمشدرکه ﴿ یاایها الذین آمنوا اجتنبوا کثیرا من الظن ان بعض الظن اثم
ولاتجسسوا ولایغتب بعضکم بعضا ﴾ ایمدی نیچه زاهد جاهل واردرکه بومقوله
تجسس وسؤال ایدوب اکل حلال ایله اشتهار وانکله افتخار قصد ایدر . اکر
اول فعله باعث وبادی محض تدین اولوب زهد عادی اولماسه برمسلمه ایذا ایتمکدن

خوفی اشد اولوردی بطنه بیلمدیکی شیئی ادخال ایتمکدن. مع هذا بیلمدیکی
امر ایله مؤاخذه اولماز اما ایذاء مسلم ایله مؤاخذه اولمسی مقرر ولازمدر .
ایمدی بونك امثالنده طریق ورع ترکدر تجسس دکلدر اکر البته ترکه مجال
اولمازسه ورع اکل ایلیوب حسن ظن ایلمکده در . ایکنجی حالت مالك
مشکوك فیه اولمقدر بردلالت سببی ایله‌له حقنده ریب وشك ایراث ایله‌یه اول
دخی یا خلقتنده اوله مثلا هیئت اهل بوادی خلقتی اوزره اوله ویاخود
ظلمه وقطع طریقله معروف اولانلر هیئتی اوزره اوله ویاخود زی ولباسنده
اوله مثلا لباسی ارباب فساد وظلمه واجناد لباسی اوله ویاخود فعلندن وقولندن
سوء ظن وشك اولنه مثلا آندن اکل واخذ حرامه جرأت واقدام مشاهده
اولنه. ایمدی بونده حکم اخذینه اقدام جائز اولمقدر ضعف ادله‌یه وقوت ید
واسلامه نظر ایتمکله ترکك رجحانیدر زیرا ید دلالت ضعیفه در آنك مثلی
خود اکا مقابله ایلمشدر . پس شبهه وریبه ایراث ایدر اما ورع ترکدر مختار
ومفتی یه دخی بودر زیرا نبی علیه السلام ﴿ دع ما یریبك الی مالا یریبك ﴾ بیورـ
مشدر بوندنصکره معلوم اوله که دلالات مذکوره بیننده تفاوت واردر زیرا
طول شارب وهیئت اجناد کذلك ظلم مال اشعار ایدر، اقوال وافعال کذلك
غصبه وظلمه امر ایلمك ویاخود ربا ایله عقد ایلمك دلالتده اقوادر شول
کیمسه‌دن کیم اثناء غضبنده غیره شتم ایلیه ویاخود نامحرم عورته اتباع نظر ایلیه
زیرا نیچه انسان واردر که طلب مالده تحرج وتکلف ایدر وحلالدن غیری کسب
ایلمز ومع ذلك زمان هیجان غضب وشهوتده نفسنه متمالك اولمیوب حرامه
متهالك اولور. پس بو دلالات برحد ایله مضبوط اولمغه مجال یوقدر پس بونده
مرجع قلبدن استفتادر . بوندن صکره معلوم اوله که بو ذکر اولنان احوال
شخص مجهول الحالده در بونلری عباداتده ورع ایله معروف اولان کیمسه‌دن
مشاهده ایلسه‌ك اول زمانده مال حکمنده مجهول کبی اولور زیرا حق مالده
تعارض ادله اولور زیرا عباداتده ورعدن مالده ورع لازم کلمز پس مرجع
حکم قلبدر . ودخی اول دلالت معتبر اولماز الا اول زمانده اولور که اکثر
مالنك حرمتنه دلالت ایلیه اما اکر اقلنك حرمتنه دلالت ایدرسه سؤال واجب

اولماز بلکه سؤال ورعدن اولور. اوچنجی حالت اولدرکه مالکك حالی نوع حبره وممارست ایله شو مقدار معلوم اولەکه حلنه ویاخدمتنه ظن ایجاب ایلیه مثلا ظاهرده دیانت وعدالتی بیلوب اما باطنده خلافی اولمق احتمالی دخی اولسه. ایمدی بومحلده سؤال واجب دکلدر وجائز دخی دکلدر مجهولده اولان کبی بلکه بونده دخی اولی در وبونده اقدام شبهەدن ابعددر طعام مجهوله اقدامدن. زیرا حرام اولمازسه باری ورعدن ابعددر. نوع ثانی احوال مالدرکه حرام ، حلال ایله مختلط اوله نته کیم اهل سوق طعام مغصوبدن برمقدار احمال اشترا ایلسه‌لر مشتری‌یه واجب دکلدرکه اول سوقدن اشترا ایتدیکی اشیادن سؤال وتدقیق ایلیه بلکه سؤال وتفتیش مرتبهٔ ورعدر مکر اللرنده اولانك اکثری حرام ایدوکی ظاهر اولەکه اول زمانده سؤال واجب اولور. اما حرام اغلب اولمدیغی زمانده سؤالك عدم وجوبنه صحابهٔ کرامك رضوان الله علیهم اجمعین اسواقدن اشترا ایتمکدن عدم امتناعلریدر مع هذا ایچنده دراهم ربوا وغلول مغنم یعنی غنیمتدن خیانت اولوب آلنان مال وغیری احوال ایله حرام اولمش اموال اولدیغی محقق ایدی بلکه سؤال ایچلرندن بعض احادندن نادراً واقع اولمشدر بعض احوالده ویاخود برشخص معین حقندەکه آنده خصوصیله ریب وشك اولنمش اوله .

مطلب خامس — تامظالم مالیەدن توبه ایدن نه وجهله خروج ایدر آنی بیان ایدر. ایمدی بوخصوصده آنك ایچون ایکی وظیفه واردر .

وظیفهٔ اولی — حرامی تمیز واخراجك کیفیتنده در. پس مال حرام اکر معلوم العین ایسه امر سهلدر اکر مختلط ایسه یاذوات امثالدن اوله نقود وادهان کبی یاخود اعیان متمایزەدن اوله عبید وثیاب کبی. اکر اولکی اولورسه ویاخود مالك جملەسنده شایع ومشترك اولسه نته کیم برکیمسه دهن مغصوبی کندینك حلال دهنی ایله خلط ایلسه اکر مقداری معلوم ایسه مثلا نصف کبی، پس اوزرینه لازمدرکه اول مقداری تمیز ایلیه اکر مشکل اولوب معلوم اولماسه آنك دخی ایکی طریقی واردر : بری یقین ایله اخذ ایلمك، بری دخی غالب ظن ایله عمل ایلمك. پس غالب ظن ایله اخذ جائزدر اجتهاد ایتمکله لکن ورع یقین ایله اخذده‌در. ورع ایله اخذك طریقی اولدرکه

هيچ برمقدار نسنه اليقومايه انجق حلال اولمسنه يقيني اولان مقدارى القا
ايليه. جواز ايله اخذك طريقى بودركه مثلا نصفى حلال ايدوكنه متيقن وثلثى
حرام ايدوكنه جازم اوله وسدسنده شكى اوله پس ثلثنى اخراج ايدر وسدسنده
غالب ظن ايله حكم ايدر. اماورع آنى دخى اخراج ايلمكدر اكر غالب ظن
اولمايوب آنده دخى شك ايدرسه امساك جائز اولور اماورع آنى دخى اخراجدر
بوورع آكد واقوى در اكر سؤال اولنورسه كه اخراج اولنان عين حرام-
ميدر معلوم دكلدر جائزكه باقى اولان حرام اوله جواب ويريليركه اول مرتبه
ضرر ايلمز، فرضا بركيمسه نك بردرهمى درهم آخر ايله مشتبه اولوب مخلوط
اولسه هرقنغيسى كه مالكنه رد اولنسوب اول دخى راضى اوله دينندن برائت
حاصل اولور. زيرا مردود اولان ملك صحيحى اولان درهم ايسه فبها، اكر
غيرى ايسه مثلياتدن اوليجق ينه ضرر ايلمز چونكه هربرينك اللرينه بردرهم
واصل اولمشدر. ايمدى بونده احتياط بودركه لفظ ايله مبايعه ايليه لر يعنى ايكى
درهمك برى مالكك برى غاصبك اولديغى تقديرجه كندى درهمنى آخره بر
درهمه بيع ايليه اكر آنى ايتمزلر ايسه دخى مجرد تعاطى ايله مقاصه ومبادله
حاصل اولور. زيرا مغصوب منه اولان كيمسه نك اكرچه غاصب يدنده بردرهمى
فوت اولوب ضايع اولديسه اكرچه آنك عينه وصول عسير اولوب انجق
غاصبك ضمانته مستحق اولور لكن آنك غاصبدن اخذ ايتديكى درهم ضماندن
واقع اولور. ايمدى بومعنى مغصوب منه جانبنده واضحدر زيرا مضمون له
مجرد قبض ايله ضمانه مالك اولور تلفظ ايتمسه دخى. لكن اشكال جانب آخرده-
دركه اول درهم مغصوب غاصب النده قالمش اوليجق آنك ملكنه داخل
اولماز. ايمدى آنده دخى طريق حلى بويله ديمكدركه غاصب چونكه كندى
درهمنى تسليم ايلدى آنك دخى بر درهمى فوت اولمش اولوركه اول آخرك
يدنده اولور اكا وصول دخى ممكن اولماز پس غائب كبى اولوب علم اللهده
واقع اولور. ايمدى بوتفصيل ذوات امثالنده دركه اول بلا عقد عوض اولنق
صحيحدر اما قچانكه بردار بردار آخره وياخود برعبد برعبد آخره مشتبه
اولسه اكا طريق يوقدر الا مصالحه وتراضيدر اكر ابا ايدوب البته عين

حقمى آليرم ديوب آنك ملكنى منع ايتمك ايله اكا تفوق ايتمك قصد ايلسه اكر آنلرك قيمتلرى متماثله ايسه قاضى اولرك جملهسنى بيع ايدوب ثمننى حصهلرى مقدارنجه توزيع ايدر . اكر متفاوته ايسه دفع طلب ايدن شخصدن اولرك انفس واحسن اولانك قيمتى اخذ ايدوب دفعدن امتناع ايدنه اقلنك قيمتى مقدارينى صرف ايدر مابينده اولان تفاوت مقدارنده توقف ايدر حقنى بيان وياخود مصالحه ايدنجه. زيرا مشكلدر اكر قاضى موجود دكل ايسه شول كيمسهكه خلاص قصد ايدر ومجموعى آنك يدندهدر اكا لازمدركه بنفسه تولى ومباشرت ايليه .

وظيفهٔ ثانيه — صرفدهدر يعنى بعدالتوبه النده قالان مال حرامك كيفيت صرفدهدر آنك دخى اوچ حالى واردر ياآنك مالك معينى اوله اول تقديرجه اكا رد ايدر وياخود وارثنه رد ايدر. وياخود مالك غائباوله آنك وصولنه انتظار ايدر وياخود ايصال ايدرومالنك ربحنى ويررحضورى وقتنه دكين. مالكمعينى اوله لكن معلوم اولميهكه وفات ايدوب وارث ترك ايلديمى ياخود ايتمديمى كاه اولوركه رده امكان اولماز كثرت ملاك سببى ايله. مثلامال غنيمتده غلول يعنى خيانت ايدوب زياده آلمش اولسه. زيرا غزاة طاغلوب متفرق اولدقلرندن صكره آنلرى جمعه قادر اولماز قادر اولسه دخى مثلا بردينارى برقاچ انسانه نيجه تفريق ايدر. ايمدى اول مالك حكمى وطريقى تصدقدر اكر مال فىٔدن وياخود مصالح مسلمين ايچون احضار اولنمش اموالدن ايسه اول مقوله اموالى مساجده وقناطر ورباطاته ومصانع طريق مكه وبونلرك امثالنه صرف ايليه. اكر برقاضىٔ عادل بولورسهاكا تسليمايدوب مصارف مذكورهيه اول صرف ايليه والا اهل بلدهدن برعالم متدينى تحكيم ايليه زيرا تحكيم انفراددن اولادر اكر آندن دخىعاجزاولورسه بنفسهتولى ومباشرت ايليه زيرا مقصود صرفدر اكر قلبكه خطور ايدرسهكه حرامى تصدق جائز دكلدرهيچ اولمازسه ثوابى بارى يوقدر دير ايسهك جواب ويريزكه جواز تصدق خبر ايله واثر قياس ايله ثابتدر اما خبراولدركه حضرترسول حضورينه بر بريان اولمش شاة كتيرديلر اول دخى بن حرامم ديبه تكلم ايلدى

پس حضرت عليه السلام آنی تصدق واطعام ايله امر بيوروب اساری يه اطعام
ايدك بيورديلر اما اثر اولدركه تحقيق حضرت ابن مسعود رضی الله عنه بر جاريه
اشترا ايدوب بعده مالكنه ظفر بولمادی كه ثمنی نقد وتسليم ايليه چوق طلب
ايدوب بولميجق ثمنی تصدق ايلدی وايتدی: يارب اشبو صدقه آندن اولسون
اكر راضی اولورسه والا اجری بنم اولسون ودخی حضرت حسندن
مال غنيمته غلول وخيانت ايدنك توبه سندن سؤال اولندی عسكرك تفرقندن
صكره جواب ويردی كه تصدق ايلسون اما قياس اولدركه بومقوله دن متردد در
ضايع اولمق ايله خيره صرف اولنمق بيننده. زيرا مالكندن يأس حاصل اولنمشدر.
بونده خفا يوقدر كه آنی برخيره صرف ايدوب مالكی آنكله آخرتده منتفع اولمق
اكا خيردر دنياده انتفاعدن. قنده قالدی كه اصلا منتفع اولمايه نه دنياده ونه آخرتده.
خصوصا كه تصدقده برفقير منتفع اولوب حاجتنی سد ايلمك اوله مالكنه
بلا اختيار اجر حاصل اولمق انكار اولنماز زيرا خبر صحيحده وارد
اولمشدركه غرس وزراعت ايدنلره ميوه ومحصولندن جميع ناسك وطيورك
اكل ايتدكلرندن اجر واردر. اما مال طيدن غيريني تصدق ايلمسون
ديندیكی كندی نفسمز ايچون اجر طلب ايلسه‌ك اول زمانده در بزخود بو
خصوصده مظلمه‌دن خلاص طلب ايدرز اجر طلب ايتمزز. ودخی تضييع
ايله تصدق بيننده تردد ايدرز وشول كيمسه‌كه بز نفسمز ايچون راضی
اولماديغمز خصوصده غيرمز ايچون دخی راضی دكلز ديمشدر كلام
صحيحدر لكن اول بزه حرامدر اما فقيره حلالدر ايمدی فقير ايچون حلال
اولانه راضی اولمش اولور بودخی معلوم اوله كه قاچن برمال مخلوط مع الحرام
والحلال اولسه ايچندن حلالی كندی نفسنه تخصيص ايليه زيرا كنديسی حرام
تناولنده معذور اولماز ومال حرامی عيالنه ويره زيرا انلر آز اولوركه معذور
اولورلر عدم علم سببی ايله. آندن صكره حلالی لباس وقوت مهماتنه تخصيص
ايليه اما انلردن ايكيسندن برينه تخصيص مرام ايدنسه حلالی قوتنه تخصيص
ايليه زيرا دم ولحمی اندن حاصل اولور لباس ايسه آنجق حر وبردن ساتردر
پس اولكی يه اهتمام اولی ايدوكی ظاهردر. حارث محاسبی ايتدی: لباس تقديم
اولنمق كركدر زيرا برمدت باقی وسرايت حر وبردن واقيدر اما طعام اويله

دكلدر لكن رأى مختار تقديم قوتى اختياردر حتى اول سببدندركه حضرت
امام عتيق ابى بكر الصديق بن ايچون حرام وحلال اولمقده حالى معلوملرى
اولمق ايله ينه قئ ايلديلر تاكه آندن جسد مباركلرنده لحم نابت اولمايه . اكر
سؤال اولنورسه كه جملهسى اغراضنه صرف اولندقدن صكره كندى نفسى
ايله غيرينك فرقى اولماز . جواب ويريليركه تفاوت وفرق مقرردر اول روايت
ايله كه رافع بن خديج وفات ايدوب برناضح ايله يعنى سقى ماء ايچون سقالر
استعمال ايتدكلرى بعير ايله كه اكاسانيه دخى ديرلر برعبدحجام ترك ايلدى .
حضرت رسالت پناهه سؤال ايلديلر حضرت كسب حجامدن منع ايلديلر ينه
برقاچ دفعه مراجعت اولنوب برمرتبهده منع بيورديلر پس ديديلركه يارسول الله
آنك ايتامى واردر . بيورديلركه آنك كسبنى ناضحك علفنه صرف ايدك.
ايمدى بوروايت دلالت ايدركه انسانك كنديسى اكل ايتمك ايله دابهسنك
اكلنك فرقى اوله. ودخى معلوم اولهكه حرامى فقرايه تصدق ايدرسه زيادهجه
ويروب توسيع ايليه قاچانكه نفسنه انفاق ايليهقادر اولديغى مرتبه تضييق ايليه.
اكر عيالنه انفاق ايدرسه اقتصاد يعنى حالت متوسطه اختيار ايليه اما ضيفى اكر
فقير ايسه اكا توسيع ايليه اكر غنى ايسه حرامدن آكا طعام ايلميه مكر بريهده
اوله وياخود كيجهايله كلوب آخر طعام حلال تداركنه مجال اولمايه. اكر ضعيف
وفقير اولوب لكن ورع وتقوى صاحبى اولسه آكا عرض ايدوب واقع حالى
اعلام ايليه تاكه حق ضيافتى رعايت ايله ترك خدعهيى جمع ايتمش اوله . ضيف
آنى بيلمز اول تقديرجه آكا ضرر ايتمز ديرسه وجهى يوقدر. زيرا بيلمديكى
تقديرجه دخى حرامك قساوت قلب ايراث ايتمكده تأثيرى مقرردر. اكر حرام
والدينده اولسه آنلرك طعامنى اكلدن امتناع ايليه اكر غضب ايدرلرسه دخى.
زيرا معصيت خالق لازم كلن يرده طاعت مخلوق يوقدر. اكر مال مشتبه اولورسه
امتناع ورع ايچون اولور اول تقديرجه امتناعده تلطف ايليه زيرا رضاى
والدين دخى ورعندر بلكه واجبدر اكر امتناعه قادر اولمازسه آنلره
موافقت ايليه لكن اكلى تقليل ايدوب لقمهلرينى صغيرايليه وتوسع ايلميه
زيرا توسع غروردر . برادر وهمشيره دخى والدينه قريبلردر زيرا آنلرك
حقى دخى مؤكددر . كذلك قاچن والدهسى آكا شبههدن كمش برثوب

الباس ایلسه و رد ایلدیکی تقدیرجه غضب وسخط ایلمك مقرر اولسه اول تقدیرجه قبول ایدوب والدهسی حضورنده کیوب غیبتنده نزع واخراج ایلیه و اول ثوب ایله نماز قیلمایه الا والدهسی حضورنده اولورسه مضطر اولانلر صلوتی کبی قیله .

مطلب سادس — سلاطینك ادرارات وعطیاتی بیانندهدر . آنده دخی نظر ایکی امردهدر .

نظر اول — جهات دخلده در . اول دخی ایکی قسمدر قسم اول مال فیٔ ومال مصالحهدر بونلر کفاردندر . قسم ثانی مسلمیندندر که اول شول مال مواریثدرکه وارثی اولمایه ودخی اموال ضایعهدر اما صدقات که زکاتدر اول بوزمانده اخذ اولنماز که احوال سائرهسیله برابرمفصلاً کتب فقهیهده بیان اولنمشدر اورایه مراجعت اولنه .

نظر ثانی — مأخوذك مقدارنده وصفت اخذده در. معلوماوله که سلطانك اموال مصالحده مثلا مال فیٔدن اربعة اخماسنده ومواریثده تصرفی صحیحهدر ایمدی آنك ایچون جائزدرکه دیلدیکی مالی دیلدیکی کیمسهیه ویره اما مصارفی حالی بودر که غنی اولان کیمسه مصارفدن دکلدر اکر آنده مصلحت ناس اولمسه بلکه مصرف اول کیمسهدرکه آکا ویرلمکده مصلحت عامه اوله وياخود کسبه محتاج اوله . ایمدی هر کیمسه که برامره متولی اولوب اول امر آنکله قائم اوله آنك مصلحتی عامهیه متعدیدر پس اول کیمسه کسبه اشتغال ایدرسه اول مباشرت ایتدیکی مصلحت عامه معطلهاولمق لازم کلیر ایمدی آنك بیت۔ المالدن مقدار کفایه حقیاولور . ایمدی بونلر دندر علماء نافعین فقها ومحدثین ومفسرین وقرا کبی، بلکه معلمون ومؤذنون وبوعلومك طلبهسی، کذلك علماء مذکورینك ذریتلری دخی . زیرا آنلرك مهماتنه کفایت اولنمزسه طلب علم وتحصیله قدرتلری اولمز ودخی دین ایله ملك توأمان وایکیسنك اجتماعیسبب نظام عالم وباعث اماندر اولتقدیرجه زمرهٔ سالفهیه ملحق اولور شول طائفه که مصالح عامه آنلرك اعمالنه منوط وامور ملك جل سعیلرینه مربوطدر. آنلر۔ دندر عمال بیتالمال وحراس مملکت اولان اجناد ورجال. وبونلرده داخلدر زمرهٔ حساب ووکلا وکتاب . لکن عمال مال حرام دکل بلکه عمال بیتالمال که

على حسب الشرع مباشرت اعمال ايليەلر . فرقۀ اطبا دخى بونلرده داخل وسائر مصارف نيل ايتمديكى حصەيە نائل اولورلر زيرا اطبانك صحت جسدده مدخلى اولديغى ظاهر وامر دينك تمامى صحت بدن ايله اولديغى باهردر لكن مسلمينه اجرتسز خدمت ايدنلرده در . ايمدى بومصارفه اغنيا اوسەلر دخى اعطا اولنمق جائزدر كذلك سلطان ايچلرندن برينه ديلديكى مقدارى تخصيص ايدوب ويرمكە دخى قادردر. لكن لائق اولان اولدركه رعايت مصلحت ايتمك اوزره نيت ايليه. زيرا هربارکه برمرد عالمى وياخود بر پهلوان دلاورى زيادۀ صلەيە تخصيص ايلسه سائر ناسى دخى تشويق وتحريض ايتمش اولور كه آنلر دخى آنك كبى علمە اشتغال وياخود دلاوران ابطال كبى اوڭا بذل همت وآنلره تشبهه صرف قدرت ايليەلر .

اصل خامس — آداب صحبت واصناف خلق ايله معاشرتدەدر . بونده دخى مطالب واردر .

مطلب اول — اخوتك فضيلتى وشروط ودرجاتى وفوائدى بياننده‌در . فضيلت اخوت والفت ـ معلوم اوله كه حسن خلق موجب ومثمر توافق وتحابدر . يعنى طرفيندن مثمر محبت وموافقتدر ومثمرك محموداولمسى ثمره‌نك دخى محموديتنى ايجاب ايدر. نته‌كيم سوء خلق مثمر تباغض وتدابردر. اما دليل فضيلت حسن خلق حق تعالينك ﴿ انك لعلى خلق عظيم ﴾ قوليدر ودخى حضرت رسالت پناه صلى الله تعالى عليه وسلم بيورمشدر : ناسى جنته ادخال ايدنك اكثرى حق تعاليدن اتقا وحسن خلقدر. ودخى بيورمشدر: ميزانه وضع اولنان اعمال وخصالك غايت ثقيلى حسن خلقدر. ودخى بيورمشدر: بن بعث وارسال اولندم مكارم اخلاقى اتمام ايتمكيچون . بوندن صكره اخوت فى الدين ايله اخوت فى الدنيانك بينى تميز غامض مشكلدر . ايمدى معلوم اوله كه محبت يا اتفاقى اولور جوار سببى ايله اولان صحبت كبى ومكتب ومدرسەده واسواقده وياخود باب سلطان واسفارده اولان صحبت كبى . وياخود اختيارى‌در كه اول محبتك فرعيدر. اول دخى درت قسمدر. قسم اول سنك بر انسانه لذاته محبتكدر. مثلا رؤيت ومعرفتندن متلذذ اولديغك كبى آنى استحسان ايتديكك سبب ايله .

زیرا هر جمیل لذیذدر وهر لذیذ محبوبدر . پس لذت استحسانه تابعدر . اول دخی طباعدن موافقت و مناسبته تابعدر . ودخی اول استحسان اولنان امر یا آنك صورت ظاهره‌سیدر ویا صورت باطنه‌سیدر . یعنی کمال عقلیدرکه کثرت علمی وحسن خلقی مثمردرکه آنلر حسن افعالی مثمردر. کاه اولورکه الفت بر مناسبت باطنه سببی ایله اولورکه الفتی ایجاب ایدر. زیرا برشیئك شبهی آکا منجذبدر . اول مناسبتك دخی اسباب دقیقه‌سی واردرکه قوت بشرده آکا اطلاع یوقدر. بو معنایه اشارت نبی علیه السلامك قول شریفی له ﴿الارواح جنود مجندة فما تعارف منها ائتلف وما تناکر منها اختلف﴾ بیورمشدر. یعنی زمان الستده ارواح عساکر بیشمار در هر قنغیسی که اول عالمده مابینلرنده تعارف ومناسبت اولمشدر حالا بو نشأه‌ده دخی اول تعارف مثمر ایتلاف اولور وهر قنغیسی که اول زمانده مابینلرنده تناکر اولوب آشنایی اولمیه بو عالمده دخی مثمر اختلاف اولور . مالك بن دینار قدس سره بیورر ایدی که : هر انسان کندینه مشاکل ومشابه اولان ایله مأنوس اولور نته‌کیم هر طیر کندی جنسی ایله جمع اولوب پرواز ایدر ناکاه برکون برغراب ایله برحمامه کوروب بوندن تعجب ایدر اول زمانکه ایکیسی بیله طیران ایتدیلر کورر که ایکیسی دخی اعرجلردر پس دیدی که اتفاقلری بوسببدن ایمش . ایمدی بوندن ظاهر اولور که کاه اولورکه محبت نفع صوری ایچون اولماز و بونده داخلدر مجرد جمال ایچون محبت ملاحظهٔ شهوت اولمادن . زیرا صورت جمیله کندی نفسنده استلذاذ اولنور شیدر شهوت اولمامق فرض اولنسه دخی . نته‌کیم ماء وخضرت و اذهاردن استلذاذ اولنور . ایمدی آنلر فی نفسه محموددر. اکر برغرض مذموم متصل اولورسه‌که اول شهوت حرامدر مذموم اولور. اما اکر غرض مباح متصل اولورسه نه مذموم اولور نه محمود. اما محبة الله بو قسمده داخل دکلدر. زیرا بو طبیعیدر. محبة الله اویله دکلدر. قسم ثانی کندی ذاتندن ذاتنك غیرینه نائل اولمق ایچوندر . اول تقدیرجه محبوب غیر اولور . بو شیء آکا وسیله اولور. اما محبوبه طریق اولان دخی محبوبدر . فضه وذهبه دخی محبت بوندندر. آندن صکره وسیله ایله قصد یا مال تحصیلنه‌در یا جاهه‌در ملوك

وسلاطینه محبت کبی. یا عامه‌در تلمیذك استادینه محبتی کبی . اما محبة الله بونلرك
هیچ برنده دکلدر . زیرا بونلرك هر بری حق تعالی‌یه ایمان کتورمینلرده دخی
اولورلکن کاه اولورکه مذموم اولورقچان مال ایله قهر اقرانه توصل اولنسه وجه
ایله اموال ایتامی حیازت قصداولنسه وعلم ایله ولایة قضایه‌وآنکله ظلم رعایایه
یاخود غیرینه توصل کبی . کاه اولورکه مباح اولور نته کیم قچان مباحه توسل
ایاسه. زیرا وسیله توسل اولنان امردن حکم و صنعت کسب ایدر. یعنی مثلا
برفعل ایله برامر مندوبه توسل ایلمك وسیله اولان فعل دخی مندوب اولوب
مندوبیتی آندن کسب ایدر سائری دخی بوکا قیاس اولنه . قسم ثالث اولدرکه
آکا محبتی ذاتی ایچون اولمیه بلکه غیری ایچون اوله واول غیر آنك دنیاده
اولان حظوظنه راجع اوله . مثلا برکیمسه استاذینه وشیخنه محبت ایلیه اول
سببدن که آنکله تحصیل علمه وتحسین عمله توسل ایلیه وعلم وعملدن دخی
مقصودی آخرتده نعیم ومقیم سرمدی‌یه فوز اوله . ایمدی بویله کیمسه فی الله
محبت ایدنلرك جمله‌سندندر. کذلك برکیمسه تلمیذینه محبت ایلیه اول جهتدن‌که
تلمیذ آندن کسب علم ایدوب بودخی آنك واسطه‌سیله مرتبهٔ تعلیمه نائل اوله.
بلکه اموالنی تصدق ایدوب حق تعالی‌یه تقرب قصد ایلیه. بلکه برکیمسه کندینه
طعام ولباسنده معاونت ایلینه محبت ایلیه آنکله فراغ بال ایله علم وعمله اشتغال
ایتمکه باعث اولدیغیچون. بلکه برکیمسه‌که زوجهٔ صالحه‌سنه محبت ایلیه تاکه آنك
سببی ایله وسواس شیطاندن تحصن ووقایت ودینی حفظ وصیانت ایلیه‌وبرولد
صالح ولادت ایلیه‌که آکا دعایه‌مداومت ایلیه. ایمدی آنلرك جمله‌سی که مقاصد
دینیه‌یه آلت اولمشلردر آنلره محبت ایلین محب فی الله اولور . قسم رابع اولدرکه
آنجق لله وفی الله محبت ایلیه آنك سببی ایله علم وعمله نیل مراد ایلمیه‌ویاخود
اول محبوبنك ذاتنك وراسنده برامره توصل قصد ایلمیه . ایمدی بومحبت
مراتب محبتك اعلاسی وادق واغمضیدر . بوقسم دخی ممکندر و بومحبت
آثارندندر محبوبدن تجاوز ایدوب محبوبه متعلق و مناسب اولانه دخی تعلق
ایلیه نه مرتبه بعید اولورسه دخی . مثلا محبوبنك محبوبنه‌و آکا شبیهنه حتی
منزل ومحله‌سنه وجیرانه دخی. حتی دیمشلردرکه مؤمن برمؤمنه محبت ایلسه

کلبنه دخی محبت ایدر وبوکا شاهددر احوال عشاقی تجربه واشعار شعرا دخی بومعنایه دلالت ایدر . کذلك محبة الله دخی قچانکه محبه مستولی وغالب اولسه حق تعالینك غیری جمیع موجوداته دخی تعدی ایدر. زیرا هر بری حق تعالینك آثار قدرتندن براثردر . نته کیم برکیمسه حبیبنك خطنه وصنعتنه محبت ایدر آنك صنعی اولدیغی جهتدن . کذلك حضرت حبیب خدا ومظهر فکان قاب قوسین اوادنی بویله ایدیلرکه جنابلرینه برباکوره یعنی میوهٔ نوباوه کتورسه‌لر چشم مبارکارینه سوروب تعظیم واکرام ایدوب ربنه قریب العهد در دیه بیوررلر ایدی. اکرمحبت محبوبندن حالا یاخود مالا نائل اوله‌جق نصیبه‌مقصوره اولسه علما وصلحادن وفات ایدنلره محبت متصور اولماز ایدی . کذلك صحابه وتابعیندن بلکه انبیاء منقرضیندن صلوات الله وسلامه علیهم اجمعین برینه محبت متصور اولماز ایدی . مع هذا جمله‌سنه محبت هرمسلم متدینك قلبنده مرکوز ومکنوندر وبونلرك جمله‌سنه محبت محبة لله‌در . زیرا آنلر حقك خواص عبادیدر . ایمدی قچانکه درجات محبتی بیلدك ایسه سنك قاتکده درجات بغض دخی آکا قیاس ایله واضح اولور. زیرا برکیمسه که برامر سببی ایله محبت ایلیه بالضروره ضدی سببی ایله بغض ایدر . پس هرعاصی‌یه لله بغض اولنور مطیعه محبت اولندیغی کبی . بوایکی صفت متلازماندر . ودخی حب وبغضدن هر بری قلبنده رهین اولوب آنده کمین ایتمشدر آنجق محبین ومبغضینك افعالنك ظهوری زماننده قلبدن مترشح اولور ولکن شول کیمسه‌ده که طاعت ومعصیت مختلط اوله آنك حالی مشکلدر . زیرا آنده حب ایله بغضك بینی جمع لازم کلور متضادان ایکن. لکن حق تعالی قتنده حقیقت امر ظاهردر اما سن آکا عصیانی جهتندن بغض ایدرسین وطاعتی جهتندن محبت ایدرسین وایکی حالتی جمع دخی ممکندر نته‌کیم سنك برولدك اولسه‌که غالب ایله ذکی وخدمتکار اولوب لکن فسقی عادت وکار ایلسه سن آکا اولکی جهتندن محبت ایدرسین اما فسقی جهتندن بغض ایدرسین . ایمدی مسلم عاصیده دخی حال بویله‌در . اول تقدیرجه کافره اهانت ایتدیکك کبی آکا اهانت ایلمه . ومسلم مطیعه اکرام ایتدیکك کبی اکرام دخی ایلمه. بلکه لائق اولان اولدرکه معصیتی

غالب اولدیغی زمانده سنك دخی میلك طرف اهانتـه وطاعتی غالب اولدقده
میلك مجامله واکرامه اوله. ودخی حق تعالینك رضاسنی طلب ایلین ایله سخط
وغضبندن تجنب واحتراز ایلین کیمسه‌نك دخی حالی بویله‌در. بوندن صکره معلوم
اوله که اظهار بغضك طریقی یاقولدر ویاخود فعلدر. اما قول ایله اولان انکله
کادمکالمه‌یی ومحادثه‌یی ترك ایتمك ایله‌در ویاخود استخفاف وتغلیظ ایلمکدر.
امافعل ایله اولان کاه اکا اعانت ایتمیوب که اساءته‌سعی ایتمك ایله‌در. بوم[illegible]
بعضی بعضندن اشد واقوادر فسق ومعصیتك درجاتی حسبنجه مترجح اولور.
اما معصیتده درجات بودرکه معصیت یاهفوت طریقی ایله یعنی قصد وعزیمت یوق
ایکن صادر اولور بونده اولی اولان اغماض وستردر ویاخود صغیره‌یه ویاکبیره‌یه
اصرار ایله اولور اول دخی اکر غیره تجاوز ایدرسه انده مسامحه اولنماز
بلکه اول معصیتدن فارغ ومرتدع اولاجق مقدار وسنك منع قدرتك مقداری
زجر وانکار اولنور. اکرغیره متعدی اولمایوب بلکه انجق سکامتعدی اولورسه
آنك طریقی عفو وصفحدر جریمه‌سی عظیمه دخی اولورسه. نته‌کیم حضرت
ابی بکر صدیق رضی الله عنـه مسطح قضیهٔ افکده تکلم ایتدیکیچون نفقه‌سنی
قطع ایدوب بعده حق تعـالی نفقه‌سنی اعاده ایله امر ایلدی که کریمهٔ (ولایأتل
اولو الفضل منکم والسعه) الآیه اول خصوصده نازل اولمشدر. فی الحقیقه بوندن
اعظم جریمه اولورمی که حرم رسالت پناه صلی الله تعالی علیه وسلم تکلم وافترا ایتمده
اجترأ وعایشهٔ صدیقه رضی الله عنها کبی سیدهٔ نساء عالمیان حقنده حاشا اطالهٔ لسان
ایلیه. اما اکر معصیتك ضرری انجق فاعلنك نفسنه ایسه انده دخی اکر سنکله
آنك بیننده مودت وار ایسه آنك حکم مخصوصی واردرکه عن قریب ذکر اولنور
والا البته بغضك اثرینی اظهار وقولاً ویافعلاً آشکار ایلمك لازمدر وقول
وفعلك تحتنده مندرج اولان انواعی که آنك انزجاری مرتبه‌سنجه ظاهر اولور
رعایت ایلمك کرکدر اول انواعك اقل درجاتی اندن علاقهٔ رفق وصرفی
قطع ایلمکدر واقواسی آنك اغراض ومراداتی افساددر. لکن طریق معصیتده
اولان اغراضنی افسادده لازمدر هر امرده دکلدر وبومذکور اولان زحمت
ایله نظردر. زیرا آنلر قهر تقدیر ایله مقهورلردر قدردن حذر نافع ودافع

دكلدر لكن كاه اولوركه مداهنه ورعايت خاطر ترحمه ملتبس اولوركه صورت ترحمده كورينور اما محض مداهنه در. آنك تحمل امتحانى بودركه اكر كندوسنك خالص حقنه جنايت ايلسه ينه اكا نظر رحمت ايله نظر ايدوب نيچون ايتميه، بر امركه تقدير الهيده مقدر اولوب ظهورى مقرر اوله آكا كيمسه مانع اولورمى ديه. اكرحقنه جنايت ايتدكده آكا غيظ وغضب ايدوب حق اللهه جنايت ايتدكده ترحم ايليه. اول شخص مداهن اولوب نفاقى مستور ومكائد شيطاندن بدكيدايله مغروردر. اكر سؤال اولنورسه كه عاصيدن اعراض ومجانبت وقطع نفقه واعانت واجب ميدر ووجوبى اول مرتبه ميدركه ترك ايلين آثم اولمق لازم اوله . جواب ويريلوركه ظاهر علمده تحت تكليف وايجابده داخل دكلدر . زيرا صحابهٔ كرام عليهم رضوان الملك العلام اهل معاصى حقنده برقاچ اقسام اولمشلردر . بعضلر تغليظ قول ايدرلر ايدى . بعضلر دخى مرتبهٔ اعراض ايله اكتفا ايدرلر ايدى. بعضلر دخى عين رحمت ايله نظر ايدرلر ايدى . ايمدى بونلر دقائق دينيه وحقائق يقينيه دندركه آنده طرق سالكين مختلفدر .

مطلب ثانى — معاصينك اقسامنده وهر برينك احكامنده در . قسم اول اعتقاد امرنده فساددر. اول دخى ايكى نوعدر. نوع اول كفردر بوبابده اولان احكامى كتب فقهيه كافلدر. نوع ثانى مبتدعدر . اول دخى يابدعتنه غيرى دعوت ايليه آنده دخى اكر بدعتى برحيثيت ايله اولهكه انكله كفر لازم اوله آنك امرى ذمّيدن اشددر . والاعندالله ذمّيدن اخفدر ولكن عندالناس اول دخى ذمّيدن اشددر . زيرا آنك شرى خوف اولنوركه مسلم متعدى اوله اما كافرك شرى خلافيدر . زيرا اول صورت اسلامده ايكن اضلال ايتمكله نيچه بى ادراكلرك عقيدهلرينه باعث اختلال اولور اما شول مبتدع كه بدعتنه دعوت ايله اما زعمنده دعوت ايلديكى بدعت حق اوله آنك شرى البته متعديدر . پس اكا بغضى اظهار واندن انقطاع وتحقيرى اختيارده وبدعتى سببى ايله اكا تشنيع وسوء اعمالى ايچون تقريع ايلمكده وناسى اندن تنفير وفسادينى اعلام ايله تحذيرده استحباب اشددر . اما سلامنى رد ايلمك اكر

خلق ایچنده ایسه جائز دكلدر خاقی آندن تنفیر ایچون واعین ناسده بدعتنی
تقبیح ایچون. اكر خلوتده ایسه اول تقدیرجه اكر ترك جواب آنی بدعتندن
ردع وزجر ایدر دیه ظن ایدرسه تركی اولی‌در. والا جوابده بأس یوقدر.
اما عوامدن اولان مبتدع دعوته قادر اولمایه واكا اقتدا اولنمق خوفی اولمایه
آنك امری اهوندر. ایمدی اولی اولان اكا نصح وپند سودمند ایتمكده
تلطف ایلمكدر. زیرا قلوب عوام سریعة التقلبدر. اكا نصح لازم اولمازسه
واندن اعراضده بدعتنی عیننده تقبیح اولورسه اعراضده استحباب متأكد
اولور. قسم ثانی فعل وعملی ایله عصی ومرتكب معاصی اولوب اعتقاد جهتندن
فسادی اولمایه. بودخی برقاچ قسمدر. قسم اول كه جمله‌نك اشدی دراولدركه
انكله ناس متضرر اوله‌لر ظلم وغضب وشهادت زور وغیبت ونمیمه وبونلرك
امثالی فجور كبی. پس انلردن اعراض ومخالطه‌لرینی ترك ومعامله‌لرندن
انقباض اشد واقومدر. بونلرك دخی فسادلری یادماء مسلمینده ویاخود اموال
واعراض مؤمنینده‌در. بونلرك دخی بعضی بعضندن اشددر. پس انلردن
اعراض ایدوب اهانت ایتمكده استحباب اول فسادك شدت وغلظتی مرتبه‌
سنجه متأكد اولور. قسم ثانیسی صاحب مأخوذدر یعنی میخانه جیلردركه
اسباب فسادی تهیئه واحضار وفساقه طریقنی تسهیل واخبار ایدر. بونلر خلقه
دنیالرنده ایذاء ایلمزلر لكن فعلی ایله دین وایمانلرینه نقصان ایراث ایدر.
بودخی اولكی‌یه قریبدر. لكن اندن اخفدر. زیرا عبد ایله رب بیننده اولان
معصیت مغفرت وعفوه اقربدر. لكن غیره تعدی ایتدیكی جهتندن شدیددر.
اول سببدن اقتضا ایدركه صاحبنه اهانت اولنوب اندن اعراض اولنه ومكالمه‌دن
مقاطعه وسلامنه جواب ترك اولنه نجانكه بویله ایتمكده یاخود طریق آخر ایله نوع
زجر اونمق اولنه. قسم ثالث نفسده فاسق اولاندر شرب خمر ایله یاخود واجب
تركی ایله یاخود برذنب حرام كسبی ایله كه كندویه مخصوص اوله. ایمدی بوندہ
امر اخفدر. لكن اكر اكا مباشرتی وقتنده مصادفه اولنورسه آنی منع
واجبدر هرنه طریقله كه انكله امتناع حاصل اوله ضرب ایله ویاخود استخفاف
ایله. زیرا منكردن نهی واجبدر. اما اكر فارغ اولمش بولنوب لكن بنه اصرارى

معلوم ایسه اگر نصح آنی تکرار عوددن مانع اوله‌جغی معلوم اولورسه نصح واجب اولور. اگر فراغی متحقق اولمایوب لکن احتمال فراغ اولورسه ینه افضل نصح وزجر درلطفله. ویاخود تغلیظ ایله اگر تغلیظ انفع ایسه. اگر اصراری متحقق ونصحك عدم نفعی مقرر ایسه آنده سیر علماء مختلفه‌در. بعضلر دیرلرکه لایق اولدرکه آنك سلامنه جوابدن اعراض واختلاطدن کف ایلمکدر. بعضلر دیرلرکه رفق ایلمك وعین رحمت ایله نظر ایتمك اولی در. نته‌کیم نبی علیه السلام شرب خمر ایلینه لعن ایدن کیمسه‌یی منع بیوروب برادرك اوزرینه شیطانه معین اوله دیدیلر ویاخود بومعنایه قریب بیوردیلر. قول حق بودر. بونده حکم رجالك نیتلرینك اختلافی ایله واحوالده تفاوت ایله مختلفدر. بونده اصل مفتی قلب وبالدر. زیرا ایکی طرفك [*] هر برنده خطر ووبال مقرردر. زیراکاه اولورکه عنف وکبر وعجبدن براظهار عظمت ایله تلذذدن وصلاحنی کوسترمکدن ناشی اولور. رفق دخی کاه اولورکه مداهنه‌دن استمالت قلبدن اولور. پس بونده لازم اولان قلب وباله مراجعت واکاکوره تصحیح نیت ایلمکدر.

مطلب ثالث — مصاحب اولدیغك کیمسه‌ده مشروط اولان صفات وشروط بیانده‌در. زیرا انسانك جمله‌سی صحبته صالح مردتقی وصالح دکلدر. ایمدی صحبت دخی یادنیا ایچوندر مال ایله ویاجاه ایله انتفاع کبی. ویاخود مشاهده ومحاوره‌سیله استیناس اولنور بعض ناس ایله الفت کبی. بوصحبته بزم غرضمز متعلق دکلدر. ویاخود دین ایچوندر اول دخی برقاچ اغراض ایچون اولور بعضی استفادهٔ علم وعملدر وبعضی استفادهٔ جاهدرکه آنکله قلبنی تشویش ایدوب عبادتدن مانع اوله‌جق وخاطری متأذی اوله‌جق اموردن تحصن حاصل اوله. بعضی دخی استفادهٔ مالدرکه آنکله طلب اقواتده تضییع اوقاتدن اکتفا ایلیه. بعضی دخی مهماتده استعانتدرتاکه مصائبده عدووآلت ومخاوف واهوالده قوت اوله. بعضی دخی مجرد دعا ایله تبرکدر. بعضی دخی دار آخرتده شفاعته انتظاردر. نته‌کیم بعض سلف دیمشدر: اخوانده استکثار ایتمکی اختیار ایله زیرا هر مؤمن ایچون دار قرارده شفاعت ادخار اولنمشدر ودخی هر کیمسه‌که

[*] یعنی اول اصل عبارت حدیث شریفده شك ایتمکله بویله تردید اولنمشدر.

آنك صحبتنی مزداد ایلیه‌سین لائقدرکه آنده بش خصال متحقق اوله عقل وحسن خلق وترك فسق وترك بدعت وترك حرص دنیا. اما عقل جمیع اعمال ایچون رأس مالدر. زیرا اخوه سکا نفع واعانت ارادت ایدر ایکن ینه بیلمدیکی یردن ایراث مضرت ایدر اما حسن خلق دخی لازمدر. زیرا نیجه عاقل واردرکه هوا وغضبی ویاخود شهوتی اکا غالب اولوب سکا نفعه طالب ایکن ینه معلومنه مخالف اولور عمل ایدر. زیرا صفاتی قهر واخلاقنی تقویم ایلمکدن عاجز اولور. اما فاسق اوزره مصر اولان فاسق آنك حق تعالیدن خوفی اولمز. اللهدن خوفی اولمیانك غائله‌سندن امان وصداقتنه وثوق واطمینان اولمز. بلکه اغراضك تغیری ایله متغیر اولور. نته‌کیم حق تعالی بیورمشدر: ﴿ ولا تطع من اغفلنا قلبه عن ذکرنا واتبع هواه ﴾ اما مبتدع ایله صحبتده بدعتك سرایتی خطری واردر واول کندیسی قطعیه مستحق ایکن نیجه صحبته لائق اولور. شرائط صحبتك جمله‌سنی علقمه العطاردی اوغلنه جمع ایدوب وفاتی زماننده دیمشدرکه ای فرزند دلپسند اکر سنك ایچون صحبت رجاله احتیاج عارض اولورسه برکیمسه ایله صحبت ایله‌که سن اکا خدمت ایدرسه‌ك سنی صیانت وآنکله مصاحبت ایدرسه‌ك سکا شرف زینت ویره. اکر برمؤنتك اولورسه سکا اول مؤنتده معاونت ایلیه. وبرکیمسه ایله مصاحبت ایله‌که [*] سن آکا الکی مد ایلسه‌ك اول دخی دستنی مد ایلیه. اکر سندن برحسنه کورسه عد ایلیه. اکر سندن برسیئه کورسه سد ایلیه وبرکیمسه ایله صحبت ایله‌که سن برکلام سویلسه‌ك معارضه ایتمیوب [**] قولنی تصدیق وبرامره قصد ایلسه‌ك سنی تأمیر ایلیه. یعنی سکا حواله ایدوب تفویض وتقلیدینی تحقیق ایلیه واکر برنسنه‌ده منازعه ایدرسه‌کز اول کاردن ایثار ایلیه. ایمدی بوکلماتك هربری برکلام نافع ومجموعی جمیع حقوق صحبتی جامع اولمشدر. لکن بومقوله کیمسه عزیز ونادر الوجود بلکه زمانده مفقوددر. اول سببدندرکه دیمشلردر: اوغلنه بویله وصیت ایلدی مقصدی اول

---

[*] یعنی سن اکا محبت ایدوب مصافحه ایلمك قصد ایلسه‌ك اول دخی سندن اعراض ایتمیوب اقبال ایلیه وبرحسنه کورسه حقیر عد ایتمیوب حساب ایلیه دیمکدر.

[**] یعنی برخطا صادر اولسه عفو ایدوب طریق اعتراضی سد ایلیه.

ایدی‌که برکیمسه ایله صحبت واختلاط والفت ایلمیه. بعض ادباء دیمشدر: ناسدن برکیمسه ایله صحبت ایلمه الا شول کیمسه ایله‌که سنك سریکی کتم وعیبکی مهر ستر ایله ختم ایلیه ونوائبده سنکله بیله غمخوار ورغائب منافعده‌نی نفسندن ایثار ایلیه وحسناتکی نشر وسیئاتکی طی وستر ایلیه. اکر اول مقوله کیمسه بولمزسه‌ك اول عصرده صحبتی نفسکه حصر وقصر ایله. اما حریص دنیا اولان شخصك صحبتی سم قاتلدر. زیرا طباع ناس رفیقنه تشبه واقتدا اوزرینه مجبوله وهرشخصك طبعی آخرك طبعندن صاحبی بیلمدیکی یردن سرقه اوزره مطبوعه‌در .

مطلب رابع — حقوق صحبتده‌در.اول دخی سکزدر.اولکی حق مالده‌در. زیرا اخوت اتحاد معنویدرکه مال وجاهده اشتراك وسرا وضراده مساهم اولوب حصه‌دار اولمق اقتضا ایدر. حق تعالی بیورمشدر : ﴿ وامرهم شوری بینهم ومما رزقناهم ینفقون ﴾ یعنی اموالده خلطاء وشرکاء ایدیلر دیمکدر. بونك دخی اوچ مرتبه‌سی واردر. مرتبهٔ اولی‌که ادناسیدر آنی خادمك منزله‌سنه تنزیل ایدوب سنك مالکك فضله‌سندن آنك حوائجنه قیام ومهماتی التزام ایده‌سن. مرتبهٔ ثانیه آنی نفسکك منزله‌سنه تنزیل ایدوب مالکده آنکله مشارك اوله‌سن.مرتبهٔ ثالثه‌که مرتبهٔ علیادر اولدرکه آنی نفسك اوزره ایثار ایده‌سن‌که بومرتبهٔ صدیقین ومنتهای درجات متحابیندر وبومرتبه‌نك تمامندندر نفسکی دخی ایثار ویولنه فدا ایتمکی اختیار دخی. روایت اولنورکه صوفیه‌دن برجماعت ملوکدن بعضنه غمز وسعایت اولندی. اول دخی رقابنی قطع وضرب ایله امر ایلدی . ابوالحسن الثوری دخی آنلردن ایدی وهمان اول دم جمله‌دن اقدم سیافه یعنی جلاده مبادره وکندوبی قتلده مسارعه ایلدی تاکه اول مقتول اوّل اوله . پس اکا اول خصوصدن سؤال ایلدیلر . ایتدی : دیلدم‌که برلحظه حیاتی دخی نفسمدن اخوانمه ایثار ایلیم اول کلامی جمله‌سنك نجاتنه سبب اولدی‌دیه برحکایهٔ طویلده ذکر اولنمشدر. ایکنجی حق نفسله اعانتدر. قضاء حاجاتده وحاجاتی سؤال ایتمزدن مقدم آنك اتمامنه قیام وحاجات خاصه‌سکه تقدیم واهتمامدر. بونك دخی برقاچ درجاتی واردر . ادناسی حاجتنه قیامدر

سؤال وقدرت وقتنده . لكن بشاشت واستبشار وفرح وقبول منت اظهار ايتمكله . سلفده بعض كيمسه‌لر عقد اخوت ايتديكى كيمسه‌نك موتنده قرق سنه مروروندن صكره دينه عيال واولادينى تفقد ومصالحلرينه قيام ايله تقيد وهركون منزللرينه واروب تردد ومالندن مؤنتلرينى كورمكه تعهد ايدردى . برمرتبه‌كه پدرلرندن آنجق عين وجسدنى فوت اولمش ظن ايدرلر ايدى . بلكه پدرلرينك حياتنده آندن كورمدكلرى رأفت وشفقتى آندن مشاهده ايدرلر ايدى وبعضى دخى برادر مسلمنك قاپوسنه واروب تردد ايدوب زيت وملح وبونك امثالى لوازمه احتياجكز وارميدر ديوب برادرى بيلمدن تدارك ايدر ايدى وبالجمله برادر مسلمنك حاجتى يانكده كندى حاجتك كبى وياخود دخى آهم اولوب بلكه قبول ايتديكى جهتدن منت عد ايده‌سين . قنده قالديكه نفسكك آنك اوزرنده حقى واردر ديه دعوى ايليه‌سين . ودخى آنجق حاجتى قضا اوزره حصر ايتميوب بلكه لائق اولان اولدركه زيادهٔ اكرامده وايشارده كنديسى تقدم ايدوب اقارب واولادينه تقديمه جهد وسعى ايليه . اوچنجى حق حضور وغيبتنده عيوبنى ذكردن سكوت ايليه بلكه تجاهل ايليه وبعض كلماتنده رد ايلمكدن دخى سكوت ايليه وآنكله مناقشات وممارات ايتمكدن يعنى آتشمقدن اجتناب ايليه وآكا كشف ايتديكى اسراردن سكوت ايدوب غيره بث وافشا ايلميه اكراخص اصدقا ايسه دخى . بلكه برطريقله مابينلرنده انقطاع ووحشت دخى اولسه آندن صكره دخى كشف ايلميه . زيرا اول حال لؤم طبع وخبث باطنيدن ناشيدر ودخى احبابنك واهل وولدينك حقنده دخى قدحدن سكوت ايليه وغيرك قدحنى حكايتدن دخى اجتناب ايليه . نته‌كيم ديمشلردر : ﴿ الذى سبك من بلغك ﴾ يعنى حقيقتده سكا سب ايدن غيرك سبنى سكا تبليغ وايصال ايليندر . وغيرك آنك حقنده ثنا ايتديكنى دخى آندن اخفا ايلميه . زيرا آنى ايصال تبليغ اولنانه وقائلنه القاء سروردر . پس آنى كتم حسددن ناشيدر ودخى بعض اغراضنى ونه‌مكاندن كلديكنى وقنده كيده‌جكنى سؤال ايله ابتداء ايتميه مكر كنديسى كشف ايليه زيرا كاه اولوركه ذكرى آكا ثقيل اولور وياخود ارتكاب كذبه محتاج اولور وبالجمله هركلامكه آندن متألم اوله اجمالاً وتفصيلاً آندن

سکوت ایلیه الامر بالمعروف ونهی عن المنکرده سکوت ایلمیه وسکوته رخصت
بولمیه. زیرا اول امر ونهی آنك حقنده احساندر کندیسی کریه کوررسه دخی.
امامساوی وعیوبنی ذکر واهلنك مساویسنی بیان اول غیبت قبیلندن ایدوکی
روشن وعیاندرکه اول هرمسلمك حقنده حرامدر . سنی بوندن زاجر ومانع
اولان ایکی امردر. بری اولدرکه نفسك ایله مطالعه ایلیه سین. اکر آنده برامر
مذموم کوررسك که سن آنك ترکندن عاجز اوله سین آنك حالنی دخی نفسکه
قیاس ایلمك کرکدر. بری دخی اولدرکه اکرسن برکیمسه یه طالب اولورسك که
آنده اصلا عیب اولمیه اول محال ایدوکی بی ریبدر. پس برمصاحب بولمامق
لازم کلور نته کیم دیمشلردر: (ای الرجال المهذب) یعنی رجالدن کیمدرکه تمام
مهذب الاحوال وهرامرده صادق المقال اوله. بلکه مرد کریم اولدرکه محاسنی
مساویسنه غلب اوله . پس کریم اولان آنك محاسنی مساویسنه غالب اوله .
پس کریم اولان آنك محاسنی ملاحظه ایدر . لئیم اولان مساویسنی کورر .
حقیقتده برکیمسه بولنمازکه آنك مساویسی یامحاسنی اولمیه. همان اعتبارنظرده در
محب صادقك دیده سی عیوب محبوبدن نابینا ودیدهٔ بغض جمله عیوبی اظهار
وپیدا ایدر. دردنجی حق لساناوزرینه واجبدرنطق ایله. زیرا اخوت نته کیم
مکارهدن سکوت اقتضا ایدر. امور محبوبه ناطق اولمغی دخی اقتضا ایدر.
زیرا اخواندن مقصد بری برندن حصول نفعدر . بوقسه اذیتلرندن خلاص
اولمق ایچون دکلدر . ایمدی لازم اولان اولدرکه لسانی تحبب وتودد وتفقدی
لازم اولان احوالنده نفقدر. مثلا برعارضه اولسه آندن سؤال واول سببدن
دروننده اظهار اشتغال وعافیتك تأخیرندن کسب ملال ایلیه. کذلك جمله احوا-
لنده که آندن کراهت حاصل اوله لائق اولدرکه آنی لسانی ایله وافعالی ایله
کراهتنی اظهار ایلیه. ودخی لائق بودرکه لسانی ایله سرور وشرورده مشارکتنی
اظهار ایلیه . زیرا اخوتك معناسی سراء وضراءده حصه دار اولمقدر . حدیث
شریفده دخی وارد اولمشدرکه قچان بریکز برادر مسلمنه محبت ایلسه محبتنی
اظهار واکا اخبار ایلسون . اخبار ایله امردن دخی مقصد محبتده حصول
ازدیاددر. حقوق لسانك بری دخی کندویه احب اولان اسمی ایله دعوت ایلیه

حضور وغيبتده دخی . ودخی كندوسنه واولادينه وفعلنه ثناء ايليه حتی عقل
وخلقنه وهمتنه وخط وشعر وتصنيفنه وجميع اموركه انكله فرح وسرور حاصل
اوله اما كذب وافراطله اولميه. بونلردن اكد واقوی اولدركه خارجدن ثنا
ايدنلرك ثناسنی اكا اظهار فرح ايله تبليغدر . بری دخی اولدركه سنك حقكده
ايتديكی احسانه شكرايده‌سين . بلكه نيتنه بيله شكرايليه اتمام اتمدی ايسه‌دخی.
وبوندن اعظم جلب محبتده تأثيرده اولدركه آنك غيبتنده اكا يرامازلق قصد
ايدنلری ذب‌ومنع وعرضنه تعرض ايلينلری تعزيض‌وتصريح ايله‌دفع ايلمكدر.
زيرا حقيقتده حق اخوت حمايت ونصرت امرنده تشمير ساق ومتعنته تغليظ
قول وتبكيت ايله اظهار خلاف وشقاقدر . پس آندن سكوت‌صدوری موغر
وقلوبی منفردر. يعنی صدوره القاء حقدوحدت‌وقلوبه باعث نفرت اولوروحق
اخوتده تقصيردر . پس سنك ايچون بونده ايكی معنی واردر : بری بودركه
شويله تقدير ايده‌سن‌كه آنك حقنده ديدكلری كلام اكر سنك حقكده صادر
اولوب اول قرنداشك حاضر اولسه سنك‌حقكده اندن مأمولك نه‌ديمك‌ايدی
سكا دخی لايق اولان اولدركه آنك عرضنه تعرض ايلينه اويله مقابله ومعامله
ايليه‌سين. بری دخی بودركه‌شويله تقدير ايده‌سن‌كه اول برادرك ديوار آردنده
حاضردر سنك كلامكی‌ايشيدر وشويله‌ظن ايدركه سن آنك‌حضورندن‌غافل‌سين
ايمدی اول كيمسه‌نك حضوركی كوروب ايشتديكی يرده اولسه اكا نصرت
خصوصنده قلبكده نه‌وجهله حركت اولنورسه‌ينه لايق اولان اولدركه‌غيبتنده
دخی‌اويله‌ايده‌سين. زيرا بركيمسه‌كه اخوتنده‌اخلاص‌اوزره اولميه‌اول‌منافقدر.
اخلاصك خود محصلی غيب وشهادت ولسان وقلب وسر وعلانيه وخلوت
وجماعت جمله‌سی برابر اولمقدر وبونلرك برنده تفاوت اولمق مودتده مماذقه
وخلط وامردينده ذخل يعنی مكر وخدعه وطريق مسلمينده وليجه در
يعنی طريق مخفيدن حيله‌در. اكر بركيمسه‌كه نفسندن بوكا قادر اولميه اكا
انقطاع وعزلت مواخات ومصاحبتدن اولادر . زيرا حق صحبت ثقيل واكا
طاقت كتورر شخص محقق غايت قليلدر . پس اجری دخی جزيل واكا
وصول انجق توفيق رب‌جليل ايله اولور. وينه اول‌حقوقدندر: تعليم ونصيحت

دخی. زیرا علمه احتیاج ماله احتیاجك فوقنده در . ایمدی مالده مواسات واجب اولنجه علمده مواسات دخی واجب اولور. بالطریق الاولی اکر تحصیل علمدن صکره علمی ایله عامل اولمازسه سکا لازمدرکه اکا نصح ایده سین. لکن خلوتده ایده سین . زیرا وجهی ذکر اولنمشدر . ودخی شویله ظن ایلمه‌که عیوبنی ذکر ایتمکده قلبنه وحشت ایراث اولنه . زیرا وحشت برعیبده‌درکه صاحبنك معلومی اوله . اما اکر معلومی دکل ایسه اول عین شفقتدر اما معلومی اولوب لکن دفعنه قادر اولمازسه اول امرده آنك سرینی کشف ایتمیه اکر اخفاء ایدرسه. اما اکر اظهار ایدرسه البته اکا نصح لازمدر کاه تعریض ایله وکاه تصریح ایله. لکن برمرتبه یه واصل اولمیه‌که ینه وحشت ایراث ایلیه اکر بیلورسنك‌که نصحك تأثیری یوقدر واول حال اوزره مجبوردر اول زمانده سکوت اولا در. اما سنك حقکده تقصیر ینه متعلق اموردده آنده واجب اولان تحمل وعفو وصفح واندن تعامیدر یعنی کورمزلنمکدر . پس اکا تعرض اصلا نصحدن معدود دکلدر . نعم اکر برحیثیت ایله اوله‌که آنك اوزرینه استمرار انقطاعه مؤدی اوله اول زمانده تنهاده عتاب انقطاعدن خیرلیدر وتعریض تصریحدن اولا در وکنایت مشافهه دن اصوب وبالجمله تحمل جمله‌سندن اسبدر . بشنجی حق زلات وهفواتدن عفودر . هفوت دخی یا دیننده در ویاخود سنك حقکده در. اما اولکی هفوتده سکا لازم اولان نصح امرنده تلطیف ایلمکدر امورنده اولان اعوجاجی اقامت ومتفرق اولان احوالنی جمع ایدوب حالنی ورع وصلاحه اعاده ایتمکله تدارکه قادر اولمیوب اصراری اوزره باقی اولورسه انده صحابه وتابعین اختلاف ایلمشلردر . حضرت ابوذر رضی الله عنه جانب انقطاعه ذاهب اولوب آنی بغض فی الله قبیلندن عد ایلمشدر . اما ابوالدرداء وصحابه‌دن برجماعت خلافنه ذاهب اولمشلردر . ابوالدرداء ایتدی: اخوان برمسلم متغیر الحال اولوب اوصاف قدیمه‌سندن متحول اولسه آنك ایچون سن آنی ترك ایلمه. زیرا انسان کاه معوج وکاه مستقیم کاه صحیح وکاه سقیم اولور. ابرهیم نخعی ایتدی: برادریکی قطع ایلمه وارتکاب ذنب ایتمکله هجر ایلمه. زیرا بوکون ارتکاب ایدرسه یارین ترك ایدر . نیجه کیمسه

واردركه اكا بردم زلت قدم اولور ينه برادر مسلمى اكا تغيير وضع وآنى زجر ومنع ايلمز. حتى اول وضع اكا باعث هدايت وسبب توبه واثابت اولور. بلكه آنى ترك ايدرسه ارتكاب ذنوب اوزره مصر وباقى اولمق خوفى واردر. ودخى اول وقت آنك احتياجى وقتيدر. عفو اخوت ايسه وقت حاجت ايچون حفظ وارصاد اولنور. پس فقر ديندن اشد بر احتياج اولورمى؟ ايمدى يوبرقومك عادت وطريقتيدر وبوطريقت طريق ابى ذردن افقه والطف وآنك طريقتى احسن واسلمدر. اما اكثرون ابى ذرك خلافى اوزره‌در. حتى شاعر ديمشدر. شعر: (واغفر عوراء الكريم ادخاره ۰ واعرض عن شتم اللئيم تكرما) ترجمه: (صقلارم مرد كريمى زلتن جبر ايلرم ۰ ايشيدوب شتم لئيمى عفو ايدوب صبر ايلرم). ودخى ديمشدر: (ولست بمستبق اخا لا تلمه ۰ على شعث اى الرجل المهذب) ترجمه: (برصديق اولماز كه اول اصلاحه محتاج اولميه ۰ اوله اخلاقى مهذب كوزلرى آچ اولميه). التنجى حق برادر مسلمنه دعادر حياتنده ومماتنده كه اكا دعا ايده‌سين نفسكه دعا ايتديكك كبى. زيرا اول على التحقيق ينه نفسكه دعادر. خبرده وارداولمشدركه قچان بركيمسه اخ مسلمنه دعا ايلسه ظهر غيبده ملك اكا سكا دخى آنك كبى اولسون دير. حديثده دخى وارد اولمشدركه بربرادرك بربرادرينه دعاسى رد اولنماز. ودخى حضرت نبى امیندن صلوات الله تعالى عليه وعلى سائر الانبياء اجمعين روايت اولنوركه ميتك قبرده مثلى غريق مثليدركه هرشيئه يايشور اول دخى ولد ووالددن ويابرادر واقاربدن بردعايه منتظردر. يدنجى حق وفا واخلاص در. وفانك معناسى محبت اوزره ثبات وآنى دائم ايلمكدر الى يوم الممات كه كندوسيله بيله اوله وبعد الموت ينه اول محبت اولادى ايله واصدقاسى ايله اوله. زيرا محبت امر اخرويدر اكر قبل الموت منقطع اولورسه حبط عمل وضايع سعى واقع لازم كلور. ودخى مودتك ثمراتندندركه حسد ايله مقارن اولميه نه دين وه دنياده. نيچه حسد ايلسون كه هرشئ كه برادرنكدر آنك فائده‌سى ينه اكا راجعدر كندويه عائد اولمق احتمالى يوقدر. ودخى علامات وفادندر برادرى ايله حالى تواضعده متغير اولميه نه دكلو ارتفاع شانى وعظمت جاهى دخى اولورسه. اخوانه

تکبر وارتفاع احوال متجددهٔ عارضه‌سببی ایله غایت ایله مؤلمدر. نته‌کیم شاعر
دیمشدر : (ان الکرام اذا ما اسهلوا ذکروا ٭ من کان یألفهم بالمنزل
الخشن) ترجمه : (کریم اولان قچان دوشه صفا وذوق کلزاره ٭ اونتماز آنی
کیم همراه اولوب کیردی بیله خاره) . ودخی آثار اخلاصدن وتمام وفا
دندر مفارقتدن جزعی مشتد اوله اسباب مفارقتدن طبعك نفور واعراضی
کبی . ودخی بعض خلقك صدیقی حقنده بعض اقوال قبیحه وافعال فضیحه
ابلاغ ایتدکلرینی استماع ایلمیه. خصوصا اول کیمسه‌دن‌که اولا آنك صدیقی
اولمغی اظهار ایدوب بعده آندن قلبه کدورت ویرر امور نقل ایلیه. بلکه بووضع
تقریب ایچون ترتیب اولنور حیله‌لرك دقائقندندر . ودخی وفادندر صدیقنك
عدوسنه اظهار صداقت ایتمك . سکزنجی حق ترك تکلف وتکلیفدر که
برادرینه شاق اولان امری تکلیف ایلمیه بلکه سرینی مهمات وحاجاتندن ترویح
و آنك بعض اعباء واثقالنی تحمل ایله آنی ترفیه ایلیه ودخی مال وجاهدن برنده
آنده استمداد ایلمیه و آکا کندینه تواضع ایتمکی و حقوق و مصالحنی تفقد
واهتمام ومهماتنه قیام وسعی واقدام ایتمکی تکلیف ایلمیه. بلکه قصدی محبتدن
اولمیه الا رضای خدا وحقوق اخوتی ادا اوله . ودعاسی ایله تبرك ولقاسی ایله
استیناس وامور دینده آندن استعانت و مؤنتنه تحمل ایله و حقوقنه قیام ایله
نیت تقرب رب انام ایلیه . بلکه بساط تکلیف اوزرنده تمام تخفیف اولدرکه
کندی نفسندن حیا ایتمدیکی اشیاده آندن دخی استحیا ایلمیه ونوافل عباداتده
آکا ترك ایلدك دیه اعتراض ایلمیه وهرقصد ایتدیکی اموردە آنکله مشاوره
ایدوب اشارتنی قبول ایلیه واسرارندن برسری آندن کتم ایتمیوب اظهار ایلیه
وآنك نفسنی کندیسنك نسبنده برادرندن اقرب کوره و آکا حسن ظن
وکندی نفسنه سوء ظن ایلیه قچانکه آنی کندیسندن خیرلو کورسه اول زمانده
کندیسی آندن خیرلو اولور و نفسکی آنلرك خادمی منزله‌سنه تنزیل ایدوب
آنلره جمیع جوارحك ایله خدمت ایدەسین. اما بصر ایله آنلره نظر مودت ایله
ناظر اولوب آنلر دخی سندن اول مودتی مشاهده ایدوب نظر ایلیه‌لر و آنلرك
محاسنه ناظر و عیوبندن تعامی ایدوب یعنی کورمزلنه‌سین و آنلر سکا اقبال

ایدوب سنکله تکلمه اشتغال ایتدکاری حالده سن بتصریکی آنلردن صرف ایتمیه‌سین. اما سمعله خدمت بویله درکه آنلرك كلامنی استماع ایتدکده سماعی ایله متلذذ اولوب تصدیق ایلیه‌سین واظهار صفا واستبشار ایده‌سین وکندی مقصدك ایچون آنلرك كلامنی قطع ومنازعه ومداخله واعراض ایتمیه‌سین. اکر سکا برعارض کلوب احاطه ایدرسه آنلره اعتذار ایده‌سین ودخی سمعکی حراست ایدوب آنلره کراهت ویرر شیئی سماعدن احتراز ایده‌سین. اما لسان ایله خدمت آنلر اوزرینه رفع صوت ایتمیه‌سین وآنلره مخاطبه ایتمیه‌سین الا فهم ایتدکاری کلام ایله ایلیه‌سین. لسانك باقی حقوقی مرور ایلمشدر. اما ایکی اللری ایله خدمت آنلرك معونتلرنده وید ایله کوریلور خدمتلرنده اللرینی قبض ایتمیه‌سین. بلکه آچوب بسط ایده‌سین. اما ایاقلر ایله خدمت آنلرك آردلرنجه کیدوب خدام واتباع کبی آنلره اتباع ایده‌سین متبوع اولانلر کبی ایتمیه‌سین وتقدم ایتمیه‌سین الا آنلرك تقدیم ایتدکلری مقدار ایده‌سین وآنلره قریب اولمیه‌سین الا آنلر تقریب ایتدکاری مقدار ایده‌سین وکلدکلرنده قیام ایده‌سین وآنلر قعود ایتمینجه قعود ایتمیه‌سین وقعود ایتدیکك یرده دخی قعودك تواضع ایله اوله وهربارکه اخوت تمام اوله بوحقوقك جمله‌سی خفیف اولوب قالقار ویرمز قیام کبی واعتذار وثنا کبی. زیرا بونلر حقوق صحبتدندر وبونلرك ضمننده نوع اجنبیت وتکلف واردر. ایمدی قچانکه اتحاد تمام اوله بساط تکلف بالکلیه منطوی اولور. پس آنده آنجق کندی نفسی مسلکنه سلوك ایدر وهربارکه قلوبده صفا اوله آنده اولان احوالی اظهار تکلفندن استغنا اولنور.

مطلب خامس — اصناف خلق ایله مجالسه آدابندن برمقدار کلمات حکمت آثاردرکه بعض حکماء کبار کلامندن التقاط اولنوب بیان واظهار اولنمشدر. اولا اکر حسن معیشت وصفاء معاشرت دلر ایسه‌ك صدیق وعدوڭك جمله‌سنه وجه رضا ایله ملاقی اولوب آنلری تذلیل ایتمیه‌سین وآنلردن هیبت حاصل اولمق ایله خوف وخشیت ایتمیه‌سین. وتوقیر ایده‌سین تکبر ایتمز. وتواضع ایده‌سین مذلتسز. وجمیع امورکده اوسطنده اوله‌سین. زیرا دیمشلردر: (کلا طرفی قصد الامور ذمیمة) یعنی هر امرده راه راستدن تجاوز ایتمامك کرکدر. زیرا

طرفینی مذمومدر وایکی جانبه نظر ایتمه‌که تکبردن ناشیدر واطرافکه التفاتی اکثار ایلمه ودخی جماعات [*] آراسنده وقوف ایلمه. قچانکه قعود ایده‌سین اکثار ایلمه‌واصابعکی تشبیك‌ایلمکدن ولحیه‌وخاتمك ایله اوینامقدن صاقنه‌سین ودخی دیشلریکی تخلیلدن وپارمغکی انفکه ادخالدن وکثرت بصاق وتنخمدن [**] ووجهکدن ذبابی طرد ایلمکدن وناسك مواجهه‌سنده وصلوتده وغیریده تمطی وتثاؤبی چوق ایلمکدن‌که تمطی ترکیده کرنمك وتثاؤب اسنمکدر احتراز ایده‌سین . ودخی مجلسك هادی اولسون یعنی مقارن هدو وسکون وادب وکلامك منظوم ومرتب اولسون وسکا خبر ویروب سویلینلرك کلماتندن کلام حسنی اصغا ایده‌سین تعجب مفرط اظهار ایتمامکله. وکلامنی اعاده ایلمك طلب ایتمیه‌سین وحکایات مضحکه‌دن سکوت ایده‌سین واولادکه وجاریه‌که وشعر وتصنیفکه وسائر سکا مخصوص اولان احوالکه اعجاب ایتدیککدن یعنی اول احوالك سکا خوش کلدیکندن خبر ویرمیه‌سین وزینتده افراط ایتمیه‌سین زنان کبی. وزیاده ابتذال‌دثاثت هیئت‌اختیار ایتمیه‌سین عبید وخدمتکار کبی. ودخی کثرت کحلدن ودهن استعمالنده اسرافدن صاقنه‌سین وحاجات ومقصودات‌ده الحاح ایتمیه‌سین وکیمسه‌یی جانب‌ظامه تشجیع ایتمیه‌سین ومالك اولدیغك مالك مقدارینی اهل واولادکه اعلام ایلمه‌قنده قالدی‌که غیره اعلام ایده‌سین . زیرا اکر مالکی قلیل کوریرلرسه سن آنلره هیّن اولورسین یعنی سنی قولایلر واکر کثیر اولورسه قطعا آنلرك مرتبهٔ رضالرینه‌وصول وارضایه مجال اولماز ودخی جفا لازم کلسه عنفله اولمیه و دخی لین وملایمت لازم اولورسه ضعف ایله اولمیه . ودخی جاریه‌لرك وبنده‌لرك ایله مهازله وملاطفه ایلمه‌که وقارکه سقوط‌لازم کلیه . وقچانکه غیرایله مخاصمه‌ایده‌سین توقیر ایده‌سین وجهلکدن صاقنه‌سین وعجله‌دن اجتناب ایدوب کلامکده تدبر وحجتکده تفکر ایده‌سین ودستك ایله اشارتی وآردکده اولان کیمسه‌یه‌التفات ونظری چوق ایتمیه‌سین ودخی رکبتیك اوزرینه چوکوب حرکت‌ایتمیه‌سین. وبرخصوصده‌غضب کلسه

[*] زیرا الله اعلم اول فعل سفهدن ناشیدر .

[**] تخم نخامی انفدن اخراج ایلمکدر یعنی سومکی ..

سکوت ایدوب غضبه سکون کلدکده سویلیه‌سین. وکذب وغیبتی ترك وحفظ
اسرارده قفل ودهانکی برك ایده‌سین وحاجاتی تقلیل وخطابده الفاظ
وعباراتکی تهذیب وترتیب ایده‌سین حضور ناسده جشادن یعنی کگرمکدن
و اکل طعامدن صکره خلال استعمالندن احتراز ایده‌سین. زنهار صدیق عافیتدن
حذر اوزره اوله‌سین یعنی صداقتی دولت وعافیت زماننه مقصور اولان شخص
خبیث و پرقصوردن. زیرا اول اعدای عدوکدر. ودخی مالکی عرضکدن اکرم
قیلمه. یعنی بر محذورکه بذل مال ویا بذل عرضله دفع اولنمق قابل اوله بذل مالی
اختیار ایدوب بذل عرض ایتمکدن احتراز ایده‌سین. وقچانکه بر مجلسه داخل
اوله‌سین سلام ایله ابتدا ایده‌سین و مقدم داخل اولانلرك رقبنی تخطی ایدوب
چکنمیه‌سین. ومهما امکن بر جای واسعده وتواضعه اقرب اولان یرده جلوس
اولادر. ادب بودرکه قعود وقتنده قریب اولدیغك کیمسه‌لره تحیت ایله سلام
ویره‌سین. وطریق اوزرینه قعود ایلمه. اکر واقع اولورسه عورات ناسدن غض
بصر ایده‌سین ودخی مظلومه نصرت وملهوفه اغاثت وضعیفه اعانت وضال اولانه
ارشاد ودلالت ایده‌سین. ورد سلام وسائر اعطا وانعام وامر بالمعروف
ونهی عن المنکر خدمتنه قیام ایده‌سین. وقبله‌یه مقابل وصاغ جانبکه القاء بصاق
ایتمیه‌سین مکر جانب یساره ویاخود صول ایاغنك تحت قدمنه القا ایلیه. ودخی
عوام ایله مجالسه وکثرت مصاحبت و مخالطه ایلمیه‌سین. اکر ایدرسه‌ك آنده
ادب آنلرك حدیثلرینه خوض وشروعی ترك ایدوب اراجیفلرینه قلت [illegible]
وتذاهل وجاری اولان سوء الفاضلرندن تغافلدر وآنلره احتیاج وار ایکن
ینه تقلیل ملاقات ایدوب تضییع اوقات ایلمیه. ودخی زنهار کثرت مزاحدن
کرك لبیب اولسون کرك غیر لبیب. زیرا لبیب ایسه سکا حقد ایدر. اکر سفیه
ایسه سنك اوزریکه اجترا ایدر. زیرا امزاح مزاح هیبتی تغییر وخرق وآب
رویی ازاله واذهاب ایدوب دریای حقارته غرق ایدر وعقیبنده ایراث حقد
واذهاب حلاوت ود ایدر وفقیهك فقهنه ایصال شین وسفیهه ایراث جرأت
وکذب ومین ایدر ودخی حکیم یاننده منزله‌سنی اسقاط وتنزیل وعباد متقیندن
آکا مقت وغضب تحصیل ایدر وقلبی اماته ومقهور و ربندن قلبی دور

وكسب غفلت و ايراث زلت ايدر و آنكله ظلمت سرائر بلكه موت خواطر
واذدياد وكثرت عيوب وظهور غيوب حاصل اولور . و دخی دیمشلردر كه
مزاحده كثرت اولماز الا سحافتدن وياخود بطر وتكبردن اولور بركيمسه كه
برمجلسده مزاحه مبتلی اولسه اول مجلسده قيامدن اول بودعايی اوقيه: ﴿سبحانك
اللهم وبحمدك اشهد ان لااله الا انت استغفرك و اتوب اليك﴾ زيرا حضرت
رسالت پناه صلى الله تعالى عليه وسلم بيورمشدر : هركيمسه كه بونی مجلسندن
قيامدن مقدم ديه اول مجلسده صادر اولان ذنوبی مغفوره اوله . الله
تعالى اعلم .

مطلب سادس — حق مسلم ورحم وحق جوار وملكدهدر . مخالطهنك
جملهدن اخصى قرابتدر وذو رحم محرمك حقی جمله قرابتدن اكيد واقوادر.
آنلردن دخی حق والدين اكيددر. ودخی حق صحبتك درجاتی واردر: درسده
ومكتبده صحبت جملهدن آكيددر . بعده صحبت سفردر . صداقت قچانكه قويه اوله
اخوت اولور. اخوت زياده اولورسه محبت اولور . اول زياده اولور خلّت
اولور. محبت حبهٔ قلبه متمكن اولاندر . خلت قلبه تخلل ايليندر .

حقوق مسلم — حين ملاقاتده مسلمه سلام ويرمكدر. ودعوت ايلسه
اجابت ايلمكدر. وعطسه واقع اولورسه تشميت ايلمكدر يعنی يرحمك الله ديمك
كركدر. مريض اولسه عيادت ايلمكدر. وفات ايدرسه جنازهسنه حاضر اولمقدر.
وبرشیٔ اوزرينه قسم ايلسه آنی قسمنده بار [*] ايلمكدر وسندن استنصاح ايدرسه
خير نصيحت ايليهسين ودخی غائب اولسه ظهر الغيبده آنی حفظ ايليهسين .
ودخی نفسك ايچون ايستديكك احوالی آنك ايچون دخی ايستيهسين. ونفسكه
كريه كورديككی آكا دخی كريه كورهسين بونلرك جملهسی حقنده اخبار و آثار
اخيار وارد اولمشدر. ودخی بركيمسهيی قول وفعلله رنجيده ايلميه. وهر مسلمه
تواضع ايدوب تكبر ايلميه. وبعضدن ايشتديكی كلامی بعضنه يتشدرميه. وزيارتی
اوچ كوندن زياده ترك ايلميه. واحسانه قادر اولديغی كيمسهلرك جملهسنه احسان
ايدوب اهل ايله نااهل بينی تميز ايلميه . وهيچ بركيمسهنك خانهسنه اذنی

[*] يعنی صادق ايلمكدر .

اولمینجه داخل اولمیه بلکه اوچ دفعه استیذان ایلیه . اکر اذن ویرمزسه دونوب
کیده . وجمیع خَلق ایله معاملهده خُلق حسن ایله تخلق وحسن طریقتلری ایله
معامله ایلیه . زیرا اکر جاهله علماله و عامی‌یه فقهاله وغنی‌یه یسار ایله ملاقات
ایتمك دیلرسه هم آکا ایذاء ایتمش اولور وهم کندیسی دخی متأذی اولور . ودخی
مشایخی توقیر وصبیانه مرحمت ایلیه . مشایخی تمام توقیر اولدرکه اذن اولمینجه
حضورلرنده تکلم ایلمیه . خبرده واردرکه برجوان شاب برشیخ کبیری توقیر
ایلر الا حق تعالی اول شابك عمرنده آکا دخی برکیمسه‌یی قرین ایدرکه
اول دخی آنی توقیر ایدر . بوکلامده اول توقیر ایلیان کیمسه‌نك کثرت مدت
عمر ودوام حیاتنه اشارت واردر فکر ایدوب متنبه اولهلر . ایمدی توقیر
مشایخه موفق اولماز مکر اول کیمسه که حق تعالی آکا طول عمر ایله قضاء
ایتمشدر . ودخی جمیع خلق ایله بشاشت واستبشار وطلاقت وجه ورفق ایله اوله .
وبرمسلمه که برخصوصده وعد ایلیه البته اول وعدی ایفا ایلیه . ودخی ناسه
نفسندن انصاف ایلیه . ودخی آنلره برشیئی کنورمیه مکر برشیئی اوله که کندینه
کتورسه‌لر ایسته‌یه . وبرکیمسه‌نك که هیئتی ولباسی آنك علو منزله‌سنه دلالت
ایلیه آنی توقیرده زیاده ایلیه تا که هرکسی منزله‌سنه تنزیل ایتمش اوله . ودخی
میان مسلمینده عداوت اوزره ذات البین اولانلری مهما امکن اصلاحه سعی
ایلیه ومسلمینك جمله‌سنك عوراتنی ستر ایلیه حتی حدودی دخی . نته‌کیم نبی
علیه السلام بیورمشلردر : زنا ایتدیکنی اخبار ایتدکده اکر آنی سن
ثوبك ایله ستر ایلسه‌ك سکا خیر اولوردی . ودخی حضرت ابی بکر صدیق
رضی الله تعالی عنه بیوردیلرکه اکر بن برکیمسه‌یی حدود اللهدن برحد اوزرنده
کورسه‌م بن آنی اخذ ایلمزم وبرکیمسه‌یی دعوت ایدوب کوسترمزم تا که بمله
بنم غیرم برکیمسه دخی اولنجه . ودخی لائق اولان اولدرکه مواضع تهمتدن
اتقا ایلیه ناسك قلوبنی سوء ظندن والسنه‌سنی غیبتدن صیانت ایچون . زیرا نچان
آنلر آنی ذکر ایدوب غیبت ایتمکله حق تعالی‌یه عاصی اوله‌لر اول معصیتده
اول دخی شریك اولور . ودخی مسلمیندن اهل حاجت اولانلرك هر بری
ایچون کلامی نافذ اولان یرلردن شفاعت ایلیوب قادر اولدیغی مرتبه حاجتلرینی

قضايه سعى ايليه. ودخى هر مسلمه قبل الكلام سلام ايله ابتدا ايليه. وسلام وقتنده
مصافحه ايليه. و برادر مسلمنك عرضنى ونفسنى ومالنى قادر اولديغى مرتبه
غيرك ظلمندن صيانت ايدوب آندن رده سعى ايليه ومناضله ونصرت ايليه.
ودخى عاطسى اوچ كره ديه وارنجه تشميت ايليه. اوچدن زياده اولورسه زكامدر.
اولا عاطس ﴿ الحمد لله على كل حال ﴾ ديه. تشميت ايلين ﴿ رحمكم الله ﴾ ديه. ينه
عاطس رد ايدوب ﴿ يهديكم الله و يصلح بالكم ﴾ ديه. ودخى قچان بر اهل شره
مبتلى اولسه لائق بودركه آنكله مجامله ايدوب اتقا ايليه. واغنيا ايله مخالطه‌دن
اجتناب ايدوب اختلاطى مساكين ايله اوله. ايتامه احسان ايليه. وهر مسلمه نصح
يعنى خيرخواهلق ايليه و قلبنه ادخال سرور ه جهد ايليه. حضرت معروف كرخى
قدس سره اللطيف بيورديلر كه بر كيمسه هر كون اوچ كره ﴿ اللهم اصلح امة
محمد. اللهم ارحم امة محمد. اللهم فرج عن امة محمد ﴾ ديه حق تعالى آنى ابدالدن
كتابت ايليه. ودخى لائق اولان بودركه عيادت مَرْضَى ايله خاطرلرينى ارضا ايليه
وبو حقى اثباتده وفضيلتله تأمل اولمقده مجرد معرفت ودين اسلام جمى كافيدر.
وعيادتده ادب تخفيف قعود وقلت سؤال واظهار رقت ودعاء حصول عافيت
ومواضع عوراتدن غض بصر ايلمكدر. واستيذان ودخول وقتنده ادب اولدركه
دق باب ايتدكده رفق ايله دق ايليه. وفتح باب اولنجه بابه مقابل طورميه. ودخى
كيمسين ديه سؤال اولندقده بنم ديميه انانيتدن احتراز ايچون. ودخى ياغلام
ديميه بلكه همان تحميد وتسبيح ايليه. ودخى حديثده وارد اولمشدركه مريضى
تمام عيادت اولدركه بريكز واريجق دستنى مريضك جبهه‌سنه وضع ايليه وياخود
النى اوستنه وضع ايليه وحالك نجه‌در ديه سؤال ايليه. حضرت عثمان رضى الله
عنه الملك المنان بيورديلر كه بن مريض ايكن بنى حضرت نبى عليه السلام عيادت
ايدوب بو دعايى قرائت ايلديلر: ﴿ بسم الله الرحمن الرحيم. اعيذك بالله الاحد
الصمد الذى لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا احد من شر ماتجد ﴾ وبونى برقاچ
كره ديديلر. ودخى حضرت رسالت پناه صلى الله تعالى عليه وسلم اميرالمؤمنين
حضرت على يه كرم الله وجهه مريض ايكن داخل و شرف مقدم شريفلرينه
نائل اولوب حضرت على يه بيورديلر كه: ديه‌لر ﴿ اللهم انى اسئلك تعجيل عافيتك

اوصبرا على بليتك اوخروجا من الدنيا الى رحمتك) بونلرى ديرسهك البته سكا بونلر برى ويريلور. ودخى عليل اولانه مستحبدركه بونى اوقيه: (اعوذ بعزة الله وقدرته شرما اجد) ودخى على بن ابى طالب رضى الله عنه ايتدى : قچان بريكز بطننددن شكايت ايلسه زوجه سنك صداق ومهرندن بر مقدارينى ايستيوب آنكله عسل اشترا ايدوب ماء مطر ايله شرب ايليه اول كيمسه يه هنئ ومرئ وشفاء مبارك جمع اولنه . ودخى مريضك آدابندندر حسن صبر وقلت شكوى وضجرت ودعايه توجه ايله فزع ودوانى استعمالدن صكره خالق دوايه توكلدر . حضرت رسالت پناه صلى الله تعالى عليه وسلم ابوهريره يه رضى الله عنه بيورديلركه : يا ابا هريره سكا برامر اخبار ايده يمى كه اول حق وثابتدر . بركيمسه كه مرضنده اوّل اضطجاعى زماننده بونى تكلم ايليه حق تعالى آنى ناردن خلاص ايدر. ابوهريره ايتدى: بن دخى ديدم كه بلى يارسول الله. بيورديلركه ديه سن: (لااله الاالله يحيي ويميت وهو حى لايموت سبحان رب العباد والبلاد والحمدلله كثيراً طيباً مباركاً فيه على كل حال. الله اكبر كبرياء ربنا وجلاله وقدرته بكل مكان . اللهم ان انت امرضتنى لتقبض روحى فى مرضى هذا فاجعل روحى فى ارواح من سبقت لهم منك الحسنى وباعدنى من النار كما باعدت اوليائك الذين سبقت لهم منك الحسنى) ودخى آدابندندر جنازه لرينى تشييع وقبرلرينى زيارت. بونلردن مقصود دعاء واعتبار وتحصيل رقت قلبدر. وتعزيه ايده نك ادبى تذلل واظهار حزن وقلت كلام وترك ضحك وتبسمدر. وتشييع جنازه نك ادبى دوام خشوع وترك حديث وكلام وملاحظهٔ ميت وتذكر موت وتحصيل استعداددر وجنازه نك اوكنده جنازه يه قريب مشى ايلمكدر وحركتده سرعتدر. وجملهٔ محصل كلام بودركه عباد اللهدن بر فردى استصغار واستحقار ايلميه سين كرك حى وكرك ميتدر. زيرا استحقار ايدرسه ك سن هلاك اولورسين. زيرا سن بيلمزسين جائزكه اول كيمسه سندن خيرلى اوله. فاسق ايسه دخى جائزكه اول صلاحله ختم اولنوب سن آنك حالى ايله ختم اولنه سين. ودخى آنلره دنيا جهتندن عين تعظيم ايله نظر ايتميه سين. زيرا دنيا حق تعالى قتنده حقيردر سن تعظيم ايدرسه ك مستحق مقت وغضب اولورسين. ودخى دينكى آنلرك دنيالرى ايچون تبديل ايلمه كه آنلرك كوزلرنده صغير

اولورسين. آندن ماعدا دنيالرندن دخی محروم اولورسين. اكر دنيادن محروم
اولمزسه‌ك دخی خيراولانی ادنی ايله استبدال ايتمش اولورسين. ودخی اللرنده
اولان شيئه طمع ايلمه‌كه مذلتده استعجال ايتمش اولوب غرضه دخی نائل
اولمزسين ودخی طمع ايلمه‌كه آنلرك سنكله سروغيبده معامله‌لری علانيته
ايتدكلری كبی اوله زيرا اول دخی طمع كاذبدر سن اكا نيجه ظفر بولورسين.
ودخی آنلردن استغنا ايدرم ديه تكبر ايلمه زيرا حق تعالی سنی اكا الجاء ايدر
اول فعلكه عقوبت ايچون. وقچانكه بركيمسه‌نك حاجتك قضا ايلسه اول
كيمسه اخ مستفاددر. اكر قضا ايلمزسه اكا عتاب ايلمه‌كه سكا عدو اولور
وسن آنكله مقاساته يعنی اكا قياسامعامله ايتمكه قادر اولمازسين. ودخی امارات
قبول مشاهده ايتمديكك كيمسه‌يه وعظه مشغول اولمه زيرا كلامكی استماع ايتميوب
بلكه باعث عداوت اولور. ودخی وعظ ايتدكده بركيمسه‌يی تخصيص ايتميه‌سين
بلكه كلامی ارسال ايدوب يعنی مطلق القاء ايليه‌سين كه هركس حالنجه حصه‌دار
اولوب باعث انكسار اولميه. اكر آنلردن خير كوريرسه‌ك حق تعالی‌يه شكر
ايله كه آنلری سكا تسخير ايلدی. وحق تعالی‌يه استعاذه ايله كه سنی آنلره محتاج
ايلميه. ودخی قچانكه آنلردن شر مشاهده ايلسه‌ك وياخود آنلردن سكا غيبت
وياخود برمسائت اصابت ايلسه آنلرك امرينی سن حق تعالی‌يه توكيل وتفويض
ايليوب شرلرندن استعاذه ايده‌سين ومكافاته دخی اشتغال ايتميه‌سين كه ضرری
زياده اولوب عمری باده ويررسين وآنلره دخی ديميه‌سين كه نيچون بنم امرمی
وحالمی بيلمزسز وبويله اعتقاد ايله‌كه اكر سن اول شرك خلافنه مستحق
وآنلردن محبت والقاء خيره لائق اولايدك حق تعالی آنلرك قلوبنده سنك
ايچون برمحل وضع ايدرايدی. زيرا قلوبه القاء محبت وايداء بغض وعداوت
ايدن ينه رب العالميندر. ودخی آنلرك كلام حقنی كوش ايدوب باطللرندن اصم
اولوب فراموش ايده‌سين وحقلرنده صامت اوله‌سين ودخی اكثر ناسك
صحبتلرندن حذر وهراس اوزره اوله‌سين. زيرا آنلر اكرسنكله صحبت ايدرلرسه
اقالهٔ عثرت ومغفرت زلت وستر عورت ايلمزلر ودخی نقير وقطميرده محاسبه
ايدرلر وقليل وكثيرده محاسده ايدوب آنلر انتصاف يعنی طلب عدالت ايدرلر

اما کندولری نصفت وعدالت ایلمزلر وجریمه‌ایله مؤاخذه ایدرلر عفو ایلمزلر
ونمیمه وبهتان سببی ایله تغییر اخوان ایدرلر. پس اکثرینك محبتلری خسران
وقطعیتلری رجحاندریعنی ترك صحبتلری راجحدر ظاهر حاللری ایله تملق وسخط
وغضب ایلسه‌لر باطنلری حنق یعنی غیظدر ظاهرلری ثیاب لطیف وکوکلری
وباطنلری ذئاب کرك قطع ایدرلر. مقام ظنونده وآردجه غمز ایدرلر. عیون ایله
وکال حسدلرندن صدیقلرینه بیله ریب المنون تربص ایدرلر یعنی وفاتنی کوزدیرلر.
محبتلری زماننده سندن صادر اولان زلات وغرائبی عد واحصا ایدرلر تاکه
غضب ووحشتلری زماننده سکا رد ایلیه‌لر ودخی برکیمسه‌نك مودت ومحبتنه
اعتماد ایتمه‌که آنی حق اختیار ایله اختیار وامتحان ایتمش اولیه‌سین مثلا بردار
ایچنده برمدت آنکله صحبت وبرموضعده سکون والفت ایلیه‌سین عزل
وولایتنده وغنا وفقرنده وآنکله بیله مسافرت ویاخود دینار ودرهم خصوصنده
معامله وتجارت ایلیه‌سین ویاخود برشدته دوشوب اکا محتاج اوله‌سین اکر
بواحوالده آنك اقوال وافعالندن راضی اولورسه‌ك اکر کبیر ایسه آنی پدر
واکر صغیر ایسه فرزند واکر سنکله برابر ایسه برادر اتخاذ ایده‌سین .

مطلب سابع — حقوق جواردر . معلوم اوله‌که جوارك دخی حقی
واردر اخوت اسلام اقتضا ایتدیکنك وراسنده. حدیث شریفده وارد اولمشدرکه
جار مسلم ذورحمك اوچ حقی واردر حق جوار وحق اسلام وحق رحم .
جار مسلمك ایکی حقی واردر جوار ایچون واسلام ایچون. جار کافرك برحقی
واردرکه انجق جوار ایچون . ودخی حق جوار انجق کف اذی دکلدر
بلکه اذایه احتمالدر بلکه رفق واسداء خیر ومعروف یعنی اعطاء خیر واحسان
دخی لازمدر . روایت اولنورکه جار فقیر غنی اولان جارینه یوم قیامتده
یاپشوب دیرکه یارب سؤال ایله‌که نیچون بندن معروف واحسانی منع وصد
وبابی داخل اولمسون دیه سد ایدردی. جملهٔ حق جار اولدرکه سلام ایله ابتداء
ایدوب تطویل کلام ایلمیه واحوالندن چوق سؤال ایلمیه ومرضنده عیادت
ومصیبتنده تعزیت ایلیه وعزاده آنکله بیله قائم اوله وفرحده تهنیت وسرورده
آنکله بیله اظهار مشارکت ایلیه وزلاتندن صفح وعفو ایلیه ودخی سطحدن

عوراتنه تطلع ایلمیه ودخی جدارینه وضع جذع ایلمکده جارینه مضایقه ویرمیه ومیزابندن مصب ماء اولان محلده وقناسنده مطرح ترابده مناقشه ایلمیه وطریقدن دارینه ضم ایتمکله تضییق ایلمیه ودارینه برشیٔ کتورسه آردنجه باقمیه وعوراتندن کندویه منکشف اولانی ستر ایلیه وقچانکه آکا برنائبه اصابت ایلسه دفعنه معین اوله وغیبتنده دارینی تعهد واحوال اهل بیتی تفقددن غافل اولمیه وآنك حقنده مضر اولان کلامی استماع ایلمیه وحرمندن غض بصر وخادمنه ترك دوام نظر ایلیه ودخی کلامنده ولدینه تلطف ایلیه وامر دین ودنیاده بیلمدکاری اموره آنی ارشاد ایلیه ایمدی بوذکر اولنان امور جملهٔ حقوقدن بومحله کلنجه‌که ذکر اولنمشدر عامهٔ مسلمین ایچوندر. نته‌کیم حضرت صلی الله تعالی علیه وسلم بیورمشدر : حق جارنه‌در ، بیلورمیسز ؟ اکر سنکله استعانت ایدرسه اعانت ایده‌سین. اکر سندن استقراض ایدرسه اقراض ایده‌سین. اکر فقیر ایسه جود واحسان ایده‌سین. اکر مریض ایسه عیادت ایده‌سین اکر وفات ایدرسه جنازه‌سنه اتباع ایده‌سین. اکر اصابت خیر ایدرسه تهنیت اکر اصابت مصیبت ایدرسه تعزیت ایده‌سین. واوزرینه حواله اولور بنا ایدوب ریحنه مانع اولمیه‌سن مکر اذنی ایله اوله. ودخی برمیوه اشتراء ایلسه‌ك اکا دخی اهداء ایده‌سین اکر ایلمز ایسه‌ك خانه‌که خفیة کتوروب سنك اولادینه آشکاره ویرمیه‌سین‌که آنك ولدی کوروب المچکمیه . ودخی سنك قدر وتجره ایچنده ایتدیکك کوشت وسائر اطعمه‌نك رایحه‌سی ایله اکا ایذا ایلمه مکرکه برمقدار حصه اکا دخی تفریق ایدوب ویره‌سین . وینه بیوردیلرکه بیلورمیسز حق جار نه‌در اول خدای بی زوال حقیچون‌که بنم نفسم آنك دست قدرت وتصرفنده‌در حق جاره یتشمز الاشول کیمسه‌که حق تعالی اکا رحمت ایتمشدر . بوحدیث شریفی بووجهله روایت ایلمشدر حضرت عمربن شعیب پدرندن ، آنلردخی جدندن ، آنلر دخی حضرتدن صلی الله تعالی علیه وسلم .

مطلب ثامن — حقوق اقاربده در حضرت رسول صلی الله تعالی علیه وسلم بیورمشدرکه حق تعالی بیوررکه بن رحمانم وبورحمدرکه اکا بنم اسممدن

براسم شق ایلدم یعنی رحم رحماندن مشتق اولمشدر هرکیمسه‌که آنی وصل ایلیه بن دخی آنی وصل ایدرم هرکیمسه‌که آنی قطع ایلیه بن دخی آنی بت‌وقطع ایدرم . وینه‌بیورمشدر صلی الله تعالی علیه‌وسلم: هرکیمسه‌که‌برکیمسه‌نی مسرور ایدرسه آنك اثرنده یعنی عمرنده تأخیر اولنه ورزقنده توسیع اولنه حق تعالادن اتقا ایدوب رحمنی وصل ایلسون. روایت اولنورکه حضرت عمر رضی‌الله عنه عماله یازوب ارسال ایلدی‌که اقاربه امر ایدك بری برینی زیارت ایدەلر وتجاور ایتمیەلر یعنی جوارنده اولوب غایت قریب اولمیەلر. اول سببدن بویله دیمشدرکه تجاور کاه‌اولورکه‌قطیعهٔ رحم ایراث ایدر. اولا حقوق‌والدین وولدی بیان ایدەلم: معلوم اولەکه آکد حقوق قرابتدر. آنك دخی اکدی قرابت‌ولاددر. حضرت نبی علیه‌السلام بیورمشدر : بروالدین‌صلوة وصومدن وحج وعمره‌دن وسبیل‌اللهده جهاددن افضلدر. ودخی بیورمشدر : بروالده بروالد اوزرینه ایکی‌ضعفدر. یعنی آنك فضیلتی بروالددن ایکی درجه زائددر. ودخی‌بیوردیلرکه والده‌اجابتده اسرعدر. یعنی آنك دعاسی سریع‌الاجابه‌در . سؤال ایتدیلرکه یارسول‌الله نیچون‌بویله‌در؟ بیوردیلرکه والده‌والددن ارحمدر. دعوت‌رحیم ایسه ساقطه اولماز . ودخی‌طاعت ابوین واجبه‌در . شبهاتده یعنی حل‌وحرمتی مشتبه اولان اموردن برینی‌ابوین امر ایلسەلر طاعت واجبه‌در اگرچه حرام محضده واجبه دگل ایسه . ودخی مباح اولان مصالحده سفر جائز دگلدر مگر آنلرك اذنلری ایله اوله . بلکه فرائض اسلامدن اولان حج شریفه سرعت ایله اقدام اول دخی‌نفل کبیدر اذن والدینه توقفده. زیرا آنك وجوبی تأخیر اوزرینه‌در. یعنی تأخیرجائزدر علی‌القوردر. پس آنلرك علی‌الفور گیتمکه رضالرینه موقوفدر . طلب علم ایچون خروج دخی نفلدر مگر صلوة وصومدن فرض اولانك علمنی طلب ایلیه وساکن اولدیغی بلده‌ده تعلیمه قادرکیمسه اولمیه. حضرت انس‌رضی‌الله عنه ایتدی: رسول‌الله صلی‌الله تعالی علیه وسلم بیوردیلرکه غلام ایچون ولادتندن سابعده عقیقه اولنور واسمی تعیین اولنور وآندن اذی اماطه یعنی ازاله اولنور. نیجانکه عمری التی سنه‌یه بالغ اوله تأدیب اولنور. نیجانکه طقوز سنه‌یه واصل اوله

فراشی عزل وتفریق اولنور. قچانکه اون اوچنه واصل اوله ترك صلوة ایچون ضرب وتأدیب اولنه. قچانکه اون آلتی سنه‌یه بالغ اوله تزویج ایدوب بعده النی طوتوب بن سنی تأدیب وتعلیم وانکاح وتزویج ایلدم شمدن صکره حق تعالایه اعاذه ایدوب صغینورم دنیاده سنك فتنه‌کدن وآخرتده عذابکدن دیه. ودخی دیمشلردر: ولدك سنك ریحانکدر یدی یاشنه وارنجه. وخادمکدر طقوز سنه‌ده. آندن صکره سکا عدودر ویاخود صدیقدر. ودخی حضرت رسالت ومعدن بسالت صلی الله علیه وسلم بیورمشدر: برادرلرك بیوکلرینك صغیری اوزرنده حقی والدك ولدی اوزرنده حقی کبیدر. ودخی حضرت صلی الله علیه وسلم بیورمشدر: قچان برکیمسه‌یه دابه‌سی استصعاب یعنی سرکشلك ایلسه وزوجه‌سنك ویاخود اهل بیتندن برینك خلقی بد اولسه آنك قولاغنه اذان اوقسون الله اعلم.

مطلب تاسع — حقوق ملکده‌در. ملك دخی یاملك نکاحدرکه مرور ایلمشدر ویاخود ملك یمیندرکه حضرت نبینك علیه الصلوة والسلام آخر وصیت ایتدیکیدرکه دیمشدر: حق تعالیدن اتقاء وخوف ایدك ایمانکزك مالك اولدیغی اشخاصده. کندو اکل ایتدیککز طعامدن آنلری دخی اطعام ایدك وکندو لباسکزدن آنلره کسوه ولباس ایدك واعمالدن طاقت کتورمدکلریکزی آنلره تکلیف ایتمیکز شونلری‌که ایسترسز امساك واستخدام ایدك شونلری‌که کریه کوروب ایتمزسز تبدیل ایدك وحق تعالانك خلقنی تعذیب ایلمیك زیرا حق تعالی سزی آنلره مالك ایلدی اکر دیلرسه آنلری سزه مالك قیلوردی. ودخی حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم بیوردیلرکه قچان بریکز خادم اشتراء ایلسه اکا اوّل طعام ایتدیکی حلوا اولسون زیرا اول نفسنه اطیبدر یعنی آنکله خدمتده طیب نفسی زیاده اولور. ودخی حضرت صلی الله تعالی علیه وسلم بیوردیلرکه قچان بریکزه خادمی طعام کتورسه اول خادمی الیقویوب آنکله بیله اکل ایلسون اکر آنی ایشلمزسه برمقدارینی اکا مناوله یعنی اعطا ایلسون بو حدیث شریفی حضرت ابوهریره رضی الله عنه روایت ایلمشدر. ایمدی جملهٔ حق مملوك اولدرکه آنی کسوه وطعامنده کندویه اشتراء ایلیه‌ودخی

اکا فوق الطاقه تکلیف ایلمیه واکا دیدهٔ کبر وازدراء ایلمیه یعنی تحقیر ایله
نظر ایلمیه وزلاتندن عفو ایلیه وغضبی وقتنده کندینك هفوات وزلاتی تفکر
ویاخود معاصیسنده وحق اللهده جنایاتی تذکر وطاعت حقده تقصیرینی ملاحظه
وتدبر ایلیه. معهذا حق تعالینك کندیسی اوزرینه قدرتی کندیسنك مملوکی
اوزرینه قدرتنك فوقنده‌در الله اعلم .

اصل سادس — آداب عزلتده‌در بونده‌دخی مطالب واردر .

مطلب اول — عزلتك فضیلت وکراهتنده‌در . اولکی یعنی فضیلتی مختار
سفیان ثوریدر کذلك ابراهیم بن ادهم وداود طائی وفضل بن عیاض وسلیمان
الخواص ویوسف بن اسباط وحذیفة المرعشی و بشر حافی قدس الله تعالی
اسرارهم بوجمله کبار بورأیی اختیار ایتمشلردر . ثانی یعنی کراهتی سعید
بن المسیب اختیار ایلمشلردر کذلك شعبی وابن ابی لیلی وهشام بن عروه
وابن شبرمه وشریح وشریك بن عبدالله وابن عیینه وابن المبار وشافعی واحمد
بن حنبل وجماعت کثیره مختارلریدر .

مطلب ثانی — فوائد عزلتده‌در. اول‌دخی التی فائده‌در. اولکی فراغدر
عبادت وفکر ایچون. ودخی حق تعالایه مناجات ایله استیناسدر خلق ایله
مناجاتدن. ودخی حق تعالانك امر دنیا و آخرتده وملکوت سموات وارضده
اولان اسرارینی استکشافدر. ایمدی بونلرك جمله‌سی فراغ اقتضا ایدر اختلاط
ایله فراغ جمع اولمغه مجال یوقدر پس عزلت اکا وسیله‌در اول سببدندرکه
حضرت رسالت پناه صلی الله تعالی علیه وسلم ابتداء امرلرنده جبل حراده
تبتل وانقطاع وعزلت ایله توسل ایدرلر ایدی . حتی برمرتبه‌یه وصول میسر
اولدی‌که اول عزلت ایله نور نبوتده قوت اولوب جمیع خلق آنلره خلقدن
مانع حاجب اولمیوب بدنلری ایله خلق ایله اختلاط ومکالمه وقلب شریفلری
ایله حق تعالایه اقبال ومعامله اوزره ایدیلر وبومرتبهٔ ظاهرده مخالطه
وسر باطنده حق تعالایه اقبال ومعامله‌یی جمعه وسعت وقدرت اومسر
الاقوت نبوت ایله اولور . پس لائق دکلدر که هرضعیف بو نوره غره
مغرور اولوب اول سعادته وصوله طمع ایلیه. لکن بعض کمل اولیانك درجه‌سی

اول رتبهٔ سامیه ودرجهٔ عالیه‌یه واصله اولمق بعیددکلدر. زیرا اول قوت ینه
مشکوه نبوتدن مقتبس اولان نورك قوتیدر. حتی جنیددن قدس سره اللطیف
منقولدرکه دیمشدر: بن اوتوز ییلدرکه حق تعالی ایله تکلم ایلدم خلق بنی ظن
ایدرلرکه آنلر ایله تکلم ایدرم وبوسعادت کمسه‌یه میسر اولماز الاحب خدا
ایله سائرندن جدا اولوب برمرتبه حبت خداده مستغرق اوله‌که غیره محبت
ایچون وسعت ومجال قالمق امر محال اوله. اما بوحال دخی محل انکار دکلدر
زیرا کاه اولورکه انسان امور دنیویه‌سندن برامره جمله همم وقصدینی صرف
ایدوب سائرندن نسیان حاصل اولور وظاهرده ناس ایله اختلاط واستیناس
ایدر امااصواتلرینی ایشیدوب آنلری احساس ایلمز امردنیا بویله اولیجق
امر آخرت خود عقلا قاتنده نجه مرتبه‌دنیادن‌اعظم ایدوکی محقق ومسلمدر.
ایمدی بومعنی معلوم اولدیسه هرکیمسه‌که دوام ذکر ایله اکا انس بالله حاصل
وياخود دوام فکر ایله معرفة اللهده تحقق سعادتنه واصل‌اوله پس حق‌تعالی
ایچون تجرد وعزلت افضلدر زیرا مطلب اعلی اولدرکه انسان حق تعالانك
محبی اولوب عارف بالله ایکن وفات ایلیه بونك اصلی خلوت‌وعزلتدر. ایکنجی
فائده‌عزلت‌ایله معاصیدن خلاصدرکه انسان اختلاط سببی ایله آنلری‌مرتکب
اولور وخلوتده آندن سالم اولور. اول معاصی دخی دردتدر: بری غیبتدرکه
آنکله ناس تفکه وتنقل ایدوب آنی طعام لذیذ مرتبه‌سنده طوتوب آنکله
تلذذ ایدرلر سن دخی یاآنلره موافقت ایدوب آثم اوله‌سین وياخود سکوت
ایدوب آنلره شریك اوله‌سین زیرا مستمع دخی غیبت ایدنلرك بریسیدر
وياخود آنلری انکار ایدوب سکا دخی بغض‌ایدرلر وسنی دخی غیبت‌ایلیه‌لر
غیبتلری غیبت اوزره زیاده اوله کاه اولورکه استخفاف وشتمه منتهی اولور.
بری دخی امربالمعروف ونهی عن المنکردر بودخی اصول دیندن براصلدر
اکر سکوت ایدرسه‌ك حق تعالایه عاصی اولورسین اکر انکار ایدرسه‌ك
انواع ضرره تعرض ایدرسین کاه اولورکه آندن خلاص طلب ایلمك آنی
بعض معاصی‌یه جر ایدرکه ابتداء نهی ایتدیکندن اکثر اولور. بری دخی
ریادر. ایمدی اول دخی برداء عضالدر. آندن تحفظ وتجنب اوتاد وابدال

مرتبه‌سنده اولانلره بیله عسیر بلکه قریب الی المحالدر . هرکیمسه‌که ناس ایله مخالطه ایدر البته مدارات لازم کلور. مدارات ایله ارتکاب ریا دخی مقرردر. خلق ایله ریاءً معامله ایلین کیمسه آنلرك دوشدکاری چاهه بیله دوشر و آنلرك هلاك اولدقلری یرده بیله هلاك اولور اقل مرتبه نفاق لازم کلور زیرا اکرسن عداوت اوزره اولان ایکی کیمسه ایله مخالطه ایدرسه‌ك و هر برینه مزاجنه موافق وجهله ملاقاته دخی قادر اولماز ایسه‌ك ایکیسنه دخی مبغوض اولورسین اکر ایکیسی ایله مجامله ایدرسه‌ك شر ناسدن اولورسین زیرا اختلاط ناسده واجب اولانك اقل مرتبه‌سی اظهار شوق و آنده مبالغه‌در اول حال ایسه کذبدن خالی اولماز یا اصلنده کذب اولور ویاخود زیاده‌سنده لازم کلور مثلا اظهار شفقت ایدوب احوالندن سؤالده که نیجه‌سین و اولادك نیجه‌در دیرسین معهذا سن آنلرك هموندن فارغ القلب اولوب اصلا تقیدك یوقدر بو حالت ایسه نفاق محضدر. بری دخی طبعك مسارقه‌سیدر یعنی خلقك اخلاق و اعمالندن مشاهده ایتدکارینی معتاد اولدقجه سرقه ایدر. بو دخی برداء دفیندرکه کمینده اولمق ایله فحول عقلادن آکا متنبه اولانلر قلیلدر قنده قالدی که غافلین زمره‌سی . برکیمسه‌که برمدت فاسق ایله مجالسه والفت ایلسه نفسنده برحالت مشاهده ایدرکه آنك فسادینی اولکی کبی استثقال ایتمیوب بلکه استقلال ایدر. زیرا فساد کثرت مشاهده واعتیاد ایله طبعه هین وقباحتی غیره بین اولور . و آنی امر عظیم عد ایلمك قلبندن ساقط اولور . آندن صکره آنکله صحبتنده امتداد وکثرت الفت واعتیاد اولسه قریب اولورکه آنی مانع ورادع اولان قوت منحل اولوب طبع آکا ویاخود آندن اشاغی مرتبه‌یه میلی اذعان وصول ایلیه . برکیمسه‌نك‌که کبائری مشاهده‌سی چوق اولسه نفسندن صغائری حقیر عد ایدوب تدریجله بالغا مابلغ برمرتبه‌یه واصل اولورکه اصلا مبالات ایتمیوب فسق وعنادات یاننده برابر اولور نعوذ بالله تعالی من ذلك . اوچنجی فائده فتن وخصوماتدن خلاص ودین و نفسی آنلره شروعدن صیانت و آنلرك خطرلرینه تعرضدن حفظ ووقایتدر وبومقوله فتن وشرور ظهورنده ممالك وبلاد و آنده ساکن اولان عباد اندن خالی اولمق قلیل واقع اولور . دردنجی

فائده ناسك شرندن خلاصدر مثلا سنی غیبت و سكا سوء ظن وتهمت ایلمك
كبی وكذب طریقی ایله بعض اقتراح واطماع كاذبه‌كه وجوده كلمكه انواع عسرت
اولور كاه اولوركه كندیلرك محض توهملری ایله سكا سـوء ظن ایدرلر نته‌كیم
متنبی دیمشدر :

(شعر)

اذا ساء فعل المرء سـاءت ظنونه و صدق مایعتـاده من توهم
و عادی محبیه بقول عـداته واصبح فی لیل من الشك مظلم

بشنجی فائده ناسك طمعی سـندن منقطع وسنك طمعك آنلردن مرتفع
اولمقدر . اما آنلرك طمعلری سندن منقطع اولمقده نیجه‌منافع واردر . زیرا
خلقی ارضا بر غایتدر كه آكا انقطاع ونهـایت ووصوله قدرت یوقدر . پس
هركس نفسنك صلاحنه اشتغال اولادر . بر كیمسه كه ناسك جمله‌سنه حرمانی
تعمیم ایدرسه جمله‌سی‌هموار اولمق ایله راضی‌اولورلر اما بعضنی تخصیص‌ایدرسه
سبب وحشت و باعث انقطاع الفت اولور . اما سنك طمعك آنلردن منقطع
اولمق بر كیمسه كه دنیانك زهرات وزینتنه نظر ایلسه عرق حرصی حركت
وقوت حرص ایله طمعنده ازدیاد وكثرت اولوب نتیجهٔ اطمـاعی خسران
وخیبت اولوب آندن متأذی اولور اما هربار كه اختیار عزلت ایلیه مشاهدهٔ
زهرات وزینت ایتمز مشاهده ایتمیجك اشتها وطمع دخی اولماز و بر كیمسه كه
زینت حیات دنیایی مشاهده ایلیه آنك اكر دین ویقینی قوی ایسه صبر ایدر
اما صبر دواء صبردن امر وتلخدر اكر صبر ایده‌میوب طلبنده احتیال ایدرسه
دنیاده هلاك اولور طمع سببی ایله‌كه اكثر اوقاتده باعث خیبت وخسران اولور
و آخرتده دخی هلاك اولور متاع دنیایی ذكرالله اوزره‌ایثار ایتمكله . آلتنجی
فائده مشاهدهٔ ثقلا و حمقادن و آنلرك اخلاقنی مقاسـاتدن خلاصدر . زیرا
مشاهدهٔ ثقیل عمای اصغردر . آندن ماعدا مشـاهدهٔ ثقیلده غیبتنی ارتكاب
وحق‌تعالینك صنعنی استنكار واستقباح‌خوفی واردر. عزلتده بو آفتك جمله‌
سندن امان وقلب وخاطرده صفا واطمینان اولور .

مطلب ثالث — آفات عزلتده‌در . ایمدی هرنسـنه كه فوائد مخالطه‌دن

اوله اول عزلت ایله فوت اولوب آفات عزلتــدن معدود اولور . اول دخی یدیدر .

آفت اولی [*] — فوات تعلیم وتعلمدر بونلر اعظم عبادة اللهدر. لکن مخالطه اولمینجه متصور دکلدر و علومدن فرض اولانی تعلم ایلمزدن مقدم عزلت عصیاندر بلکه علوم عقلیه و شرعیه‌ده تبرز ایدوب فائق الاقران اولانلره غایت خسراندر اول سببدندرکه نخعی وغیری دیمشلردرکه اولا تفقه ایدوب بعده عزلت ایلیه. لکن لائق اولان اولدرکه تحصیل علمدن مقصد اقامت جاه وتکثیر انتفاع وتوفیر اصحاب واتباع وتقرب سلطان وتقدم اقران وتولیٔ اعمال وجلب منفعت ومال اولمیه. زیرا ذکر اولنــان امور باعث هلاك دین ایدوکی مقرر ومشهوردر. ودخی برعلم تعلم ایلمك کرکدرکه حق تعالادن خوف ایراثنه سبب اوله نه آنکه آنکله افحام اقران والزام ارباب عرفان ومنافسه ومباهات ومناقشه‌یه توصل اولنه مثلا تعلم کلام جدلی وفقه خلافی کبی و دخی مواعظ مزخرفه اسـجاع وکلمات مزینه کبی . زیرا بومقوله علومی تعلمدن عزلت اختیاری خیردر . اکر بر طالبه مصادف اولسه‌که طالب لله ومقصودی تقرب الی الله اوله آندن اعتزال وکتم علم اکبر کبائردر . لکن اول مقوله طالب زمانه‌مزده بر بلدهٔ کبیره‌ده غالب اولمق دکل بلکه آنجق بر کیمســه یاخود ایکی کیمسه آنجق موجوددر. ابوسلیمان الخطابی کلامنده صادقدرکه دیمشدر: سنك صحبتکه طالب وسندن تعلمه راغب اولانلری ترك ایله. زیرا آنلردن سکا نه مال ونه جمال حاصل اولور بلکه جمله‌سی اخوان علانیه واعداء سردر سکا ملاقات ایلسه‌لر تملق وسندن غائب اولسه‌لر طعن و تشنیع ایله تخلق ایدرلر. آنلردن بری سکا کلسه جاسوس ورقیب، چقان کیتسه سنك ذمکده خطیب اولور. اکثری اهل نفاق ونمیمه واصحــاب غل وخدیعه‌در . ایمدی آنلرك اوزریکه اجتماعه

[*] اصل مترجمده افت اولی تعلیم وتعلمدر دیه مذکوردر. لکن کتاب الاحیاده بعض مذکور اولان بعض مقدمات طی اولنمق ایله بویله واقع اولمشدر . انده بونلری فوائد مخالطه‌دن عد ایدوب انلرك فواتی افات عزلتدن عد ایلمشدر نته‌کیم مراجعت ایله معلوم اولور. اول سببدن بوعبد فقیر مهما امکن ربط کلام ایچون تعلیم وتعلمی افت عد ایتمیوب بلکه فواتی افت عد ایتمشدر . والا مرحومك کلامی تسامحدن خالی دکلدر .

مغرور وتوجه صوریلری ایله مسرور اولهکه آنلرك غرضلری علم وکمال دکل بلکه کسب جاه و مال ایدوب سنی سلم حصول حاجت و مقصود و خدمات مهمه‌لرنده عماد ایلمکدر. اکر آنلرك اغراضندن برغرضلرنده‌تقصیر ایدرسه‌ك اخلص اصدقا شکلنده ایکن سکا اشد اعدا اولورلر وترددلرینی سنك اوزریکه لطف و نعمت عد ایدوب سنك آنلره ترددیکی ذمتکه لازم حق وواجب کوررلر وسکا عرض وتکلیف ایدرلرکه آنلر ایچون عرض وجاه ودینکی بذل ایده‌سین وآنلرك اعداسیله معاداة واقارب واولیا وخداملرینه نصرت‌ومواخات ایده‌سین وقدیمدن مرد فقیه ایکن اول حرکات وافعال ایله برشخص سفیه اوله‌سین ودخی متبوع ورئیس ایکن آنلره تابع رجل خسیس اوله‌سین وبو کلام قول حق وکلهٔ صدقدر رحم الله قائله .

آفت ثانیه — زوال نفع وانتفاعدر . زیرا بونلرك هربری مخالطه ایله اولور . پس کسبه محتاج وفقیر وآج اولان مخالطه ایله مجاهده ایدر. اما شول کیمسه که آنکله قناعت ایده‌جك حالت اوله آکا افضل واعلی عزلتدر. مکر مقصودی اکتساب ایدوب آنکله تصدق ایلیه اول تقدیرجه کسب نوافل ایچون عزلتدن‌افضلدر . اما معرفة اللهده ومعرفة علوم شرعده تحقق ایچون اولان عزلتدن افضل دکلدر کذلك حق تعالی جنابنه عبادت ایله اقبال وذکرده تجرد وتحصیل صفاء بال ایچون عزلتدن دخی افضل اولمق احتمال دکلدر . امانفع که مالی ایله غیره واصل ویابدنی ایله‌که حاجات مسلمینه حسبةلله تعالی حدود شرع اوزره قیام ایلیه اول عزلتدن‌که نوافل صلوات واعمال بدنیه ایچوندر آندن افضلدر. اما اعمال قلبیه‌که معارف الٓهیه تحصیلیدر اکا معادل اصلا وقطعا برشی یوقدر .

آفت ثالثه — فوات تأدیب وتأدبدر. زیرا اختلاطده ناسك ایذاسنه تحمل ایله کسر نفس وقهر شهوات حاصل اولورکه اول عزلتدن افضل‌اولور هنوز تهذیب اخلاق ایتامش اولانلره زمان اولده متصوفه‌نك خدامی کبی‌که اول زمانده کرچه خدمت سببی ایله اختلاط ایدرلر ایدی امانیه آنکله کسر نفس وقهر شهوات ایدرلر ایدی. امازمانه‌ده اول خدام خدمتلری ایله

انتفاع مالی یه توسل وتکثر واستتباع طریقی ایله ایراث تکبر واقع اولور . اما تأدیب شیخ متصوفه‌نك خلق ایله حالیدر پس شیخه اختلاط لازمدر وآنك خلق ایله حالی معلمك متعلم ایله حالیدر وحکمی آنك حکمیدر واکه دقائق آفاتدن نشر علمه تطرق ایلین تطرق ایدر مثلا ریا کبی. لکن آنلرده ریاء غیریلردن قلیل اولور اولسبیدندرکه اهلی دخی قلیلدر .

آفت رابعه — عدم استیناس وایناسدرکه بونلر کاه حرام اولور مجالس غیبت ولهوده اولان کبی . کاه دینده مباح اولور سمت تقوایه ملازم اولان مشایخ ایله انس کبی . کاه مستحب اولور قچان غرض ترویح قلب اولسه. زیرا قلوب اکراه اولنسه اعمی اولور اماهر قچانکه وحدتده وحشت ومجالستده ترویح قلب اوله مجالست اولی اولور . قچانکه بعض اوقات نهارده اولسه کاه اولورکه بعض حقنده افضل اولوب بعض حقنده اولماز . ایمدی آنده لازمدرکه احوال قلب تفقد اولنه واحوال جلیس تأمل اولنه آندن صکره آنکله جلوس ایده‌سین .

آفت خامسه — ثوابه نیل واناله‌ده اولان آفتدر. امانیل ثواب حضور جنائز وعیادت مرضی وحضور صلوة عیدین وجمعه وجماعات ایله اولور بونلر خصوصا حضور جمعه وجماعات واجبدر. عزلتده اکامعادل برشی حاصل اولماز مکر نادرا اوله. واما اناله یعنی آخرك نیل ووصولنه سبب اولمق مثلا برکیمسه تعزیته ویاتهنیته ویاعیادته محتاج اولسه خلق کلوب تعزیت وتهنیت وعبادت ایتمکله تحصیل ثواب عیادت ایلسونلر دیه کانلره بابنی مفتوح وکشاده اکر عالم ایسه زیارت ایچون آماده ایلیه. ایمدی بوصورتلرده لائق بودرکه بونلرك ثوابی آفاتی ایله وزن اولنوب راجح اولان ترجیح اولنه .

آفت سادسه — زوال تواضعدرکه اول فضل مقاماتدر اکا وصول وحدتده اولماز پس عزلت مانع تواضع اولور کاه اولورکه تکبر دخی اختیار عزلته سبب اولور ومحافلده توقیر وتقدیم اولنمسی آنی اختلاطدن منع اولور ویاخود کبری سببی ایله اختلاطلرندن ترفع ایتمکی زیاده رفعت محلنه سبب عد ایدر ومیان ناسده طراوت ذکرینك زیاده بقاسنه باعث ظن ایدر که

اولورکه مفاتح ومفاسدی ظاهر اولمق خوفندن عزلت ایدوب خانه‌سنی فسادینه
پرده وستر ایدر . آنلرك علامتی اولدرکه خلقك کندولرینی زیارته کلدکلرینی
ایسترلر اما کندولر کیمسه‌یی زیارته وارمزلر کبرلری مانع اولور. ودخی عوامك
وخواصك تقریبندن وقپوسنده اجتماعلرندن والنی تقبیل ایدوب تبرك قصد
ایتدکلرندن مسرور اولور اول تقدیرجه آنك عزلتی نفسنه اشتغال ایچون
اولماز امابونده ایکی جهتدن جهل واردر: بری اولدرکه تواضع واختلاط ایله
علم ودین جهتندن کبیر اولانلرك منصبی نقصان پذیر اولماز . حضرت رسالت
پناه صلی الله تعالی علیه وسلم غایت تواضع ایله تواضع ایدرلر ایدی کذلك
صحابهٔ کزین رضوان الله علیهم اجمعین. معهذا جلالت قدر ومنزلتلرینه نقصان
کلیوب بلکه کیتدکجه رفعت وکثرت حاصل اولوردی. بری دخی اولدرکه خلق
وناس حق تعالادن برشیئده اغناء ایلمزلر. حقیقت اکا اصابت ایده‌جك ضرر
ونفع خدادندر . بلکه برکیمسه‌که حق تعالانك سخطنی اقتضا ایدر افعال ایله
رضای خلق رجا ایلیه اول کیمسه‌یه حق تعالی سخط وغضب ایتدکدن
ماعدا خلقی دخی حق تعالی اکا اغضاب واسخاط ایدر بلکه رضای ناس
برغایتدرکه اکا نهایت اولماز واول ادراك اولنماز .

آفت سابعه — فوات تجاربدر. زیرا عقل غریزی مصالح دین ودنیاده
کافی دکلدر بلکه لائق اولان اولدرکه اولا اختلاط وتعلم ایدوب اکا لازم
اولان تجارب حاصل اوله بعده اعتزال ایلیه. بو جمله‌دندر نفسده اولان اخلاق
ذمیمه‌که حقد وحسدوغضب وبونلرك امثالی. زیرا بونلر نفسده دفین وکمیندر.
عزلت ایدنلر بونلردن سالم اولمق اقل قلیلدر بلکه نفسنی آنلردن خالی
وحلیهٔ اخلاق حسنه ایله حالی ظن ایدر . اما اختلاطده متحرك اولوب اول
زمان خبثی ظاهر ونمایان اولور. پس اختلاطك اظهار خباثتده فائدهٔ جلیله‌سی
واردر . چنانکه فوائد وآفات عزلت معلومه اولدیسه ایمدی لائق بودرکه
شخصك ذاته وحالنه نظر اولنه وعزلتدن حاصل اولان فوت اولان ایله
مقایسه اولنه اول زمانده حق متبیندر وافضل اولان متضح ومتعین اولور.
کلمات صوفیه وحکمادن مدح عزلت وذم اختلاطده واقع اولان تفاصل اطلاقی

اوزره دکلدر بلکه غالب احوالی حکایتدر. ایمدی اکا مغرور اولمامق کرکدر
زیرا هرشخصك برحالی وهرحالك برحکمی واردر .

اما آداب عزلت — اولدرکه عزلت ایتمکده شویله نیت ایلیه‌که اولا شرینی
خلقدن کف ومنع ایلیه بعده اشراردن کندیسنك سلامتنی طلب ایلیه بعده
آفات اختلاطدن خلاص اوله بعده کندینی خلوص نیت وعزیمت ایله عبادت
حقه مجرد ایلیه بعده خلوتنده علم وعمله مواظبت وذکر وفکرده مداومت
ایلیه‌که آنکله اجتناء ثمرات عزلت ایلیه وخلقی کندیسنی کثرت زیارت ایدوب
اوقاتنی تشویش ایلمکدن منع ایلیه ودخی خلقتك اخبارندن سؤال واراجیف
بلده‌یی اصغاء ایلمکدن نفسنی کف ایلیه زیرا اول اخبار حدیقهٔ قلبده
نابت اشجار کبی ثابت اولوب اثناء صلوة وذکر وفکرده بیلمدیکی یردن
منبعث اولوب خاطره ویرر وبالجمله عزلت ایله ذکراللهدن صارفه اولان
وساوسی قطعه همت ومعیشتدن شیٔ یسیر ایله قناعت ایلیه والا قناعت ایتمیوب
توسع قصد ایدرسه آنی اختلاطه ناسه بالضروره الجاء ایدر . ودخی اهل
عزلتك براهل صالحه ویاخود برجلیس صالحی اولمق کرکدر تاکه نفسی اکا
مستریح اولوب یوم واحدده برساعت مواظبت کدندن خلاص اوله‌که اول
مرتبه‌ده بقیهٔ ساعاته معاونت اولور ودخی عزلتده صبر اکابر تمام حاصل
اولماز الا دنیادن واهل دنیانك اللرنده اولاندن قطع طمع ایله اولور آنك
طریقی بودرکه نفسی ایچون عمر طویل تقدیر ایلمیه بلکه صباحه داخل اولدقده
اقشامه واصل اولمامق واقشام اولدقده صباحه داخل اولمامق ملاحظه ایلیه‌که
اکا برکون صبر ایلمك سهل وآسان اوله والا اکر اجلی متراخی اولور دیه
تقدیر ایدرسه یکرمی سنه مقداری صبر اکا سهل اولماز ودخی موتك ذکرینی
چوق ایلیه وهربارکه وحدتدن ضیق صدر حاصل اوله وحدت قبری [illegible]
ملاحظه ایلیه ودخی بومعنانی تحقیق ایلیه‌که برکیمسه‌نك که قلبنده حق تعالانك
ذکر ومعرفتندن برمرتبه حاصل اولمیه‌که آنك سببی ایله انس بالله سعادتنه
واصل اوله اول کیمسه بعدالموت وحشت وحدت قبره [illegible] کورمز . اما
برکیمسه‌که حق تعالانك ذکر ومعرفتی ایله مأنوس اوله آنك انسنی موت ازاله

ایلمز موت محل انس ومعرفتی‌که روحدر هدم ایلمز بلکه‌اول معرفت‌وانس
ایله بیله حی وباقی اولوب حق تعالانك فضـل ورحمتی ایله فرحان ومسرور
وشادان قالورلر نته‌کیم حق تعالی شهداء حقنده بیورمشدر: ﴿ولاتحسبن‌الذین
قتلوا فی سـبیل‌الله امواتا بل احیاء عنـد ربهم یرزقون فرحین بمـا آتاهم‌الله
من فضله﴾ ودخی هرکیمسه‌که لله تجرد ایلیه نفسی ایله جهادده اولوب اصابت
وادراك موت زماننده سـائر شهداء ایله برابر اولور. زیرا جهاد اکبر جهاد
نفس ایدوکی مقرردر .

اصل سـابع — آداب سفرده‌در . معلوم اوله‌که سفر یاظاهردرکه بدن
ایله‌در . یاخود باطندرکه قلب ایله اولور اسـفل سـافلیندن ملکوت سمواته
عروجدر. بوسفر اولکیدن اشرف لکن‌وقتا که‌بونده خطب خطروطریقده
غموض وصعوبت زیاده اولدیسـه البته برمرشد ودلیلدن استغنا اولنماز، البته
اکا موقوفدر اندن صکره حظ جزیلدن عیش قلیل ایله قنـاعته متوقفدر .
پس اول سبـدن آنك مسالکی مندرس وخراب ورفقا منقطع وکم یاب ومتنزهات
انفس وآفاق طائفیندن خالی قالمش ایدوکنده‌اتفاق واردر. ایمدی آنك‌شروط
وآدابنی برقاچ مطالبده ذکر ایدهلم .

مطلب‌اول — اوّل‌نهوضدن آخر رجوعه وارنجه‌اولان آداب بیانده‌در.
معلوم اوله‌که سفرك فوائد واقسامی واردر .

قسم اول — طلب علمدر . اول طلب دخی یاواجبدر ویاخود نفلدر .
علمك واجب ویا نفل اولمسنه‌کوره اول علم دخی یاامور دینیه‌یه متعلقدرنته‌کیم
خبرده وارد اولمشدرکه برکیمسه‌برطریقه سلوك ایدوب آنده برعلم‌التماس ایلیه
حق‌تعالی جنته اولان طریقی آکا تسهیل ایدر. ویاخود نفسنده اولان‌اخلاقه
متعلق علمدر اول دخی طریق آخرته سلوك ایچون مهماتدندر وبرکیمسه‌نك
اسرارباطنیه‌سنه وخبائت‌صفاتنه اطلاع اولماز سفرایله حاصل اولان‌اطلاع کبی.
حتی سفر ایله تسـمیه اولندیغی اخلاقدن مسفر اولوب یعنی اخلاقی اظهـار
ایتدیکیچوندر. زیرا نفس مادام‌که مألوف اولدیغی اماکنده واخواندووطننده
اوله آنك‌اخلاق خبیثه‌سی‌ظاهره اولماز اما آنلردن قچانکه مفارقت ایلیه‌اخلاقی

منكشفه‌اولور. ویاخود حق‌تعالانك ارضده خلق ایتدیکی آیاته علمدر زیرا اول
آیات عجیبه ومصنوعات بدیعه‌یی مشاهده‌ده مستبصره فوائد عظیمه واردر زیرا
برشیٔ یوقدرکه آنی حق‌تعالی خلق ایتمش اوله البته اول حق‌تعالانك وحدانیتنه
شاهد ولسان حال خاص ایله مسبحدر نهایت مرتبه آنی فهم ایلمز مگر ﴿الا
من القی السمع وهو شهید﴾ آیت کریمه‌سنه مظهر اولان عبد رشید فهم ایدر.
اما آنلرکه جاحد بی نور وظاهر زهرات دنیا ایله مغرورلردر آنلر سمعدن
معزولون وآیات رب خالقلرندن محجوبون اولوب ﴿یعلمون ظاهرا من
الحیوة الدنیا وهم عن الآخرة غافلون﴾ کریمه‌سنده اشارت اولنان زمره‌
دندر. اما مقصودمز سمعدن سمع ظاهر دکلدر بلکه شول سمعدرکه جدار
ایله وتد بیننده جاری اولان کلامی سامع اولور اول زمانده‌که جدار وتده خطاب
ایدوب بنی نیچون شق ایلدك؛ وتد دخی جواب ویرر که بنی کیم دق ایلدی
آکا سؤال ایله: زیرا شول حجرکه بنم آردمده‌در بنی حاله قومز. بلکه سموات
وارضده برذره یوقدرکه الا صانعنك وحدانیتنه شاهددر ولکن ﴿لا تفقهون
تسبیحهم﴾ یعنی لکن سز آنلرك تسبیحنی فهم ایلمزسز. وبونك کبی سمع
وخطوط الٰهیه ایله صفحات کائنات اوزرینه کتابت اولنان سطوری تتبع
واستقرا سفره محتاج دکلدر بلکه شول کیمسه‌یه دخی ممکندرکه بیتنده ساکن
وقعید ایکن القاء سمع ایدوب شهید اوله. ایمدی سن بوملکی ملك دنیا ایله
اعتبار ایله که طالب دنیا اولان کثرت خلقه اضافت ایله بونك طلابی قلیلدر.
زیرا هربارکه مطلوب عظیم اوله مساعد قلیل اولور آندن ماعدا بوملکه مالك
اولاندن طلبنده هالك اولان اکثردر نته‌کیم متنبی دیمشدر: شعر (لا یسلم
الشرف الرفیع من الاذی ۞ حتی یراق علی جوانبه الدم) ودخی طریق
اولیاالله‌ده قطع مقاماته عاجز وجبان وضعیف قلب وجنان اولان کیمسه تصدی
ایدمز. زیرا آنده خطر عظیم وتعب طویل پرخوف وبیم واردر. نته‌کیم
شاعر دیمشدر. شعر: (واذا کانت النفوس کبارا ۞ تعبت فی مرامها الاجسام)
ترجمه: (کبیر اولسه مرام نفس انسان ۞ آنك تحصیلی کوجدر صانمه آسان)
ودخی حق‌تعالی دین ودنیاده اهل سلوکه اولان عز ورفعتی وضع ایتمدی الا ظهر

خطرده وضع ایلدی. اما مرد جبان جبن وقصوری حزم وحذر ایله تسمیه ایدر نته‌کیم شاعر دیمشدر : (یری الجبناء ان الجبن حزم * وتلك خدیعة الطبع اللئیم) ترجمه : (جبان اولان هنر عد ایلر آنی * فسون طبعیدر آکا نهانی)

قسم ثانی — عبادت ایچون اولان سفردر . اول دخی یا جهاد ویا حج ایچون اوله آنلرك آدابی ذکر اولنمشدر. کاه اولورکه زیارت قبور انبیا وصحابه وتابعین وعلما واولیاء متقین دخی بونده داخل اولور. زیرا هرکیمسه‌که حیاتنده آنك مشاهده‌سیله تبرك اولنه وفاتندن صکره قبرینی زیارت ایله دخی تبرك اولنور . اما زیارت احیاده بعض فائدهٔ زائده واردرکه برکت دعا و آنلره نظر دخی عبادتدر. زیرا وجوه علما وصلحایه نظر دخی عبادتدر. ودخی آنلره اقتدایه تحریك رغبت واخلاق و آدابلری ایله تخلقه بعث همت واردر. مع‌هذا آنلرك انفاس وافعالندن استفاده اولنان منفعت دخی مقرردر. اما بقاع مساجد ثلثه‌در نته‌کیم نبی علیه‌السلام بیورمشدر: ﴿ لاتشد الرحال الا الی ثلثة مساجد المسجد الحرام و مسجدی هذا و المسجد الاقصی ﴾ یعنی جمیع خلق وعامهٔ رجال عزیمت وزیارت وشد رحال ایلمزلر الا اوچ مسجده ایدرلر بری مسجد ـ الحرام و بری بنم بومسجدم که مدینهٔ منوره‌ده اولان مسجد نبوی‌در وبری مسجد اقصادر . ودخی ثغوره سفرده دخی فضیلت مقرردر اکر رباط ایچون اولوب آخر نیت ایچون اولمازسه .

قسم ثالث — باعث سفردینی تشویش ایدر برسببدن فرار وهرب اولمقدر. زیرا ﴿ الفرار ممالایطاق من سنن المرسلین ﴾ وارد اولمشدر. یعنی تحمل اولنیوب دفعنه طاقت کتورلمز فتنه‌دن فرار سنن مرسلین وانبیاء کباردندر. حضرتك دخی صلی الله علیه وسلم کفار قریشك جفاسندن تباعداً مکه‌دن مدینه‌یه هجرت اختیار بیوردقلری بو قبیلدندر . ودخی هرب وفرار واجب اولان اموردن ولایت وجاه وکثرت علائق واسباب دخی ، زیرا دین کامل وتمام اولماز الا خدانك غیرندن فارغ قلب صافی ایله اولور. کرچه مهمات وحاجات ضروریه‌دن فراغ تام متصور دکلدر لکن آنلری تخفیف متصوردر تخفیف ایدنلر ساحل نجاته واصل وتثقیل ایدنلر هالك وغیر نائل اولمشلردر. بودخی

حق‌تعالانك جنابندن عبادينه نعمت عظيمه‌اولوب حمد واجبدركه نجاتی مطلقا جميع اعبـاء و اوزاردن فراغه موقوف ايلمدی بلكه تخفيف ايدنلرك دخی اعمالنی دخی قبول ايدوب‌وسيلهٔ نجات وباعث ارتفاع درجات قيلمشدر. مخفف اول كيمسه دركه دنيـا آنك اكبر هموی اولميه اول معنی ايسه وطنده مقيم اولوب وسعت جاه و كثرت علائقه مبتلی اولانلره ميسر دكلدر اول سببدن اول مقوله كيمسه‌يه لازمدركه عزلت وخمول وقطع علائق،كه آندن‌مفارقت ممكن دكلدر، اختيار ايليه تاكه برمدت نفسنه رياضت‌ويره شول زمانه دكين‌كه حق تعالی آكا من واحسان ايدوب قلبنده حضر وسفر وعلائق وعدم‌علائق برابر اوله. لكن بومرتبه‌يه قادر كيمسه‌نك وجودی غايت ايله‌عزيز ونادردر. بعض‌طائفه دخی واردر كه بر بلده‌ده اقامت باعث شهرتدر ديه اقامتدن هرب وفرار جانبنی اختيـار ايدر . متوكليندن بعضی دخی اختيار سفر ايدر . زيرا اقامتده اسبابه اعتماد واردركه توكله مانع وقادحدر ديرلر .

قسم رابع — بدنه ضرر ويروب قادح اولان هربدر طـاعون كبی وياخود ماله ضرر ويره غلاء اسفار يا آنك مجراسنه جاری اولان امور كبی. بونلردن‌خرج يوقدر. زيرا فرار كاه واجب‌وكاه مستحب اولور آكا ترتب ايدن فوائد حسبنجه. لكن طاعون‌بوندن مستثنادر. زيرا آندن فرار حقنده نهی وارد اولمشدر . آنك حالی علی التفصيل قسم توكلده بيـان اولنوب معلوم اولور انشاءالله تعالی . ايمدی اقسام اسفار معلوم اولديسه بوندن سكا معلوم اولور كه سفر يامذمومدر اول دخی كاه اولور حرام اولور اباق وسفر عاق كبی يعنی عبدك اباقی و والدينه عقوق ايدن ولدك فراری كبی . كاه اولوركه مكروه اولور بلد طاعوندن خروج كبی.وياخود محموددر اول دخی كاه اولوركه واجب‌اولور حج وطلب‌علم كبی. كاه اولوركه‌مندوب‌اولور زيارت علماومشاهدهٔ مشاهد متبركه كبی . وياخود مباحدر سؤالدن تعفف ايچون وعيالنده مروٴت اقامتی ايچون طلب مال‌قصدينه سفر ايامك كبی . ايمدی معلوم اوله‌كه فضيلت سفر وفضيلت اقامت حال اختلاط وعزلت كبيدر بونلرك دخی احوالی آنلرك احوالندن معلومه اولور. بوايكيسندن افضل دينی خصوصنده اعون اولاندر

شول سفرکه تعلم ایچون اوله محموددر وعمل ایچون اولان اقامت دخی محموددر
اما ارض اوزرنده سیاحت مشوشات قلبندر الا اقویاء حقنده دکلدر .
زیرا اشتغال حط رحال و احتمال مشاق ترحال مشوش احوالدر آندن۔
ماعدا خوف نفس ومال ایله دخی قلبنی اشغال ایدر اللهم مکر سفر ورحلت
ایله طلب علم ویاخود بر شیخه وصول مطلوب اوله که سیرتنده آکا اقتدا
اولنه . اکر بونلره سفرسز وصول ممکن اوله اول زمانده سکون اولادر
خصوصا طلب شیخ متصوف و اهل شهود که زمانه‌مزده بسیط ارضده
عزیزالوجوددر زیرا اکثرینك کاری لبس مرقعات و بناء خانقاهات
ومنتزهات اولوب ناسه جمع ایتدکلری الفاظ مزخرفه وطامات ایله تلبیس
ایدوب بلکه ضحکهٔ ابلیس اولمقدر . پس نفسلرینه خیر ظن ایدرلروشویله
توهم ایدرلرکه ظواهر اشکالده مشارکت حقائقده دخی مساهمه وحصه دار
اولمغی ایجاب ایلیه اما هیهات که نه مرتبه حماقت کبیره صاحبیدر برکیمسه که شحم
ایله ورم میانتی فرق ایتمکده زحمت والم چکه . اما شونلرکه دین ودنیامهماتی
ایچون سیاحت ایتمیوب بلکه بلادده محض تفرج وحرکت ودشت وصحراده
تردد ایلین بهائم مثال سعی بی برکت ایدرلر انلرك سیاحتلرنده بأس یوقدر
مادام که ناسدن شروفتنه لرینی کف ایلیه‌لر . زیرا برحیوان خسیسی برحظ
ونصیب خسیس ایچون که کندویه لایق اولوب نفعی ذاتنه عائد اوله اتعاب
ایلمکده بأس یوقدر مقتضای فتوی دخی بویله درکه مباح اولان اموردهعوامی
مسیب قویوب تعرض اولنمیه .

مطلب ثانی — سفرك اوّل حرکت ونهوضدن آخر رجوع زماننه
دکین اولان آدابی بیاننده در . انلردخی اون بر آدابدر . اولکی ابتداسنده
مظالم وودائعی رد ایدوب دیونی قضا ایلیه ونفسك وعیالنك نفقه‌لرینی حلالدن
اعداد واحضاردر اول مقدار نفقه اخذ ایلیه که رفقاسنه دخی توسیعه
مجال اوله . ایکنجی رفیق شفیق احضار ایلمکدر. زیرا (الرفیق ثم الطریق)
دیمشلردر . ودخی رفیق اولان کیمسه دینی امرنده معین وصدیق اولمق
کرکدر امر دینندن برینی نسیان واقع اولسه تذکیر ایلسه اعانت ایلیه. تنها

مسافرت دخی منهیدر. حضرت رسالت پناه صلی الله علیه وسلم اندن نهی بیوروب دیمشلردرکه اوچ کیمسه نفردر . ودخی دیمشلر : اصحاب ورفقانك خیری درت اولمقدر. ودخی بیورمشلردر : قچان اوچ کیمسه جمع اولسه‌کز بریکزی امیر نصب ایدك یعنی اکا اطاعت ایدك امرینه امتثال ایدوب. ودخی اخلاق جهتندن احسن واصحابه ارفق وایثارده وطلب موافقتده اسرع اولانی امیر تعیین ایدك امیره احتیاج اول جهتندرکه تعیین منازل وطرقده ومصالح سفرده البته اختلاف آراء مقرردر. ایمدی هربارکه مدبر برکیمسه اوله انتظام امور بولور انتظام امر عالم دخی اول جهتندرکه مدبر حقیقی واحددر وکریمهٔ ﴿ لوكان فيهما آلهة الاالله لفسدتا ﴾ بومدعایه شاهددر . ورفقانك خیرلیسی درتدر . زیرا برکیمسه حفظ ایچون آخره محتاجدر تنها قالسه خوفدن وضیق صدردن خالی اولماز. وبعض حوائج ومهماته تردده دخی برکیمسه لازمدر اکا دخی بررفیق کرکدرکه خوفدن سالم اوله اما درتدن زیاده‌سی زائددر اندری رابطهٔ واحده جمع ایدوب مابینلرنده توافق منعقد اولماز بلکه بوتفصیل رفاقت خاصه‌ده در. اما رفاقت عامه ده جماعت کثیره‌یه احتیاج واردرکه مخاوفدن امن حاصل اوله . اوچنجی حضرده اولان رفقاسنه واهل واصدقاسنه وداع ایدوب دعا ایلیه ومأثور اولان دعا بودر: (آنی استودع الله دینك وامانتك وخواتم عملك) اهلی دخی بویله دیه‌لر: ﴿زودك الله التقوى وغفر ذنبك ووجهك للخير حيث توجهت ﴾ . دردنجی سفردن مقدم صلوة استخاره قیلمقدرکه بیان اولنمشدر. بعده منزلنده ثیاب سفری اوزرینه شد ایلدکده درت رکعت دخی قیله. هر رکعتده سورهٔ فاتحة الكتاب و ﴿ قل هوالله احد ﴾ قرائت ایلیه بعده بویله دیه ﴿ اللهم انی اقتربت بهن اليك فاخلفنی بهن فی اهلی ومالی ﴾ اول درت رکعت اکا اهل ومالنده خلیفه اولوب دارینك اطرافنده حرزی اوله‌لر تاکه ینه اهلنه رجوع ایلیه . بشنجی قچانکه منزلنك بابنه کلسه بویله دیه ﴿بسم الله توكلت على الله لاحول ولاقوة الا بالله اعوذ بك من ان اضل اوازل او أظلم اوأظلم او اجهل او يجهل على ﴾ قچانکه مشی وحرکت ایدر بویله دییه ﴿ اللهم بك انتشرت وعليك توكلت وبك اعتصمت واليك توجهت

اللهم انت ثقتی وانت رجائی فاکفنی ما اهمنی ومالا اهتم وما انت اعلم به
منی عز جارك وجل ثناؤك ولااله غيرك اللهم زودنی التقوی واغفرلی ذنبی
ووجهنی للخیر ایما توجهت ﴾ ودخی هرمنزلدن رحلت ایتدکده بنه بودعایی
اوقیه قچانکه دابه‌یه راکب اولور بویله دیه ﴿ بسم الله العلی العظیم ماشاءالله
کان ومالم یشاء لم یکن سبحان الذی سخرلنا هذا وما کنا له مقرنین وانا الی
ربنا لمنقلبون ﴾ قچانکه آلتنده دابه راهه طوغریلوب توجه ایلیه بویله دیه
﴿ الحمدلله الذی هدانا لهذا وما کنا لنهتدی لولا ان هدانا الله اللهم انت الحامل
علی الظهر وانت المستعان فی الامور). التنجی منزلدن بکرة النهارده رحلت
ایلیه ودخی مستحب بودرکه ابتدا خروجی یوم الخمیسده اوله . حضرت جابر
رضی الله عنه روایت ایدرکه نبی علیه السلام غزوهٔ تبوکه عزیمت بیوردقلرنده
یوم الخمیسده رحلت ایلدیلر ودخی تبکیر ایلدیلر و بیوردیلرکه ﴿ اللهم بارك
لامتی فی بکورها). کعب بن مالك دخی والدلرندن روایت ایدرکه دیمشدرکه
قلیل واقع اولمشدرکه رسول الله سفره خروج ایلیه‌لر الا یوم خمیسده چقارلر
ایدی. حضرت انس روایت ایدرکه نبی علیه السلام بیوردیلرکه ﴿ اللهم بارك
لامتی فی بکورها یوم السبت ﴾حضرت عبدالله بن عباس ایتدی قچانکه: برکیمسه
قتنده حاجتك اولسه اول حاجتی اندن وقت نهارده طلب ایله کیجه ایله ایامه.
نهارده دخی بکرةً طلب ایله. زیرا بن رسول اللهدن ایشتدم که بیوررلر ایدی:
﴿ اللهم بارك لامتی فی بکورها ﴾ ودخی جمعه‌نك بکرة النهارنده سفر ایامك
لایق دکلدر . زیرا ترك جمعه ایله عاصی اولور یوم خود جمعه منسوبدر .
پس اول یوم صلوة جمعه‌نك اسباب وجوبندندر اول زمانده سفر ایدیجك آثم
اولور . ودخی وداع ایچون مسافری تشییع مستحبدر واما وداع سنتدر .
یدنجی مسافر نزول ایتمکدر حرارت نهار زیاده اولمدیغچه که بوسنتدر واکثر
سیری لیلده اولمق کرکدر نته‌کیم نبی علیه السلام بیورمشدر : ﴿ علیکم بالدلجة
فان الارض تطوی باللیل مالا تطوی بالنهار﴾ یعنی کیجه ایله سفره ملازم اولك
زیرا کیجه ایله ارض طی اولنور اول مرتبه‌که نهارده طی اولنماز . ودخی
هربارکه منزله مشرف اولوب ناظر اوله بودعایی اوقیه ﴿ اللهم رب السموات

السبع وماضللن ورب الارضين السبع وما اقللن ورب الشياطين وماضللن
ورب الرياح وماجرين اسئلك خير هذا المنزل وخير اهله واعوذ بك من شر
هذا المنزل وشر مافيه اصرف عنى شرشرارهم » قچانكه منزله نزول ايليه ايكى
ركعت نماز قيلوب بعده بونى اوقيه « اعوذ بكلمات الله التامات التى لايجاوز-
هن برّولافاجر من شر ماخلق » قچانكه ظلمت ليل كاسه بونى اوقيه « يا ارض
ربى وربك الله اعوذبالله من شرك وشر ما فيك وشر مادب عليك اعوذ بالله من شر
كل اسد واسود وحية وعقرب ومن ساكن البلد ووالدوماولدله وماسكن فى الليل
والنهار وهوالسميع العليم » وهربار كه ارضدن برشرفه يعنى مكان عالى يه چيقسه
سيروحركت زماننده بويله ديه « اللهم ازلك الشرف على كل شرف ولك الحمد على
كل حال » وهربار كه برمحل نازله هبوط ايلسه تسبيح ايليه وهربار كه سفرده وحشتدن
خوف ايلسه بويله ديه « سبحان الملك القدوس رب الملائكة والروح جللت السموات
بالعزة والجبروت » سكزنجى نهارده احتياط ايدوب قافله دن منفرداولوب كتميه.
زيرا كاه اولوركه برحيوان وياجان قيار وياخود طريقده خطا ايدوب قافله دن
منقطع اولور وكيجه ايله دخى نوم وقتنده تحفظ ايليوب صاقنه لركه رفقاء مناوبه
ايله حفظ وحراست ايليه لر سنت دخى بويله در . قچانكه آخر ليلده نوم غلبه
ايليه قولنى ديكوب باشنى كفنه وضع ايليه تاكه مؤمنده ثقلت اولوب فوت صلوته
مؤدى اولميه . قچانكه اكا برعدو وياخود سبع يعنى اسد وياخودحيوان مفترس
قصد ايلسه آية الكرسى شهدالله آيتنى واخلاص ومعوذتين قرائت ايليه . بعده
بونى اوقيه « بسم الله ماشاءالله لاقوة الابالله حسبى الله توكلت على الله ماشاء الله
لايأتى بالخيرالا الله ماشاء الله لايصرف السوء الا الله حسبى الله وكفى سمع الله
لمن دعى ليس وراء الله منتهى ولادون الله ملجاء كتب الله لاغلبن انا ورسلى
ان الله قوى عزيز تحصنت بالله العظيم واستعنت بالحى الذى لايموت اللهم احرسنا
بعينك التى لاتنام واكنفنا بركنك الذى لايرام اللهم ارحمنا بقدرتك علينا
فلانهلك وانت ثقتنا ورجاؤنا اللهم اعطف علينا قلوب عبادك وامائك برأفة
ورحمة انك انت ارحم الراحمين » طقوزنجى دابه سنه رفق ايليه ركوبى وقتنده،
وطاقتندن زياده تحميل ايلميه ووجهنه ضرب ايلميه . زيرا آندن نهى اولنمشدر

واوززنده نائم اولمیه زیرا آنکله حیوان متأذی اولور زیرا نوم ایله انسانه ثقلت کلور. ودخی مستحبدرکه نهارك اولنده وآخرنده دابه‌سندن نزول ایلیه‌که آنده‌بعض فوائدواردر مثلا حیوان ترویح‌ایدوب استراحت ایتدرمك ومکارینك قلبنه القاء سرور وکندوسنك بدننه ریاضت ایتدرمك وطول رکوب ایله اعضاسنه خدر عارض اولمقدن حذر کبی. ودخی هرنه‌کیم تحمیل ایده‌جکدر مکاری‌یه عرض ایلمك کرکدر تاکه مابینلرنده ثوران غبار نزاع لازم کلیه. ومکاری ایله لجاج وعنادوکثرت کلامدن اجتناب واحتراز کرکدر. اونجی یانجه التی نسنه‌یی استصحاب ایدوب بیله کتورمك کرکدرکه آنلرك حقنده سنت وارد اولمشدر. بری مرأت وسواك ومکحله ومشط وقاروره ومقراض. طائفهٔ صوفیه‌ماء طاهر کوتوروب لازم‌اولدقده حاضراولمق ایچون رکوه وصونی چکمك ایچون وغسل اولنان ثوبی قورتمق ایچون حبل‌ورسن کوتورمکی دخی زیاده ایلمشلردر. بعضلر ابره واکالازم اولان خیوطی‌دخی زیاده ایلمشلردر. اما بعضلر رکوه‌دن تیمم ایله [*] وغدیرلردن طهارت ایله استغنا ایلمشلردر مادام‌که اول غدیرك نجاستنه یقین کلمیه. ودخی‌حبلدن جبال ارض ایله استغنا ایلمشلردرکه ثوب مغسولی آنك اوزرینه دوشیوب تجفیف ایدرلر. اون‌برنجی سفردن‌رجوع آدابنده‌درکه نبی‌علیه‌السلام‌هرقچانکه غزادن ویاخود حجدن ویاغیریدن رجوع ایلسه‌لر ارضدن هرشرف عالی یه چیقسه‌لر اوچ کره تکبیرایدوب‌بعده بویله دیرلرایدی: ﴿ لا آله‌الاالله وحده لاشریك‌له له‌الملك وله‌الحمد وهوعلی کل‌شئ قدیر آئبون تائبون عابدون ساجدون لربنا حامدون صدق‌الله وعده‌ونصرعبده وهزم‌الاحزاب‌وحده ﴾قچانکه برمدینه‌یه اشراف ایلسه بویله دیرلر ایدی: ﴿ اللهم اجعل لنا بهاقراراً ورزقاً حسنا ﴾ بعده اهلنه قریب اولدقده مقدم قدومنی اخبار ایچون آدم ارسال ایلیه تاکه بغتةً قدوم ایدوب طبعنه کریه کلور برامر کورمك لازم کلمیه. ودخی کیجه ایله اهلنه کیرمك لایق دکلدرکه آندن نهی وارد اولمشدر وهرزمان حضرت رسالت پناه صلی‌الله علیه‌الملك الا آله قدوم ایلسه‌لر اولا مسجده داخل اولوب

[*] غدیر بریرده جمع‌صویه دیرلرکه ایاغی‌جاری اولمیه. ترکیده کولجك‌دیرلر.

ایکی رکعت نماز قیلوب بعده بیته داخل اولورلر ایدی وبویله دیرلر ایدی: ﴿ توباً توباً لربنا اوباً لایغادر علینا حوباً ﴾ ودخی سنتدرکه اهل بیت واقاربنه طعامدن وغیریدن علی قدر الامکان بر تحفه ایله که زیرا سفردن کلنه عیون ممتده اولوب اوزانور وبر هدیه کلور دیه فرح کسب ایدوب اوزه نور کلدکده فرحلری متأکد اولور .

مطلب ثالث — آداب باطنه‌ده‌درکه آنك برمقداری ذکر اولنمشدر . وبونك جمله محصلی اولورکه سفر ایتمیه الا برامردینی زیاده‌سی ایچون ایلیه وهربلده دخولده نیت ایلیه که آنك مشایخنی کوره وجهد ایلیه که آنلردن برادب ویابرکلمه استفاده ایلیه که آنکله منتفع اوله نه آنکه آنلردن حکایت ایدوب مشایخه ملاقی اولدیغنی اظهار ایچون اوله . ودخی بربلدده برهفته ویااون کوندن زیاده اقامت ایلمیه مکر مقصود اولان شیخ امرایلیه . ودخی مدت اقامتده انجق فقراء صادقین ایله مجالسه ایلیه اکر برادردینی سنی زیارت ایلرسه اوچ کوندن زیاده طورمیه که حد ضیافت اول مرتبه‌در مکر قرنداشنه آنك مفارقتی شاق اوله وقچانکه برشیخك زیارتی قصد ایلیه برکون وبرکیجه‌دن زیاده یاننده اقامت ایلمیه ودخی عیش وعشرته اشتغال ایلمیه زیرا اول سفرینك برکتنی قطع ایدر . اکر شیخ خانه‌سنده ایسه دق باب ایتمیه واستیذان ایلمیه بلکه خروج ایدنجه توقف ایلیه. قچانکه خروج ایلیه اکا ادب ایله تقدم ایلیه وحضورنده تکلم ایلمیه مکرکه اول سؤال ایدرسه سؤالی مقداری جواب ویره وبرمسئله‌دن سؤال ایلمیه اولنده آندن استیذان ایتمینجه. وقچانکه سفرده اوله بلادك اطعمه‌سنك واسخیاسنك وآنده اولان دوستلرینك ذکرینی چوق ایلمیه بلکه مشایخ وفقراسنی ذکر ایلیه ودخی سفرنده زیارت قبور صالحینی اهمال ایلمیه وطریقده ذکره مداوم وقرائت قرآنه ملازم اوله برحیثیت ایله که غیره اسماع ایتمیه وقچانکه برانسان اکا تکلم ایلسه ذکردن ساکت اولوب اکا جواب ویره مادامکه اول کیمسه سوزینی قطع ایتمیه بعده ینه اولکی کارینه مشغول اوله. اکر نفسی اکا سفر ایتمکه ابرام ویاخود اقامته اقدام ایلسه نفسنه مخالفت ایلیه که برکت نفسه مخالفتده‌در . قچانکه برقوم صالحین خدمتی

میسر اوله اول زمانده مسافرت ایدوب خدمتدن تبرم وانقطاع لائق دکلدرکه اول کفران نعمتدر . اکر سفرنده اکا امر دینده بر زیاده حاصل اولمازسه رجوع ایلسون زیرا اکر سفر حق ایله اولسه اثری ظاهر اولوردی .

مطلب رابع — رخص مسافرده وادلهٔ قبله واوقاتده‌در . ایمدی رخص مسافر آلتیدرکه ایکی رخصت طهارتده‌در . بری خف اوزرینه مسحك مدتی اوچ کون اوچ کیجه مُتده اولمقدر . ودخی تیممدر . ایکی رخصت دخی نافله‌ده‌درکه آنی راحله اوستنده ومشی ایدرکن ادا جائزدر . بر رخصت دخی صلوتده‌درکه قصردر یعنی فرائضدن درت رکعت اولانلری قصر ایدوب ایکی رکعت ادا ایدر . بر رخصت دخی صومده‌درکه فرائضی قضاء نیتی ایله افطار ایدر بونلرك تفصیلی علم فقهده‌در . اما ادلهٔ قبله اوچدر : ارضیه‌در جبال ایله وقری وانهار ایله استدلال کبی . یاخود هوائیه‌در ریاح ایله استدلال کبی . بو ایکی استدلالده صعوبت واردر زیرا بونلرده اختلاف اولور . یاخود سماویه‌درکه نهارده دلیل شمسدرکه سفردن مقدم یوقلانمق کرکدر شمس زوالدن مقدم کندیسی قبله‌یه متوجه اولدقده نه محلده‌در صاغ کوزی اوزرنده میدر یاخود صول کوزی اوستنده میدر ویاخود جبنی اوستنده میدر ؟ کذلك شمسك طلوعی وغروبی محللری ایله دخی استدلال اولنور وبونلرك اختلافی صیف وشتا ایله معلوم اولور . نچانکه بلاد بعیده اولسه امور مذکوره متفاوته اولور اول زمانده اول بلادك اهلندن سؤال ایلمك کرکدر ویاخود مساجدندن تحریر وانتقال اولنورا کر خطا ایتمش ایدوکی ظاهر اولورسه نظر ایدوب کوره . اکر جهته موافق اولورسه فبها والا صلوتی اعاده ایدر . اما مقابلهٔ جهت بو وجهله اولورکه مثلا مصلانك جبهه‌سندن ایکی خط مثلث ساقینی هیئتنده چیقوب افق جانبنه متوجه اولسه اکر کعبه ایکی خطك بیننده اولورسه صلوتی صحیحه اولور والا اولماز اما امر اوقتده کتب فقهده علی التفصیل ذکر اولنمشدر آنلره مراجعت ایله اولدکه آنلر سنی ارشاد ایدرلر .

اصل ثامن — آداب سماع ووجدده‌در بونده دخی مطالب واردر .

مطلب اول — حل وحرمتنده‌در اما حرمتی امام ابی حنیفه‌دن ومالکدن

وشافعیدن وعلمادن برجماعتدن منقولدر . اما آثارده اختلاف واردر حل وحرمتنده. ایمدی هربارکه تعارض آثار اوله احد جانبنه تقلیدده تصوراولور. پس لائق اولان اولدرکه خطر واباحت ادراك اولنه جق مواضعده بحث اولنه ایمدی معلوم اوله که امرحرمت مجرد عقل ایله معلوم اولماز بلکه سمعله معلوم اولور. اول دخی یانص ایله اولورکه اول حضرت رسالت پناهك قول شریفی ایله ویاخود فعلی ایله اظهار ایتدکلریدر. ویاخود قیاس ایله معلوم اولور اگر آنده نص بولنمازسه آنده قیاس دخی بولنماز اول تقدیرجه تحریمنه قول باطل اولوب سائر مباحات کبی قالور. بوندن صکره دیرزکه وجدوسماعك اباحتنه نص وقیاسك ایکیسی دخی دلالت ایدر اما دلالت قیاس بووجهله درکه تعریف سماعده دیمشلردرکه سماع برصورت طیب موزون مفهوم المعنی ومحرك القلبی ایشتمکدر. ایمدی بوتعریفك وصف اعمی صورت طیب اولمسیدر . اول دخی یاموزون اوله ویاخود غیر موزون اوله. موزون دخی یامفهوم ویاخود غیر مفهوم اوله. ایمدی بونلر برقاچ درجاتدر .

درجهٔ اولی — اولدرکه صورت طیب اولدیغی حیثیتدن حرام اولماز بلکه حلالدر وحلی نص وقیاس ایله ثابتدر . اما قیاس اولدرکه صوت طیب خاسهٔ سمعك کندویه مخصوص اولان شیئی ادراکی ایله تلذذینه راجعدر . اول شیٔ مخصوص دخی یامستلذه در صوت بلابل کبی . ویاخود مستکرهه در نهیق حمیر کبی. ایمدی نته کیم سائرحواسك مستلذاتنده حرمت یوقدر کذلك آنده دخی یوقدر مثلا مستلذات بصرده الوان خضره کبی که اصلا حرمت احتمالی یوقدر ودخی ذائقه ده اطعمهٔ حلوه کبی. امانص حق تعالانك قول کریمیدرکه ﴿یزید فی الخلق مایشاء﴾ بیورمشدر. وبعضلر مقصد حسن صوتدر دیمشلردر. ایمدی حق تعالی انکله عبادینه امتنان ایلمشدر حدیث شریفده دخی وارد اولمشدرکه حق تعالی برنبی بعث ایلمامشدر الا حسن الصوتدر .

درجهٔ ثانیه — صوت طیب موزونده نظردرکه وزن حسنك وراسنده در. ایمدی صوت یاجماددن خارج اوله قصب واوتارك صوتی کبی. یاخود حیواندن چقه صوت عنادل وقماری کبی . یاخود انساندن خارج اوله حنجرهٔ انساندن

ظهور ایدن نغماتك صوتی کبی . ایمدی بوقسم اخیری سماع محالدرکه طیب یاموزون اولدیغیچون حرام اوله والاصوت عنادل دخی حرام اولوردی زیرا اول دخی طیب موزوندر ایکی حنجرەنك مابینسنده خود فرقی یوقدر وحمار ایله حیوانك بیننده دخی فرق یوقدر پس لایق اولان اولدرکه انسانك حلقنك اصواتی وقصب ودفك اصواتی دخی اکا قیاس اولنه الا ملاهی واوتار قیاس اولنماز لکن شك یوقدرکه انلرك حرمتی لذتندن دکلدر والا انسانك تلذذ ایتدیکی اشیانك جملەسی حرام اولوردی بلکه وقتا که خمر حرام اولدیسه خلقك اکا مداومت واعتیادی اقتضا ایلدی که اندن انقطاعلرنده مبالغه اولنه حتی اول امرده حالی اوانی ودنانی کسر ایتمکه منتهی اولدی . پس اول سببدن خمر ایله بیله حرام اولدی هرنسنه که اهل شربك شعاریدر اوتار ومزامیر کبی . اما انلرك تحریمی اتباع قبیلندندر خلوتی تحریم کبی مقدمهٔ زنا اولدیغی جهتدن . ودخی فخذه نظر حرام اولدیغی کبی تاکه انده تساهل واهال اولنمق ایله [*] سوأتین ده اهمال نظر اولنمغه مؤدی اولمیه . ودخی خمرك قلیلی حرام قیلندی . زیرا کثیرینه مؤدیدر . بلکه بر حرام یوقدرکه الا آنك بر حریمی و اردرکه آنی احاطه وطواف ایدر واول حرمنك حکمی اول حریمك تحریمنه دخی منسحب وشاملدر حرامه حمی اولوب اکا وقایت واطرافنده حصار مانع اولدیغیچون . پس ظاهر اولدیکه اوتار ومزامیر خمرك تحریمی ایچون حرام اولمشدر اوچ علت سببی ایله ، بری اولدرکه انلر شرب خمره داعیدر زیرا انلر ایله حاصله اولان لذت خمر ایله تمام اولورو بونك مثلی علت ایله خمرك قلیلی دخی حرام اولمشدر . بری دخی اولدرکه آلات مذکوره شرب خموردە قریب العهد اولان کیمسەلره مجالس انس وشرابی مذکر اولور پس انلر سبب ذکر اولور ذکر دخی سبب انبعاث شوق اولور شوق قوی اولیجق شربه اقدامه سبب اولور . ایمدی برکیمسه که بونلر سببی ایله شرب خمری ذکر ایلیه آنك حقنده اول اوتار ومزامیر حرامدر — غیرینك حقنده مکروهدر . بری دخی اولدرکه خلقك بونك اوزرینه اجتماعیدر زیرا اهل فسقك عادتیدر . ایمدی انلره تشبهدن منع اولنور . زیرا برقومه

[*] سوأتین انسانك دبر وقلبنه دیرلر .

تشبه ایلین انلردندر اول کوبه‌که برطبل طویل درکه وسطی رقیق وطرفلری واسعدر حرام قیلنمشدر . زیرا آنی ضرب ایلمك عادت مخنثیندر اکر آنی ضرب ایتمکده انلره تشبه اولماسه اول دخی طبل حج وغزا کبی اولوب حرام اولماز ایدی . وینه بوسببدندرکه مزمار عراقی واوتارك جمله‌سی عود ورباب وبربط وغیریلری کبی جمله‌سی حرام اولمشدر . اما بونلرك ماعداسی بونلر معناسنده دکلدر شبانلرك وحجاجك وطباللرك شاهینلری کبی وسائر طبل وقضیب کبی ودخی هر آلت که اندن صوت طیب موزون استخراج اولنه اما اهل شربك معتادلرینك غیری اوله . ایمدی بونلردن متبین اولدی که بونلرك تحریمنده علت مجرد اصوات طیبه دکلدربلکه قیاس اصوات طیبه‌نك جمله‌سی حلال اولمقدر الا تحلیلنده فساد اوله .

درجهٔ ثالثه — موزون ومفهومدرکه شعردراول انسانك حنجره‌سندن خارجدر . ایمدی آنك اباحتنه قطع اولنور . زیرا آنده بوزیاده یوقدر الا مفهوم اولدیغیدر. کلام مفهومایسه حرام دکلدر کذلك صوت طیب موزون دخی . ایمدی بونلرك احادی حرام اولمایجق مجموعی دخی حرام اولماز مکرکه آندن برامر محظور فهم اولنه اول تقدیرجه آنك نظمی ونثری حرامدر وانکله تصویت دخی حرامدرکرك الحان ایله اولسون کرك اولماسون. بونده کلام حق حضرت امام شافعی نك قولیدر دیمشدرکه : شعر برکلامدر ایچندن حسن اولان حسندر وقبیحی قبیحدر هربارکه شعری صوت حسن اوندن انشاد ایلمك حسن الحان اولیجق دخی حرام اولماز . زیرا برمباح مباح آخره منضم اولسه حرام اولماز . ودخی انشاد شعرنه طریقله انکار اولنورکه حضرت رسولك حضور پر حبورلرنده دخی انشاد اولنمشدر . کندیلر دخی انشاد ایلمشلردر صحابهٔ کرامدن دخی خصوصاً حضرت امام علی رضوان الله علیهم اجمعین منقولدر وتابعین ومجتهدیندن خصوصا امام شافعیدن دخی رضوان الله تعالی علیهم اجمعین منقولدر .

درجهٔ رابعه — سماعك قلبی محرك وقلبه غالب اوله‌جق احوالی تهییج ایتمسنده اولان بحث ونظردر . ایمدی بن دیرم‌که حق تعالا نك سر عظیمی

واردر نغمات موزونه‌نك ارواحه مناسبتنده، حتی برمرتبه‌درکه ارواحده ازهار وعود وآنده مشدود اولان اوتار تحریك وتشویق ایلمیه اول کیمسه فاسد المزاج وغیر قابل العلاجدر نیچون اولمیه‌که صبی مهدنده بی خواب وراحت ایکن صوت طیب آنی اسکات ایدوب استراحت ایدر آندن اغربدرکه شتر وجمال مبتلای بار احمال ایکن وبلادت طبع وعدم ادراکی مقرر ایکن ینه انلره جمّالك ایتدیکی صداء وحداء برمرتبه تأثیر ایدرکه اول احمال ثقیله اکا خفیف اولور واعناقنی جانب صوته مد ایدر ونهایت مرتبه جائع وعطشان وهر وجهله طبعی پریشان ایکن اوکنده اولان آب وعلفی ترك ایدوب اول نغمه‌یه توجه ایدر کاه اولورکه نفسنی سرعت سیر وطرب ایله اتلاف ایدر. ودخی منقولدرکه حضرت داوددن علی نبینا وعلیه صلوات الملك الودود قچانکه نغمه وسرور صدورایلسه هواده اولان طیور اول صفایه عارف اولوب باشی اوستنده واقف اولورلرایدی وچونکه سماعده نظر قلوبده تاثیری جهتندن اولدی جائز دکلدرکه آنك مطلقا اباحتنه ویاحرمتنه حکم اولنه بلکه اول اباحت وحرمتده اختلاف احوال قلبك اختلافی ایله اولور. ابوسلیمان ایتدی: سماع قلبده اولمیانی قلبده احداث ایلمز. لکن قلبده اولانی تحریك ایدر. ایمدی بومعلوم اولدیسه بودخی معلوم اوله‌که مواضع غنا یدی محلدن خالی دکلدر. اولکی وصف کعبه ومقام وذکر حطیم وزمزم وسائر مشاعر عظامده ووصف بادیه‌ده انشاد ابیات واشعار ایله ایتدکلریدر. بونلر حج بیت حرامه شوقی تهییج ایدر اکر شوق حاصل ایسه اشتغالنی ایراث ایدر. حج ایسه نفسنده محموددر. پس اکا شوق وباعث شوق اولان طریق مباح دخی البته محموددر وینه بوقبیلدندر شول اشعارکه آنی وعاظ وعباد ترغیب وترهیب ایچون انشاد ایدرلر. ایکنجی غزاتك ناسی غزایه تحریض ایچون معتاد اولدقلری درا اول دخی مباحدر الحان حاجه مخالفدر زیرا اول ترغیب وتشویق ایچوندر واول اشعار مشجعه‌دندر متنبی قولی که دیمشدر: (فان لم تمت تحت السیوف مکرما ، تمت وتقاسی الذل غیر مکرم) ودخی دیمشدر: (یری الجبناء ان الجبن حزم ، وتلك خدیعة النفس اللئیم) ترجمه: (اکرچه جبنی حزم اکالر

جبان اولان نیجه انسان ٭ ولی نفس لئیمك خدعه‌سیدر ایلمز اذعان)
بونك امثالی دخی. پس بونلر دخی مباحدر طول وقتده‌كه غزا مباح اوله.
ومندوبدر غزا مستحب اولدیغی وقتده. اوچنجی زجریاتدر كه عدویه ملاقات
اوقاتنده اوقورلر اندن دخی غرض نفسی وابصاری تشجیعدر كه عدویه نظر
ایلدكده كوزی قورقوب قلبی خوف ایتدكده آنی ازاله ایدوب ایراث شجاعت
ایدر وبونده نجدت وشجاعت ایله تمدح دخی واردر . بودخی نچانكه لفظ
رشیق وصوت طیب ایله اوله نفسده واقع اولور. اول دخی یامباح ویامندوبدر
قتالك اباحت وندبی حسبنجه . ویامحظور وحرامدر قتال مسلمین واهل ذمتده
وهر قتال محظورده اولیجق. زیرا امر محظوره داعی اولان دخی محظور
اولور وبو مقوله زجر ایله غزاده تغنی صحابهٔ كرامك رضوان الله علیهم
اجمعین شجاعت پیشه و بیشهٔ كار زارده شیر شكار اندیشه اولانلرندن
منقولدر حضرت امام علی وخالد وغیریلری كبی رضوان الله تعالی علیهم
اجمعین . اول سببدندر كه معترك غزاسنده ومحل جنك و وغاده ضرب
شاهیندن منع اولنور . زیرا صوتی حزن ورقت قلب ایراث ایتمكله عقدهٔ
شجاعتی حل ایدوب آنی ضرب مناسب محل اولماز . ایمدی بركیمسه‌كه آنی
ضرب ایدوب قتال مندوبدن قوایه فتور كلسون دیه نیت ایلسه عاصی وپرقصور
اولور اكر قتال حرامده فتور ظهور ایلسون دیه ایدرسه مطیع اولور .
دردنجی نیاحتده یعنی میت ایچون اولان نوحه‌ده اولان اصوات ونغمالدر
ومهیج حزن وبكادر اول دخی مذمومدر اكر كندی میتنك اوزرنده میت
ایچون اولورسه. زیرا فوت اولان امره تأسفدن نهی وارد اولمشدر . اما اكر
میتك امر دیننده تقصیری ایچون حزن وخطایاسی ایچون بكا واول سببدن
تباكی وتحازن نته‌كیم حضرت دواد علیه السلام ایلمشدر اول محموددر حتی
آنلرك نیاحتلری مجلسندن نیجه جنائز كتوریلور ایدی و بوسببدندر كه
وعاظك و ارباب تذكیرك ذنوب ایچون بكالری وتباكیلری حرام دكلدر .
بشنجی اوقات سرورده اولان سماعدر سروری تأكیدوتهییج ایچون. وبوسماع
مباحدر اكر سرور مباح ایسه ایام عیدده وعروسده اولان غنا كبی وقدوم

غبده وولادت اولاد وولیمه وعقیقه‌ده دخی ختان وحفظ قرآن زمننده اولان
کبی . زیرا هر شیئ که آکا مسرور اولمق جائز اوله آنده سروری آثاره
واظهار دخی جائزدر بونك جوازینه دلالت ایدرکه حضرت نبی علیه السلامك
قدومنده دف و الحان ایله بو بیتی انشاد ایدرلردی :

(بیت)

طلع البدر علینا من ثنیات الوداع　　وجب الشکر علینا مادعالله داعی

(ترجمه)

ثنیات وداعك آره سنده　　طلوع ایتدی بزه بربدر انور
بزه واجبدر انك شکرینی قیل کیم　　اوله عالم دعاییله منور

ودخی ایکی جاریه حضرتك حضور شریفنده دف ایله ضرب ایدوب غنا
ایدرکن حضرت ابو بکر رضی الله تعالی عنه آنلری منع ایلدکده جناب رسول
کونین ونبی الثقلین حضرت ابوبکره (دعهما یا ابا بکر فانها ایام عید) بیوردقلری.
یعنی بونلری ترك ایدوب منع ایلمه زیرا ایام عید سعیددر آنده اظهار سرور
ایلسه‌لر غیر بعیددر. کذلك حضرت عائشهٔ صدیقه‌نك رضی الله عنها حبشه برقوم
مسجد نبویده لعب ایدرلرکن آنلره نظری ونبی علیه السلام یاننده طوروب
رداء شریفلری ایله آنلری سترایتدکلری. وبونك غیری دخی نیجه آثار واخبار
اباحتنی اظهار ایلمشدر. پس بومقاییس ونصوص غنا ورقصك وضرب ودف
ولعبك اباحتنه دلالت ایدر یوم عیده قیاس ایله سائر اوقات سرورك جمله‌سنده که
شرعا آندن فرح جائز اوله . وبوقبیلدندر زیارت اخوان وآنلر ایله ملاقات
ایله حاصل اولان سرور وفرح. ودخی آنلرك برطعام اوزرنده وبرکلامده
اجتماعلری بونلرك جمله‌سی مظنهٔ سماعدر . آلتنجی سماع عشاقدر تحریك
شوق وتهییج عشق وتسلیت نفس ایچون. اکر مشاهده معشوقده‌ایسه غرض
لذتی تأکیددر . اکر مفارقتده اولسه غرض تهییج شوقدر. اکرچه شوق
برنظرده المدر لکن ینه نوع لذت دخی مقرردر رجامنضم اولسه. وبو شوق
حلالدر اکروصالی مباح اولاندن ایسه، مثلا زوجه‌سنه ویاخود جاریهٔ سریه‌

سنه عاشق اولان کیمسه کبی، آنك تغنیسنی اصغا ایدر زمان لقاسنده لذتی متضاعفه اولمق ایچون. نته کیم ﴿وما الحیوة الدنیا الا لعب ولهو﴾ بیورلمشدر بو دخی آندندر. اما شول کیمسه‌نك که نفسنده بر صبی امرد ویاخود بر زن خوش صورت متمثل اوله که آکا نظر حلال اولمیه اول زمانده سماع و غنا حرام اولور. زیرا فعال محظورده تفکری محرك ووصولی حلال اولمیان برشیئه متعلق اولان ادعیه‌یی مهیجدر وبو حال حال فساق وسفها وعادت اکثر شبان واهل هوادر. پس سماع آنلر حقنده ممنوعدر باعث تحریك داء دفین اولدیغیچون، نه آنکه نفس سماعه راجع امر ایچون اولمش اوله. یدنجی جناب حقه محب عاشق وعشقنده صادق اولوب اول ملك خلاق لقاسنه مشتاق اولان کیمسه‌نك سماعیدرکه غلبهٔ عشق ایله برحالته واصل اولورکه هیچ برشیئه نظر ایلمز الا آنده جمال حقی مشاهده ایدر وسمعنه برقارع قرع ایلمز الا آنی آندن ایشیدر. پس آنك حقنده سماع شوقنی مهیج ومشید وعشقنی مؤکد ومؤید اولور وقلبنك زنادینی توریه واشعال وآندن کمین حبنی استخراج ایدر وآندن نیجه احوال غریبه ومکاشفات وملاطفات عجیبه حاصل اولورکه آنی وصف احاطه‌یه قادر اولماز بلکه آنی ذوق میسر اولانلر عارف اولوب ذوقدن حسنده کلال اولانلر آنی منکر اولور وبو احوال آنلر قاتنده وجد ایله تسمیه اولنورکه وجوددن مأخوذدر. زیرا نفسندن نیجه اموره مصادف اولورکه آنلره مصادف اولمامش ایدی. بعده اول امور و احوال نیجه روادف وتوابعه سبب اولورکه اول توابعك حرارت و آتشی ایله قلبی احراق ایدوب کدوراتدن برمرتبه تنقیه ایدرکه کویا ذهب ابریز خالص خبثندن تنقیه اولنور آنکله قلبنه صفا ونقا حاصل اولور بعده اول صفایه نیجه مکاشفات ومشاهدات تابع اولورکه آنلر محبین لله اولانلرك غایت مطالبی وجمیع قرباتك نهایت ثمراتیدر. پس آنلره مفضی اولوب ایصال ایدن دخی جملهٔ قرباتدن اولوب جملهٔ معاصی ومباحاتدن اولماز وبو احوالك سماع سببی ایله حصولی دخی برسر الهیدرکه نغمات موزونه‌نك ارواح ایله مناسبتنده وضع ایلمشدر

اول نغمات ارواحه مثمر ثمرات شوق وفرح وانبساط وانقباض اولور
وبونلرك سببنى معرفت علوم مكاشفاتك وقائعندندر . اما شول كيمسه‌كه بليد
وجامد الطبع وقاسى القلب اولوب لذت سماعدن محروم اوله آكا اول حالات
معلوم اولمامق ايله كاه اولوركه آنلرى انكار ايدوب اول لذت وجددن
واضطراب حال وشوقدن تعجب ايدر . نته‌كيم عنّين [*] لذت مباشرتدن وصبى لذت
جاه وزياستدن وجهال حق تعالانى وجلال وعظمتنى وعجائب صنعتنى معرفتده
اولان لذتدن تعجب ايدرلر . وبونك سببى اولدركه لذت نوع ادراكدر بركيمسه
نك كه تلذذ ايده‌جكى شيده قوت ادراكى كامل اولميه اول لذتى ادراك ايده‌مز .
بوندن صكره معلوم اوله كه بعض جهال بلكه بعض كيمسه‌كه سن آنى عالم ظن
ايدرسين مع هذا اول بعض اموروده عالمدر لكن باب معرفت خداده جاهلدر
وحق تعالانى حق قدرى ايله تعظيم ايامز اول مقوله شخص آز اولوركه
محبة اللهى انكار ايدر وآكا سن اول خصوصده تقليد ايدرسين وآنكله راه
ضلاله كيدرسين . پس بزه واجب اولدى كه محبت وعشقك وحق تعالايه شوقك
وجهندن كشف پرده وشنام وهر برينى تحقيقه سعى واقدام ايدهلم . ايمدى معلوم
اوله كه محبت برميلدركه جمال محبوبه اعتقاددن ناشيدر . چونكه محبت قويه
اولسه عشق تسميه اولنور . بوندن صكره جمال دخى ياصوريدركه تناسب خلقت
وصفالوندركه حاسۀ بصر ايله ادراك اولنور ياخود معنويدركه كمال عظمت
وعلو رتبه وحسن صفات وكافۀ خلقه ارادت خيراتدركه بونلر حاسۀ قلب ايله
ادراك اولنور كاه اولوركه انسانه بوصفات باطنه سببى ايله محبت اولنور صاحبى
كورلمسه دخى . نته‌كيم انسان امام ابى حنيفه‌يه وامام شافعى‌يه رضى الله عنهما محبت
ايدر آنلرده علم ودينده واخلاقده كمال اعتقاد ايتمكله . مع هذا ايكيسنك دخى
جمال صوريلرينى اصلا ادراك ايتمامشدر . پس ظاهر اولدى كه جمال معنوى‌يى
معرفت ممكندر جمال صورى‌يى كورمدن . بوندن صكره معلوم اوله كه جمال حقيقى
نفسنده حق تعالانكدر وعالمده برجمال وبر محبوب يوقدر الا اول حق تعالانك

---

[*] (العنين) فى القاموس من لايأتى النساء عجزاً اولا يريدهن .

حسناتندن برحسنه و آثار کرمندن براثر وبحر جودندن برغرنددر [*] بلکه هر
حسن وجمال که ابتداء عالمدن انقراضنه کلنجه وذروهٔ علادن منتهای سرایه اینجه
جمع اولنسه جملهسی حق تعالانك خزائن قدرتندن برذره وانوار حضرتندن
برلمعهدر. پس بن بیلسهم که برذات قدیمك که وصفی بویله اوله آکا محبت نیچه تعقل
اولنماز و آنك اوصافنه عارف اولانلر قتنده محبتی نیچون متأکد اولمازکه برحده
واروب تجاوز ایلیه که آکا اسم عشق اطلاقی دخی ممکن اولمیه فرط محبتنی
اخباردن قصوری اولدیغیچون، زهی جناب باری که جمیع نقائصدن منزه وعاری
اولوب شدت ظهوربندن ابصاره ظهوردن محتجب وکمال اشتراق نوری ایله
عیوندن مستتردر اکر بوندن یتمش حجاب ایله محتجب اولمسه سبحات وجهی
کمال حضرتنه لاحظ اولانلرك ابصارینی احراق ایدردی واکر ظهوری
خفاسنه سبب اولمسه عقول عقلا مبهوته وقلوب اتقیا ذاهبه اولوب قوی
متجاذب ایدردی واعضا تکاثر ایدوب دوکلوردی بلکه اکر قلوب انسان
حجاره وحدیددن ترکیب اولنوب شدید سدید اولسه ینه مبادئ انوار
تجلیاتی تحتنده هرصباح اکا پاره پاره وعقول متحیرو آواره اولوردی. کورمز-
میسین که دیدهٔ خفاش نورشمس جهان طالع وفاش اولسه اکا نکاه ایتمکه
طاقت کتوررمی؟ بلکه حق تعالانك غیرینه محبت جهل وقصوردر زیرا
انلرده دخی جمالدن برشیٔ اولمق ظن ایدر بلکه معرفت ایله تحقیق ایلین
خدانك غیرینی بیلمز . زیرا ملك وجودده تحقیقا خدانك ذات وافعالنك
غیری یوقدر . پس آنك محبتی حق تعالایه مقصوره اولوب ماسوایه تجاوز
ایلمز اول تقدیرجه غیره محبته اسم عشق اطلاقی مجاز محض اولورکه اصلا
حقیقی یوقدر، نعم شول مرد ناقص که نقصانده بهمهیه قریبدر کاه اولورکه لفظ
عشقدن طلب وصالدن غیرینی ادراك ایلمزکه انلر قتنده اول عبارتدر ظواهر
اجسامك تماسندن وقضاء شهوت وقاعدن . ایمدی بونك کبی حماره لایقدرکه
انکله لفظ عشق وشوق ووصال وانس استعمال اولنمیه . زیرا افهام فاسدهٔ

[*] غرفه برماء کثیردن کفچهٔ کف ایله النوب ایچیلن صودر .

سقیمه الفاظدن ادراك ایدەمز . ایمدی انکله طبعنه موافق اولان الفاظی استعمال ایله، لفظ کمال کبی ومعرفتی ایله تلذذ کبی وبونلرك امثالی دخی .

مطلب ثانی — مواضع حرمة سماعده در اول دخی بش عارضه در . اولکی برسماعدرکه اکا نظر حرام اولان عورتدن ویاخود برجوان امرددن صادر اوله اول زمانده سماع حرام اولور لکن نفس سماع دکل بلکه مجاوری سببی ایله در . ایکنجی آلتده درکه شعائر شربدن اوله ویاعادات مخنثیندن اوله مزامیرواوتار کبی . وطبل کوبه کبی . بونلرك ماعداسی اباحت اوزره باقیدر دف کبی اکر انده جلاجل دخی اولورسه، وطبل وشاهین وقضیب ایله ضرب وسائر آلات کبی . اوچنجی نظم صوتده درکه شعردراکر خنا وفحش وکذب وهجوقبیلندن ایسه آنك سماعی حرامدر کرك الحان ایله اولسون کرك اولماسون، آنی استماع ایدن قائله شریك اولور کذلك شول شعرکه آنده برامرأهٔ معینه نك وصفی اوله، اما کفاری واهل بدعتی هجو جائزدرحتی حضرت حسان رضی الله عنه مجلس رسولدن صلی الله تعالی علیه وسلم ایلمشدر. اما تشبیب که خدود وقدود واصداغی وصفی وسائر اوصاف نسائی متضمن اولان نشیددر آنده نظر واردر قول صحیح جوازیدر اکرمرأهٔ معینه یه تنزیل ایلمزایسه ویاخود کندویه حلال اولان زوجه سنه وجاریه سنه تنزیل ایدرسه، اما اجنبیه یه تنزیل ایلین کیمسه اول عاصیدربوتنزیل سببی ایله. برکیمسه نك که حالی بویله اوله آکا لایق اولان مجلس سماعه حاضر اولمامقدر اما شویله که رضای ربی طالب وقلبنه حب خدا غالب اوله سوادصدغی مثلا تذکر ایله ظلمت کفری تفکر ایدر ونضارت خدایله نور ایمانی ملاحظه وتدبر ایدر وذکر وصال ایله لقاء رب ذوالجلال وذکر فراق ایله جملهٔ مردودیندن اولوب حق تعالادن حجاب وعدم مشاهدهٔ جمال فکر ایدر وذکر رقیب ایله که مشوش روح وصالدر عوائق دنیایی ودوام انس باللهی مشوش اولان افاتی فکر ایدر واول شعری بومعانی یه تنزیلده استنباطه وتفکر ومهلته محتاج اولماز بلکه قلبنه غالبه اولان معانی آنك فهمنه لفظ ایله معاً سبق ایدرحتی بومرتبه یه واررکه فهم ایتدیکی معانی کاه اولورکه مقصدشاعره

موافق اولماز . دوردنجی مستمعدەدرکە شاب اولوب شهوتی غالبە اولە سماع
اکا حرامدر اکرآندە شخص معینە محبت دخی یوق ایسە . بشنجی مستمع
عوامدن اولەکە حب‌الله اکا غالب اولمامشدرکە سماع اکا محبوب اولەو شهوت
دخی غلبە ایتمشدرکە سماع محظور وممنوع اولە . لکن آنك حقندە مباحدر
سائرلذات مباحە کبی . لکن مداومت ایلە لهو اولوب شهادت ایاسە مردودە
اولور واصرار ایلە مرتکب کبیرە اولور . وبونك نظیریدر لعب شطرنج امام
شافعی قتندە . زیرا اکرچە عدم حرمتنە ذاهب اولمشدر لکن مداومتی
کراهت شدیدە ایلە مکروهەدر اصلی مباح ایسەدخی . زیرا نیجە مباح واردرکە
اکثاری حرام اولور . مثلا خبز مباح کبی کە اکثار ایدوب حد مشبعدن
تجاوز ایاسە حرام اولور . اما حرمت غنایە دلالت ایدن آثار وآندە واردە
اولان اخبارك باعثی یاعوارض محرمە سببی ایلە در نتەکیم ذکر ایلدك ویاخود
تمتع دنیادن هرب وفرارە حمل اولنور ویاخود حرمت اوتارە ویاخود آندە
اولان شیئەکە حق تعالانی ذکر وصفات وافعالنی فکر وبونلرك امثالیدر انلرە
اشتغال وقتندە سماعە حمل اولنور سلفك دخی غنانی اکثر استعمالی جواریٔ
حساندن اصوات قیاندە در [*] اول سببدندرکە حضرت جنید دیمشدرکە غنا
رقیۀ زنادر یعنی نتەکیم رقیە وافسون ایلە بعض مراداتە وصول اولور کذلك
غنا دخی زنایە مشوق ومؤدیدر برکیمسە بوذکر اولنان قواعدی ضبط واتقان
ایلە بونك امثالنك تأویلی اکا آسان اولور .

مطلب ثالث — سماعك آداب وثمراتندە در آندە دخی‌اوچ مقام‌واردر

مقام اول — فهمدەدر اول دخی مختلفدر احوال مستمعك اختلافی
ایلە. احوال مستمع دخی‌درتدر. اولکی سماعی مجرد طبع ایچون، آنجق الحان
ونغماتندن تلذذدن غیری حظی اولمایە بودخی مباحدر لکن مراتب سماعك
اخسیدر زیرا بولذتدە شر دخی مشارکدر . ایکنجی آنی مخلوق صورتنە
تنزیلدر اول دخی یامعین ویا غیرمعین اولە بوحالت آندە تکلم اولنمقدن اخسدر
مکر خستنی بیان ایچون وآندن نهی ایچون تکلم اولنە . اوچنجی حق تعالی

[*] قیان جمع قین در جاریۀ مغنیە معناسنە در .

ایله معامله‌سی اوزرینه تنزیل ایلیه بوسماع مریددر کاه اولورکه کلام واحدی
بری برینه مخالف ایکی معنایه حمل ممکن اولورمستمعك حالنك اختلافی حسبیله.
دردنجی احوال ومقاماتی تجاوز ایدەنك سماعیدرکه بیهوش وعین شهودده
غوص ایتمش مدهوش کبی اولورمثلا حضرت یوسفك علیه السلام جمال خوبنی
مشاهدەده اللرینی قطع ایلین نسوان کبی، بومقامدن «فناءعن نفسه» ایله تعبیرایدرلر
برکیمسه هربارکه نفسندن فانی اولسه غیرندن فناسی نیجه مرتبه زیاده اولور
کویاکه هرشیئدن فانی اولمشدر الا واحد مشهوددن دکل بلکه شهوددن دخی
فانی اولور ونفسنك فناسندن دخی خبری اولماز مثلا برشیئی بیلورکاه اولورکه
اکا عالم ایدوکنی دخی بیلور . ایکنجی مرتبه ده شیئی دخی معرض اولور وبو
حالك مثلی کاه اولورکه مخلوقین حقنده طاری اولور کاه اولورکه حق خالقده
طاری اولور . لکن مانند برق خاطف اولوب فی الحال زائل اولور زیرا
دائم اولسه اکا قوت بشریه طاقت کتورمز کاه اولورکه آنده دخی هلاك
اولور . ایمدی بوحالت فهم ووجده درجهٔ صدیقیندرکه اعلای درجا۔
تدر الا آنده نوع قصور واردر . بلکه کمال اولدرکه بالکلیه نفسندن
واحوالندن فانی اولوب سماعی بالله ولله وفی الله ومن الله اوله. بومرتبه لجهٔ
حقائقه خوض ومرور وساحل احوال واعماله عبور ایدوب صفاء توحید
ایله متحد ومحض اخلاص ایله متحقق اولانلرك رتبه سیدرکه آنده کندودن
اصلا برشیٔ باقی اولمیوب بلکه بشریتی بالکلیه خامده وصفات بشریته رأساً
التفانی فانی اوله . اما بوفنادن مقصدمز جسدینك فناسی دکلدر بلکه قلبنك
فناسیدر قلبدن دخی مقصد اول لحم صنوبری دکلدر . بلکه برسرلطیفدرکه
آنك قلب ظاهره برنسبت خفیه‌سی واردرکه آنك وراسنده سرروحدرکه
اول حق تعالانك امرندندر آنی هرکیمه حق تعالی عرفان ویرسه عارف
اولور وجهل ویردیکی جاهل اولور واول سرك وجودی واردر واول
وجودك صورتی اول سر مذکورده حاضراولاندر. قچانکه آنده غیری حاضر
اولسه برحالت ظاهر اولورکه کویا حاضر اولاندن غیرینك وجودی یوقدر
وبونك مثالی مرأت حلیه‌در . زیرا آنك نفسنده لونی یوقدر بلکه لونی

آنده حاضر اولانك لونیدر . واول مرآتك نفسنده صورتی دخی یوقدر بلکه آنك صورتی قبول صور حاصله در لونی دخی قبول الوانه استعداد هیئتیدر . بوذکر اولنان تحقیق علوم مکاشفه‌نك مقامتندندرکه حاشا حلول واتحاد ادعاء ایدوب « انا الحق » دیین ملاحده‌نك خیال باطللری بوندن ناشیدر وبونك اطرافنده دندنه ایدر یعنی کلامی فهم اولنماز آنجق برصوت وطنین مقوله‌سی اولور. نصارانك کلامی که آنلر لاهوت ناسوت ایله متحد اولمشدر ویاخود ناسوت ایله تدرع ایدوب یعنی درع مثال آنکله تلبس ایدوب قوت بولمشدر و یاخود ناسوتده حلول ایلمشدر دیو دعوی ایتدکلری که بومعانی یه عبارتلرینك اختلافی دلالت ایدر ایمدی بواقوالك جمله‌سی باطل ومحض خطادرکه مرآت مقابلنده برشیئی احمر اولمق ایله آنده لون حمرت ظاهر اولسه اکا صورت حمرت ایله حکم ایدوب غلط ایدن کیمسه‌نك غلطنه مشابه‌در . ایمدی چونکه بوامور علم معامله‌یه لائق دکلدر زیاده تفصیل ایتمیوب غرض مقصودمزه رجوع ایدهلم .

مقام ثانی — وجددر اول برحالتدن عبارتدرکه ثمرهٔ سماعدر وبروارد جدیددرکه سماع عقیبنده مستمع آنی نفسندن بولور. اول حالت دخی ایکی قسمدن خالی دکلدر زیرا اول حالت یامکاشفات ومجاهداته راجع اوله‌که علوم وتنبهات قبیلندندر ویاخود احوال وتغیراته راجع اوله‌که علومدن دکلدر بلکه خوف وشوق وحزن وقلق وسرور واسف وندم وبسط وقبض کبی اوله. اکر ضعیف اولوب ظاهرده ظهوری اولمازسه وجد ایله تسمیه اولنماز. اکر ظاهرده ظاهر اولورسه وجد ایله تسمیه اولنور. اول دخی یاقوی اوله ویاخود ضعیف اوله کاه اولورکه ظاهر اولانده تغیر اولماز صاحبنك قوتی سببی ایله . کاه اولورکه سماع مقدما مکشوف اولمیان شیئك کشفنه سبب اولور زیرا کشف برقاچ سبب ایله حاصل اولور. اول اسبابك بری تنبیه‌در سماع دخی منبه‌در. بری دخی تغیر احوال واول احوالی مشاهده وادراکدر زیرا آنلری ادراك دخی نوع علمدرکه قبل الورود معلوم اولمیان نیجه امورك ایضاحنی افاده ایدر. بری دخی صفاء قلبدر سماع تصفیهٔ قلبده دخی موثردر صفا ایسه سبب کشفدر .

بری دخی قوت سماع ایله انبعاث نشاط قلبدرکه آنکله مقدما قوتنده قصور
اولوب مشاهده‌سنده فتور اولان اموری مشاهده‌یه قوت بولور بلکه
قلب قچانکه تصفیه اولنه کاه اولورکه اکا حق صورت مشاهده‌ده تمثل
ایدر ویاخود برلفظ منظومده ظهورایدرکه سمعنه قرع ایدرکه آندن صوت
هاتف ایله تعبیر اولنور حال یقظه‌ده اولسه ، ورؤیا ایله تعبیر اولنور حال‌منامده
اولسه، وبومرتبه نبوتدن برجزء در وبونك تحقیقی‌علم خارج علم‌معامله‌در وکاه
اولور صوت خضری علیه السلام بصیرت ایله مشاهده ایدر زیرا حضرت
خضر علیه السلام ارباب قلوبه صور مختلفه‌ده تمثل ایدر . ملائکه دخی
انبیایه علیهم السلام تمثل ایدرلر یاحقیقت صورتلری اوزرینه ویاخود
صورت اصلیه‌لرینی برمقدار محاکی اولور مثال اوزرینه تمثل ایدرلر نته‌کیم
حضرت رسول گزین جبریل امینی علیهما صلوات‌الله وعلی سائر الانبیاء
والمرسلین ایکی دفعه کندو صورتنده کوروب جمله افق عالمی سد
ایلمشدر دیه خبر ویرمشدر . وبونك امثالی احوالدن واقع اولان صفا
ایله ضمائر قلوبه اطلاع واقع اولورکه اکافرس دیرلر حدیث شریفده دخی
﴿ اتقوا فراسة المؤمن فانه ینظر بنور الله ﴾ وارد اولمشدر یعنی فراست
مؤمندن‌احتراز ایدك زیرا مؤمن‌احوال قلوبه نورخدا ایله ناظردر پس آندن
خفی اولور احوال اولماز . ودخی معلوم اوله‌که نفس انسانده عالم اعلایه
وسدرة المنتهی وفرادیس اعلاده اولان لذات موعوده‌یه مناسبت واردر .
لکن اول اموردن انجق صفات واسمایی تخیل ایدر پس سماع آندن شوقی
تحریك ایدر ودنیایه اشتغال انسانه نفسندن وربندن نسیان وحنین ومیلی
اولان مستقرندن بعد وحرمان ویرر اول حالده انسانه قلبی تقاضی ایدوب
برامر تکلیف‌ایدرکه نه‌مقوله امردر آنی بیلمز اول‌جهتدن متحیر ومضطرب
اولوب دهشت حاصل اولور برمرتبه‌یه واررکه منخنق یعنی بوغلمش کیمسه
کبی اولورکه‌طریق خلاصی بیلمز . ودخی‌کاه اولورکه‌وجد بی کلفت‌وزحمت
اولورکه اکاهاجم دیرلر کاه کلفت ایله اولورکه آکا تواجددیرلر آنك دخی

بعضی مذمومدرکه آنکه ریاء مقصود اوله. بعضی دخی محموددر آنکه اول
احوال شریفه‌یی استدعا واکتسابه وحیله ایله تحصیل وجلبه توصل اولنه. زیرا
اجتلاب احوالده کسبک مدخلی واردر بعض طائفه‌نك عادت طبیعت خامسه‌در
دیدکاری کلاملرندن دخی مرام بودرحتی عاداتده نیجه دفعه مشاهده اولنمشدرکه
برکیمسه برشخصه عشق ومحبت دعواسنی ایدوب تکلف ایتمکله وآکا دوام
نظر ایدوب ذکرینی چوق ایتمکله برمرتبه‌یه واررکه آخرالامر حداختیاردن
چیقوب اضطرار مرتبه‌سنه واصل اولور بعده خلاص طلب ایتدکجه چاره
وامکان اولماز. اکر سؤال اولنورسه‌که وجد امر محمود اولیجق یاوجهی نه‌درکه
بوطائفه اشعار ایله تواجد ایدرلر مع هذا قرآن آندن احق واولی ایدی؟
جواب ویریلورکه قرآن ایله وجد حضرت هوددن شیب حاصل اولمق خوف
وحزن سببی ایله‌درکه اول وجددر.

تذییل — بوعبد فقیر ایدرکه سورهٔ هود بکاشیب ایراث ایلدی دیه
بیوردقلرینك وجهنی تحقیق ایدوب دیمشلردرکه سورهٔ مذکوره‌ده ﴿فاستقم
کما امرت ومن تاب معك﴾ آیت کریمه‌سی نازله اولدقده استقامت امر عظیم ایکن
آنکه وقتاکه مأمور اولدیلر عهده‌سنده خروجده کمال ولوازم استقامتی
رعایت محل خوف وخشیت اولمغین بویله بیورلمشدر. لکن ظاهرا برسؤال
وارد اولورکه سورهٔ اخراده دخی بعینه ﴿فستقم کما امرت﴾ وارداولمشدر پس
بوقول شریف سورهٔ هودده وارد اولوب قوجاتلمق اول سوره‌یه نسبت
اولنمه‌نك وجهی نه‌در؟ ایمدی جوابنده بروجه لطیف ذکر ایلمشلردرکه غایت
ایله دقیق وقبوله لائق وحقیقدر وجهی بودرکه سورهٔ هودده استقامت ایله
امر آنجق حضرت رسالت پناهه مقصور اولمیوب بلکه بعده ﴿ومن تاب معك﴾
قولی مذکور اولوب امتك دخی مأمور اولدقلری دخی بیان اولنمشدر پس
حضرت کندولری استقامت ایتمکده اول مرتبه صعوبت یوقدر زیرا آنلر
جمیع اقوال وافعال واحوالده حفظ الٓهی ایله محفوظ ونظر تربیت ربانیه ایله
منظور وملحوظ اولوب استقامت آنلرك قدوقامتلرینه راست وموافق برخلعت

اولمشدر. لكن حالت امت وافراد ناس انلره قياس اولنماز بلكه انلر تسويلات
نفسانيه وتفصيلات شيطانيه ايله زبون ومبتلای اوزار زنوب ونقصير كوناكون
كون اولمق ايله اعوجاج درون حاصل اولوب اكثرى دائرهٔ استقامتدن بيرون
اولمق خوفى غالب اولمق ايله حضرته كمال حزن كلوب اول اجلدن اول قول
شريف بومقامده وارد اولمشدر ديه تحقيق لطيف ايتمشلردر والعلم عندالله
تعالى انتهى .

وجملهدن برى دخى اولدر كه حضرت ابن مسعود رضى الله عنه نبى
عليه السلام حضورنده قرائت كتاب ملك علام ايدوب ﴿ فكيف اذا جئنا
من كل امة بشهيد ﴾ كريمهسنه منتهى اولدقده نبى عليه السلام ﴿حسبك﴾ ديديلر
يعنى كفايت ايدر قرائت ايلمه ديوب چشم مباركلرندن دموع مترادفه نازله
اولدى ايمدى بكاء دخى وجددر. ودخى حضرت هربار كه اداء صلوة ايدرلر
ايدى صدر همچو بدرلرندن ازيز مرجل كبى ازيز وصوت پيدا اولور
ايدى يعنى طنجرهنك غليانى زماننده اولان صوت كبى ظاهر اولوردى
بودخى وجددندر وبونك امثالى كثيرهدر كذلك قرأن ايله وجد صحابه وتابعيندن
دخى واقع اولمشدر كه تتبع اخبار وتفحص آثار اخيار ايدنلر انى بيلورلر. كذلك
سلف دخى قرأن ايله تواجد ايلمشلردر حتى نيجهسى مغشى عليه اولوب وفات
ايلمشلردر. امازمانه مزك اهلى اختيار غناواشعار ايلمشدر يدى امرك برى ايچون.
اولكى اولدر كه جميع آيات قرأن مستمعك حالنه صالح وموافق اولماز بعضى قرائت
ايدوب بعضى ترك ايلمك دخى ممكن دكلدر بومعنى شعرده ممكندر اماكاملون
قوت فهمله هرآيتدن وجد اخذ ايدرلر لكن اهل زمانك علم وحالده
قصورلرى اولمغين انلرك حالنه اشعار مناسب اولدى. ايكنجى اولدر كه قرأن
قلوب واسامعده متكرر اولمق ايله مستمعينه اعتياد كلوب تأثيرى ضعيف اولور
بومعنايه [*] اشارت ايدوب حضرت صديق رضى الله عنه شول زمانده كه

[*] كلام مذكور احياده دخى وجه مسطور اوزره واقع اولمشدر . لكن
ظاهرى حضرت صديقه رضى الله عنه قسوت قلب اسنادينى متضمن اولمغين ترك ادبه
ايهام ايدوب توجيه وتأويله محتاجدر تاويلى دخى ايكى ورقهدن صكره اداب سماعك
ادب ثالثنده ذكر اولنمشدر نتهكيم عن قريب كلسه كركدر .

بعض اعراب جماعتنه كوردی كه سماع قرآن ایدوب بكاء ایدرلرایدی بیوردیلر كه:
بز دخی سزك كبی ایدك بعده قلوبمزده قسوت حاصل اولدی دیدیلر .
امابوكلامدن ظن اولنمسون كه حضرت صدیقك قلب شریفی اجلاف اعرابدن
زیاده قسوت پذیر اوله حاشا . لكن قلب شریفلرنده تكرار اسماع وقرائت
قلت تأثر ایراث ایتمشدر دیمكدر واول سببدندركه حضرت عمر رضی الله عنه
خلقی كثرت طوافدن منع ایلمشلردر . اوچنجی وزن كلامك قلبده تأثیری
واردر اول حالت شعرده واردر . دردنجی شعر موزون نفسده الحان ایله
اولیجق زیاده تأثیر ایدر الحان ایسه كاه مد مقصور وكاه قصر ممدود ایله
واثناء كلماتده قطعله اولور بومقوله تصرف قرآنده حلال دكلدر بلكه انده
مأمور اولان ترتیلدر . بشنجی بودركه الحان موزونه آخر اصواتله تأكید
اولنور دف كبی وضرب قضیب كبی . شان قرآن بومقوله اشیادن صیانت
اولنور . التنجی بودركه سامعده قرائت اولنان كلام قچانكه حال مستمعه
موافق اولمسه حالنه موافق كلام آخره تبدیله طالب اولورتاكه اكا وجد
حاصل اولور اول معنی قرآنده ممكن دكلدر . یدنجی اولدركه قرآن
كلام الله در قلوب آنی حق سماع ایله سماع ایدیجك اكا طاقت كتورهمز قنده
قالدیكه آنكله سامعه وجد حاصل اوله . اما اشعار حال بشره وشان ادناسنه
موافقدر . زیرا مخلوق مخلوقه مشاكلدر اما قرآن كلامك اسالیب ومنهاجندن
خارجدر وقرآن اول سببدن معجزدر قوت بشریه ده داخل دكلدر زیرا
طبع بشره مشاكل دكلدر . والله تعالی اعلم .

مقام ثالث — سماعك ظاهراً وباطناً آدابنده در . اول دخی بش آدابدر:
اولكی اوچ امرك بزینی مراعاتدر بری زماندركه معناسی خلو وقتدر بریشیدن -
كه آنكله قلب صلوة وطعامدن وبونلرك امثالندن مشغول اوله . بری دخی
مكاندركه بعض اسواق كبی كریه القتوره اولوب مشوش قلب اولمایه . بری
اخواندركه مجلسده متزهد اولوب احوال قلوبی منكر كیمسه ویاخود مرائی
اولوب اختیاری ایله لباسنی تمزیق وخرق ایدر شخص اولمایه . زیرا بونك
مثلی مشوش قلبدر . ایمدی اول شروطك نقدی زماننده ترك سماع اولادر .

ایکنجی حاضر اولانلره نظر ایله درکه برمرید حاضر اولمقدرکه اکا سماع نافع اولمایوب بلکه مضر اوله . اول دخی اوچ مرتبه در : جمله دن درجۀ ضررده اقل اولان اول کیمسه درکه مرتبه‌سی آنجق اعمال ظاهره اولوب اکا ذوق سماع حاصل اولمایه لکن آنده حظوظ بشریه دن بقیه اوله ایمدی که اولورکه سماع آندن داعیۀ لهو وشهوتی تهییج ایدوب ضرری نفعندن زیاده اولور. ضررده درجه‌سی انلردن اعلااولان شول کیمسه‌درکه شهوتنه انکسار حاصل اولوب غائله‌سندن امن مرتبه‌سنه واصل اوله ودیدۀ بصیرتی کشاده اوله . لکن ظاهرعلمی احکام ایتمامکله گاه اولورکه ایشیدوب مسموعی اولان لفظی حق تعالی حقنده جائز اولمیان شیئه حمل وتنزیل ایلیوب ضری کفر اوله ، نعوذ بالله من ذلك . اول سبیدندرکه حضرت سهل دیمشدرکه هروجدکه کتاب وسنت اکا شاهد اولمایه اول باطلدر . اوچنجی قوّالی اصغاء واستماع ایدوب قلبی حاضر اوله وانلره احوال وجددن ظاهر اولانلره التفاتی قلیل اولوب کندی نفسنه ومراعاة قلبنه مشتغل اوله وحق تعالی کندو رحمتندن سرینه فتح ایلیه‌جك اموره مراقب ومتوجه اولوب اصحابنك قلوبنی تشویش ایده‌جك حرکتدن صاقنه وتنحنحدن وتثاوبدن یعنی کرنمکدن احتراز ایدوب باشی اشاغی قویوب جلوس ایلیه گویاکه متفکر ومستغرق القلبدر ورقص وتصفیقدن یعنی اللرینی بری برینه ضرب ایتمکدن وسائر حرکاتدن متماسك اولوب نفسنی منع ایلیه تاکه وجد غلبه ایدنجه‌که آنی بی اختیار تحریك ایلیه وهربارکه جانب اختیاره رجوع ایده هدو وسکونه عود ایلیه. ودخی معلوم اوله‌که وجد دخی گاه ظاهرده تأثیر ایدرگاه ایلمز. عدم تأثیر دخی یاسماعدن وارداك ضعیفدرکه وجددن حاصل اولان حال اکا غالب احوالده مصاحب اولوب طوارق احوال آنی تغییر ایلمز . بلکه ظن اولنورکه حضرت صدیقك بزم قلوبمزده قسوت حاصل اولمشدر دیدیکندن مقصدی واول کلامنك معناسی قلوبمزقوی ومشتد اولوب هرحالده ملازمت وجده طاقت گتورر دیمك اوله . زیرا نیجه ساکن واردرکه آنك وجدی مضطرب اولاندن اتم واکملدر . دردنجی قیام ایلمیه و بکاء ایله رفع صوت

ایلمیه لکن اکر استجلاب حزن ایچون رقص وتباکی ایدوب ریاء ایچون ایلمزسه اول مرتبه مباحدر . اما تخریق ثوب ایلمك اختیار وقتنده اکا رخصت یوقدر کاه اولورکه اول مقوله حالت ارادت ایله اولور لکن ینه مکره کبی اولورمریضك اختیاری ایله اننه اضطراری کبی . زیرا اکر آندن صبرتکلیف اولنورسه اکا قادراولماز مع هذا ینه اختیاریدر . پس هرفعل‌که حصولی ارادت ایله در انسان ینه آنی ترکه قادر اولماز تنفس کبی . اکر زعقه وتمزیق ثوب دخی بوطریقله اولورسه تحریم ایله وصف اولنماز . اما صوفیه‌نك سماعدن فراغلرندن وسکون وجددن صکره ثیاب جدیده‌لرینی تمزیق ایلدکلری که کاه اولورکه لباسلرینی صغیر قطعه‌لر ایدوب پاره‌لیوب قومه تفریق ایدرلر آنی خرقه ایله تسمیه ایدرلر اول مباحدر اکر مربع پاره‌لر قطع اولنه‌که انکله ثیات وسجاده‌لر ترقیع اولنمغه صالح اوله. زیرا کرباس[*] جدیدی دخی قطع ایتمکده حرمت یوقدر آنده مصلحت اولیجق . زیرا کرباس اولا قطع اولنور بعده آندن قمیص خیاطت اولنور . ایمدی بلکه مکروه اولان شول تمزیق دربه‌که ثوبی وقماشی افساد ایلیه . بشنجی قومه موافقتدر . قچان ایچلرندن بری وجد صادق ایله قائم اولسه ویاخود اظهار وجد ایتمدن اختیاراً قائم اولسه اول ادب صحبتندر . وبالجمله هر بدعتده‌که مأمور اولان سنته مزاحم اولمایه یاخود آندن نهی منقول اولمیه آنده‌اصحابنه موافقت ایلیه . مثلا برمجلسه داخل اولانه قیام بدعتدر آنی صحابهٔ کرام نبی علیه السلامه ایتمشلردر . لکن شول بلادده‌که آنده داخل مجلسه اکرام ایچون قیام معتاد اولسه آنده بأس یوقدر . کذلك سائرانواع مساعده دخی قچانکه آنکله تطییب قلب قصد اولنوب وآنك اوزرینه برجماعت اصطلاح واتفاق ایلیه‌لر. اکر سؤال اولنورسه‌که طباعك حالی نه درکه رقصدن متنفر اولورلر واوهامه لهو وباطلدر دیو سبق ایدر اول اجلدن امر دینده جد واهتمام صاحبی اولان آنی کوردکده البته انکار ایدر . جواب ویریلیرکه جد واهتمام حضرت رسول ملك علام علیه الصلوة والسلام جدندن زیاده

---

[*] بیاض پاموقدن برنوع لباسدر .

اولمغه مجال يوقدر . مع هذا ينه انلر حبشه‌نك رقصلرینی انکار ایتمدیلر
وقت لائق ومناسبده اولمق ایله یوم عیددر . و برطائفه دن اولمشدرکه انلردن
لهو بعید دکلدرکه انلر طائفهٔ حبشه در . پس منکر اولان یا اصرارى انکار
ایدرکه صحیحدر وياخود لهو لایق اولمیان شخصدن صدورینی انکار ایدر
اول دخی حقدر . اما عوامدن احیانا صدورینی انکار اول تقشفدر زیرا
رسول‌الله بعض اوقاتده تجویز ایلمشلردر یا آنك شانی نه درکه مطلقا انکار
ایلیه اما علم ودین صاحبی واهل شیبت ووقار اولان شخصدن صدورینی
انکار ایاسه لکن اول کیمسه دن بی اختیار واقع اولمش اولسه اول انکار
جهلدن صادر کاردر . زیرا سقوط اختیار احکام تکلیفیه تحتنده داخل اولور
دکلدر بلکه بعض احوالده علمادن دخی جوازینه دلالت ایدرکه حضرت نبی
امام علی‌یه ﴿ انت منی وانا منك ﴾ دیدیلر . امام علی‌یه اول قولدن حجل حاصل
اولدی وامام جعفره ﴿ اشبهت خلقی وخلقی ﴾ دیدیلر انلره دخی حجل کلدی
وحضرت زیده ﴿ انت اخونا ومولانا ﴾ دیدیلر زیده حجل کلدی . حجل فتح
مهمله ایله بعده جیم ایله رقص معناسنه در بعضلر دیمشدرکه ایکی آیاغنك
بری اوستنده ثابت اولمقدر اول دخی رقصدن برنوعدر . ایمدی بوتفصیلدن
چقدی‌که سماع کاه حرام محض اولور کاه اولورکه مباح اولور کاه اولورکه
مکروه اولور اما حرام اکثر ناسکدر شباندن‌که انلره شهوت نساء وغلمان
غلبه ایلمشدر مکروه اولان شول کیمسه‌یه‌درکه آنی دیدن وعادت ایدوب
اکثر اوقاتده لهو طریقی ایله ماشرت ایلیه اما مباح اول کیمسه درکه صوت
حسندن غیری ایله تلذذ ایلمیه . اما مستحب شول کیمسه‌یه درکه اکا محبة
الله غالب اولوب سماع آندن انجق صفات محموده‌یی تحریك ایلیه .

اصل تاسع — امر بالمعروف ونهی عن المنکر بیاننده‌در بونده دخی
مطالب واردر .

مطلب اول — فضائلده در . بونك فضیلتنده اجتماع امت اولدیغندن
ماعدا فضیلتنه آیات و آثار واخبار اخیار دخی دلالت ایدر اما آیات جمله‌دن
بری ﴿ ولتکن منکم امة یدعون الی الخیر یأمرون بالمعروف وینهون

عن المنکر ﴾ کریمه سیدر . ودخی حق تعالانك ﴿ کنتم خیر امة اخرجت للناس تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنکر﴾ قول شریفیدر. ودخی اخبار- دندر نبی علیه السلامك قول شریفی که بیورمشدر ﴿ کلام ابن آدم کله علیه لا له الا امراً بمعروف ونهیاً عن منکر او ذکر الله ﴾ یعنی ابن آدمك کلامی جملةً کندویه ضرر ایدر نافع دکلدر الا شول کلام که امر بالمعروف ویاخود نهی عن المنکر اوله ویاخود ذکر الله اوله . اخبارده دخی کثرت واردر لکن اعتبار ادله نك قوتنه در کثرتنه دکلدر اول سببدن اختصار طریقنی اختیار ایلدك . ودخی آثاردندر ابوالدردانك قول شریفی که دیمشدر: البته معروف ایله امر ایدرسکز ومنکردن نهی ایدرسکز ویاخود البته حق تعالی سزك اوزریکزه برکیمسه‌یی تسلیط ایدرکه کبیریکزی اجلال وتعظیم ایلمز وصغیریکزی ترحم ایلمز واکا خیاریکز دعاء علیه ایدرلر دعالری دخی مقبـول اولماز ونصرت طلب ایدرلر منصور دخی اولمازلر واستغفار ایدرلر مغفور دخی اولمازلر . ودخی حذیفه‌دن مرویدرکه دیمشدر: ناس اوزرینه برزمان کلورکه آنلرك ایچنده برجیفهٔ حمار آنلره امر ونهی ایدن مؤمندن احب اولور .

مطلب ثانی — ارکان وشرائطنده در. ارکانی دردتدر. آنلرك دخی هر برینك شروطی واردر . رکن اول محتسبدر آنك دخی شروطی واردر . شرط اول مکلف اولمقدر. زیرا غیر مکلفه امر لازم اولماز. بو مذکور اولان شرط وجوبدر والا اکرصبی دخی خمری اراقه ایلسه وملاهی‌یی کسر ایلسه آندن منع اولنماز ومقابله‌سنده ثواب دخی حاصل اولور . شرط ثانی ایمـاندر . زیرا امر بالمعروف دینه نوع نصرتدر . پس عدو دیندن نصرت اولمـاز . شرط ثالث عدالتدر برقوم آنی دخی اعتبار ایلمشلردر. زیرا کیمسه کندوسی ایشلمدیکی شیئی امر ایلمك حقنده انکار وارد اولمشدر. قول حق اولدرکه فاسق دخی احتساب ایلمك جائزدر . زیرا امر بالمعروف ایدنلرك جمله‌سنده سلفده دخی عصمت اولمامشدر ایچلرندن بعضنی تخصیص ایدوب بعضنی ایتمك اولمامشدر . بونك تحقیقی بودرکه حسبت یا وعظیه در آنده عدالت شرطدر ویاقهریه‌درکه عدالت آنده شرط دکلدر الا ذمی دکل یعنی ذمی‌نك احتسابی

مقبول دکلدر . زیرا حق تعالی کافرین ایچون مؤمنینه سبیل قومامشدر نته کیم کریمهٔ ﴿ ولن یجعل الله للکافرین علی المؤمنین سبیلا ﴾ بومعنایه ناطقهدر . شرط رابع امام جهتندن یاوالی طرفندن اذندر . بعض قوم آنی شرط ایلیوب آحاد رعیتك حسبتنی تجویز ایتمشلردر . لکن شرط فاسددر . زیرا آیات واحادیث جمیع خلقه وجوبنه دلالت ایدر. پس برحکمه تخصیصك اصلی یوقدر وکافری مسلم اوزرینه تساطدن منع لذتی سبیی ایله دکلدر اول سبب ایله رعایایی دخی آندن منع لازم که بلکه کفری ایچوندر . بونك تفصیلی بویله درکه حسبتك بش مرتبهسی واردر. مرتبهٔ اولی تعریفدر . حتی مجرد اعلامدر . مرتبهٔ ثانیه کلام لطیف ایله وعظدر . بوایکیسی اذن امامه محتاج دکللردر . مرتبهٔ ثالثه سب وتعنیفدر . اما فحش ایله سب دکلدر بلکه یاجاهل ویا احمق اللهدن خوف ایتمزمیسین دیمکلهدر . بو مرتبه کلام قول صدقدر .کاه بوطریقله امامك حضورنده احتساب اولنور فکیف که اذننه موقوف اوله . مرتبهٔ رابعه منع ایلمکدر مباشرت طریقی ایله قهر ایتمکله، مثلا کسر ملاهی واراقهٔ خمر کبی. بونده اذنه احتیاج یوقدر. زیرا مسلمین واهل ایمان ماننده بنیاندرکه بعضی بعضنی شد ایدوب انکله بنیان دین اسد اولور . مرتبهٔ خامسه تهدیف وتخویفدر ضرب عنیف ایله ویاخود مباشرتی ایله. بومرتبه در اذن امامه محتاج اولان، والا جانبیندن قتاله منجر اولور. بوندن صکره بوحسبتك تفاصیلنده کلام واردر . مثلا ولد ایچون والدینه حسبت جائزدر اما انجق ایکی اولکی مرتبهلر ایله. اما مرتبتین اخرین ایله حسبت قطعاً جائز دکلدر . مرتبهٔ ثالثهده دخی نظر اولنور منکرك قبحنه ومقدار اذنی وسخطه ، اکر پدردن صادر اولان منکر فاحش اولوب سخطی قریب ایسه مثلا غضبی مشتد اولمیان پدرك خمرینی اراقه ایلمك کبی، آنده امر ظاهردر. اکر منکر قریب اولوب سخط شدید ایسه مثلا اوزرنده صورت حیوان اولان بلور آینهیی کسر ایلمك کبی که کسرنده خسران عظیم اوله آنده ایکی اولکی مرتبهلر ایله اکتفا اولنور. اول تقدیرجه آنده منکرك تفاحشنه وامامك هجوم سببی ایله نه مقدار حشمتی ساقط اولورا کا نظر اولنور. اول ایسه ضبطی ممکن اولور دکلدر. اما

استاد آنك امری اظهردر. زیرا اگر علمی ایله عامل اولمازایسه تلمیذك اوزرینه احترامی واجب دکلدر . شرط خامس قادر اولمقدر . زیرا عاجزك حسبتی انجق قلبی ایله در عجزدن مقصد عجز حسی دکلدر بلکه مکروهك لحوقی حسبی ایله در . بومقامده دخی درت حال واردر : اولکی اولدرکه کلامنك نفعی اولمادیغی معلومی اوله وسویلدیکی تقدیرجه ضرب اولنه اول تقدیرجه اوزرینه حسبت لازم اولماز بلکه بعض مواضعده حرام اولور نعم اول مرتبه اوزرینه لازم اولورکه مواضع منکره حاضر اولمیه تاکه مشاهده ایتمیه. ایکنجی عدم نفع ایله ضرب معاً منتفی اوله . یعنی ضرب اولنمازسه نفعی دخی اولمیه اول تقدیرجه همان انکار واجب اولور. اوچنجی اولدرکه مفید دکل ایدوکنی بیله ومکروهدن خوف ایتمیه. اول تقدیرجه واجب اولماز بلکه مستحب اولور اظهار شعائر اسلام وناسه امر دینی تذکیر واعلام ایچون. دردنجی بونك عکسیدر اول تقدیرجه واجب وحرام دکلدر بلکه حرام نفسی هلاکه تعریضدر تأثیری یوق ایکن . اما مکروه خوفی اولوب لکن تأثیری اولدیغی معلوم اولسه اول زمانده مستحب اولور . اما اگر بیلورسه که آنکله بیله اصحابی ویا اقاربی ویا رفقاسی دخی ضرب اولنور اول زمانده حسبت جائز دکلدر بلکه حرامدر . زیرا بر دفع منکر اولورکه آندن اقوی برمنکره مؤدی اولور بلکه اول مرتبه حقیقتده قدرت دکلدر عجزدن معدوددر . وقتا که بعض منکرك بعضندن اقوی اولمسی برامر غامض اولوب عوام اکا مهتدی اولمق مشکل اولدیسه بعضلر اذن اولی نی شرط ایلدیلر تاکه اهل حسبت اولان کیمسه‌یی نصف ایلیه آندن صکره اصابت مکروهده ظن کافیدر وبوظنده اعتماد اعتدال طبعه‌در . زیرا اول ظن کاه اولورکه جبن وخوف ایله قوی وتهور ایله ضعیف اولور . ودخی اول متوقع اولان مکروهه دخی برحد معین لازمدر آنك تحقیقی بودرکه مطالب درت شیئه منحصره در نفسده علم ایله دربدنده صحت ایله درمالده ثروت ایله درقلوبده جاه ایله‌در وبونلردن هر برینك فوتی مکروهدر . فوت دخی یامتوقعدر ویا بالفعلدر . بودرت امرده متوقعی ترك حسبته مانع دکلدر بلکه مانع حسبت اولان ضرر حقیقی بالفعل حاصل اولانك فواتیدر مثلا محتسب اولان مهمات دینی جاهل اولوب وبر

معلمدن غیری بولنمایه واحتساب ایتدیکی کیمسه اول معلمی تعلیمندن منعه قادر
اوله ویاخود برمرض حاصلی آندن ازاله فوت اوله ویاخود رزقی قطع
اولنه وتوکله دخی قدرتی اولمایوب حرامه محتاج اوله ویاخود جوعدن فوت
اوله ویاخود جاهی زائل اولوب اهل شر اولانلر اکا ایذایه ابتداء ایلیه‌لر.
ایمدی بومقوله امور حسبتدن استثناء اولنمشدر قچانکه ظاهر وقوی اولسه‌لر.
لکن لازمدرکه بونلرك زوالنی ظن ایتدیکی میزان ایله وزن ایلیه موجب طبع
وضو ایله ایلمیه. اکر موجب دین ایله ساکت اولورسه اکا مدارات دیرلر
اول جائزدر. اکر موجب هوی ایله سکوت ایدرسه اکا مداهنه دیرلر. ایمدی
سکا لازمدرکه سبب سکوتده نقد ایلیه‌سین. زیرا ناقد اولان بصیردر وهرنفس
ایشلدیکی عمل خیری حضور حقده حاضر بولسه کرکدر کرك خاطره نوع
خطور ایتمش اولسون کرك کوشهٔ چشمله منظور اولسون. زیرا رب مجید ظلام
للعبید دکلدر. رکن ثانی شول اموری بیان ایدرکه حسبت آنده واقع اولور
ایمدی اول هرمنکردرکه فی الحال موجود وبلا تجسس ظاهر ومنکر اولمسی
معلوم اوله اجتهادسز. ایمدی آنك دخی شروط اربعه‌سی واردر: شرط اول
شرعده وقوعی ممنوع برمنکر اولمقدر کرك نفسنده معصیت اولسون کرك
اولمسون مثلا صبیان ایچدیکی شرابی اراقه کبی. زیرا ایچدیکی جهتدن معصیت
اولماز اما نفسنده شرابك وجودی شرعا ممنوعدر. شرط ثانی فی الحال موجود
اولمقدر مثلا برکیمسه اول کیجه شرب خمره عازم اوله اول زمانده آکا وعظ
واجبدر اکر نفعی معلوم اولورسه، والا وعظ دخی لازم دکلدر. شرط ثالث
تجسس ایتمدن ظاهر اولمقدر زیرا منهی عنهدر اما بیوت ایچنده اولانلره اطلاع
وتجسس اوزرینه واجب دکلدرمکر ظاهر اولوب اصوات ملاهی‌یی خارجدن
استماع ایلیه اول تقدیرجه بیوته واصل اولوب تغییر ایلمك واجبدر. زیرا
بز مأمورزکه حق تعالانك ستر ایتدیکنی ستر ایدهلم وبزه صفحه‌سنی ابداء
واظهار ایدنلری انکار ایدهلم. ابداء دخی طرق حواسك بری ایله اولور. زیرا
مقصود علمدر آنك اوزرینه واجب دکلدر تحت دیلده مستور اولان اموری
بیلمکه سعی ایلیه زیرا اول ممنوع اولان تجسسدر مکرکه خمر اولوب رایحه‌

سی فائحه اوله ویاخود برشیٔ رقیق آلتنده مستور اولمش عود وآلات
ملاهی اوله که شکلی مشاهد اوله و بونلرك امثالی دخی . شرط رابع منکر
ایدوکی بلا اجتهاد معلوم اوله . پس حنفی یه واجب دکلدرکه شافعینك متروك
التسمیه اولان شیئی وضب وضبعی اکل ایتدیکنی انکار ایلیه وعکسی دخی
نبیذ غیر مسکری حنفی شرب ایلدیکنی و ذوی الارحامی توریث ایلدیکنی
شافعی انکار ایلیه و بونلرك غیری دخی . اما مذاهب مبتدعه‌یی انکار مثلا
معتزلینك خیراللهدندر شر دکلدر دیدکلرینی انکار اول واجبدر واجتهادیات
انکارینه نسبت ایله مهمدر مکرکه تعرضده تحریك فتنه ومقاتله لازم کله
اول زمانده حسبت بونك امثالنده سلطانه مفوضدر زیرا بونك امثالنده دفع
فتنه‌یه اول قادر در . رکن ثالث محتسب علیه یعنی احتساب اولنان کیمسه‌در
آنك شرطی اولدرکه اول فعل آنك حقنده منکر اوله انسان اولدیغی
جهتدن، اما مکلف اولمسی شرط دکلدر زیرا معلومك اولمشدرکه صبی شرب
خمردن ومجنون زنادن منع اولنور اما سائر حیوانی افساد زرعدن رد ایلمك
واجب دکلدرحسبت جهتی ایله. زیرا حسبت انسانه‌در حیوانه اولماز. نعم حیوانی
دخی قادر اولدیغی مرتبه منع واجبدر بدننه تعب ویرمزسه یاخود مالنه
خسران ویاجاهنه نقصان کلزسه.لکن اول حسبت طریقی ایله دکلدر . بلکه
حقوق مسلمیندن اولدیغی جهتدندر. حقوق مزبوره کثیره‌در بودخی آنك
ادناسیدر . رکن رابع نفس احتسابدر آنك دخی درجات وآدابی واردر .
درجهٔ اولی تعرفدر یعنی منکری معرفته سعیدر اول منهی عنهدر زیرا تجسس
درکه اول ذکر اولنمشدر مثلا صوت ملاهی‌یی استماع ایچون استراق سمع ایلیه
ویاخود رایحهٔ خمری قصد ایله استنشاق ایلیه ویاخود برکیمسه‌نك ثوبنده
اولان شیئه مس ایلیه شکل مزماری بیلمك ایچون. المهم مکر ایکی رجل عدل
ابتدا خبر ویره‌لر کندیسی استخبار ایتمدن . اول تقدیرجه دار ایچنه کیرمك
لازمدر . درجهٔ ثانیه تعریفدر مثلا برکیمسه‌یی کورسه‌که جهلندن صلوتی
تعدیلسز ادا ایلیه اول زمانده آکا لازمدرکه لطفله تعریف ایلیه والا کاه
اولورکه عناداً اصل صلوتی دخی ترك ایدر زیرا جهل جمیع عیوبدن اقبحدر

زيرا عيب نفسدر . پس انسان جهلنك ظهورينه راضى اولماز . ايمدى تلطف ايلمك كركدر كه مثلا ديه كه انسان عالم ايكن ولادت ايتمز بز دخى امور صلوته جاهل ايدك بزه علما تعليم ايلديلر بلكه سنك قريه كده كيمسه اولميوب اهل علمدن خالى ايدى وياخود عالم اولوب صلوتى شرح وايضاحده تقصير ايدردى ايمدى صلوتك شرطى بويله در ديوب مقصودى اوزره تعليم ايليه . درجهٔ ثالثه وعظ ونصح ايله نهى وحق تعالى ايله تخويفدر نته كيم بركيمسه اول فعلك منكر ايدوكنه عالم اوله وياخود منكر ايدوكنى بيلديكندن صكره ينه مصر اوله پس آكا وعظ اولنور واخبار وعيد ايله تخويف اولنور وسيرت سلف حكايت اولنور اما جمله سى شفقت ولطف ايله اولوب غضب وعنف ايله اولميه وآكا ترحم ايليه وآنى كندى نفسنه مصيبت بيله زيرا مسلمون نفس واحده كبيدر لكن تعريف وقتنده احتراز ايليه كه كنديسنه علمله عزت وغيره جهلله ذلت اعتقاد ايليه زيرا بوحالت وعظ وتذكيرده عظم بلا ومصيبتدر وبرغائلهٔ هائله وغرور وشيطاندر كه حبلنه هرانسان تمسك ايدر مكر بركيمسه اوله كه جناب حقدن معصوم وعيوب نفسى آكا معلوم اولوب نور هدايت وفتوح ايله ديدهٔ بصيرتى مفتوح اوله . اما بونلرك غيرينى ايكى لذت اغتيال واخذ ايدر برى دالهٔ علم يعنى شهرتى وبرى دخى دالهٔ احتكام وسلطنت . وبوشهرت برشهوت خفيه در كه شرك خفى يه داعيه اولور وبونك محك ومعيارى بودر كه اكر آخر كيمسه وعظ ونصيحت ايدوب آنى اول مؤنتدن تخليص ايدوب كفايت ايدرسه آنك يانده دخى احب اوله زيرا غرض حاصل اولمش اولوب غيره وعظ ثقلتى تحمل ايتامش اولور والا اول كيمسه اولا كندى متعظ اولوب بعده ناسه وعظ ايلسون . درجهٔ رابعه سب ايدوب قولله تعنيفدر واول تعنيف لطفله منعدن عجز زماننده وآنك وعظ ونصيحتى استهزا ايليه مبادئ اصرارك ظهورى زماننده اولور ودخى لسانى فحشله اطلاق ايلميه بلكه ديه كه يا فاسق يا احمق حق تعاليدن خوف ايتمزميسين . اكر سب وتعنيف آنى رادع اولميه جغنى بيلورسه اول زمانده غضب واستحقار اظهارى ايله اكتفا ايلسون . درجهٔ خامسه تغيير باليددر كسر ملاهى واراقهٔ خمر كبى وذار مغصوبه

دن غاصبی اياغندن چکمك کبی. ودخی لائق اولان اولدر که الی ایله مباشرت ایلمیه اول مرتبه یه وارمادن ممکن اولورسه. ودخی لحیه‌سندن جر ایلمیه ایاغیله جر ایتمك ممکن اولیجق. ودخی ثوب حریری ازارینی حل ایله اخراج ممکن ایکن خرق وتمزیق ایلمیه و بونك امثالی. درجهٔ سادسه تهدید وتخویفدر مثلا شو فعلی ترك ایله والا رقبه‌کی ضرب ایدرم ویاخود رأسکی کسر ایدرم دیه وبوکا مشابه کلمات ایله. ودخی لائق اولدرکه تهدیدی تحقیق اوزرینه تقدیم ایلیه اکر ممکن ایسه. وتحقیقنه قادر اولدیغی شیٔ ایله تهدید ایلیه مثلا البته سنك داریکی نهب ایدرم ویاخود البته سنك زوجه‌کی سب ایدرم دیمیه زیرا بو کلامی عزم ناشی اولوب سویلرسه حرامدر اکر بلا عزم سویلرسه کذبدر اللهم مکر مبالغه ایتمك ایله آنی ردع ایده‌جکنی بیله. اول تقدیرجه کذب محظوردن اولماز بلکه اصلاح ذات البین منزله‌سنده اولور اول خود قبیح دکلدر بوسببدندر که بعضلر دیمشدر که حق تعالی ایتمیه‌جکی فعل ایله وعید ایتمك جائزدر زیرا وعیدده خلف کرمدر بلکه قبیح اولان ایتمیه‌جکنی وعد ایلمکدر لکن قول مذکور حق تعالی حقنده مرضی دکلدر زیرا کلام قدیمده خلف تطرق ایلمز کرك وعد اولسون کرك وعید اولسون. بلکه دیدیکی کلامی عباد حقنده متصوردر زیرا وعیدده خلف حرام دکلدر. درجهٔ سابعه مباشرت ضربدر الی و آیاغی ایله سلاح چیقارمادن. اکر اخراج سلاحه محتاج اولورسه اول محتسبه جائزدر مثلا برعورتی برفاسقدن تخلیص لازم کلوب ماینلرنده نهر حائل اولسه آنکیچون رمی سهام جائزدر لکن مهما امکن ساقنه وفخذینه ایصاله قصد ایلیه قتله قصد ایلمیه وبالجمله جمیع حالتده تدریج رعایت ایلیه اما محتسب اولمیوب عوامدن اولان کیمسه‌یه اصلا برحالده اخراج سلاح جائز دکلدر. درجهٔ ثامنه بنفسه قادر اولمیوب اعوانه محتاج اوله کاه اولورکه فاسقك دخی اعوانی اولور ایکی صفك مقاتله‌سنه مؤدی اولور بونك کبی حال اذن سلطانه موقوفدر زیرا کاه اولورکه هیجان فساد و خراب بلاده مؤدی اولور لکن قیاس جمله‌یه جوازیدر.

مطلب ثالث — آداب محتسبدر. اول دخی اوچدر. اولکی مواضع

ومواقع حسبتی بیلمکدر . ایکنجی ورعدر زیرا هر عالم اولان علمی ایله عامل دکلدر. اوچنجی حسن خلقدر زیرا علم وورع ورفقده کفایت ایلمز مادامکه صاحبنده حسن خلق اولمیه . و دخی آدابندندر علائقی تقلیل ایلمك، تاکه خوفی چوق اولمیه وقطع طمع ایلمك تاکه آندن مداهنه زائل اوله. ایمدی اول آداب مخصوصه‌دن بو محلده برمقدارینی ذکر ایده‌لم جمله‌دن بری منکرات مساجددر برکیمسه‌که مذهبی اوزره اداء صلوتده تقصیر ایلسه منع اولنور وقرائتنده لحن ایلسه تنبیه اولنور خصوصا سورهٔ فاتحه‌ده، اکر قادر ایسه تعلم ایلسون والا قدرتی مقداری قرائت ایلسون. بری دخی مؤذنلرك تراسل ایدوب کلمات اذانی تغییر لریدر رعایت الحان ایچون، کذلك اوقاتی عدم رعایتلری دخی منع اولنور. بری دخی خطیب ثوب اسود که آنده ابرشیم اوله آنی لباس ایلمکدر ویاخود سیف مذهب امساك ایدوب منبره صعود ایلیه زیرا حریر حرامدر وثیابك احبی بیاضدر اما سواد دخی حرام دکلدر. بری دخی واعظ مبتدعدر ویاخود جانب رجایی خوفدن زیاده ایلیندر زیرا ناسك خوفه احتیاجلری رجادن زیاده‌در کذلك مجلسنه نسا حاضرات اولوب کندیسی شاب مزین اولوب کثیر الاشعار اوله وحرکات و اشاراتی اوله . و دخی نسا منع اولنورلر مساجده صلوت ایچون ومجالس ذکر ایچون حاضر اولمقدن قچانکه خوف فتنه اوله. بری دخی مجانین وسکرانك دخولیدر مکر سکون وسکوتلری معلوم اوله اما صبیانك دخولنده بأس یوقدر لعب ایتمیجك . بری دخی منکرات اسواقدر کذب کبی ومتاعك عیبنی اخفا ایلمك کبی وملاهی واوانئ محرمه بیع ایلمك کبی . بری دخی منکرات شوارعدر مثلا طریقی بنالر ایله تضییق ایلمك کبی ویول اوزرینه احمال وضع ایلمك وتنجیس طریق ایلمك کبی ومیاه امطاری وثلوج [*] واوحالی ترك ایدوب دفع ایتمامك کبی . بری دخی منکرات حماماتدر جدارنده صور حیوانات کبی و کشف عورات کبی وتغمیز اتخاذ ایچون انبطاح کبی یعنی اویلوقلرینی صیقوب غمز ایتدرمك ایچون یوزی اوزه یاتمق کبی واوانی وصولری تنجیس واحجار مزلقه غسل

[*] ثلوج جمع ثلجدرکه برفدر اوحال جمع وحل درکه بالچقدر .

ایتمیوب ترك ایلمك و یاخود بعض اشـیا دوکمك ایله ازلاق ایلمك کبی مثلا
صابون ایله غسـل اثواب ایلمك کبی و بونك امثالی . بری دخی منکرات
ضیافتدر حرام اولورفراش کبی وحرام اولور بخوردانواشربهٔ محرمهوبعض
صورتلر ایله منقش پردهلرکبی وسماع اوتاروقینات یعنی مغنیه جاریهلر ونسوانك
رجال شبانه نظرلری کبی وحرمت اطعمه ولبس حرام ایدنلرایله واهل بدعتایله
اجتماع کبی. اکر مجلسده برمضحك اولورسه فحش وکذب ایله، آنی دخیمنع
واجبدر . اکر قادر اولمازسه مجلسـه حاضر اولماسـون اما فحش وکذب
اولمادن مزاح ایلسه مباحدر. مکرآنی صنعت اتخاذ ایلیه اول زمانده مکروه
اولوز وشـول کذب که انکله تلبیس قصد اولنمیه اول منکراتدن دکلدر مثلا
بن برکون سنکله یوزکره تکلم ایلدم ویاخود سکا بیك کره کلدم دیسـه .
زیرا بونکله تحقیق مقصود دکلدر بلکه مقصود مبالغهدر اول مرتبه عدالتی
قادح دکلدر وآنکله شهادتی مردوده اولمـاز ، ودخی طعام وبناده اسراف
کبی وبوقبیـلدندر مالنی قینات ومغنیاته صرف ایلمـك . ودخی جمیع مالنی
اسراف ایلیه برمرتبهکه عیـالی بلاشئ قالهلر اولدخی حرامدر خصوصا که
محرماتده اسراف ایلیه مکروجوه بروخیره صرف ایلیه وکندوسنك توکلده
قدم راسخی اوله . وبری دخی منکرات عامهدر مثلا خانهسـنده اوتوروب
فرض عین اولان فضلهسنی فروض کفایهیه صرف ایلمیه مثلا کندی بلده ـ
سندن اکا مجاور اولان قرایهچقوب اهلنه صلوتك ارکان وشرائطنیوشرائط
طهارت وسـائر فرائضی تعلیم ایلیه . مکرکه بعض ناس اول خدمتی ادا ایلیه
اول تقدیرجه آندن ساقط اولور تبلیغ واجب اولماز الا اهل علمه واجب
اولور. اکرمسئلهٔ واحده بیلورسه اول مسئلهیه نسبت اهل علماولوبتبلیغی
واجب اولور وبونك اثمی فقهایه دخی اشددر . زیرا انلرك آنده قدرتلری
اظهردر. زیرا علم اولا انسانك نفسنه واجبدر بعده اهل بیتنه بعده اقارب
وجیرانـنه ثم وثم تاکه برمرتبهیه منتهی اولورکه اسـواقه چقوب منکراتنی
تغییر ایلیه . اکر بعضی تغییره قادر اولورسه باقیلرینی عدم تغییره عذراولماز
اسـواقه عدم خروجه وانلردن اهل قرایه تعدی ایدر بعـده اهل بادیهیه

تجویز ایدر بواسلوبله اقصای غایه وارنجه . اکر قریب اولانلر اول مصلحته قیام ایدرلرسه ابعد اولانلردن ساقط اولورواِلا وجه ارضده اولان علمانك جمله‌سی آثم اولورلر .

حق تعالی جمله‌مزی علم بلا عملدن ودنیایه میل واملدن محفوظ ومعصوم ایلیوب اعماللرمزی سمعه وریاء ایله خلط ایلمیه یا کریم ویامنان جمله‌مزه سنسین مستعان جمله‌مزه احسان وانعام ایله تفضل رجاء ایدرز یاذا الجلال والاکرام .

اصل عاشر — اخلاق نبوتده‌در تا که تزکیهٔ اخلاق طلب ایدنلره انموذج اولوب بواوراقده مذکوراولان اموره نتیجه اوله . ایمدی معلوم اوله‌که حضرت رسالت پناه صلی الله تعالی علیه‌وسلم کثیر الضراعه والابتهال وحق تعالادن دائم السؤال ایدی که آنی مکارم اخلاق و آداب ایله تزیین ایلیه ودائما بیورزلرایدی: ﴿ اللهم حسّن خَلقی وخُلقی ﴾ تا که حق تعالی دعاسنی مستجاب وانزال قرأن وکتاب ایلدی وکتابده اولان ایله شویله عمل ایلدیلرکه هر آن خلق کریملری قرأن اولمش ایدی نته‌کیم حضرت عایشـه دن رضی الله تعالی عنها مأثوردر . وناسی دخی حسن خلقه ترغیب ایدوب ﴿بعثت لاتمم مکارم الاخلاق﴾ بیوردیلر وناسه بیان ایلدیلرکه حق تعالی مکارم اخلاقه محبت وسـفافنه یعنی ردی وبد اولانلرینه بغض ایدر . ودخی نبی علیه السـلام حسن العشره وکریم الصنیعه ولین الجانب ایدیلر . ودخی بذل معروف واطعام طعام وافشـاء سلام ایتمکی ومریض مسلمی عیادتی کرك بروکرك فاجر اولسون ، وجنازهٔ مسلمی تشییع وجوارنده اولانلره کرك مسلم وکرك کافر اولسون حسن جوار وذی شـیبه اولان مسلمی توقیر وطعام ایچون دعوته اجابت وطعـام اوزرنده دعا وعفو واصلاح بین الناس وجودوکرم وسماحت وسـلام ایله ابتدا وکظم غیظ وعفو عن النـاس ایدرلر ایدی . ودخی دین اسلام ایله لهو وباطلی اذهاب وغنـا ومعازفت یعنی ملاهینك جمله‌سنی رفع ایلدیلر وجمیع وتر وذحل صاحبنی حقد وعداوت اهلنی وکذب وغیبت وبخل وشـح وجفا ومکر وخدیعه ونمیمـه‌یی وذات البین سوئی وقطیعهٔ ارحام وسوء خلق وتکبر وفخر واختیال واستطاله ومدح وفحش وتفحش وحقد وحسد وطیره وبغی وعدوان وظلمی عموماً رفع

ایلدیلر . ودخی وصیتلری حق تعالادن تقوی وصدق حدیث وعهده وفاء
واداء امانت وترك خیانت وحفظ جوار ورحم یتیم ولین کلام وبذل سلام وحسن عمل
وقصر امل ولزوم ایمان وتفقه فی القرآن ومحبت آخرت وحسابدن جزع وخفض
جناح وحکیمه سب ایلمکدن نهی ویاخود کاذبی تصدیق ویاخود صادقی تکذیب
ویاخود ائمه اطاعت ویاخود امام عادله عصیاندن ویاخود برارضی افساددن نهی
ایدرلر ایدی وبیوررلر ایدی: بن سکا وصیت ایدرم حق تعالادن اتقا ایدەسین
هر حجر وشجر قاتنده ، ودخی هر کناه ایچون سراً توبهٔ سر وعلانیةً توبهٔ
علانیه احداث ایدەسین . وینه حضرتك اخلاقندن ایدی که جمیع ناسدن احلم
واشجع واعدل واعف ایدی وید مبارکاری برعورته مس ایتمش ایدی آنك
رقنه مالك اولمیەلر ویاخود عصمت نکاحنه داخل اولمیەلر ویاخود ذات رحم
محرم اولمیه. ودخی اسخی ایدیلر یانلرنده دینار ودرهم کیجەلمز ایدی اگر اول
کونك نفقەسندن زیاده قالوب اعطا ایدەجك کیمسه بولماسەلر منزل شریفلرینه
داخل اولمازلر ایدی آنی برمحتاجه ویروب آندن برأت کلینجه . ودخی حق
تعالانك اعطا ایتدیکی اشیادن آنجق اول عام وسنەلرینك قوتنی اخذ ایدرلر
ایدی اول دخی بولدقلرق اشیانك ایسر واهوننددن تمر وشعیر کبی ، وغیرینی
سبیل اللهده انفاق ایدرلر ایدی وهرشیئی که انلردن سؤال اولنه البته اعطاء
ایدرلر ایدی کاه اولوردی که قوت نفسلرندن ایثار ایدرلر ایدی وکندیلر نعل
مبارکلرینی خصف ایدوب یعنی مرمّت ایدرلر ایدی وثوبلرینی ترقیع ایدرلر
ایدی واهللرینك مهنەسنده یعنی خدمتنده بالذات خدمت ایدرلر ایدی وانلر
ایله بیله لحمی قطع ایدرلر ایدی واشد ناس ایدی حیاء جهتندن. بصر مبارکاری
برکیمسەنك وجهنه ثابت اولوب بقمازلر ایدی. حر وعبدك دعوتنه اجابت وهدیه-
یی قبول ایدرلر ایدی اگر برجرعهٔ لبن ویاخود فخذ ارنب ایسه دخی. وآنك
مکافاتنی دخی ایدرلر ایدی وهدیەیی اکل ایدرلر اما صدقەیی اکل ایلمزلر ایدی
وبرجاریەنك وبرمسکینك دعوتنه اجابتدن استکبار ایلمزلر ایدی غضب ایلسەلر
ربی ایچون ایدوب نفسلری ایچون ایلمزلر ایدی وحق تنفید ایدرلر ایدی اگر
نفسلرینه مضر ایسه دخی. وجوعدن بطن مبارکلرینه تعصیب حجر ایدرلر ایدی

وهرنه حاضر اولورسه اكل ايدرلر ايدی وهرنه موجودايسه رد ايلمزلر ايدی.
كرك بر وكرك شعير ياخود حلوی وعسل ولبن . ودخی متكئاً اكل ايلمزلر
ايدی . ودخی خوان يعنی سفره اوزرنده اكل ايلمزلر ايدی مندیللری باطن
قدملری ايدی اوچ كون متواليةً بغدای خبزندن شبع كلمش ايدی تاكه حق
تعالايه ملاقی اولنجه. لكن فقر وبخل سببی ايله دكل بلكه نفسی اوزره ايثارايله
ايدرلرايدی . ودخی اعداسی بيننده حارس وحافظسز تنها يوررلر ايدی . ودخی
بشر وتواضع جهتندن احسن ناس ايديلر وجملهسنك ابلغی ايديلر بلاتطويل امور
دنيادن برشيئدن خوف وهول طاری اولماز ايدی وهرنه موجود اولورسه لباس
مباحدن كيرلر ايدی كرك شمله ــ بردجرهٔ يمانی برنوع پرده‌در ــ كرك جبهٔ صوف
اولسون.وخاتملری فضه ايدی كه خنصر ايمن وايسرلرنده وضع ايدرلر ايدی.
ركوب ايتدكلرنده عبيدينی وياغيری ارداف ايدرلر ايدی وهرنه ممكن اولورسه
ركوب ايدرلر ايدی كرك فرس كرك بغله وحمار اولسون. ودخی حافياً وراجلا
مشی ايدرلرايدی رداسز وعمامه وقلنسوه‌سز.ودخی طيب انواعنه محبتلری ورايحهٔ
كريههيه كراهتلرك وارايدی فقرا ايله مجالسه ومساكين ايله مواكله يعنی اكل
طعام ايدرلر ايدی واهل فضلی اكرام ايدرلر ايدی اخلاقلرنده. واهل شرفه
برواحسـان ايله تألف ايدرلر ايدی وذوی رحمنه صله ايدردی اما آنلردن
افضل اولاندن آنلری ايثـار ايتمدن . وبراحده جفا ايلمزلر ايدی معذرتی
قبول ايدردی ومحلنده مزاح ايدردی لكن حقك غيری كلام سويلمز ايدی
ضحك ايدردی قهقههسز. لعب مباحی كوررلر وانكار ايلمزلر ايدی واهللری
ايله مسـابقه ايدرلر ايدی يعنی سكردوب ياريشـورلر ايدی واوزرلرينه رفع
اصوات اولنوب ينه صبر ايدرلر ايدی وكنديلرك [*] لقـاح وغنملری وار
ايدی كه آنلرك البانی ايله نفسلری واهللری تقوت ايدرلر ايدی وعبيدوجاريه‌لری
وارايدی ينـه مأكل وملبسـده اوزرلرينه ترفع ايلمزلر ايدی اوقات شر-
يفه‌لری وارايدی حق تعـالايه لايق عملده وياخود غايت مهم اولان اموره
مرور ايدر ايدی اصحابنك بسـاتيننه چيقـارلر ايدی مسكينی تحقير ايلمزلر

---

[*] لقاح جمع لقحه‌در لقحه ولقوح ناقهٔ حلوبه در يعنی لبن صاغلور ناقه‌در .

ایدی وملوکدن هیبت کلمز ایدی ایکیسی دخی حق تعالایه دعوت واحده ایله برابر دعوت ایدرلر ایدی حق تعالی آنلرده سیر فاضله یی وسیاست تامه یی جمع ایلمش ایدی وامی اولوب اصلا کتابت وقرائت ایتمیوب بلاد جهلده صحاریده رعی غنم ایچنده نشو ونما بولمشلر ایدی وبلا اب وام یتیم ایدیلر بویله ایکن حق تعالی آنلره جمیع محاسن اخلاق وطرق حمیده یی واخبار اولین وآخرینی جمع ایلمش ایدی وآخرتده نجات وفوت ودنیاده غبطه یعنی سرور وخلاص اولان اشیایی . ودخی واجب اولانه ملازمت وترك فضولی جمله جمع ایلمش ایدی حق تعالی جمله مزی آنلره اطاعته وافعالنده آنلره تأسی واقتدایه توفیق ایلیه آمین یارب العالمین . ودخی حضرتك صلی الله تعالی علیه وسلم آدابندندرکه اصلا برکیمسه یه شتم ایتمامشدر الا اکا کفارت ورحمت قیلمشدر وبرکیمسه یه لعن ایتمامشدر وبیوررلر ایدی که بن آنجق رحمت بعث اولندم لعان بعث اولنمدم وبرکیمسه یه دعاء علیه ایتمامشدر کرك کافر کرك مسلم اولسون.ویدمبارکه لری ایله برکیمسه یی ضرب ایتمامشلردر مکر سبیل اللهده اوله . ودخی نفسلری ایچون انتقام ایتمامشلردر الاانتهاك حرمة اللهده اوله . وهیچ ایکی امر بیننده تخییر اولنمامشدر الاایسراولانی اختیار ایتمامشلردر مکر آنده اثم ووبال ویاخود قطیعهٔ رحم اوله وبرکیمسه آنلره کلامشدر کرك حر وکرك عبد وکرك امه الا آنکله بیله حاجتنه قیام ایدرلر ایدی وخدمتلرینی ایدن کیمسه یه اصلا نیچون بویله ایلدك دیمامشلردر . وبرکیمسه برکیمسه یه لوم ایتمامشدر الابیوررلر ایدی که ترك ایدك که نه اولدی ایسه حق تعالانك کتاب وتقدیری ایله در. ودخی گاه فراش اوزره وگاه ارض اوزره اضطجاع ایدرلر ایدی وبرکیمسه ید شریفه لرینی اخذ ایدوب ویاخود مکالمه ایلمك اولماز ایدی الاینه اللرینی ارسال ایدن ویاخود انصراف ایدوب کیدن اول کیمسه اولوردی ینه حضرت کمال حسن خلقلرندن اوّل ارسال ایلمزلر ایدی ودخی اکثر جلوسلری حبوه ایدی یعنی مبارك رکبه لرینی دیکوب ظهرلری ایله برابر ایدوب برثوب ایله یاخود اللری ایله جمع ایدرلر ایدی که حبوه کیفیتی بویله تعیین اولنمشدر . ودخی برمجلسه کاسه لر مجلس

منتهی اولدیغی یرده جلوس ایدرلردی وجلوسلرنده استقبال قبله ایدرلر ایدی
ومجلسه داخل اولانه کندولرنی آتنده اولان وسادهٔنی ایثار ایدرلر ایدی
اگر اباء ایدرسه البته قبول اتمسنه عازم اولورلر ایدی ودخی اصحابنی بلکه
نساء وصبیانی کنیتلری ایله دعوت ایدرلر ایدی ودخی غضب جهتندن ابعد
ناس ورضایه اقرب ناس ایدی ومجلس شریفلرنده اصوات رفع اولنماز ایدی
ومجلسلرنده قائم اولسه بونی قرائت بیوررایدی:﴿ سبحانك اللهم وبحمدك
اشهد ان لا اله الا انت استغفرك واتوب اليك ﴾ بعده بونی بکا جبرائیل علیه
السلام تعلیم ایدی دیرلر ایدی وامحضرتك کلام وضحکی افصح ناس ایدی منطق
جهتندن، وکلامده جمله احلی ایدیلر وکلامی سرد ایلمزلر ایدی یعنی متوالیه
سویلمزلر ایدی وغایت ایجاز ایدرلر ایدی وجوامع الکلم تکلم ایدرلر
ایدی که فضول وتقصیردن خالی ایدی وکلاملری بیننده توقف اولوردی که
سامعی آنی وعی وحفظ ایدردی وجهیر الصوت ایدیلر ونغمه جهتندن دخی
احسن ناس ایدیلر وطویل السکوت ایدیلر حاجت اولمدن سویلمزلر ایدی
ودخی وقت رضا وغضبده کلام حقك غیرینی سویلمزلر ایدی واصحابنك
یوزلرینه ضحك وتبسم جهتندن اکثر ناس ایدیلر گاه اولدی که اومرتبه ضحك
ایدرلر ایدی که [*] نواجدلری ظاهر اولوردی واصحابنك دخی حضور
شریفلرنده ضحکلری تبسم ایدی آنلره اقتداء وتوقیر ایچون. ودخی اکثر ناس
ایدیلر مادام که اوزلرینه قرآن نازل اولمیه ویاخود قیامت ذکر اولنمیه ویاخود
وعظ طریقی ایله خطبه قرائت ایتمیه‌لر وقچانکه مسرور وراضی اولسه‌لر احسن
ناس ایدی رضا جهتندن. ووعظ ایلسه‌لر جدایله وعظ ایدرلر ایدی اگر غضب
ایلسه‌لر البته غضبلری لله اولوردی غضبلرینه برشی مقاومت ایده‌مز ایدی وقچانکه
برامر نزول ایلسه اول امری حقه تفویض وکندیلر حول وقوتدن تبری ایدرلر
ایدی اما اکلده آدابی بویله ایدی که هرنه که بولسه‌لر آنی اکل ایدرلر ایدی وطعام
اوزرنده کثرت ایدیدن حظ ایدرلر ایدی واکل وقتنده مصلی جلوسی کبی
جلوس ایدرلر ایدی لکن رکبه‌لری رکبهٔ اخری فوقنده وقدملری قدم اخری

[*] نواجد اضراسدر یاخود انیابدر یاخود اضرابه قریب اولان انیابدر .

فوقـده ایدی وطعام حاری اكل ایلمزلر ایدی واوكارنده اولاندن اكل
ایدرلر ایدی اوچ اصابع ایله ، كاه دردنجی اصبع ایله دخی اسـتعانت ایدرلر
ایدی والتمش خبز شعیر اكل ایدرلر ایدی وقثـانی رطب ایله اكل ایدرلر
ایدی وبطیخ وعنبی سورلر ایدی وبطیخی خبز ایله وسـكر ایله اكل ایدرلر
ایدی كاه بطیخی رطب ایله اكل ایدرلر ایدی ایكی اللری ایله جمیعاً استعانت
ایدرلر ایدی ورطبك چكردكنی صـول اللرنده حفظ ایدرلر ایدی اللرنده
اولان چكردكی برقیونه كوستردیلر قیون مبارك صول اللرندن چكردكی اكل
ایدردی حضرت صلی الله تعـالی علیه وسـلم یمینلری ایله اكل ایدرلر ایدی
تا كه كندولر طعامدن فارغ اولور قیون دخی دونوب كتدی كاه اولوردی كه
عنبی [*] خرط طریقی ایله یعنی یوقارودن آشاغی یه دهان مباركلری ایله صیروب
اكل ایدرلر ایدی تا كه روالی یعنی آندن تقاطر ایدن صویی لحیهٔ مباركه لری
اوزرنده خدر لؤلؤ كبی یعنی لولو منحدر اولوب دوشمش كبی كورینوردی
ودخی اكثر طعاملری تمر ایله صوایدی ودخی تمری لبن ایله جمع ایدوب آنی
اطیبین ایله تسمیه ایدرلر ایدی وآنلره احب طعام لحم ایدی سمعی زیاده ایدر
دیرلر ایدی ودخی دنیا وآخرتده سید الطعامدر دیرلر ایدی ودخی ثریدی
لحم وقرع ایله یعنی قبق ایله اكل ایدرلر ایدی وخبز وسمن اكل ایدرلرایدی
وشاتدن ذراعنی وكتفنی سورلر ایدی وقدرواوانیدن دبانی [**] سورلرایدی
وصـاعدن خلّی وتمردن عجوه یی سـورلرایدی . و بیوررلر ایدی كه عجوه

[*] خرط برشیئی یوقاریدن آشاغی صغایوب قوپار مقدر عربده (دونه خرط القتاد) مثلدر برامركه صعوبت بیـانده یعنی شـویله صعبدر كه قتادكه غایت ایله شـوكی چوق شجردر آنی خرط ایدوب شوكنی یوقاریدن آشاغی ایندروب قوپارمق بوندن آساندر دیمكدر روالی ضم راء مهمله ایله دوابك لعابیدر بومقـامده مرام عنبك صویی در دیو احیاده امام غزالی بیان ایلمشـدر . امام قسطلانی مواهب لدنیه ده دیمشـدركه خرط العنقود واخترطه دیرلر قچـان عنقودی آغزینـه قویوب جبی آلوب عرجوتی اخراج ایلیسـه عاریاً ، نته كیم ابن عباس رضی الله عنهما روایت ایدركه بن رسول اللهی كوروب عنبی خرطا اكل ایدر ایدی لكن ابو جعفرالعقیلی ایتدی: بوحدیثك اصلی یوقدر وابن الاثیر دیمشدر بعضی روایاتده (خرصا) واقع اولمشدر یعنی طاء یرینه صاد ایله الله اعلم .

[**] دباء قبقدر .

جنتندر وسم وسحردن شفادر وبقولدن هندبابي وبادروجي وبقلة الحمقايي
سورلر ايدی وثوم وبصل وكراثی اكل ايلمزلر ايدی وكليتين اكلنى كريه
كوررلر ايدى بوله قريب اولدقلری ايچون. وقلب وطحالدن تنفر ايدرلر ايدی
اكر برطعامدن تنفر ايلسەلر آنی ترك ايدرلر ايدی اما غيره تبغيض يعنى
غيری تنفير ايلمزلر ايدی وتحيفه‌يی (تحن) لعق ايدرلر ايدی آخر طعام بركت
جهتندن اكثردر ديرلر ايدی واصابع شريفه‌لرينی اول مرتبه لعق ايدرلر ايدی كه
حمرت حاصل اولوردی بعده منديل ايله مسح ايدرلر ايدی وخاصة خبز ولحم
اكلنده اليرينی غسل ايدرلر ايدی بعده فضلهٔ ما ايله وجه شريفلرينه مسح
ايدرلر ايدی ودخی شرب ايتدكده صويی مص ايدرلر ايدی امعب ايلمزلر
يعنى دهان شريفلرينی آچوب صويی دفعةً ايچمزلر ايدی واوچ دفعه ايچوب
اوچ دفعه‌ده بسمله ابتدالرنده تسميه وآخرنده تحميد ايدرلر ايدی كاه نفس
واحدده شرب ايدرلر ايدی چونكه تنفس ايلسەلر انادن منحرف اولورلر
ايدی وسؤر مباركلرينك فضله‌سنی جانب يمينلرده اولانه ويررلر ايدی اكر
جانب يسارده اولانك مرتبه‌سی اجل اولورسه صاغ جانبنده اولانه ويررلر
ايدی كه سنت سكا ويرلمكدر اكر ديلرسەك آنلره ايثار ايده‌سين. بركره براناء
ايچنده عسل ايله لبن كتورديلر آندن اباء ايدوب بيورديلركه ايكی شربت
برشربتده وايكی ادام براناء ايچنده‌در بعده ديديلركه بن آنی تحريم ايلمزم لكن
كندم فخری وفردای قيامتده فضول دنيا ايله محاسبه‌يی كريه كورورم وتواضعی
سورم زيرا بركيمسه كه لله تواضع ايليه حق تعالى آنی رفع ايدر ودخی بيت
منورلرنده حيالری عاتقدن اشد ايدی عاتق جاريهٔ شابه‌دركه هنوز يتيشوب
اهلنك بيننده مستوره طوروب برزوجه وارمامش ورجالدن كيمسه كورمامش
اوله. واهل بيتلرندن طعام ايستمزلر ايدی واظهار اشتهاء ايلمزلر ايدی اكر
طعام ايدرلرسه اكل ايدرلر ايدی وهرنه ويررلرسه قبول ايدرلر ايدی وهرنه
سقی ايلسەلر ايچرلر ايدی كاه اولوردی كه بنفسه قالقوب آلورلردی امالباسی
هرنه بولسەلر ازار ويارداء وياقميص وياجبه‌دن آنی كيرلر ايدی والواندن يشيل
لباسی سورلر ايدی وبياض لباسی چوق كيرلر ايدی ودخی حرب ايچون

قباء محشو كيرلر ايدى يعنى طشره دن پروازلى لباس كيرلر ايدى وثوبلرى
كعبيندن يوقارو ايدى وازارلرى آندن دخى يوقارو ايدى نصف ساقه وارنجه.
وقميصى مشدود الازار ايدى يعنى تكمه‌لرى شد اولنمش ايدى كاه صلوتده
وغيريده ازرارى حل ايدرلر ايدى وبرملحفه‌لرى يعنى برثوب كه آنكله تغطى
ايدرلر ايدى زعفران ايله مصبوغ ايدى. كاه يالكز آنك ايله خلقه امامت ايدرلر
ايدى كاه يالكز كساء كيرلر ايدى اوزرلرنده غيرى اولمازايدى وبرملبد كسالرى
وار ايدى يعنى يپاغمش. وديرلر ايدى: بن برعبدم عبد لباسنى كيرم. وايكى ثوبلرى
وار ايدى خاصةً جمعه ايچون. كاه ازار واحد كيوب آخر نسنه كيمزلر ايدى
كاه تختم ايدرلر ايدى كاه اولوردى كه منزل پرانوارلرندن چيقارلر ايدى كه
خاتملرنده برخيط بغلانمش ايدى برشى تذكر ايتمك ايچون. آنكله مكاتيبه
ختم اورورلردى وعمامه آلتنده قلنسوه كيرلر ايدى وعمامه‌سز دخى كيرلر
ايدى كاه قلنسوه‌نى كيرلر ايدى باشلرنده نزع ايدوب صلوتلرنده ستره ايدرلر
ايدى كاه اولوردى كه عمامه اولميوب رأس مباركلرينه وجبهه‌لرينه عصابه شد
ايدرلر ايدى وبرعمامه‌لرى وار ايدى سحاب ايله مسمى ايدى آنى حضرت
على يه كرم الله وجهه هبه ايلديلر وقچانكه ثوب جديد كيسه‌لر اسكيسنى برمسكينه
اعطا ايدرلر ايدى وبرفراشلرى وار ايدى ادمدن يعنى سختياندن كه حشوى
ليف ايدى طولى ايكى ذراع ياخود اول مقداره قريب وعرضى برذراع وبرشبر
ويا آنك كبى. وبرعبالرى وار ايدى هرقنده انتقال ايلسه‌لر آنى افتراش ايدوب
دوشنورلر ايدى ايكى طاقه‌سنى آلتنه بوكوب دوشرلردى كاه حصير اوزره
نائم اولورلردى كه آلتلرنده غيرى شئ اولماز ايدى ودخى آنلرك اخلاقندن
ايدى كه دابه‌لرينى وسلاح ومتاعلرينى براسم ايله تسميه ايدرلر ايدى دابه‌لرينك
اسمى عقاب ايدى وسيفلرينك اسمى ذوالفقار ايدى برى دخى مخذم وبرى
دخى رسوب وبرى دخى قضيب ايدى وسيفلرينك [*] قبيعه‌سى يعنى قبضه‌سى
جانبنده اولان بالچق ديدكلرى شى فضه‌دن ايدى ودخى ادمدن منطقه استعمال

[*] قاموسده ديمشدركه قبيعه كسفينه كبى سيفك قبضه‌سى طرفنده اولان فضه
وياحديددر ظاهر بودركه بالچق ديدكلرى نسنه‌در .

ایدرلر ایدی یعنی قوشاقلری سختیاندن ایدی‌که فضه‌دن اوچ حلقه‌سی وار
ایدی وقوسلرینك اسمی کتوم ایدی وجعبه‌لری‌که سهام قویه‌جق قبور
دیدکلریدر اسمی کافور ایدی وفرسلرینك اسمی مرتجز ایدی وناقه‌لری
قصوادر وآکا غضباء دخی دیرلر ایدی وبغله‌لری دلدل ایدی وحمارلری
یعفور ایدی وقیونلری‌که لبنی ایچرلردی عنبه دیرلر ایدی وفخاردن یعنی
بالچقدن چوملك کبی ایشلنمش برمطهره‌لری‌وار ایدی‌که آندن توضی ایدوب
شرب ایدرلر ایدی ونیجه کمسه‌لر مرتبهٔ تمیزه واصل اولاد صغارینی ارسال
ایدرلر ایدی آنلر دخی داخل اولوب قچانکه مطهره‌ده بقیهٔ ماء بولسه‌لر
آندن ایچوب یوزلرینه وجسدلرینه مسح ایدوب برکت قصد ایدرلردی .
ودخی حضرت نبی علیه السلام احلم ناس ایدی وعفوه ارغب ایدی قدرت
وار ایکن . ورقیق‌البشره ایدی وظاهر وباطنی لطیف ایدی وجه مبارکلرندن
غضب ورضالری معلوم ایدی . قچانکه وجد وغضبلری مشتد اولسه لحیهٔ
مبارکه‌لرینی چوق مس ایدرلر ایدی وناسك اجود واسخاسی‌ایدی خصوصا
شهررمضانده . واسلام ایچون برنسنه طلب ایلسه‌لر قطعا ویرمامك اولمیوب
البته اعطا ایدرلر ایدی ودخی ناسك انجد واشجعی ایدی وشجاع اولانلر
حربده آنلره قریب اولان ایدی زیرا آنلر عدویه قریب واررلر ایدی
ودخی اشدناس ایدیلر تواضعده علومنصبلری ایله . ابن عمر رضی‌الله عنهما
ایتدی: حضرت رسولی صلی‌الله تعالی علیه وسلم کوردم‌رمی جمره ایدرلردی
ناقهٔ صهبا اوزره یعنی غایت بیضاء اولمیوب حمرته مائل ناقه اوزرنده ضرب
وطرد ایلمزلر ایدی ودخی [*] الیك الیك دیمزلرایدی ودخی حماره رکوب
ایدرلردی اکاف ایله یعنی سمر ایله واوزرنده قطیفه ایله . ومع هذا استرداف
ایدرلر ایدی یعنی خلفلرینه برکیمسه‌یی دخی تحمیل ایدرلر ایدی ودخی‌صحابهٔ
کرام حضرت کلدکده قیام ایلمزلر ایدی زیرا آنی کریه کوردکلرینی بیلو-
رلردی ودخی صبیانه سلام ویررلر ایدی ودخی خوان وسکرجه اوزرنده

---

[*] الیك الیك عنی مکرراً استعمال اولنور اسماء افعالدندر معناسی رحل‌وثقلکی
کندوکه ضم ایله وبندن بعید اول دیمکدر .

اكل ايلمزلرايدی تاحق تعالايه لاحق اولنجه . ودخی صحابه وغيردن بركيمسه
آنلری دعوت ايلسه‌لر البته لبيك ديرلر ايدی . بركيمسه‌يی مجلس شريفلرينه
كتورديلر هيبتلرندن ارتعادحاصل اولدی مزبوره بيورديلركه (هون عليك)
يعنی زحمت چكمه امری كنديكه آسان ايله بن ملوكدن برملك دكلم بلكه بن قريشدن
برامرأه‌نك اوغليم كه قديد اكل ايدردی . وناس ايله اكثر امر آخرتده تكلم
ايدرلر ايدی ودخی اوكلرنده تناشدشعر ايدرلردی وامرجاهليتی ذكرايدوب
ضحك ايدرلردی آنلره رفق وتواضع ايله وآنلری زجر ايلمزلر ايدی الا
حرامده . ودخی حضرت رسالت پناه عليه صلوات الله طويل بائن دكللر ايدی
وقصير متردد دكللر ايدی ربعه‌يه منسوب ايديلر يعنی وسط القامه اولمغه . كاه
اولوردی كه ايكی طويل كيمسه ايكی جانبلرينه كلوب ينه آنلردن طولده زياده
كورينورلر ايدی اما مفارقت ايلسه‌لر اول ايكيسی ينه طوله نسبت اولنوب
حضرت ربعه‌يه منسوب اولورلردی وازهر اللون ايديلركه نه ادم يعنی بغدای
بكزلو ونه شديدالبياض ايديلر ودخی رجل الشعروحسن الشعر اولور شعرلری
نه سبط ونه جعد قطط ايدی يعنی نه غايت قوزجق ونه غايت مترسل ايدی
وشعرلری منكبينه ضرب ايدردی يعنی اوموزلرينه طوقونوردی اكثر روايت
شحمهٔ اذنلرينه واصل اولوردی ديو وارد دركاه اولوردی كه درت غدائر
قيلورلر ايدی مبارك اذن شريفلرينك هربری ايكی غديره بيننده چيقاردی
كاه اولوردی كه شعرينی اذنلری اوزره قويوب سوالفلری ظاهر اولوب
تلالؤ ايدردی ورأس ولحيه‌لرنده شيب آنجق اون يدی شعره ايدی ودخی
واسع الجبهه ايديلر وازج الحاجبين يعنی قاشلری طويل ودقيق ايدی مابينلری
ابلج ومكشوف ايدی وعينلری نجلاوين وادعجين يعنی واسع واسود
ايديلركه نوع حمرت ايله ممزوجلر ايدی ودخی اهدب الاشفار ايديلركه
كثرتندن ملتبس اولوردی واقنی العرنين ايديلر يعنی انفلرينك مافوقی مرتفع
ايدی فچان ضحك ايلسه‌لر برق تلالؤ ايتديكی زمانده اولان سناسی كبی
ظهور ايدردی ودخی شفتين جهتندن الطف عباد الله ايدی وختم فم جهتندن
جمله‌سندن الطف ايدی وخدينی سهل وصلب ايدی . وجهلری طويل دكل

ایدی ومکلتم یعنی خدینك لحمی کثیر دکل ایدی کث اللحیه ایدیلر یعنی شعری
چوق وکثیف ایدی ولحیه‌لرینی قطع ایتمیوب اعفا ایدرلر ایدی وشاربلرندن
اخذ ایدرلر ایدی واحسن ناس ایدیلر عنق جهتندن ، نه طوله ونه قصره
منسوب ایدی عنقلری شمس وریاحدن متغیر اولمیوب کویا سیمدن برابریق
ایدی که ذهب ایله مطلی ایدی بیاض فضه وحمرت ذهب ایله ممزوج تلألؤ
ایدردی ودخی عریض الصدر ایدیلر لبه‌لری یعنی صدردن موضع قلاده ایله
سره‌لری قضیب کبی برشعر منقاد واضح ایله موصول ایدی نه صدرنده
ونه بطننده آنك غیری شعر یوق ایدی وصدر وبطنلرنده اوچ عکن یعنی لحمنده
اوچ طبقه وار ایدی که ترکیده بوکلوم دیرلر برازار ستر ایدردی ایکیسی ظاهر
ایدی ومنکبینی یعنی اوموزلری عظیم واشعر ایدی ضخم الکرادیس ایدیلر
یعنی مرفقین ومنکبین ورکبنده اولان عظامك باشلری ضخم ایدی یعنی یوغون
ایدی وواسع الظهر ایدیلر کتفینی بیننده خاتم نبوت وار ایدی امامنکب
ایمنه قریب ایدی آنده برشامهٔ سوداء وار ایدی که صفرته مائل ایدی اطرافنده
شعرات متوالیات وار ایدی که کویا عرف فرسدن ایدی وعضدین وذراعینی
عبل یعنی یوغون ایدی. زندینی یعنی بلکلری طویل ورحب الراحتین یعنی راحتینی
واسع ایدی سائل الاطراف ایدی کویا اصابعی فضه‌دن برر قضیب ایدی کف
شریفلری حریردن الین ایدی رایحه جهتندن دخی کویا کف عطار ایدی
کرك آنکله طیبه مس ایلسون کرك ایلمسون . مصافح اولانلر ایله مصافحه
ایدردی اول کون تمام رایحه‌سنی بولوردی واللرینی برصبینك رأسنه وضع
ایدرلردی میان صبیانده رأسی اوزره رایحه‌سنی بیلورلردی ودخی ماتحت
ازارده فخذ وساقلری عبل ایدی یعنی ضخم ایدی . ودخی سمنده معتدل
الخلق ایدی آخر زماننده برمقدار سمن ظاهر اولدی ولحملری متماسك
ایدی یعنی رخو دکل ایدی ودخی مشی ایتدکلرنده کویا که برصخره‌دن
منقلع اولوب صببدن یعنی منحدر اولورلردی یعنی عجله ایله وقوت ایله مشی
ایدرلردی تکفی ایله خطوه ایدرلردی یعنی خطوه‌لری طویل ایدی ومشیلری
هونیا ایدی یعنی خطواتی متقاربه ایدی تبخترسز .

اما معجزات و آیاتی حد وعد و احصادن خارجلر ایدی خصوصا اول معجزهٔ کبری که الی آخر الدهر باقیه‌در آنکه بلغای عدنان و فصحای قحطان ایله تحدی ایلدیلر وجزیرهٔ عرب که آنلردن آلاف ایله مملو ایدی واچلرنده ندا ایلدیلر که آنك مثلنی و یاخود آنك مثلی اون سوره ویاخود برسوره کتورهلر جمله‌سی عن آخرهم آندن عاجز اولدیلر تا که نفسلرینی قتله تعریض ایلدیلر ونسوان و ذراریلرینی سبیه ینه آکا معارضه‌یه قادر اولمدیلر و یاخود آنك حسن جزالتنده قدح ایلیه‌لر ودخی حضرتدن صکره اقطار عالمه شرقا وغربا منتشر اولدی قرناً بعد قرن و عصراً بعد عصر ینه براحد معارضه‌یه قادر اولمدیلر . ایمدی نه عظیم احمقدر شول کیمسه که حضرتك معجزاتنی واخلاق و آدابنی کوروب وشرعنك تألیف کتاب اصل مترجم زماننده طقوز-یوز اللی ییله قریب وحالا ترجمه تاریخنده بیك اوتوز ییل مقداری استمرارینی کوره واقطار عالمه انتشارینی وملوك ارضك حضرتك عصرنده وبعد عصره جمله‌سنك اذعان وانقیادلرینی کوره ومدت بومرتبه اوله‌ینه‌بوندن صکره بونك صدقنده و شرعنك الی انقراض الدنیا خلودنده مریه و شبهه ایلیه . ایمدی حق‌تعالیدن رجا وسؤال ایدرز که بزی توفیق ایلیه اخلاق وافعالنده واقوال واحوالنده شریعتنه اقتدا واثرینه اقتفا میسر اوله انه الکریم ذوالجلال وهو العلیم بکل الحال بمنه وجوده .

دوحهٔ ثالثه

ربع مهلکاتده‌در . آنده دخی اون اصول واردر که آنلردن ایکیسی باقیلرینه مقدمه‌در .

اصل اول — شرح عجائب قلبدر . اولا بعض الفاظك معانیسنی ذکر ایدملم که بوبابده نافعه. اولکی قلبدر آنك‌ایکی معناسی واردر بری لحم صنو-بریدرکه صدردن جانب ایسرده قونمشدر آنك باطننده بردم اسود واردرکه روح حیوانینك منبعیدر اول عالم ملك وشهادتدندر . بری دخی لطیفهٔ ربانیهٔ

روحانیه‌درکه آنك بو قلب جسمانی‌یه تعلق واردر که اول حقیقت انساندر ومدرك وعالم وعارف ومخاطب ومعاتب ومعاقب ومطالب اولان بودر وبو عالم غیبدندر وتحقیق بز آنك شرح حالندن نهی اولمشزدر. ایکنجی لفظ روحدر آنك دخی ایکی معناسی واردر: بری برجسم لطیفدرکه منبعی جسم صنوبرینك تجویفیدر آندن عروق ضوارب واسطه‌سیله بدنه منتشر اولوب آنك سببی ایله قوة حیاة وحس وبصر وسمع وشم فائض اولور. ایکنجی معناسی قلبك معنای ثانیسیدر. اوچنجی لفظ نفسدر آنك دخی ایکی معناسی واردر: بری انسانده قوت غضب وشهوتی جامع امردر متصوفه‌نك اکثر اصطلاحی بونك اوزرینه‌در. بری دخی قلب وروحك ایکنجی معناسیدر. دردنجی عقلدر آنك دخی ایکی معناسی واردر: بری حقائق اموره علمدر بری دخی حقائق اموری مدرك اولاندر اعنی لطیفهٔ مذکوره‌در.

بیان جنود قلب — آنلر دخی اوچ صنفدر. یا باعث اوله موافق نافع جلبنه شهوت کبی. ویا باعث اوله ضار منافی دفعنه غضب کبی. بو باعثه ارادت دیرلر. ویاخود اعضایی محرك اوله بو مقاصدك تحصیلنه که قدرت ایله تسمیه اولنور. قدرت سائر اعضاده مبثوثه یعنی یایلمش اموردر خصوصا عضلاتنده [*] واوتارده واشیایی مدرك ومتعرفدر جواسیس کبی وبونلرك هر برینی مواضع معینده مبثوثه‌در لحم وشحم ودم وعظمدن مرکب اولان اعضاء ظاهره‌یی مستخدمه اولان حواس ظاهره کبی. ایمدی بونلر عالم ملك وشهادتندندر. بونلرك حواس باطنه‌سی دخی واردر که حس مشترك وتخیل وفکر وتذکر وحفظدر بزم بحث ایتدیکمز حواس باطنه‌در. ایمدی قلبی جنود باطنه‌سی ایله تمثیل ایدلم اولا روح ملك ووالی کبیدر مملکتی ایله ومدینه‌سی ایله یعنی بدن ایله. وقوت عقلیه وزیر عاقلیدر وشهوتی عبد فاسدی کبیدرکه ذخیره‌سنی جلب ایدر. پس هر بارکه ملك وزیره منقاد اوله اول عبد مکارك ضررندن خلاص اولور والاهلاك اولور. کذلك غضب صاحب شرطه‌سیدر یعنی صو-

[*] عضلات جمع عضله‌درکه اعضانك غایت ایله رقیق درکه لحم اوستنده مبثوثه‌در ترکیده بالق اتی دیرلر.

باشی مقامنده‌در نتهانکه وزیرك رأینه تابع اوله آنك ضررندن آمن اولور
والا مملکتده قانون عدل فوت اولور . بوندن صکره انسانك ترکیبنده درت
قواسی واردرکه قوت سبعیه وبهیمیه وشیطانیه وربانیه . پس انسانه صفات
مذکوره‌نك بری مسلط اولدیغی حیثیتدن اخلاق ردیه تولد ایدر امااولکیدن
یعنی سبعیه‌دن عداوت وبغضاء کبی وناسه تهجم کبی ضرب وشتمله . واما
ایکنجی یعنی بهیمیه‌دن شره وحرص وشبق کبی. واما ثالث ورابع مثلا حب
استیلا واستعلاء کبی وریاست ایله تفرد وربقهٔ عبودیت وتواضع انسلال کبی
وجمیع حقائقی احاطه‌ادعاسی کبی وجمیع خلائق اوزره قهرایله استیلاسی کبی .
بونلرك کندی نفسلری جهتندن اوصاف ربوبیتدندر . ودخی تمییز ایله بهائمدن
مختص اولوب غضب‌وشهوتده آنلره مشارکتی جهتندن شیطانیت حاصل‌اولور.
وبالجمله‌نتهانکه‌قوت علم شهوت وغضبه اتباع ایلیه صورت انسانده برشیطان اولور.
شول‌حکیم‌که‌اول مثال عقلدر شیطانك کیدینی بصیرتی ایله دفع ایتمکله مأموردر
واول‌خنزیرك شره وحرصنی کسرایدر اوزرینه کلبی تسلیط ایله‌که اول‌غضبدر
وکلبك‌ضراوتی‌یعنی‌هجومه اعتیادینی دفع ایدر خنزیری آکاتسلیطایله. وجمله‌سنی
تحت سیاستده مقهور ایدر اول جهتدن آکا صفت عدل حاصله اولور والا
دائماکلب وخنزیره عبادتده اولور ومع‌هذا ینه اصنامه عبادت ایدنلری انکار
ایدر حجاره‌یه عبادت‌ایدرلر دیه. اما کندیسی‌کلب وخنزیره عبادت ایدر نته‌کیم
مکاشفه اصحابی کاه منامده کاه یقظه‌ده بوایکیسنه عبادتده‌اکف کوررلر. پس
آکا اطاعت خنزیر شهوتدن حاصل اولان اولا وقاحت یعنی قلت ضیا وخبث
وتبذیر وتقصیر وریا وهتك ومجانت یعنی کذب وعنت وحرص وجشع یعنی
شدت حرص وتملق وحسد وشماتت وبونلرك امثالی ، وطاعت کلب غضبدن
حاصل اولان صفت تهور ونذالت یعنی حقارت وبذخ یعنی تکبر وصلف یعنی
لاف واستشاطه یعنی التهاب غضب وتکبر وعجب واستهزا واستخفاف وتحقیر
خلق‌وارادت شروشهوت ظلم‌وبونلرك‌امثالی. وطاعت شیطان شهوت وغضبدن
حاصل اولان مکر وحیله وخداع ودها وجربزه وتلبیس وتضریب وغش
وخبث‌وبونلرك امثالی.اکر امری عکس ایدوب‌جمله‌سنی تحت سیاست ربانیه‌ده

قهر ایدرسه قلبنده صفات ربانیه مستقره اولورکه آنلر علم وحکمت وحقائق اشیایی کما هی احاطه وجملهسنك اوزرینه قوت علم وبصیرت ایله استیلادر ودخی آکا خنزیر شهوتی اعتداله رد ایلمکدن بعض صفات شریفه حاصل اولورکه عفت وقناعت وهدو وزهد وورع وبقا وانبساط وحسن هیئت وحیا وظرف ومساعده وبونلرك امثالی. ودخی قوت غضبی کسر وقهردن وآنی حد واجبه رد ایلمکدن حاصل اولور صفت شجاعت وکرم ونجدت وضبط نفس وصبر وحلم واحتمال وعفو وثبات وشهامت ووقار وبونلرك غیری .

مطلب ثانی — معلوم اولهکه هرقلب اصل فطرته نظر معرفت حقائقه صالحدر. زیرا قلب برامر ربانیٔ شریفدرکه سائر جواهر عالمهبوخاصیت وشرف سببی ایله مفارقدر وبوخاصیتدن حق تعالی عزوجل أمانت ایله تعبیر ایلمشدرکه سموات وارض وجبال آنك حملندن ابا ایدوب انسان همحالینه اول قوت ربانیه ایله حامل اولمشدر. لکن آنده دخی معرفت حقائق علومدن مانعه بعض اسباب واردر آنلر دخی بشدر : اولکی ذاتنده نقصاندر قلب صبی کبی ، آنك مثالی محسوساتده حدید کبیدرمدورومتشکل ومصیقل اولمازدن اول. یعنی کرچه هنوزاستعدادی یوقدر آتش سعی واقدام ومطرقهٔ تعلیم وافهام ایله اصلاح وانتظام قبولنه استعدادی مالا کلامدر . ایکنجی کدورت معاصی وخبث شهواتدر آنك مثالی حدید اوزرنده شکلی تمام اولدقدن صکره پیدا اولان صدا یعنی پاس وکدورتدرکه جزئی سعی ایله صلاح پذیر ومجلی ومنیر اولور. اوچنجی قلبدن اصل مطلوب اولان حقیقت جهتندن جهت اخرایه معدول اولدیغیدر . زیرا قلب اکرچه صافیدر لکن هموم وطاعات بدنیه ویاخود تهیئهٔ اسباب معیشت دنیویه کاه اولورکه آنك فکرینی حضرت ربوبیت وحقائق خفیهٔ الهیهده تأملدن صارف اولوب اکا منکشف اولماز الا آنده تفکر اولنان دقائق آفات اعمال وحقائق عیوب نفس ویاخود مصالح معیشت منکشف اولور آنك مثالی مرآت مصقوله اوله لکن جانب صورتدن جانب آخره معدوله اوله . دردنجی قلب مطیع اولوب قاهر شهوات اوله وحقائقدن برحقیقتده تفکرایچون متجرد اوله لکن ینه اول حقیقت اکا منکشفهاولمیه

زمان صبادن برو سبق ایلمش براعتقاد سببی ایله‌که تقلید ایله وحسن ظن وقبول ایله قلبنده جای کیر اولوب آنکله محجوب ومستور اوله وحق ایله ماییننده حجاب حائل اوله . آنك مثالی برصورت ایله اکا محاذی برآیینهٔ مصیقل مابیننه ارسال اولنان حجابدر . بشنجی مطلوبه عثور واطلاع آندن حاصل اولان جهته جاهل اولمقدر زیرا هربر علم ایچون ایکی علم سابق لازمدرکه اول علمین ایتلاف ایدرلر انلرك ازدواجندن برعلم ثالث حاصل اولور آنك مثالی شول جهت‌که‌صورت آنده در آنی بیلمیوب جاهل اولمقدرکه مرأت اکا تمام محاذات ایدەمز مثلا برکیمسه مرآت ایچنده قفاسنی کورمك آرزو ایدنسه اکا اولا طریقنی بیلمك کرکدر والا جد وسعی بلا طائل ونفعدن خالی وعاجل اولور زیرا اکر مرأتی وجهنك محاذیسنه رفع ایدرسه قفاسنی کوره‌مز اکر قفاسی آردینه رفع ایدرسه اصلا مرأتی کوره‌مز . پس لائق اولان اولدرکه برمرأتی قفاسی آردینه رفع ایدوب برینی دخی حذاء وجهنه رفع ایلیه‌که مرأت اخرایه مقابل اولوب اولا صورت قفا اکا مقابل اولان مرآتده منتقشه اولوب بعده آندن مرأة اولایه محاذی اولوب وجه رائی یه مقابل اولان مرأتده منتقش اولوب اول سبب ایله صورت قفا مرأت ثانیه‌ده مرتسم اولوب قفاسنی کوره . ایمدی کذلك اقتناص علومده طرق عجیبه واردرکه آنده ازورارات وتحریفات واردرکه مرأتده ذکر ایتدیکمزدن اعجبدر وبسیط خاکده اول مقوله تحریفات وازوراراتده کیفیت حیله‌یه مهتدی اولور کیمسه عزیزدر .

مطلب ثالث — یا عقلیه‌درکه اکا غریزت عقل قضاء ایدر تقلید وسماعدن اخذ ایتمدن ، اول دخی یا ضروریه درکه قاندن حاصل اولمشدر ویا مکتسبه‌درکه تعلم واستدلال ایله استفاده اولنور . بوایکیسی کاه اولورکه عقلله تسمیه اولنور قلب اکا عین مجراسنه جاریدر غریزت عقل قوت ابصار مجراسنه جاریدر نته‌کیم ابصار نوره متوقفدر کذلك قلب صبی دخی تمییز وبلوغه وارنجه اویله‌در وعقلك فقدی عمادر نته‌کیم حق تعالی بیورمشدر : ﴿ فانها لاتعمی الابصار ولكن تعمی القلوب التی فی الصدور ﴾ بوندن صکره علوم یادینه در انبیادن

تقلیـد طریقی ایله مأخوذ در اول دخی تعلم کتـاب الله ایله اوله ویاخود تعلم سنت نبی ایله اوله صلی الله تعالی علیه وسلم . ایمدی علوم عقلیه اگرچه سلامت قلبده کافیه دکلـدر لکن علوم دینیه‌یی فهمده انلره احتیـاج واردر . ایمدی عقل ایله سمعدن غنی کلمز وسمعله عقلدن غنی کلمز . ایمدی محض سـمعه داعی اولوب عقلی بالکلیه عزل ایلاین جاهلدر ومجرد عقل ایله انوار قرآن وسـنتدن اکتفاء ایلاین مغروردر . ایمدی زنهار اول ایکی فریقدن دخی اولمیه‌سین بلکه ایکیسنی جامع اوله‌سین . پس علوم عقلیه اغذیه کیدروعلوم شرعیه دواء کیدر هرکیمسه‌که علوم عقلیه علوم شرعیه یه مناقضدروایکیسنك بینی جمع ممکن دکلدر دیو ظن ایلیـه اول عین بصیرتی اعمی اولانلرك ظنیدر نعوذ بالله من الجهل . وبونی قائل اولان نه ایشلر علوم شرعیه‌نك بعضی آنك قتنده بعضنه منـاقض اولدیغی مواضعده ؟ ایمدی یاعلوم عقلیه‌نك نفعنه معترف اوله ویاخود دینـده نقض اولمغه معتقد اولوب دیندن انسلالی یعنی خروجی عجین ایچندن شعره‌نك انسلالی کبی اولور . بوندن صکره علوم عقلیه ویادنیویه درطب وحساب وهندسه ونجوم وسـائر حرف وصناعات کبی . ویاخود اخرویه‌در علم احوال قلوب وآفات اعمال وحق تعالانك ذات وصفات وافعالنه علم کبی . وبونك ایکیسی کفتی میزان کبیدر کاه مشرق ومغرب کبیدر دیرلر کاه ضرتین کبیدر دیرلرکه برینی ارضا ایدرسه‌ك اخرانی اغضاب واسخاط ایدرسین اول سببدندرکه علماء دینی کوررسین‌که علوم دنیاده جهالدر عکسی دخی بویله‌در مصالح دین ودنیاده کمال استبصار بینی جمع میسر اولماز الا روح القدس ایله مؤید اولانلره میسر اولورکه آنلر انبیاء عظامدر علیهم الصلوة والسلام . سائرخلق بونلرك خلافیدر زیرا آنلر نچانکه بونلرك برینه مشغول اوله‌لر ایکیسنی جمع ایده‌میوب آخردن منصرف اولورلر .

مطلب رابع — معلوم اوله‌که قلبك ایکی بابی واردر برباب عالم ملکوته‌که لوح محفوظدر وعالم ملائکه‌در آکا مفتوحدر وبرباب دخی حواس خمسـه مفتوحدرکه عالم شهادت وملکه متمسکدر . واول باب ثانیدن اکتسابك طریقی هرکیمسه‌نك معلومیدر . اما ملکوتدن اکتسابك طریقی بودرکه قلبده استعداد

بواردركه آنده تجلی ایلیه حقك جمیع اشیاده تجلیسی . لكن مابینلرنده حائل اولمشدر ذكر ایتدیكمز حجب خمسه که. قلب ایله لوح محفوظ بیننده مسدله ومرسلهدر واول لوحده مسطوردر حقائق جمیع اشیا و حق تعالانك جمیع قضا ایتدیكی امور الی یوم القیامة. نته كیم مهندس ابنیهٔ دارك صورتنی اولا بر ورق بیاض اوزره تسطیر ایدر بعده اول نسخهیه موافق آنی وجوده اخراج ایدر . وبو ایكیسنك بیننده اولان حجاب كاه يد ایله زائل اولور كاه هبوب ریاح الطاف ایله زائل اولور. وبودخی كاه منامده اولوب مستقبلده اولهجق احوال آكا ظاهره اولور وكاه یقظهده اولوب آنده دخی كاه غرائب علوم مثال برق خاطف لمعان ایدر كاه علی التوالی اولور برحده وارنجه ، اما دوام غایت ایله نادر الوقوعدر . پس قچانكه حجاب اختیار عبد ایله منكشف اولسه اول اكتسابدر والاالهام ونفث فی الروعدر اكر آنكله ملك دخی مشاهده ایدرسه وحیدر وبو انكشاف اكرچه اختیار ایله دكلدر لكن اسباب بعیدهسی تحت اكتسابده داخلهدر زیرا حصولی زهد فی الدنیا ایدوب علاـ ئقندن تبری ایله وقلبی شواغل دنیویهدن تفریغ ایله اولور تاكه یاننده هرشیئك وجود وعدمی مساوی اوله ودخی كنه همتی ایله حق تعالایه اقبال ایلیه زیرا ﴿ من كان لله كان الله له ﴾ دیمشلردر ودخی لائق بودركه مطالعهٔ تفسیر وحدیث ایله فكرینی تفریق ایلمیه بلكه مداومت ایدوب لسانی ایله ﴿ الله الله الله ﴾ دیوب بردرجهیه منتهی اولهكه اول كلمهٔ شریفه لسانده بغیر قصد جاریه اوله . بلكه برمرتبهیه منتهی اولهكه اثری دخی لساندن محو اولنوب قلبنه ذكر اللهه مواظب ایكن مصادف اوله بعده ینه قلبله مواظبت ایلیه تاكه قلبندن دخی صورت لفظ وحروفی وهیئت كلمه محو اولنوب مجرد معنای كلمه قلبنده حاضر اوله كویاكه لازمیدر آندن مفارق اولماز بعده آندن استجلاب رحمتده مسلوب اولوب حقك كندیسنه فتح ایتدیكی نفحاتنه منتظر قالور اول زمانده لوامع حق قلبنده برق خاطف كبی لمعان ایدوب ینه عود ایدوب بر زمان دائم اولور .

مطلب خامس — معلوم اولهكه اهل نظر اولان علما بوطریقك وجودـ ینی وامكانی ومقصوده افضاء وایصالنی انكار ایتمدیلر لكن اول طریقی وعر

وشرف غدا ايلديلر وثمره سنى استبطا ايتديلر يعنى بطئ الحصولدر وشرائطنك اجتماعى غايت بعيددر ديديلر وزعم ايلديلر كه علائقى بومرتبه محو ونفى متعذر كبيدر حصولى دخى مقرر اولسه ثباتى آندن ابعددر زيرا ادنا وسواس وخاطر قلبى تشويش ايدر وبو مجاهده اثناسنده كاه اولور كه مزاج دخى فاسد وعقل مختلط وبدن مريض اولور پس طريق تعلمه اشتغال اوثق وغرضه اقربدر لكن آيات واحاديثدن مفهوم اولان علم تصفيه علم مكتسبدن افضل اولمقدر . حضرت رسول اكرم صلى الله تعالى عليه وسلم سؤال اولنديلر حق تعالا نك ﴿ افمن شرح الله صدره للاسلام فهو على نور من ربه ﴾ قول كريمندن كه بوشرح نه در بيورديلر كه توسعه در يعنى قلبى حق تعالى سلام ايچون واسع قيلمقدر زيرا چونكه نور قلبه قذف اولنسه صدر متسع ومنشرح اولور . ودخى بيورديلر كه اكر ايمان ابى بكر خلق عالمك نبيين ومرسليندن غيرينك ايمانى ايله وزن اولنسه راجح اولور . ودخى حضرت صلى الله تعالى عليه وسلم بيورمشدر كه تحقيق بنم امتمدن محدثين ومتكلمين واردر تحقيق عمر انلردندر محدث ملهم اولاندر ملهم اوكيمسه در كه اكا باطن قلبنده انكشاف اوله داخل جهتدن ، محسوسات خارجه جهتندن دكل . وقرآن دخى مصرحدر كه تقوى مفتاح هدايت وكشفدر من غير تعليم علمدر . ودخى حضرت على كرم الله وجهه ايتدى : بزم قاتمزده برشئ يوقدر كه انى نبى بزه اسرار واخفاء ايتمش اوله الا حق تعالانك برعبدينه كتابنده اولان اسرارى فهم ويره وبو فهم تعلم ايله دكلدر . وبوندن صكره طريق آخرت ارادت ايدن كيمسه يه صواب بودر كه علوم دينيه نك تعلمنى تقديم ايليه بعده طريق تصفيته ابتداء ايليه زيرا كاه اولور كه قلبه خيالات فاسده تشبث ايدر بلكه كاه اولور كه صوفى يكرمى ييل برخيال ايچنده قالور وآندن نجاح وخلاص كلنجه عمر منقضى اولور اكر اولندن علمى اتقان ايتمش اولسه اكا اول خيالدن وجه صواب فى الحال منفتح اولوردى بركيمسه كه زعم ايليه كه نبى عليه السلام فقهى تعلم ايلمديلر بلكه وحى والهام ايله فقيه اولديلر ايمدى كاه اولور كه رياضت ايله دخى اكا منتهى اولوردیسه اول كيمسه نفسنه ظالم اولوب عمرينى تضييع ايتمش اولور . زيرا اول اكر نبينك غيرينه ممكن ايسه لكن غايت بعيددر . ايمدى اكا مغرور اولمامق كركدر .

مطلب سادس — معلوم اوله که قلبه بعض صورتلر وارد اولور گاه
حواس ظاهره دن گاه حواس باطنه دن. زیرا نچانکه حواس ایله برشیٔ ادراك
ایلسه آندن قلبده بر اثر حاصل اولور. بعده اول آثار وارده سببی ایله
دائما برحالدن برحاله یعنی افکار واذکاره انتقال ایدر بواحوال خواطر ایله تسمیه
اولنور قلبك آندن غفلتی زماننده خطور ایتدیکیچون. خواطر دخی رغبتی
محرکه در رغبت دخی عزم ونیتی تحریك ایدر نیت دخی اعضایی تحریك
ایدر پس خواطر مبداء جمیع افعالدر. خواطر دخی منقسمه اولور: شره
داعی اولانه یعنی عاقبتده مضر اولانه، ودخی خیره داعی اولانه یعنی دار
آخرتده نافع اولانه. پس خاطر محمود الهام ایله تسمیه اولنور خاطر مذموم
وسوسه ایله تسمیه اولنور. ودخی حق تعالانك سنتندندر مسبباتی اسبابه
ترتیب ایلمك. پس خاطر محمودك سببی ملك تسمیه اولنور وخاطر مذمومك
سببی شیطان تسمیه اولنور شول شیٔ که انکله وسواس شیطانی قبوله متهیٔ
اولور اغواء وخذلان تسمیه اولنور قلب ایسه ملك ایله شیطان بیننده متجاذبدر
یعنی ایکی طرفه بیله جذب اولنور احد جانبین یا مجاهده ایله ویاخود اتباع
هوی وشهوات ایله مترجح اولور که انلر سلاح شیطاندر پس لازمدر که
آنك سلاحی وسلاحنك کیفیت دفعی معلوم اوله. اما شیطانك صفت وذاتی
وحقیقتی بیلمك کذلك ملکك صفت وحقیقتی بیلمك اول علوم مکاشفه دندر.
ودخی معلوم اولمسی لائق اولانلردندر که بعض امور مکائد شیطاندر وبعضی
دخی الهام ملکدر وبعضی دخی ایکیسنك بیننده متردددر زیرا شیطان
شری معرض خیرده عرض ایدر ایکیسنك بینی فرق وتمییز غامضدر وبونکله
اکثر عباد هلاك اولور زیرا شیطان انلری صریح شره دعوته قادر دکلدر
پس شری صورت خیرده تصویر ایدر ایمدی عبده حق واجبدر که آنده
عین بصیرت ایله امعان نظر ایلیه طبعدن هوی ایله ایلمیه اکا ایسه اطلاع
اولماز الا نور تقوی وغزارت علم ایله اولور والا آنده هلاکی متعجل اولور
کندیسی بیلمز ایکن. وآندن منجی اولماز الا سد ابواب خواطر وعزلت وقطع
علائق ودوام ذکر انجاء ایدر وبو قاعده موته دکین منقطعه اولماز. زیرا مادام که

حياتده در ابواب شيطان آنك قلبنه مفتوحه در مسدوده اولماز اما باب ملك
باب واحددر . مع ذلك بوباب واحد اول ابواب كثيره ايله ملتبس اولمشدر .
مثلا برعالم واعظه كلوب قلبنه القاء ايدركه ناس جهلدن موتى وغفلتدن هلكى در .
ايمدى سنك عباداللهه مرحمتك يوقميدركه حق تعالى سكا انعام فراوان ايدوب
قلب بصير ولسان فصيح ولهجهٔ مقبوله ويرمش اوله . پس سن نه وجهله نعمت
خدايه كفران ايله مستحق سخط وخذلان اولوب اشاعهٔ علمدن ساكت وخلق
خداى صراط مستقيمه دعوتدن صامت اولورسين ديوب بويله تسويلات ايدر
تاكه آنى لطائف حيل ايله ناسه وعظه جر ايدر بعده آنى دعوت ايدر تاكه
الفاظى تزيين واظهار خير ايله تصنع ايتديرر شول مرتبه يه واصل اولنجه كه
آنك قلبنده لذت جاه وقبول خلق وكثرت علم ايله تعزز وخلقه عين احتقار
ايله نظر حاصل اولنجه . پس اول مسكين هلاك اولور وينه ظن ايدركه عندالله
منزله ومكانه سى اوله وبوتلبيسك امثالى الآن بلاد وعبادده منتشر اولمشدر
حتى خيراتدن انجق رسمى قالمشدر . ودخى شيطانك ابواب عظيمه سندندر
حسدوحرص دخى . زيرا قلب آنك حرصنى اعمى واصم ايلمشدر . زيراشيطان
هربار كه آنى برشهوتنه ايصال ايلسه آنى اكا تحسين ايدر اگرچه منكر وفاحش
ايسه دخى . برى دخى غضب وشهوتدر زيرا انسان قچان غضبان اولسه آنكله
شيطان لعب ايدر نته كيم صبى كره ايله لعب ايتديكى كبى . برى دخى ثياب واثاث
ودار ايله حب تزيندر . زيرا شيطان قچانكه اول حبى انسانك قلبنه غالب كورسه
آنده يومرطلیوب فرخ اخراج ايدر . پس دائما آنى عمارت باطندن عمارت
ظاهره صرف ايتمكدن زائل اولماز آندن صكره آنك دخى بعضى بعضنه جر
ايدر تاوفات ايدنجه اول شيطانك تصرفنده اولوب عاقبتنده سوء خاتمه دن دخى
خوف اولنور نعوذ بالله . برى دخى طعامدن شبعدر اگر حلال صافى ايسه دخى
زيرا شبع تقويت شهوات ايدركه آنلر اسلحهٔ شيطاندر . برى دخى طمعدر
ناسدن . بودخى قچانكه قلبه غالب اوله شيطان طورمايوب طمع ايتديكى كيمسه
كوياكه آنك معبودى اولور واكا وصول ايچون هرمدخلدن دخول ايدر اقل
احوالى اكا ثناء ايدر آنده اولميان احوال ايله . وانكله مداهنه ايدوب امر

بالمعروف ونهی عن المنکری ترك ایتمکله . بری دخی عجله واموره ترك تثبتدر
زیرا بعد التأمل واقع اولان امور علی وجه الصواب ظهور ایدر اما عجله ایله
شیطان آنی منع ایدر و بیلمدیکی یردن شرینی ترویج ایدر . بری دخی دراهم
ودنانیر وسائر اموالدر زیرا بر کیمسه که انکله انجق قوت یومیسی اولسه اول
فارغ القلبدر پس یول اوزرنده یوز دینار بولسه قلبندن اون شهوت پیدا
اولورکه هر بری یوز دیناره محتاج اولور مثلا ایسترکه بر منزل اشتراء ایلیه
وآنی تعمیر ایلیه وبر جاریه واثاث بیت وثیاب فاخره اشتراء ایده وبونلرك
هر بری دخی کندینه مناسب بر شیء آخر اقتضا ایدرکه بو افکارك نهایتی
اولماز پس بر هاویه یه دوشرکه غایتی موت اولور اماچانکه اکا قوت مقداری
حاصل اولسه فارغ القلب اولور تچانکه بر دینار بولسه ظن ایدرکه فقیرایکن
غنی اولمش اوله لکن اویله دکلدر بلکه عکسیدر . بری دخی بخل وخوف
فقردر زیرا بونلر تصدقه مانعلردر . بری دخی تعصبدر مذاهب واهواء
ایچون. اول شخص بی نور انکله فرح ومسرور اولوب ظن ایدرکه امر دینه
سعی ایدر اما حقیقتده اتباع شیطانه ساعیدر حتی بعضی مذهب امام شافعی یه
طعن ایدر بعضی دخی مذهب ابی حنیفه یه دخل ایدرلر بودخی مداخل
شیطاندن بر مدخل عظیمدرکه انکله حق تعالی نیجه علمایی اهلاك ایلمشدر.
بری دخی عوامی تحریضدر حق تعالانك ذات وصفاتنده تفکره ، تا که انکله
انلری اصل دینده تشکیك ایلیه ویاخود انلره حق تعالی حقنده خیالات فاسده
تخیل ایلیه که حق تعالی اندن متعالی ومنزهدر. پس اول سببدن کافر یامبتدع
اوله اما ینه کندیسی فرحان ومبتهج وشاداندرکه قلبنه بویله حقائق ودقائق
وارد اولمشدر وشویله ظن ایدرکه بصیرت ومعرفت بودر وکندینه بونلر
ذکاسی ووفرت عقلی ایله منکشف اولمش اوله . اماعوامك حق آنجق عبادتلرینه
ومعاشلرینه اشتغال ایدوب علمی علمایه ترك ایلمکدر . بری دخی مسلمینه
سوء ظندر. زیرا اول زمانده شیطان اکا باعث اولوب انلره غیبت ایله اطالهٔ
لسان ایدوب اول سببدن هلاك اولور ویاخود حقوقنه قیامده قصوری اولور ویاخود
اکرامنده توانی وتکاسل ایدر ویاخود عینی حقارت ایله نظر ایدوب نفسنی

آندن خبر كورر بونلرك جمله‌سی مهلكاتدندر. ایمدی بومذكور اولانلر مداخل شیطانك بعضیدر اكر جمله‌سنی استقصاء مرام ایلسه‌ك قادر دكلز وبومقدارده غیره دخی تنبیه بولنور وبوندن صكره بونلرك علاجی اول مداخلی سد ایلمكدر آنك ذكری تطویل اقتضا ایدر امان‌شاءالله تعالی عن قریب ذكر ایدرز. وبوندن صكره قچانكه شهوات قلبه غلبه ایلسه‌شیطان دخی آنده‌مستقر اولوب ذكرك سویداء قلبه وصولنه قدرت اولماز بلكه اطرافنه رجوع ایدر اماقچانكه قلب صافی اولوب شهاتدن خلاص بولسه آز اولوركه شیطان آكا دخول وطروق ایلیه. ایدرسه دخی شهوات سببی ایله دكلدر آنجق ذكردن خالی اولدیغیچوندر قچانكه ذكر ایلیه ینه شیطان خنس وتأخر ایدر.

مطلب سابع — احوال شیطانده‌در. ایمدی نور استبصار وشواهد اخبار ایله صحیح اولان بودركه زمرهٔ شیاطین جنود مجنده‌در وهربرمعصیتك كندینه مخصوص برشیطانی واردركه آنك تفصیلی ممكن دكلدر دلیل اجمالی بودركه اختلاف مسببات اختلاف اسبابه دلالت ایدر ملائكه‌دخی بویله‌دركه هربری برعلمه مخصوصلردر اول‌دخی عن‌قریب كلسه كركدر بوندن صكره ملك وشیطانك هربرینك صورت حقیقیه‌لری واردركه اول ادراك اولنماز الانورنبوت ایله اولور نته‌كیم حضرت رسول‌الله صلی‌الله علیه وسلم جبرئیلی ایكی دفعه صورت حقیقیه‌سنده كوردیلر سائر اوقاتده دحیة الكلبی رضی‌الله عنه صورتنده كوررلر ایدی‌كه آنلر غایت‌خوب روی كیمسه‌ایدیلر مااولیاء كرام آنلره حال یقظه‌ده مكاشفه اولور نائمك حال نومنده كوردیكی كبی. آنلر شونلردركه برمرتبه‌یه منتهی اولمشلردركه حواسك دنیایه اشتغالی قلبلرینك عالم ملكوتی مشاهده‌سنه مانع اولمازوبوكلامز آنك مثالیدر حقیقتی دكلدر وبونك تحقیقی بودركه عالم شهادتك جمله‌سی خیالدر لكن خیال كاه اولوركه‌ظاهر عالم شهادته‌حس ایله نظردن حاصل اولور اول تقدیرجه‌صورتی كورر معنانی كورمز اول سبیدندركه كاه صورت معنایه مخالف اولور نته‌كیم قچان برشخص جمیل الصورة كورسه‌ككه باطنی قبیح اوله وكاه اولوركه عالم ملكوتك باطن سرقلبه اشراقندن حاصل اولور اول زمانده آنجق اول‌صفتی

محاكيه اولوب آكا موافقه اولور زيرا عالم ملكوتده صورت صفته تابعه‌در . پس لاجرم معنای قبيح صورت قبيحه‌ده كورينور . مثلا شيطانی كلب وضفدع وخنزير صورتنده كورمك كبی . وملك صورت جميله‌ده كورينور . پس اول صورتلر عنوان معانی اولوب آنی صدق اوزره محاكيه اولورلر وتعبير رؤيا دخی بوطريقله ممكندر .

مطلب ثامن — وسوسه‌دن معفوعنه اولان مقدارك بياننده‌در . معلوم اوله‌كه وسوسه‌نك درت مراتبی واردر جوارح ايله عملدن اول . مرتبهٔ اولی خاطردركه حديث نفسدر . مرتبهٔ ثانيه ميلدر وطبعده اولان شهوتك حركتيدر . مرتبهٔ ثالثه اعتقاددر وبوفعلك ايشانمسی لاٴقدر ديو حكمدر . مرتبهٔ رابعه همدركه اول عزم وجزم نيتـدر اندن صكره پشيمان اولوب ترك ايليه وياخود برعارض سببی ايله غافل اولوب عمل ايلميه وياخود برعائق عوق ايليه وبودرت مرتبه‌نك ايكی اولكيسی ايله عبد مؤاخذ اولماز زيرا تحت اختيارده داخل دكلردر وبوايكيسی حديث نفس ايله تسميه اولنورلر نته‌كيم حضرت صلی الله عليه وسلم بيورمشدر : (عفی عن امتی ماحدثت به نفوسها) يعنی بنم امتمدن نفسلری حديثی عفو اولنمشدر . اما اوچنجی كه اعتقاددر اكر اختياری ايسه آنكله مؤاخذه اولنور والا اولماز واما رابع كه برفعله هم وقصددر آنكله مؤاخذه اولور لكن اكر حق تعالادن خوف ايله وهم وقصدينه ندامت ايله آنی ايشلمزسه آنكيچون برحسنه كتابت اولنور زيرا ترك سيئه دخی حسنه‌در زيرا طبعه موافق اولان هم حق تعالادن تمام غفلته دلالت ايلمز . پس آندن امتناعده حدی حق تعالايه طاعته دلالت ايدوب اول سببدن آنكيچون برحسنه كتابت اولنور اما اكر برعائق عوق ايدرسه ياخود برعذر ايله ترك ايليه اللهدن خوفندن ترك ايتمش اولميه آنكيچون برسيئه كتابت اولنور . زيرا آنك اول همی فعل اختياريدر مكر آنی برحسنه ايله تكفير ايليه .

مطلب تاسع — آنك بياننده‌دركه وسواس ذكر وقتنده بالكليه منقطع اولورمی ياخود اولمازمی ؟ بعضلر انقطاعنه قائل اولمشلردر بعضلر دخی ديمشدركه منقطع اولماز لكن تأثيری دخی اولماز بعضلر دخی ديمشـدركه منقطع اولماز

وتأثیر دخی ایدر لکن ضعف ایله تأثیر ایدر بعضلر دخی دیمشدرکه برلحظه
منقطع اولور ذکر ایله وسوسه تعاقب ایدرلر بعضلر دخی دیمشدرکه برلحظه
اصلا ایکیسی دخی منقطع اولمازلر بلکه قلب هرحالده ایکیسنه دخی مجرادر.
امامذهب صحیح اولدرکه بواقوالدن هربری اصناف وسوسه‌دن برصنفه نظر
ایله‌در وسوسه دخی اوچ صنفدر: صنف اول تلبیس حقدر مثلا ربیه‌که لذاتی
ترك ایلمه زیرا عمر طویلدر وشهواتدن صبرك املی عظیمدر پس اول زمانده
اگر عبد دیرسه‌که شهواتدن صبر شدیددر اماعذاب ناره صبر آندن اشددر
همان اول آن آندن شیطان خنس وتأخر ایدر زیرا نار آندن اشد دگلدر
دیه‌مز زیرا اول امر وجدانیدر هرکس آنی بلاشبهه ادراك ایدر ودخی
معصیت ناره ایصال ایتمز دیه‌مز زیرا کتاب‌اللهه ایمانی آنی دفع ایدر ودخی
مثلا تحصیل عجب ایچون دیه‌که قنغی عبد واردرکه حق تعالایی سنك
بیلدیکك کبی بیلور وسنك عبادتك کبی عبادت ایدر پس سنك عبادتك کبی
عبادت ایدر پس سنك عندالله تعالی مرتبه ومکانتك نه‌عجب عظیمدر پس
قچانکه عبد تذکر ایلیه‌که آنك معرفتی وقدرتی وقلبی جملةً حق تعالانك
خلقندندر یاقندن عجب حاصل اولور دیه ینه‌شیطان خنس ایدر زیرا انکارینه
قادر اوله‌ماز. صنف ثانی شهوتی تحریك وتهییج ایله وسوسه ایلمکدر اگر ینه
عبد آنك ترکی واجب معصیت ایدوکنی بیلورسه ینه خنس ایدر تحریکده
مؤثر اولور تهییجدن اصلی تهییجدن دگل اگر معصیت اولمسنی ظن ایدرسه
گاه اولورکه تهییج مؤثر اولور آنك دفعنده مجاهده‌یه محتاج اولور. صنف ثالث
مجرد خواطر ایله وسوسه ایلیه واحوال غائبه‌یی تذکر وصلوتك عیننده تفکر
ایله وسوسه ایلیه مثلا قچانکه اللهی ذکر ایدر تصور ایدرکه برساعت مندفع
اولور وینه عود ایدر وینه مندفع اولور وینه عود ایدوب تعاقب ایدرلر
وبوصنف بالکلیه مندفع اولمق بعیددر ومحال دگلدرکه برقلبده‌که محبة‌الله
عزوجل مستولی اوله آنده محبوبلك غیری خطور ایلمیه بلکه واقع اولور.

مطلب عاشر — قلبك سرعت تقلبنی بیاندر معلوم اوله‌که قلب آنی
صفات مهلکه اکتناف واحاطه ایدر وآکا آثار واحوال ذکر ایتدیکمز

ابوابدن منصب اولور نچانکه اول آثار واحوالك بريسى آنده تأثير ايليه جانب آخردن آنك ضدى دخى اكا اصابت ايدوب وصفنى تغيير ايدر وبومعنايه حق تعالانك ﴿ونقلب افئدتهم وابصارهم﴾ قول شريفى ايله اشارت واردر وبوسببدندركه رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم اكثر اوقاتده ﴿يامقلب القلوب ثبت قلبى على دينك﴾ بيوررلردى. آنلر ديرلر ايدى كه يارسول الله سن دخى خوف ايدرميسين بيوررلر ايدى: نه‌در بكا امن ويرن كه قلوب اصابع رحمندن ايكى اصبع بيننده‌در هرنيجه ديلرسه اويله تقليب ايدر ودخى يمين ايلسه‌لر ﴿لاومقلب القلوب﴾ ديو بيوررلر ايدى. قلوب دخى خيروشراوزرينه ثباتده وايكيسى بيننده تردده اوچدر: برى برقلبدركه تقوى ايله تعميراولنوب رياضت ايله تزكيه وخبائث اخلاقدن تطهير اولنه تاكه آنده خواطر خير خزائن غيب ومداخل ملكوتدن منقدح ومشتعل اوله وذمى آنى رؤيت تعلق ايلمز جنود الٓهيه ايله امداد وخيرات اخره هدايت ايله اسعاد ايدر تاكه اول خير برخيره منجر اولور وعلى الدوام بويله اولوركه امدادى متناهى اولماز خير ترغيب ايله وامرى اكا تيسير ايله، و بويله اولان قلبده مشكوة ربوبيتدن نور مصباح اشراق ايدر تاكه آنده خفى اولماز شول شرك خفى كه ليلهٔ ظلماده نملهٔ سودانك دبيبندن اخفادر. ايكنجى قلب مخذولدركه هوى ايله مشحون وخبائث ايله مدنس واخلاق ذميمه ايله ملوث وعقلى دخى خدمت هوى ايله مألوف وانكيچون استنباط حيل اوزره مستمر ومشغوف اولور پس اول مقوله قلب هوى ايله منشرح اولور وقلبى مغرور ايتمك ايچون زخرف قول وحى والقاء ايدر پس عقل سببى ايله دخى وجه صواب منكشف اولميوب ظلمات بعضها فوق بعضده قالور وبومعنايه مشيردر حق تعالانك قول شريفى كه بيورمشدر : ﴿افريت من اتخذ الٓهة هواه سبيلا﴾ قولنه وارنجه. ودخى كاه اولوركه قلبى بعض اموره اضافت ايله تقوى اوزره اولور وبعضنه اضافت ايله هوى اوزره اولور شول كيمسه كبى كه بعض اشيادن تورع ايدر اماچانكه بروجه حسن كوررسه عينه وقلبنه مالك اولماز وعقل ولبنى اذهاب ايدر وياخود آكا ابواب جاه ورياست وتكبر آكا منفتح اولور وياخود اول كيمسه كبى كه غضب

وقتده نفسنه مالك اولماز . اوچنجی برقلبدرکه آنده خاطر هوی ابتداء ایدوب آنی شره دعوت ایدر . پس خاطر ایمان دخی آکا لاحق اولوب آنی خیره دعوت ایدر نتکه آکا عقل نصح ایلسه شیطان آنی رد ایدر . پس قلب ایکی جندل بیننده ترددن زائل اولماز وایکی حزب ماییننده متجاذب اولور تاکه احدهما غالب اولنجه . یاحاکم عقل غالب اولور اکر جند صفات ملکیه قلب اوزرینه غالب اولور ویاحاکم شهوت غالب اولور اکر جند صفات شیطانیه غالب اولورسه. بونلرك جملهسی سابق قضایه تابعدر. پس هرکیمسهکه جنت ایچون خلق اولنه آکا طاعات وآنك اسبابی تیسیر اولنور وهرکیمسهکه نار ایچون مخلوق اوله آکا اسباب معصیت تیسیر اولنور ومع ذلك ینه شیطان آکا (ان الله غفور رحیم) دیوب الم چکمه مبالات ایلمه عمر طویلدر صبر ایله تاکه فردا توبه ایدهسین دیر . نتهکیم حق تعالی بیورمشدر: ﴿ یعدهم ویمنیهم ومایعدهم الشیطان الا غرورا ﴾ ایمدی بونلرك جملهسی ینه قضاء الله وقدر ایلهدر حق تعالی بیورمشدر : ﴿ فمن یرد الله ان یهدیه یشرح صدره للاسلام ومن یرد ان یضله یجعل صدره ضیقاً حرجاً فتعالی الله الملك الحق لایسئل عمایفعل وهم یسئلون ﴾ .

اصل ثانی — ریاضت نفس و تهذیب اخلاقدر . بونده دخی مطالب واردر .

مطلب اول — معلوم اولهکه خلق ضم خاء ایله نفسك برهیئت راسخهسندن عبارتدرکه آندن افعال سهولت ایله صدور ایلیه فکر ورویته احتیاج اولمدن . پس اکر آندن عقلاً وشرعاً افعال محموده صدور ایدرسه خلق حسن تسمیه اولنور اکر عقلاً وشرعاً مذمومه اولور افعال صدور ایدرسه خلق سیٔ تسمیه اولنور . اخلاق سیئهنك دخی امهاتی دردتدر : اختلال قوت علم وقوت غضب وقوت شهوت وقوت عدل . وبوقوتلرك اعتدالی اخلاق حسنهدر اما اختلال قوت علم یاقوتك افراطی ایله وآنی اعراض فاسدهده استعمال ایله درکه خب [*] وجربزه ایله تسمیه اولنور ویاخود تفریطی ایله درکه بله

[*] خب خداع. وجربزه. یعنی خبیثدر .

تسميه اولنور وبوقوتك اعتدالى كه وسطدر حكمت ايله تسميه اولنلاندر اول
بو وجهله اولور كه نفس برحيثيت ايله اوله كه آنكله اقوالده صدق وكذبك
بيننى فرق آسان اوله واعتقاداتده مابين حق وباطلى وافعالده مابين جميل وقبيحى،
وبومعنى مقصوددر حق تعالانك ﴿ ومن يؤت الحكمة فقد اوتى خيراً كثيرا ﴾
قول شريفنده. وقوت غضبيه‌نك اختلالى دخى يا طرف زياده‌يه دركه تهورايله
تسميه اولنور وبونك اعتدالى كه آنك انقباض وانبساطى حكمت وعقل اقتضا
ايتديكى اوزره مقصوره اوله كه اول شجاعت ايله تسميه اولنور وقوت شهو-
يه‌نك اختلالى دخى ياطرف زياده‌يه دركه شره ايله تسميه اولنور ويا طرف
نقصانه دركه جمود ايله تسميه اولنور آنك اعتدالى كه عقل ودينك اشارتى
تحتنده اوله اول عفت ايله تسميه اولنور وقوت عدالك اختلالى كه اول جوردر
آنك آنجق برضدى واردر وآنك اعتدالى قوت غضب وشهوتى اشارت
عقل وشرع آلتنده ضبط ايلمكدر وبوذكر اولنان قوادن هربرينك طرفينى
زياده‌در وخير امور اواسطيدر وبوامور اربعه‌نك اعتدالندن جميع اخلاق
جميله صدور ايدر وبو مرتبه‌ده كمال اعتداله كيمسه بالغ اولمامشدر الا حضرت
صلى الله تعالى عليه وسلم بالغ اولمشلردر وآنلردن صكره درجات ناس متفاو-
ته‌در هركيم كه اعتدالى زياده‌جه اوله بين الناس ملك مطاع اولور اضدادى
ايله متصف اولان شيطان ذو وسواس اولور نعوذ بالله تعالى منه.

مطلب ثانى — اخلاقك رياضت طريقى ايله تغيير قبولنده. و بوتغييرى
انكار ايدر بعض طائفه‌كه آنلره شقوت وبطالت غالب اولمشدر حتى نفسى
تجربه دخى سماحت ايلمز قصور ونقصى سببى ايله. بونك اوزرينه ايكى وجهله
استدلال اولنور: برى اولدركه خلق باطن خلق ظاهر منزله‌سنده در چونكه
خلق ظاهر متغير اولماز پس خلق باطن دخى اوليه‌در. برى دخى اولدركه
غضب مثلا مقتضاى مزاج وطبعدندر كذلك شهوت دخى، پس نيجه متبدل
اولورلر ايمدى جوابنده بزديرزكه اكر اخلاق قابل تغيير اولمسه وصايا
ومواعظ وتأديبات جملةً باطل اولور ودخى حضرتك صلى الله عليه وسلم
﴿ حسنوا اخلاقكم ﴾ قول شريفنك منافى اولماز ايدى اندن ماعدا سائر

بهائمك اخلاقنى تغيير ممكن اوليجق انسانده امكانى اولى اولور بوشبهه‌دن كشف غطاء بونكله اولوركه غضب و شهوتى بالكليه قمع اصلا ممكن دكلدر بلكه بزه ممكن اولان رياضتدن صكره انلرى تعديل و نيچون خلق اولنديلر ايسه اكا صرف و تحويلدر نعم جبلات مختلفه‌در تغييرده سرعت وبطؤ ايله يعنى كيمى سريعاً متغير اولور كيمنك تغييرى بطؤ اوزره اولور ايكى امر ايچون ، برى قوت غريزه‌در اصل جبلتده ومدت وجودك امتدادنده ، برى دخى متأكد اولمسيدر مقتضاسيله عملك كثرتى سببى ايله و آنى مرضى كورمك ايله . بونده دخى ناس درت مراتب اوزره‌در : اولكيسى اولدركه قبيح وحسن قنغيدر علمدن خالى اوله همان اصل فطرتى اوزره قالمش اوله بويله كيمسه علاجى سرعت ايله قبول ايدر اكر بر مرشد عارفه مصادف اولورسه اقرب زمانده خلقنى احسان ايدر . ايكنجيسى اولدركه قبيحى بيلوب لكن شو عملى آكا تزيين اولنه ومع ذلك ينه تقصيرينه عارف اوله بومرتبه اولكيدن اصعبدر زيرا بونده وظيفه مضاعفه اولور كه اولا قلبنده راسخ اولانى قلع ايليه ثانياً مواد صلاح غرس ايليه . اوچنجيسى اولدركه اخلاق قبيحه‌يى حق و جميل اعتقاد ايليه آنك اوزره تربيت اولنه و بوكا معالجه امتناعه قريبدر و بونك صلاحى رجا اولنماز مكر نادر اوله زيرا اسباب ضلال مضاعفه اولمشدر . دردنجيسى اولدركه نشو ونماسى رأى فاسد اوزره اولمش اوله معذلك ينه فضيلتى آنده بيلوب آنكله مباهات ايليه وبومرتبه اصعب مراتبدر ومثل مشهوركه (من التعذيب تهذيب الذيب) يعنى ذئبى تهذيب واخلاقنى تحسين تعذيب بى فائده‌در ديمشلردر آندن مقصود بومرتبه‌يه مثل ايراد ايلمكدر . ايمدى بودرت مراتبك اولكيسى جاهلدر ، ايكنجى جاهل وضالدر ، اوچنجى جاهل وفاسقدر . دردنجى جاهل وضال وفاسق وشريردر . وقتاكه بوتفصيل معلومك اولديسه بودخى معلومك اوله كه شول كلامكه ديمشلردركه آدمى مادامكه حيا-تده اوله آندن شهوت و غضب منقطع اولماز پس آنلرى دفع وبالكليه استيصال طمع ايلمك طمع محالدر اول كلام غلطدر برطائفه‌يه واقع اولمشدركه ظن ايلديلركه مجاهده‌دن مقصود آنلرى بالكليه قمع اوله لكن اويله دكلدر

بلكه مقصود آنلرى تعديلدر ونه وجهله بالكليه قمع اولنورلركه اكر انساندن
شهوت طعام منقطعه اولسه جوعدن هلاك اولوردى وياخود شـهوت وقاع
بالكليه قابل ارتفاع اولسه نسل منقطع اولوردى اكر غضب بالكليه منعدم
اولورسه مهلكات بدنيه ودينيه‌نك دفعنه قادر اولمازدى .

مطلب ثالث — اول ذكر اولنان اعتدالات كاه اولوركه فطريه اولوركه
بر انسان كامل الفطره خلق اولنه وآنده سلطان شهوت وغضب عقل وشرعه
منقاد اوله انبياء كرام كبى عليهم السلام ، كاه اولوركه رياضت ايله اولور مثلا
طبعنده حب مال اولانه بذل ايله امر ايدرلر وطبعنده كبر وحب جاه اولانه
تواضع ايله امر اولنه و بونلرك غيرى . وبورياضت اول مرتبه اولوركه اول
خلق محمود يانده سهل اوله تكليف ايله اولميه وقتاكه قلب ايله جوارح
بيننده علاقهٔ عجيبه اولديسه هر بر ينك اثرى آخرده ظهور ايدر مثلا قلب
خلق محمودى تصور ايدر وآنى بدنه تكليف ايدر بعده بدنك اول خلقه
مواظبتى ايله اثرى قلبه واصل اولور تاكه آندن حب دنيا منقلع اوله وآنده
حب خدا راسخ اوله‌كه جميع سعاداتك اصل ومايه‌سى اولدر لكن قلبك
انفعالدن تأثرى اول زمانده اولوركه بدن آكا مداوم اوله نته‌كيم ديمشلردر :
(افضل الاعمال ادومها وان قل) يعنى افضل اعمال قلت وكثرت ايله دكلدر
بلكه مداومت ايله‌در هرنه دكلو قليل اولسه ينه مداومت ايله افضل اولور .
بوندن صكره شول شيخ‌ه نفوس مريدينه طب وعلاج ايدر لازمدركه طبيب
ابدان كبى اوله زيرا جمله‌سنه علاج واحد ايله علاج ايدرسه جمله‌سنى اهلاك ايدر
كذلك شيخ دخى لائق بودركه مريدك مرضنه وحال وسن ومزاجنه ونفسى تحمل
ايتديكى رياضته نظر ايليه اكر مريد جاهل ايسه اولا اكا طهارتى وصلوتى وظواهر
عباداتى تعليم ايليه اكر مال حرامى وار ايسه تركنه امر ايليه اكر آنده رعونت
وعزت نفس كوررسه امر ايليه‌كه سوقه چيقوب [*] كُدْبه وسؤال ايليه
زيرا بونلرك فوقنده ذلت اولماز وبونك غيرى دخى نيجه امور ايله تربيت

[*] كدبه ضم كاف ايله شدت دهر معناسنه‌در و بومقامده سؤالدن ناشى
شدت مرامدر .

وعلاج ایلیه ودخی لطائف ریاضتدندرکه نتهکه خلق مذموم قوی اولسه
خلق آخرمذمومه نقل ایلیوب بعده آنی دخی ترك ایدر شول کیمسه کبی
برثوبه دم اصابت ایلسه اولا بول ایله غسل ایلیه بعده بولی ماء ایله غسل
ایلیه اکرموجود اولان ماء ازالهٔ دمده کفایت ایلمزسه، ودخی مثلا صبی‌یی
اولا کره وصولجان ایله لعبه ترغیب ایلیه بعده لعبدن زینته وثیاب فاخره‌یه
نقل ایلیه بعده آندن ریاست دنیویه وطلب جاهه آندن صکره ریاست علمه بعده
ریاست آخرته ترغیب ایلیه ایمدی بووسائلك جمله‌سی مذمومه‌در لکن تدریج
ایچون وسهولت ایله تحصیل کمال ایچون اختیار اولنور.

مطلب رابع — معلوم اوله‌که هرعضوك برفائده‌سی واردر قلبك دخی
فائده‌سی حکمت ومعرفتدر واصل معارف حق سبحانه وتعالایی معرفتدر زیرا
معرفتك موجد ومخترعی دخی حق تعالادر وعلامت معرفت محبتدر علامت
محبت اولدرکه دنیایی وآنك غیری محبوباتی دخی حق تعالی اوزرینه ایثار
ایلمیه ودخی حب دنیا رأس جملهٔ خطیئاتدر ایمدی برکیمسه‌نك قلبنده‌که
حب دنیا اوله اول کیمسه بیلسون‌که آنك قلبی مریضدر پس آنك علاجنه
اشتغال ایلسون آندن صکره هر برمرضی علی الخصوص بیلمك ممکن دکلدر
الادرت طرق ایله. اولکی برشیخی تحکیم ایلیه‌که عیوب نفسه بصیر وخفایای
آفاته مطلع وخبیر اوله بونك کبی عزیزك وجودی بوزمانده غایت عزیزدر.
ایکنجی برصدیق صدوق طلب ایلیه‌که بصیر متدین اولوب آنی نفسه رقیب
نصب ایلیه تاکه عیوب باطنه‌سنی اکا تنبیه ایله. اوچنجی نفسك عیوبنی اعداسنك
لساندن استفاده ایلیه زیرا دیدهٔ سخط مساوی وقبائحی اظهار ایلر وعدو
مشاحندن یعنی بغضی زیاده اولان دشمندن انتفاع کاه اولورکه صدیق مداهندن
انتفاعدن اکثر اولور. دردنجی ناس ایله مخالطه ایلمکدر تاکه هر نسنه‌یی‌که
مابینلرنده مذموم کوره آنی نفسنه نسبت ایلیه زیرا مؤمن مرآت مؤمندر
پس آنی ترك ایلیه حضرت عیسایه صلوات الله علی نبینا وعلیه وعلی سائر
الانبیاء اجمعین دیدیلر: سنی کیم تأدیب ایلدی؛ جواب ویردیلرکه بنی کیمسه
تأدیب ایلمدی لکن جاهلك جهلنی کوردم آندن مجانبه ایدوب بعید اولدم.

مجمل قلب باب رياضتده بودركه انسان امور دنيادن قبرده بولنميان اشيايي ترك ايليه الامقدار ضرورت اوله تاكه نفس اكا مألوف اولوب ينه دنيايه‌عود تمنى ايلميه. هركيم آنى تمنى ايدر آنك آخرتده نصيبى يوقدر پس آخرتده قلوب درت نوعدر: نوع اول اول كيمسه‌دركه ذكرالله آنك قلبنى استغراق ايليه اول كيمسه‌صديقيندندر. نوع‌ثانى اول كيمسه‌دركه‌حب دنيا انك‌قلبنى استغراق ايليه اول‌كيمسه هالكيندندر. نوع ثالث بركيمسه‌دركه دنيا ودينه‌اشتغال ايليه وغالب اكا دين اوله پس اكا ورود ناردن لابددر لكن ينه سريعاً نجات بولور ذكراللهك كندويه غلبه‌سى مقدارنجه. نوع رابع بركيمسه‌دركه ايكيسنه بيله جميعاً اشتغال ايليه وغالب اولان اكا دنيا اوله پس بونك نارده قرارى طويل اولورلكن آخر الامر چيقار. اكر قلبكه اخطار ايدرسه‌ككه‌دنيا مباحدر پس آنده جناح يوقدر پس جوابنده ديرم‌كه كلام دنيايه محبتده‌در قدر حاجتدن فاضل اولان وقتاكه محبتدن خالى اولمديسه، زيرا محبت اولمسه نيچون اقتناء جمع ايدردى آنده دخى شبهۀ محبت متمكنه اولمشدر اول سببدن آنى منع ايلديلر.

مطلب خامس — رياضت صبيانده‌در. معلوم اوله‌كه صبيانك نفوسى ساده وهرنقش صورتدن خاليه‌در اكر شره معتاد قيلنورسه شرير اولور وزرى والدينه دخى حاصل اولور پس پدر اوزرينه واجبدركه ولدينى قرناء سؤدن حفظ ايليه ودخى اكازينت ورفاهيتى محبوب ايلميه‌كه كبير اولدقده هلاك ايدر ايله هلاك لازم كليه وآنى برامراۀ صالحۀ متدينه ارضاع ايليه‌كه حلال اكل ايليه والا آنك طينتى خبثدن تعجين اولنور. قچانكه سن تميزه بالغ اوله اكر آنده قبائحدن حيا كوررسه‌ك اول وقت عقلنه دليلدر ودخى آنى حسن اخلاقه دلالت ايليه وطعامه شره وحرصى قتنده قبيح كوستره وطعامى البته صاغ اليله اخذ ايليه واكل‌وقتنده تسميۀ خدا ايليه يعنى بسم‌الله ديه واوكنده قريب اولاندن اكل ايليه وغيريدن مقدم طعامه مبادر ايلميه وطعامه حدت ايله نظر ايلميه واكل ايدن كيمسه‌يه‌باقميه وسرعت ايله اكل ايتميه وطعامى مضغ جيد ايله مضغ ايليه ولقمه‌لر بيننده موالات ايلميه يعنى

تعجله ايله برى برى اردنجه لقمه‌لرى آغزينه ادخال ايلميه وخبزه معتاد ايليه
شول مرتبه اوله‌كه البته ادام تناولنى متم لازم كورميه وكثرت اكلى آنك
قتنده قبيح كوستره وفعل بهائم بيله وكثير الاكل اولان صبي‌يى ياننده ذم
ايليه وطعامى غيره اكثار ايتمكى وطعامه قلت مبالاتى يانده محبوب كوستره
ولباس وثيابدن بياض اولانلره تشويق ايليه وملون ابرشيم لباس كينلرى ذم
ايليه وبووضعك شأن نسوان ومخنثين ايدوكنى آنك قتنده مقرر طوته وآنى
صبيان مترفهيندن حفظ ايليه بعده مكتبه ارسال ايليه واكا تعليم قرأن وحديث
واخبار صالحين ايليه تاكه قلبنده آنلرك محبتى غرس اولنه وآنى شول اشعاردن
منع ايليه‌كه آنده عشق مذكوردر وعشقك اهلندن منع ايليه‌كه آنلر عشق
ظرافتدن ورقت طبعدن ناشيدر ديو اعتقاد ايدرلر زيرا آنلر ايله اختلاط
قلبلرينه بزر فساد غرس ايدر آندن صكره قچانكه صبيدن برخلق حسن
ظاهر اولسه لائق اولدركه اكا اكرام ايليه واكا فرح ويرر اشياء ايله مجازات
ايليه وآنى ميان خلقده مدح ايليه قچانكه بروقتده اول حالدن غافل اولسه
پرده‌سنى هتك ايلميه بلكه تغافل ايليه اكرينه عود ايدرسه سراً عتاب ايدوب
آنى عودتدن تنفير ايليه والاعند الناس مفتضح اولورسين ديه وعتابى چوق
ايلميه تاكه ملامته معتاد اولميه ونوم نهاردن منع ايليه زيرا آنى كسله مؤدى
اولور اماليليده منع ايلميه وفرش وطيئه‌يه معتاد ايلميه تاكه اعضاسى متصلب
اوله ودخى مشى وحركته معتاد ايليه تاكه اكا كسل غالب اولميه ودخى لائق
بودركه اقرانى اوزره والدينك مالى ايله ياخود ملابسى ايله وياخود كندوسنك
لوح ودواتى ايله افتخار ايتمكه معتاد ايليه وآنى تواضع واكرام وتلطف
فى الكلام ايتمكه معتاد ايليه وبركيمسه‌دن برشى اخذ ايلمكدن منع ايليه وآنك
ذل ولوم ايدوكنى وكرم ورفعت عطاده ايدوكنى تفهيم ايليه وذهب وفضه‌يه
محبتى اكا تفهيم ايليه زيرا اول مهلكدر ودخى تعليم ايليه‌كه مجلسنده بصاق
وامتخاط ايلميه وغيرك محضرنده تثاؤب ايلميه ورجلنى رجل اخرى اوزرينه
وضع ايلميه وكفنى ذقنى آلتنه ضرب ايلميه ورأسنى ساعدينه طيامايه زيرا
علامت كسلدر وغيرينه استدبار ايلميه واكثار كلام ايلميه‌كه [*] اول وقاحت

[*] يعنى قلت حيا كه تركيده يوز پكلكى‌در .

وابناء لئام عادتيدر ويميندن منع ايليه صادق ايسه دخى، تاكه زمان صغردن معتاد اولميه. ودخى كندودن تكلم ايلميه مكر جواب ايچون اوله ويا خود سؤال مقدارى اوله وكنديسندن سنى اكبر اولاندن كلامنى استماع ايليه وكنديننك فوقنده اولانه قيام ايليه واكا مكانده توسيع ايليه وآنك اوكنده جلوس ايليه وكلامك لغو وفحشندن ولعن وسبدن آنى منع ايليه وقرناء سؤدن منع ايليه وقچانكه معلم آنى ضرب ايلسه لائق اولدركه صراخ واستشفاعى چوق ايلميه بلكه صبر ايليه تحقيق بودركه صبر آداب شجعان ورجالدندر وكثرت صراخ مماليك ونسوان دأبيدر ومكتبدن فراغدن صكره ترك ايليه كه برمقدار لعب جميل ايله لعب ايليه تا كه آنكله تعب مكتبدن مستريح اوله اما لعبده تعب كلنجه ترك ايليه واكا والدينه طاعتى ومعلم مؤدبنه وكنديسندن اسن اولانه طاعتى تعليم ايليه وآنلره عين تعظيم ايله نظر ايليه وآنلرك اوكنده لعب ايلميه وهر زمانكه سن تميزه بالغ اوله ترك صلوة وطهارتده مسامحه ايلميه ورمضانك بعض ايامنده صومله امر ايليه وحدود وشرعدن هر محتاج اليه اولانى تعليم ايليه وسرقه‌دن واكل حرامدن وكذب وخيانت وفحشدن تخويف ايليه قچانكه بلوغه قريب اوله آكا ذكر ايليه كه اطعمه ادويه‌دركه آنكله انسان عبادت رحمنده تحصيل قوت ايدر ودخى نعيمك جمله‌سى موت ايله منقطع اولور ودخى دنيا دار ممردر دار مقر دكلدر وعاقل اولدركه آخرت ايچون عامل اوله تاكه عند الله تعالى درجه‌سى رفيع وجناتده نعمتى كثير ووسيع اوله. سهل بن عبدالله التسترى عليه الرحمه ايتدى: بن خالم محمد بن سوارك لياليده منامنى مشاهده ايدرم شول زمانده‌كه اوچ ياشنده ايدم بركون خالم بكا ايتدى: حق تعالايى ذكر ايلمزميسين كه سنى خلق ايلدى بن ايتدم كه نيجه ذكر ايده‌يم ايتدى ثيابكده تقلب ايتديكك زمانده قلبك ايله ديه‌سين لسانكى تحريك ايتمدن اوچ كره «الله معى الله ناظرى الله شاهد على» بن دخى برمقدار زمان لياليده آنى قرائت ايلدم بعده ايتدى: يدى كره سويله بن دخى برقاچ لياليده ديدم بعده ايتدى: اون كره سويله بن دخى ديدم پس قلبمده حلاوت ذكر واقع وظاهر اولدى برسنه دن صكره بكا خالم ايتدى: سكا تعليم

ایتدیکمی حفظ ایله وا کا مداومت ایله قبره داخل اولنجه‌که تحقیق اول سکا
دنیا و آخرتده نافع اولور بن دخی ایکی سنه قرائتدن زائل اولمادم پس
حلاوتنی سیرمده بولدم بعده بکا برکون خالم ایتدی: یاسهل برکیمسه‌که حق تعالی
انکله حاضر وا کا شاهد وناظر اوله اول کیمسه اکا عاصی اولورمی ؟ ایمدی
زنهار معصیتدن احتراز ایده‌سین پس بن نفسم ایله خلوتده ساکن اولوب
اشتغال ایدردم تاکه معلمه شرط ایلدمکه برساعت اکا کیدوب تعلم ایلیم بعده
رجوع ایلیم تاکه بن آلتی ویاخود یدی یاشنده ایکن حفظ قرأن ایله مستعد
اولدم وصائم الدهر ایدم وقوت وطعامم خبز شعیر ایدی اون ایکی سنه بعده بکا
برمسئله واقع اولدی بن اون اوچ یاشنده ایدم تاکه بصره یه کلدم وعلماسندن
سؤال ایلدم برکیمسه بکا شفاء صدر و یره‌جك جواب و یرمدی پس آنی
(حبیب حمزة بن عبدالله العباد)ه چقدم عباداتده بکا اول سؤالدن جواب ویردی
پس آنك یاننده برمدت اقامت ایدوب کلام وادبندن منتفع اولدم بعده تستره
رجوع ایلدم آنده شعیردن برفرقی بردرهمه‌الدم یعنی کیل مدینه ایله برکیلی‌که
اوچ صاع یاخود اون آلتی رطل آلور برسنه آنکله اکتفا ایدردم بعده‌عزم
ایلدمکه اوچ کون طی ایدم یعنی برشی اکل ایلمیم بعده بش کون بعده‌یدی
کون بعده یکرمی بش کون اکل ایلمیم بوحال اوزره یکرمی سنه‌مرور ایلدی
بعده برقاچ یللر ارضده سیاحته چقدم بعده ینه تستره رجوع ایلدم آنده‌جمیع
لیالیده قیام ایدردم .

مطلب سادس — شرائط سلوکده‌در . معلوم اوله که مانع وصول
عدم سلوکدر ومانع سلوك عدم ارادتدر ومانع ارادت عدم ایماندر ومانع
ایمان هداة مذکرین وحقارت دنیا وعظم آخرته منبهین مشایخ عارفین اولمامقدر
ودخی حق ایله مرید بیننده درت سد سدید واردر: اولکی حجاب مالدر آنك
ارتفاعی تفریق ایله ، مکر مقدار ضرورت حفظ ایلیه برکیمسه‌نك که انجق
بردرهمی اولسه لکن قلبی اکا ملتفت اولسه اول کیمسه حق تعالادن محجوبدر.
ایکنجی حجاب جاهدر آنك رفعی موضع جاهدن بعد ایله‌در وخمولی ایثار
وخلقی تنفیر ایدر اعمالی اختیار ایله‌در . اوچنجی حجاب تقلیددرکه مذاهبه

تعصبی ترك ايليه وماسوى الله هرمعبودی علی الخصوص هوانی دفع ايليه.
وبوحجب مرتفعه اولدقدن صكره درت امر ايله تحصن ايليه‌كه بری رجوعدر
زيرا اول دم قلبی نقص ايدر وقلبی تبييض ايدر وبياضنده نوری مشاهده
اولنور وشحم فؤادی اذابه ايدر ورقتی انكه‌دروروقت قلب مفتاح مكاشفه‌در
هربارکه دم قلب ناقص اوله ميبلك عدو ضيق اولور . ايكنجی سهردر زيرا
سهر قلبی تجليه وتنوير وتصفيه ايدر نچانكه اكا صفاء جوع دخی منضم اوله
قلب اول حالده مانند كوكب دری وآينه مثال اولوب آنده جمال حق لايح
وبديد ومشاهدهٔ رفيع الدرجات ايله منجلی اولور واول سهر نتيجهٔ جوعدر
زيرا شبع ايله سهر جمع اولمق ممكن دكلدر نوم ايسه قلبه قسوت ويروب اماته
ايدر مكر مقدار ضرورت اوله اول‌زمانده سبب مكاشفهٔ اسرار غيب‌اولور.
اوچنجی صمتدر آنی عزلت تسهيل ايدر ومقدار ضرورتدن زياده تكلم
ايلميه زيرا كلام قلبی اشغال ايدر وكلامك قلبه وصولی ايله طلب راحت
ايدر وقلبك ذكر وفكر ايچون تجردينی استثقال ايدر . دردنجی خلوتدر
آنك فائده‌سی شواغل دفع وضبط بصر وسمعدر مكر مقدار ضرورت
اوله نچانكه حواس سد اوله ينابيع غيب حياض ملكوتدن متفجر اولوب
آندن قلبه منصب اولور. ايمدی لازم اولان بودركه برمكان مظلمده جلوس
ايليه الا راسنی جيبنه لف ايلسون . پس اول زمانده نداء حقی ايشيدير
ومشاهدهٔ جلال حضرت ربوبيت ايله مشرف اولور وبو امور ايله تحصن
ايتدكدن صكره سلوك طريقه اشتغال ايليه اول دخی عقبات قلبی قطع ايله
اولوركه انلرك سببی دنيايه التفاتدر نچانكه قلبی ايله اولمق سعادتی حاصل‌اوله
واكا حق تعالی تجلی ايليه ولطائف رحمت الهيه دن اكا بعض امورمنكشف
اولوب ظهور ايليه‌كه وصف اولنمق جائز اولميه بلكه آنی اصلاوصف واحاطه
ايلمز پس اول زمانده اكا اعظم قواطع آنی غيره سويلمكدر وعظ ونصح
طريقی ايله . ايمدی آندن حذر لازمدر زيرا اول قطع طريقده اعظم
حبائل شيطاندندر مكر اكا محرك اولان ينه حق اوله اول زمانده لااقل
اولدركه انكله فرح عظيم حاصل اوله لكن بوحالت وشهود غايت ايله‌عزيز

الوجوددر پس مريده لائق اولان اولدر كه آندن حذر اوزره اوله وبو ايكى اصلده ذكر اولنان امور طريق تهذيب اخلاقه معالجۀ كليه‌در اماتفصيلى اصول باقيه‌ده كلور انشاء الله تعالى .

اصل ثالث — كسر شهوتينده‌دركه شهوت بطن وفرجدر بونده دخى مطالب واردر .

مطلب اول — فضيلت جوعدر آنك فضيلتى ارباب ابصاره خفى دكلدركه ذكرى دخى اخبارده كثيردر ابن عباس رضى‌الله عنهما ايتدى : رسول بيوردى‌كه خالى‌اولمايوب مالى‌اولان بطنه‌ملكوت‌سموات داخل‌اولماز . ودخى بيورديلركه قلبى اماته ايلمك كثرت طعام وشراب ايله ، زيرا قلب زرع مثالدركه كثرت ماء ايله ميت اولور . ودخى بيورديلركه ابن آدم‌بطنندن شر وفاسد بروعاء ملآن ايتمشدر ابن آدمه برقاچ لقيمات يعنى لقمه‌جكلر كافيدر صلبنى اقامت ايليه اكر لابد ايسه ثلثى طعام ايچون وثلثى شراب ايچون وثلثى نفس ايچون ايلسون يعنى حقيقتده برقاچ لقمه‌جك كافيدركه صلبنى اقامت ايدوب بدننه قوت وعبادته تقويت حاصل اوله اكر البته زياده ايدوب صبر ايده‌مزسه بارى بطنى اوچ قسم ايدوب برينى طعامه برينى‌شرابه برينى تنفسه قويه . ودخى جوعده اون فائده واردر : اولكى صفاء قلب ونفاذ بصيرتدر زيرا شبع مورث بلادت وسبب عماى قلبدر دماغه تصاعد ايدن ابخره سببى ايله . ايكنجى رقت وصفاء قلبدركه لذت مناجات ادراكنه وذكر ايله تأثيره انكله تهيؤ ايدر . اوچنجى ذل وانكسار وزوال فرح وبطر واشردركه بونلر طغيانه وذكر اللهدن غفلته مبدأدر ونفس انسانه جوع ايله حاصل اولان ذلت وانكسار برشئ ايله اولماز زيرا جوع زماننده ربنه سكون وخشوعى زياده اولور واول عجز وذلت اوزره واقف اولور برلقمه طعامى فوت حيله وتداركه قادر اولماسه وياخودبرشربت ماء متأخر اولمق ايله دنيا كندوسنه مظلم اولسه . دردنجى حق تعالانك بلا وعذابنى اونتمقدركه جوع ايله عذاب وبلاء آخرتى تذكر ايدر . بشنجى‌كه اكبر فوائددر جميع معاصينك شهواتى كسردر زيرا جميع معاصينك منشأى شهواتدر . جوع

ايله اولا شهوت كلام و آنك آفاتى كه كذب وغيبت وفحش و نميمه وشهوت فرج مندفع اولوب جوع بونلرك شرينه كفايت ايدر. ودخى بونلرك غيرى اعضاء خمسه نك كه اعضاء سبعه دن باقيه درجمله سنك شهواتى انكله مندفعه اولور. التنجى دفع نوم ودوام سهردر زيرا بركيمسه يه شبع كلسه شربى كثير اولور شربى كثير اولانك نومى دخى كثير اولور نومى كثير اولانك عمرى ضايع اولور وطبعنه بلادت وقلبنه قسوت كلور. يدنجى عبادته مواظبتى تيسيردر زيرا اكل مانع عبادتدر. سكزنجى صحت بدندر زيرا سبب امراض كثرت اكلدر مرض ايسه عيشى تنغيص ايدر وذكر وفكره مانع اولور. طقوزنجى خفت مؤنتدر زيرا بركيمسه كه شبع وتكثيرطعامه معتاد اوله بطنى اكا تقاضى ايدوب ديركه بوكون نه اكل ايدرسين. پس شبهات وحرامدن نيجه مداخله داخل اولور وياخود تحصيل حلالده تعب چكوب كمال حرص و آزدن وازكميوب دست طمعى خلقه دراز ايدر. اونجى جوع اختيار ايتمكله فضلهٔ اطعمه يى يتامى ومساكينه تصدق وايثار ايدر.

مطلب ثانى — كسر شهوت بطنده طريق رياضتدر بونده دخى مريد ايچون درت وظائف واردر: وظيفهٔ اولى حلالدن غيرى اكل ايتمامكدر زيرا اكل حرام ايله اولان عبادت وذكر ثناء امواج بحر اوزره بنا كبيدر. وظيفهٔ ثانيه طعامى تدريج ايله تقليلدر زيرا دفعةً نقص ايليوب زياده آج اولمق اكثر مؤدئ اختلال مزاج اولور مثلا هركون ايكى رغيف اكل ايتمكه معتاد ايسه هركونده بررغيفك شبعنك ربعى نقص ايليه اومقدار يايكرمى سكز پاره دن برى اولور وياخود تخمين ايله اوتوز پاره دن برينى نقص ايليه تا كه برشهر تمامنده بررغيف نقص ايليه وانكله متضرر اولميه. بوندن صكره نقص قوتده درت درجه واردر: درجهٔ اولى نفسنى اول مقداره رد ايليه كه اول مقدار اولمانجه بقاء اولميه بومرتبه عادة صديقيندر سهل تسترينك مختارى دخى بودر وديمشدركه حق تعالى خلقى اول نسنه ايله استعباد ايلدى يعنى كندويه عبد ايلدى: حيات وقوت وعقلدر. اكر عبدايكى اولكيدن خوف ايدرسه اكل ايليه وصائم ايسه افطار ايليه وفقير ايسه طلبده تكليف ايليه اكر آنجق قوتدن

خوف ايدرسه لائق اولدركه مبالات ايلميه اكر ضعيف اولوب قاعداً اداء
صلوته محتاج اولورسه دخی . و آنلرك رأيی بوايدی‌كه ضعف جوع ايله قاعداً
صلوة قوت اكل‌ايله قائما صلوتدن افضل اوله. درجهٔ ثانيه‌اولدركه يوم وليلده
نصف بدّه رد ايليه‌كه اول‌رغيفدر ويابرنسنه‌دركه درت دانه‌سی برمَنْ اوله
وبومرتبه محتملدركه ثلث‌بطن اوله اكثرناس حقنده ، نته‌كيم حضرت‌صلى‌الله
تعالى عليه وسلم بيورمشدر . وبومرتبه لقيماتك فوقنده‌در زيرا لقيمات جمع
قلتدركه مادون عشرده مستعملدر وحضرت عمرك رضی الله عنه عادتی
بوايدی زيرا انجق يدی لقمه‌ياخود طقوزلقمه اكل‌ايدرلر ايدی . درجهٔ ثالثه
اولدركه نفسنی برمد مقدارينه رد ايليه‌كه اول‌ايكی رغيف‌ايله نصفدربومرتبه
ثلث بطندن زياده‌در اكثرين حقنده بلكه ثلثانه منتهی اولمغه قريبدركه ثلثی
شراب ايچون باقی اولور ذكر ايچون برشی قالماز بعض روايتده دخی ثلثی
ذكرايچون وارد اولمشدر نفس‌يرينه. درجهٔ رابعه‌مددن زياده‌اوله منه‌وارنجه،
ومحتملدركه ماوراء من‌اكثرين حقنده اسراف اوله وبونده طريق خامس
دخی واردركه قچانكه جوعی‌صادق اوله اكل‌ايليه وينه شهوت صادقه اوزره
ايكن الی‌چكه لكن بوغلطدر زيراكاه اولوركه شهوت كاذبه صادقه‌يه مشتبه
اولور زيرا ايكيسنك مابينی تميز مشكلدر. جوع صادق ايچون بعض علامات
ذكر ايلمشلردر: بری اولدركه نفس ادام طلب ايلميه بلكه تنها نان پاره‌يی
هرنه مقوله اولورسه اشتهاء ايله اكل ايليه هرباركه برخبز معين وياخود ادام
طلب ايليه اول‌جوع صادق دكلدر بعضلرديمشدركه القاء بصاق‌ايلسه اكاذباب
قونميه زيرا جائعك بصاقنده دهنيت ودسومت قالماز لكن بوعلاماتی بيلمك
مشكلدر پس مريده صواب اولان اولدركه ذكر ايتديكمز تقدير ايله عمل
ايليه. وظيفهٔ ثانيه وقت‌اكلده ومقدار تأخيرنده‌در بونده‌دخی درجات‌واردر:
درجهٔ اولی اولدركه اوچ كون دخی زياده طی ايدوب بالكليه اكلی ترك
ايلمكدر بعضی‌مريدين رياضتی طيه رد ايلمشدر تعيين مقدارسز، حتی بعضلر
اوتوز وقرق‌كونه منتهی اولمشدر بوحال سلفدن نيجه‌سندن واقع اولمشدر
حضرت ابوبكرصديق رضی‌الله‌عنه آلتی‌كون طی‌ايدرلردی وعبدالله بن‌الزبير

رضى الله عنه يدى كون . بعض علما ايتدى : بر كيمسه قرق كون طى ايلسه
ملكوتدن اكا قدرت ظاهر اولور يعنى بعض اسرار آلهيه ايله مكاشفه اولنور .
درجهٔ ثانيه ايكى كون طى ايليه اوچ كونه وارنجه، بو قريب الوصول وممكن الحصولدر .
درجهٔ رابعه كه ادناسيدر يوم وليله ده اكلهٔ واحده اوزره اقتصار ايليه بوندن
تجاوز ايلين اسراف مذمومدر حضرت ابوسعيد خدرى رضى الله عنه روايت
ايدركه نبى عليه السلام قچانكه تغدى ايلسه‌لر تعشى ايلمزلر ايدى قچانكه تعشى
ايلسه‌لر تغدى ايلمزلر ايدى ديمشلردركه بركيمسه‌كه بركونده اكلهٔ واحده
اوزره اقتصار ايلسه مستحب اولدركه آنى وقت سحرده قبل طلوع الفجر
اكل ايليه پس اكلى بعد الهجد وقبل الصبح اولور پس اكا جوع نهار حاصل
اولور صوم ايچون، وجوع ليل حاصل اولور قيام ايچون وخلو قلب ايچون. زيرا
معده فارغه اولوب فكرده رقت واجتماع همّ ونفسك معلومه سكونى حاصل
اولور پس وقتدن اول آكا منازعه ايلميه اكر نفسى طعامه منازعه ايدرسه
نصفنى بعد المغرب ونصفنى بعد التهجّد اكل ايلسون وبركيمسه كه بركون صوم
وبركون افطار اختيار ايليه آنده دخى بأس يوقدركه يوم فطرنده وقت
ظهرده ويوم صومنده وقت سحرده اكل ايليه . وظيفهٔ ثالثه نوع طعام وترك
ادامده‌در طعامك اعلاسى مُخّ بُرّيعنى بغدايك دقيقى ولُبّيدر اكر اول دخى
منخول اولورسه غايت ترفه‌در واوسطى شعير منخولدر وادناسى شعير غير
منخولدر وادامك اعلاسى لحم وحلاوه‌در وادناسى ملح وخلدر واوسطى
لحمسز ادهان ايله اولان مزوراتدر يعنى شوربالردر وطريق آخرته سالك
اولانلرك عادتلرى ادامدن امتناعدر على الدوام تا كه نفسلرى لذات ايله مأنوس
اولوب موتى ولقاء آلهى كريه كورميه‌لر . ودخى بو محلده معلوم اولمق لايقدركه
وارد اولان اخبارده كه كاه مدح جوع وكاه اعتدال امر اولنور بونلرده تنافى
وتضاد يوقدر بلكه طبع معتدله اليق اولان وسطدر وشره وحرص طعام
اولان طبعه اليق جوع مفرطدر تا كه اعتداله تعود ايليه والاجوع مفرط
نفسنده مذمومدر بلكه ممدوح اولان نفسك اعتداله رضاسيدر شرعده واقع
اولان اختلاف اختلاف طبايعه نظر ايله‌در اول اجلدندركه شيخ مريده

جوعدن افراط ايله ولذائذدن احتماء ايله امر ايدر مع هذا كندوسى تحصيل جوع ايلمز وفواكه ايله تلذذايدر ودخى احتراز اولنمق لائق اولان اشيادندركه برنسنه‌يى اشتهاء ايدوب آنى ناسدن اخفاء ايليه‌بلكه احب اولان آنى اظهاردر زيرا اخفاء ايله كذب ايكى كذب اولور پس ايكى مقته مستحق اولور وآندن راضى اولنماز الاايكى توبه ايله اولور بوسببدندركه منافقينك امرى تشديد اولنمشدر زيرا كفرينى ستردخى كفر آخردر زيرا حق‌تعالانك قلبنه نظرينى استخفاف ايدوب مخلوقين نظرينى تعظيم ايتمش اولور ودخى مشتهاسنى ترك ايتمكه فرح كسب ايتمكدن وآنكله اشتهار ايله افتخار ايتمكدن احتراز لازمدر زيرا شهوت اكله‌مخالفت ايدر لكن برشهوته اطاعت‌ايدركه اول آندن‌اشددركه شهوت جاهدر اول كيمسه كويا عقربدن فرار ايدوب ماره كرفتار اولان كيمسه كبى اولور شهوت رياء ايسه شهوت طعامده نيجه مرتبه ضررناك ايدوكى مالاكلامدر .

مطلب ثالث — شهوت فرجده‌در . آنك دخى ايكى فائده‌سى واردر : برى آنك لذتى ايله آخرتى قياس ايدوب آكا زياده رغبت ايلمكدر . برى دخى بقاء نسل ودوام وجوددر ولكن آنده بعض آفات دخى واردر اكر اعتدال اولنمازسه، اماجانب افراطى واروب ارتكاب فواحشه جرايليه‌وياخود جمله همتنى نساء وجوارى ايله تمتعه صرف ايدوب سلوك طريق آخرتدن محروم اوله كاه اولوركه برطائفه‌يه منتهى اولوركه مقويات تناولنه محتاج اولوب تنعمه دخى مؤدى اولور وبرطائفه دخى اولوركه عشقه مبتلى اولور اول خود وقاع وجماعك ماوضع‌له‌سنى غايت جهلدر زيرا جماعك فائده‌سى ونيچون وضع اولنديغى بيان اولندى‌كه قياس لذت آخرت وبقاء نسل ووجوددر پس آنى عشق ايچون ايلمك جهلدر وعقلنى خدمت شهوت ايچون مسخره‌يه طوتمقدر مع ذلك عقل شهوتك مخدوميدر خادمى دكلدر بلكه عشق برقلب فارغ مرضيدركه آنك اصلاحمى اولميه . وقتاكه‌بونلرى بيلدكسه پس مريده ابتداء امرنده لائق اولان اولدركه نفسنى تزويجه مشغول ايلميه تاكه آفات مذكوره‌دن امين‌اوله ودخى حضرت رسالتك صلى‌الله تعالى عليه وسلم كثرت

نكاحلری ایله ترخص ایلمیه زیرا جمله دنیا ومافیهـا آنلرك قلب شریفلرینی
حق تعالادن اشغال ایلمز ایدی نیجه اولیه‌كه احیانا محبة اللهدن قلب شریف
مشتاقلرینه حاصل اولان احتراق قالب لطیفلرینه دخی سـاری اولمقدن خوف
بیوروب حضرت عائشه‌یه رضی الله عنها خطاب بیوروب «كلمینی یا عائشه» دیه تكلم ایله
امر ایدرلر ایدی تا كه آنلر كلاملری ایله حضرتی اول حالت هائله‌دن برمقدار
اشغال ایلیه‌لر نته كیم خلق ایله مجالسه ایتدكلرنده حق تعالادن صبره طاقت كتورمیوب
صحبت خلقدن ضیق صدر عارض اولدقده «ارحنا یا بلال» بیوررلر ایدی. بوذكر
ایتدیكمز شهوتی غلبه ایتمدیكی زمانده‌در اما اكر غلبه ایدرسه آنی جوع طویل ایله
كسر ایلسون اكر آنكله بیله حفظ عینه قادر اولمازسـه حفظ فرجه قادر
اولدیغی تقدیرجه دخی پس آكا نكاح اولادر كذلك قچانكه نظرینی صبیاندن
حفظه قادر اولمسه بالكه آنك شری نسادن اكثردر زیرا آنلرك طریق اباحتی ممكندر
لكن صبیان خارج مرتبـهٔ امكاندر امرده دخی نظر حرامدر مكر امرده
نظر ایله حضرته وازهاره نظرك لذتده یاننده فرقی ظـاهر اولمیه زیرا اكر
امرده میلی آنلره میلندن زیاده اولورسه اول نظر شهوت ایچون اولور مجرد
حسن ایچون اولماز .

اصل رابع — آفات لسانده‌در . بونده دخی مطالب واردر .

مطلب اول — مالایعنیده كلامك آفتنده‌دركه اول هر كلامی تكلمدركه
اندن سكوت ایلسه‌ك آثم ومتضرر اولمیه‌سین حالاً ومالاً ، مثلا برقومه ایتدیكك
اسفار وانده كوردیكك جبال وانهار وهر بلادده اولان مشایخ كبار وانلرك
احوال واطوارینی حكایت ایلسه‌ك . زیرا بو حكایتده تضییع اولور هم سنك
وهم مستمعینك اوقاتی. ولسانكك عملندن محاسب اولورسین اكر اول حكا-
یاتك زیاده ونقصان ویاخود تزكیهٔ نفس ایله مزج وخلط ایدرسه‌ك سن آثم
اولورسین وصاحبك دخی، مثلا بركیمسه‌یه سؤال ایدوب صائممیسك دیسه‌ك اكر
سكوت ایدرسه سن متأذی اولورسین اكر دكلم دیرسه كاذب اولور اكر نعم
دیرسه عملنك سرینی جهره تبدیل ایدوب ریا ادخال ایتمش اولور. ودخی آفات
كلامدندر فضول كلام كه قدر حاجتدن زیاده اوله اول دخی مذمومدر اكرچه

اثم وضرر دخی يوق ايسه. ودخی آفاتندر باطله خوض وشروع كه معاصيده
كلامدر مثلا حكايات احوال نسا ومجالس خمر ومقامات فساق كبی و اغنيانك
تنعملرينی واحوال مذمومه‌لرينی بيان كبی ، بودخی هرحرام كه اكا خوض
وشروع حلال اولميه . اما مالايعنيده كلام وياخود مالا يعنيدن اكثر اولان
اول تركی اولادر انده تحريم يوقدر لكن مكروهدر زيرا باطله شروعدن امن
يوقدر حكايت بدع و مذاهب فاسده كبی وذكر محاربات صحابه كبی كه
بروجهله‌كه بعضنه طعنی ايهام ايليه . ودخی آفاتندر مراء ومجادله ، انلر دخی
منهی‌عنهدر حضرت صلی‌الله تعالی عليه وسلم بيورمشدر : برقرنداشك ايله
مارات ومزاح ايلمك ودخی بر وعد ايله‌وعد ايدوب خلف ايلمك. وبونك
نظائری اخبارده كثيره‌در. مراء غيرك كلامنه اعتراضدر انده بعض خلل اظهار
ايلمك ايله ، وانی تركانكار واعتراضی تركدر. خلل دخی يالفظده‌در ويامعنا-
ده‌در وياخود متكلمك قصدنده‌در . پس هركلام‌كه ايشيدرسين اكر حق
ايسه انی تصديق ايله اكر باطل اولوب امور دينه متعلق دكل ايسه اندن
سكوت ايله. لفظده خلل دخی كاه قصور معرفتدن اولور كاه طغيان لسان‌ايله
اولور هرقنغيسی اولورسه اولسون انك خللنی اظهارك وجهی يوقدر امامعناده
خللده بويله‌دركه سن بونده خطا ايلدك‌ديه واما قصدنده خللده‌بويله ديمكدركه
بوكلام حقدر لكن سنك قصدك حق دكلدر بوجنس اعتراض اكر مسئلهٔ
عمليه‌ده جاری اولورسه اسم جداله مخصوصدر بودخی مذمومدركه سكوت
واجبدر وياخود معرض استفاده‌ده سؤال ايدوب مجادله وعناد وعنف قصد
ايلميه بونك‌علامتی اولدركه آخر كيمسه‌جهتندن خصمی حقه‌متنبه اولسه‌بونك
قتنده مكروه اوله بلكه مقصودی آنجق كنديسی الزام ايدوب آنكله فضلی
ظاهر اوله . پس واجب اولان اولدركه هرشيئی‌كه تركی ايله آثم اولميه لكن
باعث تكلم اظهار فضل اوله آندن ساكت اولمقدر وبو وضع دعوای علو -
كبرياء وغيری تنقيصدندر بوصفت طبع سبعيت مقتضاسيدر و بونك دخی
اشدی مذاهب وعقائدده اولاندر زيرا اول كلامده ثواب ظن ايدوب طبع
شرعله متأكد اولور آكالار لكن بوخطاء محضدر بلكه انسانه‌لائقدرله اهل

قلبه و ايماندن كف لسان ايليه بلكه نصح ايدركده دخى تلطف ايله خلوتده
ايليه زيرا بلكه جدل ايله قلبنده بدعت مستمره اولور اللهم مكر معلومى
اوله كه آكا نصح وپند سود مند دكلدر اول زمانده نفسنه مشغول اولوب آنى
ترك ايليه . ودخى آفاتدندر خصومت ، اول دخى مذمومه‌در وبو وراء مراء
وجدالده‌در پس مراء كلام غيره مجرد طعندر آنده برخلل اظهار ايتمكيچون آكا
برغرض مرتبط اولميه آنجق غيرى تحقير ومزيت كياست اظهارى مقصود اوله .
وجدال برمراء دن عبارتدركه مذاهبى اظهار وتقريره متعلق اوله وخصومت
كلامده لجاجدر تاكه آنكله برمال ويا برحق مقصوده استيفا ايليه اول دخى كاه
ابتدا اولور وكاه اعتراض اولور اما مراء البته بركلام سابقه اعتراض ايله اولور
مكر شرعله حقى اظهار ايچون مخاصمه ايليه لدد واسراف ايتمدن وقدر حاجتدن
زياده لجاج وعناد ايتمدن ، اول زمانده فعلى حرام اولماز لكن تركى اولادر مادامكه
تركه يول بوله زيرا خصومت صدورى توغير ايدر يعنى حقد وحسدينى زياده
ايدر وغضبى تهييج ايدر اول حقد مابينلرنده قالور اقل مرتبه خود تشويش
خاطر ايتديكى ظاهردر حتى صلوتده دخى دفعنه قادر اولماز كذلك مراء
وجداله دخى حال بويله‌در هر كيمسه‌كه خصومتده واجب اولان مقدار اوزره
اقتصار ايليه آثم اولميوب وبالدن سالم اولور لكن بوحال غايت عسيردر اول
سببدندركه تارك اولى اولور . ودخى آفاتدندر كلامده تشدق ايله تقعر ايلمك
يعنى تركيده آغزينى اكوب دماغنى چاتلاتمق طريقيله سويلمكدر وسجع وفصا-
حتده تكلف وتصنع ايلمك كه اول تكلف ممقوتدر يعنى مبغوض اولان
تكلفدر . وبوقبيلدندر تشبيب يعنى نسايه شعرده عرض عشق ومحبت ودخى
مقدمهٔ مصنوعهٔ متكلفه واسجاع مكلفه . بلكه كلامدن مقصود تفهيم غرضدر
آنك ماوراسى تصنع مذمومدر . مكر وعظ وتأثير قلوب مطلوب اوله اول
زمانده الفاظ رشيقه كتورمك جائزدر . ودخى آفاتدندر فحش وسب وبذا-
ذت لسان يعنى لسانك مهمل اولمسى كه اول دخى منهى عنهدر ومذمومدر
وبونك مصدرى ومعدنى خبث ولومدر پس اول مقوله‌لردن احتراز ايدوب
لسانى اول مقوله‌لردن تطهير لازمدر مثلا ذكرى قبيح اولان نسنه‌ده طريق

كنايت اختيار ايلمك كبی مثلا جماع وقاعدن لمس ايله كنايت وتعبير كبی وتغوط
وبولدن قضاء حاجت ايله تعبير كبی . ودخی زوجه‌سنی ذكر لازم كلدكده ام
اولادم بويله ديدی ديه وياخود حجره‌ده اولان وياخود وراء سترده اولان بويله
ديدی ديه. كذلك حاشا جذام وبصرده شـول حكايت ايتديكی مرض ديوب
تصريح ايلميه وبونلرك مثلی دخی بويله‌در. ودخی آفاتدندر لعن ايلمك ياحيوانه
وياخود جماده، هربری مذمومدر لعنك معناسی حق تعالانك رحمتندن طرد
وابعاددر اول جائز دكلدر الا شول كيمسه‌يه جائزدر كه رحمت خدادن بعيد
اوله‌جق اوصاف ايله موصوف اوله كه اول كفر وياظلمدر مثلا ﴿ الا لعنة الله
على الظالمين ﴾ وياخود ﴿ على الكافرين ﴾ديه امر لعنت غايت خطر اوزرينه‌در
و آنك اوچ مرتبـه‌سی واردر : مرتبهٔ اولی وصف اعم ايله لعندر كافرينه
ومبتدعه وفسقه‌يه لعن كبی . مرتبهٔ ثانيه آندن اخص واوصاف ايله لعندر يهود
ونصارايه لعن كبی ودخی مجوس وقدريه وخوارج وروافض وزانيلره واكل
ربا ايدنلره وظلمه وبونلرك امثـالنه لعن كبی ، بونك جمله‌سی جائزدر لكن
مبتدعه‌يه لعنده نظر واردر زيرا معرفت بدعت غامضه‌در. مرتبهٔ ثالثه برشخص
معينه لعندر اول جائز دكلدر مكر بركيمسـه اوله كه شرعاً لعنتی ثابتـه اوله
فرعون وابوجهل كبی. اما يهودیٔ معينه لعن مثلا حقك لعنی اوزرينه اولسون
اكر كفر اوزرينه وفات ايدرسه ديه‌لر اول جائزدر اما مطلقا لعن ذكر اولنان
تقييد ايله عدمی بيننده مردددر پس آنده خطر واردر زيرا كاه اولور كه
اسلامه كلوب مقرب خدا ايكن روحی تندن جدا اولور اول تقديرجه ملعون
اولماز.وبوقياس اولنماز برمسلمه رحمه‌الله ديمكه، يعنی سؤال اولنورسه كه بوتقد-
يرجه برمسلمه رحمه الله ديمك نيچه جائز اولور جائز آخر وقتنده اسـلامی
زائل اوله؛ جواب بويله دركه بوكلام آكا قياس اولنماز زيرا مسلمه رحمه‌الله
ديمك حق تعالی آنی اسلام اوزرينه ثابت ايلسون كه سبب رحمت اسلامدر ديمكدر
اما كافره لعن اولسه مقصود حق تعالی آنی كفر اوزره ثابت ايلسون كه سبب لعنتدر
ديمك جائز دكلدر زيرا مؤداسی غيرك كفرينه رضادر. ايمدی كافرك لعننده اولان
كلام معلوم اولديسه پس لعن زيد فاسقه ياخود مبتدعه جائز اولمديغی اولويت

ایله‌در مکر خصوص شخصه لعن جناب معدن رسالتدن صلی الله تعالی علیه وسلم
صادر اولمش اوله ابی جهل و آنك احزابی کبی. علی الاجمال لعنت اشخاصده خطر
واردر اجتناب لازمدر اما ابلیسه لعنتدن سکوتده خطر یوقدر قنده قالدی‌که
غیرینه اوله اما یزیده لعنده اسلم عدم لعندر زیرا آنك کندوسنك قتلی
ویاخود اکا امری ویا رضاسی ویا آندن فرحی ثابت دکلدر ثابت اولدیغی
تقدیرجه دخی بلاتوبه وفاتی دخی ثابت دکلدر نعم اکر حضرت حسینك قاتلی
بلاتوبه وفات ایتدی ایسه علیه اللعنه دیرسه جائزدر. وینه آفاتدندر شعر
انشا ایلمك، زیرا اول برکلامدرکه حسنی حسن وقبیحی قبیحدر لکن آنك
ایچون تجرد مذمومدر نعم انشاد ونظمی حرام دکلدر مادام‌که آنده کلام مکروه
ویا کذب اولمایه اما مبالغه اول صنعت شعردندر مجلس رسول اللهده مبالغه‌یی
متضمن شعر انشاد اولنمشدر. ودخی افاتدندر مزاح‌که آنك اصلی مذموم
ومنهی عنهدر مکر مقدار یسیر اوله‌که اول مستثنادر اول مذموم اولان اصلی
مداومتدر زیرا اول لعب وهزله اشتغالدر لعب ایسه مباحدر لکن مواظبت
ومداومتی مذمومه‌در اما آنده افراط دخی مذمومدر زیرا اول کثرت ضحك
ایراث ایدرکه اول قلبی اماته ایدر واحیانا ضغینه وحقد ایراث ایدر ومهابت
ووقاری اسقاط ایدر. ایمدی بواموردن خالی اولان مرتبه سی مذموم اولمازکه
رسول اللهدن واقع اولان بومرتبه سیدر اول سببدندرکه بیورمشلردر: تحقیق
بن مزاح ایدرم لکن حقك غیرینی سویلمزم. لکن انلرك غیرینه بوباب فتح
اولنور یعنی آنك غرضی خلقه سبب ضحك اولسون دیمك اولور هرنه وجهله
اولورسه پس مذموم اولور. ودخی آفاتدندر سخریه واستهزا، بونلر دخی
حرامدر هربارکه موذی اوله. وسخریه‌نك معناسی استحقار واهانتدر وعیوب
ونقائصه تنبیه دربروجهله‌که آندن ضحك اولنه ودخی کاه اولورکه فعل وقولده
محاکاه ایله وکاه ایما واشارات ایله اولور نچانکه استهزا اولنان کیمسه‌نك
حضرتنده اوله غیبت ایله تسمیه اولنماز اما آنده دخی معنای غیبت واردر.
وبوقبیلدندر برکیمسه‌نك خطنه وکلامنه وصنعتنه وصورت خلقنه ضحك دخی.
اما نچانکه استهزاء اولنان کیمسه برطائفه دن اوله‌که نفسنی مسخره ایدوب

آندن متأذى اولمازلر بلكه فرحناك اولورلر اول مزاح قبيلندن اولوب آنك حكمنده اولور . ودخى آفاتدندر افشاء سر ايلمككه اول منهى عنهدر زيرا آنده ايذاء وتهاون واردر معارف واصدقاء حقنده ، اول دخى حرامدر اكر اضرار اولورسه . وياخود لومدر اكر آنده اضرار اولمازسه . ودخى آفاتدندر وعد كاذب، زيرا لسان وعده سباقدر يعنى اول امردن وعد ايلمكده ماهردر اماكاه اولوركه نفسى وفايه سماحت ايتميوب خلف وعد لازم كلور اول ايسه امارت نفاقدندر . ودخى آفاتدندر قول و يمينده كذب وحين كه قبائح ذنوب وفواحش عيو بدندر مكركه برامر محموده توصل ممكن اولمايوب اكا موقوف اوله زيرا كلام وسيلهٔ مقاصددر . پس هر مقصود محمودكه اكا توصل كذب ايله وصدق ايله ممكن اوله آنده كذب حرامدر اكر آنجق كذب ايله توصل ممكن اولورسه آنده كذب مباحدر اكر مقصود مباح ايسه. وواجبدر اكر مقصود واجب ايسه ، مثلا قچانكه صدقده برمسلم مظلومك سفك دمى لازم كلسه آنده كذب واجبدر . ودخى اكر اصلاح ذات البين كذبسز ممكن اولمازسه مباح اولور لكن بوباب فتح اولنماز انجق مقدار ضرورت اولور تاكه انكله نفس كذبه معتاد اولمايه . ودخى بونده غرور كثير واردر زيرا كاه اولوركه باعث حظ نفسى وغرضى اولور . ايمدى معلوم اولمق كركدركه مقصود اولان امر وخصوص شرعده صدقدن اتم ميدر ياخود دكليدر؟ وبونى تعيين ايسه غايت غامض ومشكلدر پس حزم آنك تركنده در مكركه تركنه اصلا رخصت بولميه . وبوقبيلدندر ترغيب وترهيبه متعلق اموردده احاديث وضعنك جوازينى ظن ايلينلر، بوخطاء عظيمدر زيرا بوغرض رسول اللهه كذب محذورينه مقاوم اوله من زيرا اول اكبر كبائردندركه اكا برشئ مقاوم اولماز. بوندن صكره معلوم اولهكه سلف ديمشلردركه معاريضده كذبدن مندوحه وكفايت واردر يعنى بركلامكه ذوالوجهين اولوب ايكى معنايه احتمالى اولوب سامع اولان ظاهراً متبادر اولان معناسنى ملاحظه ايديه لكن قائلك مقصدى معناى آخر اولهكه انكله كذبدن خلاص اولور بومقوله معاريض حضرت ابن عباسدن وغيريدن مرويدركه كذلك حضرت

عمردن. اما بونكدخی جوازی برضرورت اقتضاء ایتدکده‌در والا نه تصریح
ونه تعریض جائز دکلدر لکن تعریض اهوندر مثلا دیسه‌ك كه ﴿ الله يعلم ماقلت
من ذلك من شیٔ ﴾ سنك مقصدك كلهٔ ما ابهام ایچون اولوب موصوله اولمق
اوله ومستمع اولان آنی حرف نفی توهم ایلیه نتکه ابرهیمی براستمدیکی
کیمسنه طلب ایلسه جاریه‌سنه «اول کیمسه‌یه وارآنی مسجدده طلب ایله‌دیه
سویله» دیر ایدی بونده دکلدر دیمز ایدی‌که کاذب اولمایه . ودخی حضرت
شعبی برخط دائره ایدوب جاریه‌سنه دیر ایدی‌که پارماغکی ایچنه وضع ایدوب
اول بونده دکلدر دییه‌سین اما بونلرك جمله‌سی موضع حاجتده‌در والامکرو-
هدر زیرا تفهیم کذبدر . لکن معاریض برغرض خفیف سببی ایله مباح
اولور مثلا مزاح ایله غیرك قلبنی تطییب کبی ، نته‌کیم حضرت صلی الله علیه
وسلم برعجوزه بن جنته کیرمیم سؤال ایتدکده جنته عجوز کیرمز دیه بیور-
دقلری کبی وبر خاتونه دخی زوجکك عیننده بیاض واردر دیدکلری کبی
ودخی سنی بعیرك اوغلنه تحمیل ایدرز دیدکلری کبی ، وبونك امثالی دخی
وارد اولمشدر. اما مطایبهً صریح کذب اول فسق دکلدر لکن ترك اولنور
نته‌کیم بعض ناس ملاعبه نیتی ایله بعض احمقانی مغرور ایدوب برعورت سکا
تزوج ایتمکه راغبه‌در دیرلر اکر آنده دخی ضرر وایذاء قلب اولورسه
اول دخی حرام اولور . ودخی فسق ایجاب ایلمز کذبدندر بعض کیمسه‌لر
برکیمسه‌یه سنی یوز کره طلب ایلدم دیرلر زیرا مقصدی عینی ایله مرأتی
تفهیم دکلدر بلکه کثرتدر اکر طلبنده کثرت اولدی ایسه آثم اولماز. ودخی
معلوم اوله‌که انواع غیبتدندر قلب ایله غیبت‌که اول سوء ظندر یعنی قلبی ایله
برکیمسه‌نك سوء حالنه اعتقاد وحکم ایلمکدر اول دخی حرامدر اماخواطر
وحدیث نفس بلکه شك انلر معفوعنهدر وسوء ظنك علامتی و آنی حدیث
نفسدن تمییز بودرکه سوء ظنده قلب متغیر اولور اولواقع اولان امردن،
واول سیدن آندن متنفر اولوب آنی اشغال ایدر ومراعاة واکراهندن
دخی فتور کلور . ودخی سوء ظنك ثمراتندندر تجسس ایدوب تحقیق طلب
ایلمك، بودخی منهی‌عنهدر زیراحق‌تعالی ﴿ولا تجسسوا ﴾دخی بیورمشدر .

ودخی معلوم اوله که غیبت ایچون آلتی اعذار مرخصه واردر یعنی
اول اعذار اولیجق غیبتده رخصت واردر : اولکی تظلمدرکه اول ظالمك
مساوینی ذکر ایتمدن ممکن دکلدر. ایکنجی استغاثتدر منکری تغییر وعاصی‌یی
منهج حقه‌رد ایچون. اوچنجی استفتادرکه فلان بکا ظلم ایلدی آنك حکمی نه‌در
دیه لکن اولی اولدرکه برکیمسه یه شول وجهله ظلم ایدنك حقنده نه‌دیرسین
دیه اسمنی ذکر ایتمیه . دردنجی مسلمینی برکیمسه‌نك شرندن تحذیردر اول
تقدیرجه اسمنی ذکرلازمدر. بشنجی آنك اسمی عیبنی معرب ومظهر اولمقدر
اعرج واعمش کبی . پس آنی ذکر ایلین آثم اولماز نعم اکر اول اسمك غیری
ایله تعریف ممکن اولورسه اول اولادر بلکه اعمایه بصیر دیرلر اسم نقصدن
عدول ایچون . آلتنجی فسقی مجاهر اوله اول تقدیرجه ذکرندن استنکاف
اولنماز ومکروه دخی اولماز پس اول اسمله ذکرنده اثم یوقدر اما کفارت
غیبت ندم وتوبه‌در وایتدیکی فعله تأسفدر بعده غیبت ایتدیکی کیمسه ایله استحلال
ایلیه تاکه اول دخی حلال ایدوب مظلمه سندن چقه . ودخی لائق اولان
اولدرکه استحلال ایتدکده حزین ومتأسف وفعلنه نادم ایکن ایلیه اما ندامتسز
استحلال ایلین اول مراءدرکه معصیت اخرادر بعض ناس که عرضك عوضی
یوقدر مال کبی ، پس استحلال واجب دکلدر دیمشلردر اول کلام ضعیفدر
زیرا عرضده حد قذف واجب اولور بوندن صکره تحلیل غیبت ایله مقصد
ظلمه دن عفو در حلال حرامه منقلب اولمق دکلدر نته‌کیم او یله ظن ایدوب
تحلیل ممکن دکلدر دیمشلردر . ودخی افاتندر مدح ، آنك دخی آلتی آفتی
واردر درت آفت مادحده در ایکیسی دخی ممدوحده در . آفت اولی اولدرکه
کاه مدحده افراط ایدوب کذبه وارر . آفت ثانیه اولدرکه کاه اولورکه ریاء
داخل اولور زیرا قلبنده خلافی اولور . آفت ثالثه اولدرکه کاه اولورکه
تحقیق ایده میوب غورینه واصل اولمایوب واطلاعه قدرت اولمیانی سویلر .
آفت رابعه اولدرکه کاه اولورکه ظالم وفاسق دخی مدح اولنور . آفت
خامسه ممدوحده کبر ویا عجب احداث ایدرکه ایکیسی دخی مهلکلردر .
آفت سادسه اولدرکه قچان اکا خیر ایله ثناء ایلسه‌لر کسب فرح ایدوب

نفسندن راضی اولوب تدارك قصور ایچون اولان اعمالده فتور ایدر اول سببدن عملده تشمر و سعی قلیل اولور زیرا غایت مقصوده واصل اولدم دیه ظن ایدر . ودخی آفات کلامدندر فحوای کلامده اولان خطانك ودقائقندن غفلتده اولان آفت دخی خصوصا حق تعالایه وصفاته متعلق اولان امورده . مثلا ماشاء الله وشئت دیه‌سین بلکه صواب اولان ماشاء الله ثم شئت دیمکدرکه حدیث شریفده دخی بوندن نهی وارد اولمشدر زیرا مطلق عطفده که واو ایله عطف ثانی افاده ایدر تسویه وتشریك واردر و دخی برکیمسه‌نك قولی کبی که (من یطع الله ورسوله فقد رشد ومن یعصهما فقد غوی) دیمشدر بلکه صواب ﴿ ومن یعص الله ورسوله ﴾ دیمکدر زیرا ضمیر تثنیه جمع وتسویه افاده ایدر وبونلرك امثالی دخی . ودخی آفاتدندر عوامك حق تعالانك ذات واوصافندن سؤالی دخی ، زیرا کفره مؤدی اولور بلکه عوامك شأنی واکا لائق اولان حال عبادته اشتغال وقرآنده وارد اولانك جمله‌سنه ایمان وتصدیق و حضرت رسولك صلی الله تعالی علیه وسلم کتوردکلرینك جمله‌سنی تسلیم وتحقیق ایلمکدر بحث وسؤال وقیل وقال ایتمدن ، آنلرك عباداته متعلق اولانك غیرندن سؤاللری سوء ادبدرکه آنکله مستحق مقت وغضب اولوب بلکه خطر کفره معروض ایدر .

اصل خامس — غضب وحقد وحسد ذمنده‌در بونده دخی مطالب واردر .

مطلب اول — غضبده‌درکه آنی حق تعالی ذم ایلمشدر کذلك رسول خدا ذم ایدوب صحابه و تابعین دخی ذم ایلمشلردر وبونك حقیقتی بودرکه وقتاکه حق تعالی حیوانی خلق ایدوب آنی معرض فساد وموتان [*] ایلدی ایسه ینه آکا انعام ایلدی آنی افساددن حمایت ایدوب اجل مسمی اصابت ایدنجه آندن هلاکی دفع ووقایت ایدن شیء ایله . اول فساد دخی یا داخلندندرکه داخلنده حرارت ورطوبت وضع ایلمشدر حرارت ایسه افناء رطوبت ایدر پس حق تعالی که راحم المخلوقات والعباددر رطوبته اطعمه ایله امداد

[*] موتان ضم میم ایله کاه مفتوح دخی اولور مواشی‌یه اصابت ایدن موت عامدر انسانده وباء کبی .

ایلدی و آنك اجلی ایچون رب انام خلق شهوت طعام ایلدی . ویاخود فساد خارجدندر سیف و سنان که جانب انساندن بری برینه اصابت ایدر وسائر آلات و آخر مهلکات کبی، پس حق تعالی آنلرك دفعی ایچون غضبی ناردن خلق ایلدی و آنی طینتی ایله تعجین ایلدی قچانکه نار غضب مشتعل وثوران وهیجانه مشتغل اولسه آنکله دم قلبه غلیان کلوب عروقده منتشر اولوب جریان ایدر و آندن اعالئ بدنه مرتفع اولور بعده وجهنه منصب اولوب وجهی وعینی تحصیل حمرت ایدر بشره‌سی دخی صفاسی سببی ایله ماوراسنده اولان حمرت دم لونی حکایت ایدوب قرارر بو حالت وبووجهله حمرت اول زمانده ظاهر ونمایان اولور که انسان کندیسندن رتبه‌ده دون اولوب انتقامه قادر اولدیغی کیمسه‌یه غضب ایلیه اما فوقنده اولان کیمسه‌یه غضب ایلسه وانتقامدن مأیوس اولسه آندن اول دم انقباض دم تولد ایدوب ظاهر جلددن باطن قلبه واصل و آندن حزن متولد وحاصل اولور اول سببدندر که لونه صفرت عارض اولور اما اکر غضبی کندی نظیرینه اولانه انتقامه قدرتندن شك ایلسه آندن تولد ایدن تردد دمدرکه انقباض وانبساط بیننده متردد اولور روی وبدننه‌گاه احمرار وگاه اصفرار عارض اولوب مضطرب اولور وبوقوت غضبیه‌نك مقتضاسنك قوتی ومتلذذ اولدیغی شئ انتقامدر یعنی انسانه قوت غضبیه غلبه ایلسه آنك طعام لذیذ وقوتی انتقام اولورکه خصمنه انتقام ایلسه صفا کسب ایدر وبوقوتده ناس اوچ درجه اوزره‌در زیرا یاغایت تفریط ایلیه اول مذمومدر زیرا بی حمیت اولمقدن ناشیدر دیمشلردر. حق تعالی صحابۀ کرامی رضی الله عنهم هم شدت وهم رحمت ایله وصف بیوروب ﴿ اشداء علی الکفار رحماء بینهم ﴾ دیمشدر حضرت امام شافعی رحمه الله دیمشدر : برکیمسه که استغضاب اولنوب غضب ایتمیه اول حماردر و یاخود افراط ایلیه که بوصفت غلبه ایتمکله سیاست عقل ودین خارج اولوب طریق غیر معقول ومشروع ایله انتقامه شروع ایده اول دخی گاه طبیعیه اولور گاه مکتسبه اولور مثلا برقوم ایله اختلاط ایلیه‌که تشفئ غیظ ایله مسرور وطاعت غضب ایله مفتخر ومغرور اولوب آنی شجاعت ورجولیت ایله تسمیه ایدر بلکه اعتدال احسن درجات

واحوالدر عقل ودينك اشارتنه انتظار وآنلردن استعلام واستخباردر اول
تقديرجه حميت رعايتی واجبه اولان يرده غضب منبعث اوله وحلم وعفو حسن
اولان محلده منطفی اوله كه حق تعالانك ﴿ كنتم خير امة وسطا ﴾ بيوروب
تكليف ايتديكی وسط مرتبه‌سی بودر وصراط مستقيم دخی بودركه مويدن
ادق وسيفدن تيز واحددر اكر تمام آنی رعايتدن عجز تام اولورسه آكا
قريب اولان مرتبه‌يه سعی وطلب لازمدر زيرا بعض شر بعضندن اهوندر
وبعض خير بعضندن ارفعدر وبوغضبك بصيرتده تأثيری بودركه صاحبنی هر
موعظه وپند وهرنصح سودمندن اصم واعمی ايدر وبونلرك امثالی .

مطلب ثانی — علاج غضبده‌در معلوم اوله كه غضب يامحبوبنی اخذ ايتد-
كلرندن وياخود برمكروهه قصد ايتدكلرندن ناشيدر . انسانك محبوبی دخی
اوچدر: اولكی كافهٔ خلق ايچون ضروری اولاندركه آنلر قوت ومسكن وملبس
وصحت بدندر نته‌كيم حضرت نبی اكرم صلی الله تعالی عليه وسلم بيورمشدر :
﴿ من اصبح آمنا فی سربه معافياً فی بدنه وعنده قوت يومه فكانما خيرت له الدنيا
بحذافيرها ﴾ يعنی بركيمسه كه صباحه داخل اولدقده تجرنده يعنی خانهٔ تنك
وتاريكنده حوادثِ وآفاتدن آمن اولسه وبدننده معافات وصحت اولسه ويانند‌ه
قوت يوميسی حاضر اولسه كويا جميع دنيا بحذافيرها آكا تخيير اولنمشدر يعنی
تخيير اولنسه دخی عاقل اولانه لازم اولان بوندن زياده‌يه مائل اولمامقدر زيرا
متاع دنيادن بونلره بالضروره احتياج مقرردر وبونلردن زياده‌سی لازم اولمد-
يغی محققدر لكن كلام بونده‌دركه اكر غضب دخی ايدرسه غضبی ذيل عفو
الهی ايله مستور وصاحبی دخی معذور اولور اما اول وجهله غلبهٔ توحيدمانند
برق خاطف اولوب وواقف اولماز ينه قابه قناعت كليوب وسائط مراجعت
لازم اولور لكن خير حق تعالانك تقدير ايتديكيدر ديمكده دخی كلام بويله‌در .

مطلب ثالث — اسباب غضبك معرفتنده‌در تاكه آنلری ازاله ايله معالجه
ايليه، واول اسباب زهو وعجب وفخرومزح وهزل وتعيير ومارات ومضاده
وغدر، وشدت حرصدر فضول مال وجاهه . ايمدی بونلرك جمله‌سی اخلاق
رديه‌دركه هربرينی ازاله واجبدر مواضعنده ذكر ايتديكمز اموارايله، اماغضبك

بعد الوقوع معالجه‌سی آلتی امور ایله‌در : اولکی کظم غیظ فضیلتنده وارده اولان اخباری ملاحظه‌در . ایکنجی نفسنی حق تعالانك عقابی ایله تخویف ایلمکدر ودیمکدر که حق تعالانك بنم اوزریمه قدرتی شول کیمسه اوزرینه قدرتمدن اعظمدر . اوچنجی نفسنی تحذیر وتخویف ایلمکدر عاقبت عداوت وانتقامدن وعدونك کندی ایله مقاتله‌یه سعی واقدامندن واعراضنی هدمه جهدندن ومصائبنه سرورندن، انسان خود مصائبدن خالی اولماز وبالجمله قوت شهوتی قوت غضب اوزرینه تسلیط ایلیه یعنی بومعالجه کرچه ملاحظهٔ اخرت ایله اولمدیغی اجلدن مقبوله دکلدر لکن علی کل حال بونکله دخی دفع غضب ممکندر . دردنجی حین غضبده حاصل اولان قبح صورتی تفکر وکلب ضاری وسبع عادی‌یه مشابهتی تدبر ایلیه وحلیم هادینك [*] انبیایه وعلما وحکمایه مشابهتی ملاحظه ایلیه . بشنجی اولدر که انتقامنه داعی اولوب کظم غیظدن [**] مانع اولان سببده تفکر وعاقبتنی تدبر ایلیه . مثلا شیطان آکا دیرکه اکر انتقام ایلمزسه‌ك عجز ومهانتکه وذلت ودناءتکه حمل ایدرلر اول سببدن اعین ناسده حقیر اولورسین. اول دخی نفسه‌دییه که نه عجب جاهلسین بوذلت وحقارتمی اهوندر یاخود روز قیامتده علی روس الاشهاد افتضاح وخسارتمی آساندر بعده ترك انتقام ایلیه . آلتنجی اولدرکه‌بیله‌که غضبی اول امور مقصود خدایه موافق اولان اوزره جاری اولوب ظهور ایدر کندی مقصودی اوزره اولماز پس نه‌وجهله بنم مقصودم مقصود اللهدن اولادر دیه‌بیلور بوندن‌صوکره غضبك بطریق العمل معالجه‌سی اولدرکه لسانکله دیه‌سین : (اعوذ بالله من الشیطان الرجیم) ودخی دیه‌سین : (اللهم رب النبی محمد اغفرلی ذنبی وارحمنی واذهب غیظ قلبی واجرنی من مضلات الفتن) حضرت رسالت‌پناه صلی الله تعالی علیه وسلم حضرت عایشه‌یه رضی الله عنها غضبی زماننده بویله تعلیم ایلدیلر . اکر آنکله

[*] هادی ساکن معناسنه‌در هدودندرکه سکون معناسنه‌در هدایتدن دکلدر .

[**] بوامر خامس اصل مترجمده مرحوم والد ماجدك مقتضای بشریت اوزره قلم مبارکارندن دوشوب یازمشلر بعده اعادهٔ نظر بیورمیوب قالمش بوفقیر کتاب الاحیادن بطریق الایجاز نقل ایدوب حاشیهٔ نسخه اصلنده ثبت واشارت ایلدم وحالا ترجمه‌ده دخی ادخال ایلدم تکمیل کتاب وتحصیل ثواب قصدینه والله اعلم بالصواب .

زائل اولمازسه قائم ایسه جلوس ایلسون اکر جالس ایسه اضطجاع ایلسون تا که خاق اولندیغی خاکه قریب اولوب آنکله نفسك ذلنی بیله واضطجاع وجلوس ایله سکون طلب ایلیه زیرا سبب غضب حرارت وسبب حرارت حرکتدر اکر آنکله زائل اولماز ایسه ماء بارد ایله توضی یا اغتسال ایلیه زیرا ناری اطفا ایلمز الاماء ایدر حدیثده بویله وارد اولمشدر . بوندن صکره ناس غضبده درت مرتبه‌در : بعض خلفا کبی سریع الوقود وسریع الخموددر یعنی سرعتله اتشی قبول ایدر وینه سرعت ایله سونر . بعضی دخی غضا کبی بطیء الوقود وبطیء الخموددر . بعضی دخی بطیء الوقود سریع الخموددر که اول جمله‌نك اجودی اولور مادام که حمیت وغیرته فتور کلمك مرتبه‌سنه واصل اولمیه . بعضی دخی سریع الوقود بطیء الخموددر اول جمله‌نك شر و بدتریدر .

مطلب رابع — حقدده وعفو ورفقده‌در . ایمدی معلومدم اوله که قچانکه غضبك صاحبی تشفیدن عاجز اولورسه اول غضب باطنه رجوع ایدوب حقد اولور . حقدك معناسی اولدر که آنی استثقال وآکا بغض وآندن نفار قلبنه ملازم وغیر منفك ولازم وهر دمده باقی ودائم اوله . وبو حقدالتی امری مثمردر : اولکی حسددر حقدسنی حامل اولوب غیرك نعمتك زائل اولمسنی استیه‌سین وآکا برنعمت اصابت ایدرسه مغموم وبرمصیبت نزول ایدرسه مسرور اوله وبوفعل منافقین کاریدر آنك ذمی عن قریب معلوم اولور ان شاء الله تعالی . ایکنجی حسدی باطننده اضماری زیاده ایلیوب آکا اصابت ایدن بلا ایله شماتت ایلیه . اوچنجی آنکله ماینکی قطع ایدوب مصارمه ایده‌سین یعنی کسشه‌سین اول سکا اقبال ایدرسه دخی . دردنجی آندن دوندر آندن اعراض ایده‌سین استصغار وتحقیر ایتمکله . بشنجی آنك حقنده حلال اولمیان کلام سویلیه‌سین کذب وغیبت کبی وافشاء سر وهتك سر و بونلرك غیری کبی . آلتنجی آنی محاکاة ایده‌سین که ترکیده یا کسیلامقدر سخریه واستهزاء ایله . یدنجی آکا ایذاء در ضرب ایله و بدنی ایلام ایله . سکزنجی آندن حقنی منع ایلمکدر صلهٔ رحم کبی وقضاء دین ورد مظلمه کبی ، بونلرك جمله‌سی حرامدر ودخی رفق نتیجهٔ اعتدال قوت شهوت وغضبدر اول سببدن حدیثده وارداولمشدر که

یاعائشه برکیمسه‌یه رفقدن حظ ونصیبی ویریله تحقیق اکا دنیا و آخرتك خیرندن نصیبی ویرلمشدر ودخی رفق وعنف ایله‌لین بیننده توسطدر امامشکل موضع عنفی موضع رفقدن تمیزدر فچانکه برکیمسه تمیزه قادر اولمسه میلی جانب رفقه اولنون زیرا نجاح آنکله‌در اکثر احوالده .

مطلب خامس — حسدده‌در و آنك حکم واقسام ومراتبنده‌در . ایمدی معلوم اوله‌که حسد حقدك فرعیدر حقد دخی غضبك فرعیدر حسد اولماز الانعمت اوزرینه اولور آنده دخی یااول نعمتك منعم علیه اولاندن زوالنی ایسته‌سین اول حرامدر مکر برظالمك یابرفاسقك نعمتی‌که آنی شره آلت قیلمش اوله لکن آنك دخی زوالنی نعمت اولدیغی جهتدن ایسته‌میوب بلکه آلت شراولدیغی جهتدن ایسته‌سین. بوندن صکره حسدك دخی اسبابی واردر: اولکی عداوت بغضاء در بواشد اسبابیدر . ایکنجی تعززدرکه غیرك کندی اوزرینه ترفعی آکا ثقیل کله وتکبر مرام ایلمیوب بلکه مرامی آنك کبرینی دفع اوله بواول زمانده اولورکه فچان بعض اقرانی برولایته واصل ویاخود علم وماله نائل اولسه بودخی آنك تصلف وتفاخرینه تحمل ایده‌میوب تعزز ایلیه. اوچنجی اولدرکه طبعنده تکبر اوله واول شخصی استصغار واستخدام ایدوب آندن کندویه انقیاد واغراضنده متابعت توقع ایلیه اما فچانکه نعمته نائل اوله خوف ایلیه‌که آنك تکبرینه تحمل ایده‌میوب آکا متابعتدن ترفع ایلیه بلکه آنکله مساواتی تشوف ایلیه یعنی تطلع ایدوب یوقلامق وبرابرلك کوزتمك ایله مقیداوله ویاخود مساواتدن زیاده اوزرینه ترفع ایتمکه تشوف ایلیه تاکه آنك اوزرینه تکبر اولنورکن کندوسی تکبره عود ایدوب متکبر اوله.وقتاکه حسدشخصین بیننده سائقهٔ ارتباط اقتضا ایتدی‌ایسه امثال‌واقران واخوه وبنی اعمام واقارب بیننده شایع وکثیر ، ایکی بلدهٔ متباعد تینده اولان ایکی شخص بیننده اول مرتبه اولماز . بوندن صکره وقتاکه حسدده تزاحم شرط اولدیسه اول سببدندرکه عالم عالمه حسد ایدر اماتاجره حسد ایلمز وشجاع شجاعه حسد ایدر اسکافه ایلمز و بونك امثالی دخی بویله‌در نعم

بر کیمسه‌که صیت طالبی اوله‌کاه اولورکه اقصای عالمده اولان کیمسه‌یه بوغرضده مزاحم اولوب اکاحسدایدر امابناء آخرت آنلر بیننده تحاسد واقع اولماز زیرا آنلر بیننده مزاحمه اولماز وآخرتده ضیق دخی یوقدر کذلك علم دخی، زیرا برمعلومی بیك انسان بیلور مزاحمه دخی اولماز .

اصل سادس — ذم دنیاده‌در . بونده دخی ایکی مطلب واردر .

مطلب اول — معلوم اوله‌که مذمت دنیای دنی اولو الالبابدن برفرده خفی دکلدر واکر آیات قرآنیه ذم دنیـانی ونفسی آندن صرفی مشتملدر کذلك احادیث وآثارده دخی کثیره‌درکه اولی الابصـاره خفی دکلدر ایمدی دنیانك حقیقتنی ومذمومه‌وغیرمذمومه‌یه قسمتنی ذکرایده‌لم. معلوم اولاکه‌سنك قلبکك ایکی حالتی واردر: اول ایکی حالتك قریب‌ودانی اولانی‌که ماقبل موتدر ودنیا ایله مسمادر متأخر ومتراخی اولان‌کهمابعد موتدر آخرت ایله مسمادر. بوندن صکره دنیا اوچ قسمدر: اولکی اولدرکه آخرتده سکا مصاحب ورفیق وثمره‌سی بعدالموت سنکله باقی وسنی آتش دوزخدن حافظ وواقی اوله مثلا علم کبی‌که اوللذت دنیویهٔ عاجله‌در کذلك عبادت دخی تحصیل لذت ایلینلره، ومع هذا بوایکیسی دنیادن معدوددکلدر زیرا نفعلری آخرتده‌اولور. ایکنجی هرشیٔ‌که آنده حظ عاجل‌اولوب لکن آخرتده ثمره‌سی حاصل اولمیه معاصی ومباحات‌ایله تلذذکبی. اوچنجی‌که ایکیسنك بیننده متوسطدر هرحظ‌عاجلدرکه اعمال آخرت معین اوله مثلا طعامدن مقدار قوت کبی ولباسدن ستر عورت ایدوب حروبرددن حفظ ووقایت ایدن کبی وبونلرك مثلی‌دخی، بوحالت‌ایکی قسمك بیننده متردددر زیرا اکر قسم اوله وسیله قیلورسـه اعمال آخرتدن اولور اکرثانی‌یه وسیله قیلورسه اعمال دنیادن اولور وعبدایله بعدالموت باقی قالماز الا قلبك صفاوطهارتی قالور اول ایسه شهواتدن کف ایله اولور وانس باللّه قالور اول ایسـه کثرت ذکراللّه ایله اولور ومحبت خدا قالور اول ایسـه حاصل اولمازالامعرفت دخی‌فکردن تولدایدر. ودخی‌معلوم اولاکه دنیااعیان موجوده‌دن عبارتدر وانسانك آنده حظ ونصیبی واردر واصلاحنده آنك شغلی واردر ایمدی بونلر اوچ‌امردر امااعیان ارضدر وآنك‌اوزرنده اولان

معادن ونبات وحیواندر اما معادن آلات واوانی ایچوندر نحاس ورصاص کبی، ویاخود نقدایچوندرذهب وفضه وبونلرك غیری کبی. ایمدی اصول بونلردر وبونلرك هر بری تمام اولماز الانجه فروع ایله اولورکه کثرتنده قابل احصاء دکلدر مثلا بقرکبی که آلت حرثدر وفرس کبی آلت حربدر وبونلرك غیری نیجه آلات دخی. ودخی وقتا که بین الناس نفس اماره بالسوء اقتضاسیله نیجه مظالم اولدیسه بر حاکم عدله محتاج اولدیلرکه ماینلرینی اصلاح ایلیه تاکه ماینلرنده اولان منازعات سببی ایله نظام عالمه اختلال کلمیه .

مطلب ثانی — شول حرف بیانندەدرکه بین الناس حیلەلری سببی ایله جاری اولور، آنلردندر لصوص وطرّار [*] وسلّال. وبونلرك انواعی کثیرەدر ودخی بونلردندر مکدّون یعنی کدوتعب وحیله ایله تحصیل مال ایدنلر. زیرا آنلرده حب بطالت اولمق ایله نیجه حیلەیه تشبث ایدرلر مثلا تکلف ایدوب اظهار عمی وعرج ایدرلر وبونلرك امثالی، وبونك ایله ناسدن تکفف ایدرلر تاکه ترحم ایدوب مال ویردلر. وینه بونلردندر اصحاب سخریه ومحاکاة یعنی مسخرەلر وقصه خوانلر واصحاب شعوذه یعنی حقەبازلر مقولەسی واصحاب افعال مضحکه واصحاب اشعار واصحاب قرعه وفال ونیجه بونلر امثالی که جملەسی امر معاش ایچون تدقیق فکر ایله استنباط حیل ایلمشلردر لکن حقیقتده نفسلرینی اضاعه ایلمشلردر زیرا اول افکار واعمال طریق کسب کمالده اعمال اولنسه اول تحصیل ایتدیکی علوم ومعارف واعمال باعث تحصیل انواع جاه ومال اولوب آندن فضله ذل وسؤال ومکر وحیله وفسادیرینه تحصیل عزت ورغبت وصلاح حال وسداد ایدردی. بوندن صکره تصور کمالده ناسك فهمی طبقات اوزرەدر بعضلر دخی ظن ایدرلرکه قتل ایله خلاص اولماز بلکه اولا صفات بشریەیی اماته وآنلری نفسدن بالکلیه قلع وازاله لازمدر پس مجاهدەیه اقبال ونفسلرینه تشدید ایدرلر حتی بعضی شدت ریاضت ایله هلاك اولور وبعضنك عقلانه فساد کلور وبعضی دخی مریض اولور بونکله اوزرینه طرق عبادت منسده اولور بعضلر دخی ظن

---

[*] سلال برنسنەیی سهولت ایله نزع ایلیندر بومقامده مرام اولان ترکیده یان کسیجی دیدکلری طائفەدر .

ايدرلركه مقصود معرفت خدادر عبادت آكا وسيلەدر ايمدى حق تعالايه وصولدن صكره عبادتدن استغنا اولنور پس سعى وعبادتى ترك ايدرلر وديرلركه تكليف عام دكلدر بلكه مخصوص عوامدر . بونك وراسنده دخى نيجه مذاهب باطله وضلالات هائله واردركه احصاسى طويل اولور تايمشدن زياده يه بالغ اولنجه . بوجملەنك ايچندن ناجى اولانلر آنلردركه صحابهٔ كرام آنك اوزرينه اعتقاد ايدوب اول وجهله عملده سعى واهتمام ايلمشلردركه اول طائفه اهل سنت وجماعتدر و آنلردرمنهج قويم وصراط مستقيم اوزره اولانلر. حق تعالى جملەمزى اول عقيدهٔ صحيحه اوزره ثابت ايدوب سلوك صراط مستقيم واعتقاد صحيح و قويم ايله روحمزى قبض ايدوب آخرتده دخى لواء الحمد تحتنده حبيب رب مجيب ايله واول زمرهٔ ناجيه واصحاب رتبهٔ ساميه ايله حشر ايليه آمين يارب العالمين .

اصل سابع — ذم مالده ومحبتنك كراهتنده وبخلك ذمندەدر بونده دخى مطالب واردر .

مطلب اول — معلوم اولەكه حق تعالى مالى مواضع كثيرەده ذم ايدوب بعض مواضعده دخى مدح ايدوب وخير ايله تسميه ايليوب ﴿ ان ترك خيراً ﴾ ديه بيورمشدر . ودخى رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم ﴿ نعم المال الصالح للرجل الصالح ﴾ بيورمشدر يعنى نه كوزل مال صالحدر شول مال حلال كه بررجل صالحه واصل اولوب زكوتنى ادا ايدوب وجوه خيراته صرف ايليه پس بوايكى قولك و بو ذم ايله مدحك بينى توفيق و محلى تحقيقدن لابد در واول ممكن دكلدر الا مالك آفات وفوائدينى بيان ايله ممكندر . ايمدى معلوم اولەكه مال همان برمار كيدركه آنده بالاتفاق سم وترياق واردر پس بركيمسه كه آنك فوائدينى وغوائلنى بيله ممكندركه شرندن احتراز واجتناب وخيرينى استدرار واكتساب ايليه. اما فوائدى اوله اول دخى يادنيويه دركه آنى هر كس بيلور اول سببدن آكا تهالك ايدرلر وياخود دينيه‌در اول دخى اوچ نوعدر: نوع اول نفسنه انفاق ايتديكيدر اول دخى يا عباداتده اوله حج وجهاد كبى كه بونلر امهات قرباتدندر وياخود عبادته استعانتده اوله مطعم وملبس ومسكن

ومنكح وسائر ضرورات معيشته صرف كبی، شول امركه عبادته توصل البته آنكله توسل ایتمكه موقوف اوله اول دخی عبادتدر بلكه حظوظ دنيويه آندن زياده اولان تنعم وتلذذدر . نوع ثانی ناسه صرف ايتديكيدر اول دخی درت قسمدر: اولكی صدقه‌در آنك ثوابی معلوم اولمشدر. ایکنجی مروتدر ضيافت وهديه‌واعانت كبی، بودخی فوائد دينيه‌دندر زيرا بونكله انسان تحصيل اصدقا واخوان ايدر و صفت سخاء وجود ومروت وفتوت بونلرده دخی ثواب واردر . اوچنجی وقايت عرضدر كه بذل مال ايليه تاكه عرضی پايمال اولميه شاعرك هجوينی وياخود مثالب سفهايی دفع ولسانلرينی قطع ايلمك كبی . بونك فائده‌سی دينيه واخرويه دخی اولور زيرا وقايت عرض صدقه‌در زيرا آنده غيبت ايده‌نی منع ومابينلرندن آفت انتقامی دفع واردر . دردنجی استخدامدر زيرا انسان اكر جميع مصالحنه بنفسه تولی ومباشرت ايدرسه اوقاتی ضائعه اولور مثلا طعامی هم اشترا وهم طبخ كبی وكنس بيت يعنی خانه‌سنی سوپرمك حتی كتابلری نسخ وكتابت كه آكا دخی احتياج مقرردر. پس انسانه برمقدار مال لازمدركه بونك امثالی حوائجه دفع ايليه . نوع ثالث عامه ايچون اولان خيردر بناء مساجد ومعابد وقناطر ورباطات ودار المرضی كبی ويوللره جباب وسقايه‌لر نصب ايلمك كبی، وبونلرك امثالی دخی كه هر بری خيرات مؤيده‌دركه بعدالموت دارّه‌در يعنی كثيرالخير والبركه‌در وادعيهٔ صالحينی جالبه‌در . ايمدی سكا خيرده بوبيان اولنانلر كافيدر واحوال انبيا واوليايی وعادات خلفاء راشدين وسائر صحابه وتابعينی ملاحظه وتدبر ايليوب اتباعه لائق قنغی طريق ايسه اكا سالك اوله وآندن فوت اوله‌جق سعادتی تدبر ايليه كه باب جنتدن بشيوز ييللق مسافه مدافعه اولنمقدر .

مطلب ثانی — سخاده‌در . معلوم اوله كه مال اكر مفقود ايسه لائق اولدركه قناعت ايدوب حريص اولميه اكر موجود ايسه لائق اولدركه سخاء وايثار وشح وبخلدن تباعد اختيار ايليه زيرا سخاء اخلاق انبيادندر خصوصا ايثاركه درجات سخانك ارفعيدر ايثار اولدركه مالندن جود ايليه كنديسندن احتياج موجود ايكن، نته‌كيم بخلك اعلاسی نفسنه بخل ايلمكدر احتياجی وار

ایکن. سخاده ایثاردن صکره بردرجهٔ عالیه یوقدر اماجود حقنده دیمشلردرکه برعطادرکه آنده امتنان اولمیه وبراسعاف مرامدرکه بلارویه اوله بعضلر ایتدی: شول اعتقاد ایله اولان عطادرکه مال اللهڭدر وعبداللهڭدر آنجق اللهڭ عبدی اللهڭ مالنی اعطا ایدر آنڭ فقرینی کورمدن. ایمدی معلوم اولاکه بومذکور اولان تفاسیردن هربری مقصده وافی وبیان مقصوده کافی دکلدر بلکه بویله تفسیر ایدرزکه مال برحکمت ومقصود ایچون مخلوق وموجود اولمشدر ایمدی هرکیمسه‌که واجب شرع ومرؤتی آداء ایلیه اول بخلدن تبری ایتمش اولور لکن صفت جود وسخا ایله موصوف اولماز مادامکه آندن زیاده بذل ایلمیه لکن اول شرطله‌که طیب نفس ایله اوله طمعدن ورجاء مکافاتدن ناشی اولمیه ویاخود شکروثنا ویا خوف هجا ویاملامت خلق ایچون اولمیه اول سببدندرکه حقیقتده جود آنجق حق تعالی حقنده موجوددر آدمی‌یه اطلاقی مجازدر نعم برکیمسه‌که غرض ثواب ونفسنی رذالت بخلدن تطهیر ایلیه جواد تسمیه اولنور بنی آدمده دخی.

مطلب ثالث — علاج بخلده‌در معلوم اولاکه بخلڭ سببی حب مالدر حب مالڭ سببی واردر بری حب شهواتدرکه اکا توصل اولنماز الامال ایله وطول امل دخی منضم اولمق ایله. اکر قصیرالامل اولورسه اولادی طول امل مقامنه قائم اولورلر اکر آنڭ اوزرینه خوف فقر ومجیئ رزقه قلت وثوق واعتماد مضاف اولورسه بخل دخی قوی اولور ایمدی حب شهواتڭ علاجی صبر وقناعت ایله‌در طول امڵڭ علاجی کثرت ذکر موت ایله‌در وموت اقرانه نظر ایله‌در واولاده میلڭ علاجی بونکله‌درکه آنلری خلق ایدن رزقلرینی دخی خلق ایلمشدر نیجه اولاد اولورکه برحبه ارثله انتقال ایتمدن تحصیل مال وحسن حال ایدر نیجه ولد دخی اولورکه ارثله مال عظیمه مالڭ ایکن جمله‌سی هلاك اولوب ینه کمال شدتدن مسلك سؤاله سالك اولور ودخی بیله‌که اول ولدینی خیرایله ترك ایتمك قصد ایدر لکن کندیسی رینه شرایله منقلب اولور آنڭ ولدی دخی اکرتقی اولورسه حق تعالی آنڭ رزقنده کفایت ومکارهدن آنی حفظ ووقایت ایدر اکرفاسق وشقی اولورسه مالی ایله آنڭ فسقنه معاونت

ایتمش اولور ومظامه‌سی دخی اکا راجع اولور ودخی بر معالجه بودرکه ذم بخلده وارد اولان اخبار تأملنده اکثار وبخلانك قبائحنی ملاحظه وتذکاری تکرار ایلیه وبر علاجی دخی نفسنه خدعه ایلیه نیك نام اولوب بین الانام سخا ایله اشتهار تام بولورسین دیوب ریاءً بذل ایلیه تاکه اول بذل اکا طبیعت اولوب بعده آنی اخلاصه تبدیل وجانب اعتداله تحویل ایلیه کاه اولورکه بعض صفات ذمیمه بعضی اوزره مسلط اولور وبعضی بعضنك سورتنی کسر ایدر الله تعالی علم .

مطلب رابع — عبدك مالی خصوصنده وظائفی بیاننده‌در . اول دخی بشدر: اولکی اولدرکه مالدن مقصود نه ایدوکنی بیله تاکه آنجق مقدار حاجت حفظ ایلیه. ایکنجی آنده جهت دخلی رعایت ایلیه حرامدن ومروئته قادح اولان اموردن اجتناب ایلیه . اوچنجی قدرواجبدن استکثار ایلمیه قدرواجب ایسه بیان اولنمشدر واول مقدار واجبده دخی قصد واعتدال رعایت ایلیه. دردنجی جهت خرجی رعایت ایدوب انفاقده دخی اقتصاد ایدوب محلنه وضع ایلیه. بشنجی نیتنی اخذ وترکده وانفاق وامساکده اصلاح ایلیه اول سببدندرکه حضرت علی کرم الله وجهه ایتدی: اکر بر کیمسه وجه ارضده اولان مالك جمله‌سنی اخذ ایلسه وآنکله وجه الله ورضای خدا ارادت ایلسه اول زاهد دکلدر. بعضلر ایتدی: جمله حرکات وافعالك عبادت اولمقدن ابعدی اکل وقضاء حاجتدر آنلرده دخی مقصودك عبادته تهیؤ اولورسه آنلر دخی عبادت اولورلر .

مطلب خامس — مدح فقر وذم غناده‌در آنده دخی اختلاف ایلمشلردر بعضلر ایتدی: غنی شاکر فقیر صابردن افضلدر بعضلر عکس ایلمشلردر لکن محققین قتنده مختار اولان اولدرکه فقیر صابر افضلدر خصوصا که حضرت رسالت پناه صلی الله تعالی علیه وسلم بیوردیلرکه (یدخل صعالیك المهاجرین الجنة قبل اغنیائهم بخمسمائه عام) یعنی زمرهٔ مهاجرین عموماً مقبول رب العالمین ایکن ینه انلرك صعالیك وفقراسی اغنیاسندن بشیوز ییل مقدم داخل اولورلر. ومعلوم اوله که بو مقامده کلام طویل وکثیردرکه بودکلونذر حقیرده آنی حصر وبیان ایتمکه امکان یوقدر . ایمدی آخر یرده تفصیلی طلب اولنه . بزم جل سمت وغرضمز

بو كتابده دار غروردن بعد وتجافيدر كه اول جانب فقرده اولادر نته كيم شاعر ديمشدر : (ولست بنظّار الى جانب الغنى ٭ اذا كانت العلياء فى جانب الفقر) ترجمه : (اكر حاصل اولورسه فقر ايله جاه ٭ غنى ومالى ايتم بن نظرگاه) ودخى بركيمسه‌كه انبيا واوليانك احوال واقوالرينه مراقبه وملاحظه وتفكر ايليه وانلردن نقل وايراد اولنان آثار واخبارى تدبر ايليه شك ايلمزكه مالك فقدى وجودندن افضلدر اكر موجود اولوب خيراته مصروف اولورسه دخى ، والله المستعان وعليه التكلان .

مطلب سادس — شول امور بياننده دركه انكله صغائر عظيمه اولور . جمله‌دن برى اصرار ومواظبتدر شول قطره كبى‌كه دوام تقاطر كثير ايله حجرده تأثير ايدر اما سيلده اول مرتبه‌يه نيل يوقدر نته كيم خيراعمال ادوم اولاندر اكرچه قليل ايسه دخى . ودخى كبائر صغائردن بعض مقدمات وسوابق اولمادن اولمق قليل واقع اولور مثلا زانى‌زنادن مقدم مراوده وقبله‌ومسى وبونلرك امثالى احوالى تقديم ايدر اكر كبيره بغتةً اولسه آنك عفوى رجاء اولنمق ممكندر زيرا خطايه اشبه اولور . برى دخى ذنوبى استصغار ايلمكدر يعنى صغير عد ايلمكدر زيرا كناه هرباركه عظيم عد اولنه عندالله صغير اولور اما شويله‌كه صغير عد اولنه عند الله عظيم اولور زيرا كناهى استعظام قلبك نفورندندر اما استصغار قلبك مألوف اولماسندندر . برى دخى صغيره ايله مسرور اولمقدركه اول دخى كبيره اولور مثلا بعضلر ديرلركه بنى كورر-ميسين‌كه فلانك نجه عرضنى هتك وتمزيق ايلدم وآنى نجه تفضيح ايلدم ، وبونلرك امثالى دخى. برى دخى مذنب اولان عالم اولمه‌كه اكا اقتداء اولنه مثلا عالم اولان ابريشم لباس كيمك كبى وبعض علومه اشتغال ايلمك‌كه انكله جاه قصد اولنور علم جدل ومناظره كبى . اول تقديرجه عالمك ذنبى مضاعف اولور نته‌كيم عبادتلرى مضاعف اولديغى كبى غيرك انلره اقتداسى سببى ايله .

مطلب سابع — توبه‌نك تمامى وشروط وآدابى بياننده‌در . اما علم اسباب توبه دندر عن‌قريب بيان اولنور انشاء الله تعالى . اما ندم آنك علامتى طول حسرت وحزن ودمع دائمدر . ودخى ذنوبك مرارتى قلبنده متمكن

اوله مقدما اولان حلاوتندن بدل . مثلا بركيمسه عسلك ايچنده سم اولديغنى بياسه نه مرتبه كراهت كلور اولدن يانده مشتهى ايكن بلكه آندن صكره هرعسلى كريه كورر كذلك تائبك هرذنبه ندامتى دائم اولوراماندمدن منبعث اولان قصد هرمحظوروغير مشروعك تركنى ايجاب ايدركه اولدن اكا ملابس اولمش ايدى وهرفرضك اداسنى ايجاب ايدركه حالا اكا توجه ايلمشدر ومقدما اولان تقصيرينى مستقبلده تداركى ايجاب ايدركه اول دوام ترك معصيتدر زمان موته دكين. وماضيده اولان توبه نك صحتنك شرطى تأمل ايلمكدرهرطاعتده كه آنى ترك ايلمشدر وياخود آنده تقصير ايلمشدر وآنى فى الحال قضا ايلمكدر كاه اولوركه برصغيره يه ياصغائره توبه ايدوب كباردن توبه ايلمز زيرا آنده شهوت غلبه ايدوب حق تعالادن دخى خوفى اولمق ايله جائز خوفله صغيره دن توبه ايتمك ايله اول خوف شهوته غلبه ايدوب كبيره دن دخى توبه يه مؤدى اوله. اكر سؤال اولنورسه كه تائبه ذنبنى نسيانمى افضلدر ياخود آنده مجاهده مى افضلدر ياخود اكا نزوع وميلدن نفسك سكونيمى افضلدر ياخود مجاهده مى اولادر؟ جواب ويريلوركه بونده اختلاف ايتمشلردر بعضلر ايكى اولكى شقى اختيار وترجيح ايلمشلردر بعضلر دخى اخرينى ترجيح ايتمشلردر لكن قول حق بودركه اكرسكون ونسيان ادب شرعله تأدبدن اولورسه ايكيسى دخى افضلدر مجاهده افضلدر والاايكيسى دخى مقتضاى طبعدن اولورسه مجاهده افضلدر .

مطلب ثامن — طبقات تائبينده در اول دخى درتدر: طبقهٔ اولى انلردركه آخر عمره دكين توبه اوزرينه مستقيم اولورلر وبردخى ذنوبه عودى خاطرينه كتورمزلر مكر شول زلات اوله كه جنس بشر انلردن منفك اولمازلر مكرانبيا وياخود انلره قريب اولانلر سالم اوله لر . ايمدى توبهٔ نصوح بوتوبه در وبويله نفس ، نفس مطمئنه در بونلرك دخى مرتبه لرى واردر شهواته نزوع وميلك كثرت وقلتى وزمانك طول وقصرى حيثيتندن . طبقهٔ ثانيه انلردركه امهات طاعاتده وكبائر وفواحشك جملهسنده طريق استقامته سالك اولديلر لكن بعض ذنوبدن منفك اولمازلركه انلره عارض اولور لكن عمد وصمد [*] وتجديد قصد

[*] صمد فتح صاد وسكون ميم ايله قصد معناسنه در .

ایله دکل بلکه هربار که انلره اقدام ایلیه نفسنه‌لوم ایدوب اسباب احترازه عزمنی
تجدید ایدر بویله نفســه نفس لوّامه دیرلر بودخی رتبهٔ عالیه‌در لکن اولکیدن
دوندر بوطبقه اغلب احوال تائبیندر. طبقهٔ ثالثه انلردرکه برمدت استقامت اوزره
مستمر اوله‌لر بعده آنی برشــهوت معینه اختطاف ایلیه یعنی اول استقامتدن
دفعةً قالدیره لکن ینه طــاعاته مواظب و آنك غیری شــهواتدن مجتنب اوله
ومع ذلك آنك فعلنه دخی نادم اولوب نفسنی قهرده مجاهده ایلیه لکن نفسی
توبه‌یی تسویف وتأخیر ایلیه مرةً بعد اخری ویوما بعد یوم. بویله نفسه نفس
مســوله دیرلر و بونك اصحابی شــونلردرکه عمل صــالح ایله عمل سیئی خلط
ایلیه طاعاته مواظبت ایدوب واول افعالنی کریه کوردیکی جهتدن، نته‌کیم حق
تعالی بیورمشدر: ﴿ وآخرون اعترفوا بذنوبهم خلطوا عملا صالحا وآخر سیئاً
عسى الله ان یتــوب علیهم ﴾ ایمدی رجاء اولنورکه حق تعالی انلرك توبه‌لرینی
قبول ایلیه اما عاقبتی خطر اوزره‌در. بوندن صکره معلوم اوله‌که ذکر اولنــان
امور اکرکال جلاء وظهورده‌در لکن ینــه نفس اکا نظر ایلمز ایکی امر
ایچون، بری اولدرکه بونلری فکر قلبه الم ایراث ایدر اما فکر دنیا لذت کتورر
اول سببدن نفس اکا میل ایدر بری دخی اولدرکه بوفکر انسانی لذائذ دنیادن
منع ایدر زیرا انسان اصلا برساعت شهوات دنیادن خالی اولماز وامر ثانینك
علاجی اولدرکه ثواب آخرتك عظمنی تذکر ایلیه ولذات دنیــانك حقارتنی
وسرعت زوالنی تفکر ایلیه ودیه‌که عظیم وباقی‌یی حقیر وزائل ایچــون ترك
عاقلدن صادر اولماز. ایمدی بومعلومك اولدقدن صکره نیچون بوتعلیلی انبیاء
عظام علیهم الصلوة والســلام اخبارنده اجرا ایلمزســین خصوصا که انلرك
کذبلرینی تجربه ایتمدك بلکه مراراً صدقلرینی تجربه ایلدك لکن درونکده اولان
عناد وعصبیت سنی قومازکه حقی اذعان وبومعنانك صدقنه ایقان حاصل اوله
﴿ والله یهدی من یشاء ویضل من یشاء انه القادر علی کل شیء ﴾ ابوالعلاء
المعری دیمشدر:

قال المنجم والطبیب کلاهما لاتحشر الاموات قلت الیکما
ان صح قولکما فلست بخاسر اوصح قولی فالخسار علیکما

(ترجمه)

منجم ایله طبیبك كلام وزعمی بوكیم که صكره اولمایه موتایه حشر ایله احیاء
دیدم صحیح ایسه قولك بكا زیان یوقدر ولی صحیح اوله قولم اولور خسار [*] سكا

اصل ثانی — صبر وشكرده در بونده دخی مطالب واردر .

مطلب اول — صبرك فضیلت وحقیقتنده در اما فضیلتی آنده آیات واخبار و آثار برحیثیت ایله وارده اولمشدركه ذكرینه احتیاج یوقدر اما حقیقتی ومعناسی اولدركه صبر مقامات دیندن برمقام ومنازل سالكیندن بر منزلدر واول برمعرفتدركه اكا برحالت تابعه اولور بعده بوایكیسیكه صبر ایله مسمادر علمی مثمر اولور بونك تفصیلی بودركه بهائمك شهوتی واردر عقلسز، وملائكه نك عقلی واردر شهوتسز . اماانسانك ایكیسی بیله واردرمعاً . ایمدی صبر انسانه مخصوصدر بهائمده اولماز نقصانی ایچون. ملكده دخی اولماز آنلرك كماللری ایچون . زیرا ترك معصیت وطاعته مواظبت ممكن دكلدر الاصبر ایله . وینه كاه اولوركه ایمان شول احواله اطلاق اولنوركه اعمالی مثمردر معارفی دكل. اعمال دخی یادنیاده وآخرتده ضاره در ویاخود ایكیسنده دخی نافعه در انسان ایچون اولكیده صبر لازمدر ایكنجیده شكر لازمدر اول سببدندركه ابن مسعود رضی الله عنه دیمشدر: ایمان ایكی نصفدر برنصفی صبر وبرنصفی شكردر . بوكلامی رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلمه رفع دخی ایلمشلردر اول تقدیرجه حدیث مرفوع اولور . وینه وقتا كه صبر بواعث مقاومت اولدیسه وهوادخی ایكی قسم اولدیسه كه شهوت وغضبدر وصوم شهوتی دافع اولوب غضبی اولمدیسه حضرت نبی صلی الله تعالی علیه وسلم بیوردیلركه (الصوم نصف الصبر) پس صوم ربع ایمان اولمش اولور ایمدی حدود اعمال وحدودده شرعك تقدیراتی بویله فهم اولنمق كركدر بوتقدیرات همان جزا فارمی اولنور دكلدر . نته كیم جهله وارباب ضلال بویله توهم وخیال ایتمشلردر . بوندن صكره صبر

[*] زیان وخسارتدن مقصود بودركه اكر انلرك كلامی صحیح اولوب حشر اولمازسه بكا ضرر اولماز یعنی عقاب وعذابدن خلاص اولورم اما بنم قولم صحیح اولورسه سكا خسران اولوركه فساد عقیده سببی ایله داخل عمان جحیم اولورسین دیمكدر .

اسامیٔ مختلفه ایله تسمیه اولنور اول جهتدن آنی جهال اشـیاء متغایره ظن
ایدرلر مثلا شهوت فرجدن صبر عفت ایله تسمیه اولنور ومصیبتدن صبراسم
صبره مخصوص اولمشدر وبونك ضدی جزع وهلعدر وعنادن صبر ضبط نفس
ایله مسمادر آنك ضدی بطردر وقتـال وحربدن صبر شجـاعت ایله مسمادر
آنك ضدی جبندر وغضبدن صبر حلم ایله تسمیه اولنور ضدی تکبردر وافشاء
کلامدن صبر کتمان سر ایله تسمیه اولنور ضدی حرصدر وعیش یسیردن صبر
قناعت ایله تسـمیه اولنور ضدی شرهدر پس اکثر اخلاق ایمـان صبرده
داخلدر اول سببدندرکه رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم شـول زمانده‌که
ایماندن سؤال اولندیلر ﴿ هوالصبر ﴾ دیه بیوردیلر یعنی ایمان همان صبردر زیرا
صبر ایمـانك اکثر اعمالی واعز واشرفیدر ودخی حق تعالی بواقسـامی جمع
ایدوب صبر تسمیه ایدوب دیمشدرکه ﴿ والصابرین فی البأساء ﴾ یعنی مصیبتده
صابر اولانلر ﴿ والضراء ﴾ یعنی فقرده صابر اولانلر ﴿ وحین البأس ﴾ یعنی
محاربه‌ده ﴿ اولئك الذین صدقوا و اولئك هم المتقون ﴾ یعنی صـادق و متقی
اولانلر بونلردر .

مطلب ثانی — صبرك قوت و ضعف حسبیله اقسـامنده‌در . اول دخی
اوچدر: قسم اول اولدرکه داعیٔ هوایی قهر ایلیوب آنك ایچون قوت منازعه
قالمیـه بونك اصحابیـدر صدیقون ومقربون . قسم ثانی اولدرکه داعیٔ هوا
غلبه ایدوب باعث دین ایله منازعه‌سی بالکلیه ساقط اولوب نفسی جند شیطانه
تسلیم ایلیه بونلر غافللردر وشول طائفه‌درکه شقوتلری کندولره غلبه ایدوب
رق هواده اسیر اولمشلردر وبو حالتك علامتی یأس وقنوطدر وامانی‌یه غروردر
وبو اوصاف غایت حمقدر . قسم ثالث اولدرکه ایکی جند بیننده حرب سجال اوله
که اول هوایه غالب که هوا آکا غالب اوله بومجاهدیندندر فائزیندن دکلدر
بونلر آنلردرکه عمل صالح ایله سیئی خلط ایلدیلر . وینه صبرك اقسامی شول
امر اعتباری ایله‌که آندن صبر اولنور اول دخی اوچدر زیرا یاجمیع شهواته
غالب اوله ویاخود بعضنه غالب اولوب بعضنه اولمیه ویاخود هیچ برشیئه غالب
اولمیه‌که بوقسم انعام کبیدر بلکه انعامدن دخی اضلدر ودخی صبرك یسر وعسر

اعتباری ایله اقسامی دخی واردرکه نفسه شاق اولوب آنك اوزرینه دوام ممکن اولمیه الا جهد جهید وتعب شدید اوله آکا تصبر اطلاق اولنور ویاخلافی ایله که آکا صبر اطلاق اولنور. بعض عارفین دیمشدرکه اهل صبر اوج مقامات اوزرینه‌در: اولکی ترك شكوادرکه بودرجه تائبیندر. ایکنجی رضا بالمقدوردرکه بودرجه زاهدیندر . اوچنجی مولاسنك کندویه صنعی هرنیجه ایسه آکا محبتدر بودرجه صدیقیندر. ودخی صبر یافرضدر محرماتدن صبر کبی، ویانفلدر مکارهدن صبر کبی، ویا مکروهدر اول برصبردرکه آکا شرعده مکروه طریق ایله نائل اولور ویامحرمدر حرام ومحظور اولان اذایه صبر کبی .

مطلب ثالث — عبدك هرحالده صبردن استغناسی اولمدیغی بیانده‌در . تحقیق بودرکه صبر یاهوایه موافق اولان شیئه اولهکه اول صحت ومال وجاهدر ووسعت اسباب وکثرت اتباع وانصاردر وعبد بونلره صبره غایت محتاجدر . زیرانفسنی کندی حالنه قویوب مباح اولان لذاته منهمك اولسه اول حال آنی بطر وطغیانه چیقارر ویاخود صبر موافق هوا وطبع اولمیان اموره اوله اول دخی یاعبدك تحت اختیارنده اوله معاصی وطاعات کبی ، یاخود مختاری اولمیه مصائب ونوائب کبی. یاخود اولی مختاری اولمیه‌لکن ازاله‌سنده‌قادراوله انتقام ایله تشفی حاصل اولمق کبی . اولکی نوع اکر طاعت ایسه عبد آنك اوزرینه صبره محتاجدرزیرانفس عبودیتدن نفرت ایدر وربوبیت اشتهاء ایدرحتی دیمشلردرکه برنفس یوقدر الا اول فرعون اظهار ایتدیکی دعوایی اضمار ایدر لکن مجال وقبول یولماز . بوندن صکره طاعت اوزرینه صبر یاطاعتدن مقدم اوله اول تصحیح نیتده وتحصیل اخلاصده در اول صبرك اشدندندر ویاخود عمل حالنده‌درکه دواعی فتوردن وبغیرالله اولمقدن صبره ملازم اوله ویاخود عملدن فارغ اولدقدن صکره درکه آنی افشاء ایتمکدن وعجبدن صبر ایلیه . بوندن صکره طاعات یافرضدر ویانفلدر ایکیسنه دخی صبره احتیاج واردر . ایکنجی نوع معاصیدر بونلردن دخی صبره عبدك غایت احتیاجی واودر خصوصا که عادت سببی ایله مألوف اوله . اوچنجی نوع اولدرکه هجومی اختیاری ایله اولمیه ولکن دفعنه اختیاری اوله نته‌کیم ایذاء اولنوب ایذایه صبر ایلیه . وبوصبر که واجب

اولور كه فضيلت اولور . دردنجى نوع اولدركه اوّلى وآخرى تحت اختيارده اولميه موت اعزه كبى وهلاك اموال ومرض وعمى ايله زوال صحت كبى، ايمدى بو اموره صبر اعلاى مقامات وارفع درجاتدر لكن مصائبه صبر ترك جزع وشق جيوب وضرب حدود ايله واظهار كآبت وحزن ايتمك وشكواده مبالغه ايتمامك ايله‌در بونلر تحت اختيارنده داخلدر اما قلبك توجعى وعينك دموع افاضه‌سى آنى صابرين حدندن اخراج ايلمز زيرا اول مقتضاى بشريتدر . ايمدى بو مذكور اولان كلامدن ظاهر اولدى كه انسان احوالندن برحالده صبردن خالى اولماز .

مطلب رابع — صبره مؤدى اولور معالجاتده‌در . آندن ايكى مثال ايراد ايدەلم تا كه بعده باقيسنى آنلره قياس ايده‌سين مثلا باعث جماع اوچ امر ايله معالجه اولنور: اولكى ماده‌سنى قطعدر شول اغذيه كبى كه مهيج شهوت وقاعدر آنلرى ترك ايده‌سين خصوصا لحم . ايكنجى فى الحال آنى مهيج اولان اسبابى قطعدر صورت خوب ومشتهاته نظر كبى وآندن بالكليه فرار كبى . اوچنجى نفسى تسليتدر مشتهاسى اولان مباح ايله نكاح وملك يمين كبى . ودخى اشد انواع شهواتدندر حديث نفس ووسواس شيطان . وبونلر دخى قطعنه عازم اولانلرده دخى مشتد اولور وبوكا البته علاج يوقدر الا جميع علائقى ظاهراً وباطنا قطع ايتمكله اولوركه برزاويه‌ده اعتزال ايدوب قدرتدن قدر يسير احراز ايدوب آنكله قناعتدن صكره . بوندن صكره دخى ممكن اولماز الا همومنى هم واحد ايتمك ايله اولوركه اول هم واحد خداى واحددر بونكله دخى قچانكه قلبه غالب اوله بوذكر اولنسان كفايت ايلمز مادامكه ملكهٔ فكر وملكوت سموات وارضده سير باطن وعجائب صنع اللهده وسائر ابواب معرفة اللهده سير ملكه‌سنى تحصيل ايلميه اكر باطنده سيرى يوق ايسه آنى منجى اولماز الا اوراد متواصله كه هرلحظه مترتبه اوله قرائت واذكار وصلوات ايله وينه بونكله دخى محتاجدر قلبه حضور تكليفنه . قچانكه بونلرك جمله‌سى منتظم اولسه ينه آكا اوقاتندن آنجق بعضى سالم اولور .

مطلب خامس — شكرده‌در وبونك فضيلتى حقنده اولان آيات واخبار

وآثار زمرهٔ اولی الابصاره خفی دکلدر واما حقیقتی برعلمدن بیلنور که حال
ایراث ایلنه اماعلم نعمتی ومنعمی ومنعم علیهی معرفت ایلهدر وبودخی حق تعالانك
غیرندهدر اما حق تعالی حقنده علم تمامی اولماز الا بیلهسین که نعم جمیعاً اللهدندر
وسائط دخی حق تعالی جهتندن مسخرلردر وبومعرفت توحیده تابعهدر زیرا
برموجود یوقدرکه الا آنك وجودی اللهدندر پس نعمت دخی اللهه منحصره
اولور نتهکیم توحید تقدیسه تابعدر زیرا مقدس اولماز الا واحددر وحقك
غیری مقدس یوقدر وبواموردن نبی علیه السلام تعبیر ایلمشلردر شول محلده
دیمشدر: برکیمسه ﴿سبحان الله﴾ دیسه آنکیچون اون حسنه واردر وبرکیمسهکه
﴿لا آله الا الله﴾ دیسه آنکیچون یکرمی حسنه واردر وبرکیمسه ﴿الحمد لله﴾
دیسه آنکیچون اوتوز حسنه واردر لکن مرام بوکلمانك قلبه تأثیریدر مجرد
بونلرایله تحریك لسان دکلدر. بوفقیرایدر: حدیث شریفك اول اموردن تعبیری
بووجهلهدرکه اولا ﴿سبحان الله﴾ کلمهٔ تقدیسدر اکا تابع اولان کلمهٔ ﴿لا آله
الا الله﴾ کلمهٔ توحیــددر اکا تابع اولان ﴿الحمد لله﴾ کلمهٔ شکر نعمتدر پس
ترتیب سابق ظاهر اولدی والله اعلم. بوندن صکره معرفت مذکوره مستثمر
حال اولورکه اول انعام اولنان نعمته فرحدر هیئت خضوع وتواضع ایلهکه اول
شکردر، نتهکیم معرفت دخی شکردر لکن فرحك شکر اولمسی مشروطدر
آنکله فرح ذات منعمه اوله نعمت واحسان وانعامه اولمیه. وبالجمله نعمته مال
اولدیغی جهتدن فرح اصلا شکردن دکلدر بلکه نعمته فرح اولوجهله کرکدر آنکله
منعمك عنایتنه وانك قتنده محل وقبوله نیل اولدیغنه استدلال اولنه وبووجهله
شکر شول صالحین شکریدرکه حق تعالایه عبـادت وشکرلری خوف عقابندن
ورجاء ثوابندندر اما نعمته فرح شـول جهتدنکه انك حضور ملکده محلی
اولدیغیچون اولوب لکن اول مقدار ایله قناعت ایتمیوب بلکه انکله دخی زیاده
قربه تدرج حیثیتدن ومنعمك محل نظری اولدیغی جهتدن فرح اوله وانکله
وجه منعمه نظر وجوارینه نزول سعادتنه وصولده تدرج اولمسنه فرح اوله
اول مرتبه شکرك رتبهٔ علیاسیدر آنك علامتی اولدرکه دنیادن فرحی مزرعهٔ
آخرت اولدیغیچون اوله وهر نعمتکه آنی ذکراللهدن الهاء واشغال وسبیل

حقدن صد ومنع ایلیه آندن محزون اوله. بوندن صکره فرحمز کورك موجبله عمل دخی واردر اول عمل دخی یا قلب ایله‌در جمله کافهٔ خلقه خیر قصدندن قلبنده اضمار ایلمکدر ویاخود لسان ایله‌در ایمدی حق تعالایه شکری اظهار آکا دلالت ایدر تحمیدات ایله‌در ویاخود جوارح ایله‌درکه اول حقك نعمتلرینی ینه طاعتنده استعمال وانکله معصیتنه استعانتدن توقی واحترازدر حتی ایکی کوز-لرك شکری هر مسلمدن کوردیکی عیبدن اغماض وستردر وقولاقلرك شکری ایشتدیکی عیبی ستردر ولسان ایله شکر حق تعالادن رضا اظهاریدر وانکله مأموردر ودخی سائر اعضاده دخی بویله‌در ایمدی بونلر حقیقت شکردر اما انده ذکر اولنان حدودا کثری مجموعنی ادادن قاصردر مثلا شول کیمسه‌که دیمشدر: محسنه ثنادر احسانی ذکر ایله، اول کیمسه مجرد عمل لسانه نظر اتمشدر. وبعضلر که دیمشدر: نعمت منعمه علی وجه الخضوع اعترافدر اول فعل لسانه وبعض احوال قلبه نظر اتمشدر حمدون قصارك قولی که نعمتك شکری نفسکی اول نعمتده طفیلی کورمکدر دیمشدر آنجق معرفت معانی شکردن برمعنی ایدوکنه اشارتدر. جنیدك قولی که نفسکی نعمته اهل ولائق کورمکدر دیمشدر احوال قلبدن برحال مخصوصه اشارتدر. بلکه حد اقرب وبومعانینك اکثرینی جامع کلام شول قائلك قولیدرکه دیمشدر: شکر بساط شهود اوزرنده اعتکافدر حفظ حرمتی دائم ایتمك ایله، بوندن آنجق عمل لسان خارج قالور.

مطلب سادس — حق تعالانك حقنده شکرده‌در. بعضلر دیمشدرکه حق تعالی حقنده شکر محالدر، ایکی وجهله: بری اولدرکه حق تعالی حظوظ واغراضدن منزه وخدمت وثنایه وتکثیر سواد خدام راکعین وساجدینه احتیاجدن مقدسدر. بری دخی اولدرکه جمیع اشیاءکه بز آنلری احتیاجمز ایله جوارحمزدن تعاطی وقدرت وارادت وداعیه‌مزدن وسائر اسباب حرکاتمزدن اخذ ایدرز جمله‌سی حق تعالانك خلق ونعمتلریدر پس آنك نعمتی ینه نعمته نیجه شکر ایدر چونکه شکر نفسنده برنعمت اخرادر اولدخی شکر آخره محتاج اولور هرمرتبه‌ده شکر شکر آخره محتاج اولیجق پس شکر محال اولمغه مؤدی اولور حق تعالی حقنده بوایکی وجهدن. وبوخاطره حضرت داوده وحضرت

موسايه علی نبينا وعليهما السلام خطور ايدوب ايكيسی دخی ديمشلردركه يارب سكا نيجه شكر ايدەمكه بن سكا شكره قادر اولمازم الا نعمتلركدن برنعمت ثانيه ايله ايدرم. لفظ آخرده دخی بويلەدركه بنم سكا شكرم دخی سندن برنعمت اخرادركه بكا ايجاب ايدركه سكا آنك ايچون دخی شكر ايليم. پس حق تعالی عزوجل وحی ايلدیكه قچانكه سن بونی بيلدك ايسه سن بكا شكر ايتمش اولورسين. خبر آخرده دخی وارد اولمشدركه قچانكه سن جمله نعم بندن ايدوكنی بيلدك ايسه بن سندن اول شكره راضيم. ايمدی قچانكه سن بونلری بيلدكسه ظن ايدرمكه سن حق تعالايه شكر محالدر ديو فهم ايدەسين وشكرك استحالەسنی علم دخی شكر ايدوكنی ادراكدن عاجز اولاسين ايمدی بز ديرزكه بركيمسەكه عين توحيد محض ايله نظر ايليه اول بيلوركه شاكر ومشكور ومحب ومحبوب بنه همان رب علام الغيوبدر ايمدی بوبرنظردر. برنظر دخی بورتبەيه واصل اولميانلرك نظريدر بونلر دخی ايكی قسمدر: برقسم آنلردركه آنجق نفسلرينك وجودينی اثبات ايتمشلردر وآنلرك برربِّ معبودلری اولديغنی انكار ايلمشلردر بونلر عميان منكوسيندر وبالكليه جاحدوندر وبرقسم دخی واردركه آنلرده عمی يوقدر لكن عور واردركه ايكی عينك بری ايله موجود حقك وجودينی كوررلر واماعين اخری ايله ماسوالك فنانی كورمزلر وبوحقيقتده مشركدر زيرا وجودحقه مماثل موجود اثبات ايلمش اولور لكن وقتاكه اولكی عين رب ايدوكنه نظر ايدوب وعين اخری كنديسنك عبد ايدوكنه نظر ايلديسه بوتفاوت ايله حدتوحيده داخل اولور لكن عينی عمشدن خالی اولماز اماا كر بصرينی انوار حق ايله كحل ايدرسه اكا اول زمانده ماعداسنك نقصانی ظاهر اولور وبووجهله درجات متفاوته اولور تاكه ماسوانی فانی كوروب وجود مملكتنده حقك غيرينی كورمز اولنجه. وبوحال كاه بعض رجاله مانند برق خاطف لائح اولور بعضنه دخی ثابت اولور لكن دائم اولماز بونده دوام عزيزدر بيت: (وكل الی شأو العلی حركاته ٭ ولكن عزيز فی الرجال ثباته) ترجمه: (وصول رتبهٔ عليايه سعی ايلر قوآدم ٭ اكرواصل دخی اولسه همان زائل اولور اول دم) وقتاكه حضرت نبوتمآب صلی الله تعالی عليه وسلم طلب

قرب ایله مأمور اولوب آنلره ﴿واسجدواقترب﴾ دینلدی حضرت دخی سجودنده ﴿اعوذ بعفوك من عقابك﴾ دیوب حق تعالی ایله حقك افعالندن غیری نسنه کورمیوب ینه حقك فعلی ایله حقك فعلندن استعاذه ایدوب بعده اقتراب ایلیوب ﴿واعوذ برضاك من سخطك﴾ دیدی بومقامده مشاهدهٔ افعالدن مشاهدهٔ صفاته ترقی ایلدی زیرا رضا وسخط صفاتدندر بعده ینه اقتراب ایدوب ﴿واعوذ بك منك﴾ دیدی بومقامده مشاهدهٔ صفاتدن ترقی ایدوب اللهدن ینه اللهه فرار اوزره قرار ایلدی فعل وصفت رویتی اولمیوب آنجق نفسی کورمش اولوب بعده اقتراب ایدوب برحالته واصل اولدی که نفسنی مشاهده‌دن دخی فانی اولدی زیرا آنی دخی نقصان کوردی بعده اقتراب ایدوب ﴿لااحصی ثناء علیك انت کما اثنیت علی نفسك﴾ دیدی ایمدی ﴿لااحصی ثناء علیك﴾ قولی نفسك فناسندن تعبیردر ودخی ﴿انت کما اثنیت علی نفسك﴾ قولی مثنی ومثنی علیه ایکیسی واحد یعنی رب واحد ایدوکنی وجمله‌سنك بدأی آندن اولوب وینه اکا عائد ایدوکنی ﴿وکل شیٔ هالك الاوجهه﴾ فحواسنجه وجه حقك ماعداسی جمیع اشیاء هالك ایدوکنی بیاندر پس آنلرك اول مقامی نهایت مقامات موحدین اولدی ومع ذلك هرمرتبه‌یی مابعدینه قیاس ایله بعد کورردی اول سببدندرکه ﴿انه لیغان علی قلبی﴾ بیوررلر ایدی ومع هذا اول مراتب آخر مقامات موحدین ایدی ایمدی بومذکور اولان نظر ایله توحیددر اما غیرك نظرنده آنده شاکر ومشکور واردر . بوندن صکره نعم الٓهیه آلاتدر اکر آنی طاعتده استعمال ایدرسه شکر ایتمش اولور مولاسنك محبتنه موافقت ایتمك ایله اکر آنی طاعتده استعمال ایتمیه ویاخود معصیتده استعمال ایدرسه نعمته کافر اولور تضییع ایتدوکیچون . وهرشیٔ که دنیاده موجوددر عبد ایچون آلت خلق اولنمشدرکه آنکله سعادت آخرته وحقه قربه نیله توصل اولنور پس معصیته وطاعته دخی مشیت شاملدر لکن محبت وکراهت شامل اولماز بلکه نیجه مراد محبوب ومراد مکروه واردر . نیجانکه بومقدمات مذکوردیی بیلدك ایسه ذکر اولنان اشکالك توجیهی سکا ظاهر اولور بیانی بویله درکه شکر ایله مراد دکلدر الاحق تعالانك نعمتنك جهت محبة اللهه صرف اولنماسیدر نیجانکه نعمت

جهت محبته صرف اولنه عبدك فعلى حقك فعلى ايله اولوب مرام حاصل اولور
وسنك فعلك دخى حق تعالادن عطيه در وحقك فعلى اولديغى حيثيتدن حق تعالى
سكا ثناء ايدر وحقك ثناء ايتمسى سكا جانب حقدن برنعمت اخرادر
ايمدى اعطاء ايلين حقدر ايكى فعلنك برى سبب اولمشدر فعل ثانى سنك
جهت محبة اللهه انصرافكه. ايمدى هرحالده شكر آنكدروسن دخى شاكر اولمغله
موصوفسين شول معنايه شكر ايله تعبير اولنان معنانك محلى سنسين نه آنكه
شكرى ايجاد ايتمش اولاسين نته كيم سن عالم وعارف اولمق ايله موصوفسين
لكن علمى خالق وموجد معناسنه دكلدر بلكه سن اكا محل اولمق معناسنه دركه
قدرت ازليه ايله سنده موجود اولمشدر پس سنى شاكرسين ديه وصف ايلمك
حق تعالانك مشيتنى سنك ايچون اثباتدر پس حضرتك صلى الله تعالى عليه
وسلم «اعملوا فكل ميسر لما خلق له» قول شريفى ايله مرام جملهٔ خلق حق تعالانك
قدرينك مجاريسيدر ومحل افعاليدر اكرچه كندولر دخى حقك افعالندن
ايسه لر لكن بعض افعالى بعضنه محل اولور ودخى «اعملوا» قولى اكرچه
لسان رسول اللهدن جاريدر لكن ينه اول دخى حق تعالى عزوجل افعا-
لندن برفعلدر وبوسببدر خلقك عمل نافع ايدوكى علملرينه، وآنلرك اوزرينه
واجب اولان ينه افعال اللهدن برفعلدر علم آنجق طاعت ايله حركته برداعيهٔ
جازمه انبعاثنه سبب اولور انبعاث داعيه دخى حقك فعلندندر وحركت اعضايه
دخى سبب اولدر اول حركت دخى حقك افعالندندر ولكن بعض افعالى
بعض افعالنه سبب اولدى يعنى اوّل ثانى يه شرط اولور يعنى قبول علمه مستعد
اولماز الاذوحياة اولور وقبول ارادته مستعد اولماز الاذوعلم اولوز پس
بومعنايه بعض افعالى بعضنه سبب اولور نه آنكه بعض افعالى بعضنى موجد
اوله بلكه غيرايچون حصولنك شرطنى ممهد اولور بومذكور اولانلر تحقيق
اولنسه ذكر ايتديكمز درجهٔ توحيدده ارتقاء ايدر ومعلوم اولاكه بوتمهيد
مذكورى برفردك كتابنده بولمازسين ايمدى بونك تحصيل واذعانندن غافل
اولميه سين. بوندن صكره قچانكه بونلرى بيلدك ايسه شويله ظن ايدرمكه سن
نيصان وهمه تابع اولوب ديرسين كه چونكه بزه راجع برشى اولميوب بلكه

جمله‌سی اللهه راجع اوليجق پس بز اصلا بر عمل ايچون ذم اولنمازز اول تقديرجه
طاعته دخی حاجت قالماز ايمدی جوابنده ديرزكه معلوم اولاكه حق تعالانك
عمل ايله امر ايدوب (اعملوا) قولی بزده وجوب عمله اعتقاد وحصولنه سبب
اولور اول دخی هيجان خوفه سببدر اول دخی ترك شهواته ودار غروردن
تجافی واعراضنه سببدر اول جوار رب العالمينه وصوله سببدر مسبب الاسباب
دخی جناب رب الاربابدر وبووجهله ترتيب اسباب ايدن دخی اولدر ايمدی
شول كيمسه‌يه‌كه ازلده سعادت سبق ايليه اسباب مذكوره اكا تيسير اولنور
تاكه آنی سلسله‌سی ايله جنته قائد اولور وبونك مثلندن ﴿كل ميسر لما خلق له﴾
كلامی ايله تعبير اولنور اما شول كيمسه‌يه حق تعالادن حسنی سبق ايلميه كلام
الهی وكلام رسول وكلام علمای سماعدن بعيد قيلنور قچانكه آنلری ايشتميه
علم حاصل اولماز بيلمينجه خوف ايلمز خوف ايتمينجه دنيايه ركون وميلی
ترك ايلمز دنيايه ميلی ترك ايتمينجه حزب شيطانده داخل قالوب ﴿وان جهنم
لموعدهم اجمعين﴾ حكمی ايله جمله‌سنك موعدلری جحيم واچنده نار حميم اولور
اعاذنا منه الملك الرحيم ووقانا من شر الشيطان الرجيم . وقتاكه بونلری بيلدك
ايسه سن تعجب ايدرسين برقومدن كيم آنلری جنته سلاسل ايله يدرلر پس
براحد يوقدركه الا اول جنته سلاسل اسباب ايله قياده اولنور يعنی يديلوركه
مرام علم وخوفی اكا تسليطدركه اول علم وخوف آنی زنجير مثال قائد جانب
جنت اولور وبر مخذول يوقدركه الا اول جانب دوزخه سلاسل ايله مقوددر يعنی
يديلوركه مرام غفلت وامن وغروری اكا تسليطدر پس متقون جنته
قهراً سوق اولنورلر ومجرمون ناره قهراً سوق اولنورلر هيچ برقاهر
يوقدر الا الواحد قهاردر وبرقادر يوقدر الا الملك جباردر وبو معاينه اولندقده
﴿لمن الملك اليوم لله الواحد القهار﴾ نداسی استماع اولنوب ظاهر وآشكار
اولور وبو نداء هر كون واقعدر نه آنكه يوم مذكوره مخصوص اوله لكن
زمرهٔ غافلين آنی ايشتمزلر الا اول يوم مخصوصده ايشيدرلر حق تعالی
استعاذه ايدرز جهل وعمادنكه اصل اسباب هلاك اولدر والعياذ بالله تعالی .
مطلب سابع — معلوم اوله‌كه تحصيل شكرده هر شیٔ نه ايچون خلق

اولنمشدر آنك معرفتی لازمدر. بونك دخی طریقی یا آیات واخباردرکه اول ظاهردر ویاخود عین اعتبار ایله نظردرکه اول غایت ایله عسیردر اول سببدندرکه ارسال رسله احتیاج اولمشدر مثلا عالمده اولان جمیع اشیانك برحکمتی واردر اول حکمت دخی یا جلیه‌در شمسدن ضیاء کبی وغیمدن مطر کبی ، ویاخود دقیقه‌در کواکب سیاره‌دن وغیریدن استفاده اولنان حکمت کبی. بوندن ذرات عالمدن هر برذره حکم کثیره‌دن خالیه دکلدر واحددن عشره‌یه بلکه الفه وارنجه . ایمدی برکیمسه‌که برشیئی ماخلق‌له‌سی اولان حکمتده استعمال ایلیه اول شکر اولور والا کفر اولور مثلا خلق یدده حکمت انکله نفسندن مهلکاتی دفع ایدوب نافع اولانی اخذ ایلمکدر انکله غیری اهلاك ایچون دکلدر ایمدی برکیمسه الی ایله غیرینی ضرب ایلسه کافر نعمت اولور کذلك صاغ الی ایله استنجاء ایلسه یدیمنی خلق اولندیغی شیئه کافر اولورکه اول آنی اشرف اموره استعمالدر کذلك بصر مثلا خلق اولنمشدرکه انکله دین ودنیاسنه نافع اولانه نظر ایلیه وانلره ضار اولاندن انکله اتقاء ایلیه . پس برکیمسه‌که وجه غیر محرمه نظر ایلسه آنی مرام اولان شیئك غیرنده استعمال ایتمش اولوب نعمت ابصاره کافر اولور کذلك سائر اعضاده وسائر امورده دخی اموال واولاددن وبونك تفصیلی بزم طوقزدن خارجدر اکر سؤال اولنورسه‌که چانکه جمله‌سی حقك فعلنه راجع اوله پس نه وجهله عبد شکر وکفران ایله موصوف اولور. ایمدی معلوم اوله‌که بومقامك تحقیقنی بیلمز الا منطق الطیره عالم اولان بیلور وآنی جاهل اولماز الا شول کیمسه‌که سیرده ایضاح وسرعتدن عاجز اوله وبونك اجمالی بودرکه حق تعالانك صفاتی آندن اجل واعلادرکه واضع لغتك عینی اکا لاحق اولوب آندن برعبارت ایله تعبیر ایلیه‌که کنه جلالنه دلالت ایده . پس انلرك ابصاری اول صفاتك ذروه‌سندن منخفضه اولوب واصل اوله‌میوب آخرالامر خفیض بشریتدن بعض امور استعاره ایلدیلرکه اکا غایت مرتبه تناسب ضعیف ایله مناسبتی اوله . پس جمله‌دن مثلا آنکیچون اسم قدرتی استعاره ایلدیلر کذلك مشیتی دخی، مع هذا بوایکی لفظ دخی اول ایکی وصفك کنه جلالندن قاصرلردر

بوندن صكره قدرتدن صدور ايدن افعال دخی باغايت حكمته منساق اوله
وياخود اول غايته واصل اولمادن واقف اوله وبوايكيسی دخی مشيتك اوله
نسبتی حيثيتدن محبوب ايله تسميه اولنور وثانی يه نسبتی جهتندن مكروه ايله
تسميه اولنور بوندن صكره ازلده صفت مشيتك برشخصك نهايت حكمته
تعلقكه دواعيسنی قهر اكا تسليط ايله اوله رضا ايله تسميه اولنور وينه آنك
تعلق نهايته واصل اولمادن وقوفه اولهكه دواعيسنی آندن استيفاف ايله يعنی
نهايته وارمادن طورغرمق ايله اوله غضب ايله تسميه اولنور بوندن صكره
قچانكه بوتقدير آزلی برشخصده ظاهر اوله اما اولده اولان شكر ايله تسميه
اولنور آنی ثناء ايله ارداف ايدر واما ثانيده اولان كفران ايله تسميه اولنور
واكا نقمت لعن ومذمت اتباع ايدر زيادهٔ نكال ايچون ، حاصلی بودركه كيمنه
جمال ويرر اكا بناء ايدر كيمنه نكال ويرر آنی تقبيح ايدرشول پادشاه كبی كه
مملوكنه ثياب نفيسه ويروب اكا كيدير بعده ينه اول پادشاه آنی جمال ايله
وصف ايدر كذلك ضدنده دخی . ايمدی مثنی دخی اولدر هرحالده كانه
من حيث المعنی نفسه ثناء ايدر عبد الحق هدف ثناء اولور ظاهر وصورت
حيثيتدن ، وبووجهله اسباب ومسببات متسلسله اولمشدر تقرير رب الارباب
وتسبيب مسبب الاسباب ايله ، وقتاكه بوحال اتفاق وبختدن صادر اولميوب
بلكه ارادت وحكمتدن وحكم حقدن وامر جزمدن اولديسه آنكيچون لفظ
قضاء استعاره اولندیكه اول لمح بصر كبيدر بعده آحاد مقدوراتك بعضی
بعضی اوزره ترتيب ايچون لفظ قدر استعاره اولندی . ايمدی قضاء اجمال
وامر واحد كبيدر قدر آنك تفصيليدر اما قچانكه خاطريكه خطور ايدرسهكه
نيچون بوقسمت بووجهله اولمشدر اول زمانده سنك لسانك لجام منعله الجام
اولنور وسزه ديرلركه ساكت اولككه ﴿ لايسأل عما يفعل وهم يسئلون ﴾
ودخی ديمشلردركه قچانكه قدر ذكر اولنه كلامدن امساك ايدك حق تعالانك
عز وجل ادبی ايله تأدب ايدك زيرا يرك وديوارلرك دخی قولاغی واردر
سن غايت خطابی آنده ايدرسينكه برفعلی نيم فعلم ديرسين نفسكه اضافت ايدرسين
اويله دكلدر بلكه ينه حق تعالادركه سنك داعيهكی صرف ايدوب بعده علی

اولانلر قتنـده انلر اشرف لذاتدر نته‌کیم فضیلت علم وحکمتی ذکر ایتدیکمز
وقتده بیلنمشدر اظهر شرفی بودرکه ابدالاآباد باقیدر غاصب اولان اللری اکا
یتشمز وسلاطینك البنه‌سی عزل ایله اکا مائل اولماز . ویاخود بدنیه در اول
دخی یابعض حیوانات ایله مشترکه در لذت ریاسـت وغلبه واستیلا کبی‌که اسـد
ونمرده وغیریلرنده دخی موجوددر ویاخود حیواناتك جمیعی ایله مشـترکدر
لذت بطن وفرج کبی بوجمله سـنك اکثری واخسیدر اول سبیدندرکه جمله‌سی
آنده مشـارکلردر بوندن صکره شره بطن وفرجك اوزرینه صـلحاء قوی
اولوب غالب اولورلر اما شهوت ریاستك قهرینه قوی‌اولماز الا صدیقون‌اولور
حتی‌دیمشلردرکه قلوب‌صدیقیندن‌جمله‌دن‌صکره‌خروج‌ایدن‌حب‌ریاستدر. ایمدی
شهوت ریاستی بالکلیه قمع واقع اولمازواقع اولسه دخی بعض احوالده‌درکه‌لذت
معرفةالله غلبه ایتدیکی وقتده اولور وبوندن صکره معلوم اوله‌که قلوب دردر:
برقلب‌اولدرکه حقك‌غیرینه‌اصلامحبت ایلمز بوغایت‌نادردر. برقلب‌دخی‌اولدرکه
ریاست وشهواتك غیری ایله متلذذ اولماز وانلرك غیرینی‌بیلمز بوغایت چوقدر.
برقلب دخی اولدرکه اکا صـفات بشریه ایله تلذذ غالب اولور. برقاب دخی
اولدرکه معرفةالله ایله تلذذ اکا غالب اولور بوایکیسی غایت نادردر وندرتلری
ایله ینه قات وکثرت جهتـدن متفاوت اولورلر زیرا اعصـار عصرنبوتدن
بعید اولدقجه قلیل اولورلر قرب سـاعت وقتنده قلتلری غایت زیاده اولور
﴿لیقضی‌الله امراکان مفعولا﴾ فحواسنجه البته اولان امور علی وفق القضاء
ظهور ایدر وبوقابلك قاتنه سبب اولدرکه عالم شهادت مرأت عالم قلبدر واکا
تابعدر نته‌کیم صورت مرأتده شخصه تابعه‌در ومرتبهٔ وجودده اکا ثانیه‌در
لکن معرفتده اول شـخصدن مقدمدر زیرا اول صورت اولا معلوم اولور
آندن‌شخصه انتقال اولنور کذلك عالم شهادت‌دخی عالم غیب اوزرینه‌معرفتده
مقدمدر اکرچه وجودده اکا تابع ایسه اول جهتدندرکه اکثر ناسك نظری
معرفتـده مقدم اولوب کندویه قریب اولانه مقصوز اولمشـدرکه اول عالم
شهادتدر خلقدن غایت قلیلدرکه آندن عالم غیبه عبور ایدوب صورت ایله‌اصله
استدلال ایلیه‌که بواسـتدلال علماء قتنده عبرت ایله تسـمیه اولنور ودخی

معلوم اوله كه نعمت دخى ايكى قسمه منقسمدر : برى بر نعمتدر كه غاية الغايادر كه
اول سعادت آخرتدر. اول دخى درتدر: بر بقادر كه اصلا فناسى يوقدر و بر
غنادر كه يانجه فقر يوقدر و بر سروردر كه غمى يوقدر و بر علمدر كه يانجه جهل
يوقدر. بونلر نعمت حقيقيه‌در و دخى وسائله منقسمدر كه آنلر دخى درت نوعدر:
نوع اول اقرب واخصدر فضائل نفسانيه كبى كه آنلر ايمان وحسن خلقدر
اولكى علوم مكاشفه‌در وايكنجى علوم معامله‌در اول دخى يا مقتضاى شهوت
وغضبى تركدر آنك اسمى فقهدر و ياخود مراعات عدلدر شهواتدن كف
نفسده، تا كه ميزانده خسر وطغيان اولميه آنك اسمى عفتدر . ايمدى بونلر
درت علمدر علم مكاشفه وعلم معامله وعفت وعدالت . نوع ثانى فضائل بدنيه‌در كه
آنلر نوع اولى متممه‌در اول دخى درتدر كه صحت وقوت وجمال وطول عمردر.
نوع ثالث كه بدندن خارج اولان نعمدر اول دخى درتدر نوع ثانى‌يى متممه‌در كه
مال واهل وجاه وكرم عشيرتدر. نوع رابع شول اسبابدر كه آنلر ايله فضائل
نفسيهٔ داخليه‌يه مناسب اولان اشيايى جمع ايدر اول دخى درتدر كه حق تعالانك
هدايتى ورشدى وتسديدى وتأييديدر . بوندن صكره سن تحقيق فوائد مال
واهلى مقدما بيلدك كذلك عز وجاه دخى ممكندر كه آنكله نفس طريق آخرتده
استعانت ايليه زيرا عز وجاه انساندن ظلم وضيمى دافعدر كه آنلر انسانى
معرفتدن اشغال ايدرلر اول سببدندر كه علماء دين طلب جاه ايلمشلردر لكن
شول مقداركه آنك قوتى ايله امر ومطلبنده استعانت اولنه امادم مال وجاه كه
احاديث اخبارده وارد اولمشدر اول ذكر اولنانه منافى دكلدر زيرا كورمز
ميسين كه حيه‌ده هم ترياق وهم سم قاتل واردر كذلك مال وجاه دخى بويله‌در
بن ظن ايدرم كه نافع اولان مقدار ايله ضار اولان مقدارلك مابيننى تميزده سكا تنبيه
مقدما واقع اولمشدر كذلك كرم عشيرت دخى بويله‌در لكن مرام عشيرت انبياء
وعلماء وصلحادر عشيرت ظلمه دكلدر كذلك صحته وقوته وطول عمره احتياج
اولديغنده دخى خفاء يوقدر كذلك جمال دخى اكثر احوالده فضيلت نفسه دلالت
ايدر زيرا نور نفسك اشراقى تمام اوليجق آندن بدن دخى متأذى اولور پس منظر
ومخبر اكثر متلازمادر علم فراست دخى بو كا مبتنيدر اما توفيق آندن بر احد

مستغنی دکلدر زیرا اول ارادت عبدایله حق تعالانك قضا وقدری بینی تألیفدن عبارتدر سعادته وصولی حیثیتدن. بیت : (اذالمیکن عون من الله للفتی * فاکثر مایجنی علیه اجتهاده) ترجمه : (اولمازکه کرخدادن برقولنه عنایت * برامره جهد ایدرسه جهدی اولور جنایت) اماهدایت هیچ برکیمسه ایچون هدایتسز طلب سعادته سبیل یوقدر زیرا انسان صلاحی فساددن تمیزه قادر دکلدر الاهدایت ایله ایدر اول دخی اوچ مرتبه‌در: اولکی طریق خیر وشری معرفتدر نته کیم حق تعالی ﴿ وهدیناه النجدین ﴾ بیورمشدر وحق تعالی کافهٔ عبادینه بوهدایتی کاه عقل ایله انعام ایلمشدر کاه سمعله ایتمشدر. ایکنجی مرتبه اولدرکه حق تعالی آنکه عبدینی حالاً بعدحال امدادایدرکه اول ثمرهٔ مجاهده‌درکه حق تعالی دیمشدر : ﴿ والذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا ﴾ اوچنجی مرتبه‌که ثانیه‌نك وراسنده‌در اول نوردرکه کمال مجاهده‌دن صکره عالم نبوت وولایتده اشراق ایدر عقلله مهتدی اولمیه‌جق اموره آنکله اهتداء اولنورکه اول مطلق هدادر امارشدآندن مرام برعنایت الٓهیه‌درکه انسان ایچون مقاصدینه توجهی زماننده متعین اولور شول امرده صلاحی آنده‌در آنده تقویت ایدر وفسادی اولان اشیادن فتور ویرر واول حالت باطندن اولور پس رشد برهدایتدن عبارتدرکه جهت سعادته باعثه‌در لکن داعیه‌سنی اکا تحریك شرطی ایله، اما اکر اول جهته مهتدی اولسه لکن داعیه‌سنی تحریك ایلمسه اکا مهدی دیرلر رشید دیمزلر پس رشد مجرد هدایتدن اکملدر وبرنعمت عظیمه‌در واماتسدید اول حرکاتی صوب مطلوبه توجیه وحرکاتی اول جانبه تیسیردرکه تاکه اسرع وقتده صوب صوابده متسدد اوله زیرا رشد دخی کافی دکلدر بلکه تیسیر حرکاتدن دخی لابددر اعضاء وآلات مساعده‌سیله، تاکه مرام تمام اوله پس هدایت محض تعریفدر ورشد تنبیه داعیه‌در متحرك اولمق ایچون. وتسدید عنایت ونصرتدرکه اعضاء صوب سدادده متحرك اوله. وامّاتأیید کویاکه اول جمله‌یی جامعدر واول عبارتدر امرینی تقویتدن داخلدن تبصره ایله وخارجدن قوت بطش ومساعدهٔ اسباب ایله‌که حق تعالانك ﴿ اذ ایدتك بروح القدس) قول کریمنده مرام بودر عصمت دخی بوکا قریبدر واول

عبارتدر برجود الهیدنکه باطنده سنوح ایدوب آنکله انسان قوی اولور تحری خیره وتجنب شره. تاکه باطندن برمانع غیرمحسوس کبی اولور وبو مرامدر برهان ایلهکه حق تعالی (ولقدهمت بهوهم بها لولاان رأی برهان ربه) بیورمشدر ایمدی بومذکور اولانلر مجامع نعم بونلردروبونلره مستبدومستقل اولماز الاشول کیمسهکه حق تعالی اکا تخویل نعم کثیره واعطاء منن غزیره ایلیهکه جملهدن فهم صافی ثاقب وسمع واعی وقلب بصیر متواضع مراعی ویره ومعلم ناصح ومال که مهماتندن قاتی ایلهقاصر اونقدن زائد اوله وکثرتی ایله دیندن اشغال ایتمکدن قاصر اوله وبرعزت ویرهکه آنی سفلهٔ سفهادن وظلم اعدادن صیانت ایلیه وبونلرك هربری بواون آلتی اسبابدن نیجه اسباب اقتضاء ایدر واول اسباب دخی اقتضا ایدر تاکه بالآخره دلیل متحیرین وملجاء مضطرین جانبنه منتهی اولورکه اول خدای رب الارباب ومسبب الاسبابدر اکرسن نعم الهیهدن برنعمتك اسبابنی استقصاء مرام ایلسهك مثلا نعمت اکل کبی وآنك بیانده مجلدات کتب وتألیف ایلسهك سنك ذهنك حیر حیرتده حسیرا قلور یعنی کلال کلوب منقطع اولور زیرا اول نعمت معرفت قوت شهوت وغضبه موقوفهدرکه آنلر دخی آلات بدنیهیه متوقفلردرکه آنلردن برشمهسنی ذکره وعقول احاطه ایتمسی ممکن اولانی بیانه مجلدات کثیره وفاء ایلمز کذلك بدنك ایکی ماءمنیدن رحم امده تولدینك کیفیتی وجنینك آنده اطوار خلقتی آنك دخی ذکرینه مجلدات وافیه دکلدر کذلك اغذیهٔ نباتیهنك کیفیت تکونی وآنلری آباء علویه وامهات سفلیه ایله تربیتی نیجه مجلدانه تمام اولماز کذلك آنلرك کیفیت طبخ واخذاجی وحدیدن آلاته وحطب ناره احتیاجی واول آلاتك صناعه احتیاجیکه آنلر دخی نیجه آلات غیرمتناهیهیه محتاجلردر انلردن برشمهسنی ذکر ممکن دکلدر الا نیجه مجلداتده اولور کذلك اطعمهنك کیفیت مضغی وریقك کیفیت تولدیکه تحت لساندن متولد اولوب ازلاق لقمهیه اول معیندر ومعدهنك آنی کیفیت جذبی بعده معدهده طبخی بعده کبدده طبخی بعده بدنه وصولی وفضلاتنك طریق آخره انقسامی آنلرك دخی تفصیلی مجلداتده ممکن دکلدر اکر اطعمهنك مضار ومنافعی وکیفیت

تحصیلنی معرفته ارتقا ایدرسه‌ك آنده دخی اکا معین اولان حواسك معرفته
ارتقاء ایدرسه‌ك آنلرك جمله‌سندن بری که بصردر و آنك جرمی که جوز مقداری
ردر اول دخی اون طبقاتدر که مرکبه‌در آنك دخی بعضی رطوباتدر وبعضی
اغشیه‌در واول اغشیه‌نك دخی بعضی مشیمه کبیدر . بوفقیر ایدرکه مشیمه‌نك
اصل معناسی رحمده محل جنیندرکه ترکیده اکا اوغلان یتاغی دیرلر اول
غشایه دخی مشیمه دیدکلری مشیمه‌یه مشابهتی جهتندندر کثیرالعرق اولملق ایله،
نته‌کیم مشیمهٔ رحم دخی اویله‌در انتهی. واغشیه‌نك بعضی دخی نسیج عنکبوت
کبیدر واول رطوباتك دخی بعضی کویا که بیاض بیضه‌در وبعضی دخی کویا
جمددر کذلك سائر حواسك احوالی دخی برحیثیت ایله‌که عقل انجون جمله‌سنی
احاطه ممکن دکلدر ولسان انجون عقلك احاطه ایتدیکنك مقدارینی کماهو حقها بیان
ممکن دکلدر ودخی بنان انجون آنلردن اسانه جاری اولانك جمله‌سنی کتابت
ممکن دکلدر ایمدی بووجهله نیجه اسبابه متوقفدر واسباب دخی نیجه اسبابه
متوقفدر برمرتبه‌یه وارنجه‌که عقل فعل واحدك یعنی اکلك اسبابنك انواعنی
ضبطدن عاجز اولور قنده قالدی که اثراتنی ضبط ایلیه ویاخود سائر افعالك
اسبابنی ضبط ایلیه پس بومحلده حق تعالی جل جلاله ﴿ وان تعدّوا نعمة الله
لاتحصوها ﴾ قول کریمنك معناسنی فهم ایده‌سین لکن ای مسکین سن نعم الهیه‌دن
آنجق نفس اکلی بیلورسین که اول جمله‌نك اخسیدر بوندن صکره نعمت اکلدن
دخی انجق آج اولدیغکی بیلورسین که اکل ایدرسین بعده تعبان اولوب یاتوب
خوابه واررسین بعده شهوتك غلبه ایدوب جماع ایدرسین آنکله استراحت
ایدرسین ایمدی حمارك دخی حالی بویله‌در پس سن حمار مرتبه‌سنده سین
ایمدی ای مسکین سن غافل اولمه الله سبحانه وتعالانك ملکوتنه نظردن وعجائب
صنعی وحکمت تصنیفنی تفکردن، زیرا عالمك مجموعی حق تعالانك تصنیفندندر
بلکه تصانیف مصنفین دخی حقك تصنیفندندرکه آنلری عبادتك قلوبی واسطه‌سیله
تصنیف ایلمشدر لکن سن زمرهٔ ملائکه‌دن ایکن غفلت بهائم کبی غافل اولورسین
انسنی بومرتبه‌یه انا ایلین جهل وحمقکدر ویاخود کسل وعجزکدر زهی قادر حکیم که
انجاب ابصارنی عمیانه الحاق ایدر جل جلاله وعم نواله . ایمدی بوباب

استقصایی ترك ایده‌لم زیرا طمع بی معنـادرکه محل طمع دکلدر بلکه مرتبهٔ امکانده دکلدر .

مطلب تاسع — خلقی شکردن صارف اولان سبب و آنك علاجنده در وبیانده‌در . معلوم اوله‌که آنك سببی جهل وغفلتدر نعمتك معرفتندن. اکر بیلورسه دخی ظن ایدرکه حقیقت شکر آنجق لسانی ایله (الحمدلله الشکرلله) دیمك اوله. وبرسببی دخی نعمتی بیلدکدن صکره غلبهٔ شهوت واستیلای شیطاندر اما نعمدن غفلت آنك اسبابی واردر: بری نعمك جمیع خلقه کافةً عمومیدر زیرا آنلر آنی نعمت عد ایلمزلر کورمزمیسین‌که خلق هوایه شکر ایلمزلر مثلا خصوصا که اعظم نعمدندر زیرا هواء اولمینجه برساعت دخی تعیش ممکن دکلدر لکن بوجهل عظیمدرکه نعمت دائمه‌یی نعمت عدایلمزلر اما برساعت منقطع اولوب ینه عود ایدنی نعمت عد ایدرلر خصوصا که دائم اولان احیانا منقطعدن شکره احقدر ودخی معرفت نعمتك طریقی انقطاعنی فرض ایلمکدر اول تقدیرجه اهل غفلته نعمتك حالی ظاهر اولور . روایت اولنورکه ابن سماکه خلفادن بعضی بکا وعظ ونصیحت ایله دیوب خلیفه‌نك النده بر ایچم صو وار ایدی ابن سماك ایتدی : اکر شو شربت ماء ایچون سکا ویرمه‌یز ملککك نصفنی ویرمینجه دیسه‌لر نصف ملککی بذل ایدرمیدك؟ خلیفه دخی نعم ایدردم دیدی. وینه ایتدی: اکرایچدکدن صکره طریق بولدن چیقمیوب محتبس اولسـه نصف آخرینی دخی بذل ایدرمیدك؟ خلیفه‌دخی نعم دیدی . ابن سماك ایتدی : پس سکا فرح کلسون برملك ایله‌که برایچم صویه وبدنکدن دفعنه معادل اولمیه. ایمدی بونکله‌معلوم اولدی‌که عطش زماننده برایچم صو ملك ارضك جمله‌سندن اعظمدر معهذا ینه هرکس ظن ایدرکه کندیسی میان خلقدن برعقله مخصوصدرکه سائر ناس آنده مشارك دکلدر ودخی ظن ایدرکه کندیسی برخلق کریم اوزرینه‌درکه شائبهٔ عیبدن معرادر سـائر ناس اویله دکلدر ودخی کندویه برعلم ایله اعتقاد ایدرکه آنکله سائر ناسدن ممتاز اولمش اوله بوندن صکره اکر اول ظنی نفسنده واقع ایسه نعمت عظیمه اولمش اولور البته آکا شکر لازم اولور. اکر واقع دکل ایسه لکن حق تعالی آنك قبیحنی

ناسدن ستر ایدوب آنلره جمیل اظهار ایتمشدرکه عقل وخلق وعلمدرکذلك
ینه شکر لازم اولور. بوندن صکره بز دیرزکه هرکیمسه‌یه حق‌تعالی نیجه امور
احسان ایتمشدرکه اکر کندی تخصیص اولندیغی امور آندن کیدوب غیره
ویرلسه راضی اولماز ایدی‌که اول امور کندیسنك صورتی ویاشخصی ویا
اخلاقی ویاصفاتی ویااهلی ویاولدی یامسکنی یابلدی یارفیقی یااقاربی یاعزی
یاجاهی یاسائر محبوباتیدرکه هیچ برینك آخره کتمسنه رضاسی یوقدر ایمدی
حق‌تعالانك آنك اوزرنده برنعمتی واردرکه انك غیری سائر عبادنده یوقدر
پس لائق اولان اولدرکه اونعمتلره شکر ایلیه ودخی بعض نعم واردرکه‌انده
عموم واردر لکن اضدادینه تبدیل اولنسه راضی اولماز مثلا حق‌تعالی آنی
کافر خلق ایتمیوب مؤمن خلق ایتدیکی وحیّ ایدوب جماد ایتمدیکی واحسان
ایدوب سائر بهائمدن ایتمدیکی وذکر ایدوب انثی ایتمدیکی وصحیح ایدوب
مریض ایتمدیکی وسالم ایدوب معیب ایتمدیکی کبی. کذلك کندی قتنده مغبوط
اولنلرك عددی غیریدن نیجه مراتبه انل اولدیغی دخی. پس نیچون کندینك
رتبه‌سندن دون اولانه نظر ایتمیه‌که حقك نعمتنی ازدرا ایتمیه نته‌کیم امردینده
کندودن دون اولانه نظر ایدر وامر دینده تقصیری اولسه‌نیجه فسّاق واردر
دیه اعتذار ایدر مع‌ذلك دنیاسی دینه مساوی دکلدر ایمدی سکا واجب‌اولان
امتی معاصیدن مانع وصاد وافصح من نطق بالضاد اولان نبی کریمك قوله
عظیمنی تأمل ایلمکدرکه بیورمشدر: ﴿ من اصبح معافیً فی بدنه آمنا فی سربه
وله قوت یومه فکانما حیزت له الدنیا بحذافیرها ﴾ یعنی برکیمسه‌که صباحه
داخل اوله شول حالده‌که بدننده عافیت ویرلمش اوله وسربنده یعنی مسکننده
اعدادن وسائر مکارهدن آمن اولمش اوله وبرکونلك قوت ونواه‌سی اوله
کویا جمیع دنیا بحذا فیرها یعنی بجلمتها آنك ایچون حیازت اولنوب ضبط
اولنمشدر خصوصا زمرهٔ علماء، زیرا نعمت علم اعظم نعمدر حتی آنلردن
بعضنك نصف علمی بالکه عشر واعشار علمی شرقدن غربه وارنجه ملك
ارضه تبدیل اولنسه اندن تأنف ایدر وقائلنه انکارایدر. وسن ایلمه‌که دنیادن
اعراض ایلیان دنیادن صبر ایتدیکندن الده اوله زیرا اول دنیا اوزرینه صبر

المندن اكثر دكلدر زيرا اغنيانك المى فقرانك المنك اضعاف اضعافيدر لكن شعورلرى يوقدر طبيعتلرنده حاصل اولان حذر سببى ايله، نيچانكه اول حذر موت ايله زائل اوله اول زمانده شعور حاصل اولور لكن برزمانده بيلور. لركه عاملك نفعى اولماز بوندن صكره شكرى فاقد اولان قلوبك علاجى اكر اول قلب بصير ايسه آنك علاجى ذكر ايتدكلريمز اصناف نعمده تأملدر. اكرغير بصير ايسه كندودن دون اولانلره نظر ايله‌در. بعضلر هركون دار مرضايه حاضر اونورلردى نعمت وقدرحياتى بيلمك ايچون، وموضع عقوباته حاضر اولورلردى جناياتدن عصمت قدرينى بيلمك ايچون. ودخى قلوب غيرشاكره انكله علاج اولنمسى لائق اولور اموردندر بيله‌سين كه نيچانكه نعمته شكر اولنمايه زائل اولور وبعده عود ايلمز حق تعالى بيورمشدر: ﴿ان الله لايغير مابقوم حتى يغيروا مابانفسهم﴾ وخبرده وارد اولمشدركه حق تعالانك نعمتى برعبد اوزرينه عظيم اولماز الا ناسك اكا احتياجلرى كثير اولور. ايمدى بركيمسه‌كه انلره تهاون ايليه اول نعمت عرضهٔ زوال اولور. حضرت فضيل ايتدى: نعم اوزرينه شكره مداومته لازم اولك كه غايت قليلدر برنعمت كه برقومدن زائله اولوب ينه انلره عود ايليه. بعض سلف ايتدى: نعمت وحشيه‌در آنى شكر ايله قيدايدك.

مطلب عاشر — صبرايله شكرك مشترك اولدقلرى امور بياننده‌در. معلوم اوله كه حق تعالانك هرشيئده برنعمتى واردركه اكا شكر واجبدر كذلك هرشيئده بربلا واردر. زيرا بلاء فقد نعمتدر. بوندن صكره نعمت دخى يامطلقه دركه اول آخرتده عبدك سعادتيدر جوار حقه نزول ايله، ودنياده ايمان وحسن خلق بونلره معين اولانلردر. وياخود مقيده دركه بروجهدن نعمتدر بروجهدن دكلدر فقر وخوف ومرض كبى. زيرا آنلر نعمتدر دين جهتندن، ودنياده بلادر. كذلك بلا دخى يامطلقدر كفر ومعاصى كبى وياخود مقيددر فقر ومرض كبى، نته‌كيم ذكر اولندى. پس نعم ايچون شكر واجبدر اما صبر بلاء مقيده اولور بلاء مطلقه اوزرينه صبر جائز دكلدر بلكه مهما امكن ازاله‌سى واجبدر بلكه صبر اولماز الا برالمه اولور عبد آنى ازاله‌يه قادر اولميه، مثلا طول عطشدن متألم اولوب المى عظيم اولسه آكا صبر ايده‌مز بلكه قادر

اولسه آنی ازاله ایدر . بوندن صکره نعمت جلاء اولمق جائزدر عکسی دخی
اولور اول سببدندرکه صبر ایله شکر مادۀ واحده‌ده جمع اولمق ممکندر مثلا
فقر نعمت اولور شول کیمسه حقنده‌که آکا غنا حاصل اولسه تکبر وطغیان
ایلر مع ذلك ینه نفسده بلادر ایمدی فقره شکر ایلمك کرکدر نعمت اولدیغی
جهتدن، وصبر کرکدر بلاء اولدیغی حیثیتدن. بوندن صکره معرفت که نعمت
مطلقه‌در بعض ناس حقنده بلاء اولمق دخی ممکندر اول تقدیرجه نعمت ضدنده
اولور مثلا انسانه اجلنی معرفت بلادر عیش منغص ایدوب غمنی تطویل ایدر
اول تقدیرجه جهلی نعمت اولور. کذلك معرفت احوال قلوب ناس دخی بلادر
زیرا اکر کشف غطا اولوب خلقك قلوبی احوالنی بیلسه المی طویل اولوب
حقد وحسدی زیاده اولوب خلقك اضمار ایتدکلری اموره اطلاع ایله انتقامه
مشغول اولور پس آنلری جهل نعمتدر کذلك غیرده اولان خصال محموده‌یی
بیلمامك دخی نعمتدر زیرا کاه اولورکه آکا ایذاء واهانته مضطر اولور
بونلری ایشلمك معرفتدن صکره اثم عظیمدر. وبوقبیلدندر قیامتی ولیلۀ قدری
ویوم جمعه‌ده اولان ساعت قبولی وبعض کبائری بیلمامك دخی. زیرا بوجهل
سنك زیاده طلبکه وجهدکه دواعی بی توفیر ایدر ایمدی بونلر جهل صورتنده
اولان وجوه نعم الهیه‌در پس علم صورتنده نه دکلو نعم کثیره اولور قلبکه
اخطار ایدرسك که شکر ایله صبری جمع ضدین بینی جمعدر زیرا اولکی یعنی
شکرك مقتضاسی فرحدر وثانی یعنی صبرك مقتضاسی غمدر فرح ایله غم خود
ضدلردر. جواب ویررزکه فرح ایله غمی جمع جائزدر ایکی وجهله، زیرا دنیاده
هر فقر ومرضده وهر خوف وبلاده بش امور واردرکه آنلر سببی ایله عاقل
قتنده فرح واجبدر: بری واقع اولاندن زیاده اولمدیغیدر. بری دخی دین امرنده
اولمدیغیدر. بری دخی عقوبتی دنیاده تعجیل اولدیغیدرکه ثانیا آخرتده عقوبت
اولماز نته‌کیم حضرت صلی الله تعالی علیه وسلم بیورمشدر : برعبد قچان کناه
ایشلسه وعقبنده آکا دنیاده برشدت یا بلاء اصابت ایلسه حق تعالی آندن
اکرمدرکه ایکنجی دفعه ینه آکا تعذیب ایلیه. بری دخی اولدرکه اول عقوبت
آنکیچون ام الکتابده یازلمش ایدی وقوعی محقق ایدی ایمدی واقع اولوب

تمام اولمش اولور بودخی نعمتدر. بری دخی آخرتده اوله‌جق ثواب بودنیاده اولان عقوبتدن اکثردر. بوندن صکره سن فضیلت بلایی ایشتدکدن صکره ایمدی زنهارکه سن طلب بلایی تجویز ایده‌سین زیرا نبی علیه السلام آندن نهی ایلمشدر دیمشدرکه حق تعالادن عافیت سؤال ایدك عبده عافیتدن افضل برشیٔ ویرلمامشدر الا یقین ویرلمشدر ودیمشدرکه یقین ایله عافیت قلبه اشارت بیورمشدرکه مرام قلبك مرض جهل وشكدن عافیتیدر ایمدی عافیت قلب عافیت بدندن اعلادر بونك نظیری احادیث وآثارده اکثر من ان یحصادر اما اهل محبتدن صادراولان طلب بلاء اول فرط محبتدن ناشیدر. زیرا برکیمسه‌که کأس محبتدن نوش ایلیه سکر ایدر وبرکیمسه سکران اولسه کلامدن توسع ایدر یعنی هرنه اولورسه سویلر اکر صکره سکری زائل اولسه بیلورکه آکا غالب اولان برحالت ایدی حقیقتی یوقدر عشاقك کلامندن ایشتدکده استلذاذ اولنور لکن اکا تعویل واعتماد اولماز. حکایت اولنورکه برفاخته زوجنه ایتدی: سنی بندن منع ایدن نه در اکر بن قصر سلیمانی‌یی تقلیب ایدوب آلتنی اوستنه کتورمك مرام ایدنسه‌م سنك ایچون قدرتم واردر دیدی. بو کلامی حضرت سلیمان ایشیدوب فاخته‌یه عتاب ایلدی. اول ایتدی: یا نبی الله کلام عشاق حکایت اولنماز ونفسده دیدیکی کیبدر.

مطلب حادی عشر — بعضلر ایتدی: صبر شکردن افضلدر بعضلر دخی بالعکس دیدیلر. آخرون دخی ایتدیلر: ایکیسی دخی برابردر. غیریلر دخی دیدیلرکه اختلاف احوال ایله مختلفدر. ودخی معلوم اوله‌که احادیث واخبار وآثاردن مفهوم اولان صبرك شکر اوزرینه افضلیتیدر زیرا صبر حال فقردر وشکر حال غنادر بونده جمیع ناسه مقنع واردر لکن آنلردن اهل تحقیق اولانلرکه اولورکه تفصیل ایتمکله حقیقت حالی کشف ایدرلر تفصیلی بودرکه علوم ظاهره احوال ایچون ارادت اولنور احوال اعمال ایچون، اما علوم باطنه‌ده احوال مرام اولماز الا علوم ایچون اولور واعمال احوال ایچون اولور ایمدی جمله‌نك افضلی معرفة الله تعالادر اول معرفته توسل اولنماز الا احوال قلب ایله توسل اولنور آنی مکدراتدن تصفیه‌ده، بوندن صکره اعمال یا طالب ظلمت قلب ایلیه‌که اول معاصیدر ویاخود صفاء قلب جلب ایلیه‌که اول طاعتدر وینه

معاصى وطاعات دخى متفـاوته ومختلفه در اختلاف احوال حسبى ايله . مثلا
بركيمسه‌يه‌كه شح وحرص غالب اوله آنكيچون صوم نافله يوقدر بلكه درهم
واحدى اخراج وتصدق اكا صوم نافله‌دن افضلدر كذلك بركيمسه‌كه شهوات
بطن غالبه اوله اكا لازم اولان صومدر اخراج مال دكلدر اما شرعده وارد
اولانكه على‌الاطلاق فضـل صدقه بيـان اولنوب وينه على‌الاطلاق فضل
صوم بيان اولنمشدر وجهى اولدركه اكر ديسه‌لركه مرض شحه مبتلى اولانه
صدقه اولادر ومرض شهوت بطنيه‌يه ويا فرجيه‌يه مبتلى اولانه صوم اولادر
از اولوركه نفس ديركه بنده اول مرض يوقدر زيرا نفسك شانى امراضنى
انكاردركه معالجه‌سنى ترك ايدوب هلاك اوله ايمدى نظر ايليه شارعك عبادينه
رحمته وقلبلرينك امراضنه معالجه‌ده خذاقتنه. بوندنصكره صبرايله كاه اولوركه
محل واحدده جمع اولورلر نته‌كيم بيان ايلدك پس اول محلده احدهمانك آخر
اوزرينه فضيلتى متصور دكلدر . اما قچانكه محللرى مغاير اولسـه اكر نعمت
ضروريه ايسه مثلا عينين كبى بركيمسه‌كه ايكيسنى فاقد اولسه انك صبرى اولدركه
اظهار شكوى ايلميه وحق تعالانك قضاسـنه رضايى اضمار ايليه بصير اولان
دخى ياايكيسنى طاعت حقده استعمال ايليه اول تحقيق شكر ايتمش اولور وطاعت
اوزرينه صبر ايتمش اولور. كذلك اكر كوزلرينى حرامدن كف ايدرسه هم شكر
ايتمش اولور وهم حرامدن صبر دخى ايتمش اولور. خفى دكلدر اعماده آنجق
فضيلت صبر واردر اما شول بصرده‌كه حرامدن اتقاء ايليه وياخود طاعت حقده
استعمال ايتمش اوله هم فضيلت شكر وهم صبر واردر . ايمدى اول مقوله
بصير ذكر اولنـان اعمادن افضلدر اما اكر نعمت غير ضروريه اولوب قدر
حاجتدن فضله دكل ايسه زياده‌دن صبرده مجاهده واردر وبوصبر اتم واقوادر
غنينك مباح اوزره اقتصاره صبر ايدوب مالنى فقرادن امسـاك ايليه اما شول
غنى‌كه مالنى خيراته صرف ايدر ومعاصيده استعمال ايلمز انده هم شكر وهم
صبر واردر خفى دكلدركه ايكى امرك مجموعى احدهمادن افضلدر اكرچه فقيرك
صبرى بوغنينك جهت صبرندن افضل ايسه دخى. وبالجمله فقير صابر انجق غنى
صابردن افضلدر وانجق غنى شاكردن دخى افضلدر اكرچه غنى صابر شاكر

انجق فقیر صابردن افضلدر دیدکلری اول شکر صبردن منفك اولمدیغیچوندر . اما اخبارده وارد اولان صبرك شکر اوزرینه فضیلتی اول شکر اوزرینه فضیلتیدر . عرف عامه‌دن مفهوم اولان اوزره‌که انلر قتنده نعمت انجق مالدر وانلر قتنده شکردن متبادر اولان انجق (الحمدلله الشکرلله) دیدکلریدر لکن شبهه‌یی کاشف اولان تفضیل بزم ذکر ایتدیکمزدر والله اعلم .

اصل ثالث — رجاء وخوفده‌در بونده دخی مطالب واردر .

مطلب اول — حقیقت رجاده‌در . معلوم اوله که هرسکا ملاقی اولان شیء کرك مکروهدن کرك محبوبدن یاحالده موجوددر ویاماضیده ویااستقبالده . ایمدی قچانکه خاطریکه اولکی خطور ایلیه ذکرایله تسمیه اولنور . قچان ثانی خطور ایلسه وجدوذوق ایله وادراك ایله تسمیه اولنور وجد تسمیه اولندیغی نفسنده وجودی ایچوندر . قچان ثالث خطور ایلسه وقلبکه غالب اولسه انتظار وتوقع ایله تسمیه اولنور . بوندن‌صکره اکر منتظر اولان مکروه اولورسه اندن برالم حاصل اولورکه خوف واشفاق ایله تسمیه اولنور اکر محبوب اولورسه اندن برشوق حاصل اولورکه رجاء ایله تسمیه اولنور اکر انتظاری اکثر اسبابنك حصولی اجلیچون اولورسه غرور ایله تسمیه اولنور اکر اسبابنك انخرامی واضطرابی ایله اولورسه اکر اسبابنك وجودی وانتفاسی معلوم اولمازسه تمنی ایله تسمیه اولنور . ایمدی اسم رجا وخوف اطلاق اولنماز الا برشیئه اولورکه انده تردد اولنه زیرا شمسك طلوعنی رجاء ایدرم وغروبندن خوف ایدرم دینلمز لکن نزول مطری رجا ایدرم وانقطاعندن خوف ایدرم دینلور . قچانکه بونلر معلومك اولدیسه بودخی معلوم اوله‌که انتظار مغفرت اول زمانده رجاء ایله تسمیه اولنورکه عبدك تحت اختیارنده داخل اولان جمیع اسبابی متمهده وحاضره اوله‌که تخم ایمانی صاچوب وآنی ماء طاعت ایله سقی ایدوب قلبی خار اخلاق ردیه‌دن تطهیر ایلمکدر واندن صکره حق تعالانك فضلندن آنك اوزرینه ثباته منتظر اولمقدر موته دکین ، وموت قتنده حسن خاتمه‌یه منتظر اوله‌که بویله انتظاری رجاء حقیقی اولوب نفسنده محمود اولور اکر

ذکر اولنان شرائطه مخالفت ایدوب بعده رحمته منتظر اولورسه انتظاری حمق وغرور اولور .

مطلب ثانی — فضیلت رجاده در حق تعالی ایتدی:﴿لاتقنطوا من رحمة الله﴾ ودخی حضرت رسالت پناه صلی الله تعالی علیه وسلم حق تعالادن خبر ویروب بیورمشدر : حق تعالی دیدی که بن عبدمك بکا ظنی قتنده‌یم ایمدی بکا ظن ایلسون نیجه دیلرسه ، یعنی بکا حسن ظنی اولوب ثواب واحسانم رجا ایدرسه بن آنك ظننی تحقیق ایدرم ، خلافنی ایدرسه خلافیله معامله ایدرم . وینه حضرت صلی الله تعالی علیه وسلم بیورمشدر : سزدن بریکز فوت اولمسون الا حق تعالایه حسن ظن ایدر اولدیغی حالده . حق تعالایه حسن ظن ایتمك کرکدر دیمکدر زیرا هرحالده انسانه موت احتمالی مقرردر چونکه موتی حسن ظن حالنده اولمق لازمدر . پس بران انسان حسن ظندن خالی اولمامق کرکدر وبونلرك غیری دخی نیجه آیات واخبار واثار واردر . ودخی معلوم اوله که برکیمسه‌یه یا یأس شویله غالب اوله که عبادتی بالکلیه ترك ایلیه ویاخود برمرتبه خوف غالب اوله که عبادته مواظبتده برمرتبه اسراف ایلیه که تانفسه اضراره مؤدی اوله بوایکی حال دخی جائز دکلدر افراط وتفریط طرفینه مائل اولمش اولور ایکیسی دخی محتاج دواء اولورلر . شول عاصئ مغرورکه حق تعالادن تمنی ایده اما ینه عبادتدن اعراض ایدر آنك حقنده ادویهٔ رجاء سموم مهلکه‌در بلکه اکامرضندن برء حاصل اولماز الا ادویهٔ خوفله اولور. ایمدی برکیمسه‌که واعظ اوله لائق اولان اولدرکه امراض مذکوره‌یی رعایت ایدوب علاجلرینی دخی امراضه کوره تدبیر ایلیه والا اهلاکه مؤدی اولور . ودخی اکا واجبدرکه کتاب اللهه وسنت رسول اللهه اقتداء ایلیه‌که انلر خوف ورجانی دخی جمیعاً مشتملردر وبالجمله حدوسط ایکیسنی جمع ایلمکدرکه جادهٔ مستقیمه اولدر پس برکیمسه‌که اول جاده دن میل وانحراف ایلیه جاده‌یه رد اولنور طرف آخره اولنماز . بوندن صکره طریق علاج دخی استقراء آیات واخباردرکه اول مسلمین قتنده معلومدر نته‌کیم حضرت نبی صلی الله تعالی علیه وسلم بیورمشدرکه ﴿ ان الله کتب علی نفسه قبل ان یخلق الخلق ان رحمتی تغلب

غضبی ﴾ یعنی حق تعالی کندی نفسنه حکم وقضاء ایلمشدرکه یعنی وعد سابق که حکم وقضاء اولنوب تغییر اولنمق احتمالی یوقدر بویله‌درکه دیمشدر بنم رحمتم غضبمه غالبدر. وینه‌حدیثده وارددرکه ﴿وان لم تذنبوا لخلق الله تعالی خلقا یذنبون فیغفرلهم﴾ یعنی اکر سز کناه ایشلمزسه‌کز دخی حق تعالی برخلق خلق ایدرکه آنلر کناه ایشلرلر دخی آنلری مغفرت ایدر . بوفقیر ایدر بوندن مقصد ظاهرنده متبادر اولان اوزره حاشا که فعل ذنبه تحریض دکلدر بلکه جمیع عالمده اولان اشیا البته اسماء الٓهیه‌دن براسمه مظهردر چونکه حق تعالانك اسماء کریمه‌سندن بری دخی غفّاردر ایمدی البته اول اسمك مقتضاسی بودرکه برطائفه موجود اوله‌که حق تعالی آنلری مغفرت ایدوب اسم غفّاره مظهر اوله‌لر مغفرت ایسه سبق کناه اقتضا ایدر ایمدی اول اسمك مقتضاسی اولدرکه البته برطائفه‌دن کناه صادر اولوب حق تعالی آنلری مغفرت ایلیه ، اول سببدن سزدن نیجه کزدن کناه دخی صادر اولور فرضا سزدن کناه صادر اولماسه البته برطائفه دخی خلق اولنوب آنلردن صادر اولوب ینه اسم غفّار مقتضاسیله مغفور اولمق لازمدر دیمکدر الله ورسوله اعلم. وینه‌خبرده وارددرکه حق تعالی یوم قیامتده البته‌برمغفرت ایله مغفرت ایدرکه اول‌وجهله مغفرت بر احدك قلبنه خطو ایتامشدر حتی ابلیس دخی ال اوزادوب کندویه دخی اجابت مغفرت رجا ایدر وبونلر کبی نیجه اخبار وآثار دخی واردر. ویاخود طریق علاجی اعتبار عقلدر آنك بیانی بویله‌درکه برکیمسه‌که انسان ایچون جمیع مهمات ضروریه‌سنی اعداد واحضار ایلسه یعنی دوام وجودنده لازم اولان اموری تدارك ایلسه آلات غدا کبی وغدا محتاج اولدیغی اشیا که اصابع واظفار کبی ودخی انسانه زینت اولان اشیایی‌که حاجبلری مقوس اولمسی کبی وکوزلرینك الوانی مختلف اولمق کبی وبونلرك مثلی نیجه امورکه مفقود اولوب اولمسه خلق انساندن مقصود اولان غرض منثلم اولوب بوزلماز آنجق زینت اولدیغی جهتدن مزید جمال فوت اولور یاسنك ظنك نه‌درقتنده اهم اموراولانی اعدادده وغایة العادات واصل جمیع سعادات اولان امرده‌که اول سعادت آخرتدر آنی اعداد ایلمزمی؟ ایمدی قچانکه عنایت الٓهیه عبادندن بونك امثالی

امور غیرلازمه‌نك فواتنه‌راضی اولیجق یا آنلرك هلاكی مؤبده سوق اولنملرینه‌نیجه راضی اولور قچانكه اكثر خلقك دنیاده غالب حاللری خیر وسلامت اولیجق حق‌تعالانك خودسنتنه تبدیل اولنمق اولماز ایمدی غالب رجابودركه امر آخرت دخی اویله اوله زیرا مدبر دنیا و آخرت واحددر وغفور ورحیمدر وعبادینه لطیف واوزرلرینه متعطفدر وینه بر كیمسه حكمت شریعته نظر ایلسه وحق‌تعالانك شریعت ایله عبادینه وجه رحمتنی ملاحظه ایلسه‌كه جمله‌دن حال مدانیه‌یی بیان ایچون بر آیت طویله انزال ایلدی تاكه انكله حفظ دین امرینه اهتداء اولنه ایمدی انلری دینلرینك طریق حفظنه هدایت ایدیجك پس دینلرك طریقنی نیچون انلره حفظ ایامیه‌كه هیچ انلره آندن عوض اولور شیء یوقدر .

مطلب ثالث — خوفده‌در آنك حقیقتنی بیان ایدوب معلومك اولمشدركه مستقبلده اوله‌جق مكروهی توقع سببی ایله قلبك تألمیدر. ایمدی حق‌تعالادن خوف كاه اولوركه معرفة الله ایله وصفاتی معرفت ایله اولور وبونی بیلمك ایله اولوركه اگر حق تعـالی جمیع عالمینی اهلاك ایلسـه اصلا مبالات ایتمز وآندن برمانع منع ایلمز وكاه اولوركه خوف عبدك كثرت جنایتندن اولور وكاه اولوركه ایكیسندن معاً اولور. ایمدی ناسك ایچنده ربندن غایت خوف اوزره اولان نفسنی وربنی اعرف اولاندر اول سببدندركه حضرت صلی الله علیه وسلم ﴿ انا اخوفكم لله ﴾ بیورمشدر یعنی جمله‌كزدن بنم حق‌تعـالادن خوفم زیاده‌در . ودخی حق تعالی بیورمشدر : ﴿ انما یخشی الله من عبـاده العلماء﴾ یعنی حق تعـالی خوف وخشیت ایلمز الاعلماء ایدر . پس معلوم اولدی‌كه باعث خوف وخشیت علمدر علم زیاده اولدقجه خوف زیاده اولور حضرتك جمله‌دن اخوف اولدقلری دخی جمله‌دن اعلم اولدقلری جهتندر بوندن صكره قچانكه معرفتده كمال اوله حال خوف واحتراق قلب ایراث ایدر بعده آنك اثری بدنه وجوارح وصفاته فائض اولور اما بدنده اثری نحول وصفار وغشیت وزعقه وبكادر كاه اولوركه خوفدن مقصده دخی چاتلایوب موته مؤدی اولور ویاخود دماغه صعود اولوب عقلی افساد ایدر یاخود دخی قوی اولوب قنوط ویأس ایراث ایدر. واما جوارحده اثری اولدركه خوف

انلری معاصیدن کف ایدر وطاعات ایله مقید ایدر اما صفاتده اثری اولدرکه شهواتی قمع ایدر ولذاتی مکدر ایدر انکله قتندمحبوب اولان معاصی مکروهه اولور وجوارحی تأدب ایدر قلبنده ذل وخشوع حاصل اولور وکبر وحقد وحسد آندن مفارق اولور بلکه خوف وعاقبتك خطرینه‌نظر جمله همومنی استیعاب وآنك برشغلی اولماز الا مراقبه ومحاسبه ومجاهده اولوب انفاس ولحظاتنه بخل وضنت ایدرکه ضائع اولمایه وجمله خطرات وخطوات وکلماتده نفسنی مؤاخذه ایدر ایمدی صحابه وتابعیندن نیجه جماعتك حاللری بویله ایدی وبوخوفك اعمالده اثری ظاهر اولانلردن اقل درجاتی اولدرکه انسانی محظوراتدن منع ایلیه‌که اول ورع ایله تسمیه اولنور اکرخوفك قوتی زیاده اوله حتی حرمتنه تیقن ایتمدیکی اشیادن دخی کف ایلیه اول تقوی ایله‌تسمیه اولنورکه آندن (ان یترك مایریبه الی مالایریبه) کلامی ایله تعبیراولنور . یعنی نوع ریب وشك ایراث ایدن فعلی ترك ایلیوب اصلا ریب اولمیان فعله مباشرت ایلیه کاه اولورکه دخی زیاده اولنوب لابأس اولان مرتبه‌یی دخی ترك ایدر لابأس اولانه وقوع خوفندن که اول مرتبه‌دن تقواده صدق ایله تعبیر ایدرلر چنانکه اکا خدمتده تجرد دخی منفهم اوله‌که انفاسندن برنفسی حقك غیری مأکل وملبسه صرف ایلمیوب بلکه اللهك غیرینه اصلا التفات ایلمیه اول مرتبه صدقدر وصاحبی صدیق ایله تسمیه‌یه جدیر وحقیقدر . ودخی صدق تقوی وورع وعفتی متضمندر . ودخی بویله دکلدرکه هربارکه خوف اقوی اوله دخی زیاده محمود اوله بلکه محمود اولان عبدی علم وعمله سوق ایدن مقداردر اما حدیأسه ایصال ایلیان اول خوف دکلدر قنوطدرکه ﴿ لاتقنطوا من رحمة الله ﴾ کریمه‌سیله آندن نهی بیورلمشدرکاه اولورکه‌حد مرض وضعفه ووله ودهشت وزوال‌عقله مؤدی اولوربلکه موته مؤدی‌اولور بونك جمله‌سی مذمومدر . ودخی شول خوف قاصرکه آنی غفلت تعقیب ایدر اول قلیل الجدوی وضعیف النفعدر نته‌کیم شول کیمسه‌که برآیت کریمه استماع ایدوب آندن خوف ایدوب نسوان رقتی کبی رقت ایدر بعده ینه غفلته عود ایدر بونك مثلنه حدیث نفس دیرلر خوف دیمزلر اکر سؤال اولنورسه‌که

خوفدن هلاك اولان شهيد اولور پس اول مقوله خوف نه وجهله مذموم اولور؟ جواب ويريليرکه شهادتك محموده اولمسى اكا اضافت ايله‌درکه بلاشهادة فوت اوله اما اول حاله اضافت ايله‌که اكر معمر اولوب خوف محمود واسطه‌سيله درجات ولايته واصل اوله اكا نسبت شهادت محموده اولماز حاشا وكلا، بلكه آنك ايچون هرلحظه شهيد بلكه شهداء رتبه‌سى حاصل اولور. بوندن صكره خوف دخى لذاته مكروهدن اولور نفس باركبي وياخوه لغيره مكروه اولاندن اولور قبل التوبه موتدن خوف كبي وياخود حق تعالى آنى حسناتنه حواله ايتمش اولوب اول حسنات ايله خلق ايچنده تعزز ايلمكدن خوف كبي وياخود تواتر نعم ايله استدراجدن خوف كبي وياخود خوف خاتمه كبي. اكرچه عارفينك حالى سابقه‌دن خوفدر زيرا خاتمه اكا تابعه در و بونلرك جمله‌سى مخاوف عارفيندر وبونلردن هربرى ايچون طريق حذر واردر. وينه خوف يامعصيتدندركه اول خوف صالحيندر وياحق تعالادندركه اول خوف موحدين وصديقيندر زيرا بوخوف طاعت زماننده دخى زائل اولماز. زيرا بركيمسه‌كه طاعت ومعصيتك ايكيسى دخى حق تعالانك قضا وقدرى ايله ايدوكنى بيله وبيله‌كه حق تعالى انلرك بعضى جنت ايچون خلق ايلمشدر اصلا مبالات ايلمز وبعضى نار ايچون خلق ايلمشدر آندن دخى مبالات ايلمز. ودخى مطيع وعاصى‌يه ارادت جازمه وقدرت تامه‌يى خلق ايلين الله تعالى ايدوكنى بيله وبوطائفه‌يى ارادت طاعاته تخصيص ايتديكنى ايجاب ايلين نه در واول آخر طائفه‌يه دخى دواعئ معصيتى تسليطه تخصيص ايلين نه در انلرى بيلميه وبونلرى عبدك كسبنه حواله ايتديكنك كيفيتنى بيلميه پس قچانكه حواله قضاء ازلى‌يه راجع اوله جنايتسز ووسيله‌سز اول تقديرجه خوف كيف مايشاء قضاء وكيف مايريد حكم ايدندن اولديغى هرحالده مجزوم ومحقق اولور وبومعنانك وراسنده سرقدر واردركه آنى افشاء جائز دكلدر. بوندن صكره نفس مكروهدن خوف كه موت وقبردن ياخود اهوال مطلع وحشردن وبين يدى الله وقوفدن وسؤالدن وياصراط وميزاندن خوف وجناندن حرماندن خوف وبونلرك امثالى بونلر خوف عابدين وزاهديندر وبومذكور اولان مخاوفدن جمله‌نك اعلاسى حق تعالادن حجاب وفراق خوفيدركه اول خوف عارفيندر .

مطلب رابع — معلوم اوله‌که فضیلت خوف نقل ایله وعقل ایله ثابته‌در. اما نقل شول حیثیتدندرکه حق تعالی خائفین ایچون اهل جنانك مجامع ومقاماتنی جمع ایلمشدرکه هدی ورحمت وعلم ورضواندر نته‌کیم بیورمشدر: ﴿ وهدی ورحمة للذین هم لربهم یرهبون ﴾ ودخی بیورمشدر: ﴿ انما یخشی الله من عباده العلماء ﴾ پس انلری علما ایله وصف ایلدی خشیتلری ایچون. ودخی بیورمشدر: ﴿ رضی الله عنهم ورضوا عنه ذلك لمن خشی ربه ﴾ وینه حضرت نبی علیه السلامدن مرویدر فضیل روایتی ایله، بعضلر دیمشلردرکه بوحدیث موقوفدر فضیل اوزرینه‌که بیورلمشدر: برکیمسه‌که حق تعالادن خوف ایلیه آندن هرشیٔ خوف ایدر وبرکیمسه‌که اللهك غیرندن خوف ایلیه اول هرشیئدن خوف ایدر. واما عقل ایله ثبوتی بووجهله‌درکه هرشیئك فضیلتی حق تعالایه لقاء سعادتنه افضاء وایصالده اغاتی مقدارنجه‌در. ایمدی اول سعادته وصولده محبة اللهدن انفع وحق تعالی ایله دنیاده انس ایلمکدن اقوی نسنه یوقدر اول محبت ایسه حاصله اولماز الا معرفت ایله اولور معرفت دخی حاصله اولماز الا دوام فکر ایله، وینه حصول انس محبت ایله ودوام فکر ایله‌در، وذکروفکره مواظبت ممکن دکلدر الا قلبندن حب دنیایی قلع ایله اولور اول دخی منقلع اولماز الا دنیانك لذات وشهواتنی ترك ایله اولور اول مشتهیاتی ترك ممکن دکلدر الا قمع شهوات ایله‌درشهوات دخی هرشیٔ ایله منقمع اولماز نار خوف ایله منقمع اولدیغی کبی. پس اول تقدیرجه خوف جمیع اسباب سعادتك اصلیدر وینه هرشیٔ که مذمت امنده وارد اولمشدر اول خوفك فضیلتیدر. ودخی معلوم اوله‌که ناس اختلاف ایلمشلردرکه غلبهٔ خوف‌می افضلدر یاخود غلبهٔ رضامی افضلدر ویاخود ایکیسنك مساواتمی؟ ایمدی بونده جواب حق بودرکه خوف ورجاء دواءدر ودوانك فضلی موجود اولان مرض ودواء حسبنجه‌در اکرغالب اولان داء امن ایسه آنك حقنده خوف افضلدر اکر غالب اولان یأس ایسه رجاء افضلدر کذلك اکرعبد اوزرینه غالب معصیت ایسه خوف افضلدر. اما شول عبد تقی‌که کناهده ظاهر وباطن اولانلری وخفی وجلیس اولانی ترك ایتمش اوله اکا اصلح اولان خوف ورجاسی معتدل اولمقدر. بویله‌دیمك

ممکندرکه خوف مطلقا افضلدر لکن بو تأویل ایله که مرض معصیت واغترار ناسده اغلبدر اما اکر مطلع خوف بحر غضب ومطلع رجاء بحر رحمت اولمسنه نظر اولنسه دینلور که رجاء افضلدر زیرا برکیمسنه که صفات رحمت ولطفه نظر ایلسه آنی محبت تعقیب ایدرکه منتهای مقاماتدر اما صفات قهر وغضبه نظر بویله دکلدر لکن بوندن توهم ایلمه‌که افضل غلبهٔ رجاء اوله عبده نظر. زیرا نفسنده رجاء افضل اولمقدن امراضه مبتلی اولان عباد ایچون دخی افضل اولمق لازم کلمز بلکه انلره لائق اولان خوفدر تاکه غروره دوشوب هلاك اولمیه‌لر زیرا عصاته رجاء غروردر اما صالحون اکرچه انلرك ظاهر حاللری رجادر لکن قلبده مدفونه اولان دقائق صفات ذمیمه وحال عاقبته جهالت انلرك ظاهر احواللرینه معارض اولور پس انلر ایچون خوف ورجاء برابر اولور پس عصاته خوف غالبدر وصالحینه خوف ورجاء برابر در هیچ برحالده رجاء غالب اولمق ممکن دکلدر الاموت قتنده اولور زیرا اول زمانده آنی عمله باعث اولور برسوطه احتیاجی اولماز زیرا آندن عمل احتمالی منقطع اولور ودخی اول حالده اسباب خوفه طاقت کتورەمز زیرا اول قلبنك نباطنی یعنی فؤادینی قطع ایدر وموتنك تعجیلنه معین اولور پس اول تقدیرجه اکا دواء خوف ضرر ویرر بلکه اکا دواء رجاءدر زیرا رجاء قلبنه تقویت ایدر وربی کندوسنه تحبیب ایدر برکیمسه‌که حق تعالایه لقایه محبت ایلیه حق تعالی دخی اکا لقائی ایستر زیرا غایت سعادت عبد حق تعالانك محبتی ایکن فوت اولمقدر .

مطلب خامس — شول دواده‌درکه آنکله استجلاب خوف اولنور. معلوم اولاکه اول مقامات دین یقیندر وبو یقین خوف ناری ورجاء جنتی تهییج ایدر وبو ایکیسی صبره قوت ویرر زیرا جنت مکاره ایله محفوفه‌در ایمدی اول مکارهه تحمله صبر اولنماز الاقوت رجاء ایله اولور ودخی نار شهوات ایله محفوفه‌در آنلرك قمعنه صبر اولنماز الاقوت خوف ایله اولور بعده خوف ورجادن مستفاد اولان صبر مقام مجاهده‌یه مؤدی اولور وذکر الله ایچون تجرد ایدوب عبی ادوام عظمت خداده تفکره مؤدی اولور ودوام ذکر دخی انسه مؤدی اولور

ودوام فكر كمال معرفته مؤديدر كمال معرفت انس دخي محبته مؤديدر . و بوكا
تابع اولور مقام رضاء وتوكل وسائر مقامات دخي. بوندن صكره خوف ايكي
طريق ايله حاصل اولور ايكيسنك اضعفي اولدركه ناردن خوف ورجاء جنت ايليه
ايمان تقليدي ايله ، اماوجه خوف ورجايي بيلميه. واعلاسي اولدركه حق تعالادن
بعد وحجابدن خوف ايليه وحق تعالايه قرب رجاء ايليه وبوخوف علمانك
وارباب قلوبك خوفيدر حق تعالادن خوفك كيفيتي تقدم ايتمشدركه حق تعالى
عذاب ايچون اسباب خلق ايتمشدر وثواب ايچون دخي اسباب خلق ايتمشدر
وهر برينه بر اهل خلق ايلمشدركه قضاء جزم الهيدن متفرع اولان قدر آنلري
اول اسبابه سوق ايدركه آنك ايچون مخلوق اولمشلردر واول اسبابه مسخر اولورلر
كرك ايتسونلر كرك ايتمسونلر . ايمدي بوسر قدري عارف اولانلر مخاوفيدر
حتى بزم سيدمز ورسولمز صلى الله تعالى عليه وسلم خاتم النبيين وسيد الاولين
والآخرين ايكن آنلرك خوفي غيريدن اكثر ايدي ودخي باب خوفده اولان حكايات
صحابه دخي كتب مناقبده مذكوردر حتى بعضي برصيحه ايدوب برمدت
مريض اولمشدر وبعضي دخي برشهقه ايلمشدر تا كه هلاك اولمشدر بوندن
صكره اكثر خوف عارفين سوء خاتمه دندر وآنك سببي دخي امور مقدمه دركه
جمله دن بدعدر ومعاصيدر ونفاقدر عبد ايسه نه زمانده بونلرك جمله سندن خالي
اولور اكر جمله سندن خالي اولدم ديه ظن ايدرسه نفاقدر زيرا ديمشلردركه
بر كيمسه كه نفاقدن امين اوله اول منافقدر واماسوء خاتمه آنك ايچون ايكي
مرتبه واردر: بري كه اعظمي در سكرات موت قتنده قلبه يا شك وجحود غلبه
ايليوب روح اول زمانده قبض اولنه ايمدي اول نعوذ بالله تعالى عبد ايله حق
تعالى بيننده ابدي حجاب اولور حجاب مذكور ايسه بعد دائم وعذاب مخلد
اقتضا ايدر اللهم عافنا منه. بري دخي اولدركه موت قتنده امور دنيادن بر امرك
محبتي وياخود شهواتندن بر شهوتك محبتي غلبه ايدوب قلبني استغراق ايليه
قلبنده شيء آخر ايچون متسع ومكان قالميه اول حالده اتفاقاً روحنك قبضي
دخي واقع اوله پس قلبنك آنكله استغراقي آنك رأسني دنيايه منكّس اولوب
وجهني جانب دنيايه صارف اولور پس اكا حجاب حاصل اولوب اوزرينه

عذاب نازل اولور زیرا بعدالموت قلب ایچون اولدن اولان صفات غالبه‌سنك ضدی اولور برصفت اخری اکتسابی ممکن اولماز زیرا قلوبده تصرف اولناز الااعمال جوارح ایله اولور موت ایله خود جمله جوارح باطل اولور پس برعمله مطمع ودنیایه رجوعه مجال یوقدرکه تدارك ایلیه ایدی اول زمانده حسرت عظیمه اولور لکن اکر اصل ایمان ومحبةالله قچانکه تحقیقات قلبده مدت طویله راسخه اوله اول دخی اعمال صالحه ایله متأکد اوله اول قلبدن محو ایدر شول حالتیکه عندالموت اکا عارض اوله‌جقدر اکر ایمانی قوی ایسه آنی زمان اقربده ناردن اخراج ایدر اکر آندن اقل ایسه مکثی طویل اولور اکرایمانی مثقال حبه ایسه دخی البته آنی اخراج ایدر اکر نیجه بیك ییللردن صکره ایسه دخی، بوندن صکره بوعذاب حشره تأخیر اولنمازبلکه قبرده دخی اخبارمذکور اولدیغی اوزره تعذیب اولنور بعده حشرده سؤال وقتنده وصراط قتنده وبونلرك غیری نیجه مواقفده تعذیب اولنور امامحل ایمانکه اول روحدر فنا بولماز بعده بونك اجزاء اصلیه‌سی اکا اعاده اولنور بعده حشر اولنوب تعذیب اولنور تاحکم ایمان غالب اولنجه. بوندن صکره محققین اسباب سوء خاتمه‌نك انواعنی ایکی نوعه حصر ایلمشلردر: بری اولدرکه شك وجحود اوزره ختم اولنه اکرچه اعمال صالحه ایسه دخی. اول دخی ایکی نوعدر: یابر بدعت اعتقاد ایتمك ایله اوله اول دخی یاعقل قاصری ایله ویابر مبتدعه تقلید ایله قچانکه سکرات موته دوشه واعتقادینك بطلانی اکا ظاهر اوله آز اولورکه ظن ایدرکه جمیع عقائدی باطله‌در ویاخود مشکوکدر اکر اول حالده تثبت ایدوب اصل ایمانه عود ایلمزدن مقدم ختم اولنورسه سوء ایله ختم اولنور والعیاذ بالله تعالی. اول سبیدندرکه علماء سلف علم کلامده بحث ونظردن منع ایلمشلردر اما آنلرکه بلاهت اصحابیدر بوخطردن معزل بعیده‌دردر اول سبیدندرکه (اکثر اهل الجنة البله) بیورلمشدر زیرا صفاتدن بحث امرعظیمدر وعقباتی کوده یعنی صعبه ومسالکی وعره‌در وجلال حقی ادراکدن عقول متحیره‌در واول بضاعهٔ عقوللری ایله مباحثه ایدنلرك ذکر ایتدکلری دخی مضطربه ومتعارضه‌در خصوصا بوزمانده‌که استرخاء عنان اولنوب هذیان خاقی

احاطه وغشیان ایتمشدر وهرکس مجرد ظن وحسبان ایله اکتفا ایدوب اعتقاد ایدرکه اول مرتبه علم واستیقان بلکه صفوایماندر وظن ایدرکه قناعت ایلدیکی مرتبه حدس وتخمین اولمیوب بلکه علم الیقین اوله (اماولتعلمن نبأه بعد حین) فحواسنجه کیدرك روز قیامتده آنك خبر صحیحی بیلورلر وبونلر حقنده کشف غطاء اولدقده شاعرك بوقولی انشاد اولنسه لایقدر :

(شعر)

احسنت ظنك بالایام اذحسنت ولم تخف سوء ماياتی به القدر
وسالمتك اللیالی فاغتررت بها وعند صفو اللیالی یحدث الکدر

(ترجمه)

غره اولدك برایکی کون حسنته ایامکاك خوف ایتمزسین که صکره نیجه‌در حکم قدر
نیجه شب کچدی صفا یله دیه مغرورسین کیجه صاف اولسه ولی پیدا اولور اکثر کدر

نوع ثانی اصلنده ضعف ایماندر بعده قلبه استیلای حب دنیادر زیرا اول شهواتده انهماك ایراث ایدر حتی قلبی مظلم وسیاه اولوب قسوت تحصیل ایدر ونور ایمان منطفی اولمقدن زائل اولماز تا که طبع ورین اولور قچانکه موت کلوب فراق دنیایی استشعار ایدرکه اول قلبك محبوب اغلبیدر پس قلب فراق دنیایی استشعاردن متألم اولور آنك اللهدن ایدوکنی فهم ایدر بعده ضمیرنده اختلاج ایدوب کندویه تقدیر اولنان موتی انکار وحق تعالادن اولدیغی حیثیتدن کراهت کلور پس خوف اولنورکه حاشا یاظننده حق تعالایه محبت یرینه بغض ثوران ایلیه اکر واقع اولوب روحنك خروجی دخی اول لحظه‌یه مصادف اولورسه سوء خاتمه مقرر اولوب نعوذ بالله تعالی هلاك مؤبد ایله هلاك اولور پس بوحاله سبب حب دنیا اولورکه رأس کل خطیئه‌در وبو برداء عضالدر اصناف خلقدن جهّال زمره‌سنه عام اولمشدر . نوع ثانی سوء خاتمه‌دن که اولکیدن دونده وناردن خلودی مقتضی دکلدر آنك دخی ایکی سببی واردر : بری کثرت معاصیدر ایمان قوی دخی اولورسه . بری دخی ضعف ایماندر معاصی قلیل دخی اولورسه . زیرا قلبك مألوفنه میلی اکثردر اکر مألوفی معاصی اولورسه آنکله تقید ایدوب حق تعالادن محجوب اولور وبومیل دخی معا-

صينك قلت وكثرتى ايله متفاوتدر ومعاصينك ساعةً فساعه تواتر ايتمسى وزمان كثير منفصل ومنقطع اولمسى ايله دخى متفاوتدر وبوندن سكا ظاهر اولوركه سوء خاتمه‌دن امن آنكله اولورکه جمله اشيايى كماهى عليه كوروب جهل اوزره اولميه وجميع عمرى حق تعالانك طاعتنده مستقيم اوله معصيت ايله كچميه. ومع ذلك جميع عمرك اعمالى ضايعه‌در اكر روح خروج ايتديكى نفس اخير سالم اولمازسه. زيرا امواج خاطرك اضطرابى ايله اول نفسك سلامتى غايت مشكلدر ايمدى سكا واجب اولان اولدركه اكا استعداده اشتغال ايده‌سين وذكر اللهه مواظب اوله‌سين وقلبكدن حب دنيايى اخراج ايده‌سين وجوارحكى فعل معاصيدن وقلبكى معاصى تفكرندن حراست ايده‌سين ومعاصى‌يى مشاهده احترازده بذل جهد ايده‌سين وزنهاركه تسويف وتأخير ايدوب آخر عمركده استعداد ايدرم ديه‌سين زيرا هر نفسى خاتمه بيلمك كركدر ممكندركه اول آن ايچنده روحك دفعةً نزع اولنوب [*] اختطاف اوله ايمدى هر تطريفه‌ده يعنى هر كوزك آچوب ينه ختم ايتدكده قلبكى مراقبه ايدوب يوقليه‌سين ونوم زماننده زنهاركه ظاهر وباطنك طهارت اوزره اولميه وسكا نوم غلبه ايتميه الا قلبكه ذكر الله غلبه ايتدكدن صكره غلبه ايليه وبن ديمزمكه لسانك غلبه ايليه ذكر الله قلبه غلبه ايتمدن. مجرد حركت لسانك اثرى ضعيفدر. وقطعا معلوم اوله‌كه نوم حالنده سنك قلبكه غالب اولماز الا مقدم غالب اولان اولور ونوم ايچنده غالب اولماز الاحين نومده غالب اولان اولور پس موت وبعث دخى نظير وشبيه نوم ويقظه‌در وبركيمسه‌نك موتى اولماز الاعيشى نه وجهله ايسه اول وجهله اولور وحشرى دخى اولماز الاموتى نه وجهله ايسه اويله اولور ايمدى حذر ايله‌كه حق تعالادن مقدار طرفة العين غافل اوله‌سين بلكه سن برساعت غافل دكل ايكن دخى خطر عظيمده‌سين فكيف كه بركون يا برقاچ ايام غافل اوله‌سين وبو ممكن دكلدر الادنيادن مقدار ضرورت ايله اكتفاء ايدوب مأكل وملابس ومساكنده ترك فضول ايتمك ايله اولور حق تعالادن

---

[*] اختطاف تركيده برنسنه‌يى دفعة قاپقدر مثلا برطائر يردن برحيوانى قاپديغى كبى -

رجا ایدرزکه جملەمزی توبهٔ صحیحه‌یه توفیق ایدوب خیر ایله ختم ایلیه و جملەمزی سوء خاتمه‌دن حفظ ایلیه‌که کریم ورحیمدر .

اصل رابع — فقر وزهدده‌در بونده دخی مطالب واردر .

مطلب اول — حقیقت فقردەدر . معلوم اوله‌که فقر محتاج الیه اولان شیئی فقددن عبارتدر اما احتیاج اولمیان شیئك فقدی فقر تسمیه اولنماز اگر محتاج الیه اولان دخی انسانك مقدوری اولوب موجود ایسه ینه محتاج اولان فقیر اولماز . قچانکه بوکلامی فهم ایتدك ایسه سن شك ایلمزسینکه حق تعالانك غیری هرموجود فقیردر زیرا دوام وجودده ایکنجی حالده ینه البته حق تعالی محتاج الیه‌در پس غنی آنجق اللهدر سز فقراسکزکه ﴿ والله الغنی وانتم الفقراء﴾ لکن بوبابده مبحوث‌عنه اولان مالده فقردر ومعلوم اوله‌که فاقد مال اولانك بش حالی واردر : اولکی زهددرکه وجود مال ایله متأذی اولوب اخذندن هارب اولوب ماله بغض ایلیه وشغلندن تحرز ایلیه. ایکنجی رضادرکه مالك حصولندن فرح حاصل اولمیه واول مرتبه کراهت دخی اولمیه‌که حصولندن متأذی اوله لکن اگر کاورسه زهد ایلیه. اوچنجی قناعتدرکه طلبی ایچون نهوض وحرکت ایلمیه اگر صفواً وعفواً کلورسه یعنی سهولت ایله طریق حلالدن کلورسه اخذ ایلیه وفرح حاصل اوله. دردنجی حرصدرکه ماله برطریقله رغبت ایلیه‌که اگر طلبنه سبیل وطریق بولسه طلب ایلیه اگر تعب ایله دخی اولورسه. بشنجی اضطراردرکه واصل اولمایوب فاقد اولدیغی ماله مضطر اوله شول کرسنه و آچ‌که خبزی فاقد ومحتاج اوله بوحال رغبتدن منفك اولمق غایت قلیلدر رغبت دخی یا ضعیفه ویاخود قویه اوله وبودرجاتك اعلاسی زهددر خصوصاً که اکا اضطرار دخی منضم اوله‌که اول اقصای درجاتدر وبودرجاتك وراسنده برمرتبه واردرکه جمله‌سندن اعلادر اول مستغنی اسمنه مخصوصدر اول شول کیمسه‌درکه مالك یدینه دخولندن مستغنی اولوب یدنده بقاسندن ویدندن خروجندن مستغنی اوله زیرا اول مالله متأذی اولور دکلدرکه اخراجنه محتاج اوله وانکله فرحناك دکلدرکه بقاسنه محتاج اوله فاقد دکلدرکه یدینه دخوله محتاج اوله. پس اول

كيمسه غنايه‌كه حق تعالانك وصفيدر اقربدر لكن بز آنى غنى تسميه ايتمزز
بلكه مستغنى تسميه ايدرز . زيرا غنى مطلق هرشيئدن غنى اولاندركه اول
الله سبحانه وتعالايه مختصدر امابوعبد آنجق مالدن مستغنيدر وجوداً وعدماً آخر
اشيادن دكلدر خصوصا توفيق الٓهيدن كه حق تعالى قلبنى انكله تزيين ايلمشدر
حضرت عائشه نك رضى الله تعالى عنها حاللرى بويله ايدى كه انلره عطايادن
يوزبيك درهم كلوب آنى اخذ ايلديلر ينه اول كون تفريق ايلديلر خادمه‌لرى
ايتدى : بونجه مالك ايچنــدن بر درهمى ايله بزم ايچون لحم اشتراء اولنسه
اولمازميدى ؟ جوابنده اكر تذكير ايتمش اولسه‌ك ايدردم ديديلر .
ايمدى بركيمســه نك كه حالى بويله اوله اكر دنيــانك جمله‌سى آنك يدنده
وخزانه‌سنده اولســه اكا ضرر ايتمز . زيرا اول اموالى خزائن حقــده
كورر كندى يدنده كورمز اول تقديرجــه كندى يدنده اولمق ايله غيرك
يدنده اولمغى فرق ايلمز لكن لائق اولان اولدركه دنيــايه اصلا نظر ايتميه
نه نظر محبت ايله‌كه اول ظاهردر زيرا قلبده ايكى محبت جمع اولماز ونه نظر
بغض ايله دخى نظر ايلميه زيرا اول دخى محبوبدن غيره التفاتدر بلكه كمال
اولدركه غيرينه اصلا التفات ايلميه نه بغضاً نه حباً . زيرا قلب واحدده ايكى محبت
جمع اولمديغى كبى حب وبغض دخى جمع اولماز زيرا بغض دنيايه مشغول اولان
دخى حق تعالادن مشغولدر حبنه مشغول اولان كبى . انجق فرق بودركه حب
دنيا ايله غافل اولان طريق بعده سالكدر اما بغضى ايله غافل اولان طريق
قربه سالكدر زيرا ممكندركه انكله توسل اولنوب اول غفلت شهوده متبدل
اوله بلكه امر بالده كمال اولدركه يانكده ماء ومال برابر اوله زيرا جواركده
كثرت ماء سكا ايذاء ايلمز مثلا شاطئ بحرده اولسه‌ك ، وقلتى دخى المويرمز
آنجق مقــدار ضرورتده مع هذا مال محتاج اليهدن ماء كبى . ايمدى قلبك
جوار مادن فرازه مشغول اولمسون وماء كثيره بغض ايلمسون بلكه ديمك
كركدر آندن حاجتم مقدارى شرب ايدرم وعبادالله‌ه حاجتلرى مقدارى آندن
سقى ايدرم وبراحده بغض ايلمزم اما نچانكه حق تعالانى عز وجل عارف
اوله‌سين وتدبيرينه وشوق اوزره اوله‌سين كه عالمى انكله تدبير ايلمشدر سن

بیلورسین که سنك محتاج اولدیغك مقدار خبزدن البته سکا کلور مادامکه حیاتده اولهسین نته‌کیم قدر حاجت ماء کلورچونکه آب ایچون اضطراب چکمزسین پس نیچون قوت ایچون مضطرب اولورسین مع هذا ایکیسندن دخی مدبر واحددر بوندن صکره ظن اولنورکه سن دیرسینکه آیات واخبارده وارد اولان مذمت دنیا آندن فرار وبغض ایجاب ایدر ینه سن دیرسینکه فرار وبغض دخی حق تعالانك غیرینه شغلدر . ایمدی بزدیرزکه بغض وفرار شول کیمسه‌لر ایچوندرکه مال اکا خدعه ایدوب شهواته داعی اولمق خوفی اوله نته‌کیم ضعفانك حالی بویله‌درکه اکثرون بونلردر والا اقویا اولانلره فرار لازم دکلدر اونلره بغض واجب دکلدر کورمزمیسین که حضرت رسالت‌پناهدن صلی الله تعالی علیه وسلم اقوی وابوبکر وعمردن رضی الله عنهما اقوی کیم واردر ینه انلر دخی مالی اخذ ایدوب مواضعنه وضع ایلمشلردر وآندن هارب اولوب فرار ایتمامشلردر ویانلرنده نه ماله محبت ونه بغضنه اشتغال وار ایدی بلکه یانلرنده ماء ومال وذهب وحجر مساویدر. اقویادن منقول اولان فراراول جهتدندرکه تا که اخذ ایتدکلری تقدیرجه ضعفاء دخی اخذده انلره اقتداء ایلیوب هلاك اولمیه‌لر . ایمدی بومقدمات سابقه دن ظاهر اولدیکه مراتب آلتیدر وانلرك اعلاسی مستغنیدر بعده زاهد بعده راضی بعده قانع بعده حریصدر اما مضطر اولان آنك حقنده دخی زهد ورضا وقناعت متصوردر وآنك درجه‌سی مختلفه در بواحوالك اختلافی ایله .

مطلب ثانی — مطلقا فضیلت فقرده در اما آیات واخبار ایله بیان اولنان فضیلتی اکثر من ان یحصادر واما غنی اوزره فضیلتی آنده دخی اخبار وآثار قرائت ایدنلردن براحد ریب وشك ایلمز لکن آنده برتفصیلدن لابدرکه بونده شك ایکی مقامده درکه بری فقیر صابر قانع وبری غنی منفق که مالی خیراته انفاق ایلیه وامساکنه حریص اولمایه اما شول غنی‌که مباحات ایله متمتعدر اول فقیر صابر اوزره تفضیل اولنمق اصلا متصور دکلدر. بوندن صکره ناس اختلاف ایلدیلر بعضلر ایتدی : غنی افضلدر زیرا ایکیسی دخی حرصدهمتساویاندر اما غنی خیرات ایله تفضیل اولنور . آخرون ایتدی : فقیر افضلدر زیرا

انلر ماله قدرتده دنیا ایله انسدن ودنیایه قدرت ایله تمتعدن منفك اولمازلر وبذلنده
راحت تحصیلندن خالی دکللردر عبد حق تعالایی معرفت صنفندن ماعدا سائر
صفاتندن برصفت ایله استیناسی مقدارنجه حق تعالادن وحقه محبتدن وحشت
تحصیل ایدر وهربارکه دنیا ایله انس اسبابی منقطعه اوله قلبی دنیادن ودنیانك
زهراتندن تجافی ایدوب محبة اللهه قریب اولور زیرا هیچ قلب فارغ متصور
دکلدر ووجودده برشئ یوقدر الا حق تعالی وحق تعالانك غیریدر پس
قلبك احدهمایه اقبالی آخرون بعد وتجافیسی مقدارنجه اولور واحدهمایی قربی
آخرون بعدی حسبنجه در پس اول تقدیرجه محبة اللهه مانع محبت دنیادر
ودنیایه محبت دخی کاه وجود دنیا ایله اولور غنینك دنیایه محبتی کبی. وکاه فقدی
ایله اولور فقیرك دنیایه محبتی کبی. پس اول تقدیرجه فقر کاه شواغلدن اولور
زیرا کاه دنیایی طلب ایدر وطلبنه مشغول اولور نته کیم غنی دخی شواغلدندر
دنیایی طلب ایتدیکیچون. ایمدی اول تقدیرجه سن ایکی کیمسه فرض ایلسه‌ك که
حب دنیادن فارغ اوله‌لر لکن بری فاقد دنیا اوله بری دخی واجد اوله. پس
انلرك ایکیسی دخی متساویاندر زیرا هربری دنیا ایله متمتع دکلدر الا مقدار
حاجتدر لکن بومفروض اولان وجودده نادردر بلکه اکثر فقیرك ضراء ایله
مفتون اولوب غنینك سراء ایله مفتون اولماسیدر. ایمدی محققون ذکر ایلدیلرکه
فقر خطردن ابعددر زیرا فتنهٔ سراء فتنهٔ ضرادن اشددر. ودخی دیدیلرکه
(ان من العصمة ان لاتقدر) یعنی عدم قدرت دخی عصمتدندر وقتاکه خطاب
شرع جمله ایله اولوب فاذ ونادر ایله دکل ایسه غنادن زجر ایدوب ذم ایلدی
وفقری تفضیل ایدوب مدح ایلدی. ایمدی وقتاکه بیلدك ایسه‌که ایکیسنك
مابیننده فضل قلبك ماله تعلقی وعدم تعلقی حسبیله در حتی اکر اول جهتدن
ایکیسی مساوی اولسه‌لر درجه‌لری دخی مساوی اولور ایمدی معلوم اوله‌که
بومحلده برمزلهٔ قدم وموضع غرور واردرکه غنی اولان ازاولورکه ظن ایدرکه
کندوسی حب مالدن منقطعدر لکن باطننده حبی دفیندر نهایت مرتبه کندوسنك
شعوری یوقدر. ایمدی نفسنی تجربه ایلسون مالی تفریق ایتمکله. ویاخود کندوسندن
سرقه اولنسه اکر قلبنك اکا التفاتی مشاهده ایدرسه بیلسونکه مغروراولمشدر

بومذكور اولان جميع اغنيانك حاليدر انبيا واوليانك ماعداسنده . ايمدى بوندن ظاهر اولوركه فقر كافهٔ خلقه اصلح وافضلدر اول سببدندركه اخبار و آثارده وكلمات مشايخده فقرك فضلى وارد اولمشدر . مقام ثانى فقير حريصك غنى حريصه نسبتنده در اكر ايكيسنك دخى مطلوبلرى طريق دينده انكله استعانتده حاجت مقدارى اولورسه واجدك حالى افضلدر زيرا فقد آنى طلب ايله اشتغال ايدر اكر مطلوبلرى فوق حاجت ايسه وياخود مطلوب قدر حاجت اولوب لكن مقصودى انكله طريق دينده استعانت اولمازسه حالت فقر افضل واصلحدر زيرا ايكيسى دخى اكرچه مساويلردر حرصده وحب مالده ودينه استعانت اولنمقده وفقر وياغنى سببى ايله معاصى يه عدم تعرضده ، لكن ينه مفارقلردر اول جهتدنكه واجد اولان بولديغى شئ ايله مأنوس اولور انكله قلبنده حبى متأكد اولور ودنيايه مطمئن اولور وفاقد مضطرك قلبى دنيادن متجافى وبعيد اولور ويانده دنيا مثال سجن اولوركه آندن خلاص رجاء ايدر . ودخى واجدك انسى فاقدك انسندن اكثردر حريص ايسه دخى ، ايمدى اول تقديرجه فقردر اشرف وافضل اولان وكافهٔ خلقه اصلح اولان ، الاحضرت عائشهٔ صديقه رضى الله تعالى عنها مثلنه دكلكه انلرك قتنده غنى وعدم مساوى ايدى ودخى مقدار ضرورتدن فقير اولانلرده دكلكه اول مرتبه فقر قريب اولوركه كفر اوله .

مطلب ثالث — فقيرك فقرنده اولان آدابى بياننده در. اما باطنا آدابى اولان فقرى كريه كورمامكدر حق تعالانك فعلى اولديغى حيثيتندن. اكرچه نفسنده فقرى كريه كوررسه دخى شول كيمسه كبى كه حجامتى كريه كورور اما ينه حجامه تقلد منت ايدر فعلى ايچون، بوندن ارفع اولدركه نفس فقرى دخى كريه كورميه ، آندن دخى ارفع اولدركه فقره طالب اولوب فقر ايله كسب فرح ايليه غوائل غنانى بيلديكى سببدن. وباطننده حق تعالايه توكل ايليه وقدر ضرورتنده دخى حق تعالايه وثوق اوله كه البته حق تعالى طرفندن آكا كلوب واصل اولور ديه اعتقاد ايليه وكفافدن زيادهسنى كريه كوره واما ظاهر آدابى اولدركه تعفف وتحمل اظهار ايليه واظهار

فقر وشكوى ايلميه بلكه فقرينى ستر ايليه وستر ايتديكنى دخى ستر ايليه حق تعالى بيورمشدر: ﴿ يحسبهم الجاهل اغنياء من التعفف ﴾ مقصود اهل صفه‌در كه كمال فقرلرندن صفهٔ مسجد رسولده صلى الله تعالى عليه وسلم ساكن ايديلر لكن كمال تعففلرندن اصلا اظهار فقر ايتميوب بيلمينلر آنى اغنيا ظن ايدرلردى ودخى برغنى‌يه غناسى ايچون تواضع ايلميه بلكه تكبر ايليه واغنياء ايله مخالطه ايلميه واغنياء ايله مداهنه ايچون وعطاء طمعى ايله ذكر حقدن سكوت ايلميه ودخى فقرى سببى ايله عبادتنه فتور كلميه وكندودن فضله اولان قليلك بذلنى منع ايلميه زيرا اول جهد مقلدركه ظهر غنيدن اولان صدقه‌دن افضلدر ودخى مال ادخار ايلميه بلكه قدر حاجت اخذ ايليه باقيسنى اخراج ايليه. ادخارده دخى اوچ درجه‌واردر: برى درجهٔ صديقيندركه آنجق بريوم وليله‌سى ايچون ادخار ايليه. برى دخى درجهٔ متقيندركه قرق كونلك ذخيره ادخار ايليه آندن زياده‌سى طول امله داخلدر بونى حضرت موسانك على نبينا وعليه الصلوة والسلام ميعادندن فهم ايلمشلردركه اصل حياتك املنده قرق كون رخصت فهم ايلديلر. برى دخى درجهٔ صالحيندركه برسنه ايچون ادخار ايليه بركيمسه‌كه ادخارده برسنه‌دن زياده ايليه اول عموم غمره‌لرينه داخلدر حيز خصوصدن بالكليه خارجدر. اما فقيرك بغير سؤال قبول مالده آدابى اول دخى يانفس مالده دركه لائق اولدركه حلال اولوب شبهادتدن خالى اوله وياخود معطيده‌در اكر غرضى قلبنى تطييب ايسه اول هديه‌در اكر طلب ثواب اولورسه اول صدقه وياز كوتدر وياذكر وريا وسمعه‌در اول دخى يامجرد اوله ويا ممزوج اوله بقيهٔ اعراض ايله. اما هديه آنى قبولده بأس يوقدر زيرا سنتدر مكر آنده ويا بعضنده منت اوله‌كه آنى ترك ايليه وياخود منت اولان مقدارى ترك ايليه واما ثواب اكر زكوة ايسه نظر ايلسون كه آكا مستحقميدر ياخود دكليدر وياخود آنده شبهه وارميدر؟ بونك احكامى كتاب زكوتده مرور ايلمشدر اكر صدقه اولوب متصدق آنى آنك ديانتى ايچون ويررسه اول دخى نظر ايلسون اكر نفسنده برامر خفى اوله‌كه متصدق آنى بيلديكى تقديرجه آندن نفرت ايليه اول تقديرجه آنك اخذى حرامدر

اما رياء وسمعه‌ده لائق بودركه ينه مالى صاحبنه رد ايليه . اما اخذ ايلمكده آدابى
نظر ايليه‌كه اول ماله محتاجميدر ؛ محتاج ايسه افضل اخذ ايلمكدر اكر معطيده
ذكر اولنان آفاتدن سالم ايسه . وياخود قدر حاجتندن زائده‌ميدر اكر اخذ
ايلين آنجق نفسنه مشغول ايسه آنى اخذ وامساك وجهى يوقدر اكر طالب
طريق آخرت ايسه . زيرا اول محض اتباع هوادر بوندن صكره آنى ياعلانيه
اخذ ايدوب سراً رد ايليه اول مقام صديقيندر اول نفسه شاقدر آكا طاقت
كتورمز مكر نفسى رياضته مطمئن اولمش كيمسه اوله وياخود ترك ايدوب
اخذ ايلميه تاكه صاحبى آنى كندودن احق اولانه صرف ايليه وياخود اخذ
ايليوب كنديسى كندودن ماله احوج اولانه ايصال ايليه بوندن صكره بو ايكى
فعلى دخى ياسراً ايليه وياخود علانيةً ايليه بو اقسامك ايچندن افضل اولانى
كتاب اسرار الزكوتده ذكر ايتمشزدر . ايمدى قبولدن امتناع زهددر اخذ
ايليوب محتاجه صرف غايت زهددر اكا انجق صديقون قادر اولورلر اماقچانكه
فقرادن برجماعته تعهد ايدوب امر معاشلرنده خدمت ايدرسك اول زمانده
كندى حاجتكدن زياده اخذ ايله زيرا حاجت فقرادن زياده دكلدر لكن آنى
آنلره صرفنده مبادره ايدوب بركيجه دخى ينكده امساك ايلمه زيرا كه
اولوركه طبعكده لذيذ كلوب ازمان كثيره امساك ايليه‌سين كه كيدرك فتنهٔ عظيمه‌يه
مؤدى اولور بعض جماعت خدمت فقرايه تصدى ايدوب آنكله جمع مال ايدوب
مطاعم ومشاربده تنعمه توسل ايلمشلردر ايمدى هلاك بودر وانلره مهمات
فقرا ايچون استقراض دخى جائزدر طاب ثواب ايچون . لكن اموال سلاطينه
اعتماد ايله ايتميه بلكه حق تعالايه حسن ظن اوزره ايليه اكر دينى قضا
ايتمزدن مقدم موت اصابت ايدرسه حق تعالى آنك ايچون قضا ايدوب غرما-
سنى ارضا ايدر لكن اول شرطله استقراض ايليه‌كه مقرض قتنده حالى كشف
ايليه تاكه آنى مغرور ايتمش اولميه ومواعيد ايله آكا خدعه ايلميه وبونك
كبى كيمسه‌نك دينى بيت المالدن وزكوتدن اداء اولنمق واجبدر .

مطلب رابع — من غير ضرورةٍ سؤال تحريمنده‌در . آنك تحريم وجوازنده
اخبار وارده اولمشدر ايكيسنك ماينى توفيق بويله‌دركه سؤال اصلنده حرامدر

اما ضرورتده وياخود ضرورته قريب امرده مباحدر اما حرمتی برقاچ امور ایچوندر: بری حق تعالادن اظهار شکوی اولورسؤال ایله، زیرا کندی حقنده حق تعالانك نعمتنك قصورینی اظهاری اشعار ایتمش اولور ودخی حق تعالانك غیرینه اذلال نفس اولور مؤمنه نفسنی اذلال لائق دکلدر بودخی مولاسنك غیرینه ذلتده‌در اما مولاسنه ذلت حقیقتده عزتدر ودخی آنده اکثر زمانده مسؤل اولان کیمسه‌یی ایذاء حاصل اولور اول دخی حرامدر زیراکاه اولورکه نفسی اول مالی ویرمکه سماحت ایلمیوب طیب نفسی ایله بذل ایده‌مز اکر ریاءً ویاحیاءً بذل ایدرسه اخذی حرام اولور واما سؤالك اباحتنك وجهی یاسائلك اضطراریدر مثلا موتدن ویامرضدن خوف ایدن کیمسه‌نك سؤالی کبی ودخی عریان اولوب عورتنی ستر ایدر نسنه‌یه قادر اولمیانك سؤالی کبی. ویاخود برحاجت مهمه ایله محتاج اوله‌که حد اضطراره بالغ اولمیه مثلا برکیمسه‌نك جبه‌سی اوله لکن برددن متأذی اوله ودخی شول کیمسه کبی که کراء سؤال ایدر اکرچه مشیه قادردر لکن تعب چکر ایمدی بو مرتبه محتاجه دخی سؤال حلالدر مکروه دخی اولماز وياخود حاجت خفیفه‌در مثلا برکیمسه برثوب رجاء ایدرکه ثیابنك اوستنه کیوب انکله ثیابنك خروقنی اعین ناسدن ستر ایلیه وشول کیمسه کبی که یانده کراء حمار وارایکن فرس اکترا ایلیه بونلر اکر بونلردن غیری حاجت اظهار ایدرسه حرامدر والا سؤال مباحدر مع الکراهه، اما شول شرطله که آکا اوچ محذور مصاحب اولمیه که شکوی ویاذل ویاایذادر اکر بو امور مصاحب اولورسه حرام اولور زیرا مصلحت مذکوره ایله بومحذورات مباح اولماز. اکر سؤال اولنورسه که بو محذوراتدن خالی اولمق ممکنمیدر؟ جواب ویریلورکه ممکندر اما شکوادن خلوی حق تعالایه شکر اظهار ایتمك ایله‌در که دیه که بن حقیقتده مستغنی‌یم لکن رعونت نفس بنمله مطالبه ایدوب بوثيابم اوستنه برثوب ایله مطالبه ایدرکه حاجتدن فضله‌در واما ذلدن خلوی انکله درکه قریبندن وياصديقندن سؤال ایلیه ویابرکریمدن بونك امثالندن متأذی اولمیوب کسب فرح ایلمك مقرر اوله وقبولندن منت تقلد ایلیه واما ایذاءدن خلوی انکله درکه کلامی بطریق العرض القاء ایدوب

شخص معينه خطاب وسؤال ايلميه وياخود استحيا. ايلمز كيمسه‌دن سؤال
ايليه زيرا حياء سبب تأذی اولور اولميجق تأذی دخی اولماز حتی اكر
بيلورسه‌كه حياء سببی ايله ويرمشدر اول مال حرام اولور بلكه ضرب ايله
اخذ منزله‌سنده اولور زيرا سوط باطن حياء وخوف ملامدر وبونلرك نكايتی
ظاهرده اسواط ايله ضربدن اشددر اكرچه رضاء ظاهر قضاده عذر اولور
بواطنه اطلاع ممكن اولمامق ايله اما احكم الحاكمين كه آنك قتنده قلوب مانند
السنه‌در آنك قتنده رضاء ظاهر اصلا برشی مفيد دكلدر آنك قتنده مالی
صاحبنه رد ايلمك واجبدر ايمدی بونك مثلنده سن نظر ايتمه الاقلبكه نظر
ايله اكرسكافتوا وينه فتوالر ويررلرسه‌دخی. ودخی حال قلب خفی اولديغيچون
متقين سؤالدن تورع ايلمشلردر الا برحده بالغ اوله كه آنده خنزير
وميته دخی حلال اوله بعضلر دخی بصيرتنه وثوق ايدر قرائن احواله
اطلاعده. اول سببدن بعضدن اخذ ايدوب بعضندن اخذ ايلمزلر بعضلر دخی
اخذ ايلمز آنجق اصدقاسندن اخذ ايدر وياخود حالی مرتبهٔ اضطراره
بالغ اولدقده اخذ ايدر وبالجمله رضاء ايله اخذ آنكله دركه بيله‌كه مسؤل اولان
كيمسه اكر حالنی بيلسه ابتداء بلاسؤال عطاء ايدردی پس سندن آنجق
حاجتكی اعلام اوله اول تقديرجه حلال اولور اما حياء ايله اخذ حرامدر
وبوايكيسنك بيننده امور مشتبهات واردر ايمدی آنلرده قلبكدن استفتاء
ايليه‌سين . ودخی معلوم اوله‌كه سؤالی حرام ايلين غنينك مقداری تفصيله
محتاجدر تفصيلی بودركه حضرت نبی عليه السلام بيورمشدركه ابن آدمك
حقی يوقدر الا اوچ نسنه‌ده واردر: بری اول مقدار طعام‌كه آنكله صلبنی اقامت
ايليه وبری برثوب‌كه عورتنی مواری اولوب ستر ايليه وبری بربيت‌كه آنی
حفظ ايليه بونلردن زياده‌سی حسابدر ايمدی بونلر اجناسيدر . اما قدرلری
مثلا ثوبده رعايت اولنسان اهل دين اولانلره لائق اولاندركه ثوب واحدكه
برقميص وبرمنديل وبرسراويل وبرمداس (فتح ميم ايله ايغه كيجك نی‌دز
خف كبی) كذلك اثاث بيت‌كه آنده دخی اوانينك نحاسدن وياصفردن[*]اولمسی

---

[*] (صفر) التون وياخود نحاس‌كه آندن اوانی اعمال اولنور (قاموس) .

مطلوب دکلدر خزف کفایت ایتدیکی یرده. پس عدد جهتندن واحد اوزره اقتصار اولنور ونوعندن اخس اجناسی اوزره اقتصار اولنور مادام که معتاددن غایت بعید اولمیه. اما طعام آنك مقداری برکونده برمددرکه شرعك تقدیر ایتدیکی اول مقداردر ونوعی اولدرکه آنکله اقتیات اولنه یعنی قوت اولمغه صالح اوله اکر شعیر ایسه دخی. اما علی الدوام ضم ادام ایلمك اول فضله‌در اما بالکلیه قطعی دخی اضراردر بعض احوالده طابنده رخصت واردر. واما مسکن آنك اقلی مقدار جهتندن کفایت ایلیندرکه زینت ایله اولمیه. بوندن صکره بوامور حقیقتده محتاج الیه اولانلردندر بونلرده دخی احتیاجده فی الحال احتیاج اولانکه برکون وبرکیجه‌نك طعامیدر ویاخود برثوبدرکه لباس ایدنه ویابرمأوادرکه آنی حفظ ایلیه بونلری سؤالك حالنده شك یوقدر. اما مستقبلده احتیاج اول دخی اوچ درجه‌در: یا آنلره غدده محتاج اوله ویاخود قرق کوندن صکره محتاج اوله ویا اللی کوندن صکره ویا برسنه‌دن صکره محتاج اوله پس برسائل که آنك وعیالنك برسنه‌نك قوتی اوله آنك سؤالی حرامدر زیرا اول غایت غنیدر واما مادون سنه‌ده اکا سؤال حلال دکلدر اکر فی الحال غنی ایسه مکر استقباله فرصت خوفندن اوله که تأخیر ایدرسه اعطاء ایدرکیمسه بولمامق مقرر اوله زیرا برسنه عمرنده بقاء اولمق عادتده ممکندر اکر مستقبلده عجز خوفی ضعیف اولورسه وشول شیئکه سؤال آنکیچوندر محل ضرورتدن خارج اوله آنك سؤالی کراهتدن خالی اولماز وبالحقیقه علی کل حال جانب ترجیح سؤال ضعف یقیندندر وتخویف شیطانه اصغاء ایلمکدندر وشول کیمسه‌نك حالی که بوکونك وراسنده اولان حاجت ایچون سؤال ایدر وشول کیمسه‌نك حالی که مالی موروثه مالك اولوب برسنه‌نك وراسنده اولان حاجت ایچون ادخار ایدر آنلر حب دنیا وطول امل اولمقده وفضل الٰهی اولمغه عدم وثوقده برابرلردر اکرچه ظاهر فتواده مباح ایسه‌لر دخی. والله تعالی اعلم.

مطلب خامس — حقیقت زهدده وفضیلتنده. زهدك حقیقتی برشیئدن رغبت منصرف اولوب شیء آخره تعلق ایلمکدرکه آندن خیردر. پس هرکیمسه‌که برشیئدن غیرینه عدول ایلیه معاوضه وبیع ایله وغیری ایله آنك حالی معدول

عنه اولانه اضافت ایله زهد ایله تسمیه اولنور. معدول الیه اولانه اضافت ایله رغبت وحب ایله تسمیه اولنور. پس زهدده برمرغوب عنه اولان وبرمرغوب الیه لازمدر ودخی مرغوب عنه اولان مرغوب فیه دخی اولمق لازمدر بوجه من الوجوه، پس مثلا تراب وحجری تارك اولان کیمسه زاهد ایله تسمیه اولنماز ودخی برمرغوب فیه اولان مرغوب عنه اولان قنده خیر اولمق لازمدر پس اشترا اولنان شیء مشتری قنده مبیعدن خیر اولمق کرکدر ایمدی بر کیمسه که دنیایی آخرته بیع ایلیه وبالعکس دخی اول کیمسه وضع لسانده زاهددر لکن عرف زاهدی اولکی یه تخصیص اوزره جاریدر وشول کیمسه که جمیع ماسوی اللهدن راغب اوله اول زاهد مطلقدر وشول کیمسه که دنیادن راغب اوله بلکه طمعی حور وقصوره اوله اول دخی زاهددر لکن دون الاولدر وشول کیمسه که حظوظ دنیانك بعضنی تارك اوله مثلا شول کیمسه کبی که مالی ترك ایدر جاهی ترك ایلمز اول مطلقا اسم زهده مستحق اولماز اگر اطلاقی جائز ایسه دخی، نته کیم بعض معاصیدن توبه ایلینه توبه اطلاقی کبی که اگرچه توبه در لکن مطلقا تائب اولان جمله سنی ترك ایلیندر . بوندن صکره ترك محظورات اوزره اقتصار ایلین زاهد تسمیه اولنماز بلکه عرف آنی ترك مباحاته تخصیص ایلمشدر پس بونك جمله سندن ظاهر اولدی که زهد دنیادن رغبت وآخرته میلدر ویاخود حق تعالانك غیرندن اللهه رغبتدر که اول درجهٔ علیادر. بوندن صکره مرغوب عنه اولانده شرطدر که مقدور علیه اوله نته کیم مرغوب فیه اولانده کندو یاننده خیر اولمق شرطدر اول سببدندر که ابن مبارکه یا زاهد دیدیلر اول ایتدی : زاهد عمر بن عبدالعزیزدر که حق تعالی اکا دنیایی راغمةً ویردی ینه جمله سنی ترك ایلدی امابن نه مقوله شیئده زهد ایلدم؛ بوذکر ایتدیکمز شول حالدر که زهد ایله مسمادر و بونده برعلم واردر که بوحالی مثمردر وبرعمل واردر که آنی حال مثمر اولور اما علم متروك اولانك مأخوذ اولانه اضافت ایله حقیر ایدوکنی بیلمکدر ودخی شك یوقدر که ماعندالله باقیدر ودخی تحقیق اخرت خیر وابقادر وبو معرفت اگرچه نفسنده مثمر زهد اولمقده کافیه در لکن گاه اولور که آنی مثمر اولماز یا ضعف عمل

ويقينى ايله وياخود اوزرينه فى الحال استيلاء دنيا وشهوت ايله كه شيطانك
يدنده مقهور اولمغله وياخود يوما فيوما تسويف وتأخيره اغترار ايله. اما زهددن
صادر اولان عمل اول تركدر واخذ واستبدالدر خير اولان شيئى ادنى
اولان شيئله. اما فچانكه دنيايه قادر اولمزسك سندن زهد متصور دكلدر زيرا
ترك قدرتدن صكره اولور لكن شيطان كاه اولوركه سكا تخييل ايدركه سن
زاهد وتارك دنيا اولهسين فچانكه سكا دنيا كله. اما بو غرور باطلدر ايمدى
تجربه‌دن اول قدرته اعتماد ايلمه. بوندن صكره زهد دنيانى حقارتى ايچون
تركدر اما سخاء ايچون اولان واستمالت قلوب وعلى سبيل الطمع اولان زهد
دكلدر زيرا بونلر محاسن عاداتدندر آنلرك عباداتده مدخلى يوقدر بلكه زاهد
اول كيمسه‌دركه دنيا اكا راغمةً عفواً صفواً كله وآنكله تنعمه قادر اولوب
نقصان جاه وقبح اسم اولميه ونفسك حفظ آخرينك فواتى لازم كليه بنه
بونكله بيله دنيا ايله مأنوس اولوب محبة اللهده مشرك اولمق خوفندن آنى
ترك ايليه وياخود ثواب آخرته طمع ايله ترك ايليه پس ملاذ دنيا ايله تمتعى
ترك ايليه طيبات جنته طمع ايتمكله، تاكه اكا ديميه‌لركه ﴿ اذهبتم طيباتكم
فى الحيوة الدنيا ﴾ الآيه. واما فضيلت زهد آيات واخبار وآثارده برحيثيت ايله
مذكوردركه تفصيلنه احتياج يوقدر بلكه هر فطرت سليمه اذا خليت ونفسها
آنك فضيلتنه حكم ايدر.

مطلب سادس — درجات زهدده وآنك اقسامنده‌در. اما درجاتى
اوچدر آنلردن درجهٔ سفلى متزهدين درجه‌سيدركه دنيايه زهد ايليه وينه
قلبى آنى مشتهى اوله ولكن آنده مجاهده ايدوب آنى كف ايليه وبو دخى
خطر اوزره‌دركه زيرا كاه اولوركه نفسى آكا غالب اولوب دنيادن قليلنده
وياكثيرنده تعلق وميل ايتمكله مسترخ اولور ودرجهٔ علياسى اولدركه طوعا زهد
ايليه وزهدنده دخى زهد ايليوب زهدينى كورميه زيرا دنيا يانده برشى
اولمامق ايله كأنه برشى ترك ايتامشدر كورمزميسين كه بركيمسه برخنفساء ترك
ايدوب برجوهر لطيف اخذ ايلسه آنك نفسى برشى ترك ايتدم ديمز دنيا
خود آخرته اضافت ايله خنفسادن اخسدر جوهره يه اضافت ايله، وبونى بو وجهله

دخی تمثیل ایلمشلردرکه انسانی باب ملکه دخولدن منع ایدن برکابه لقمه القا ایلیه‌لرکه آنی اول لقمه ایله مشغول ایدوب بابه دخول میسر اوله و ملك یاننده محل قربه نائل اوله دنیا ایسه حق تعالی قتنده برلقمه‌دن اقلدر پس سنی حق تعالایه قربدن منع ایدن شیطانه ایچون آنی القا ایلمزسین؟ امادرجهٔ وسطی اولدرکه دنیانی برشی کوره ولکن آخرته اضافت ایله آنی احتقار ایدوب آخرت ایچون آنی ترك ایلیه شول کیمسه کبی که بردرهمی ترك ایدر ایکی درهم ایچون، اکر انتظار قلیل ایله انتظار دخی ایدرسه، وبوزاهد دخی زهدینی کوروب آکا التفات ایدر ونفسی ظن ایدرکه برذوقدر شیئی ترك ایلمشدر آندن قدری اعظم اولان شیٔ ایچون، وبودخی نقصاندر. بوندنصکره زهدك اوچ درجه‌سی واردر: مرغوب فیه اولان شیئه نسبت ایله دخی درجهٔ اولی که سفلیدر مرغوب فیه اولان ناردن وسائر اهوالدن نجات اوله وبومرتبه زهد خائفیندر. درجهٔ ثانیه ثواب ونعیمه رغبت ایلمکدر وبومرتبه زهد راجیندر. درجهٔ ثالثه‌که علیادر حق تعالایه ولقاء اللهه رغبت ایدوب آلامه التفات ایتمامکدر آنلردن خلاص قصدی ایچون، ولذائذه دخی التفات ایلمامکدر آنلره نیل قصدی ایچون، بلکه حق تعالاده مستغرق الهم اولمقدر آنك صاحبی اول کیمسه‌درکه هرصباح که صباحه داخل اوله آنك همّی هم واحد اوله واول شول موحددرکه حق تعالانك غیرینی طلب ایلمز وبومرتبه زهد محبین وعارفیندر. وامازهدك مرغوب عنه اعتباری ایله اقسامی دردتدر: قسم اول جمیع ماسوی اللهدن زهد ایلمکدر حتی نفسدن دخی. قسم ثانی نفسك هرصفتندن‌که آنده تمتع اولنور جمله‌سندن زهد ایلیه‌که آنلر شهوت وغضب وکبروجاهدروبونلرك امثالی. قسم ثالث مال وجاهدن وآنلرك اسبابندن زهد ایلمکدر زیرا جمیع حظوظك مرجعی بوایکیسیدر. قسم رابع علم وقدرتده ودینار ودرهمده زهد ایلمکدر زیرا دینار ودرهم جمیع اموالی جمع ایدر وبواجمالدر تفصیلی حصره مجال یوقدر وبونلردن یدیسنی حق تعالی آیت واحدده جمع ایلمشدرکه بیورمشدر: ﴿ زین للناس حب الشهوات من النساء والبنین والقناطیر المقنطرة من الذهب والفضة والخیل المسومة والانعام والحرث ذلك متاع

الحیوة الدنیا ﴾ بعده بونلری آیت اخراده بش عدده رد ایلیوب بیوردی :
﴿ اعلموا انما الحیوة الدنیا لعب ولهو وزینة وتفاخر بینکم وتکاثر فی الا-
موال والاولاد ﴾ بعده آنلری دخی آیت اخراده ایکی عدده رد ایلدی
بیورمشدر : ﴿ وماالحیوة الدنیا الالعب ولهو ﴾ بعده جملهسنی موضع آخرده
واحده رد ایدوب ﴿ ونهی النفس عن الهوی ﴾ بیورمشدر زیرا هوا جملهیی
جامعدر . وسکا خفی دکلدرکه بوتفاصیل بیننده مخالفت یوقدر بلکه بعضی بعضنده
داخلدر اولسببدندرکه آنده عبارات سلف مختلفه اولمشدر زیرا هربری
حالاتنده اولان احوالی ذکر ایلمشدر حقیقتده ابوسلیمان دارانی ذکر ایتد-
یکندن اجمع کلام یوقدرکه دیمشدر : زهد ترك ایلمکدر هرشغلیکه اولسنی حق
تعالادن اشغال ایلیه . امازهدك احکامنه اضافت ایله اقسامی یاقرضدرکه حرامده
زهددر ویانفلدرکه حلالده زهددر ویاخود سلامتدرکه شبهاتده زهددر .
امازهدك ظاهراً وباطناً درجاتی آنك حصری یوقدر وجملهنك اعلاسی حضرت
عیسانك علیه السلام زهدیدرکه آنجق مبارك باشلری آلتنده برحجر ترك ایلدیلر
وزهد یحیادر علیه السلام که برمسوح یعنی پلاس کیدیلر تاکه آندن بدن مبارکنك
جلدی متقب یعنی متقرح اولدی وحضرت اویس رضی الله عنه برقوصره
ایچنده یعنی خرما وضع اولنان زنبیلده جلوس ایدردی لباسدن عاری اولدیغی
سببدن . وبرقوم ایتدی : زهد اولماز الاحلالده اولور اموالده ایسه حلال
قالمامشدر پس حالازهد متصور دکلدر اکر سؤال اولنورسهکه زهد نیجه
تصور اولنور مع هذا سن اکل وشرب ایدرسین ولباس کیوب ناس ایله
مخالطه ایدرسین : جواب ویریلورکه زهددن غرض حق تعالایه جمیع قلب ایله
انصرافدر پس امور مذکوره ایله عبادته استعانت حق تعالانك غیرینه اشتغال
دکلدر . اکرینه سؤال اولنورسهکه سن آنلر ایله تلذذ ایدرسین ؟ جواب
ویریلورکه تلذذ ضرر ایلمز اکرقصدك عبادته استعانت اولوب امور مذکوره
ایله تلذذ دکل ایسه .

مطلب سابع — قدرحاجتی فضولدن تمیزدهدر تاکه فضولده زهد ایلیه .
معلوم اولهکه قدر حاجت آلتی امردر : اولکی مطعمدر وآنك طول وعرضی

واردر پس ایکیسنی دخی قصر لازمدر تا که آنکه زهد تمام اوله اماطونی
جمله عمردر آنی قصر اولدرکه شدت جوع وخوف مرض زماننده دفع
جوع ایلیوب اصلا ادخار ایلمیه که اول درجهٔ علیادر ویاخود برشهر
ایچون ویا قرق کون ایچون ادخار ایلیه که اول اوسطیدر ویاخود آنجق
برسنه ایچون ادخار ایلیه‌که بوجمله‌نك اضعفیدر زیرا مراتب زهدده برسنه‌نك
وراسنده شیٔ یوقدر واما عرضی مقدار ایله‌در وآنك اقل درجاتی یوم
ولیله‌ده نصف رطلدر واوسطی بر رطلدر واعلاسی مدواحددرکه حق تعالانك
اطعام مسکینده تقدیر ایتدیکیدر بونلرك ماوراسی اشباع بطندر. ویاخود جنس
ایله‌درکه اقلی هرنسنه‌درکه قوت اوله اگر نخاله‌دن یعنی کپکدن خبز ایسه.
واوسطی خبز شعیر وذره‌در واعلاسی خبز بر غیرمنخولدر اما منخول اولان
برك حوارینك [*] خبزی تنعمدندر واما ادم که جمع ادامدر ترکیبده قتق
دیرلرکه خبزه ضم اولنوب اکل اولنور آنك اقلی ملحدر ویابقلدر ویاخلدر
واوسطی زیت وادهاندن شیٔ یسیردر هرقنغی دهن اولورسه اولسون. واعلاسی
لحمدر قنغی لحم اولورسه. اما اول برهفته‌ده برکره‌در ویاایکی کره‌در. چنانکه
دائم اوله ویاخود ایکی کره‌دن زیاده اوله تنعمده داخل اولور اما وقته اضا-
فت ایله اقلی بریوم ولیله‌ده برکره‌درکه صائم اولمقدر واوسطی کیجه صائم
اولوب شرب ایلیه اما اکل ایلمیه ویاخود اکل ایلیه برکیجه. اما شرب ایلمیه.
واعلاسی اوچ کون طی ایدوب یاخود براسبوع طی ایلیه ویا دخی زیاده
ایلیه. ایکنجیسی امور ستة‌نك ملبسدر وآنك اقل درجاتی حر وبردی دفع
ایدوب عورتی ستر ایلیه‌که اول برکساءدرکه انکله تغطی ایلیه واوسطی برقمیص
وبرقلنسوه ونعلیندر واعلاسی بونلردن ماعدا برمندیل وبرسراویل دخی
اوله بوندن زائد اولان زهددن خارجدر ودخی شرطدرکه چنانکه برینی غسل
ایلسه برآخر دخی بولمایه پس ایکی قمیص وایکی مندیل صاحبی زاهد اولماز
اما جنسی اولدرکه اقلی مسوح خشنه‌در [**] واوسطی صوف خشندر واعلاسی

[*] حواری ضم حاء مهمله وفتح واو ایله شول بیاض دقیقدرکه دقیقك لب وخالصیدر سمید اونی دخی دیرلر .

[**] مسوح ضم میم ایله جمع مسحدر کسر میم ایله که پلاس معناسنه در .

قطن غلیظدر واما وقت حیثیتدن اقصاسی برسنه ستر ایلیندر واقلی هرکون
باقی اولاندر ثوبی ورق شجر ایله رقع ایلمك کبی. واوسطی بر آی مقداری
حفظ اولنه وياخود اکا مقارب اوله. اوچنجیسی مسکندرکه اعلاسی نفسی
ایچون برموضع خاص طلب ایلمیه‌که مساجد کوشه‌لری ایله قانع اوله اصحاب
صفه کبی. واوسطی موضع خاص طلب ایلمکدر کوخ کبی‌که سعفدن ویاخود
خصدن اوله ویا بونلر کبی. بوفقیر ایدر: کوخ ضم کاف ایله قصبدن بیتدرکه
کودسی یعنی ضیاء کله‌جك یری اولمایه وسعف جرید نخلدر وخص ضم خاء
معجمه وتشدید ایله قصبدن بیتدرکه سقفی خشبدن اوله. وادناسی برحجره مبنیه
طلب ایلیه یاشراء ایله ویا اجاره ایله، امانشیید وتجصیص وسعت وسقفك آلتی
ذراعدن زیاده ارتفاعی اولورسه حد زهددن بالکلیه تجاوز ایتمش اولور.
وجنسنك اختلافی جص ایله وياطين ایله ویاقصب ایله. وقدرینك اختلافی سعت
وضیق ایله، وطولنك اختلافی اوقاته اضافت ایله‌که مملوك اوله ویا مستأجر ویا
مستعار اوله بونلرك جمله‌سنده زهدك مدخلی واردر. دردنجیسی اثاث بیتدر
آنك اقل درجاتی خزفدر آنك دخی برطرفی مکسور اولورسه قایرمازانکله
مقصود حاصل اولیجق. مرویدرکه حضرت عیسی علی نبیناوعلیه وعلی سائر
الانبیاء الصلوة والسلام یانلرنده برمشط وبرکوزه‌یله اصحاب ایدرلردی برکون
بر انسان کوردی لحیه‌سنی پارماقلری ایله امتشاط ایدوب طاراردی آنی
کوروب درحال مشطی یابانه آتدیلر وبرکیمسه‌یی دخی کوردی‌که ایکی کفی
ایله صویی ایچردی درحال کوزه‌یی دخی یابانه آتدی. واوسطی اولدرکه آنك
اثاثی قدرحاجت اوله‌که بر آلتی برقاچ مقاصدده استعمال ایلیه مثلا برقصعه‌دن
شرب ماء ایلیه وآندن ینه اکل ثرید ایلیه ومتاعنی دخی آنده حفظ ایلیه.
واعلاسی اولدرکه آنك هرحاجت عددنجه بر آلتی اوله اما جنس خسیس
نازلدن اوله . بشنجیسی منکحدر آنك دخی اختلاف احوال ایله مختلفدر
اصل خوف بونده حق تعالادن غیره اشتغالدر بعضلر واردرکه آنی مرأة
حق تعالی اشتغال ایدوب آنی ترك ایدر. بعضلری دخی عزوبت اشتغال ایدوب
تزوج ایدر بعضلرینی دخی بر زوجه‌دن زیاده اولسه دخی اشتغال ایلمز اکا

زیاده دخی جائزدر نته‌کیم خیر الزاهدین وافضل النبیین نبیمز صلی الله تعالی علیه وسلم ایلمشلردر حضرت علی دخی کرم الله تعالی وجهه ازهد اصحاب ایدی وینه آنك درت نسوه‌سی وار ایدی حضرت فاطمه‌نك رضی الله عنها وفاتندن صکره واوندن زیاده‌جه سریه‌لری وار ایدی . التنجیسی بوبش امره وسیله اولاندرکه مال وجاهدر ودیمشلردر: برمقدار جاه لازمدرکه انکله عبادتنده انتفاع ایلیه خادمی واقاربی وبونلرك غیری یانلرنده اولان جاهی کبی. ودخی انکله بعض مضارینی ترکه دخی قدرت حاصل اوله لکن حق بودرکه طلب جاه برهاویه وچاهدرکه قعری یوقدر برکیمسه برحمانك اطرافنده دور ایلسه ایچنه دوشمك خوفی دخی واردر . ایمدی مهما امکن جاهدن احتراز کرکدر بلکه دین وعبادته اشتغال آنکچون قلوبده اول قدر محل تمهید وتدارك ایدرکه انکله دفع اذی ایدرا کر کفار ایچنده اولورسه دخی، خصوصاکه مسلمین بیننده اوله. اما توهمات وتقدیرات که جاهده زیاده یه محوجه اولوز انلر اوهام کاذبه در .

اصل خامس — توکلده در بونده دخی مطالب واردر .

مطلب اول — سکا فضیلت توکل خفی دکلدر . خصوصا آیات واحادیث تتبع ایلینلره، نته‌کیم حق تعالی بیورمشدر: ﴿وعلی الله فتوکلوا ان کنتم مؤمنین﴾ ودخی بیورمشدر : ﴿ومن یتوکل علی الله فهو حسبه﴾ ودخی بیورمشدر : ﴿ان الله یحب المتوکلین﴾ نه‌مرتبه اعظم مقام اولور برمقامکه صاحبنه حق تعالی محبت ایتمکله موسوم اوله واکا کفایت ایله مضمون اوله یعنی حق تعالی اکا کفایته ضامن اوله وحدیثده وارد اولمشدرکه اکر سز حق تعالایه حق توکل ایلیه‌سکز طیور مرزوق اولدیغی کبی اولوردیکزکه صباح آج کیدرلر واخشام زماننده بطنی ملان عظیم اولمش کلورلر بونك حقنده وارد اولان احادیثده کثرت واردر اهلی انلری بیلورلر کذلك حق توکلده آثار دخی بویله در واما حقیقت توکل سکا خفی دکلدرکه توکل برحالدرکه علمدن منبعث اولور بعده عملی مثمر اولور اما علم اول توحیددرکه اصل ایمان بودرکه آنك ترجمه‌سی ﴿لا اله الا الله وحده لاشریك له﴾ قولیدر وایمان بالقدردر یعنی ﴿له الملك﴾ قولیدر وجود وحکمته ایماندرکه اول ﴿وله الحمد﴾ قولیدر . بوندن صکره اصل توحید علم مکاشفه.

دندر لكن وقتا كه بعض احوال واسوله‌سيله اعماله متعلق اولوب علم معامله دخی اعمالمز اولماديسه پس توحيده دخی تعرض واجب اولدی علم معامله متوقف اولديغی مقداری. والا توحيد بر بحر بی پاياندركه ساحلی ظاهر ونهايتی دكلدر . ايمدی بز ديرزكه مراتب توحيد درتدر: لب ولب اللب وقشر وقشر القشردر. ايمدی مرتبهٔ اولی انسانك (لااله الاالله) قوليدر مجرد لسانی ايله. اما قلبی آندن غافل اوله وياخود منكر وجاحد اوله آنك حكمی اولدركه موحد باللساندر آنی دنياده سيف وسناندن عصمت ايدر . ايكنجی اولدركه قلبی ايله اول كلمه‌نك معناسنی تصديق ايليه كه اول اعتقاددر بو مرتبه عموم مسلمين حاليدر آنده انشراح وانفساح اولماز بونك حكمی اولدركه آنی آخرتده عقابدن حفظ ايدر اكر آنك اوزرينه وفات ايدوب معاصی ايله آنك عقده‌سنه ضعف كلمزسه، وآنی قصدايله تحليل ايلمك بدعت ايله تسميه اولنور وصاحبی مبتدع اولور واحكامنی قصد ايدوب شد ايلمك كلام ايله تسميه اولنوب صاحبی متكلمدر . اوچنجی موحددر اول معنايه كه فاعل واحددن غيرينی مشاهده ايلمز زيرا اكا حق علی ماهوعليه منكشف اولمشدر زيرا حقيقتده فاعل يوقدر الا واحددر . دردنجی موحددر اول معنايه‌كه شهودنده واحدك غيری حاضر اولماز پس جميع اشيايی كورمز الاواحد اولديغی حيثيتدن كورر ايمدی بوتوحيدده غايت قصوادر پس اولكی جوزك قشرهٔ عليا سی كبيدر ايكنجی قشرهٔ سفلاسی كبيدر اوچنجی لبی كبيدر دردنجی لب لب جوز كبيدركه جوزك دهنيدر. اكرسؤال اولنورسه‌كه بوكثرتی واحد كورمك نيجه ممكندركه نفسنده كثير اوله؟ ايمدی معلوم اوله‌كه بوغايت علوم مكاشفه‌دركه كمال عسر وغموضندن ومدارك خلقدن بعدندن عارفلر ديمشلر - دركه افشاء سر ربوبيت كفردر پس جائز دكلدر بركتابده اكا متعلق تسطير ايليه‌سين الا انجق استبعادكك ثورتنی كسرايده‌جك مقدار اوله‌كه شويله ملاحظه ايليه‌سن‌كه انسان بدنی وروحی وقوای ظاهره وباطنه‌سی حسبيله كثير ايكن ينه آنك برجهت وحدتی واردركه انسانيتدر پس اول ايكی جهت بيننده تنافی يوقدر وبومثال مجرد جهتين بيننده تنافی اولماديغنه تنبيه ايچوندر نه آنكه مثله

من کل الوجوه مطابق اوله . ایمدی سکا لازم اولان اولدرکه بوحالتی تصدیق
ایدەسین مشاهده ایدەمزسهك دخی . مشاهده دخی اهلنده دائمه اولماز بلکه
مانند برق خاطف ظاهر اولور اما دوام نادر وعزیز الوجوددر . وقتاکه
مرتبهٔ رابعه افهامدن بعید ایسه لاجرم توکلی رتبهٔ ثالثه اوزره بناء ایلدك .
ایمدی آندن اول مقدار ذکر ایدەلم که توکل اکا مرتبط اولور اول مقدار
بودرکه قچانکه سکا ابواب مشاهده منفتحه اوله سنك قتکده واضح اولورکه
هیچ حق تعالانك غیر فاعل یوقدر ودخی هرفعلکه تخلیق وترزیق ومنع
واعطاء واحیاء واماتت وبونلرك غیریدر جملەسی فاعل واحدك ابداع واختراء
عیدرکه اول الله تعالادرکه اول افعالده شریکی یوقدروماسواسی تحت قدرتنده
مسخرلردر انلرك اصلا ملکوت سموات وارضده استقلاللری یوقدر اکر برذره
تحریکنده ایسه دخی. ایمدی بوامر معلومك اولیجق پس حقك غیرینه نظر
ایلمزسین بلکه رجا وخوفك وثقه واتکالك جملەسنك مصیر ومرجعی الٰهدر
بوندن سنی انجق شیطان صد ومنع ایدر ایکی مقامده : بری جماداته التفاتدر
مثلا مطر دغیمك وجودی شرط اولدیغی کبی یعنی تأثیر ایتمکله، ایمدی بوتوحیدده
شرکدر وحقائق اموری جهلدر بلکه مؤثر واحددرغیری دکلدر. بری دخی
حیواناتك اختیارینه التفاتدر شویله بیلەسن که بوشخص سکا رزقکی ومنعنه
قادر اوله ایمدی بونك قتنده اکثر خلقك اقدامنه زلت حاصل اولوب مزلهٔ
اقدام اولمشدر مکر عباد الله المخلصین که شیطانك انلرك اوزرینه تسلطی یوقدر
برکیمسه‌نك که صدری نور الٰهی ایله منشرح اولمایه آنك بصیرتی جبار سموات
وارضی ملاحظه‌دن وجملەسنك وراسنده قهار ایدوکنی مشاهده‌دن قاصره
اولور اما انلرکه سموات وارضك هرذره‌سنده تقدیسنی وتسبیحنی ونفسلرینه
عجز ایله شهادتلرینی که لسان ذلق ایله بلاحرف ولاصوت ایدر ایشیدرلر اما
سماعلری سمع ظاهره ایله دکلکه آنده سکا حمار دخی مشارکدر بلکه
برسمع ایله ایشیدرلرکه انکله صوت وحرف اولمیان وعربی وعجمی اولمیان
کلام ادراك اولنور انلر شهود ایدرلر وجمیع اشیادن عجزی مشاهده ایدرلر
واصلا قدرت یوقدر الا جملەنك مبدع وخالقندندر دیو شهادتی ایشیدرلر

اماشونلرکه سمعدن معزولون اولەلر انلر مشاهده ایدەمزلر وجمادات ایله سراً
مناجاتك کیفیتی برامردرکه آنك کشفی ممکن دکلدر یااول سببدنکه افشاءسر
جائز دکلدر زیرا صدور احرار قبور اسراردر ویاخود اول کلمات متناهیه
اولمیوب حد حصر ونهایتدن خارجه اولدیغیچوندر نته‌کیم حق تعالی بیورر:
﴿ قل لوکان البحر مداداً لکلمات ربی لنفد البحر قبل ان تنفد کلمات ربی ﴾
بونك مثالی بودرکه برسائل کاغددن سؤال ایدرکه سنك حالك ندرکه بیاض
لطیف ایکن سیاه کثیف اولدك اول دخی جواب ویررکه بن بونی کندی
نفسمدن ایشلمدم بوحالی حبردن سؤال ایله که اول بنی قهراً وعدواناً
روسیاه وحالمی تباه ایلدی اول سائل دخی کرچك دیرسین دیوب درحال
حبردن سؤال ایلدی حبر ایتدی: بن وطنم اولان محبرەده ساکن ومنزلمه
مداوم وآندن اصلا مفارقت ایتمکه عازم ایدم بکا قلم کلوب ظلم واعتداء ایله
ایراث الم ایدوب شملی وحقیقتمی تفریق وبنی صفحات اوراق اوزرینه تبدید
ایلدی پس سؤال آکا وارد ومتوجهدر بکا وارد دکلدر ینه سائل (صدقت)
دیوب بعده حقیقت حالی قلمدن سؤال ایلدی قلم ایتدی: بن کنار اودیه
وشاطیٔ انهارده نابت واول بنم وطن ومنبت ومسقط راسم اولوب آنده
مقیم وثابت ایدم ناکاه بردست کلوب بنی قطع ایدوب شکست ویردی وباشمی
شق وبحر حبره قویوب غرق ایلدی وبنی وطنمدن دور ایدوب بعده بنی سر
نکون ایدوب یورتدی پس بوامر آندن حاصل اولدی ایمدی بوفعلك حقیقتی
بنی قهر ایدن کیمسەدن سؤال ایله دیدی ینه سائل (صدقت) دیوب بعده دسته
سؤال ایلدی قلمه ایتدیکی تعدیدن. دست ایتدی: بن برمرکب مسخرمکه فارس
قدرت بکا راکب اولوب کیف مایشاء بنی استخدام ایلدی ایمدی بنم شانمدن
قدرته سؤال ایله که بنم عنانم آنك دستنده در ینه سائل (صدقت) دیوب بعده
قدرته دستی استخدامندن سؤال ایلدی قدرت ایتدی: بکا لوم جائز دکلدرکه
بن نوم ایچنده ایدم موکل ارادت بکا کلوب بنی ازعاج ایدوب بندن کوروب
مشاهده ایتدیکك کارده بکا تحملدن زیاده تکلیف ایلدی دیدی. ینه سائل (صدقت)
دیوب بعده ارادته سؤال ایلدی ارادت ایتدی بکا عجله ویرمه جائزکه سنك

لوم ایتدیکك اوزره بنم عذرم اوله زیرا بن بوخصوصه کندمدن مباشرت
ایتمدم وبن آکا عازم دکل ایدم لکن حکم قاهر وامر جازم ایله ایلدم زیرا بن
تحت قهر علمده مسخرمکه اول حضرت قلبدن وارد اولوب لسان عقل
اوزره امر ایدر بن دخی آنك قهری ایله منزعج اولدم دیدی ینه سائل (صدقت)
دیوب عقله و علم وقلبه اقبال ایلدی انلردن مطالبه ومعاتبه ایتمکله پس عقل ایتدی:
اما بن برسراجم کندمدن منشعل اولمیوب بلکه اشغال اولندم. قلب ایتدی: اما بن
برلوحم که کندمدن منبسط اولمادم بلکه بنی بسط ایلدیلر وعلم ایتدی بن برنقشم که
وقتا که سراج عقل اشراق ایلدی بن بیاض لوح قلبه نقش اولندم ایمدی بنی نقش
ایدن قلمه سؤال ایله دیدی. وقتا که سائل حدیث لوح وسراج وخط وقلمی ایشتدی
متحیر اولدی زیرا بو اموری بیلممش ایدی الا اجسامده بیلوردی پس اولدم
اکا علم مرحمت ایدوب ایتدی نفسکی سؤالده اتعاب ایلدك ایمدی خاسراً دونوب
کتمه شهید وحاضر اولوب سمعکی بکا القاء ایله ایمدی معلوم اوله که عوالم یا عالم
ملك وشهادتدر که آنی سهولت ایله قطع ایلدك ویا عالم ملکوتدر که آنده نیجه
بحار مغرقه واردر که آندن سالم اولماز الا اقلون اولور ایمدی اول عالم بنم
اردمده در ویا عالم جبروتدر که اول بو ایکی عالمك بیننده واسطه در واول برسفینه
کیبدر که یر اوستنده مشی ایله آب اوزره مشی بیننده در پس عالم ملك جبردن
قدرته وارنجه در وقدرتدن قلمه وارنجه که علم انکله کتابت ایدر عالم جبروتدر
وعالم ملکوتك مبدأی دخی آندندر برکیمسه عالم جبروتی تجاوز ایدوب ابواب
ملکوتدن اول بابی قرع ایلیه قلم ایله مکاشفه اولنور اول سببدندر که رسول
اللهه صلی الله تعالی علیه وسلم اوّل نازل اولان سورهٔ قلم اولدی بوندن صکره
سن ای سائل اکر عینکك ضوئنی جمع ایدوب عالم ملکوت جانبنه نظر تدقیق
ایله نظر ایلسهك آنك کشفی دخی سکا حاصل اولمق رجاء اولنور . ودخی معلوم
اوله که نته کیم حق تعالانك ذاتی سائر ذواته مشابه دکلدر کذلك یدقدرتی دخی
سائر ایدی یه مشابه دکلدر وقلمی دخی سائر اقلامه وکلامی دخی سائر کلامه وخطی
دخی سائر خطوطه مشابه دکلدر بلکه انلر عالم ملکوتدن امور الهیه در دیدی
پس اول زمانده سائلك زیتی نور علم ایله مشتعل اولوب بصرینی فتح ایلدی اکا

قلم الٰهى منكشف اولوب مشاهده ايلديكه اول خشبدن دكل وقصبدن دكل نه
رأسى وار نه ذنبى وار، وآنك هر قلنده بررأسى واردر ينه رأسى يوق ايكن،
كتابت ايدر وبو امر عجيبدر پس سائل ايتدى: اى علم سن نه عجب لطيف معلمسين
حق تعالى سكا خير جزاء ايلسون ديوب علمه شكر ايدوب وداع ايلدى . بعده
حضرت قلمه سفر ايدوب اكا قلوبده نقشندن سؤال ايلدى اول دخى ايتدى:
عالم ملكوت عالم ملكه موازندر اگرچه ايكنجيده بعض صور واردركه
اولكيده يوقدر پس نته كيم عالم شهادتك قلمى يمين كاتبده مسخردر كذلك
بن دخى يمين ملك تحتنده مسخر ومقهورم سائل ايتدى: اول يمين ملك نه در؟
اول ايتدى: حق تعالى نك قولى اشتمدكمى كه ﴿والسموات مطويات بيمينه﴾ بيورمشدر
پس قلم ايشته بنى ترديد ايدن اول قول كريمدر ديدى . پس سائل حضرت
يمينه سفر ايدوب آنده عجب العجاب كوردى كه آنك عجائبنك عشر عشيرينى
نيجه مجلدات احاطه ايدەمز وكوردى كه اول بر يميندركه سائر ايمان كبى دكل
وبر يددركه سائر ايدى كبى دكل واصبعدركه سائر اصابع كبى دكل قلم دخى آنك
قبضه سندەدر . بعده يميندن سؤال ايلدى يمين دخى آنى قدرته حواله ايلدى
پس عالم قدرته سفر ايلدى آنده اول مرتبه عجائب كوردى كه مقدما كوردكلرى
آنك ياننده حقير عد اولنوردى پس مشكلاتنى قدرتدن سؤال ايلدى اول
ايتدى: بن بر صفتم قادر موصوفدن سؤال ايله اول وقتده قريب اولديكه
زيغ وبطلانه دوشوب حيرتندن لسان سؤالى اطلاق ايليه پس اول زمانده
قول ثابت ايله تثبيت اولنوب سرادقات حضرتده وراء حجابدن نداء اولندى كه
﴿لايسئل عما يفعل وهم يسئلون﴾ پس اول حالده آنى هيبت حضرت احاطه
ايدوب دوشوب صعقه ايدوب غشى ايچنده برمدت مضطرب اولدى وقتا كه
افاقت كلدى ايتدى سبحانك نه عجب عظيم الشانسين سكا توبه ايلدم وسكا
توكل ايلدم وايمان كتوردم كه سن ملك جبار وواحد قهارسين ايمدى سنك
غيركدن خوف ايتمزم وغيركدن رجا ايتمزم وعقابكدن اعاذه ايلمزم الا عفوكه
ايدرم وسخطكدن ينه رضاكه اعاذه ايدرم بنم برحالم يوقدر الا سكا سؤال
وتضرع ايدوب حضور عزتكده ابتهال ايدوب ديرم كه يارب بنم صدرمى شرح

ایله که سکا بر معرفت تحصیل ایلیم ولسانمدن عقده‌یی حل ایله تا که سکا ثناء
ایلیم . پس وراء حجاب عزتدن نداء اولندی که زنهار که سن بکا ثنا ایتمکه طمع
ایلیه‌سین که سید الانبیاء دخی عجزینه اعتراف ایدوب ﴿ لا احصی ثناء علیك انت كما
اثنیت علی نفسك ﴾ دیمشدر . ایمدی رجوع ایله سکا هر نه ویریرسه اخذ ایله و سنی
هر نه شیئدن نهی ایدرسه انتهاء ایله و هر نه دیرسه آنی سویله بعده سالك ایتدی :
الٰهی اگر لسانمده سکا ثنایه جرأت یوق ایسه پس یاقلاشمق سکا معرفتده
مطمعی وارمیدر ؟ اول زمانده نداء اولندی که زنهار که رقاب صدیقینی تخطی
ایدوب باصوب کچه‌سین صدیق اکبر خود دیمشدر که ﴿ العجز عن درك الادراك
ادراك ﴾ یعنی معرفت وادراکی ادراکدن عجز دخی ادراکدر . پس سکا بزم
حضرتمزدن نصیب بومرتبه کفایت ایدر که بیله‌سین که سن بزم حضرتمزدن
محرومسین وجمال جلالمز ملاحظه‌سندن عاجزسین . پس اول وقتده سالك
رجوع ایدوب قلم قدرت وعلمه ایتدیکی معاتبات واسوله‌دن اعتذار ایدوب
ایتدی : بن غریب ایدم هر غریب ایچون دهشت مقرردر بنم انکارم آنجق قصور
وجهلدن ایدی شمدی بنم یانمده عذریکز واضح اولدی وبیلدم که ملك وملکوت
وعزت وجبروت ایله منفرد اولان اول واحد قهاردر که اول و آخر اولدر
وظاهر وباطن اولدر یعنی وجودده اول ومشاهده‌ده آخر وتحت حجب عالم
شهادتده ساکن اولانلره باطن وبصیرتی انوار عالم ملکوت ایله منور اولانلره
ظاهردر . نیجانکه بومذکوراتی بیلدکسه بن ظن ایدرم که سن دیرسك که
بوتقدیرجه توکل حقیقت توحیدی فهم ایدنلره مخصوص اولوب آنلرك
غیرنده متوکل بولنماز . ایمدی معلوم اوله که توحیدی فهم ایتمین یا منکر وجاحددر
اول قابل علاج دکلدر بونلر عالم ملکوتی انکارده حشویه منزله‌سنده‌در که
عالم جبروتی دخی منکرلردر شویله که حواس خمسه‌یه حصر ایلمشلردر وعلم
وقدرت وارادتی دخی انکار ایلمشلردر [*] ویاخود جاهل غیر جاحددر اکا
دخی نظر اولنور اگر عین بصیرتی صحیح ایسه مرضنده معالجه اولنورلر والا
آنلر ایله عقللری مقداری تکلم اولنور . زیرا آنلر فهم ایلمزلر که عالمك

---

[*] نته‌کیم سوفسطائیه حواسی دخی انکار ایلمشلردر .

آله ومدبری واحددر زیرا ﴿ لوكان فیهما آلهة الا الله لفسدتا ﴾ کریمه‌سی مدلولنجه
اكر سماء وارضده متعدد آله اولسه ایکیسی دخی فاسد اولورلردی پس بودلیل
آنك عالم شهادتده كوردیكنه موافق اولوب قلبنك بوستاننده بوطریق ایله اعتقاد
توحید غرس اولنور كه قلبنك قدرینه لائق اولان دخی بومرتبه فهمدر. بوندن صكره
قچانكه بواعتقاد قوی اوله كشف عملی كبی عمل ایدوب توكلی وسائر احوالی
اثارت واتباع ایدر لكن بومقوله فهم غالب اوقاتده ضعیف اولوب آكا
اضطراب وتزلزل مسارعت ایدر اول سببدندركه علم كلامه احتیاج اولور
تاكه آنكله والدینندن ویاخود استادندن ویا اهل بلده‌سندن اخذ وتحصیل
ایتدیکی عقیده‌یی حفظ وحراست ایلیه. اكر سؤال اولنورسه‌كه اسبابك مسخره
ایدوكی ظاهردر الا حركت انسانده خفیه‌دركه انسان دیلرسه حركت ایدر
دیلرسه ترك ایدر. جواب ویریلوركه نعم حركت قدرته لازمه‌در قدرت دخی
مشیته، لكن مشیت قلبده بالضروره حادث اولوركه ﴿ وماتشاؤن الا ان یشاء الله ﴾
کریمه‌سی بومعنایه ناطقه‌در پس قچانكه مشیت ضروریه اوله آنك مابعدنده
اولان قدرت وحركت دخی آكا ضرورةً مترتبه اولورلر پس انسان جمله‌سندن
مضطر اولور وبوجبر ایله تسمیه اولنور لكن جبر محض دكلدر بلكه عین
اختیارده جبردر وبونك تفصیلی بودركه انسانك برفعل طبیعیسی واردر مثلا
صو اوستنده طورسه صویی خرق ایلمك كبی. زیرا ثقلی ایله قعرینه نزول
ایدوب آنی خرق ایدر وبرفعل ارادیسی واردر تنفسی كبی، وبرفعل اختیا-
ریسی واردر كتابتی كبی. بوندن صكره كاه اولوركه اختیاری دخی اضطراری
اولور بعض اسباب ایله، مثلا طبق اجفان یعنی انسان كوزلرینك قپاغنی آچایوب
یومق ارادیدر اما اكر برابره ایله انسانك عینه قصد ایلسه‌لر اول زمان
اجفانی قپادیغی اضطراری اولور زیرا اول حالده اصلا فتحنه قادر دكلدر.
پس اول حالده اول فعل طبیعی‌یه ملحق اولور بلكه موضع التباس همان فعل
اختیاریدر كتابت ونطق كبی. زیرا ظن ایدركه آنلری دیلرسه ایشلیه ودیلرسه
ترك ایده وكاه مشیت ایدر وكاه مشیت ایلمز لكن بوظن معنای اختیاری
جهلندندر وبونك بیانی بودركه قدرت ارادته تابعه‌در ارادت علمه‌كه برشیئك

سکا موافق ایدوکنه اول حکم ایدر . ایمدی بومطلبده اطنـاب ایلدك زیرا بوباب جمیع علوملك غایتیدر ومجموع سعاداتك اصلی بوکا منتهیدر ایمدی غافل اولمیه‌سین نبی علیه‌السلام ﴿ اکثروا ذکر هادم اللذات ﴾ بیورمشدر .

تذییل — بوفقیرایدر: ذکر اولنان حدیث‌شریفده واقع لفظ هادمده روایت مشهوره دال مهمله‌در هدمدن اوله‌که ییقمق معناسنه‌در لکن حضرت شیخ اکبر وغوث اعظم خاتم الولایة المحمدیه ومظهر الحکم والاسرار الالٓهیه الشیخ محی‌الدین العربی الحاتمی الطائی رضی‌الله عنه (محاضرة الابرار ومسامرة الاخیار) نام کتابنده بوحدیث شریفی شیخی اولان امام ابی ذر مُصعَب بن محمد بن مسعود الخشنی‌دن روایت ایدرکه هاذم ذال معجمه ایله‌در معناسی قاطع دیمکدر دیمشدر وبوحدیثك آخرنده دخی زیاده روایت ایلمشدر محلنه مراجعت اولنه انتهی .

ودخی فضیلت موتده وارد اولان آثار واخبـار غایت ایله کثیره‌در ذکری ایله تطویل کلام ایتمیـه‌لم لکن ذکر موتك قلوبده تأثیری اولمدیغی آنی ظـاهر قلبدن وطرف لساندن ذکر ایتدکلرندندر . والا اگر آنی شهواتدن فارغ قلب ایله وحال موتایی اذعان ایله ذکر ایلسه‌لر وآنلرك حالی نه‌یه راجع اولمشـدر دنیاده بودکلو طول فرح وسرورلرندن وجاه ومال واعوان وانصار ایله غرورلرندن صکره‌که حتی اولادلری ایتام ونسوانلری ارامل اولوب مالّلرنده ایدیٔ ناس بلکه ایدیٔ اعدالری متصرف اولمشـدر ومجالس بیوتلری انلردن نیجه خالی اولوب آثارلری منقطعه اولمشدر واسملری منسی اولمشدر ملاحظهٔ صادقه ایلسه‌لر ذکر موت انلرك قلوبنده تأثیر ایدوب کندولره موتی نصب عین ایدرلردی . بوندن صکره معلوم اوله‌که قصر امل دیدن علما وارباب قلوبدر وفضیلتی اخبـار وآثارده مذکوره ومشهوره‌در وجمله سعاداتك اصلی بودر لکن قلوب مبتلای طول امل اولوب بونکبهٔ مهلکه کافهٔ خلقه عامه وشامله‌در وبونك ایکی سببی واردر : بری جهلدر که صحت وشباب سببی ایله موتی استبعاد ایدوب استعداد ایلمز وبیلمزکه مشایخ بلد شبانندن اقلدر بودکلدر الا شبانده موتك کثرتندندر وصبیان اکثردر .

پس برشیخ وفات ایدنجه بیك صبی وبشیوز شاب فوت اولور ودخی بیلمزکه
موت فجأةً اولمازسه لكن مرضك فجأةً اصابتی بعید دكلدر زیرا وهم مألوفی
اولمیانی بیلمز ایتمدی انسانن غیرك موتنه مألوفدر اما نفسنك موتنی اصلا
كورمامشدر اول سببدن آنی استبعاد ایدر لكن عاقل اولان كیمسه بیلوركه
اجل مقدر ومعیندر انسان هریوم وهرساعتده موته قریب اولمقددر (وكل
آت قریب) مفهومی دخی معلوم هرلیبدر. بری دخی حب دنیادر زیرا اول
دنیانك شهواتنه مأنوس اولوب مفارقتی اكا شاق اولور وهركیمسه‌كه برشیٔ
كریه كوره آنی نفسندن دفع ایدر وهواسنه موافق اولانی تمنی ایدر پس
دنیاده بقاء توهم ایلمكدن واسبابنی ملاحظه‌دن زائل اولماز تاكه یانده اول
بقاء مرتبهٔ تقرره وارر خاطرینه موتی اخطار ایلمزقچانكه خطور ایلسه انی
سن كهولتله تسویف وتأخیر ایدر اول سنه واصل اولسه سن شیخوخته
تسویف ایدر بعده سفرندن رجوعه تأخیر ایدر ویاخود ولدینك تدبیرندن
فراغه ویاخود قزینك جهازندن فراغه تأخیر ایدر ویاخود عدوسنی قهره
ویا بونلرك غیری امانیٔ باطله‌یه تأخیر ایدركه بروجهله برشغل آنی شغل آخره
ویاخود اشغاله منجر اولور تاكه شاهباز موت واجل آنك مرغ روحنی
برظن ایتمدیكی زمانده اختطاف ایدوب علی العجل آلوب كیدر پس اول
زمانده حسرت وندمی عظیم اولور بروقتده‌كه ندم آكا نافع اولمیه واول
مسكین بویله تقدیر ایدركه عن قرب دنیادن فارغ اولسه كركدر لكن هیهات
آندن فارغ اولماز الا شول كیمسه فارغ اولوركه آنی بالكلیه طرح ایلیه
وتسویف اكا قوت ورسوخدن غیری نسنه زیاده ایلمز اهل نارك اكثرحریقی
وصیحه وفریادیی سوف كلامندندركه قیامتده (واحزناه من سوف) دیدلر
یعنی زاد آخرت اولان اعمال صالحه‌یی (سوف افعل) دیوب تسویف وتأخیر
ایدوب اندن اول اصابت موت ایدوب خائب وخاسر كتدكلرینه محزون اولوب
فریاد ایدرلر . وبومعناده نه خوش دیمشلردر : بیت (ولست بمدرك مافات
منی ء بلهف ولا بلیت ولا لوانی) ترجمه : (یتشمز كیمسه فوت اولان مرامه ـ
نولایدی كاشكی حیفا دیمكله) قچان بیلدكسه كه طول املك سببی تسویفدر

ونسویفك سببی جهل محضدر ویاخود حب دنیادر ایمدی معلومك اولسون كه
آنك علاجی اكر جهلدن ایسه آنك اندفاعی قلب حاضردن صادر فكر صافی
ایله اولور وقلوب طاهره‌دن حكمت بالغه سماعی ایله اولور اكر حب دنیادن
ایسه آنك علاجی شدیددر واول برداء عضالدركه آنك علاجی اولین واخرینی
اعیاء ایلمشدر وآكا علاج یوقدر الا یوم آخره وآنده اولان عظیم عذاب
وجزیل ثوابه ایماندر وهربارکه انسانه بونلرك حقیقتنه یقین ایمان حاصل اوله
قلبندن حب دنیا ارتحال ایدر زیرا حب امر خطیر قلبدن حب شیء حقیری
محو ایدر نچانكه دنیانك حقارتنی وآخرتك نفاستنی كوره دنیا جمله‌سنه
التفاتدن استنكاف ایدر اكر اكا مشرقدن مغربه وارنجه جمیع ارضی ملكی
ویریلورسه دخی. ایمدی بركیمسه‌كه آخرت ایچون مستعد اوله ایمدی علامت
توفیق الهی اولدركه موت آنك نصب عینی اولوب آندن برساعت غافل اولمیه
اول وقتده كله‌جك موته استعداد ایلیه اكر اخشامه دكین صاغ اولورسه
حق تعالایه شكر ایلیه زیاده‌جه عبادته توفیق ایتدیكیچون، واول نهارینی ضایع
ایتمدیكنه بلكه آندن حظنی استیفا ایدوب نفسی ایچون ادخار ایتدیكنه فرح
كسب ایلیه بعده ینه اول وجهله استیناف عمل ایلیه صباحه دكین. وینه صباحه
داخل اولدقده اویله ایلیه. وبو وجهله عمل میسر اولماز الا اول كیمسه‌یه
اولوركه قلبی ملاحظهٔ كار فرداد فارغ وآنده اوله‌جق اموردن خالی اوله
ایمدی بونك كبی كیمسه اكر آكا موت اصابت ایدرسه سعید ونائل اولور
اكر صاغ اولوب عیشی مقدر ایسه حسن استعدادی ایچون مسرور ولذت
مناجات ایله قلبی پرحبور اولور پس آكا موت سعادت وحیات زیادهٔ
دولت اولور.

مطلب ثانی — دواهئ [*] موتده‌در. اول دخی درتدر: برنجیسی سكرات
نزعدر. معلوم اوله‌كه بدنه اصابت ایلین الم ادراك اولنماز الاواسطهٔ روح ایله
اولور نچانكه الم نفس روحه واصل اوله ایمدی آنك كرب والمندن سؤال
ایلمه حتی دیمشلردركه اول سیوف ایله ضربدن ومنشارلر ایله نشردن ومقا-

[*] دواهی جمع داهیه‌دركه امر عظیم وشدید معناسنه‌در.

مریض ایله قرضدن اشددر بوندکه شدت الم ایله نه صیحه وفریاده عدم قدرتی دخی زیاده کلمکدندر که جمیع قوتی قهر ایدوب جوارحنك جملهسنه ضعف کلور تا که صوت استغاثه دخی قیلمز اما عقلنی اول الم احاطه وغشی ایدوب تشویش ایدر واما لسانی ابکم ایدر واما سائر اطرافی ضعیف ایدر حتی اکر آنده نوع قوت اولورسه آنك صدرندن خوار وحلقندن غرغره استماع اولنور تا که کلوب حلقومه بالغ اولور اول زمانده دنیادن واهلندن نظری منقطع اولور واول وقتده ابواب توبه مغلق اولور وانی حسرت وندامت احاطه ایدر نتهکیم حضرت رسالت پناه صلی الله تعالی علیهوسلم بیورمشدر : عبدك توبهسی مقبولهدر مادامکه غرغره ایتمیه. ایمدی سکرات موت ترادف ایتدیکی زمانده موتك کرب ومرارتندن سؤال ایلمه اولسببدندرکه نبی علیهالسلام «اللهم هون علی سکرات الموت» دیه بیوررلر ایدی زیرا انلر انك حقیقت شدتنه واقف واهوالنه عارف ایدیلر سائر ناس اندن استعاذه ایتمیوب انی امر عظیم عد ایتمدکاری انی جهللرندندر حتی سائر انبیا دخی صلوات الله تعالی علی نبینا وعلیهم اجمعین انی کرب معرفتلرندن موتدن خوف شدید ایله خوف ایدرلر ایدی . ایکنجی مشاهدهٔ صورت ملك الموتدر واندن قلبه روع وخوف دخول ایدر اکر انی عبد مذنبك روحنی قبض ایتدیکی زمانده اولان صورت ایله رجالدن اعظم قوت صاحبی اولان کورسه رؤیتنه طاقت کتورمز لکن عبد مطیع آنی احسن واجمل صورتده کورر . اوچنجی عصاتك ناردن مواضعنی مشاهدهدرکه آنلرك ارواحی چیقمق محالدر مادامکه ملك الموتك ایکی بشرادن بریسی ایله نغمهسنی استماع ایتمینجه یا (ابشر یا عدوالله بالنار) دیه ویاخود (ابشر یا ولی الله بالجنة) دیه . دردنجی سوء خاتمه خوفیدرکه آنك ذکری خوف ورجاده ذکر اولنمشدر ینه اعاده ایتمیهلم . بوندن صکره محتضر اولانه موت وقتنده مستحب اولان هدو وسکوندر ولساننده شهادتینی ناطق اولمقدر وقلبندن حق تعالایه حسن الظن اولمقدر حضرت رسالت پناه صلی الله تعالی علیه وسلم بیورمشدرکه میته اوچ وقتده راقب وناظر اولوك بری اول زمانده که جبیننده عرق مترشح اولوب کوزلرندن دموع سیلان ایدوب طوداقلرینه یبوست استیلا

ايليه‌كه اول حق تعالى رحمتندندركه اكا نازله اولمشدر . برى دخى اول زماندكه غطيط مجنون كبى غطيط ايليه بوغازندن صوت عنيف وهدير ايليه مجنون كبى ، ولونى محمر اوله واغزندن طوداقلرينه زبد يعنى كوپك كله ايمدى اول حق تعالانك عذابندندركه تحقيق اكا نازل اولمشدر اما لسانى كلمهٔ شهادته منطلق اولمق اول علامت خيرندندر لكن تلقين ايلين كمسه كلمهٔ شهادتى تكلم ايچون ميته الحاح ايلميه زيرا كاه اولوركه شدت حالندن آنى استثقال ايدوب نعوذبالله تعالى سوء خاتمه‌يه مفضى اولمق خوفى واردر بوكلمه‌نك معناسى دكلدر الا اول كيمسه‌نك موتى برحال ايله اوله كه قلبنده الهيك غيرى اولميه اكر قلبنده انهيك غيرى قلمازسه اول نعيم دائمده‌در اما اكر دنيايه مشغوف اولوب لذاتنه متأسف اولورسه آنك امرى خطر مشيته مفوض اولور زيرا مجرد حركت لسان انسان قليل النفع والجدوادر مكر حق تعالا قبول ايله تفضل واحسان ايليه شول عبده اول زمان واجب اولان حسن ظندر حق تعالى جمله‌مزه عنايت ايدوب اول يوم هائلده كندو ايله بينمزه شيطان حائل اولمايه آمين .

مطلب ثالث — حقيقت موتده واحوال ميتده‌در . معلوم اوله كه ناس ايچون احوال ميتده ظنون فاسده واردر . بعضلر ظن ايلمشدركه موت عدم صرف اولوب حشرونشر اولميه بلكه موت همان نبات كبى اولوب ونباتك يبس وجفافى كبى اوله بورأى ملاحده رأيدر . ودخى هركيمسه‌نك الله‌يه ويوم آخره ايمان كتورميه آنك رأيدر . بعضلر دخى ظن ايلمشلردركه انسان موت ايله منعدم اولور تنعم وتألم ايلمز تاوقت حشرده اعاده اولنجه . آخرون دخى ارواح باقيه‌در مثاب ومعاقب اولان دخى ارواحدر اجساد دكلدر اجساده اصلا بعث وحشر يوقدر ديمشلردر . جمله‌سى ظنون فاسده‌در وحقدن مائله‌در . اصل قول حق كه آيات واخبار آنى ناطقه اولمشدر بودركه موت عدم محض دكلدر بلكه تغير حالدر وتحقيق روح جسددن مفارقتدن صكره باقيدر يامعذبه‌در وياخود منعمه‌در جسددن مفارقتدن صكره باقيدر ودخى بعيد دكلدركه قبرده ينه روح جسده اعاده اولنه لذتى ويا المى ادراك ايده‌جك

مقداری وینه بعید دکلدرکه یوم بعثه دکین تأخیر اولنه حق تعالی اعلمدر عبادینه نجه حکم ایده جکنی. اما نفسی وروحی آنلر باقیدر نعم آنك دخی حالنك تغیری ایکی وجهندر: بری اولدرکه موت ایله اموال واهلندن وسائر احوالندن برعالم آخره انتقال ایدرکه بوعالمه مناسب دکلدر یاسعید الحال اوله ویاشقی البال اوله. بری دخی اولدرکه اکا منکشف اوله حسنات وسیئاتندن اکا ضار ونافع اولان. وناس حقیقتده نیامدر قچانکه موت اصابت ایدر متنبه اولورلر وبواحوال اکا قبل الدفن هجوم ایدر. اما بعدالدفن کاه اولورکه روحی وارد اولور عذابدن نوع آخرایچون ویاخود ثوابدن نوع آخرایچون. اکر اکا برشیئ اولماسه الاخزی وافتضاح وهتك ستر اولسه موت زماننده اکا کفایت ایدردی لکن آنك وراسنده اموراخر واردرکه آنی السنه تعبیر ایده مز اما اهل تنعیمدن اولورسه اکا عقیب موتده سعت جلال اللهدن بعض امور منکشف اولورکه دنیا اکا اضافت ایله سجن ومضیق کبی اولور واول بربیت مظلمده محبوس کبی اولورکه آنکیچون بربستان واسع الاکنافه برباب فتح اولنه که اول بستانك نهایته طرف ناظر یتشمکه قادر اولمایه وآنك ایچنده انواع اشجار وازهار واصناف طیور وثمار اولوب اول سببدن اول سجن مظلمه عود استمیه. بوندن صکره احوال قبرده اوچ مقام واردر: اولکی کاول اسلمدر اول احوالك وجودینه تصدیق ایلیه ولکن کیفیتندن تفتیش ایلمیه. ایکنجی اولدرکه احوالندن تفتیش ایلیه وآنی برنائمه قیاس ایلیه که واقعه سنده برشیئ مخوف کوره ویابر تنعم اولنور شیئ کوره واکا جوارنده اولان کیمسه واقف اولمایه برفراش ایچنده یاتورلر ایکن دخی، ودخی خفی دکلدر نوم برادر موتدر. اوچنجی اولدرکه انسانه عذاب ایلین حیه دکلدر بلکه سم وزهردر کذلك سم دخی تعذیب ایلمز بلکه عذاب ایدوب المویرن اثریدر وجمیع اموری اسباب عادیه سز خلق ایلمك حق تعالانك قدرتنده جائزدر کذلك لذتده دخی حال بویله در. بوندن صکره اهل بصائر بو اوچ طرقك امکاننه حکم ایلدیلر. ایمدی سن دخی آنلره تقلید ایدوب تصدیق ایتمك کرکسن اما بونلری بلا تقلید تحقیق ایله عارف اولان بسیط ارضده

غايت عزيزدر . ودخى سكا لازمدر كه تفاصيل عذابك معرفته اشتغال ايتميه‌سين بلكه سكا لائق اولان رفع عذابده تدبيره اشتغالدر . اكر كيفيات عذابك معرفتنى مرام ايدرسه‌ك سكا لازمدركه مطالعهٔ آثار واخبار ايده‌سين زيرا آنى بوعالمده معرفت ممكن دكلدر الاعين اخرى ايله مشاهده ايله ممكندر كه عالم ملك وشهادت مشاهده اولنان عينك غيريدر . لكن انسانك عالم غيبى مشاهده ايتديكى عينك اوزرينه شهواتدن واشغال دنيويه‌سندن غشاوه وپرده قيلنمشدركه آنكله ابصار ايلمز اولمشدر وقتاكه اعين انبياء عليهم السلام غشاوه‌دن منقشعه ومنكشفه اولديسه اول احوالى مشاهده ايتديلر وآنى اخبار ايلديلر ايمدى آنلرك اخبارندن اول احوالى تتبع ايله . وبومشاهده‌دندر حال رؤياكه بز آنى منامده كوروز زيرا آنك نتيجه‌سى صحيح بولنور حقيقت رؤياده قول دقائق علم مكاشفه‌دندركه اول امر عظيمدر لكن ناس آندن غافللردر وآنده اجل قول بودركه نفس مرآة كيدر ولوح اللهده جمله ما كان وما سيكون مكتوبدر لكن حديدن يا خشبدن لوح اوزره مكتوب دكلدر بلكه برشئ مجرد اوزره‌در كتابت معهود ايله دكلدر بلكه نقش معنوى ايله‌در . بوندن صكره قچانكه حواس نومله متعطله اوله حجاب نفس مرتفع اولور زيرا نفسك محسوساته التفاتدن غيرى حجابى يوقدر ايمدى اوزمانده لوحله مرآت نفس متقابل اولوب آنده صور لوح منتقش اولور لكن نوم خيالى عملندن منع ايلمز معانى‌يه برمثال ايله محاكات ايدركه اول معنايه متقاربدر ايمدى معتبر آنجق صورت خياليه‌دن عبور ايدوب لوحدن مأخوذ اولان معنايه واروب جليهٔ حال ايله حكم ايدر ايمدى تعبيردن برمثال ذكر ايدهلم مثال اولدركه بركيمسه ابن سيرينه ذكر ايلدى‌كه كوردم كه بنم الم بر خاتم اولوب آنكله افواه رجال وفروج نسايى ختم ايدردم ديدى ابن سيرين ايتدى: سن مؤذنسين صبحدن مقدمجه رمضانده اذان اوقومشسن . اول رجل دخى (صدقت) ديدى . ايمدى نظر ايله كه ختمك روحى يعنى آندن مقصود اصلى منعدر نفسك دخى وقتاكه حالى لوحدن بووجهله منتقش اولديسه كه ناسى اكل وشرب وجماعدن منع ايليه لكن خيال برشيئى خاتم ايله ختم وقتنده منعه

مألوف اولمشدر . پس صورت خيالیه‌ده منهی ختم ايله تمثيل ايلدی بعده
حفظنده آنجق بوصورت باقی اولور ايمدی معبر چونکه اول صورتی استماع
ايليه بوصورت ايله معناسی بيننده اولان مناسبتی بيلوب صورتدن معنايه
عبور ايدر ايمدی بومذكور اولان برنبذه‌ٔ يسيره‌در بحر علم رؤيادن آنك
عجائبی حصره قابل دكلدر . بوندن صكره انسانه موتی قتنده عجاب منكشف
اولوب نفسنی يا مخازی وانكال وفضائح ايله محفوفه كورر نعوذبالله من ذلك .
و ياخود نعيم مقيم وملك كبير ايله‌كه آخری يوقدر مكنوفه كورر ايمدی
اعلم العلماء واحكم الحكماء اولانه عقيب موتده نيجه عجائب و آيات منكشف
اولورکه اصلا خاطرينه خطور وضميرينه خلجان ومرور ايتمامشدر . اكر
مرد عاقلك هيچ برهم وغمی اولماسه الا آنجق اول حالتك خطرينی تفكر
اولسه اكا جميع عمرينی استغراقده كافی اولوردی لكن عجب بودركه بزم
بومرتبه غفلتمز اوله بومقوله عظائم اهوال واحوال اوكمزده ايكن . وبوندن
دخی اعجب اهل واموالمز ودواب واسبابمز ايله فرجنانك اولديغمزدر بلكه
اعضاء واسماع وابصارمز ايله دخی خصوصا كه جمله‌سنك مفارقتلرينی يقينا
بيلوركن ، لكن بزم حالمز قنده‌در واول كيمسه قنده‌دركه آنك روع وقلبنه
روح القدس نفث ايدوب حضرت سيد البشر صلی الله عليه وسلم ديديكی كبی
ديه‌كه محبت ايلديككه تحقيق سن آندن مفارق اولورسين واستديكك مقدار
عيش ايله كه تحقيق سن ميتسين وديلديكك عملی ايشله كه تحقيق سن آنكله
مجازات اولنورسين يعنی ذكر اولنان مفارقتی وموتی وجزانی بيلدكدن صكره
اكا كوره امور فانيه‌يه محبت ايله وعيش فانی‌يه طالب اول وجزاء سيئی
اوله‌جق اعمال سيئه‌يه ميل ايله كه بوندن هيچ بری ميل ايده‌جك دكل
ايدوكی ظاهر اولور. پس لاجرم اول امورمذكوره وقتاكه حضرت رسالت
صلی الله تعالی عليه وسلم عين يقين ايله مكشوف اولديسه دنيايه قطعا التفات
ايتميوب بلكه عابر سبيل كبی اولديلركه برلبنه‌يی برلبنه اوزره وبرقصبی برقصب
اوزره وضع ايتمامشلردر وبردينار ودرهم تخليف ايتمامشدر وبرحبيب وخليل
اتخذ ايتمامشدر . نتم حضرت ابی بكر رضی الله تعالی عنه حقنده ﴿لو كنت متخذا

خليلا لاتخذت ابابكر خليلا ولكن صاحبكم خليل الرحمن ﴾ بيورمشدر يعنى
اكر بن برخليل اتخاذ ايلسم ابو بكرى خليل اتخاذ ايدردم لكن سزك
صاحبكز يعنى جناب عاليلرى رب رحمانك خليليدر ايمدى ايكى خلت بر
قلبده جمع اولمامغله بيان ايلدى كه خلت رحمان باطن قلبنه تخلل ايلمشدر
وآنك حب حبهٔ قلبده متمكن اولمشدر اول اجلدن قلبنده هيچ برخليل
وحبيبه متسع يعنى جاى كنجايش ترك ايتمامشدر . ودخى حضرت صلى الله
تعالى عليه وسلم امتنه ديمشدر امر الهى ايله : ﴿ ان كنتم تحبون الله فاتبعونى
يحببكم الله ﴾ حضرت رسالت پناهك صلى الله تعالى عليه وسلم امتى اول
كيمسه‌دركه حضرتنه اتباع ايليه واكا اتباع ايلمز الا اول كيمسه ايدركه دنيادن
اعراض ايدوب آخرته اقبال ايليه زيرا نبى عليه السلام دعوت ايتمدى الا
حق تعالى‌يه ويوم آخره دعوت ايلدى وصرف ايتمدى الا دنيادن وحظوظ
عاجله‌دن صرف ايلدى ايمدى سن دنيادن اعراض ايدوب آخرته اقبال
ايتديكك مقدار سبيل رسول اللهه سلوك ايتمش اولورسين وسبيلنه سلوك
ايتديكك مقدار رسول اللهه اتباع ايتمش اولورسين واتباع ايتديكك مقدار
امتندن اولورسين ودنيايه اقبال ايتديكك مقدار سبيلندن عدول ايدرسين
واكا متابعتدن اعراض ايتمش اولورسين واول طائفه‌يه ملحق اولورسين كه
حق تعالى آنلر حقنده ﴿ فاما من طغى وآثر الحيوة الدنيا فان الجحيم هى المأوى ﴾
اكر سن نفسكدن انصاف ايدوب حالكه نظر ايلسه‌ك كه صباحه داخل
اولدقدن مسايه داخل اولنجه حظوظ عاجله‌دن غيرى نسنه‌يه سعى ايلمزسين
سن فرداده آنك امت واتباعندن اولمغه طمع ايلمز ايدك اكر كندوكى
بو افعال اوزره مصر ايكن ينه امت واتباعدن ظن ايدرسه‌ك نه عجب ظن بعيد
ونه عجب طمع بارددركه حق تعالى بيورمشدر : ﴿ افنجعل المسلمين كالمجرمين
مالكم كيف تحكمون ﴾ ايمدى حق تعالادن رجاء ايدرزكه بزمله استحقاقمزه
كوره معامله ايلميه و بزه تفضل واحسان ايليه آنكله كه كندى ذات كريمى
اكا اهلدر بمنه وسعة جوده كه جواد وكريم ورؤف ورحيم اول ملك قديمدر

والحمدلله تعالى وحده وصلى الله تعالى على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه والتابعين وتبع التابعين ورضى الله تعالى عنا وعن ابائنا واستاذنا وعن اصحاب الحقوق علينا وعن اقربنا وعشائرنا وعن جميع المسلمين اجمعين آمين يارب العالمين تم الكتاب بعون الله الملك الوهاب تحريراً فى اواسط شهر ربيع الاول لسنة احدى وثلثين والف كتبه العبد الفقير الحاج حمزه بن الحاج خضر الكاتب السلطانى

اشبو کتابه تکمله اولمق اوزره مؤلف عالیقدری المولی الفاضل ابوالخیر عصام الدین احمد بن مصطفی بن خلیل طاشکپری زاده مرحوم ایله مترجم فاضلی مشارالیهك مخدومی مرحوم کمال الدین محمد افندینك ترجمهٔ حاللری عطائی مرحومك اثری اولان (شقایق نعمانیه ذیلی) نام کتاب مستطابدن بالاقتباس زیور صحیفهٔ مباهات قلندی :

مؤلفك ترجمهٔ حالی

کابرا عن کابر ابقاء معالم مآثرایله جسر فنادن عابر اولان مقتدی الاعیان والاکابر ونخبة اهل العصر والغابر مربی الشقایق النعمانیه فی حظائر الدول العثمانیه طاشکپری زاده افندی حضرتلریدر . والد کثیر المحامدلری حلب قضاسندن متقاعد ایکن طقوز یوز اوتوز بش سنه‌سنده مراقیٔ دارالخلوده متصاعد اولمشدر . ذات بدری اللمعاتی احدی وتسعمائه ربیع الاولنك لیلهٔ بدرنده ماه جهانتاب کبی طالع وافق سعادتدن لامع وساطع اولوب روز بروز استفاضهٔ انوار فضائل وکمال واکتساب رأس المال مکارم خصال ایلیوب علماء عصرندن تحصیل علوم وتکمیل مبانیٔ منطوق ومفهوم ایتدکدن صوکره دور سلطان سلیم قدیمده اناطولی صدارتنه نائل اولان سردفتر افاضل سیدی افندی خدمتلرندن ملازم وطریق هدایت رفیق تدریسه عازم اولوب طقوز یوز اوتوز بر رجبنده یکرمی بش آقچه ایله دیمتوقه‌ده اورج پاشا مدرسه‌سنده شرفبخشا اولمش ایدی . اوتوز اوچ رجبنده اوتوزله استانبولده حاجی حسین زاده مدرسه‌سنده متصدیٔ افاده اولوب اوتوز التی خلالنده قرق آقچه ایله اوسکوبده اسحق بك مدرسه‌سنه مدرس و پایندان تحقیق ایله بنیان متضعضع الارکان علمی مؤسس اولدیلر . طقوز یوز قرق ایکی شوالنده مثلی ایله قلندرخانه‌ده بسط خوان حقائق کستری وفیوضات افاده‌لرین فقراء طلابه بخش قلندری ایلیوب سمند اقباللری هرمنزلده وقفهٔ عزلله استراحت ایتمشیکن بو پایه‌ده نقلله حرکت ایتمشدر . طقوز یوز قرق درت ربیع الآخرنده پاشا زاده یرینه مصطفی پاشای عتیق مدرسه‌سنده فرش سجادهٔ تحقیق ایلدی . قرق بش ذی القعده‌سنده واسع علیسی یرینه اوچ شرفه‌لی پایه‌سیله شرفات منار قدری عالی اولوب قرق التی ربیع الآخرنده

سالف سالفی یرینه صحن ثمانیه‌یه پای همت قویوب اللی بر شوالنده عرب زاده عبدالباقی افندی یرینه ادرنه بایزیدیه‌سندن محراب نشین وراتبهٔ علیه‌لری واصل قرارگاه ستین اولمشدی . اللی ایکی رمضاننده محشی سنان افندی یرینه محروسهٔ بروسه‌یه حاکم ورونق افزای محافل ومحاکم اولدیلر . اللی درت رجبنده قره‌چلبی یرینه مدرسهٔ صحن متقاعد ومسندگاه حکومتلرینه عبدالرحمن افندی متقاعد اولدی . اللی سکز شوالنده امیر گیسودار یرینه استانبول قضاسنه کوکبه بخش وکوکب اقباللری آفتاب درخش اولمشیکن اوچ سنه مرورندن صوکره چشم جهان بینی رمده مبتلی وزخم چشم ایام ایله مانند زخم خون پالا اولوب مثال پیر کنعان درد نه‌ماهه ایله پریشان وغربان عین سیلاب گهری غریب سائه‌دن خون افشان ایکن نیر نور بصریسی (تغرب فی عین حمئة) مضمونی اوزره غارب وآب چشمهٔ چشمی مانند کرداب غائر وغائب اولمغله تعاطیٔ امور عامه‌دن هارب اولوب منصب قضادن قضاء وطر ومطالعهٔ علوم نظریه‌دن قطع نظر ایتدیلر . احدی وستین وتسعمائه ذی‌الحجه‌سنده نکساری مصطفی افندی جانشین مسند قضا وقائم مقام حکم وامضا اولدی . راتبهٔ مقررهٔ امثاله گوشه‌گزین خمول واداء وظائف عبادته مشغول ایکن طقوز یوز آلتمش سکز رجبنک سلخنده واقع لیلهٔ اثنینده مرض باسور دمویدن بسته‌دم وغوطه خور دریای عدم اولوب نور ایمان ایله داخل دخمهٔ مزار و ﴿ ثانی اثنین اذهما فی الغار ﴾ فحواسندن نمودار اولدی . محروسهٔ قسطنطینیه محلاتندن عاشق پاشا محله‌سنده واقع سید ولایت تربه‌سی جوارنده مدفون وجوهر خاک پاکی دیوارهٔ جنت حوالی ایله محروس ومصوندر . سن شریفلری آلتمش سکز عددینه واصل و ﴿ اکثر اعمار امتی بین ستین وسبعین ﴾ دائره‌سنه داخل اولمش ایدی .

مرحوم مرقوم عمدهٔ علماء روم ، بحر تیار علوم نقلیه ، نجم سیار فنون عقلیه . آفتاب جهانتاب عالم علم وعرفان . غمام کثیر الانسجام وادیٔ تحقیق وایقان ، فائض سرچشمهٔ نکات عربیه ، رائض جیاد مزایای ادبیه ، مجمع البحرین علم ومعرفت ، مطالع السعدین نزاهت ونباهت . صلابتده واستقامتده رکن راسخ . دیانت وتقواده جبل شامخ . مجموعهٔ مکارم

اخلاق ، علامهٔ آفاق ایدی . لطافت خط آبداولری سبزهزار کاغدخانه کبی مطبوع ودلنشین ومثال خط لعل جانانه جانه یقین اولوب نوك خامه‌لری شعشعهٔ آفتاب وشوشهٔ شهاب کبی روزشب درکار وماء الحیاة فیوضات مشرب عالیه‌لری مانند نهرزنده رود دائم الادرار ایدی .

خصائص کریمه‌لرندندرکه زمان تدریسلرنده هرسنه برتفسیر قاضی کتابت ایدوب [illegible]
[illegible]
علمیه‌یی پردهٔ عمادن منصهٔ اجاده کتورمه‌دن خالی دکللر ایدی . جمله‌دن بری اشهر آثار جلیله‌لری اولان شقایق نعمانیه‌درکه طریقهٔ املا اوزره انشا ایتمشلر ایدی . ایام تدریسلرنده نشر غرر عنبربار افندلرندن شمه شقایق آخرنده اولان اثرخامهٔ مشکین شمامه‌لرندن واصل شامهٔ شعور اولدی . (ع) شکرالله سعیه‌الموفور ، مولانای مومی‌الیه اسبغ‌الله سجال رحمته علیه علوم ظاهره‌یی اساتذهٔ کرام وجهابذهٔ فخامدن اخذ ایدوب هرفنده سندی عالی ونائل عالی‌العال مقاصد ومعالی اولدیغی کبی سلسلهٔ علیهٔ نقشبندیه‌یه دخی بولندن انتساب واعیان مشایخدن برینك فیض نظرینی اکتساب ایلیوب قوت ریاضتله کوداندازبند وجود وهمت پیران طریقت ایله واصل سرمنزل مقصود اولمش ایدی .

عنعنهٔ ثقات روات ایله منقولدرکه بردفعه جناب کریملرینه انسلاخ کلی واقع اولوب قالب ناسوتیدن انفصال ومجردات عالم لاهوته اتصال ال ویرمش ایدی . [illegible]
توضی مرام ایلدکده تحریك بدنه قدرت وخروج وقت خلوته دلن تقلیب قالبه مکنت اولمیوب بعدالعصر حالت اولایه عود ایلدم دیو بیورمشلر .

آثار جلیله‌لری بومنوال اوزره مشهور ومقبول طباع جمهوردر . حواشی حاشیة الکشاف للسیدالشریف ، حواشی حاشیة التجرید للشریف المعاد فی علم الکلام ، متن جامع فی المنطق ، متن وشرح فی الفرائض . شرح الفوائد الغیاثیه فی علم المعانی ، شرح القسم الثالث من المفتاح ، حاشیة علی شرح المفتاح للسیدالشریف ، شرح الجزریة فی علم القراآت ، موضوعات العلوم . شقایق نعمانیه ، تاریخ کبیر (وفیات ابن خلکان وتاریخ صحابه وتاریخ حکمانی جامعدر .

اسكوبده اسحاق پاشا مدرسی ایكن يازمشلر . تاريخ اتمامی طقوزيوز اوتوز سكزدر . بعده كتاب مزبوری اختصار ايدوب تواريخ انبيايی واحوال ملوك عجمی الحاق ايلمشلردر .) شرح العوامل ، شرح ديباجة الهداية ، شرح ديباجة الطوالع ، مختصر فی علم النحو ، بونلردن ماعدا اوتوز عدد رساله لری واردركه هر بری رسالهٔ تاج خورشيد اولمغه سزاوار وارسالهٔ خزانهٔ فيض قدسی دينلسه وجهی واردر . جمله دن بری اللواء المرفوع فی حل مباحث الموضوع ، رسالة الشهود العينی فی تحقيق مباحث الوجود الذهنی ، رسالة الاستيفاء لمباحث الاستثناء ، مسالك الخلاص فی مهالك الخواص (استعارهٔ تبعيه مبحثنده سعدين فاضلين ميانده محاكمه در) ، رسالة الانصاف فی مشاجرة الاسلاف (بودخی اول مبحثه متعلقدر) ، المحاكمات بين المولی لطفی والمولی عذاری فی ايراد السبع الشداد ، رسالة العنايه فی تحقيق الاستعارة بالكناية ، رسالة علی مقدمة علمی البلاغة ، رسالة فی الصناعات الخمس ، رسالهٔ قضاء وقدر ، رسالهٔ طاعون ، تعليقات علی حواشی المطول ، تعليقات علی حواشی التلويح ، تعليقات علی صدر الشريعة (اصلاح وايضاح ايله بينلرنده محاكمه ايتمشدر) ، الرسالة الجامعة لوصف العلوم النافعة ، اجل المواهب فی معرفة وجود الواجب ، نزهة الالحاظ فی عدم وضع الالفاظ ، رسالة التعريف والاعلام فی حل مشكلات الحداثنام ، القواعد الجمليات فی تحقيق مباحث الكليات ، فتح الامر المغلق فی مسئله المجهول المطلق ، رسالة فی تفسير آية الوضوء . رسالة فی قوله تعالی هو الذی خلق لكم مافی الارض جميعاً وغير ذلك . بونلردن ماعدا آثارينه نهايت وفضائلنه حد وغايت يوقدر . عربی اشعاری دخی مقبول ادبا ورشك انداز عرب عربادر . علامهٔ روم ابوالسعود افندی مرحوم تفسير شريفی تحرير ايدركن ﴿ عفا الله عنك لم اذنت لهم ﴾ آيت كريمه سنده احترام شان نبوته متعلق برنكتهٔ شريفه ايراد ايتديكی مسموع مولوی اولدقده بوكونه ثنا پرداز اولمشلر :

بنفسی جناباً حاز كل فضيلة وصار لاظهار الحقائق ضامناً
وايد روح القدس حسان طبعه مجلی من الاسرار ماكان كامناً
ونافح عن عرض النبی تأدباً فنی الحشر يلقاه من الخوف آمناً
بك الملة الزهراء اضحت منيرة فنی الكوكب السيار قد صرت ثامناً

بوتضمين دخی انلركدر :

وصلت حمى نجد ايارنج شمأل | فقفا نبك من ذكرى حبيب ومنزل
فوا اسفاً رسم المدارس دارس | فهل عند رسم دارس من معول

عمالرندن صوكره بعض احبابه كوندرمشلردر :

سقيت سيط الارض في كل [illegible] | بدمع جرى في ذكر [illegible] الاحبة
وصفحة خدى كالوشاح المفصل | بقطر دموع بين قانى عبرتى
وعينى عقيق بياقوت دمعها | وانسان عينى عنبر فوق جمرة
حرمت من الاحباب لذة نظرة | فواحسرتا ان لم افق قبل موتتى
ولاتجزعى يانفس من نزل حرقى | [illegible]
فان الرضى و[illegible] | [illegible]

مرويدركه حالت احتضارده استحلال ايدن اقاربه بوكونه وصيت ايله رضاسنى اعلام وتحريرنامهٔ وصيت تمام اولديغى كبى ختم كلام ايدر :

وصيتنامه

« بسم الله الرحمن الرحيم الحمدلله رب العالمين والصلاة والسلام على محمد وآله وصحبه اجمعين وعلى الائمة المجتهدين وعلى كبراء المفسرين والمحدثين وعلى المشايخ الزاهدين وعلى العلماء العاملين وعلى الفقراء الصابرين وعلى الاغنياء الشاكرين وسلم عليهم سلاماً الى يوم الحشر والدين . ثم انى اشهدك واشهد ملائكتك بانى عشت على ملة الاسلام واعيذ من البدعة فى الدين . ثم ان اولادى واقربائى التمسوا منى ان اجعلهم فى حل مما عملوا من الاساءة فيما وجب عليهم من رعاية حقى وانى جعلتهم فى حل ان عملوا فى رعاية حقى عليهم فيما بعد ذلك والسلام على سيد الانام وصحبه الكرام »

بش نفر اولاد ذكور ، بردختر سعد اختر ترك ايتمشلر ايدى . برى محيى الدين محمد دركه بعض جزائر رومده قاضى ايكن فوت اولدى . برى شمس الدين محمد در بعض بلاد شاميه‌ده قاضى ايكن فوت اولدى . اوغلى احمد چلبى دولت احمديه علماسندندر . بونلر خال خجسته خلالى كريمه‌سندندر . برى زين الدين محمددر طقوز يوز آلتمش سكز ذى القعده‌سنده دانشمند ايكن فوت اولمشدر . برى صدر عاليقدر كمال الدين محمد افنديدركه جواهر مناقبى دولت عثمانيه‌ده كشيدهٔ سلك سطوردر . برى ابوحامد محمددر دولت محمديه علماسندندر . بونلر سريه‌دندر . كريمه‌لرينى بهاءالدين زاده افندى‌يه تزويج ايتمشلر ايدى . آنلر دخى حلاللرى اولان بنت خالندندر .

مترجمك ترجمهٔ حالی

شقایق نعمانیه صاحبی اولان طاشکبری زاده محمد افندینك ابریز خلفِ اخیار معدن وجودی ونقد وقت ذات مسعودی اولان خلف باهر الشرف ارجمندی صدر جلیل القدر کمال افندیدر. طقوز یوز الی طقوز سنه‌سی خلالنده هلال عید سعید کبی طالع ودور منازل وجود ایدرك افق نبوددن لامع وساطع اولمش ایدی. رفیق توفیق ایله سیر مقنطرات کمل وپدر والا کهرلرندن استفاضه ایله بدر کامل کبی تکمیل دائرهٔ استکمال ایدوب علی حسب العاده دور مجالس اقده ایدرك شیخ الاسلام استاد العلماء الاعلام ابو السعود افندی خدمتلرینه واصل ومیانه کوهر سلك الاماثل اولوب نیجه زمان قرائت تفسیر شریفه مداوم وییتمش التی تاریخنده صنع الله افندی یرینه خدمت اعدادلرندن ملازم اولمشلر ایدی.

سکسان درت محرمنده ابتداء اوتوز آقچه ایله اون قپانی مدرسه‌سنه نائل، بعده قرقله مدرسهٔ مزبورده سرحلقهٔ افاضل اولوب طقوز یوز طقسان شعباننده اخی زاده عبد الحلیم افندی یرینه یکی علی پاشا مدرسه‌سنه رونق بخشا اولدی. طقسان اوچ شوالنده سلفلری یرینه خاصکی پایه‌سنه پای همت قویوب طقسان التی رجبنده ابراهیم افندی یرینه صحن ثمانیه‌یه خرام ایدوب طقسان سکز ذی القعده‌سنده سلف سالفلری اخی زاده افندی یرینه مدرسهٔ شهزاده مسندکاه افاده‌لری اولمش ایدی. طقسان طقوز رجبنده آغزی قره محیی الدین یرینه محروسهٔ سلانیکده سجاده نشین عز وتمکین اولوب بیك بر جمادی الاولاسنده اسکدار قاضیسی عبد الرحمن افندی ایله منصبلری مبادله اولنمش ایدی. تبدیل مزبور خلاف دلخواهلری اولدیغی معلوم صدور اولدقده قنالی زاده حسن چلبی یرینه حلب قضاسنه نقل اولندیلر. بیك اوچ جمادی الاخراسنده منفصل ومقر حکومتلرینه طورسون زاده عبد الباقی افندی واصل اولدی. بیك درت شوالنده بیقلی سلیمان افندی یرینه شام شرف انجام قضاسیله اکرام اولندیلر. بیك بش شوالنده ثانیا حلب قضاسنه تبدیل وحلبدن مفتی الانام یحیی افندی حضرتلری

شام شریفه نقل وتحویل اولنمشلر . بیك التی ربیع الآخرنده معزول اولوب
ایشی احمد افندی قائممقام حکومتلری اولدی . بیك یدی صفرنده امام
دامادی شیخی یرینه محروسهٔ بروسه‌یه حاکم اولدیلر . سنهٔ مزبوره
جمادی الاولاسنده مفتی الانام حضرتلری یرینه مصر قاهره قضاسنه نقل
اولنمشکن بر آیدن صوکره هر بری منصب جلیلده ابقا اولنمش ایدی . ماه
شعبانده غلطه قاضیسی حسن کتخدا زاده افندی ایله مبادلهٔ منصب ایتدیلر .
بیك سکز شعبانده معزول اولوب سلفلری اعاده اولندی . یوم واحد
مروردن صوکره عبدالرحیم افندی یرینه ثانیاً سلانیك قضاسی توجیه
اولندی . بیك طقوز صفرنده منصبلری سردار ابراهیم پاشا طرفندن صحن
مدرسه‌سیله اردوی همایون قاضیسی اولان نیکساری زاده‌یه ویرلمش ایکن
آستانه‌دن تمکین اولنمیوب یکی شهره رفع اولندی . سنهٔ مزبوره ذی القعده‌سنده
عزل اولنوب طورسون زاده عبدالباقی افندی سجاده‌نشین حکومت اولدی .
بیك اون بر ذی الحجه‌سنده عبدالوهاب افندی یرینه استانبول قضاسیله
مقتضی المرام اولدیلر . اون ایکی جمادی الاولاسنده کتخدا مصطفی افندی
یرینه اناطولی صدارتنه اکرام اولندیلر . اون اوچ جمادی الاولاسنده متقاعد
ومقام رفیع صدارته قاف زاده فیض الله افندی متصاعد اولدی . سنهٔ مزبوره
ذی الحجه‌سنده رومه نقل اولنان مفتی الانام یحیی افندی حضرتلری یرینه
مکرراً اناطولی صدارتی اولدیلر . اون بش صفرنده وظیفهٔ تقاعدلری عود
ایلیوب عبدالعزیز افندی مسند آرای صدارت اولدی . اون سکز شوالنده
بستان زاده محمد افندی یرینه ثالثاً اناطولی صدارتی توجیه اولندی . اون
طقوز ذی القعده‌سنده وقعهٔ عزل ایله استراحت ایدوب صدر رومدن متقاعد
قاف زاده افندی دست پیرای صدارت اولدی . بیك یکرمی بر صفرنده
کتخدا مصطفی افندی یرینه صدر روم ونائل مطلوب ومرام اولدیلر .
سنهٔ مزبوره شعبانك سلخنده منفصل وعبدالعزیز افندی ثانیاً صدر الافاضل
اولدی . یکرمی ایکی اوائلنده کبرای فضلی ضمیمهٔ رواتب قلندی . یکرمی
درت رمضاننده بستان زاده محمد افندی یرینه ثانیاً منور ایوان صدارت
اولدیلر . یکرمی التی ربیع الآخرنده وظیفهٔ تقاعدیله مصالح عامه‌دن تباعد

اختیار ایلیوب مفتی الانام اعلیحضرت اوچنجی دفعه رونق افروز صدارت
اولدی . بودفعه میخالیچ قضاسی کرماستی الحاقیله ارپه‌لق تعیین اولندی .
بیك اوتوز صفرنده قره‌چلبی زاده افندی یرینه ثالثاً صدرالعلما اولدیلر .
سنۀ مزبوره خلالنده پادشاه کشورکشا سلطان عثمان خان حضرتلری له‌
سفرینه روان اولدقلرنده همرکاب شاه کامیاب اولمشلر ایدی . سرۀ ممالکت
بغدانه داخل اولدقده مرض هائل حائل ورهزن اجل عاجل اولمغله
بالضروره منصبدن استعفا واستانبوله رجوعله مصاحت وقتی ایفا ایتمشلر
ایدی . منصب جلیل صدارت اناطولی قاضی عسکری ملاعلی افندی‌یه‌عنایت
اولندی . الحالة هذه داعیٔ واجب الاجابهٔ اجله لبیك زنان وعلی جناح العجله
روان اولوب ماه شوالك درد نجی کونی اسحاقچی نام محلده واقع طونه
جسرینه واصل اولدقلرنده قنطرهٔ فنادن گذار وعزم ساحهٔ راحت بخش
رحمت پروردگار ایتمشلر ایدی . نعش رحمت انتعاشلری قدرغه‌ایله استانبوله
کلوب عاشق پاشا جامعی حظیره‌سنده آسوده وپدرلری جنبنده غنوده قلندی .
خدمت ملای مترجم ، علامهٔ عالم ، علم وحکم مکارم اخلاقده یکانهٔ آفاق ،
منازل استحقاقده ماه جهانتاب بی محاق ، سینهٔ پرسکینه‌سی مهبط انوار فضل
وکمال ، آستان فضائل آشیانی محط رحال فضائل وافضال ، بطیحهٔ کف کریمی
مقسم انهار عطایای جلیله ، قریحهٔ آفتاب قبیسی مطلع انوار مزایای خفیه .
پاك نژاد ملك نهاد نور مجسم ولطف مصور ذات فضائل گستر ایدی . آثار
علمیه‌لرندن سورهٔ کریمهٔ کهف تفسیرینه حاشیه‌لری واردر . (هدایه) نك
مسائلنی عالمدن تجرید ایلیوب (عده) تسمیه ایلمشلردر ، نافع اثردر .
والدلرینك اجل تألیفاتی اولان (موضوعات العلوم) ی ترجمه ایتمشلردر
وحسین واعظك رسالهٔ علیه‌سنی لسان ترکی‌یه نقل ایلمشلردر وسلطان
عثمان خان امریله منثور (شهنامه) یازمشلردر وبعض مواضع جلیله‌ده رساله‌لری
واردر . عربی وترکی نظمه اقتدارلرینی اشعار وکمال مخاصیله نظم جواهر
اشعار ایتمشلردر و (تبریه) نام قصیدهٔ عربیه‌سنی تخمیس وخمیس سطور بلاغت
انیسی ایله بنیان فصاحتی تأسیس ایتمشلردر .

فهرست

صحیفه

صحیفه

LIBRAIRIE NOUSTRET
NASROULLAH BÉHAÏ

